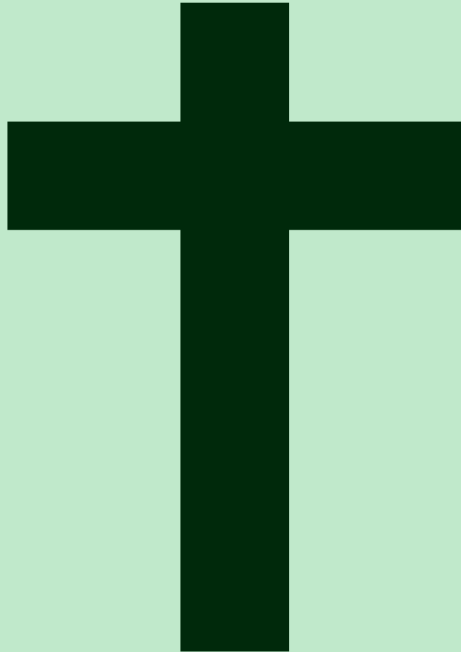

Wapômbêŋ Anêŋ Abô
Mathêŋ

The New Testament in the Malei-Hote Language of Papua New
Guinea

Wapômbêŋ Anêŋ Abô Mathen
The New Testament in the Malei-Hote Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Maei-Hote long Niugini

copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc. and The Malé people

Language: Hotê-Malé (Malei-Hote)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: The Malé people

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023
c8e90bc3-6cab-57b1-9a48-04f5f30fe59a

Contents

FRT	1
Matyu	3
Mak	54
Luk	85
Jon	137
Aposel	174
Lom	223
1 Kolin	247
2 Kolin	267
Galesia	280
Epesus	288
Pilipai	296
Kolosi	302
1 Tesalonaika	308
2 Tesalonaika	313
1 Timoti	316
2 Timoti	322
Titi	327
Pilemon	330
Hiblu	332
Jems	348
1 Pita	354
2 Pita	360
1 Jon	364
2 Jon	370
3 Jon	371
Jut	372
Auk Loŋ Kapô	374

Wapômbêŋ Anêŋ Abô Mathen

The New Testament in the Malei-Hote language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Malei-Hote long Niugini

Wapômbêŋ Anêŋ Abô Mathen

The New Testament in the Malei-Hote language of Papua New Guinea
[hot]

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 2010 Wycliffe Inc. and The Malê people

Print publication, 2010 by Wycliffe Bible Translators, Inc.

Web version

© 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

<http://pngscriptures.org>

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Your are free to share – to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.

- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice – For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating.** Na tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narepela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode>.

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

Abô Mông Atu Ba Nêm Avômalô Sa

Abô Nesam Êmônŋ

Êntêk ma Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi atu ba nê doho ik liliŋ hathak abô Malê. Ma avômalô atu ba enaŋ abô Malê ma hatôm 3,000 ba havôhi. Thêlô ma anêŋ Salamaua Distlik ba êmô Morobe Plovins anêŋ Papua Niugini.

Sêbôk ma Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi ma eto hathak abô Yabêm lôk Inglis ma Pisin, ba intu hêv malain hadêŋ avômalô Malê.

Ma lèk ma hathak abô Malê da ba tem nê m avômalô Malê sa ek nesam lo nedañô Wapômbêñ anêñ Abô Mavi esak thêlôda venjñbôlêk.

Aêñ ba nanêm leñjñmavi êndêñ Wapômbêñ esak hêv auk mavi hadêñ nê ik abô liliñ SIL, ba êv iniñ nê ku ba êlêm idum ku ik abô liliñ sondabêñ bêñ anôñ aleba kapya yañ lukmuk lèk halêm yañ ek avômalô Malê.

Lôk nanêm leñjñmavi êndêñ Wapômbêñ esak avômalô nômbêñ atu ba êv ku êntêk êñ sa. Aêñ ba môlô atu ba ôêv unim wakma ek udum ku êntêk haviñ, nodañô. Unim wakma êñ miñ hi oyañ ami. Mi. Anêm ku mavi êñ lèk hi hayabiñ o hamô Malak Leñ.

Hadêñ 1976 ma SIL êv iniñ nê ku ba êyô ek nijik abô Malê liliñ. Ma 1988 ma ik Môñ Anôñ liliñ vêm ma Lut lo Jona. Ma 1992 ma Mak, Aposel, Galesia ma Pilipai. Ma lèk 2,010 ma Matyu hi hayô Auk Loñ Kapô. Ba intu nanêm athêñ bêñ êndêñ Wapômbêñ esak anêñ lahiki atu.

* * * * *

Ôpatu ba hasam abô plopet êntêk ma êmô
lôk lamavi.
Ma ôpatu ba halañô ba hasopa ma êmô lôk
lamavi
ek malê nena waklavôñ lèk habobo.
Auk Loñ Kapô 1:3

Preface

This book is a translation of the New Testament into the Malê language of Papua New Guinea. The population of the Malê language group is over 3,000. Most Malê speakers live in the Lae District of Morobe province, approximately 20 miles south of Lae extending to the coast near Salamaua (see map).

Missionaries from Germany began work among the Malê people in the 1940's. The Yabêm language from the coastal area around Finschhafen was used as a medium for both evangelism and education. In the 1960's English became the language of education in the Malê area. Yabêm and Melanesian Pidgin continued to be used in the Malê churches until the time this translation work commenced.

At the invitation of the Malê people, the translation of this New Testament began in

1976 with the assistance of SIL. Thanks to the many Malê people whose efforts have gone into the production of this translation. Thanks also to the many people from around the world who have supported this work by means of financial support, prayers and encouragement.

Above all, thanks be to God for His written word given as a means for people to come to know and believe in His Son, the living Word. Thanks to Him for faithfully sustaining and enabling each and every member of the translation team. To Him be the glory.

The one who reads these prophet words,
they are blessed.
And the one who hears and follows them,
they are blessed
because the day is near.

Abô Mavi atu ba Matyu hato Abô môn

Matyu hato kapya êntêk. Ma anêḡ athêḡ yaḡ nena Livai. Yani ma anyô Israeḡ te. Yani hadum ku hawa takis haviḡ Lom vêm ma hatak ku êḡ ma hasopa Yisu. Yisu halam Pita lo Andulu ma Jems lo Jon vêm ma halam Matyu (Mat 4:18-22; 9:9-13). Matyu ma Yisu anêḡ ḡê ku laumiḡ ba lahavuju takatu te.

Matyu hato ek injik thô êndêḡ avômalô Israeḡ nena Yisu ma thêlô iniḡ Mesia. Mesia ma abô Hiblu ma hathak abô Glik ma Kilisi. Ma anêḡ ôdôḡ nena, ‘Ôpatu ba Wapômbêḡ habi baḡ hayô hêk ek nêḡ anêḡ avômalô bulubiḡ.’ Matyu hik thô nena Yisu ma Mesia atu ba bôk eto hathak yani hêk Mose lôk plopet iniḡ kapya ba intu abô takêḡ lêk hik anôḡ hathak Kilisi. Yani hato kapya êntêk ek avômalô Israeḡ, ma doḡtom lahaviḡ avômalô loḡ buyaḡ nesam imbiḡ.

Hato hadêḡ 60 mena 70 AD la.*

Yisu Kilisi anêḡ limi (Luk 3:23-38)

¹* Êntêk ma Yisu Kilisi anêḡ limi. Yani ma Ablaham lo Devit iniḡ lim lukmuk.

² Ablaham habi Aisak vê, ma Aisak habi Jekop vê, ma Jekop habi Juda lôk iviyaḡ vê.

³* Ma Juda habi Peles lo Sela vê, ma thainiḡ talêbô Tama.

Ma Peles habi Heslon vê, ma Heslon habi Lam vê.

⁴ Ma Lam habi Aminadap vê, ma Aminadap habi Nason vê, ma Nason habi Salmon vê.

⁵* Ma Salmon habi Boas vê, ma Boas talêbô Lahap.

Ma Boas habi Obet vê, ma Obet talêbô Lut. Ma Obet habi Jesi vê.

⁶* Ma Jesi habi Kiḡ Devit vê.

Ma Devit habi Solomon vê, ma Solomon anêḡ talêbô ma Ulia yanavi.

⁷ Ma Solomon habi Lehoboam vê, ma Lehoboam habi Abiya vê, ma Abiya habi Asa vê.

⁸ Ma Asa habi Jehosapat vê, ma Jehosapat habi Jeholam vê. Ma Jeholam ma Usaia anêḡ lim.

⁹ Ma Usaia ma Jotam anêḡ bumalô, ma Jotam habi Ahas vê, ma Ahas habi Hesekaia vê.

¹⁰ Ma Hesekaia habi Manasa vê, ma Manasa habi Amon vê, ma Amon habi Josaia vê.

¹¹* Ma Josaia ma Jekonaia lôk iviyaḡ iniḡ bumalô. Jekonaia lôk iviyaḡ ibitak ma avômalô Babilon ik vovak ba ewa avômalô Israeḡ i êḡ Babilon.

¹²* Avômalô Israeḡ êḡ Babilon denaḡ, ma Jekonaia habi Sialtiel vê, ma Sialtiel ma Selubabel anêḡ bumalô. Êḡ ma avômalô Israeḡ êvôi iniḡ loḡ hathak loḡbô.

¹³ Ma Selubabel ma Abiut anêḡ lim, ma Abiut ma Elaiakim anêḡ lim, ma Elaiakim ma Aso anêḡ lim.

¹⁴ Ma Aso ma Sadok anêḡ lim, ma Sadok ma Akim anêḡ lim, ma Akim ma Eliut anêḡ lim.

¹⁵ Ma Eliut ma Eleasal anêḡ lim, ma Eleasal ma Matan anêḡ lim, ma Matan ma Jekop anêḡ lim.

¹⁶ Ma Jekop habi Josep vê, ma Josep intu Malia yamalô. Ma Malia êḡ intu havathu Yisu. Ma Yisu êḡ atu ba elam nena “Mesia”.

¹⁷ Ma avômalô takatu ba ibitak anêḡ Ablaham haveḡ aleba hayô Devit, thêlô ma hatôm ôdôḡ laumiḡ ba lahavuva. Ma avômalô takatu ba ibitak anêḡ Devit aleba hayô avômalô Israeḡ i Babilon, thêlô ma hatôm ôdôḡ laumiḡ ba lahavuva aêḡ iyom. Ma avômalô takatu ba ibitak hadêḡ waklavôḡ atu ba avômalô Israeḡ êḡ Babilon aleba hayô Mesia ma hatôm ôdôḡ laumiḡ ba lahavuva aêḡ iyom.

* :: ‘60 AD’ anêḡ ôdôḡ nena Yisu anêḡ talêbô havathu yani ma sondabêḡ hatôm 60 bôk hale ba hi yôv. * **1:1:** Stt 22:18; 1Sto 17:11 * **1:3:** Stt 38:29-30; Rut 4:18-22 * **1:5:** Rut 4:13-17 * **1:6:** 2Sml 12:24 * **1:11:** 2Kiḡ 24:14-16; 2Sto 36:10; Jer 27:20; 40:1; Dan 1:1-2 * **1:12:** Esr 3:2 * **1:18:** Luk 1:27,35

*Malia havathu Yisu
(Luk 2:1-7)*

18 *Ma abô hathak Yisu Kilisi halêm pik aêntêk. Malia anêḡ avômalô bôk epesaḡ abô yôv ek nendom yani êndêḡ Josep. Thai miḡ ewa i ami denaḡ ma êyê nena yani hasabeḡ. Lovak Matherḡ da hêv amena êḡ.

19-20 Ma Josep, ôpatu ba enja Malia ma anyô thêthônḡ ba intu hadum ek êndô Malia. Ma hadô indum yani mama êndôk avômalô maleniḡ.

Êḡ ma habôlêm auk ek êndô avi êḡ menaḡna ba ni. Ma donḡtom hayê niaviḡ nena Wapômbêḡ anêḡ aḡela hayô ba hanaḡ, “Josep, Devit anêḡ lim lukmuk, amena êntêk ma Lovak Matherḡ hêv hadêḡ yani. Ba intu miḡ ôkô ek onja Malia ba nu anêm unyak êtôm vônim ami.

21 *Ma tem embathu okna te ek nêm anêḡ avômalô bulubiḡ ba intu ondam anêḡ athêḡ nena Yisu.”

22 Ma nômkama takêntêk bôk habitak ek Wapômbêḡ anêḡ abô injik anôḡ ba hanaḡ hadêḡ plopet nena,

23 “Avi te miḡ hêk haviḡ anyô ami denaḡ ma tem esabeḡ ba embathu okna te. Ba tem nendam anêḡ athêḡ nena Imanuel.” *Aisaia 7:14*

Abô êḡ anêḡ ôdôḡ nena, “Wapômbêḡ hamô haviḡ alalô.”

24 Ma Josep hayê niaviḡ êḡ yôv ma haviyô. Ma hadum hatôm atu ba Wapômbêḡ anêḡ aḡela hanaḡ ba hawa Malia ba hi anêḡ unyak hatôm yanavi.

25 *Ma miḡ hêk haviḡ ami aleba havathu amena êḡ. Ma halam nena Yisu. Havathu amena êḡ vêm ka hêk haviḡ yanavi havenḡ yam.

2

Nê lôkauk hathak vuliḡ êlêm êyê Yisu

1 Helot hatu kiḡ ma Malia hawa Yisu hêk Betlehem anêḡ loḡ Judia. Êḡ ma ḡê lôkauk hathak vuliḡ anêḡ loḡ wak hathak êlêm Jerusalem

2 *ma enaḡ hik liḡ, “Amena lukmuk atu ba hatu avômalô Israeḡ iniḡ kiḡ, anêḡ talêbô havathu hêk êsê? Yêlô ayê anêḡ vuliḡ

habitak loḡ wak hathak ba alêm ek nanêm yeḡ êndêḡ yani.”

3 Ma kiḡ Helot lôk avômalô Jerusalem sapêḡ elanô abô êḡ ba êkô hathak.

4 Êḡ ma Helot halam avômalô iniḡ ḡê bêḡbêḡ êbôk da lôk iniḡ ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ sapêḡ ethak donḡtom. Ma hanaḡ hik thêlô liḡ, “Mesia atu tem nem-bathu êḡjêk êsê?”

5 Ma thêlô enaḡ viyaḡ nena, “Wapômbêḡ bôk hanaḡ ba plopet te bôk hatô nena,

6 * “ ‘O Betlehem atu ba hômô Juda iniḡ pik, anyô bêḡ te tem imbitak anêḡ o ba eyabiḡ yenaḡ avômalô Israeḡ êtôm boksipsip iniḡ alaḡ

ba intu o miḡ malak oyaḡ te hômô pik Juda malêvônḡ ami. Mi anôḡ!’ ” *Maika 5:2*

7 Yôv ma Helot halam ḡê lôkauk eyala vuliḡ menaḡna ek endanô nena aḡê intu vuliḡ êḡ habitak.

8 Ma hêv thêlô ba i Betlehem ma hanaḡ, “Môlônu nômbôlêm amena êḡ katô. Ba ôpôm ma nôlêm nonaḡ êndêḡ ya ek yana yanêm yeḡ êndêḡ yani imbiḡ.”

9-10 Thêlô elanô kiḡ anêḡ abô yôv ma i. Ma êyê vuliḡ sêbôk ba habitak loḡ wak hathak. Êḡ ma thêlô leḡiḡmavi bêḡ anôḡ. Vuliḡ êḡ hamônḡ ba hi aleba hamiḡ unyak atu ba amena hêk vôv.

11 *Thêlô êyô unyak kapô ba i ma êyê amena lo talêbô Malia. Êḡ ma elek veḡiḡdônḡ lêlô ba êkôm ba êv yeḡ hadêḡ yani. Ma epesaḡ iniḡ nômkama mavi ba êv iniḡ leḡiḡmavi hadêḡ yani. Êv gol lôk nôm ôv mavi ju atu ba epesaḡ hathak alokwaḡ thôk.

12 Ma êyê niaviḡ ma Wapômbêḡ hanaḡ hadêḡ thêlô nena miḡ ini ek Helot ami. Êḡ ma elom loḡônḡde yaḡ ba i iniḡ loḡ hathak loḡbô.

Josep lo Malia ma Yisu i Ijip

13 Nê lôkauk hathak vuliḡ etak unyak yôv, ma Josep hayê niaviḡ ba Wapômbêḡ anêḡ aḡela te hayô ba hanaḡ, “Helot tem êmbôlêm amena ek injik vônô. Aêḡ ba umbiyô onja amena lo talêbô ba ôsôv ba

* 1:21: Luk 1:31; 2:21 * 1:25: Luk 2:21 * 2:2: Nam 24:17 * 2:6: Jon 7:42 * 2:11: Sng 72:10-15; Ais 60:6

nu Ijip ma ômô endeba yanêm abô êndên o am.”

14 Aên ba intu Josep haviyô ma hawa amena lo talêbô hadên bôlôvôn ba etak Betlehem ma êsôv ba i Ijip

15 ma hamô aleba Helot hama. Nôm takên habitak ek Wapômbên anên abô injik anôn ba hanañ hadên plopet nena, “Yahalam yenañ okna hêk Ijip ba halêm.”

Hosea 11:1

Kiñ Helot hik apenena vônô

16 Nê lôkauk hathak vuliñ miñ êvôi hathak lonbô ami ba Kiñ Helot hayala nena esau yani. Ma lanaja kambom anôn ma lahabi thêlônin abô takatu ba bôk enañ hathak vuliñ anên waklavôn. Êñ ma hanañ ek nijik apenena takatu ba iniñ sondabên hatôm lokwanju sapên vônô anên Betlehem lôk anên lon yaô nena sapên.

17 Aên ba Wapômbên anên abô hik anôn ba hanañ hadên plopet Jelemaia nena,

18 * “Voñvoñ bên hêk Lama,
asên malên lôk malain bên,
Lesel anên limi lêk ema ba mi.

Aên ba halañ ba hadô nênêm yani thêvô.”

Jelemaia 31:15

Êvôi Nasalet

19 Josep hamô Ijip denañ ma Helot hama. Hayê niaviñ ma Wapômbên anên anela te hayô

20 ba hanañ nena, “Nê takatu ba idum ek nijik amena vônô bôk ema yôv ma umbiyô onja amena lo talêbô ba ômbônû pik Israèl esak lonbô.”

21 Êñ ma Josep haviyô ma hawa amena lo talêbô ba êvôi pik Israèl.

22 Ma halañ nena Akelaus hawa lambô Helot anên lon ba hatu avômalô Judia iniñ kiñ. Ba intu hakô ek ni lon êñ. Ma hayê niaviñ ma hasôv ba hi

23 *hamô malak nate anên athên nena Nasalet ba hamô Galili kapô. Nom êñ habitak ek Wapômbên anên abô injik anôn ba hanañ hadên plopet doho nena, “Avômalô tem nendam yani nena anyô Nasalet te.”

* 2:18: Stt 35:19

Mat 12:34; 23:33

* 2:23: Ais 11:1; 53:2; Luk 2:39; Jon 1:45

* 3:9: Jon 8:33,39; Lom 4:12

* 3:10: Mat 7:19; Luk 13:6-9

* 3:2: Mat 4:17; Mak 1:15

* 3:4: 2Kiñ 1:8

* 3:7:

3

Jon anyô hathik ñañ hanañ Wapômbên anên abô

(Mak 1:2-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

1 Wak êñ ma anyô te ba elam nena “Jon anyô hathik ñañ” hayô Judia iniñ lon ek enañ Wapômbên anên abô êndên avômalô. Ôpên hamô lon thiliv

2 *ma hanañ nena, “Wapômbên anên lon lôkliñyak lêk habobo. Ba intu node kapôlômim liliñ.”

3 Jon êñ ma ôpatu ba Wapômbên hanañ hadên plopet Aisaia nena,

“Kaêk te halam haveñ lon thiliv nena,
‘Nôpôpêk lonôndê ek Anyô Bên êlêm,
ma nopesañ ba imbitak thêthôn ek
yani.’ ” *Aisaia 40:3*

4 *Jon ma hathak hik kwêv atu ba epe-sañ hathak bok kamel vuluk ma havak bokñgôp epesañ hathak bok kupik hayôhêk lamalim. Ma hathak hayañ kôm sopek lôk hanum biyo thôk.

5 Ma avômalô anên Jelusalem lôk Judia anên malak sapên lôk lon takatu ba êmô habobo ñañ Jolodañ ethak i hadên Jon.

6 Ma thêlô enañ iniñ kambom bên ma Jon hathik i halôk ñañ Jolodañ.

7 *Ma hayê avômalô Israèl iniñ nê bên bên takatu ba elam nena Palisi lôk Sadyusi ma hanañ, “Môlô ma umya kambom anên nali ba oson nena tem yasik môlô ek nôsôv êñjêk Wapômbên anên lamanin e? Mi anôn!”

8 Nundum ku takatu ba injik thô nena lêk ole kapôlômim liliñ am.

9 *Ma miñ lemimimbi auk te ba nonañ êndên am nena, ‘Ablaham ma yêlôanin bu-malô. Ba intu yêlô avômalô thêthôn.’ Mi, yanañ êndên môlô nena Wapômbên hatôm enja valu takêntêk ba epesañ Ablaham anên limi esak.

10 *Kisiñ lêk hamô alokwan ôdôn yôv, ek alokwan takatu ba miñ hik anên anôn mavi ami, ma tem nede lu ba nêmbôk esak atum.

11 * “Yahathik môlô hathak ñañ ek injik thô nena bôk ole kapôlômim liliñ yôv. Ma donjom ôpatu ba tem emben ya yam anên

* 2:18: Stt 35:19

Mat 12:34; 23:33

* 2:23: Ais 11:1; 53:2; Luk 2:39; Jon 1:45

* 3:9: Jon 8:33,39; Lom 4:12

* 3:10: Mat 7:19; Luk 13:6-9

* 3:2: Mat 4:17; Mak 1:15

* 3:4: 2Kiñ 1:8

* 3:7:

* 3:11: Jon 1:26-27,33; Ap 1:5

lôklokwanj ma bomanj ek yenanj ba intu tem isik môlô esak Lovak Mathenj lôk atum. Yani ma anyô lôk athênj bênj ma ya ma yaônâlôk ba intu miñ hatôm yanja anênj va bokngôp êtôm anyô ku oyanj ami. Mi anônj.

¹² Yani tem isuv nôm anênj kupik vê ba êndô anônj êmô unyak kapô. Ma yavoyav takatu ba hamô piklêvônj ma isi ba êmbôk esak atum atu ba tem miñ ema ami.”

*Jon hathik Yisu halôk njanj
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22; Jon 1:31-34)*

¹³ Yisu hatak Galili ma hi njanj Jolodanj ek Jon isik yani.

¹⁴ Ma donjom Jon hadum ek iminj yani loñ sinj ba hanañ, “Aisê ka hôlêm hadênj ya? Usik ya.”

¹⁵ Ênj ma Yisu hanañ viyanj nena, “Alalô nasopa loñondê thêthônj ba intu usik ya.” Ma Jon halôk ba hathik Yisu.

¹⁶ *Ma kethenj oyanj ma haviyô hêk njanj kapô. Ma leñ hakyav ma hayê Wapômbênj anênj Lovak Mathenj halôk ba halêm hatôm menak bôbô ba hayô hamô yani.

¹⁷ *Ma abô te halêm anênj malak leñ ba hanañ nena, “Intu ma yenanj Okna atu ba yalenjhavinj videdaunj. Ma ya kapôlônj mavi hathak yani.”

4

*Sadañ halôk Yisu la ek indum kambom
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)*

¹ *Yôv ma Lovak Mathenj halom Yisu hi loñ thiliv ek Sadañ êndôk yani la ek indum kambom.

² *Yani hatip ek nôm ba havenj hatôm wak lo bôlôvônj 40 ba intu hama kisi.

³ Ênj ma ngôk iniñ anyô bênj hayô ek Yisu ma hanañ, “O Wapômbênj anênj Nakadunj ma onañ ek valu takêntêk imbitak êtôm polom.”

⁴ *Ma Yisu hanañ viyanj nena, “Wapômbênj anênj kapyia hanañ nena, ‘Anyô miñ hatôm êmô lôkmala esak nôm iyom ami. Mi. Esopa Wapômbênj anênj abô lôkthô.’ ”

* 3:16: Jon 1:32 * 3:17: Sng 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35 * 4:1: Hib 2:18; 4:15 * 4:2: Kis 34:28

* 4:4: Lo 8:3 * 4:7: Lo 6:16 * 4:10: Lo 6:13 * 4:12: Mat 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20

⁵ Vêm ma ngôk hawa Yisu ba hi Jelusalem loñ bênj atu ba mathenj ma hadô haminj unyak mathenj anênj vôv daim te.

⁶ Ma hanañ, “O ma Wapômbênj anênj Nakadunj, e? Wapômbênj anênj kapyia hanañ nena,

“Wapômbênj tem nêm anênj añela ek neyabinj o.

Ma thêlô tem netak baheñ

ek miñ valu la embatho vemkapô ami.’

Kapya Yen 91:11-12

Ba intu ôsôv kisi.”

⁷ *Ma Yisu hanañ, “Abô bute hêk Wapômbênj anênj kapyia aêntêk, ‘Miñ hatôm môlô nundum mambênj esak Wapômbênj, môlônim Anyô Bênj ami.’ ”

⁸ Vêm ma ngôk hawa yani hathak loñbô ba hi dumlolê daim te. Ma hik loñ lôk nômkama mavi lomalama takatu ba hamô pik bênj êntêk lôkthô thô hadênj yani.

⁹ Ma hanañ hadênj Yisu, “Tem yanêm nôm takêntêk sapênj êndênj o. Ma donjom ondek vemdônj lêlô ba nêm yenj êndênj ya am.”

¹⁰ *Ma Yisu hanañ, “Sadañ, o vê. Wapômbênj anênj kapyia hanañ, ‘Nêm yenj êndênj Wapômbênj anêm Anyô Bênj ma undum yanida anênj ku iyom.’ ”

¹¹ Ba intu ngôk ênj hatak yani ba hi ma añela êyô êv yani sa.

*Yisu hadum anênj ku mônj
(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)*

¹² *Ma Yisu halañô nena bôk êdô Jon hamô koladônj. Ba intu havôhi Galili

¹³ ba hi hamô Kapaneam ma miñ hamô Nasalet ami. Kapaneam ênj hamô habobo kasukthôm te ba hamô Sebulun lo Naptali iniñ pik.

¹⁴ Yani hamô loñ ênj ek Wapômbênj anênj abô injik anônj ba hanañ hadênj plopet Aisaia nena,

¹⁵ “Sebulun lo Naptali iniñ pik atu hamô habobo kasukthôm, lôk pik atu ba hêk njanj Jolodanj anênj danj vi, Galili, loñ atu ba avômalô loñ buyanj êmô.

¹⁶ Avômalô takatu ba êmô momañiniñ bênj kapô,

thêlô lêk êyê deda bêñ te.

Ba idum ek nema,
ma donjom deda habi hayô hêk thêlô
ba hêv momañiniñ vê.” *Aisaia 9:1-2*

17 *Yisu hayô Kapaneam yôv ma hadum anêñ ku môñ ba hanañ Wapômbêñ anêñ abô hadêñ avômalô nena, “Wapômbêñ anêñ loñ lôklinyak lêk habobo ba node kapôlômim liliñ.”

*Yisu dalam anyô ayova ek nesopa yani
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11; Jon 1:35-42)*

18 Yisu habup hathak kasukthôm Galili anêñ liñdañ ma hayê anyô lo yañ Saimon atu ba elam nena Pita lôk yañ molok Andulu. Thai ma nê ik alim ba ibi iniñ yakseñ halôk kasukthôm.

19 Ma hanañ hadêñ thai, “Mamu nôlêm nosopa ya! Tem yandum ba mamu nôbôv avômalô êtôm ôvôv alim halôk yakseñ.”

20 Ma kethen oyañ ma thai êdô iniñ yakseñ hamô ma esopa Yisu.

21 Habup hathak vauna ma hayê anyô loyañ, Jems lo Jon. Thai ma Sebedi nakaduñ. Thêlô lôk lambô êmô yeñ ba idu iniñ yakseñ. Ma Yisu dalam thai.

22 Ma kethen oyañ ma etak lambô lôk yeñ hamô ma esopa Yisu.

*Yisu hadum avômalô lôk lijiñ mavi
(Luk 6:17-19)*

23 *Yisu hi haveñ Galili lôbôlôbô ba hathak habitak hayô iniñ unyak yeñ ba hanañ Wapômbêñ anêñ Abô Mavi hathak anêñ loñ lôklinyak hadêñ i. Ma hadum iniñ malain lôk lijiñ lomaloma ba ibitak mavi.

24 *Ma avômalô anêñ plovins Silia elañô abô hathak Yisu anêñ ku ma ewa iniñ nê lôk lijiñ lomaloma sapêñ ba i hadêñ yani. Ewa nê takatu ba ewa vovañ bêñ lôk nê ngôk hamô havin i ma nê ema yak lôk nê ivuvin sapêñ i hadêñ yani ek hêv iniñ lijiñ takêñ vê.

25 *Avômalô bêñ anôñ êlêm esopa yani. Doho êlêm anêñ Galili, ma doho êlêm anêñ Jusalem, ma doho êlêm anêñ Judia. Ma doho êlêm anêñ Dekapolis lôk loñ takatu ba hamô nañ Jolodañ vi.

* 4:17: Mat 3:2 * 4:23: Mat 9:35; Mak 1:39; Ap 10:38

* 5:4: Ais 61:2-3; ALK 7:17 * 5:5: Sng 37:11 * 5:6: Ais 55:1-2

5

*Yisu hadôñ avômalô
(Luk 6:20-23)*

1 Yisu hayê avômalô bêñ anôñ êlêm ma hathak dumte ba hi hamô. Ma avômalô takatu ba esopa yani i êyô ek yani.

2 Ma hadôñ i ba hanañ nena,

3 * “Ôpatu ba hayala nena yani anyô kambom anôñ, ôpêñ lêk hamô mavi ba tem enja Wapômbêñ anêñ loñ lôklinyak.

4 * Ma ôpatu ba lamalain, ôpêñ lêk hamô mavi ba Wapômbêñ tem nêm yani thêvô.

5 * Ma ôpatu ba hamô malinyaô, ôpêñ lêk hamô mavi ba tem enja pik sapêñ.

6 * Ma ôpatu ba hama kisi lôk hathakmunin ek imbitak êtôm anyô thêthôn, ôpêñ lêk hamô mavi ba tem laviyak.

7 Ma ôpatu ba hêv kapô ek anyô yañ, ôpêñ lêk hamô mavi ba Wapômbêñ tem nêm kapô ek ôpêñ aêñ iyom.

8 Ma ôpatu ba kapô mabuñ, ôpêñ lêk hamô mavi ba tem ênjê Wapômbêñ.

9 Ma ôpatu ba hêv bulubiñ, ôpêñ lêk hamô mavi ba tem nendam nena Wapômbêñ anêñ nakaduñ.

10 * Ma anyô thêthôn te hapôm vovañ, ôpêñ lêk hamô mavi ba tem enja Wapômbêñ anêñ loñ lôklinyak.

11 * “Hosopa ya ba anyô te hanañ abôma hathak o lôk hêv vovañ hadêñ o lôk hanañ abô kambom lomaloma hathak o mena hanañ abôyañ hathak o, êñ ma lêk hômô mavi!

12 * “Avômalô bôk idum aêñ hadêñ plopet tak sêbôk ba êmôn ek o. Ma Wapômbêñ tem nêm vuli mavi bêñ te êndêñ o êmô malak leñ ba intu lemmavi anôñ ba ômbô o!

*Wapômbêñ anêñ avômalô hatôm ngwêk lo deda
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)*

13 “Môlô ma pik êntêk anêñ ngwêk. Ma donjom ngwêk vabô, êñ ma lêk habitak hatôm sinusik ma hatôm imbitak vasiñ esak loñbô ami ba intu nômbi ni ek avômalô nêyô nimin ba nembak pesa.

* 4:24: Mak 6:55 * 4:25: Mak 3:7-8 * 5:3: Ais 57:15

* 5:10: 1Pi 3:14 * 5:11: 1Pi 4:14 * 5:12:

2Sto 36:16; Ap 7:52

14 * “Môlô ma pik anêḡ deda. Ma malak atu ba hamô dum ba avômalô êtôm atum lam sapêḡ, thêlô êthôkwêḡ ek nêḡ deda ma miḡ ivuḡ ami.

15 * Ma miḡ othak ôtôm atum lam ba uvuḡ halôk uḡ kapô ami. Othak opesaḡ lam anêḡ deda ek imbi êyô unyak kapô lôkthô.

16 * “Ma môlônim deda imbi êyô êḡḡek avômalô lôkthô ek nêḡ unim ku mavi takatu ba udum ek nebam môlônim lemambô atu ba hamô malak leḡ anêḡ athêḡ.

Yisu halêm ek embatho abô balabuḡ loḡ

17 * “Môlô miḡ nosoḡ nena yahalêm ek yambuliḡ abô balabuḡ lôk plopet iniḡ abô ami. Yahalôk ba yahalêm ek abô takêḡ injik anôḡ ma miḡ yahalêm ek yanêḡ vê ami.

18 * Yanaḡ avanôḡ êḡḡêḡ môlô. Abô lêlêyaḡ yaô nena sapêḡ atu ba eto hêk kapya abô balabuḡ te tem miḡ nêḡ yak ami. Mi anôḡ. Abô takêḡ tem êḡḡek endeba pik lo leḡ anêḡ daḡ. Ma nôḡkama takatu ba hamô abô balabuḡ sapêḡ tem injik anôḡ.

19 * Aêḡ ba ôpatu ba hêv abô balabuḡ yaônate vê ba hadôḡ avômalô hathak tem êtôm okna hathek êḡḡek Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak. Ma doḡtom ôpatu ba hasopa abô balabuḡ lôk hik thô hadêḡ avômalô tem imbitak anyô lôk athêḡ bêḡ êḡḡek Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak.

20 Yanaḡ avanôḡ êḡḡêḡ môlô. Anêḡ thêthôḡ miḡ hamôḡ ek Palisi lôk ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ iniḡ ami, êḡ ma tem miḡ hatôm ôyô Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak ami.

Notauviḡ unim lemim maniḡ (Luk 12:57-59)

21 * “Môlô bôk olaḡ abô takatu ba enaḡ hadêḡ bumalô thêlô nena, ‘Miḡ uḡḡwik anyô vônô paliḡ ami. Ma ôpatu ba hik anyô vônô paliḡ tem êpôm abô.’

22 * Ma doḡtom yanaḡ êḡḡêḡ môlô. Anyô te lamaniḡ hadêḡ anyô yaḡ, ôpêḡ tem êpôm abô. Ma anyô te hanaḡ abôḡa hathak anyô yaḡ, ôpêḡ tem imiḡ ḡê bêḡbêḡ maleniḡ ek

indum abô. Ma anyô te hanaḡ hadêḡ anyô yaḡ nena, ‘O anyô molo’, yakô ôpêḡ tem nimbi êḡḡok loḡ atum lôkmala.

23 * “Aêḡ ba hômô loḡ êbôk da ek ômbôk anêḡ da, ma lemhabi nena anêḡ abô hêk haviḡ anyô te,

24 êḡ ma otak anêḡ da êḡḡ loḡ êbôk da ma nu êḡḡêḡ ôpêḡ. Ma opesaḡ abô imbiḡ yani vêḡam ka nu ômbôk anêḡ da.

25 “Ma anyô te hadum ek idum abô ek o ba mamu oveḡ loḡḡḡndê hi denaḡ ek nôyô loḡ nindum abô, ma opesaḡ abô imbiḡ yani kethêḡ. Yakô tem etak o êḡḡok anyô halanaḡ abô baḡ. Êḡ ma ôpêḡ tem etak o êḡḡok anêḡ ḡê ku baheniḡ ek nêḡḡo o êḡḡ koladôḡ.

26 Odaḡô! Yanaḡ avanôḡ êḡḡêḡ o. Tem ôḡḡ koladôḡ endeba nêḡ anêḡ vuli sapêḡ atu ba anyô bêḡ hanaḡ am.

Otak auk sek waliliḡ

27 * “Môlô bôk olaḡ abô takatu ba enaḡ yôv nena, ‘Miḡ undum sek imbiḡ anyô yaḡ yanavi ami.’

28 Ma doḡtom yanaḡ êḡḡêḡ môlô nena anyô te makilik hathak avi te ba hadum ek êḡḡek imbiḡ yani, êḡ ma lêk hêk haviḡ avi êḡ yôv.

29 * Aêḡ ba malem vianôḡ hadum ba hudum kambom, êḡ ma ômbi vê ba umbini! Malem daluk doḡtom iyom, êḡ ma malaiḡ. Ma doḡtom, lemvimkupik sapêḡ êḡḡok loḡ atum lôkmala, êḡ ma malaiḡ bêḡ anôḡ.

30 * Ma bahem vianôḡ hadum ba hudum kambom, êḡ ma odabêḡ kisi ba umbini! Bahem doḡtom iyom, êḡ ma malaiḡ. Ma doḡtom lemvimkupik sapêḡ êḡḡok loḡ atum lôkmala, êḡ ma malaiḡ bêḡ anôḡ.

Miḡ nêḡ vônim vê ami

(Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

31 * “Môlô bôk olaḡ yôv nena, ‘Anyô hadum ek êḡḡo avi ma eto abô êḡḡok kapya ba nêḡ kapya êḡ êḡḡêḡ yanavi ek nêḡ yani vê. Ma miḡ hatôm nêḡ yanavi vê oyaḡ ami.’

* 5:14: Jon 8:12; 9:5 * 5:15: Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33

Luk 16:17; 21:33

* 5:19: Jem 2:10

* 5:21: Kis 20:13; Lo 5:17

* 5:22: 1Jon 3:15

* 5:23: Mak 11:25

* 5:27:

Kis 20:14; Lo 5:18

* 5:29: Mat 18:9; Mak 9:47

* 5:30: Mat 18:8; Mak 9:43

* 5:31: Lo 24:1-4; Mak 10:4

* 5:32:

1Ko 7:10-11

32 *Ma donjom yanaŋ êndêŋ mólô aêntêk. Anyô te hêv yanavi vé oyaŋ ma miŋ hadum sek ami ba avi êŋ hi hawa anyô yaŋ êŋ ma ôpêŋ hadum ba avi êŋ hadum sek. Ma yamalô lukmuk êŋ hadum sek aêŋ iyom.

Nonaŋ abô anôŋ iyom

33 * “Mólô bôk olaŋô abô takatu ba enaŋ hadêŋ bumalô thêlô nena, ‘Hovak balabuŋ hathak Wapômbêŋ anêŋ athêŋ hathak nômla, êŋ ma undum nôm êŋ anôŋ.’ Miŋ ômbôliŋ dômim ami.

34 *Ma donjom yanaŋ êndêŋ mólô nena miŋ ombak balabuŋ esak nômla ami lôk miŋ ombak balabuŋ esak Wapômbêŋ anêŋ athêŋ ami ek malê nena yanida hamô malak leŋ hatôm kiŋ.

35 *Ma miŋ ombak balabuŋ esak pik ami ek malê nena pik bêŋ êntêk ma balê Wapômbêŋ da hatak vakapô hayô hamiŋ. Ma miŋ ombak balabuŋ esak Jelusalem ami ek malê nena Jelusalem ma Kiŋ Bêŋ atu anêŋ malak.

36 Ma miŋ ombak balabuŋ esak lemkadôk ami ek malê nena o miŋ hatôm onaŋ ba lemkadôk ŋauŋ imbitak thapuk mena lonŋavu la ami.

37 Ba intu mólô nonaŋ abô avanôŋ iyom. Ma miŋ nonaŋ balabuŋ lomalomama ek injik thô nena onaŋ abô avanôŋ ami. Abô takêŋ habitak anêŋ Sadaŋ anêŋ.

Mólô miŋ unŋwik kambom liliŋ ami (Luk 6:29-30)

38 * “Mólô bôk olaŋô abô takatu ba enaŋ yôv nena, ‘Anyô te habi anyô yaŋ madaluk siŋ, êŋ ma nômbi ôpêŋ madaluk siŋ aêŋ iyom. Ma anyô te hik anyô yaŋ abôlêk kalalaŋ lu, ma unŋwik ôpêŋ abôlêk kalalaŋ lu aêŋ iyom.’

39 Ma donjom yanaŋ êndêŋ mólô nena miŋ unŋwik anyô yaŋ anêŋ kambom liliŋ ami. Ma anyô te hapetav malem daŋ vi, êŋ ma nuŋwik vi liliŋ ek epetav imbiŋ.

40 Ma anyô te hadum abô ek o ba anyô atu halaŋô abô hanaŋ nena nêŋ anêŋ kwêv êndêŋ ôpêŋ, êŋ ma nêŋ anêŋ kwêv thilibuŋ êndêŋ ôpêŋ imbiŋ.

41 Ma anyô vovak te hanaŋ nena onja anêŋ nômkama ba nu êtôm kilomita te, êŋ ma nu êtôm kilomita ju.

42 Ma anyô te hanaŋ hik o liŋ ek nêŋ nômlate êndêŋ yani, êŋ ma nêŋ êndêŋ yani. Ma anyô te lahaviŋ enja nômlate ênjêk o vêŋ ka nêŋ viyaŋ, êŋ ma miŋ ôpôlik ami.

Lemimimbiŋ nê takatu ba êpôlik hathak o (Luk 6:27-36)

43 * “Mólô bôk olaŋô abô takatu ba enaŋ yôv nena, ‘Lemimimbiŋ anêŋ avômalô ma ôpôlik esak nê takatu ba êpôlik hathak o.’

44-45 *Ma donjom yanaŋ êndêŋ mólô nena lemimimbiŋ nê takatu ba êpôlik hathak mólô lôk notêŋ mek esak nê takatu ba êv vovaŋ hadêŋ mólô ek numbitak êtôm Lemambô atu ba hamô malak leŋ anêŋ nali. Ek malê nena yanida hêv wak hadêŋ avômalô mavi lôk kambom ma hêv ôthôm ek nê thêthôn lôk nê lokbaŋ.

46 Ma mólô othak lemimhaviŋ nê takatu ba leŋiŋhaviŋ mólô iyom, êŋ ma nôŋ oyaŋ. Tem miŋ mólô noja nôŋ mavi te ami. Nê ewa takis ethak idum aêŋ haviŋ!

47 Ma mólô othak ôêv wاكلêvôn hadêŋ mólônim avômalô iyom, mólô osoŋ nena kobom hik mólô vônô e? Nê daluk idum aêŋ haviŋ!

48 *Ba intu nôŋô batôn oyaŋ êtôm Lemambô atu ba hamô batôn oyaŋ hamô malak leŋ.”

6

Nônêŋ avômalô siv sa

1 * “Mólô noyabiŋ am! Miŋ nundum ku mavi lomalomama ek avômalô nêgê ba nebam mólô ami. Yakô Wapômbêŋ atu ba hamô malak leŋ tem miŋ nêŋ nôŋ mavi la êndêŋ mólô ami.

2 “Mólô udum ek nôŋêŋ avômalô siv sa, ma miŋ nundum êtôm nê takatu ba esau avômalô ami. Thêlô ethak êv anyô ek iyuv lavuak êmôn ba i unyak yeŋ. Êŋ ma thêlô êv nômlate hadêŋ avômalô siv ek avômalô nêgê ba nebam thêlô. Yanaŋ avanôŋ êndêŋ mólô nena nê takêŋ lêk ewa iniŋ mavi yôv ba

* 5:33: Wkp 19:12; Nam 30:2; Lo 23:21 * 5:34: Ais 66:1; Mat 23:22; Jem 5:12 * 5:35: Sng 48:2; Ais 66:1 * 5:38: Kis 21:24; Wkp 24:20; Lo 19:21 * 5:43: Wkp 19:18 * 5:44-45: Kis 23:4-5; Luk 23:34; Ap 7:60; Lom 12:14,20 * 5:48: Wkp 19:2; Lo 18:13 * 6:1: Mat 23:5

embenj yam ma Wapômbênj tem miñ nê m nôm mavi yanj êndênj i ami.

³ Ma doñtom môlô udum ek nônêm nômlate êndênj avômalô siv, êñ ma nubunj ba nônêm ek avômalô vi miñ nêgê ami. Nôm atu ba bahem vianônj hadum ma bahem vikenj êsônj palinj

⁴ ek ku êñ ênjêk loñ kapô iyom. Ma Lemambô atu ba hayê ku takatu ba hudum hêk loñ kapô ma tem nê m nôm mavi te êndênj o.

*Okopak ba oteñ mek
(Luk 11:2-4)*

⁵ * “Môlô udum ek notenj mek, ma miñ nundum êtôm nê takatu ba esau avômalô ami. Thêlô leñjinhavinj netenj mek niminj malaklêvônj lôk unyak yenj ek avômalô nêgê i. Odañô! Yanañ avanônj êndênj môlô. Nê takênj lêk ewa iniñ mavi yôv ba embenj yam ma Wapômbênj tem miñ nê m nôm mavi yanj êndênj i ami.

⁶ Ma doñtom hudum ek oteñ mek, êñ ma nu anêm unyak kapô ma nuñgwik unyak abôlêk sinj. Ma oteñ mek êndênj Lemambô atu ba hamô loñ kapô. Ma Lemambô tem ênjê ku takatu ba hudum hêk loñ kapô ma nê m nôm mavi te êndênj o.

⁷ * “Hudum ek oteñ mek, ma miñ ondela abô êtôm nê daluk ethak idum ami. Thêlô etenj mek daim ek esonj nena Wapômbênj tem endañô iniñ mek daim êñ.

⁸ *Ma doñtom hudum ek oteñ mek ma Wapômbênj lêk hayala anêm malainj yôv ba intu miñ osopa iniñ bôk lo loñ ami.

⁹ Ma notenj mek aêntêk,
“Wakamik, hômô malak leñ.
Yêlô nambô anêm athênj mathenj lij.

¹⁰ *Anêm loñ lôklijyak êlêm.
Yêlô nasopa anêm lemhavinj ênjêk pik êtôm thêlô esopa hêk malak leñ.

¹¹ Nê m nôm êndênj yêlô êndênj wak êntêk.

¹² *Ma otak kapôlôm ek yêlô êtôm atu ba yêlô atak kapôlônjinj ek avômalô vi atu ba idum kambom hadênj yêlô.

¹³ *Miñ otak yêlô ek nandum kambom ami.
Ma nê m yêlô vê ênjêk kambom.”*

¹⁴ * “Ma notak kapôlômim ek avômalô vi, ma Lemambô atu ba hamô malak leñ tem etak kapô ek môlô aênj iyom.

¹⁵ Ma hovalonj kapôlôm lôñ ek avômalô vi, ma Lemambô tem embalonj kapô loñ ek o aênj iyom.

Hutip ek nôm ek lemimbi Wapômbênj

¹⁶ * “Hutip ek nôm ek lemimbi Wapômbênj, ma miñ malem tiyamtiyam êtôm nê esau avômalô ethak idum ami. Thêlô miñ ithik i ba epesanj i katô ami ek avômalô neyala nena thêlô lêk itip ek nôm. Yanañ avanônj êndênj môlô nena nê êñ lêk ewa iniñ nôm mavi yôv ba embenj yam ma Wapômbênj tem miñ nê m nôm mavi yanj êndênj i ami.

¹⁷ Ma doñtom hutip ek nôm ek lemimbi Wapômbênj, ma otak nôm lêñlêñ esak lemkadôk lôk usik thonam lo malem êtôm lemmavi iyom

¹⁸ ek avômalô miñ neyala nena lêk hutip ek nôm ami. Ma lemambô atu ba hamô loñ kapô, yani iyom intu hayê anêm ku loñ kapô êñ ba tem nê m nôm mavi te êndênj o.

*Nômbôlêm nômkama malak leñ
(Luk 12:33-34)*

¹⁹ * “Pik êntêk ma didu lo da tem nimbunjinj nômkama lôk nê vani tem nijik unyak vose ba neja nômkama takênj vani. Ba intu miñ nômbôlêm nômkama mavi ba nôndô êmô pik êntêk ami.

²⁰ *Mi, nusup nômkama malak leñ mavi-mavi iyom. Êñ ma miñ hatôm da lo didu nimbunjinj nômkama takênj lôk nê vani miñ hatôm nijik anêm unyak vose ba neja anêm nômkama vani ami.

²¹ Loñ atu ba anyô anênj nômkama mavi hamô intu kapôlônjinj tem êmô loñ êñ imbinj.

*Maleñ ma kupik anênj deda
(Luk 11:34-36)*

* **6:5:** Mat 23:5; Luk 18:10-14 * **6:7:** 1Kinj 18:26-29 * **6:8:** Mat 6:32 * **6:10:** Luk 22:42 * **6:12:** Mat 6:14-15; 18:21-35 * **6:13:** Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15; 2Te 3:3; 2Ti 4:18 * **6:13:** Nê lôk kauk vi enañ nena abô doho atu ba Matyu hato ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: Loñ lôklijyak lôk lôklokwanj ma athênj lôkmanjinj, êñ ma oda anêm êtôm wak nômbênj intu sapênj. Avanônj. * **6:14:** Mak 11:25-26 * **6:16:** Ais 58:5-9 * **6:19:** Jem 5:1-3 * **6:20:** Mat 19:21; Luk 18:22

22 “Malenḡdaluk ma leḡviḡkupik anêḡ deda. Aêḡ ba maleḡdaluk hamô mavi, êḡ ma anêḡ deda êḡ hayabiḡ lemvimkupik sapêḡ.

23 Ma doḡtom maleḡdaluk kambom, êḡ ma momaḡiniḡ lêk hayabiḡ leḡviḡkupik sapêḡ. Ba deda atu ba hamô kapôlôm miḡ hadum anêḡ ku ami, ma momaḡiniḡ tem indumbak bêḡ.

Anyô te miḡ hatôm indum anyô ju iniḡ ku ami

(Luk 16:13)

24 “Anyô te miḡ hatôm indum anyô bêḡ ju iniḡ ku ami. Ma tem la imbiḡ anyô yaḡ ma kapô êḡndô yaḡ. Ma tem ma endahaliḡ anyô yaḡ ma imbuliḡ dôḡ ek anyô yaḡ. Môlô miḡ hatôm nosopa Wapômbêḡ lôk valuseleḡ ami.

Miḡ lemim imbi bêḡ anôḡ esak nôḡkama pik ami

(Luk 12:22-32)

25 * “Lôkmala ma bêḡ ek nôḡ eyaḡ. Leḡviḡkupik ma bêḡ ek kwêḡ lo sup. Aêḡ ba intu yanaḡ êḡndêḡ môlô nena miḡ lemim imbi bêḡ anôḡ esak nôḡkama pik lomaloma êtôm kwêḡ mena nôḡ lôk ḡaḡ ami.

26 * Ôḡḡo menak. Thêlô miḡ ethak idum ku lôk elav nôḡ ami. Ma miḡ ethak ewa nôḡ ba etak hamô unyak kapô ami. Môlônim Lemambô atu ba hamô malak leḡ havakôḡ thêlô. Ma môlô ma Wapômbêḡ lahaviḡ bêḡ anôḡ hamôḡ ek menak.

27 Ma môlô lemḡkam hathak nôḡ pik takêḡ, ma tem nôḡmô lôkmala wak te imbiḡ e? Mî anôḡ!

28 “Aisê ka môlô othak lemimhabi bêḡ anôḡ hathak kwêḡ? Môlô ôḡḡo alokwaḡ vuak takatu ba hamô mayaliv. Thêlô ibitak aisê? Thêlô miḡ ethak idum iniḡ ku lôk idu iniḡ kwêḡ ami.

29 * Aêḡ ba yanaḡ êḡndêḡ môlô! Solomon hathak hik anêḡ kwêḡ kêkêlô. Ma anêḡ kwêḡ sapêḡ ma nôḡ yaôna ek alokwaḡ vuak mavi takatu.

30 Môlô ma avômalô ôêvhaviḡ yaôna lôk! Ketheḡ oyaḡ ma tem nedabêḡ kamuḡ takatu kisi ba nêḡbôk esak atum! Ma

doḡtom Wapômbêḡ hathak hêḡ kwêḡ hadêḡ kamuḡ takêḡ. Ba intu tem eyabiḡ môlô mavi aêḡ iyom.

31 Aêḡ ba môlô miḡ lemim injik am ba nonaḡ, ‘Yêlô aḡḡaḡ malê lôk nanum malê?’ ma ‘Yêlôaniḡ kwêḡ êsê?’ Dô.

32 * Nê daluk ethak elaviḡ ba esopa nôḡ takêḡ. Ma doḡtom môlônim Lemambô atu ba hamô malak leḡ hayala môlônim malaiḡ ba tem nêḡ nôḡ takêḡ êḡndêḡ môlô.

33 * Ba intu ku môḡ ma lem injik o esak Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak lôk osopa anêḡ abô ma tem nêḡ nôḡ takêḡ sapêḡ êḡndêḡ o.

34 Aêḡ ba môlô miḡ lemimmalaiḡ ek yamuḡ anêḡ nôḡkama ami. Yamuḡ anêḡ malaiḡ ma wak êḡ da anêḡ. Ma wak te anêḡ malaiḡ ma wak êḡ da iyom anêḡ.

7

Miḡ nutitiniḡ avômalô ami

(Luk 6:37-42)

1 * “Môlô miḡ nutitiniḡ anyô vi ami. Wapômbêḡ tem ititiniḡ môlô aêḡ iyom!

2 * Abô takatu ba honaḡ hathak anyô vi, êḡ ma Wapômbêḡ tem enaḡ aêḡ êḡndêḡ o. Ma malêla takatu ba huik sam hadêḡ anyô vi ma tem nêḡ viyaḡ aêḡ iyom êḡndêḡ o.

3 Ma lem hik o hathak siḡsusik yaô atu ba hamiḡ mamuyaḡ madaluk. Ma doḡtom aseleḡ atu ba hapalaḡaniḡ hamiḡ oda maleḡ siḡ ma hôthôḡ paliḡ.

4 Ba honaḡ, ‘Aiyaḡ, yahadum ek yanêḡ siḡsusik atu ba hamô maleḡ daluk vê.’ Nôḡḡo katô, oda anêḡ ma aseleḡ hapalaḡaniḡ hamiḡ maleḡ loḡ siḡ.

5 O anyô abôyaḡ! Nêḡ aseleḡ atu ba hêk maleḡ vê ek nôḡḡo tak vêḡ ka miḡ nêḡ siḡsusik atu ba hêk mamuyaḡ madaluk vê.

6 “Ma miḡ noja nôḡ mathêḡ ba nôḡnêḡ êḡndêḡ avuḡ ami. Tem nijik liliḡ ba neḡsaḡ môlô mayaliv. Ma miḡ nôḡmbi unim kômkom mavi êḡndêḡ bok ami. Tem nembak pesa esak veḡniḡ kapô.

Loḡôndê neteḡ mek

(Luk 11:9-13)

* 6:25: Plp 4:6; 1Ti 6:6-8; 1Pi 5:7 * 6:26: Mat 10:29-31; Luk 12:6-7 * 6:29: 1Kiḡ 10:4-7; 2Sto 9:3-6 * 6:32:

Mat 6:8 * 6:33: 1Kiḡ 3:11-14; Sng 37:4,25; Lom 14:17 * 7:1: Lom 2:1; 1Ko 4:5; Jem 4:11-12 * 7:2: Mak 4:24

* 7:7-8: Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24; 1Jon 3:22; 5:14-15

7-8 * “Nê takatu ba enañ hik Wapômbên liñ, ma tem neja nômkama êtôm atu ba enañ. Ma anyô habôlêm nômlate, êñ ma tem êpôm. Ma ôpatu ba hapididiñ unyak abôlêk, ma tem injik unyak abôlêk vê ek ôpên. Aên ba nonañ injik Wapômbên liñ ma tem nêm môlônim lemimhaviñ êndênj môlô. Ma môlô ôbôlêm ma tem nôpôm. Ma upididiñ unyak abôlêk ma tem injik vê ek môlô.

9 “Nalummalô hanañ hik o liñ ek nêm polom êndênj yani, ma tem nêm valu te êndênj yani e? Mi.

10 Ma nalummalô hanañ hik o liñ ek nêm alim ngwêk te êndênj yani, ma tem nêm umya kambom te êndênj yani e? Mi.

11 * Odañô! Môlô ma avômalô kambom! Ma donjom môlô othak ôêv nômkama mavi hadênj nalumi. Ma môlônim Lemambô atu ba hamô malak leñ ma Wapômbên mavi anôñ ba intu tem nêm nômkama mavi êndênj môlô nê takatu ba onañ hik yani liñ.

12 * “Ma malêla takatu ba môlô lemimhaviñ avômalô vi nindum êndênj môlô, ma nundum aên êndênj i. Êñ ma abô balabuñ lôk plopet iniñ abô anênj ôdônj bênj.”

Unyak abôlêk yaôna (Luk 13:24)

13-14 “Loñôndê bênj ma hi loñ ñama. Ma badênj abôlêk bênj te hamô loñ êñ ba avômalô bênj anôñ ethak ibitak êyô. Ma donjom loñôndê kamunñ hi loñ lôkmala. Ma badênj abôlêk yaônate hêk loñ êñ ba avômalô tomtom iyom ethak êpôm ba elom. Ba intu nôsôam ek numbitak nôyô badênj abôlêk yaôna êñ ba unu.

Nê plopet abôyañ (Luk 6:43-44; 13:25-27)

15 * “Môlô noyabiñ am êndênj nê plopet abôyañ. Thêlô ma hatôm avuñ yatap ba ivuliv i siñ hathak boksipsip kupik ba i hadênj boksipsip ek nimbuliñ i.

16 * Aên ba iniñ anôñ intu tem injik i thô. Yak lôkmanñiñ mena kamunñ lôk lilu ma avômalô ethak elav hatôm iniñ nôm e?

17 Alokwañ mavi sapênj hathak hik anênj anôñ mavi iyom. Ma alokwañ kambom hathak hik anênj anôñ kambom aênj iyom.

18 Ba intu alokwañ mavi miñ hatôm injik anênj anôñ kambom ami. Ma alokwañ kambom miñ hatôm injik anênj anôñ mavi ami.

19 * Aên ba alokwañ sapênj atu ba miñ hik anênj anôñ ami, ma tem nede lu ba nêmbôk esak atum.

20 * Ba intu plopet abôyañ iniñ anôñ tem injik thêlôda thô êndênj môlô.

21 * “Avômalô ethak elam ya nena, ‘Anyô Bênj, Anyô Bênj.’ Ma donjom thêlô sapênj miñ hatôm nêyô Wapômbên anênj loñ lôklinyak kapô ami. Ma avômalô takatu ba esopa Wakamik atu ba hamô malak leñ anênj abô, thêlô êñ iyom intu tem nêyô Wapômbên anênj loñ lôklinyak kapô.

22 Waklavônj yandañô avômalô sapênj iniñ abô, ma bênj anôñ tem nenañ êndênj ya ‘Anyô Bênj, Anyô Bênj, yêlô athak alam anêm athênj ba adum anêm ku plopet. Ma yêlô athak alam anêm athênj ba êv ngôk vê lôk adum nômbithi bênj anôñ hathak.’

23 * Êñ ma tem yanañ êndênj i, ‘Môlô nu! Môlô nê udum kambom ba yahathônj môlô paliñ.’

Loñôndê ju ek nedav unyak (Luk 6:46-49)

24 “Aên ba ôpatu ba halañô yenañ abô sapênj ba hasopa hatôm anyô lôkauk mavi atu ba halav anênj unyak halôk valu.

25 Ma ôthôm lôk lovak bênj ma ñambô hayô ba hayôkwiñ unyak êñ. Ma valu havalonj unyak êñ loñ lôklokwañ ba miñ hapu ami.

26 Ma anyô halañô yenañ abô ba miñ hasopa ami hatôm anyô auk mi ba halav anênj unyak halôk thathe oyañ.

27 Ma ôthôm malokola lôk lovak bênj ma ñambô hayô ba hayôkwiñ unyak êñ ba hapu lôk diñdiñ bênj ba hi.”

28 Yisu hanañ abô sapênj yôv ma avômalô takatu ba elañô esonj kambom ba enañ,

29 * “Yani miñ hadônj alalô ba halam kêdônjwaga bô iniñ abô hatôm nê lôkauk

* 7:11: Jem 1:17 * 7:12: Mat 22:39-40; Luk 6:31; Lom 13:8-10 * 7:15: Mat 24:24; Ap 20:29; 2Pi 2:1 * 7:16: Gal 5:19-22; Jem 3:12 * 7:19: Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 * 7:20: Mat 12:33 * 7:21: Luk 6:46; Jem 1:25 * 7:23: Sng 6:8; 2Ti 2:19 * 7:29: Mak 1:22; Luk 4:32

hathak abô balabuᅇ ethak idum ami. Mi Hadôᅇ alalô hatôm anyô lôk athêᅇ bêᅇ.”

8

*Yisu hadum anyô palê lepla te mavi
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-14)*

¹ Yisu hatak dumlolê ba hi ma avômalô bêᅇ anôᅇ esopa yani.

² Ma anyô palê lepla te halêm hadêᅇ Yisu ma halek vadôᅇ lêlô ma hanaᅇ, “Anyô bêᅇ, odanêm lemhaviᅇ ma hatôm undum ba yambitak mavi.”*

³ Ma hatak baᅇ hayô hêk ôpêᅇ ma hanaᅇ, “Yalenᅇhaviᅇ umbitak mabuᅇ mavi!” Ma kethêᅇ oyaᅇ ma lijij êᅇ hêv yak ba habitak mabuᅇ mavi.

⁴ *Êᅇ ma Yisu hanaᅇ hadêᅇ yani, “Nu nuᅇᅇᅇwik o thô êndêᅇ anyô habôk da ma nêᅇ da êtôm sêbôk ba Mose hanaᅇ ek injik thô nena anêm lijij lêk hêv yak. Ma miᅇ onan bêᅇ êndêᅇ anyôla ami.”

*Yisu hadum anyô vovak anêᅇ anyô ku te mavi
(Luk 7:1-10)*

⁵ Yisu hayô malak Kapaneam, ma anyô vovak laik te anêᅇ malak bêᅇ Lom halêm hadêᅇ yani

⁶ ma hanaᅇ, “Anyô bêᅇ, yenaᅇ anyô ku hapôm lijij va lo baᅇ havuviᅇ ba hawa vovaᅇ bêᅇ ba hêk unyak iyom.”

⁷ Ma Yisu hanaᅇ hadêᅇ yani, “Tem yasôk ek yandum ôpêᅇ mavi.”

⁸⁻⁹ Ma doᅇtom anyô vovak laik êᅇ hanaᅇ, “Anyô bêᅇ, ya miᅇ anyô mavi ek ôlêm yenaᅇ unyak ami. Yada yahamô anyô bêᅇ te vibij, ma yenaᅇ nê vovak êmô ya vibij. Ba yahanaᅇ hadêᅇ yenaᅇ anyô vovak te nena, ‘Nu,’ êᅇ ma hi. Mena yahanaᅇ hadêᅇ yaᅇ nena, ‘Ôlêm,’ êᅇ ma halêm. Ma yahanaᅇ hadêᅇ yenaᅇ anyô ku nena, ‘Undum ku êntêk,’ êᅇ ma hadum. Aêᅇ ba yahayala nena onan iyom ek yenaᅇ anyô ku imbitak mavi ma tem imbitak mavi.”

¹⁰ Yisu halaᅇ abô êᅇ ba hasoᅇ kambom ma hanaᅇ hadêᅇ avômalô takatu ba esopa yani nena, “Yanaᅇ avanôᅇ êndêᅇ môlô. Ya

miᅇ bôk yahapôm anyô hêvhaviᅇ bêᅇ te aêntêk hamô loᅇ Israeᅇl ami.

¹¹ *Yanaᅇ êndêᅇ môlô. Avômalô loᅇ buyaᅇ bêᅇ anôᅇ tem nejaᅇ ba ninum imbiᅇ Ablaham lo Aisak ma Jekop nêᅇmô Wapômbêᅇ anêᅇ loᅇ lôkliᅇyak.

¹² *Sêbôk ma Wapômbêᅇ lahaviᅇ avômalô Israeᅇl nêyô anêᅇ loᅇ lôkliᅇyak kapô, ma doᅇtom lêk ma yani tem nêᅇm thêlô vê ba ini loᅇ momaᅇjiniᅇ bêᅇ. Loᅇ êᅇ ma tem thêlô nedaᅇ asêᅇ maleᅇ ba nesaᅇ veᅇᅇᅇbôlêk ôdôᅇ loᅇ.”

¹³ Êᅇ ma Yisu hanaᅇ hadêᅇ anyô vovak laik êᅇ, “Nu! Ma nôᅇm atu ba lêk hôêvhaviᅇ ma tem imbitak aêᅇ.” Ma kethêᅇ oyaᅇ ma ôpêᅇ anêᅇ anyô vovak atu habitak mavi.

*Yisu hadum Pita yaᅇmavi mavi
(Mak 1:29-31; Luk 4:38-39)*

¹⁴ Ma Yisu hayô Pita anêᅇ unyak kapô ma hayê Pita yaᅇmavi hapôm lijij vovaᅇ ba hêk iyom.

¹⁵ Ma Yisu havalon avi êᅇ baᅇ ma lijij êᅇ hatak yani ma haviyô hapôpêk nôᅇm ek Yisu.

*Yisu hadum avômalô bêᅇ anôᅇ mavi
(Mak 1:32-34; Luk 4:40-41)*

¹⁶ Yaᅇsiᅇ ma ewa nê lôk ᅇᅇk habuliᅇ i doho êlêm hadêᅇ Yisu. Ma Yisu hanaᅇ abô iyom ma ᅇᅇk takêᅇ etak avômalô takêᅇ ba i. Ma hadum avômalô lôk lijij sapêᅇ ibitak mavi.

¹⁷ Ba intu Wapômbêᅇ anêᅇ abô atu ba bôk hanaᅇ hadêᅇ plopet Aisaia hik anôᅇ nena, “Yani hapesaᅇ alalôaniᅇ lijij mavi ma hêv alalôaniᅇ vovaᅇ vê.” *Aisaia 53:4*

*Ku bêᅇ ek nesopa Yisu vaᅇᅇᅇwam
(Luk 9:57-62)*

¹⁸ Yisu hayê avômalô bêᅇ anôᅇ êmô ma hanaᅇ hadêᅇ anêᅇ nê ku nena, “Alôana kasukthôm vi tuvulu.”

¹⁹ Êᅇ ma nê lôkauk hathak abô balabuᅇ te halêm hadêᅇ Yisu ma hanaᅇ nena, “Kêdôᅇwaga, loᅇ nôᅇmbêᅇ atu ba hu ma tem yasopa o.”

²⁰ *Ma Yisu hanaᅇ, “Avuᅇ yatap iniᅇ pik abyanaᅇ hamô ma menak iniᅇ unyak hamô,

* **8:2:** Lijij lepla ma palê hatêᅇtô anyô liᅇkupik aleba ibitak pulij ba avômalô êpôlik hathak i. * **8:4:** Wkp 14:1-32; Mat 9:30; Luk 17:14 * **8:11:** Luk 13:29 * **8:12:** Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28 * **8:20:** 2Ko 8:9

ma donjom ya Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu anêḡ loḡ êḡjêk ma mi.”

21 *Ma Yisu anêḡ anyô te hananḡ, “Anyô Bêḡ, otak ya ek yana yandav wakamik vêman.”

22 Ma donjom Yisu hananḡ hadêḡ ôpêḡ, “Dô! Nê ḡama da nedav iniḡ ḡama. Ma ôlêm osopa ya!”

Lovak halaḡô Yisu

(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

23 Yôv ma Yisu hathak yeḡ ma anêḡ ḡê ku i haviḡ yani.

24 *Thêlô i êyô kasukthôm malêvônḡ ma ketheḡ oyanḡ ma ôthôm bêḡ lôk lovak hayô. Ma ḡanḡ budum hik ba hadum ek êyô yeḡ vôv. Ma donjom Yisu hêk sôm denanḡ.

25 Ma anêḡ ḡê ku i ik yani liḡ ba enanḡ, “Anyô Bêḡ, nêḡ alalô bulubiḡ! Tem alalô nama!”

26 *Ma Yisu hananḡ hadêḡ i, “Môlô ḡê ôêvhaviḡ yaôna lôk! Aisê ba môlô ôkô?” Êḡ ma haviyô hathanḡ lovak lôk ḡanḡ budum ba êk malinḡyaô ba thêthê mavi.

27 Thêlô esonḡ kambom ba enanḡ, “Anyô aisête ba lovak lôk ḡanḡ budum elanḡô anêḡ abô ba esopa?”

Yisu hêv ḡgôk doho vê

(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

28 Yôv ma Yisu hi kasukthôm vi tuvulu ba hayô avômalô Gadala iniḡ pik. Ma anyô lokwanḡju atu ba ḡgôk kambom hathak habuliḡ i êlêm anêḡ siô ba êpôm yani halôk loḡôndê. Anyô ju êḡ ethak ibuliḡ avômalô ba intu êkô ek nendom loḡôndê êḡ.

29 *Ma êyê Yisu ma elam lôklala, “Wapômbêḡ anêḡ Nakaduḡ, hólêm ek undum malê êndêḡ yêlô? Waklavônḡ nindum abô hêk denanḡ. Ma hólêm loḡ êntêk ek nêḡ vovanḡ êndêḡ yêlô e?”

30 Ma bok dum te êmô daim dokte ba eyanḡ kamunḡ êmô.

31 Ma ḡgôk takêḡ elanḡ lôklokwanḡ hadêḡ Yisu, “Nêḡ yêlô vê ni êndôk bok takêḡdaku kapô.”

32 Ma Yisu hananḡ hadêḡ thêlô “Môlô nu!” Êḡ ma ḡgôk takêḡ etak anyô ju êḡ ma i êlôk bok takêḡ kapô ba elanḡviḡ ketheḡ ba i

hadêḡ loḡ kambom ma êv yak halôk kasukthôm ba ema.

33 Nê takatu ba eyabiḡ bok êyê nôḡ êḡ ma êsôv ba i êyô malak bêḡ. Ma enanḡ hadêḡ avômalô hathak nôḡ atu ba Yisu hadum hadêḡ bok lôk anyô ju atu ba ḡgôk habuliḡ thai.

34 Êḡ ma avômalô malak lôḡ êḡ iki thô ba i hadêḡ Yisu. Thêlô êyê yani ba êkô kambom ma enanḡ nena, “Otak yêlô ba nu!”

9

Yisu hadum anyô havuviḡ te mavi

(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

1 *Yôv ma Yisu hathak yeḡ ḡgwêk te ba havôhi anêḡ loḡ.

2 Ma anyô doho evak anyô havuviḡ te hêk yêḡ ba êlêm hadêḡ yani. Êḡ ma Yisu hayê thêlôninḡ êvhaviḡ ma hananḡ hadêḡ anyô havuviḡ atu nena, “Yenanḡ okna, lem êndôk biḡ. Lêk yahêv anêḡ kambom sapêḡ vê.”

3 Nê lôkauk hathak abô balabuḡ doho elanḡ abô êḡ ma enanḡ hadêḡ i, “Ôpêḡ hasonḡ nena yani ma Wapômbêḡ e?”

4 *Yisu hayala thêlôninḡ auk ma hananḡ, “Aisê ka môlô owa auk kambom êḡ?”

5 Abô alê intu vumvum ek yanḡ: ‘Lêk yahêv anêḡ kambom sapêḡ vê’ mena ‘Umbiyô ombenḡ.’

6 *Aêḡ ba tem yanḡik thô êndêḡ môlô nena Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu anêḡ athêḡ ma bêḡ ba hatôm nêḡ kambom vê.” Êḡ ma hananḡ hadêḡ anyô havuviḡ atu nena, “Umbiyô umiḡ ma onḡa anêḡ yêḡ ba nu anêḡ unyak.”

7 Êḡ ma ôpêḡ haviyô hamiḡ ba hi anêḡ unyak.

8 Ma avômalô êyê nôḡ êḡ ba esonḡ kambom ma êbô Wapômbêḡ atu ba hêv lôklokwanḡ lôk athêḡ bêḡ hadêḡ avômalô.

Yisu halam Matyu

(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

9 Yisu hi ma hayê anyô te ba anêḡ athêḡ nena Matyu ba hamô unyak ewa takis. Ma hananḡ hadêḡ ôpêḡ nena, “Ôlêm osopa ya,” êḡ ma haviyô ba hi hasopa yani.

* 8:21: 1Kinḡ 19:20 * 8:24: Sng 4:8 * 8:26: Mat 14:31; Sng 89:9 * 8:29: Mak 1:24; Luk 4:41 * 9:1: Mat 4:13

* 9:4: Luk 9:47; Jon 2:25 * 9:6: Jon 17:2

10 Yisu hayaŋ nôŋm hayaŋ Matyu hamô anêŋ unyak. Ma nê ewa takis lôk nê idum kambom bêŋ anôŋ êlêm eyaŋ nôŋm hayaŋ yani lôk anêŋ nê ku.

11 *Palisi êyê ma enaŋ hik anêŋ nê ku liŋ, “Aisê ka môlônim kêdôŋwaga hayaŋ nôŋm hayaŋ nê ewa takis lôk nê idum kambom?”

12 Yisu halaŋô abô êŋ ma hanaŋ, “Nê lôk liŋ iyom intu ethak i êyê dokta. Ma nê liŋ mi ma mi.

13 *Aêŋ ba môlô lemimimbi Wapômbêŋ anêŋ abô atu ba hêk kapy a hanaŋ nena, “Yaleŋhayaŋ môlô nôŋnêm kapôlômim êndêŋ avômalô.

Ma yahapôlik hathak da.’ *Hosea 6:6*
Ba intu yahalêm ek yandam nê takatu ba idum kambom. Ma miŋ yahalêm ek yandam nê thêthôŋ ami.”

Enaŋ hik Yisu liŋ hathak kobom evak balabuŋ ek nôŋm

(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

14 *Jon anêŋ nê ku êlêm hadêŋ Yisu ma enaŋ hik yani liŋ, “Yêlô lôk nê Palisi athak avak balabuŋ ek nôŋm ek leŋiŋhabi Wapômbêŋ. Ma doŋtom anêŋ nê ku miŋ ethak idum aêŋ ami eka?”

15 Ma Yisu hanaŋ, “Anyô te hawa avi lukmuk, êŋ ma anêŋ anyô môlô eyaŋ nôŋm lôk leŋiŋmavi. Ma miŋ hatôm nembak balabuŋ ek nôŋm ami. Ma doŋtom haveŋ yam, ba ewa yani vê hêk thêlô, êŋ ma anêŋ nê môlô tem nembak balabuŋ ek nôŋm.”

16 “Anyô late hatôm enja sôp lukmuk bute ba indu sôp bô anêŋ abyaŋ siŋ esak ami. Hadum aêŋ ma tem sôp lukmuk buêŋ êmô sôp bô kisi. Êŋ ma tem itip bêŋ.

17 Ma môlô othak ôkê waiŋ lukmuk halôk kolopak epesaŋ hathak bok kupik bô e? Mi! Waiŋ lukmuk êŋ tem imbuliŋ bok kupik bô atu bôk thekthek ba tem ipup ba waiŋ enŋasô ni. Ba intu othak ôkê waiŋ lukmuk halôk bok kupik lukmuk atu ba belap ek isiŋ mavi ma miŋ ipup ami lôk waiŋ miŋ enŋasô ni ami.”

Amena ŋama lôk avi liŋ

(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

18 Yisu hanaŋ abô denaŋ ma anyô bêŋ te halêm halek vadôŋ lêlô hêk yani va ma hanaŋ, “Yenaŋ avena lêk hama. Ôlêm otak bahem êyôŋgêk yani ek imbiyô esak loŋbô.”

19 Ma Yisu lôk anêŋ nê ku i iviŋ yani ba i.

20 Thêlô even ba i ma avi lôk liŋ te halêm hadêŋ Yisu dômlokwaŋ ma havalon Yisu anêŋ kwêv anêŋ daŋ. Avi êŋ hapôm liŋ thalaleŋ halom hatôm sondabêŋ laumiŋ ba lahavuŋu.

21 *Ma avi êŋ anêŋ auk nena, “Yambalon anêŋ kwêv iyom, ma tem ya mavi.”

22 Ma Yisu hik i liliŋ ba hayê avi êŋ ma hanaŋ, “Yenaŋ avena, lem êndôk biŋ. Anêŋ hôêvhayaŋ hadum ba lêk hubitak mavi.” Ma kethen oyaŋ ma avi êŋ habitak mavi.

23 Vêŋ ma Yisu hi hayô anyô bêŋ atu anêŋ unyak. Ma hayê avômalô iyuv abiŋ ba elan ba idum thôthô bêŋ

24 ma hanaŋ, “Môlô vê! Avena hêk sôm iyom ma miŋ hama ami.” Êŋ ma thêlô emalik hathak yani.

25 Ma doŋtom êv avômalô vê ma Yisu habitak hayô unyak kapô ba havalon avena êŋ baŋ, ma haviyô hamiŋ.

26 Ba intu abô hathak nôŋm êŋ haveŋ loŋ êŋ lôkthô.

Anyô maleŋ pusip ju lôk anyô abôlêk putup te

27 *Ma Yisu hatak loŋ êŋ ma haveŋ ba hi, ma anyô maleŋ pusip ju esopa yani ba elam kaêk nena, “Devit anêŋ Lim Lukmuk, nêŋ kapôlôm ek yai!”

28 Yisu hayô unyak kapô ba hi ma anyô ju atu i hadêŋ yani. Ma hanaŋ hik thai liŋ, “Mamu ôêvhayaŋ nena ya hatôm yandum ba mamu numbitak mavi e?”

Ma thai enaŋ, “Intu êŋ. Anyô Bêŋ.”

29 Êŋ ma yani hatak baŋ hayô hêk thai maleŋdaluk ma hanaŋ, “Mamu lêk ôêvhayaŋ ba intu tem numbitak mavi.”

30 *Êŋ ma maleŋiŋ daluk hakyav. Ma Yisu hêv abô lôklokwaŋ hadêŋ thai, “Miŋ nonaŋ êndêŋ anyôla esak nôŋm êntêk ami.”

31 Ma doŋtom i ma enaŋ nôŋm atu ba Yisu hadum hadêŋ thai haveŋ loŋ êŋ lôkthô.

* 9:11: Luk 15:2 * 9:13: Mat 12:7 * 9:14: Luk 18:12 8:4

* 9:21: Mat 14:36 * 9:27: Mat 20:29-34 * 9:30: Mat

32 Anyô ju êñ etak Yisu ba i denañ, ma avômalô ewa anyô abôlêk putup te atu ba ngôk habulin yani ba êlêm ek Yisu.

33 *Ma hêv ngôk êñ vê ma ôpêñ hanañ abô. Ma avômalô eson kambom ba enañ, “Sêbôk ma miñ nômlate aêñ habitak Israael ami.”

34 *Ma donjom nê Palisi enañ, “Ngôk iniñ anyô bêñ hêv lôklokwan hadêñ ôpêñ. Ba intu hatôm nêm ngôk sapêñ vê êñjêk avômalô.”

Nê ku naju iyom

35 *Ma Yisu haven loñ buên sapêñ ba habitak hayô avômalô iniñ unyak yeñ ba hadôn avômalô lôk hanañ Abô Mavi hathak Wapômbên anêñ loñ lôklinyak. Ma hapesañ avômalô iniñ malain sapêñ lôk hêv iniñ lijij lomaloma sapêñ vê.

36 *Yisu hayê avômalô nômbên atu iniñ auk lêk mayaliv ba êmô malain kambom hatôm boksipsip anêñ alañ mi. Aêñ ba lahiki hathak i.

37 *Ba intu hanañ hadêñ anêñ nê ku nena, “Nôm bêñ anôn lêk hayôk ba hamô ku kapô, ma donjom nê ku ma tomtom iyom.

38 Aêñ ba noten mek êndên ku anêñ alañ ek nêm nê ku ba ini ek nindum anêñ ku.”

10

Nê ku laumin ba lahavuju iniñ athên (Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

1 *Ma Yisu halam nê ku laumin ba lahavuju i hadêñ yani. Ma hêv lôklokwan hadêñ thêlô ek nênêm ngôk lelaik vê êñjêk avômalô ma nindum avômalô lijij lôk malain lomaloma mavi.

2 Êntêk ma aposel laumin ba lahavuju takatu iniñ athên: anyô môñ ma Saimon, anêñ athên yan nena Pita, ma yan Andulu; ma Jems loyan Jon, thai ma Sebedi nali;

3 ma Pilip, Batolomiu, Tomas, Matyu, anyô hawa takis; ma Jems Alpius nakadun ma Tadius,

4 ma Saimon, anyô Selot te, ma Judas Iskaliot, ôpatu vêm ma hanañ Yisu bêñ.

* 9:33: Mak 2:12 * 9:34: Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15
22:17; Sek 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34 * 9:37: Luk 10:2
3:2; 4:17; Luk 10:9,11 * 10:9-10: Luk 10:4,7; 1Ko 9:14
* 10:15: Mat 11:24; Jut 7 * 10:16: Luk 10:3; Lom 16:19

Yisu hêv nê ku ba i (Mak 6:7-11; Luk 9:1-5)

5 Yisu hanañ abô hadêñ anyô laumin ba lahavuju takên yôv ma hêv i ba i ma hanañ, “Avômalô Samalia iniñ loñ lôk avômalô loñ buyañ ma miñ unu êndên i ami.

6 *Ma donjom unu êndên boksipsip Israael takatu ba even mayaliv.

7 *Unu luvuluvu ba nonañ Wapômbên anêñ abô êndên avômalô nena, ‘Dokte ma Wapômbên anêñ loñ lôklinyak tem êlêm.’

8 Nundum avômalô lôk lijij mavi, ma ungwik nê nama lij, ma nundum nê lôk palê lepla mabun mavi, ma nônmêm ngôk vê êñjêk avômalô. Athên bêñ ma miñ môlô ôêv vuli ami. Bôk yahêv oyan hadêñ môlô ba intu nundum ku takên oyan esak avômalô.

9-10 * “Môlô u hatôm nê ku ba mavi ek avômalô neyabin môlô ba intu nomben oyan. Miñ nobek vak ami. Valuselen mi. Kwêv mi. Ven bokngôp mi. Ma kôm mi.

11 Ma môlô ôyô loñ te ma nômbôlêm anyô wapôm te ba nômô imbin yani endeba notak loñ êñ ek unu buyañ.

12 *Ma ubitak ôyô anêñ unyak kapô, ma nonañ êndên yani lôk anêñ avômalô nena, ‘Wapômbên anêñ lamavi êmô imbin môlô.’

13 Avômalô unyak êñ leñijmavi ba ewa môlô thô, êñ ma môlônim abô mavi êñ tem êmô imbin i. Ma donjom miñ leñijmavi ba ewa môlô thô ami, êñ ma noja unim abô mavi êñ vê êñjêk i ba unu.

14 *Ma avômalô loñ takatu ba miñ ewa môlô thô ami lôk êdô nedañô môlônim abô, ma waklavôn otak loñ êñ, ma ungwik vongovañ takatu ba hamô vemimkapô vê êndôk thêlô malenij ma unu.

15 *Yanañ avanôn êndên môlô nena waklavôn atu ba Wapômbên endelêm ek endañô abô, êñ ma avômalô loñ atu ba miñ ewa môlô thô ami, thêlônij malain tem êmôn ek avômalô kambom anêñ Sodom lo Gomola.

Malain lomaloma tem êpôm môlô (Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

* 9:35: Mat 4:23; Mak 1:39 * 9:36: Nam 27:17; 1Kin
10:1: Mak 6:7; Luk 9:1 * 10:6: Jer 50:6 * 10:7: Mat
* 10:12: Luk 10:5-6 * 10:14: Luk 10:10-12; Ap 13:51

16 * “Odanô! Yahêv mólô hatôm boksipsip ba u ôlôk avuŋ yatap malêvôn. Aêŋ ba mólô noja umya iniŋ auk mavi ba nômô mabuŋ êtôm menak bôbô.

17 * Aêŋ ba intu mólô noyabiŋ am ek avômalô! Thêlô tem nebalon mólô ba netak êndôk iniŋ nê bêŋbêŋ bahenŋ lôk neballi mólô êmô iniŋ unyak yeŋ.

18 Ma mólô ma yenaŋ avômalô ba intu tem nendom mólô ba unu êndêŋ kiŋ lôk nê bêŋbêŋ ek nonaŋ yenaŋ Abô Mavi êndêŋ i lôk avômalô loŋ buyaŋ.

19-20 * Ma donjom evalon mólô ma mólônim Lemambô anêŋ Lovak Mathen tem êmô imbiŋ mólô ba waklavôn êŋ ma tem nê abô êndêŋ mólô ek nonaŋ. Tem miŋ mólôda nonaŋ unim abô ami. Ba intu miŋ nôkô ba nonaŋ nena, ‘Yêlô nanaŋ malê?’ mena ‘nanaŋ aisê?’ ami.

21 * “Ma anyô loyaŋ tem yaŋ enaŋ yaŋ bêŋ ek nijik vônô. Ma lambô tem indum aêŋ êndêŋ nakaduŋ. Ma avômena tem nêmbôliŋ dômiŋ êndêŋ lami lo taluvi ba nenaŋ ek nijik i vônô.

22 Ma mólô ma yenaŋ avômalô. Ba intu avômalô sapêŋ tem nêpôlik esak mólô. Ma donjom nê takatu ba imiŋ lôklokwaŋ aleba hayô anêŋ dan, ma Wapômbêŋ tem nê m i bulubiŋ.

23 Aêŋ ba avômalô malak te êv vovaŋ hadêŋ mólô, ma nôsôv ba unu malak yaŋ. Yanaŋ avanônê êndêŋ mólô, tem nundum ku êŋ embenŋ Israeŋ denaŋ ma Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem êlêm.

24 * “Avômena ethak unyak ma miŋ bêŋ ek iniŋ kêdônwaga ami. Ma nê ku miŋ bêŋ ek iniŋ anyô bêŋ ami.

25 * Avômalô elam lambô nena, ‘Ngôk Bêŋ Belsebul’ êŋ ma tem nindum aêŋ esak yani anêŋ avômalô aêŋ iyom. Avômena ewa kêdônwaga iniŋ malaiŋ, êŋ ma hatôm. Ma nê ku ewa iniŋ anyô bêŋ anêŋ malaiŋ, êŋ ma hatôm.

*Nakô ek Wapômbêŋ iyom
(Luk 12:2-7)*

* 10:17: Mat 5:22; 23:34; Mak 13:9 * 10:19-20: Luk 12:11-12; 21:12-15; Jon 14:26 * 10:21: Mai 7:6; Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16 * 10:24: Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20 * 10:25: Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 * 10:26: Mak 4:22; Luk 8:17 * 10:28: Lom 8:31; Jem 4:12 * 10:31: Mat 6:26 * 10:33: Mak 8:38; Luk 9:26; 2Ti 2:12

26 * “Aêŋ ba miŋ mólô nôkô ek nê takatu ba idum kambom takêŋ ami. Nôm takatu ba havuŋi hêk loŋ kapô, tem imbitak yaŋ. Ma abô takatu ba havuŋi, tem avômalô sapêŋ neyala.

27 Aêŋ ba abô takatu ba yahanan hadêŋ mólô hadêŋ bôlvôn, êŋ ma nonaŋ êndêŋ lôkwak. Ma abô takatu ba anyô vi enaŋ thikuthik, êŋ ma numiŋ unyak vôn ba nodam ek avômalô nedaŋô.

28 * Miŋ nôkô ek avômalô ami. Thêlô hatôm nijik lemvimkupik iyom vônô. Ma dahôlômim ma thêlô miŋ hatôm nijik vônô ami. Aêŋ ba intu nôkô ek Anyô Bêŋ iyom! Yani hatôm imbuliŋ mólônim lemvimkupik lôk dahôlômim êndôk loŋ atum lôkmala.

29 “Avômalô ethak êv vuli menak yaônena hathak valuseŋ yaô ek eyaŋ. Ma Lemambô lahiki hathak menak yaô takatu ba te hama.

30 Ma donjom mólô ma Wapômbêŋ bôk hakatuŋ mólô sapêŋ lemimkadôk ŋauŋ yôv.

31 * Aêŋ ba mólô ma bêŋ ek menak, ba intu miŋ nôkô ami.

*Miŋ mama esak Yisu ami
(Luk 12:8-9)*

32 “Aêŋ ba ôpatu ba hanaŋ hadêŋ avômalô nena hasopa ya, intu tem yanaŋ imiŋ Wakamik atu ba hamô malak leŋ ma nena, ‘Ôpêntêk ma yenaŋ.’

33 * Ma ôpatu ba hanaŋ hadêŋ avômalô nena hadô esopa ya, intu tem yanaŋ êndêŋ Wakamik atu ba hamô malak leŋ nena, ‘Yahathônê ôpêŋ paliŋ.’

*Yisu hadum ba avômalô evak i vose
(Luk 12:49-53; 14:26-27)*

34 “Yahalêm ek yanêm kôm jaŋak êndêŋ mólô! Ba intu miŋ noson nena yahalêm ek yandum mólô kapôlômim êndôk biŋ ami ma milôk.

35 Yahalêm ek
“ ‘namalô êmbôliŋ dôm êndêŋ lambô,
ma nalavi êmbôliŋ dôm êndêŋ talêbô,
ma namalô yanavi êmbôliŋ dôm êndêŋ
yaŋavi.

36 Anyô te lôk anêḡ thalalenḡ tem nêpôlik esak i.’

Maika 7:6

37 “Ma opalê atu ba lahaviḡ lambô lo talêbô bêḡ anôḡ hamôḡ ek ya, ôpêḡ hatôm anyô ôv vathek ba miḡ yenaḡ ami. Ma opalê atu ba lahaviḡ nali bêḡ anôḡ hamôḡ ek ya, ôpêḡ hatôm anyô ôv vathek ba miḡ yenaḡ ami.

38 *Ma ôpatu ba miḡ hawa anêḡ alovalaḡaḡsiḡ ba hasopa ya ami, ôpêḡ hatôm anyô ôv vathek ba miḡ yenaḡ ami.

39 *Ma opalê atu ba hadum ku bêḡ ek embatho anêḡ lôkmala loḡ, êḡ ma anêḡ lôkmala êḡ tem nêḡ yak. Ma ôpatu ba hatak anêḡ lôkmala ek hasopa ya, ôpêḡ tem embaloḡ anêḡ lôkmala loḡ.

40 * “Ma ôpatu ba hawa môlô thô, êḡ ma hawa ya thô haviḡ. Ma ôpatu ba hawa ya thô, êḡ ma hawa Ôpatu ba hêv ya ba yahalêm thô haviḡ.

41 Ma ôpatu ba hayê plopet te ba hawa thô, êḡ ma tem enja nôḡ mavi êtôm atu ba plopet êḡ hawa. Ma ôpatu ba hayê anyô thêthôḡ te ba hawa thô, êḡ ma tem enja nôḡ mavi êtôm atu ba anyô thêthôḡ êḡ hawa.

42 Ma ôpatu ba hayê anyô oyaḡ te hasopa ya ba hêv ḡaḡ thilibuḡ hadêḡ yani, yanaḡ avanôḡ biḡ êndêḡ môlô nena ôpêḡ tem enja anêḡ vuli.”

11

1 Ma Yisu hadôḡ anêḡ ḡê ku laumiḡ ba lahavuḡu yôv, ma hatak loḡ êḡ ma hi hanaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô lôk hadôḡ avômalô hamô Galili anêḡ malak nenanena.

Yisu hanaḡ abô hathak Jon anyô hathik ḡaḡ
(Luk 7:18-35)

2 Jon hamô koladôḡ ma halaḡô abô hathak ku takatu ba Kilisi hadum. Êḡ ma hêv anêḡ ḡê ku doho ba i hadêḡ yani

3 ek nenaḡ injik yani liḡ, “O ma Mesia atu ba Wapômbêḡ bôk habutiḡ abô ek nêḡ êlêm mena yêlô nayabiḡ anyô yaḡ?”

4-5 *Êḡ ma Yisu hanaḡ viyaḡ, “Nôbônu ma nonaḡ êndêḡ Jon esak nôḡ takatu ba mamu olaḡô lo ôyê. Nêḡ malaḡiḡ pusip êyê

tak, ma ḡê veḡiḡvuvuḡ evenḡ, ma ḡê palê lepla ibitak mavi, ma ḡê leḡiḡôndôḡ kôtôḡ elañô abô, ma ḡê ḡama iviyô hathak loḡbô, ma avômalô siv elañô Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi atu. Ba intu unu nonaḡ êndêḡ Jon esak nôḡ takêḡ.

6 Ma ḡê takatu ba êyê ya ba evaloḡ iniḡ êvhaviḡ loḡ, nêḡmô lôk leḡiḡmavi.”

7 Jon anêḡ ḡê ku êvôḡ denaḡ, ma Yisu hanaḡ abô hathak Jon hadêḡ avômalô nena, “Bôk môlô u loḡ thiliv ek ôyê malê? Môlô u ek ôyê lovak hayuv baselak vuak e?

8 Mi. Ma môlô u ek ôyê malê? Môlô u ek ôyê anyô te hik kwêv kêkêlô e? Mi. Nêḡ takatu ba ik kwêv kêkêlô, ma êḡmô kiḡ iniḡ unyak ma miḡ êḡmô loḡ thiliv ami.

9 Môlô u loḡ thiliv ek ôyê malê? Plopet te e? Avanôḡ! Ma doḡtom yanaḡ êndêḡ môlô nena Jon ma bêḡ ek plopet sapêḡ.

10 *Bôk eto hathak ôpêḡ hêk Wapômbêḡ anêḡ kapyā nena,

“ ‘Odaḡô, tem yanêḡ yenaḡ anyô ku te êḡmôḡ ek o,

ek enaḡ yenaḡ abô bêḡ

ek êpôpêk loḡôndê ek o.’ *Malakai 3:1*

11 “Yanaḡ avanôḡ biḡ êndêḡ môlô nena Jon ma bêḡ ek avômalô pik sapêḡ. Avi te miḡ bôk havathu anyô te aêḡ ami ma mi. Ma doḡtom ôpatu ba yaôna hêk Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak, ôpêḡ ma bêḡ ek Jon.

12-13 * “Ma plopet sapêḡ lôk kapyā balabuḡ bôk enaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô bêḡ aleba lêk hayô Jon habitak haviḡ. Ma sêbôk aleba lêk ma ôpêḡ hanaḡ abô ma Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak halêm hatôm ḡê vovak ibi thêthô i ba i aleba ik vovak ba lovak.

14 *Ma môlô lemimhaviḡ nodaḡô plopet takatu iniḡ abô ba nodaḡô! Wapômbêḡ anêḡ kapyā hanaḡ nena Elia tem êlêm. Elia êḡ ma Jon.

15 Aêḡ ba môlô ḡê lôk lemôndôḡ ma nodaḡô abô êntêk katô!

16 “Yanaḡ aisê esak avômalô bôlôḡ êntêk? Thêlô ma hatôm avômena takatu ba êḡmô loḡ ethak doḡtom halôk ma elam hi ek avômena vi nena,

* 10:38: Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24 * 10:39: Luk 17:33; Jon 12:25 * 10:40: Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20 * 11:4-5: Ais 35:5-6; 61:1 * 11:10: Luk 1:76 * 11:12-13: Luk 16:16 * 11:14: Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13

17 “Yêlô abi yeŋ beleŋ ek môlô nondo yeŋ, ma doŋtom miŋ olo yeŋ ami. Ma yêlô alaŋ asêŋ malêŋ ek môlô nodan, ma doŋtom miŋ olaŋ ami.’

18 “Ma avômalô bôlôn êntêk êtôm avômena takêŋ. Jon halêm ba hathak hatip ek nôm lo waiŋ. Ma môlô ôpôlik hathak yani ba onaŋ nena ŋgôk hamô haviŋ yani.

19 *Ma doŋtom Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu halêm ma miŋ hatip ek nôm lo waiŋ ami. Ba intu avômalô êpôlik ba enaŋ, ‘Ôŋgô! Anyô êŋ hathak hayaŋ nôm lôk hanum waiŋ bêŋ anôŋ aleba intu halo molo. Yani ma nê idum kambom lôk nê ewa takis iniŋ anyô môlô.’ Aêŋ ba Wapômbêŋ anêŋ auk tem injik anôŋ mavi ba avômalô tem nêgê nena auk êŋ ma thêthôn anôŋ.”

*Avômalô leŋôndôn kôtôn
(Luk 10:13-15)*

20 Yisu bôk hadum nômbithi bêŋ anôŋ yôv hamô malak doho ma avômalô takêŋ miŋ ele kapôlônŋiŋ liliŋ ami. Ba intu Yisu hathaŋ i

21 *ba hanaŋ, “Alikaknena, môlô avômalô Kolasin lo Betsaida! Môlô bôk ôyê nômbithi lomaloma. Ma doŋtom bôk yandum nômbithi takêŋ êmô Taia lo Saidon malêvôn, êŋ ma ketheŋ oyaŋ ma tem nijik kwêv kambom lôk nesav atum ŋgavu esak leŋŋkadôk ek nede kapôlônŋiŋ liliŋ.

22 Odaŋô! Yahaŋaŋ avanôn êndêŋ môlô nena waklavôn atu ba Wapômbêŋ endelêm ek endanô abô, êŋ ma môlônim malaiŋ tem bêŋ anôŋ êmôn ek avômalô Taia lo Saidon iniŋ!

23 * “Ma môlô avômalô Kapaneam, tem nêmbô môlônim athêŋ esak leŋ e? Mi, môlô tem unu nê ŋama iniŋ loŋ! Môlô bôk ôyê nômbithi lomaloma. Ma doŋtom bôk yandum nômbithi takêŋ êmô Sodom malêvôn, êŋ ma tem netak iniŋ kambom ma tem nêmbô denaŋ endeba lêk.

24 *Odaŋô! Yanaŋ avanôn! Waklavôn atu ba Wapômbêŋ endelêm ek endanô

alalôaniŋ abô, êŋ ma môlônim malaiŋ tem bêŋ anôŋ êmôn ek avômalô Sodom!”

*Wapômbêŋ anêŋ aseleŋ ma vumvum
(Luk 10:21-22)*

25 *Yôv ma Yisu hanaŋ, “Wakamik, O ma pik lo leŋ anêŋ alaŋ! Lêk huvuŋ anêm auk hadêŋ nê lôkauk lôk nê bêŋbêŋ, ma huik thô hadêŋ nê takatu ba êtôm avômena yaônena. Ba intu yahabô anêm athêŋ!

26 Wakamik, avanôn oda hosopa anêm lemhaŋiŋ ba intu hudum aêŋ.

27 * “Wakamik bôk hôêv ya auk sapêŋ yôv. Ba anyô late miŋ hayala Nalum atu ami. Mi, O Wakamik iyom. Ma anyô late miŋ hayala O Wakamik katô ami. Mi, Nalum lôk nê takatu ba Nalum lahaŋiŋ injik O thô êndêŋ i iyom.

28 * “Môlô nê takatu ba udum ku bêŋ ba owa malaiŋ nôlêm êndêŋ ya ma tem yanêm lovak êndêŋ môlô.

29-30 *Yahathak yahatauviŋ ya hatôm anyô ku ba intu tem nômbô mavi. Ma aseleŋ atu ba yahêv ma vumvum ek noja. Ma vak atu ba yahêv ek nôbô ma miŋ malaiŋ ami. Ba intu nôlêm êndêŋ ya ek noja yenaŋ auk.”

12

*Yisu ma Sabat anêŋ alaŋ
(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)*

1 *Sabat te ma Yisu lôk anêŋ nê ku i even ku kapô te. Ma anêŋ nê ku ema kisi ba ewa wit doho hêk ku êŋ kapô ba eyaŋ.

2 *Palisi doho êyê ma enaŋ, “Ondaŋô! Abô balabuŋ hanaŋ nena Sabat ma miŋ hatôm nandum ku ba naja nôm ek naŋgaŋ ami. Ma doŋtom anêm nê ku ibuliŋ waklavôn êŋ!”

3 *Ma Yisu hanaŋ nena, “Môlô bôk osam abô hathak Devit lôk anêŋ nê môlô ema kisi ba idum e?

4 *Yani habitak hayô Wapômbêŋ anêŋ unyak mathêŋ kapô ma hayaŋ polom atu ba mathêŋ anôŋ. Polom êŋ ma nê êbôk da iyom iniŋ ek nejaŋ ba intu habuliŋ abô balabuŋ buêŋ.

* 11:19: Mat 9:14 * 11:21: Ais 23; Ese 26:1-28:26; Jol 3:4-8; Amo 1:9-10; Sek 9:2-4 * 11:23: Stt 19:24-28; Ais 14:13-15 * 11:24: Mat 10:15; Luk 10:12 * 11:25: 1Ko 1:26-29 * 11:27: Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2 * 11:28: Jer 31:25 * 11:29-30: 1Jon 5:3 * 12:1: Lo 23:25 * 12:2: Kis 20:10 * 12:3: 1Sml 21:1-6 * 12:4: Wkp 24:5-9 * 12:5: Nam 28:9-10

5 *Odanô abô te imbiņ. Mólô bôk osam abô te hamô abô balabuņ nena Sabat sapêņ ma nê êbôk da idum ku ba êv da hadêņ Wapômbêņ. Thêlô ethak ibuliņ abô balabuņ bô êntêk hathak Sabat. Ma donțom thêlô ma kambom mi.

6 *Aêņ ba yanaņ êndêņ mólô nena nômlate lêk hamô loņ êntêk ma nômbêņ lôk ek unyak mathen.

7-8 *Mólô bôk osam abô êņ yôv ba hanaņ nena,

“ ‘Yalenhaviņ mólô nônêm kapôlômim êndêņ avômalô

ma yahapôlik hathak da.’ *Hosea 6:6*

“Ya Anyô Anêņ Nakaduņ atu ma Sabat anêņ Alaņ. Ba intu oyala abô êņ anêņ ôdôn, ma tem miņ hatôm notak malaiņ êyômô ôpatu ba anêņ kambom mi ami. Mi.”

Sabat ma Yisu hadum anyô baņ hatyôk te mavi

(*Mak 3:1-6; Luk 6:6-11*)

9 Yôv ma Yisu hatak buêņ ma habitak hayô avômalô loņ êņ iniņ unyak yeņ kapô. Ma anyô baņ hatyôk te hamô loņ êņ.

10 *Ma Palisi doho êbôlêm loņôndê ek nenaņ Yisu bêņ ba intu enaņ hik yani liņ, “Kapyra balabuņ hanaņ aisê? Hatôm alalô nandum anyô lôk lijiņ mavi êndêņ Sabat mena mi e?”

11 *Ma Yisu hanaņ, “Anyô te anêņ boksipsip hêv yak halôk lôv hadêņ Sabat, ma ôpêņ tem ni edadi boksipsip êņ imbitak yaiņ mena mi e?”

12 Anyô ma bêņ ek boksipsip. Ba intu kapyra balabuņ hanaņ nena alalô hatôm nandum anyô mavi êndêņ Sabat.”

13 Aêņ ba Yisu hanaņ hadêņ ôpêņ, “Oto bahem.” Ma hato baņ ma baņ vi kambom atu habitak mavi hathak loņbô hatôm baņ vi atu mavi.

14 *Êņ ma Palisi iviyô ba i ethak donțom ma ekak abô ek nêpôm loņôndê te ek nijik Yisu vônô.

Wapômbêņ anêņ anyô ku

15 Yisu hayala nôm êņ ba intu hatak loņ êņ ba hi. Ma avômalô bêņ anôn esopa yani ba hadum iniņ lijiņ sapêņ mavi.

16 *Ma Yisu hanaņ lôklokwaņ hadêņ thêlô nena miņ nenaņ yani bêņ êndêņ anyôla ami.

17 Yisu hanaņ aêņ ek Wapômbêņ anêņ abô injik anôn ba bôk hanaņ hadêņ plopet Aisaia nena,

18 *“Ôpêntêk ma yenaņ anyô ku atu ba bôk yahabi yabaheņ hayô hêk yani yôv.

Ôpêņ ma yalenhaviņ yani bêņ anôn, ma yakapôlôn mavi ek yani;

tem yanêm yenaņ Lovak Mathen êmô imbiņ ôpêņ,

ma tem enaņ bêņ êndêņ avômalô nena tem nêm i bulubiņ.

19 Yani ma anyô bônôn ba miņ hathak hanaņ abô lôk lôklala ami,

ma miņ hathak hanaņ abô hamô loņ ekaksa ami.

20 Ma tem miņ edabêņ baselak atu hapu ba hêk pik ami,

ma miņ imbi ayôk ngathiniņ ni ami ma mi.

Ma tem indum mavi iyom endeba etak kambom sapêņ nêmlô ku mavi vibin am.

21 Ma avômalô pik sapêņ tem nêmlô maleniņ êndêņ yani.” *Aisaia 42:1-4*

Yisu lôk Belsebul

(*Mak 3:20-30; Luk 11:14-23*)

22 Vêm ma ewa anyô te atu ngôk habulin ba êlêm hadêņ Yisu. Ngôk êņ hadum ba ôpêņ madaluk pusip ma abôlêk putup. Ma Yisu hadum ba ôpêņ madaluk lôk abôlêk hakyav ba hayê tak lôk hanaņ abô.

23 Ma avômalô sapêņ esoņ kambom ba enaņ, “Yakô êntêk ma Devit anêņ Lim Lukmuk atu ba Wapômbêņ hêv halêm ek nêm alalô bulubiņ la?”

24 *Ma Palisi elanô abô êņ ma enaņ, “Ngôk iniņ anyô bêņ Belsebul hêv lôklokwaņ hadêņ ôpêņ. Ba intu hatôm nêm ngôk sapêņ vê ênjêk avômalô.”

25 Yisu hayala thêlôniniņ auk ba hanaņ, “Loņ bêņ te da iniņ avômalô evaki vose hi ôdôn ju, êņ ma loņ bêņ êņ tem ênjêk ngathiniņ. Ma malak te evaki vose hi ôdôn ju, êņ ma tem nêmlô yak. Ma ôdôn te evaki

* 12:6: Mat 12:41-42 * 12:7-8: Mat 9:13 * 12:10: Luk 14:3 * 12:11: Luk 14:5 * 12:14: Jon 5:16 * 12:16: Mat 8:4; Mak 3:12 * 12:18: Mat 3:17 * 12:24: Mat 9:34; 10:25

vose hi ôdôn ju, êñ ma tem nêñem yak aên iyom.

26 Ma Sadan hêv anên ngôk vê, êñ ma hatôm evaki vose hi ôdôn ju. Ba anên loñ lôklinyak tem imin majan aisê? Mi.

27 Mólô onan nena ngôk bêñ Belsebul hêv lôklokwan hadên ya ba yahêv ngôk vê. Ma mólônim avômalô idum ku êñ havin! Ma opalê intu hêv lôklokwan hadên thêlô ba idum ku mavi êñ? Ngôk Bêñ, e? Mi! Mólôda unim avômalô ik thô nena mólô onan abôyan.

28 *Ma donjom Wapômbên anên Lovak Mathen hêv lôklokwan hadên ya ba yahêv ngôk vê hêk avômalô. Aên ba oyala nena Wapômbên anên loñ lôklinyak lêk halêm yôv.

29 “Odanô abô yan imbin. Anyô te hatôm imbitak êyô anyô lôklokwan yan anên unyak kapô ba enja anên nômkama vani e? Mi anôn! Ôpên embalon anyô lôklokwan êñ ba ekak loñ am, êñ ma yani hatôm enja anên nômkama vani.

30 * “Ôpatu ba min lahavin ya ami, yani êñ intu hapôlik hathak ya. Ma ôpatu ba min hasup avômalô ba ethak donjom ami, êñ ma hatôm halupunin i.

31 * “Aên ba yan anên êndên mólô nena Wapômbên tem nêñ avômalô inin kambom lomaloma lôk abôma takatu ba enan hathak Wapômbên vê. Ma donjom anyô te hayê Lovak Mathen anên ku ba hanañ abôma nena, ‘Êntêk ma Ngôk Bêñ anên ku’, êñ ma Wapômbên min hatôm nêñ kambom êñ vê ênjêk ôpên ami. Ma mi.

32 Ma anyô te hanañ abô kambom hathak Anyô Anên Nakadun atu, ma Wapômbên tem nêñ ôpên anên kambom vê. Ma donjom anyôla hanañ abô kambom hathak Lovak Mathen, êñ ma Wapômbên tem min nêñ ôpên anên kambom êñ vê ami ma ênjêk thêthô.

Alokwan kambom hathak hik anên anôn kambom
(Luk 6:43-45)

33 * “Alokwan mavi ma tem injik anôn mavi, ma alokwan kambom ma tem injik

anôn kambom aên iyom. Ma anyô ethak êyê anên anôn vên ma eyala nena alokwan mavi mena kambom.

34 *Mólô ma umya kambom anên nali ba kapôlômim putup hathak nôñ kambom lomaloma atu ba habitak vemimbôlêk. Ba min hatôm nonan abô mavi ami!

35 Anyôla hapesan anên nômkama mavi lomaloma ba hamô yani kapô, êñ ma tem enan abô mavi iyom. Ma anyôla hapesan nômkama kambom lomaloma ba hamô yani kapô, êñ ma tem enan abô kambom iyom.

36 “Odanô! Yanan êndên mólô! Wapômbên tem êlêm ek endanô abô. Ba intu anyô tomtom tem nenan inin kambom takatu ba bôk enan hadên avômalô vi lôk ibulin i bêñ.

37 Wapômbên tem endanô anên abô ba enan êndên o nena o anyô thêthôn mena o anyô lokban.”

Palisi leñinhavin nêgê lavônin te
(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

38 *Vên ma Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balaban doho enan hadên Yisu, “Kêdônwaga, yêlô leñinhavin undum lavônin te ek injik thô nena Wapômbên hêv o ba hólêm.”

39-40 *Ma Yisu hanañ, “Mólô avômalô bôlôn êntêk ma avômalô kambom ba min ôêvhavin ya ami. Ba intu lemimhavin yandum lavônin ek injik thô nena Wapômbên bôk hêv ya ba yahalêm, ma donjom tem mi. Wak lô ma Jona hamin alim ngwêk bêñ te kapô. Ma wak lô aên iyom ma tem Anyô Anên Nakadun atu ênjêk pik kapô. Lavônin êñ iyom intu tem Wapômbên injik thô nena bôk hêv ya ba yahalêm.

41 *Sêbôk ma Jona hanañ abô hadên avômalô Ninive ba ele kapôlônin lilin. Odanô! Nômlate lêk hamô loñ êntêk ma bêñ hamôn ek Jona. Ma mólô min ôêvhavin ami. Ma waklavôn atu ba Wapômbên hatak ek nindum abô ma avômalô Ninive tem nenan mólônim kambom takên bêñ.

* 12:28: Ap 10:38; 1Jon 3:8 * 12:30: Mak 9:40; Luk 9:50 * 12:31: Hib 6:4-6 * 12:33: Mat 7:16-20 * 12:34: Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:45 * 12:38: Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30 * 12:39-40: Mat 16:4; Mak 8:12; Jna 1:17 * 12:41: Jna 3:5 * 12:42: 1Kin 10:1-10

42 *Ma sêbôk ma Siba iniñ kwin hatak anêñ loñ ma halêm anêñ loñ daim bo-manñ ek endañô Solomon anêñ auk mavi. Odañô! Nômplate lêk hamô loñ êntêk ma bêñ ek Solomon. Ma doñtom môlô ôdô anêñ nodañô. Ma waklavônñ atu ba Wapômbênñ hatak ek nindum abô ma tem Siba iniñ kwin êñ enañ môlônim kambom takêñ bêñ.”

*Ngôk hatup siñ
(Luk 11:24-26)*

43 “Ngôk lelaik hatak anyô te, êñ ma hi havenñ loñ thiliv ek êmbôlêm loñ mavi te ek enja lovak ba êmô. Ma miñ hapôm loñ te ami,

44 ma tem enañ nena, ‘Yatup siñ yana unyak sêbôk esak loñbô.’ Ma hayô ba hayê nena unyak êñ lêk hamô oyañ ma epesañ ba lêk habitak mabuñ mavi.

45 *Êñ ma tem ni êmbôlêm ngôk bahenñvi ba lahavuju takatu ba iniñ lôklokwanñ hamônñ ek anêñ ba enja i imbiñ ek nimbitak nêyô unyak êñ kapô esak loñbô. Êñ ma ôpênñ tem êmô kambom anônñ ek yañ sêbôk. Ba intu môlô avômalô kambom bôlônñ êntêk tem nôpôm malaiñ êñ imbiñ.”

*Yisu anêñ talêbô lôk iviyañ
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)*

46 Yisu hanañ abô hadênñ avômalô denañ ma anêñ talêbô lôk iviyañ leniñhaviñ nenañ abô imbiñ yani ba intu êlêm imiñ unyak viyaiñ.

47 Ma anyô te hi hanañ hadênñ Yisu, “Lem-tambô lôk môlôviyañ imiñ yañ ba thêlô leniñhaviñ nenañ abô imbiñ o.”

48 Ma Yisu hanañ, “Opalê intu yenañ wakatik lôk aiyañ thêlô?”

49-50 *Ma habi bañ hayô hamiñ anêñ nê ku ba hanañ, “Avômalô takatu ba esopa Wakamik atu ba hamô malak lenñ anêñ lahaviñ, intu yenañ wakatik lôk aiyañ ma livônñ thêlô. Ba intu môlô êntêk ma yenañ wakatik lôk aiyañ thêlô.”

13

*Abô loñ kapô hathak anyô hapaliv
yañvêk
(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)*

1 Wak êñ iyom ma Yisu hatak unyak atu ma hi hayô kasukthôm anêñ danñ ma halôk hamô biñ.

2 *Ma avômalô bêñ anônñ ekalabu yani siñ ba intu hathak yey te ba hi hamô, ma avômalô imiñ liñdanñ habup hathak.

3 Ma hadônñ avômalô hathak abô loñ kapô bêñ anônñ. Ba hanañ nena, “Anyô te hi hapaliv anêñ yañvêk halôk anêñ ku.

4 Yani hapaliv yañvêk takêñ ma vi halôk loñôndê. Êñ ma menak êpôm ba eyañ.

5 Ma doho halôk valu kikiliñ ba intu hapup kethenñ ek malê nena pik dokte iyom.

6 Ma doñtom wak habi hayô hêk ma hakapok ek malê nena anêñ ngalôk ma bidoñna.

7 Ma vi halôk loñ yak lôkmanñiñ kapô ba yak êñ halumbak hayô yañvêk takêñ vôn.

8 Ma doñtom vi halôk pik mavi ba hik anônñ ba vi hatôm 100 ma vi 60 ma vi 30.

9 Aênñ ba môlô nê lôk lemôndônñ ma nodañô abô êntêk katô!”

*Aisê ka Yisu hanañ abô loñ kapô?
(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)*

10 Yisu anêñ nê ku i hadênñ yani ma enañ hik yani liñ, “Aisê ba hothak honañ abô loñ kapô hadênñ avômalô?”

11 Ma Yisu hanañ viyañ nena, “Wapômbênñ lêk hik anêñ auk loñ kapô hathak anêñ loñ lôkliñyak thô hadênñ môlô. Ma miñ hik thô hadênñ thêlô ami.

12 *Ba anyô te hayala auk êñ, ma tem Wapômbênñ nêm auk doho imbiñ ba imbitak bêñ anônñ. Ma doñtom anyô te hathônñ auk êñ, ma anêñ auk dokte atu ba ôpênñ havalonñ loñ tem yani nêm vê.

13 *Ba intu yahanañ abô loñ kapô hadênñ thêlô ba “Êyê, ma doñtom miñ êyê katô ami.

Elañô, ma doñtom miñ elañô katô ba eyala abô êñ anêñ ôdônñ ami.

14-15 *Aênñ ba Wapômbênñ anêñ abô hik anônñ hatôm bôk ba Aisaia hanañ,

“ ‘Avômalô iniñ auk bôk thekthek
ba ibi lenôndônñ siñ
ma ivuliv maleniñ siñ.

Wak nômbênñ intu ma tem nedañô abô,

* 12:45: 2Pi 2:20 * 12:49-50: Lom 8:29 * 13:2: Luk 5:1-3 * 13:12: Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26

* 13:13: Lo 29:4; Jer 5:21 * 13:14-15: Jon 12:40; Ap 28:26-27

ma donjom miñ hatôm neyala anêñ
ôdôn ami.

Ma wak nômbên intu ma tem nêgê nômlate,
ma donjom miñ hatôm nêpôm anêñ
ôdôn ami.

Ba intu etak kambom êñ
ma tem nêgê esak malenij
lôk nedañô êndôk lenjondôn
ma neja ênjêk inij auk

ma nede i liliñ ek yandum thêlô mavi.’

Aisaia 6:9-10

16 *Ma môlô lêk ôyê ya hathak malemim
daluk lôk olañô ya halôk lemim ôndôn. Ba
intu lêk ômô mavi.

17 Odañô! Yanañ avanôn êndên môlô! Sêbôk
ma plopet lôk nê thêthôn bêñ anôn lenjnhiki
ek nêgê nôm êntêk ba lêk môlô ôyê, ma
donjom miñ êyê ami. Ma lenjnhiki ek
nedañô abô takêntêk ba lêk môlô olañô, ma
donjom miñ elañô ami.

*Abô loñ kapô hathak yanvêk anêñ ôdôn
(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)*

18 “Aên ba tem yanañ abô loñ kapô
hathak epaliv yanvêk anêñ ôdôn bêñ êndên
môlô.

19 Anyô te halañô abô hathak Wapômbên
anêñ loñ lôklinyak ma donjom miñ hayala
anêñ ôdôn ami, êñ ma Sadan hayô ba hawa
yanvêk atu ba Wapômbên havatho halôk
yani kapô vé. Êñ ma hatôm yanvêk atu ba
halôk loñondê.

20-21 “Ma ôpatu halañô abô ba hêvhavinj
kethenj lôk lamavi ma donjom malainj lôk
vovanj hapôm yani hathak Wapômbên anêñ
abô ma hatak anêñ hêvhavinj kethenj oyanj,
ên ma hatôm yanvêk atu ba hêv yak halôk
valu kikilij ba miñ habi ñgalôk ami.

22 * “Anyô te halañô abô ma donjom
lahiki bêñ anôn hathak anêñ lôkmala pik
êntêk lôk nômkama lomaloma lôk valuse-
lenj. Ma auk takênj intu hasivunj Wapômbên
anêñ abô ba ôpên miñ hik anêñ anôn ami.
Êñ ma hatôm yanvêk atu ba halôk yak
lôkmanjinj kapô.

23 “Ma anyô halañô Wapômbên anêñ abô
ba hayala anêñ ôdôn êñ ma tem indum ku
ba injik anôn mavi êtôm 100 mena 60 mena

30 la. Êñ ma hatôm yanvêk atu ba halôk pik
mavi.”

Abô loñ kapô hathak kamuñ kambom

24 Yisu hanañ abô loñ kapô yan nena,
“Wapômbên anêñ loñ lôklinyak ma aêntêk.
Anyô te havatho yanvêk mavi halôk anêñ
ku.

25 Ma avômalô i êk sôm, ma ôpên anêñ
anyô lamanij te halêm havatho kamuñ
kambom halôk ku kapô êñ haviñ ma hi.

26 Vêm ma nôm anôn hadum ek êyôk, ma
kamuñ kambom êñ havuak haviñ.

27 Ma nê eyabinj ku i hadênj ku alañ ma
enañ hadênj yani, ‘Anyô bêñ, bôk hovatho
yanvêk mavi halôk anêm ku iyom. Aisé ka
kamuñ kambom habitak haviñ?’

28 “Ma yani hanañ hadênj thêlô, ‘Anyô te
lamanij hathak ya ba hadum nôm êñ.’

“Ma nê ku enañ hik yani lij, ‘Lemhavinj
yêlô nayavovonj ku êñ e?’

29 “Ma donjom ku alañ hanañ, ‘Mi. Ya-
hakô môlô noyavovonj ba nosapu nôm
mavi vê imbinj kamuñ kambom.

30 Môlô nôndô luvi êmô endeba avômalô
nedav nôm am. Êñ ma tem yanañ êndên nê
ku takatu ba tem nedav nôm nena, “Môlô
nusup kamuñ kambom sapênj ba nokak
lôkulôku ba nôndô êmô loñ nêmbôk esak
atum. Ma nusup nôm anêñ anôn ba notak
êmô unyak nôm hamô.” ’ ’

*Abô loñ kapô hathak ava yaôna
(Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)*

31 Yisu hanañ abô loñ kapô te nena,
“Wapômbên anêñ loñ lôklinyak ma aêntêk.
Anyô te hawa ava yaônate ba havatho
halôk anêñ ku kapô.

32 Ava êñ ma yaôna lôk, ma donjom
habitak alokwanj daim ba hamônj ek
nômkama ku kapô vi. Ma menak ethak elav
inij unyak halôk anêñ ñaunj.”

*Abô loñ kapô hathak yis
(Mak 4:33-34; Luk 13:20-21)*

33 Yisu hanañ abô loñ kapô te nena,
“Wapômbên anêñ loñ lôklinyak ma aêntêk.
Avi te hawa yis dokte ba hayelanj halôk
palawa bêñ anôn kapô, ma havenj yam ma
palawa sapênj hathinj bêñ.”

* 13:16: Luk 10:23-24 * 13:22: Luk 12:16-21; 1Ti 6:9-10,17

³⁴ Abô takêntêk ba Yisu hanañ hadên avômalô ma hanañ hathak abô loñ kapô iyom ma miñ hathak hadôn i hathak abô yanña ami

³⁵ ek Wapômbên anên abô injik anôn ba hanañ hadên plopet nena, “Yavenbôlêk tem ekyav ba yanañ abô loñ kapô êndên môlô.

Ma yanañ Wapômbên anên auk loma-loma takatu ba havuñ hadên sêbôk ba yani hapesañ pik êntêk aleba lêk bên.”

Kapya Yeñ 78:2

Yisu hanañ kamuñ kambom anên ôdôn bên

³⁶ Yôv ma Yisu hatak avômalô ba i ma hi unyak kapô. Ma anên nê ku i ek yani ma enañ, “Nuñgwik abô loñ kapô atu ba hathak kamuñ kambom habitak ku kapô anên ôdôn thô êndên yêlô.”

³⁷ Êñ ma hanañ, “Ôpatu ba havatho yanvêk mavi, êñ ma Anyô Anên Nakaduñ atu.

³⁸ Ma ku kapô ma pik êntêk, ma yanvêk mavi ma loñ lôklinyak anên avômalô, ma kamuñ kambom ma anyô kambom anên avômalô.

³⁹ Anyô lamanin atu ba havatho yanvêk kambom, yani ma Sadañ. Avômalô takatu ba elav nôm, thêlô êñ ma hatôm añela. Nôm hayôk, êñ ma pik lo leñ anên dañ.

⁴⁰⁻⁴² * “Pik lo leñ anên dañ hayô ma Anyô Anên Nakaduñ atu tem nêm anên añela ba ini anên loñ lôklinyak atu ba hamô pik êntêk ek neja avômalô kambom takatu ba êvôn avômalô ek nindum kambom lôk avômalô sapên atu ba ethak idum kambom ba nimbi êndôk loñ atum lôkmala. Thêlô tem nedañ kambom ba nesañ venjibôlêk ôdôn loñ. Nôm êñ hatôm avômalô takatu ba isup kamuñ kambom ba êbôk hathak atum.

⁴³ * “Ma donjom avômalô thêthôn tem nimbitak êtôm wak anên deda ba nêmo Lambô anên loñ lôklinyak. Aên ba môlô nê lôk lemôndôn ma nodañ abô êntêk katô!”

Abô loñ kapô hathak ivuñ nôm mavi te

⁴⁴ “Wapômbên anên loñ lôklinyak ma hatôm ku kapo te ba ivuñ nôm mavi te

* **13:40-42:** Mat 8:12; 24:31; 25:31; Mak 13:27; Jon 15:6

* **13:54:** Jon 7:15

hamô. Ma anyô te hapôm nôm mavi êñ. Ma havuñ halôk loñbô. Yani lamavi ba hêv anên nômkama sapên ek nênêm vuli. Ma hawa valuseleñ ba hêv hadên ku atu ba nôm mavi êñ hamô anên alan ek enja ku êñ.”

Abô loñ kapô hathak kômkôm mavi

⁴⁵ “Abô loñ kapô te havin nena Wapômbên anên loñ lôklinyak ma aêntêk. Anyô hadum ku valuseleñ te habôlêm kômkôm kêkêlô ek nêm vuli.

⁴⁶ Yani habôlêm aleba hapôm kômkôm kêkêlô anên dôên te ba anên vuli bên anôn. Êñ ma hi hêv anên nômkama sapên ek nênêm vuli. Ma hawa valuseleñ ba hi hêv kômkôm kêkêlô êñ hathak.”

Abô loñ kapô hathak yaksen

⁴⁷ “Abô loñ kapô te hathak loñbô nena Wapômbên anên loñ lôklinyak ma hatôm aêntêk. Nê ibi yaksen halôk kasukthôm êvôn alim lomaloma aleba putup.

⁴⁸ Êñ ma êvôn yaksen hathak liñdañ. Ma êlôk êmô ma isup alim mavi halôk vak sam doho. Ma donjom alim kambom ma ibi hi.

⁴⁹ Ba intu waklavôn pik lo leñ anên dañ ma Wapômbên tem indum aên iyom. Ba anên añela tem nêlêm neja nê kambom vê ênjêk nê thêthôn malêvôn

⁵⁰ *ba nimbi êndôk loñ atum lôkmala. Thêlô tem nedañ kambom ba nesañ venjibôlêk ôdôn loñ.”

⁵¹ Ma Yisu hanañ hik anên nê ku liñ nena, “Môlô lêk oyala abô sapên anên ôdôn e?”

Ma thêlô enañ hadên yani, “Intu êñ.”

⁵² Êñ ma yani hanañ hadên thêlô, “Anyô lôkauk hathak abô balabuñ te halanô abô ba hawa auk hathak Wapômbên anên loñ lôklinyak, yani êñ hatôm unyak te anên lambô. Yani hi unyak kapô ba hawa nôm mavi lukmuk lôk bô havin ba hêv hadên avômalô.”

Plopet ma athên mi hêk anên malak ôdôn (Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Yisu hanañ abô loñ kapô takên yôv ma yani hatak loñ êñ.

⁵⁴ *Ma hi yanida anên malak ôdôn. Ma hadôn avômalô hamô inin unyak yeñ aleba

* **13:43:** Dan 12:3 * **13:50:** Mat 13:42; Luk 13:28

eson kambom ba enañ, “Ôpêntêk hawa auk êntêk anêñ êsê? Aisê ba yani hatôm idum nômbithi?”

⁵⁵ *Ôpêñ ma anyô halav unyak te anêñ nakaduñ ma anêñ talêbô ma Malia. Ma anêñ iviyañ ma Jems lo Josep ma Saimon lo Judas.

⁵⁶ Ma anêñ livi êmô loñ êntêk haviñ. Ma aisê ka anyô êñ hatôm idum nôm takêñ?”

⁵⁷ *Ma thêlô enañ aêñ, ma êpôlik hathak yani. Ba intu Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Plopet hawa athêñ bêñ hêk malak yañ. Ma donjom anêñ malak ôdôn lôk anêñ thalalen ma hatôm anyô athêñ mi.”

⁵⁸ Aêñ ba intu miñ hadum nômbithi bêñ anôn hêk loñ êñ ami ek malê nena thêlô miñ êvhaviñ yani ami.

14

*Ik Jon anyô hathik nañ vônô
(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)*

¹ Wak êñ ma Anyô Bêñ Helot Antipas halañô abô hathak nôm takatu ba Yisu hadum.

² Êñ ma hanañ hadêñ anêñ nê ku nena, “Ôpêñ ma Jon anyô hathik nañ iyom intu haviyô hathak loñbô. Ba intu yani hawa lôklokwañ ba hadum nômbithi takêñ.”

³⁻⁴ *Sêbôk ma Helot hawa yañ Pilip anêñ avi Helodias vani. Ba Jon hanañ hadêñ Helot, “Lêk howa avi êntêk vani ba intu hubuliñ abô balabuñ.” Êñ ma Helot hêv anêñ nê ku ba i evaloñ Jon ba ekak ma êdô hamô koladôn.

⁵ *Avômalô leñiñhabi nena Jon ma plopet te. Ba intu Helot hadum ek injik Jon vônô ma donjom hakô ek avômalô.

⁶ Anyô doho êlêm eyañ nôm haviñ Helot ek leñiñhabi anêñ waklavôn talêbô hawa yani. Ma Helodias nalavi halêm haloyeñ hamiñ thêlô malêvôn. Ma Helot hayê ba lamavi anêñ dôêñ.

⁷ Êñ ma Helot havak abô haviñ yani nena, “Yanañ avanôn biñ dake nena honañ hik ya liñ hathak nômlate ek yanêm êndêñ o, êñ ma tem yanêm iyom.”

⁸ Ma talêbô hêv auk hadêñ nalavi ek enañ nena, “Yalenhaviñ Jon wakadôk êndôk belev te ba nêñ êndêñ ya!”

⁹⁻¹⁰ Ma kiñ halañô ba lamalaiñ. Ma donjom bôk havak abô halôk nê bêñbêñ maleniñ yôv ba intu hanañ hadêñ nê ku ba i koladôn ma edabêñ Jon laselo kisi hatôm atu ba avena hanañ.

¹¹ Ma thêlô etak Jon wakadôk halôk belev te ba ewa êlêm êv hadêñ avi muk atu. Ma yani hawa ba hi hêv hadêñ talêbô.

¹² Ma Jon anêñ nê ku elañô ma êlêm ewa anêñ liñkupik ba i elav. Elav vêm ma i enañ hadêñ Yisu.

*Yisu havakôn avômalô hatôm 5,000
(Mak 6:32-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-15)*

¹³ Yisu halañô abô êñ vêm ma hatak loñ êñ ma hathak yeñ te ba hi loñ thiliv bute. Ma avômalô bêñ anôn elañô nena yani iyom lêk hi ba intu etak iniñ malak ma even yani yam ba i.

¹⁴ Ma Yisu hathak liñ ma hayê avômalô bêñ anôn lêk êmô yôv. Ma lahiki hathak thêlô ba hadum iniñ nê lôk lijiñ mavi.

¹⁵ Yañsiñ hayô ma anêñ nê ku êlêm ma enañ, “Lêk yañsiñ ma alalô amô loñ thiliv. Ba intu otak avômalô takêntêk ek ini malak takatu ba hamô habobo ek nêñem iniñ nômbithi.”

¹⁶ Ma donjom Yisu hanañ nena, “Mi! Thêlô nêñem. Mólô da nobakôn i.”

¹⁷ Ma donjom thêlô enañ, “Yêlôaniñ polom bahenvi ma alim ju iyom.”

¹⁸ Êñ ma Yisu hanañ, “Noja nôlêm.”

¹⁹ *Ma hanañ hadêñ avômalô nena, “Nôndôk nômô kamuñ takêntêk.” Ma hawa polom bahenvi lôk alim ju atu ma hêv ma hathak leñ ma hêv mek. Vêm ma haya polom lôk alim ba hêv hadêñ anêñ nê ku, ma nê ku ewa ba ibi sam ba êv hadêñ avômalô nômbêñ atu.

²⁰ Ma avômalô sapêñ eyañ ba leñiñviyak. Ma nômbithi vi atu ba hamô ma nê ku isup halôk vak sam laumiñ ba lahavuju.

²¹ Anyô iyom intu hatôm 5,000 ma avi lo avômena takatu ba eyañ nômbithi haviñ miñ ekatuñ i ami.

* 13:55: Jon 6:42 * 13:57: Jon 4:44 * 14:3-4: Wkp 18:16; 20:21; Luk 3:19-20 * 14:5: Mat 21:26 * 14:19: Mat 15:35-39; Mak 8:6-10

*Yisu havenj kasukthôm anêj dômlê
(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)*

²² Vêm ma Yisu hanañ hadêj anêj nê ku nena nesak yeñ ba nêmonj ba ini kasukthôm vi tuvulu. Ma yanida hamô ek nê avômalô ba ini am.

²³ *Yani hêv avômalô ba i ma hathak dum te ba hi ek eteñ mek. Bôlôvôñ hayô ma yani hamô dum êñ denañ.

²⁴ Ma yeñ lêk hi kasuk malêvôñ ma lovak hayuv ba hamô yeñ loñ hale hi ba intu nañ budum hik ba yeñ êñ halelela liliñ kambom.

²⁵ Habobo tem eyañ ma yani havenj kasuk anêj dômlê ba hi hadêj anêj nê ku.

²⁶ *Ma anêj nê ku êyê yani havenj kasuk anêj dômlê ma êkô kambom ba enañ nena, “Anyôla dahô!” ba elañ boloba.

²⁷ Ma ketheñ oyañ ma yani hanañ hadêj thêlô nena, “Môlô miñ nôkô ami ma nômô yaô! Ya êntêk!”

²⁸ Êñ ma Pita hanañ, “O Anyô Bêñ Yisu, ma onañ ek yambenj kasuk anêj dômlê ba yasôk êndênj o.”

²⁹ Ma Yisu hanañ, “Ôlêm.”

Êñ ma Pita hatak yeñ ma havenj kasuk anêj dômlê ba hi.

³⁰ Ma donjom hayê lovak hayuv ba hakô. Êñ ma hêv yak halôk kasuk kapô ma halam nena, “Anyô Bêñ! Nêm ya sa!”

³¹ *Ketheñ oyañ ma Yisu havalonj yani. Ma hanañ, “O anyô hôêvhaviñ yaôna lôk. Hosonj nena hatôm yayabiñ o ami e?”

³² Ma thai ethak yeñ ma lovak bêñ êñ hama.

³³ Aênj ba nê takatu ba êmô yeñ elek veñjndôñ lêlô ma êkôm ba êv yeñ ba enañ, “Avanônj biñ! O ma Wapômbênj anêj Nakaduñ.”

*Yisu hadum avômalô lôk lijiñ mavi hêk
Genesalet
(Mak 6:53-56; Jon 6:22-25)*

³⁴ Thêlô ethak liñdanj vi tuvulu anêj Genesalet.

³⁵ Ma avômalô loñ êñ êyê Yisu ba eyala yani. Ma êv abô havenj malak loñ êñ sapênj. Ma ewa iniñ nê lôk lijiñ sapênj ba i hadêj Yisu.

³⁶ *Ma eteñ Yisu ba enañ ek nê lôk lijiñ nêsôm anêj kwêv anêj danj iyom. Ma sapênj atu ba êsôm ma ibitak mavi.

15

*Yisu hanañ hathak nôm takatu ba tem
indum anyô lelaik
(Mak 7:1-23)*

¹ Palisi lôk nê lôkawk hathak abô balabunj doho êlêm anêj Jelusalem ba i hadêj Yisu ma enañ hik yani liñ nena,

² “Bumalô iniñ abô majañ hanañ ek alalô nasik bahenjinj vêman ka miñ anjañ nôm ek indum Wapômbênj lamavi. Ma aisê ka anêm nê ku ibuliñ abô êñ ba miñ ithik bahenjinj ami?”

³ Êñ ma Yisu hanañ, “Aisê ka môlô ubuliñ Wapômbênj anêj abô balabunj ba osopa môlôda unim abô majañ?”

⁴ *Hatôm Wapômbênj hanañ nena, ‘Nodovak lemami lo lemtami’ ma ‘Ôpatu ba hathañ lambô lo talêbô hathak abô kambom, ma nijik ôpênj vônô.’

⁵ Ma donjom môlô othak onañ nena anyôla hanañ hadêj lami nena, ‘Yenañ nômkama takatu ba hamô ek yanêm mamu sa, êñ ma bôk yahanañ nena tem yanêm êndênj Wapômbênj êtôm da.

⁶ Ba intu miñ hatôm yanêm mamu sa ami.’ Êñ ma hatôm môlô ôvôliñ dômim ek Wapômbênj anêj abô ba osopa libumi iniñ bôk lo loñ.

⁷ Môlô nê kambom! Môlô udum ba avômalô esonj nena môlô nê wapôm. Ma donjom môlô ma nê palonj anônj ba plopet Aisaia anêj abô lêk hik anônj ba hanañ nena,

⁸ “Avômalô êntêk êbô yenañ athênj hathak veñjnbôlêk oyañ.

Ma donjom kapôlônjinj ma hêk daim bô ek ya.

⁹ Thêlô êv yeñ oyañ hadêj ya.

Ma ethak enañ thêlôda iniñ abô iyom ba esau nena,

“Êntêk ma Wapômbênj anêj abô.” ’ ’

Aisaia 29:13

* 14:23: Luk 6:12; 9:28 * 14:26: Luk 24:37 * 14:31: Mat 8:26; Mak 4:39 * 14:36: Mat 9:20-21 * 15:4: Kis 20:12; 21:17; Wkp 20:9; Lo 5:16

10 Ma Yisu halam avômalô nômbêñj atu ba êlêm hadêñj yani ma hanañj nena, “Môlô nodañô ba noyala katô.”

11 *Nôm takatu ba anyô hayañj halôk abôlêk miñ hadum yani habitak lelaik ami. Ma donjom nômtakatu ba anyô hanañj hale abôlêk intu hadum anyô habitak lelaik.”

12 Vêm ma ñê ku êlêm enañ hadêñj Yisu nena, “Odanô. Palisi elañô anêm abô êntêk ba lêk leñjñmaniñ kambom hathak o.”

13 Ma Yisu hanañj viyañj nena, “Wakamik atu ba hamô malak leñ tem esapu nômlôk ñgalôk takatu ba miñ yani havatho ami.

14 *Ba miñ môlô nodañô ñê takêñj iniñ abô ami. Thêlô ma ñê maleñjñ pusip ba idum ek nendom avômalô vi embeñj loñôndê. Ma anyô mapusip yañ halom anyô mapusip yañ haveñj loñôndê, êñ ma tem luvi nêñem yak êndôk lôv.”

15 Êñ ma Pita hanañj hadêñj Yisu nena, “Nuñgwik abô loñ kapô êñ anêñ ôdôñ thô êndêñ yêlô.”

16 Ma Yisu hanañj hadêñj thêlô nena, “Môlô ôthônñ haviñ e?”

17 Odanô katô! Nôm takatu ba halôk anyô abôlêk ba hi hamiñ anyô lasoam vêm ma hale yañj ba hi.

18 Ma donjom nômtakatu ba hamô anyô kapô ba hanañj hale abôlêk, êñ ma habitak anêñ anyô kapô ba intu hadum ôpêñ habitak lelaik.

19 Nôm takêntêk intu hamô avômalô kapôlônñj ba hale yañj: auk kambom lôk ik anyô vônô ma idum sek haviñ anyô yañ yanavi lôk sek waliliñ ma vani lôk enañ abôyañ hathak anyô yañ ba idum abô ek yani lôk enañ abô kambom hathak anyô vi.

20 Aêñ ba anyô hayañj nômtakatu ba miñ hathik bañ ami, nômtakatu êñ miñ hadum ba yani habitak lelaik ami. Mi. Kambom takêntêk intu hadum ba ôpêñ habitak lelaik.”

*Avi Kenan te hêvhaviñ Yisu
(Mak 7:24-30)*

21 Yisu hatak loñ êñ ma hi hamô habobo Taia lo Saidon.

22 Ma avi Kenan te hamô loñ êñ ba halêm ma halam nena, “Anyô Bêñ! Devit anêñ

Lim Lukmuk! Nêm kapôlôm ek ya! Ngôk habuliñ yenañ avena kambom anônñ.”

23 Ma donjom yani bônônñ iyom aleba ñê ku êlêm ma enañ nena, “Avi êntêk halam kaêk haveñj alalô yam bôsahe! Onañ ek yani ni!”

24 *Êñ ma hanañj viyañj nena, “Wapômbêñj hêv ya ba yahalêm hadêñj avômalô Is-lael takatu ba evenñ mayaliv iyom hatôm bôksipsip.”

25 Ma avi atu halêm ma halek vadônñj lêlô ma hanañj, “Anyô bêñ, nêm ya sa!”

26 Ma hanañj hadêñj avi êñ nena, “Kambom ek nakaliv avômena iniñ nômtakatu êndêñ avuñ.”

27 Avi êñ hanañj, “Anyô Bêñ, êñ ma avanônñ. Ma donjom avuñ ethak eyañ alañsi iniñ nômtakatu.”

28 Yisu hanañj, “O avi hêvhaviñ bêñ anônñ ba Wapômbêñj tem êndôk esak anêm lemhaviñ.” Ma avi êñ nalavi habitak mavi hathak loñbô.

Yisu hadum avômalô lôk liñj bêñ anônñ mavi

29 Ma Yisu hatak loñ êñ ma habup hathak kasukthôm anêñ Galili. Vêm ma hathak dumlolê te ba hi hamô.

30 Ma avômalô bêñ anônñ êlêm hadêñj yani ma ewa ñê veñjñvuviñ, lôk ñê maleñjñ pusip, lôk ñê veñjñ lo bahenñj thotho, lôk ñê veñjñbôlêk putup, lôk ñê liñjñ lomaloma ba êdô i hêk Yisu valuvi. Ma yani hadum ba ibitak mavi.

31 *Ma avômalô êyê ñê veñjñbôlêk putup enañ abô, lôk ñê veñjñ lo bahenñj thotho ibitak mavi, ma ñê veñjñvuviñ evenñ, lôk ñê maleñjñ pusip êyê tak. Ma thêlô esonñ kambom ba êbô Is-lael iniñ Wapômbêñj anêñ athêñ.

*Yisu havakônñ avômalô hatôm 4,000
(Mak 8:1-10)*

32 *Yisu halam anêñ ñê ku êlêm ma hanañj hadêñj i nena, “Yaleñ hik ya hathak avômalô nômbêñj êntêk. Thêlô bôk êmô haviñ ya hatôm wak lô ba iniñ nômlêk mi. Ma yahadô yanêm thêlô ba ini oyañ. Yakô tem maleñjñ etaba êndôk loñôndê ba nêñem yak.”

33 Ma anêḡ nê ku enaḡ nena, “Alalô amô loḡ thiliv ma avômalô bêḡ anôḡ ba intu naja nôḡ anêḡ êsê ba nanêm êndêḡ i?”

34 Ma Yisu hanaḡ hik thêlô liḡ, “Môlônim polom vithê intu hamô?”

Ma enaḡ nena, “Polom bahenḡvi ba la-havuju lôk alim yaônena tomtom.”

35 Ma Yisu hanaḡ hadêḡ avômalô nômbêḡ atu nena nêndôk nêḡ biḡ.

36 Êḡ ma hawa polom bahenḡvi ba la-havuju atu lôk alim ma hêv lamavi hadêḡ Wapômbêḡ. Ma haya polom lôk alim ba hêv hadêḡ anêḡ nê ku. Ma nê ku ewa ba ibi sam hadêḡ avômalô.

37 Sapêḡ eyaḡ ba leḡḡviyak ma nê ku isup nôḡ wata halôk vak sam bahenḡvi ba lahavuju.

38 Anyô iyom intu hatôm 4,000 ma avi lo avômena takatu ba eyaḡ nôḡ êḡ haviḡ miḡ ekatuḡ i ami.

39 Yôv ma Yisu hêv avômalô ba i ma hathak yeḡ ba hi Magadala.

16

Palisi lo Sadyusi leḡḡhaviḡ nêḡê lavôḡḡḡ te

(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

1*Palisi lo Sadyusi doho êlêm hadêḡ Yisu ek nesaê yani. Ba intu thêlô enaḡ hadêḡ yani nena, “Undum lavôḡḡḡ te ek injik thô nena Wapômbêḡ hêv o ba hólêm mena mi e?”

2 Ma Yisu hanaḡ nena, “Yaḡsiḡ ma môlô othak onaḡ nena, ‘Sômuyum mavi, êḡ ma wak mavi tem êḡḡêk sawa daim.’

3 Ma lôkbôk ma môlô othak onaḡ, ‘Wak habi thapuk ba tem ôthôm.’ Môlô oyala leḡlêvôḡ anêḡ kobom katô. Ma doḡtom ku lomaloma takatu ba lêk habitak anêḡ ôdôḡ, ma môlô ôthôḡ paliḡ denaḡ.

4*Môlô avômalô bôlôḡ êntêk ma avômalô kambom ba miḡ ôêvhaviḡ ya ami. Môlô lemimhaviḡ yandum lavôḡḡḡ ek injik thô nena Wapômbêḡ bôk hêv ya ba yahalêm, ma doḡtom tem mi. Môlô tem nôḡḡô Jona anêḡ lavôḡḡḡ iyom.” Êḡ ma Yisu hatak thêlô ba hi.

* 16:1: Mat 12:38; Luk 11:16 * 16:4: Mat 12:39; Luk 11:29 * 16:6: Luk 12:1 * 16:9: Mat 14:17-21 * 16:10: Mat 15:34-38 * 16:14: Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 * 16:16: Jon 6:69 * 16:17: Gal 1:15-16

Abô loḡ kapô hathak Palisi lo Sadyusi iniḡ yis

(Mak 8:14-21)

5 Yisu lôk anêḡ nê ku êyô kasukthôm vi tuvulu. Ma anêḡ nê ku leḡḡpaliḡ polom ba miḡ ewa haviḡ ami.

6*Ma hanaḡ hadêḡ thêlô nena, “Noyabiḡ am esak Palisi lo Sadyusi iniḡ yis.”

7 Ma nê ku enaḡ abô hadêḡ thêlôda nena, “Alalô miḡ awa polom ami ba intu hanaḡ abô êntêk la.”

8 Ma doḡtom yani hayala iniḡ abô atu ba enaḡ ba hanaḡ, “Môlô nê ôêvhaviḡ yaôna lôk. Onaḡ hathak miḡ owa polom ami eka?”

9*Môlô ôthôḡ denaḡ e? Miḡ lemimhabi polom bahenḡvi atu ba avômalô 5,000 bôk eyaḡ ami e? Ma vak sam vithê intu usup nôḡ wata halôk?

10*Ma polom bahenḡvi ba lahavuju ek avômalô hatôm 4,000, ma doḡtom vak sam vithê intu bôk usup nôḡ wata halôk ba lemimpaliḡ?

11 “Môlô ôthôḡ yenaḡ auk denaḡ ba oson nena yahanaḡ abô hathak polom e? Noyabiḡ am ek Palisi lo Sadyusi iniḡ yis!”

12 Êḡ ma nê ku eyala Yisu anêḡ auk. Yani hanaḡ nena thêlô neyabiḡ i ek Palisi lo Sadyusi takatu ba êdôḡ avômalô hathak auk lokbaḡ. Ma miḡ hanaḡ hathak yis atu ba avômalô engabôm polom hathak ami.

Pita hanaḡ nena Yisu ma Kilisi

(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

13 Yisu habitak hayô Sisalia Pilipai ma hanaḡ hik nê ku liḡ nena, “Avômalô iniḡ auk aisê? Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu ma opalê?”

14*Ma thêlô enaḡ nena, “Doho enaḡ nena o ma Jon anyô hathik ḡaḡ. Ma doho enaḡ nena o Elia. Ma vi enaḡ nena o ma Jelemaia mena plopet bô te.”

15 Ma hanaḡ hik thêlô liḡ, “Ma môlôda olam ya nena opalê?”

16*Êḡ ma Saimon Pita hanaḡ nena, “O ma Mesia, Wapômbêḡ lôkmala anêḡ Nakaduḡ atu ba hêv ek nêḡ anêḡ avômalô bulubiḡ.”

17 *Ma hanañ viyañ, “Saimon, Jona anêñ nakaduñ, lêk hômô mavi. Ek malê nena anyô pik êntêk te miñ hik auk êñ thô hadêñ o ami, ma mi. Wakamik atu ba hamô malak leñ, yani êñ intu hik auk êntêk thô hadêñ o.

18 *Ma yanañ êndêñ o nena o ma Pita.* Ma tem yandav yenañ avômalô takatu ba êvhaviñ êyô êmô valu êñ. Ma nômlate miñ hatôm imbuliñ avômalô ôdôñ êñ ba nema ami ma mi.

19 *Tem yanêm loñ lôklinyak anêñ vovaleñ êndêñ o. Nôm takatu ba hubutiñ hamô pik ma tem yambutin ênjêk leñ aêñ iyom. Ma nômlate miñ hopole hamô pik ma tem yapole ênjêk leñ aêñ iyom.”

20 Ma hanañ lôklokwan hadêñ anêñ nê ku ek miñ nenañ êndêñ anyôla nena yani ma Mesia atu ami.

*Yisu hanañ abô hathak anêñ ñama
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)*

21 Pita hanañ nena Yisu ma Mesia vêm ma Yisu anêñ ku yañ hayô nena êndôñ anêñ nê ku, “Tem yasopa Wapômbêñ anêñ lahaviñ ba yana Jelusalem. Ma Islael iniñ nê bêtêñ lôk nê bêtêñ êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ tem nêñem vovaleñ êndêñ ya. Ma Wapômbêñ tem indum ba nijik ya vônô. Ma êtôm wak lô ma tem injik ya liñ imbiyô esak loñbô.”

22 Ma Pita hawa yani hi daim dokte ma hathañ ba hanañ nena, “Anyô Bêñ, mi anôñ! Nôm êñ miñ hatôm êpôm o ami ma mi anôñ!”

23 Yisu hik i liliñ ma hanañ hadêñ Pita, “Sadañ, nu dañ! Hosopa anyô iniñ auk iyom ma miñ hosopa Wapômbêñ anêñ auk ami. Ba intu o hatôm gwasilim te atu ba elav ek enja ya êmô.”

24 *Êñ ma Yisu hanañ hadêñ anêñ nê ku nena, “Anyôla hadum ek esopa ya, êñ ma êmbôliñ dômlêndêñ yanida ma enja anêñ alovalaņasiñ ba esopa ya.

25 *Ek malê nena ôpatu ba lahabi bêtêñ anôñ hathak anêñ lôkmala pik, anêñ lôkmala êñ tem nêmlak yak. Ma donjom ôpatu ba hatak

anêñ lôkmala ek hasopa ya, yani êñ tem enja lôkmala anôñ.

26 * “Anyô te hawa nômlakama pik sapêñ ma donjom miñ hasopa Wapômbêñ anêñ abô ami ba anêñ lôkmala hêv yak, êñ ma tem yani êmô mavi e? Mi anôñ, tem enja vovaleñ. Ma anyôla hatôm nêmlate êndêñ Wapômbêñ ek enja anêñ lôkmala esak loñbô e? Mi anôñ!

27 *Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem êlêmlêmbin añela ba embaloñ Lambô anêñ lôklokwan lôk deda lôkmanjiñ. Êñ ma tem yani nêmlak vuli êndêñ avômalô sapêñ êtôm ku mavi lôk ku kambom takatu ba bôk thêlô idum yôv anêñ vuli.

28 Yanañ avanôñ êndêñ môlô nena Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem êlêmlêmbin añela loñ lôklinyak. Ma môlô vi atu ba lêk umiñ loñ êntêk tem nômlak lôkmala denañ ma ôñgô nômlak êñ imbiñ.”

17

*Yisu liñkupik habitak yañda
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)*

1 Wak bahenvi ba lahavute hale ba hi ma Yisu hawa Pita haviñ anyô loyañ Jems lo Jon ba ethak dumlolê daim bêtê te ba i. Ma thêlô iyom êmô dumlolê êñ.

2 *Êñ ma Yisu liñkupik habitak yañda hêk thêlô malenjiñ. Ma thohavloma hatôm wak anêñ deda, ma anêñ kwêv sapêñ habitak thapuk hatôm deda.

3 Ma kethen oyañ ma Mose lo Elia êyô ma enañ abô haviñ Yisu ba thêlô êyê.

4 Êñ ma Pita hanañ hadêñ Yisu, “Anyô Bêñ, mavi anôñ ek lêk alalô amô loñ êntêk. Lemhaviñ ma tem yandav unyak lôkkupik lokwanlô, te ek o ma te ek Mose ma te ek Elia?”

5 *Pita hanañ abô denañ ma buliv mabuñ anôñ te hayô hava thêlô siñ. Ma abô te halêmlêmbin anêñ buliv êñ kapô nena, “Intu ma yenañ Okna atu ba yalenhaviñ videda. Ma ya kapôliñ mavi hathak yani. Ba nodanô anêñ abô!”

* 16:18: Jon 1:42; Ep 2:20 * 16:18: Athêñ êñ anêñ ôdôñ nena ‘valu’. * 16:19: Mat 18:18; Jon 20:23 * 16:24: Mat 10:38; Luk 14:27 * 16:25: Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * 16:26: Mat 4:8-9 * 16:27: Sng 62:12; Snd 24:12; Mat 25:31; Lom 2:6; ALK 22:12 * 17:2: 2Pi 1:16-18 * 17:5: Lo 18:15; Sng 2:7; Ais 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22

6 Nê ku elanô abô êṅ ma êkô ba elan boloba ba êlôk êk pik.

7 Ma Yisu halêm ma hasôm thêlô ba hanaṅ, “Numbiyô, miṅ nôkô ami.”

8 Êṅ ma thêlô esonṅ êyê ma Yisu iyom hamiṅ. Ma anyô ju atu ma mi.

9 Vêm ma etak dumlolê êṅ ba êlôk ele i ma Yisu hanaṅ lôklokwanṅ nena, “Môlô miṅ nonanṅ nôm atu ba ôyê bêṅ êndêṅ anyôla ami endeba Wapômbêṅ injik Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu liṅ imbiyô ênjêk ṅama esak loṅbô am.”

10 *Nê ku enaṅ hik Yisu liṅ nena, “Aisê ka ṅê lôkauk hathak abô balabuṅ enaṅ nena Elia tem êmônṅ ba êlêm vêm ka Mesia?”

11 Êṅ ma Yisu hanaṅ, “Avanônṅ! Elia tem êlêm ba indum ku ek nômkama sapêṅ imbitak mavi esak loṅbô.

12 *Ma doṅtom yanaṅ êndêṅ môlô nena Elia bôk halêm yôv. Ma avômalô êthônṅ yani paliṅ ba esopa iniṅ leṅiṅhaviṅ iyom ba idum kambom lomaloma hadêṅ yani. Ma tem nêṅem vovaṅ êndêṅ Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu aêṅ iyom.”

13 *Nê ku elanô abô êṅ, ma eyala nena Yisu hanaṅ abô hathak Jon anyô hathik ṅaṅ.

*Yisu hêv ṅgôk vê hêk okna te
(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43)*

14 Yisu thêlô i êyô ma êyê avômalô bêṅ anônṅ lêk êmô. Ma anyô te halêm hadêṅ Yisu ma halek vadônṅ lêlô hêk yani ma,

15 ma hanaṅ, “Anyô Bêṅ, nêṅ kapôlôm ek yenaṅ okna. Yani hawa lijiṅ hama yak ba hathak hêv yak halôk ṅaṅ lôk atum. Ma vovaṅ bêṅ hathak hapôm yani.

16 Ma yahawa hi hadêṅ anêṅ ṅê ku, ma doṅtom thêlô miṅ hatôm nindum yani mavi ami.”

17 Ma Yisu hanaṅ, “Yahamô haviṅ môlô sawa daim ma doṅtom miṅ ôêvhaviṅ ami ma owa auk lokbaṅ aleba yakapôlônṅ lêk hagiap hathak môlô. Noja okna êṅ êlêm!”

18 Ma hathaṅ ṅgôk ba ṅgôk hatak okna êṅ ma kethêṅ oyaṅ ma habitak mavi.

19 *Nê ku i hadêṅ Yisu ma enaṅ, “Aisê ka yêlô miṅ hatôm nanêṅ ṅgôk êṅ vê ami?”

20-21 *Êṅ ma Yisu hanaṅ, “Môlô miṅ hatôm ami ek malê nena môlônim ôêvhaviṅ ma yaôna lôk ba mi! Ava yaôna ma bêṅ anônṅ ek môlônim ôêvhaviṅ! Yanaṅ avanônṅ êndêṅ môlô. Môlônim ôêvhaviṅ hatôm ava yaônate iyom, êṅ ma hatôm nonanṅ êndêṅ dumlolê êntêk, ‘Umbiyô ba nu buyaṅ’, êṅ ma tem ni. Ma môlô hatôm nundum nômbêṅ intu sapêṅ!”*

*Yisu hanaṅ bôlônṅ yaṅ hathak anêṅ ṅama
(Mak 9:30-32; Luk 9:43-45)*

22 *Yisu lôk anêṅ ṅê ku sapêṅ ethak doṅtom halôk Galili ma hanaṅ hadêṅ i nena, “Tem nenaṅ Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu bêṅ ba netak êndôk avômalô bahêṅiṅ.

23 Ma tem nijik yani vônô, ma êtôm wak lô ma tem injik yani liṅ imbiyô esak loṅbô.” Nê ku elanô abô êṅ ma leṅiṅmalaiṅ kambom.

Yisu hêv da unyak mathêṅ

24 *Yisu lôk anêṅ ṅê ku i êyô Kapaneam ma ṅê ewa da unyak mathêṅ êlêm ma enaṅ hik Pita liṅ, “Môlônim kêdônṅwaga hathak hêv da unyak mathêṅ e?”

25 Ma Pita hanaṅ, “Intu êṅ. Yani hathak hêv.”

Ma Pita habitak hayô unyak kapô ma Yisu hanaṅ hik yani liṅ hamônṅ, “Saimon, lemhabi aisê? Pik sapêṅ iniṅ kiṅ ethak ewa da anêṅ opalêla? Thêlôdaniṅ nali mena avômalô vi?”

26 Ma hanaṅ, “Ewa anêṅ avômalô vi.”

Aêṅ ba Yisu hanaṅ, “Nali ma miṅ ethak êv da êṅ ami.

27 Ma doṅtom yahadô alalô nanêṅ malaiṅ êndêṅ ṅê takêṅ. Ba intu nu kasukthôm ma okaliv lôm. Alim môṅ atu ba hôvôv, êṅ ma onja ba okyav abôlêk. Ma tem nôṅgô valuselenṅ te hamiṅ kapô. Onja valuselenṅ êṅ ba nêṅ êndêṅ ṅê êṅ ek êtôm da unyak mathêṅ.”

* 17:10: Mal 4:5 * 17:12: Mat 11:14 * 17:13: Luk 1:17 * 17:19: Mat 10:1 * 17:20-21: Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko 13:2 * 17:20-21: Nê lôkauk vi enaṅ nena abô doho atu ba Matyu hatô ma hêk denaṅ. Abô êṅ ma aêntêk: Ovak balabuṅ ek nôm ba oteṅ mek iyom ma hatôm nêṅ ṅgôk lôklokwanṅ anêṅ aêṅ vê. * 17:22: Mat 16:21 * 17:24: Kis 30:13; 38:26

18

Opalê intu bêḡ hêk Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak kapô

(Mak 9:33-37,42-48; Luk 9:46-48; 17:1-2)

1 *Wak êḡ ma ḡê ku êlêm hadêḡ Yisu ma enaḡ hik yani liḡ, “Opalê te tem imbitak anyô lôk athêḡ bêḡ êmô Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak kapô?”

2 Ma Yisu halam amena te halêm ma hadô hamiḡ thêlô malêvôḡ

3 *ma hanaḡ, “Yanaḡ avanôḡ êndêḡ môlô nena miḡ otak unim kobom ba ubitak hatôm amena êntêk ami, êḡ ma môlô tem miḡ numbitak nôyô Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak kapô ba unu ami. Ma mi.

4 Aêḡ ba anyô te hatauviḡ i aleba yaôna hatôm amena êntêk, yani êḡ tem imbitak anyô lôk athêḡ bêḡ êmô Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak kapô.

5 *Ma ôpatu ba hêvhaviḡ ya ba hawa amena te aêntêk thô, ma hatôm hawa ya thô haviḡ.

6 “Ma doḡtom anyô te hadum ba yenaḡ amena atu ba hêvhaviḡ ya te hêv yak, ôpêḡ tem êpôm malaiḡ bêḡ anôḡ. Ôpêḡ tem nêsôkwêḡ valu bêḡ te esak laselo ba nimbi yani êndôk ḡgwêk makidiḡ ba ema. Malaiḡ êḡ ma yaôna ek malaiḡ atu ba yani tem êpôm embenḡ yam.

7 “Alikaknena môlô avômalô pik êntêk! Nôm lomaloma hamô pik êntêk ba hadum ba môlô udum kambom. Nôm takêḡ tem imbitak. Ma doḡtom ôpatu ba halom anyô vi ba idum kambom, yani êḡ tem êpôm malaiḡ bêḡ anôḡ.

8 *Bahem lo vem hadum ba hudum kambom, êḡ ma odabêḡ kisi ba umbini ek miḡ undum kambom esak loḡbô ami! Bahem lo vem vi iyom ma malaiḡ, ma doḡtom mavi ek nu malak leḡ. Ma bahem lo vem luvi hamô ba hudum kambom, êḡ ma lemvimkupik sapêḡ tem ni loḡ atum hathaḡ hamô hatôm wak nômbêḡ intu sapêḡ ba intu malaiḡ bêḡ anôḡ.

* 18:1: Luk 22:24 * 18:3: Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 * 18:5: Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 * 18:8: Mat 5:29-30 * 18:10: Hib 1:14 * 18:11: Luk 19:10 * 18:11: Hadêḡ sêbôk ḡê doho atu ba eto Abô Mavi eto abô 11 haviḡ, ma doho miḡ eto ami. * 18:15: Luk 17:3; Gal 6:1 * 18:15: ḡê lôkauk vi leḡḡhabi nena abô ‘hadêḡ o’ êḡ, ma Matyu da miḡ hato ami, ma anyôla hato havenḡ yam. * 18:16: Lo 19:15; Jon 8:17

9 Ma malem daluk hadum ba hudum kambom, êḡ ma ômbi vê ba okaliv ni ek miḡ undum kambom esak loḡbô ami! Malem daluk vi iyom ma malaiḡ, ma doḡtom mavi ek nu malak leḡ. Ma malem daluk luvi hamô ba hudum kambom êḡ ma lemvimkupik sapêḡ tem êndôk loḡ atum lôkmala ba intu malaiḡ bêḡ anôḡ.

10 * “Aêḡ ba noyabiḡ am! Miḡ nosoḡ nena yenaḡ avômena ma nôm oyaḡ ami. Yanaḡ êndêḡ môlô nena iniḡ aḡela ethak êyê nôm takatu ba udum hadêḡ i ma i enaḡ hadêḡ Wakamik atu ba hamô malak leḡ.

11 *Ya Anyô Anêḡ Nakaduḡ yahalêm ek yanêm avômalô takatu ba evenḡ mayaliv bulubiḡ.*

Abô loḡ kapô hathak boksipsip te mi (Luk 15:4-7)

12 “Anyô te anêḡ boksipsip hatôm 100 êmô ba te havenḡ aidoho. Lemhabi aisê? Boksipsip alaḡ tem indum malê? Tem etak 99 takatu ba nêmoḡ dumlolê ma ni êmbôlêm ali atu ba mi.

13 Yanaḡ avanôḡ êndêḡ môlô! Yani hapôm ali êḡ, ma tem lamavi anêḡ dôêḡ esak ali atu ba hapôm êmôḡ ek 99 takatu ba êmô.

14 Ma môlônim Lemambô atu ba hamô malak leḡ hadô anyô athêḡ mi te ni loḡ atum lôkmala aêḡ iyom.

Loḡôndê opesaḡ abô imbiḡ mamuyaḡ

15 * “Mamuyaḡ hadum kambom hadêḡ o,* ma nu êndêḡ yani ma onaḡ anêḡ kambom bêḡ. Yani halanô o, êḡ ma mamu ômô hatôm anyô loyaḡ hathak loḡbô.

16 *Ma miḡ halanô o ami, êḡ ma onja anyô te mena ju la imbiḡ o ba unu êndêḡ yani ma nonaḡ anêḡ kambom êḡ bêḡ esak loḡbô. Anyô ju êḡ tem nimiḡ ba nedaḡô mamunim abô êtôm atu ba Wapômbêḡ bôk hanaḡ yôv.

17 Yani lêndôḡ kôtôḡ denaḡ, êḡ ma nu onaḡ anêḡ kambom bêḡ êndêḡ avômalô ôdôḡ êvhaviḡ. Ma doḡtom yani lêndôḡ kôtôḡ denaḡ ba hadô endanô avômalô ôdôḡ

êvhavin inin auk, êñ ma môlô nôngô yani êtôm anyô daluk lôk anyô hawa takis.

18 * “Yanañ avanônêñ êndênêñ môlô. Nôm takatu ba ubutin hamô pik ma tem yambutin êmô malak leñ. Ma nôm takatu ba opole hêk pik ma tem yapole ênjêk malak leñ aên iyom.

19-20 * “Odañô! Anyô ju mena lu la ethak donjom hathak yenañ athênêñ, êñ ma yada tem yamô i malêvônêñ. Ba intu te mena ju la kapôlônêñ donjom hathak nômlate ba eten mek, ma yenañ Wakamik atu ba hamô malak leñ tem indum nôm êñ anônêñ.”

Abô loñ kapô hathak anyô palon

21 Vêm ma Pita halêm ma hanañ hik Yisu liñ, “Anyô Bêñ, yenañ aiañ hadum kambom hadênêñ ya, êñ ma yatak yakapôlônêñ bôlônêñ vithê? Bôlônêñ bahenvi ba lahavuju, e?”

22 *Ma Yisu hanañ, “Yanañ êndênêñ o. Otak kapôlôm ek mamuyañ êtôm wak nômbênêñ intu sapênêñ, ma miñ bôlônêñ bahenvi ba lahavuju ami!

23 “Wapômbênêñ anênêñ loñ lôklinyak ma hatôm kiñ te hadum ek anênêñ nê ku nêlêm nêwê anênêñ valuselenêñ viyañ.

24 Wak êñ hayô, ma ewa anyô ku atu halêm. Ôpênêñ bôk hayañ kiñ anênêñ valuselenêñ vithê ba hathônêñ paliñ.

25 Yani miñ hatôm nêm viyañ ami ba intu kiñ hanañ nena nênêm ôpênêñ lôk veni lôk nali ba nimbitak êtôm anyô yañ anênêñ nê ku oyañ ek nênêm valuselenêñ êñ viyañ. Ma nênêm anênêñ nômkama sapênêñ ba anyô vi nênêm vuli ma neja valuselenêñ esak ba nêwê kiñ anênêñ valuselenêñ êñ viyañ.

26 “Êñ ma ôpênêñ hêv yak halôk hêk yani valuvi ma halañ nena, ‘Oyabinêñ vêmam! Valuselenêñ takatu ba yahawa hêk o ma tem yanêm viyañ.’

27 Ma kiñ lahiki ba hanañ, ‘Viyañ dôlôk!’ Ma hatak ôpênêñ ba hi.

28 “Anyô ku êñ hatak kiñ anênêñ unyak ma hi hapôm anyô ku yañ ba thainiñ ku hatôm donjom. Anyô yañ hawa valuselenêñ yaôna lôk hêk yani ba miñ bôk hêv ami.

Êñ ma yani havalonêñ ôpênêñ ba hakakô laselo sinêñ lôklokwañ ma hathañ ba hanañ, ‘Yenañ valuselenêñ êlêm!’

29 “Ma yañ êñ hêv yak halôk hêk yani valuvi ma halañ nena, ‘Oyabinêñ vêmam! Tem yanêm anêm valuselenêñ êñ viyañ.’

30 “Ma donjom ôpênêñ hapôlik hathak yañ êñ anênêñ abô ba hawa ba hi hatak halôk koladônêñ endeba ôpênêñ nêm valuselenêñ êñ viyañ am.

31 Nê ku vi êyê nôm atu ba ôpênêñ hadum ba esonêñ kambom ma leñinmalainêñ bênêñ ba i enañ hadênêñ kiñ.

32 “Êñ ma kiñ halam ôpênêñ ba halêm ma hanañ, ‘O anyô kambom anônêñ! Holañ bênêñ hadênêñ ya aleba yahatak o ba miñ hôwê anêm valuselenêñ viyañ ami.

33 Yalenêñ hik ya hathak o, ma aisê ka miñ hudum aênêñ hadênêñ mamuyañ ami?”

34 *Ma kiñ lamaninêñ ba hatak ôpênêñ halôk nê takatu ba eyabinêñ koladônêñ ek thêlô nênêm vovañ êndênêñ yani endeba nêm valuselenêñ êñ viyañ am.

35 * “Aênêñ ba môlô tomtom lemimmavi ba notak unim kapôlômim kambom ek môlôviyañ. Yakô Wakamik atu ba hamô malak leñ tem indum aênêñ êndênêñ o êtôm atu ba kiñ hadum hadênêñ anênêñ anyô ku atu.”

19

Yisu hanañ abô hathak nê lôk veni êdô i (Mak 10:1-12; Luk 16:18)

1 Yisu hanañ abô takênêñ vêm ma hatak Galili ma hi nañ Jolodañ vi tuvulu hêk Judia.

2 Ma hamô loñ êñ ma avômalô bênêñ anônêñ êyô. Ma hadum nê lôk lijinêñ ba ibitak mavi.

3 Ma Palisi doho êlêm hadênêñ Yisu ma idum ek nesau yani ba enañ hik yani liñ, “Abô balabuñ hanañ aisê? Anyô hatôm nêm yanavi vê esak ôdônêñ lomalomama mena mi e?”

4 *Ma donjom Yisu hanañ, “Môlô bôk osam Wapômbênêñ anênêñ abô atu ba hanañ nena, ‘Sêbôk ba môñ anônêñ atu ba Wapômbênêñ hapesañ avômalô ma hapesañ anyô lo avi.

* 18:18: Mat 16:19; Jon 20:23 * 18:19-20: Mak 11:24; Jon 15:7 * 18:22: Luk 17:4 * 18:34: Mat 5:25-26 * 18:35: Mat 6:15; Mak 11:25; Ep 4:32; Kol 3:13 * 19:4: Stt 1:27; 5:2 * 19:5: Stt 2:24; Ep 5:31

5 *Ba intu Wapômbêḡ bôk hanaḡ nena, “Anyô tem etak lambô lo talêbô ma esak doḡtom imbiḡ yanavi ek thai nimbitak êtôm kupik doḡtom iyom.”

6 Thai miḡ ju hathak loḡbô ami ma lêk ibitak doḡtom. Aêḡ ba nôḡm atu ba Wapômbêḡ bôk havak loḡ hathak doḡtom ma miḡ hatôm anyôla epole vê ami.”

7 *Ma Palisi enaḡ, “Ma doḡtom Mose bôk hanaḡ nena anyô hadum ek êndô yanavi ma eto kapyra nêḡm yanavi vê ba nêḡm êndêḡ yanavi ek nêḡm yani vê.”

8 Ma Yisu hanaḡ, “Môlô ḡê lemimôndôḡ kôtôḡ. Ba intu Mose hik loḡôndê êḡ thô hadêḡ môlô. Môḡ anôḡ atu ba Wapômbêḡ hapesaḡ pik êntêk, ma auk êḡ miḡ hamô haviḡ ami.

9 *Yanaḡ êndêḡ môlô nena anyô te yanavi miḡ hadum sek ami, ma doḡtom yamalô hadô yanavi ba hawa avi yaḡ. Anyô êḡ hadum sek haviḡ avi yaḡ êḡ.”

10 Nê ku enaḡ hadêḡ Yisu, “Aêḡ ba anyô muk hamô mavi ek anyô lôk avi.”

11 Ma hanaḡ hadêḡ thêlô, “Anyô sapêḡ miḡ hatôm nedaḡô abô êḡ ami. Ôpatu ba Wapômbêḡ hêv lôklokwaḡ hadêḡ i iyom intu hatôm nedaḡô abô êḡ.

12 Anyô doho ma taluvi ewa i ba malaiḡ hamô ba miḡ hatôm neja avi ami. Doho ma êvê iniḡ thalôk vê ek neyabiḡ kiḡ iniḡ vêḡ. Ma doho leḡḡhaviḡ nêḡnêḡ iniḡ lôklokwaḡ lôkthô ek nindum Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak anêḡ ku ba intu miḡ ewa avi ami. Ôpatu ba halaḡô abô êḡ ba hasopa, ma esopa iyom.”

*Yisu hêv mek hathak avômena
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)*

13 Avômalô doho ewa avômena yaônena êlêḡ ek Yisu etak baḡ êyô êḡjêk thêlô ba nêḡm mek esak i. Ma doḡtom anêḡ ḡê ku ethaḡ avômalô takêḡ.

14 *Êḡ ma Yisu hanaḡ, “Notak avômena yaônena ba nêlêḡ êndêḡ ya ma miḡ numiḡ thêlô loḡ siḡ ami ek malê nena avômalô takatu ba athêḡ mi ma hatôm avômena takêntêk ba Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak ma thêlôniḡ.”

15 Êḡ ma hatak baḡ hayôhêk i vêḡm ma hatak loḡ êḡ ba hi.

Anyô muk lôk nômkama bêḡ hanaḡ abô haviḡ Yisu

(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

16 Anyô te halêḡm hadêḡ Yisu ma hanaḡ, “Kêdôḡwaga, yandum malê mavi te ek yamô lôkmala êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ?”

17 *Ma Yisu hanaḡ, “Anyô te iyom intu mavi! Ma honaḡ hik ya liḡ hathak abô ‘mavi’ êḡ eka? Lemhaviḡ onja lôkmala atu ba hamô hatôm wak nômbêḡ intu, êḡ ma osopa Wapômbêḡ anêḡ abô balabuḡ.”

18 *Ma ôpêḡ hanaḡ hik yani liḡ nena, “Yasopa abô balabuḡ alisê?”

Êḡ ma Yisu hanaḡ, “Miḡ nuḡgwik anyô vônô ami. Miḡ undum sek imbiḡ anyô yaḡ yanavi ami. Miḡ onja vani ami. Miḡ onaḡ abôyaḡ esak anyô vi ba undum abô ek i ami.

19 *Ondovak lemambô lo lemtambô. Ma ‘lemimbiḡ avômalô vi êtôm lemhaviḡ oda.’”

20 Ma anyô muk êḡ hanaḡ, “Abô balabuḡ takêḡ, ma yahathak yahasopa. Yandum malê te imbiḡ?”

21 Ma Yisu hanaḡ, “Lemhaviḡ nuḡgwik anêḡm ku anêḡ daḡ siḡ, êḡ ma nu nêḡm anêḡm nômkama sapêḡ ek avômalô nêḡnêḡm vuli. Ma onja valuselenḡ sapêḡ ba nêḡm êndêḡ avômalô siv. Hudum aêḡ, ma tem anêḡm nômkama mavi lomalomama êḡmô malak leḡ. Ma ôlêḡm osopa ya.”

22 Anyô muk êḡ ma anyô lôk nômkama bêḡ anôḡ. Ba intu halaḡô abô êḡ ma hêv malaiḡ bêḡ hadêḡ yani ba hi lôk lamalaiḡ.

23 Êḡ ma Yisu hanaḡ hadêḡ anêḡ ḡê ku nena, “Yanaḡ avanôḡ êndêḡ môlô nena ḡê lôk nômkama bêḡ tem nêpôm malaiḡ bêḡ ek nimbitak nêyô Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak kapô ba ini.

24 Odaḡô! Miḡ malaiḡ bêḡ ek bok kamel imbitak êyô luvik idu sôp anêḡ abyaḡ ba ni ami, ma doḡtom malaiḡ anôḡ ek anyô lôk nômkama bêḡ te imbitak êyô Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak kapô.”

* 19:7: Lo 24:1-4; Mat 5:31 * 19:9: Mat 5:32; 1Ko 7:10-11 * 19:14: Mat 18:2-3 * 19:17: Wkp 18:5; Luk 10:28

* 19:18: Kis 20:13-16; Lo 5:17-20 * 19:19: Kis 20:12-16; Lo 5:16-20; Wkp 19:18

25 Nê ku elañô abô êñ ma eson kambom ba enañ, “Avanôn e? Aên ba miñ hatôm anyôla imbitak êyô Wapômbên anên loñ lôklinyak kapô ba ni ami e?”

26 *Ma Yisu hayê thêlô lôklokwan ma hanañ, “Wapômbên iyom hatôm indum nômkama sapên. Ma anyô te miñ hatôm nêm yanida bulubiñ ami ma mi.”

27 Ma Pita hanañ, “Yêlô bôk atak yêlôaniñ nômkama sapên ba alêm asopa o ba intu tem naja malê?”

28 *Ma Yisu hanañ hadên i, “Yanañ avanôn êndên môle! Wak te ma Wapômbên tem epesañ loñ lukmuk. Ma Anyô Anên Nakaduñ atu tem êmô loñ êñ ba eyabiñ anên avômalô êtôm kiñ lôkmanjin. Ma môle anyô ku laumiñ ba lahavuju takatu ba osopa ya, môle tem noyabiñ avômalô Israél ôdôn laumiñ ba lahavuju êtôm kiñ aên iyom.

29 Ma avômalô takatu ba leñinhabi ya ba etak iniñ unyak lôk iviyañ ma livi lôk lami ma taluvi lôk iniñ nali lôk iniñ ku, êñ ma tem Wapômbên nêm bên anôn êndên i êtôm 100 êyô êmô iniñ loñ imbiñ. Ma thêlô tem neja lôkmala atu ba nêmo êtôm wak nômbên intu sapên imbiñ.

30 *Odanô! Nê lôk athên bên, bên anôn tem nimbitak nê lôk athên mi. Ma nê lôk athên mi bên anôn tem nimbitak nê lôk athên bên.”

20

Abô loñ kapô hathak ku anên vuli

1 Yisu hanañ, “Wapômbên anên loñ lôklinyak ma hatôm aêntêk. Lôkbôk mo-maniniñ ma ku te anên alañ hi ek êmbôlêm nê ku ek nindum ku emben anên ku kapô.

2 Yani hapôm anyô doho ma hanañ hik i liñ ek nindum anên ku êtôm wak daluk te ma nêm i vuli esak valuselen donjom ma êlôk hathak anên abô. Yôv ma hêv thêlô ba i anên ku kapô.

3 “Wak hathak leñ ma hi loñ ethak donjom halôk ma hayê anyô doho atu ba ida êmô iyom.

4 Ma hanañ hadên thêlô, ‘Môle nu nundum yenañ ku, ma tem yanêm môle vuli êtôm unim ku.’

5 Êñ ma i.

“Waklêvôn biñ ma hi hadum aên ma habobo wak êndôk ma hi hadum aên hathak loñbô.

6 Yañsiñ ma hayê anyô doho ida êmô iyom ma hanañ, ‘Aisê ka môle ômô oyañ wak daluk êntêk?’

7 “Ma enañ, ‘Anyô te miñ hêv ku hadên yêlô ami.’

“Ma ku alañ hanañ, ‘Môle nu nundum yenañ ku imbiñ.’

8 * “Bôlôvôn hayô ma ku alañ hanañ hadên anyô hayabiñ ku, ‘Ondam nê takatu ba idum ku nêlêm ek nêm i vuli. Nê yañsiñ êmôn ma nê wak halôk êyô ênjêk vêm ma nê waklêvôn ma nê lôkbôk ma emben yam anôn.’

9 “Nê yañsiñ êlêm ma hêv i valuselen donjom.

10 Ma nê lôkbôk eson nena tem neja valuselen esak. Ma donjom mi. Ewa hatôm donjom.

11 Ewa iniñ vuli yôv, ma thêlô enañ abô mununmunun hathak ku alañ ba enañ,

12 ‘Aisê ba yêlô alêm hadên lôkbôk ba adum ku bên lôk vovanik hamiñ wak mathalalen. Ma nê yañsiñ idum ku yaônalôk. Ma donjom ewa valuselen hatôm yêlôaniñ!’

13 “Êñ ma ku alañ hanañ hadên anyô te nena, ‘Aiyañ, miñ yahadum kambom hadên o ami. Bôk yahanañ ba hôlek nena undum ku ma tem onja valuselen donjom iyom.

14 Yenañ yalenhaviñ ba yahêv nê takatu ba even yam iniñ vuli hatôm môle nim. Aên ba onja anêm ba nu!

15 Valuselen êntêk ma yenañ ba intu hatôm yasopa yenañ yalenhaviñ iyom ek yanêm. Ma môle malemim thêlêv eka?’

16 * “Aên ba nê êmôn tem nimbitak êtôm nê even yam. Ma nê even yam tem nimbitak êtôm nê êmôn.”

Yisu hanañ abô hathak anên nama bôleñ te lô

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-33)

* 19:26: Jop 42:2 * 19:28: Mat 25:31; Luk 22:30; ALK 3:21

* 19:30: Mat 20:16; Luk 13:30 * 20:8: Wkp 19:13;

Lo 24:15 * 20:16: Mat 19:30; Mak 10:31

17 Yisu hi Jerusalem ma hawa anêḡ nê ku laumiḡ ba lahavuju takatu. Thêlô evenḡ ba i ma Yisu havôv thêlô i danḡ vi ma hanaḡ nena,

18 * “Odanô. Alalô a daku Jerusalem. Ma tem nenaḡ Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu bêḡ ba nêḡnêḡ yani êḡdêḡ nê bêḡbêḡ êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuḡ. Ma tem nenaḡ ek nijik yani vônô.

19 Tem nêḡnêḡ ya êḡdêḡ avômalô loḡ buyaḡ ek nenaḡ abôma lôk nebali ya ma nijik ya vônô esak a. Ma êtôm wak lô, ma tem injik ya liḡ ba yambiyô esak loḡbô.”

Jems lo Jon iniḡ talêbô anêḡ lahaviḡ
(Mak 10:35-45)

20 Vêm ma Sebedi anêḡ nakaduḡ ju atu iniḡ talêbô halêm hadêḡ Yisu. Ma halek vadôḡ lêlô ma hadum ek enaḡ injik yani liḡ esak abô te.

21 * Êḡ ma Yisu hanaḡ, “Lemhaviḡ malê te?”

Ma avi êḡ hanaḡ, “Tem otak yenaḡ okna ju êntêk yaḡ sê êḡmô bahem vianôḡ ma yaḡ sê êḡmô bahem vikeḡ êḡḡk anêḡ loḡ lôkliḡyak kapô?”

22 * Ma hanaḡ hadêḡ anyô loyaḡ, “Mamu ôthôḡ nôm atu ba onaḡ hik ya liḡ paliḡ. Hatôm nunum êḡdôk tase atu ba tem yanum e?”

Ma thai enaḡ, “Yai hatôm.”

23 Ma hanaḡ nena, “Avanôḡ, tase êḡ tem nunum êḡdôk. Ma doḡtom nêḡmô yabaheḡ vianôḡ lôk vikeḡ, ma miḡ yenaḡ ku ami. Mi, Wakamik da hayabiḡ ku êḡ ba bôk hatak anyô doho yôv ek nêḡmô loḡ êḡ.”

24 Nê ku laumiḡ takêḡ elanô abô êḡ ba leḡḡḡḡḡḡ hadêḡ Jems lo Jon.

25 * Ma Yisu halam thêlô êlêm ethak doḡtom ma hanaḡ, “Môlô bôk oyala nena avômalô loḡ buyaḡ iniḡ kiḡ ethak ebam i ba ibuliḡ nê takatu ba êḡmô thêlô vibinḡ. Ma iniḡ nê bêḡbêḡ ethak ethaḡ iniḡ avômalô aêḡ iyom ek nesopa iniḡ abô.

26 * Odanô! Môlô miḡ nundum kobom êḡ ami! Môlô te lahaviḡ imbitak anyô lôk athêḡ bêḡ êḡḡk môlô malêvôḡ, êḡ ma imbitak êtôm môlônim anyô ku ek nêḡmô môlô sa.

* 20:18: Mat 16:21; 17:22-23

* 20:26: Mat 23:11; Mak 9:35

* 20:21: Mat 19:28; Luk 22:30

* 20:28: Luk 22:27; Plp 2:7

27 Ma ôpatu lahaviḡ imbitak êtôm môlônim anyô bêḡ, êḡ ma êḡmô êtôm môlônim anyô ku oyaḡ

28 * hatôm ya Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu ba yahadum aêḡ iyom. Miḡ yahalêm ek yandum nê bêḡbêḡ pik iniḡ kobom ba yasaḡ avômalô ek nindum yenaḡ ku ami. Mi anôḡ! Yahalêm hatôm anyô ku ek yanêḡ avômalô sa lôk yatak yenaḡ lôkmala ek nêḡmô avômalô bulubiḡ.”

Yisu hadum anyô mapusip ju mavi
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

29 Yisu lôk anêḡ nê ku etak Jeliko ba i ma avômalô bêḡ anôḡ esopa yani.

30 Ma anyô maleḡ pusip lokwanḡju êḡmô loḡôndê danḡ vi, ma thai elanô nena Yisu halêm. Êḡ ma thai elam lôklokwanḡ nena, “Anyô Bêḡ! Devit anêḡ Lim Lukmuk! Nêḡmô kapôlôm ek yai!”

31 Ma avômalô ethaḡ thai ba enaḡ, “Mamu bônôḡ!” Ma doḡtom thai elam lôklala nena, “Anyô Bêḡ! Devit anêḡ Lim Lukmuk! Nêḡmô kapôlôm ek yai!”

32 Êḡ ma Yisu hamiḡ ma halam thai ba hanaḡ, “Lemimhaviḡ yandum malê êḡdêḡ mamu?”

33 Ma thai enaḡ nena, “Anyô Bêḡ, yai leḡḡḡḡḡḡ nagê tak!”

34 Êḡ ma Yisu lahiki hathak thai ba hatak baḡ hayô hêk maleḡḡḡḡ daluk. Ma ketheḡ oyaḡ ma thai ibitak mavi ba êyê tak ma i esopa yani.

21

Yisu habitak hayô Jerusalem hatôm kiḡ
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-

19)
1 Yisu thêlô i ebobo Jerusalem ma i êyô Betpagi, malak êḡ hêk habobo Dum Oliv. Ma hêv anêḡ nê ku ju ba i

2 ma hanaḡ nena, “Mamu unu malak entuvulu. Ma ketheḡ oyaḡ ma tem ôḡḡ bok doḡki te lôk nakaduḡ ba ekak luvi loḡ ba imiḡ. Nopole yak vê ma nodom luvi ba nôlêḡ êḡdêḡ ya.

3 Ma anyôla hanaḡ abôla hadêḡ mamu, ma nonaḡ nena, ‘Anyô Bêḡ lahaviḡ indum

* 20:22: Mat 26:39; Jon 18:11

* 20:25: Luk 22:25-26

ku te esak luvi', êḡ ma tem êndôk ba etak luvi ek nêlêm kethenḡ."

⁴ Nôm êḡ habitak ek Wapômbênḡ anêḡ abô injik anôḡ ba hanaḡ hadêḡ plopet nena,

⁵ "Nonanḡ abô êḡ êndêḡ avômalô Saion, 'Ôḡḡô. Môlônim kinḡ lêk halêm hadêḡ môlô.

Ôpêḡ anyô labali ba hayô hamô bok donḡki te.

Yani hayô hamô bok donḡki nakaduḡ te ba halêm.' " *Sekalaia 9:9; Aisaia 62:11*

⁶ Ma ḡê ku ju atu i ma idum hatôm atu ba Yisu hanaḡ.

⁷ Ma ewa donḡki talêbô lôk nakaduḡ êḡ ba i ma ibi iniḡ kwêv thilibuḡ daim thô ba enḡava hayôhêk bok donḡki dômlokwaḡ ma Yisu hayô hamô.

⁸ Ma avômalô lubuḡlubuḡ enḡava iniḡ kwêv thilibuḡ hêk loḡôndê. Ma vi ele nôkya lô ḡauḡ ba enḡava hêk loḡôndê.

⁹ Ma vi êmôḡ ma vi evenḡ yam ma Yisu halôk malêvôḡ ba lenḡḡmavi anôḡ ba lôk lêlô ba elam nena,

"Osana ni êndêḡ Devit anêḡ Lim Lukmuk!"
"Wapômbênḡ nêḡ lamavi êndêḡ ôpatu ba halêm hathak Anyô Bêḡ anêḡ athêḡ!"
Kapya Yeḡ 118:26

"Osana! Nambô Wapômbênḡ anêḡ athêḡ esak lenḡ!"

¹⁰ Yisu habitak hayô Jelusalem kapô ma avômalô nômbênḡ atu ba êmô Jelusalem esonḡ kambom ba enaḡ hik linḡ mayaliv nena, "Ôpêntêk ma opalê?"

¹¹ Ma avômalô nômbênḡ atu ba esopa Yisu enaḡ nena, "Yani ma Yisu, plopet atu ba halêm anêḡ malak Nasalet hêk Galili."

Yisu hêv ḡê idum ku valu vê hêk unyak mathenḡ kapô
(Mak 11:15-19; Luk 19:45-46)

¹² Yisu habitak hayô unyak mathenḡ kapô anêḡ piklêvôḡ ma hayê avômalô ewa nômkama ba êdô hamô ek avômalô vi nêḡnêḡ vuli. Êḡ ma halupuninḡ i ba hêv i vê hêk unyak mathenḡ kapô ba ele yaḡḡ ba i. Ma hale ḡê takatu ba êwê ḡê loḡ buyaḡ iniḡ valuselenḡ hathak Hiblu iniḡ valuselenḡ iniḡ

balê liliḡ. Ma hadum aêḡ hadêḡ ḡê takatu ba êdô menak bôbô hamô ek avômalô vi nêḡnêḡ vuli.

¹³ *Ma hanaḡ hadêḡ thêlô aêntêk, "Wapômbênḡ anêḡ kapya hanaḡ nena, 'Yenaḡ unyak ma unyak netenḡ mek êndôk.' Ma môlô lêk udum ba lêk habitak hatôm ḡê vani iniḡ loḡ ekopak êmô."

¹⁴ Vêḡ ma ḡê maleḡḡḡ pusip lôk ḡê venḡvuvinḡ i êyô unyak mathenḡ anêḡ piklêvôḡ ma hadum ba ibitak mavi.

¹⁵ Nê bêḡbêḡ êbôk da lôk ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ êyê nômbithi takatu ba Yisu hadum. Ma thêlô elanḡ avômena elam kaêk havenḡ unyak mathenḡ anêḡ piklêvôḡ nena, "Osana ni êndêḡ Devit anêḡ Lim Lukmuk!" Êḡ ma thêlô lenḡḡmaniḡ

¹⁶ ba enaḡ hadêḡ Yisu nena, "Ondaḡô avômena iniḡ abô!"

Ma Yisu hanaḡ, "Yahalaḡô. Ma môlô bôk osam abô atu ba hêk Wapômbênḡ anêḡ kapya ba hanaḡ hathak

"'Avômena lôk amena kasek nena Wapômbênḡ bôk hatak abô mavi halôk thêlô venḡḡbôlêk ek nêḡmbô anêḡ athêḡ.' " *Kapya Yeḡ 8:2*

¹⁷ Vêḡ ma hatak avômalô takêḡ ma hi hêk Betani bôlôvôḡ te.

Alokwaḡ ḡauḡ hayen
(Mak 11:12-14,20-24)

¹⁸ Lôkbôk momaḡḡiniḡ ma Yisu havôhi Jelusalem hathak loḡbô ma hama kisi.

¹⁹ Yani hayê alokwaḡ sabo te hamiḡ loḡôndê danḡ vi. Hi hadêḡ alokwaḡ êḡ, ma hayê nena ḡauḡ oyaḡ iyom hamiḡ ma anêḡ anôḡ mi. Ma hanaḡ hadêḡ alokwaḡ êḡ, "Miḡ hatôm nuḡḡwik anôḡ esak loḡbô ami!" Ma kethenḡ oyaḡ ma alokwaḡ êḡ anêḡ ḡauḡ hayenḡ ba hama.

²⁰ Nê ku êyê nôḡ êḡ ba esonḡ kambom ba enaḡ, "Honaḡ malê hathak alokwaḡ êntêk ba lêk hama kethenḡ?"

²¹ *Ma Yisu hanaḡ, "Yanaḡ avanôḡ êndêḡ môlô nena môlô ôêvhavinḡ ba miḡ kapôlômim ju ami, êḡ ma hatôm nundum êtôm atu ba yahadum hadêḡ alokwaḡ êntêk lôk hatôm nundum nôḡla yaḡ imbiḡ nena nonanḡ êndêḡ dumlolê êntêk, 'Ômbi o kisi ni

* **21:13:** Ais 56:7; Jer 7:11 * **21:21:** Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1Ko 13:2

tamu ngwêk.' Êñ ma Wapômbên tem indum ba dumlolé êñ endanô mólônim abô.

²² *Mólô ôêvhavin ba oten mek, ma Wapômbên tem nê nôm takatu ba onan hik yani lin hathak êndên mólô."

Yisu, opalê hêv athên bêñ hadên o?
(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Yisu habitak hayô unyak mathen anên piklêvôn ma hadên avômalô hamô. Êñ ma nê bêñbên êbôk da lôk avômalô iniñ nê bêñbên êlêm hadên yani ma enan, "Opalê hêv athên bêñ hadên o lôk hêv ku hadên o ba intu hudum nôm takêntêk?"

²⁴ Ma Yisu hanañ, "Tem yanañ injik mólô lin esak abô te aên iyom. Ba onan abô êñ bêñ hadên ya, ma tem yandam ôpatu ba hêv athên bêñ hadên ya êndên mólô.

²⁵ Opalê hêv ku nisik avômalô êndôk nân hadên Jon? Wapômbên len? Mena anyô pik?"

Ma thêlôda enan hadên i nena, "Alalô anan nena Wapômbên hêv ku êñ hadên Jon ma tem yani enan, 'Aisê ka mólô min ôêvhavin yani ami?"

²⁶ *Ma donjom alalô anan nena, 'Anyô pik te hêv ku êñ,' êñ ma avômalô tem leninmanin êndên alalô. Ek malê nena thêlô sapên êvhavin nena Jon ma plopet te."

²⁷ Ma thêlô enan hadên Yisu nena, "Yêlô athôn palin."

Êñ ma Yisu hanañ hadên thêlô, "Aên ba min hatôm yandam ôpatu ba hêv athên bêñ hadên ya anên athên bêñ êndên mólô ami. Ma mi."

Abô lon kapô hathak anyô lo yan

²⁸ "Lemimbi kukuthin êntêk. Anyô te anên nakadun lokwanju êmô. Ma yani hi ek namalô yan ma hanañ, 'Yenan okna! Undum yenan ku emben ku yak wain kapô!"

²⁹ "Ma namalô hanañ viyan nena, 'Yahadô.' Vêm ma hik anên auk liliñ ma hi.

³⁰ "Lambô hi hadên namalô yan ma hanañ abô êñ hathak lonbô. Ma nakadun hanañ, 'Wakamik, tem yana'. Ma min hi ami.

³¹ "Namalô ju êñ yan sê intu hasopa lambô anên abô?"

Ma thêlô enan, "Namalô yan môn."

Ma Yisu hanañ hadên thêlô, "Yanan avanôn êndên mólô. Nê takis lôk avi sek walilin tem nimbitak nêyô Wapômbên anên lon lôklinyak kapô nêmon ek mólô.

³² *Jon bôk halêm ba hik lonondê thêthôn thô hadên mólô. Ma donjom mólô min ôêvhavin anên abô ami. Ma nê takis lôk avi sek walilin, thêlô êvhavin ba bôk mólô ôyê yôv. Ma donjom mólô min ole kapôlômim liliñ ami. Ba intu nê takên tem nêmon ba nimbitak nêyô Wapômbên anên lon lôklinyak kapô ba ini."

Abô lon kapô hathak nê kambom eyabin ku yak wain

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ * "Mólô nodanô abô lon kapô yan. Ku alan te havatho anên ku yak wain ma havak lôk hawê haven. Ma halav lôn nêyô nimin wain anên anôn pesa ek neja anên thôk. Ma halav unyak daim te ek anyô nêmon ek neyabin ku êñ. Vêm ma hatak ku êñ halôk anyô doho bahenin ek neyabin ek hik anôn ma thêlô neja anôn vi ma nênem vi êndên yani. Ma hatak lon êñ ba hi lon buyan.

³⁴ "Yak wain êñ hadum ek injik anôn ma ku alan hêv anên nê ku ba i ek neja yak wain anên anôn.

³⁵ Ma nê takatu ba eyabin ku evalon thêlô ba epatin i ma ik doho vônô ma ik doho hathak valu.

³⁶ Êñ ma ku alan hêv nê ku bêñ anôn ba i ma nê eyabin ku yak wain ibulin thêlô aên iyom.

³⁷ "Ma hason nena thêlô tem nedanô namalô anên abô ba intu hêv yani iyom ba hi.

³⁸ *Nê eyabin ku êyê ku alan nakadun hayô ma enan hadên i nena, 'Ôpêntêk ma ku alan anên nakadun ba tem eyabin lambô anên ku. Alalô ik yani vônô, ma ku êñ tem imbitak alalôanin.'

³⁹ *Ba intu evalon yani ba ewa ele ku viyain ma ik vônô.

⁴⁰ "Aên ba ku alan hayô ma tem indum malê êndên nê takatu ba eyabin ku êñ?"

* 21:22: Mat 7:7-11; 18:19 * 21:26: Mat 14:5 * 21:32: Luk 3:12; 7:29-30 * 21:33: Ais 5:1-2 * 21:38: Mat 27:18 * 21:39: Hib 13:12

41 Nê bêtêbêt êbôk da lôk avômalô iniñ nê bêtêbêt enañ hadênj yani nena, “Yani tem imbuliñ nê kambom takênj kambom anônj. Ma tem enja ku yak wainj êñ ba nêm êndênj anyô vi. Yak wainj hik anônj, ma nê êñ tem nê nê nê ku alañ anênj sam.”

42 *Yisu hanañ hadênj thêlô nena, “Môlô bôk osam abô êntêk ba hêk Wapômbênj anênj kapyà nena,

“ ‘Valu atu ba nê elav unyak êpôlik hathak, ma lêk habitak landiñ anônj.

Anyô Bênj da hadum aênj, ma yêlô ayê nôm êñ nena mavi anênj dôênj.’ *Kapyà Yey*

118:22-23

43 “Aênj ba yanañ êndênj môlô nena Wapômbênj tem nêm anênj loñ lôkliñyak vê ênjêk môlô ba nêm êndênj nê ôdônj yañ. Ma thêlô tem nijik anônj êtôm alokwanj mavi te hathak hik anônj.

44 Ma ôpatu ba hêv yak hayôhêk valu êntêk, ma tem ipup nenanena. Mena valu êñ hêv yak hayôhêk anyôla, ma tem ôpênj ipulusik ba imbitak malimmalim.”*

45 Nê bêtêbêt êbôk da lôk Palisi elañô Yisu anênj abô loñ kapô takênj ma eyala nena yani hanañ hathak thêlôda.

46 Êñ ma thêlô êbôlêm loñôndê ek nebalonj yani. Ma doñtom êkô hathak avômalô iniñ eyala nena Yisu ma plopet te ba intu êkô.

22

Abô loñ kapô hathak engabôm nôm ewa i (Luk 14:16-24)

1 Yisu hanañ abô loñ kapô yañ hathak loñbô nena,

2-3 “Wapômbênj anênj loñ lôkliñyak ma hatôm aêntêk. Avômalô idum ek nendom avi te ni ek kiñ te anênj nakaduñ. Êñ ma hêv abô hadênj avômalô doho ek nêlêm nejanj nôm imbiñ thêlô. Ba hangabôm nôm bêtêbêt atu yôv ma halam avômalô ek nêlêm nejanj nôm ewa i êñ imbiñ thêlô. Ma doñtom êdô.

4 “Êñ ma hêv nê ku doho hathak loñbô ba hanañ hadênj avômalô takatu ba halam nena, ‘Môlô nodañô! Lêk yahapôpêk nôm yôv. Yahik yenañ bokmanjka doho lôk

alim dopdop doho ba yahanjgabôm! Ba intu nôlêm!’

5 “Ma doñtom miñ elañô ami ma i mayaliv. Vi i iniñ ku ma vi i idum iniñ ku valuselenj.

6 *Ma vi evalonj kiñ anênj nê ku ba idum kambom lomaloma hadênj i vêm ma iki vônô.

7 Kiñ lamaniñ kambom ba hêv nê vovak i ek nijik nê êñ leñkadôk liñ lôk nêmbôk atum esañ loñ êñ.

8 “Êñ ma hanañ hadênj nê ku nena, ‘Nôm lêk yahapôpêk yôv ba hamô. Ma doñtom avômalô takatu ba yahalam i, ma avômalô kambom ba intu êdô nêlêm.

9 Aênj ba unu malaklêvônj ma nodam avômalô takatu ba ôpôm i ba nêlêm ek nejanj nôm êntêk.’

10 Ma nê ku i mayaliv ba evenj loñôndê sapênj ma enañ kiñ anênj abô hadênj avômalô takatu ba êpôm i. Êñ ma elom avômalô mavi lôk avômalô kambom ba êyô aleba unyak kapô êñ putup.

11 “Ma kiñ habitak hayô unyak kapô ba hi ek ênjê avômalô, ma hayê nena anyô te miñ hapesañ i mavi ami.

12 Ma hanañ hadênj ôpênj, ‘Aianañ, miñ huik kwêv mavi ami eka? Ma opalê hêv o ba hêlêm unyak kapô êntêk?’ Ma ôpênj bônônj iyom.

13 * “Êñ ma hanañ hadênj anênj nê ku nena, ‘Nobalonj ôpêntêk ba nokak va lo banj lusu ma nônêm yani vê ba ni loñ momañiniñ. Loñ êñ ma tem thêlô nedañ kambom ba nesañ veniñbôlêk ôdônj loñ.’ ”

14 Yisu hanañ abô loñ kapô êñ yôv ma hanañ, “Wapômbênj halam avômalô bêtêbêt anônj, ma doñtom tem enja naju iyom ek nimbitak anênj avômalô.”

Nênêm takis êndênj Sisa mena dô (Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 *Ma Palisi i ethak doñtom ba ibutiñ abô ba iniñ abô ma hatôm elav gwasilim. Thêlô idum aênj ek Yisu hanañ abô kambom te ma nebalonj yani.

16 Êñ ma thêlô êv iniñ nê ku doho lôk nê ôdônj te iniñ athênj nena “Helotian”

* 21:42: Lom 9:33; 1Pi 2:6-8 * 21:44: Nê lôkauk vi enañ nena, “Abô 44, ma Matyu da miñ hatô ami ma anyô yañ hawa abô êñ hêk Luk ba hatô.” Ma vi enañ nena, “Mi, Matyu da hatô.” * 22:6: Mat 21:35 * 22:13: Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28 * 22:15: Mak 3:6

ba i hadêḡ Yisu. Ma enaḡ, “Kêdôḡwaga, yêlô ayala nena o ma anyô abô avanôḡ. Ma hothak huik Wapômbêḡ anêḡ abô thô hadêḡ avômalô. Ma miḡ hothak hobam anyô yaḡ ma hôdô anyô yaḡ ami. Ba intu ḡê bêḡbêḡ êdô anêm abô, ma miḡ hôkô ek i ami.

17 Aêḡ ba onan êndêḡ yêlô. Bumalô iniḡ balabuḡ hanaḡ nena yêlô hatôm nanêm valuselen êndêḡ Sisa mena mi? Ba lemhabi aisê?”

18 Yisu hayala iniḡ auk kambom ba intu hanaḡ, “Môlô ḡê abôyaḡ! Aisê ba môlô udum ek numbuliḡ ya?”

19 Uḡgwik valuselen atu ba othak ôêv hadêḡ Sisa te thô êndêḡ ya.” Ma ewa valuseleḡ êḡ ba i êv hadêḡ yani.

20 Ma hanaḡ hik thêlô liḡ, “Opalê anêḡ dahô lôk anêḡ athêḡ hêk valuselen êntêk?”

21 *Ma enaḡ nena, “Sisa.”

Êḡ ma Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô nena, “Sisa anêḡ nômkama ma nônêm êndêḡ Sisa da. Ma Wapômbêḡ anêḡ nômkama ma nônêm êndêḡ Wapômbêḡ da.”

22 Thêlô elanô abô êḡ ba eson kambom ma etak Yisu ba i.

*Abô hathak ḡê ḡama tem nimbiyô aisê
(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)*

23 *Wak êḡ ma Sadyusi doho i hadêḡ Yisu. Thêlô ma ôdôḡ te atu ba enaḡ nena ḡê ḡama tem miḡ nimbiyô esak loḡbô ami. Aêḡ ba intu enaḡ hik Yisu liḡ nena,

24 * “Kêdôḡwaga, Mose bôk hanaḡ hadêḡ alalô nena, ‘Anyô te hama ba nali mi ma anêḡ yaḡ hamô, ma enja avi tôp êḡ ek imbi yaḡ atu ba hama anêḡ nakaduḡ vê.’

25 Aêḡ ba ḡê lôk iviyaḡ bahenḡvi ba lahavuḡu êmô. Ma bôp hawa avi te ba hama ma nakaduḡ mi. Ma nôk enja avi tôp êḡ, hawa

26 ba hama ma nakaduḡ mi. Ma ḡgwa enja avi tôp bô êḡ, nena hama haviḡ. Êḡ ma iviyaḡ takatu ba êmô ma nesopa kobom doḡtom êḡ iyom.

27 Vêm ma avi tôp êḡ hama haviḡ.

28 Ma waklavôḡ ḡê ḡama iviyô hathak loḡbô ma avi tôp atu ba ḡê lôk iviyaḡ bahenḡvi ba lahavuḡu takatu ba ewa ma alisê te anêḡ avi?”

29 Ma Yisu hanaḡ, “Môlô miḡ oyala Wapômbêḡ anêḡ lôklokwaḡ lôk anêḡ abô atu ba hêk anêḡ kapyâ katô ami. Ba intu onan abô lokbaḡ êntêk.

30 Waklavôḡ ḡê ḡama iviyô hathak loḡbô, ma anyô lo avi tem miḡ neja i esak loḡbô ami ma mi. Thêlô tem nêmô êtôm aḡela malak leḡ iyom.

31 “Môlô onan nena ḡê ḡama tem miḡ nimbiyô esak loḡbô ami. Ma doḡtom môlô bôk osam abô atu Wapômbêḡ bôk hanaḡ hadêḡ Mose aêntêk,

32 * ‘Ya ma Ablaham lo Aisak ma Jekop iniḡ Wapômbêḡ.’ Wapômbêḡ ma miḡ ḡê ḡama iniḡ Wapômbêḡ ami. Mi, yani ma ḡê lôkmala iyom iniḡ Wapômbêḡ. Ba intu yêlô ayala nena thêlô bôk ema, ma doḡtom lêk êmô lôkmala.”

33 Avômalô bêḡ anôḡ elanô Yisu anêḡ abô êḡ ba eson kambom.

*Balabuḡ alisê intu bêḡ ek vi?
(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)*

34 Palisi elanô nena Yisu hik Sadyusi iniḡ auk lokbaḡ thô aleba thêlô bônôḡ iyom. Ma thêlô ethak doḡtom ba i hadêḡ Yisu.

35 Ma iniḡ anyô lôkauk bêḡ te hathak balabuḡ hadum ek esaê Yisu ba hanaḡ,

36 “Kêdôḡwaga, abô balabuḡ alisê intu bêḡ ek abô balabuḡ vi?”

37 * Êḡ ma Yisu hanaḡ nena, “ ‘Lemimibin Anyô Bêḡ unim Wapômbêḡ êḡjêk unim kapôlômim lôk dahôlômim ma unim auk sapêḡ.’

38 Ma balabuḡ êntêk ma bêḡ anôḡ ba hamôḡ.

39 *Ma balabuḡ yaḡ ma hatôm balabuḡ môḡ atu iyom ba hanaḡ nena, ‘Lemimibin avômalô vi êtôm lemhaviḡ oda.’

40 *Abô balabuḡ sapêḡ lôk plopet iniḡ abô ma hamô balabuḡ ju êntêk kapô.”

*Mesia ma opalê anêḡ lim lukmuk?
(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)*

* 22:21: Lom 13:7 * 22:23: Ap 23:8 * 22:24: Lo 25:5 * 22:32: Kis 3:6; Mat 8:11 * 22:37: Lo 6:5 * 22:39: Wkp 19:18; Mat 7:12 * 22:40: Lom 13:10; Gal 5:14 * 22:42: Jon 7:42 * 22:43-44: Mat 26:64

41 Yôv ma Yisu hanañ hik Palisi takatu liñ,
42 * “Môlô lemimhabi aisê hathak Mesia
atu? Yani ma opalê anêñ lim lukmuk?”

Ma thêlô enañ, “Devit anêñ.”

43-44 *Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Mavi.
Ma doñtom odanô Devit anêñ abô te. Lovak
Mathen hêv auk hadêñ yani ba Devit da
hanañ nena,

“ ‘Anyô Bêñ Wapômbêñ hanañ hadêñ
yenañ Anyô Bêñ Mesia nena,

“Ômô yabahañ vianôn endeba yatak
nê takatu ba ik vovak hadêñ o nêmo
vemkapô vibin am.” ’ *Kapya Yen*
110:1

45 Ma Devit da bôk halam Mesia nena anêñ
Anyô Bêñ. Ma aisê ka Mesia ma yani anêñ
lim lôk anêñ Anyô Bêñ imbinj?”

46 Ma thêlô miñ hatôm nenañ viyañ ami. Ba
intu hayô hamô wak êñ ba hi, ma thêlô êkô
ba miñ enañ hik yani liñ ek nesau yani esak
loñbô ami.

23

*Yisu hathañ Palisi lôk nê lôkauk hathak
abô balabuñ*

(Mak 12:38-39; Luk 20:45-46)

1 Yisu hanañ hadêñ avômalô lubuñlubuñ
takatu lôk anêñ nê ku nena,

2 “Nê lôkauk hathak abô balabuñ lôk
Palisi ma môlônim nê bêñbêñ êdôn môlô
hathak Mose anêñ abô.

3 *Ba intu nosopa nê êñ inin abô sapêñ.
Ma doñtom thêlôda miñ ethak esopa inin
abô ami ma mi. Aêñ ba miñ nundum êtôm
atu ba thêlô idum ami.

4 *Thêlô êv balabuñ anêñ malainj loma-
loma hadêñ avômalô ek nesopa. Nôm êñ ma
hatôm vak malainj kambom. Ma doñtom
thêlôda miñ êv sa dokte ami.

5 * “Nê takêñ ethak epesañ vak yaônena ek
netak Wapômbêñ anêñ abô êndôk ba ibutinj
hêk luvôninj lôk baheninj. Ma ethak ibutinj
yak daim haminj inin kwêv anêñ danj hêk
veninj luvi ek injik thô nena nê êvhañ
Wapômbêñ. Lôk epesañ inin vak yaô lôk

yak daim takatu ba bêñ ek avômalô vi inin
ek avômalô nêgê ba nebam i.

6 *Ma avômalô engabôm nômbêñ, ma
leñinhavinj nejanj nômbêñ nê bêñbêñ inin
loñ ethak êmô. Lôk leñinhavinj nêmo êtôm
nê bêñbêñ êmô unyak yenj kapô.

7 Ethak i loñ ethak doñtom halôk ma
leñinhavinj avômalô bêñ anôn nenañ nena,
‘Waklêvôn anyô bêñ’ lôk nebam i nena
‘Kêdônwaga’.

8 “Môlônim Anyô Bêñ ma doñtom iyom
ma môlô ma nê lôk iviyañ sapêñ. Ba
intu miñ malemimkilik ek avômalô nebam
môlô nena nê bêñbêñ ami.

9 Ma môlônim lemambô ma doñtom iyom
hamô malak leñ. Ba intu miñ nodam anyô
pik te nena môlônim lemambô ami.

10 Ma môlônim kêdônwaga ma doñtom
iyom. Yani ma Mesia atu. Ba intu miñ anyô
te endam môlô nena ‘kêdônwaga’ ami.

11 *Ôpatu ba hadum môlônim ku ek hêv
môlô sa, yani êñ intu tem imbitak anyô lôk
athêñ bêñ.

12 *Ma ôpatu ba habam yanida, yani êñ
tem imbitak anyô athêñ mi. Ma ôpatu ba
hatauinj i, yani êñ tem nebam yani.

Yisu hathañ nê bêñbêñ sapêñ

(Mak 12:40; Luk 11:39-52; 20:47)

13 “Alikaknena môlô Palisi lôk nê lôkauk
hathak abô balabuñ! Môlô onañ auk mavi
ma doñtom môlô udum kambom ba uik
Wapômbêñ anêñ loñ lôklinyak anêñ unyak
abôlêk sinj ek avômalô. Môlôda ôdô ek
numbitak nôyô loñ êñ. Ma anyô te hadum
ek imbitak êyô, êñ ma môlô uminj yani loñ
sinj.

14 “Alikaknena môlô Palisi lôk nê lôkauk
hathak abô balabuñ! Môlô onañ auk mavi
ma doñtom môlô udum kambom. Môlô
othak owa avi tôp inin unyak lôk nômkama
sapêñ! Ma doñtom môlô othak otenj mek
daim bêñ ek avômalô nebam môlô. Ba intu
môlônim vovañ tem imbitak bêñ anôn ek
avômalô vi inin.*

15 “Alikaknena môlô Palisi lôk nê lôkauk
hathak abô balabuñ! Môlô onañ auk mavi

* 23:3: Mal 2:7-8 * 23:4: Luk 11:46 * 23:5: Kis 13:9; Nam 15:38-39; Lo 6:8; Mat 6:1 * 23:6: Luk 11:43 * 23:11:
Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 * 23:12: Jop 22:29; Snd 29:23; Luk 14:11; 18:14 * 23:14: Nê lôkauk vi leñinhabi
nena abô 14 êñ, ma Matyu da miñ hato ami, ma anyôla hato havenj yam.

ma donjom mólô udum kambom. Mólô othak overj pik lôk ngwêk sapêj ek ôdôj avômalô hathak mólônim auk. Ma avômalô takêj esopa mólônim auk ba idum kambom takêj ma hatôm anyô ju iniñ kambom idum bôlôj ju ba tem ini loj atum lôkmala êtôm mólô.

16 * “Alikaknena! Mólô ma hatôm nê maleñj pusip ba yañ halom yañ haven lojôndê ba othak onañ nena, ‘Anyô te havak balabuñ hathak Wapômbêj anêj unyak, êj ma nô m yaôna ba yani hatôm êmbôliñ dô m êndêj abô êj. Ma donjom anyô te havak balabuñ hathak gol atu ba hamô Wapômbêj anêj unyak, êj ma nômbêj ba yani indum êtôm atu ba yani hanañ.’

17 Mólô nê molo lôk malemim pusip! Wapômbêj anêj unyak ma nômbêj ek gol. Ek malê nena Wapômbêj anêj unyak hadum ba gol êj habitak mathenj.

18 “Ma mólô othak onañ abô bute havin nena, ‘Anyô te havak balabuñ hathak loj êbôk da, yani êj hatôm êmbôliñ dô m êndêj abô êj. Ma donjom anyô te hêv da ba havak balabuñ hathak da êj, êj ma yani indum êtôm atu ba yani hanañ.’

19 Mólô nê malemim pusip! Loj êbôk da ma nômbêj ek nô m atu ba anyô hêv hatôm da. Ek malê nena loj êbôk da hadum ba da êj habitak mathenj.

20 “Ba intu Anyô te havak balabuñ hathak loj êbôk da, yani lêk havak balabuñ hathak loj êbôk da lôk da atu ba hamô havinj.

21 Ma anyô te havak balabuñ hathak unyak mathenj êj, yani êj lêk havak balabuñ hathak unyak mathenj lôk Wapômbêj atu ba hamô unyak mathenj êj kapô havinj.

22 *Ma anyô te havak balabuñ hathak malak leñ, êj ma hatôm havak balabuñ hathak Wapômbêj lôk loj atu ba hayô hamô ek hayabinj nômkama sapêj.

23-24 * “Alikaknena mólô nê lôkauk hathak abô balabuñ lôk Palisi! Mólô lôklokwanj ba osopa balabuñ yaônena ma balabuñ bêj ma mólô ôthôj paliñ. Mólô othak usup ava nenanena atu ba hadum nô m vasiñ ma uik sam hi ôdôj laumiñ ba ôêv te

hadêj Wapômbêj hatôm da. Ma donjom mólô othak ubuliñ avômalô ba miñ udum thêthôj hadêj i ami lôk miñ ôêv kapôlômim ek i ami. Ma miñ mólô ôêvhavinj ba osopa Wapômbêj anêj abô sapêj ami.

“Mólô othak ôêv thêmathôm vê hêk mólônim nô m, ma donjom bok kamel ma mólô ôtokwêj paliñ! Ba intu mólô hatôm anyô mapusip te ba halom anyô yañ haven lojôndê. Notak auk takêj ma nosopa balabuñ bêjbêj lôk balabuñ yaônena imbiñ.

25 * “Alikaknena mólô Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ! Mólô osau avômalô ba othak uthik unim tase lôk belev anêj vidôm iyom. Ma donjom nô m takatu ba ongasô halôk ma bôk owa vani ba oañ palonj.

26 Ba intu mólô nê malemim pusip! Nusik tase lôk belev vi kapô ek viyaiñ imbitak mabuñ imbiñ!

27 * “Alikaknena mólô Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ! Mólô osau avômalô hatôm valu atu ba hamô siô ma esaba hathak nô m thapuk ek nepesañ mavi anôj. Ma donjom siô kapô ma putup hathak nê ñama iniñ lokwanj bôk hapalê hamô.

28 *Ba intu avômalô êyê mólônim bôk lo loj ma thêlô esonj nena mólô ma nê thêthôj. Ma donjom mólônim kapôlômim ma putup hathak ku esau avômalô lôk auk ôdô Wapômbêj anêj abô.

29 “Alikaknena mólô Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ! Mólô onañ nena mólô ôdô kambom te. Ma donjom mólôda udum kambom êntêk. Mólô othak olav unyak mavi hayô plopet bô iniñ siô ma mólô ope-sañ kamuñ mavi hamô nê thêthôj iniñ siô.

30 Ma mólô othak onañ nena, ‘Bumalô iniñ kambom ma bêj ek yêlôaniñ. Ba intu thêlô ik plopet vônô. Ma yêlô namô imbiñ bumalô, ma tem miñ yêlô nadôk ek nijik plopet vônô ami.’

31 *Aêj ba lêk hik thô nena mólô ma nê takatu ba uik plopet vônô iniñ limi ba intu mólô othak udum iniñ kambom takêj havinj.

* 23:16: Mat 15:14 * 23:22: Ais 66:1; Mat 5:34 * 23:23-24: Wkp 27:30; Mai 6:8 * 23:25: Mak 7:4 * 23:27: Ap 23:3 * 23:28: Luk 16:15 * 23:31: Ap 7:52

32 Yôv! Môlônu nundum bumalô iniñ kambom takêñ endeba êyô anêñ ðañ!

33 **“Môlô umya kambom! Môlô nyalen kambom anêñ nali! Wapômbêñ indum abô ek môlô ma tem môlônu loñ atum lôkmala. Ma miñ hatôm nôsôv ba unu ami.*

34 *“Ba intu tem yanêm plopet lôk nê lôkauk ma kêdôñwaga doho êsôk êndêñ môlô ma tem unñwik vi vônô ma vi ma unñwik esak alovalañañsiñ. Ma vi ma tem nobali êndôk môlônim unyak yeñ lôk nudupunin i ba nêsôv mayaliv ba ini lomalak lomalak.*

35 **Môlô othak osopa libumi takatu ba bôk ik nê thêthôn bêñ anôn vônô. Anyô môn atu ba ik vônô ma Abel ma ik aêñ habup hathak aleba hayô Sekalaia, Belekia nakadun. Ik yani vônô hêk unyak mathen lôk loñ êbôk da anêñ malêvôn. Ba intu Wapômbêñ tem nêm vovañ bêñ êndêñ môlô.*

36 *Yanañ avanôn êndêñ môlô! Avômalô bôlôn êntêk tem nêpôm vovañ bêñ esak limi iniñ kambom.”*

Yisu lahiki hathak Jerusalem (Luk 13:34-35; 19:41-44)

37 *“Ai, Jerusalem, Jerusalem! Môlô othak uik plopet pôpônô! Ma nê takatu ba Wapômbêñ hêv halêm ma môlô uik i hathak valu! Alikaknena! Yahadum lôbôlôn ek yasup nalumi esak doñtom êtôm tale tin hasup nali ba êmô banik kapô. Ma doñtom môlô ôdô.*

38 **Odanô! Môlônim malak ma tem kambom ba êmô ñgathiniñ!*

39 **Yanañ avanôn êndêñ môlô nena môlô tem miñ ôngô ya esak loñbô ami endeba nonañ nena, ‘Wapômbêñ nêm lamavi êndêñ ôpatu ba halêm hathak Anyô Bêñ anêñ athên!’ am.”*

24

Yisu hanañ abô hathak unyak mathen Jerusalem (Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

1 Yisu hatak unyak mathen anêñ piklêvôn ba haven denañ ma anêñ nê ku êlêm hadên yani ba enañ nena, “Nônñgô

unyak mathen lôk anêñ unyak yaônena mavi anôn takêntêk!”

2 **Ma Yisu hanañ, “Môlô ôyê nôm takêntêk ba lemimmavi hathak e? Yanañ avanôn êndêñ môlô. Malain bêñ tem imbitak ba nê vovak tem nijik nômkama mavi nômbêñ êntêk pesa ba valu yañ miñ hatôm êyômô yañ loñ ami.”*

Malain lomaloma tem nimbitak (Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

3 Yisu hathak Dum Oliv ba hi halôk hamô bin. Ma anêñ nê ku iyom i hadên yani ma enañ hik yani liñ nena, “Anñgê intu nôm takêñ tem imbitak? Ma malê intu tem imbitak ek injik thô nena tem ôlêm ek pik lo leñ anêñ ðañ?”

4-5 **Ma Yisu hanañ nena, “Nê lomaloma tem nêlêm esak yenañ athên ba nenañ nena, ‘Ya ma Mesia atu.’ Ma tem nesau avômalô bêñ anôn. Ba intu noyabin am.*

6 *Ma môlô tem nodanô abô esak vovak lomaloma lôk vovak tem imbitak pik luvu-luvu. Nôm takêñ tem imbitak ma doñtom pik lo leñ anêñ ðañ ma mi denañ. Ba intu miñ nodowalin ami.*

7 *Ma avômalô ôdôn yañ tem nijik vovak imbin ôdôn yañ. Ma kin yañ lôk anêñ avômalô tem nijik vovak êndêñ kin yañ. Ma loñ lomaloma ma tem bôm lôk duviañ bêñ imbitak.*

8 *Nôm takêñ ma hatôm vovañ môn atu ba hapôm avi lôk lasaben ek embathu.*

9 **“Ma tem nebalon môlô ba netak êndôk anyô vi baheniñ ek nêñêm vovañ êndêñ môlô lôk nijik môlô vônô. Môlô ma yenañ avômalô ba intu tem avômalô sapên nêpôlik esak môlô.*

10 *Ma avômalô takatu ba êvhavin ya bêñ anôn tem netak iniñ êvhavin, ma thêlôda tem nêpôlik esak i ba nenañ thêlôda bêñ.*

11 **Ma plopet abôyañ bêñ anôn tem nimbitak ba nesau avômalô bêñ anôn.*

12 *Ma avômalô takatu ba êdô nesopa Wapômbêñ anêñ abô tem nimbitak bêñ anôn. Aên ba avômalô iniñ leninñhavin avômalô vi tem imbitak thilibun.*

* 23:33: Mat 3:7; 12:34; Luk 3:7 * 23:35: Stt 4:8; 2Sto 24:20-21 * 23:38: 1Kin 9:7-8; Jer 22:5 * 23:39: Sng 118:26 * 24:2: Luk 19:44 * 24:4-5: Mat 24:23-24; 1Jon 2:18 * 24:9: Mat 10:22 * 24:11: Mat 24:5,24; 1Jon 4:1 * 24:13: Mat 10:22

13 *Ma doŋtom nê takatu ba imiŋ lôklokwan aleba hayô anêŋ daŋ, ma Wapômbêŋ tem nêmi bulubiŋ.

14 *Aêŋ ba avômalô tem nenaŋ Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi êntêk esak anêŋ loŋ lôkliŋyak bêŋ embenŋ pik sapêŋ ek avômalô sapêŋ nedaŋô vêm ka pik lo leŋ anêŋ daŋ tem êyô.

*Nôm kambom anôŋ tem imbitak
(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)*

15-16 * “Plopet Daniel bôk hanaŋ abô te hathak nôm kambom anôŋ atu ba tem imiŋ loŋ mathen anôŋ. (Aêŋ ba môlô takatu ba osam abô êntêk, ma lemimimbi katô am.) Ma môlô takatu ba ômô Judia ôyê nôm êŋ, ma nôsôv kethenŋ ba unu dumlolê.

17 *Ma nê takatu ba êmô unyak vôv, miŋ hatôm nêndôk ba ini unyak kapô ek neja iniŋ nômkama ami.

18 Ma nê takatu ba êmô ku kapô miŋ hatôm nendeni unyak ek neja iniŋ kwêv thilibuŋ ami.

19 Ai, kikaknena. Waklavôŋ êŋ ma tem malaiŋ bêŋ ek avi takatu ba esabenŋ lôk avi takatu ba êv sôm hadêŋ nali.

20 Noteŋ mek ek malaiŋ takêŋ miŋ imbitak êndêŋ Sabat mena beŋ simbak la ami.

21 *Ek malê nena waklavôŋ êŋ ma tem malaiŋ bomaŋ ba êmôŋ ek malaiŋ tak sêbôk ba môŋ anôŋ aleba lêk. Ma tem miŋ imbitak aêŋ esak loŋbô ami.

22 Ma miŋ hadabêŋ waklavôŋ malaiŋ takêŋ kisi ami, êŋ ma avômalô sapêŋ tem nema. Ma doŋtom lahabi avômalô takatu ba bôk halam i yôv ba intu hadabêŋ waklavôŋ êŋ hi bidonŋ.

23 * “Waklavôŋ êŋ ma anyôla hanaŋ hadêŋ môlô nena, ‘Ôŋgô, Mesia hamô loŋ êntêk’ mena ‘hamô loŋ tamu,’ ma miŋ nônemimbiŋ ami.

24 *Anyô doho tem nêlêm ba nenaŋ abôyaŋ nena, ‘Ya ma Mesia’ mena ‘Ya

ma Wapômbêŋ anêŋ plopet te’, ma nindum lavôŋiŋ lôk nômbithi ek nesau avômalô takatu ba bôk Wapômbêŋ halam i yôv haviŋ. Ma doŋtom Wapômbêŋ bôk halam i yôv ba intu miŋ hatôm ami.

25 Odaŋô! Nôm takêntêk miŋ lêk habitak ami denaŋ ma yahananŋ nôm takêŋ bêŋ hadêŋ môlô ek môlô noyabiŋ am.

26 * “Aêŋ ba anyô late hanaŋ hadêŋ môlô nena, ‘Ôŋgô, yani hamô loŋ thiliv,’ êŋ ma miŋ môlô unu ami. Mena hanaŋ, ‘Ôŋgô, yani hamô unyak êntêk,’ êŋ ma miŋ môlô nônemimbiŋ ôpêŋ ami.

27 *Nodaŋô! Damak hêv ba habi deda haveŋ loŋ lôkthô ma avômalô sapêŋ êyê. Ma Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem êlêm ma avômalô sapêŋ tem nêgê yani aêŋ iyom.

28 * “Menak lambek ethak doŋtom êmô loŋ takatu ba alim palê hêk.

*Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem endelêm
(Mak 13:24-32; Luk 21:25-33)*

29 * “Malaiŋ takêŋ hale halôk vêm ma kethenŋ oyaŋ ma

“wak tem imbitak momaŋiniŋ, ma ayôŋ tem miŋ imbi deda ami, ma vuliŋ leŋ tem nênem yak, ma nôm takatu ba hamô leŋ tem nedowaliŋ.’ *Aisaia 13:10; 34:4*

30 * “Ma wak êŋ ma Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu anêŋ lavôŋiŋ tem imbitak ênjêk leŋ. Ma avômalô pik tem nedaŋ boloba ba nêgê Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem êyô êmô buliv ba êlêm imbiŋ anêŋ lôkliŋyak lôk anêŋ deda lôkmaŋgiŋ.

31 *Ma lavuak tem endanŋ lôklokwan bomaŋ, ma yani tem nêmi anêŋ anjela ba ini pik anêŋ daŋ sapêŋ ek nisup avômalô takatu ba bôk halam i yôv.

32 “Ba intu môlô noja auk esak alokwan beŋ.* Hayenŋ ba ŋaunŋ lukmuk habitak, êŋ ma oyala nena tem wak mavi êyô.

* 24:14: Mat 28:19 * 24:15-16: Dan 9:27; 11:31; 12:11 * 24:17: Luk 17:31 * 24:21: Dan 12:1 * 24:23: Mat 24:5 * 24:24: Lo 13:1-3; 2Te 2:8-9; ALK 13:13-14 * 24:26: Luk 17:23-24 * 24:27: Mat 24:37-39 * 24:28: Luk 17:37 * 24:29: Ese 32:7; Jol 2:10,31; 2Pi 3:10; ALK 6:12-13 * 24:30: Dan 7:13; Sek 12:10; ALK 1:7 * 24:31: 1Ko 15:52; 1Te 4:16 * 24:32: Abô Bômbôm ma ‘fik’. Ma Abô Malê ma ‘sabo’, ma doŋtom sabo anêŋ waklavôŋ miŋ hatôm Israeŋ iniŋ sabo anêŋ waklavôŋ ami. Ba intu ato beŋ iyom ek nêmi auk esak Israeŋ iniŋ sabo anêŋ waklavôŋ.

³³ Ma aêṅ iyom, mólô ôyê nôm takêntêk habitak, êṅ ma noyala nena Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu anêṅ waklavôṅ endelêm lêk habobo ba hamin unyak abôlêk.

³⁴ *Yanaṅ avanôṅ êndêṅ mólô nena avômalô bôlôṅ êntêk tem miṅ nema ami denaṅ, ma nôm takêntêk sapêṅ tem imbitak.

³⁵ *Pik lôk leṅ tem nêṅ yak ba ni, ma doṅtom yenaṅ abô bute miṅ hatôm nêṅ yak ami.

Anyô te miṅ hayala waklavôṅ Yisu endelêm ami
(Mak 13:32-37; Luk 17:26-36)

³⁶ * “Anyô te miṅ hayala Yisu anêṅ waklavôṅ endelêm ami. Aṅela leṅ miṅ eyala ami, ma Nakaduṅ miṅ hayala haviṅ ami. Ma Kamik iyom intu hayala.

³⁷ *Ma avômalô bôlôṅ êntêk tem nindum êtôm bôk idum hadêṅ Noa anêṅ waklavôṅ. Êṅ ma Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu tem êlêm.

³⁸⁻³⁹ *Avômalô eyaṅ lo inum ma ewa i aleba êthôṅ paliṅ ma Noa hi yeṅ kapô. Êṅ ma ṅambô bêṅ hayô ba habuliṅ thêlô sapêṅ. Ma avômalô bôlôṅ êntêk tem nêṅ sapiṅ paliṅ aêṅ iyom. Ma Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu tem êlêm.

⁴⁰ Wak êṅ, ma anyô ju tem nêṅ kulêvôṅ, ma tem enja anyô yaṅ ma yaṅ êmô.

⁴¹ Ma avi ju tem nepesaṅ nôm êmô, ma tem enja avi yaṅ ma yaṅ êmô.

⁴² * “Aêṅ ba mólô noyabin am ek malê nena mólô miṅ oyala waklavôṅ atu ba mólônim Anyô Bêṅ endelêm ami.

⁴³ *Mólô lemimimbi abô êntêk katô. Unyak te anêṅ alaṅ halanṅ abô nena ṅê vani tem nijik anêṅ unyak vose, êṅ ma yani hêk lêlê ek ṅê vani miṅ hatôm nijik unyak êṅ vose ami.

⁴⁴ Ma Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu tem endelêm ba indum mólô nosoṅ kambom. Ba intu nômô lêlê aêṅ iyom.

Abô loṅ kapô hathak anyô ku mavi lôk anyô ku kambom
(Luk 12:42-46)

⁴⁵ “Aêṅ ba mólô nundum ku êtôm anyô lôkauk mavi atu ba hayabin nômkama mavi.

Unyak alaṅ hatak yani ek eyabin anêṅ ṅê ku ba nêṅ nôm êndêṅ i êtôm anêṅ wakma atu ba hatak. Vêṅ ma hi loṅ buyaṅ.

⁴⁶ Ma unyak alaṅ havôhalêm hathak loṅbô ba hayê nena anêṅ anyô ku êṅ hadum ku mavi, ma tem lamavi esak ôpêṅ.

⁴⁷ *Yanaṅ avanôṅ êndêṅ mólô nena unyak alaṅ êṅ tem etak ôpêṅ ek eyabin anêṅ nômkama sapêṅ.

⁴⁸ “Ma doṅtom ôpêṅ ma anyô kambom, êṅ ma tem laimbi êṅjêk kapô nena, ‘Lêk sawa daim ma yenaṅ anyô bêṅ miṅ havôhalêm kethêṅ ami.’

⁴⁹ Êṅ ma hik ṅê ku takatu ba idum ku haviṅ yani ma hayaṅ nôm lôk hanum waiṅ bêṅ anôṅ haviṅ ṅê takatu ba ethak inum waiṅ ba elo molo.

⁵⁰ Hadum aêṅ ba hathôṅ paliṅ, ma unyak alaṅ tem êyô ba indum ôpêṅ esôṅ kambom.

⁵¹ Êṅ ma unyak alaṅ tem nêṅ vovaṅ bêṅ êndêṅ yani ma êndô ôpêṅ êmô imbiṅ ṅê takatu ba esau avômalô. Loṅ êṅ ma thêlô tem nedaṅ kambom ba nesaṅ veniṅbôlêk ôdôṅ loṅ.

25

Abô loṅ kapô hathak avi muk lauminṅ

¹ * “Wapômbêṅ anêṅ lôkliṅyak ma aêntêk. Avi muk lauminṅ ewa iniṅ atum ba i ek nêpôm ôpatu ba tem enja avi lukmuk.

² Avi lôkauk ma bahenṅvi ma auk mi ma bahenṅvi.

³ Avi auk mi ewa iniṅ atum ba i, ma miṅ ewa iniṅ alokwaṅ thôk ami.

⁴ Ma doṅtom avi lôkauk ewa iniṅ atum lôk alokwaṅ thôk halôk kolopak.

⁵ Avi takêṅ eyabin anyô êṅ ek êyô aleba mi ma maleṅiṅ hayaṅ ba êk sôm.

⁶ “Bôlôvôṅ biṅ ma elam, ‘Anyô hawa avi lêk hayô yôv ba alôana!’

⁷ “Êṅ ma avi muk takêṅ iviyô ma êpôpêk iniṅ atum.

⁸ Ma avi auk mi enaṅ hadêṅ avi lôkauk nena, ‘Yêlôaniṅ atum hadum ek ema ba mólô nônêṅ athôk doho êlêm.’

* 24:34: Mat 16:28 * 24:35: Mat 5:18 * 24:36: Ap 1:7; 1Te 5:1-2 * 24:37: Stt 6:5-8 * 24:38-39: Stt 7:21-23

* 24:42: Mat 25:13 * 24:43: Luk 12:39-40; ALK 16:15 * 24:47: Mat 25:21,23 * 25:1: Luk 12:35; ALK 19:7

9 “Ma avi lôkauk enañ, ‘Minj hatôm alalô sapêñ ami ba dô, ma unu nonañ êndên avômalô doho ek nônêm vuli.’

10 “Êñ ma thêlô i ek nênêm iniñ vuli. Thêlô i denañ ma anyô atu hayô. Ma vi atu ba lêk êpôpêk i yôv ibitak êyô unyak kapô haviñ yani ek nejan nôm ma ik unyak abôlêk siñ.

11 * “Vêm ma vi atu êyô ma enañ, ‘Anyô bêñ, anyô bêñ! Uñgwik unyak abôlêk vê ek yêlô.’

12 * “Ma donjom ôpêñ hanañ, ‘Yanañ avanôñ êndên mólô nena yahathôn mólô paliñ.’ ”

13 * Êñ ma Yisu hanañ hadên avômalô takatu ba elañ anêñ abô nena, “Mólô minj oyala waklavôn atu ba Anyô Bêñ tem endelêm ami. Ba intu noyabinj am.”

Abô loñ kapô hathak nê ku eyabinj valuseleñ

(Luk 19:11-27)

14 “Nodañ abô doho imbiñ. Wapômbên anêñ loñ lôklinyak ma hatôm anyô te hadum ek ni loñ buyañ ba halam anêñ nê ku êlêm ek nêm nômkama êndên i ek neyabinj.

15 *Yani hik valuseleñ sam hatôm thêlônij auk lôk iniñ ku ba hêv valuseleñ 5,000 hadên anyô te, ma 2,000 hadên anyô yañ, ma 1,000 hadên anyô te ma hi.

16 Ketheñ oyañ ma ôpatu ba hawa 5,000 hi hadum ku hathak ma havôv 5,000 hayô hamô loñ haviñ.

17 Ma yañ atu ba hawa 2,000 hi hadum aên ba havôv 2,000 hayô hamô loñ haviñ.

18 Ma ali atu ba hawa 1,000 hi halav lôv ba havuñ halôk.

19 “Wak doho hale ba hi ma nê êñ iniñ anyô bêñ havôhalêm. Ma halam i ek endañ iniñ ku anêñ lavôn.

20 Ma ali atu ba hawa 5,000 lôk 5,000 hayô hamô loñ haviñ halêm ma hanañ, ‘Anyô bêñ, bôk hôêv 5,000 ek yayabinj. Nôngô! Lêk yahavôv 5,000 hayô hamô loñ haviñ.’

21 * “Ma anêñ anyô bêñ hanañ, ‘Mavi anôn! O anyô katô ba hudum ku mavi. Lêk

hoyabinj nômkama yaônena mavi ba intu tem yanêm nômkama bêñ anôn êndên o ek oyabinj. Ôlêm ek alai leñimavi imbiñ i!’

22 “Ma ôpatu ba hawa 2,000 halêm ma hanañ nena, ‘Anyô bêñ, bôk hôêv ya 2,000 ek yayabinj. Nôngô! Lêk yahavôv 2,000 hayô hamô loñ haviñ.’

23 “Ma anêñ anyô bêñ hanañ ‘Mavi anôn! O anyô katô ba hudum ku mavi. Lêk hoyabinj nômkama yaônena mavi ba intu tem yanêm nômkama bêñ anôn êndên o ek oyabinj. Ôlêm ek alai leñimavi imbiñ i!’

24 “Êñ ma ali atu ba hawa 1,000 halêm ma hanañ, ‘Anyô bêñ, yahayala nena o ma anyô malem thêlêv. Hothak holav nôm hêk ku kapô atu ba minj hovatho ami. Ma pik atu ba anyô yañ hapaliv yañvêk halôk ma hothak howa anêñ anôn.

25 Yahakô ba yahavuñ anêm 1,000 atu halôk pik. Nôngô! Anêm valuseleñ êntêk.’

26 “Ma anyô bêñ hanañ viyañ, ‘O anyô vau kambom! Hôyê yenañ ku aisê ba intu honañ aên?’

27 Aisê ka minj hotak yenañ valuseleñ halôk unyak valuseleñ ek êmbôv doho ami ek wakma atu ba yahavôhalêm hathak loñbô ma tem yanja doho êyômô loñ imbiñ.’

28-29 * “ ‘Ôpatu ba hadum ku mavi hathak yenañ nômkama ba habitak bêñ, êñ ma tem yatak doho êyômô loñ imbiñ ba yanêm êndên ôpêñ ba anêñ tem imbitak bêñ anôn. Ma ôpatu ba minj hadum ku hathak yenañ nômkama ami, êñ ma tem yanêm dokte atu ba havalon loñ vê ênjêk yani. Ba intu noja 1,000 atu vê ênjêk ôpêñ ba nônêm êndên ôpatu ba hawa 10,000.

30 * “Ma nônêm ôpêñ vê ba ni loñ mo-manjiniñ. Loñ êñ ma tem nedañ kambom ba nesañ veñibôlêk ôdôn loñ.’ ”

Abô loñ kapô hathak boksipsip lôk bok-meme

31 * “Anyô Anêñ Nakaduñ atu ma tem êlêm imbiñ deda lôkmanjiniñ lôk anjela ma tem êndôk êmô biñ ek endañ avômalô iniñ abô êtôm kiñ.

* 25:11: Luk 13:25-27 * 25:12: Mat 7:23 * 25:13: Mat 24:42 * 25:15: Lom 12:6 * 25:21: Mat 24:45-47;

Luk 16:10 * 25:28-29: Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 * 25:30: Mat 8:12; Luk 13:28 * 25:31: Mat 16:27; 19:28

* 25:32: Ese 34:17; ALK 20:11-13

32 *Tem nesak donjom ba ini êndênj yani ma embaki vose ni ôdônj ju êtôm boksipsip anênj alañ hathak hik boksipsip sam ba êmô buyañ ma bokmeme êmô buyañ.

33 Ma yani tem etak boksipsip êmô bañ vianônj ma bokmeme êmô bañ vikenj.

34 “Ênj ma tem enañ êndênj avômalô takatu ba êmô bañ vianônj nena, ‘Môlô nôlêm! Wakamik bôk hadum mavi hadênj môlô. Nôlêm noja loj lôklinyak atu ba Wapômbênj lahavinj nêm êndênj môlô. Sêbôk ba yani hapesañ pik lukmuk, ma hapesañ loj ênj êk môlô.

35 *Yahama kisi ma môlô ôêv nôm hadênj ya, ma yahathakmuninj ma ôêv nãñ hadênj ya, ma ya anyô loj buyañ ma owa ya thô.

36 Ya sôp mi ma ôêv sôp hadênj ya, yahapôm lijinj ma oyabinj ya, yahamô koladônj ma ôlêm ôyê ya. Aênj ba nôlêm noja loj lôklinyak atu!’

37 “Ma avômalô thêthônj tem nenañ injik lij, ‘Anyô Bênj, anjê te ma yêlô ayê homa kisi ba yêlô êv nôm hadênj o ma hothakmuninj ba yêlô êv nãñ hadênj o?’

38 Anjê te ma o anyô loj buyañ ba yêlô awa o thô ma o sôp mi ba yêlô êv sôp hadênj o?’

39 Anjê te ma hôpôm lijinj ba yêlô ayabinj o lôk ayê hômô koladônj ba yêlô athôk ayê o?’

40 * “Ma Kinj tem enañ êndênj i, ‘Yanañ avanônj êndênj môlô! Môlô bôk udum nôm takênj hadênj yenañ avômalô takatu ba athênj mi, ênj ma hatôm udum hadênj ya.’

41 * “Yôv ma tem enañ êndênj avômalô takatu ba iminj bañ vikenj nena, ‘Môlô nu! Wapômbênj lêk hêv malainj hadênj môlô ba unu loj atum hathañ wak nômbênj intu sapênj. Bôk ebanj yôv ba hamô ek Sadañ lôk anênj nê ku nêndôk.

42 Sêbôk ba yahama kisi ma minj ôêv nôm hadênj ya ami, ma yahathakmuninj ma minj ôêv nãñ hadênj ya ami.

43 Ma ya anyô loj buyañ ma minj owa ya thô ami, ma ya sôp mi ma minj ôêv sôp hadênj ya ami. Yahapôm lijinj ba yahamô

koladônj ma minj oyabinj ya ami. Ba intu môlô nu loj atum ênj.’

44 “Ma tem nenañ, ‘Anyô Bênj, anjê te ma yêlô ayê homa kisi, mena hothakmuninj mena o anyô loj buyañ, mena o sôp mi, mena hôpôm lijinj, mena hômô koladônj, ba minj yêlô êv o sa ami?’

45 “Ma tem enañ nena, ‘Yanañ avanônj êndênj môlô! Môlô minj bôk udum nôm takênj hadênj yenañ avômalô takatu ba athênj mi te ami. Ênj ma hatôm udum nôm ênj hadênj ya.’

46 * “Aênj ba avômalô takênj tem ini ek neja vovañ wak nômbênj intu sapênj. Ma donjom avômalô thêthônj tem ini ek neja lôkmala êtôm wak nômbênj intu sapênj.”

26

*Nê bênbênj êbôlêm auk ek nijik Yisu vônô
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)*

1 Yisu hanañ abô nômbênj ênj yôv ma hanañ hadênj anênj nê ku nena,

2 * “Môlô oyala nena wak ju hêk denañ ma waklavônj anênj athênj nena Hale ba Hi* tem êyô. Waklavônj ênj ma tem netak ya Anyô Anênj Nakadunj atu êndôk avômalô doho baheninj ek nijik ya vônô esak a.”

3 Ma nê bênbênj êbôk da lôk avômalô ininj nê bênbênj ethak donjom halôk anyô bënj habôk da Kaiapas anênj unyak.

4 Ma êbôlêm lojônndê ek nesau Yisu ba nebalonj ek nijik yani vônô.

5 Ma thêlô enañ, “Lêk ma waklavônj matheñ ba intu natak ku ênj ênjêk vêmam. Yakô avômalô tem leninjmaninj ba nijik vovak.”

*Avi te hangasô nôm ôv mavi hayô hamô
Yisu wakadôk
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)*

6 Wak ênj ma Yisu hamô Saimon anênj unyak anênj Betani. Sêbôk ma ôpênj hapôm palê lepla ma donjom bôk mi.

7 *Ma thai lôk Yisu ma anênj nê ku eyañ nôm denañ ma avi te halêm unyak kapô. Ma hawa kolopak valu te ba thapuk ba nôm ôv mavi hamô kapô ba anênj vuli ma bënj

* 25:35: Ais 58:7 * 25:40: Snd 19:17; Mat 10:42; Mak 9:41 * 25:41: Mat 7:23 * 25:46: Dan 12:2; Jon 5:29

* 26:2: Kis 12:1-27; Mat 20:18 * 26:2: Sêbôk Wapômbênj anênj anjela hik Ijip ininj apenena mông vônô. Ma Israël ma hale ba hi ba minj hik te vônô ami. * 26:7: Luk 7:37-38

anôñ. Ma avi atu hi hanğasô nôñ ôv mavi êñ hayô hamô Yisu wakadôk.

⁸ Nê ku êyê nôñ êñ ma leññmaninğ ba enağ, “Aisê ka habulinğ nôñ ôv mavi êñ hi oyağ?”

⁹ Hatôm nêñ ek anyô yağ nêñ vuli ma naja valuselenğ bêñ esak ek nanêñ avômalô siv sa.”

¹⁰ Yani halanğ thêlôninğ abô êñ ma hanağ, “Aisê ka môlô ôêv malainğ hadêñ avi êntêk? Yani hadum nôñ mavi anôñ hadêñ ya.

¹¹ *Avômalô siv tem nêñ imbinğ môlô êtôm wak nômbêñ intu sapêñ. Ma doñtom tem minğ yamô imbinğ môlô sawa daim ami.

¹² Avi êntêk hanğasô nôñ ôv mavi hayô hamô ya ek epesağ yalenğvinğkupik ek nedav ya.

¹³ Odağô! Yanağ avanôñ êndêñ môlô! Pik nômbêñ atu ba enağ yenağ Abô Mavi bêñ haveğ, ma tem nenağ esak nôñ atu ba avi êntêk lêk hadum imbinğ ek avômalô leññimbi yani.”

Judas habutinğ abô ek nêñ Yisu êndêñ nê bêñbêñ

(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Judas Iskaliot ma nê ku lauminğ ba lahavuju takatu te ma yani hi hadêñ nê bêñbêñ êbôk da

¹⁵ *ma hanağ hik i linğ, “Yanêñ Yisu êndêñ môlô, ma tem nôñem malê te êndêñ ya?” Ma ekatuğ valuselenğ seleva hatôm 30 ba êv hadêñ yani.

¹⁶ Êñ ma Judas habôlêñ loğôndê ek nêñ Yisu êndôk thêlô bahenğ.

Yisu hayağ nôñ waklavôñ Hale ba Hi haviğ anêñ nê ku

(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13,21-23; Jon 13:21-30)

¹⁷ *Waklavôñ anêñ athêñ nena Eyağ Polom Yis Mi anêñ wak te môñ hayô. Ma nê ku i hadêñ Yisu ma enağ hik yani linğ, “Lemhaviğ yêlô ana unyak alê ek napôpêk nôñ leññimbi waklavôñ Hale ba Hi êndôk?”

¹⁸ Ma yani hanağ, “Môlô unu malak bêñ kapô ba ôpôm ôpatu ma nonağ êndêñ yani nena, ‘Kêdôñwaga hanağ nena anêñ waklavôñ atu ma lêk habobo. Ma yani

lôk anêñ nê ku tem nêlêñ anêñ unyak ek leññimbi waklavôñ Hale ba Hi.’ ”

¹⁹ Ma nê ku idum hatôm atu ba yani hanağ ba thêlô i êpôpêk waklavôñ Hale ba Hi anêñ nôñ.

²⁰ Bôlôvôñ ma Yisu hayağ nôñ hamô haviğ anêñ nê ku lauminğ ba lahavuju takatu

²¹ ma hanağ, “Yanağ avanôñ êndêñ môlô nena môlô te tem enağ ya bêñ.”

²² Nê ku kapôlôninğ malainğ kambom ba thêlô tomtom enağ, “Anyô Bêñ, ya mi! Aêñ e?”

²³ *Êñ ma Yisu hanağ nena, “Ôpatu ba hatağ bağ halôk belev haviğ ya intu tem enağ ya bêñ.

²⁴ Anyô Anêñ Nakaduğ atu tem ni êtôm atu ba bôk eto yôv hathak yani. Ma doñtom alikakna. Malainğ bêñ ek ôpatu ba hanağ Anyô Anêñ Nakaduğ bêñ. Talêbô minğ bôk havathu ami, êñ ma mavi ek ôpêñ!”

²⁵ Ma Judas, ôpatu ba tem enağ Yisu bêñ, hanağ hik linğ nena, “Kêdôñwaga, ya mi! Aêñ e?” Ma Yisu hanağ, “Hatôm intu honağ aêñ.”

Yisu hêv polom lo waiğ leññimbi yani

(Mak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1Ko 11:23-25)

²⁶ Thêlô eyağ nôñ hamô ma Yisu hawa polom te ma hêv lamavi. Vêñ ma haya ba hêv hadêñ anêñ nê ku ma hanağ, “Noja ba onğwağ. Êntêk ma yenağ vathiap.”

²⁷ Vêñ ma hawa tase lôk waiğ ma hêv lamavi. Ma hêv hadêñ thêlô ma hanağ, “Môlô sapêñ nunum.

²⁸ *Êntêk ma yenağ thalalenğ atu ba tem enğasô ek embak tabô imbinğ Wapômbêñ lôk avômalô pik êntêk ek nêñ avômalô bêñ anôñ ininğ kambom vê.

²⁹ Odağô! Yanağ êndêñ môlô nena tem minğ hatôm yanum waiğ êñ esak loğbô ami endeba waklavôñ êñ hayô ma tem yanum waiğ lukmuk êmô Wakamik anêñ loğ lôklyak kapô.”

³⁰ *Êv yeğ te vêñ ma ethak ba i Dum Oliv.

* 26:11: Lo 15:11 * 26:15: Sek 11:12; Mat 27:3 * 26:17: Kis 12:14-20 * 26:23: Sng 41:9 * 26:28: Kis 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16 * 26:30: Luk 22:39; Jon 18:1

Yisu hanañ nena Pita tem enañ nena hathônñ yani palin

(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

31 *Ma Yisu hanañ hadêñ anêñ nê ku, “Bôk eto hêk Wapômbêñ anêñ kapya nena, “Tem yangik boksipsip alañ vônô, ma boksipsip tem nêsôv mayaliv ba ini.’

Sekalaia 13:7

Ba intu yaô bôlôvônñ ma tem môlô ôñgô nôm takatu ba tem êpôm ya. Ma môlô sapêñ tem notak ya ma nêsôv mayaliv ba unu.

32 *Ma donjom hik ya linñ hathak loñbô, ma tem yamônñ ba yana Galili vêm ka môlô nombeñ ya yam.”

33 Ma Pita hanañ nena, “Dô! Thêlô sapêñ etak o ba i, ma tem yamiñ imbiñ o denañ.”

34 *Ma Yisu hanañ nena, “Ondañô! Yanañ avanônñ biñ êndêñ o nena bôlôvônñ êntêk ma tale miñ halañ ami denañ, ma tem onañ êtôm bôlônñ lô nena hôthônñ ya palin.”

35 Ma Pita hanañ, “Mi anônñ! Ik ya vônô, ma miñ hatôm yanañ nena yahathônñ o palinñ ami. Milôk!” Ma nê ku sapêñ enañ abô êñ iyom.

Yisu hateñ hamô Getsemani

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

36 Vêm ma Yisu lôk anêñ nê ku êyô loñ atu ba elam nena Getsemani ma hanañ hadêñ i, “Môlô nômô loñ êntêk ma yana saka ek yateñ mek.”

37 Ma hawa Pita lôk Sebedi nakaduñ luvi ba i. Ma yani kapô lêk malainñ bomañ.

38 *Ma hanañ hadêñ thêlô, “Yakapôlônñ lêk malainñ bomañ hatôm lêk yahama yôv. Môlô nômô loñ êntêk ma nônmê lêlê imbiñ ya.”

39 Ma hi daim dokte ma hêv yak ba thohavlo ma halôk pik. Ma hateñ mek nena, “Yenañ Wakamik, loñôndê vi hamô, êñ ma yalenñhavinñ onja tase êntêk vê ênjêk ya. Ma donjom miñ osopa yenañ yalenñhavinñ ami. Mi, osopa oda anêm lemhavinñ.”

40 Ma Yisu hale hi ma hayê nê ku takatu ma lêk êk sôm. Êñ ma hanañ hik Pita linñ,

“Aisê? Môlô miñ hatôm nônmê lêlê imbiñ ya êtôm wakma te ami e?”

41 Nômô lêlê ba notenñ mek ek miñ nônmê yak ba nundum kambom ami. Kapô lahavinñ indum mavi ma donjom auk ma pulusikna ba miñ hatôm indum ami.”

42 Ma havôhi hathak loñbô ma hateñ mek nena, “Wakamik, lemhavinñ malainñ bêñ êntêk êpôm ya, êñ ma mavi. Ma tem yandum êtôm honañ.”

43 Ma halehi hathak loñbô ma hayê thêlô êk sôm denañ ek malê nena malenññ hayañ ba miñ hatôm nênmô lêlê ami.

44 Ma hatak thêlô ma havôhi hateñ mek bô atu bôlônñ te lu hathak loñbô.

45 Vêm ma halehi hadêñ anêñ nê ku ma hanañ, “Môlô ôêk sôm ba owa lovak denañ e? Odañô. Wakma lêk habobo ek netak ya Anyô Anêñ Nakaduñ atu êndôk nê kambom bahenññ.

46 *Aêñ ba numbiyô ek alôana! Ôñgô! Ôpatu ba tem enañ ya bêñ lêk halêm yôv!”

Evalonñ Yisu

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:1-11)

47 Yisu hanañ abô denañ ma Judas hayô. Yani ma nê ku lauminñ ba lahavuju takatu te. Ma avômalô bêñ anônñ êlêm ivinñ yani ba ewa biñ vovak lôk okdiba. Nê takêñ ma nê bêñbêñ êbôk da lôk avômalô ininñ nê bêñbêñ êv thêlô ba êlêm.

48 Ôpatu ba tem enañ Yisu bêñ bôk hik lavônññ te thô hadêñ i nena, “Ôpatu ba yahalinñu, êñ ma Yisu ba nobalonñ!”

49 Ma ôpêñ hi kethenñ hadêñ Yisu ma hanañ, “Kêdônñwaga, bôlôvônñ mavi.” Ma halinñu yani.

50 Ma Yisu hanañ, “Aiyañ, undum ku atu ba hôlêm hathak.” Ma nê takatu ba êlêm havinñ Judas i ma evalonñ Yisu ba ewa ba i.

51 *Ma anyô te atu ba haminñ havinñ Yisu hadadi anêñ biñ vovak ma hale anyô bêñ habôk da anêñ anyô ku te limbuk vi vê.

52 *Ma Yisu hanañ, “Otak anêm biñ êndôk anêñ loñ esak loñbô! Ôpatu ba hik vovak hathak biñ, ma biñ êñ tem enañ yani vônô.

* 26:31: Jon 16:32 * 26:32: Mat 28:7,16 * 26:34: Mat 26:69-75 * 26:38: Jon 12:27 * 26:46: Jon 14:31
* 26:51: Jon 18:26 * 26:52: Stt 9:6; ALK 13:10

53 Lemimbi! Yahalan hadêḡ Wakamik ma kethen ma yani tem nêḡ aḡela vovak ôdôḡ lauminḡ ba lahavuju ma doho imbinḡ ba nêḡem ek nêḡem ya sa.

54 Ma doḡtom abô atu ba bôk hêḡ Wapômbêḡ anêḡ kapyā tem injik anôḡ aisê? Wapômbêḡ anêḡ kapyā hanaḡ nena nôm takêḡ tem êpôm ya.”

55 *Êḡ ma Yisu hanaḡ hadêḡ avômalô nômbêḡ atu nena, “Ya ma anyô kambom anôḡ ba intu owa binḡ vovak lôk okdiba ba ôlêḡ ek nobalonḡ ya e? Aisê? Wak nômbêḡ intu ma yahadôḡ avômalô hamô unyak mathenḡ anêḡ piklêvôḡ ma miḡ ovalonḡ ya ami eka?”

56 Ma doḡtom nôḡkama takêḡntêḡ ba lêḡ habitak ek plopet iniḡ abô takatu ba bôk eto injik anôḡ.” Êḡ ma anêḡ ḡê ku sapêḡ etak yani ma êsôv mayaliv ba i.

Yisu hadum abô

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-71; Jon 18:13-24)

57 Nê takatu ba evalonḡ Yisu ewa ba i Kaiapas anêḡ unyak, ôpêḡ ma anyô bêḡ habôk da. Nê lôkawk hathak abô balabuḡ lôk ḡê bêḡbêḡ ethak doḡtom ba êḡm lonḡ êḡ.

58 Ma Pita hasopa Yisu haveḡ yam ma doḡtom haveḡ daïḡm dokte. Ma habitak hayô anyô bêḡ habôk da anêḡ badêḡ kapô. Ma hi halôk hamô haviḡ sôp bidonḡ ek êḡḡ nena malê intu tem imbitak.

59 Nê bêḡbêḡ êbôk da lôk Sanhedlin sapêḡ* êbôlêḡ avômalô doho ek nenanḡ abôyanḡ esak Yisu ek thêlô nindum abô esak ek nijik yani vônô.

60 Anyô bêḡ anôḡ êlêḡ ma enaḡ abôyanḡ hathak yani, ma doḡtom thêlô miḡ êpôm Yisu anêḡ kambom te ek nijik yani vônô ami. Êḡ ma anyô ju êlêḡ

61 *ma enaḡ, “Anyô êntêḡ bôk hanaḡ yôḡ nena, ‘Yahatôm yandiniḡ Wapômbêḡ anêḡ unyak mathenḡ ma êtôm wak lô iyom ma tem yandav esak lonḡbô.’ ”

62 Êḡ ma anyô bêḡ habôk da haviyô hamiḡ ma hanaḡ hik Yisu liḡ nena, “Anyô

ju êntêḡ lêḡ enaḡ o bêḡ yôv ma o bônôḡ eka? O abô mi e?”

63 *Ma doḡtom Yisu bônôḡ iyom. Ma anyô bêḡ habôk da hanaḡ hadêḡ Yisu, “Yanaḡ êndêḡ o! Ondam Wapômbêḡ lôkmala atu anêḡ athêḡ ba onanḡ êndêḡ yêlô nena, ‘O ma Mesia, Wapômbêḡ anêḡ nakaduḡ atu e?’ ”

64 *Ma Yisu hanaḡ nena, “Oda honanḡ aêḡ. Ma yanaḡ abô te imbinḡ êndêḡ môlô sapêḡ nena wak te am ka tem môlô ôḡḡ Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu tem êḡm Wapômbêḡ Lôklinyak Anôḡ banḡ vianôḡ ba tem êyô êḡm buliv ba êlêḡ.”

65 *Ma anyô bêḡ habôk da halaḡ abô êḡ ma hakakaviḡ anêḡ kwêv ma hanaḡ, “Lêḡ yôv! Ôpêḡntêḡ habuliḡ Wapômbêḡ anêḡ athêḡ ba hanaḡ nena yanida ma hatôm Wapômbêḡ ba môlô lêḡ olaḡ abô êḡ yôv! Aisê ka alalô leniḡhaviḡ nadaḡ abô doho imbinḡ?”

66 *Môlônim auk aisê? Yandum malê te?” Ma thêlô enaḡ, “Yani hanaḡ abôḡma hathak Wapômbêḡ ba intu ema.”

67 *Êḡ ma thêlô êsôvwapôk hathak Yisu thohavloma ma êpêḡ yani. Ma doho epetav yani

68 ba enaḡ, “O ma Mesia e? O plopet te ma onanḡ êndêḡ yêlô nena opalê intu hik o?”

Pita hanaḡ nena hathôḡ Yisu paliḡ

(Mak 14:66-72; Luk 22:55-62; Jon 18:15-18,25-27)

69 Pita hamô unyak atu anêḡ badêḡ kapô ma avi ku te halêḡ hadêḡ yani ma hanaḡ, “O êntêḡ intu bôk hoveḡ haviḡ Yisu anêḡ Galili.”

70 Ma Pita hanaḡ, “Injo! Yahathôḡ abô intu ba honanḡ paliḡ!” Ma avômalô sapêḡ elanḡ anêḡ abô.

71 Pita hi badêḡ abôlêḡ ma avi ku yanḡ hayê ma hanaḡ hadêḡ avômalô, “Anyô êntêḡ bôk hamô haviḡ Yisu anêḡ Nasalet.”

72 Ma Pita halam Wapômbêḡ anêḡ athêḡ ba hanaḡ hathak lonḡbô, “Mi anôḡ! Yahathôḡ ôpêḡntu paliḡ!”

73 Vêḡm ma ḡê takatu ba imiḡ badêḡ kapô êlêḡ hadêḡ Pita ma enaḡ, “Môlô lemimselo doḡtom ba intu o ma Yisu anêḡ anyô te.”

* 26:55: Luk 19:47; 21:37 * 26:59: Elam iniḡ kaunsil nena ‘Sanhedlin’. * 26:61: Jon 2:19-21 * 26:63: Ais 53:7; Mat 27:12 * 26:64: Sng 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 * 26:65: Mat 9:3; Jon 10:33 * 26:66: Wkp 24:16; Jon 19:7 * 26:67: Ais 50:6; 53:5

74 Ma donjom Pita hanañ, “Ya miñ yahanañ abô avanôn ami, êñ ma tem Wapômbên nê m vovan êndên ya. Yahalam Wapômbên anên athên ba yahanañ nena yahathôn ôpêntu palin!” Kethen oyan ma tale halañ.

75 *Ma Pita lahabi abô atu ba Yisu hanañ hadên yani nena, “Tale miñ halañ ami dena, ma tem onañ êtôm bôlôn lô nena hôthôn ya palin.” Êñ ma Pita hale yain ma lahiki ba halañ bên.

27

Ewa Yisu ba i hadên Pailat (Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)

1 Lôkbôk momanin miñ ma nê bêngbên êbôk da sapên lôk avômalô Israél inin nê bêngbên ethak donjom ma ibutin abô ek nijik Yisu vônô.

2 Ma ekak ban luvi lusu ma ewa ba i hadên Pailat, anyô Lom atu ba hayabin Judia.

Judas hama (Ap 1:18-19)

3 Judas ôpatu ba hanañ Yisu bên halañ nena lêk idum abô yôv ek nijik Yisu vônô. Êñ ma lahiki bên ba hi hêv valuseleñ 30 seleva takatu hadên nê bêngbên êbôk da lôk avômalô inin nê bêngbên hathak lonbô

4 ma hanañ, “Lêk yahadum kambom hathak yahanañ ôpatu ba kambom mi bên.”

Êñ ma thêlô enañ, “Oda anêm malain ma miñ yêlôaniñ ami.”

5 *Ma Judas hakaliv valuseleñ seleva takên hayô unyak mathen kapô ma hi havaklôk ba hama.

6 Ma nê bêngbên êbôk da isup valuseleñ seleva takên ba enañ, “Valuseleñ êntêk ma valuseleñ êv ek nijik anyô vônô esak. Ba intu abô balabun hanañ nena valuseleñ takên ma miñ nandô êmô imbin unyak mathen anên valuseleñ ami.”

7 Ma thêlô ibutin abô ek nê nê anyô hapesan un anên pik bute vuli ek nedav avômalô lon buyan ênjêk.

8 Ma avômalô elam pik êñ nena “Engasô Thalalen” ek malê nena ewa valuseleñ ek nijik anyô yan vônô esak.

9-10 *Ba intu Wapômbên anên abô hik anôn ba hanañ hadên plopet Jelemaia nena,

“Thêlô ewa valuseleñ ba êv anyô hapesan un anên pik bute vuli hatôm atu ba Wapômbên hanañ hadên ya.

Valuseleñ êñ ma avômalô Israél elam hatôm yani anên vuli ba êv ek nijik yani vônô.” *Sekalaia 11:12-13*

Yisu hadum abô hathak Pailat

(Mak 15:2-15; Luk 23:1-5,13-25; Jon 18:28-19:16)

11 Yisu hamiñ anyô bên Pailat thohavlo ma Pailat hanañ, “O ma avômalô Israél inin kin e?” Ma Yisu hanañ nena, “Intu êñ, hatôm intu honañ.”

12 *Nê bêngbên êbôk da lôk avômalô inin nê bêngbên ibi Yisu linakupik hathak abô loma-loma.

13 Êñ ma Pailat hanañ, “Aisê! Miñ holañ abô ami ma o bônôn eka?”

14 Ma donjom yani bônôn iyom ma miñ hanañ inin abô viyan ami. Ba intu Pailat hason kambom.

15 Waklavôn Hale ba Hi nômbên intu, ma avômalô ethak elam anyô koladôn te anên athên ek Pailat nê m vê. Ma Pailat hathak hêv ôpên vê.

16 Sondabên êñ ma anyô te anên athên nena Yisu Balabas hamô koladôn. Ma avômalô bên anôn eyala ôpên.

17 Aên ba avômalô sapên ethak donjom ma Pailat hanañ hik thêlô lin, “Yatak opalê te êndên môle, Balabas mena Yisu atu ba elam nena Mesia?”

18 *Pailat hayala nena nê bêngbên êbôk da lôk nê bêngbên leñdan hathak Yisu ba intu idum abô ek yani ba hanañ aên.

19 Pailat halañ abô dena ma yanavi hêv abô hadên yani ba hanañ, “Bôkam ma yahayê niavin te ba yahakô kambom. Aên ba miñ undum nômlate êndên anyô thêthôn intu ami.”

* 26:75: Mat 26:34 * 27:5: Mat 26:14-15 * 27:9-10: Jer 19:13; 32:6-9 * 27:12: Ais 53:7 * 27:18: Jon 11:47-48; 12:19

20 Ma donptom nê bêngbêng êbôk da lôk nê bêngbêng êlôk avômalô lenjij ek nendam Balabas ma nenanj êndênj Pailat nena nijik Yisu vônô.

21 Aênj ba Pailat hanañ hik thêlô lij, “Yatak anyô ju êntêk yanj sê?” Ma avômalô elam, “Balabas.”

22 Ma Pailat hanañ hik thêlô lij hathak lonjô nena, “Ma Yisu atu ba elam nena Mesia, yandum ôpênj aisê?” Ma sapênj elam nena, “Nijik vônô esak a!”

23 Ma Pailat hanañ, “Eka? Yani hadum malê kambom?” Ma donptom thêlô elam lôklala hathak lonjô nena, “Nijik vônô esak a!”

24 *Pailat halanjô thêlônij kaêk ma hayê nena vovak bêng hadum ek imbitak ba anênj ku ênj tem minj hik anônj ami. Ênj ma yani hawa njanj ma hathik banj haminj avômalô malenij ma hanañ nena, “Ôpêntêk hama, ma môlôda unim malainj ma minj yenanj malainj ami!”

25 *Ma avômalô sapênj enanj viyanj, “Yôv! Yêlô lôk yêlôanij avômena inij malainj!”

26 Ênj ma Pailat hatak Balabas ba hi. Ma hanañ ek neballi Yisu esak yak lôkmanjij vêm ma hatak halôk nê vovak bahenij ek nijik vônô esak a.

*Nê vovak enanj abôma hathak Yisu
(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)*

27 Pailat anênj nê vovak ewa Yisu ba i Pailat anênj unyak badênj kapô. Ma elam nê vovak sapênj êlêm ethak donptom ba ekalabu yani sinj.

28 *Ma ibi anênj nômkama thô ba haminj lij popam. Ma ewa kinj anênj kwêv thalalenj daim te ma ik hathak yani.

29 Ma ewa yak lôkmanjij atu ba epesanj hatôm kinj inij kulunj ma ik halôk wakadôk. Ma etak kôm halôk yani banj vianônj ba havalonj hatôm kinj inij kwandij. Ma thêlô elek venjindônj lêlô hadênj yani ma enanj abôma nena, “Waklêvônj mavi, avômalô Is-lael inij kinj!”

30 *Ma vi êsôvwapôk hathak yani ma vi ewa kwandij atu ba ik wakadôk hathak.

31 Ma enanj abôma hathak yani vêm ma ibi kwêv thalalenj atu thô ma ik yanida anênj kwêv daim hathak lonjô. Ma elom yani ba i ek nijik vônô esak a.

*Ik Yisu hathak a
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)*

32 Ewa ba i ma êpôm anyô Sailini te ba anênj athênj nena Saimon halôk lonjôndê. Ma êpôvinj ôpênj ek enja Yisu anênj alovalanjanj.

33 Ênj ma thêlô i êyô lonj te anênj athênj nena Golgota, athênj ênj anênj ôdônj nena Lonj Lenkadôk Lokwanj.

34 *Lonj ênj ma thêlô ewa wainj ba eyelanj nôm manij te halôk ma êv hadênj yani ek inum ek minj vovanj bêng anônj ami. Yani hanum dokte iyom ma hadô.

35 *Ênj ma thêlô ik yani lonj hathak a. Vêm ma ibi valu ek nêgê nena opalêla intu tem neja anênj kwêv lo sôp.

36 Vêm ma êlôk êmô ma eyabinj inij ku ênj.

37 Yani wakadôk vulinj ma eto abô atu ba idum anênj abô nana hathak ba eto nena, ÔPÊNTÊK MA YISU, AVÔMALÔ ISLAEL INIJ KIJ

38 *Ma êthôkwênj anyô vani lokwanju havinj. Êthôkwênj yanj haminj Yisu banj vianônj, ma yanj haminj banj vikenj.

39 *Ma avômalô takatu ba elom lonjôndê ênj ba i ibi abôma hathak yani lôk itutunij lenjinkadôk

40 *ba enanj, “O atu ba honanj nena tem undinij Wapômbênj anênj unyak mathenj ma ondav esak lonjô êtôm wak lô iyom e? Ênj ma nêm oda bulubinj! O ma Wapômbênj anênj Nakadunj, e? Ênj ma otak alovalanjanj ma ôlêm pik!”

41 Ma nê bêngbêng êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabunj lôk avômalô inij nê bêngbêng, thêlô enanj abôma havinj ba enanj,

42 “Ôngô! Yani bôk hêv avômalô vi bulubinj, ma donptom minj hatôm nêm yanida bulubinj ami eka? Yani ma Is-lael inij kinj e? Ênj ma etak alovalanjanj ba êlêm pik ek alalô nagê ba nanêmbinij yani!

* 27:24: Lo 21:6-9 * 27:25: Ap 5:28 * 27:28: Luk 23:11 * 27:30: Ais 50:6 * 27:34: Sng 69:21 * 27:35: Sng 22:18 * 27:38: Ais 53:12 * 27:39: Sng 22:7; 109:25 * 27:40: Mat 26:61; Jon 2:19 * 27:43: Sng 22:8

43 *Ôpêḡ hêvhaviḡ Wapômbêḡ ba hanaḡ, ‘Ya Wapômbêḡ anêḡ Nakaduḡ’. Yôv! Alalô nagê! Wapômbêḡ lahaviḡ nêḡ yani bulu-biḡ e?’

44 Ma anyô kambom ju atu ba imiḡ alovalaḡaḡsiḡ haviḡ yani enaḡ abôma haviḡ.

Yisu hama

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

45 Waklêvôḡ biḡ ma momaḡiniḡ hayô pik sapêḡ vôv ba hêk aleba hayô 3 kilok.

46 *Habobo 3 kilok ma Yisu halam lôklala nena, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” Abô êḡ anêḡ ôdôḡ aêntêk, “Yenaḡ Wapômbêḡ, yenaḡ Wapômbêḡ, aisê ka hôdô ya?”

47 Ma avômalô vi atu ba imiḡ loḡ êḡ elanô abô êḡ ma enaḡ, “Yani halam Elia!”

48 *Ketheḡ oyaḡ ma ḡê êḡ te hi ma hawa kapôk ba hasoḡ halôk waiḡ maniḡ. Ma hathôkwêḡ kapôk êḡ hathak apiyak te ba hêv hadêḡ yani ek inum.

49 Ma anyô vi enaḡ, “Dô! Alalô nagê vêḡmam! Yakô Elia tem êlêḡ nêḡ yani bulu-biḡ la?”

50 Ma yani halam kaêk lôklala hathak loḡbô ma hatak dahô ba hi ma hama.

51 *Ma sôp bêḡ atu ba hamiḡ unyak mathêḡ ek hayaḡ unyak kapô kisi ma hapup vose hi luvi hêk vuliḡ ba hayô vibinḡ. Ma duviaḡ hayôkwiḡ pik ma valu hapupup nenanena.

52-53 Ma siô abôlêk hakyav. Ma avômalô mathêḡ sêbôk atu ba ema ma Wapômbêḡ hik i liḡ ba etak siô ma iviyô hathak loḡbô. Ma eyabiḡ Yisu anêḡ haviyô hathak loḡbô, êḡ ma thêlô lôkthô i unyak mathêḡ Jelusalem. Ma avômalô bêḡ anôḡ êyê i.

54 Ma anyô vovak laik lôk ḡê vovak takatu ba eyabiḡ Yisu êḡ êyê duviaḡ lôk nôḡ takatu ba habitak. Êḡ ma thêlô êkô kambom ba enaḡ nena, “Avanôḡ biḡ, ôpêntêk ma Wapômbêḡ anêḡ Nakaduḡ anôḡ!”

55-56 *Ma Malia anêḡ Magadala, ma Malia Jems lo Josep iniḡ talêbô, ma Sebedi anêḡ nakaduḡ luvi iniḡ talêbô, thêlô lôk avi bêḡ anôḡ imiḡ daim dokte ba êyê. Avi takêḡ bôk

etak Galili ma evenḡ haviḡ Yisu ek êv yani sa.

Elav Yisu

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

57-58 *Yaḡsiḡ ma anyô lôk valuselenḡ bêḡ te anêḡ Alimatia ba anêḡ athêḡ nena Josep halêḡ hayê Pailat. Yani bôk halanô Yisu anêḡ abô ba hasopa ba intu hi hanaḡ hadêḡ Pailat nena, “Hatôm yanja Yisu anêḡ kupik e?” Êḡ ma Pailat hanaḡ hadêḡ ḡê vovak ba êv hadêḡ Josep.

59 Ma Josep hawa Yisu liḡkupik ba havuliv siḡ hathak sôp thapuk mabuḡ mavi te.

60 *Ma hawa Yisu liḡkupik ba hi hadô hêk anêḡ siô lukmuk te. Siô êḡ ma elav valu abyanaḡ ba epesaḡ ek nedav ḡê ḡama êndôk. Yôv ma habubi valu bêḡ te ba hik siô abôlêk siḡ hathak ma hi.

61 Ma Malia anêḡ Magadala, thai lôk Malia yaḡ, êḡ saku ma êyê siô êḡ.

Nê vovak eyabiḡ siô

62 Waklavôḡ êpôpêk nôḡkama Sabat lêk hale ba hi yôv. Ma haviyô hayaḡ ma ḡê bêḡbêḡ êbôk da lôk ḡê Palisi i ek nêḡ Pailat.

63 *Ma thêlô enaḡ, “Anyô bêḡ, yêlô leḡhabi nena anyô abôyaḡ atu hamô lôkmala denaḡ ma hanaḡ nena êtôm wak lô, ma tem nijik yani liḡ ba imbiyô esak loḡbô.

64 “Ba intu nêḡ ḡê vovak ini ek neyabiḡ siô êtôm wak lô êḡ. Yakô yanida anêḡ ḡê ku ini neja anêḡ kupik vani ma nesau avômalô nena, ‘Wapômbêḡ lêk hik yani liḡ ba haviyô hathak loḡbô.’ Abôyaḡ êḡ ma tem kambom anôḡ ek yaḡ môḡ atu.”

65 Êḡ ma Pailat hanaḡ hadêḡ thêlô, “Mavi. Noja ḡê vovak doho ba unu ek nepesaḡ siô abôlêk êḡ ba majaḡ.”

66 Êḡ ma thêlô i ma ebalanḡ valu atu ba hamô siô abôlêk siḡ. Yôv ma thêlô enaḡ hadêḡ ḡê vovak, “Môlô nôḡ ek noyabiḡ siô êntêk.”

28

Yisu haviyô hathak loḡbô

(Mak 16:1-10; Luk 24:1-10; Jon 20:1-18)

* 27:46: Sng 22:1 * 27:48: Sng 69:21 * 27:51: Kis 26:31-33; Hib 10:19-20 * 27:55-56: Luk 8:2-3 * 27:57-58:

Lo 21:22-23 * 27:60: Ais 53:9 * 27:63: Mat 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21

¹ Sabat hale ba hi. Ma sonda êṅ anêṅ wak te môṅ hayô. Lôkbôk momañiniṅ ma Malia anêṅ Magadala lôk Malia yaṅ thai i ek nêgê siô.

² Ma duviaṅ bêṅ hayô ek malê nena Anyô Bêṅ anêṅ aṅela te halôk anêṅ leṅ ba halêm ba habubi valu bêṅ atu vê ma hayô hamô loṅ ba hamô.

³ Anêṅ thohavloma hatôm damak ma anêṅ kwêv ma thapuk anêṅ dôêṅ.

⁴ Ma ṅê vovak êyê ba êkô kambom ba elowaliṅ. Ba êv yak êlôk êk êtôm ṅê ṅama.

⁵ Êṅ ma aṅela hanaṅ hadêṅ avi ju êṅ, “Miṅ nôkô ami. Yahayala nena mamu ôbôlêm Yisu, ôpatu ba ik hathak a.

⁶ *Wapômbêṅ lêk hik yani liṅ yôv ba haviyô hathak loṅbô hatôm bôk ba hanaṅ. Yani miṅ hêk loṅ êntêk ami ma lêk hi yôv. Ma nôlêm ek ôṅgô loṅ atu ba yani hêk.

⁷ Mamu ketheṅ ba unu nonaṅ êndêṅ anêṅ ṅê ku nena, ‘Wapômbêṅ lêk hik yani liṅ hêk ṅama ba haviyô hathak loṅbô. Ma lêk hamôṅ ek môlô ba hi Galili. Ôyô loṅ êṅ ma tem nôpôm yani.’ Abô êntêk intu yahalêm hathak.”

⁸ Avi ju êṅ elañô abô êṅ ba êkô, ma doṅtom thai leṅiṅmavi anôṅ haviṅ. Ma thai etak siô ma elañviṅ ketheṅ ba i ek nenaṅ abô êṅ êndêṅ anêṅ ṅê ku.

⁹ Ma Yisu hapôm thai ma hanaṅ, “Lôkbôk mavi.” Ma thai i evaloṅ vakapô ma êv yeṅ hadêṅ yani.

¹⁰ *Êṅ ma hanaṅ, “Mamu miṅ nôkô ami ma unu nonaṅ êndêṅ yenaṅ aiyaṅ thêlô nena ini Galili. Loṅ êṅ ma tem thêlô nêpôm ya.”

Nê vovak iniṅ abôyaṅ

¹¹ Avi ju êṅ even denaṅ ma ṅê vovak doho eyabiṅ siô êyô Jelusalem. Ma thêlô i hadêṅ ṅê bêṅbêṅ êbôk da ma enaṅ abô hathak duviaṅ lôk aṅela.

¹² Ma ṅê bêṅbêṅ êbôk da lôk ṅê bêṅbêṅ ethak doṅtom ma epesaṅ abô ek nênem valuseleṅ bêṅ anôṅ êndêṅ ṅê vovak.

¹³ Ma thêlô enaṅ hadêṅ ṅê vovak nena, “Môlô nonaṅ aêntêk êndêṅ avômalô, ‘Yêlô ek

sôm ba athôṅ paliṅ ma Yisu anêṅ ṅê ku êlêm hadêṅ bôlôvôṅ ma ewa anêṅ kupik vani.’ ”

¹⁴ Ma thêlô enaṅ abô doho haviṅ hadêṅ ṅê vovak nena, “Anyô bêṅ Pailat halaṅô abô hathak nôm êṅ, ma yêlô tem napesaṅ abô imbiṅ yani ek môlô miṅ nôpôm malaiṅ ami.”

¹⁵ Ma ṅê vovak ewa valuseleṅ ma idum hatôm atu ba ṅê bêṅbêṅ enaṅ. Ma abô êṅ intu hi haveṅ Israeḷ iniṅ loṅ sapêṅ ba enaṅ aêṅ aleba lêk.

Yisu hêv ku hadêṅ anêṅ ṅê ku

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

¹⁶ *ṅê ku laumiṅ ba lahavute i Galili ma êyô dumlolê atu ba Yisu bôk hanaṅ yôv nena thêlô ini.

¹⁷ Thêlô êyê Yisu ma êv yeṅ hadêṅ yani. Ma doho êthôṅ paliṅ dokte ba leṅiṅhabi nena, “Êntêk ma Yisu mena mi e?”

¹⁸ *Êṅ ma halêm ma hanaṅ hadêṅ i, “Wapômbêṅ hêv athêṅ bêṅ hadêṅ ya ek yayabiṅ leṅ lôk pik lôkthô.

¹⁹ *Aêṅ ba môlô unu êtôm pik sapêṅ ma nundum avômalô sapêṅ ba nimbitak êtôm yenaṅ avômalô. Ma nusik thêlô êndôk ṅaṅ esak Wapômbêṅ lôk Nakaduṅ ma Lovak Matheṅ iniṅ athêṅ.

²⁰ Ma nôndôṅ thêlô ek nesopa abô nômbêṅ atu ba bôk yahêv hadêṅ môlô yôv. Odaṅô! Tem yamô imbiṅ môlô êtôm wak nômbêṅ intu sapêṅ endeba pik lo leṅ anêṅ daṅ.”

* **28:6:** Mat 12:40; 16:21 * **28:10:** Mat 26:32 * **28:16:** Mat 26:32 * **28:18:** Jon 13:3; Ep 1:20-22 * **28:19:** Mak 16:15-16; Ap 1:8

Abô Mavi atu ba Mak hato Abô môñ

Mak hato kapya êntêk. Yani anêñ athên yan nena Jon Mak. Yani ma anyô Israël te. Sêbôk atu ba Yisu hadum anêñ ku hamô pik, ma Mak ma anyô muk denañ ba intu miñ hi haviñ Yisu ami. Yani halumbak bêñ hamô Jelusalem ba intu halanô abô hathak Yisu (Ap 12:12). Môñ anôn ma Pol lo Banabas i luvuluvu, ma ewa Mak haviñ (Ap 12:25; 13:5; 13:13; 15:36-39; Kol 4:10; 2Ti 4:11). Haven yan ma Mak hamô haviñ Pita hamô Lom. Pita bôk hayê Yisu anêñ ku lôkthô hathak ma, ba intu hanan ba Mak hato.

Mak hik thô nena Yisu Kilisi ma Wapômbên anêñ Nakaduñ ba havalon Wapômbên anêñ lôklokwan ba hadum nômbithi lomaloma hathak. Ma hato haviñ nena Yisu halêm pik hatôm anyô ku te. Mak hayê malain lomaloma hapôm avômalô êvhaviñ anêñ Lom, ba intu hato kapya êntêk ek embatho avômalô êvhaviñ lon ek nimin lôklokwan. Mak hayê nena Yisu anêñ lôklokwan ma bêñ anôn ba hamôn ek Sadañ anêñ.

Hato kapya êntêk hadên sondabên 55 mena 65 AD la.

Jon anyô hathik nan hapôpêk Yisu anêñ lonônê

(Mat 3:1-12; Luk 3:1-17; Jon 1:19-28)

¹ Abô Mavi êntêk ma hathak Wapômbên nakaduñ Yisu Kilisi.

² Hatôm plopet Aisaia bôk hato aêntêk, “Ondañô! Tem yanêm yenañ anyô ku te ek enja abô êmôn ek o, ôpên tem êpôpêk anêm lonônê.
Malakai 3:1

³ *Kaek te halam haven lon thiliv nena, ‘Nôpôpêk lonônê ek Anyô Bên êlêm, ma nopesan ba imbitak thêthôn ek yani.’”
Aisaia 40:3

* **1:3:** Ais 40:3
12:18; Mak 9:7

* **1:4:** Ap 13:24; 19:4
* **1:13:** Sng 91:11-13

* **1:6:** 2Kin 1:8; Mat 11:8
* **1:14:** Mak 6:17

* **1:7:** Ap 13:25

* **1:11:** Sng 2:7; Ais 42:1; Mat

* **1:15:** Mat 3:2

⁴ *Aên ba Jon anyô hathik nan habitak anên lon thiliv ba hanan ek avômalô nede kapôlônin liliñ ba nisik nan ek Wapômbên nêm inin kambom vê.

⁵ Êñ ma avômalô Judia lo Jelusalem sapên ibi thêthô ba i hadên yani ek enan inin kambom bên. Ma Jon hathik i halôk nan Jolodañ.

⁶ *Jon ma hathak hik kwêv atu ba epe-san hathak bok kamel vuluk ma havak bokngôp epesan hathak bok kupik hayôhêk lamalim. Ma hathak hayan kôm sopek lôk hanum biyo thôk.

⁷ *Ma hanan nena, “Ôpatu ba tem emben ya yam anên lôklokwan ma boman ek yenañ. Yani ma anyô lôk athên bên ma ya ma yaônâlôk ba intu miñ hatôm yakôm ba yapole anên vakapô bokngôp anên yak vê ami.

⁸ Yahathik môlô hathak nan. Ma donjom yani tem isik môlô esak Lovak Mathen.”

Jon hathik Yisu

(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22; Jon 1:32-34)

⁹ Wak te ma Yisu hatak Nasalet anên Galili ba halêm ma Jon hathik yani halôk nan Jolodañ.

¹⁰ Yisu haviyô anên nan kapô ma hayê len hakyav ma Lovak Mathen halôk ba halêm ek yani hatôm menak bôbô.

¹¹ *Ma abô te halêm anên len nena, “O ma yenañ Okna atu ba yalenhaviñ. Yalenmavi anôn hathak o.”

Sadañ halôk Yisu la ek indum kambom

(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Ma kethen oyan ma Lovak Mathen hên Yisu vê hi lon thiliv.

¹³ *Yisu hamô lon êñ hatôm wak 40, êñ ma Sadañ hayô ba halôk yani la. Yani hamô haviñ alim boman ma anjela eyabin yani.

Yisu anên ku môñ

(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)

¹⁴ *Etak Jon halôk koladôn, êñ ma Yisu hi Galili ma hanan Wapômbên anên Abô Mavi bên nena,

¹⁵ *“Wakma lêk hayô yôv ba Wapômbên anên lon lôklinyak lêk habobo. Aên ba node

kapôlômim liliñ lôk nônêmimbiñ Wapômbên anêñ Abô Mavi!”

Yisu halam anyô ayova ek nesopa yani (Mat 4:18-22; Luk 5:1-11; Jon 1:35-42)

16 Yisu habup hathak kasukthôm Galili anêñ dañ ma hayê Saimon lo yañ Andulu. Thai ma nê ik alim ba lêk ekaliv yakseñ haven.

17 Ma Yisu hanañ hadêñ thai, “Mamu nôlêm nosopa ya. Tem yandum ba mamu nôbôv avômalô êtôm ôvôv alim halôk yakseñ.”

18 Kethen oyañ ma thai êdô iniñ yakseñ hamô ma esopa yani.

19 Yisu habup hathak vauna ma hayê Jems lo Jon. Thai ma Sebedi nali ba êmô iniñ yey ma idu iniñ yakseñ titip.

20 Hayê thai ma halam, êñ ma êdô lambô Sebedi hamô yey haviñ anêñ nê ku, ma i esopa yani.

Yisu hêv ngôk vê (Luk 4:31-37)

21 Ma Yisu thêlô êyô Kapaneam ba êmô. Ma Sabat hayô ba Yisu hi unyak yey ma hadôñ avômalô.

22 *Thêlô elañô anêñ abô ba eson kambom ma leññhabi nena yani miñ hadôñ i hatôm nê lôkauk hathak abô balabuñ ami. Mi, hadôñ i hatôm anyô lôk athên bêñ.

23 Ma anyô te hamô unyak yey êñ ba ngôk lelaik hamô haviñ yani. Ma halam nena,

24 *“Yisu anêñ Nasalet, hólêm ek udum malê êndên yêlô? Hólêm ek umbuliñ yêlô e? Yahayala o. O ma Wapômbên anêñ Anyô Mathen.”

25 Êñ ma Yisu hathañ ngôk êñ ba hanañ, “O bônôn ma otak ôpêntu!”

26 *Ma ngôk lelaik êñ hayôkwiñ ôpên kambom anôn ba hanjaliak ma hatak ôpên ba hi.

27 Ma avômalô sapên eson kambom ba enañ hadên i, “Malê êntêk aên am? Yani hadôn auk lukmuk hatôm anyô lôk athên bêñ. Ma hanañ lôklokwañ hadên ngôk lelaik ma elañô anêñ abô ba esopa.”

28 *Ma abô hathak Yisu halañviñ haven Galili iniñ loñ sapên.

Yisu hadum avômalô lijiñ bêñ anôn mavi (Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)

29 Ma Yisu thêlô etak unyak yey, ma i Saimon lo Andulu iniñ unyak. Ma Jems lo Jon i iviñ.

30 Êyô unyak, ma enañ hadên Yisu nena Saimon yañavi hapôm lijiñ vovañ ba hêk.

31 Ma Yisu hi hadên avi êñ ma havalon bañ ma hadadi haviyô. Êñ ma lijiñ hatak yani ma hapôpêk nôm ek thêlô.

32 Wak halôk abuk ma avômalô ewa nê lôk lijiñ lôk nê takatu ba ngôk habuliñ i ba êlêm ek Yisu.

33 Lôk avômalô malak lôn êñ sapên êlêm iviñ ba êmô unyak anêñ piklêvôn.

34 *Êñ ma Yisu hadum avômalô lôk lijiñ lomaloma bêñ anôn mavi. Ma hêv ngôk bêñ anôn vê haviñ. Ngôk takên eyala nena yani intu opalê ba miñ hatak i ek nenañ abô ami.

Yisu da hi loñ thiliv ek eten mek (Luk 4:42-44)

35 *Lôkbôk momañiniñ mi ma Yisu haviyô ba hi loñ thiliv ek eten mek.

36 Ma Saimon thêlô i êbôlêm yani haven.

37 Êpôm yani ma enañ, “Avômalô sapên êbôlêm o haven.”

38 Ma Yisu hanañ, “Alôana buyañ. Alôana malak lôn takatu ba hamô habobo ek yanañ Wapômbên anêñ abô êndên i imbiñ. Hathak ôdôn êñ iyom intu yahalêm.”

39 *Ma Yisu haven Galili iniñ loñ sapên ma hanañ Wapômbên anêñ abô hamô iniñ unyak yey lôk hêv ngôk bêñ anôn vê hêk avômalô.

Yisu hadum anyô lôk palê lepla te mavi (Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

40 Ma anyô lepla te hi hayô ek Yisu ma halek vadôn lêlô ma habui hadên Yisu ba hanañ, “Hathak oda anêm lemhaviñ, ma hatôm undum ba yambitak mavi.”

41 Ma Yisu lahiki hathak ôpên ba hatak bañ hayôhêk yani ma hanañ, “Yalenhaviñ. Umbitak mabuñ mavi.”

42 Êñ ma palê lepla êñ hayôv ma liñkupik habitak mabuñ mavi.

* 1:22: Mat 7:28-29 * 1:24: Mak 5:7 * 1:26: Mak 9:26 * 1:28: Mat 4:24 * 1:34: Mak 3:10-12 * 1:35: Mat 14:23; Mak 6:46 * 1:39: Mat 4:23; 9:35

⁴³ Ma Yisu hêv ôpêñ ba hi kethen ma hanañ lôklokwan hadêñ yani nena,

⁴⁴* “Min onañ nô m êñ bêñ êndêñ avômalô vi ami. Nu êndêñ nê êbôk da ma nuñgwik o thô êndêñ i iyom. Ma osopa balabuñ atu ba Mose bôk hato ba nê m da ek nê êbôk da nêgê o nena lêk hubitak mabuñ.”

⁴⁵ Ma doñtom ôpêñ min hasopa Yisu anêñ abô thêthôn ami. Mi, hanañ bêñ ba abô êñ hi mayaliv. Ba intu Yisu min hatôm ni lomalak nenanena ami. Mi, hi haven loñ thiliv, ma avômalô êlêm anêñ luvuluvu ba êyô ek nêgê yani.

2

Yisu hadum anyô havuvinj te mavi (Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)

¹ Wak doho hale ba hi ma Yisu hi Kapaneam hathak loñbô ma avômalô elañô nena Yisu lêk hayô anêñ loñ.

² Êñ ma avômalô bêñ anôn êlêm ba êmô unyak kapô êñ aleba putup, ma unyak abôlêk putup aêñ iyom. Ma Yisu hanañ Wapômbêñ anêñ abô hadêñ i.

³ Ma anyô doho ewa anyô havuvinj te ba êlêm ma anyô ayova evak.

⁴ Avômalô bêñ anôn ba loñ putup ba min hatôm neja ôpêñ ba ini unyak kapô ek Yisu ami. Ba ethak unyak vôn ba êñgô unyak vôn abyan ma êlêlô ôpêñ halôk yê m aleba habup ek Yisu.

⁵ Yisu hayê thêlônin êvhavinj, ma hanañ hadêñ anyô havuvinj atu nena, “Yenan okna, lêk yahêv anê m kambom sapêñ vê.”

⁶ Ma nê lôkauk hathak abô balabuñ doho êmô havin ba leñinhabi nena,

⁷ “Aisê ka ôpêntêk hanañ aêñ? Ôpêñ hason nena yani ma Wapômbêñ e? Anyô late min hatôm nê m kambom vê ami ma Wapômbêñ iyom.”

⁸ Yisu hayala thêlônin auk ba hanañ nena, “Aisê ka môlô lemimhikam hathak abô êntêk?”

⁹ Abô alê intu vumvum ek yanaj êndêñ anyô havuvinj êntêk: ‘Lêk yahêv anê m kambom sapêñ vê’ mena ‘Umbiyô onja anê m yê m ba omben.’

¹⁰ Aêñ ba tem yangik thô êndêñ môlô nena Anyô Anêñ Nakaduñ atu anêñ athêñ ma

bêñ ba hatôm nê m kambom vê.” Êñ ma hanañ hadêñ anyô havuvinj atu aêntêk,

¹¹ “Yanaj êndêñ o nena umbiyô umin ma onja anê m yê m ba nu anê m unyak.”

¹² Êñ ma ôpêñ haviyô anêñ avômalô malêvôn ma hawa anêñ yê m ma hale yainj ba hi. Avômalô eson kambom ba êbô Wapômbêñ anêñ athêñ ba enaj, “Yêlô min bôk ayê nômlate aêntêk ami!”

Yisu dalam Livai (Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³ Ma Yisu hatup hi kasukthôm anêñ dan. Ma avômalô bêñ anôn êyô ma yani hadôn i.

¹⁴ Yani habup hathak ma hayê Livai, Alpius nakaduñ hamô unyak ewa takis. Ma hanañ, “Ôlêm osopa ya.” Êñ ma haviyô ba hi hasopa yani.

¹⁵ Yisu hayañ nô m havin Livai hamô anêñ unyak. Ma nê ewa takis lôk nê idum kambom bêñ anôn êyô eyañ nô m havin yani lôk anêñ nê ku ek malê nena thêlô bêñ anôn esopa Yisu.

¹⁶* “Ma Palisi doho atu ba nê lôkauk hathak abô balabuñ êyê ma enaj hik anêñ nê ku lin, “Yisu hayañ nô m havin nê ewa takis lôk nê idum kambom eka?”

¹⁷ Yisu halañô inin abô ma hanañ, “Nê lôk lijin iyom intu ethak i êyê dokta. Ma nê lijin mi ma mi. Ma aêñ iyom yahalêm ek yandam nê takatu ba idum kambom. Ma min yahalêm ek yandam nê thêthôn ami.”

Enaj hik Yisu linj hathak kobom evak balabuñ ek nô m

(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Wak te ma Jon anêñ nê ku lôk Palisi esopa inin kobom evak balabuñ ek nô m ek leñinhabi Wapômbêñ. Ma avômalô doho êyô ek Yisu ma enaj hik lin, “Jon lo Palisi inin nê ku evak balabuñ ek nô m ma anê m ma mi eka?”

¹⁹ Ma Yisu hanañ, “Anyô te hawa avi lukmuk, êñ ma anêñ anyô môlô eyañ nô m lôk leñinmavi. Ma min hatôm nembak balabuñ ek nô m ami.

²⁰ Ma doñtom haven yam, ba ewa yani vê hêk thêlô, êñ ma anêñ nê môlô tem nembak balabuñ ek nô m.

* 1:44: Wkp 14:1-32 * 2:16: Mat 11:19

21 “Anyô late hatôm enja sôp lukmukbute ba indu sôp bô anêḡ abyanḡ siḡ esak ami. Hadum aêḡ ma tem sôp lukmuk buêḡ êmô sôp bô kisi. Êḡ ma tem itip bêḡ.

22 Ma môlô othak ôkê waiḡ lukmuk halôk kolopak epesanḡ hathak bok kupik bô e? Mi! Waiḡ lukmuk êḡ tem imbuliḡ bok kupik bô atu ba bôk thektheḡ ba tem ipup ba waiḡ enḡasô ni. Ba intu othak ôkê waiḡ lukmuk halôk bok kupik lukmuk atu ba belap ek isiḡ mavi ma miḡ ipup ami lôk waiḡ miḡ enḡasô ni ami.”

Yisu ma Sabat anêḡ alan
(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

23 Sabat te ma Yisu lôk anêḡ ḡê ku i evenḡ ku kapô te, ma ḡê ku ewa wit doho ek nejanḡ.

24 *Ma Palisi enaḡ hadêḡ Yisu, “On-
daḡô! Abô balabuḡ hanaḡ nena Sabat ma miḡ hatôm nandum ku ba naja nôḡ ek naḡḡaḡ ami. Ma doḡtom anêḡ ḡê ku ibuliḡ waklavôḡ êḡ!”

25 *Ma Yisu hanaḡ nena, “Môlô bôk osam abô hathak Devit lôk anêḡ ḡê môlô ema kisi ba idum e?”

26 *Sêbôk atu ba Abiata hadum ku anyô bêḡ habôk da, ma Devit habitak hayô Wapômbêḡ anêḡ unyak mathenḡ kapô ma hayaḡ polom atu ba mathenḡ anôḡ. Polom êḡ ma ḡê êbôk da iyom iniḡ ek nejanḡ ba intu habuliḡ abô balabuḡ buêḡ. Ma doḡtom Devit hayaḡ doho ma hêv doho hadêḡ anêḡ ḡê takatu ba iviḡ yani ba eyaḡ.”

27 *Ma Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô, “Wapômbêḡ hapesaḡ Sabat ek nêḡ avômalô sa ma miḡ hapesaḡ avômalô ek Sabat eyabiḡ i ami.

28 Aêḡ ba Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu ma Sabat anêḡ Alaḡ.”

3

Sabat ma Yisu hadum anyô baḡ hatyôk te mavi
(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

1 Ma Yisu habitak hayô unyak yeḡ kapô hathak loḡbô. Ma anyô baḡ hatyôk te hamô unyak êḡ kapô.

2 Ma ḡê takatu ba êbôlêḡ loḡôndê ek nenaḡ Yisu bêḡ êmô ma ititiḡ yani nena tem indum ôpêḡ mavi êndêḡ Sabat mena mi e?

3 Êḡ ma Yisu hanaḡ hadêḡ ôpatu ba baḡ hatyôk nena, “Umbiyô umiḡ ek avômalô sapêḡ nêḡê o.”

4 *Vêḡ ma hanaḡ hik thêlô liḡ nena, “Alalô hatôm nandum malê ek nasopa balabuḡ Sabat? Hatôm alalô nandum mavi mena nandum kambom? Hatôm alalô nanêḡ anyô sa ek êmô lôkmala mena naḡḡik i vônô?” Ma doḡtom sapêḡ bônôḡ.

5 Ma Yisu lamaniḡ ba hatitiḡ i hawê haveḡ lôk lamalaiḡ hathak thêlô evaloḡ kapôlôḡiḡ loḡ. Êḡ ma hanaḡ hadêḡ ôpatu, “Oto bahem.” Ma ôpêḡ hato baḡ ma baḡ êḡ habitak mavi hathak loḡbô.

6 *Yôv ma Palisi ethak doḡtom haviḡ avômalô Israeḡ vi atu ba esopa Helot. Ma evak abô ek nêpôm loḡôndê te ek nijik Yisu vônô.

Avômalô bêḡ anôḡ esopa Yisu
(Mat 12:15-16; Luk 6:17-19)

7 Yisu lôk anêḡ ḡê ku etak loḡ êḡ ba i kasukthôm anêḡ daḡ ma avômalô Galili bêḡ anôḡ esopa yani.

8 Avômalô anêḡ Judia ma Jelusalem lo Idumia ma ḡaḡ Jolodaḡ vi lôk Taia ma Saidon, bêḡ anôḡ elañô nôḡ takatu ba Yisu hadum ba intu êlêḡ ek nêḡê yani.

9 Ma Yisu hayê avômalô bêḡ anôḡ ba hanaḡ hadêḡ anêḡ ḡê ku nena nêpôm yeḡ te yapîḡ ek avômalô ekalabu yani siḡ ma esak yeḡ êḡ ba ni êmô.

10 *Ek malê nena bôk hadum avômalô lôk lijiḡ bêḡ anôḡ mavi ba avômalô takatu ba idum lijiḡ denaḡ intu lôklokwaḡ ek nêḡôm yani.

11 *Ma ḡôk lelaik takatu êyê yani ma êv yak êlôk êk yani ma ba elañ lôklala nena, “O ma Wapômbêḡ anêḡ Nakaduḡ.”

12 *Ma doḡtom Yisu hanaḡ lôklokwaḡ hadêḡ thêlô ek miḡ nenaḡ yani bêḡ êndêḡ anyôla ami.

Yisu halam ḡê ku laumiḡ ba lahavuju
(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

* 2:24: Lo 23:25 * 2:25: 1Sml 21:1-6 * 2:26: Wkp 24:5-9 * 2:27: Lo 5:14 * 3:4: Luk 14:3 * 3:6: Mat 22:15-16 * 3:10: Mat 14:36 * 3:11: Luk 4:41 * 3:12: Mak 1:34

13 Ma Yisu hathak dum te ba hi ma halam nê takatu ba yani lahavij ba i hadêj yani.

14 Ma habi ban hayô haminj anyô hatôm lauminj ba lahavuju ma halam i nena aposel. Yani hatak i ek nê môm imbiñ yani lôk nê m i ba ini ek nenanj Wapômbêj anêj abô bêj.

15 Ma yani lahavij nê môm lôklokwanj êndêj thêlô ek nê nê môm ngôk lomaloma vê.

16 *Êntêk ma anyô lauminj ba lahavuju takatu ba Yisu halam i. Saimon atu ba halam nena Pita ma

17 *Jems lo yan Jon, thai inij lambô ma Sebedi. Ma halam i nena Boanegis. Boanegis anêj ôdônj nena Kakalu anêj Nali.

18 Ma Andulu lôk Pilip ma Batolomiu lo Matyu ma Tomas lo Jems Alpius nakadun ma Tadius lôk Saimon anyô Selot* te

19 ma Judas Iskaliot, ôpatu vê m ma hanañ Yisu bêj.

Yisu lo Belsebul

(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

20 Ma Yisu lôk anêj nê ku êyô unyak te kapô ma avômalô bêj anônj êyô ba ekalabu thêlô sinj hathak lonj bô aleba minj hatôm nejanj nôm ami.

21 Ma Yisu anêj avômalô elanj abô hathak nôm êj ma êlê m ek neja yani ba ini neyabinj ek malê nena avômalô enanj nena anêj auk lêk molo.

22 *Nê lôkauk hathak abô balabunj anêj Jelusalem êlôk ba êlê m ma enanj, “Belsebul* hamô havij yani! Ba intu hêv ngôk vê hathak ngôk inij anyô bêj Belsebul anêj lôklokwanj.”

23 Ma Yisu halam thêlô êlê m ethak donjom ma hanañ abô lonj kapô doho hadêj i. “Sadanj hatôm nê m Sadanj vê e?”

24 Mi, avômalô lonj bêj te evaki vose hi ôdônj ju, êj ma tem nê nê m yak.

25 Lôk avômalô ôdônj te evaki vose hi ôdônj ju, êj ma tem nê nê m yak aêj iyom.

26 Ba intu Sadanj hik vovak havij yanida ba havaki vose hi ôdônj ju, êj ma tem yani nê m yak ba tem minj ê môm ami.

* **3:16:** Jon 1:42 * **3:17:** Luk 9:54 * **3:18:** Selot anêj ôdônj nena anyô atu ba hapôlik hathak Lom inij gavman ek minj eyabinj avômalô Israe ami. * **3:22:** Mat 9:34; 10:25 * **3:22:** Belsebul ma Sadanj anêj athêj yan. * **3:31:** Mak 6:3; Jon 2:12; Ap 1:14 * **4:1:** Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 * **4:2:** Mat 13:34; Mak 4:33-34

27 Odañô abô yan imbiñ. Anyô te hatôm imbitak êyô anyô lôklokwanj yan anêj unyak kapô ba enja anêj nôm kama vani e? Mi anônj! Ôpêj embalonj anyô lôklokwanj êj ba ekak lonj am, êj ma yani hatôm enja anêj nôm kama vani.

28 Yanañ avanônj êndêj môm loma nena Wapômbêj tem nê m avômalô inij kambom lomaloma lôk abô ma takatu ba enanj vê.

29 Ma donjom anyô la hayê Lovak Matheñ anêj ku ba hanañ abô ma nena, “Êntêk ma Ngôk Bêj anêj ku”, êj ma Wapômbêj minj hatôm nê m kambom êj vê ênjêk ôpêj ami. Ma mi. Anêj kambom êj tem ênjêk thêthô.”

30 Yisu hanañ abô takêj hathak nê takatu ba enanj nena ngôk lelaik hamô havij yani.

Yisu anêj talêbô lôk iviyanj

(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

31 *Ma Yisu anêj talêbô lôk iviyanj êyô iminj yainj ma êv anyô te ba hi ek enanj êndêj Yisu nena êlê m yainj.

32 Avômalô bêj anônj lêk ekalabu yani sinj ba enanj, “Lemtambô lôk môm loma viyanj iminj yainj ba leñinhavij nê gê o.”

33 Ma Yisu hanañ hik linj, “Opalê intu yenañ wakatik lôk aiyanj thêlô?”

34-35 Ma Yisu hayê avômalô nôm bêj atu ba ekalabu yani sinj ma hanañ, “Avômalô takatu ba esopa Wapômbêj anêj lahavij, intu yenañ wakatik lôk aiyanj ma livônj thêlô. Ba intu môm loma êntêk ma yenañ wakatik lôk aiyanj thêlô.”

4

Abô lonj kapô hathak anyô hapaliv yanjvêk

(Mat 13:1-23; Luk 8:4-15)

1 *Ma Yisu hadônj avômalô hathak lonj bô hamô kasukthôm anêj danj. Ma avômalô bêj anônj ekalabu yani sinj ba intu hathak yeñ te ba hi hamô kasuk habobo linjanj ma avômalô iminj linjanj habup hathak.

2 *Ma hadônj thêlô hathak abô lonj kapô bêj anônj. Ba hanañ nena,

3 “Odañô! Anyô te hi hapaliv anêj yanjvêk halôk anêj ku.

4 Yani hapaliv yanvêk takêñ ma vi halôk loñôndê. Êñ ma menak êpôm ba eyañ.

5 Ma doho halôk valu kikiliñ ba intu hapup kethen ek malê nena pik dokte iyom.

6 Ma donjom wak habi hayô hêk ma hakapok ek malê nena anêñ ngalôk ma bidonña.

7 Ma vi halôk loñ yak lôkmanñin kapô ba yak êñ halumbak hayô yanvêk takêñ vov. Ba intu miñ yanvêk êñ hik anôñ ami.

8 Ma donjom vi halôk pik mavi ba hapup ba habitak bêñ ba hik anêñ anôñ. Vi hatôm 30, ma vi 60, ma vi 100.”

9 Yôv ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Môlô nê lôk lemôndôñ ma nodanô abô êntêk katô!”

10 Avômalô nômbênñ atu etak Yisu ba i, êñ ma yani lôk anêñ nê ku laumiñ ba lahavuju ma avômalô takatu ba evenñ havenñ yani iyom intu thêlô êmô. Ma thêlô enañ hik yani liñ hathak abô loñ kapô takatu ba yani hanañ anêñ ôdôñ.

11 Ma Yisu hanañ, “Wapômbênñ lêk hêv anêñ auk loñ kapô hathak anêñ loñ lôkliñyak hadêñ môlô. Ma donjom avômalô vi atu ba êmô yaiñ ek anêñ loñ lôkliñyak, thêlô ethak elañô abô êñ hathak abô loñ kapô iyom.

12 *Aên ba,
“ thêlô tem nêgê bêñ anôñ, ma donjom tem miñ neyala ami.

Ma tem nedanô abô bêñ anôñ,
ma donjom tem miñ neyala abô takêñ anêñ ôdôñ ami.

Yakô thêlô nede kapôlôñin liliñ,
ma Wapômbênñ nêmi iniñ kambom vê.”
Aisaia 6:9-10

13 Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Môlô miñ oyala abô loñ kapô êntêk ami e? Aên ba tem môlô noyala abô loñ kapô yanñ aisê?”

14 Anyô atu ba havatho yanvêk, êñ ma hatôm yani havatho Wapômbênñ anêñ abô.

15 Ma avômalô vi ma êtôm yanvêk atu ba epaliv halôk loñôndê. Thêlô êñ elañô Wapômbênñ anêñ abô. Ma donjom kethen oyañ ma Sadanñ hayô ba hêv abô takatu ba evatho halôk thêlô kapôlôñin vê.

16 Ma avômalô vi ma hatôm yanvêk epaliv halôk valu kikiliñ. Thêlô elañô Wapômbênñ anêñ abô ba êvhavinñ kethen lôk lenñmavi.

17 Ma donjom miñ habi ngalôk ami ba intu imiñ vauna iyom. Ek malê nena malainñ lôk vovanñ hapôm thêlô hathak Wapômbênñ anêñ abô, êñ ma etak iniñ êvhavinñ kethen oyañ.

18 Ma avômalô vi êtôm yanvêk epaliv halôk loñ yak lôkmanñin kapô. Avômalô takêñ elañô Wapômbênñ anêñ abô,

19 *ma donjom thêlô lenñhiki bêñ anôñ hathak iniñ lôkmala pik êntêk lôk valuseleñ ma malenñkilik hathak nômkama loma-loma. Auk takêñ intu hasivunñ Wapômbênñ anêñ abô ba thêlô miñ ik iniñ anôñ ami.

20 Ma avômalô vi ma êtôm yanvêk epaliv halôk pik mavi. Thêlô elañô ba evalonñ loñ hêk thêlôniñ kapôlôñin. Doho iniñ anôñ atu ba hik ma hatôm 30 ma doho 60 ma doho hatôm 100.”

*Êthôkwênñ atum hamiñ ek nêmi deda
(Luk 8:16-18)*

21 *Ma Yisu hanañ hik thêlô liñ nena, “Môlô othak ôtôm atum ba osonñ halôk unñ kapô mena uvunñ hamô loñ kapô e? Mi, môlô ôtôm ba ôthôkwênñ liñ hamiñ.

22 *Nômkama nômbênñ atu ba hamô loñ kapô, êñ ma vêmam ka tem imbitak yaiñ. Ma nômkama takatu ba anyô havunñ hêk loñ kapô, êñ ma vêmam ka tem imbitak deda.

23 O anyô lôk lemôndôñ ma ondanô abô êntêk.”

24 *Vêmi ma Yisu hanañ, “Lemimimbi abô takatu ba yahanañ katô. Ma olanô mavi, êñ ma tem noyala katô anôñ lôk noja auk mavi bêñ anôñ imbiñ.

25 *Ôpatu ba halañô Wapômbênñ anêñ abô, ma tem Wapômbênñ nêmi auk bêñ anôñ êndênñ yani. Ma donjom ôpatu ba miñ halañô Wapômbênñ anêñ abô ami, anêñ auk mavi atu ba bôk hamô havinñ yani, Wapômbênñ tem nêmi vê.”

Abô loñ kapô hathak yanvêk halumbak bêñ

* 4:12: Ap 28:26-27 * 4:19: Mat 19:23-24 * 4:21: Mat 5:15; Luk 11:33 * 4:22: Mat 10:26; Luk 12:2 * 4:24: Mat 7:2 * 4:25: Mat 13:12; 25:29; Luk 19:26

26 Ma Yisu hanañ, “Wapômbêñ anêñ loñ lôklinyak ma aêntêk. Anyô te hapaliv yanvêk halôk anêñ ku kapô.

27 Ma hêk hadêñ bôlôvôñ ma haven hadêñ lôkwak. Ma donjom yanvêk da hapup ba habitak bêñ, ba anyô êñ miñ hayala ami.

28 Pik da hadum ku ba yanvêk êñ hapup ba livuk habitak ma habi ñauñ ba hik va hayô hamô.

29 *Ma nôm takêñ hapôpêk i, êñ ma anyô êñ hawa biñ ba hale anôñ hathak ek malê nena waklavôñ neja anôñ hayô.”

*Abô loñ kapô hathak ava yaôna
(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)*

30 Ma Yisu hanañ, “Yanañ aisê esak Wapômbêñ anêñ loñ lôklinyak ek nêma auk êndêñ môlô? Lôk abô loñ kapô alê yan intu tem yanañ?

31 Wapômbêñ anêñ loñ lôklinyak ma hatôm ava yaônate ba havatho halôk anêñ ku. Ava êñ ma yaôna lôk.

32 Ma donjom hapup ba habitak alokwan daim ba hamôñ ek nômkama ku kapô vi. Alokwan êñ anêñ thanañ ma bêñ ba intu loñ kapô mavi ek menak nedav iniñ unyak êndôk ba nêma.”

*Yisu hanañ abô loñ kapô iyom
(Mat 13:34-35)*

33 Ma Yisu hathak hanañ abô loñ kapô bêñ anôñ aêñ iyom hadêñ avômalô. Ma hadôñ thêlô hatôm thêlôda iniñ auk eyala nômkama.

34 Avômalô bêñ anôñ êmô haviñ yani, êñ ma hathak hadôñ i hathak abô loñ kapô iyom. Ma yanida lôk anêñ nê ku iyom êmô, êñ ma hanañ anêñ ôdôñ bêñ hadêñ i.

*Yisu hanañ ba lovak bêñ hama
(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)*

35 Wak êñ anêñ yanşin habôk ma Yisu hanañ hadêñ anêñ nê ku nena, “Alôana kasukthôm vi tuvulu.”

36 Êñ ma thêlô etak avômalô nômbêñ atu ma ethak yeñ atu ba Yisu hamô ba i. Ma yeñ doho i haviñ.

37 Êñ ma ôthôm bêñ lôk lovak hayô ba hayuv ñañ ba ñañ hanğasô halôk yeñ kapô ba hadum ek êmô yeñ seson.

38 Yisu hayô hêk kwalim te hêk yeñ layuk ba hêk sôm. Êñ ma anêñ nê ku êyô ik liñ ba enañ, “Kêdôñwaga, ñañ tem endok alalô. Ma hoson nena êñ ma nôm oyan e?”

39 Êñ ma Yisu haviyô ma hathañ ñañ budum lôk lovak ba hanañ nena, “Nôñgwêk yaô ma ômô tiñiñ!” Yôv ma lovak hama ma ñañ hêk labalina.

40 Ma Yisu hanañ hadêñ anêñ nê ku nena, “Môlô ôkô eka? Miñ ôêvhaviñ ami denañ e?”

41 Ma nê êñ elowaliñ kambom ba enañ hik thêlôda liñ, “Yani ma opalê ba intu ñañ lo lovak elañô anêñ abô ba esopa.”

5

*Yisu hêv ngôk kambom vê hêk anyô te
(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)*

1 Yisu lôk anêñ nê ku i kasukthôm vi tuvulu ma êyô avômalô Gelasa iniñ pik.

2 Ma yeñ hathak liñ ma Yisu habup pik. Êñ ma anyô lôk ngôk lelaik te halêm anêñ siô ba hi hadêñ Yisu.

3 Yani hathak hamô siô ma miñ hatôm anyô late embalon yani loñ ami. Ma miñ hatôm nekak yani loñ esak señ ami.

4 Bôk evalon yani lôbôlôñ ba ekak va lobañ lusu hathak señ ma donjom hathô señ êñ kisi. Anyô late miñ hatôm embalon ôpêñ ba êmô tiñiñ ami, milôk.

5 Ma wak lo bôlôvôñ sapêñ ma hamô ba haven siô lo dum ma hanğaliak ba hanğothe liñkupik hathak valu.

6 Yani hayê Yisu halêm daim denañ, ma halanviñ ba hi hadêñ Yisu ma halek vadôñ lêlô hamô Yisu ma.

7-8 *Ma Yisu hanañ hadêñ ôpêñ, “Ngôk lelaik, otak ôpêntêk ba nu.” Ma anyô lôk ngôk êñ halam lôklala bomañ, “Yisu, Wapômbêñ Leñ Anôñ Biñ anêñ Nakaduñ, hêlêm ek undum malê êndêñ ya? Esak Wapômbêñ anêñ athêñ miñ nêma vovan êndêñ ya ami!”

9 Êñ ma Yisu hanañ hik ôpêñ liñ, “Anêma athêñ nena?”

Ma ôpêñ hanañ, “Yenañ athêñ nena Nê Vovak Lubunlubun, ek malê nena yêlô ma bêñ anôñ.”

* 4:29: Jol 3:13; ALK 14:15 * 5:7-8: Mak 1:24

10 Ma yani hateŋ Yisu lôbôlôŋ nena miŋ nêŋ thêlô vê êŋjêk loŋ êŋ ami.

11 Bok bêŋ anôŋ eyaŋ nôŋ êmô dum te habobo loŋ êŋ.

12 Ma ŋgôk takêŋ enaŋ hik Yisu liŋ nena, “Nêŋ yêlô vê ni êndôk bok takêŋdaku kapô.”

13 Êŋ ma Yisu halôk ba hêv thêlô vê i êlôk bok takêŋ kapô. Ma bok takêŋ elanviŋ kethen ba i hadêŋ loŋ kambom ma êv yak halôk kasukthôm ba ŋaŋ halok sapêŋ vônô. Bok takêŋ ma hatôm 2,000.

14 Ma ŋê takatu ba eyabiŋ bok êsôv ba i enaŋ bêŋ haven malak bêŋ lôk loŋ yaô nenanena haviŋ. Êŋ ma avômalô i ek nêgê nôŋ atu ba lêk habitak.

15 Thêlô êyô ma êyê ôpatu ba bôk ŋgôk lubuŋlubuŋ êmô iviŋ yani lêk hapuk sôp ma anêŋ auk mavi ba hamô tiŋiŋ. Êŋ ma thêlô êkô kambom.

16 Ma ŋê takatu ba êyê nôŋ êŋ enaŋ abô hadêŋ avômalô hathak malê atu hapôm anyô lôk ŋgôk êŋ ma enaŋ hathak bok takatu ba elok ŋaŋ ba ema haviŋ.

17 Êŋ ma avômalô eten Yisu lôklokwaŋ ek etak thêlônviŋ loŋ ba ni buyaŋ.

18 Yôv ma Yisu hathak yen, ma anyô atu ba ŋgôk bôk hamô haviŋ yani hapetenak nena, “Hatôm yasôk imbiŋ o e?”

19 Ma doŋtom Yisu miŋ halôk hathak ôpêŋ anêŋ abô ami ba hanaŋ nena, “Nu anêŋ unyak lôk anêŋ avômalô. Ma onan êndêŋ thêlô esak nômbêŋ atu ba Anyô Bêŋ hadum hathak o lôk hêv anêŋ lahaviŋ hadêŋ o.”

20 Êŋ ma ôpêŋ havôhi anêŋ loŋ ma hanaŋ hathak nômbêŋ atu ba Yisu hadum hadêŋ yani haven malak laumiŋ atu ba hamô Dekapolis kapô. Ma avômalô loŋ êŋ sapêŋ elanô ba eson kambom.

Avena ŋama lôk avi liŋiŋ
(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 Yisu hathak yen ba hi liŋdan vi tuvulu hathak loŋbô. Yani hamiŋ liŋdan, ma avômalô bêŋ anôŋ isup i ethak doŋtom ba ekalabu yani siŋ.

22 Ma anyô bêŋ hayabiŋ unyak yen te halêŋ, anêŋ athêŋ nena Jailus. Yani hi hayê Yisu ma hêv yak halôk Yisu va luvi.

23 Ma hapetenak nena, “Yenaŋ avena tem ema. Ma hatôm ôlêŋ ba otak bahem êyôŋgêk yani ek imbitak mavi ba êmô lôkmala e?”

24 Êŋ ma Yisu hi haviŋ yani.

Ma avômalô bêŋ anôŋ esopa yani ba ekalabu yani siŋ.

25 Avi te hamô loŋ êŋ ba hapôm liŋiŋ thalalen halom hatôm sondabêŋ laumiŋ ba lahavuju.

26 Dokta bêŋ anôŋ idum ek nêŋêŋ yani sa ma doŋtom miŋ êtôm ami ma êv vovaŋ iyom. Avi êŋ hêv anêŋ valu lôkthô hadêŋ thêlô, ma doŋtom liŋiŋ êŋ miŋ hakapok dokte ami ma halom hêk denaŋ.

27 Ma bôk hanaŋô abô hathak Yisu, ba intu halôk avômalô nômbêŋ êŋ kapô ma haven Yisu yam ba hasôm anêŋ sôp dan.

28 Yani lahabi nena, “Yambaloŋ anêŋ kwêv iyom ma tem ya mavi.”

29 Hasôm iyom ma kethen oyaŋ ma anêŋ thalalen hakapok ma hayala nena malaiŋ êŋ hatak yani.

30 *Ma Yisu hasaê nena anêŋ lôklokwaŋ doho hêv yak. Êŋ ma hik i liliŋ hamiŋ avômalô takêŋ malêvôŋ ma hanaŋ, “Opalê hasôm ya?”

31 Ma anêŋ ŋê ku enaŋ, “Hôyê avômalô nômbêŋ êntêk ekalabu o siŋ ma honan hik liŋ hathak opalê hasôm o eka?”

32 Ma doŋtom Yisu hatitiŋ hawê haven nena opalê intu hasôm yani.

33 Ma avi êŋ hayala nôŋ atu ba lêk hapôm yani, ba intu hakô ba halowaliŋ ma hi halek vadôŋ lêlô hêk Yisu va. Ma hanaŋ nôŋ takêŋ bêŋ hadêŋ yani.

34 *Ma Yisu hanaŋ hadêŋ yani nena, “Yenaŋ avena, anêŋ hôêv haviŋ hadum ba lêk hubitak mavi. Nu lôk kapôlôm labali. Anêŋ liŋiŋ lêk hatak o.”

35 Yisu hanaŋ abô denaŋ ma anyô doho êlêŋ anêŋ Jailus anêŋ unyak ba enaŋ, “Nalum avi lêk hama yôv ba intu otak kêdôŋwaga ma miŋ nêŋ malaiŋ êndêŋ yani ami.”

36 Ma doŋtom Yisu miŋ hanaŋô iniŋ abô ami ma hanaŋ hadêŋ Jailus nena, “Miŋ ôkô ami, ônêŋimbiŋ iyom.”

* 5:30: Luk 6:19 * 5:34: Mak 10:52; Luk 7:50; 17:19

37 Yisu hadô avômalô ini nimbiņ yani ba hawa Pita lo Jems ma yaņ Jon iyom ba i haviņ yani.

38 Thêlô êyô Jailus anêņ unyak ma hayê avômalô lêk elañ asêņ malêņ lôk thôthô bêņ anôņ.

39 Êņ ma hi unyak kapô ma hanaņ hadêņ thêlô nena, “Olaņ ba thôthô bêņ êntêk eka? Amena ma hêk sôm iyom ma miņ hama ami.”

40 Ma thêlô emalik hathak yani.

Ma Yisu hêv thêlô vê ba ele yaņ ba i, ma hawa amena êņ anêņ talêbô lo lambô ma anêņ nê ku lô atu iyom iviņ yani ba i unyak kapô atu ba amena hêk.

41 *Êņ ma havalon avena baņ ma hanaņ hathak abô Hiblu aêntêk, “Talita kum!” (Abô êņ anêņ ôdôņ nena, “Yenaņ avena, yanaņ êndêņ o nena umbiyô.”)

42 Ma kethêņ oyaņ ma avena êņ haviyô ba haveņ. Yani anêņ sondabêņ hatôm laumiņ ba lahavuju. Thêlô êyê ba eboloba kambom.

43 Ma Yisu hanaņ lôklokwaņ hadêņ thêlô nena miņ nenaņ nôm êņ bêņ êndêņ anyôla ami. Ma nênem nôm ek enjaņ.

6

Avômalô Nasalet êpôlik hathak Yisu (Mat 13:53-58; Luk 4:16-30)

1 Yisu hatak lonj êņ ma hi anêņ malak ôdôņ ma anêņ nê ku i iviņ.

2 *Sabat anêņ Waklavôn hayô ba Yisu hi unyak yeņ ma hadôn avômalô. Ma avômalô bêņ anôn elañ anêņ abô ba esaņ ma enañ nena, “Ôpêntêk hawa abô lôk auk takêntêk anêņ êsê ba intu hadum nômbithi hathak?”

3 Ôpêņ ma anyô halav unyak e? Yani ma Malia nakaduņ ma Jems lo Josep ma Judas lo Saimon thêlô iniņ te bêņ e? Ma anêņ livi êmô lonj êntêk haviņ alalô e?” Thêlô enañ aêņ, ma êpôlik hathak yani.

4 *Ma Yisu hanaņ hadêņ thêlô nena, “Plopet hawa athêņ bêņ hêk malak yaņ. Ma donjom anêņ malak ôdôņ lôk anêņ thalalen ma anêņ avômalô, ma hatôm anyô athêņ mi.”

5 Aêņ ba Yisu miņ hatôm idum nômbithi ênjêk lonj êņ ami, ma hatak baņ hayô hêk anyô lôk lijiņ tomtom iyom ba ibitak mavi.

6 Ma Yisu hasoņ kambom hathak thêlô miņ êvhaviņ yani ami.

Yisu hêv nê ku ba i (Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)

Ma Yisu hi lomalak nenanena ma hadôn avômalô.

7 Ma halam anêņ nê ku laumiņ ba lahavuju ethak donjom ma habi i sam ba hêv juju ba i lôk hêv lôklokwaņ hadêņ thêlô ek nênem ngôk lelaik vê.

8 *Ma Yisu hanaņ hadêņ i nena, “Nobalon unim kôm kwandiņ iyom. Ma miņ noja nômla doho imbiņ ami. Polom lôk vak ma valu imiņ unim vak damaņ ami, dô.

9 Ma ungwik vemim kapô bokngôp iyom, ma miņ noja kwêv ju ami.

10 Ma ôyô unyak te, ma nômô unyak êņ iyom endeba notak lonj êņ ba unu buyaņ.

11 *Ma lonj takatu ba miņ ewa môlô thô ami lôk êdô nedaņô môlônim abô, ma waklavôn otak lonj êņ, ma ungwik vongovaņ takatu ba hamô vemim kapô vê êndôk thêlô maleņiņ ek injik iniņ kambom thô.”

12 Êņ ma Yisu anêņ nê ku i lomalak ma enañ ek avômalô nede kapôlônjiņ liliņ.

13 *Thêlô êv ngôk bêņ anôn vê lôk etak nôm lêņlêņ hayô hamô avômalô lôk lijiņ bêņ anôn leņiņkadôk ba idum i ibitak mavi.

Helot lahabi nena Yisu ma Jon anyô hathik ņaņ

(Mat 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9)

14 *Kiņ Helot Antipas halaņô abô hathak Yisu ek malê nena avômalô sapêņ bôk eyala yani katô. Doho enañ, “Jon anyô hathik ņaņ haviyô hathak lonjô ba intu hawa lôklokwaņ ba hadum nômbithi takêņ.”

15 Ma vi enañ, “Yani ma Elia.”

Ma vi enañ, “Yani ma plopet te hatôm plopet tak sêbôk doho.”

16 Ma donjom Helot halaņô abô takêņ ma hanaņ nena, “Jon, ôpatu ba bôk yahadabêņ laselo kisi, lêk haviyô hathak lonjô!”

* 5:41: Luk 7:14 * 6:2: Jon 7:15 * 6:4: Jon 4:44 * 6:8: Luk 10:4-11 * 6:11: Ap 13:51 * 6:13: Jem 5:14

* 6:14: Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20 * 6:17-18: Wkp 18:16

17-18 *Sêbôk ma Helot hawa yaŋ Pilip anêŋ avi Helodias vani. Ba Jon hanaŋ hadêŋ Helot nena, “Lêk howa mamuyaŋ yanavi vani ba intu hubuliŋ abô balabuŋ.” Êŋ ma Helot hêv abô ek nebalonŋ Jon. Ma evalonŋ yani ba ekak lonŋ ma êdô hamô koladônŋ.

19 Ma Helodias havalonŋ anêŋ lamaniŋ hathak Jon lonŋ ba lahaviŋ nijik yani vônô, ma donŋtom miŋ hatôm ami,

20 ek malê nena Helot hakô ek Jon. Yani hayala nena Jon ma anyô mathenŋ lôk anyô thêthônŋ. Aêŋ ba hayabiŋ Jon mavi. Ma hathak halaŋô Jon anêŋ abô ba lahiki kambom, ma donŋtom lahaviŋ bêŋ anônŋ ek endanô anêŋ abô.

21 Havenŋ yam ma Helodias hapôm lonŋondê te. Helot hanŋgabôm nômbêŋ ek lahavi anêŋ waklavônŋ talêbô hawa yani. Ba dalam anêŋ nê bêŋbêŋ takatu ba ethak êv yani sa lôk nê vovak laik môŋ ma nê bêŋbêŋ anêŋ Galili.

22 Thêlô eyaŋ nômbêŋ emô ma Helodias nalavi hayô haloyeŋ ba hadum Helot lôk anêŋ nê bêŋbêŋ sapêŋ malenŋ mavi.

Êŋ ma kiŋ hanaŋ hadêŋ avena êŋ, “Lemhaviŋ malê ba honaŋ ma tem yanêm êndêŋ o.”

23 Ma havak abô haviŋ yani nena, “Yanaŋ avanônŋ biŋ dake nena honaŋ hik ya liŋ hathak nômlate ek yanêm êndêŋ o, êŋ ma tem yanêm iyom. Ma honaŋ hadêŋ ya ek yambak yenaŋ pik lôk nômkama sapêŋ vose êndôk malêvônŋ ba yanêm vi êndêŋ o, êŋ ma hatôm.”

24 Êŋ ma avena êŋ hi hanaŋ hik talêbô liŋ, “Yanaŋ aisê?”

Ma talêbô hanaŋ, “Onaŋ nena, ‘Yalenŋhaviŋ Jon anyô hathik ŋaŋ wakadôk.’ ”

25 Ma avena êŋ havôhi lêvôkê ma hanaŋ hadêŋ kiŋ nena, “Yalenŋhaviŋ êntêk iyom ma otak Jon anyô hathik ŋaŋ wakadôk êndôk belev te ba nêmbêŋ ya.”

26 Ma kiŋ halaŋô ma lamalaiŋ bêŋ, ma donŋtom bôk havak abô halôk nê bêŋbêŋ malenŋ yôv. Ba intu hadô enaŋ nena mi.

27 Aêŋ ba hêv ôpatu ba hathak hik anyô vônô ba hi ek enja Jon wakadôk ba êlêm.

Anyô êŋ hi koladônŋ ma hadabêŋ Jon laselo kisi.

28 Ma hatak halôk belev te, ma hawa ba hi hêv hadêŋ avi muk atu. Ma avi êŋ hawa ba hi hêv hadêŋ talêbô.

29 Ma Jon anêŋ nê ku elanô abô êŋ, ma êlêm ewa anêŋ liŋkupik ba i elav halôk siô valu abyanaŋ.

*Yisu havakônŋ avômalô hatôm 5,000
(Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13)*

30 *Aposel itup êyô ek Yisu hathak lonŋbô ma enaŋ hathak nômbêŋ takatu ba thêlô idum lo êdônŋ.

31 Ma avômalô bêŋ anônŋ i ba êlêm ba Yisu lôk anêŋ nê ku miŋ hatôm nejanŋ nômbêŋ ami. Ba intu hanaŋ hadêŋ anêŋ nê ku nena, “Nôlêm ek alôana lonŋ thiliv bute ek naja lovak.”

32 Aêŋ ba thêlôda iyom ethak yeŋ te ba i lonŋ thiliv bute.

33 Ma donŋtom avômalô bêŋ anônŋ êyê thêlô ma eyala lonŋ atu ba thêlô tem ini. Ba intu avômalô anêŋ lomalak lomalak elanŋviŋ ba êyô lonŋ êŋ emônŋ vêm ka Yisu lôk anêŋ nê ku êyô evenŋ yam.

34 *Ma Yisu hathak liŋ ma hayê avômalô bêŋ anônŋ lêk emô hatôm boksipsip takatu ba alaŋsi mi, ba intu lahiki hathak thêlô. Ma hadônŋ thêlô hathak nômkama bêŋ anônŋ.

35 *Yaŋsiŋ hayô ma anêŋ nê ku i hadêŋ yani ma enaŋ, “Lêk yaŋsiŋ ma alalô amô lonŋ thiliv.

36 Ba intu otak avômalô takêntêk ek ini malak lôk lonŋ takatu ba hamô habobo ek nêmbêŋ iniŋ nômbêŋ vuli ek nejanŋ.”

37 Ma donŋtom Yisu hanaŋ nena, “Mi, môlôda nobakônŋ i.”

Êŋ ma thêlô enaŋ viyaŋ, “Ai, avômalô nômbêŋ anônŋ ba intu napôm valu êtôm ku ayônŋ bahenŋvi ba lahavulô anêŋ vuli ek nanêm nômbêŋ vuli esak e?”

38 Ma Yisu hanaŋ hik thêlô liŋ, “Môlônim polom vithê? Ôŋgô am.”

Ma i êyê ma enaŋ nena, “Polom bahenŋvi ma alim ju.”

39 Êŋ ma Yisu hanaŋ ek anêŋ nê ku nenaŋ êndêŋ avômalô ek nimbi i sam ni lodônŋlodônŋ

* 6:30: Luk 10:17 * 6:34: Nam 27:17; Mat 9:36 * 6:35: Mak 8:1-9

nenanena ba nêndôk nêmo kamun mavi atu.

⁴⁰ Ma thêlo ibi i sam hi lodonlodon ba vi ma hatom 100 emô dom te ma odon yan ma hatom 50 emô lodonlodon aen.

⁴¹ Ma Yisu hawa polom bahen vi lok alim ju atu. Ma hev ma hathak len ma hev mek. Vem ma haya polom en ma hev haden anen nenê ku ek nimbi sam enden avomalô takatu ba emô. Ma hadum aen hathak alim ju atu havin.

⁴² Ma avomalô sapen eyan ba leninviyak.

⁴³ Ma polom lok alim wata vi atu ba hamo ma nenê ku isup halok vak sam laumin ba lahavuju.

⁴⁴ Ma anyo takatu ba eyan nom en ma hatom 5,000.

*Yisu haven kasukthom anen domle
(Mat 14:22-33; Jon 6:16-21)*

⁴⁵ Vem ma Yisu hana haden anen nenê ku nena nesak yen ba nemon ba ini Betsaida. Ma yanida hamo ek nem avomalô ba ini am.

⁴⁶ *Yani hev avomalô ba i, en ma yani hathak dum te ba hi ek eten mek.

⁴⁷ Hale vono ma yen atu lok anen nenê ku emô kasukthom malenvon bin ma Yisu da intu hamo lina denan.

⁴⁸ Ma haye lovak hayuv anen nenê ku lok yen ba hamo yen lon hale hi. Ma thêlo loklokwan ek ivusin yen. Habobo tem eyan ma Yisu haven kasuk anen domle ba hi haden thêlo. Yani hadum ek nem thêlo lili,

⁴⁹⁻⁵⁰ *ma donjom anen nenê ku eyê yani haven kasuk anen domle ba eson nena anyola dahô. Thêlo sapen eyê yani ba êko kambom ba elan boloba.

Ma kethen oyan ma Yisu hana haden thêlo nena, "Molo min noko ami ma nomo yaô! Ya êntek!"

⁵¹ *Ma yani hathak yen havin thêlo ma lovak ben en hama. Ma thêlo eson kambom ba leninhabi mayaliv.

⁵² Ek malê nena inin auk ma thektheke denan ba min eyala polom atu ba Yisu hanboli anen odon ami.

*Yisu hadum avomalô lok lili mavi hek
Gesalet
(Mat 14:34-36; Jon 6:22-25)*

⁵³ Thêlo ethak lina vi tuvulu anen Gesalet ma êtho yen hamo.

⁵⁴ Etak yen ba elok bin ma avomalô eyê Yisu ba eyala yani kethen.

⁵⁵ Ba intu elanvin even lon sapen ba ewa nenê lok lili halok yem ba i lon atu ba elano nena Yisu tem emô.

⁵⁶ Lon nomben atu ba yani hi, malak yaonena lok malak benben, ma avomalô ewa nenê lok lili ba i edo i hek lon ethak donjom halok. Ma eten yani ek nesom anen kwêv daim anen dan iyom. Ma sapen atu ba esom ma ibitak mavi.

7

*Yisu hana hathak nom takatu ba tem
indum anyo lelaik
(Mat 15:1-20)*

¹ Ma Palisi lo nenê lokauk hathak abo balabun doho elem anen Jerusalem ba ekalabu Yisu sin.

² *Ma thêlo eyê Yisu anen nenê ku doho eyan nom lok bahen "lelaik" ma min ithik bahenin hatom Palisi inin abo majan hana ami.

³ (Palisi lok avomalô Isael ethak esopa limi inin kobom ba intu ethak ithik bahenin hatom kobom atu ba limi ethak idum. Ithik aen ma hatom nejan nom, ma min ithik aen ami ma min hatom nejan nom ami.)

⁴ *Lok i lon etak nom hamo ek nenem vuli ba evô elem ma min ithik nom takatu ba ewa hatom inin bok lo lon atu ba ethak idum ami, en ma min hatom nejan nom taken ami. Thêlo ethak esopa limi inin bok lo lon ba ithik tase lok un ma belev lok nomkama lomaloma hatom inin abo majan hana.)

⁵ En ma Palisi lok nenê lokauk hathak abo balabun enan haden Yisu, "Aise ka anem nenê ku eyan nom lok bahenin lelaik ma min esopa bumalo inin abo majan ami?"

⁶ Ma Yisu hana haden thêlo, "Plopet Aisaia bok hato abo avanon hathak molo nenê takatu ba onan abo mavi ma donjom udum kambom lomaloma ba hana nena, "Avomalô êntek ebô yan anen athen hathak veninbollek oyan.

Ma donptom kapôlônij ma hêk daim bô ek ya.

⁷ Thêlô êv yeŋ oyaŋ hadêŋ ya.

Ma ethak enaŋ thêlôda iniŋ abô iyom ba esau nena,

“Êntêk ma Wapômbêŋ anêŋ abô.” ‘ *Ai-saia 29:13*

⁸ Môlô ovaloŋ nê pik iniŋ kobom loŋ ma otak Wapômbêŋ anêŋ abô balabuŋ.”

⁹ Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Môlô ôdô Wapômbêŋ anêŋ abô balabuŋ ba osopa môlôda unim abô majaŋ.

¹⁰ *Hatôm Mose bôk hanaŋ aêntêk, ‘Nodovak lemami lo lemtami’ ma ‘Ôpatu ba hathaŋ lambô lo talêbô hathak abô kambom, ma nijik ôpêŋ vônô.’

¹¹ Ma donptom môlô othak onaŋ nena anyôla hanaŋ hadêŋ lami nena, ‘Yenaŋ nômkama atu ba hamô ek yanêŋ mamu sa, êŋ ma bôk yahanajaŋ nena tem yanêŋ êndêŋ Wapômbêŋ êtôm da. Ba intu miŋ hatôm yanêŋ mamu sa ami.’

¹² Êŋ ma numiŋ yani loŋ siŋ ek nêŋ talêbô lo lambô sa.

¹³ Môlô othak osopa libumi iniŋ bôk lo loŋ ba ôvôliŋ dômiŋ ek Wapômbêŋ anêŋ abô. Lôk udum kobom lomaloma aêŋ iyom.”

¹⁴ Ma Yisu halam avômalô nômbêŋ atu êlêŋ hadêŋ yani hathak loŋbô ma hanaŋ, “Môlô sapêŋ, nodajaŋ ya lôk noyala abô takêntêk.

¹⁵⁻¹⁶ *Nôm eyaŋ miŋ hatôm indum anyô imbitak lelaik ami. Mi. Nôm takatu ba hamô anyô kapô ba hale yaiŋ, intu hadum anyô habitak lelaik.”*

¹⁷ Yisu hatak avômalô nômbêŋ atu ma hi unyak kapô. Êŋ ma anêŋ nê ku enaŋ hik yani liŋ hathak abô loŋ kapô atu ba hanaŋ.

¹⁸ Ma Yisu hanaŋ, “Ma môlô ôthôŋ haviŋ e? Odaŋô katô! Nôm takatu ba eyaŋ, miŋ hatôm idum anyô imbitak lelaik ênjêk Wapômbêŋ ma ami.

¹⁹ Nôm takêŋ miŋ halôk anyô kapô ba habuliŋ iniŋ auk ami. Mi, hi hamiŋ anyô lasoam vêŋ ma hale yaiŋ ba hi.” (Yisu

hanaŋ aêŋ ek hik thô nena nôŋ eyaŋ sapêŋ ma lêk mavi iyom.)

²⁰ Ma Yisu hanaŋ nena, “Nôm takatu ba hamô anyô kapô ba hale yaiŋ, intu hadum anyô ibitak lelaik hêk Wapômbêŋ ma.

²¹ Nôm takatu ba hamô anyô kapô ba hale yaiŋ ma aêntêk: auk kambom lôk sek waliliŋ ma vani lôk ik anyô vônô ma idum sek haviŋ anyô yaŋ yanavi lôk

²² maleŋiŋkilik ma leŋiŋhabi auk kambom hathak anyô vi lôk abôyaŋ ma idum nôŋ kambom hathak anyô yaŋ ma miŋ mama ami lôk leŋdaŋ hathak anyô yaŋ anêŋ nômkama ma enaŋ abôyaŋ hathak anyô yaŋ lôk êbôŋ hathak iniŋ athêŋ ma idum nômkama hatôm nê molo.

²³ Nôm kambom takêŋ intu hamô anyô kapô ba hale yaiŋ ba hadum ôpêŋ habitak lelaik.”

*Avi Ponisia te hêvhaviŋ Yisu
(Mat 15:21-28)*

²⁴ Ma Yisu hatak loŋ êŋ ma hi haven loŋ takatu ba habobo Taia. Ma hi unyak te kapô ma hadô ek avômalô neyala nena yani hamô loŋ êŋ. Ma donptom miŋ hatôm imbunŋ i ek avômalô ami.

²⁵ Ma avi te atu ba ngôk lelaik hamô haviŋ nalavi halaŋô nena Yisu lêk hayô loŋ êŋ. Êŋ ma hi kethêŋ ma halek vadôŋ lêlô hêk Yisu ma.

²⁶ Yani ma avi Glik te ba talêbô havathu hêk Ponisia hamô Silia kapô. Ba hanaŋ hik Yisu liŋ lôk kapô malaiŋ nena nêŋ ngôk atu ba hamô haviŋ nalavi vê.

²⁷ Ma Yisu hanaŋ nena, “Alalô nanêŋ nôŋ êndêŋ avômena vêŋmam. Ma kambom ek nakaliv avômena iniŋ nôŋ êndêŋ avuŋ.”

²⁸ Ma avi êŋ hanaŋ, “Anyô Bêŋ, êŋ ma avanôŋ. Ma donptom avuŋ ethak isup avômena iniŋ nôŋ mapmap atu ba hêv yak halôk balê vibiŋ ba eyaŋ.”

²⁹ Ma Yisu hanaŋ, “Abô atu ba honaŋ ma mavi ba intu ômbônu. Ngôk êŋ lêk hatak nalum avi yôv.”

³⁰ Ma avi êŋ hayô anêŋ unyak ma hayê nena ngôk lêk hatak nalavi ba nalavi lêk hêk bônôŋ hêk anêŋ loŋ.

* **7:10:** Kis 20:12; 21:17; Lo 5:16 * **7:15-16:** Ap 10:14-15 * **7:15-16:** Nê lôk kauk vi enaŋ nena abô doho atu ba Mak hatô ma hêk denaŋ. Abô êŋ ma aêntêk: O anyô lôk lemôndôŋ ma ondaŋô abô êntêk.

Yisu hadum anyô lëndôḡ lôk abôlêk putup te mavi

³¹ Ma Yisu hatak Taia iniḡ loḡ hêk ma hasopa Saidon habup halôk ba hi hayô Dekapolis iniḡ loḡ vêm ma havôhi kasukthôm Galili.

³² Êḡ ma ewa anyô lëndôḡ lôk abôlêk putup te ba êyô ek Yisu ma enaḡ hik yani liḡ lôk kapôlôḡniḡ ek etak baḡ êyôḡḡêk ôpêḡ.

³³ Ma Yisu hawa ôpêḡ ba hi daim dokte ek avômalô ma hasoḡ baḡḡwasinḡ halôk ôpêḡ lëndôḡ kapô. Vêm ma hasôwapôk hathak baḡ ma hasôm ôpêḡ dahalaḡ.

³⁴ Ma hayê leḡ ma hik siv auk ma hanaḡ hadêḡ ôpêḡ hathak abô Hiblu nena, “Epata!” (Anêḡ ôdôḡ nena lemôndôḡ ekyav.)

³⁵ Êḡ ma ôpêḡ lëndôḡ lo abôlêk hakyav ma hanaḡ abô halêm yainḡ.

³⁶ *Ma Yisu hanaḡ nena miḡ nenaḡ bêḡ êndêḡ anyôla ami. Hanaḡ aêḡ lôbôlôḡ ma doḡtom avômalô miḡ bônôḡ ami ma enaḡ bêḡ hi ba hi.

³⁷ *Ma avômalô esôḡ kambom ba enaḡ, “Yani hadum nômkama lôkthô ma mavi anôḡ. Hadum ḡê leḡôndôḡ kôtôḡ elañô abô ma ḡê venḡḡbôlêk putup enaḡ abô halêm yainḡ.”

8

Yisu havakôḡ avômalô hatôm 4,000 (Mat 15:32-39)

¹ *Ma wak te ma avômalô bêḡ anôḡ êlêm ethak doḡtom hathak loḡbô. Ma thêlô nôḡ mi ek nejaḡ. Êḡ ma Yisu halam anêḡ ḡê ku êlêm ma hanaḡ hadêḡ i nena,

² “Yaleḡ hik ya hathak avômalô nômbêḡ êntêk. Thêlô bôk êmô haviḡ ya hatôm wak lô ba iniḡ nôḡ lêk mi.

³ Doho êlêm anêḡ loḡ daim bô ba intu yahêv i ba i oyaḡ, ma tem maleḡniḡ etaba êndôk loḡôndê ba nêḡnêḡ yak.”

⁴ Ma anêḡ ḡê ku enaḡ nena, “Loḡ êntêk ma loḡ thiliv ma avômalô bêḡ anôḡ. Aêḡ ba alalô naja polom anêḡ êsê ek nanêḡ êndêḡ i?”

* **7:36:** Mak 1:43-45 * **7:37:** Ais 35:5 * **8:1:** Mak 6:35-44 * **8:12:** Mat 12:39; Luk 11:29 * **8:15:** Luk 12:1

* **8:15:** Yis ma nôḡ atu ba hadum polom hathiḡ bêḡ. * **8:17:** Mak 6:52

⁵ Ma Yisu hanaḡ hik thêlô liḡ, “Môlônim polom vithê intu hamô?”

Ma enaḡ nena, “Bahaḡvi ba lahavuju.”

⁶ Ma Yisu hanaḡ hadêḡ avômalô nômbêḡ atu nena nêḡndôk nêḡmô biḡ. Ma hawa polom bahaḡvi ba lahavuju atu ma hêv lamavi hadêḡ Wapômbêḡ. Ma haya ba hêv hadêḡ anêḡ ḡê ku ek nebani êndêḡ avômalô nômbêḡ atu ba êmô.

⁷ Ma iniḡ alim yaônena tomtom hamô haviḡ. Hêv lamavi hathak vêm ma hêv hadêḡ anêḡ ḡê ku ek nebani êndêḡ avômalô imbiḡ.

⁸ Ma avômalô nômbêḡ êḡ eyaḡ ba leḡniḡviyak. Ma ḡê ku isup nôḡ wata halôk vak sam bahaḡvi ba lahavuju.

⁹ Avômalô takêḡ ma hatôm 4,000. Yôv ma Yisu hêv thêlô sapêḡ ba i.

¹⁰ Ma yani hathak yeḡ haviḡ anêḡ ḡê ku ba i Dalmanuta iniḡ loḡ.

Palisi leḡniḡhaviḡ nêḡê lavôḡniḡ te (Mat 16:1-4)

¹¹ Ma Palisi êyô ma enaḡ hik Yisu liḡ lôklokwaḡ nena, “Undum lavôḡniḡ te ek injik thô nena Wapômbêḡ hêv o ba hólêm mena mi e?” Thêlô enaḡ aêḡ ek nesau yani iyom.

¹² *Êḡ ma Yisu hik siv auk ma hanaḡ, “Avômalô bôlôḡ êntêk leḡniḡhaviḡ yandum lavôḡniḡ te ek injik thô nena Wapômbêḡ bôk hêv ya ba yahalêm eka. Yanaḡ avanôḡ êndêḡ môlô nena tem miḡ yandum lavôḡniḡ ek avômalô bôlôḡ êntêk nêḡê ami, ma mi.”

¹³ Yôv ma Yisu hatak thêlô ma hathak yeḡ hathak loḡbô ba hi kasukthôm vi tuvulu.

Abô loḡ kapô hathak Palisi lôk Helot iniḡ yis (Mat 16:5-12)

¹⁴ Yisu anêḡ ḡê ku leḡniḡpaliḡ ba miḡ ewa polom bêḡ anôḡ ba ethak yeḡ ami ma ewa polom doḡtom iyom.

¹⁵ *Ma Yisu hanaḡ lôklokwaḡ hadêḡ thêlô nena, “Noyabiḡ am esak Palisi lo Helot iniḡ yis.”*

¹⁶ Ma ḡê ku enaḡ hadêḡ thêlôda nena, “Betha hanaḡ hathak alalô polom mi la.”

17 *Ma donjom yani hayala iniņ abô atu ba enaņ ba hanaņ hik thêlô liņ, “Môlô onaņ hathak miņ owa polom ami eka? Môlô ôthônġ lôk miņ oyala ami denaņ e? Ma unim auk ma thekthek e?”

18 Môlô nê lôk malemim ma miņ ôyê tak ami e? Ma môlô nê lôk lemimôndônġ ma miņ olaņô abô ami e? Ma môlô miņ lemimhabi nôm atu ba bôk yahadum ami e?

19 *Yahaya polom bahenġvi ek avômalô hatôm 5,000 ma usup polom wata halôk vak sam vithê?”

Ma enaņ, “Laumiņ ba lahavuju.”

20 “Ma yahaya polom bahenġvi ba lahavuju ek avômalô hatôm 4,000, ma usup polom wata halôk vak sam vithê?”

Ma enaņ, “Bahenġvi ba lahavuju.”

21 Êġ ma Yisu hanaņ hadêġ i, “Aisê, miņ oyala ami denaņ e?”

Yisu hadum anyô mapusip te mavi hêk Betsaida

22 Ma thêlô i êyô Betsaida ma avômalô doho ewa anyô mapusip te hayô ma enaņ hik yani liņ lôklokwaņ ek êsôm ôpêġ.

23 Ma Yisu havalonġ anyô mapusip hamô baņ ma hadadi ba thai etak malak bêġ ma i daim dokte. Ma Yisu hasôwapôk hathak ôpêġ madaluk luvi ma hatak baņ hayô hêk ôpêġ. Ma hanaņ, “Hôyê nômlate mena mi e?”

24 Ma ôpêġ hêv ma liņ ma hanaņ, “Yahayê avômalô doho, ma donjom thêlô hatôm alokwaņ i ba êlêm.”

25 Êġ ma Yisu hatak baņ hayô hêk ôpêġ madaluk hathak lonġbô. Ma ôpêġ madaluk hakyav ba habitak mavi ma hayê nômkama sapêġ halêm yaiņ.

26 Ma Yisu hanaņ nena, “Nu oda anêm unyak ma miņ nu malak bêġ ami.”

*Pita hanaņ nena Yisu ma Kilisi
(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)*

27 Ma Yisu lôk anêġ nê ku etak lonġ êġ ma ibup ethak malak nenanena takatu ba hamô habobo Sisalia Pilipai. Evenġ lonġôndê denaņ ma hanaņ hik anêġ nê ku liņ, “Avômalô ethak elam ya nena opalê?”

28 *Ma thêlô enaņ nena, “Doho enaņ nena o ma Jon anyô hathik ŋaņ ma doho

enaņ nena o ma Elia ma doho enaņ nena o ma plopet bô te.”

29 *Ma Yisu hanaņ hik thêlô liņ, “Ma môlôda olam ya nena opalê?”

Êġ ma Pita hanaņ bêġ nena, “O ma Mesia atu ba Wapômbêġ hêv ek nêm anêġ avômalô bulubiņ.”

30 *Ma Yisu hanaņ lôklokwaņ ek miņ nena abô êġ bêġ êndêġ anyôla ami.

*Yisu hanaņ abô hathak anêġ ŋama
(Mat 16:21-28; Luk 9:22-27)*

31 Ma Yisu hadônġ thêlô ba hanaņ nena, “Anyô Anêġ Nakaduņ atu tem esopa Wapômbêġ anêġ lahaviņ ba enja vovaņ bêġ anônġ. Ma Islael iniņ nê bêġbêġ lôk nê bêġbêġ êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabaņ tem nimbuliņ dômiņ êndêġ yani. Ma Wapômbêġ tem indum ba nijik yani vônô. Ma êtôm wak lô ma tem imbiyô esak lonġbô.”

32 Yisu hanaņ abô takêġ bêġ hadêġ thêlô, êġ ma Pita hawa yani hi daim dokte ma hathaņ ba hanaņ nena, “Miņ onaņ aêġ ami.”

33 Ma donjom Yisu hik ma liliņ ba hayê anêġ nê ku vi ma hathaņ Pita ba hanaņ, “Sadaņ, nu daņ! Hosopa anyô iniņ auk iyom ma miņ hosopa Wapômbêġ anêġ auk ami.”

34 *Êġ ma Yisu halam avômalô nômbêġ atu ba êlêm iviņ anêġ nê ku ma hanaņ, “Anyôla hadum ek esopa ya, êġ ma êmbôliņ dôm êndêġ yanida ma enja anêġ alovalaņaņsiņ ba esopa ya.

35 Ek malê nena ôpatu ba lahabi bêġ anônġ hathak anêġ lôkmala pik, anêġ lôkmala êġ tem nêm yak. Ma donjom ôpatu ba hatak anêġ lôkmala ek hasopa ya lôk yenaņ abô, yani êġ tem enja lôkmala anônġ.

36 Anyô te hawa nômkama pik sapêġ, ma donjom miņ hasopa Wapômbêġ ami ba anêġ lôkmala hêv yak, êġ ma tem yani êmô mavi e? Mi anônġ, tem enja vovaņ.

37 Ma anyôla hatôm nêm nômlate êndêġ Wapômbêġ ek enja anêġ lôkmala esak lonġbô e? Mi anônġ!

* 8:19: Mak 6:41-44 * 8:28: Mak 6:15 * 8:29: Jon 6:68-69 * 8:30: Mak 9:9 * 8:34: Mat 10:38-39; Luk 14:27
* 8:38: Mat 10:33

38 *Avômalô bôlônj êntêk ma lêk idum kobom kambom lomaloma ba êdô Wapômbêj. Aêj ba anyôla mama ek ya lôk yenañ abô, ma embenj yam atu ba Anyô Anêj Nakaduñ êlêm imbiñ Lambô anêj deda lôkmanjñ lôk anêj añela mathenj, ma yani tem mama ek ôpêj aêj iyom.”

9

1 *Ma Yisu hanañ hadêj thêlô, “Yanañ avanônj êndênj môlô nena Wapômbêj anêj loñ lôklinyak tem êlêm imbiñ anêj lôklokwanj bêj. Ma môlô vi atu ba umiñ loñ êntêk tem nômô lôkmala denañ, ma ôngô nôm êj imbiñ.”

*Yisu liñkupik habitak yanña
(Mat 17:1-13; Luk 9:28-36)*

2 *Wak bahenji ba lahavute hale ba hi ma Yisu hawa Pita lo Jems ma Jon iviñ yani ba ethak dumlolê daim te ba i êmô daluk. Êj ma Yisu liñkupik habitak yanña hêk thêlô malenji.

3 Ma anêj kwêv habitak thapuk anônj biñ ba anyô pik la miñ hatôm isik anêj kwêv ba imbitak thapuk aêj ami.

4 Ma kethenj oyanj ma Elia lo Mose êyô ma enañ abô haviñ Yisu ba thêlô êyê.

5 Ma Pita hanañ hadêj Yisu, “Kêdônwaga, mavi anônj ek lêk alalô amô loñ êntêk. Yêlô tem nadav unyak lôkkupik lokwanjlo, te ek o ma te ek Mose ma te ek Elia.”

6 (Thêlô êkô kambom ba êthônj abô nenañ paliñ ba intu Pita hanañ aêj.)

7 Ma buliv te hayô hava thêlô sinj, ma abô te halêm anêj buliv êj kapô nena, “Intu ma yenañ Okna atu ba yalenhaviñ videdaunj. Ba nodañô anêj abô!”

8 Ma kethenj oyanj ma thêlô êyê hawê haveñ ma Yisu iyom intu hamiñ ma miñ anyôla hamiñ haviñ yani ami.

9 Vêm ma etak dumlolê êj ba êlôk ele i ma Yisu hanañ lôklokwanj ek miñ nenañ nôm atu ba êyê bêj êndênj anyôla ami endeba Anyô Anêj Nakaduñ atu ema ba imbiyô ênjêk ñama esak loñbô am.

10 Aêj ba thêlô ivunj abô êj hêk thêlôda ma miñ enañ bêj ami, ma donjom enañ abô

pôk bêj hathak “ema lo imbiyô ênjêk ñama” anêj ôdônj ma aisê?

11 *Ma thêlô enañ hik Yisu liñ, “Aisê ka ñê lôkauk hathak abô balabuñ enañ nena Elia tem êmônj ba êlêm vêm ka Mesia?”

12-13 *Ma Yisu hanañ nena, “Avanônj! Elia tem êmônj ek indum nômkama sapênj imbitak mavi esak loñbô. Ma donjom yanañ êndênj môlô nena Elia bôk halêm yôv. Ma avômalô esopa iniñ lenjñhaviñ iyom ba idum kambom lomaloma hadêj yani hatôm atu ba Wapômbêj anêj kapya bôk hanañ hathak yani. Ma donjom aisê ka Wapômbêj anêj kapya hanañ nena Anyô Anêj Nakaduñ atu tem enja vovañ bêj lôk nêmbôliñ dômiñ êndênj yani?”

*Yisu hêv ngôk vê hêk okna te
(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)*

14 Yisu thêlô êyô ek ñê ku vi ma êyê avômalô bêj anônj lêk ethak donjom ba êmô. Ma ñê lôkauk hathak abô balabuñ lôk anêj ñê ku vi atu ba êmô enañ abô ba êkôki hathak.

15 Ma avômalô nômbênj êj êyê Yisu, ma esonj kambom ba elañviñ i ma ewa yani thô.

16 Ma Yisu hanañ hik thêlô liñ, “Môlô ôkôkam hathak malê?”

17 Ma anyô te hamiñ avômalô nômbênj êj kapô ba hanañ, “Kêdônwaga, ngôk te havalonj yenañ okna abôlêk loñ ba miñ hatôm enañ abô ami. Ba intu yahawa halêm ek o.

18 Ngôk hathak hayôkwiñ yani ba habi yani halôk pik ma abôlêk wapôk thapuk hale yaiñ ma halonolonj abôlêk kalalanj ma liñ havuviñ ba thotho. Yahanañ ek anêm ñê ku nênem ngôk êj vê ma donjom thêlô miñ hatôm ami.”

19 Ma Yisu hanañ viyanj, “Yahamô haviñ môlô sawa daim ma donjom miñ ôêvhaviñ ami ma owa auk lokbanj aleba yakapôlônj lêk hagiap hathak môlô. Noja okna êj êlêm.”

20 Êj ma ewa okna atu hi hadêj Yisu. Ngôk hayê Yisu, ma hayôkwiñ okna êj kambom ba hêv yak halôk pik ba hapiki ma abôlêk thôk hêv yak.

* 9:1: Mak 13:30 * 9:2: Ap 3:22; 2Pi 1:17-18 * 9:11: Mal 3:1 * 9:12-13: Sng 22:1-18; Ais 53:3; Mal 4:5-6; Mat 11:14

21 Ma Yisu hanañ hik lambô liñ, “Ngôk habuliñ yani hadêñ anğê?”

Ma lambô hanañ nena, “Sêbôk ba yani yaôna.

22 Ngôk êñ habi yani halôk atum lôk ñañ lôbôlôñ ek injik yani vônô ma doñtom mi. Aêñ ba o hatôm undum ek ngôk êñ etak yenañ okna, êñ ma hôêv kapôlôm ek yai.”

23 *Ma Yisu hanañ, “Aisê ka honañ nena, ‘o hatôm?’ Wapômbêñ hatôm indum nômkama sapêñ ek ñê takatu ba êvhaviñ yani.”

24 Ma kethêñ oyañ ma okna êñ anêñ lambô hanañ, “Yahêvhaviñ ba undum ek yenañ auk atu ba miñ yahêvhaviñ ami êkôk ya liñ ek yanêmimbiñ!”

25 Ma Yisu hayê nena avômalô êvôv i kethêñ ethak doñtom, êñ ma hathañ ngôk lelaik atu ba hanañ, “O ngôk vembôlêk lôk lemôndôñ putup, yahanañ hadêñ o nena otak okna êntêk ba nu ma miñ ômbôlêk esak loñbô ami.”

26 *Ma ngôk halañ boloba ma hayôkwiñ okna êñ kambom ma hale yaiñ ba hi. Ma okna êñ hêk inañ anyô ñama ba avômalô enañ nena, “Lêk hama.”

27 Ma doñtom Yisu havalonñ hamô bañ vi ma havôv ba haviyô hamiñ.

28 Vêm ma Yisu lôk anêñ ñê ku iyom êmô unyak kapô ma thêlô enañ hik yani liñ, “Aisê ka yêlô miñ hatôm nanêm ngôk êñ vê ami?”

29 Ma Yisu hanañ viyañ hadêñ thêlô, “Mek iyom intu hatôm nêm ngôk anêñ aêñ vê.”

*Yisu hanañ bôlôñ yañ hathak anêñ ñama
(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)*

30 *Ma thêlô etak loñ êñ ba ibitak êyô Galili. Ma Yisu hadô avômalô neyala nena thêlô lêk êmô êsê

31 *ek êndôñ anêñ ñê ku. Êñ ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Tem nenañ Anyô Anêñ Nakaduñ atu bêt ba netak êndôk avômalô baheniñ. Ma tem nijik yani vônô, ma êtôm wak lô ma tem imbiyô esak loñbô.”

32 *Ma anêñ ñê ku êthôñ abô êñ anêñ ôdôñ palin lôk êkô ek nenañ injik yani liñ.

* 9:23: Mat 21:21; Mak 11:23 * 9:26: Mak 1:26

* 9:35: Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26

10:42

Opalê intu anyô bêt?

(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

33 Ma Yisu thêlô êyô Kapaneam ma i êmô unyak kapô te. Êñ ma Yisu hanañ hik thêlô liñ, “Môlô ôkôkam hathak malê haven loñôndê ba ôlêm?”

34 Thêlô eyala nena thêlô êkôki hathak thêlô alisê intu anyô bêt ek Yisu anêñ ñê ku vi ba intu thêlô bônôñ.

35 *Ma Yisu halôk hamô ma halam anêñ ñê ku laumiñ ba lahavuju takatu ba êlêm. Ma hanañ, “Lemimhaviñ numbitak anyô bêt, êñ ma undum o endeba yaôna ba ôtôm avômalô lôkthô iniñ anyô ku oyañ.”

36 Ma hawa amena te ba hadô hamiñ thêlô malêvôñ. Ma havalonñ hamiñ ma hanañ hadêñ thêlô,

37 * “Ôpatu ba hêvhaviñ ya ba hawa amena yaônate aêntêk thô, ma hatôm hawa ya thô. Ma ôpatu ba hawa ya thô, ma hatôm hawa ôpatu ba hêv ya ba yahalêm thô haviñ.”

*Ôpatu ba hadum ku haviñ alalô ma miñ
numiñ yani loñ siñ ami
(Luk 9:49-50)*

38 Ma Jon hanañ hadêñ Yisu nena, “Kêdôñwaga, yêlô ayê anyô te hêv ngôk vê hathak anêm athêñ. Ma doñtom yani ma miñ alalô te ami, ba intu yêlô anañ ek yani etak ku êñ.”

39 Ma doñtom Yisu hanañ nena, “Dô! Miñ numiñ yani loñ siñ ami. Ôpatu ba hadum nômbithi hathak yenañ athêñ ma tem miñ enañ abô kambom kethêñ esak ya ami,

40 *ek malê nena ôpatu ba miñ hapôlik hathak alalô ami, intu alalôaniñ te.

41 *Yanañ avanôñ êndêñ môlô nena anyô te hayê nena môlô ma Kilisi anêñ avômalô ba hêv ñañ hadêñ môlô, ôpêñ tem enja anêñ vuli.

*Umiñ lôklokwañ ek kambom miñ esale o
thô ami
(Mat 18:6-9; Luk 17:1-2)*

42 “Ma anyô te hadum ba yenañ amena atu ba hêvhaviñ ya te hêv yak, ôpêñ tem êpôm malaiñ bêt anôñ. Ôpêñ tem nêsôkwêñ valu bêt te esak laselo ba nimbi yani êndôk

* 9:30: Jon 7:1 * 9:31: Mak 8:31; 10:32-34 * 9:32: Luk 9:45

* 9:37: Mat 10:40 * 9:40: Mat 12:30; Luk 11:23 * 9:41: Mat

ngwêk makidiņ ba ema. Malaiņ êņ ma yaôna ek malaiņ atu ba yani tem êpôm embenj yam.

43-44 *Ma bahem hadum ba hudum kambom, êņ ma odabêņ kisi ba nê m vê ek miņ undum kambom esak loņbô ami! Bahem vi iyom ma malaiņ, ma doņtom mavi ek nu malak leņ. Ma bahem luvi hamô ba hudum kambom, êņ ma lemvimkupik sapêņ tem ni loņ atu ba atum hathaņ ba miņ hama ami. Ba intu malaiņ bêņ anôņ.*

45-46 Ma vem hadum ba hudum kambom, êņ ma odabêņ kisi ba nê m vê ek miņ undum kambom esak loņbô ami! Vem vi iyom ma malaiņ, ma doņtom mavi ek nu malak leņ. Ma vem luvi hamô ba hudum kambom, êņ ma lemvimkupik sapêņ tem ni loņ atu ba atum hathaņ ba miņ hama ami. Ba intu malaiņ bêņ anôņ.*

47 *Ma malem daluk hadum ba hudum kambom, êņ ma ômbi vê. Malem daluk vi iyom ma malaiņ, ma doņtom mavi ek nu malak leņ. Ma malem daluk luvi hamô ba hudum kambom, êņ ma lemvimkupik sapêņ tem ni loņ atu ba atum hathaņ ba miņ hama ami. Ba intu malaiņ bêņ anôņ.

48 *‘Loņ êņ ma matiņyak tem nejaņ anyô liņkupik êtôm wak nômbêņ intu sapêņ, ma atum tem esaņ anyô êmô aêņ.’

49 Atum tem êpôm avômalô sapêņ êtôm ngwêk etak hathak nô m ek atum êņ esaê thêlô.

50 * “Ngwêk ma nô m mavi, ma doņtom anêņ maniņ hêv yak, êņ ma opalê hatôm idum ba imbitak maniņ esak loņbô am? Ngwêk hathak hadum nô m ba vasiņ, ba intu nô mô yôhok* mavi imbiņ am aêņ iyom.”

10

Yisu hanaņ abô hathak nê lôk veņi êdô i (Mat 19:1-12; Luk 16:18)

1 Ma Yisu hatak loņ êņ ma hi haveņ loņ Judia lo ņaņ Jolodaņ vi. Ma avômalô bêņ

* 9:43-44: Mat 5:30 * 9:43-44: Nê lôkauk vi enaņ nena abô doho atu ba Mak hatô ma hêk denaņ. Abô êņ ma aêntêk: Loņ êņ ma matiņyak tem nejaņ anyô liņkupik êtôm wak nômbêņ intu sapêņ, ma atum tem esaņ anyô êmô aêņ.

* 9:45-46: Nê lôkauk vi enaņ nena abô doho atu ba Mak hatô ma hêk denaņ. Abô êņ ma aêntêk: Loņ êņ ma matiņyak tem nejaņ anyô liņkupik êtôm wak nômbêņ intu sapêņ, ma atum tem esaņ anyô êmô aêņ. * 9:47: Mat 5:29 * 9:48: Ais 66:24

* 9:50: Mat 5:13; Luk 14:34 * 9:50: ‘Yôhok’ anêņ ôdôņ nena ôpatu ba hamô malinjaô haviņ avômalô vi. Lôk miņ lamanij kethêņ ami. Ma hêv avômalô sa ek netak vovak. * 10:4: Lo 24:1-4; Mat 5:31 * 10:6: Stt 1:27; 5:2

* 10:7: Stt 2:24; Ep 5:31-33 * 10:11: Mat 5:32

anôņ êlêm hathak loņbô. Êņ ma hasopa anêņ bôk lo loņ ba hadôņ i.

2 Ma Palisi doho êlêm ma idum ek nesau Yisu ba enaņ hik yani liņ, “Abô balabuņ hanaņ aisê? Anyô hatôm nê m yanavi vê mena mi e?”

3 Ma Yisu hanaņ viyaņ, “Mose bôk hanaņ aisê?”

4 *Ma thêlô enaņ, “Mose halôk ek anyô eto kapyia nê m yanavi vê ba etak êndôk yanavi baņ ek nê m yani vê.”

5 Êņ ma Yisu hanaņ nena, “Môlô nê lemôndôņ kôtoņ kambom ba intu Mose hatô balabuņ êņ ba hêv hadêņ môlô.

6 *Ma doņtom ‘sêbôk ba môņ anôņ atu ba Wapômbêņ hapesaņ avômalô ma hapesaņ anyô lo avi.

7 *Ba intu Wapômbêņ bôk hanaņ nena, “Anyô tem etak lambô lo talêbô ma esak doņtom imbiņ yanavi

8 ek thai nimbitak êtôm kupik doņtom iyom.” ’ Thai miņ ju hathak loņbô ami ma lêk ibitak doņtom.

9 Aêņ ba nô m atu ba Wapômbêņ bôk havak loņ hathak doņtom, ma miņ hatôm anyôla epole vê ami.”

10 Vê m ma Yisu lôk anêņ nê ku êmô unyak kapô, ma anêņ nê ku enaņ hik yani liņ hathak abô êņ.

11 *Êņ ma Yisu hanaņ hadêņ thêlô, “Anyô hadô yanavi ba hawa avi yaņ, êņ ma hadum sek ba habuliņ yanavi bô.

12 Ma avi te hadô yamalô ba hawa anyô yaņ, êņ ma hadum sek aêņ iyom.”

Yisu hêv mek hathak avômena (Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

13 Ma avômalô ewa avômena yaônena i hadêņ Yisu ek etak baņ êyô ênjêk thêlô. Ma doņtom anêņ nê ku ethaņ avômalô takêņ.

14 Yisu hayê nô m êņ, ma lamanij ba hanaņ hadêņ anêņ nê ku nena, “Notak avômena yaônena ba nêlêm êndêņ ya ma miņ numiņ thêlô loņ siņ ami ek malê nena

avômalô takatu ba athêḅ mi ma hatôm avômena takêntêk ba Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak ma thêlôninḅ.

15 *Yanaḅ avanôḅ êndêḅ môlô nena ôpatu ba miḅ hawa Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak hatôm avômena yaônena ami, miḅ hatôm imbitak êyô loḅ êḅ kapô ba ni ami. Ma mi.”

16 Ma Yisu havalonḅ avômena ma hatak baḅ hayô hêk i ma hêv mek hathak thêlô.

Anyô lôk nômkama bêḅ hanaḅ abô haviḅ Yisu

(Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)

17 Ma Yisu haviyô ba hi ma anyô te halaḅvinḅ hadêḅ yani ma halek vadônḅ lêlô hamô valuvi ma hanaḅ, “Kêdônḅwaga mavi, yandum malê ek yamô lôkmala êtôm wak nômbêḅ intu sapêḅ?”

18 Ma Yisu hanaḅ, “Holam ya nena mavi eka? Anyô late miḅ mavi ami ma Wapômbêḅ iyom intu ba mavi.

19 *Abô balabuḅ ma bôk hoyala yôv: ‘Miḅ unḅwik anyô vônô ami. Miḅ undum sek imbiḅ anyô yaḅ yanavi ami. Miḅ onja vani ami. Miḅ onaj abôyaḅ esak anyô vi ba undum abô ek i ami. Miḅ onaj abôyaḅ ek ômbôv anyô yaḅ anêḅ nômkama ami. Ma ondovak lemambô lo lemtambô.’ ”

20 Ma ôpêḅ hanaḅ, “Kêdônḅwaga, ya yaônena aleba lêk ma yahasopa abô balabuḅ takêḅ.”

21 Ma Yisu hayê ôpêḅ ba lahaviḅ. Ma hanaḅ, “O ma nômlate mi denaḅ. Nu nêḅ nômkama sapêḅ ek avômalô nêḅnêḅ vuli, ma onja valuselenḅ sapêḅ ba nêḅ êndêḅ avômalô siv. Hudum aêḅ, ma tem anêḅ nômkama mavi lomaloma êḅ malak lenḅ. Ma ôlêḅ osopa ya.”

22 Yani ma anyô lôk nômkama bêḅ anônḅ. Ba intu halaḅ abô êḅ, ma hakôm ba hi lôk lamalaiḅ bêḅ.

23 Ma Yisu hayê hawê haveḅ ma hanaḅ hadêḅ anêḅ ḅê ku, “Nê lôk nômkama bêḅ tem nêḅpôm malaiḅ bêḅ ek nimbitak nêyô Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak kapô ba ini.”

24 Yisu anêḅ ḅê ku elañô ba esonḅ kambom. Ma Yisu hanaḅ hadêḅ thêlô hathak lonḅbô nena, “Yenaḅ avômena, avômalô takatu ba indum ek nimbitak nêyô

Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak kapô ba ini ma tem nêḅpôm malaiḅ bêḅ anônḅ!

25 Miḅ malaiḅ bêḅ ek bok kamel imbitak êyô luvik idu sôp anêḅ abyañ ba ni ami, ma donḅtom malaiḅ anônḅ ek anyô lôk nômkama bêḅ te imbitak êyô Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak kapô.”

26 Ma Yisu anêḅ ḅê ku esonḅ kambom anônḅ ba enañ hadêḅ i, “Avanônḅ e? Aêḅ ba miḅ hatôm anyôla imbitak êyô Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak kapô ba ni ami e?”

27 Ma Yisu hayê thêlô lôklokwaḅ ma hanaḅ, “Wapômbêḅ iyom hatôm indum nômkama sapêḅ. Ma anyô te miḅ hatôm nêḅ yanida bulubiḅ ami ma mi.”

28 Ma Pita hanaḅ hadêḅ Yisu, “Yêlô bôk atak yêlôaniḅ nômkama sapêḅ ba alêḅ asopa o!”

29 Ma Yisu hanaḅ nena, “Yanaḅ avanônḅ êndêḅ môlô, anyô te lahabi ya lôk yenaḅ Abô Mavi ba hatak anêḅ unyak lôk iviyaḅ ma livi lôk talêbô lo lambô ma nali lôk anêḅ pik,

30 êḅ ma Wapômbêḅ tem nêḅ bêḅ anônḅ êndêḅ ôpêḅ êtôm 100 êyô êḅ anêḅ loḅ imbiḅ. Ôpêḅ hamô pik denaḅ, ma tem enja nômkama bêḅ anônḅ aêḅntêk unyak lôk iviyaḅ ma livi lôk taluvi ma nali lôk pik, ma donḅtom avômalô vi tem nimbuliḅ yani imbiḅ. Ma embeḅ yam ma tem êḅ lôkmala êtôm wak nômbêḅ intu sapêḅ.

31 *Odaḅô! Nê lôk athêḅ bêḅ, bêḅ anônḅ tem nimbitak ḅê lôk athêḅ mi. Ma ḅê lôk athêḅ mi bêḅ anônḅ tem nimbitak ḅê lôk athêḅ bêḅ.”

Yisu hanaḅ abô hathak anêḅ ḅama bôlônḅ te lô

(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

32 *Yisu thêlô i Jelusalem ma Yisu hi hamônḅ. Ma anêḅ ḅê ku êyê ba esonḅ kambom ma avômalô takatu ba evenḅ yam êkô. Ma Yisu hanaḅ hadêḅ anêḅ ḅê ku laumiḅ ba lahavuju takatu ek nêlêḅ bidonḅ ma hanaḅ hathak nôḅ takatu ba tem êpôm yani.

33 “Odaḅô. Alalô ayô Jelusalem ma tem nenaḅ Anyô Anêḅ Nakaduḅ atu bêḅ ba nêḅnêḅ yani êndêḅ ḅê bêḅbêḅ êbôk da lôk ḅê

* 10:15: Mat 18:3

* 10:19: Kis 20:12-17; Lo 5:16-20

* 10:31: Mat 20:16; Luk 13:30

* 10:32: Mak 8:31; 9:31

lôkauk hathak abô balabuņ. Ma tem nenan ek nijik yani vônô ma nênmê yani êndên avômalô loņ buyaņ

³⁴ ek thêlô nenan abôma lôk nêsôvwapôk esak yani ma nebali yani lôk nijik yani vônô. Wak lô ende ba ni ma tem imbiyô esak loņbô.”

Jems lo Jon leņiņhaviņ nimbitak nê bêņ
(Mat 20:20-28)

³⁵ Yôv ma Sebedi nakaduņ luvi, Jems lo Jon, i hadên Yisu ma enaņ, “Kêdôņwaga, yai leņiņhaviņ undum nômlate ek yai.”

³⁶ Ma Yisu hanaņ, “Mamu lemimhaviņ malê?”

³⁷ Ma thai enaņ nena, “Otak yai yaņ êmô bahem vianôņ ma yaņ êmô bahem viken êņjêk anêm loņ lôkmaņgiņ kapô.”

³⁸ *Ma Yisu hanaņ, “Mamu ôthônôm atu ba onaņ hik ya liņ paliņ. Hatôm nunum êndôk tase atu ba tem yanum lôk nusik êndôk ñaņ atu ba tem yasik e?”

³⁹ *Ma enaņ, “Yai hatôm.”

Ma Yisu hanaņ, “Avanôn, tase êņ lôk ñaņ êņ tem nunum lôk nusik.

⁴⁰ Ma doņtom nêmô yabaheņ vianôn lôk viken, ma miņ yenaņ ku ami. Mi, Wapômbêņ da hayabiņ ku êņ ba bôk hatak anyô doho yôv ek nêmô loņ êņ.”

⁴¹ Nê ku laumiņ takêņ elanô abô êņ ba leņiņñaņa hadên Jems lo Jon.

⁴² *Ma Yisu dalam sapêņ ethak doņtom ma hanaņ, “Môlô bôk oyala nena avômalô loņ buyaņ iniņ kiņ ethak ebam i ba ibuliņ nê takatu ba êmô thêlô vibin. Ma iniņ nê bêņbêņ ethak ethaņ iniņ avômalô aêņ iyom.

⁴³ *Odaņô! Môlô miņ nundum kobom êņ ami! Môlô te lahaviņ imbitak anyô lôk athên bêņ êņjêk môlô malêvôn, êņ ma imbitak êtôm môlônim anyô ku ek nêm môlô sa.

⁴⁴ Ma ôpatu lahaviņ imbitak êtôm môlônim anyô bêņ, êņ ma êmô êtôm avômalô sapêņ iniņ anyô ku oyaņ

⁴⁵ hatôm ya Anyô Anêņ Nakaduņ atu ba yahadum aêņ iyom. Miņ yahalêm ek yandum nê bêņbêņ pik iniņ kobom ba yasaņ avômalô ek nindum yenaņ ku ami. Mi anôn! Yahalêm hatôm anyô ku ek yanêm

avômalô sa lôk yatak yenaņ lôkmala ek nêm avômalô bulubiņ.”

Yisu hadum Batimeas madaluk mavi
(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Ma Yisu lôk anêņ nê ku êyô Jeliko. Idum ek netak Jeliko ma avômalô bêņ anôn i haviņ thêlô. Ma anyô madaluk pusip te anêņ athên nena Batimeas hamô loņôndê daņ vi ba hapetenak ek avômalô nênmê yani sa. (Batimeas anêņ ôdôn nena Timeas nakaduņ.)

⁴⁷ Yani halaņô nena Yisu anêņ Nasalet halêm, ma dalam kaêk lôklala nena, “Yisu, Devit anêņ Lim Lukmuk, nêm kapôlôm ek ya!”

⁴⁸ Ma avômalô bêņ anôn ethaņ yani ba enaņ, “O bônôn!” Ma doņtom yani dalam lôklala nena, “Yisu, Devit anêņ Lim Lukmuk, nêm kapôlôm ek ya!”

⁴⁹ Êņ ma Yisu hamiņ ma hanaņ, “Nodam yani êlêm.”

Ma elam hadên anyô madaluk pusip atu nena, “Lemmavi! Umbiyô ba nu! Yani dalam o.”

⁵⁰ Êņ ma hakaliv anêņ kwêv thilibuņ hi ma hasôv kisi haviyô hamiņ ma hi hadên Yisu.

⁵¹ Ma Yisu hanaņ hadên yani, “Lemhaviņ yandum malê êndên o?”

Ma anyô madaluk pusip êņ hanaņ, “Kêdôņwaga, yalenhaviņ yaņgê tak.”

⁵² *Ma Yisu hanaņ, “Umbiyô ba nu. Anêm hôêvhaviņ hadum ba hubitak mavi.” Ma kethen oyaņ ma ôpêņ madaluk hakyav ba hayê tak, ma hasopa Yisu haven loņôndê.

11

Yisu habitak hayô Jelusalem hatôm kiņ
(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Yisu thêlô i ebobo Jelusalem ma i êyô Betpigi lo Betani, malak ju êņ hêk habobo Dum Oliv. Ma hêv anêņ nê ku ju ba i

² ma hanaņ nena, “Mamu unu malak entuvulu. Ubitak ôyô kapô ba u, ma tem ôņgô ekak bok doņki map te loņ ba hamiņ. Bok êņ ma miņ bôk anyôla hayô hamô ami. Nopole yak vê ma nondom ba nôlêm.

* 10:38: Mak 14:36; Luk 12:50 * 10:39: Ap 12:2; ALK 1:9 * 10:42: Luk 22:25-26 * 10:43: Mat 23:11; Mak 9:35

* 10:52: Mak 5:34

³ Ma anyôla hanañ hik mamu liñ nena, ‘Udum aêñ eka?’ ma nonañ êndênñ yani nena, ‘Anyô Bêñ lahaviñ idum ku te esak vëmam, ka tem nêm êmbôlêm.’ ”

⁴ Êñ ma nê ku ju atu i ma êyê bok donki map atu ekak loñ ba êthô hamô unyak abôlêk habobo loñôndê viyaiñ. Ma thai epole yak vê.

⁵ Ma anyô doho imiñ loñ êñ êyê ba enañ, “Mamu udum malê ba opole bok anêñ yak vê?”

⁶ Ma thai enañ hatôm atu ba Yisu hanañ hadênñ thai. Êñ ma etak thai ba i.

⁷ Ma ewa bok donki êñ ba i hadênñ Yisu, ma ibi iniñ kwêv thilibuñ daim thô ba engava hayôhêk bok dômlokwañ ma Yisu hayô hamô.

⁸ Ma avômalô bêñ anôñ engava iniñ kwêv thilibuñ daim ma vi ele nôkyañ nauriñ hamô kamuñ ba engava hêk loñôndê.

⁹ Ma vi êmôñ ma vi evenñ yam ma Yisu halôk malêvôñ ba elam nena, “Osana!”

“Wapômbênñ nêm lamavi êndênñ ôpatu ba halêm hathak Anyô Bêñ anêñ athênñ!”
Kapya Yen 118:25-26

¹⁰ “Wapômbênñ nêm anêñ lamavi êyô êmô bumalô Devit anêñ lim êntêk atu ba tem eyabiñ alalô êtôm kiñ êtôm sêbôk ba Devit hayabiñ!

Osana! Nambô Wapômbênñ anêñ athênñ esak leñ!”

¹¹ Ma hi Jelusalem ma habitak hayô unyak mathenñ anêñ piklêvôñ kapô ba hi. Ma hayê nômkama takatu ba hamô loñ êñ. Ma donjom wak lêk halôk jalôm, êñ ma hatak Jelusalem ma hi Betani haviñ anêñ nê ku laumiñ ba lahavuju takatu.

Yisu hêv nê idum ku valu vê hêk unyak mathenñ kapô

(Mat 21:12-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Haviyô hayañ ma etak Betani ek ini Jelusalem. Ma Yisu hama kisi.

¹³ *Ma hayê alokwañ sabo te lôk nauriñ hamiñ daim dokte. Êñ ma hi hayô alokwañ êñ ôdônñ ek êñjê nena hik anôñ mena mi. Ma donjom hayê nauriñ oyañ iyom ma miñ hik

ami ek malê nena miñ anêñ waklavônñ injik ami.

¹⁴ Êñ ma Yisu hanañ hadênñ alokwañ êñ nena, “Anyô late miñ hatôm enañ anêm anôñ esak loñbô ami.” Ba anêñ nê ku elañô.

¹⁵ *Ma Yisu thêlô êyô Jelusalem. Ma habitak hayô unyak mathenñ kapô anêñ piklêvôñ. Ma hayê avômalô ewa nômkama ba êdô hamô ek avômalô vi nêñem vuli. Êñ ma halupuniñ i ba hêv i vê hêk unyak mathenñ kapô ba ele yaiñ ba i. Ma hale nê takatu ba êwê nê loñ buyañ iniñ valuseleñ hathak Hiblu iniñ valuseleñ iniñ balê liliñ. Ma hadum aêñ hadênñ nê takatu ba êdô menak bôbô hamô ek avômalô vi nêñem vuli.

¹⁶ Ma hamiñ loñ siñ ek avômalô miñ neja iniñ nômkama ba ini kapô ek nêñem vuli ami.

¹⁷ *Ma Yisu hadônñ thêlô ba hanañ aêntêk, “Wapômbênñ anêñ kapya hanañ nena, ‘Yenañ unyak ma unyak avômalô pik sapênñ netenñ mek êndôk.’ Ma môlô lêk udum ba habitak hatôm nê vani iniñ loñ ekopak êmô.”

¹⁸ *Nê bêñbênñ êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ elañô abô êñ ma êbôlêm loñôndê ek nijik yani vônô. Ma donjom thêlô êkô hathak yani ek malê nena avômalô sapênñ esonñ kambom hathak anêñ abô.

¹⁹ Yañsiñ anôñ ma Yisu thêlô etak Jelusalem ba i.

*Alokwañ sabo hakapok
(Mat 21:20-22)*

²⁰ Hayañ lôkbôk ma Yisu thêlô êvôi ma êyê alokwañ sabo atu lêk hama ba hakapok hêk nauriñ ba hayô ôdônñ.

²¹ Ma Pita lahabi Yisu anêñ abô ba hanañ nena, “Kêdônñwaga, nôñgô! Alokwañ sabo wakbôk atu ba hothañ ma lêk hakapok yôv.”

²² Ma Yisu hanañ hadênñ thêlô, “Nônêmbiñ Wapômbênñ.

²³ *Yanañ avanônñ êndênñ môlô nena ôpatu ba hanañ hadênñ dumlolê êntêk nena, ‘Ômbi o kisi ni tamu ngwêk’, ma hêvhaviñ ba havalonñ anêñ abô êñ loñ lôklokwañ ma miñ

laluvi ami, êḡ ma Wapômbêḡ tem indum ba dumlolê êḡ endanḡ ôpêḡ anêḡ abô.

24 *Aêḡ ba intu yananḡ êndêḡ môlô nena malê atu ba môlô onanḡ halôk unim mek, êḡ ma nônêmbinḡ nena lêk owa yôv, ma nôḡm êḡ tem imbitak êtôm môlônim.

25-26 *Môlô uminḡ ba otenḡ mek, ba lemimhabi kambom atu ba anyôla bôk hadum hadêḡ o, êḡ ma notak unim kapôlômim ek ôpêḡ. Udum aêḡ ma môlônim Lemambô atu ba hamô malak leḡ tem etak kapô ek môlô aêḡ iyom.”*

*Yisu, opalê hêv athêḡ bêḡ hadêḡ o?
(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)*

27 Ma Yisu thêlô i Jerusalem hathak loḡbô ba êyô unyak mathenḡ anêḡ piklêvônḡ. Ma ḡê bêḡbêḡ êbôk da lôk ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ lôk ḡê bêḡbêḡ vi i hadêḡ Yisu.

28 Ma enanḡ hik yani liḡ nena, “Opalê hêv athêḡ bêḡ hadêḡ o lôk hêv ku hadêḡ o ba intu hudum nôḡm takêntêk?”

29 Ma Yisu hanaḡ hadêḡ i nena, “Tem yananḡ injik môlô liḡ esak abô te aêḡ iyom. Ba onanḡ abô êḡ bêḡ hadêḡ ya ma tem yandam ôpatu ba hêv athêḡ bêḡ hadêḡ ya êndêḡ môlô.

30 Opalê hêv ku nisik avômalô êndôk ḡanḡ hadêḡ Jon? Wapômbêḡ leḡ? Mena anyô pik? Môlô nonanḡ êndêḡ ya!”

31 Ma thêlôda enanḡ hadêḡ i nena, “Alalô ananḡ nena Wapômbêḡ hêv ku êḡ hadêḡ Jon ma tem yani enanḡ, ‘Aisê ka môlô minḡ ôêvhavinḡ yani ami?”

32 Ma doḡtom alalô ananḡ nena, ‘Anyô pik te hêv ku êḡ,’ êḡ ma avômalô tem leḡḡmaninḡ êndêḡ alalô. Ek malê nena thêlô sapêḡ êvhavinḡ nena Jon ma plopet te.”

33 Ma thêlô enanḡ hadêḡ Yisu nena, “Yêlô athônḡ paliḡ.”

Êḡ ma Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô, “Aêḡ ba minḡ hatôm yandam ôpatu ba hêv athêḡ bêḡ hadêḡ ya anêḡ athêḡ bêḡ êndêḡ môlô ami. Ma mi.”

12

Abô loḡ kapô hathak ḡê kambom eyabinḡ ku yak wainḡ

(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

1 *Ma Yisu hanaḡ abô loḡ kapô doho hadêḡ thêlô. Ba hanaḡ, “Anyô te havatho anêḡ ku yak wainḡ ma havak lôk hawê havenḡ. Ma halav lôv nêyô niminḡ wainḡ anêḡ anônḡ pesa ek neja anêḡ thôk. Ma halav unyak daim te ek anyô nêḡmô ek neyabinḡ ku êḡ. Vêḡ ma hatak ku êḡ halôk anyô doho bahenḡḡ ek neyabinḡ ba hik anônḡ ma thêlô neja anônḡ vi ma nêḡnêḡ vi êndêḡ yani. Vêḡ ma hatak loḡ êḡ ba hi loḡ buyanḡ.

2 Waklavônḡ yak wainḡ hik anônḡ hayô ma hêv anêḡ anyô ku te ba hi hadêḡ ḡê takatu ba eyabinḡ anêḡ ku atu. Yani lahavinḡ thêlô nêḡnêḡ anônḡ doho êndêḡ yani êtôm sêbôk ba thêlô evak abô havinḡ i.

3 Ma doḡtom thêlô evalonḡ ôpêḡ loḡ ma ik yani kambom ba êv yani hi oyanḡ.

4 Vêḡ ma hêv anyô ku yanḡ ba hi hathak loḡbô, ma doḡtom ik halôk wakadôk ma êv mama hadêḡ yani.

5 Êḡ ma hêv anyô ku te hathak loḡbô ma doḡtom thêlô ik yani vônô. Vêḡ ma hêv tomtom aêḡ habup hathak ba vi ma evali ma vi ma ik vônô.

6 “Hadum aêḡ aleba lêk mi ma anyô doḡtom iyom hamô. Ôpêḡ ma anêḡ namalô atu ba yani lahavinḡ. Hêv ôpêḡ hi ma lahabi nena, ‘Êntêk ma yenanḡ okna ba tem nedaḡô anêḡ abô.’

7 “Ma doḡtom ḡê takatu ba eyabinḡ ku êḡ êyê ôpêḡ ma enanḡ hadêḡ thêlôda aêntêk, ‘Ôpêntêk ma ku alanḡ anêḡ nakaduḡ ba tem eyabinḡ lambô anêḡ ku. Alalô ik yani vônô ma ku êḡ tem imbitak alalôaninḡ.’

8 *Ba intu evalonḡ yani ba ik yani vônô ma ibi anêḡ kupik hale viyainḡ ba hi.

9 “Aêḡ ba ku alanḡ tem indum malê? Tem ni injik ḡê takêḡ vônô ma nêḡm ku êḡ êndêḡ anyô vi ek neyabinḡ.

10 Môlô bôk osam Wapômbêḡ anêḡ abô bu êntêk mena mi e?

“Valu atu ba ḡê elav unyak êpôlik hathak,

* 11:24: Mat 7:7 * 11:25-26: Mat 6:14-15 * 11:25-26: ḡê lôkauk vi enanḡ nena abô doho atu ba Mak hato ma hêk denanḡ. Abô êḡ ma aêntêk: Ma doḡtom môlô minḡ otak kapôlômim ek avômalô vi ininḡ kambom ami, êḡ ma môlônim Lemambô tem minḡ etak anêḡ kapô ek môlônim kambom ami. * 12:1: Ais 5:1-2 * 12:8: Hib 13:12

ma lêk habitak landiņ anôn.

11 Anyô Bêņ da hadum nôm êņ,
ma yêlô ayê nôm êņ nena mavi anêņ
dôêņ.” *Kapya Yey 118:22-23*

12 Ma Israeļ iniņ nê bêņbêņ eyala nena
Yisu hanaņ abô loņ kapô êņ hathak thêlô ba
intu êbôlêm loņondê ek nebaloņ yani. Ma
doņtom êkô hathak avômalô, ba intu etak
yani ma thêlô i.

*Nênêm takis êndêņ Sisa mena dô
(Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)*

13 *Vêm ma êv Palisi doho lôk nê esopa
Helot doho ba i hadêņ Yisu ek nesau yani
esak abô ek nebaloņ yani.

14 Thêlô êyô ek Yisu ma enaņ,
“Kêdôņwaga, yêlô ayala nena o ma anyô
abô avanôn. Ma miņ hothak hobam anyô
yaņ ma hôdô anyô yaņ ami. Ba intu nê
bêņbêņ êdô anêm abô, ma miņ hokô ek i
ami. Ma hothak huik Wapômbêņ anêņ abô
thô hadêņ avômalô. Aêņ ba lemhabi aisê?
Bumalô iniņ balabuņ hanaņ nena yêlô
hatôm nanêm valuselen êndêņ Sisa mena
mi?”

15 Ma doņtom Yisu hayê thêlôniniņ auk
kambom thô ba hanaņ hik thêlô liņ, “Aisê
ba môlô udum ek numbuliņ ya? Noja
valuselen te êlêm ek yaņgê.”

16 Êņ ma thêlô ewa valuselen te halêm
ek Yisu. Ma Yisu hanaņ hadêņ thêlô
nena, “Opalê anêņ dahô lôk anêņ athêņ hêk
valuselen êntêk?”

Ma thêlô enaņ, “Sisa.”

17 *Êņ ma Yisu hanaņ hadêņ thêlô nena,
“Sisa anêņ nômkama ma nônêm êndêņ Sisa
da. Ma Wapômbêņ anêņ nômkama ma
nônêm êndêņ Wapômbêņ da.”

Ma thêlô elañô ba eson kambom hathak
anêņ abô êņ.

*Abô hathak nê ņama tem nimbiyô aisê
(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)*

18 *Ma Sadyusi doho i hadêņ Yisu. Thêlô
ma ôdôn te atu ba enaņ nena nê ņama tem
miņ nimbiyô esak loņbô ami. Aêņ ba intu
enaņ hik Yisu liņ nena,

19 * “Kêdôņwaga, Mose bôk hato hadêņ
alalô nena, ‘Anyô te hama ba nali mi ma

anêņ yaņ hamô, ma enja avi tốp êņ ek imbi
yaņ atu ba hama anêņ nakaduņ vê.’

20 Aêņ ba nê lôk iviyaņ bahenvi ba la-
havuju êmô. Ma bôp hawa avi te ba hama
ma nakaduņ mi.

21 Ma nôk enja avi tốp êņ, hawa ba hama
ba nakaduņ mi. Ma ņgwa enja avi tốp bô êņ,
nena hama haviņ.

22 Êņ ma iviyaņ takatu ba êmô ma nesopa
kobom doņtom êņ iyom. Vêm ma avi tốp êņ
hama haviņ.

23 Ma waklavôn nê ņama iviyô hathak
loņbô ma avi tốp atu ba nê lôk iviyaņ ba-
henvi ba lahavuju takatu ba ewa ma alisê
te anêņ avi?”

24 Ma Yisu hanaņ hadêņ thêlô, “Môlô miņ
oyala Wapômbêņ anêņ lôklokwaņ lôk anêņ
abô atu ba hêk anêņ kapya katô ami. Ba
intu onañ abô lokbaņ êntêk.

25 Nê ņama iviyô hathak loņbô, ma anyô
lo avi tem miņ neja i esak loņbô ami ma mi.
Thêlô tem nêmô êtôm aņela malak leņ iyom.

26 *Môlô onañ nena nê ņama tem miņ
nimbiyô esak loņbô ami. Ma doņtom môlô
bôk osam Mose anêņ kapya lôk kukuthiņ
atum hathaņ hamô aliņ e? Wak êņ ma
Wapômbêņ hanaņ hadêņ Mose aêntêk,
‘Ya ma Ablaham lo Aisak ma Jekop iniņ
Wapômbêņ.’

27 Wapômbêņ ma miņ nê ņama iniņ
Wapômbêņ ami. Mi, yani ma nê lôkmala
iyom iniņ Wapômbêņ. Ba intu yêlô ayala
nena thêlô bôk ema, ma doņtom lêk êmô
lôkmala. Môlônim abô ma lokbaņ anôn!”

*Balabuņ alisê intu bêņ ek vi?
(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)*

28 *Nê lôkauk hathak abô balabuņ te hayô
ma halaņô Yisu lo Sadyusi êkôki. Ma ha-
laņô Yisu hanaņ thêlôniniņ abô viyaiņ mavi
anôn. Aêņ ba yani hanaņ hik Yisu liņ,
“Balabuņ alisê intu bêņ ek balabuņ vi?”

29 *Êņ ma Yisu hanaņ nena, “Balabuņ
môn hanaņ nena, ‘Môlô Israeļ nodañô katô.
Anyô Bêņ alalôaniņ Wapômbêņ, yani iyom
intu Anyô Bêņ.

30 Lemimimbiņ Anyô Bêņ unim
Wapômbêņ êņjêk unim kapôlômim lôk

* 12:13: Luk 11:53-54 * 12:17: Lom 13:7 * 12:18: Ap 23:8 * 12:19: Lo 25:5 * 12:26: Kis 3:2,6 * 12:28:
Luk 10:25-28 * 12:29: Lo 6:4-5

dahôlômim ma lôklokwanj lôk unim auk sapênj.

³¹ *Ma balabunj yanj ma aêntêk: ‘Lemimbinj avômalô vi êtôm lemhavinj oda.’ Balabunj vi ma êmô balabunj bêj ju êntêk kapô.”

³² Ma anyô lôkauk hathak abô balabunj hanañ hadêñ Yisu, “Kêdôñwaga, honañ abô mavi anôñ. Anêm abô ma avanôñ binj nena Anyô Bêñ iyom intu Wapômbêñ ma minj wapômbêñ la yanj hamô doho havinj ami.

³³ *Alalô leñinjimbinj yani avanôñ ênjêk alalôaniñ kapôlônijnj lôk auk ma lôklokwanj sapênj. Lôk leñinjimbinj avômalô vi êtôm alalô leñinjimbinj avômalô. Abô balabunj ju êñ ma bêñ ek da nômbêñ atu ba êbôk hathak atum.”

³⁴ Yisu hanañô ôpêñ hanañ viyanj lôkauk mavi ba intu hanañ hadêñ ôpêñ, “Minj hômô daim ek Wapômbêñ anêñ loñ lôklinyak ami. Mi.” Ma avômalô sapêñ elañô anêñ abô ba êkô ma minj enañ hik yani linj ek nesau yani esak loñbô ami.

Mesia ma opalê anêñ lim lukmuk?

(Mat 22:41-23:36; Luk 20:41-47)

³⁵ Ma Yisu hadôñ avômalô hamô unyak mathenj anêñ piklêvônj ma hanañ, “Nê lôkauk hathak abô balabunj ethak enañ nena Mesia ma Devit anêñ lim lukmuk eka?”

³⁶ Lovak Mathenj hêv auk hadêñ Devit da ba hanañ,

“Anyô Bêñ Wapômbêñ hanañ hadêñ yenañ Anyô Bêñ Mesia nena,

“Ômô yabahenj vianôñ endeba yatak nê takatu ba ik vovak hadêñ o nêmo vempkapô vibinj am.” ’ *Kapya Yey 110:1*

³⁷ Ma Devit da bôk halam Mesia nena anêñ Anyô Bêñ. Ma aisê ka Mesia ma yani anêñ lim lôk anêñ Anyô Bêñ imbinj?”

Avômalô elañô Yisu anêñ abô êñ ba leñinjimbinj mavi anôñ.

³⁸ Yisu hadôñ thêlô ba hanañ, “Môlô noyabinj am ek nê lôkauk hathak abô balabunj. Thêlô leñinjimbinj nijik kwêv daim kêkêlô ba nembenj ek avômalô nebam i. Lôk leñinjimbinj avômalô bêñ anôñ nenañ,

‘Waklêvônj anyô bêñ’ embenj loñ ethak doñtom halôk.

³⁹ Ma leñinjimbinj nêmo êtôm nê bêñbêñ êmô unyak yey kapô. Ma avômalô engabôm nômbêñ, ma leñinjimbinj nejanj nômbêñ nê bêñbêñ iniñ loñ ethak êmô.

⁴⁰ Thêlô ethak esau avi tôp ba ewa iniñ unyak vani lôk etenj mek daim bêñ ek avômalô leñinjimbinj nena thêlô ma nê thêthônj anôñ. Nê anêñ aênj ma tem nêpôm vovanj bêñ êndênj waklavônj idum abô.”

Avi tôp te anêñ da

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Yisu hi halôk hamô habobo unyak mathenj anêñ alapa da ma hayê avômalô lubunjlubunj i ibi iniñ da. Ma nê lôk valu bêñ ekaliv valu bêñ anôñ halôk alapa da.

⁴² Ma avi tôp te atu ba nômkama mi anôñ hayô ma hatak anêñ da hatôm valuselenj thalalenj ju iyom halôk alapa da êñ.

⁴³ *Ma Yisu halam anêñ nê ku êlêm ma hanañ, “Yanañ avanôñ êndênj môlô nena avi tôp êntêk hêv valuselenj bêñ anôñ hamônj ek takêntêk sapênj.

⁴⁴ Avômalô nômbêñ êntêk iniñ valu bêñ anôñ hamô ma doñtom êv doktena iyom. Ma avi tôp êntêk ma nômkama mi anôñ ma lêk hêv anêñ valuselenj sapênj ba minj havalonj dokte loñ ami.”

13

Yisu hanañ abô hathak unyak mathenj Jelusalem

(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Yisu hatak unyak mathenj ba hale yainj ma anêñ nê ku te hanañ hadêñ yani, “Kêdôñwaga, nôngô unyak mathenj anêñ lêlêyanj ma kêkêlô bomañ lôk anêñ valu bêñbêñ!”

² *Ma Yisu hanañ nena, “Hôyê unyak bêñbêñ takêntêk e? Malainj bêñ tem imbitak ba nê vovak tem nijik nômkama mavi nômbêñ êntêk pesa ba valu yanj minj hatôm êyômô yanj loñ ami.”

Malainj lomaloma tem imbitak

(Mat 24:3-28; Luk 21:7-24)

³ Vêm ma Yisu hamô Dum Oliv ma hayê unyak matheñ hamô vi tuvulu. Ma Pita lo Jems ma Jon lo Andulu thêlô iyom i enañ hik yani liñ,

⁴ “Onañ êndêñ yêlô nena aᅅgê intu nôm takêñ tem imbitak? Lôk malê intu tem imbitak ek injik thô nena nômbêñ êñ lêk habobo?”

⁵⁻⁶ Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Nê lomaloma tem nêlêm esak yenañ athêñ ba nenañ nena, ‘Ya ma Mesia atu.’ Ma tem nesau avômalô bêñ anôñ. Ba intu noyabin am.

⁷ Ma môlô olañô abô hathak vovak lomaloma lôk vovak tem imbitak pik luvuluvu. Nôm takêñ tem imbitak, ma doᅅtom pik lo leñ anêñ dañ ma mi denañ. Ba intu miñ nodowaliñ ami.

⁸ Ma avômalô ôdôñ yañ tem nijik vovak imbiñ ôdôñ yañ. Ma kiñ yañ lôk anêñ avômalô tem nijik vovak êndêñ kiñ yañ. Ma loñ lomaloma ma tem duviañ lôk bôm bêñ imbitak. Nôm takêñ ma hatôm vovañ môñ atu ba hapôm avi lôk lasabeñ ek embathu.

⁹ * “Aêñ ba noyabin am. Tem nebalon môlô ba netak êndôk nê elañô abô baheniñ. Lôk nebali môlô êmô unyak yeñ. Hathak yenañ athêñ ma tem numiñ nê bêñbêñ lôk kiñ maleñiñ ek nonañ yenañ abô bêñ êndêñ i.

¹⁰ Avômalô pik sapêñ tem nedañô yenañ Abô Mavi vêmam ka nôm takêñ tem imbitak embeñ yam.

¹¹ *Thêlô ekak môlô loñ ma ewa ba i ek nundum abô, êñ ma miñ nôkô ba nonañ nena, ‘Yêlô tem nanañ malê?’ Mi. Waklavôñ êñ ma nonañ auk takatu ba êv hadêñ môlô iyom. Auk takêñ ma Lovak Matheñ da hanañ ma miñ môlôda onañ ami.

¹² * “Ma anyô loyañ tem yañ enañ yañ bêñ ek nijik vônô. Ma lambô tem indum aêñ êndêñ nakaduñ. Ma avômena tem nêmbôliñ dômiñ êndêñ lami lo taluvi ba nenañ ek nijik i vônô.

¹³ *Môlô ma yenañ avômalô. Ba intu avômalô sapêñ tem nêpôlik esak môlô. Ma

doᅅtom nê takatu ba imiñ lôklokwañ aleba hayô anêñ dañ, ma Wapômbêñ tem nêm i bulubiñ.

¹⁴ * “Nôm kambom anôñ te tem imiñ loñ matheñ anôñ ba loñ êñ ma miñ hatôm imiñ ami. (Aêñ ba môlô takatu ba osam abô êntêk, ma lemimimbi katô am.) Ma môlô takatu ba ômô Judia ôyê nôm êñ ma nôsôv ketheñ ba unu dumlolê.

¹⁵ *Ma nê takatu ba êmô unyak vov miñ hatôm nêndôk ba ini unyak kapô ek neja iniñ nômkama ami.

¹⁶ Ma nê takatu ba êmô ku kapô miñ hatôm nendeni unyak ek neja iniñ kwêv thilibuñ ami.

¹⁷ *Ai, kikaknena. Waklavôñ êñ ma tem malaiñ bêñ ek avi takatu ba esabeñ lôk avi takatu ba êv sôm hadêñ nali.

¹⁸ Noteñ mek ek malaiñ takêñ miñ imbitak êndêñ waklavôñ beleñ simbak ami.

¹⁹ *Ek malê nena waklavôñ êñ ma tem malaiñ bomañ anôñ ba êmôn ek malaiñ tak sêbôk atu ba Wapômbêñ hapesañ pik aleba lêk. Ma tem miñ imbitak aêñ esak loñbô ami.

²⁰ Ma Anyô Bêñ miñ hadabêñ waklavôñ malaiñ takêñ kisi ami, êñ ma avômalô sapêñ tem nema. Ma doᅅtom yani lahabi avômalô takatu ba bôk halam i yôv ba intu hadabêñ waklavôñ êñ hi bidon.

²¹ “Waklavôñ êñ ma anyôla hanañ hadêñ môlô nena, ‘Ôᅅgô, Mesia hamô loñ êntêk’ mena ‘hamô loñ tamu,’ ma miñ nôñemimbiñ ami.

²² *Anyô doho tem nêlêm ba nenañ abôyañ aêntêk, ‘Ya ma Mesia’ mena ‘Ya ma Wapômbêñ anêñ plopet te’, ma nindum lavôñiñ lôk nômbithi ek nesau avômalô takatu ba bôk Wapômbêñ halam i yôv haviñ. Ma doᅅtom Wapômbêñ bôk halam i yôv ba intu miñ hatôm ami.

²³ Odañô! Nôm takêntêk miñ lêk habitak ami denañ ma yahanañ nôm takêñ bêñ hadêñ môlô ek môlô noyabin am.

*Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem endelêm
(Mat 24:29-35; Luk 21:25-33)*

* **13:9:** Mat 10:17-20 * **13:11:** Luk 12:11-12 * **13:12:** Mat 10:21 * **13:13:** Mat 10:22; Jon 15:21 * **13:14:** Dan 9:27; 11:31; 12:11 * **13:15:** Luk 17:31 * **13:17:** Luk 23:29 * **13:19:** Dan 12:1; ALK 7:14 * **13:22:** ALK 13:13 * **13:24:** Jol 2:10,31; 3:15; ALK 6:12-13

24 * “Malain takêṅ hale halôk vêm,
 “ ‘ma wak tem imbitak momañiniṅ,
 ma ayôṅ tem miṅ imbi deda ami;
 25 ma vuliṅ leṅ tem nêṅem yak
 ma nôṃ takatu ba hamô leṅ tem ne-
 dowaliṅ.’ *Aisaia 13:10;*
34:4

26 * “Ma wak êṅ ma avômalô tem nêḡê
 Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu tem êyô êṃô buliv
 ba êlêm imbiṅ anêṅ lôkliṅyak lôk anêṅ deda
 lôkmaṅgiṅ.

27 *Yani tem nêṃ anêṅ aṅela ba ini pik
 anêṅ daṅ sapêṅ ek nisup avômalô takatu ba
 bôk ḡalam i yôv.

28 “Ba intu môlô noja auk esak alokwaṅ
 belêṅ.* Hayeṅ ba ṅauṅ lukmuk habitak, êṅ
 ma oyala nena tem wak mavi êyô.

29 Ma aêṅ iyom, môlô ôyê nôṃ takêṅtêk
 habitak, êṅ ma noyala nena Anyô Anêṅ
 Nakaduṅ atu anêṅ waklavôṅ endelêm lêk
 habobo ba hamiṅ unyak abôlêk.

30 Yanaṅ avanôṅ êṅdêṅ môlô nena
 avômalô bôlôṅ êṅtêk tem miṅ nema ami
 denaṅ ma nôṃ takêṅtêk sapêṅ tem imbitak.

31 Pik lôk leṅ tem nêṃ yak ba ni, ma
 doṅtom yenaṅ abô bute miṅ hatôm nêṃ yak
 ami.

*Anyô te miṅ hayala waklavôṅ Yisu en-
 delêm ami*
(Mat 24:36-44)

32 “Anyô te miṅ hayala Yisu anêṅ
 waklavôṅ endelêm ami. Aṅela leṅ miṅ
 eyala ami, ma Nakaduṅ miṅ hayala haviṅ
 ami. Ma Kamik iyom intu hayala.

33 Aêṅ ba noyabiṅ am ba nôṅem lêlê!
 Môlô miṅ oyala waklavôṅ atu ba nôṃ êṅ
 tem imbitak ami.

34 Nôm êṅ ma hatôm anyô hatak anêṅ
 unyak ba hi loṅ buyaṅ. Yani hi ma
 hanaṅ hadêṅ anêṅ ṅê ku ek neyabiṅ anêṅ
 nôṃkama. Ma hik ku sam toṃtom hatôm
 thêlô. Ma hanaṅ hadêṅ anyô hayabiṅ
 malak abôlêk nena eyabiṅ dedaṅ mavi.

35 * “Môlô miṅ oyala waklavôṅ atu ba
 unyak alaṅ tem endelêm esak loṅbô ami.
 Tem êlêm êṅdêṅ yaṅsiṅ mena bôlôvôṅ biṅ

mena wakma tale halaṅ mena hayaṅ wak
 bêṅ la.

36 Yakô ek êlêm ketheṅ ma êṅjê nena
 môlô ôêk sôm denaṅ.

37 Ma abô êṅtêk ba yahanaṅ hadêṅ môlô,
 ma lêk yahanaṅ hadêṅ avômalô sapêṅ
 haviṅ nena, ‘Noyabiṅ am!’ ”

14

*Avi te haṅgasô nôṃ ôv mavi hayô hamô
 Yisu wakadôk*

(Mat 26:1-16; Luk 22:1-6; Jon 11:45-53;
12:1-8)

1 Wak lokwanju hêk denaṅ ek waklavôṅ
 nôṃ bêṅ ju, yaṅ ma Hale ba Hi* ma yaṅ ma
 Eyaṅ Polom Yis Mi. Ma ṅê bêṅbêṅ êbôk da
 lôk ṅê lôkauk hathak abô balabuṅ idum ek
 nesau Yisu ba nebalonṅ ek nijik yani vônô.

2 Ba enaṅ, “Lêk ma waklavôṅ mathêṅ
 ba intu natak ku êṅ êṅjêk vêṃam. Yakô
 avômalô tem leṅṅmaniṅ ba nijik vovak.”

3 *Wak êṅ ma Yisu hamô Saimon anêṅ
 unyak anêṅ Betani. Sêbôk ma ôpêṅ hapôm
 palê lepla ma doṅtom bôk mi. Yisu hamô
 balê eyaṅ nôṃ hamô ma avi te ḡalêm ma
 hawa kolopak valu te ba thapuk ma nôṃ ôv
 mavi hamô kapô ba anêṅ vuli ma bêṅ anôṅ.
 Ma hik kolopak êṅ wakadôk lu ma haṅgasô
 nôṃ ôv mavi êṅ hayô hamô Yisu wakadôk.

4 Ma avômalô vi atu ba êṃô loṅ êṅ haviṅ
 êyê ba leṅṅmaniṅ ba enaṅ hadêṅ thêlôda,
 “Aisê ka habuliṅ nôṃ ôv mavi êṅ hi oyaṅ?”

5 Hatôm nêṃ ek anyô yaṅ nêṃ vuli êṅtôm
 300 seleva ek naja ba nanêṃ avômalô siv sa
 esak!” Êṅ ma leṅṅmaniṅ ba ethaṅ avi êṅ.

6 Ma doṅtom Yisu hanaṅ, “Aisê ka môlô
 ôêv malaiṅ hadêṅ avi êṅtêk? Notak yani.
 Yani hadum nôṃ mavi anôṅ hadêṅ ya.

7 *Avômalô siv tem nêṃô imbiṅ
 môlô êṅtôm wak nôṃbêṅ intu sapêṅ, ba
 lemimhaviṅ nôṅem i sa ma nôṅem sa. Ma
 doṅtom tem miṅ yamô imbiṅ môlô sawa
 daim ami.

8 *Nôm atu ba yani hatôm indum, ma lêk
 hadum yôv, ba haṅgasô nôṃ ôv mavi hayô
 hamô ya ba lêk hapôpêk ya yôv ek nedav.

* 13:26: ALK 1:7 * 13:27: Mat 13:41 * 13:28: Abô Bômbôm ma “fik”. Nôṅgô Mat 24:32. * 13:35: Luk 12:38

* 14:1: Waklavôṅ Hale ba Hi ma avômalô Israeḡ leṅṅhabi hathak sêbôk atu ba Wapômbêṅ anêṅ aṅela hi avômalô Israeḡ
 iniṅ unyak ma hêv liliṅ ba hi hathak avômalô Ijip iniṅ unyak ma hik iniṅ bôp sapêṅ vônô. * 14:3: Luk 7:37-38

* 14:7: Lo 15:11 * 14:8: Jon 19:40

9 Yanañ avanôñ êndên mólô nena pik nômbên atu ba enañ yenañ Abô Mavi bên haven ma tem nenañ esak nôm atu ba avi êntêk lêk hadum imbiñ ek avômalô lenjimbimbi yani.”

10 Êñ ma Judas Iskaliot, Yisu anên nê ku laumiñ ba lahavuju takatu te, hi hadên nê bênbên êbôk da ek nê Yisu êndôk thêlô baheñ.

11 Thêlô elañ abô êñ ma lenjimbimbi anên ba ibutiñ abô ek nê nê valuselen êndên yani. Ba intu yani habôlêm loñondê ek enañ Yisu bên.

Yisu hayañ nôm waklavôn Hale ba Hi haviñ anên nê ku

(Mat 26:17-30; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1Ko 11:23-25)

12 *Waklavôn anên athên nena Eyañ Polom Yis Mi anên wak te môn hayô. Wak êñ ma ethak ik boksipsip nakaduñ te ek lenjimbimbi waklavôn Hale ba Hi. Ma Yisu anên nê ku enañ hik yani liñ, “Lemhaviñ yêlô ana unyak alê ek napôpêk nôm lenjimbimbi waklavôn Hale ba Hi êndôk?”

13 Ma Yisu hêv anên nê ku ju ba i ma hanañ, “Mamu unu malak bên kapô ma tem nôpôm anyô te ba hawa ñañ lôk kolopak bên te halôk loñondê, ma nosopa yani ba unu.

14 Ma habitak hayô unyak kapô te ba hi, ma nonañ êndên unyak êñ anên alañ nena, “Kêdônwaga hanañ nena, “Yenañ unyak kapô atu ba yanğañ nôm waklavôn Hale ba Hi imbiñ yenañ nê ku hamô êsê?”

15 Êñ ma tem injik unyak kapô bên atu ba hêk vuliñ thô êndên mamu. Unyak kapô êñ ma nômkama sapên bôk hamô yôv. Ba intu nôpôpêk alalôaniñ nôm êmô loñ êñ.”

16 Êñ ma nê ku ju atu i êyô malak lôn êñ kapô. Ma êpôm nômkama sapên hatôm atu ba yani hanañ. Ma êpôpêk nôm waklavôn Hale ba Hi ek thêlô.

17 Yanşin habôk ma Yisu lôk anên nê ku laumiñ ba lahavuju i êyô loñ êñ.

18 *Thêlô eyañ nôm êmô ma Yisu hanañ, “Yanañ avanôn êndên mólô nena mólô te

tem enañ ya bên. Ôpên lêk hayañ nôm haviñ ya.”

19 Ma thêlô lenjimbimbi ba tomtom enañ hadên yani nena, “Ya mi, aên e?”

20 Ma Yisu hanañ hadên thêlô, “Mólô laumiñ ba lahavuju takatu te. Ôpên intu hasoñ bañ halôk belev haviñ ya.

21 Anyô Anên Nakaduñ atu tem ni êtôm atu ba bôk eto yôv hathak yani. Ma donjom alikakna. Malaiñ bên ek ôpatu ba hanañ Anyô Anên Nakaduñ bên. Talêbô miñ bôk havathu ami, êñ ma mavi ek ôpên!”

22 Thêlô eyañ nôm hamô ma Yisu hawa polom te ma hêv lamavi. Vêm ma haya ba hêv hadên anên nê ku ma hanañ, “Noja ba onğwañ. Êntêk ma yenañ vathiap.”

23 Vêm ma hawa tase lôk waiñ ma hêv lamavi. Ma hêv hadên thêlô ba sapên inum.

24 *Ma hanañ hadên thêlô, “Êntêk ma yenañ thalalen atu ba tem enğasô ek embak tabô imbiñ Wapômbên lôk avômalô pik ek nê avômalô bên anên sa.

25 Yanañ avanôn êndên mólô nena tem miñ hatôm yanum waiñ esak loñbô ami endeba waklavôn êñ hayô ma tem yanum waiñ lukmuk êmô Wapômbên anên loñ lôkliñyak kapô.”

26 Vêm ma êv yeñ te yôv ma ethak ba i Dum Oliv.

Yisu hanañ nena Pita tem enañ nena hathôn yani paliñ

(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

27 Ma Yisu hanañ hadên thêlô, “Bôk eto hêk Wapômbên anên kapyà nena,

“Tem yanğik boksipsip alañ vônô, ma boksipsip tem nêsôv mayaliv ba ini.”

Sekalaia 13:7
Ba intu mólô sapên tem notak ya ma nêsôv mayaliv ba unu.

28 *Ma donjom hik ya liñ hathak loñbô, ma tem yamôn ba yana Galili vêm ka mólô nomben ya yam.”

29 Ma Pita hanañ nena, “Dô! Thêlô sapên etak o ba i, ma tem yamiñ imbiñ o denañ.”

30 Ma Yisu hanañ, “Yanañ avanôn biñ êndên o nena bôlôvôn êntêk ma tale miñ

* 14:12: Kis 12:6 * 14:18: Sng 41:9 * 14:24: Kis 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16; Hib 9:20 * 14:28: Mat 28:16; Mak 16:7

halan̄j bôlôn̄j ju ami denan̄j, ma tem onan̄j êtôm bôlôn̄j lô nena hôthôn̄j ya palin̄j.”

31 *Ma don̄tom Pita hanan̄j lôklokwan̄j nena, “Mi anôn̄j! Ik ya vônô, ma min̄j hatôm yan̄an̄j nena yahathôn̄j o palin̄j ami. Milôk!” Ma nê ku sapên̄j enan̄j aên̄j iyom.

*Yisu hatej mek hamô Getsemani
(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)*

32 *Vêm ma thêlô êyô lon̄j atu ba elam nena Getsemani ma hanan̄j hadên̄j anên̄j nê ku, “Môlô nômô lon̄j êntêk ma yana ek yaten̄j mek.”

33 Ma hawa Pita lo Jems ma Jon havin̄j yani. Ma yani kapô halêlêk lôk lamalain̄j kambom.

34 *Ma hanan̄j hadên̄j thêlô nena, “Yakapôlôn̄j lêk malain̄j boman̄j hatôm lêk yahama yôv. Môlô nômô lon̄j êntêk ma nônêm lêlê.”

35 Ma hi daim dokte ma hêv yak halôk pik ma hatej mek nena lon̄jondê la hêk ek yani ma nêm malain̄j lôk vovan̄j êntêk vê.

36 *Ma hanan̄j, “O Aba* Wakamik, o hatôm undum nômkama sapên̄j. Aên̄j ba nêm tase êntêk vê ênjêk ya. Ma don̄tom min̄j osopa yan̄an̄j yalen̄jhavin̄j ami. Mi, osopa oda anêm lemhavin̄j.”

37 Ma Yisu hale hi ma hayê anên̄j nê ku lêk êk sôm. Ma hanan̄j hadên̄j Pita, “Saimon, hôêk sôm e? O min̄j hatôm ômô lêlê wakma te ami e?”

38 Nômô lêlê ba noten̄j mek ek min̄j nônêm yak ba nundum kambom ami. Kapô lahavin̄j indum mavi ma don̄tom auk ma pulusikna ba min̄j hatôm indum ami.”

39 Vêm ma havôhi ma hatej mek bô atu hathak lon̄jbô.

40 Ma halehi hathak lon̄jbô ma hayê thêlô êk sôm denan̄j ek malê nena malen̄j hayan̄j ba min̄j hatôm nêlêlê ami. Ba intu êthôn̄j nena nenan̄j malê êndên̄j yani.

41 Vêm ma halehi bôlôn̄j te lô ma hanan̄j hadên̄j thêlô, “Môlô ôêk sôm ba owa lovak denan̄j e? Hatôm! Odan̄j, wakma lêk hayô yôv ek netak ya Anyô Anên̄j Nakadun̄j atu êndôk nê kambom bahen̄j.

42 Aên̄j ba numbiyô ek alôana. Ôngô! Ôpatu ba tem enan̄j ya bên̄j lêk halêm yôv.”

Evalon̄j Yisu

(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

43 Yisu hanan̄j abô denan̄j ma Judas hayô. Yani ma nê ku laumin̄j ba lahavuju takatu te. Ma avômalô bên̄j anôn̄j êlêm ivin̄j yani ba ewa bin̄j vovak lôk okdiba. Nê takên̄j ma nê bên̄jbên̄j êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabun̄j lôk nê bên̄jbên̄j vi êv thêlô ba êlêm.

44 Ôpatu ba tem enan̄j Yisu bên̄j bôk hik lavôn̄jin̄j te thô hadên̄j i nena, “Ôpatu ba yahalin̄ju, êj ma Yisu. Ba intu nobalon̄j lon̄j ma noja ba unu.”

45 Ma ôpên̄j hi kethen̄j hadên̄j Yisu ma hanan̄j, “Kêdôn̄jwaga.” Ma halin̄ju yani.

46 Ma nê takatu ba i havin̄j Judas evalon̄j Yisu ba ewa ba i.

47 Ma nê takatu ba imin̄j habobo te hadadi anên̄j bin̄j vovak ma hale anyô bên̄j habôk da anên̄j anyô ku te limbuk vi vê.

48 Êj ma Yisu hanan̄j hadên̄j thêlô nena, “Ya ma anyô kambom anôn̄j ba intu owa bin̄j vovak lôk okdiba ba ôlêm ek nobalon̄j ya e?”

49 *Aisê? Wak nômbên̄j intu ma yahamô unyak mathen̄j anên̄j piklêvôn̄j ba yahadôn̄j môlô ma min̄j ovalon̄j ya ami eka? Ma don̄tom lêk nôm takên̄j habitak ek Wapômbên̄j anên̄j abô injik anôn̄j.”

50 *Êj ma anên̄j nê ku sapên̄j etak yani ma êsôv mayaliv ba i.

51 Ma anyô muk te hasopa Yisu haven̄j yam ba havuliv lin̄jkupik hathak sôp mavi te iyom. Ma idum ek nebalon̄j yani,

52 ma don̄tom evalon̄j sôp oyan̄j ma hasôv lin̄jpopam ba hi.

Enan̄j Yisu bên̄j hadên̄j Sanhedlin

(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:12-14,19-24)

53 Ma thêlô ewa Yisu ba i hadên̄j anyô bên̄j habôk da. Ma nê bên̄jbên̄j êbôk da sapên̄j lôk nê bên̄jbên̄j sapên̄j lôk nê lôkauk hathak abô balabun̄j sapên̄j ethak don̄tom.

54 Ma Pita hasopa Yisu haven̄j yam ma don̄tom haven̄j daim dokte. Ma habitak

* 14:31: Jon 11:16 * 14:32: Jon 18:1 * 14:34: Jon 12:27 * 14:36: Mak 10:38; Jon 6:38 * 14:36: ‘Aba’ anên̄j ôdôn̄j ma kamik. Êj ma abô Alam, Yisu thêlô inin̄j abô. * 14:49: Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20 * 14:50: Mak 14:27-31

hayô anyô bêñ habôk da anêñ badêñ kapô. Ma hi hamô haviñ sôp bidonj ba havuñu atum haviñ thêlô.

⁵⁵ Ma nê bêñbêñ êbôk da lôk Sanhedlin* sapêñ êbôlêm avômalô doho ek nenanj Yisu anêñ kambom takatu ba hadum bêñ ek thêlô nindum abô esak ek nijik yani vônô. Ma donjom miñ êpôm Yisu anêñ kambom te ek nijik yani vônô ami.

⁵⁶ Avômalô bêñ anôñ enañ abôyanj hathak Yisu, ma donjom iniñ abô takatu ba enañ ma miñ hatôm donjom ami.

⁵⁷ Ma doho iviyô imiñ ma enañ abôyanj hathak Yisu aêntêk,

⁵⁸ * “Yêlô alañô yani hanañ nena, ‘Tem yandiniñ unyak mathenj êntêk ba anyô elav hathak bahenij. Ma êtôm wak lô iyom ma tem yandav lukmuk yanj atu ba miñ elav hathak bahenij ami.’ ”

⁵⁹ Ma donjom iniñ abô takatu ba enañ hi mayaliv ma miñ enañ abô donjom ami.

⁶⁰ Êñ ma anyô bêñ habôk da haviyô hamiñ thêlô malenij ma hanañ hik Yisu liñ nena, “Nê takêntêk lêk enañ o bêñ yôv ma o bônônj eka? O abô mi e?”

⁶¹ Ma donjom Yisu bônônj iyom ma miñ hanañ abôla ami.

Ma anyô bêñ habôk da hanañ hik Yisu liñ hathak lonjbô nena, “O ma Mesia, Anyô Bêñ Matherj atu anêñ Nakaduñ e?”

⁶² Ma Yisu hanañ nena, “Ya êñ êntêk. Ma tem ôngô Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem êmô Wapômbêñ Lôkliñyak Anônj banj vianônj ba tem êyô êmô buliv ba êlêm.”

⁶³ Ma anyô bêñ habôk da halañô abô êñ ma hakakaviñ anêñ kwêv ma hanañ, “Lêk yôv. Aisê ka alalô lenijhaviñ nadanjô abô doho imbiñ?”

⁶⁴ *Lêk alañô yôv nena habulinj Wapômbêñ anêñ athênj ba hanañ nena yanida ma hatôm Wapômbêñ. Ba intu lemimhabi aisê?”

Ma thêlô sapêñ enañ nena, “Hadum kambom ba intu ema.”

⁶⁵ Vêm ma doho êsôvwapôk hathak yani. Ma vi ivuliv ma siñ hathak sôp ma êpênj yani ba enañ nena, “O plopet te ma onañ

nena opalê intu hik o?” Ma sôp bidonj evalonj yani ba ik haviñ.

Pita hanañ nena hathônj Yisu paliñ
(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Pita hamô tamu unyak atu anêñ badêñ kapô, ma anyô bêñ habôk da anêñ avi ku te halêm.

⁶⁷ Ma hayê Pita havuñu atum hamô. Ma hatitiñ yani ba hanañ, “O êntêk intu bôk hovenj haviñ Yisu, anyô Nasalet atu.”

⁶⁸ Êñ ma Pita hanañ, “Mi, yahathônj abô intu ba honañ paliñ.” Ma hale ba hi habobo badêñ abôlêk. Ma tale te halañ.

⁶⁹ Ma avi ku atu hayê Pita hathak lonjbô ma hanañ hadêñ anyô takatu ba imiñ habobo yani aêntêk, “Ôpêntêk ma nê takatu iniñ anyô te.”

⁷⁰ Ma donjom yani hanañ hathak lonjbô, “Mi.”

Vêm ma nê takatu ba imiñ habobo yani enañ hadêñ Pita hathak lonjbô, “Avanônj biñ nena o ma anyô Galili te ba intu o ma anêñ anyô te.”

⁷¹ Ma donjom Pita hanañ nena, “Ya miñ yahanañ abô avanônj ami, êñ ma tem Wapômbêñ nêm vovanj êndênj ya. Yaha-lam Wapômbêñ anêñ athênj ba yahanañ nena yahathônj ôpêntu ba onañ abô hathak paliñ.”

⁷² Kethenj oyanj ma tale halañ bôlônj yanj, êñ ma Pita lahabi abô atu ba Yisu hanañ hadêñ yani nena, “Tale miñ halañ bôlônj ju ami denañ, ma tem onañ êtôm bôlônj lô nena hôthônj ya paliñ.” Êñ ma Pita hakôm ba halañ kambom.

15

Ewa Yisu ba i hadênj Pailat
(Mat 27:1-2,11-26; Luk 23:1-5,13-25; Jon 18:28-19:16)

¹ *Lôkbôk momaniniñ ma Sanhedlin sapêñ ethak donjom. Thêlô ma nê bêñbêñ êbôk da lôk avômalô iniñ nê bêñbêñ lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ. Ma ibutiñ abô hathak donjom vêm ma ekak banj luvi lusu ma ewa ba i hadênj Pailat.

* 14:55: Sanhedlin ma avômalô Israêl iniñ kaunsil. * 14:58: Jon 2:19-21 * 14:64: Wkp 24:16; Jon 19:7 * 15:1: Luk 22:66

² Ma Pailat hanañ hik Yisu liñ aëntêk, “O ma avômalô Israël ininñ kinñ e?”

Ma Yisu hanañ nena, “Intu êñ, hatôm intu honañ.”

³ Ma nê bêñbêñ êbôk da ibi Yisu liñkupik hathak abô lomalomama.

⁴ Ma Pailat hanañ hadêñ Yisu hathak loñbô, “O abô mi e? Thêlô ibi lemvimkupik hathak abô lomalomama.”

⁵ *Ma doñtom Yisu bônônñ iyom. Ba intu Pailat hasoñ kambom.

⁶ Waklavônñ Hale ba Hi nômbêñ intu, ma avômalô ethak elam anyô koladônñ te anêñ athêñ ek Pailat nêñ vê. Ma Pailat hathak hêñ ôpêñ vê.

⁷ Sondabêñ êñ ma anyô te anêñ athêñ nena Balabas hamô koladônñ. Yani hamô koladônñ haviñ nê takatu ba thêlô ik vovak hadêñ Lom ba ik anyô doho vônô.

⁸ Êñ ma avômalô i hadêñ Pailat ma elam ek nêñ anyô koladônñ te vê êtôm hathak hadum lôbôlônñ.

⁹ Ma Pailat hanañ hadêñ thêlô nena, “Lemimhaviñ yatak môlô avômalô Israël unim kinñ êntêk e?”

¹⁰ Pailat hayala nena nê bêñbêñ êbôk da leññdanñ hathak Yisu ba intu idum abô ek yani ba hanañ aêñ.

¹¹ *Ma doñtom nê bêñbêñ êbôk da ik avômalô kapôlônñ liñ ek nendam nena ne-tak Balabas ba ni ma nebalonñ Yisu loñ.

¹² Ma Pailat hanañ hik thêlô liñ hathak loñbô nena, “Yandum malê êndêñ ôpatu ba môlô olam nena Israël ininñ kinñ?”

¹³ Ma sapêñ elam nena, “Nijik vônô esak a!”

¹⁴ Ma Pailat hanañ, “Eka? Yani hadum malê kambom?”

Ma doñtom thêlô elam lôklala hathak loñbô nena, “Nijik vônô esak a!”

¹⁵ Ma Pailat lahaviñ nêñ leññmavi êndêñ avômalô nômbêñ atu ba intu hatak Balabas ba hi. Ma hanañ ek ne-bali Yisu esak yak lôkmanññ vêñ ma hatak halôk nê vovak bahenññ ek nijik vônô esak a.

* 15:5: Ais 53:7; Mak 14:61 * 15:11: Ap 3:13-14 * 15:21: Lom 16:13 * 15:24: Sng 22:18 * 15:27-28: Ais 53:12

* 15:27-28: Nê lôkauk vi enañ nena abô doho atu ba Mak hatô ma hêk denañ. Abô êñ ma aëntêk: Aêñ ba Wapômbêñ anêñ abô bute hik anônñ. Abô êñ hanañ aëntêk, “Thêlô êyê yani hatôm anyô kambom.” * 15:29: Sng 22:7; 109:25; Mak 14:58

Nê vovak enañ abôma hathak Yisu (Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)

¹⁶ Vêñ ma nê vovak ewa Yisu ba i Pailat anêñ unyak badêñ kapô. Ma elam nê vovak sapêñ ba êlêm ethak doñtom.

¹⁷ Ma ewa kinñ anêñ kwêv thalalenñ daim te ma ik hathak Yisu ma ewa yak lôkmanñññ atu ba epesanñ hatôm kinñ ininñ kulunñ ma ik halôk wakadôk.

¹⁸ Ma iviyô ma êv bahenñ hathak leñ ma enañ, “Waklêvônñ mavi, avômalô Israël ininñ kinñ!”

¹⁹ Ma ik wakadôk hathak alokwanñ te lôbôlônñ ma êsôvwapôk hathak yani. Vêñ ma elek venññdônñ lêlô hadêñ yani lôk êbô anêñ athêñ.

²⁰ Ma enañ abôma hathak yani vêñ ma ibi kwêv thalalenñ atu thô ma ik yanida anêñ kwêv daim hathak loñbô. Ma elom yani ba i ek nijik vônô esak a.

Ik Yisu hathak a

(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

²¹ *Ma anyô te anêñ athêñ nena Saimon anêñ Sailini halêm anêñ buyañ ba hadum ek ni Jelusalem. Yani ma Aleksanda lo Lupus ininñ lambô. Ma nê vovak êpôm yani ba êpôvinñ ek enja Yisu anêñ alovalaññññ.

²² Êñ ma ewa Yisu ba i loñ te anêñ athêñ nena Golgota. Athêñ êñ anêñ ôdônñ nena Loñ Leñkadôk Lokwanñ.

²³ Ma ewa wainñ ba eyelanñ haviñ alokwanñ te anêñ thôk ba êv hadêñ yani ek inum ek etauvinñ vovanñ. Ma doñtom hadô.

²⁴ *Êñ ma thêlô ik yani loñ hathak a. Vêñ ma ibi valu ek nêgê nena opalêla intu tem neja anêñ kwêv lo sôp.

²⁵ Wakma hatôm 9 kilok lôkbôk ma ik Yisu loñ hathak a.

²⁶ Alovalañññññ anêñ vulinñ ma eto abô atu ba enañ hathak Yisu aëntêk,

AVÔMALÔ ISRAËL ININÑ KINÑ

²⁷⁻²⁸ *Ma êthôkwêñ anyô vani lokwanññ haviñ. Êthôkwêñ yanñ haminñ Yisu banñ vianônñ, ma yanñ haminñ banñ vikenñ.*

29 *Ma avômalô takatu ba elom lojôndê êj ba i ibi abôma hathak yani lôk itutuniñ leñj kadôk ba enañ, “Ai! O atu ba honañ nena tem undiniñ Wapômbêñ anêñ unyak mathen ma ondav esak lojbô êtôm wak lô iyom e?”

30 Êj ma oda nêma oda bulubiñ ba otak alovalañsiñ ma ôlêm pik!”

31 Ma nê bêtêñ êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ enañ abôma havin. Ba enañ hadêñ i nena, “Ôngô! Yani bôk hêv avômalô vi bulubiñ, ma donjom miñ hatôm nêma yanida bulubiñ ami eka?”

32 Yani ma Mesia, Israêl iniñ kiñ e? Êj ma etak alovalañsiñ ba êlêm pik ek alalô nagê ba nanêmimbiñ!” Ma anyô ju atu ba imiñ alovalañsiñ havin yani enañ abôma havin.

Yisu hama

(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

33 Waklêvôn biñ ma momañiniñ hayô pik sapêñ vov ba hêk aleba hayô 3 kilok.

34 *Ma 3 kilok ma Yisu halam lôklala aêntêk, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” Abô êj anêñ ôdôn nena, “Yenan Wapômbêñ, yenan Wapômbêñ, aisê ka hôdô ya?”

35 Ma avômalô vi atu ba imiñ loj êñ elañ abô êñ ma enañ, “Odanô, yani halam Elia.”

36 *Ma anyô te hi bôlôn donjom ma hawa kapôk ba hason halôk wain manin. Ma hathôkwên kapôk êñ hathak apiyak te ba hêv hadêñ Yisu ek inum. Ma ôpên hanañ, “Dô! Alalô nagê vêmam. Yakô Elia tem êlêm enja yani vê ênjêk alovalañsiñ la?”

37 Ma Yisu halam kaêk lôklala ma hama.

38 Ma sôp bêtêñ atu ba hamiñ unyak mathen ek hayañ unyak kapô kisi ma hapup vose hi luvi hêk vulin ba hayô vibin.

39 Ma anyô vovak laik atu ba hamiñ habobo Yisu hayê kobom atu ba Yisu hama hathak, êñ ma hanañ, “Avanôn biñ, ôpêntêk ma Wapômbêñ anêñ Nakaduñ anôn.”

40 *Avi doho imiñ daim dokte ba êyê imiñ. Thêlô êñ te ma Malia anêñ Magadala. Ma te ma Malia, Jems yaô lo Josep iniñ talêbô. Ma te ma Salome.

41 Sêbôk ba Yisu hamô Galili ma avi takên esopa yani ba êv yani sa. Ma avi bêtêñ anôn êmô havin ba ivin Yisu ba i Jelusalem.

Elav Yisu

(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

42 Wak ik Yisu vônô, êñ ma waklavôn avômalô ethak êpôpêk iniñ nômkama ek Sabat. Ma wak êñ anêñ yañsiñ bôlôvôn ma tem Sabat.

43 Ba intu wak hamiñ denañ ma Josep anêñ Alimatia hayô. Yani ma Sanhedlin iniñ anyô bêtêñ te. Yani hathak hêv ma ek Wapômbêñ anêñ loj lôklinyak atu tem êlêm. Ma miñ hakô ami ma hi hadêñ Pailat ma hanañ ek enja Yisu anêñ kupik.

44 Ma Pailat halanô nena Yisu lêk hama yov ba hason kambom ma halam anyô vovak laik halêm. Ma hanañ hik ôpên lin nena, “Yisu lêk hama yov mena mi e?”

45 Ma halanô anyô vovak laik anêñ abô yov ma halôk ek Josep enja anêñ kupik.

46 Êñ ma Josep hêv sôp daim mavi te vuli ma hawa Yisu lin kupik vê hêk alovalañsiñ ma havuliv siñ hathak sôp atu. Ma hi hadô hêk siô valu abyan atu ba elav ek nedav nê nama êndôk. Ma habubi valu bêtêñ te ek hik siô abôlêk siñ hathak.

47 Malia anêñ Magadala lôk Malia, Josep anêñ talêbô, imiñ ma êyê loj atu ba etak Yisu anêñ kupik hêk.

16

Yisu haviyô hathak lojbô

(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

1 Sabat hale ba hi ma Malia anêñ Magadala lôk Malia, Jems anêñ talêbô, ma Salome êv vuli nôma ôv mavi ek neja ba ini ek netak esak Yisu kupik.

2 Ma sonda êñ anêñ wak te môñ anêñ lôkbôk momañiniñ ma thêlô iviyô ba i siô.

3 Ma enañ hadêñ i nena, “Opalê tem ibubi valu atu ba hamô lôv abôlêk vê ek alalô am?”

4 Êyô siô ma êyê nena valu bêtêñ atu ma lêk ibubi hi hamô dan.

5 Thêlô ibitak êyô valu abyan kapô ma êyê anyô muk lôk kwêv thapuk daim te

hamô thêlô bahen̄ vianôn̄. Thêlô êyê ma eson̄ kambom.

⁶ Ma don̄tom ôpê̄n hanān, “Min̄ noson̄ ami. Yahayala nena ôbôlêm Yisu anê̄n Nasalet atu ba ik hathak a. Yani lêk haviyô ba hi ma min̄ hêk lōn êntêk ami. Ôngô lōn atu ba êdô yani hêk êntêk.

⁷ *Ma unu nonān êndê̄n anê̄n nê̄ ku lôk Pita nena, ‘Yani lêk hamôn̄ ek môlô ba hi Galili. Ôyô lōn ê̄n ma tem nôpôm yani êtôm atu ba bôk hanān yôv hadê̄n môlô.’ ”

⁸ Ma avi takê̄n êkô ba elowalin̄ kambom ma etak siô ba êsôv ele yain̄ ba i. Thêlô êkô ba bônôn̄ iyom ma min̄ enān abô ê̄n hadê̄n anyôla ami.

[Malia anê̄n Magadala lôk Yisu anê̄n nê̄ ku êyê yani]*

(Mat 28:9-20; Luk 24:13-49; Jon 20:11-23)

⁹ Yisu haviyô hadê̄n sonda te anê̄n wak te mô̄n. Ma hik i thô mô̄n hadê̄n Malia Magadala, avi atu ba bôk Yisu hêv ngôk bahen̄vi ba lahavuju vê hêk yani.

¹⁰ Ê̄n ma Malia hi hanān hadê̄n nê̄ takatu ba bôk even̄ havīn yani. Nê̄ takê̄n len̄in̄malain̄ ba elan̄ êmô.

¹¹ Ma elan̄ô nena Yisu lêk hamô lôkmala ba Malia lêk hayê yani, ma don̄tom min̄ êvhavīn abô ê̄n ami.

¹² Haven̄ yam ma Yisu anê̄n nê̄ ku ju etak malak bê̄n ba i lōn yan̄. Ma Yisu habitak yan̄da ba hik i thô hadê̄n thai.

¹³ Ma ele i enān abô ê̄n hadê̄n nê̄ ku vi, ma don̄tom min̄ êvhavīn inin̄ abô ami.

¹⁴ *Yôv ma Yisu anê̄n nê̄ ku laumin̄ ba lahavute eyan̄ nôm êmô, ma Yisu da hayô ek thêlô. Ma hathan̄ thêlô hathak inin̄ kapôlôn̄in̄ thekthek ba min̄ êvhavīn nê̄ takatu ba êyê nena yani lêk haviyô yôv inin̄ abô ami.

¹⁵ *Ê̄n ma Yisu hanān hadê̄n thêlô, “Unu êtôm pik sapê̄n ma nonān Abô Mavi atu ba hathak ya bê̄n êndê̄n avômalô sapê̄n.

¹⁶ *Nê̄ takatu ba êvhavīn ba ithik nan̄ ma tem Wapômbê̄n nê̄m i bulubin̄. Ma nê̄

takatu ba min̄ êvhavīn ami, ma tem nêpôm Wapômbê̄n anê̄n abô atu nena ini nêndôk lōn atum.

¹⁷ *Wapômbê̄n tem etak lavôn̄in̄ loma-loma êndôk nê̄ êvhavīn bahen̄in̄ aêntêk. Esak yenān athê̄n, ma tem nênem̄ ngôk vê lôk nenān abô masôm lukmuk.

¹⁸ *Ma nebalon̄ umya kambom êmô bahen̄in̄ lôk ninum nôm atu ba injik anyô vônô ma don̄tom tem nêmô mavi. Ma netak bahen̄in̄ êyôngêk nê̄ lôk lijij, ma tem nim-bitak mavi.”

*Wapômbê̄n hawa Yisu
(Luk 24:50-53; Ap 1:9-11)*

¹⁹ *Anyô Bê̄n Yisu hanān abô havīn thêlô yôv ma ewa yani hathak len̄ ba hi hamô Wapômbê̄n ban̄ vianôn̄.

²⁰ *Vê̄m ma anê̄n nê̄ ku i enān Abô Mavi ê̄n haven̄ lōn sapê̄n. Ma Anyô Bê̄n hadum ku havīn thêlô ba hik inin̄ abô lōn hathak lavôn̄in̄ takatu ba idum.]

* **16:7:** Mat 26:32; Mak 14:28 * **16:8:** Nê̄ lôkauk bê̄n anôn̄ len̄in̄habi nena abô ê̄n ma Mak da min̄ hato ami, ma anyôla hato haven̄ yam. * **16:14:** 1Ko 15:5 * **16:15:** Ap 1:8 * **16:16:** Ap 2:38 * **16:17:** Ap 2:4; 8:7 * **16:18:** Luk 10:19; Ap 28:3-6 * **16:19:** Ap 1:9-11; 2:33-34 * **16:20:** Ap 14:3; Hib 2:3-4

Abô Mavi atu ba Luk hato Abô môñ

Luk hato kapya êntêk. Yani ma anyô loñ buyañ ma miñ Israel te ami. Yani ma dokta te ma Pol anêñ anyô môlô. Yanida ma miñ hayê Yisu ami, ma donjom hanañ abô haviñ nê nômbênj atu ba bôk êyê Yisu hathak malenij.

Yani hato kapya êntêk hadênj anyô bênj Tiapilus. Tiapilus ma anyô Lom te. Tiapilus miñ bôk hayê pik atu Yisu hamô ba havenj ami. Ba intu Luk hawasa bênj anôñ. Luk lahaviñ Tiapilus eyala abô avanôñ esak malêla takatu ba Yisu hanañ ba hadum. Ba intu hato hathak malêla takatu habitak vêm ka evathu Yisu hi aleba hayô waklavôñ hathak lenj ba hi. Aênj iyom ma Luk hik thô nena Yisu miñ halêm ek nêm nê Israel iyom bulubiñ ami. Mi, halêm ek nêm nê Israel lôk nê loñ buyañ bulubiñ imbiñ. Luk dalam Yisu nena, “Anyô Anêñ Nakaduñ” bênj anôñ.

Hato kapya êntêk hadênj 60 mena 70 AD la. Ma havenj yam ma hato kapya Aposel haviñ.

Abô môñ

¹ *Anyô bênj Tiapilus, avômalô bênj anôñ eto kapya hathak nôñ takatu ba bôk hik anôñ hêk yêlô malêvôñ.

² Thêlô eto abô hatôm atu ba anyô vi êyê Yisu hadum ba hanañ. Nê êñj êmô hatôm Wapômbênj anêñ nê ku ek enañ abô hadênj avômalô.

³ Aênj ba yalenj mavi anôñ ba yahato kapya êntêk hadênj o hathak nôñ takênj ek malê nena yada yahadum ku bênj anôñ ek yahanañ hik abô takênj liñ hathak Yisu anêñ ku sapênj ek yenañ abô êñj imbitak êtôm loho mavi.

⁴ Yahato abô takênj ek nêm o sa ek oyala abô takatu ba bôk holañô, êñj ma abô avanôñ.

Añela hayô ek Sekalaia

⁵ Sêbôk atu ba Kiñ Helot hayabiñ avômalô Judia ma anyô habôk da te hamô ba anêñ athênj nena Sekalaia. Yani hadum ku habôk da haviñ nê ôdôñ atu ba iniñ athênj nena Abiya. Ma yanavi Elisabet habitak anêñ Alon anêñ limi haviñ.

⁶ Thai êmô thêthônj mavi hêk Wapômbênj ma, ma ethak esopa abô balabuñ lôk Anyô Bênj anêñ abô sapênj ba iniñ kambom mi.

⁷ Ma donjom Elisabet ma avi yamu ba intu thai avômena mi, ma êmô aleba eyalôv.

⁸ Wak te ma ôdôñ Abiya iniñ waklavôñ nindum ku êmô unyak mathenj. Ma etak Sekalaia ek indum ku êñj.

⁹ *Thêlô esopa nê êbôk da iniñ kobom ba ibi valu ek nêgê nena opalê intu tem imbitak êyô Anyô Bênj anêñ unyak mathenj ba ni ek êmbôk kamunj ôv mavi. Êñj ma Sekalaia anêñ athênj habitak ba yani hi Wapômbênj anêñ unyak ek êmbôk da.

¹⁰ Ma Sekalaia habôk da ôv mavi ba avômalô bênj anôñ imiñ unyak viyaiñ ba etenj mek imiñ.

¹¹ Êñj ma Anyô Bênj anêñ añela te hayô ek Sekalaia ba hamiñ loñ êbôk da ôv mavi anêñ loñ vianôñ.

¹² Sekalaia hayê añela, êñj ma hasonj ba hakô kambom.

¹³ Ma donjom añela hanañ, “Sekalaia, miñ ôkô ami. Anêm mek ma Wapômbênj holañô. Vônim Elisabet tem embathu nalum malô te ba ondam anêñ athênj nena Jon.

¹⁴ Ma tem lemmavi bênj anôñ. Amena êñj habitak ma avômalô bênj anôñ tem lenj mavi

¹⁵ *ek malê nena yani tem imbitak anyô lôk athênj bênj imiñ Anyô Bênj ma. Yani miñ hatôm inum yak waiñ lôk ñañ manij vi ami. Hamiñ talêbô la denañ ma tem Lovak Mathenj êmbôlô yani kapô siñ.

¹⁶ Ma tem endom avômalô Israel bênj anôñ ba ini êndênj Anyô Bênj, thêlônij Wapômbênj.

¹⁷ *Ma yani tem êmônj ek Anyô Bênj ma anêñ lôklokwanj lôk ku lo loñ ma tem êtôm Elia anêñ. Ma tem indum ba lami lôk nali nimbitak kapôlônij donjom. Lôk indum nê lenj ôndônj kôtônj lenj ôndônj ekyav ek nedañô

nê thêthôn inin auk mavi. Ma yani tem indum aên ek avômalô nêpôpêk i ba neyabin Anyô Bêñ anêñ êyô.”

18 Ma Sekalaia hanañ hadêñ añela, “Yai luvi bôk ayalôv yôv ba yanêminbin abô êñ aisê?”

19 *Ma donjom añela hanañ viyañ nena, “Ya Gebliel, ba yahamin Wapômbêñ thohavloma. Ba intu yanida hêv ya ba yahalêm ek yanañ abô mavi êntêk êndêñ o.

20 Yôv ma ondanô, miñ hôêvhavin yenañ abô ami. Aên ba vembôlêk tem putup ba miñ hatôm onañ abô ami endeba yenañ abô êntêk injik anôñ êtôm waklavôn atu ba Wapômbêñ hanañ am.”

21 Avômalô eyabin Sekalaia aleba mi ma leninhabi nena malê te lêk hapôm Sekalaia hamô unyak mathen kapô am?

22 Ma Sekalaia hale yañ ma abôlêk putup. Ba hik nômkama thô hathak bañ iyom ma miñ hanañ abô ami. Aên ba thêlô eyala nena yani lêk hayê wên te hêk unyak mathen kapô.

23 Sekalaia hadum anêñ ku yôv ma yani havôhi anêñ unyak.

24 Haven yam ma Sekalaia yanavi Elisabet hasaben. Ma havuñ i hatôm ayôn bahenvi.

25 Ma hanañ nena, “Anyô Bêñ lamavi ba hadum nôm êñ ek ya ba hêv yenañ mama vê hêk avômalô malenin.”

Añela hayô ek Malia

26 Elisabet hasaben hatôm ayôn bahenvi ba lahavute, ma Wapômbêñ hêv añela Gebliel ba hi hayô malak Nasalet hêk Galili kapô.

27 *Yani hi hadêñ avi muk te anêñ athên nena Malia. Malia anêñ avômalô bôk epe-sañ abô yôv ek nendom yani êndêñ anyô te anêñ athên nena Josep. Josep ma Kin Devit anêñ lim.

28 Añela hi hadêñ Malia ma hanañ, “Waklêvôn mavi o! Anyô Bêñ hêv lamavi anôn hadêñ o ba hamô haviñ o.”

29 Ma Malia halañ abô êñ ma hason kambom ba lahabi nena abô êntêk ma aisê am.

30 Ma donjom añela hanañ hadêñ yani, “Malia, miñ ôkô ami. Lêk hôpôm Wapômbêñ anêñ lamavi.

31 *Ondanô, tem osaben ba onja okna te ba ondam anêñ athên nena Yisu.

32 *Yani ma tem imbitak anyô lôk athên bên. Ma tem nendam yani nena Wapômbêñ Len anêñ Nakaduñ. Ma tem Anyô Bêñ Wapômbêñ nêñ lim Devit anêñ ku kin êndêñ yani.

33 Ma tem êmô êtôm Jekop anêñ avômalô inin kin wak nômbêñ intu sapên. Ma anêñ ku eyabin anêñ avômalô hatôm nêñ yak ami ma mi anôn.”

34 Ma Malia hanañ hadêñ añela aêntêk, “Nôm êñ tem imbitak aisê am? Miñ bôk yahêk haviñ anyô te ami.”

35 Ma añela hanañ nena, “Lovak Mathen tem êlêm êndôk o ma Wapômbêñ Len anêñ lôklokwañ tem êyô o vôv. Ba amena atu ba hovathu ma tem mathen ba nendam nena Wapômbêñ Anêñ Nakaduñ.

36 Ondanô. Yatam avi Elisabet bôk avôdônna ba elam yani nena avi yamu, ma donjom lêk hasaben ba anêñ ayôn bahenvi ba lahavute ba tem embathu amena te.

37 *Nômplate miñ malain ek Wapômbêñ indum ami.”

38 Ma Malia hanañ, “Ya ma Anyô Bêñ anêñ avi ku. Ba indum êndêñ ya êtôm intu honañ.” Êñ ma añela hatak Malia ba hi.

Malia hi hayê Elisabet

39 Ma Malia hatak anêñ loñ ma hi kethen ba hayô malak te atu ba hêk loñ dumlolê anêñ Judia.

40 Ma habitak hayô Sekalaia anêñ unyak kapô ma hanañ waklêvôn mavi hadêñ Elisabet.

41 Ma Elisabet halañ anêñ abô ma amena hapundik hamin yani la kapô ba Lovak Mathen havôlô yani kapô sin.

42 Êñ ma Elisabet halam kaêk lôk lamavi ba hanañ, “Wapômbêñ hêv lamavi bên anôn hadêñ o hamôn ek avi vi. Ba tem indum mavi êndêñ o imbin amena intu ba hamin o kapôlôm.

* 1:19: Dan 8:16; 9:21 * 1:27: Mat 1:16,18 * 1:31: Ais 7:14; Mat 1:21-23 * 1:32: 2Sml 7:12-13,16; Ais 9:7
* 1:37: Stt 18:14

43 Ma donjom ya avi alê te ba yenañ Anyô Bêñ anêñ talêbô halêm ek ênjê ya?

44 Ondañô, yahalañô anêm waklêvôn, êñ ma amena êntêk hamiñ yalensoam lamavi ba hapundik.

45 Bôk holañô Wapômbêñ anêñ abô ba hôêvhaviñ nena tem indum aêñ. Ba intu ômô lôk lemmavi!”

Malia anêñ yey

46 *Ma Malia hanañ,
“Yakapôlôn habô Anyô Bêñ anêñ athêñ,

47 ma yadahôlôn lamavi hadêñ Wapômbêñ atu ba hêv ya bulubiñ

48 ek malê nena yani hayê ba lahabi anêñ avi oyañ atu ba hadum anêñ ku.

Avômalô sapêñ tem nenañ nena Wapômbêñ hêv lamavi hadêñ ya hatôm wak nômbêñ intu sapêñ

49 ek malê nena Wapômbêñ Lôklokwañ Anôn hadum nômbêñ ek ya.

Ma anêñ athêñ ida ênjêk mathen.

50 *Yani hathak hêv kapô hadêñ nê takatu ba elañô anêñ abô hadêñ sêbôk ma êntêk ma emben yam imbiñ.

51 *Yani hadum ku bêñbêñ hathak yani anêñ lôklokwañ.

Ma hathak havalon avômalô takatu ba êbô i ma habi i hi.

52 *Ma hathak hamô nê bêñbêñ iniñ lôklokwañ lu.

Ma hêv athêñ bêñ hadêñ nê athêñ mi.

53 *Ma hathak havakôn avômalô takatu ba ema kisi hathak nôm mavi anôn ba leniñviyak.

Ma donjom nê lôk nômkama bêñ, ma hathak hêv i vê ba i oyañ.

54-55 *Ma yani hathak hêv anêñ avômalô ku Israêl sa, ma lahabi anêñ abô atu ba bôk havak haviñ Ablaham lôk anêñ limi sapêñ nena tem laimbi i ba nê i sa wak nômbêñ intu sapêñ.”

56 Êñ ma Malia hamô haviñ Elisabet hatôm ayôn lô vêm ma halehi anêñ lonj hathak lonjbô.

Elisabet havathu Jon anyô hathik nyan

57 Ma Elisabet anêñ waklavôn embathu hayô ba havathu okna te.

58 Êñ ma Elisabet anêñ thalalenj lôk anêñ avômalô elañô nena Anyô Bêñ hêv kapô bêñ hadêñ yani ba intu êbô i lôk leniñmavi anôn.

59 *Ma amena êñ hamô hatôm wak bahenji ba lahavulô, ma anêñ avômalô êlêm ek nengothe anêñ kupik. Ma leniñhaviñ nêñêm lambô Sekalaia da anêñ athêñ êndên okna êñ.

60 Ma donjom talêbô hanañ nena, “Mi. Alalô nandam nena Jon.”

61 Ma thêlô enañ hadêñ yani nena, “Libumi la miñ bôk ewa athêñ Jon ami.”

62 Êñ ma thêlô enañ hik lambô liñ hathak baheniñ nena nendam anêñ athêñ aisê?

63 Aêñ ba hanañ hathak bañ nena neja aselenj te êlêm. Ma hato nena, “Okna êñ anêñ athêñ ma Jon.” Ma thêlô sapêñ êyê athêñ êñ ba esonj kambom.

64 Ma kethen oyañ ma Sekalaia hanañ abô hathak lonjbô ba habô Wapômbêñ anêñ athêñ.

65 Ma avômalô malak êñ êyê nôm êñ ba êkô kambom. Ma abô êñ hi havenj Judia iniñ lonj takatu ba hamô dumlolê sapêñ.

66 Ma thêlô enañ hadêñ i nena, “Anyô Bêñ anêñ lôklokwañ hamô haviñ amena êntêk ba emben yam ka tem imbitak aisê?”

Sekalaia anêñ yey

67 Yôv ma Lovak Mathen hayô halôk Jon lambô Sekalaia kapô ba hanañ abô plopet aêntêk,

68 * “Anyô Bêñ, Israêl iniñ Wapômbêñ, lêk halêm ek nêñ anêñ avômalô vê ênjêk iniñ malaiñ. Ba intu nanêm athêñ bêñ êndên yani.

69 *Yani hêv Anyô Lôklokwañ te habitak anêñ anyô ku Devit anêñ thalalenj ek nêñ alalô bulubiñ.

70 Yani hadum aêñ hatôm sêbôk ba hanañ hadêñ anêñ plopet mathen ba enañ nena

* 1:46: 1Sml 2:1-10 * 1:50: Sng 103:13,17 * 1:51: 2Sml 22:28 * 1:52: Jop 12:19; 5:11; Sng 147:6 * 1:53: Sng 34:10 * 1:54-55: Sng 98:3; Stt 17:7; Mai 7:20 * 1:59: Stt 17:12; Wkp 12:3; Luk 2:21 * 1:68: Sng 72:18 * 1:69: Sng 18:2 * 1:71: Sng 106:10 * 1:72: Stt 17:7; Sng 105:8-9

- 71 *tem Wapômbêñ nêñ alalô bulubiñ êñjêk nê vovak lôk nê takatu ba bôk êpôlik hathak alalô.
- 72 *Aêñ ba yani hêv kapô ek alalôaniñ bumalô lôk lahabi anêñ tabô mathen.
- 73 *Abô atu ba yani bôk havak balabuñ haviñ alalôaniñ kamik Ablaham nena
- 74 tem nêñ alalô bulubiñ êñjêk nê vovak iniñ lôklokwan ek alalô nandum anêñ ku ma miñ nakô ami
- 75 *ek namô mathen lôk thêthôn êñjêk Wapômbêñ ma êtôm wak nômbêñ intu sapêñ.
- 76 *Aêñ ba, yenañ okna, tem ômôn ek ôpôpêk Anyô Bêñ anêñ loñôndê ek êlêm ba intu tem nendam o nena Wapômbêñ Len anêñ plopet.
- 77 *Lôk ôndôn anêñ avômalô ek neyala nena Wapômbêñ tem nêñ i bulubiñ esak hêv iniñ kambom vê.
- 78 *Alalôaniñ Wapômbêñ lahiki bêñ anôn ba intu hêv kapô ba tem indum nôñ êñ lôk nêñ anêñ wak êlêm anêñ len
- 79 ek nêñ deda êndêñ avômalô takatu ba bôk ema ba êmô momañiniñ bêñ kapô. Lôk anêñ deda êñ tem nêñ alalô sa ek nambeñ loñôndê labali mavi.”
- 80 Ma Jon halumbak bêñ ma habitak lôklokwan hathak hêvhaviñ. Êñ ma hi hamô loñ thiliv ba hayabiñ anêñ waklavôn êlêm yaiñ ek indum anêñ ku êñjêk avômalô Israël maleñiñ.

2

Malia havathu Yisu (Mat 1:18-25)

- 1 Waklavôn êñ ma Sisa Ogastus havak abô majañ ek neja avômalô pik takatu ba Lom eyabiñ i iniñ athên.
- 2 Wak êñ ma môñ anôn ek gavman hawa avômalô iniñ athên. Ma Kulinius ma hamô hatôm plovins Silia iniñ gavman bêñ.
- 3 Êñ ma avômalô sapêñ i iniñ malak ôdôn nenanena ek neja iniñ athên.

* 1:73: Stt 22:16-17 * 1:75: Tit 2:12-14 * 1:76: Ais 40:3 * 1:77: Jer 31:34 * 1:78: Ais 60:1-2 * 2:11: Mesia ma abô Hiblu ma Kilisi ma abô Glik. Ma anêñ ôdôn ma ‘Ôpatu ba Wapômbêñ hêv ek nêñ avômalô bulubiñ.” * 2:14: Luk 19:38

4 Josep habitak anêñ Kiñ Devit anêñ thalalen. Ba intu hatak Nasalet anêñ Galili ma hi Devit anêñ malak ôdôn Betlehem anêñ Judia.

5 Yani hi haviñ Malia ek neto thainiñ athên. Avi êñ bôk epesan anêñ abô yôv ek nendom êndêñ Josep. Ma wak êñ ma Malia hasabeñ.

6 Êmô Betlehem denañ ma Malia anêñ waklavôn hayô ek embathu.

7 Ma havathu namalô bôp ba havuliv hathak sôp ba hadô hêk bokmankao iniñ kabum ek malê nena unyak atu ba hêk ek avômalô nêñek ma lêk putup ba mi.

Añela hayô ek nê eyabiñ bok

8 Ma nê eyabiñ boksipsip doho êmô loñ êñ viyaiñ ba eyabiñ iniñ bok hadêñ bôlôvôn.

9 Ma Anyô Bêñ anêñ añela te hayô ek thêlô lôk Anyô Bêñ anêñ deda lôkmanjiñ habi hayôhêk thêlô ba êkô kambom.

10 Ma donjom añela hanañ nena, “Miñ nôkô ami. Odañô! Yahawa abô mavi halêm ek môlô ba tem indum avômalô sapêñ leniñmavi anôn.

11 Lêk êntêk hêk Devit anêñ malak ma avi te havathu okna te atu ba tem nêñ môlô bulubiñ. Yani ma Anyô Bêñ, Mesia* atu ba Wapômbêñ bôk hatak ek nêñ anêñ avômalô bulubiñ.

12 Môlô tem ôngô amena kasek te ivuliv hathak sôp ba êdô hêk bokmankao iniñ kabum. Nôm êñ ma hatôm lavônjiñ ek môlô ôngô.”

13 Añela hanañ yôv ma kethen oyañ ma añela bêñ anôn anêñ len êlêm iviñ yani. Ma êbô Wapômbêñ anêñ athên ba enañ aêntêk,

14 * “Nômbô Wapômbêñ anêñ athên lôkmanjiñ esak lenbum.

Ma pik ma anêñ labali êmô imbiñ avômalô takatu ba Wapômbêñ lamavi hathak.”

Nê eyabiñ bok i êyê Yisu

15 Añela etak thêlô ba i malak len ma nê eyabiñ bok enañ hadêñ i, “Alôana ek nagê

nôm atu ba Anyô Bêᶇ hanaᶇ hadêᶇ alalô nena lêk habitak Betlehem.”

16 Êᶇ ma thêlô i kethêᶇ ma êpôm Malia lo Josep ma amena kasek atu ba hêk bokmanᶇkao iniᶇ kabum.

17 Thêlô êyê yôv ma enaᶇ abô takatu ba aᶇela hanaᶇ hadêᶇ i hathak amena êᶇ.

18 Ma avômalô elañô ᶇê eyabiᶇ bok iniᶇ abô êᶇ ba esonᶇ kambom.

19 *Ma Malia lahabi abô takêᶇ ba havalonᶇ lonᶇ hêk kapô.

20 Ma ᶇê eyabiᶇ boksipsip ele i ma êbô Wapômbêᶇ lôk lenᶇᶇmavi anôᶇ hadêᶇ Wapômbêᶇ hathak nôm takatu ba thêlô êyê lo elañô hatôm atu ba aᶇela hanaᶇ hadêᶇ i.

Elam Yisu anêᶇ athêᶇ

21 *Wak bahenᶇvi ba lahavulô hale ba hi ma enᶇothe okna êᶇ anêᶇ kupik ba elam anêᶇ athêᶇ nena Yisu. Athêᶇ êᶇ ma Malia miᶇ hasabenᶇ ami denaᶇ ma aᶇela te bôk halam yôv.

Simeon lo Ana êyê Yisu

22 *Josep lo Malia iniᶇ waklavônᶇ nimbitak mabuᶇ êᶇjêk Wapômbêᶇ ma hayô hatôm balabuᶇ atu ba Mose bôk hato. Êᶇ ma ewa Yisu ba i Jelusalem ek nêᶇnêᶇ êᶇdêᶇ Anyô Bêᶇ

23 *hatôm anêᶇ balabuᶇ bôk hanaᶇ yôv nena, “Nônêᶇ anyô môᶇ sapêᶇ êᶇdêᶇ Wapômbêᶇ.”

24 *Lôk i ek nêᶇmbôk da hatôm Anyô Bêᶇ anêᶇ balabuᶇ bôk hanaᶇ nena, “menak bôbô lokwanᶇju mena thabiyom muk lokwanᶇju.”

25 Ma anyô te hamô Jelusalem ba anêᶇ athêᶇ nena Simeon. Yani ma anyô thêthônᶇ ba hasopa abô balabuᶇ dedaᶇ mavi. Yani hayabiᶇ Mesia atu ba tem nêᶇ Israeᶇ thêvô. Ma Lovak Mathêᶇ hamô haviᶇ Simeon.

26 Ma Lovak Mathêᶇ bôk hanaᶇ hadêᶇ yani yôv nena tem miᶇ ema ami ma êᶇmô endeba êᶇjê Anyô Bêᶇ anêᶇ Mesia vêᶇmam.

27 Ma Lovak Mathêᶇ halom yani ba hi Wapômbêᶇ anêᶇ unyak mathêᶇ. Yani hamô denaᶇ ma Josep lo Malia ewa Yisu ba êlêᶇ ek nesopa abô balabuᶇ.

28 Ma Simeon hasip okna hamô baᶇ ma habô Wapômbêᶇ ba hanaᶇ aêᶇtêk,

29 “Anyô Bêᶇ Wapômbêᶇ, ya anêᶇ anyô ku. Lêk yahayê yôv ba tem yama lôk yalenᶇmavi êtôm atu ba bôk hovak abô haviᶇ ya.

30 *Lêk yamalenᶇ hayê nôm atu ba hôêv ek nêᶇ yêlô bulubiᶇ.

31 Hôpôpêk nôm êᶇ hêk avômalô sapêᶇ malenᶇ.

32 *Nôm êᶇ ma hatôm deda ek avômalô lonᶇ buyaᶇ nêᶇgê, ma tem nêᶇ athêᶇ lôkmanᶇᶇiᶇ êᶇdêᶇ anêᶇ avômalô Israeᶇ.”

33 Yisu anêᶇ lambô lo talêbô elañô Simeon anêᶇ abô atu ba hanaᶇ hathak okna êᶇ ba esonᶇ kambom.

34 *Êᶇ ma Simeon hêv mek hadêᶇ thêlô ma hanaᶇ hadêᶇ Malia aêᶇtêk, “Wapômbêᶇ hatak okna êᶇtêk ek indum avômalô Israeᶇ bêᶇ anôᶇ nêᶇnêᶇ yak ma bêᶇ anôᶇ nimbiyô niᶇiᶇ. Yani tem êᶇmô êtôm Wapômbêᶇ anêᶇ lavônᶇiᶇ te ma doᶇtom avômalô bêᶇ anôᶇ tem miᶇ nêᶇnêᶇmiᶇiᶇ yani ami.

35 Êᶇ ma avômalô bêᶇ anôᶇ iniᶇ auk lonᶇ kapô tem imbitak lonᶇ yaiᶇ. Ma tem kapôlôm indinᶇ o êtôm biᶇ vovak hadabêᶇ bimdaluk kisi.”

36 Ma plopet avi te hamô haviᶇ ba anêᶇ athêᶇ nena Ana. Yani ma Panuel anêᶇ nalavi ba habitak anêᶇ Asel anêᶇ ôdônᶇ. Yani bôk avôdônᶇna ba anêᶇ sondabêᶇ hatôm 84. Sêbôk ba yani avi muk ma hawa anyô ba hamô haviᶇ yamalô hatôm sondabêᶇ bahenᶇvi ba lahavuju.

37 Vêᶇᶇ ma yamalô hama ma yani hamô hatôm avi tôp sondabêᶇ bêᶇ anôᶇ. Wak lo bôlôvônᶇ ma miᶇ hatak unyak mathêᶇ ami, ma hathak hatak nôm ek nêᶇ yeᶇ lo eteᶇ mek.

38 Ma Simeon hanaᶇ abô denaᶇ, ma avi êᶇ hi habobo thêlô ma hêv lamavi hadêᶇ Wapômbêᶇ. Ma hanaᶇ abô hathak okna êᶇ hadêᶇ avômalô takatu ba êᶇmô ek eyabiᶇ waklavônᶇ atu ba Wapômbêᶇ nêᶇ avômalô Israeᶇ vê êᶇjêk iniᶇ malainᶇ.

* 2:19: Luk 2:51 * 2:21: Luk 1:31 * 2:22: Wkp 12:1-8 * 2:23: Kis 13:2 * 2:24: Wkp 12:8 * 2:30: Ais 52:10; Luk 3:6; Tit 2:11 * 2:32: Ais 42:6; 49:6; 52:10 * 2:34: Ais 8:14; Mat 21:42; 1Pi 2:8 * 2:39: Mat 2:23

39 *Josep lo Malia idum nômkama sapêḡ hatôm atu ba Anyô Bêḡ anêḡ balabuḡ hanaḡ vêm ma ele i iniḡ malak Nasalet hêk Galili.

40 Ma okna halumbak ba habitak lôklokwaḡ. Ma anêḡ auk mavi bêḡ anôḡ. Ma Wapômbêḡ anêḡ wapôm hamô haviḡ yani.

Yisu hamô unyak mathenḡ kapô

41 *Sondabêḡ nômbêḡ intu ma Yisu anêḡ talêbô lo lambô i Jelusalem ek nêḡê waklavôḡ anêḡ athêḡ nena Hale ba Hi.*

42 Ma Yisu anêḡ sondabêḡ hatôm laumiḡ ba lahavuju, ma thêlô idum aêḡ ba ethak ba i Jelusalem ek nêḡê waklavôḡ êḡ.

43 Waklavôḡ bêḡ êḡ hale halôk ma thêlô ele i iniḡ loḡ. Ma okna Yisu ma hamô Jelusalem denaḡ. Ma talêbô lo lambô êthôḡ ba i.

44 Ma esonḡ nena lêk haviḡ anêḡ avômalô vi ba hi la. Ba evenḡ wak daluk te vêm ma êyê mi, êḡ ma i êbôlêm yani haveḡ iniḡ avômalô malêvôḡ.

45 Ma donḡtom miḡ êpôm ami, êḡ ma êvôi Jelusalem hathak loḡbô ek nêmbôlêm yani.

46 Wak lô hale ba hi yôv ma êpôm yani hamô unyak mathenḡ kapô. Yani hamô haviḡ kêdôḡwaga doho ba halanô iniḡ abô ma hanaḡ hik thêlô liḡ.

47 Avômalô takatu ba elanô anêḡ abô lôk anêḡ auk bêḡ ma esonḡ kambom.

48 Êḡ ma lambô lo talêbô êyê yani ba esonḡ kambom haviḡ. Ma talêbô hanaḡ, “Yenaḡ okna, hudum malê aêḡ? Yai akô kambom ba abôlêm o.”

49 Ma Yisu hanaḡ viyaḡ nena, “Mamu ôbôlêm ya eka? Miḡ oyala nena tem yamô Wakamik anêḡ unyak ami e?”

50 Ma donḡtom êthôḡ anêḡ abô êḡ anêḡ ôdôḡ paliḡ.

51 *Yôv ma hi haviḡ talêbô lo lambô ba i Nasalet. Ma halanô iniḡ abô ba hasopa. Ma talêbô havalonḡ abô takêḡ loḡ hêk kapô.

52 *Yisu habitak bêḡ ma anêḡ auk mavi anôḡ. Ma Wapômbêḡ lôk avômalô lenḡmavi hathak yani.

3

Jon anyô hathik ḡaḡ hanaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô

(*Mat 3:1-12; Mak 1:2-8; Jon 1:19-28*)

1 Hadêḡ sondabêḡ laumiḡ ba labahenḡvi atu ba kiḡ Sisa Taibelias hayabiḡ Lom, ma Pontius Pailat hayabiḡ Judia, ma Helot hayabiḡ Galili, ma yaḡ molok Pilip hayabiḡ Itulia lo Takonitis, ma Lisantias hayabiḡ Abilene,

2 ma Anas lo Kaiapas êmô hatôm anyô bêḡ êbôk da. Hadêḡ wak êḡ ma Sekalaia nakaduḡ Jon hamô loḡ thiliv, ma Wapômbêḡ hêv anêḡ abô hadêḡ yani.

3 *Êḡ ma Jon hi haveḡ loḡ takatu ba hamô habobo ḡaḡ Jolodaḡ ma hanaḡ ek avômalô nede kapôlôḡniḡ liliḡ ba nisik ḡaḡ ek Wapômbêḡ nêḡ iniḡ kambom vê.

4 Hatôm plopet Aisaia bôk hato halôk anêḡ kapya nena,

“Kaêk te halam haveḡ loḡ thiliv nena,
‘Nôpôpêk loḡondê ek Anyô Bêḡ êlêm,
ma nopesaḡ ba imbitak thêthôḡ ek
yani.

5 Nusivuḡ kolosonḡ sapêḡ siḡ
ma node dumlolê sapêḡ pesa ba im-
bitak kalôḡ mavi.

Ma nopesaḡ loḡondê lokbaḡ ba im-
bitak thêthôḡ,
ma loḡondê kekela ma nopesaḡ ba im-
bitak thêthê mavi.

6 Ma avômalô pik sapêḡ tem nêḡê
Wapômbêḡ anêḡ kobom atu ba hêv
avômalô bulubiḡ.” *Aisaia 40:3-5*

7 *Avômalô bêḡ anôḡ i hadêḡ Jon ek isik thêlô ma hanaḡ hadêḡ i, “Môlô ma umya kambom anêḡ nali ba osonḡ nena tem yasik môlô ek nôsôv êḡjêk Wapômbêḡ anêḡ lamanḡ e? Mi anôḡ!

8 *Ma nundum kobom takatu ba injik thô nena lêk ole kapôlômim liliḡ. Ma miḡ lemimimbi auk takatu ba nonaḡ êndêḡ am nena, ‘Ablaham ma yêlôaniḡ bumalô. Ba intu yêlô ma avômalô thêthôḡ.’ Mi, yanaḡ êndêḡ môlô nena Wapômbêḡ hatôm enja

* 2:41: Kis 12:24-27; 23:14-17; Lo 16:1-8 * 2:41: Sêbôk ma Wapômbêḡ anêḡ aḡela ik Ijip iniḡ apenena môḡ vônô. Ma hayô Israeḡ ma hayê thalalenḡ hamô iniḡ unyak abôlêk, êḡ ma hale ba hi ba miḡ hik Israeḡ te vônô ami. * 2:51: Luk 2:19 * 2:52: 1Sml 2:26; Snd 3:4 * 3:3: Ap 13:24 * 3:7: Mat 12:34; 23:33 * 3:8: Jon 8:33,39

valu takêntêk ba epesañ Ablaham anêḡ limi esak.

9 *Kisiḡ lêk hamô alokwaḡ ôdôḡ yôv ek alokwaḡ takatu ba miḡ hik anôḡ mavi ami ma tem nede lu ba nêmbôk esak atum.”

10 Ma avômalô nômbêḡ atu ba elañô anêḡ abô enañ hik yani liḡ, “Yêlô nandum malê?”

11 Ma Jon hanaḡ nena, “Anyô anêḡ kwêv ju hamô ma nêḡ yaḡ êndêḡ anyô yaḡ atu ba kwêv mi. Ma anêḡ nôḡ hamô ma nêḡ aêḡ iyom.”

12 *Ma ḡê ewa takis doho êlêḡ ek Jon isik thêlô imbiḡ ba enañ hik yani liḡ nena, “Kêdôḡwaga, yêlô nandum malê?”

13 Ma Jon hanaḡ, “Môlô noja takis êtôm atu ba Lom iniḡ anyô bêḡ hanaḡ iyom ma miḡ noja vi oyaḡ ami.”

14 Ma ḡê vovak doho enañ hik yani liḡ haviḡ nena, “Ma yêlô nandum malê?”

Ma hanaḡ nena, “Miḡ o mathalalen êndêḡ avômalô ek noja iniḡ valuselen oyaḡ ami. Lôk miḡ osau ḡê idum abô ek onja anyô yaḡ anêḡ nôḡmkama ami. Ma lemim-imbi nena môlônim ku anêḡ vuli ma hatôm môlô.”

15 Avômalô Israêl ethak êv maleniḡ ek Mesia nena tem êlêḡ. Ba êyê Jon hadum ku takêḡ ma eson nena yani ma Mesia la.

16 *Êḡ ma Jon hanaḡ hadêḡ i nena, “Ya-hathik môlô hathak ḡañ, ma doḡtom ôpatu ba tem embenḡ ya yam anêḡ lôklokwaḡ ma bomaḡ ek yenaḡ. Yani ma anyô lôk athêḡ bêḡ ma ya ma yaônaloḡ ba intu miḡ hatôm yapole anêḡ vakapô bokḡḡp anêḡ yak vê ami. Yani tem isik môlô esak Lovak Matheniḡ lôk atum.

17 Yani tem isuv nôḡ anêḡ kupik vê ba êndô anôḡ êḡ unyak kapô. Ma yavoyav takatu ba hamô piklêvôḡ ma isi ba êḡbôk esak atum atu ba tem miḡ ema ami.”

18 Ma Jon hanaḡ abô bêḡ anôḡ haviḡ ek imbi avômalô leniḡ liḡ ba hathak kobom êḡ ma hanaḡ Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi bêḡ hadêḡ thêlô.

19 *Vêḡ ma Jon hathañ Galili iniḡ Anyô Bêḡ Helot hathak anêḡ kambom takatu ba hadum ba hanaḡ te bêḡ nena, “Aisê ka

howa mamuyaḡ molok yanavi Helodias hatôm vônim?”

20 Êḡ ma Helot hadum kambom yaḡ hathak loḡbô nena hatak Jon hamô koladôḡ.

Jon hathik Yisu

(*Mat 3:13-17; Mak 1:9-11; Jon 1:32-34*)

21 Jon hathik avômalô bêḡ anôḡ halôk ḡañ aleba hathik Yisu haviḡ. Hathik vêḡ ma Yisu hamiḡ ba hateḡ mek ma lenḡ hakyav.

22 *Ma Lovak Matheniḡ halôk ba halêḡ hatôm menak bôbô ba hayô hamô yani. Ma kaêk te halêḡ anêḡ lenḡ ba hanaḡ nena, “O ma yenaḡ okna atu ba yalenḡhaviḡ videdaḡ. Ma yalenḡmavi anôḡ hathak o.”

23 *Yisu hadum anêḡ ku môḡ havenḡ avômalô maleniḡ, ma anêḡ sondabêḡ ma habobo 30. Ma avômalô eson nena yani ma Josep nakaduḡ.

Ma Josep ma Heli nakaduḡ.

24 Ma Heli ma Matat nakaduḡ.

Matat ma Livai nakaduḡ.

Livai ma Melki nakaduḡ.

Melki ma Janai nakaduḡ.

Janai ma Josep nakaduḡ.

25 Josep ma Matatias nakaduḡ.

Matatias ma Amos nakaduḡ.

Amos ma Nahum nakaduḡ.

Nahum ma Esli nakaduḡ.

Esli ma Nagai nakaduḡ.

26 Nagai ma Mat nakaduḡ.

Mat ma Matatias nakaduḡ.

Matatias ma Semen nakaduḡ.

Semen ma Josek nakaduḡ.

Josek ma Joda nakaduḡ.

27 Joda ma Joanan nakaduḡ.

Joanan ma Lesa nakaduḡ.

Lesa ma Selubabel nakaduḡ.

Selubabel ma Sealtiel nakaduḡ.

Sealtiel ma Neli nakaduḡ.

28 Neli ma Melki nakaduḡ.

Melki ma Adi nakaduḡ.

Adi ma Kosam nakaduḡ.

Kosam ma Elmadam nakaduḡ.

Elmadam ma El nakaduḡ.

29 El ma Josua nakaduḡ.

Josua ma Eliesel nakaduḡ.

Eliesel ma Jolim nakaduḡ.

* 3:9: Mat 7:19 * 3:12: Luk 7:29 * 3:16: Ap 13:25 * 3:19: Mat 14:3-4; Mak 6:17-18 * 3:22: Jon 1:32 * 3:23: Luk 4:22; Jon 6:42

Jolim ma Matat nakaduņ.
 Matat ma Livai nakaduņ.
 30 Livai ma Simeon nakaduņ.
 Simeon ma Juda nakaduņ.
 Juda ma Josep nakaduņ.
 Josep ma Jonam nakaduņ.
 Jonam ma Eliakim nakaduņ.
 31 Eliakim ma Melea nakaduņ.
 Melea ma Mena nakaduņ.
 Mena ma Matata nakaduņ.
 Matata ma Natan nakaduņ.
 Natan ma Devit nakaduņ.
 32 *Devit ma Jesi nakaduņ.
 Jesi ma Obet nakaduņ.
 Obet ma Boas nakaduņ.
 Boas ma Salmon nakaduņ.
 Salmon ma Nason nakaduņ.
 33 Nason ma Aminadap nakaduņ.
 Aminadap ma Atmin nakaduņ.
 Atmin ma Alni nakaduņ.
 Alni ma Heslon nakaduņ.
 Heslon ma Peles nakaduņ.
 Peles ma Juda nakaduņ.
 34 Juda ma Jekop nakaduņ.
 Jekop ma Aisak nakaduņ.
 Aisak ma Ablaham nakaduņ.
 Ablaham ma Tela nakaduņ.
 Tela ma Naho nakaduņ.
 35 Naho ma Seluk nakaduņ.
 Seluk ma Leu nakaduņ.
 Leu ma Pelek nakaduņ.
 Pelek ma Ebel nakaduņ.
 Ebel ma Sela nakaduņ.
 36 *Sela ma Kainan nakaduņ.
 Kainan ma Alpaksat nakaduņ.
 Alpaksat ma Sem nakaduņ.
 Sem ma Noa nakaduņ.
 Noa ma Lamek nakaduņ.
 37 Lamek ma Metusela nakaduņ.
 Metusela ma Inok nakaduņ.
 Inok ma Jalet nakaduņ.
 Jalet ma Mahalalel nakaduņ.
 Mahalalel ma Kenan nakaduņ.
 38 *Kenan ma Inos nakaduņ.
 Inos ma Set nakaduņ.
 Set ma Adam nakaduņ.
 Adam ma Wapômbêņ nakaduņ.

4

*Sadaņ halôk Yisu la ek indum kambom
 (Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)*

1 Lovak Mathen hadum ku lôklokwan hamô Yisu kapô, êņ ma hatak ņaņ Jolodaņ hêk. Ma Lovak Mathen halom yani ba hi loņ thiliv.

2 Ma hamô loņ êņ hatôm wak 40 ek Sadaņ êndôk yani la ek indum kambom. Ma miņ hayaņ nôm ami aleba hama kisi.

3 Ma Sadaņ hanaņ hadêņ yani, “Avanôņ, o Wapômbêņ anêņ Nakaduņ ma onaņ ek valu êntêk imbitak êtôm polom.”

4 *Ma doņtom Yisu hanaņ viyaņ, “Wapômbêņ anêņ kapy hanaņ, ‘Anyô miņ hatôm êmô lôkmala esak polom iyom ami.’ ”

5 Vêm ma Sadaņ halom Yisu ba hathak dumlolê bêņ te ba hi daku anêņ dum. Kethen oyaņ ma hik pik êntêk anêņ loņ lôkliņyak sapêņ thô hadêņ yani.

6 Ma hanaņ hadêņ Yisu, “Tem yanêm loņ takêņ iniņ athêņ bêņ lôk iniņ lôkmaņgiņ sapêņ êndêņ o ek oyabiņ. Nôm takêņ ma yenaņ ba yalenhaviņ yanêm êndêņ opalê, êņ ma tem yanêm.

7 Aêņ ba hôêv yeņ hadêņ ya, ma tem yanêm nômkama takêntêk sapêņ êndêņ o.”

8 *Ma Yisu hanaņ, “Wapômbêņ anêņ kapy hanaņ, ‘Nêm yeņ êndêņ Wapômbêņ anêm Anyô Bêņ lôk undum yani iyom anêņ ku.’ ”

9 Yôv ma Sadaņ halom ba hi Jelusalem ma hatak yani hamiņ unyak mathen anêņ vôv. Ma hanaņ, “Avanôņ, o ma Wapômbêņ anêņ Nakaduņ ma ôsôv kisi nu tamu pik

10 ek malê nena bôk eto yôv nena,
 “Yani tem nêm anêņ aņela ek neyabiņ o mavi

11 lôk nisip o ek miņ hatôm valu la embatho vemkapô ami.’ ” *Kapy Yeņ 91:11-12*

12 *Ma Yisu hanaņ, “Wapômbêņ anêņ kapy hanaņ nena, ‘Miņ osaê Wapômbêņ anêm Anyô Bêņ ami.’ ”

13 *Sadaņ halôk Yisu la ek indum kambom takêņ vêm ma hatak yani ba hi ma hayaņ wak yaņ.

* 3:32: Rut 4:17-22 * 3:36: Stt 11:10-26 * 3:38: Stt 4:25-26 * 4:4: Lo 8:3 * 4:8: Lo 6:13-14 * 4:12: Lo 6:16; 1Ko 10:9 * 4:13: Hib 2:18; 4:15

*Yisu hadum ku môñ daluk hêk Galili
(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)*

14 Hathak Lovak Mathen anêñ lôklokwan ma Yisu hale hi Galili hathak lonjbô. Ma abô hathak yani havenj lonj takêñ sapêñ.

15 Ma hadônñ thêlô hamô iniñ unyak yenj ba avômalô sapêñ ebam yani.

*Avômalô Nasalet êpôlik hathak Yisu
(Mat 13:53-58; Mak 6:1-6)*

16 Ma Yisu hi Nasalet, lonj êñ intu anêñ lonj halumbak bêñ hamô. Ma Sabat ma hi unyak yenj hatôm anêñ kobom hathak hadum. Haviyô hamiñ ek esam Wapômbên anêñ abô.

17 Ma êv plopet Aisaia anêñ kapyia hadênñ yani, ma hakak ma hapôm abô bute hanañ aêntêk,

18 “Anyô Bêñ anêñ Lovak Mathen hamô haviñ ya

ek malê nena Anyô Bêñ hatak ya ek yanañ anêñ Abô Mavi êndênñ avômalô siv.

Ma hêv ya ba yahalêm ek yanañ bêñ êndênñ nê takatu ba êmô koladônñ ek nede yainj

lôk yanañ êndênñ nê maleñij pusip ek nêgê tak esak lonjbô

ma yanja nê takatu ba anyô vi êv vovanj hadênñ i vê

19 *lôk yanañ nena lêk ma Anyô Bêñ anêñ waklavônñ hik anêñ lamavi thô.” *Ai-saia 62:1-2*

20 Êñ ma hik kapyia siñ ma hêv hadênñ ôpatu ba hayabiñ kapyia ma halôk hamô biñ. Ma avômalô sapêñ ititiñ yani.

21 Ma hanañ nena, “Abô êntêk ba hêk Wapômbên anêñ kapyia ba olanô intu lêk hik anônñ.”

22 *Ma thêlô sapêñ esonj ba enañ nena anêñ abô ma mavi anônñ. Ma donjom enañ, “Yani ma Josep anêñ nakadunj iyom, aênj e?”

23 Ma Yisu hanañ hadênñ thêlô, “Yahayala nena môlô tem nonañ abô lonj kapô te êndênñ ya aêntêk, ‘Dokta, oda undum lemvimkupik mavi am. Yêlô bôk alañô nôm takatu ba hudum hêk Kapaneam. Ba

intu undum aênj ênjêk anêm malak ôdônñ imbiñ.’ ”

24 *Ma hanañ, “Yanañ avanônñ êndênñ môlô nena plopet te hi anêñ malak ôdônñ ma anêñ avômalô miñ ethak ewa yani thô ami.

25 *Yanañ avanônñ biñ êndênñ môlô nena sêbôk atu ba Elia hamô pik ma Islael iniñ avi tôp bêñ anônñ êmô. Ma Wapômbên hadum ba ôthôm mi hatôm sondabênñ lô ma wata te haviñ ba bôm bêñ habitak lonj êñ.

26 *Ma donjom Wapômbênñ miñ hêv Elia ba hi hadênñ avi Islael te ami, ma mi. Ma hêv hi hadênñ avi tôp te atu ba hamô Salepat Saidon iniñ pik.

27 * “Ma sêbôk atu ba plopet Elisa hamô ma avômalô Islael bêñ anônñ êpôm palê lepla. Ma donjom thêlô te miñ mavi ami, ma mi. Ma Elisa hêv anyô lonj buyañ Naiman anêñ Silia iyom sa.

28 “Ma avômalô takatu ba êmô unyak yenj elañô abô takênj ba lenjijmaniñ kambom.

29 Ma iviyô imiñ ma êv Yisu vê hêk anêñ malak. Ma êmô yani siñ hi hadênñ dumlolê atu ba elav iniñ malak hamô anêñ dum. Ma êmô siñ hadênñ lonj kambom te ek nêsô yani pônênñ êndôk.

30 Ma donjom Yisu hêv i vê hêk thêlô malêvônñ ba havenj ba hi.”

*Yisu hêv ngôk vê
(Mak 1:21-28)*

31 Vêm ma Yisu halôk ba hi Kapaneam anêñ Galili. Ma Sabat ma hadônñ avômalô.

32 *Thêlô elañô anêñ abô ba esonj kambom ek malê nena anêñ abô ma lôklokwan bomanj.

33 Ma unyak yenj êñ, ma anyô te atu ba ngôk lelaik hamô haviñ yani hamô. Ma yani dalam kaêk lôklala aêntêk,

34 “Ei. Yisu anêñ Nasalet, hólêm ek undum malê te êndênñ yêlô? Hólêm ek umbulinj yêlô e? Yahayala o. O ma Wapômbên anêñ Anyô Mathenñ.”

35 Ma donjom Yisu hathañ ngôk êñ ba hanañ, “O bônônñ ma otak ôpêntu.” Ma ngôk êñ hadum ba ôpênñ hêv yak halôk pik hêk thêlô malêvônñ ma hatak ôpênñ ba hi ma miñ habulinj ôpênñ dokte ami.

* 4:19: Ais 58:6 * 4:22: Luk 3:23; Jon 6:42 * 4:24: Jon 4:44 * 4:25: 1Kinj 17:1,7 * 4:26: 1Kinj 17:8-16 * 4:27: 2Kinj 5:1-14 * 4:32: Mat 7:28-29

36 Ma avômalô sapêñ eson kambom ba enañ hadêñ thêlôda nena, “Malê êntêk aêñ am? Yani hanañ hadêñ ngôk lelaik hatôm anyô lôk athêñ bêñ ma anêñ abô ma lôklokwanj bomañ ba ngôk elañô ba ele yainj ba i.”

37 Ma abô hathak yani hi havenj loñ bêñ êñ sapêñ.

*Yisu hadum nê lôk lijij bêñ anôñ mavi
(Mat 8:14-17; Mak 1:29-39)*

38 Ma Yisu hatak unyak yeñ ma hi Saimon anêñ unyak. Ma Saimon yanjavi hapôm lijij vovanj kambom. Ma thêlô enañ ek Yisu nêñ yani sa.

39 Êñ ma Yisu hi habobo avi êñ ma hathañ lijij êñ ma lijij êñ hatak yani. Ma kethenj oyañ ma haviyô ba hapôpêk nôñ ek thêlô.

40 Wak halôk jalôm ma avômalô ewa nê lôk lijij lomalama êyô ek Yisu. Ma hatak banj hayô hêk tomtom ma sapêñ ibitak mavi.

41 *Ma hadum ba ngôk etak avômalô bêñ anôñ ba ele yainj ma elam lôklala nena, “Ô ma Wapômbêñ Anêñ Nakadunj.” Ngôk takêñ eyala nena yani intu Mesia ba intu hathañ i ek bônôñ.

42 Lôkbôk momañiniñ ma Yisu hatak loñ êñ hêk ma hi loñ thiliv. Ma avômalô êbôlêm yani aleba êpôm. Ma idum ek nebalonj yani loñ ek miñ etak thêlô ba ni loñ buyañ ami.

43 Ma donjom hanañ, “Wapômbêñ hêv ya ba yahalêm ek yandum ku êñ ba intu yana ek yanañ Abô Mavi esak Wapômbêñ anêñ loñ lôklinjyak êndêñ avômalô malak yanj imbiñ.”

44 *Êñ ma hi Judia iniñ unyak yeñ tomtom ma hanañ Wapômbêñ anêñ abô bêñ hadêñ i.

5

*Yisu hêv ku lukmuk hadêñ Saimon
(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20; Jon 1:35-42)*

1 *Wak te ma Yisu hamiñ kasukthôm Genesalet* anêñ danj ma avômalô bêñ anôñ imiñ ba elañô Wapômbêñ anêñ abô ba ililij yani siñ hawê havenj.

2 Ma hayê nê ik alim etak iniñ yeñ luvi hamô linjanj ma i ithik iniñ yaksenj.

3 Êñ ma hi hathak yeñ êñ yanj, yeñ êñ ma Saimon anêñ. Ba intu hanañ hadêñ Saimon nena, “Ôlêm ususunij yeñ dokte ni tovola kasuk.” Ma halôk hamô ma hadôñ avômalô.

4 Yani hadôñ avômalô yôv ma hanañ hadêñ Saimon nena, “Onja yeñ ba nu kasuk malêvônj ma otak yaksenj êndôk kasuk ek ômbôv alim.”

5 *Ma Saimon hanañ, “Anyô bêñ, bôkam bôlôvônj daim ma yêlô atak yaksenj halôk kasuk aleba miñ avôv alim te ami ma mi anôñ. Ma donjom lêk honañ ba intu tem yêlô natak yaksenj êndôk kasuk.”

6 Thêlô idum aêñ ma êvôv alim bêñ anôñ ba yaksenj hadum ek itip.

7 Êñ ma ik kaiyav hadêñ yeñ yanj atu ba thêlô idum ku êvôv alim haviñ i nena nêlêm ek nêñêm thêlô sa. Êñ ma êlêm ba etak alim halôk yeñ luvi ba hayô siñ ba hadum ek êmô yeñ luvi sesonj.

8-9 Saimon Pita lôk nê takatu ba êmô haviñ yani êyê alim nômbêñ atu ba êvôv ma esonj kambom. Êñ ma Saimon halek vadônj lêlô hamô Yisu va luvi ma hanañ nena, “Anyô Bêñ, otak ya ba nu. Ya anyô yahadum kambom.”

10 Ma Sebedi anêñ nakadunj Jems lo Jon atu ba thêlô idum ku êvôv alim haviñ i êyê nôñ êñ ba esonj kambom haviñ.

Ma Yisu hanañ hadêñ Saimon, “Miñ ôkô ami. Vêñ ka tem ômbôv anyô êtôm lêk hôvôv alim.”

11 *Êñ ma ewa yeñ ba i ethak linjanj. Ma etak iniñ nômkama sapêñ hamô ma i esopa Yisu.

*Yisu hadum anyô lepla te mavi
(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)*

12 Wak te ma Yisu hamô malak lôñ te ma anyô palê lepla hatêtô linjkupik te halêm. Hayê Yisu ma halek vadônj lêlô ba hakôm halôk pik. Ma hanañ, “Anyô Bêñ, lemhaviñ ma hatôm opesañ ya ek yenañ kupik imbitak thêthê mavi.”

13 Êñ ma Yisu hasôm ôpêñ ma hanañ, “Yalenj haviñ. Umbitak mabunj mavi.” Ma

* 4:41: Mat 8:29; Mak 3:11-12 * 4:44: Mat 4:23 * 5:1: Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 * 5:1: Genesalet ma kasukthôm Galili anêñ athêñ yanj. * 5:5: Jon 21:3-8 * 5:11: Mat 19:27

kethen oyan ma palê lepla hatak ôpên ma ôpên habitak lijsin anôn.

14 *Ma Yisu hanañ hadên ôpên nena, “Min onañ nô m êntêk bêñ ami. Ma nu nunḡwik o thô êndên anyô habôk da lôk nê da êndên Wapômbên hatôm Mose bôk hanañ yôv. Ma nê êbôk da tem nenañ êndên avômalô sapên nena lêk o mabuñ mavi.”

15 Ma doñtom abô hathak Yisu hi may-aliv. Ba intu avômalô bêñ anôn êlêm ek nedañ anên abô lôk indum iniñ lijin mavi.

16 Ma doñtom wak bêñ anôn ma Yisu hatak avômalô hamô ma hi loñ thiliv ek eteñ mek.

*Yisu hadum anyô havuvin te mavi
(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)*

17 Wak te ma Yisu hadôn avômalô. Ma nê Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ êlêm anên Jelusalem lôk malak takatu ba hamô Galili lôk Judia kapô. Ma Anyô Bên anên lôklokwan hamô haviñ Yisu ek indum avômalô lôk lijin nimbitak mavi.

18 Ma anyô doho etak anyô havuvin te halôk hêk yêm ba ewa ba êyô. Thêlô idum ek neja yani ba ini unyak kapô ek netak ênjêk ebobo Yisu.

19 Ma doñtom avômalô bêñ anôn ba loñ putup ba min hatôm neja yani ba ini unyak kapô ami. Êñ ma ethak unyak vôn ma êngô unyak vôn abyan ba êlêlô ôpatu halôk avômalô malêvôn aleba hayô Yisu thoḡavloma.

20 *Yisu hayê thêlônin êvhavin ma hanañ hadên anyô havuvin atu nena, “Aiyañ, lêk yahêv anêm kambom sapên vê.”

21 Ma Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ elañ abô êñ ma leñinhabi nena, “Ôpêntêk ma opalê ba hason nena yani ma Wapômbên e? Anyô late min hatôm nê kambom vê ami ma Wapômbên iyom.”

22 Yisu hayala thêlônin auk ba hanañ nena, “Aisê ka môlô lemimhikam hathak abô êntêk?”

23 Abô alê intu vumvum ek yanañ: ‘Lêk yahêv anêm kambom sapên vê’ mena ‘Umbiyô omben.’

24 *Aên ba tem yangik Anyô Anên Nakaduñ atu thô êndên môlô nena anên

athên ma bêñ ba hatôm nê kambom vê.” Êñ ma Yisu hanañ hadên anyô havuvin atu aêntêk, “Yanañ êndên o nena umbiyô umin ma onja anêm yêm ba nu anêm unyak.”

25 Kethen oyan ma ôpên haviyô hamin avômalô malêvôn ma hawa anên yêm. Ma hi anên unyak ba habô Wapômbên anên athên.

26 Ma avômalô sapên eson kambom ba êbô Wapômbên anên athên haviñ. Ma êkô ba enañ nena, “Lêk êntêk ma alalô ayê nômbithi anôn te.”

*Yisu halam Livai
(Mat 9:9-13; Mak 2:13-17)*

27 Vêm ma Yisu hi hayê anyô hawa takis te ba anên athên nena Livai ba hamô unyak ewa takis. Ma hanañ hadên ôpên nena, “Ôlêm osopa ya.”

28 Êñ ma Livai haviyô ba hatak nômkama sapên hamô ma hi hasopa yani.

29 Ma Livai hi hanḡabôm nô m bêñ hamô anên malak ek Yisu enañ. Ma nê ewa takis bêñ anôn lôk avômalô vi eyañ nô m haviñ thai.

30 *Ma Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ doho atu ba êmô Palisi kapô êyê ba enañ abô diñdin hadên anên nê ku nena, “Môlô oan ba unum haviñ nê takis lôk nê idum kambom eka?”

31 Êñ ma Yisu hanañ nena, “Nê lôk lijin iyom intu ethak i êyê dokta. Ma nê lijin mi ma mi.

32 Ma aên iyom yahalêm ek yandam nê takatu ba idum kambom ek nede kapôlônin liliñ. Ma min yahalêm ek yandam nê thêthôn ami.”

*Enañ hik Yisu liñ hathak kobom evak balabuñ ek nô m
(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)*

33 Ma thêlô enañ hadên Yisu aêntêk, “Wak bêñ anôn ma Jon anên nê ku evak balabuñ ek nô m ek leñinhabi Wapômbên, ma Palisi iniñ nê ku idum aên iyom. Ma aisê ka anêm nê ku eyañ nô m wak nô mbên intu sapên?”

34 *Ma Yisu hanañ nena, “Anyô te hawa avi lukmuk, êñ ma anên anyô môlô eyañ nô m lôk leñinmavi. Ma min hatôm nembak balabuñ ek nô m ami.

35 Ma donjom havenj yam ba ewa yani vê hêk thêlô, ênj ma anênj nê môle tem nembak balabunj ek nôm.”

36 Ma Yisu hanañ abô loñ kapô te aêntêk, “Anyô te miñ hatôm edabênj sôp lukmuk ek indu sôp bô anênj abyanj sinj esak ami. Hadum aênj ma habulinj sôp lukmuk lôk sôp bô iniñ lêlêyanj haviñ.

37 “Ma môle othak ôkê wainj lukmuk halôk kolopak epesanj hathak bok kupik bô e? Mi! Wainj lukmuk ênj tem imbulinj bok kupik bô atu ba bôk thektheke ba tem ipup ba wainj engasô ni.

38 Ba intu othak ôkê wainj lukmuk halôk bok kupik lukmuk atu ba belap ek isinj mavi ma miñ ipup ami lôk wainj miñ engasô ni ami.

39 “Ma donjom nê takatu ba inum wainj bô yôv ma ethak êpôlik ek wainj lukmuk. Ba enañ, ‘Wainj bô ma vasiñ mavi ek wainj lukmuk.’ ”

6

Yisu ma Sabat anênj alanj (Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

1 *Sabat te ma Yisu lôk anênj nê ku i evenj ku kapô te. Ma anênj nê ku evenj haviñ yani. Ma ewa wit anênj va ba ekamithinj hamô baheninj kapô ek anênj kupik nêma yak ek nejanj.

2 *Ma Palisi doho êyê ba enañ, “Abô balabunj hanañ nena Sabat ma miñ hatôm nandum ku ba naja nôm ek nanjanj ami. Ma donjom anêma nê ku ibulinj waklavônj ênj!”

3 *Ma Yisu hanañ nena, “Môle bôk osam abô hathak Devit lôk anênj nê môle ema kisi ba idum e?”

4 *Yani habitak hayô Wapômbênj anênj unyak mathenj kapô ba hawa polom mathenj atu ba mathenj anônj. Polom ênj ma nê êbôk da iyom iniñ ek nejanj ba intu habulinj abô balabunj buênj. Ma donjom Devit hayañ ma hêv doho hadênj anênj nê takatu ba evenj haviñ yani ba eyañ.”

5 Ênj ma Yisu hanañ hadênj thêlô, “Anyô Anênj Nakadunj atu ma Sabat anênj Alanj.”

* 6:1: Lo 23:25 * 6:2: Jon 5:10 * 6:3: 1Sml 21:1-6 takatu ba Yisu hêv i ba i ek nenanj Wapômbênj anênj abô.

Sabat ma Yisu hadum anyô banj hatyôk te mavi (Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

6 Sabat yanj ma Yisu habitak hayô unyak yenj te ba hi ma hadônj avômalô. Ma anyô te hamô loñ ênj ba banj vianônj hatyôk.

7 Ma nê Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabunj doho êmô ba ititinj Yisu ek nêgê nena tem indum avômalô lôk lijinj mavi êndênj Sabat mena mi e? Thêlô êbôlêma loñôndê ek nanañ yani bênj.

8 Ma donjom hayala thêlôninj auk ba hanañ hadênj anyô banj hatyôk atu nena, “Umbyô uminj ek avômalô sapênj nêgê o.” Ênj ma ôpênj haviyô hamiñ.

9 Ma Yisu hanañ, “Yahadum ek yananj injik môle lij. Alalô hatôm nandum malê ek nasopa Sabat anênj balabunj? Hatôm nandum mavi mena kambom? Hatôm nanêma anyô sa ek êmô lôkmala mena nambulinj i ek nema?”

10 Ma Yisu hatitinj thêlô sapênj hawê havenj ma hanañ hadênj ôpatu nena, “Oto bahem.” Ênj ma ôpênj hadum aênj ma banj habitak mavi hathak loñbô.

11 Ma donjom nê lôkauk hathak abô balabunj lôk Palisi lenjinmaninj kambom ba enañ hadênj i hi ba halêma nena, “Alalô nandum malê êndênj Yisu?”

Yisu dalam aposel lauminj ba lahavuju (Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

12 Wak te ma Yisu hathak dum te ba hi ek etenj mek. Ma bôlôvônj ênj aleba hayañ ma hateñ mek iyom hadênj Wapômbênj.

13 Hayañ ma dalam nê takatu ba esopa yani ethak donjom. Ma habi banj hayô hamiñ tomtom hatôm lauminj ba lahavuju ma dalam i nena aposel.*

14 Ma dalam Saimon ba hêv athênj lukmuk nena Pita hadênj yani ma yanj molok Andulu ma Jems lo Jon ma Pilip lo Batolomiu

15 ma Matyu lo Tomas ma Jems Alpius nakadunj ma Saimon ba elam yani nena Selot

16 ma Judas Jems nakadunj ma Judas Iskaliot, ôpatu vêma ma hanañ Yisu bênj.

* 6:4: Wkp 24:5-9 * 6:13: ‘Aposel’ anênj ôdônj nena nê

Yisu hadum avômalô bêñ anôñ mavi
(Mat 4:24-25; Mak 3:7-12)

17 Yôv ma Yisu lôk anêñ nê ku êlôk ba i kalôn bute. Ma avômalô nômbêñ atu ba bôk esopa yani êmô loñ êñ lôk avômalô bêñ anôñ êlêm anêñ Judia lo Jerusalem ma avômalô ñgwêk Taia lo Saidon êlêm haviñ.

18 Thêlô êlêm ek nedañô anêñ abô lôk indum iniñ nê lôk lijiñ mavi. Ma nê lôk ñgôk lelaik ma Yisu hêv ñgôk takêñ vê ba ibitak mavi.

19 Ma avômalô bêñ anôñ idum ek nêsôm yani ek malê nena anêñ lôklokwañ bêñ anôñ habitak ba hi ba hathak thêlô ma tem thêlô nimbitak mavi.

Yisu hadôñ avômalô
(Mat 5:1-12)

20 Ma Yisu hayê avômalô takatu ba esopa yani ma hanañ hadêñ i nena,

“Môlô avômalô siv, môlô lêk ômô mavi ba Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak ma tem môlônim.

21 *Ma môlô takatu ba lêk oma kisi, môlô lêk ômô mavi ba tem lemimviyak.

Ma môlô takatu ba lêk olañ, môlô lêk ômô mavi ba tem nomalik.

22 *Ma avômalô êyê môlô takatu ba osopa Anyô Anêñ Nakaduñ atu, ba êpôlik lôk êvôliñ dômiñ ma enañ abôma nena môlônim athêñ ma nôm ôvathek kambom.

23 “Êñ ma lemimmavi lôk nodam kaêk lôklala ek malê nena môlônim nôm mavi bêñ lêk hamô malak leñ. Sêbôk ma iniñ bumalô idum aêñ hadêñ plopet lôkthô.

24 “Ma doñtom kikaknena môlô nê lôk nômkama bêñ anôñ, lêk owa unim nômkama lôk lemimmavi yôv.

25 Ma kikaknena môlô takatu ba lêk lemimviyak, tem noma kisi.

Ma kikaknena môlô takatu ba lêk omalik, tem lemimmalaiñ kambom ba nodañ.

26 Ma kikaknena môlô takatu ba lêk avômalô sapêñ êbô môlô. Sêbôk ma môlônim bumalô êbô plopet abôyañ aêñ iyom.

Lemimibiñ nê takatu ba ik vovak hadêñ môlô

(Mat 5:38-48)

27 “Ma doñtom yanañ êndêñ môlô takatu ba othak olañô yenañ abô nena lemimimibiñ nê takatu ba ik vovak hadêñ môlô ma nundum kobom mavi êndêñ nê êpôlik hathak môlô.

28 Ma nonañ êndêñ Wapômbêñ ek indum mavi êndêñ nê takatu ba enañ nena Wapômbêñ imbuliñ môlô. Ma noten mek ek Wapômbêñ indum mavi êndêñ nê takatu ba idum kambom hadêñ môlô.

29 Ma anyô te hapetav malem dañ vi, ma nunçwik vi liliñ ek epetav imbiñ. Ma anyô te havôv anêm kwêv daim vê, êñ ma otak yani ek enja anêm kwêv yañ imbiñ.

30 Ma anyô te hanañ hik o liñ hathak nômkama, êñ ma nêñ iyom. Ma anyô te hawa anêm nômkama, êñ ma miñ onañ lôklokwañ ek nêñ endelêm ami. Dô.

31 *Ma kobom atu ba lemhaviñ anyô yañ indum êndêñ o, êñ ma undum aêñ êndêñ yani.

32 “Môlô lemimhaviñ nê takatu ba leñiñhaviñ môlô iyom, êñ ma osoñ nena môlô avômalô mavi e? Mi anôñ, nê idum kambom ethak idum aêñ iyom.

33 Ma môlô othak udum kobom mavi hadêñ nê takatu ba idum kobom mavi hadêñ môlô iyom, êñ ma osoñ nena môlô avômalô mavi e? Mi anôñ, nê idum kambom ethak idum aêñ iyom.

34 Ma môlô ôêv nômkama hadêñ nê takatu ba lemimhabi nena tem nêñêñ viyañ iyom, êñ ma osoñ nena môlô avômalô mavi e? Mi anôñ, nê idum kambom ethak idum aêñ iyom.

35 Ma doñtom lemimhaviñ nundum kobom mavi, êñ ma lemimimibiñ nê êpôlik hathak môlô ba nundum kobom mavi lôk nôñêñ nômkama oyañ êndêñ i. Udum aêñ ma emben yam ma tem noja vuli bêñ, ma tem nômô êtôm Wapômbêñ Leñ anêñ nali ek malê nena osopa yani anêñ bôk lo loñ. Yani hathak hadum kobom mavi hadêñ nê palonj lôk avômalô idum kambom haviñ.

36 Ma môlô kapôlômim injik am esak avômalô lôkthô êtôm môlônim Lemambô

* 6:21: Sng 126:5-6; Ais 61:3; ALK 7:16-17 * 6:22: Jon 15:19; 16:2; 1Pi 4:14 * 6:31: Mat 7:12

kapô hiki hathak avômalô pik sapêñ.

Môlô miñ notatale anyô vi iniñ kobom ami

(Mat 7:1-5)

37 * “Môlô miñ notatale anyô vi ami. Wapômbêñ tem etatale môlô aêñ iyom! Ma miñ nonañ êndêñ anyô vi nena vovañ bêñ tem êpôm yani ami. Wapômbêñ tem enañ êndêñ môlô aêñ iyom. Ma anyô te hadum kambom hadêñ o, ma otak kapôlôm ek ôpêñ. Êñ ma tem Wapômbêñ nêm anêm kambom vê aêñ iyom.

38 *Ma ôêv nômkama hadêñ avômalô vi, ma tem Wapômbêñ nêm nômkama êndêñ môlô. Yani tem nêm bêñ anôñ. Ma donjom yani hathak hasopa môlônim kobom. Môlô udum palon ma tem yani indum aêñ. Ma udum wapôm, ma tem Wapômbêñ indum aêñ iyom êndêñ môlô.”

39 *Vêm ma Yisu hanañ abô lon kapô te hadêñ thêlô aêntêk, “Hatôm anyô mapusip yan endom anyô mapusip yan e? Mi anôñ. Thai luvi tem nêñêm yak êndôk lôv.

40 *Avômena ethak unyak ma miñ bêñ ek iniñ kêdôñwaga ami. Ma donjom ethak unyak vêm ma tem nimbitak êtôm iniñ kêdôñwaga.

41 “Aisê ka hôyê siñusik hamô mamuyan madaluk ma miñ lemhabi aselenj atu ba hapalañaniñ hêk malemdaluk ami?

42 Ma aisê ka honañ hadêñ mamuyan, ‘Aiyañ, yalenhaviñ yanêm siñusik vê êñjêk malem?’ O anyô abôyan, nêm aselenj atu ba hapalañaniñ hêk malem vê ek nôñgô katô am ka nêm siñusik atu ba hamô mamuyan madaluk vê.”

Alokwanj lôk anêñ anôñ

(Mat 7:15-20; 12:33-35)

43 “Alokwanj mavi ma miñ hathak hik anôñ kambom ami. Ma alokwanj kambom miñ hathak hik anôñ mavi ami.

44 Ma anyô ethak êyê alokwanj anêñ anôñ ma eyala nena alokwanj mavi mena alokwanj kambom. Ma anyô miñ hatôm enja ngôbêñ mena bada êmô yak lôkmanjiniñ kapô ami. Milôk.

45 Aêñ ba anyô iniñ kobom tem injik iniñ kapôlôñiñ thô. Auk mavi hamô anyôla kapô

ma tem indum nômkama mavi. Ma donjom auk kambom hamô anyôla kapô ma tem indum nômkama kambom. Aêñ ba malêla takatu ba hamô anyô kapô siñ intu tem enañ ende abôlêk.”

Kobom elav unyak

(Mat 7:24-27)

46 * “Aisê ka olam ya nena, ‘Anyô Bêñ’ ma miñ osopa yenañ abô ami?

47 Ma ôpatu ba halêm hadêñ ya ba halañô yenañ abô ba hasopa, êñ ma tem yangik ôpêñ anêñ bôk lo lon thô êndêñ môlô.

48 Yani ma hatôm ôpatu ba halav anêñ unyak landiñ halôk pik lôk valu ba havalonj lon majañ. Ma ñambô bêñ hayô ba hayôkwiñ unyak êñ, ma donjom miñ hapu ami ek malê nena pik lôk valu havalonj lon majañ.

49 Ma donjom ôpatu ba halañô yenañ abô ma miñ hasopa ami, êñ ma hatôm halav anêñ unyak hayô hamô pik pulusik. Ma ñambô bêñ hayô ba hayôkwiñ unyak êñ, ma hapu kethenj oyan ba mi.”

7

Anyô vovak laik anêñ hêvhavinj

(Mat 8:5-13)

1 Yisu hanañ abô takêñ hadêñ avômalô vêm ma hi Kapaneam.

2 Ma anyô vovak laik te anêñ Lom hamô ba yani lamavi hathak anêñ anyô ku te, ma donjom anêñ anyô ku êñ hapôm lijin kambom ba hadum ek ema.

3 Anyô vovak laik atu halañô nena Yisu lêk hamô lon êñ, êñ ma yani hêv Israeël iniñ ñê bêñbêñ doho ba i hadêñ Yisu ek nenañ injik yani liñ ek êlêm indum anêñ anyô ku êñ mavi.

4 Thêlô êyô ek Yisu ma enañ, “Ôpêntêk ma anyô mavi ba intu mavi ek nêm yani sa.

5 Ôpêñ hathak lahavinj alalô avômalô Israeël ba bôk hêv yêlô sa ek alav unyak yen.”

6-8 Êñ ma Yisu hi haviñ thêlô. Thêlô ebobo anêñ unyak ma anyô vovak laik êñ hêv anêñ anyô môlô doho ba i hadêñ Yisu ma enañ, “Anyô Bêñ, ya miñ anyô mavi ek ôlêm yenañ unyak kapô ami ba intu dô. Ma aêñ iyom ma ya miñ anyô mavi ek yasôk

yanğê o ami. Yada yahamô anyô bêñ te vibin ma yenañ nê vovak êmô ya vibin aêñ iyom. Ba yahanañ hadêñ yenañ nê vovak te nena, 'Nu', ma hi. Mena yahanañ hadêñ yañ nena, 'Ôlêm,' ma halêm. Ma yahanañ hadêñ anyô ku te, 'Undum ku êntêk,' ma hadum. Ba intu humin daim ba honañ ek yenañ anyô ku imbitak mavi ma tem mavi."

⁹ Yisu halañô ôpêñ anêñ abô ba hasoñ kambom ma hik i liliñ havôhi ma hanañ hadêñ avômalô nômbêñ atu ba even yani yam nena, "Yanañ êndêñ mólô nena miñ bôk yahayê anyô te anêñ pik Israeñ anêñ hêvhavin hatôm ôpêntêk ami!"

¹⁰ Ma nê takatu ba enañ abô havin Yisu êvôi unyak ma êyê nena anyô lôk lijin atu lêk habitak mavi.

Yisu hik anyô ñama te liñ

¹¹ Kasana ma Yisu hi malak te anêñ athêñ nena Nain. Ma anêñ nê ku lôk avômalô bêñ anôñ i havin yani.

¹² Thêlô ebobo malak êñ anêñ badêñ abôlêk ma avômalô malak êñ ewa anyô ñama te ba ele yain ba i. Yani ma avi tốp te anêñ nakaduñ doñtom êñ iyom. Ma avômalô malak êñ bêñ anôñ i havin avi tốp lôk nakaduñ ñama atu ba i ek nedav.

¹³ Yisu hayê avi êñ ma lahiki ba hanañ hadêñ yani nena, "Miñ ondan andô."

¹⁴ Ma Yisu hi ma hatak bañ hayôhêk alapa, ma nê takatu ba evak ôpêñ imin tinin. Ma Yisu hanañ, "Anyô muk, yanañ êndêñ o, umbiyô!"

¹⁵ *Ma anyô ñama êñ haviyô hamô ma hanañ abô, ma Yisu hêv ôpêñ hadêñ talêbô.

¹⁶ *Ma avômalô sapêñ êyê ba êkô ma êbô Wapômbêñ anêñ athêñ ba enañ, "Plopet bêñ te lêk habitak alalô malêvôn. Ma Wapômbêñ lêk halêm ek nêñ anêñ avômalô sa."

¹⁷ Êñ ma abô hathak Yisu anêñ ku atu ba hadum hi haven avômalô Judia inin loñ sapêñ lôk pik buyañ takatu ba habobo havin.

Jon hêv nê ku ju ba i ek nenañ injik Yisu liñ
(Mat 11:2-19)

¹⁸ Jon anêñ nê ku enañ hadêñ yani hathak nôñ takatu ba Yisu hadum.

¹⁹ Ma halam anêñ anyô ju êlêm ma hêv i ba i ek nenañ injik Yisu liñ, "O ma Mesia atu ba Wapômbêñ bôk habutin abô ek nêñ êlêm mena yêlô nayabin anyô yañ?"

²⁰ Anyô ju êñ êyê ek Yisu ma enañ, "Jon anyô hathik ñañ hêv yai ba alêm ek nenañ injik o liñ nena, 'O ma Mesia atu ba Wapômbêñ bôk habutin abô ek nêñ êlêm mena yêlô nayabin anyô yañ?' "

²¹ Thai êyê ma êyê Yisu hadum avômalô lôk lijin lomaloma mavi lôk hêv ngôk kambom bêñ anôñ vê hêk avômalô. Ma hadum nê malenin pusip bêñ anôñ êyê tak.

²² *Vêm ma hanañ hadêñ thai aêntêk, "Nôbônu ma nonañ êndêñ Jon esak nôñ takatu ba mamu ôyê lo olanô. Nê malenin pusip êyê tak, ma nê venin vuvin even, ma nê palê lepla ibitak mavi, ma nê lenin ôndôn kôtôn elañ abô, ma nê ñama iviyô hathak loñbô ma nê siv elañ Wapômbêñ anêñ Abô Mavi atu. Ba intu unu nonañ êndêñ Jon esak nôñ takêñ.

²³ Ma nê takatu ba êyê ya ba evalon inin êvhavin loñ, nêñmô lôk lenin mavi."

²⁴ Ma Jon anêñ anyô ku êvôi ma Yisu hanañ abô hathak Jon hadêñ avômalô nena, "Bôk mólô u loñ thiliv ek ôyê malê? Mólô u ek ôyê lovak hayuv baselak vuak e?

²⁵ Mi. Mena u ek ôyê anyô te hik kwêv kêkêlô ba hayañ nôñ mavi lomaloma e? Mi, nê takatu ba ik kwêv kêkêlô ma êmô kin anêñ unyak ma miñ êmô loñ thiliv ami.

²⁶ *Mólô u loñ thiliv ek ôyê malê? Plopet te e? Avanôn! Ma doñtom yanañ êndêñ mólô nena Jon ma bêñ ek plopet sapêñ.

²⁷ Bôk eto hathak ôpêñ hêk Wapômbêñ anêñ kapyã nena,

" 'Odanô, tem yanêm yenañ anyô ku te êmôn ek o,

ek enañ yenañ abô bêñ ek êpôpêk loñôndê ek o.' *Malakai 3:1*

²⁸ "Yanañ êndêñ mólô nena Jon ma bêñ ek avômalô pik sapêñ. Avi te miñ bôk havathu anyô te aêñ ami ma mi. Ma doñtom ôpatu ba yaôna hêk Wapômbêñ anêñ loñ lôklinyak, ôpêñ ma bêñ ek Jon."

* 7:15: 1Kin 17:23; 2Kin 4:36

* 7:16: Luk 1:68

* 7:22: Ais 35:5-6; 61:1; Luk 4:18

* 7:26: Luk 1:76

29 * (Sêbôk ma Jon hathik avômalô lôk nê ewa takis haviņ ba intu elañ abô atu ba Yisu hanaņ hathak Jon ma enañ, “Wapômbêņ anêņ kobom ma thêthôn anôn.”

30 * Ma donțom nê Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuņ êdô ek Jon isik thêlô ba intu êvôliņ dômiņ hadêņ loņondê atu ba Wapômbêņ hik thô hadêņ i.)

31 Ma Yisu hanaņ, “Yanaņ aisê esak avômalô bôlôn êntêk? Ma thêlô hatôm malê?”

32 Thêlô ma hatôm avômena takatu ba êmô loņ ethak donțom halôk ba elam hi ek avômena vi nena,

“Yêlô abi yeņ beleņ ek môlô nondo yeņ, ma donțom miņ olo yeņ ami.

Ma yêlô alaņ asêņ malêņ ek môlô nodañ, ma donțom miņ olaņ ami.’

33 “Ma avômalô bôlôn êntêk êtôm avômena takêņ. Jon anyô hathik nãņ halêm ma hatip ek nôm lôk waiņ. Ma môlô ôpôlik hathak yani ba onaņ nena nğôk hamô haviņ yani.

34 * Ma donțom Anyô Anêņ Nakaduņ atu halêm ma miņ hatip ek nôm lo waiņ ami. Ba intu môlô onaņ, ‘Ôngô, anyô êņ hathak hayaņ nôm lôk hanum waiņ bêņ anôn aleba intu halo molo. Yani ma nê idum kambom lôk nê ewa takis iniņ anyô môlô.’

35 Aêņ ba Wapômbêņ anêņ auk tem injik anôn mavi ba avômalô tem nêgê nena auk êņ ma thêthôn anôn.”

Avi te hathik Yisu va hathak nôm ôv mavi

36 Palisi te halam Yisu hi ek enjaņ nôm imbiņ yani. Êņ ma yani hi hayô ôpêņ anêņ unyak ma halôk hamô ek enjaņ nôm.

37 * Ma avi sek te anêņ loņ êņ halaņô nena Yisu lêk hayaņ nôm hamô Palisi atu anêņ unyak. Êņ ma hawa nôm ôv mavi halôk kolopak valu te ba thapuk ba hi unyak êņ.

38 Ma halêm hamiņ Yisu dôm habobo valuvi ma halaņ ba mathôk hêv yak hayô hamô Yisu vakapô. Ma hathav mathôk vê hathak yanida wakadôk nãuņ. Ma haliņu Yisu vakapô lôbôlôn ma hawa nôm lêņlêņ ôv mavi atu ba hathik Yisu vakapô hathak.

39 Palisi atu hayê nôm êņ ma lahabi nena, “Yisu ma miņ plopet te ami. Yani plopet ma

tem eyala nena avi atu ba hasôm yani ma avi sek te ba tem êpôlik.”

40 Yisu hayala ôpêņ anêņ auk ma hanaņ, “Saimon, yenaņ abô te hêk ek yanaņ êndêņ o.”

Ma Saimon hanaņ, “Kêdônwaga, onaņ.”

41 Ma Yisu hanaņ, “Anyô ju bôk ewa valuselen hêk anyô bêņ te. Anyô yaņ hawa hatôm 500, ma yaņ hawa hatôm 50 ba iniņ viyaņ hêk.

42 Ma thai miņ hatôm nênem valuselen êņ viyaņ ami. Ma anyô bêņ êņ hanaņ hadêņ thai luvi nena, ‘Dô, hatôm.’”

Yisu hanaņ abô loņ kapô êņ yôv ma hanaņ hik Saimon liņ nena, “Lemhabi nena anyô ju êņ yaņsê intu lahaviņ ôpêņ bêņ anôn?”

43 Ma Saimon hanaņ viyaņ nena, “Yaņ atu ba hawa valu bêņ la.”

Ma Yisu hanaņ, “Anêm auk ma mavi.”

44 Ma Yisu hik i liliņ ma hayê avi êņ ma hanaņ hadêņ Saimon, “Nôngô avi êntêk. Yahabitak hayô anêm unyak kapô ma miņ hôêv nãņ ba yahathik yaveņ ami. Ma donțom avi êntêk hathik yaveņ hathak yanida mathôk ma haya vê hathak yanida wakadôk nãuņ.

45 Ma miņ huliņu ya ami, ma donțom avi êntêk haliņu yaveņkapô lôbôlôn.

46 Ma miņ howa nôm lêņlêņ ba hongasô hayô hamô yaleņkadôk ami, ma donțom avi êntêk hawa nôm lêņlêņ ôv mavi ba hangasô hayô hamô yaveņkapô.

47 Aêņ ba yanaņ êndêņ o nena avi êntêk lahaviņ ya bêņ anôn ba intu alalô ayala nena anêņ kambom bêņ anôn bôk hêv yak yôv. Ma donțom avômalô takatu ba esaņ nena iniņ kambom takatu ba Wapômbêņ hêv vê ma dokte iyom, êņ ma leņiņhaviņ yani dokte aêņ iyom.”

48 Ma Yisu hanaņ hadêņ avi êņ nena, “Anêm kambom sapêņ lêk hêv yak yôv.”

49 Ma avômalô takatu ba êmô Saimon anêņ unyak elañ abô êņ ma enañ hadêņ i nena, “Ôpêntêk ma opalê ba intu hêv kambom vê?”

50 * Ma Yisu hanaņ hadêņ avi êņ, “Anêm hôêvhaviņ hêv o bulubiņ. Nu lôk lemmavi.”

* 7:29: Luk 3:12 * 7:30: Mat 21:32 * 7:34: Luk 15:2 18:42

* 7:37: Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3 * 7:50: Luk 8:48;

8

Avi doho êv Yisu thêlô sa

¹ Yôv ma Yisu hi havenj malak lôbôlôbô ba hanañ Abô Mavi hathak Wapômbênj anêñ loñ lôklinyak.

² *Nê ku laumiñ ba lahavuju lôk avi takatu ba bôk hêv iniñ ngôk lôk lijiñ vê evenj haviñ yani. Avi takatu te ma Malia anêñ Magadala sêbôk ba ngôk bahenji ba lahavuju etak yani.

³ Ma avi yañ ma Joana, Kusa yanavi. Kusa ma ôpatu ba hayabiñ Helot anêñ unyak. Ma te ma Susana lôk avi bênj anôñ haviñ. Avi takênj ethak êv Yisu thêlô sa hathak nômkama.

Abô loñ kapô hathak anyô hapaliv yañvêk

(Mat 13:1-23; Mak 4:1-20)

⁴ Avômalô bênj anôñ ibi thêthô hêk lomalak lomalak ba êlêm ethak donjom ek nêgê Yisu. Ma Yisu hanañ abô loñ kapô te nena,

⁵ “Anyô te hi hapaliv yañvêk halôk anêñ ku. Ma hapaliv yañvêk takênj ma vi halôk loñondê ba avômalô evak pesa lôk menak êpôm ba eyañ.

⁶ Ma doho halôk pik lôk valu ba hapup. Ma donjom pik êñ moma ba yañvêk êñ hayenj ba hama.

⁷ Ma vi halôk loñ yak lôkmanjiñ kapô ba yak êñ halumbak hayô yañvêk takênj vôv.

⁸ Ma donjom vi halôk pik mavi ba hapup ba habitak bênj ma hik anôñ ba hatôm 100.”

Yisu hanañ abô takênj yôv ma halam nena, “Môlô nê lôk lemôndônj ma nodañj abô êntêk katô.”

⁹ Ma Yisu anêñ nê ku enañ hik yani liñ hathak abô loñ kapô êñ anêñ ôdônj.

¹⁰ *Ma yani hanañ nena, “Wapômbênj lêk hik anêñ auk loñ kapô hathak anêñ loñ lôklinyak thô hadênj môlô yôv. Ma donjom avômalô vi ma yahathak yahanañ hathak abô loñ kapô iyom. Ba intu

“thêlô êyê, ma donjom miñ êyê katô ami.

Ma thêlô elañô, ma donjom miñ eyala anêñ ôdônj katô ami.” *Aisaia 6:9*

¹¹ Ma Yisu hanañ nena, “Abô loñ kapô êñ anêñ ôdônj ma aêntêk. Yañvêk ma hatôm Wapômbênj anêñ abô.

¹² Yañvêk takatu ba halôk loñondê ma hatôm avômalô takatu ba elañô Wapômbênj anêñ abô, ma havenj yam ma Sadañ hayô ma hêv Wapômbênj anêñ abô vê hêk thêlô kapôlônjiñ ek miñ nêñemimbiñ ami. Ba intu Wapômbênj miñ hatôm nêñ thêlô bulubiñ ami.

¹³ Ma yañvêk takatu ba halôk pik lôk valu ma hatôm avômalô takatu ba elañô Wapômbênj anêñ abô ba evalonj lôk lenjiñmavi. Ma donjom iniñ ngalôk miñ halôk pik kapô ba hi ami. Ba intu êvhaviñ bidonja iyom ma malaiñ hayô ma etak iniñ êvhaviñ.

¹⁴ Ma yañvêk takatu ba halôk yak lôkmanjiñ kapô ma hatôm avômalô takatu ba elañô Wapômbênj anêñ abô, ma donjom thêlô êmô dokte ba pik êntêk anêñ malaiñ lôk anêñ nômkama lôk anêñ nôñ mavi hathivunj Wapômbênj anêñ abô siñ ba thêlô miñ ik anôñ ami ma mi.

¹⁵ Ma donjom yañvêk takatu ba halôk pik mavi ma hatôm avômalô takatu ba kapôlônjiñ mavi ba malenj lêlê. Thêlô elañô Wapômbênj anêñ abô ba evalonj loñ majañ. Êñ ma hatôm imiñ lôklokwanj ba ik anôñ mavi.

Miñ evunj atum lam anêñ deda ami
(Mak 4:21-25)

¹⁶ * “Anyô miñ ethak êtôm atum lam ba êdô hamô unj kapô mena ivunj hamô loñ kapô te ami. Thêlô ethak êthôkwênj hamiñ ek avômalô takatu ba êyô unyak kapô ma nêgê deda.

¹⁷ *Nômkama takatu ba ivunj hêk loñ kapô ma tem nimbitak loñ yaiñ. Ma nômkama takatu ba ivunj i êmô loñ momañiniñ ma tem nimbitak yaiñ ek sapênj neyala i.

¹⁸ *Aênj ba môlô nodañj yenañ abô êntêk katô. Ôpatu ba hayala yenañ abô katô ma tem Wapômbênj indum ba yani eyala nômkama doho imbiñ. Ma donjom ôpatu ba miñ hayala yenañ abô ami, ma tem

* **8:2:** Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49 * **8:10:** Ais 6:9-10 * **8:16:** Mat 5:15; Luk 11:33 * **8:17:** Mat 10:26; Luk 12:2 * **8:18:** Mat 25:29; Luk 19:26

Wapômbên enja auk takatu ba ôpên hason nena bôk hawa yôv vê ênjêk ôpên.”

*Yisu anêj talêbô lôk iviyan
(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)*

¹⁹ Ma Yisu anêj talêbô lôk iviyan êlêm ek nêgê yani, ma donjom avômalô bên anôn imin lon sin ba min hatôm nêgê yani ami.

²⁰ Êj ma anyô te hanañ hadên Yisu nena, “Lemtambô lôk môlôviyan imin yain ba leñihavin nêgê o.”

²¹ Êj ma Yisu hanañ, “Yenañ wakatik lôk aiyan thêlô ma nê takatu ba elanô Wapômbên anên abô ba esopa.”

*Yisu hanañ ba lovak bên hama
(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)*

²² Wak te ma Yisu hanañ hadên anên nê ku nena, “Alôana kasukthôm vi tuvulu.” Êj ma ewa yeñ ba i.

²³ Thêlô i ma Yisu hêk sôm. Ma ôthôm bên lôk lovak hayô ba hayuv kasuk ba hik halôk yeñ kapô ba hadum ek êmô thêlô seson êndôk kasuk kapô ba ini.

²⁴ Êj ma i ik Yisu lin ba enañ, “Anyô bên, anyô bên, alalô tem nama ba mi!”

Ma Yisu haviyô ma hathañ lovak lôk kasuk budum bên takatu ba ema ba êk tinj.

²⁵ Ma Yisu hanañ hadên thêlô, “Môlônim ôêvhavin hamô êsê?” Ma thêlô êkô ba eson kambom ba enañ hi ba halêm nena, “Ôpêntêk ma opalê ba intu hanañ abô hadên kasuk lo lovak ba elanô anên abô ba esopa?”

*Yisu hên ngôk vê hêk anyô te
(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)*

²⁶ Ma thêlô ewa yeñ êj ba ibup êyô kasuk ba i avômalô Gelasa inin pik. Lon êj hêk Galili vi tuvulu.

²⁷ Ma thêlô ethak lin ma Yisu hatak yeñ ba hi, ma anyô te atu ba ngôk hamô havin yani anên lon êj halêm ba hapôm Yisu. Ôpên bôk hatak anên malak ma hi hamô siô ba haven kôlôlôn.

²⁸⁻²⁹ Nê lon êj ethak ekak ôpên ban lo va lusu hathak señ ma êv anyô te ek eyabin, ma donjom ngôk êj hayô ba hayôkwin ôpên ma hamô señ êj kisi. Ma habi ôpên vôkê ma hi hamô lon thiliv.

Ma anyô êj hayê Yisu ma hanañ boloba ba hên yak halôk pik habobo Yisu valuvi. Êj ma Yisu hanañ hadên ngôk lelaik atu nena, “Otak ôpêntêk ba nu.” Êj ma ôpên dalam lôklala bomañ nena, “Yisu, o ma Wapômbên Leñ Anôn Bin anên Nakaduñ, lemhavin undum malê êndên ya? Min nêm vovan êndên ya ami!”

³⁰ Êj ma Yisu hanañ hik ôpên lin, “Anêm athên nena?”

Ma ôpên hanañ, “Yenañ athên nena Nê Vovak Lubunlubun” ek malê nena ngôk bên anôn êmô yani kapô.

³¹ Ma ngôk takên enañ lôbôlôn hadên Yisu nena, “Min ômbi yêlô êndôk Viv atu ami.

³² Nêm yêlô ni êndôk bok takên daku ba êmô dum endaku.” Êj ma Yisu halôk hathak inin auk.

³³ Ma ngôk takên etak ôpên ma i êlôk bok takên kapô. Ma bok takên elavin kethen ba i hadên lon kambom ma êv yak halôk kasukthôm ba nañ halok sapên vônô.

³⁴ Ma nê takatu ba eyabin bok êyê nôm êj ma êsôv ba i enañ mayaliv haven lomalak.

³⁵ Ma avômalô êlêm ek nêgê nena malê te habitak lon êj. Thêlô êyô ma êyê Yisu lôk ôpatu ba ngôk bên anôn bôk êmô havin yani ba lêk anên auk habitak mavi ba hapuk sôp ma hamô habobo Yisu valuvi. Avômalô êyê ba êkô kambom.

³⁶ Ma nê takatu ba êyê nôm êj enañ hadên avômalô hathak nôm takatu ba hadum ba anyô lôk ngôk atu habitak mavi.

³⁷ Ma avômalô Gelasa sapên êkô ba elowalin kambom ba enañ ek Yisu etak i ba ni buyan. Aên ba Yisu hathak yeñ ma thêlô êvôi Galili hathak lonbô.

³⁸ Ma anyô lôk ngôk atu lêk mavi ba hanañ lôklokwan hadên Yisu nena, “Hatôm yasôk imbin o e?” Ma donjom Yisu hên ek êmbôni anên lon ba hanañ,

³⁹ “Onañ êndên avômalô esak nômbên atu ba Wapômbên hadum hathak o.” Êj ma havôhi anên lon ma hanañ hadên avômalô sapên hathak nômbên atu ba Yisu hadum hadên yani.

*Avena nana lo avi lijn
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)*

40 Yisu hale hi kasukthôm vi tuvulu hathak loṅbô ma avômalô bêṅ anôṅ lêk eyabiṅ yani êmô liṅdaṅ ba ewa yani thô.

41 Ma anyô bêṅ hayabiṅ unyak yeṅ te halêm ma anêṅ athêṅ nena Jailus. Yani halek vadôṅ lêlô habobo Yisu valuvi ma hanaṅ hik yani liṅ lôk kapô malaiṅ ek Yisu imbiṅ yani ba ini anêṅ unyak.

42 Ek malê nena anêṅ amena ma doṅtom iyom ba hapôm lijiṅ ba hadum ek ema. Amena êṅ anêṅ sondabêṅ ma hatôm laumiṅ ba lahavuju.

Êṅ ma Yisu hi haviṅ yani ma avômalô bêṅ anôṅ ekalabu yani siṅ.

43 Ma avi te hamô loṅ êṅ ba hapôm lijiṅ thalaleṅ halom hatôm sondabêṅ laumiṅ ba lahavuju. Ma anyôla miṅ hatôm idum yani mavi ami.

44 Avi êṅ halêm habobo Yisu dômlokwaṅ ma hasôm Yisu anêṅ kwêv daim anêṅ daṅ iyom ma ketheṅ oyaṅ ma thalaleṅ êṅ hakapok.

45 Êṅ ma Yisu hanaṅ hik thêlô liṅ, “Opalê hasôm ya?”

Ma thêlô sapêṅ enaṅ nena thêlô mi. Ma Pita hanaṅ, “Anyô Bêṅ, avômalô bêṅ anôṅ ekalabu o siṅ ba intu êsôm o.”

46 Ma doṅtom Yisu hanaṅ, “Anyôla hasôm ya ba yahasaê nena yenaṅ lôklokwaṅ doho hêv yak.”

47 Ma avi êṅ hayê nena miṅ hatôm imbuṅ i ami. Ba intu hakô ba halowaliṅ ba hi halek vadôṅ lêlô habobo Yisu va. Ma hanaṅ hathak hasôm yani ma ketheṅ oyaṅ ma anêṅ thalaleṅ atu hakapok ba avômalô nômbêṅ atu elañô.

48 *Ma Yisu hanaṅ hadêṅ avi êṅ, “Yenaṅ avena, anêm hôêvhaviṅ hadum ba lêk hubitak mavi. Nu lôk kapôlôm labali.”

49 Yisu hanaṅ abô hamiṅ denaṅ ma anyô te halêm anêṅ Jailus anêṅ unyak ba hanaṅ, “Nalum avi lêk hama yôv ba intu otak kêdôṅwaga ma miṅ nêṅ malaiṅ êndêṅ yani ami.”

50 Yisu halaṅô abô êṅ ma hanaṅ hadêṅ Jailus, “Miṅ ôkô ami. Nêṅmimiṅ iyom ma tem nalum avi mavi esak loṅbô.”

51-53 Yisu hayô Jailus anêṅ unyak ma avômalô êmô ba elañ asêṅ malêṅ lôk

leṅṅmalaiṅ bêṅ hathak yani. Ma Yisu hanaṅ, “Asêṅ dô. Yani hêk sôm iyom ma miṅ hama ami.” Thêlô eyala nena lêk hama yôv ba intu emalik hathak Yisu. Ma Yisu hadô avômalô ini imbiṅ yani ba hawa Pita lo Jon ma Jems lôk amena êṅ talêbô lo lambô iyom ba i unyak kapô haviṅ yani.

54 Êṅ ma havalon avena hamô baṅ ma halam nena, “Avena, umbiyô!”

55 Ma avena êṅ anêṅ dahô hayô halôk kupik hathak loṅbô ma ketheṅ oyaṅ ma haviyô. Ma Yisu hanaṅ ek nêṅnêṅ nôṅm êndêṅ avena êṅ ek enjaṅ.

56 Ma anêṅ talêbô lo lambô eson kambom. Ma doṅtom Yisu hanaṅ lôklokwaṅ nena miṅ nenaṅ nôṅm êṅ bêṅ êndêṅ anyôla ami.

9

Yisu hêv nê ku ba i

(Mat 10:5-15; Mak 6:7-13)

1 Yisu halam anêṅ nê ku laumiṅ ba lahavuju ethak doṅtom ma hêv lôklokwaṅ lôk athêṅ bêṅ hadêṅ i ek nêṅnêṅ ṅgôk sapêṅ vê lôk nindum avômalô lijiṅ mavi.

2 Ma yani hêv thêlô ba i ek nenaṅ abô esak Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak lôk nindum avômalô lôk lijiṅ mavi.

3 *Ma Yisu hanaṅ hadêṅ thêlô, “Môlô nu lomalak lomalak. Ma miṅ noja kôm lo vak ma nôṅm lo valuselen imbiṅ ami. Uṅgwik kwêv doṅtom ma miṅ noja kwêv yaṅ imbiṅ ami.

4 Unyak alêla takatu ba môlô ôyô, ma nôṅmô unyak êṅ iyom endeba notak loṅ êṅ ek unu buyaṅ.

5 Ma doṅtom loṅ takatu ba miṅ ewa môlô thô ami, ma waklavôṅ otak loṅ êṅ, ma uṅgwik vonṅgoṅ takatu ba hamô vemimkapô vê êndôk thêlô maleniṅ ek injik iniṅ kambom thô.”

6 Yôv ma thêlô i even lomalak lomalak ba enaṅ Wapômbêṅ anêṅ Abô Mavi lôk idum avômalô lôk lijiṅ mavi.

Helot lahabi nena Yisu ma opalê

(Mat 14:1-2; Mak 6:14-16)

7 *Anyô Bêṅ Helot halaṅô nôṅm takatu ba Yisu hadum ba lahabi bêṅ anôṅ hathak ek

* 8:48: Luk 7:50 * 9:3: Luk 10:4-11 * 9:7: Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19

malê nena anyô doho enañ aêntêk, “Jon haviyô hêk ñama hathak lonjbô.”

⁸ Ma anyô doho enañ, “Elia halêm,” ma doho enañ, “Plopet tak sêbôk te haviyô hathak lonjbô.”

⁹ *Êñ ma Helot hanañ nena, “Bôk yahad-abêñ Jon laselo kisi yôv, ma doñtom Yisu ma opalê ba yahalañô avômalô enañ abôkama hathak yani?” Êñ ma yani hadum ek êñjê Yisu.

*Yisu havakôñ avômalô hatôm 5,000
(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-15)*

¹⁰ Ma Yisu anêñ aposel êyô, ma enañ hathak nôk takatu ba thêlô idum bêñ hadêñ Yisu. Yôv ma Yisu halom thêlôda iyom ba i malak te anêñ athêñ nena Bet-saida.

¹¹ Ma doñtom avômalô bêñ anôñ eyala nena Yisu lêk hi. Êñ ma thêlô esopa yani ba i. Thêlô i êyô ek Yisu ma yani hawa thêlô thô. Yôv ma yani hanañ abô hathak Wapômbêñ anêñ lonj lôklinyak ba hadum avômalô lôk lijij ibitak mavi.

¹² Ma yañsiñ bôlôvôñ ma Yisu anêñ ñê ku êlêm ma enañ hadêñ yani nena, “Lêk yañsiñ ma alalô amô lonj thiliv. Ba intu otak avômalô takêntêk ek ini malak lôk lonj takatu ba hamô habobo ek nêmbôlêm iniñ nôk lôk lonj nêjêk.”

¹³ Ma doñtom Yisu hanañ nena, “Mi, môlôda nobakôñ i.” Ma thêlô enañ, “Yêlôaniñ nôk ma polom bahenvi ma alim ju iyom hamô ba miñ hatôm ami. Aêñ ba yêlô ana nanêm nôk vuli ek avômalô nômbêñ êntêk êñ la?”

¹⁴ Thêlô enañ abô êñ ek malê nena anyô bêñ anôñ ba hatôm 5,000 la intu êmô.

Ma Yisu hanañ hadêñ anêñ ñê ku nena, “Môlô nonañ êndêñ avômalô nena nesak doñtom êtôm aêntêk 50 dum te, ma 50 dum yañ êtôm 5,000.”

¹⁵ Ñê ku idum aêñ hadêñ avômalô ba sapêñ êlôk êmô biñ.

¹⁶ Ma Yisu hawa polom bahenvi lôk alim ju atu ba hêv ma hathak lenj ma hateñ mek. Vêm ma haya hi lôbôlôbô ma hêv

hadêñ anêñ ñê ku ba ibi sam hadêñ avômalô nômbêñ atu.

¹⁷ Ma avômalô sapêñ eyañ ba lenjiviyak. Ma nôk wata vi atu ba hamô ma ñê ku isup halôk vak sam laumiñ ba lahavuju.

*Pita hanañ nena Yisu ma Kilisi
(Mat 16:13-28; Mak 8:27-9:1)*

¹⁸ Wak te ma Yisu hateñ mek ma anêñ ñê ku iyom êmô haviñ yani. Ma Yisu hanañ hik thêlô lij nena, “Avômalô ethak elam ya nena opalê?”

¹⁹ *Ma thêlô enañ nena, “Doho enañ nena o ma Jon anyô hathik ñañ. Ma doho enañ nena o ma Elia, ma doho enañ nena o ma plopet bô te intu haviyô hathak lonjbô.”

²⁰ *Ma Yisu hanañ hik thêlô lij, “Ma môlôda olam ya nena opalê?”

Ma Pita hanañ viyañ nena, “O ma Mesia atu ba Wapômbêñ hêv ek nêk anêñ avômalô bulubiñ.”

²¹ Êñ ma Yisu hanañ lôklokwañ hadêñ thêlô ek miñ nenañ abô êñ bêñ êndêñ anyôla ami.

²² *Ma yani hanañ nena, “Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem esopa Wapômbêñ anêñ lahaviñ ba enja vovañ bêñ anôñ. Ma Israel iniñ ñê bêñbêñ lôk ñê bêñbêñ êbôk da lôk ñê lôkauk hathak abô balabuñ tem nêmbôliñ dômiñ êndêñ yani. Ma Wapômbêñ tem indum ba nijik yani vônô. Ma êtôm wak lô ma tem injik yani lij imbiyô esak lonjbô.”

²³ *Ma yani hanañ hadêñ avômalô sapêñ nena, “Anyôla hadum ek esopa ya, êñ ma êmbôliñ dôk êndêñ yanida ma enja anêñ alovalañsiñ êtôm wak nômbêñ intu sapêñ ba esopa ya.

²⁴ *Ek malê nena ôpatu ba lahabi bêñ anôñ hathak anêñ lôkmala pik ma anêñ lôkmala êñ tem nêk yak. Ma doñtom ôpatu ba hatak anêñ lôkmala ek hasopa ya, yani êñ tem enja lôkmala anôñ.

²⁵ Anyô te hawa nôk kama pik sapêñ, ma doñtom miñ hasopa Wapômbêñ ami ba anêñ lôkmala hêv yak, êñ ma tem yani êmô mavi e? Mi anôñ, tem enja vovañ.

* 9:9: Luk 23:8 * 9:19: Luk 9:7-8 * 9:20: Jon 6:68-69 * 9:22: Luk 9:44; 18:32-33 * 9:23: Mat 10:38; Luk 14:27 * 9:24: Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * 9:26: Mat 10:33; Luk 12:9

26 *Ma anyôla mama ek ya lôk yenañ abô, ma embenj yam atu ba ya Anyô Anêñ Nakaduñ yandéalêm imbiñ yenañ deda lôkmanñiñ lôk lambô ma aña mathen inin deda lôkmanñiñ, ma tem ya mama ek ôpêñ aêñ iyom.

27 Aêñ ba yanañ avanônêñ êndênj môlô nena Wapômbênj anêñ loñ lôklinyâk tem êlêm. Ma môlô vi atu ba umiñ loñ êntêk tem nômô lôkmala denañ ma ôngô nôm êñ imbiñ.”

*Yisu liñkupik habitak yanña
(Mat 17:1-13; Mak 9:2-13)*

28 Ma Yisu hanañ abô êñ yôv ma wak bahenji ba lahavulô hale ba hi. Ma Yisu hathak dumlolê te ba hi ek eten mek ma hawa Pita lo Jems ma Jon iviñ yani.

29 Yisu hateñ mek denañ ma thohavloma habitak yanña ba anêñ kwêv habitak thapuk hatôm damak hêv.

30-31 *Ma kethen oyañ ma anyô lokwanju lôk deda bêtñ imiñ ba enañ abô haviñ yani, yañ ma Mose ma yañ ma Elia. Thai enañ abô hadênj Yisu hathak nôm takatu ba Yisu tem indum ba injik anônêñ êmô Jelusalem ende ba yani etak pik êntêk ba ni.

32 *Ma Pita lo Jems ma Jon thêlô maleñ hatulak ba êk sôm. Ma thêlô iviyô ma êyê Yisu anêñ deda bêtñ lôk anyô ju imiñ iviñ yani.

33 Ma thai idum ek ini ma Pita hanañ hadênj Yisu aêntêk, “Anyô bêtñ, mavi anônêñ ek lêk alalô amô loñ êntêk. Yêlô nadav unyak lôkkupik lokwanjlo, te ek o ma te ek Mose ma te ek Elia.” Pita hathônj abô atu ba enañ ba intu hanañ aêñ.

34 Pita hanañ abô denañ ma buliv te hayô hava thêlô siñ ba thêlô êkô.

35 *Ma abô te halêm anêñ buliv êñ kapô nena, “Intu ma yenañ Okna ba bôk yahatak yani yôv ek indum yenañ ku. Ba nodanôn anêñ abô.”

36 Abô êñ habitak yôv ma thêlô êyê Yisu iyom hamin. Pita lo Jems ma Jon miñ enañ hadênj anyôla hathak nôm takatu ba êyê lo elañô ami.

*Yisu hêv ngôk vê hêk okna te
(Mat 17:14-21; Mak 9:14-29)*

37 Haviyô hayañ ma Yisu thêlô etak dumlolê hêk ma êlôk ba i, ma avômalô bêtñ anônêñ i êpôm yani.

38 Ma anyô te dalam aêntêk, “Kêdônwaga, hatôm nêñ kapôlôm ek yenañ okna ba nêñ yani sa ek malê nena yenañ okna donjom iyom.

39 Ngôk te hathak hayôkwiñ yani ba kethen oyañ ma yani halañ boloba ba halowalin kambom ba wapôk habitak abôlêk. Ngôk êñ habulin yani liñkupik kambom anônêñ ba miñ hathak hatak yani dokte ami.

40 Yahanañ hik anêñ nê ku liñ lôklokwan ek nêñ nêñ ngôk kambom êñ vê, ma donjom thêlô miñ hatôm ami.”

41 Ma Yisu hanañ viyañ nena, “Yahamô haviñ môlô sawa daim ma donjom miñ ôêvhaviñ ami ma owa auk lokbañ aleba yakapôlônêñ lêk hagiap hathak môlô. Onja okna êñ êlêm.”

42 Ma okna êñ havenj denañ, ma ngôk êñ habi vôkê halôk pik ba hadum ba okna halowalin kambom. Ma donjom Yisu hathañ ngôk lelaik êñ, ma hadum okna êñ ba habitak mavi ma hêv hi hadênj lambô hathak lonbô.

43 Ma avômalô sapênj eson kambom hathak Wapômbênj anêñ lôklokwan bêtñ.

*Yisu hanañ bôlônj yañ hathak anêñ njama
(Mat 17:22-23; Mak 9:30-32)*

Avômalô sapênj leninhabi abô bêtñ anônêñ hathak nôm takatu ba Yisu hadum, ma Yisu hanañ hadênj anêñ nê ku nena,

44 * “Môlô nodanôn abô êntêk katô. Tem nenañ Anyô Anêñ Nakaduñ atu bêtñ ba netak êndôk avômalô bahenjin.”

45 *Ma anêñ nê ku êthônj abô êñ anêñ ôdônj paliñ ek malê nena havunj ek thêlô. Ma êkô ek nenañ injik yani liñ ek enañ anêñ ôdônj bêtñ êndênj thêlô.

*Opalê intu anyô bêtñ?
(Mat 18:1-5; Mak 9:33-41)*

46 *Ma Yisu anêñ nê ku êkôki nena thêlô alisê intu bêtñ ek nê ku vi.

* 9:30-31: Luk 9:22 * 9:32: 2Pi 1:16-18 * 9:35: Luk 3:22 * 9:44: Luk 9:22 * 9:45: Luk 18:34 * 9:46: Luk 22:24

47 Ma Yisu hayala thêlônin̄ auk êḅ. Ma hawa amena te ba hadô hamin̄ habobo yani.

48 *Ma hanaḅ hadêḅ anêḅ ḅê ku nena, “Ôpatu ba hêvhavin̄ ya ba hawa amena nate aêntêk thô, ma hatôm hawa ya thô. Ma ôpatu ba hawa ya thô, ma hatôm hawa ôpatu ba hêv ya ba yahalêm thô havin̄. Ma ôpatu ba hadum i aleba yaôna hamô môlô malêvôn̄ intu anyô bêḅ ek môlô.”

49 Ma Jon hanaḅ nena, “Anyô Bêḅ, yêlô ayê anyô te hêv ḅgôk vê hathak anêm athêḅ. Ma doḅtom yani ma miḅ alalô te ami ba intu yêlô anaḅ ek yani etak ku êḅ.”

50 *Ma doḅtom Yisu hanaḅ nena, “Dô! Miḅ numin̄ yani loḅ siḅ ami. Ôpatu ba miḅ hapôlik hathak alalô ami, intu alalôaniḅ te.”

Avômalô Samalia êdô Yisu

51 Waklavôn̄ Wapômbêḅ enja Yisu ni leḅ lêk habobo, êḅ ma yani lavidon̄ ek ni Jerusalem.

52 Ma yani hêv anyô doho ba i malak te hêk Samalia ek nêpôpêk nômkama êmôn̄ ek yani.

53 Ma doḅtom avômalô loḅ êḅ êdô neja yani thô ek malê nena hi Jerusalem.

54 *Ma ḅê ku Jems lo Jon êyê nôm êḅ ma enaḅ hik yani liḅ aêntêk, “Anyô Bêḅ, yai nandam atum êndôk ba êlêm anêḅ leḅ ek esaḅ thêlô e?”

55 Ma doḅtom Yisu hik i liliḅ ma hayanda thai.

56 Ma thêlô i malak yaḅ.

Ku bêḅ ek nesopa Yisu vanḅwam

(Mat 8:18-22)

57 Thêlô even̄ loḅondê ba i ma anyô te hanaḅ nena, “Loḅ nômbêḅ atu ba hu ma tem yasopa o.”

58 Ma Yisu hanaḅ, “Avuḅ yatap iniḅ pik abyanaḅ hamô ma menak iniḅ unyak hamô aliḅ, ma doḅtom ya Anyô Anêḅ Nakaduḅ atu ma yenaḅ loḅ yaḅgêk ma mi.”

59 Ma Yisu hanaḅ hadêḅ anyô yaḅ nena, “Osopa ya.”

Ma doḅtom ôpêḅ hanaḅ, “Anyô Bêḅ, otak ya ek yana yandav wakamik vêmam.”

60 Ma Yisu hanaḅ hadêḅ yani, “Dô, ḅê ḅama da nedav iniḅ ḅama. Ma nu onaḅ abô esak Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak bêḅ.”

61 *Ma anyô yaḅ hanaḅ hadêḅ Yisu nena, “Anyô Bêḅ, tem yasopa o, ma doḅtom otak ya ek yanaḅ waklêvôn̄ êndêḅ yenaḅ avômalô vêmam.”

62 Ma Yisu hanaḅ viyaḅ nena, “Ôpatu ba haveḅ loḅondê ma hik ma liliḅ miḅ hatôm indum ku êḅjêk Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak kapô ami ma mi.”

10

Yisu hêv ḅê ku hatôm 72 ba i

(Mat 11:20-24)

1 *Yôv ma Anyô Bêḅ hatak avômalô yaḅda hatôm 72 ba hêv i juju ba êmôn̄ ek yani ba i hadêḅ malak lôḅ sapêḅ atu ba yani tem ni.

2 *Ma yani hanaḅ hadêḅ thêlô nena, “Nôm bêḅ anôn̄ lêk hayôk ba hamô ku kapô, ma doḅtom ḅê ku ma tomtom iyom. Aêḅ ba noten̄ mek êndêḅ ku anêḅ alaḅ ek nêm ḅê ku ba ini ek nindum anêḅ ku.

3 *Môlô nu. Yahêv môlô ba u hatôm boksipsip nali i êmô avuḅ yatap malêvôn̄.

4 *Ma miḅ môlô noja valuselen̄ lôk vak lôk bokḅgôp imbiḅ ami. Ma miḅ nonaḅ abô pôk emben̄ loḅondê ami ma unu nundum ku êḅ kethen̄.

5 “Môlô ôyô unyak te kapô, ma nonaḅ êndêḅ thêlô aêntêk, ‘Wapômbêḅ hatôm indum ba môlô nômô yôhok mavi.’

6 Anyô yôhok te hamô unyak êḅ ba hêvhavin̄, êḅ ma tem môlônim abô mavi êḅ êmô imbiḅ thêlô. Ma mi, ma tem abô êḅ êmbôlêm ek môlôda esak loḅbô.

7 *Ma môlô nômô unyak êḅ iyom. Ma môlô oḅgwaḅ ba nunum êtôm atu ba êv hadêḅ môlô iyom ek malê nena môlô ma ḅê ku ba mavi ek avômalô neyabiḅ môlô. Ma miḅ môlô unu nosak unyak mayaliv ami.

8 * “Môlô ôyô malak lôḅ te ba ewa môlô thô ba êv nôm hadêḅ môlô, êḅ ma môlônḅgaḅ.

9 Ma môlô nundum thêlônin̄ avômalô lôk lijiḅ nimbitak mavi, ma môlô nonaḅ

* 9:48: Mat 10:40 * 9:50: Mat 12:30; Luk 11:23 * 9:54: 2Kin̄ 1:9-16 * 9:61: 1Kin̄ 19:20 * 10:1: Mak 6:7

* 10:2: Mat 9:37-38; Jon 4:35 * 10:3: Mat 10:16 * 10:4: Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 * 10:7: 1Ko 9:6-14;

1Ti 5:18 * 10:8: 1Ko 10:27

aëntêk, ‘Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak lêk halêḅ habobo môlô.’

¹⁰ Ma doḅtom miḅ ewa môlô thô ami, êḅ ma môlô unu numiḅ loḅôndê ma nonaḅ nena,

¹¹ *Yêlô ik vonḅgovaḅ veḅiḅkapô vê halôk môlô malemim ek injik môlônim kambom thô. Ba intu môlô lemim imbi katô nena Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak lêk halêḅ habobo môlô.’

¹² *Yanaḅ êndêḅ môlô nena waklavôḅ atu ba Wapômbêḅ endelêḅ ek endanô abô, êḅ ma avômalô loḅ atu ba miḅ ewa môlô thô ami, thêlôninḅ malaiḅ tem êmôḅ ek avômalô kambom anêḅ Sodom.

¹³ “Alikaknena, môlô avômalô Kolasin lo Betsaida! Môlô bôk ôyê nômbithi lomaloma. Ma doḅtom bôk yandum nômbithi takêḅ êmô Taia lo Saidon malêvôḅ, êḅ ma ketheḅ oyaḅ ma tem nijik kwêv kambom lôk nesav atum ḅgavu esak leḅiḅkadôk ek nede kapôlôḅiḅ liliḅ.

¹⁴ Waklavôḅ atu ba Wapômbêḅ endelêḅ ek endanô abô, êḅ ma môlônim malaiḅ tem bêḅ anôḅ êmôḅ ek avômalô Taia lo Saidon iniḅ!

¹⁵ Ma môlô avômalô Kapaneam, tem nêḅbô môlônim athêḅ esak leḅ e? Mi, môlô tem unu ḅê ḅama iniḅ loḅ!

¹⁶ * “Anyô halaḅô môlônim abô, êḅ ma yani halaḅô yenaḅ abô haviḅ. Ma anyô havôliḅ dôḅ hadêḅ môlô, êḅ ma yani havôliḅ dôḅ hadêḅ ya haviḅ. Ma anyô havôliḅ dôḅ hadêḅ ya, êḅ ma yani havôliḅ dôḅ hadêḅ Ôpatu ba hêv ya ba yahalêḅ haviḅ.”

*Nê ku êvôlêḅ hathak loḅbô
(Mat 11:25-27; 13:16-17)*

¹⁷ Nê ku 72 takatu êvôlêḅ hathak loḅbô ma leḅiḅmavi bêḅ anôḅ ba enaḅ, “Anyô Bêḅ, yêlô adum ku lomaloma lôk êv ḅḅôk vê hathak anêḅ athêḅ.”

¹⁸ *Ma Yisu hanaḅ aëntêk, “Yahayê Sadaḅ hêv yak anêḅ leḅ hatôm damak.

¹⁹ *Odanô, yahêv lôklokwaḅ hadêḅ môlô ek nombak umya lo daḅgaviḅ pesa. Ma môlô hatôm nôḅô Sadaḅ ôpatu ba lamaninḅ

hathak môlô anêḅ lôklokwaḅ sapêḅ lu. Ma nôḅlate miḅ hatôm imbuliḅ môlô ami ma mi.

²⁰ *Ma môlô miḅ lemimmavi bêḅ anôḅ esak ḅḅôk elanô môlônim abô ami ma mi, ma doḅtom môlô lemimmavi esak Wapômbêḅ bôk hato môlônim athêḅ hêk leḅ.”

²¹ Yôv ma Lovak Matheḅ hadum Yisu anêḅ kapô lamavi ba hanaḅ, “Wakamik, O ma leḅ lo pik anêḅ alaḅ! Lêk huvuḅ anêḅ auk hadêḅ ḅê lôkauk lôk ḅê bêḅbêḅ ma huik thô hadêḅ ḅê takatu ba êtôm avômena yaôḅnena. Ba intu yahabô anêḅ athêḅ! Wakamik, avanôḅ oda hosopa anêḅ lemhaviḅ ba intu hudum aêḅ.

²² * “Wakamik bôk hôêv ya auk sapêḅ yôv. Ba anyô late miḅ hayala Nalum atu ami. Mi, O Wakamik iyom. Ma anyô late miḅ hayala O Wakamik katô ami. Mi, Nalum lôk ḅê takatu ba Nalum lahaviḅ injik O thô êndêḅ i iyom.”

²³ Ma Yisu hik i liliḅ ba hanaḅ hadêḅ anêḅ ḅê ku iyom nena, “Wapômbêḅ hadum mavi hadêḅ môlô ba môlô ôyê nôḅ takatu.

²⁴ Yanaḅ êndêḅ môlô nena sêbôk ma plopet lôk kiḅ bêḅ anôḅ leḅiḅhaviḅ nêḅê nôḅ êntêk ba lêk môlô ôyê, ma doḅtom miḅ êyê ami. Ma leḅiḅhaviḅ nedaḅô abô takêntêk ba lêk môlô olaḅô, ma doḅtom miḅ elanô ami.”

*Anyô Samalia mavi te
(Mat 22:34-40; Mak 12:28-34)*

²⁵ *Wak te ma anyô lôkauk hathak abô balabuḅ hayô hamiḅ ba hadum ek esaê Yisu ba hanaḅ, “Kêdôḅwaga, yandum malê ek Wapômbêḅ nêḅ lôkmala atu ba nêḅô êtôm wak nôḅbêḅ intu sapêḅ êndêḅ ya?”

²⁶ Ma Yisu hanaḅ hik yani liḅ aëntêk, “Abô balabuḅ hanaḅ malê? Êḅ ma oda osam abô êḅ ba lemimbi nena abô êḅ hanaḅ aisê?”

²⁷ *Ma yani hanaḅ nena, “Lemimimbiḅ Anyô Bêḅ unim Wapômbêḅ êḅjêk unim kapôlômim lôk dahôlômim ma lôklokwaḅ

* **10:11:** Ap 13:51; 18:6 * **10:12:** Stt 19:24-25; Mat 10:15; 11:24 * **10:16:** Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 * **10:18:** Jon 12:31; ALK 12:8-9 * **10:19:** Sng 91:13; Mak 16:18 * **10:20:** Plp 4:3; ALK 3:5 * **10:22:** Jon 3:35; 10:15 * **10:25:** Mat 22:35-40; Luk 18:18 * **10:27:** Wkp 19:18; Lo 6:5

lôk unim auk sapêñ. Ma lemimbiñ anêm avômalô êtôm lemhabiñ oda.”

28 *Ma Yisu hanañ nena, “Avanôn. Undum aêñ ma tem ômô lôkmala.”

29 Ma donjom yani hadum ek avômalô nêgê nena anêñ auk ma mavi, aêñ ba yani hanañ nena, “Yenañ avômalô êñ ma opalêla?”

30 Ma Yisu hanañ viyañ aêntêk, “Anyô te hatak Jelusalem ma halôk ba hi Jeliko. Êñ ma nê vani êpôm yani ba ik yani ba hamayak hêk loñôndê ma ewa anêñ nômkama vani ba i.

31 Ma anyô habôk da te hasopa loñôndê êñ ba halôk ba hi. Êñ ma yani hayê anyô êñ, ma donjom yani habup halôk loñôndê vi hale ba hi.

32 Aêñ iyom ma Livai te halôk loñôndê bô êñ hale ma hayê ôpêñ, ma kethen oyañ habup halôk loñôndê vi atu hale ba hi.

33 Ma donjom anyô Samalia* te halom loñôndê êñ ba hi ma hayê ôpêñ ba lahiki.

34 Êñ ma yani hi hadêñ ôpêñ ma hançasô wainj lôk nôm lêñlêñ hathak ôpêñ anêñ palê ma hasum. Yôv ma yani hawa ôpêñ ba hatak hayô hamô anêñ bok donki ma halom ba hi unyak atu ba êv vuli ba êk. Ma yanida hayabiñ ôpêñ.

35 Ma haviyô hayañ ma yani hêv valuseleñ seleva ju hadêñ unyak alañ ma hanañ nena, ‘Oyabiñ anyô lijiñ êntêk mavi. Ma valu êntêk miñ hatôm ami ba wak yañ atu ba yahalehalêm ma tem yanêm doho imbiñ.’”

36 Yisu hanañ abô loñ kapô êñ yôv ma hanañ hik anyô lôkauk êñ liñ aêntêk, “Lemhabi aisê? Ôpatu ba nê kambom ik ma opalê hêv yani sa hatôm yanida anêñ avômalô te?”

37 Ma anyô lôkauk hanañ viyañ nena, “Ôpatu ba hêv kapô hadêñ yani.”

Ma Yisu hanañ hadêñ ôpêñ nena, “Nu ma undum aêñ iyom.”

Yisu hamô Mata lo Malia iniñ unyak

38 Yisu lôk anêñ nê ku even ba i ma Yisu habitak hayô malak lôn te ba hi. Ma avi te

anêñ athêñ nena Mata hawa Yisu thô ba hi hamô anêñ unyak.

39 *Mata anêñ yañ molok Malia hamô habobo Anyô Bêñ valuvi ba halañô anêñ abô.

40 Ma donjom Mata hadum ku bêñ anôn ek hapôpêk nôm. Êñ ma yani hi hadêñ Yisu ma hanañ, “Anyô Bêñ, lemhabi aisê? Yahadum ku bêñ anôn ma yenañ aiyañ molok miñ hêv ya sa dokte ami. Ba intu otak yani êlêm ek nêma ya sa.”

41 Ma donjom Anyô Bêñ hanañ viyañ hadêñ yani nena, “Mata, Mata, aisê ka lem hik o ba kapôlôm malaiñ hathak nômkama lomalama?”

42 *Ma donjom nômlate iyom intu ba nômbêñ ma Malia lêk hawa nôm êñ yôv ba anyô te miñ hatôm enja nôm êñ vê ênjêk yani ami ma mi.”

11

Kobom neteñ mek (Mat 6:9-15; 7:7-11)

1 Wak te ma Yisu hateñ mek hamô bute. Ma hateñ mek yôv ma anêñ nê ku te hanañ hadêñ yani nena, “Anyô Bêñ, ôndôn yêlô ek yêlô nateñ mek êtôm sêbôk ba Jon hadôn anêñ nê ku.”

2 Ma Yisu hanañ, “Môlô noteñ mek aêntêk,

“ ‘Wakamik, anêm athêñ ênjêk mathen. Ma anêm loñ lôklinyak êlêm êtôm loñ lôkthô.

3 Ma nêma wak tomtom anêñ nôm êndêñ yêlô.

4 Ma yêlô êv avômalô iniñ kambom takatu ba idum hadêñ yêlô vê,
ba intu nêma yêlôaniñ kambom vê aêñ iyom.

Lôk miñ otak yêlô êndôk nôma atu ba esau yêlô ami.’ ”

5-6 Yôv ma Yisu hanañ abô loñ kapô te hadêñ thêlô aêntêk, “Bôlôvôn biñ te ma hu hadêñ anêm anyô môlô te anêñ unyak ma honañ, ‘Aiyañ, yenañ anyô môlô te halêm anêñ loñ daim ba lêk hamô yenañ unyak ba hama kisi ma ya nôma mi. Ba hatôm nêma polom lokwanlô ek yani e?’

* 10:28: Wkp 18:5 * 10:33: Avômalô Samalia ma Israel iniñ nê kambom. * 10:39: Jon 11:1; 12:2-3 * 10:42: Mat 6:33

7 Ma anêm anyô môlô atu hamô unyak kapô tem enañ viyañ nena, ‘Yahadô. Yêlô lêk êk sôm ba unyak abôlêk lêk putup yôv ba tem miñ yanêm nôm êndêñ o ami ma mi.’

8 Yani hadô ek nêm anêñ anyô môlô sa. Ma donjom yahanañ hadêñ môlô nena oterj lôbôlôñ, êñ ma tem yani mama ba imbiyô ba nêm nôm êtôm atu ba hotenñ yani.

9-10 “Ba intu yahanañ hadêñ môlô nena ñê takatu ba enañ hik Wapômbêñ liñ, ma tem neja nômkama êtôm atu ba enañ. Ma êbôlêm nômlate ma tem nêpôm. Ma ipididiniñ unyak abôlêk ma tem injik vê ek i. Aêñ ba onañ hik Wapômbêñ liñ ma tem nêm môlônim lemimhaviñ êndêñ môlô. Ma ôbôlêm ma tem nôpôm. Ma upididiniñ unyak abôlêk ma tem injik vê ek môlô.

11 “Môlô avômena iniñ lami, nalum hanañ hik o liñ ek enañ alim ma tem nêm umya kambom te êndêñ yani e? Ma mi!

12 Mena yani hanañ ek enañ menak daluk, êñ ma tem nêm ñgalivañ te e? Ma mi!

13 Môlô avômalô pik unim bôk lo loñ ma kambom, ma donjom môlô othak ôêv nômkama mavi hadêñ nalumi. Aêñ ba môlô noyala katô nena môlônim Lemambô Bêñ atu ba hamô malak leñ yani lamavi anôñ ek nêm Lovak Mathenñ êndêñ ñê takatu ba enañ hik yani liñ.”

*Yisu lo Belsebul
(Mat 12:22-32,43-45; Mak 3:20-27)*

14 Yisu hêv ngôk vê hêk anyô abôlêk putup te. Ma ngôk êñ hatak ôpêñ ba hi ma ôpêñ hanañ abô ba avômalô sapêñ êyê ba eson kambom.

15*Ma donjom avômalô doho enañ, “Ngôk iniñ anyô bêñ Belsebul hêv lôklokwañ hadêñ ôpêñ. Ba intu hatôm nêm ngôk sapêñ vê êñjêk avômalô.”

16*Ma avômalô doho idum ek nesau Yisu ba enañ hik yani liñ nena, “Undum lavôñiñ te ek injik thô nena Wapômbêñ hêv o ba hôlêm mena mi e?”

17 Ma donjom Yisu hayala thêlôniniñ auk ba hanañ abô loñ kapô te hadêñ thêlô nena, “Avômalô malak lôñ te evaki vose hi ôdôn ju, êñ ma tem malak lôñ êñ ñgathiniñ ba bapu ipup imbitak. Ma avômalô ôdôn te

evaki vose hi ôdôn ju ma tem thêlôda nêñem yak.

18 Aêñ ba Sadañ anêñ ngôk vi evaki vose hi ôdôn ju, êñ ma Sadañ anêñ loñ lôklinyak tem imiñ majañ aisê? Mi. Ma aisê ka môlô onañ nena yahêv ngôk vê hathak Belsebul anêñ lôklokwañ?

19 Môlô onañ nena ngôk bêñ Belsebul hêv lôklokwañ hadêñ ya ba yahêv ngôk vê. Ma môlônim avômalô idum ku êñ haviñ! Ma opalê intu hêv lôklokwañ hadêñ thêlô ba idum ku mavi êñ? Ngôk Bêñ, e? Mi! Môlôda unim avômalô ik thô nena môlô onañ abôyañ.

20 Wapômbêñ da hêv lôklokwañ hadêñ ya ba yahêv ngôk vê hêk avômalô. Aêñ ba oyala nena Wapômbêñ anêñ loñ lôklinyak lêk halêm yôv.

21 “Anyô lôklokwañ te havalonñ nômkama vovak ba hayabiñ anêñ loñ, êñ ma anêñ nômkama tem êmô mavi.

22*Ma donjom anyô vovak laik môñ hayô ba hik vovak hadêñ ôpêñ aleba hamô lu, êñ ma yani tem enja ôpêñ anêñ nômkama vovak takatu ba bôk hadum ôpêñ ba habitak lôklokwañ vê. Aêñ ba ôpatu ba lovak ma tem imbi yañ atu ba hêv yak anêñ nômkama sam.

23* “Anyôla miñ hêv ya sa ek yai nañgik vovak êndêñ Sadañ ami, ôpêñ hatôm haviñ Sadañ ba thai ik vovak hadêñ ya. Ma anyô miñ hêv ya sa ba hasup avômalô hathak donjom ami, êñ ma hatôm halupuniniñ i ba êsôv mayaliv.”

24 “Ngôk lelaik hatak anyô te, êñ ma hi haveñ loñ thiliv ek êmbôlêm loñ mavi te ek enja lovak ba êmô. Ma miñ hapôm loñ te ami ma tem enañ nena, ‘Yatup siñ yana unyak sêbôk esak loñbô.’

25 Ma hayô ba hayê nena unyak êñ lêk epesañ ba habitak mabuñ mavi.

26 Êñ ma tem ni êmbôlêm ngôk bahenñvi ba lahavuju takatu ba iniñ lôklokwañ hamônñ ek anêñ ba enja i imbiñ ek nimbitak nêyô unyak êñ kapô esak loñbô. Êñ ma ôpêñ tem êmô kambom anôñ ek yañ sêbôk.”

27*Yisu hanañ abô takêñ hamô denañ ma avi te hamiñ avômalô nômbêñ êñ

* 11:15: Mat 9:34; 10:25 * 11:16: Mat 12:38 * 11:22: Kol 2:15 * 11:23: Luk 9:50 * 11:27: Luk 1:28,42,48

malêvôn ma halam aêntêk, “Avi atu ba havathu o ba hêv sum hadêḡ o, yani êḡ êmô lôk lamavi.”

28 Ma doḡtom Yisu hanaḡ, “Ôpatu ba hanaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô ba hasopa, yani êḡ êmô lôk lamavi anôḡ.”

*Anyô doho leḡḡhaviḡ nêḡê lavôḡḡḡḡ
(Mat 12:38-42; Mak 8:11-12)*

29 *Avômalô bêḡ anôḡ êyô ek Yisu. Êḡ ma Yisu hanaḡ, “Avômalô bôlôn êntêk ma avômalô kambom. Thêlô enaḡ ek yandum lavôḡḡḡḡ ek injik thô nena Wapômbêḡ bôk hêv ya ba yahalêm, ma doḡtom tem mi. Thêlô tem nêḡê Jona anêḡ lavôḡḡḡḡ iyom.

30 Sêbôk ma Jona habitak hatôm lavôḡḡḡḡ ek avômalô Ninive. Ma lêk Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu tem imbitak aêḡ iyom êndêḡ avômalô bôlôn êntêk.

31 * “Sêbôk ma Siba iniḡ kwin hatak anêḡ loḡ ma halêm anêḡ pik anêḡ daḡ ek endarḡô Solomon anêḡ auk mavi. Odaḡô! Nômlate hamô loḡ êntêk ma bêḡ ek Solomon. Ma doḡtom môlô ôdô anêḡ nodanḡô. Ma waklavôḡ atu ba Wapômbêḡ hatak ek nindum abô ma Siba iniḡ kwin êḡ tem enaḡ môlônim kambom takêḡ bêḡ.

32 *Ma sêbôk ba avômalô Ninive elanḡ Jona anêḡ abô ba ele kapôlôḡḡḡḡ liliḡ. Ma nômlate lêk hamô loḡ êntêk ma bêḡ ek Jona. Ma doḡtom môlô ôdô anêḡ nodanḡô. Ma waklavôḡ atu ba Wapômbêḡ hatak ek nindum abô ma tem avômalô Ninive nimiḡ ba nenaḡ môlônim kambom takêḡ bêḡ.”

*Deda leḡḡḡḡkupik
(Mat 5:15; 6:22-23)*

33 * “Anyô miḡ ethak êtôm atum ba ivuḡ hamô lôḡ kapô mena êdô hamô uḡ kapô ami ma mi. Thêlô êthôkwêḡ hamiḡ ek avômalô takatu ba êyô unyak kapô tem nêḡê deda.

34 Malem daluk ma hatôm atum ek nêḡ deda êndêḡ lemvimkupik. Malem daluk mavi ma tem deda êmô lemvimkupik sapêḡ. Ma doḡtom malem daluk kambom ma tem momaḡḡiniḡ bêḡ êḡḡêk lemvimkupik.

35 Aêḡ ba nôḡḡô katô nena anêḡ deda ma deda anôḡ ek malê nena deda doho ma hatôm momaḡḡiniḡ.

36 Ma deda hamô lemvimkupik sapêḡ, ma momaḡḡiniḡ miḡ hêk bute ami. Êḡ ma lemvimkupik sapêḡ tem imbitak deda êtôm atum habi malem loḡ.”

Yisu hathaḡ Palisi lôk ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

37 Yisu hanaḡ abô yôv ma Palisi te hanaḡ hik Yisu liḡ ek enjaḡ nôḡ êmô imbiḡ yani. Êḡ ma Yisu hi hayô ôpêḡ anêḡ unyak kapô.

38 Ma Palisi êḡ hayê Yisu halôk hamô ek enjaḡ nôḡ ma miḡ hathik i ami. Êḡ ma yani hasoḡ kambom.

39 Ma Yisu hanaḡ hadêḡ yani nena, “Môlô ḡê Palisi, môlô othak uthik unim tase lôk belev anêḡ vidôm iyom, ma doḡtom môlônim kapôlômim putup hathak kobom vani lo kobom kambom.

40 Môlô ḡê molo, Wapômbêḡ hapesaḡ viyaiḡ lôk vikaḡô haviḡ.

41 Ma doḡtom môlônim nôḡkama takatu ba hamô ma môlô nôḡnêḡ êndêḡ ḡê nôḡkama mi ek nêḡ thêlô sa. Môlô nundum aêḡ ma tem môlônim nôḡkama sapêḡ êmô mabuḡ mavi êḡḡêk Wapômbêḡ ma.

42 “Alikaknena môlô ḡê Palisi, vovaḡ bêḡ tem êpôm môlô. Môlô othak usup ava takatu ba hadum nôḡ vasiḡ ba uik sam hi ôdôḡ laumiḡ ba ôêv ôdôḡ te hadêḡ Wapômbêḡ hatôm da. Kobom êḡ ma nôḡ yaôna. Ma doḡtom môlô otak kobom thêthôḡ lôk kobom lemimimbiḡ Wapômbêḡ. Kobom êntêk ma nôḡbêḡ! Nodaḡô! Môlô nosopa abô balabuḡ bêḡ takêntêk lôk abô balabuḡ yaônena imbiḡ!

43 “Alikaknena môlô ḡê Palisi, vovaḡ bêḡ tem êpôm môlô! Môlô lemimhaviḡ nôḡmô êtôm ḡê bêḡbêḡ êmô unyak yeḡ kapô lôk lemimhaviḡ avômalô nenaḡ, ‘Waklêvôḡ anyô bêḡ’ êndôk loḡ ethak doḡtom halôk.

44 “Alikaknena, vovaḡ bêḡ tem êpôm môlô. Môlô lelaik hatôm ḡama te atu ba bôk elav bô ma lêk miḡ anyôla hayala ami.

* 11:29: Mat 16:4 * 11:31: 1Kinj 10:1-10 * 11:32: Jna 3:5-10 * 11:33: Mak 4:21; Luk 8:16

Ba intu avômalô êyô iminj ba ibitak lelaik hamô Wapômbêḡ ma. Aêḡ ba avômalô takatu ba ele ebobo môlô ma ibitak lelaik aêḡ iyom.”

⁴⁵ Nê eyala abô balabuḡ te halanô abô êḡ ma hananḡ hadêḡ Yisu aêntêk, “Kêdôḡwaga, honanḡ abô êḡ hadêḡ ḡê Palisi ma huik yêlô susu havinj.”

⁴⁶ Ma Yisu hananḡ, “Alikaknena môlô ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ havinj, vovanḡ bêḡ tem êpôm môlô. Môlô ôêv balabuḡ anêḡ malainḡ lomaloma hadêḡ avômalô ek nesopa. Nôm êḡ ma hatôm vak malainḡ kambom ek thêlô. Ma donḡtom môlô minḡ ôêv thêlô sa dokte ami.

⁴⁷⁻⁴⁸ “Alikaknena, vovanḡ bêḡ tem êpôm môlô. Môlônim libumi bôk ik plopet bêḡ anôḡ vônô ma môlô oyabinḡ ininj siô dedauḡ mavi. Aêḡ ba hik thô nena môlô ôlôk hathak libumi ininj bôk lo loḡ takatu ba idum.

⁴⁹ Ba intu Wapômbêḡ anyô lôkauk bêḡ bôk hananḡ aêntêk, “Tem yanêm plopet lo aposel bêḡ anôḡ êndêḡ thêlô, ma tem thêlô nindum kambom êndêḡ doho ba nijik doho vônô.”

⁵⁰ Aêḡ ba avômalô bôlônḡ êntêk tem neja vovanḡ bêḡ esak plopet takatu ba ik vônô hadêḡ waklavônḡ Wapômbêḡ hapesanḡ pik aleba lêk.

⁵¹ Plopet môḡ atu ba ik vônô ma Abel ma ik aêḡ habup hathak aleba hayô Sekalaia ma anêḡ danḡ. Ik yani vônô hêk unyak mathenḡ lôk loḡ êbôk da anêḡ malêvônḡ. Avanônḡ, yananḡ êndêḡ môlô, vuli kambom hathak bôk lo loḡ takêḡ tem imbitak êpôm avômalô bôlônḡ êntêk.

⁵² “Alikaknena môlô ḡê uik abô majanḡ thô, vovanḡ bêḡ tem êpôm môlô! Môlô uminj auk mavi anêḡ loḡondê loḡ sinḡ. Môlôda minḡ ovenḡ loḡondê êḡ ami ma uminj sinḡ ek avômalô takatu ba lenjinhavinḡ nesopa ma minḡ hatôm nesopa ami.”

⁵³ Yôv ma Yisu hatak unyak êḡ ma ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ lôk ḡê Palisi lenjinhana kambom ba enanḡ ik yani linḡ lomaloma.

⁵⁴ Thêlô idum aêḡ ek neja yani êndôk adêk esak anêḡ abô.

12

Noyabinḡ am esak Palisi ininj kobom kambom

(Mat 10:26-33; 12:31-32; 10:19-20)

¹ *Avômalô bêḡ anôḡ bomanḡ ethak donḡtom ba êyô iminj i pesa. Ma Yisu hananḡ hadêḡ anêḡ ḡê ku aêntêk, “Noyabinḡ am esak Palisi ininj kobom kambom. Thêlô idum hatôm ḡê mavi êmô avômalô malêvônḡ, ma donḡtom auk lomaloma hêk ininj kapôlônḡ. Nôm êḡ ma hatôm yis ba tem êmbôv avômalô bêḡ anôḡ.

² *Nôm takatu ba havuḡi hêk loḡ kapô ma tem imbitak loḡ yainḡ. Ma abô takatu ba havuḡi ma tem avômalô sapêḡ neyala.

³ Aêḡ ba abô takatu ba môlô onanḡ hadêḡ bôlôvônḡ ma tem avômalô nedaḡô êndêḡ lôkwak. Ma abô takatu ba môlô onanḡ thikuthik halôk unyak kapô, êḡ ma tem nimirḡ unyak vôv ba nendam bêḡ.

⁴ “Yenanḡ avômalô, yananḡ êndêḡ môlô nena minḡ nôkô ek avômalô ami. Thêlô hatôm nijik lemvimkupik iyom vônô. Ma embenḡ yam ma tem minḡ hatôm nindum nômlate ami.

⁵ Odaḡô tem yanḡik ôpatu ba môlô nôkô esak thô: Nôkô ek Anyô Bêḡ. Yani hatôm injik môlô lemvimkupik vônô vêm ma imbi êndôk atum lôkmala. Ba intu nôkô ek yani iyom.

⁶ “Avômalô ethak êv vuli menak yaônena hathak valuseleḡ yaô ek eyanḡ. Ma donḡtom Wapômbêḡ minḡ hathônḡ thêlô te ami, mi.

⁷ *Yani bôk hakatuḡ môlô sapêḡ lemimkadôk ḡauḡ yôv. Aêḡ ba môlô ma bêḡ ek menak, ba intu minḡ nôkô ami.

⁸ “Yananḡ êndêḡ môlô nena ôpatu ba hananḡ hadêḡ avômalô nena hasopa ya ma tem ya Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu yananḡ iminj Wapômbêḡ ma ba anjela nedaḡô nena, ‘Ôpêntêk ma yenanḡ.’

⁹ Ma ôpatu ba hananḡ hadêḡ avômalô nena hadô esopa ya, intu tem yananḡ iminj Wapômbêḡ ma ba anjela nedaḡô nena, ‘Yahathônḡ ôpêḡ palinj.’

¹⁰ Ma anyô te hananḡ abô kambom hathak Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu, ma Wapômbêḡ tem nêm ôpêḡ anêḡ kambom

vê. Ma donjom anyôla hayê Lovak Matherj anêj ku ba hanañ abôma nena, ‘Êntêk ma Ngôk Bêj anêj ku’, êj ma Wapômbêj tem miñ nê m ôpêj anêj kambom êj vê ami.

11* “Avômalô evalonj mômlo loñ ba u unyak yeñ mena êdô mômlo hamiñ nê bêjbêj mena nê loñ buyañ iniñ nê bêjbêj malenij, êj ma miñ nôkô ba nonañ nena, ‘Yêlô tem nanañ malê?’ mena ‘nanañ viyañ aisê?’ ami. Mi.

12 Lovak Matherj tem nê m auk êndênj mômlo ek nonañ.”

Anyô lôkmanjij atu ba auk mi

13 Anyô te hamiñ avômalô nômbênj atu kapô ma hanañ hadênj Yisu aêntêk, “Kêdônjwaga, wakamik bôk hama yôv ba onañ ek aiyañ bêj imbi anêj nômkama sam ba nê m ôdônj te ek ya.”

14 Ma donjom Yisu hanañ hik ôpêj liñ, “Aisête? Opalê te hatak ya ek yambitak anyô bêj ek yambi mômlo nim nômkama sam?”

15* Ma Yisu hanañ hadênj avômalô aêntêk, “Noyabiñ am katô ek miñ malemimkilik ek nômkama lomaloma ami. Anyô miñ hamô lôkmala hathak nômkama ami.”

16 Ma Yisu hanañ abô loñ kapô te hadênj thêlô aêntêk, “Anyô lôk nômkama bêj te anêj nômkama hik anônj bêj anônj hamiñ ku.

17 Êj ma yani lahabi aêntêk, ‘Yatak yenañ nô m êmô êsê? Yenañ unyak kapô sapênj putup ba mi.’

18 Ma yani hanañ, ‘Aênj ba dô ma yandum aêntêk. Yaseñ yenañ unyak sapênj thô ma yandav unyak lukmuk bêjbêj ek yandô yenañ nô m lôk nômkama sapênj êmô kapô.

19 Ma yada yanañ êndênj ya aêntêk, “Ya ma anyô lôkmanjij kambom. Yenañ nômkama bêj anônj hamô. Ba tem yanğañ lo yanum ma yamô mavi iyom êtôm wak nômbênj intu sapênj. Ma miñ hatôm yandum ku te ami.”

20 “Ma donjom Wapômbênj hanañ hadênj ôpêj aêntêk, ‘O anyô molo! Bôlôvônj êntêk ma tem yanja anêm lôkmala vê ba oma, ma opalê tem enja nômkama takatu ba hopesañ ek oda?’

21* “Noyabiñ am! Avômalô takatu ba êpôm nômkama bêj anônj ek thêlôda ba lenjipaliñ Anyô Bêj hatôm ôpêntêk, thêlô êj ma nômkama mi anônj hêk malak lenj.”

Miñ nôkô esak nô m atu tem imbitak ami (Mat 6:25-34)

22-23 Ma Yisu hanañ hadênj anêj nê ku aêntêk, “Lôkmala ma bêj ek nô m eyañ. Ma lenjipkupik ma bêj ek kwêv lo sup. Aênj ba intu yanañ êndênj mômlo nena miñ lemimimbi bêj anônj esak nômkama pik lomaloma êtôm kwêv mena nô m ami.

24 Mômlo lemimimbi menak yelam. Thêlô ku kapô mi. Ma miñ ethak ewa nô m ba etak hamô unyak kapô ek waklavônj nô m mi ami. Ma donjom Wapômbênj havakônj thêlô. Ma mômlo ma Wapômbênj lahaviñ bêj anônj hamônj ek menak ba intu tem eyabiñ mômlo.

25 Ma hatôm anyô te hamô ba hakôki ek êmô pik êntêk, êj ma tem kobom êj nê m yani sa ek êmô lôkmala dokte imbiñ e? Ma mi anônj.

26 Mômlo miñ hatôm nundum nô m yaôna aênj ami. Aênj ba aisê ka mômlo lemimimbi bêj anônj hathak nômkama takênj.

27 “Lemimimbi alokwanj vuak. Thêlô miñ idum ku lôk epesañ sôp ami. Ma donjom yanañ êndênj mômlo nena alokwanj vuak takênj iniñ lêlêyañ hamônj ek Kiñ Solomon anêj nômkama mavi sapênj.

28 Aênj ba Wapômbênj hêv sôp mavi anônj hadênj alokwanj vuak lo kamunj lomaloma atu ba êmô bidonj, êj ma anyô ethak ele ba êbôk hathak atum. Aênj ba mômlo oyala nena Wapômbênj lahaviñ bêj anônj ek nê m sôp êndênj mômlo imbiñ. Alikaknena, mômlo nim ôêvhaviñ miñ bêj ami.

29 Ba miñ kapôlômim injik am esak onğwanj malê mena nunum malê ami.

30 Nê daluk ethak lenjinhiki ba êbôlêm nô m takênj, ma donjom mômlo nim Lemambô hayala mômlo nim malainj ba tem nê m nô m takênj êndênj mômlo.

31 Aênj ba mômlo lemim injik am ek nômbôlêm Wapômbênj anêj loñ lôklinyak. Êj ma tem yani nê m nô m takênj sapênj êndênj mômlo imbiñ.

* 12:11: Mak 13:11; Luk 21:12-15 * 12:15: 1Ti 6:9-10

* 12:21: Mat 6:19-20 * 12:32: Mat 14:27; 25:34

32 * “Môlô boksipsip ôdôñ yaôna, miñ nôkô ami. Lemambô lamavi ek nêm loñ lôklinyak êndênj môlô.

33 *Ma môlô owa vuli hathak unim nômkama ma nônêm êndênj nê siv. Noja vak valuselenj atu ba tem miñ kambom ami, ma nusup nômkama kêkêlô lomaloma ek môlô ênjêk leñ. Loñ êñ ma nê vani lo didu mi, ba intu unim nômkama valova tem êmô.

34 Ma loñ atu ba môlônim nômkama kêkêlô hamô, loñ êñ iyom intu tem môlônim lemimhaviñ êmô imbiñ.

*Noyabiñ Anyô Anêñ Nakaduñ atu
(Mat 24:42-51)*

35 * “Môlô nôpôpêk am ek nundum ku ba intu nupuk unim sôp ma nôtôm unim atum lam ba noyabiñ nômô

36 êtôm avômalô ku takatu ba eyabiñ iniñ anyô bêñ. Thêlônin anyô bêñ bôk hi hayañ nôm ewa avi vêm ma tem êmbôlêm esak loñbô. Yani havôhalêm anêñ loñ ba hapi-didin unyak abôlêk ma tem nijik unyak abôlêk vê kethen ba neja yani thô.

37 Anyô bêñ êñ hayô ba hayê nena anêñ nê ku eyabiñ yani ba êmô lêlê, êñ ma tem yani lamavi ma thêlô nêmô lôk leñinmavi. Yanañ avanôñ êndênj môlô nena anyô bêñ êñ tem ipuk anêñ sôp ku ma enañ ek thêlô nêndôk nêmô biñ ma yani nêm nôm êndênj thêlô êtôm anyô ku te.

38 Anyô bêñ hale halêm hadênj bôlôvônj biñ mena lôkbôk momañiniñ ba hayê anêñ nê ku miñ êk sôm ami ma eyabiñ yani iyom, êñ ma tem nêm anêñ lamavi êndênj thêlô.

39 * “Môlô lemimimbi abô êntêk katô. Unyak te anêñ alañ halañô abô nena nê vani tem nijik anêñ unyak vose, êñ ma yani hêk lêlê ek nê vani miñ hatôm nijik unyak êñ vose ami.

40 Ma Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem endelêm ba indum môlô noson kambom. Ba intu nômô lêlê aên iyom.”

41 Ma Pita hanañ aêntêk, “Anyô Bêñ, hôêv abô loñ kapô êntêk hadênj yêlô iyom mena hôêv hadênj avômalô sapêñ haviñ e?”

42 Êñ ma Anyô Bêñ hanañ nena, “Yahanañ hadênj nê takatu ba idum iniñ anyô bêñ anêñ ku mavi êtôm anyô lôkauk bêñ

atu ba hayañ nômkama mavi. Unyak alañ hatak yani ek eyabiñ anêñ nê ku vi ba nêm nôm êndênj i êtôm anêñ wakma atu ba hatak. Vêm ma hi loñ buyañ.

43 Ma unyak alañ havôhalêm hathak loñbô ma hayê nena anyô ku êñ hadum ku mavi, ma tem lamavi esak ôpêñ.

44 *Yanañ avanôñ êndênj môlô nena unyak alañ êñ tem etak ôpêñ ek eyabiñ anêñ nômkama sapêñ.

45 Ma donjom anyô ku êñ lahabi hêk kapô nena, ‘Lêk sawa daim ma yenañ anyô bêñ miñ havôhalêm kethen ami.’ Êñ ma hik anyô lo avi ku vi ma hayañ nôm lôk hanum waiñ bêñ anôñ aleba halo molo.

46 Hadum aên ba hathônj paliñ ma unyak alañ tem êyô ba indum ôpêñ eson kambom. Êñ ma unyak alañ tem nêm vovanj bêñ êndênj yani ma êndô ôpêñ êmô imbiñ nê takatu ba miñ êvhaviñ ami.

47 * “Anyô ku atu ba hayala anêñ anyô bêñ anêñ lahaviñ ma donjom miñ hapesañ nômkama ba hasopa anêñ anyô bêñ anêñ lahaviñ ami ma tem enja vovanj bêñ.

48 Ma donjom anyô ku atu ba miñ hayala anêñ anyô bêñ anêñ lahaviñ ami ma hadum nômkama kambom ma tem enja vovanj yaô.

“Ôpatu ba Wapômbênj hêv auk bêñ hadênj yani, êñ ma Wapômbênj lahaviñ yani indum ku bêñ esak. Ma ôpatu ba Wapômbênj hêv auk bêñ anôñ hadênj yani, êñ ma Wapômbênj lahaviñ yani indum ku bêñ anôñ esak.

*Yisu halêm ek embak avômalô vose
(Mat 10:34-36)*

49 “Yahalêm ek yambi atum êndôk pik. Yalenhaviñ lôklokwañ nena atum êñ bôk hathañ yôv.

50 *Tem yanja vovanj bêñ ba intu yakapôlônj malain kambom endeba anêñ dañ.

51 Môlô oson nena yahalêm ek yandum avômalô kapôlônin êndôk biñ e? Mi anônj! Yanañ êndênj môlô nena yahalêm ek yambak i vose.

52 Yaô lôk embenj yam ma avômalô bahenji anêñ unyak te tem nembaki vose ni

* 12:33: Mat 6:20; Luk 18:22; Ap 2:45; Jem 5:2 * 12:35: Mat 25:1-13 * 12:39: Mat 24:43-44; 1Te 5:2 * 12:44: Mat 25:21,23 * 12:47: Jem 4:17 * 12:50: Mak 10:38-39

ôdôn ju ba lokwanjlo tem nêmbôlin dômin êndên lokwanju ma lokwanju tem nêmbôlin dômin êndên lokwanjlo.

⁵³ *Tem thêlo nembak i vose, ba lambô tem êmbôlin dôm êndên nakadun, ma namalô tem êmbôlin dôm êndên lambô, ma talêbô tem êmbôlin dôm êndên nalavi, ma nalavi tem êmbôlin dôm êndên talêbô, ma yanavi tem êmbôlin dôm êndên namalô yanavi, ma namalô yanavi tem êmbôlin dôm êndên yanavi.”

*Noyala waklavônj bôlônj êntêk
(Mat 16:2-3; 5:25-26)*

⁵⁴ Ma Yisu hanañ hadên avômalô nômbênj atu aêntêk, “Môlo ôyê buliv lonjavu hamô lonj wak halôk, êñ ma môlo onañ nena, ‘Ôthôm tem êyô.’ Êñ ma ôthôm hik hayô.

⁵⁵ Ma lovak halêm anênj lonj vovanj, êñ ma môlo onañ nena, ‘Tem vovanj kambom.’ Êñ ma tak vovanj kambom.

⁵⁶ Môlo avômalô abôyanj. Môlo ôyê lej lo pik ma oyala anênj ôdôn, ma donjom waklavônj êntêk ma môlo ôthônj anênj ôdôn palinj.

⁵⁷ “Aisê ka môlo minj lemimhabi katô nena yenanj abô ma thêthônj mena mi e?”

⁵⁸ Nodanjô! Anyô te hadum ek idum abô ek o ba hawa o ba hi unyak nindum abô. Mamu ovenj lonjondê denanj, êñ ma opesanj abô imbinj yani kethenj. Ma minj honanj abô mavi hadênj yani ami, êñ ma tem ôpênj êmbôv o lôklokwanj kambom ba ni êndênj anyô halanjô abô. Ma anyô bênj êñ tem nêm o ni êndênj sôp bidonj. Ma sôp bidonj tem êmbôv o kisi ba ni etak o êndôk koladônj.

⁵⁹ Yananj êndênj o nena tem ômô koladônj endeba nêm anêm vuli sapênj am. Aênj ba lemimbi katô am!”

13

Node am lilinj

¹ Yôv ma anyô doho êyô ba enanj hadênj Yisu hathak nê Galili doho êbôk ininj da ma Pailat hik thêlo vônô ba ininj thalalenj hanjasô hathak ininj da.

² *Ma Yisu hanañ viyanj nena, “Môlo osonj nena nê Galili êñ ininj kambom hamônj ek

avômalô Galili vi ba malainj êñ hapôm thêlo e?”

³ Ma mi. Ma donjom môlo minj ole kapôlômim lilinj ami, êñ ma malainj tem êpôm môlo imbinj êtôm wak nômbênj intu sapênj.

⁴ Ma anyô hatôm 18 takatu ba unyak daim anênj Siloam hanjôli ba hik thêlo vônô, êñ ma môlo osonj nena thêloninj kambom hamônj ek avômalô Jerusalem ininj kambom e?”

⁵ Ma mi. Ma donjom môlo minj ole kapôlômim lilinj ami, êñ ma malainj tem êpôm môlo imbinj êtôm wak nômbênj intu sapênj.”

Abô lonj kapô hathak alokwanj anônj mi

⁶ Ma Yisu hanañ abô lonj kapô te aêntêk, “Alokwanj sabo te haminj anyô te anênj ku kapô. Ma wak te ma yani hi ku kapô ek ênjê nena hik mena mi e? Ma donjom mi.

⁷ *Êñ ma yani hanañ hadênj anênj anyô ku nena, ‘Odanjô. Sondabênj lokwanjlo ma yahalêm ek yangê a êntêk anênj va ma donjom mi. Alokwanj êñ habulinj yenanj pik anênj lênjênj, ba dô ma onde lu.’

⁸ * “Ma anyô ku êñ hanañ viyanj nena, ‘Anyô bênj, otak iminj sondabênj te vêmam ek yandav pik lo bok la esak ôdônj.

⁹ Êñ ma tem injik anônj êndênj sondabênj yanj endake. Nena mi, ma onde lu.’ ”

Sabat te ma Yisu hadum avi te mavi

¹⁰ Sabat te ma Yisu hanañ abô hadênj avômalô halôk unyak yenj.

¹¹ Ma avi te hamô ba ngôk bôk hêv lijinj hadênj avi êñ hatôm sondabênj 18. Avi êñ anênj dômlokwanj lokbanj kambom ba minj hatôm iminj tibum dokte ami ma mi.

¹²⁻¹³ Ma Yisu hayê avi êñ ma halam “Ôlêm.” Ma avi êñ halêm ma Yisu hatak banj hayôhêk yani ma hanañ, “Avi, yahêv anêm lijinj vê.” Êñ ma kethenj oyanj ma avi êñ haminj tibum mavi ma habô Wapômbênj anênj athênj.

¹⁴ *Ma donjom anyô bênj atu ba hayabinj unyak yenj lamaninj hathak Yisu hadum avi êñ mavi hadênj Sabat. Êñ ma anyô bênj atu hanañ hadênj avômalô aêntêk, “Wak

bahen̄vi ba lahavute ma wak nindum ku. Ma môlô nôlêm êndên̄ wak takên̄ ek nêm môlônim lijin̄ vê, ma Sabat ma dô.”

15 *Ma Anyô Bê̄n̄ hanān̄ ôpên̄ anên̄ abô viyān̄ nena, “Môlô nê abôyān̄. Môlô sapên̄ othak opole unim bokmān̄kao lôk don̄ki ba i inum n̄ān̄ hadên̄ Sabat mena mi e?”

16 Avi êntêk ma Ablaham anên̄ lim te. Sadān̄ hakak yani lōn̄ hathak lijin̄ hatôm sondabên̄ 18. Ma kambom ek yapole anên̄ yak vê êndên̄ Sabat e? Mi anôn̄. Ê̄n̄ ma nô̄m mavi.”

17 Yisu hanān̄ abô ê̄n̄ ma nê takatu ba êpôlik hathak yani elan̄ô ba mama kambom, ma avômalô sapên̄ lēn̄in̄mavi hathak nômbên̄ atu ba Yisu hadum.

Wapômbên̄ anên̄ lôklin̄yak ma hatôm malê?

(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

18 Vêm ma Yisu hanān̄, “Wapômbên̄ anên̄ lōn̄ lôklin̄yak ma aisê ba hatôm malê?”

19 Ê̄n̄ ma hatôm ava yaônate. Ma anyô te hawa ba havatho halôk anên̄ ku kapô. Ma haven̄ yam ma ava ê̄n̄ halumbakbên̄ hatôm alokwān̄ ba menak elav inīn̄ unyak halôk anên̄ thān̄ān̄.”

20 Ma Yisu hanān̄ hik thêlô līn̄ hathak lōn̄bô, “Wapômbên̄ anên̄ lōn̄ lôklin̄yak, ê̄n̄ ma hatôm malê?”

21 Ê̄n̄ ma hatôm yis. Avi te hawa yis dokte ba hayelān̄ halôk palawa bên̄ anôn̄ kapô, ma haven̄ yam ma palawa sapên̄ hathin̄ bên̄.”

Unyak abôlêk yaôna

(Mat 7:13-14,21-23)

22 Yisu hi Jerusalem ma haven̄ malak lodôn̄lodôn̄ nenanena ba hadôn̄ avômalô.

23 Ma anyô te hanān̄ hik yani līn̄ nena, “Anyô Bê̄n̄, Wapômbên̄ tem nêm anyô tomtom iyom bulubin̄ e?”

Ma Yisu hanān̄ hadên̄ thêlô nena,

24 “Môlô majan̄ anôn̄ ek numbitak nôyô unyak abôlêk yaôna. Yanān̄ êndên̄ môlô nena tem anyô bên̄ anôn̄ lēn̄in̄havin̄ nimbitak nêyô, ma don̄tom thêlô mīn̄ hatôm ami.

25 *Unyak alān̄ tem imbiyô injik unyak abôlêk sin̄, ê̄n̄ ma môlô tem numin̄ viyāin̄ ma nupididin̄ unyak abôlêk ba nodam nena, ‘Anyô bên̄, nun̄gwik unyak abôlêk vê ek yêlô.’

“Ma don̄tom yani tem enān̄ viyān̄ nena, ‘Yahathôn̄ môlô palīn̄. Môlô ôlêm anên̄ êsê?’

26 “Ma môlô tem nonān̄ êndên̄ yani nena, ‘Bôk yêlô ān̄ nô̄m havīn̄ o ma hôdôn̄ yêlô hamô yêlôanīn̄ lōn̄.’

27 *Ma don̄tom yani tem enān̄ nena, ‘Yahathôn̄ môlô palīn̄. Môlô ôlêm anên̄ êsê? Môlô nê kambom ba unu daim ek ya!’

28-29 * “Ma avômalô lōn̄ buyān̄ tem netak pik luvuluvu sapên̄ ma inī nejān̄ nô̄m bên̄ nêmô Wapômbên̄ anên̄ lōn̄ lôklin̄yak. Ê̄n̄ ma môlô tem ôngô Ablaham lo Aisak ma Jekop lôk plopet sapên̄ tem nêmô lōn̄ ê̄n̄. Ma don̄tom Wapômbên̄ tem nêm môlô vê ba môlô tem nodan̄ asên̄ malên̄ ba nosān̄ vemimbôlêk ôdôn̄ lōn̄.

30 *Odān̄ô, anyô yaô doho ma tem nimbitak anyô bên̄. Ma anyô bên̄ doho ma tem nimbitak anyô yaô.”

Yisu halān̄ hathak Jerusalem

(Mat 23:37-39)

31 Yisu hanān̄ abô yôv ma Palisi doho êlêm ma enān̄ hadên̄ Yisu nena, “Otāk lōn̄ êntêk ma nu buyān̄ ek malê nena Helot hadum ek injik o vônô.”

32 Ma Yisu hanān̄ viyān̄ nena, “Unu nonān̄ êndên̄ avūn̄ yatap ê̄n̄ aêntêk, ‘Ondān̄ô, yaô lo yamūn̄ ma tem yanêm ngôk kambom vê lôk yandum avômalô lôk lijin̄ mavi. Ma êtôm wak lô ma tem yangik yenān̄ ku anên̄ dan̄ sin̄.’

33 Aên̄ ba yaô lo yamūn̄ ma yān̄ ma tem yambēn̄ ba yana Jerusalem ek malê nena kambom ek plopet ema ênjêk lōn̄ yānda.

34 “Ai, Jerusalem, Jerusalem! Môlô othak uik plopet pôpônô. Ma nê takatu ba Wapômbên̄ hêv halêm ma môlô uik i hathak valu! Alikaknena! Yahadum lôbôlôn̄ ek yasup nalumi esak don̄tom êtôm tale tin̄ hasup nali ba êmô banik kapô. Ma don̄tom môlô ôdô!

* 13:15: Luk 14:5 * 13:25: Mat 25:10-12 * 13:27: Sng 6:8 * 13:28-29: Mat 8:11-12; Sng 107:3 * 13:30: Mat 19:30 * 13:35: Sng 118:26

³⁵ *Odanô! Mólônim malak ma tem kambom ba êmô ngathiniñ! Yanañ avanônê êndên mólô nena mólô tem miñ ôngô ya esak loñbô ami endeba nonañ nena, 'Wapômbên nê lamavi êndên ôpatu ba halêm hathak Anyô Bêñ anêñ athên!' am."

14

Yisu hadum anyô thin te mavi

¹ Sabat te ma Yisu hi hayañ nôñ hamô Palisi iniñ anyô bêñ te anêñ unyak ma thêlô ititiñ yani lôklokwañ.

² Anyô te hathiñ kambom ba hamô haviñ yani.

³ *Ma Yisu hanañ hik nê Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ liñ nena, "Alalôaniñ abô balabuñ te hanañ nena alalô hatôm nandum anyô lôk lijiñ mavi êndên Sabat mena mi e?"

⁴ Ma donjom thêlô bônônê iyom. Êñ ma yani hawa anyô lijiñ êñ ba hadum yani mavi ma hatak yani ba hi.

⁵ *Ma Yisu hanañ hadên thêlô nena, "Mólônim nalumi mena bokmanjao la hêv yak halôk lôv hadên Sabat, ma mólô tem kethên unu nodadi imbitak yaiñ mena mi e?"

⁶ Ma thêlô miñ hatôm nenañ abô êñ viyañ ami.

Undum o endeba yaôna

⁷ Yisu hayê avômalô êlêm ek nejañ nôñ ma thêlô leñihaviñ nêndôk nêñ nê bêñbên iniñ loñ iyom. Aên ba yani hanañ abô loñ kapô te hadên thêlô nena,

⁸ * "Anyô te hapôpêk anêñ nôñ bêñ ba halam o ma miñ nu ômô nê bêñbên iniñ loñ ami. Yakô thêlô bôk netak loñ êñ ek anyô lôk athên bêñ te la.

⁹ Ma nôñ anêñ alañ tem êyô ma enañ, 'O vê ek anyô êntêk enja anêñ loñ.' Êñ ma tem o mama kambom ba nu ômô nê yaô iniñ loñ.

¹⁰ Aên ba anyô te halam o ba hu ek nonjwañ nôñ, êñ ma nu ômô anyô yaô iniñ loñ. Hudum aên ma nôñ anêñ alañ tem êlêm ma enañ, 'Aiyañ, ôlêm ômô imbiñ nê bêñbên.' Yani hadum aên ma tem onja

athên bêñ êñjêk nê nômbên atu ba êlêm eyañ nôñ êñ.

¹¹ *Anyô habô anêñ athên hathak leñ ma tem Wapômbên etauviñ yani. Ma donjom anyô hatauviñ i aleba yaôna ma Wapômbên tem nêñ athên bêñ êndên yani."

¹² Ma Yisu hanañ hadên unyak anêñ alañ nena, "Hudum ek ôpôpêk nôñ bêñ ma miñ ondam anêñ avômalô mólô lôk anêñ thalaleñ ma avômalô lôkmanjiñ ami. Embên yam ma thêlô tem nendam o ba nu nonjwañ nôñ êndôk thêlônêñ unyak aên iyom.

¹³ Ma donjom hôpôpêk nôñ bêñ, ma ondam nê siv ma nê bahenjiñ kambom lôk nê veñjiñ kambom ma nê maleñjiñ pusip.

¹⁴ *Nê anêñ aên ma miñ hatôm nêñ anêñ nôñ viyañ ami. Êñ ma tem lem-mavi ek malê nena embên yam ma tem Wapômbên nêñ anêñ nôñ êñ viyañ êndên waklavônêñ atu ba nê thêthônêñ mavi iviyô hêk njama."

Abô loñ kapô hathak nôñ bêñ te (Mat 22:1-14)

¹⁵ *Anyô te atu ba hayañ nôñ hamô haviñ Yisu halanô abô êñ ma hanañ hadên Yisu nena, "Avômalô takatu ba tem nejañ nôñ nêñ Wapômbên anêñ loñ lôklinyak anêñ leñ nêñ lôk leñjiñmavi."

¹⁶ Ma Yisu hanañ viyañ nena, "Anyô te hatak waklavônêñ te ek êpôpêk anêñ nôñ bêñ ma hêv abô hadên avômalô bêñ anônêñ ek nêlêm nejañ.

¹⁷ Waklavônêñ hayô ma yani hêv anêñ anyô ku ba hi hadên avômalô takatu ba bôk hanañ yôv hadên i ma hanañ nena, 'Mólô nôlêm, lêk yêlô apesañ nôñ yôv.'

¹⁸ "Ma donjom avômalô takên maleñ baki iyom. Anyô te hanañ, 'Lêk yahêv pik te vuli yôv ba yana ek yangê. Alikakna, ku êñ havalonj ya loñ ba tem miñ hatôm yasôk ami.'

¹⁹ "Ma anyô yañ hanañ, 'Lêk yahêv bokmanjao laumiñ vuli ek nindum yenañ ku ba tem yana ek yasaê i ek yangê. Alikakna, ku êñ havalonj ya loñ ba tem miñ hatôm yasôk ami.'

* 14:3: Luk 6:9 * 14:5: Mat 12:11; Luk 13:15 * 14:8: Snd 25:6-7 * 14:11: Mat 23:12; Luk 18:14 * 14:14: Jon 5:29 * 14:15: Luk 13:29 * 14:20: 1Ko 7:33

20 * “Ma anyô yañ hanañ, ‘Lêk yahawa avi lukmuk ba miñ hatôm yasôk ami.’

21 “Êñ ma anyô ku hawa abô takêñ ba hi hadêñ anêñ anyô bêñ. Ma unyak anêñ alañ lamaniñ kambom ba hanañ hadêñ ôpêñ nena, ‘Nu kethêñ êndêñ malak lôñ anêñ loñôndê bêñ lôk loñôndê yaô ma onja nê siv lôk nê baheniñ kambom ma nê maleñiñ pusip lôk nê veniñ kambom ba ôlêm yenañ unyak kapô.’

22 “Haveñ yam ma anyô ku êñ hanañ, ‘Anyô bêñ, lêk yahadum hatôm honañ, ma doñtom unyak miñ putup ami denañ.’

23 “Ma anyô bêñ hanañ hadêñ anyô ku nena, ‘Otak malak lôñ êñjêk ma nu ku kapô lôk unyak kudum lôk ñañ onañ sapêñ ba onañ lôklokwañ nena thêlô nêlêm. Yalenhaviñ yenañ unyak putup am.

24 Yanañ êndêñ môlô nena nê takatu ba maleñiñ baki, thêlô miñ hatôm nejan yenañ nômkama ami ma mi anôñ.’”

Hudum ek osopa Yisu (Mat 10:37-38)

25 Avômalô bêñ anôñ i haviñ Yisu. Ma yani hik i liliñ ma hanañ hadêñ thêlô nena,

26 * “Anyô hadum ek esopa ya ma doñtom miñ hatak lambô lo talêbô ma yanavi lôk nali ma iviyañ lôk livi ma anêñ lôkmala haviñ ami ma miñ hatôm imbitak yenañ anyô ku ami.

27 Ma ôpatu ba miñ hawa anêñ alovalañsiñ ba hasopa ya ami ma miñ hatôm imbitak yenañ anyô ku ami.

28 “Môlônim anyô te lahaviñ endav unyak bêñ te, ma êmô ba laimbi katô nena hatôm endav unyak êñ ba injik siñ e.

29 Ma miñ lahavi aêñ ami ma tem endav landiñ iyom ma miñ hatôm injik siñ ami. Ma avômalô sapêñ tem nêgê ba nemalik esak yani

30 ba nenañ nena, ‘Halav landiñ iyom ma miñ hatôm injik unyak siñ ami!’ Ba intu hudum ek osopa ya ma lemimbi katô am.

31 “Ma kiñ te lahavi injik vovak êndêñ kiñ yañ, êñ ma êmô ba laimbi katô êña anêñ nê vovak ma 10,000 iyom ba hatôm nijik vovak êndêñ kiñ yañ atu ba anêñ 20,000 e?”

32 Ma mi, ma nêmkama abô ni ek kiñ yañ atu ba hamô daim denañ ek thai nepesañ abô ek vovak dô.

33 “Ma aêñ iyom ma môlô te lahaviñ imbitak yenañ anyô ku, êñ ma etak anêñ nômkama sapêñ.

34 * “Ñgwêk ma nômkama mavi. Ma doñtom ñgwêk doho thilibuñ kambom ma tem nin-dum aisê ek anêñ vasiñ êmô esak loñbô? Mi anôñ.

35 * “Ma anêñ ku lêk mi ba dô ma nubini. Nê lôk leñôndôñ ma nodañô abô êntêk katô.”

15

Abô loñ kapô hathak boksipsip mi (Mat 18:12-14)

1 Nê ewa takis lôk nê idum kambom, thêlô êlêm ek nedañô Yisu anêñ abô.

2 * “Ma doñtom nê Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ enañ abô munuñmunuñ nena, “Ôpêntêk hawa nê kambom thô ba hayañ nômkama hamô haviñ thêlô.”

3 Aêñ ba Yisu hanañ abô loñ kapô hadêñ thêlô aêntêk,

4 * “Môlônim anyô te anêñ boksipsip hatôm 100 ba te mi, êñ ma tem yani etak 99 ba nejan kamuñ nêmkama ma ni ek êmbôlêm ali atu ba mi ende ba êpôm am.

5 Ma hapôm boksipsip êñ, ma tem ekaliv êñjêk vakôk lôk lamavi ba ni.

6 Ma hayô anêñ unyak ma tem endam anêñ avômalô ma enañ nena, ‘Yalenhavi anêñ dôêñ hathak lêk yahapôm yenañ boksipsip hathak loñbô ba nôlêm ek alalô leñiñmavi imbiñ i.’

7 “Yanañ êndêñ môlô nena Wapômbêñ lamavi hathak avômalô thêthôñ hatôm 99 takatu ba bôk ele kapôlôñiñ liliñ yôv. Ma doñtom anyô kambom te hale kapô liliñ ma tem avômalô malak leñ leñiñmavi anôñ êtôm ôpatu ba hapôm boksipsip atu ba mi.”

Abô loñ kapô hathak valuseleñ mi

8 Ma Yisu hanañ, “Avi te anêñ valuseleñ seleva laumiñ hamô ma doñtom te mi. Êñ ma yani tem indum malê? Yani tem êtôm

* 14:26: Luk 9:23 * 14:34: Mak 9:49-50 * 14:35: Mat 5:13 * 15:2: Luk 5:30 * 15:4: Ese 34:11,16; Luk 19:10

atum ba injik unyak kapô kisi ba êmbôlêm endeba êpôm am.

⁹ Êñ ma yani halam anêñ avômalô ba hanañ hadêñ thêlô, ‘Yalenmavi anêñ dôêñ ek malê nena lêk yahapôm yenañ valuseleñ hathak lonjbô ba alalô leññmavi.’

¹⁰ Yanañ êndêñ môlô nena leññmavi anêñ aêñ iyom habitak Wapômbêñ anêñ añela malêvônñ hathak anyô kambom te hale kapô lilin.”

Abô lonj kapô hathak nakaduñ hatak lambô

¹¹ Ma Yisu hanañ, “Anyô te anêñ nakaduñ bôp lo nôk êmô.

¹² Wak te ma nôk hanañ hadêñ lambô aêntêk ‘Wakamik, ômbi anêm nômkama sam ba nêm ôdônñ yañ êndêñ ya.’ Êñ ma lambô hik nômkama sam hi ôdônñ ju.

¹³ “Nôk hamô vauna ma hêv anêñ nômkama ba êv vuli ma yani hawa valuseleñ sapêñ ba hi lonj buyañ. Ma yani hadum kambom lomaloma ba habulinñ anêñ nômkama sapêñ.

¹⁴ Êñ ma yani anêñ valuseleñ lêk thô, ma bôm bêñ hayô lonj êñ. Ba yani hama kisi kambom.

¹⁵ Ma nôk hi hayô ek anyô lonj êñ te ma ôpêñ hêv ku ni ek embakônñ anêñ bok. Ku êñ ma lelaik kambom hêk Israèl maleññ.

¹⁶ Ma nôk hama kisi ba lahavinñ enjañ bok iniñ nôm, ma donjom thêlô miñ êv nôm dokte hadêñ yani ami.

¹⁷ “Êñ ma yani hawa auk mavi ma hanañ, ‘Ai, Wakamik anêñ nê ku sapêñ eyañ nôm mavi bêñ anônñ. Ma donjom yahamô lonj êntêk ba yahama kisi kambom ba tem yama!

¹⁸ *Yambiyô ba yana ek wakamik ma yanañ êndêñ yani aêntêk, “Wakamik, yahadum kambom bêñ hadêñ o lôk Wapômbêñ.

¹⁹ Ya miñ anyô mavi hatôm ondam ya nena nalum ami. Otak ya êtôm anêm anyô ku te.” ’

²⁰ “Yôv ma yani haviyô ba hi hadêñ lambô. Ma hamiñ daim denañ ma lambô hayê ba lahiki kambom hathak yani. Ma

halanvinñ ba hi hadêñ namalô ma havalonj ba halanj hathak.

²¹ “Ma nakaduñ hanañ hadêñ lambô aêntêk, ‘Wakamik yahadum kambom bêñ hadêñ o lôk Wapômbêñ. Ya miñ anyô mavi hatôm ondam ya nena nalum ami.’

²² “Ma donjom lambô halam hadêñ anêñ nê ku nena, ‘Ketheñ! Noja kwêv daim mavi te êlêm ek nanjik esak yenañ okna. Ma notak mote êndôk banjwasinñ ma unjwik va bokngôp esak vakapô.

²³ Ma môlô unu noja bokmanjkaio dopdop te êlêm ma unjwik ek alalô anjanñ lôk leññmavi.

²⁴ *Ek malê nena yenañ okna êntêk bôk hama yôv, ma donjom lêk hamô lôkmala hathak lonjbô. Yani bôk mi, ma donjom lêk apôm yani hathak lonjbô.’ Êñ ma thêlô enjabôm nôm bêñ ba eyañ lôk leññmavi.

²⁵ “Ma namalô bôp haveñ ku denañ. Ma haveñ yam ma yani hale halêm anêñ ku kapô ba habobo unyak ma halanjo avômalô eloyeñ bêñ.

²⁶ Êñ ma yani halam anyô ku te halêm ma hanañ hik yani linñ, ‘Idum malê?’

²⁷ Ma anyô ku hanañ hadêñ yani nena, ‘Mamuyañ molok hale halêm hathak lonjbô ba lemambô hik bokmanjkaio dopdop te ek malê nena yani hamô mavi ba halêm.’

²⁸ “Bôp halanjo abô êñ ma lamaninñ kambom ba hadô ni unyak kapô. Êñ ma lambô hale yañ ma hadum ek indum yani lamavi.

²⁹⁻³⁰ Ma donjom yani hanañ hadêñ lambô aêntêk, ‘Ondañô! Aisê ba huik bok sinñ mavi ek nalum atu ba hadô o ba hi buyañ. Yani habulinñ anêm nômkama sapêñ ba hêv hadêñ avi idum sek walilinñ. Ma ya ma yahayabinñ o mavi ba yahalanjo anêm abô hatôm sondabêñ nômbêñ intu sapêñ. Yahadum anêm ku hatôm anyô oyañ. Ma donjom miñ bôk huik bok nate ek ya lôk yenañ nê môlô ami.’

³¹ “Ma lambô hanañ hadêñ yani nena, ‘Yenañ okna, wak nômbêñ intu ma hômô havinñ ya ba yenañ nômkama sapêñ ma o iyom anêm.

³² Ma donjom lêk ma alalô leññmavi ek malê nena mamuyañ molok bôk mi ma

lêk alalô apôm yani hathak lonjbô. Alalô asonj nena bôk hama ma donjom lêk hamô lôkmala hathak lonjbô.’ ”

16

Abô lonj kapô hathak kobom neyabinj valuselej

¹ Yisu hanañ hadêñ anêñ nê ku nena, “Anyô lôkmanjñ te hatak anyô te ek eyabinj anêñ ku. Ma havenj yam ma halañô nena ôpêñ habulinj anêñ nômkama.

² Ba intu halam yani ba hanañ, ‘Yahalañô nena hubulinj yenañ nômkama. Ba oto anêm ku anêñ lavônê êlêm ek yangê. O miñ hatôm oyabinj yenañ ku esak lonjbô ami.’

³ “Ma anyô ku lahabi aêntêk, ‘Yenañ anyô bêñ tem nêm ya vê ênjêk anêñ ku, aêñ ba yandum malê. Ya miñ anyô lôklokwanj hatôm yandum ku êmô ku kapô ami. Lôk ya mama ek yapetenak ek avômalô nênêm ya sa.

⁴ Ai! Yahayala nôm atu ba yandum ek avômalô leñjñmavi ba neja ya thô êndêñ waklavônê atu ba ya ku mi.’

⁵ “Aêñ ba yani halam nê takatu ba bôk ewa anyô bêñ anêñ nômkama ba anêñ viyanj hêk denañ. Anyô mônj hayô ba yani hanañ hik ôpêñ lij, ‘Howa yenañ anyô bêñ anêñ nômkama vithê ba anêñ viyanj hêk?’

⁶ “Ma hanañ, ‘Yahawa nôm lêñlêñ lôk uñ hatôm 100.’ Êñ ma anyô ku hanañ, ‘Onja kapy a tu ba bôk ato anêm nômkama halôk êlêm ma oto 50 iyom.’

⁷ “Yôv ma hanañ hadêñ yanj atu ba havenj yam, ‘Anêm viyanj ma vithê?’

“Êñ ma ôpêñ hanañ, ‘Yahawa wit lôk vak hatôm 100.’

“Ma anyô ku hanañ, ‘Onja kapy a tu ba bôk ato anêm nômkama halôk êlêm ma oto 80 iyom.’

⁸ “Ma havenj yam ma anyô lôkmanjñ atu hayê nôm atu ba anêñ anyô ku hadum. Êñ ma hanañ nena ôpêñ ma anyô kambom ma donjom hadum nômkama hatôm anyô lôkauk bêñ. Avanônj, nê pik eyala kobom pik mavi anônj hamônj ek avômalô takatu ba esopa deda.

⁹ “Yanañ êndêñ môlô nena noja nômkama pik ba nônem êndêñ avômalô vi ek thêlô leñjñmavi êndêñ môlô. Ma waklavônê atu ba nômkama mi, êñ ma tem Wapômbêñ enja môlô thô ba unu unyak atu ba tem nômô mavi wak nômbêñ intu sapêñ.

¹⁰ * “Ôpatu ba hayabinj nôm yaônena mavi ma hatôm eyabinj nômbêñ mavi aêñ iyom. Ma ôpatu ba hayabinj nôm yaônena kambom ma tem eyabinj nômbêñ kambom aêñ iyom.

¹¹ Aêñ ba oyabinj nômkama pik êntêk kambom, êñ ma opalê tem nêm nômkama anônj êndêñ môlô? Mi.

¹² Ma oyabinj anyô yanj anêñ nômkama kambom, êñ ma opalê tem nêm nômkama ek môlôda? Milôk.

¹³ * “Anyô ku te miñ hatôm indum anyô bêñ ju iniñ ku ami. Ma tem la imbinj anyô yanj ma kapô êndô yanj. Ma tem ma endahalinj anyô yanj ma imbulinj dôm ek anyô yanj. Môlô miñ hatôm nosopa Wapômbêñ lôk valuselej ami.”

¹⁴ Nê Palisi takatu ba leñjñhavinj valuselej elañô Yisu anêñ abô takêñ ba malenj thêlêv hathak Yisu.

¹⁵ * “Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Môlô udum ek avômalô leñjñimbi nena môlô nê thêthônj mavi. Ma donjom Wapômbêñ hayala môlônim kapôlômim. Nôm takatu ba avômalô leñjñhabi nena nôm mavi anônj, êñ ma Wapômbêñ hayê nena nôm ôvathek.

Yisu hanañ abô hathak balabunj

¹⁶ * “Abô balabunj lôk plopet iniñ abô iyom hayabinj avômalô aleba hayô Jon anêñ waklavônê. Ma lêk yahanañ Abô Mavi bêñ hathak Wapômbêñ anêñ lonj lôklinjyak. Ba avômalô bêñ anônj lôklokwanj ek nimbitak nêyô lonj lôklinjyak êñ kapô ba ini.

¹⁷ * Pik lo leñ hatôm nêm yak. Ma donjom Wapômbêñ anêñ abô balabunj bunate miñ hatôm nêm yak ami.

¹⁸ * “Anyô te hadô yanavi ba hawa avi yanj, êñ ma hadum sek. Ma anyô te hawa avi atu ba yamalô bôk hadô, êñ ma hadum sek havinj.”

Anyô lôkmanjñ lôk Lasalus

* **16:10:** Luk 19:17-26 * **16:13:** Mat 6:24 * **16:15:** Mat 23:28; Luk 18:9-14 * **16:16:** Mat 11:12-13 * **16:17:** Mat 5:18 * **16:18:** Mat 5:31-32; 19:9; Mak 10:11-12; Lom 7:2-3; 1Ko 7:10-11

19 “Anyô lôkmanjij te hamô ba wak nômbênj intu sapênj ma yani hik kwêv thapuk lo sôp thalalenj kêkêlô ba hayañj nôm mavi lomaloma lôk lamavi bênj anônj.

20 Ma anyô siv te anênj athênj nena Lasalus hêk ôpênj anênj malak badênj abôlêk. Ma palê hatêtô lijkupik lôkthô.

21 Ma yani lahavinj enjanj ôpênj anênj nôm mapmap atu ba ibi hi, ma donjom mi. Yani hamô ma avunj ethak êlêm elami anênj palê.

22 “Havenj yam ma anyô siv hama, ma anjela ewa yani ba i êdô hamô habobo Ablaham. Ma anyô lôkmanjij ênj hama havinj ba elav.

23 Anyô lôkmanjij hamô njê njama iniñ loñ ba hawa vovanj bênj. Yani hêv ma lij ba hayê Ablaham lo Lasalus êmô daim bô.

24 Ênj ma yani halam nena, ‘Wakamik Ablaham, lem ek ya ba nêm Lasalus ek etak banjwasinj kupik êndôk njan ba etak êyô êmô yadahalanj ek thilibunj ek malê nena yahawa vovanj bênj anônj hamô atum êntêk.’

25 “Ma donjom Ablaham hanañ vijayan nena, ‘Yenanj okna, sêbôk ba hômô pik ma howa anêm nôm mavi yôv ma Lasalus hawa anênj kambom. Ma donjom lêk yêlô êv yani thêvô ma o ma lêk howa vovanj.

26 Ma Wapômbênj bôk hatak kolosonj bênj te hêk malêvônj ek yêlô ma môlô. Ba intu miñ hatôm môlô nôlêm êndênj yêlô ma yêlô nasôk êndênj môlô ami.’

27 “Ma ôpênj hanañ, ‘Aênj ba wakamik, hatôm nêm Lasalus ba endeni wakamik anênj unyak

28 ma enanj abô lôklokwanj êndênj yenanj aiyanj bahenji takatu ek miñ nêlêm loñ vovanj bênj êntêk imbiñ ya ami.’

29 “Ma donjom Ablaham hanañ, ‘Mose lo plopet iniñ abô hêk ba thêlô nedanô ba nesopa.’

30 “Ma ôpênj hanañ, ‘Wakamik Ablaham, miñ hatôm ami. Ma donjom anyô njama te ni êndênj thêlô, ênj ma tem thêlô nede kapôlônjinj liliñ.’

31 “Ma donjom Ablaham hanañ hadênj yani nena, ‘Thêlô miñ elanjô Mose lo plopet iniñ abô ami. Ênj ma anyô njama te haviyô hathak loñbô, ma tem miñ nedanô anênj abô imbiñ ami.’ ”

17

Kambom hathak habulinj êvhavinj (Mat 18:6-7; Mak 9:42-48)

1 Yisu hanañ hadênj anênj njê ku nena, “Nôm lomaloma tem êndôk avômalô leñinj ek nindum kambom. Ma donjom vovanj bênj tem êpôm opalêla takatu ba indum nôm ênj.

2 Ma anyô te hadum ba yenanj amena atu ba hêvhavinj ya te hêv yak, ôpênj tem êpôm malainj bênj anônj. Ôpênj tem nêsôkwênj valu bênj te esak laselo ba nimbi yani êndôk njwêk makidinj ba ema. Malainj ênj ma yaôna ek malainj atu ba yani tem êpôm embenj yam.

3 *Aênj ba noyabinj am.

“Mamuyan hadum kambom hadênj o, ênj ma nu opesanj abô imbiñ yani. Ma yani hale kapô liliñ, ênj ma nêm anênj kambom ênj vê.

4 *Wak te iyom ma mamuyan hadum kambom hadênj o hatôm bôlônj bahenji ba lahavuju, ma bôlônj bahenji ba lahavuju havôhalêm hanañ hadênj o nena, ‘Alikakna, yahadum kambom’, ênj ma nêm anênj kambom vê.”

Êvhavinj

5 Ma aposel enanj hadênj Anyô Bênj nena, “Undum yêlôaniñ êvhavinj indumbak bênj!”

6 *Ma Anyô Bênj hanañ, “Môlônim ôêvhavinj ma yaôna hatôm ava yaônate, ênj ma hatôm nonanj êndênj alokwanj sabo êntêk, ‘Osapu oda ba nu uminj njwêk,’ ênj ma tem endanjô môlônim abô.”

Nê ku iniñ auk

7 Ma Yisu hanañ, “Môlô othak ôêv ku nêpôpêk nôm hadênj malak lônj te. Ênj ma njê bênjbênj tem nenanj êndênj thêlô nena nejanj nôm êmônj e? Mi.

8 Njê bênjbênj tem nenanj êndênj thêlô nena, ‘Nôpôpêk yêlôaniñ nôm êmônj ma môlônim embenj yam.’

9 Ma tem njê bênjbênj nenanj leñinj mavi bênj êndênj malak lônj ênj e? Mi, thêlô idum iniñ ku iyom.

10 Ma môlô aênj iyom, môlô udum ku sapênj atu ba Anyô Bênj hêv hadênj môlô yôv,

* 17:3: Mat 18:15 * 17:4: Mat 18:21-22 * 17:6: Mat 17:20; 21:21

êḅ ma nonaḅ, ‘Yêlô ma nê ku iyom ba adum yêlôaniḅ ku iyom.’ ”

Yisu hadum anyô laumiḅ mavi

11 Yisu hi Jelusalem denaḅ ba hasopa loḅndê atu ba havenḅ Samalia lo Galili iniḅ pik malêvôḅ.

12 Ma hi habobo malak te ma nê lepla laumiḅ êlêm êpôm yani. Thêlô imiḅ daim dokte

13* ma elam nena, “Anyô Bêḅ Yisu, lem ek yêlô.”

14* Ma Yisu hayê thêlô ma hanaḅ, “Môlô unu uḅgwik am thô êndêḅ nê êbôk da.” Êḅ ma thêlô evenḅ ba i denaḅ ma leḅviḅkupik habitak mavi.

15 Ma thêlô êḅ te hayê nena liḅkupik lêk habitak mavi ma halehi ma halam kaêk lôk habô Wapômbêḅ anêḅ athêḅ.

16 Ma hayô ma halek vadôḅ lêlô ba thohavloma halôk pik habobo Yisu valuvi ma hêv lamavi hadêḅ yani. Ôpêḅ ma anyô Samalia te.

17 Ma Yisu hanaḅ, “Yahadum anyô laumiḅ mavi. Ma anyô bahenḅvi ba lahavuva êmô êsê?”

18 Aisê ka anyô loḅ buyaḅ iyom hale halêm ek habô Wapômbêḅ anêḅ athêḅ?”

19 Ma Yisu hanaḅ hadêḅ ôpêḅ aêntêk, “Umbiyô ba nu, anêm hôêvhaviḅ hadum ba o mavi.”

Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak tem êlêm (Mat 24:23-28,37-41; Mak 13:14-23)

20 Nê Palisi enaḅ hik Yisu liḅ nena, “Anḅê ka tem Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak êlêm?” Ma Yisu hanaḅ viyaḅ nena, “Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak halêm ma tem miḅ êlêm lôk lavôḅḅ ek avômalô nêgê ami.

21 Aêḅ ba tem miḅ nenaḅ nena, ‘Ôḅgô, Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak êntêk aêḅ’ mena ‘Endaku aêḅ’ ami. Mi, Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak lêk hamô môlô malêvôḅ.”

22 Ma Yisu hanaḅ hadêḅ anêḅ nê ku nena, “Wak te tem êyô ba môlô tem lemimimbiḅ bêḅ anôḅ ek ôḅgô Anyô Anêḅ Nakaduḅ atu, ma doḅtom môlô tem miḅ ôḅgô ami.

23* Ma avômalô tem nenaḅ êndêḅ môlô nena, ‘Ôḅgô, yani hamiḅ loḅ êntêk!’ mena ‘hamiḅ loḅ endaku!’ Êḅ ma môlô nômô maliḅyaô ma miḅ nosopa thêlô ami

24 ek malê nena Anyô Anêḅ Nakaduḅ atu anêḅ waklavôḅ ma tem avômalô sapêḅ nêgê êtôm damak hêv ba habi deda havenḅ leḅ lôkthô.

25 Ma doḅtom tem yanja vovaḅ loma-loma ma môlô nê bôlôḅ êntêk tem nômbôliḅ dômim êndêḅ ya vêmam.

26 “Anyô Anêḅ Nakaduḅ atu anêḅ waklavôḅ tem êtôm sêbôk ba Noa anêḅ waklavôḅ.

27 Avômalô eyaḅ lo inum ma ewa i aleba êthôḅ paliḅ ma Noa hi yeḅ kapô. Êḅ ma ḅambô bêḅ hayô ba habuliḅ thêlô sapêḅ.

28* Aêḅ ba hatôm aêsêbôk ba Lot anêḅ waklavôḅ. Avômalô eyaḅ ba inum ma êv vuli lôk ewa vuli ma evatho ku lôk elav iniḅ unyak.

29 Ma doḅtom wak atu ba Lot hatak Sodom ba hi ma atum lôk valu vovaḅ solpa halôk anêḅ leḅ ba habuliḅ thêlô sapêḅ.

30 Waklavôḅ atu ba Anyô Anêḅ Nakaduḅ atu injik i thô ma tem imbitak kethenḅ oyaḅ aêḅ iyom.

31* “Wak êḅ ma anyô te hamô unyak vôv ma anêḅ nômkama hamô unyak kapô, êḅ ma miḅ ni unyak kapô ek enja anêḅ nômkama ami. Mi, êsôv ba ni iyom. Ma aêḅ iyom ma anyôla hamiḅ ku kapô ma miḅ endeni unyak ami. Mi, êsôv ba ni iyom.

32* Môlô lemim imbi Lot yanavi!

33* Anyô te hadum ek embaloḅ yanida anêḅ lôkmala loḅ ma anêḅ lôkmala tem nêḅ yak. Ma doḅtom anyô te hatak anêḅ lôkmala ma anêḅ lôkmala tem êmô mavi.

34 “Yanaḅ êndêḅ môlô nena bôlôvôḅ êḅ ma anyô ju tem nêjêk yêm doḅtom ma tem neja anyô yaḅ ma yaḅ êḅjêk.

35-36 Ma avi ju tem nepesaḅ iniḅ palawa ma tem neja avi yaḅ ma yaḅ êmô.”*

37 Nê ku enaḅ hik Yisu liḅ nena, “Anyô Bêḅ, nôḅ êḅ tem imbitak êsê?”

* 17:13: Wkp 13:45-46 * 17:14: Wkp 14:2-3; Mat 8:3-4

* 17:31: Mat 24:17-18 * 17:32: Stt 19:17,26 * 17:33: Luk 9:24 * 17:35-36: Nê lôkauk vi enaḅ nena abô doho

atu ba Luk hato ma hêk denaḅ. Abô êḅ ma aêntêk: Anyô ju êmô ku kapô ma neja yaḅ ma yaḅ êmô.

* 17:23: Mak 13:21; Luk 21:8 * 17:28: Stt 18:20-19:25

Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Menak lam-bek ethak doŋtom ba êmô loŋ takatu ba alim hapalê hêk.”

18

Abô loŋ kapô hathak avi tôp lôk anyô halanô abô

¹ *Yisu hanaŋ abô loŋ kapô te hadêŋ thêlô ek neteŋ mek êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ ma miŋ kapôlônŋiŋ eŋgiap ami.

² Aêŋ ba yani hanaŋ aêntêk, “Malak lôŋ te ma anyô bêŋ halanô avômalô iniŋ abô hamô. Yani ma miŋ hakô Wapômbêŋ ami ma hapôlik ek avômalô iniŋ abô haviŋ.

³ Ma avi tôp te hamô lôŋ êŋ. Ma yani hi hadêŋ anyô bêŋ êŋ lôbôlônŋ ma hanaŋ, ‘Anyô te habuliŋ ya. Ma ôlêm ondanô yenaŋ abô ba opesaŋ.’

⁴ Ma doŋtom anyô bêŋ hadô avi tôp êŋ anêŋ abô hatôm wak bêŋ anônŋ.

“Havenŋ yam ma anyô bêŋ êŋ lahabi nena, ‘Miŋ yahalanô Wapômbêŋ anêŋ abô ami ma yakapôlônŋ hadô avômalô iniŋ abô haviŋ,

⁵ ma doŋtom yahadô ek avi tôp êntêk êlêm wak nômbêŋ intu sapêŋ ba imbuliŋ yenaŋ auk. Aêŋ ba yandanô yani anêŋ abô ba yapesaŋ ketheŋ ek yani êmô tiŋiŋ.’ ”

⁶ Ma Anyô Bêŋ Yisu hanaŋ, “Noja auk esak anyô bêŋ kambom êntêk anêŋ kobom.

⁷ Aêŋ ba Wapômbêŋ tem endanô anêŋ avômalô takatu ba bôk hatak i yôv iniŋ asêŋ atu ba elanŋ bôlôvônŋ ba wak mena mi e? Tem endanô. Ma tem yani endanô yaôyaô e?

⁸ Mi anônŋ! Yanaŋ avanônŋ biŋ nena yani tem endanô ketheŋ ma tem epesaŋ. Ma doŋtom Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu halêm pik hathak loŋbô, êŋ ma tem êpôm nena avômalô êvhaviŋ doho êmô mena mi e?”

Abô loŋ kapô hathak anyô ju eteŋ mek

⁹ Ma Yisu hanaŋ abô loŋ kapô te hadêŋ avômalô takatu ba leŋiŋhabi nena thêlô ma avômalô thêthônŋ iyom ba êyê avômalô vi kambom. Êŋ ma Yisu hanaŋ nena,

* **18:1:** Kol 4:2; 1Te 5:17 * **18:12:** Ais 58:1-4; Mat 23:23
18:3 * **18:18:** Luk 10:25

¹⁰ “Anyô ju i unyak mathenŋ ek neteŋ mek. Anyô yaŋ ma Palisi ma yaŋ ma anyô hawa takis.

¹¹ Palisi êŋ da hamiŋ ba hateŋ mek nena, ‘Wapômbêŋ, mavi anônŋ ek ya anyô mavi ma ya miŋ hatôm anyô vi ami. Thêlô ma nê vani lôk nê kambom lôk nê idum sek haviŋ anyô yaŋ yanavi. Ma ya ma mi anônŋ, ya ma miŋ hatôm anyô hawa takis endaku ami.

¹² *Sonda te anêŋ wak ju ma yahavak balabuŋ ek nôm. Ma nômkama nômbêŋ atu ba yahawa ma yahabi sam hi ôdônŋ laumin ba yahêv ôdônŋ te hadêŋ o.’

¹³ * “Ma doŋtom anyô hawa takis hamiŋ daim ma hakô ek ênjê leŋ. Ma yani hakôm ba hatak baŋ luvi hêk madaluk siŋ ma hanaŋ, ‘Wapômbêŋ, ya anyô kambom ba nêm kapôlôm ek ya.’ ”

¹⁴ *Ma Yisu hanaŋ, “Yanaŋ êndêŋ môlô nena anyô hawa takis havôhi anêŋ unyak ma lêk anyô thêthônŋ hêk Wapômbêŋ ma. Ma anyô yaŋ ma mi. Ôpatu ba hêv anêŋ athêŋ liŋ ma tem Wapômbêŋ etauviŋ anêŋ athêŋ. Ma doŋtom ôpatu ba hatauviŋ i ma tem Wapômbêŋ nêm anêŋ athêŋ liŋ.”

Yisu hêv mek hathak avômena (Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)

¹⁵ Avômalô ewa iniŋ avômena yaônena i hadêŋ Yisu ek etak baŋ êyô ênjêk thêlô. Ma anêŋ nê ku êyê ma ethaŋ i.

¹⁶ Ma doŋtom Yisu halam avômena êlêm ma hanaŋ nena, “Notak avômena yaônena ba nêlêm êndêŋ ya ma miŋ numiŋ loŋ siŋ ami ek malê nena avômalô takatu ba athêŋ mi hatôm avômena takêntêk ma Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak ma thêlônŋiŋ.

¹⁷ *Yanaŋ avanônŋ êndêŋ môlô nena ôpatu ba miŋ hawa Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak hatôm avômena yaônena ami ma miŋ hatôm imbitak êyô loŋ êŋ kapô ba ni ami. Ma mi.”

Anyô lôk nômkama bêŋ hanaŋ abô haviŋ Yisu (Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)

¹⁸ *Anyô bêŋ te hanaŋ hik Yisu liŋ nena, “Kêdônŋwaga mavi, ma yandum malê ek yamô lôkmala êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ?”

* **18:13:** Sng 51:1 * **18:14:** Mat 23:12 * **18:17:** Mat

19 Ma Yisu hanañ, “Holam ya nena mavi eka? Anyô late miñ mavi ami ma Wapômbêñ iyom intu ba mavi.

20 *Abô balabuñ ma bôk hoyala yôv: ‘Miñ undum sek imbiñ anyô yañ yanavi ami. Miñ nuñgwik anyô vônô ami. Miñ onja vani ami. Miñ onañ abôyañ esak anyô vi ba undum abô ek i ami. Ma ondovak lemambô lo lemtambô.’”

21 Ma anyô bêñ êñ hanañ, “Ya yaôna aleba lêk ma yahasopa abô balabuñ takêñ.”

22 Ma Yisu halañô ma hanañ hadêñ ôpêñ nena, “Mavi anôñ, ma donjom nômlate hamô denañ. Nu nêñ anêñ nômkama sapêñ ek avômalô nêñem vuli ma onja valuseleñ sapêñ ba nêñ êndêñ nê siv. Êñ ma tem anêñ nômkama mavi lomaloma êmô malak leñ. Ma ôlêñ osopa ya.”

23 Yani ma anyô lôk nômkama bêñ anôñ. Ba intu halañô abô êñ ma hêv malaiñ bêñ hadêñ yani ba hi lôk lamalaiñ.

24 Yisu hayê yani lamalaiñ ma hanañ, “Nê lôk nômkama bêñ tem nêpôm malaiñ bêñ ek nimbitak nêyô Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak kapô ba ini.

25 Avanôñ biñ nena miñ malaiñ bêñ ek bok kamel imbitak êyô luvik idu sôp anêñ abyañ ba ni ami, ma donjom malaiñ anôñ ek anyô lôk nômkama bêñ te imbitak êyô Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak kapô.”

26 Avômalô elañô abô êñ ma enañ nena, “Avanôñ e? Aêñ ba miñ hatôm anyôla imbitak êyô Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak kapô ba ni ami e?”

27 Ma Yisu hanañ, “Nôm takatu ba anyô miñ hatôm nindum ami, intu Wapômbêñ hatôm indum.”

28 Ma Pita hanañ, “Yêlô bôk atak yêlôaniñ nômkama sapêñ ba alêñ asopa o.”

29 Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Yanañ avanôñ nena avômalô takatu ba leñiñhabi Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak ba etak iniñ unyak lo avi ma iviyañ lôk lami ma nali,

30 ma thêlô êmô pik denañ ma Wapômbêñ tem nêñ iniñ nômkama lôkthô êndêñ i ba tem nêñ bêñ anôñ êyô êmô iniñ loñ imbiñ ma embeñ yam ma tem nêñ lôkmala atu ba

nêñ êtôm wak nômbêñ intu sapêñ êndêñ i imbiñ.”

Yisu hanañ abô hathak anêñ ñama bôlôñ te lô

(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

31 *Yisu hawa nê ku laumiñ ba lahavuju takatu hathak donjom ma hanañ, “Nodanô. Alalô ana daku Jelusalem ma abô tak sêbôk ba plopet eto hathak Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem imbitak avanôñ.

32 *Tem nêñem yani êndôk nê loñ buyañ Lom baheniñ. Ma tem nemalik esak yani ba nenañ abô lomaloma esak yani ma nêñsôvwapôk êyômô yani.

33 Ma nebali yani ba nijik yani vônô. Ma êtôm wak lô ma tem yani imbiyô esak loñbô.”

34 *Ma donjom nê ku miñ eyala abô takêñ ami. Abô êñ anêñ ôdôñ ma havuñ ek thêlô ba thêlô miñ eyala ami ma êthôñ paliñ.

Yisu hadum anyô mapusip te mavi

(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

35 Yisu hayô habobo Jeliko ma anyô mapusip te hamô loñôndê dan vi ba hapete-nak ek avômalô nêñem yani sa.

36 Yani halañô avômalô bêñ anôñ ele ba i ma hanañ hik thêlô liñ nena, “Malê?”

37 Ma thêlô enañ hadêñ yani nena, “Yisu anêñ Nasalet halêñ.”

38 Êñ ma anyô mapusip halam nena, “Yisu, Devit anêñ Lim Lukmuk, nêñ kapôlôm ek ya!”

39 Avômalô takatu ba êmôñ ethañ yani ba enañ, “O bônôñ.” Ma donjom yani halam lôklala nena, “Devit anêñ Lim Lukmuk, nêñ kapôlôm ek ya!”

40 Êñ ma Yisu hamiñ ma hanañ ek thêlô neja ôpêñ êlêñ. Yani hayô ma Yisu hanañ hik yani liñ nena,

41 “Lemhaviñ yandum malê êndêñ o?”

Ma ôpêñ hanañ, “Anyô Bêñ, yalenhaviñ yangê tak.”

42 Ma Yisu hanañ hadêñ ôpêñ nena, “Nôñgô tak. Anêñ hôêvhaviñ hadum ba hubitak mavi.”

43 Ma kethen oyañ ma ôpêñ madaluk hakyav ba hayê tak. Ma yani hasopa

* 18:20: Kis 20:12-16; Lo 5:16-20

* 18:31: Luk 24:44

* 18:32: Luk 9:22,44

* 18:34: Mak 9:32

Yisu lôk habô Wapômbêñ anêñ athêñ. Ma avômalô nômbêñ atu ba i haviñ yani êyê nôñ êñ ba êbô Wapômbêñ anêñ athêñ haviñ.

19

Yisu hi Sakius anêñ unyak

¹ Yisu hayô Jeliko ma hi iyom.

² Ma anyô lôk valuselen bêñ te hamô. Yani ma anyô bêñ hawa takis ba anêñ athêñ nena Sakius.

³ Yani lahaviñ êñjê nena Yisu ma opalê, ma doñtom avômalô bêñ anôñ ma Sakius anyô bidon ba miñ hatôm êñjê ami.

⁴ Êñ ma yani halanviñ hamôñ ba hi ma hathak alokwan sabo te ba hamô ek êñjê Yisu.

⁵ Yisu hayô loñ êñ ma hêv ma hathak leñ ma hanañ, “Sakius, ôndôk ba ôlêm kethen. Yaô ma tem yamô anêm unyak.”

⁶ Êñ ma kethen oyan ma Sakius halôk ma hawa Yisu thô lôk lamavi.

⁷ *Ma avômalô sapêñ êyê ba kapôlôñiñ diñdiñ ba enañ nena, “Yani hi hamô haviñ anyô kambom te.”

⁸ *Ma doñtom Sakius haviyô hamiñ ma hanañ hadêñ Anyô Bêñ nena, “Anyô Bêñ, ondanô. Tem yambi yenañ nômkama sam ni ôdôñ ju ba yanêm yan êndêñ nê siv. Ma bôk yahasau anyôla ba yahawa anêñ valuselen doho vani, êñ ma tem yanêm valuselen êtôm dum ayova êyômô loñ imbiñ.”

⁹ *Ma Yisu hanañ hadêñ yani nena, “Lêk ma Wapômbêñ hêv avômalô unyak êntêk êñ bulubiñ ek malê nena yani ma Ablaham anêñ nakaduñ te.

¹⁰ *Anyô Anêñ Nakaduñ atu halêm ek êmbôlêm nê takatu ba êv yak ek nêm i bulubiñ.”

Abô loñ kapô hathak anyô bêñ te hêv valuselen hadêñ nê ku
(Mat 25:14-30)

¹¹ Avômalô elañô abô êñ yôv ma Yisu hanañ abô loñ kapô te haviñ ek malê nena yani lêk habobo Jelusalem. Ma avômalô takêñ leniñhabi nena yani hayô Jelusalem,

êñ ma Wapômbêñ anêñ loñ lôklijyak tem imbitak êmô pik.

¹² Êñ ma Yisu hanañ nena, “Anyô bêñ te anêñ namalô tem ni loñ buyañ ek enja athêñ lôk kulun kiñ vêmam ka êmbôlêm anêñ malak ôdôñ esak loñbô ek eyabiñ anêñ avômalô. Loñ êñ ma daim kambom.

¹³ Vêv ma yani halam anêñ nê ku laumiñ hathak doñtom ma hêv valuselen hatôm 100 hadêñ thêlô tomtom sapêñ. Ma hanañ aêntêk, ‘Môlô noja valuselen êntêk ba nundum ku esak endeba yambô alêm esak loñbô am.’ Yôv ma hatak thêlô ba hi.

¹⁴ “Ma doñtom yanida anêñ avômalô kapôlôñiñ agiap ek yani. Êñ ma yani hi loñ buyañ ma thêlô êv anyô doho ba esopa yani ek nenañ aêntêk, ‘Yêlô adô anyô êntêk imbitak êtôm yêlôaniñ kiñ.’

¹⁵ “Ma doñtom yani habitak kiñ yôv ma havôhalêm ma hanañ aêntêk, ‘Nodam nê ku takatu ba bôk yahêv valuselen hadêñ i ek yayala nena thêlô tomtom bôk êvôv valuselen vithê haviñ.’

¹⁶ “Êñ ma anyô te hamôñ hi ma hanañ, ‘Anyô bêñ, yahadum ku hathak anêm valuselen êñ ba yahavôv valuselen hatôm 1,000.’

¹⁷ * “Ma anêñ anyô bêñ hanañ nena, ‘Mavi anôñ! O anyô katô ba hudum ku mavi. Hoyabiñ nôñ yaôna dedaun mavi ba intu oyabiñ malak lôñ laumiñ.’

¹⁸ “Yôv ma anyô yan halêm ma hanañ, ‘Anyô bêñ, hathak anêm valuselen, yahavôv valuselen hatôm 500.’

¹⁹ “Ma anêñ anyô bêñ hanañ hadêñ yani, ‘Oyabiñ malak lôñ baheñvi.’

²⁰ “Yôv ma anyô ku te lô halêm ma hanañ, ‘Anyô bêñ, anêm valuselen atutêk. Yahavuvi halôk sôp ba yahadô hamô

²¹ ek malê nena yahakô ek o. O ma anyô malem thêlêv. Hothak hôvôv anyô vi iniñ nômkama ba howa hatôm anêm. Ma pik atu ba anyô yan hapaliv yanvêk halôk ma hothak howa anêñ anôñ.’

²² “Êñ ma anêñ anyô bêñ hanañ, ‘O anyô ku mi kambom ba oda anêm abô intu hanañ o bêñ. Bôk hoyala yôv nena ya hathak yahavôv anyô vi iniñ nômkama ba

* 19:7: Luk 15:2 * 19:8: Kis 22:1; Nam 5:6-7 * 19:9: Luk 13:16; Ap 16:31 * 19:10: Luk 15:4; Jon 3:17; 1Ti 1:15

* 19:17: Luk 16:10

yahawa hatôm yenañ. Lôk pik atu ba anyô yañ hapaliv yañvêk halôk ma ya hathak yahawa anêñ anôñ.

23 Ma aisê ka miñ hotak yenañ valuseleñ halôk unyak valuseleñ ek êmbôv doho ami ek wakma atu ba yahavôhalêm hathak loñbô ma tem yanja doho êyômô loñ imbiñ?’

24 “Êñ ma hanañ hadêñ nê takatu ba imiñ habobo nena, ‘Môlô noja anêñ valuseleñ hatôm 100 vê ênjêk yani ba nôñêm êndêñ ôpatu ba hawa 1,000.’

25 “Ma thêlô enañ hadêñ yani nena, ‘Anyô bêñ, yani anêñ 1,000 bôk hamô yôv.’

26 * “Ma yani hanañ, ‘Yanañ êndêñ môlô nena ôpatu ba hadum ku mavi hathak yenañ nômkama ba habitak bêñ, êñ ma tem yatak doho êyômô loñ imbiñ ba yanêm êndêñ ôpêñ. Ma donjom ôpatu ba miñ hadum ku hathak yenañ nômkama ami, êñ ma tem yanêm dokte atu ba havalon loñ vê ênjêk yani.’

27 “Ma donjom nê takatu leññmaniñ hathak ya ba êdô ek yambitak iniñ kiñ, ‘Noja i êlêm loñ êntêk ma uñgwik i pôpônô ênjêk yamalen.’ ”

28 Yisu hanañ abô êñ yôv ma hamôñ ba hi Jelusalem.

*Yisu habitak hayô Jelusalem hatôm kiñ
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)*

29 Yisu habobo Betpagi lo Betani, malak ju êñ hêk habobo Dum Oliv. Ma hêv anêñ nê ku ju ba i ma hanañ nena,

30 “Mamu unu malak entuvulu. Ma numbitak nôyô ma tem ôngô ekak bok donki map te loñ ba hamiñ. Bok êñ ma miñ bôk anyôla hayô hamô ami. Ma nopole yak vê ma nondom ba nôlêm.

31 Ma anyôla hanañ nena, ‘Mamu opole eka’, êñ ma nonañ viyañ nena, ‘Anyô Bêñ lahaviñ indum ku te esak.’ ”

32 Yisu hêv thai ba i ma êyê nômkama sapêñ hatôm atu ba yani hanañ.

33 Thai epole bok donki êñ anêñ yak vê ma bok anêñ alañsi enañ hadêñ thai nena, “Mamu opole eka?”

34 Ma thai enañ, “Anyô Bêñ lahaviñ indum ku te esak.”

35 Êñ ma thai ewa bok donki ba i êv hadêñ Yisu. Ma thai ibi iniñ kwêv thilibuñ daim thô ba engava hayôhêk bok donki dômlokwañ, ma thai êv Yisu sa ek hathak hayô hamô bok êñ.

36 Ma Yisu hi ma avômalô engava iniñ kwêv thilibuñ hêk loñôndê.

37 Yani halôk Dum Oliv ek ni vi tuvulu Jelusalem. Ma avômalô nômbêñ atu ba esopa yani leññmavi hathak nômbithi nômbêñ atu ba bôk thêlô êyê. Ba êbô Wapômbêñ ba elam nena,

38 * “Wapômbêñ nêm lamavi êndêñ kiñ atu ba halêm hathak Anyô Bêñ anêñ athêñ! *Kapya Yen 118:26*

Avômalô malak leñ leññmavi ma alalô nanêm athêñ lôkmanñiñ êndêñ Wapômbêñ esak leñ ba ni.”

39 Ma Palisi doho imiñ avômalô takêñ kapô ba enañ hadêñ Yisu aêntêk, “Kêdôñwaga, osañ anêm nê ku takêntêk.”

40 Ma Yisu hanañ viyañ nena, “Yanañ êndêñ môlô nena thêlô bônôñ ma tem valu nendam kaêk.”

41 Yisu habobo Jelusalem ma hayê vi tuvulu ba halañ hathak avômalô Jelusalem

42 ba hanañ, “Yalenhaviñ lêk oyala nômkama takatu ba nundum ek Wapômbêñ indum môlô kapôlômim ênjêk yaô. Ma donjom mi, nômkama takêñ hamô loñ kapô ba môlô miñ hatôm ôngô ami.

43 Aêñ ba waklavôñ hayô ma nê vovak tem nêyô ba nedav badêñ êwê emben Jelusalem sapêñ ba nêmkama kapô ba nindum ek nijik môlô vônô.

44 *Thêlô tem nimbuliñ môlônim loñ sapêñ ba nijik môlô takatu ba ômkama unim badêñ kapô vônô. Ma valu atu ba olav unyak hathak ma tem miñ êyômô yañ loñ ami. Nôm malaiñ êñ tem êlêm ek malê nena môlô miñ oyala waklavôñ atu ba Wapômbêñ halêm pik ek nêm môlô bulubiñ ami.”

Yisu hêv nê idum ku valu vê hêk unyak mathen kapô

(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

⁴⁵ Vêm ma Yisu habitak hayô Wapômbên anên unyak mathen anên piklêvôn. Ma hayê avômalô ewa nômkama ba êdô hamô ek avômalô vi nênmê vuli. Ên ma halupunin i ba hêv i vê hêk unyak mathen kapô ba ele yain ba i. Ma hanañ hadên thêlô aêntêk,

⁴⁶* “Wapômbên anên kapyâ hanañ nena, ‘Yenañ unyak ma unyak neten mek êndôk.’ Ma môlô lêk udum ba habitak hatôm nê vani inin loñ ekopak êmô.”

⁴⁷* Ma wak nômbên intu ma yani hadôn avômalô halôk unyak mathen. Ma nê bêngbên êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ lôk Israêl inin nê bêngbên, thêlô êbôlêm loñondê ek nijik Yisu vônô.

⁴⁸ Ma doñtom thêlô miñ hatôm nêpôm loñondê te ami ek malê nena avômalô sapên leñinmavi bên ek Yisu ba êmô ek nedañ anên abô sapên.

20

Yisu, opalê hêv athên bên hadên o?
(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Wak te ma Yisu hadôn avômalô hamô Wapômbên anên unyak mathen anên piklêvôn ba hanañ Wapômbên anên Abô Mavi hadên i. Ma nê bêngbên êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ ethak doñtom havin nê bêngbên ba i hadên Yisu.

² Ma thêlô enañ, “Opalê hêv athên bên hadên o lôk hêv ku hadên o ba intu hudum nôk takêntêk?”

³ Ma Yisu hanañ viyañ nena, “Tem yanañ injik môlô liñ esak abô te aên iyom.”

⁴ Opalê hêv ku nisik avômalô êndôk ñañ hadên Jon? Wapômbên leñ? Mena anyô pik?”

⁵ Ma thêlôda enañ hadên i nena, “Alalô anañ nena Wapômbên hêv ku êñ hadên Jon ma tem yani enañ, ‘Ma aisê ka môlô miñ ôêvhavin yani ami?’”

⁶ Ma doñtom alalô anañ nena, ‘Anyô pik te hêv ku êñ, êñ ma avômalô tem nijik alalô esak valu ek malê nena thêlô êvhavin nena Jon ma plopet te.’”

⁷ Ma thêlô enañ hadên Yisu nena, “Yêlô athôn paliñ.”

⁸ Êñ ma Yisu hanañ hadên thêlô, “Aên ba miñ hatôm yandam ôpatu ba hêv athên bên hadên ya anên athên bên êndên môlô ami. Ma mi.”

Abô loñ kapô hathak nê kambom eyabin ku yak wain

(Mat 21:33-46; Mak 12:1-12)

⁹* Ma Yisu hanañ abô loñ kapô te hadên avômalô, “Anyô te havatho anên ku yak wain ma hêv hadên nê ku doho ek neyabin ba hanañ nena, ‘Waklavôn yak wain hik anôn ma nombak vose ni ôdôn ju ba nônmê vi êndên ya ma noja vi êtôm môlônim vuli.’ Ma hi hamô loñ buyañ sawa daim.”

¹⁰ Ma waklavôn yak wain hik anôn hayô ma hêv anên anyô ku te ba hi hadên thêlô ek enja anên sam. Ma doñtom thêlô ik yani kambom ba êv yani hi oyañ.

¹¹ Êñ ma ku anên alañ hêv anyô ku yañ ba hi hadên thêlô, ma doñtom thêlô idum kobom kambom hadên yani lôk ik yani ma êv yani vê oyañ ba hi.

¹² Yôv ma hêv anyô ku te lô ba hi, ma doñtom nê ku takên ibulin yani ma êvôn yani ba ibi yani hi.

¹³ “Aên ba ku alañ hanañ hadên yanida nena, ‘Yandum malê? Tem yanêm yenañ okna atu ba yalenhavin bên anôn. Ya-hadam aên ma tem nedañ anên abô.’”

¹⁴ Ma doñtom nê ku êyê namalô hayô ma enañ hadên i nena, ‘Ôpêntêk ma ku alañ anên nakaduñ ba tem eyabin lambô anên ku. Alalô ik yani vônô ma ku êñ tem imbitak alalôaniñ.’”

¹⁵ Ba intu evaloñ yani ba êvôn hale yain ma ik yani vônô.

“Aên ba ku anên alañ tem indum malê êndên thêlô?”

¹⁶ Tem ni injik nê ku takên vônô ma nêk ku êñ êndên anyô vi ek neyabin.”

Ma avômalô elañ abô loñ kapô êñ ma enañ, “Yêlô adô abô loñ kapô êñ injik anôn!”

¹⁷ Ma doñtom Yisu hatitin thêlô lôklokwañ ma hanañ, “Ma bôk eto abô êntêk aên eka? “Valu atu ba nê elav unyak êpôlik hathak, ma lêk habitak landin anôn.’”

Kapyâ Yey 118:22

* 19:46: Ais 56:7; Jer 7:11 * 19:47: Luk 21:37 * 20:9: Ais 5:1 * 20:18: Ais 8:14-15

18 *Ma avômalô takatu ba êv yak hayôhêk valu êntêk, ma tem nipup nenanena. Mena valu êñ hêv yak hayôhêk anyôla, ma tem ipulusik ba imbitak malimmalim.”

19 Ma nê bêñbêñ êbôk da lôk nê lôkawk hathak abô balabuñ eyala nena Yisu hanañ abô loñ kapô êñ hathak thêlô. Ba intu êbôlêm loñôndê ek nebalonñ yani, ma doñtom êkô hathak avômalô.

*Nênêm takis êndêñ Sisa mena dô
(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)*

20 *Yôv ma nê bêñbêñ maleñ hadahalin Yisu ek nebalonñ yani esak anêñ abô. Ma thêlô êv nê kambom doho vuli ek nimbitak êtôm nê thêthônñ ek nesau Yisu. Thêlô elav gwasilim ek nebalonñ Yisu anêñ abô êndôk ba nêñêm yani êndêñ Lom iniñ anyô bêñ Pailat.

21 Êñ ma thêlô enañ hadêñ Yisu nena, “Kêdônñwaga, yêlô ayala nena anêm abô sapêñ ma abô avanônñ iyom. Ma hudum kobom doñtom hadêñ avômalô sapêñ lôk hôdônñ avômalô hathak Wapômbêñ anêñ abô ma thêthônñ iyom.

22 Aêñ ba lemhabi aisê? Bumalô iniñ balabuñ hanañ nena yêlô hatôm nanêm valuselenñ êndêñ Sisa mena mi e?”

23 Yisu hayala thêlônñ auk ba hanañ hadêñ thêlô,

24 “Môlô unñgwik valuselenñ te thô ek yangê. Opalê anêñ dahô lôk athêñ hêk valuselenñ êntêk?” Ma thêlô enañ, “Sisa.”

25 Êñ ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Sisa anêñ nômkama ma nônêm êndêñ Sisa da. Ma Wapômbêñ anêñ nômkama ma nônêm êndêñ Wapômbêñ da.”

26 Yisu hanañ aêñ ba avômalô sapêñ elañô. Ba intu nê êñ miñ hatôm nebalonñ yani esak anêñ abô ami. Ma esonñ kambom hathak anêñ abô ba thêlô bônônñ.

*Abô hathak nê ñama tem nimbiyô aisê
(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)*

27 Ma Sadyusi doho i hadêñ Yisu. Thêlô ma ôdônñ te atu ba enañ nena nê ñama tem miñ nimbiyô esak loñbô ami. Aêñ ba intu enañ hik Yisu liñ nena,

28 * “Kêdônñwaga, Mose hato hadêñ alalô nena, ‘Anyô te hama ba nali mi ma anêñ

yanñ hamô, ma enja avi tốp êñ ek imbi yanñ atu ba hama anêñ nakaduñ vê.’

29 Aêñ ba nê lôk iviyanñ bahenñvi ba lahavuju êmô. Ma bôp hawa avi te ba hama ma nakaduñ mi.

30 Ma nôk enja avi tốp êñ, hawa ba hama ba nakaduñ mi.

31 Ma ñgwa aêñ iyom. Ma iviyanñ takatu ba êmô ma nesopa kobom doñtom êñ iyom.

32 Vêm ma avi tốp êñ hama haviñ.

33 Ma waklavônñ nê ñama iviyô hathak loñbô ma avi tốp atu ba nê lôk iviyanñ bahenñvi ba lahavuju takatu ba ewa ma alisê te anêñ avi?”

34 Ma Yisu hanañ viyanñ hadêñ thêlô nena, “Avômalô pik ethak ewa i,

35 ma doñtom avômalô takatu ba Wapômbêñ hêv i bulubiñ ba ewa lôkmala hathak loñbô, thêlô êñ miñ hatôm neja i esak loñbô ami.

36 Thêlô ma tem nêtôm añela ba intu tem miñ nema ami. Wapômbêñ bôk hik thêlô liñ yôv hêk ñama ba intu hik thô nena thêlô ma yani anêñ nali.

37 * “Mose da anêñ abô hik thô nena nê ñama tem nimbiyô esak loñbô. Sêbôk ba Mose hayê atum hathañ hamô alokwanñ liñ ma halam Anyô Bêñ nena ‘Abraham lo Aisak ma Jekop iniñ Wapômbêñ.’

38 Alalô ayala nena Wapômbêñ ma miñ nê ñama iniñ Wapômbêñ ami. Mi, yani ma nê lôkmala iyom iniñ Wapômbêñ ek malê nena yani hayala nena avômalô lôkthô ma êmô lôkmala.”

39 Nê lôkawk hathak abô balabuñ doho elañô abô êñ ma enañ hadêñ Yisu aêntêk, “Êê, Kêdônñwaga, anêm abô ma mavi anônñ!”

40 Ma avômalô sapêñ elañô anêñ abô ba êkô ma miñ enañ hik yani liñ ek nesau yani esak loñbô ami.

Mesia ma opalê anêñ lim lukmuk?

(Mat 22:41-23:36; Mak 12:35-40; Luk 11:37-54)

41 Yôv ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Avômalô ethak enañ nena Mesia ma Devit anêñ lim lukmuk eka?”

42 Hêk Kapya Yeñ kapô ma Devit da hanañ aêntêk,

“Anyô Bêᶇ Wapômbêᶇ hanaᶇ hadêᶇ yenaᶇ Anyô Bêᶇ Mesia nena,

“Ômô yabaheᶇ vianôᶇ

⁴³ endeba yatak ᶇê takatu ba ik vovak hadêᶇ o nêᶇmô vemkapô vibinᶇ am.” ’

Kapya Yeᶇ 110:1

⁴⁴ Ma Devit da bôk halam Mesia nena anêᶇ Anyô Bêᶇ. Ma aisê ka Mesia ma yani anêᶇ lim lôk anêᶇ Anyô Bêᶇ imbinᶇ?”

⁴⁵ Avômalô elañô Yisu anêᶇ abô iminᶇ denañ ma Yisu hanaᶇ hadêᶇ anêᶇ ᶇê ku aêntêk,

⁴⁶ “Môlô noyabinᶇ am ek ᶇê lôkawk hathak abô balabuᶇ. Thêlô leᶇᶇᶇhavinᶇ nijik kwêv daim kêkêlô ba nembêᶇ ek avômalô nebam i. Ma leᶇᶇᶇhavinᶇ avômalô nenaᶇ nena, ‘Waklêvôᶇ anyô bêᶇ’ êᶇmô loᶇ ethak doᶇtom halôk. Ma leᶇᶇᶇhavinᶇ nêᶇmô êtôm ᶇê bêᶇbêᶇ êᶇmô unyak yeᶇ kapô. Ma avômalô eᶇgabôm nôᶇm bêᶇ ma leᶇᶇᶇhavinᶇ neᶇañ nôᶇm êᶇmô ᶇê bêᶇbêᶇ ininᶇ loᶇ ethak êᶇmô.

⁴⁷ Thêlô esau avi tôp ek neᶇa ininᶇ unyak ba eteᶇ mek daim bomaᶇ ek avômalô nêᶇê. Wapômbêᶇ tem nêᶇm vovaᶇ kambom êndêᶇ i.”

21

*Avi tôp te anêᶇ da
(Mak 12:41-44)*

¹ Yisu hamô Wapômbêᶇ anêᶇ unyak ba hayê ᶇê lôk nôᶇkama bêᶇ etak ininᶇ valuseleᶇ halôk alapa da.

² Ma avi tôp te atu ba nôᶇkama mi anôᶇ hayô ma hatak anêᶇ da hatôm valuseleᶇ thalaleᶇ ju iyom halôk alapa da êᶇ.

³ *Yisu hayê ma hanaᶇ nena, “Yanaᶇ avanôᶇ binᶇ êndêᶇ môlô nena avi tôp êntêk hêv valuseleᶇ bêᶇ anôᶇ hamôᶇ ek avômalô takêntêk sapêᶇ.

⁴ Avômalô nôᶇmbêᶇ êntêk ininᶇ valu bêᶇ anôᶇ hamô ma doᶇtom êv doktena iyom. Ma avi tôp êntêk ma nôᶇkama mi anôᶇ ma lêk hêv anêᶇ valuseleᶇ sapêᶇ ba miᶇ havalonᶇ dokte loᶇ ami.”

*Yisu hanaᶇ abô hathak unyak mathenᶇ
Jelusalem
(Mat 24:1-2; Mak 13:1-2)*

⁵ ᶇê ku doho enañ abô hathak valu kêkêlô lôk nôᶇm da mavi anôᶇ atu ba etak hathak unyak mathenᶇ ek anêᶇ lêlêyaᶇ mavi anôᶇ. Êᶇ ma Yisu hanaᶇ,

⁶ * “Odanô katô. Nôᶇm takêntêk ba lêk môlô ôyê, malainᶇ bêᶇ tem imbitak ba ᶇê vovak tem nijik nôᶇmkama mavi nôᶇmbêᶇ êntêk pesa ba valu yaᶇ miᶇ hatôm êyômô yaᶇ loᶇ ami.”

*Malainᶇ lomaloma tem nimbitak
(Mat 24:3-14; 10:17-22; Mak 13:3-13)*

⁷ Ma thêlô enañ hik Yisu liᶇ nena, “Kêdôᶇwaga, anᶇê intu nôᶇm takêᶇ tem imbitak? Ma malê intu tem imbitak ek injik thô nena nôᶇm takêᶇ lêk habobo?”

⁸ Ma Yisu hanaᶇ, “Noyabinᶇ am, avômalô tem nindum ek nesau môlô. ᶇê lomaloma tem nêlêᶇ esak yenaᶇ athêᶇ ba nenaᶇ nena, ‘Ya ma Mesia atu’. Lôk nenaᶇ nena, ‘Waklavôᶇ pik lo leᶇ anêᶇ danᶇ lêk habobo tem êyô.’ Ma doᶇtom miᶇ nôᶇnêᶇmiminᶇ ininᶇ abô ba nosopa ami.

⁹ Môlô olaᶇô vovak bêᶇ ba avômalô iki vônô, êᶇ ma miᶇ nôkô ami. Nôᶇm takêᶇ tem imbitak êᶇmôᶇ, ma doᶇtom pik lo leᶇ anêᶇ danᶇ tem miᶇ imbitak ketheᶇ oyaᶇ ami.”

¹⁰ Êᶇ ma Yisu hanaᶇ, “Ma avômalô ôdôᶇ yaᶇ tem nijik vovak imbinᶇ ôdôᶇ yaᶇ. Ma kinᶇ yaᶇ lôk anêᶇ avômalô tem nijik vovak êndêᶇ kinᶇ yaᶇ.

¹¹ Ma loᶇ lomaloma ma duviaᶇ lôk bôm ma liᶇᶇ bêᶇ tem êyô injik avômalô bêᶇ anôᶇ vônô. Lavôᶇᶇᶇ loᶇkmaᶇᶇᶇᶇ lomaloma tem êᶇᶇêk leᶇlêvôᶇ ba indum avômalô nêkô kambom anôᶇ.

¹² “Ma nôᶇm takêᶇ tem miᶇ imbitak ami denañ ma tem nebalonᶇ môlô ba nindum kambom êndêᶇ môlô. Ma tem nenaᶇ môlô bêᶇ iminᶇ unyak yeᶇ lôk nindum abô ek netak môlô êndôk koladôᶇ. Môlô osopa ya ba intu tem neᶇa môlô ba unu numinᶇ kinᶇ lôk ininᶇ ᶇê bêᶇbêᶇ malenᶇᶇ.

¹³ Ma nôᶇm êᶇ tem imbitak êtôm loᶇôndê ek nonañ yenaᶇ Abô Mavi bêᶇ êndêᶇ i.

¹⁴ *Ma miᶇ lemimimbi nena, ‘Dokte ka yêlô nanaᶇ aisê êndêᶇ thêlô’ ami.

¹⁵ *Ek malê nena yada tem yanêᶇm abô lôkawk mavi êndêᶇ môlô. Ma ᶇê takatu ba

* 21:3: 2Ko 8:12 * 21:6: Luk 19:44 * 21:14: Luk 12:11-12 * 21:15: Ap 6:10 * 21:16: Mat 10:21-22

idum abô ek môlô ma miñ hatôm nijik abô êñ pesa ami.

16 *Avômalô tem nenanj môlô bêñ ba tem nijik môlô doho vônô ma môlônim lemami lôk môlôviyanj lôk anêm thalalenj lôk anêm anyô môlô tem nindum aêñ iyom.

17 Môlô ma yenanj avômalô ba intu avômalô sapêñ tem nêpôlik esak môlô.

18 Ma donjom Wapômbêñ tem eyabinj môlô ba lemimkadôk ñauñ te miñ hatôm nêm yak ami.

19 Ma môlô numiñ lôklokwanj ma tem noja lôkmala êtôm wak nômbêñ intu sapêñ.”

Tem nimbuliñ Jelusalem

(Mat 24:15-28; Mak 13:14-23)

20 Ma Yisu hanañ, “Môlô ôyê nena ñê vovak lodôñlodôñ êyô evenj Jelusalem luvi, êñ ma môlô noyala nena tem nimbuliñ malak lôñ êñ kethenj.

21 Aêñ ba môlô takatu ba ômô Judia kapô, ma nôsôv ba unu dumlolê. Ma môlô takatu ba ômô Jelusalem kapô, ma unu viyaiñ kethenj. Ma môlô takatu ba ômô Jelusalem viyaiñ, ma miñ unu kapô ami.

22 *Ek malê nena waklavôñ êñ ma Wapômbêñ anêñ wakma nêm vovañ viyanj ek abô takatu ba hêk Wapômbêñ anêñ kapya ma tem injik anôñ.

23 Ai, kikaknena. Waklavôñ êñ ma tem malaiñ bêñ ek avi takatu ba esabenj lôk avi takatu ba êv sôm hadêñ nali ek malê nena malaiñ lôk vovañ bêñ tem imbitak Israeñ iniñ pik êntêk, ma Wapômbêñ anêñ lamanij tem êyô êmô avômalô pik êñ.

24 *Nê vovak tem ini Jelusalem ma iniñ biñ vovak tem injik avômalô Jelusalem pôpônô. Ma tem neja avômalô Jelusalem vi ba ini pik lomaloma. Ma avômalô loñ buyañ tem nêyô nêmô Jelusalem ba neyabinj Jelusalem endeba ñê loñ buyañ iniñ waklavôñ anêñ danj am.”

Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem endelêm

(Mat 24:29-35; 13:24-31)

25 * “Ma lavôñij tem êpôm wak lo ayôñ ma vuliñ. Ma ñgwêk budum tem injik ba pôk lôklala bomañ ba avômalô pik sapêñ

tem nedañô ba nêkô kambom anôñ ba iniñ auk tem ni mayaliv.

26 Ma nôm takatu ba hamô leñ tem nedowaliñ ba avômalô tem nêkô ba nemayak esak malaiñ bêñ atu ba tem imbitak pik.

27 *Ma wak êñ ma tem thêlô nêgê Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem êyô êmô buliv ba êlêm imbiñ anêñ lôkliñyak lôk anêñ deda lôkmanjiñ.

28 Nôm kama takêñ hadum ek imbitak ma numiñ ba nônêm malemim esak leñ ek malê nena waklavôñ Wapômbêñ nêm môlô vê êñjêk unim malaiñ lêk habobo.”

29 Ma Yisu hanañ abô loñ kapô te hadêñ thêlô aêntêk, “Lemimimbi esak alokwanj belej* lôk alokwanj vi imbiñ.

30 Ôyê nena alokwanj takêntêk habi ñauñ belap, êñ ma oyala nena wak mavi lêk habobo.

31 Ma aêñ iyom, môlô ôyê nôm takêñ habitak, êñ ma noyala nena Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak tem êyô kethenj.

32 “Yanañ avanôñ êndêñ môlô nena avômalô bôlôñ êntêk tem miñ nema ami denañ ma nôm takêntêk sapêñ tem imbitak.

33 Pik lo leñ tem nêm yak ba ni, ma donjom yenanj abô bute miñ hatôm nêm yak ami.

34-35 “Môlô noyabinj am. Anyô Anêñ Nakaduñ tem êlêm esak loñbô ba tem êpôm avômalô pik sapêñ. Môlô udum pik anêñ kobom ba unum waiñ ba olo molo lôk lemimhikam hathak nômkama pik, ma wak êñ tem enja môlô kethenj êtôm gwasilim ba tem nosoñ kambom.

36 Aêñ ba wak nômbêñ intu ma môlô noyabinj am lôklokwanj ba notenj mek ek Wapômbêñ nêm môlô sa ek numiñ lôklokwanj ek nôm takêntêk miñ hatôm imbuliñ môlô ami. Êñ ma môlô hatôm numiñ Anyô Anêñ Nakaduñ atu ma.”

37 Wak nômbêñ intu ma Yisu hadôñ avômalô hamô Wapômbêñ anêñ unyak matheñ. Ma bôlôvôñ ma yani hathak hi hamô Dum Oliv.

* 21:22: Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7 * 21:24: Sng 79:1; ALK 11:2 * 21:25: Ais 13:10; Ese 32:7; Jol 2:31; ALK 6:12-13

* 21:27: Dan 7:13; Mat 26:64; ALK 1:7 * 21:29: Abô Bômbôm ma “fik”. Nôñgô Mat 24:32.

38 Ma lôkbôk momañiniñ ma avômalô sapêñ ethak i unyak mathen ek elañô Yisu anêñ abô.

22

Judas hanañ Yisu bêñ

(*Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53*)

1 Waklavôn anêñ athêñ nena Eyañ Polom Yis Mi lêk habobo ba thêlô elam waklavôn êñ nena Hale Ba Hi.*

2 Ma nê bêñbêñ êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ êbôlêm loñôndê ek nijik Yisu vônô ek malê nena thêlô êkô ek avômalô.

3 *Ma Sadañ halôk Judas Iskaliot la. Yani ma nê ku laumiñ ba lahavuñu takatu te.

4 Yani hi ba hanañ abô haviñ nê bêñbêñ êbôk da lôk unyak mathen iniñ sôp bidoñ nena yani tem enañ Yisu bêñ aisê?

5 Nê êñ leñimavi ma thêlô evak abô ek nêñem valuselen êndêñ yani.

6 Êñ ma Judas halôk hathak thêlôniñ abô ba hadum ek nêñ Yisu êndôk thêlô baheññ êndêñ wak te atu ba avômalô miñ êmô haviñ Yisu ami.

Nê ku lokwanju êpôpêk nôm

(*Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30*)

7 *Waklavôn anêñ athêñ nena Eyañ Polom Yis Mi hayô. Wak êñ ma thêlô ik boksipsip nakaduñ te vônô ek leñimabi waklavôn anêñ athêñ nena Hale ba Hi.

8 Êñ ma Yisu hêv Pita lo Jon ba i ma hanañ, “Mamu unu nôpôpêk nôm waklavôn Hale ba Hi ek alalô anğan.”

9 Ma thai enañ hik Yisu liñ, “Yai napôpêk nôm êmô êsê?”

10 Ma Yisu hanañ hadêñ thai nena, “Odanô. Mamu unu malak bêñ kapô ma tem nôpôm anyô te hawa nğan lôk un. Ma nosopa yani ba numbitak nôyô unyak atu ba yani habitak hayô ba hi.

11 Êñ ma nonañ êndêñ unyak anêñ alañ nena, ‘Kêdônwaga hanañ hik o liñ nena

unyak kapô atu ba yanğan nôm waklavôn Hale ba Hi imbiñ yenañ nê ku hamô êsê?”

12 Êñ ma tem injik unyak kapô bêñ atu ba hêk vuliñ thô êndêñ mamu. Unyak kapô êñ ma nômkama sapêñ bôk hamô yôv. Ba intu nôpôpêk nôm êmô loñ êñ.”

13 Êñ ma thai i ma êpôm nômkama sapêñ hatôm atu ba yani hanañ. Êñ ma thai êpôpêk waklavôn Hale ba Hi anêñ nôm.

Yisu hêv polom lôk waiñ hadêñ anêñ nê ku

(*Mat 26:26-30; Mak 14:22-26; 1Ko 11:23-25*)

14 Wakma nejan nôm hayô ma Yisu hayañ nôm hamô haviñ anêñ aposel.

15 Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Ya vovañ ek yanğan nôm waklavôn Hale ba Hi imbiñ môlô vêm ka yanja vovañ.

16 Yahanañ avanôn nena tem miñ yanğan nôm êntêk esak loñbô ami endeba waklavôn Hale ba Hi injik anôn êñjêk Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak am.”

17 Ma yani hawa waiñ lôk tase ma hêv lamavi ma hanañ, “Noja ba nunum imbiñ am.

18 Yanañ êndêñ môlô nena tem miñ hatôm yanum waiñ esak loñbô ami endeba Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak êlêm am.”

19 Ma yani hawa polom te ma hêv lamavi ma haya ba hêv hadêñ thêlô ma hanañ, “Êntêk ma yenañ vathiap atu ba yahêv ek nêñ môlô sa. Nundum aêñ ek lemimimbi ya.”

20 Eyañ vêm ma hadum aêñ hathak tase lôk waiñ ma hanañ, “Êntêk ma tabô lukmuk atu ba yahavak hathak yenañ thalalen ba tem yanğasô ek nêñ môlô sa.

21 *Ma donjom odanô. Ôpatu ba tem enañ ya bêñ lêk hayañ nôm haviñ ya.

22 Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem indum êtôm atu ba Wapômbêñ bôk hanañ yôv, ma donjom alikakna. Malaiñ bêñ ek ôpatu ba hanañ yani bêñ.”

23 Nê ku elañô abô êñ ma thêlôda enañ hik i liñ nena, “Opalê te tem indum nôm êñ?”

* **22:1:** Sêbôk ba Wapômbêñ hêv anêñ anjela atu ba idum ku injik anyô vônô ma hik nê Ijip iniñ nali vônô. Ma donjom nê Israe el esaba thalalen hathak unyak abôlêk ba intu anjela miñ hik iniñ nali ami. Yani hayê thalalen ma hatak ma hale ba hi. * **22:3:** Jon 13:2,27 * **22:7:** Kis 12:1-27 * **22:21:** Sng 41:9; Jon 13:21-22 * **22:24:** Luk 9:46

24 *Ma Yisu anêñ nê ku êkôki nena thêlônin opalê tem êtôm thêlônin anyô bêñ êmô loñ lôklijyak atu ba tem imbitak embenjam.

25 *Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Avômalô daluk iniñ kin ethak ebam i ba ibulin nê takatu ba êmô thêlô vibin. Ma nê lôk athêñ leññhavin avômalô nebam thêlô nena ‘Nê wapôm mavi’.

26 *Ma donjom mólô miñ nundum aêñ ami. Mólônim anyô lôk athêñ indum êtôm anyô athêñ mi. Ma mólônim anyô bêñ indum ku êtôm anyô ku oyan.

27 *Opalê te ma anyô bêñ, ôpatu ba halôk hamô ba hayañ nômmena ôpatu ba hapôpêk nômm? Ôpatu ba halôk hamô ba hayañ nômm, aêñ e? Ma donjom yahamô haviñ mólô hatôm anyô ku te.

28 “Mólô takatu ba malain lomaloma habitak ma donjom ômô haviñ ya dena.

29-30 *Ma yahêv athêñ ‘kin’ hadêñ mólô hatôm wakamik hêv hadêñ ya ek mólô tem onganwân nômm lôk nunum ñañ imbin ya êmô yenañ loñ lôklijyak. Ma mólô tem nôtôm kin ek noyabin avômalô Israêl ôdôn laumin ba lahavuju takatu.”

Yisu hanañ nena Pita tem enañ nena hathôn yani palin

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38)

31 Ma Yisu hanañ, “Saimon, Saimon, ondanô. Sadañ hanañ hik Wapômbêñ lin ek yani êyôkwijn mólô êtôm lovak hayôkwijn alokwan te ek êñjê nena o lôklokwan mena mi e?”

32 *Ma donjom lêk yahateñ mek yôv ek anêmm hôêvhavin miñ nêmm yak ami. Ma hole o liliñ, êñ ma ombatho mólôvian loñ.”

33 Ma donjom Pita hanañ, “Anyô Bêñ, ya anyô lôklokwan ba ya hatôm yamô koladôn ba yama imbin o.”

34 Ma donjom Yisu hanañ nena, “Pita, yanañ êndêñ o nena bôlôvôn êntêk ma tale miñ halañ ami dena, ma tem onañ êtôm bôlôn lô nena hôthôn ya palin.”

Noja valuseleñ lôk vak ma bin vovak

35 *Yôv ma Yisu hanañ hadêñ thêlô aêntêk, “Bôk yahêv mólô ba u ma miñ mólô ova valuseleñ lôk vak lôk vemimkapô bokngôp haviñ mólô ami. Wak êñ ma mólô nômkama mi e?”

Ma thêlô ena, “Mi, hamô.”

36 Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Ma donjom lêk anêmm valuseleñ lôk vak hamô ma noja. Ma o bin vovak mi, ma nêmm anêmm kwêv daim ek nêmm vuli ma onja bin vovak esak.

37 *Ek malê nena Wapômbêñ anêñ kapya hanañ aêntêk, ‘Thêlô tem nêgê yani êtôm anyô kambom te.’ Abô êñ tem injik anôn esak ya ma nômkama sapêñ atu ba hathak ya ma anêñ dan tem êyô.”

38 Ma thêlô ena, “Anyô Bêñ, nôngô yêlôanin bin vovak ju êntêk hamin.”

Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Yôv.”

Yisu hateñ mek hamô Dum Oliv

(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)

39 Yisu hatak Jelusalem ma hi Dum Oliv hatôm hathak hadum, ma nê ku esopa yani.

40 Yisu hayô loñ êñ ma hanañ hadêñ thêlô nena, “Noten mek ek miñ nômm yak ba nundum kambom ami.”

41 Ma hatak thêlô ba hi daim dokte. Ma halek vadôn lêlô ma hateñ mek aêntêk,

42 “Wakamik, lemhavin nêmm tase êntêk vê êñjêk ya, ma nêmm vê. Ma donjom miñ osopa yenañ yalenhavin ami. Mi, osopa oda anêmm lemhavin.”

43 Ma aña te anêñ leñ hayô ek yani ma havatho yani loñ.

44 Yisu kapô malain kambom ba hateñ mek lôklokwan ba vovanik hatektek halôk pik hatôm thalalen.

45 Yani hateñ mek yôv ma haviyô hamin ma hi hadêñ anêñ nê ku ma hayê thêlô êk sôm ek malê nena thêlônin kapôlônin malain kambom.

46 Ma hanañ hadêñ thêlô, “Mólô ôêk sôm eka? Numbiyô noten mek ek miñ nômm yak ba nundum kambom ami.”

Thêlô evalon Yisu

(Mat 26:47-56; Mak 14:43-52; Jon 18:1-11)

* 22:25: Mat 20:25-27; Mak 10:42-45 * 22:26: Mat 23:11; Mak 9:35 * 22:27: Jon 13:12-15 * 22:29-30: Mat 19:28 * 22:32: Jon 17:15 * 22:35: Luk 9:3; 10:4 * 22:37: Ais 53:12

47 Yisu hanañ abô denañ ma avômalô bêñ anôñ êyô. Ôpatu ba elam nena Judas, yani ma nê ku laumiñ ba lahavuju takatu te, intu halom thêlô ba êlêm. Yani hayô ek indinju Yisu,

48 ma donjom Yisu hanañ hik ôpêñ liñ aêntêk, “Judas, hudum ek undinju Anyô Anêñ Nakaduñ atu ek onañ yani bêñ e?”

49 Êñ ma nê ku eyala nôm atu ba tem imbitak ba intu enañ, “Anyô Bêñ, yêlô nanjik thêlô esak biñ vovak e?”

50 Êñ ma thêlônin anyô te hale anyô bêñ habôk da anêñ anyô ku te limbuk vianôñ vé.

51 Ma Yisu hayê ma hanañ, “Dô.” Ma hatak bañ hayôhêk ôpêñ limbuk ma habitak mavi hathak lonjbô.

52 Êñ ma Yisu hanañ hadêñ nê bêñbêñ êbôk da lôk unyak mathen inin sôp bidonj lôk nê bêñbêñ takatu ba êlêm ek nebalonj yani aêntêk, “Ya ma anyô kambom anôñ ba intu owa biñ vovak lôk okdiba ba ôlêm ek nobalonj ya e?”

53 Aisê? Wak nômbêñ intu ma yahamô unyak mathen anêñ piklêvônj haviñ mólô ma miñ ovalonj ya ami eka? Ma donjom lêk ma momaninij hayabinj pik ba intu mólônim waklavônj.”

*Pita hanañ nena yani hathônj Yisu paliñ
(Mat 26:69-75; Mak 14:66-72; Jon 18:15-18,25-27)*

54 *Ma evalonj Yisu ba ewa ba i êyô anyô bêñ habôk da anêñ unyak. Ma Pita hasopa havenj yam ma donjom havenj daim dokte.

55 Anyô doho ebanj atum hamô unyak êñ anêñ badêñ kapô, ma Pita hi halôk hamô haviñ thêlô.

56 Pita hamô atum deda ma avi ku te hatitinj yani ma hanañ, “Anyô êntêk ma hathak hamô haviñ Yisu.”

57 Ma donjom Pita hanañ, “Livônj, ya-hathônj ôpêñ paliñ.”

58 Kasana ma anyô yan hayê yani ma hanañ, “O ma nê takatu inin anyô te.”

Ma donjom Pita hanañ, “Mi anôñ.”

59 Yani hamô hatôm wakma te ma anyô yan hanañ lôklokwanj hathak lonjbô nena,

“Avanônj biñ, yani ma anyô Galili te. Aêñ ba yani ma Yisu anêñ anyô ku te.”

60 Ma Pita hanañ, “Aiañ, yahathônj anêm abô paliñ!” Pita hanañ denañ ma tale halan.

61 Ma Anyô Bêñ hik i liliñ ma hatitinj Pita ma Pita lahabi anêñ abô atu ba hanañ, “Tale miñ halan ami denañ ma tem onañ êtôm bôlônj lô nena hôthônj ya paliñ.”

62 Êñ ma Pita hale yainj ma lahiki ba halan bêñ.

*Ik Yisu lôk emalik hathak
(Mat 26:67-68; Mak 14:65)*

63 Nê takatu ba evalonj Yisu enañ abôma hathak yani ma ik yani.

64 Thêlô ivuliv thohavloma sinj ma ik yani ba enañ nena, “O plopet te ma onañ nena opalê intu hik o?”

65 Ma enañ abô kambom lomaloma hadêñ yani haviñ.

Enañ Yisu bêñ hamiñ Israe inin nê bêñbêñ malenin

(Mat 26:59-68; Mak 14:55-65; Jon 18:19-24)

66 Haviyô hayañ ma avômalô Israe inin nê bêñbêñ ethak donjom ek elanô abô. Nê bêñbêñ êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabunj êmô. Ma thêlô ewa Yisu ba enañ hik yani liñ,

67 * “Onañ êndêñ yêlô nena o ma Mesia e?”

Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Yanañ abô êñ êndêñ mólô, êñ ma mólô tem miñ nôñemimbinj ami.

68 Ma yanañ injik mólô liñ, ma tem miñ mólô nonañ viyanj ami.

69 *Ma donjom yaô ma Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem êyô êmô Wapômbêñ lôklokwanj anêñ bañ vianônj êtôm wak nômbêñ intu sapêñ.”

70 Ma thêlô sapêñ enañ hik yani liñ, “Aêñ ba oda ma Wapômbêñ anêñ Nakaduñ e?”

Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Mólôda oy-ala ba onañ.”

71 Êñ ma thêlô enañ, “Aisê ka alalô leninjavinj nadañô abô doho imbinj? Yani hanañ yanida bêñ ba alalô lêk alanô yôv.”

* 22:54: Mak 14:53-54 * 22:67: Jon 3:12 * 22:69: Ap 7:56

23

*Enañ Yisu bêḡ hamin Pailat ma
(Mat 27:11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)*

¹ Ma nê bêḡbêḡ takatu iviyô ma ewa Yisu ba i ek Pailat.

² Êḡ ma enañ yani bêḡ aêntêk, “Ôpêntêk habulinḡ yêlôaniḡ avômalô. Yani hadô môlô Lom noyabinḡ yêlô ba hanaḡ ek miḡ nênem takis êndêḡ Sisa ami. Ma hanaḡ nena yani ma Mesia. Mesia anêḡ ôdôḡ nena kinḡ.”

³ Ma Pailat hanaḡ hik Yisu linḡ, “O ma avômalô Israêl iniḡ kinḡ e?”

Ma Yisu hanaḡ nena, “Intu êḡ, hatôm intu honaḡ.”

⁴ Êḡ ma Pailat hanaḡ hadêḡ nê bêḡbêḡ êbôk da lôk avômalô nômbêḡ atu nena, “Miḡ yahapôm yani anêḡ kambom la ami.”

⁵ Ma doḡtom enañ lôklokwaḡ nena, “Yani hadôḡ avômalô ba halela iniḡ auk havenḡ Judia lôkthô. Môḡ hêk Galili aleba hayô loḡ êntêk.”

⁶ Pailat halaḡô abô êḡ ma hanaḡ hik thêlô linḡ, “Ôpêḡ ma anyô Galili e?”

⁷ *Pailat halaḡô nena Yisu halêm anêḡ Galili, êḡ ma hêv yani hi hadêḡ Helot ek malê nena yani hayabinḡ loḡ êḡ. Wak êḡ ma Helot hamô Jelusalem haviḡ.

⁸ Ma Helot hayê Yisu ba lamavi bêḡ anôḡ. Yani bôk halaḡô abô hathak Yisu ba la-haviḡ ênjê yani ma doḡtom mi aleba lêk hayê ma lahaviḡ Yisu indum lavôḡniḡ te ek yani ênjê.

⁹ Ba intu Helot hanaḡ hik Yisu linḡ bêḡ anôḡ, ma doḡtom yani bônôḡ iyom.

¹⁰ Ma nê bêḡbêḡ êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuḡ takatu ba iminḡ loḡ êḡ enañ abô lôklokwaḡ ba ibi yani linḡkupik hathak abô lomalama.

¹¹ Êḡ ma Helot lôk anêḡ nê vovak ewa kinḡ anêḡ kwêv thalalenḡ daim te ma ik hathak Yisu ma enañ abôma ba emalik hathak yani. Vêḡ ma Helot hêv yani ba hi ek Pailat hathak loḡbô.

¹² Bôk Helot lo Pailat êpôlik hathak i, ma doḡtom lêk ma thai ibitak nê môlô.

*Pailat hanaḡ ba ik Yisu hathak a
(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:38-19:16)*

¹³ Yôv ma Pailat halam nê bêḡbêḡ êbôk da lôk nê bêḡbêḡ lôk avômalô ba ethak doḡtom.

¹⁴ Ma hanaḡ, “Môlôwa anyô êntêk halêm hadêḡ ya ma môlô onañ nena anyô êntêk hanaḡ abôyaḡ hadêḡ avômalô ek thêlô nêndô Lom eyabinḡ thêlô. Ma môlô ômô ma yahanaḡ hik ôpêḡ linḡ hathak nôḡ takêḡ. Yôv ma môlô odaḡô. Miḡ yahapôm ôpêntêk anêḡ kambom takatu ba môlô onañ yani bêḡ hathak ami.

¹⁵ Ma Helot anêḡ auk aêḡ iyom ba intu hêv ôpêntêk halêm hadêḡ alalô hathak loḡbô. Odaḡô. Anyô êntêk miḡ hadum kambom te ek yanaḡ nena nijik yani vônô ami.

¹⁶⁻¹⁷ Aêḡ ba yambali yani ma yatak yani ba ni.”*

¹⁸ Ma doḡtom avômalô sapêḡ elam kaêk lôklala aêntêk, “Nijik ôpêntu vônô ma netak Balabas ba êlêm êndêḡ yêlô.”

¹⁹ (Balabas ma ôpatu ba hik vovak hadêḡ gavman Lom hamô Jelusalem kapô ba hik anyô te vônô ba êdô yani hamô koladôḡ.)

²⁰ Yôv ma Pailat hadum ek etak Yisu ba ni. Êḡ ma yani halam hadêḡ avômalô hathak loḡbô.

²¹ Ma doḡtom thêlô elam lôbôlôḡ aêntêk, “Nijik vônô esak a! Nijik vônô esak a!”

²² Yôv ma Pailat hanaḡ bôlôḡ te lô hadêḡ thêlô nena, “Eka? Yani hadum malê kambom? Ôdôḡ te miḡ hamô ek yaḡgik yani vônô ami. Aêḡ ba tem yambali yani ma yatak yani ba ni.”

²³ Ma doḡtom thêlô lôklokwaḡ kambom ba elam kaêk nena Pailat injik Yisu esak a. Thêlôniḡ kaêk êḡ ma bêḡ anôḡ ba Pailat halaḡô.

²⁴ Aêḡ ba Pailat hasopa thêlôniḡ abô

²⁵ ba hatak Balabas hadêḡ thêlô ma hêv Yisu hadêḡ nê vovak hatôm iniḡ lenḡjhaviḡ.

*Ik Yisu hathak a
(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)*

* **23:7:** Luk 3:1 * **23:16-17:** Nê lôkauk vi enañ nena abô doho atu ba Luk hatô ma hêk denañ. Abô êḡ ma aêntêk: Kobom te hamô Jelusalem aêntêk, “Hanaḡ aêḡ ek malê nena waklavôḡ nôḡ bêḡ êḡ anêḡ sondabêḡ tomtom ma hêv anyô koladôḡ te vê ba hi hadêḡ i”.

26 Thêlô ewa Yisu ba i ma êpôm anyô Sailini te halôk lojônôndê ba anêj athêj nena Saimon. Yani halêm anêj loj buyan ba hadum ek ni Jerusalem. Ma nê vovak evalonj yani ba êv Yisu anêj a ba hawa ba havenj Yisu yam.

27 Ma avômalô bêj anôj evenj Yisu yam, lôk avi doho elanj asêj malêj ba evenj yani yam.

28 Ma donjom Yisu hik i liliñ ma hanañ hadêj thêlô aêntêk, “Môlô avi Jerusalem, miñ nodanj ek ya ami. Mi, nodanj ek amda lôk nalumi.

29 *Odanô, malainj bêj tem êyô ma tem avômalô nenanj aêntêk, ‘Avi yamu atu ba avômena mi lôk miñ bôk êv sum ami, thêlô nêmo mavi ek malê nena iniñ avômena miñ hatôm nêpôm vovanj ami.’

30 *Wak êj ma avômalô tem nenanj êndênj dumlolê nena, ‘Upu ba usivunj yêlô.’ ”

31 Ma Yisu hanañ abô loj kapô te aêntêk, “Lêk ma idum kambom hadêj alokwanj lôkmala ma tem nindum malê êndênj alokwanj kapok?”

32 Ma thêlô ewa anyô kambom ju haviñ ek nijik vônô imbiñ Yisu.

33 Thêlô i êyô loj te ba anêj athêj nena Lenkadôk Lokwanj. Loj êj ma thêlô êthôkwênj Yisu lôk anyô kambom ju atu hathak a. Êthôkwênj yanj hamiñ Yisu banj vianônj ma yanj hamiñ banj vikenj.

34 *Ma Yisu hanañ, “Wakamik, nêmo thêlôninj kambom vê ek malê nena thêlô êthônj palinj ba idum.” Vêmo ma nê vovak ibi valu ek nêgê nena opalêla intu tem neja anêj kwêv lo sôp.

35 *Avômalô imiñ ba êyê iyom. Ma nê bêjbêj ibi yani liliñ ba enanj, “Yani bôk hêv avômalô vi bulubiñ. Yani ma Mesia, ôpatu ba Wapômbênj bôk hatak yôv ek nêmo avômalô bulubiñ, êj ma nêmo yanida bulubiñ.”

36 *Ma nê vovak êyô haviñ ba enanj abôma ma êv wainj maninj hadêj yani.

37 Ma enanj, “O ma avômalô Israel iniñ kinj e? Êj ma nêmo oda bulubiñ.”

38 Ma eto abô te hamiñ Yisu vulinj aêntêk,

AVÔMALÔ ISLAEL INIÑ KIN

39 Anyô kambom ju atu ba êthôkwênj haviñ Yisu ma yanj hanañ abôma hadêj Yisu nena, “O ma Mesia e? Êj ma nêmo oda bulubiñ lôk yai imbiñ.”

40 Ma donjom yanj halanjô abô êj ma hathanj yanj êj ba hanañ, “Alalô tem nama ba miñ hôkô ek Wapômbênj ami e?”

41 Alai adum kambom bêj anôj ba intu êv vovanj hadêj alai, ma donjom ôpêntêk ma miñ hadum kambom te ami.”

42 Êj ma hanañ, “Yisu, hôyô anêmo loj lôkliñyak ma lemimbi ya.”

43 Ma Yisu hanañ, “Yananj avanônj êndênj o nena yaô ma tem ômô imbiñ ya êmô malak lenj.”

Yisu hama

(*Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30*)

44-45 *Habobo waklêvônj binj ma mo-manjiniñ hayô pik sapênj vov ba hêk aleba hayô 3 kilok. Ma sôp bêj atu ba êthôkwênj hamiñ unyak matheñ kapô hapup hi luvi.

46 Ma Yisu halam kaêk lôklala nena, “Wakamik, oyabiñ yadahôlônj.” Yani hanañ aêj ma auk habitak ba hi ma hama.

47 Anyô vovak laik hayê nômo êj ma yani habô Wapômbênj anêj athêj ba hanañ, “Avanônj binj, ôpêntêk ma anyô thêthônj mavi.”

48 Ma avômalô takatu ba ethak donjom ba imiñ ek êyê, thêlô êyê nômo êj ba kapôlôninj malainj kambom ba ik binj daluk ba êvôi.

49 Ma donjom Yisu anêj avômalô sapênj lôk avi takatu ba evenj haviñ yani hêk Galili ba êlêm imiñ daim dokte ma êyê nômo takatu ba habitak.

Elav Yisu

(*Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42*)

50-51 Josep ma anyô Alimatia te anêj Judia. Yani hayabiñ waklavônj atu ba Wapômbênj anêj loj lôkliñyak tem êlêm pik. Yani ma anyô thêthônj mavi te ma Sanhedlin iniñ anyô bêj te. Ma miñ halôk hathak Sanhedlin iniñ auk atu ba ik Yisu vônô ami.

* 23:29: Luk 21:23 * 23:30: Hos 10:8; ALK 6:16 * 23:34: Sng 22:18; Ais 53:12 * 23:35: Sng 22:7-8 * 23:36: Sng 69:21 * 23:44-45: Hib 6:19-20; 10:19-20

52 Ba intu hi hadêḡ Pailat ma hanaḡ hik liḡ ek enja Yisu anêḡ kupik.

53 Êḡ ma hawa Yisu liḡkupik vê ma havuliv siḡ hathak sôp, ma hawa ba hi hadô hêk siô lukmuk atu ba ekolop valu ba abyanḡ ek nedav ḡê ḡama êndôk. Ma miḡ bôk êdô anyô ḡama la hêk ami.

54-55 Avi takatu ba esopa Yisu hêk Galili ba êlêm, ma esopa Josep ba i êyê valu abyanḡ atu ba êdô Yisu hêk. Wak êḡ ma waklavônḡ atu ba avômalô Israël nêpôpêk i ek nêgê Sabat.

56 *Aêḡ ba avi takêḡ i iniḡ unyak ma êpôpêk nôḡ ôv mavi lôk nôḡ lêḡlêḡ. Sabat hayô ma ewa lovak hatôm balabuḡ hanaḡ.

24

Yisu haviyô hathak loḡbô

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

1 Sonda êḡ anêḡ wak te môḡ anêḡ lôkbôk momaḡiniḡ ma avi ewa nôḡ ôv mavi takatu ba bôk epesaḡ yôv ba i siô.

2 Thêlô êyô ma êyê valu atu ba hamô lôv abôlêk lêk ibubi hi hamô daḡ.

3 Ma thêlô ibitak êyô kapô, ma doḡtom thêlô miḡ êpôm Anyô Bêḡ Yisu anêḡ kupik ami.

4 Ma thêlô lenḡḡhabi bêḡ anôḡ imiḡ denaḡ ma kethêḡ oyaḡ ma anyô ju lôk kwêv tha-puk hatôm damak hêv imiḡ haviḡ thêlô.

5 Êḡ ma avi takêḡ êkô ba êkôm ba êyê pik. Ma doḡtom thai enaḡ hadêḡ thêlô aêntêk, “Aisê ka môlô ôlêm ôbôlêm anyô lôkmala haveḡ ḡê ḡama iniḡ loḡ?”

6 *Yani miḡ hêk loḡ êntêk ami, ma yani lêk haviyô yôv. Ma môlô lemimbi abô sêbôk ba yani hanaḡ hadêḡ môlô hêk Galili.

7 Yani hanaḡ aêntêk, “Tem nêḡnêḡ Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu êndôk ḡê kambom ba-henḡ ba nijik yani vônô esak a ma êtôm wak lô ma tem imbiyô esak loḡbô.”

8 Êḡ ma thêlô lenḡḡhabi abô êḡ.

9 Êḡ ma thêlô etak siô ba êvôi ma enaḡ abô takêḡ sapêḡ hadêḡ ḡê ku laumiḡ ba lahavute lôk avômalô vi atu ba êmô haviḡ.

10 Avi takêḡ te ma Malia anêḡ Magadala, ma Joana lo Jems anêḡ talêbô Malia, lôk avi doho haviḡ.

11 Ma aposel elañô avi takêḡ iniḡ abô ba esoḡ nena enañ abô molo la ba miḡ êvhaveḡ ami.

12 Ma doḡtom Pita haviyô ma halaḡviḡ ba hi siô ma hakôm ba hayê sôp iyom hamô. Yôv ma yani hale hi anêḡ unyak hathak loḡbô ma lahabi bêḡ anôḡ hathak nôḡ takatu ba lêk habitak.

Yisu hapôm anyô lokwanju halôk loḡôndê (Mak 16:12-13)

13 Wak êḡ iyom ma anyô ku ju i malak Emeus. Loḡ êḡ hamô daim dokte hatôm 11 kilomita ek Jelusalem.

14 Thai evenḡ loḡôndê ba i ma enañ hathak nôḡ takatu ba habitak.

15 Thai enañ abô bêḡ anôḡ, ma Yisu da halêm haveḡ haviḡ thai,

16 ma doḡtom Yisu hik thai maleḡ loḡ ba miḡ eyala yani ami.

17 Ma yani hanaḡ hik thai liḡ, “Mamu onaḡ malê?”

Êḡ ma thai imiḡ ma idum hatôm thai elañ.

18 Anyô yaḡ anêḡ athêḡ nena Kelopas hanaḡ hik yani liḡ, “Êê, avômalô Jelusalem sapêḡ eyala nôḡ atu ba lêk habitak hêk loḡ êntêk, ma hoveḡ êsê ba miḡ hoyala ami?”

19 Ma Yisu hanaḡ hik thai liḡ, “Malê?”

Ma thai enañ hadêḡ yani nena, “Nôm takatu ba habitak hapôm Yisu anêḡ Nasalet. Yani ma plopet te ba hadum ku bêḡbêḡ ba anêḡ abô ma lôkliḡyak kambom hamiḡ Wapômbêḡ ma lôk avômalô sapêḡ maleḡniḡ.

20-21 *Ma yêlô lenḡḡhabi nena Yisu ma Mesia atu ba Wapômbêḡ hêv ek nêḡ Israël vê êḡjêk iniḡ malaiḡ. Ma doḡtom alalôaniḡ ḡê bêḡbêḡ lôk ḡê bêḡbêḡ êbôk da enañ yani bêḡ hadêḡ Lom iniḡ anyô bêḡ ba halôk hathak iniḡ abô ba intu ik vônô hathak a. Ma lêk ma wak te lô.

22 Ma yêlôaniḡ avi doho elela yêlôaniḡ auk. Hadêḡ lôkbôk momaḡiniḡ ma thêlô i siô

23 ma miḡ êpôm Yisu anêḡ kupik ami. Ma thêlô êvô êlêm ma enañ nena thêlô êyê wêḡ aḡela doho ba enañ nena Yisu hamô lôkmala.

* 23:56: Kis 20:10; Lo 5:14 * 24:6: Luk 9:22 * 24:20-21: Luk 19:11; Ap 1:6

24 *Ma yêlôaniñ anyô doho i siô ma êyê nô m taken hatôm atu ba avi enañ, ma donptom thêlô miñ êyê Yisu ami.”

25 Ma Yisu hanañ hadêñ thai nena, “Mamu nê auk mi lôk kapôlômim pulusikna ba intu miñ ôêvhaviñ plopet iniñ abô ami!

26 *Thêlô bôk enañ yôv nena Mesia tem enja vovañ takêñ vêm ka tem enja anêñ athêñ lôkmanñiñ êñjêk leñ.”

27 *Vêm ma yani hawa Wapômbêñ anêñ abô takatu ba bôk eto hathak yanida sa hadêñ thai. Môñ ma hanañ hathak Mose anêñ kapya vêm ma plopet sapêñ iniñ abô takatu ba bôk eto hathak yani haviñ.

28 Ma thêlô êyô malak Emeus ma Yisu hadum ek ni thêthô.

29 Ma donptom thai enañ lôklokwan, “Lêk yañsiñ habôk ba tem bôlôvôñ ba dô ma ômô imbiñ yai.” Êñ ma yani hi unyak kapô ek êñjêk imbiñ thai.

30 Yôv ma thêlô êmô ek nejan nô m ma yani hawa polom ba hêv mek ma haya ba hêv hadêñ thai.

31 Thai êyê ma malen hakyav ba eyala yani. Ma kethen oyañ ma yani mi.

32 Ma thai enañ hadêñ i nena, “Êê, avanôñ biñ. Alai aven loñôndê ma yani hik Wapômbêñ anêñ abô thô ba alaianiñ kapôlôñiñ hatôm atum hathañ.”

33 Ma bôlôñ donptom ma thai etak loñ êñ ma ele i Jerusalem hathak loñbô. Thai êyô ma êpôm nê ku laumiñ ba lahavute lôk anyô doho ethak donptom haviñ ba êmô.

34 *Ma thêlô enañ hadêñ thai aêntêk, “Avanôñ biñ nena Anyô Bêñ haviyô hathak loñbô ba yani hik i thô hadêñ Saimon.”

35 Yôv ma anyô ju êñ enañ nô m takatu ba hapôm thai halôk loñôndê lôk polom atu ba yani haya, êñ ma thai eyala nena Yisu.

Nê ku êyê Yisu hathak loñbô

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)

36 Nê ku enañ abô êmô denañ ma Yisu hamiñ thêlô malêvôñ ma hanañ, “Môlô kapôlômim êñjêk labali!”

37 *Ma thêlô eson nena ngôk anyô dahô ba êkô kambom.

38 Ma donptom Yisu hanañ, “Môlô oson ba unim auk hêv yak eka?

39 Ôngô yabaheñ lo yaveñ. Yada êñ êntêk ba nobalon yalenvinakupik. Ma ngôk linakupik mi, ma donptom yenañ ma hamô.”

40 Êñ ma Yisu hik va lo bañ thô hadêñ thêlô.

41 Thêlô êyê yani ma leniñmavi, ma donptom thêlôniñ auk mayaliv ba miñ êvhaviñ ami. Êñ ma Yisu hanañ, “Nôm doho hamô e?”

42 Êñ ma êv alim êbôk kabuk te vi,

43 ma yani hawa ba hayañ ma thêlô êyê.

44 *Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Bôk yahamô lôkmala haviñ môlô, ma yahanañ nena abô takatu ba bôk eto hathak ya ba hêk Mose anêñ Abô Balabuñ lôk Kapya Plopet ma Kapya Yen tem injik anôñ.”

45 Ma yani hik iniñ auk liñ ek neyala Wapômbêñ anêñ kapya

46 ba hanañ, “Wapômbêñ anêñ kapya hanañ nena Mesia tem enja vovañ ba ema ma êtôm wak lô ma tem imbiyô êñjêk nê ñama iniñ loñ esak loñbô.

47 Ma esak anêñ athêñ ma tem nenañ êndêñ nê Jerusalem lôk Israeñ ma avômalô loñ buyañ sapêñ nena nede kapôlôñiñ liliñ ek Wapômbêñ nê m iniñ kambom vê.

48 *Môlô lêk ôyê nô m takêñ yôv ba intu nonañ lôkthô bêñ.

49 *Odanô! Tem yanê m nô m atu ba Wakamik bôk havak abô ek nê m êyômô môlô. Aêñ ba nô mô Jerusalem endeba lôklokwan anêñ leñ êndôk êyômô môlô am.”

Yisu hathak leñ ba hi

(Mak 16:19-20; Ap 1:9-12)

50 Ma Yisu halom thêlô ba hi hayô Betani iniñ loñ ma hêv bañ liñ ba hêv mek hadêñ thêlô.

51 Hêv mek denañ ma hatak thêlô ma ewa yani hathak leñ ba hi.

52 Êñ ma thêlô êbô yani ma ele i Jerusalem lôk leniñmavi bêñ anôñ.

53 Ma wak nô mbêñ intu sapêñ ma êbô Wapômbêñ êmô unyak mathen.

* 24:24: Jon 20:3-10 * 24:26: Luk 9:22 * 24:27: Sng 22:1-21; Ais 53 * 24:34: 1Ko 15:4-5 * 24:37: Mat 14:26

* 24:44: Luk 9:22 * 24:48: Jon 15:27; Ap 1:8 * 24:49: Jon 14:16; 15:26; Ap 1:4

Abô Mavi atu ba Jon hato Abô môñ

Jon hato kapya êntêk. Yani ma anyô Israêl te. Yani ma anyô havôv alim vêm ma hasopa Yisu. Yani ma Yisu anêñ ñê ku laumiñ ba lahavuju takatu te ba intu hato hathak nômkama takatu ba habitak ba hayê hathak madaluk. Jon ma 'ñê ku ali atu ba Yisu hathak lahaviñ bêñ anôñ' (Jon 13:23; 19:26; 20:2; 21:7, 20, 24).

Jon anêñ abô môñ hêk kapya êntêk ma hanañ hathak Yisu intu opalê. Ma hato kapya êntêk ek avômalô nesam ba nêñemimbiñ nena Yisu ma Mesia atu lôk Wapômbêñ anêñ Nakaduñ. Ma hato ek nêñemimbiñ ek neja lôkmala esak anêñ athêñ (Jon 20:31).

Hato hadêñ 87 AD la.

Abô habitak hatôm anyô

¹ *Sêbôk atu ba môñ anôñ ma Abô hamô. Ma Abô êñ hamô haviñ Wapômbêñ ba Wapômbêñ da intu abô êñ

² ba hamô haviñ Wapômbêñ hadêñ sêbôk ba môñ anôñ.

³ *Abô êñ intu Wapômbêñ hapesañ nômkama sapêñ hathak. Nômlate atu ba miñ habitak ami, êñ ma miñ yani hapesañ ami.

⁴ *Abô êñ hadum ba nômkama sapêñ habitak lôkmala. Ma lôkmala êñ ma avômalô iniñ deda.

⁵ *Deda êñ habi hayô hêk momañiniñ. Ma momañiniñ êñ hathôñ paliñ ba miñ hatôm êñjêk deda êñ loñ siñ ami.

⁶ *Ma Wapômbêñ hêv anyô te halêm ba anêñ athêñ nena Jon.

⁷ Yani halêm ek injik Abô deda êñ thô ek avômalô sapêñ nedañô ba nêñemimbiñ.

⁸ Yanida ma miñ deda êñ ami ma halêm ek injik thô iyom.

⁹ *Deda êñ halêm pik ba habi hayô hêk avômalô. Deda êñ ma deda anôñ.

¹⁰ Wapômbêñ bôk hapesañ avômalô hathak Abô êñ ba halêm pik. Ma donjom êthôñ paliñ denañ.

¹¹ Yani hi ek anêñ avômalô, ma miñ ewa yani thô ami.

¹² Ma avômalô takatu ba ewa yani thô lôk êvhaviñ ma hatak avômalô takêñ ek nimbitak Wapômbêñ anêñ nali.

¹³ *Avômena takêñ ma Wapômbêñ da hapesañ loñôndê ba intu ibitak yanida anêñ nali. Ma miñ ibitak hatôm avômalô pik sapêñ atu ba ibitak ami. Lôk anyô te miñ habi thêlô vê ami. Ma taluvi lo lami miñ idum ba ibitak ami lôk miñ ibitak hathak lami iniñ lenjiñhaviñ ami. Mi.

¹⁴ *Abô êñ intu habitak anyô ba halêm hamô haviñ yêlô ba bôk ayê nena anyô lôkmañgiñ anôñ. Yani ma wapôm anêñ ôdôñ biñ ba hik nômkama avanôñ thô hadêñ avômalô. Yani ma Lambô anêñ Nakaduñ donjom êñ iyom ba intu Lambô hêv lôkmañgiñ êñ hadêñ yani.

¹⁵ Jon hik anyô êñ thô ba halam, "Bôk yahanañ yôv hathak anyô êntêk êñ nena, 'Anyô te tem emben ya yam. Ma donjom yani hamô hadêñ sêbôk ba miñ yahabitak ami. Ba intu yani ma bêñ ek ya.'"

¹⁶ Yani ma lôkmañgiñ anôñ ba anêñ wapôm hêv liñ siñ ba halêm ek alalô lôbôlôñ

¹⁷ *aêntêk nena sêbôk ma hêv abô balabuñ hadêñ Mose lôk alalô. Yôv ma Yisu Kilisi halêm ba hik Lambô lôk anêñ wapôm thô.

¹⁸ *Anyô te miñ bôk hayê Wapômbêñ ami. Ma donjom Wapômbêñ anêñ Nakaduñ donjom êñ iyom intu Wapômbêñ ba hamô haviñ Lambô ma hik Lambô thô hadêñ alalô.

Jon anyô hathik ñañ hanañ anêñ ku bêñ (Mat 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)

¹⁹ Israêl iniñ ñê bêñbêñ takatu ba êmô Jelusalem êv ñê êbôk da lôk avômalô Livai doho ba i hadêñ Jon ma enañ hik yani liñ nena, "O ma opalê?"

²⁰ Ma yani miñ bônôñ ami ma hanañ bêñ nena, "Ya ma miñ Mesia atu ba Wapômbêñ hêv ek nêmkama avômalô bulubiñ ami. Mi anôñ."

* **1:1:** Jon 17:5; 1Jon 1:1-2; ALK 19:13 * **1:3:** 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hib 1:2 * **1:4:** Jon 5:26 * **1:5:** Jon 3:19
* **1:6:** Mat 3:1; Luk 1:13-17,76 * **1:9:** Jon 8:12 * **1:13:** Jon 3:3-6; 1Pi 1:23 * **1:14:** Plp 2:7 * **1:17:** Kis 34:28;
Lom 6:14 * **1:18:** Kis 33:20; Jon 6:46; 1Ti 6:16

21 *Êḡ ma enaḡ hik yani liḡ, “Sêbôk ma enaḡ nena Elia tem êmôḡ vêm ka Mesia embenḡ yam. O êḡ êntêk e?”

Ma hanaḡ, “Mi.”

“Sêbôk ma Mose hanaḡ nena plopet te tem êlêm. O êḡ êntêk e?”

Lo 18:15-18

Ma hanaḡ viyaḡ, “Mi.”

22 “Aêḡ ba o opalê? Onaḡ aisê esak oda? Onaḡ viyaḡ ek yêlô ana nanaḡ êndêḡ ḡê bêḡbêḡ.”

23 Êḡ ma Jon hawa plopet Aisaia anêḡ abô ba hanaḡ,

“Ya ma kaêk atu ba halam halêm anêḡ loḡ thiliv nena,

‘Nopesaḡ loḡôndê ek Anyô Bêḡ êlêm.’ ”

Aisaia 40:3

Hasam Aisaia anêḡ abô êḡ yôv ma hanaḡ, “Ya êḡ êntêk.”

24 Vêm ma Palisi takatu ba êlêm haviḡ ḡê bêḡbêḡ

25 enaḡ hik yani liḡ, “O ma miḡ Mesia lôk plopet ma Elia ami. Aisê ka huthik avômalô halôk ḡaḡ?”

26 Ma Jon hanaḡ viyaḡ, “Yahathik thêlô hathak ḡaḡ, ma donḡtom anyô te hamô môlô malêvôḡ ba môlô ôthôḡ ôpêḡ palinḡ.”

27 *Yani ma ôpatu ba tem embenḡ ya yam. Yani ma anyô lôk athêḡ bêḡ ma ya ma yaônâlôk ba intu miḡ hatôm yapole anêḡ vakapô bokḡḡp anêḡ yak vê ami.”

28 Nôm êḡ habitak anêḡ Betani hêk Jolo-daḡ vi, loḡ atu ba Jon hathak hathik avômalô halôk ḡaḡ.

Yisu ma Wapômbêḡ anêḡ Boksipsip Nakaduḡ

29 *Haviyô hayaḡ ma Jon hayê Yisu halêm. Ma hanaḡ, “Ôḡḡô, ôpêḡ ma Wapômbêḡ anêḡ Boksipsip Nakaduḡ atu ba hêv ek nêm avômalô pik iniḡ kambom vê.”

30 *Yani ma ôpatu ba bôk yahanaḡ nena, ‘Anyô te tem embenḡ ya yam. Ma donḡtom yani hamô hadêḡ sêbôk atu ba miḡ yahabitak ami denaḡ. Ba intu yani ma bêḡ ek ya.’

31 Yada ma yahathôḡ ôpêḡ anêḡ ku palinḡ. Ma donḡtom yahalêm yahathik avômalô

halôk ḡaḡ ek yaḡḡik ôpêḡ thô êndêḡ avômalô Israêl.”

32-33 *Êḡ ma Jon hanaḡ hathak nômlate atu ba bôk yani hayê yôv. Yani hanaḡ nena, “Sêbôk ma yahathôḡ ôpêḡ anêḡ ku palinḡ. Ma donḡtom Wapômbêḡ hêv ya ba yahalêm ek yasik avômalô êndôk ḡaḡ. Ma yani hanaḡ hadêḡ ya nena, “Tem nôḡḡô Lovak Mathêḡ êlêm anêḡ leḡ ba êyô êmô anyô te. Ma ôpêḡ intu tem isik avômalô esak Lovak Mathêḡ.’ Wapômbêḡ bôk hanaḡ abô êḡ hadêḡ ya. Êḡ ma yahayê Lovak Mathêḡ hatak leḡ ma halôk ba halêm hatôm menak bôbô ba hayô hamô ôpêḡ. Yada yahayê nôm êḡ.

34 *Avanôḡ! Yada bôk yahayê nôm êḡ. Ma yahanaḡ nena anyô êntêk ma Wapômbêḡ anêḡ Nakaduḡ.”

Anyô doho ibitak Yisu anêḡ ḡê ku

35 Haviyô hayaḡ ma Jon lôk anêḡ ḡê ku ju êmô loḡ atu hathak loḡbô.

36 *Ma hayê Yisu halêm ma hanaḡ, “Ôḡḡô, Wapômbêḡ anêḡ Boksipsip Nakaduḡ atu intu.”

37 ḡê ku ju êḡ elanô abô êḡ ma i esopa Yisu.

38 Êḡ ma yani hik i liliḡ ma hayê thai esopa yani ma hanaḡ hik thai liḡ, “Mamu lemimhaviḡ malê?”

Ma thai enaḡ, “Labai, hôêk êsê?” (“Labai” anêḡ ôdôḡ nena “Kêdôḡwaga”).

39 Ma Yisu hanaḡ, “Mamu nôlêm nôḡḡô.”

Êḡ ma thai i êyê loḡ atu ba yani hamô. Nôm êḡ habitak hadêḡ yaḡsiḡ hatôm 4 kilok. Ma thai êmô haviḡ yani aleba bôlôvôḡ.

40 *Andulu ma Saimon Pita anêḡ yaḡ, yani ma Jon anêḡ anyô ku te atu ba halanô Jon anêḡ abô ba hi hasopa Yisu.

41 Yani hayê Yisu vêm ma hi kethêḡ ba hapôm yaḡ Saimon ma hanaḡ, “Yêlô lêk ayê Mesia.” (Mesia anêḡ ôdôḡ nena “Kilisi, ôpatu ba Wapômbêḡ hêv ek nêm avômalô bulubiḡ.”)*

42 *Ma Andulu hawa Saimon ba hi hadêḡ Yisu. Yisu hayê ma hanaḡ, “O Saimon, Jon nakaduḡ. O ma tem nendam nena Sipas.”

* 1:21: Mal 4:5; Mat 11:14 * 1:27: Jon 1:15 * 1:29: Ais 53:6-7; 1Pi 1:18-19 * 1:30: Jon 1:15 * 1:32-33: Mat 3:16 * 1:34: Mat 3:17 * 1:36: Jon 1:29 * 1:40: Mat 4:18-20 * 1:41: “Mesia” ma abô Hiblu. “Kilisi” ma abô Glik. * 1:42: Mat 16:18

(Athênj “Sipas” ênj ma hatôm “Pita”. Ma athênj ju ênj anênj ôdônj nena “valu”).

Yisu dalam Pilip lo Nataniel

⁴³ Haviyô hayañ ma Yisu hadum ek ni Galili ba hapôm Pilip ma hanañ, “Ôlêm osopa ya.”

⁴⁴ Pilip ma anyô Betsaida. Betsaida ênj ma Andulu lo Pita iniñ malak ôdônj.

⁴⁵ *Yani hapôm Nataniel ma hanañ nena, “Sêbôk ma Mose hato abô te hêk kapya balabuñ hathak anyô te. Ma plopet doho bôk eto abô hathak ôpênj haviñ. Ma yêlô lêk ayê yani yôv. Ôpênj ma Yisu anênj Nasalet, Josep nakaduñ.”

⁴⁶ Ma Nataniel hanañ nena, “Malê mavi te tem imbitak Nasalet?”

Ma Pilip hanañ, “Ôlêm nôngô.” Ênj ma thai i.

⁴⁷ Ma Yisu hayê Nataniel halêm ma hanañ, “Avanônj! Ôpêntêk ma anyô Israeël mavi te. Yani ma abôyañ mi.”

⁴⁸ Ma Nataniel hanañ, “Hoyala ya aisê?”

Ma Yisu hanañ, “Pilip miñ dalam o ami denañ. Ma yahayê hômô alokwañ avi te ôdônj ba yahayala o.”

⁴⁹ *Nataniel halañô abô ênj ma hanañ, “Kêdônjwaga, o ma Wapômbênj anênj Nakaduñ ma avômalô Israeël iniñ Kiñ.”

⁵⁰ Ma Yisu hanañ, “Thatu yahayê hômô alokwañ ôdônj ba intu hôêvhaviñ e? On-dañô! Nôm ênj ma yaôna ek yañ atu ba tem embenj yam.”

⁵¹ *Ma hanañ abô doho haviñ nena, “Yanañ avanônj biñ êndênj môlô. Tem môlô ôngô lenj ekyav ma añela nesak ba nêndôk ek ya Anyô Anênj Nakaduñ.”

2

Yisu hadum ba ñañ habitak waiñ

¹ Wak ju hale ba hi ma anyô te hawa avi te anênj Kena. Malak Kena ênj hêk Galili kapô. Ma Yisu anênj talêbô hi haviñ.

² Ma elam Yisu lôk anênj ñê ku ba i haviñ.

³ Avômalô inum waiñ aleba thô. Ma Yisu anênj talêbô hanañ hadênj Yisu nena, “Nôngô! Thêlônin waiñ lêk thô.”

⁴ *Ma Yisu hanañ, “Avi bênj, honañ abô ênj hadênj ya eka? Yenañ waklavônj mi denañ.”

⁵ Ma Yisu talêbô hanañ hadênj ñê takatu ba eyabiñ nôm nena, “Nodañô anênj abô ba nundum êtôm atu ba hanañ.”

⁶ Ma uñ valu baheñvi ba lahavute hamô habobo thêlô. Uñ te hatôm embalon ñañ êtôm 100 lita la. Avômalô Israeël ethak ithik halôk ek nênem lenjin mavi êndênj Wapômbênj.

⁷ Ênj ma Yisu hanañ hadênj ñê eyabiñ nôm nena, “Nongasô ñañ êndôk uñ sapênj.” Ma enjasô halôk aleba hayô abôlêk sinj.

⁸ Yôv ma hanañ hadênj thêlô, “Noja doho ba nônem êndênj anyô bênj atu hayabiñ nôm.” Ma ñê ku ewa ba i êv hadênj yani.

⁹ Anyô bênj ênj hanum ñañ atu ba Yisu hik liliñ ba habitak waiñ. Ma donjom miñ hayala ami. Ñê takatu ba ethakôv iyom intu eyala.

Yani hanum ba hason kambom ma halam anyô hawa avi ba thai i daim dokte

¹⁰ ma hanañ, “Ethak êv waiñ vasiñ mavi hamônj ek avômalô inum aleba malenjin hataba ênj ma miñ êv waiñ maniñ haveñ yam. Ma donjom waiñ êntêk anênj vasiñ ma vasiñ anônj ek waiñ yañ atu ba hamônj.”

¹¹ Yisu hadum nôm ênj hamô Kena anênj Galili. Nôm ênj ma lavônjin môñ anônj atu ba hadum ek hik anênj lôkmanjin thô. Ma anênj ñê ku êvhaviñ yani.

¹² *Vêm ma Yisu lôk iviyañ ma talêbô etak Kena ma êlôk ba i Kapaneam. Ma ñê ku ivin thêlô ba i êmô lonj ênj hatôm wak doho.

Yisu halupunin avômalô doho hêk unyak mathen kapô

(*Mat 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46*)

¹³ *Avômalô Israeël iniñ waklavônj te habobo anênj athênj nena Hale ba Hi. Ma Yisu hi daku Jelusalem ek ênjê waklavônj ênj.

¹⁴ Yani hi unyak mathen anênj piklêvônj ma hayê avômalô etak bokmanj kao lôk sip-sip ma menak bôbô ek nênem vuli ek nêmbôk êtôm da lôk ñê takatu ba êwê ñê

* **1:45:** Lo 18:18; Ais 7:14; 9:6; Jer 23:5; Ese 34:23 * **1:49:** Mat 14:33; 16:16; Mak 3:11 * **1:51:** Stt 28:12 * **2:4:** Jon 7:30; 8:20 * **2:12:** Mat 4:13 * **2:13:** Kis 12:1-27

loṅ buyaṅ iniṅ valuselen hathak Hiblu iniṅ valuselen êmô.

15 Êṅ ma havuvi yak balawa te ba halupunin i lôk iniṅ boksipsip lo bok-manṅkao ma hêv i vê hêk unyak mathen ba i. Ma hakayaṅ nê êṅ iniṅ balê ba valuselen hagililin mayaliv.

16 Ma hanaṅ hadêṅ nê takatu ba etak menak bôbô ek nênem vuli nena, “Noja unim menak ba unu! Wakamik anêṅ unyak ma loṅ netak nômkama êmô ek nênem vuli e?”

17 Ma Yisu anêṅ nê ku êyê nôm êṅ ma leṅinhabi hathak abô te hêk Wapômbêṅ anêṅ kapy nena,

“Yahêv lêlê ek anêṅ unyak ma yalenhavin unyak êṅ bêṅ anôṅ.” *Kapya Yey 69:9*

18 Israeḷ iniṅ nê bêṅbêṅ êyê ma enaṅ, “Undum lavôṅin te ek injik o thô nena Wapômbêṅ halam o ba hudum nôm êṅ!”

19 *Ma Yisu hanaṅ viyaṅ, “Nundinin unyak mathen êntêk, ma êtôm wak lô iyom ma tem yandav esak loṅbô.”

20 Ma nê bêṅbêṅ enaṅ, “Avômalô idum ku hatôm sondabêṅ 46 ek elav unyak êntêk ma doṅtom mi denaṅ! Ma hatôm ondav wak lô iyom e?”

21 *Unyak mathen atu ba Yisu hanaṅ hathak êṅ ma yanida linṅkupik.

22 *Ba Yisu haviyô hathak loṅbô hêk ṅama ma anêṅ nê ku leṅinhabi abô atu ba bôk hanaṅ. Êṅ ma êvhavin abô atu ba hêk Wapômbêṅ anêṅ kapy lôk Yisu da hanaṅ.

23 *Yani hamô Jelusalem ma hayê waklavôṅ atu ba anêṅ athêṅ nena Hale ba Hi. Ma avômalô bêṅ anôṅ êyê lavôṅin takatu ba hadum ba êvhavin.

24 Ma doṅtom Yisu miṅ hêvhavin i ami. Hayala anyô sapêṅ iniṅ auk.

25 Anyô te miṅ hêv auk hadêṅ yani hathak avômalô iniṅ kobom ami. Mi, bôk hayala avômalô sapêṅ iniṅ kapôlôṅin.

3

Yisu hêv auk hadêṅ Nikodimus

* 2:19: Mat 26:61; 27:40 * 2:21: 1Ko 6:19 * 2:22: Luk 24:6-8; Jon 12:16 * 2:23: Jon 7:31 * 3:1: Jon 7:50; 19:39
 * 3:3: Mat 18:3; 1Pi 1:23 * 3:3: Abô Glik “hathak loṅbô” lôk “halêm anêṅ vulin” thai luvi ma abô doṅtom iyom. Yisu anêṅ auk nena “halêm anêṅ vulin” ma doṅtom Nikodimus hasoṅ nena “hathak loṅbô”. * 3:5: Ese 36:25-27 * 3:6: Jon 1:13

1 *Israeḷ iniṅ anyô bêṅ te anêṅ athêṅ nena Nikodimus. Yani ma Palisi te.

2 Bôlôvôṅ ma hi hadêṅ Yisu ma hanaṅ, “Kêdôṅwaga, hothak hudum lavôṅin loma-loma ba intu yêlô ayala nena Wapômbêṅ hêv o ba hôleṅ hatôm kêdôṅwaga. Ma Wapômbêṅ miṅ hamô haviṅ anyô te ami, êṅ ma miṅ hatôm indum lavôṅin êtôm atu ba hudum ami.”

3 *Ma Yisu hanaṅ viyaṅ, “Yanaṅ avanôṅ biṅ êndêṅ môle. Ôpatu ba evathu hathak loṅbô iyom intu tem êyô Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôklyak kapô.”*

4 Ma ôpêṅ hanaṅ, “Aisê ka nembathu ôpatu ba bôk hayalôv yôv? Yani tem êndôk talêbô kapô ba nembathu esak loṅbô e? Ma mi!”

5 *Ma Yisu hanaṅ viyaṅ nena, “Yanaṅ avanôṅ biṅ êndêṅ môle. Ôpatu ba Wapômbêṅ hathik hathak ṅaṅ lôk Lovak Mathen hatôm evathu hathak loṅbô, ôpêṅ iyom intu tem imbitak êyô Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôklyak kapô.

6 *Avômalô pik ibitak hathak lami ibi i vê. Ma Wapômbêṅ anêṅ avômalô ibitak hathak Lovak Mathen habi i vê.

7 Ma aisê ka hoson hathak abô êntêk ba yahanaṅ hadêṅ o nena ‘nimbi o vê esak loṅbô.’

8 Lovak da hathak hayuv hatôm anêṅ lahavin ma holaṅô anêṅ diṅdiṅ iyom. Ma doṅtom hôthôṅ nena halêm anêṅ êsê ba hi êsê. Ma nê takatu ba Lovak Mathen havathu i ma aêṅ iyom.”

9 Ma ôpêṅ hanaṅ hik lin hathak loṅbô, “Nôm takêṅ tem imbitak aisê?”

10 Ma Yisu hanaṅ, “Ai! O Israeḷ iniṅ kêdôṅwaga bêṅ ma hôthôṅ nôm êntêk palin, e?”

11-13 Ya Anyô Anêṅ Nakaduṅ iyom intu yahatak malak leṅ ba yahalêm. Ma anyôla miṅ bôk hi loṅ êṅ ba hale halêm hathak loṅbô ami. Yanaṅ avanôṅ biṅ êndêṅ môle. Yêlô anaṅ hathak nôm takatu ba bôk ayala. Ma anaṅ bêṅ hathak nôm takatu ba bôk ayê. Ma môle miṅ olaṅô yêlôaniṅ abô ami.

Lêk yahanaj abô doho hathak nômkama pik ek oyala Wapômbêj anêj auk. Ma môlô miñ ôêvhaviñ ami. Ba intu nômkama malak leñ tem miñ nônmimbiñ aêj ami.

14 *Sêbôk ma avômalô Israêl êmô loñ thiliv ma umya bêj anôj ethaj i. Êj ma Mose hathôkwêj umya dahô te hathak kôm ba hêv liñ hamiñ leñ ek avômalô nêgê ba nimbitak mavi. Wapômbêj anêj lahaviñ ba tem nêsôkwêj ya Anyô Anêj Nakaduñ ba nênem liñ aêj iyom

15 *ek avômalô takatu ba êvhaviñ tem neja lôkmala anôj atu ba nêmo êtôm wak nômbêj intu sapêj.

16 * “Wapômbêj lahaviñ avômalô pik bêj anôj ba intu hêv Nakaduñ doñtom êj halêm ek ôpatu ba hêvhaviñ tem enja lôkmala anôj atu ba êmô êtôm wak nômbêj intu sapêj. Ma tem miñ ema ami.

17 *Wapômbêj hêv Nakaduñ halêm pik ek nêmo avômalô bulubiñ. Ma miñ hêv ek indum abô ek injik avômalô vônô ami.

18 *Ôpatu ba hêvhaviñ Nakaduñ êj ma Wapômbêj miñ hathak hadum abô ek injik yani vônô ami. Ma ôpatu ba miñ hêvhaviñ Nakaduñ doñtom êj ami ma ôpêj lêk hama yôv ek malê nena Wapômbêj bôk hadum abô hathak yani yôv.

19 *Wapômbêj hadum abô hathak avômalô pik aêntêk. Deda bôk halêm pik yôv. Ma avômalô idum kambom lomaloma ba intu leñihaviñ momañiniñ ma êdô deda êj.

20 Deda tem injik avômalô iniñ kambom thô ma tem thêlô mama ba intu nê kambom ethak êpôlik ba miñ ibitak êyô deda kapô ami.

21 Ma doñtom ôpatu ba halanjô Wapômbêj anêj abô nena avanôj, yani êj ma hatôm hamiñ deda ba avômalô sapêj êyê anêj ku takatu ba hadum ma Wapômbêj da hêv yani sa.”

Jon anyô hathik ñaj hik Yisu anêj ku thô

22 *Yôv ma Yisu lôk anêj nê ku i Judia anêj loñ kamuñ ma hamô haviñ anêj nê

ku wak doho. Ma thêlô ithik avômalô halôk ñaj.

23-24 Aion hêk habobo Salim. Loñ êj ma ñaj bêj anôj hêk ba avômalô ibi thêthô i loñ êj. Jon miñ hamô koladôj ami denaj, ba intu hamô loñ êj ek isik thêlô.

25 Ma anêj nê ku lôk anyô Israêl te êkôki hathak auk nimbitak mabuñ ênjêk Wapômbêj ma.

26 Êj ma nê ku i hadêj Jon ma enaj, “Kêdôñwaga! Ôpatu sêbôk ba hamô haviñ o hamô Jolodaj vi ba honaj abô bêj anôj hathak yani. Ondañô! Ôpêj lêk hathik avômalô halôk ñaj ba avômalô sapêj i hadêj yani!”

27 Ma Jon hanaj, “Wapômbêj da anêj lahaviñ ba nômlate habitak aêj hadêj anyô te ma yôv.

28 *Môlôda bôk olanô abô atu ba yahanaj. ‘Ya ma ôpatu ba Wapômbêj hêv hamôj ek yanaj êndêj avômalô nena Mesia tem êlêm. Ya miñ Mesia ami.’

29 Anyô te hawa avi te, êj ma tem enja êtôm yanida anêj. Ma doñtom yapmalô ma tem êtôm ôpêj anêj anyô môlô atu ba imiñ ek embatho yani loñ. Ba halanjô ôpêj anêj abô ma tem lamavi iyom. Ma yada intu hatôm yapmalô êj. Ba intu lêk yalenmavi bêj anôj hamô yakapôlôj siñ.

30 Wapômbêj anêj lahaviñ ba yani habitak anyô bêj, ma yada yahabitak anyô oyan.”

31 * “Ôpêj bôk hamô leñ ba halêm, yani ma bêj anôj ek avômalô pik sapêj. Ôpatu ba hamô pik êntêk, ôpêj ma anyô pik ba intu hanaj abô hathak nômkama pik iyom. Avanôj! Ôpatu ba halêm anêj malak leñ, ôpêj ma bêj anôj ek avômalô pik sapêj.

32 *Yani hanaj hathak nômo takatu ba yanida bôk hayê lo halanjô bêj. Ma avômalô miñ êvhaviñ abô êj ami.

33-34 Wapômbêj bôk hêv Lovak Mathen ba hamô ôpêj kapô siñ ba halêm hanaj Wapômbêj anêj abô. Ba intu ôpatu ba hêvhaviñ yani ma hik thô nena Wapômbêj ma hanaj abô avanôj iyom.

* 3:14: Nam 21:9; Jon 8:28; 12:32 * 3:15: Jon 20:31 * 3:16: Jon 3:36; 10:28; Lom 5:8; 8:32; 1Jon 4:9-10 * 3:17: Luk 19:10 * 3:18: Jon 5:24 * 3:19: Jon 1:5,9; 8:12 * 3:22: Jon 4:1-2 * 3:28: Mat 11:10; Jon 1:20 * 3:31: Jon 8:23 * 3:32: Jon 3:11 * 3:35: Mat 11:27; Jon 5:20

35 *Lambô lahaviņ Nakaduņ ba hêv nômkama sapêņ ek eyabiņ.

36 *Ôpatu ba hêvhaviņ Nakaduņ lêk hawa lôkmala atu ba tem nêômô êtôm wak nômbêņ intu sapêņ. Ma ôpatu ba havôliņ dôm hadêņ Nakaduņ ma Wapômbêņ bôk hadum abô yôv ba ôpêņ lêk hawa vovaņ. Ba intu tem miņ enja lôkmala ami.”

4

Yisu hanaņ abô haviņ avi Samalia te

1-2 *Yisu da miņ hathak hathik avômalô ami. Avômalô takatu ba leņiņhaviņ nesopa Yisu i hadêņ anêņ nê ku ek nisik i êndôk ņaņ. Ma Palisi elañô nena avômalô bêņ anôņ i hadêņ Yisu ek isik i. Ma Jon anêņ lêk auviņna.

3 Yisu halañô abô êņ ma hayê nena Palisi lêk ititiņ anêņ ku ba intu hatak Judia ma havôhi Galili.

4 Ma loņôndê atu ba hi Galili ma hi Samalia haviņ.

5 *Êņ ma yani haven ba hi hayô Samalia iniņ malak lôņ te ba elam nena Sika. Loņ êņ ma habobo pik sêbôk ba Jekop hêv hadêņ nakaduņ Josep.

6 Ma Jekop bôk halav ņaņ lôv te hamô loņ êņ. Yisu haven aleba waktêvôn biņ ma hayô ņaņ lôv êņ ma yani lêk vau ba halôk hamô biņ.

7-8 Nê ku lêk i malak ek nênem vuli nôm. Ma avi Samalia te halêm ek enja ņaņ. Ma Yisu hanaņ hadêņ avi êņ, “ņaņ ek yanum.”

9 *Avômalô Israeł ethak êpôlik ek avômalô Samalia ba intu avi êņ hanaņ, “O ma Israeł ma ya ma avi Samalia. Ma aisê ka honaņ nena ņaņ êlêm ek unum?”

10 *Ma Yisu hanaņ hadêņ avi êņ, “Hoyala nôm mavi atu ba Wapômbêņ hêv lôk hoyala ôpatu ba hanaņ, ‘ņaņ ek yanum’, êņ ma tem onañ injik yani liņ ek nêm ņaņ lôkmala êndêņ o.”

11 Ma avi êņ hanaņ hadêņ yani, “Anyô Bêņ, lôv êntêk ma daim ba anêm uņ onja ņaņ êsê? Ma ņaņ lôkmala êņ tem onja anêņ êsê?”

12 *Yêlôaniņ bumalô Jekop hêv ņaņ lôv êntêk hadêņ yêlô. Ma yanida lôk nali lôk anêņ bokmaņkao sapêņ inum halôk ņaņ lôv êntêk. Ma anêm ņaņ ma mavi anôņ ek ņaņ êntêk lôk o ma bêņ ek Jekop e?”

13 Ma Yisu hanaņ, “ņaņ êntêk ba inum ma tem nesakmuniņ esak loņbô.

14 *Ma doņtom ôpatu ba hanum ņaņ atu ba yahêv ma miņ hatôm esakmuniņ esak loņbô ami. Lôk ņaņ êņ ma tem imbitak êtôm ņaņ onañ te êņjêk o kapôlôm ba nêm lôkmala anôņ atu ba tem êmô êtôm wak nômbêņ intu sapêņ.”

15 Ma avi êņ hanaņ hadêņ Yisu, “Anyô bêņ, nêm ņaņ êņ êndêņ ya ek miņ yasakmuniņ esak loņbô ami. Lôk miņ yalêm loņ êntêk ek yanja ņaņ esak loņbô ami.”

16 Ma Yisu hanaņ hadêņ yani, “Nu ondam vônim êlêm.”

17 Ma avi êņ hanaņ, “Ya anyô mi.”

Ma Yisu hanaņ hadêņ yani, “Lêk honaņ avanôņ nena o anyô mi.

18 Sêbôk ma vônim baheņvi. Ba anyô atu ba lêk hômô haviņ yani ma miņ vônim ami. Lêk honaņ abô avanôņ!”

19 Ma avi êņ hanaņ hadêņ yani, “Anyô bêņ, lêk yahayala nena o ma plopet te.

20 *Yêlôaniņ bumalô ethak êv yeņ halôk dumlolê êntêk. Ma doņtom môlô avômalô Israeł onañ nena Wapômbêņ lahaviņ alalô nanêm yeņ êndôk Jelusalem.”

21 Ma Yisu hanaņ, “Livôn! Ondaņô! Wak te ma tem miņ môlô nônem yeņ ek Wakamik êndôk dumlolê êntêk lo Jelusalem ami.

22 *Môlô avômalô Samalia ma ôthôn ôpatu ba ôêv yeņ hadêņ. Ma Wapômbêņ hêv anyô Israeł te ek nêm avômalô bulubiņ ba intu yêlô avômalô Israeł ayala ôpatu ba yêlô êv yeņ hadêņ yani.

23-24 * “Wapômbêņ ma lôkmala anêņ ôdôn. Ba intu Wapômbêņ habôlêm avômalô takatu ba êv yeņ ek injiki thô nena thêlô bôk ewa Wapômbêņ anêņ lôkmala anôņ yôv. Aêņ ba avômalô takatu ba êvhaviņ Wapômbêņ intu nênem yeņ aêņ. Ma

* 3:36: Jon 3:16-18; 1Jon 5:12 * 4:1-2: Jon 3:22 * 4:5: Stt 33:19; Jos 24:32 * 4:9: Esr 4:1-5 * 4:10: Jon 7:37-38; ALK 21:6 * 4:12: Jon 8:53 * 4:14: Jon 6:35 * 4:20: Lo 12:5-14; Sng 122:1-5 * 4:22: 2Kin 17:29-41; Ais 2:3; Lom 9:4-5 * 4:23-24: Lom 12:1; 2Ko 3:17; Plp 3:3

waklavôn̄ atu ba nô̄m ê̄n̄ imbitak intu tem imbitak. Ma lêk hayô yôv̄.”

25 Ma avi ê̄n̄ hanañ hadê̄n̄ Yisu, “Ya-hayala nena Mesia tem êlêm ma tem injik nômkama sapê̄n̄ thô êndê̄n̄ alalô.” (Ma “Mesia” ê̄n̄ intu elam nena “Kilisi”.)

26 *Ma Yisu hanañ hadê̄n̄ yani, “Ôpatu ba hanañ abô hadê̄n̄ o ma yani ê̄n̄.”

27 Enañ abô denañ ma Yisu anê̄n̄ nê̄ ku êvô êlêm hathak loñbô ma êyê Yisu hanañ abô haviñ avi ê̄n̄ ba eson̄ kambom. Ma doñtom thêlô bônôn̄ ma miñ enañ hik yani liñ nena, “Lemhaviñ malê?” mena “Honañ abô haviñ avi êntêk eka?”

28 Ê̄n̄ ma avi ê̄n̄ hatak anê̄n̄ uñ hawa ñañ hamô ma havôhi malak ôdôn̄ hathak loñbô. Ma hanañ hadê̄n̄ avômalô nena,

29 “Môlô nôlêm ôngô anyô te! Nôm takatu ba bôk yahadum yôv̄ ma yani hayala ba hanañ bê̄n̄ hadê̄n̄ ya. Betha yani ma Mesia atu la.”

30 Avômalô elañô abô ê̄n̄ ma etak malak ba i hadê̄n̄ Yisu.

31 Avi Samalia hamô malak denañ ma nê̄ ku enañ hadê̄n̄ Yisu nena, “Kêdôn̄waga, non̄gwan̄ nô̄m.”

32 Ma hanañ, “Yenañ nô̄m hamô ek yangan̄ ma môlô ôthôn̄ nô̄m ê̄n̄ paliñ.”

33 Ê̄n̄ ma nê̄ ku enañ hadê̄n̄ thêlôda nena, “Betha anyôla lêk hêv̄ nô̄m hadê̄n̄ yani la?”

34 *Ma Yisu hanañ hadê̄n̄ thêlô, “Yenañ nô̄m êntêk. Tem yasopa Wapômbê̄n̄ anê̄n̄ lahaviñ ba yandum anê̄n̄ ku lôkthô atu ba hêv̄ ya ba yahalêm.

35 *Môlô othak onañ, ‘Ayôn̄ ayova iyom hêk, ê̄n̄ ma tem nô̄m injik anôn̄ ba alalô naja.’ Yanañ êndê̄n̄ môlô! Malemim ekyav ba ôngô ku katô! Nôm lêk hik anôn̄ yôv̄!

36 Ôpatu ba halav nô̄m ma hawa anê̄n̄ vuli. Yani halav nô̄m anôn̄ ek nô̄m sapê̄n̄ ê̄n̄ neja lôkmala anôn̄ atu ba tem nê̄mô êtôm wak nômbê̄n̄ intu sapê̄n̄ ek anyô havatho nô̄m lôk anyô halav nô̄m thai luvi leñj̄mavi.

37 Aê̄n̄ ba abô êntêk ma abô avanôn̄. ‘Anyô yan̄ habañ ku ba havatho ma anyô yan̄ halav anê̄n̄ anôn̄.’

38 Yahêv̄ môlô ba u ek noja nô̄m êmô ku atu ba miñ bôk môlô udum ku ê̄n̄ ami. Anyô vi idum ku ê̄n̄. Ma môlô u olav anôn̄ iyom.”

39 Avômalô Samalia bê̄n̄ anôn̄ êmô malak ê̄n̄ ba elañô avi ê̄n̄ hanañ, “Nôm takatu ba bôk yahadum yôv̄ ma yani hayala ba hanañ bê̄n̄ hadê̄n̄ ya!” Ba intu thêlô êvhaviñ Yisu.

40 Ê̄n̄ ma nê̄ Samalia takê̄n̄ êlêm enañ hik yani liñ, “Ômô imbiñ yêlô wak doho!” Ma yani hamô haviñ thêlô hatôm wak ju.

41 Ma hanañ abô haviñ i ba intu bê̄n̄ anôn̄ êvhaviñ yani.

42 *Ma thêlô enañ hadê̄n̄ avi ê̄n̄ nena, “Sêbôk yêlô alañô anê̄m abô ba êvhaviñ. Ma lêk yêlôda alañô anê̄n̄ abô ma ayala nena avanôn̄. Ôpê̄n̄ ma ôpatu ba tem nê̄m avômalô pik bulubiñ.”

Yisu hadum anyô bê̄n̄ te nakaduñ mavi

43-45 *Wak ju hale ba hi ma hatak loñ ê̄n̄ ma hi Galili. Ma avômalô Galili doho bôk êmô Jelusalem hadê̄n̄ waklavôn̄ Hale ba Hi ba intu êyê nô̄m takatu ba hadum. Aê̄n̄ ba hayô Galili ma ewa yani thô. Ma doñtom ewa yani thô oyan̄ hathak nêgê nômbithi iyom ba intu hatôm abô atu ba Yisu hanañ nena plopet ma athê̄n̄ mi hêk iniñ malak ôdôn̄.

46 *Hamô Galili vê̄m ma havôhi Kena loñ atu ba bôk hadum ñañ ba habitak waiñ. Kena ma hamô Galili kapô. Ma anyô bê̄n̄ te hamô Kapaneam ba namalô hapôm lijiñ ba hadum ek ema.

47 *Ôpê̄n̄ halañô nena Yisu bôk hatak Judia ma lêk hamô Galili. Ê̄n̄ ma hi hadê̄n̄ Yisu ba halañ hadê̄n̄ yani nena ni indum namalô mavi.

48 *Aê̄n̄ ba Yisu hathañ yani aêntêk, “Môlô lemhaviñ yandum lavôn̄jiñ lôk nômbithi lomaloma ek môlô nô̄nê̄mimbiñ ya e?”

49 Ê̄n̄ ma anyô bê̄n̄ ê̄n̄ hanañ hadê̄n̄ Yisu, “Anyô bê̄n̄, ôlêm kethen̄! Yenañ okna tem ema!”

50 *Ma Yisu hanañ hadê̄n̄ yani, “Ondenu! Nalummalô tem êmô lôkmala.”

Yôv̄ ma ôpê̄n̄ hêvhaviñ Yisu anê̄n̄ abô ba hi

* 4:26: Mak 14:61-62 * 4:34: Jon 6:38 * 4:35: Luk 10:2 * 4:42: 1Jon 4:14 * 4:43-45: Mat 13:57; Jon 2:23

* 4:46: Jon 2:1-11 * 4:47: Mat 8:5-6 * 4:48: Jon 2:18; 1Ko 1:22 * 4:50: Mat 8:13

51 ma anêḡ ḡê ku êpôm yani ba enaḡ nena, “Nalummalô hamô lôkmala.”

52 Êḡ ma yani hanaḡ hik thêlô liḡ nena wakma alê intu okna êḡ mavi. Ma enaḡ, “Wakbôk yaḡsiḡ hatôm 1 kilok ma lijiḡ êḡ hatak yani.”

53 Ma lambô lahabi nena wakbôk atu ba hatôm wakma êḡ ma Yisu hanaḡ hadêḡ yani nena, “Nalummalô tem êmô lôkmala.” Ba intu yani lôk anêḡ avômalô sapêḡ êvhaviḡ.

54 *Yisu bôk hatak Judia ba hi Galili ma hadum lavôḡiḡ yaḡ êḡ ek hik thô nena Wapômbêḡ hêv yani ba halêm.

5

Anyô lijiḡ Betesda te

1 Vêm ma Yisu hi daku Jerusalem ek êḡjê avômalô Israeḡ iniḡ waklavôḡ te.

2 Kasuk te hêk Jerusalem ba avômalô Israeḡ elam nena Betesda. Kasuk êḡ hêk habobo Jerusalem anêḡ badêḡ abôlêk atu ba elam nena Sipsip iniḡ Unyak Abôlêk. Ba kapo daḡ êyô êmô bahenḡvi hêk loḡ êḡ.

3-4 Ma ḡê lôk lijiḡ hatôm ḡê malenḡiḡ pusip lôk ḡê venḡiḡ kambom ma ḡê ivuviḡiḡ ethak êk kapo daḡ takêḡ.*

5 Ma anyô te hawa lijiḡ havuviḡiḡ ba hêk kapo daḡ êḡ te hatôm sondabêḡ 38.

6 Yisu hayê ôpêḡ ma hayala nena lijiḡ bôk hamô bô ba hanaḡ hik yani liḡ, “Lemhaviḡ umbitak mavi e?”

7 Ma ôpêḡ hanaḡ viyaḡ, “Anyô bêḡ, kasuk hathak liḡaliḡ ma anyôla miḡ hamô ek nêm ya sa ami. Yahadum ek yandôk êmôḡ ma doḡtom anyô vi êlôk êmôḡ ek ya.”

8 *Êḡ ma Yisu hanaḡ hadêḡ yani, “Umbiyô umiḡ! Ma onja anêm yêm ba nu!”

9 Ketheḡ oyaḡ ma yani habitak mavi ba hawa anêḡ yêm ba hi.

Wak êḡ ma Sabat.

10 *Ba intu Israeḡ iniḡ ḡê bêḡbêḡ enaḡ hadêḡ anyô havuviḡiḡ atu ba lêk habitak mavi nena, “Lêk ma Sabat! Abô balabuḡ hatip ek miḡ onja yêm ba ombenḡ ami.”

* 4:54: Jon 2:11 * 5:3-4: ḡê lôkau vi enaḡ nena abô doho atu ba Jon hato ma hêk denaḡ. Abô êḡ ma aêntêk: ḡê lijiḡ takatu ba êk balê ek eyabiḡ Anyô Bêḡ anêḡ aḡela te halôk ba hadum kasuk êḡ liḡaliḡ. Ma ôpatu ba halôk kasuk kapô hamôḡ tem imbitak mavi. * 5:8: Mat 9:6 * 5:10: Neh 13:19; Jer 17:21 * 5:18: Mat 26:4; Jon 7:1; 10:30

* 5:19: Jon 5:30

11 Ma ôpêḡ hanaḡ viyaḡ, “Ôpatu ba hadum ya mavi hanaḡ nena, ‘Onja anêm yêm ba nu.’”

12 Ma thêlô enaḡ hik yani liḡ, “Opalê intu hanaḡ nena onja anêm yêm ba nu?”

13 Avômalô bêḡ anôḡ êmô loḡ êḡ ba Yisu hêv i vê menaḡna ba hi. Ba intu ôpêḡ hathôḡ nena opalê.

14 Yôv ma Yisu habitak hayô unyak matheḡ anêḡ piklêvôḡ ma hayê ôpêḡ hamô ma hanaḡ, “Ondaḡô. O lêk mavi hathak loḡbô ba otak anêm kambom. Yakô malaiḡ bêḡ yaḡ tem êpôm o.”

15 Êḡ ma ôpêḡ hi hanaḡ hadêḡ Israeḡ iniḡ ḡê bêḡbêḡ, “Yisu ma ôpatu ba hadum ya mavi.”

16 Yisu hadum nôḡ takêḡ hadêḡ Sabat. Ba intu Israeḡ iniḡ ḡê bêḡbêḡ ethaḡ yani.

17 Ma Yisu hanaḡ, “Wakamik hathak hadum ku wak nômbêḡ intu sapêḡ ba hadum ku takêḡ denaḡ. Ba intu ya tem yandum ku aêḡ iyom.”

18 *Israeḡ iniḡ ḡê bêḡbêḡ elañô abô êḡ ma êyê nena Yisu lêk habuliḡ abô balabuḡ hathak Sabat ba hadum ku. Ma halam Wapômbêḡ nena Lambô ma yanida hadum i hatôm Wapômbêḡ. Ba intu lenḡmaniḡ kambom ba êbôlêm auk ek nijik yani vônô.

Yisu ma Wapômbêḡ Nakaduḡ

19 *Ma Yisu hanaḡ hadêḡ ḡê bêḡbêḡ, “Yanaḡ avanôḡ biḡ êndêḡ môlô. Ya ma Nakaduḡ. Ma malê atu ba Lambô hadum ma tem Nakaduḡ indum aêḡ iyom. Ya miḡ hatôm yandum nôḡlate êtôm yenaḡ auk ami. Aêḡ ba nôḡkama sapêḡ atu ba yahayê Wakamik hadum ma tem yasopa.

20 Wakamik lahaviḡiḡ ya anêḡ Nakaduḡ ba hik nôḡkama takatu ba yani hadum thô hadêḡ ya. Aêḡ ba Nakaduḡ hatôm indum nôḡ takatu ba Lambô hadum. Ma tem injik ku mavi bêḡ anôḡ thô êndêḡ Nakaduḡ ba indum môlô noson kambom ek ku yaḡ sêbôk.

21 Wakamik hathak hik ḡê ḡama liḡ ba hêv lôkmala hadêḡ i. Ma aêḡ iyom

ma ya Nakaduᅇ tem yanêm lôkmala êndêᅇ avômalô êtôm yada yalenᅇhaviᅇ.

22 *Ma wakamik hatak ku nedanᅇ avômalô iniᅇ abô halôk yabaheᅇ. Ma yanida miᅇ hadum ku êᅇ ami. Aêᅇ ba lôkmala atu ba Wakamik hêv ma tem yanêm aêᅇ iyom

23 *ek avômalô takatu ba elovak Nakaduᅇ vibinᅇ intu elovak Lambô aêᅇ iyom. Ma ᅇê takatu ba êpôlik ek ya intu êpôlik ek Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm.

24 * “Yananᅇ avanôᅇ binᅇ êndêᅇ môlô. Ôpatu ba halanᅇ yenanᅇ abô ba hêvhaviᅇ Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm ma lêk hawa lôkmala atu ba tem êmô êtôm wak nômbêᅇ intu sapêᅇ yôv. Ma Wapômbêᅇ tem miᅇ indum abô ek yani ba ema ami. Yani bôk hatak ᅇama yôv ba lêk hamô lôkmala anôᅇ.

25 Yananᅇ avanôᅇ binᅇ êndêᅇ môlô. Avômalô ᅇama tem nedanᅇ ya Wapômbêᅇ anêᅇ Nakaduᅇ anêᅇ abô. Ma avômalô takatu ba esopa ma tem nêᅇmô lôkmala. Wak te ma nôᅇm takêᅇ tem imbitak. Ma wak êᅇ lêk hayô yôv.

26 *Wakamik ida hamô lôkmala ba hadum ba ya Nakaduᅇ yahamô lôkmala aêᅇ iyom. Ba intu hatôm yanêm lôkmala êᅇ êndêᅇ avômalô.

27 Ma ya ma Anyô Anêᅇ Nakaduᅇ atu. Aêᅇ ba hatak ya ek yandum ku yandanᅇ avômalô iniᅇ abô.

28 * “Môlô miᅇ nosoᅇ esak yenanᅇ abô êntêk ami. Wak te am ka tem ᅇê ᅇama nedanᅇ ya Nakaduᅇ yalenᅇselo

29 *ba nimbiyô esak loᅇbô. Ma thêlô takatu ba bôk idum mavi ma tem nêᅇmô lôkmala. Ma vi atu ba bôk idum kambom ma tem nêpôm abô ba nema.

30 *Yada miᅇ hatôm yandum nôᅇmlate êtôm yada yenanᅇ auk ami. Yahasopa Wakamik anêᅇ auk atu ek yandanᅇ avômalô iniᅇ abô ek yanêm lôkmala mena ᅇama êndêᅇ i la. Yahasopa Wakamik anêᅇ lahaviᅇ, ôpatu ba hêv ya ba yahalêm. Ma yada miᅇ yahasopa yenanᅇ yalenᅇhaviᅇ ami. Ba intu yenanᅇ abô yahadum ma thêthôᅇ.

Anyô vi evatho Yisu anêᅇ abô loᅇ

* 5:22: Jon 5:27; Ap 10:42 * 5:23: Plp 2:10-11; 1Jon 2:23

24:15 * 5:30: Jon 5:19; 6:38 * 5:36: Jon 3:2; 14:11

* 5:46: Ap 3:22

31 * “Yahavatho yenanᅇ abô loᅇ êᅇ ma tem miᅇ avômalô nêᅇnêᅇmibiᅇ ya ami.

32 Ma doᅇtom anyô yanᅇ bôk havatho yenanᅇ abô loᅇ yôv. Ma yahayala nena anêᅇ abô atu ba hananᅇ hathak ya ma avanôᅇ.

33 * “Sêbôk ma môlô onanᅇ hik Jon liᅇ hathak ya ba yani bôk hananᅇ abô avanôᅇ.

34 Ma anyô pik te hatôm embatho yenanᅇ abô loᅇ e? Yahananᅇ hathak Jon anêᅇ abô êᅇ ek môlô noja bulubiᅇ.

35 Jon ma hatôm atum lam atu ba êtôm ba hêv deda. Ma môlô othak ôlêlêk am hathak anêᅇ deda êᅇ sawa bidonᅇ iyom.

36 * “Ma doᅇtom yahadum ku takatu ba Wakamik hêv hadêᅇ ya ba intu hik thô nena Wakamik hêv ya ba yahalêm. Ba ku êᅇ ma hamôᅇ ek Jon anêᅇ abô.

37-38 *Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm intu hik ya thô. Ma môlô miᅇ ôêvhaviᅇ ya ami. Aêᅇ ba môlô miᅇ bôk olanᅇ Wakamik laselo lôk ôyê yani thohavloma ami ma anêᅇ abô miᅇ hêk haviᅇ môlô ami aêᅇ iyom.

39 *Môlô othak utitiᅇ Wapômbêᅇ anêᅇ kapya ba osoᅇ nena tem nêᅇm lôkmala atu ba nêᅇmô êtôm wak nômbêᅇ intu sapêᅇ êndêᅇ môlô. Abô êᅇ ma hik ya thô,

40 ma doᅇtom môlô ôdô nosopa ya ek noja lôkmala anôᅇ êᅇ.

41 * “Ya miᅇ yahananᅇ abô êᅇ ek avômalô nebam ya ami.

42 Ma doᅇtom yahayala môlô! Môlô miᅇ lemimhaviᅇ Wapômbêᅇ ami.

43 Wakamik hêv ya ba yahalêm ek yananᅇ anêᅇ abô bêᅇ. Ma môlô ôpôlik hathak ya. Ma doᅇtom anyô te halêm ba hananᅇ yanida anêᅇ abô, êᅇ ma môlô othak owa yani thô!

44 Môlô othak ôêv athêᅇ lôkmanᅇiᅇ hadêᅇ ôpatu ba lahaviᅇ môlô. Ma doᅇtom miᅇ môlô malemkilik hathak Wapômbêᅇ doᅇtom atu anêᅇ lamavi ami. Êᅇ ma tem nôᅇnêᅇmibiᅇ aisé?

45 * “Môlô othak ôêv malem hadêᅇ Mose. Ma doᅇtom tem enanᅇ môlô bêᅇ. Ba intu miᅇ môlô lemimimbi nena tem yananᅇ môlô bêᅇ imiᅇ Wakamik ma ami. Mi anôᅇ!

* 5:24: Jon 3:15-18 * 5:29: Dan 12:2; Mat 16:27; Ap

5:37-38: Mat 3:17; Jon 5:32; 8:18 * 5:39: Luk 24:27

⁴⁶ *Mose bôk hato abô hathak ya yôv. Aêḡ ba mólô ôêvhaviḡ Mose anêḡ abô, êḡ ma tem nônêmbiḡ ya imbiḡ.

⁴⁷ Ma doḡtom mólô miḡ ôêvhaviḡ abô atu ba yani hato ami. Ba intu mólô miḡ ôêvhaviḡ yenaḡ abô haviḡ ami.”

6

Yisu havakôḡ anyô hatôm 5,000

(*Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17*)

¹ Yôv ma Yisu hi kasukthôm Galili anêḡ daḡ vi. Kasuk êḡ anêḡ athêḡ yaḡ nena Taibelias.

² Ma avômalo bêḡ anôḡ bôk êyê lavôḡḡ takatu ba hadum hathak avômalo liḡḡ ba intu esopa yani.

³ Yisu hathak dum ba hi ma halôk hamô biḡ haviḡ anêḡ ḡê ku.

⁴ Avômalo Israeḡ iniḡ waklavôḡ elam nena Hale ba Hi habobo.

⁵ Ma Yisu hayê avômalo bêḡ anôḡ êlêm ma hanaḡ hadêḡ Pilip, “Alalô nanêm vuli polom embeḡ êsê ek nabakôḡ avômalo takêntêk?”

⁶ Yani hayala nôḡm atu ba tem yani indum ba intu hanaḡ ek eyala Pilip anêḡ auk iyom.

⁷ Ma Pilip hanaḡ viyaḡ, “Alalô nandum ku êtôm ayôḡ baheḡvi ba lahavulô la anêḡ vuli ma miḡ hatôm nanêm polom vuli ek avômalo tomtom nejaḡ dokte dokte ami!”

⁸ Êḡ ma ḡê ku te anêḡ athêḡ nena Andulu, Saimon Pita anêḡ yaḡ molok, hanaḡ nena,

⁹ “Nôḡḡo okna êntêk anêḡ polom bali yaônena baheḡvi lôk alim yaôna lokwanju. Ba nôḡm êḡ hatôm avômalo nôḡmbêḡ êntêk e?”

¹⁰ Ma Yisu hanaḡ, “Nonaḡ êndêḡ avômalo ek nêndok nêḡmô biḡ.” Kamuḡ bêḡ anôḡ hamô loḡ êḡ ba anyô sapêḡ êlôk êḡmô. Thêlô hatôm 5,000.

¹¹ Êḡ ma Yisu hawa polom ma hateḡ mek ba havani hatôm thêlôniḡ leḡḡḡhaviḡ vêḡ ma hadum aêḡ hathak alim ju atu haviḡ.

¹² Thêlô eyaḡ ba leḡḡḡviyak ma Yisu hanaḡ hadêḡ anêḡ ḡê ku nena, “Mólô nusup nôḡm wata sapêḡ esak doḡtom ma miḡ nôḡmbi ni ami.”

¹³ Êḡ ma isup polom wata ba etak halôk vak sam hatôm laumiḡ ba lahavuju.

¹⁴ *Ma avômalo êyê lavôḡḡḡ êḡ ba enaḡ, “Avanôḡ! Sêbôk ma enaḡ nena plopet te tem êlêm. Ma êntêk lêk halêm yôv.”

¹⁵ *Êḡ ma idum ek nebalon yani ek imbitak êtôm iniḡ kiḡ. Ma hayala iniḡ auk êḡ, ba intu hatak loḡ êḡ ma havôhi dum atu hathak loḡbô.

Yisu haveḡ kasukthôm anêḡ dôḡmlê

(*Mat 14:22-33; Mak 6:45-52*)

¹⁶ Yaḡsiḡ ma anêḡ ḡê ku i tamu kasukthôm anêḡ daḡ.

¹⁷ Bôlôvôḡ ma miḡ Yisu hayô ek thêlô ami. Ma thêlô iyom ethak yeḡ ba i tuvulu Kapaneam.

¹⁸ Ma lovak bêḡ te hayuv ba kasuk hik bêḡ.

¹⁹ Thêlô ivusiḡ yeḡ ba i hatôm 6 kilomita la. Ma êyê Yisu haveḡ kasukthôm anêḡ dôḡmlê ba halêm habobo yeḡ ba hadum thêlô êkô kambom.

²⁰ Ma Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô nena, “Yada êntêk! Miḡ nôkô ami.”

²¹ Êḡ ma thêlô leḡḡḡmavi ba êlôk ek yani ni yeḡ kapô. Ma kasana ma yeḡ hi hathak liḡdaḡ.

²² Haviyô hayaḡ ma avômalo takatu ba êḡmô kasukthôm anêḡ daḡ vi tuvulu eyala nena wakbôk ma yeḡ doḡtom iyom hamô ba ḡê ku iyom ethak yeḡ êḡ ba i. Ma Yisu miḡ hathak yeḡ êḡ haviḡ anêḡ ḡê ku ba hi ami ma mi.

²³ Êḡ ma avômalo Taibelias iniḡ yeḡ doho êlêm ebobo loḡ atu ba Anyô Bêḡ hava polom liḡ halôk ba thêlô eyaḡ.

²⁴ Ma avômalo êyê nena Yisu lôk anêḡ ḡê ku miḡ êḡmô ami. Êḡ ma thêlô ethak yeḡ ba i Kapaneam ek nêḡmbôlêm Yisu.

Yisu ma polom lôkmala

²⁵ Avômalo i êpôm Yisu hêk loḡ atu ma enaḡ, “Kêdôḡwaga, aḡḡê te intu hôlêm loḡ êntêk?”

²⁶ Ma Yisu hanaḡ nena, “Yanaḡ avanôḡ biḡ êndêḡ mólô. Mólô bôk oaḡ polom aleba lemimviyak. Ba intu mólô ôbôlêm ya. Ma lavôḡḡḡ ma mólô bôk ôyê ma doḡtom ôthôḡ paliḡ denaḡ.

27 *Nundum ku ek noja nô m atu ba tem nê m lô kmala ba nê m ô ê t ô m wak nô m b ê n j intu sapê n j. Wakamik Wapô m b ê n j b ô k havak sê k hayô hê k ya Anyô Anê n j Nakadu n j ba tem nê m lô kmala ê n j ê n d ê n j m ô l ô. Ma mi n j malemkilik esak nô m atu ba tem epalê ami!”

28 Ê n j ma thê l ô ena n j, “Wapô m b ê n j lahavi n j yê l ô nandum ku malê?”

29 *Ma Yisu hana n j, “Wapô m b ê n j anê n j ku nena nô n ê m imbi n j ô patu ba yani hê v ba halê m.”

30-31 *Ê n j ma thê l ô ena n j hik yani li n j, “Undum lavô n j i n j te ek yê l ô nagê ma tem nanê m imbi n j anê m abô. Mose b ô k hê v mana hadê n j yê l ô ani n j bumalô ba eya n j hamô lo n j thiliv ba eto aê ntê k,

‘Yani hê v polom anê n j malak le n j hadê n j avô malô ba eya n j.’ *Etak Ijip 16:4*
Ma o, tem undum lavô n j i n j alê ya n j?”

32-33 Ma Yisu hana n j, “Yana n j avanô n j bi n j ê n d ê n j m ô l ô nena Anyô Bê n j hê v anyô te ba halê m anê n j malak le n j ba hê v lô kmala hadê n j avô malô hatô m polom anô n j. Ba intu Wakamik iyom hê v nô m anô n j anê n j malak le n j hadê n j m ô l ô. Ma mi n j Mose hê v ami.”

34 Ê n j ma thê l ô ena n j, “Anyô Bê n j, wak nô m b ê n j intu sapê n j ma nê m polom ê n j ê n d ê n j yê l ô.”

35 *Ê n j ma Yisu hana n j, “Ya ma polom lô kmala. Ô patu ba halê m hadê n j ya ma tem mi n j ema kisi ami. Ma ô patu ba hê v havi n j ya ma tem mi n j esakmuni n j ek inum n ja n j ami.

36 Ma do n tom b ô k yahan a n j hadê n j m ô l ô yô v. M ô l ô l ê k ô yê ya ma mi n j m ô l ô ô ê v havi n j ami.

37-40 *Lê k yahalê m anê n j malak le n j ek yasopa ô patu ba hê v ya ba yahalê m anê n j lahavi n j. Ma mi n j yahalê m ek yasopa yada yena n j yalen havi n j ami. Avô malô takatu ba ê yê ya Nakadu n j ba ê v havi n j ma tem ne ja lô kmala anô n j atu ba nê m ô ê t ô m wak nô m b ê n j intu sapê n j. Ma pik lo le n j anê n j da n j ma tem ya n gik thê l ô li n j. Ê ntê k ma Wakamik anê n j lahavi n j. Ba intu mi n j hatô m yatak avô malô takatu ba Wakamik hê v hadê n j ya te ami. Milô k. Pik lo le n j anê n j da n j

ma tem ya n gik thê l ô li n j. Ê ntê k ma yani atu ba hê v ya ba yahalê m anê n j lahavi n j. Ba intu avô malô takatu ba Wakamik hê v hadê n j ya ma tem nê l ê m ê n d ê n j ya. Ma opalê atu ba halê m hadê n j ya ma tem mi n j yandupun i n j yani ami.”

41 Avô malô Israe l elan ô Yisu anê n j abô ê n j “Ya ma nô m atu ba halô k anê n j malak le n j ba halê m.” Ê n j ma ena n j abô munu n j munu n j

42 *nena, “Anyô ê ntê k ma Yisu, Josep anê n j nakadu n j! Ma alalô ayala talê b ô lo lambô! Ma aisê ka hana n j nena halô k anê n j malak le n j ba halê m?”

43 Ma Yisu hana n j, “Mô l ô bônô n j!

44 *Wakamik hê v ya ba yahalê m ba ô patu ba halom hadê n j ya iyom intu tem en ja lô klockwa n j ek ê l ê m ê n d ê n j ya. Ma pik lo le n j anê n j da n j ma tem ya n gik avô malô takê n j li n j nimbiyô esak lo n j b ô.

45 Plopet te b ô k hato abô halô k kapya aê ntê k,

“ ‘Wapô m b ê n j tem nê m auk ê n d ê n j avô malô sapê n j.’ *Aisaia 54:13*

Avô malô takatu ba elan ô Wakamik anê n j abô ba ewa auk, thê l ô tem nê l ê m ek ya.

46 *Anyô te mi n j b ô k hayê Wakamik ami. Ô patu ba hamô havi n j Anyô Bê n j ba halê m iyom intu hayê.

47 *Yana n j avanô n j bi n j ê n d ê n j m ô l ô. Anyô hê v havi n j ya ma l ê k hawa lô kmala anô n j atu ba ê m ô ê t ô m wak nô m b ê n j intu sapê n j yô v.

48 *Ya ma polom lô kmala.

49 M ô l ô nim bumalô takatu ba eya n j mana hamô lo n j thiliv b ô k ema yô v.

50 Ma polom atu ba halê m anê n j malak le n j ba avô malô eya n j tem mi n j nema ami.

51 Yada intu polom lô kmala ba yahalê m anê n j malak le n j. Anyô te haya n j, ê n j ma tem ê m ô lô kmala ê t ô m wak nô m b ê n j intu sapê n j. Polom ê n j ma yena n j vathiap ek yanê m ek avô malô pik ne ja lô kmala.”

52 Ma avô malô Israe l elan ô abô ê n j ma kapô lôn i n j n ô n j b a ena n j nena, “Anyô ê ntê k hatô m nê m anê n j vathiap ê n d ê n j alalô ba an ja n j aisê?”

* 6:29: 1Jon 3:23 * 6:30-31: Kis 16:14-15; Nam 11:7-9; Sng 78:24; Mat 16:1; Jon 2:18 * 6:35: Jon 4:14 * 6:37-40: Jon 10:28-29; 17:12 * 6:42: Mat 13:55 * 6:44: Jon 6:65 * 6:46: Jon 1:18 * 6:47: Jon 3:15-16 * 6:48: Jon 6:32,58

53 Ma Yisu hanañ, “Yanañ avanônñ biñ êndênñ mólô. Mólô miñ oañ ya Anyô Anênñ Nakaduñ atu anênñ vathiap lôk unum anênñ thalalenñ ami, ma tem miñ noja lôkmala ami.

54-55 Yenañ vathiap ma nômm anônñ biñ ek nejañ, ma yenañ thalalenñ ma nômm anônñ biñ ek ninum. Ba intu anyô hayañ yenañ vathiap lôk hanum yenañ thalalenñ ma yani hawa lôkmala atu ba nêmmô êtôm wak nômbênñ intu sapênñ. Ma pik lo lenñ anênñ danñ ma tem yanğik yani liñ.

56 Ôpatu ba hayañ yenañ vathiap lôk hanum yenañ thalalenñ intu hamô havinñ ya ma yahamô havinñ yani.

57 *Wakamik ida hamô lôkmala ba hêv ya ba yahalêm ba intu yada yahamô lôkmala aênñ iyom. Aênñ ba ôpatu ba hayañ ya ma tem êmmô lôkmala aênñ iyom.

58 Êntêk ma polom atu ba lêk halêm anênñ malak lenñ. Sêbôk ma bumalô eyañ mana ba bôk ema ba mi. Ma ôpatu ba hayañ polom êñ, ma tem enja lôkmala anônñ atu ba êmmô êtôm wak nômbênñ intu sapênñ.”

59 Yisu hamô unyak yeñ anênñ Kapaneam ma hadônñ avômalô hathak auk takênñ.

Yisu anênñ nê ku doho êdô yani

60 Avômalô takatu ba esopa Yisu elañô abô takênñ ma bênñ anônñ êpôlik ba enañ, “Abô êntêk ma abôma ba opalê hatôm endañô?”

61 Yisu hayala nena thêlô enañ abô munuñmunuñ hathak abô atu. Êñ ma hanañ, “Abô êntêk habulinñ mólô e?”

62 Ma mólô ôyê ya Anyô Anênñ Nakaduñ atu havôhi daku loñ sêbôk atu ba yani hamô, êñ ma tem mólô lemimimbi aisê?

63 Lovak Mathenñ da hêv lôkmala hadênñ avômalô. Ma avômalô pik miñ êtôm ami. Abô takatu ba yahanañ hadênñ mólô ma ida hamô lôkmala ba halêm anênñ Lovak Mathenñ ba hêv lôkmala êñ hadênñ mólô.

64-65 *Ma donjom mólô doho miñ ôêvhavinñ ami. Ba intu bôk yahanañ hadênñ mólô nena ôpatu ba Wakamik halom hadênñ ya iyom intu tem enja lôklokwanñ ek êlêm êndênñ ya.”

Aênñ ba môñ anônñ ma Yisu hadônñ avômalô ba hayala nê takatu ba miñ êvhavinñ ami.

Ma hayala ôpatu ba tem enañ yani bênñ aênñ iyom.

66 Êñ ma avômalô bênñ anônñ elañô abô êñ ma êpôlik hathak yani ba miñ esopa yani hathak loñbô ami.

67 Yisu hanañ hik nê ku lauminñ ba lahavuju takatu liñ, “Ma mólô lemimhavinñ unu imbiñ e?”

68 *Ma Saimon Pita hanañ viyañ, “Anyô Bênñ, yêlô ana êndênñ opalê am? Anêm abô iyom intu hêv lôkmala atu ba tem nêmmô êtôm wak nômbênñ intu sapênñ.

69 Ma yêlô êvhavinñ ba ayala katô nena o ma Wapômbênñ anênñ Anyô Mathenñ.”

70 Ma Yisu hanañ, “Bôk yahatak mólô lauminñ ba lahavuju ek numbitak yenañ nê ku. Ma donjom mólônim anyô te ma ngôk.”

71 Yani hanañ hathak Judas, Saimon Iskaliot anênñ nakaduñ. Yani ma nê ku lauminñ ba lahavuju takatu te ma donjom wak te am ka tem yani enañ Yisu bênñ.

7

Yisu hayê waklavônñ bênñ halôk Jerusalem

1 *Vêmm ma Islael iniñ nê bênñbênñ idum ek nijik Yisu vônô. Ba intu hadô ek ni Judia ma hi havenñ Galili lôbôlôbô iyom.

2 *Ma avômalô Islael iniñ waklavônñ te habobo ba elam nena Elav Unyak Alôkñaunñ.

3 Êñ ma Yisu anênñ iviyañ ibi yani liliñ ba enañ, “Waklavônñ Elav Unyak Alôkñaunñ lêk hayô ba otak loñ êntêk ma nu Judia ek anêm avômalô takatu ba esopa o tem nêgê lavônñinñ takatu ba hothak hudum.

4 Lemhavinñ avômalô sapênñ neyala o, êñ ma miñ umbuñ o ami. Bôk huik o thô yôv ba intu nu yainñ ek avômalô sapênñ neyala o!”

5 *Yisu anênñ iviyañ miñ êvhavinñ yani ami ba intu enañ aênñ.

6 Ma Yisu hanañ viyañ, “Yenañ waklavônñ yana Jerusalem ma mi denañ. Ma mólô ma wak sapênñ ma mavi.

7 Avômalô pik miñ hatôm nêpôlik ek mólô ami. Ma yahik avômalô pik iniñ kambom thô ba intu êpôlik hathak ya.

* 6:57: 1Jon 3:24 * 6:64-65: Jon 6:44; 13:11 * 6:68: Mat 16:16 * 7:1: Jon 5:18 * 7:2: Wkp 23:34 * 7:5: Ap 1:14

8 Mólô nu ôngô waklavôn atu. Ma yenañ waklavôn yana Jerusalem miñ lèk hayô ami denañ ba intu tem miñ yana daku ami.”

9 Êñ ma hamô Galili.

10 Aên ba anên iviyañ êmôn ba i ek nêgê waklavôn êñ. Ma yani haven i yam ma donjom miñ hik i thô ami.

11 Ma Israel iniñ nê bêñbêñ takatu ba êyê waklavôn êmô Jerusalem êbôlêm Yisu ba enañ, “Anyô êntêk hamô êsê?”

12 Ma avômalô nômbên êñ enañ abô thikuthik bêñ anôn hadên i hathak yani. Vi enañ, “Yani anyô mavi anôn.” Ma vi enañ, “Mi. Yani hasau avômalô.”

13 Ma avômalô êkô ek iniñ nê bêñbêñ ba intu miñ imiñ piklêvôn ek nenan iniñ auk bêñ ami.

14 Waklavôn Elav Unyak Alôkñaun anên wak te malêvôn hayô. Ma Yisu hi unyak mathen anên piklêvôn ba hêv auk hadên avômalô.

15 *Israel iniñ nê bêñbêñ elañô Yisu anên abô êñ ma eson kambom ba enañ, “Aisé ka ôpêntêk hawa auk hathak alalôaniñ abô balabuñ? Kêdônwaga te miñ hadôn yani ami.”

16 *Ma Yisu hanañ viyañ, “Auk atu ba yahêv hadên mólô halêm anên ôpatu ba hêv ya ba yahalêm ma miñ yada yenañ auk ami.

17 Ôpatu ba hadum ek esopa Wapômbên anên lahañ, yani tem eyala nena yenañ auk êñ halêm anên Wapômbên mena halêm anên yada yenañ auk iyom.

18 *Ôpatu ba habam yanida hadum aên ek enja athên lôkmanñ. Ma donjom ôpatu ba hadum ku ek avômalô nebam anyô atu ba hêv yani ba halêm, ôpên ma hanañ abô avanôn. Ma miñ hasau avômalô ami.

19 *Mose bôk hêv abô balabuñ hadên mólô yôv. Ma donjom mólônim anyô te miñ hasopa abô balabuñ takên ami! Ma mólô udum ek ungwik ya vônô eka?”

20 *Ma avômalô enañ viyañ, “Ngôk hamô hañ o. Opalê te hadum ek injik o vônô?”

21 Ma Yisu hanañ, “Bôk yahadum ku te hadên Sabat nena yahadum anyô havuñ

atu mavi. Êñ ma hadum ba mólô oson kambom!

22 *Odañô! Mólô oson nena Mose hêv abô balabuñ nengethe anyô kupik hadên mólô. Ma donjom mi. Bumalô da êv. Ba intu ku êñ habitak hadên Sabat ma mólô othak osopa aên iyom.

23 *Abô balabuñ nengethe kupik ma bêñ ek abô balabuñ Sabat. Ba intu mólô ongethe okna kupik hadên Sabat ek mólô miñ numbuliñ Mose anên abô balabuñ atu ami. Ma nindum anyô mavi ma bêñ ek nengethe kupik! Aên ba yahatôm yandum anyô te liñkupik lôkthô mavi êndên Sabat. Ma mólô lemimmaniñ eka?”

24 Noja auk thêthôn esak ku lo loñ vêmam. Ma miñ ôngô iyom ma nundum abô esak ami.”

Avômalô idum ek neyala nena Yisu ma opalê

25 Êñ ma avômalô Jerusalem doho enañ, “Ôpêntêk intu ba nê bêñbêñ idum ek nijik vônô, e?”

26 Ôngô, yani hanañ abô hamiñ piklêvôn ma nê bêñbêñ êyê iyom. Yakô ek thêlô neyala nena ôpên ma Mesia la.

27 *Ma donjom ôpêntêk ma ayala anên malak ôdôn. Ma Mesia atu halêm ma tem miñ nayala anên malak ôdôn ami.”

28 *Yisu hamiñ unyak mathen anên piklêvôn ma hanañ thêlôniniñ abô. Êñ ma halam, “Mólô oyala ya lôk yenañ malak ôdôn e? Ôpatu ba hêv ya ba yahalêm ma Wapômbên anôn atu ba mólô ôthôn yani paliñ ba miñ yahalêm hatôm yadanañ auk ami.

29 Yahalêm anên yani atu ba hêv ya ba yahalêm. Ba intu yada yahayala yani.”

30 *Thêlô elañô abô êñ ba idum ek nebalon yani ma donjom anên waklavôn miñ hayô ami denañ. Ba intu miñ hatôm anyôla embalon yani ami.

31 Avômalô nômbên atu ba êmô ma êyê. Bêñ anôn ma êvhañ yani ba enañ thikuthik, “Anyôla tem miñ emben yam ba

* 7:15: Mat 13:54; Luk 2:47 * 7:16: Jon 12:49; 14:10 * 7:18: Jon 8:50 * 7:19: Ap 7:53; Lom 2:21-24 * 7:20: Jon 8:48; 10:20 * 7:22: Stt 17:9-13; Wkp 12:3 * 7:23: Jon 5:8-10,16 * 7:27: Jon 7:41; 9:29 * 7:28: Mat 11:27; Jon 8:55 * 7:30: Jon 7:44

indum lavônij bêt anôn êmôn ek ôpêntêk ami. Yakô yani ma Mesia atu la.”

³² Nê Palisi elanô thêlônij abô. Êj ma thêlô lôk nê bêt bêt êbôk da êv thêlônij sôp bidonj ba i ek nebalonj Yisu.

³³ Ma Yisu hanañ, “Sawa bidonj ma tem yamô imbij mólô vêm ma tem yambôna êndênj ôpatu ba hêv ya ba yahalêm.

³⁴ *Ma mólô tem nômbôlêm ya, ma donjom tem minj hatôm nôpôm ya ami lôk minj hatôm unu lonj atu ba yahamô ami.”

³⁵ Ma Israel inj nê bêt bêt enañ hadênj thêlôda, “Tem ni êsê ba minj hatôm alalô napôm ami? Yani ni lonj atu ba alalôanij avômalô sêbôk ba ilupunij i ba lêk êmô havij nê daluk ek êndônj thêlô e?”

³⁶ Yani anênj auk aisê ba intu hanañ aênj, “Tem mólô nômbôlêm ya, ma donjom tem minj hatôm nôpôm ya ami lôk minj hatôm unu lonj atu ba yahamô ami.’ ”

Yisu ma ñañ lôkmala

³⁷ *Waklavônj bêt êj anênj danj ma bêt ek wak vi. Ma Yisu havijô hamij unyak mathenj kapô ma halam, “Anyô te hathakmunij ek inum ñañ ma êlêm êndênj ya.

³⁸ *Abô te hêk Wapômbênj anênj kapya ba hanañ, ‘Ñañ atu ba hêv lôkmala tem endanvij êndôk avômalô takatu ba êvhavij ya inj kapôlônij ba endañ endeba ni.’ ”

³⁹ *Yisu hanañ abô êj hathak Lovak Mathenj atu ba tem nêm êndênj avômalô takatu ba êvhavij. Yani minj hama ba havijô ami denañ ba intu Lovak Mathenj minj halêm ami.

Avômalô evak i vose hi ôdônj ju

⁴⁰ *Avômalô doho elanô Yisu anênj abô êj ma enañ, “Avanônj bij! Alalô ayabinj plopet te! Ôpênj êntêk êj!”

⁴¹⁻⁴² *Ma vi enañ, “Yani ma Mesia!”

Ma vi enañ, “Mi. Wapômbênj anênj kapya hanañ, ‘Mesia ma tem imbitak anênj Devit anênj thalalenj anênj malak Betlehem.’ Ma donjom yani ma anyô Galili te.”

⁴³ Aênj ba avômalô evak i vose hi ôdônj ju.

⁴⁴ Anyô doho lenij havij nebalonj yani, ma donjom minj evalonj ami.

Israel inj nê bêt bêt minj êvhavij Yisu ami

⁴⁵ Êj ma nê bêt bêt inj sôp bidonj êvôi ek nê bêt bêt êbôk da lôk nê Palisi. Ma thêlô enañ, “Aisê ba mólô minj ovalonj yani ba owa ba ôlêm ami?”

⁴⁶ *Ma sôp bidonj takênj enañ, “Anyô êj hanañ abô atu ba minj anyô la bôk hanañ ami.”

⁴⁷ Ma Palisi ethañ thêlô ba enañ, “Ôpênj bôk hasau avômalô bêt anônj. Ma lêk hasau mólô havij e?”

⁴⁸ *Ma alalôanij nê bêt bêt lôk Palisi takêntêk inj anyô te hêvhavij yani e?”

⁴⁹ Ma mi! Avômalô alonanj takênj êthônj Mose anênj abô balabunj paliñ. Ba intu Wapômbênj tem injiki vônô!”

⁵⁰ *Nikodimus, anyô Palisi atu sêbôk ba hi hadênj Yisu halanô abô takênj ma hanañ hadênj thêlô,

⁵¹ “Alalôanij abô balabunj hanañ nena nijik anyô te vônô oyanj e? Mi. Nadañ anênj abô ba nayala nôm takatu ba hadum vêmam.”

⁵² *Ma thêlô enañ viyanj, “O Galili hatôm ôpênj e? Osam abô atu ba hêk Wapômbênj anênj kapya katô ma tem oyala nena plopet te tem minj êlêm anênj Galili ami.”

[Avisek]*

⁵³ Yôv ma avômalô i inj unyak.

8

¹ Ma Yisu hi Dum Oliv.

² Havijô hayañ wak hapup ma Yisu havôhi unyak mathenj anênj piklêvônj. Ma avômalô êlêm êdênj yani, ma yani halôk hamô ma hêv auk hadênj thêlô.

³ Nê Palisi lôk nê lôkawk hathak abô balabunj êpôm avi sek te ma ewa yani ba êlêm êdô hamij nê bêt bêt malenij.

⁴ Ma enañ hik Yisu lij, “Kêdônjwaga, lêk yêlô ayê avi êntêk hêk havij anyô lôk avi te.

* **7:34:** Jon 8:21; 13:36 * **7:37:** Wkp 23:36; Ais 55:1; Jon 4:14 * **7:38:** Ais 58:11 * **7:39:** Jon 16:7; 20:22; Ap 2:4 * **7:40:** Lo 18:15; Jon 6:14 * **7:41-42:** Jon 1:46; Sng 89:3-4; Mai 5:2 * **7:46:** Mak 1:22 * **7:48:** Jon 12:42 * **7:50:** Jon 3:1-2 * **7:52:** Jon 7:41-42 * **7:52:** Nê lôkawk vi lenijhabi nena abô 7:53-8:11 ma Jon da minj hatô ami, ma anyôla hatô havenj yam. * **8:5:** Wkp 20:10; Lo 22:22-24

5 *Ma Mose anêḡ abô balabuḡ hanaḡ nena avi anêḡ aêḡ ma nijik vônô esak valu. Ba lemhabi aisê?”

6 Iniḡ auk êḡ ma hatôm gwasilim ek neja yani êmô ek nenaḡ yani bêḡ.

Ma doḡtom Yisu hakôm ba hato abô hêk pik hathak baḡwasinḡ.

7 *Ma enaḡ hik liḡ mathalaleḡ aleba yani haviyô hamiḡ ma hanaḡ hadêḡ thêlô, “Môlô te hayala nena miḡ hadum kambom te ami êḡ ma enja valu ba injik avi êntêk esak êmôḡ.”

8 Êḡ ma hakôm ba hato abô hêk pik hathak loḡbô.

9 Thêlô elañô abô êḡ ma thêlô tomtom etak loḡ êḡ ba i. Nê iniḡ sondabêḡ bêḡ anôḡ êmôḡ ba i. Ma anyô vi evenḡ yam aleba Yisu lo avi êḡ iyom êmô.

10 Ma Yisu haviyô hamiḡ ma hanaḡ hadêḡ yani, “Livôḡ, ḡê takatu ma lêk i êsê ba mi? Ma opalê lêk hadum abô ek nijik o vônô?”

11 *Ma avi êḡ hanaḡ, “Anyô Bêḡ, anyô mi.”

Êḡ ma Yisu hanaḡ, “Ya miḡ yahadum abô ek nijik o vônô ami. Nu! Ma otak anêm kambom êḡ!”]

Yisu ma pik anêḡ deda

12 *Yisu hanaḡ abô hadêḡ avômalô hathak loḡbô nena, “Ya ma hatôm avômalô pik iniḡ deda. Ôpatu ba hasopa ya tem enja deda atu ba nêm lôkmala anôḡ ma tem miḡ embeḡ loḡ momaḡiniḡ ami. Milôk.”

13 Ma Palisi enaḡ, “Oda hovatho anêm abô loḡ ba abô êḡ ma miḡ abô avanôḡ ami.”

14 *Ma hanaḡ viyaḡ, “Avanôḡ, lêk yahavatho yenaḡ abô loḡ. Ma yahayala loḡ atu ba yahamô ba yahalêm lôk loḡ atu ba tem yana. Ba intu yenaḡ abô ma avanôḡ. Ma doḡtom môlô ôthôḡ loḡ atu ba yahamô ba yahalêm lôk loḡ atu ba tem yana paliḡ.

15 *Môlô othak osopa avômalô pik iniḡ auk ba udum abô aêntêk, ‘anyô êntêk ma mavi’ mena ‘avi êntêk ma kambom’. Ma doḡtom yada miḡ aêḡ ami.

16 *Yai lôk Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm, yai adum ku êḡ haviḡ i. Ma miḡ yahadum abô hathak yada yenaḡ auk ami ma mi. Ba intu yahadum ek yandum abô, ma yenaḡ abô ma avanôḡ iyom.

17 *Môlôda unim abô balabuḡ hanaḡ aêntêk, ‘Anyô lokwanju idum abô ba enaḡ abô te iyom êḡ ma abô avanôḡ.’

18 *Ma yada yahavatho yenaḡ abô loḡ. Ma Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm intu havatho yenaḡ abô loḡ haviḡ.”

19 Êḡ ma ḡê Palisi enaḡ hik yani liḡ, “Lemambô hamô êsê?”

Ma Yisu hanaḡ viyaḡ, “Môlô oyala ya, êḡ ma tem noyala Wakamik imbiḡ. Ma doḡtom môlô ôthôḡ ya ba intu ôthôḡ Wakamik haviḡ.”

20 *Yisu hanaḡ abô takêḡ lôk hadôḡ avômalô hamô unyak mathenḡ anêḡ piklêvôḡ hamô habobo loḡ êv da halôk. Ma anêḡ waklavôḡ miḡ lêk hayô ami denaḡ ba intu miḡ evaloḡ yani ami.

Yisu anêḡ malak ôdôḡ

21 *Yisu hanaḡ hathak loḡbô. “Tem yana. Ma môlô tem nômbôlêm ya ba unim kambom atu ôthôḡ ya paliḡ tem injik môlô vônô ba miḡ hatôm unu loḡ atu ba yaha ami.”

22 Israel iniḡ ḡê bêḡbêḡ elañô abô êḡ ma thêlôda enaḡ hadêḡ i nena, “Aisê ka yani hanaḡ, ‘Môlô miḡ hatôm unu loḡ atu ba yaha ami?’ Yakô yanida injik i vônô la?”

23 *Ma doḡtom Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô, “Môlônim loḡ ma pik êntêk. Ma yenaḡ loḡ ma malak leḡ. Môlô ma avômalô pik ma doḡtom ya ma miḡ anyô pik êntêk ami.

24 Ma miḡ môlô ôêvhaviḡ abô êntêk ‘Yada Yahamô’ ami, êḡ ma tem noma. Ba intu bôk yahanaḡ hadêḡ môlô yôv nena môlô othak udum kambom lomaloma ba tem noma.”

25 Thêlô enaḡ hik yani liḡ, “O ma opalê?”

Ma Yisu hanaḡ, “Sêbôk ba môḡ anôḡ ma yahanaḡ hadêḡ môlô.

26 Yahatôm yanaḡ môlônim kambom lomaloma bêḡ. Ma doḡtom Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm, yani ma avanôḡ.

* 8:7: Lo 17:7 * 8:11: Jon 5:14 * 8:12: Ais 49:6; Jon 1:4-9; 9:5; 12:46 * 8:14: Jon 5:31-32; 7:28 * 8:15: Jon 12:47 * 8:16: Jon 5:30; 8:29 * 8:17: Lo 19:15 * 8:18: 1Jon 5:9 * 8:20: Jon 7:30 * 8:21: Jon 7:34; 13:33 * 8:23: Jon 3:31

Ba yahalanô anêḡ abô ba yahananḡ hadêḡ avômalô pik.”

²⁷ Thêlô êthônḡ Yisu anêḡ abô atu ba hananḡ hathak Lambô.

²⁸ *Aêḡ ba yani hananḡ hadêḡ thêlô, “Wak te am ka tem môlô nôsôkwêḡ ya Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu. Êḡ ma tem noyala nena Yada Yahamô ba yahananḡ abô takatu ba Wakamik hik thô hadêḡ ya ma miḡ yahadum nômlate hatôm yada yenanḡ auk ami.

²⁹ Ma ôpatu ba hêv ya ba yahalêm intu hamô havinḡ ya. Yahadum nômkama hatôm anêḡ lahavinḡ. Aêḡ ba miḡ hatak ya ba yahamô daluk ami.”

³⁰ Avômalô bêḡ anônḡ elanô Yisu anêḡ abô êḡ ba êvhavinḡ.

Avômena ethak idum hatôm lami

³¹ Yisu hananḡ hadêḡ avômalô Israêl takatu ba êvhavinḡ yani nena, “Môlô ovalonḡ yenanḡ abô lonḡ lôklokwanḡ, êḡ ma môlô ma yenanḡ ḡê ku anônḡ.

³² Ma tem noyala nôm avanônḡ. Ma nôm avanônḡ êḡ tem epole yak atu ba havuvi môlô lonḡ vê.”

³³ *Ma thêlô enanḡ viyanḡ, “Aisê! Yêlô ma Ablaham anêḡ limi ba anyôla ma miḡ yêlôaniḡ alanḡ ami. Ma honanḡ aêḡ eka?”

³⁴ *Ma Yisu hananḡ viyanḡ, “Yananḡ avanônḡ biḡ êndêḡ môlô nena ḡê takatu ba ethak idum kambom, êḡ ma hatôm yak havalonḡ i lonḡ ba intu kambom habitak thêlôninḡ alanḡ.

³⁵ Ma ḡê takatu ba ewa hêk lonḡ buyanḡ ma ininḡ alanḡ hamô. Ba intu ḡê êḡ ma miḡ unyak alanḡ anêḡ thalalenḡ te ami. Nakaduḡ iyom intu unyak alanḡ anêḡ avômalô wak nômbêḡ intu sapêḡ.

³⁶ Aêḡ ba ya Nakaduḡ yahapole môlônim yak vê, ma yak êḡ tem miḡ embalonḡ môlô lonḡ esak lonḡbô ami.

³⁷ Yahayala nena môlô ma Ablaham anêḡ limi, ma donḡtom yenanḡ abô ma miḡ hamô môlônim kapôlômim ami. Ba intu udum ek unḡwik ya vônô.

³⁸ Yahathak yahananḡ abô hathak nômkama takatu ba Wakamik hathak hik

thô hadêḡ ya. Ma môlô othak udum hatôm atu ba olanḡ hêk lemimambô.”

³⁹ *Thêlô enanḡ viyanḡ, “Ablaham ma yêlôaniḡ wakamik.”

Ma Yisu hananḡ hadêḡ thêlô, “Môlô ma Ablaham anêḡ limi, êḡ ma tem nosopa anêḡ bôk lo lonḡ.

⁴⁰ Oدانḡ! Wapômbêḡ hananḡ abô avanônḡ hadêḡ ya ba yahananḡ abô êḡ hadêḡ môlô. Ma lêk môlô udum ek unḡwik ya vônô! Ablaham miḡ hadum aêḡ ami. Ma môlô aisê?

⁴¹ *Môlô osopa lemambô iyom.”

Ma thêlô enanḡ, “Yêlô miḡ avômena lonḡ sawa ami. Wapômbêḡ da intu yêlôaniḡ wakamik. Ma o?”

⁴² Ma Yisu hananḡ, “Yahalêm anêḡ Wapômbêḡ ba êntêk yahamô. Yani hêv ya ba yahalêm ma miḡ yada yahalêm hathak yenanḡ auk ami. Ba intu Wapômbêḡ môlônim Lemambô, êḡ ma tem môlô lemimimbinḡ ya aêḡ iyom.

⁴³ Môlô ôdô yenanḡ abô. Ba intu môlô ôthônḡ yenanḡ abô denanḡ.

⁴⁴ *Sêbôk ba môḡ anônḡ ma Sadanḡ anyô hik avômalô vônô mayaliv ba êntêk hadum aêḡ havenḡ denanḡ. Nôm avanônḡ te miḡ hamô havinḡ yani ami. Ba intu hadô nôm avanônḡ sapêḡ. Yani ma anyô abôyanḡ lôk abôyanḡ anêḡ alanḡ. Aêḡ ba abôyanḡ ma anêḡ abô anônḡ ba intu hananḡ abôyanḡ iyom. Ma môlônim lemambô ma Sadanḡ êḡ ba anêḡ nali ma môlô ba intu osopa anêḡ lahavinḡ.

⁴⁵ Ma ya anyô lonḡ buyanḡ ba yahananḡ abô avanônḡ. Ba intu môlô miḡ ôêvhavinḡ ya ami.

⁴⁶ *Môlô te hatôm injik yenanḡ kambom thô e? Yakô yenanḡ abô ma avanônḡ ma aisê ba miḡ môlô ôêvhavinḡ ya ami?

⁴⁷ *Wapômbêḡ anêḡ nali ma ethak elanô anêḡ abô. Môlô ma miḡ Wapômbêḡ anêḡ nali ami. Ba intu miḡ olanḡ anêḡ abô ami.”

Yisu hananḡ abô hathak yanida

⁴⁸ *Avômalô Israêl enanḡ Yisu anêḡ abô viyanḡ, “Avanônḡ! O anyô Samalia te ba ḡḡok hamô havinḡ o!”

* 8:28: Jon 3:14 * 8:33: Mat 3:9 * 8:34: Lom 6:16,20 * 8:39: Mat 3:9 * 8:41: Ais 63:16 * 8:44: 1Jon 3:8

* 8:46: 2Ko 5:21; 1Pi 2:22 * 8:47: 1Jon 4:6 * 8:48: Mak 3:21-22

49 Ma Yisu hanañ, “Ngôk miñ hamô haviñ ya ami. Yahalovak Wakamik vibinñ. Ma môlô miñ olovak ya vibinñ ami.

50 Miñ yada yahadum ek avômalô nebam ya ami. Mi. Anyô te intu hamô. Ba intu hadum ek avômalô nebam ya ma tem endañô avômalô iniñ abô.

51 *Yanañ avanôñ biñ êndênñ môlô. Ôpatu ba hasopa yenañ abô ma tem miñ ema ami. Mi anôñ.”

52 Avômalô Israel enañ, “Yêlô lêk ayala nena ngôk hamô haviñ o. Ablaham lôk plopet sapêñ bôk ema yôv. Ma donjom oda honañ, ‘Ôpatu ba hasopa yenañ abô ma tem miñ ema ami.’

53 O bêñ ek yêlôaniñ bumalô Ablaham, e? Yani bôk hama yôv! Ma plopet sapêñ bôk ema haviñ. Ma hoson nena o anyô bêñ e?”

54 Êñ ma Yisu hanañ, “Yahabam yada, êñ ma nôm oyañ. Wakamik atu ba môlô olam nena unim Wapômbênñ, yani êñ intu habam ya.

55 Ma donjom môlô miñ oyala yani ami ma mi. Ya ma yahayala yani katô ba yahanañ nena yahathônñ yani paliñ, êñ ma tem yambitak anyô abôyañ êtôm môlô. Aên ba yahayala yani ba intu yahasopa anênñ abô.

56 Môlônim bumalô Ablaham bôk hayala nena tem yalêm ba lamavi anôñ. Ma hayê yenañ waklavônñ êñ ma hadum yani lamavi anênñ dôênñ.”

57 Avômalô Israel enañ hadênñ Yisu, “Anêm sondabênñ miñ hatôm 50 ami denañ ma honañ nena bôk hâyê Ablaham. Hosau!”

58 *Ma Yisu hanañ, “Yanañ avanôñ biñ êndênñ môlô. Ablaham miñ habitak ami denañ, ma yada bôk yahamô yôv.”

59 Thêlô elañô abô êñ ma ewa valu ek nijik yani esak. Ma donjom Yisu hên i vê menañna hêk unyak matheñ anênñ piklêvônñ ba hi.

9

Anyô madaluk pusip

1 Yisu haveñ ba hi ma hayê anyô mapusip te. Sêbôk ba talêbô havathu ma mapusip.

* 8:51: Jon 5:24 * 8:58: Jon 1:1 * 9:2: Ese 18:20; Luk 13:2,4 * 9:3: Jon 11:4 * 9:5: Mat 5:14; Jon 8:12 * 9:6: Mak 8:23

2 *Ma anênñ nê ku enañ hik yani liñ, “Kêdônwaga, opalê intu hadum kambom ba talêbô hawa ôpêntêk ba mapusip? Ôpêñ da anênñ kambom mena lambô lo talêbô iniñ e?”

3 *Ma Yisu hanañ, “Wapômbênñ hadum ku êñ hathak ôpêñ ek avômalô pik nêgê. Ma miñ ôpêñ mena lambô lo talêbô iniñ kambom ami. Mi.

4 Deda hêk denañ ba alalô nandum ôpatu ba hên ya ba yahalêm anênñ ku. Bôlôvônñ tem êyô ba miñ hatôm anyô nindum ku ami.

5 *Yahamô pik ma ya ma avômalô pik iniñ deda.”

6 *Êñ ma yani hasôwapôk hathak pik ma hayelañ aleba habitak malim. Ma hawa ba hatak hathak anyô mapusip êñ madaluk.

7 Ma hanañ hadênñ yani, “Nu usik o êndôk kasuk Siloam.” (Athênñ Siloam êñ anênñ ôdônñ nena, “Êv yani ba hi.”) Ma ôpêñ hi hathik i. Ma hale halêm hathak lonbô ma lêk hayê tak mavi.

8 Yanida anênñ avômalô lôk avômalô takatu ba bôk eyala yani êyê ôpêñ ma enañ, “Êntêk ma anyô petenak sêbôk e?”

9 Ma doho enañ, “Ôpêñ intu.”

Ma vi enañ, “Mi, anyô yañ ba hatôm ôpêñ.”

Ma donjom ôpêñda hanañ, “Ya êñ êntêk.”

10 Ma thêlô enañ hik yani liñ, “Aisê ba malem daluk hakyav?”

11 Ma hanañ, “Ôpatu ba elam nena Yisu, hayelañ pik haviñ wapôk aleba hatôm pik malim ma hatak hathak yamaleñ. Yôv ma hanañ nena, ‘Nu kasuk Siloam ma usik o.’ Êñ ma yaha yahathik ma yamaleñ hakyav.”

12 Ma thêlô enañ hik yani liñ, “Ôpêñ hamô êsê?”

Ma yani hanañ, “Yahathônñ paliñ.”

Palisi enañ abô hadênñ anyô madaluk hakyav

13 Êñ ma thêlô ewa anyô madaluk pusip atu ba lêk mavi hi ek Palisi.

14 Lêk Sabat ma Yisu hadum ku êñ.

15 Aên ba Palisi enañ hik yani liñ hatôm atu ba avômalô enañ hik yani liñ, “Malem

hakyav aisê?” Ma yani hanañ, “Ôpêñ hatak pik malim hathak yamalen ma yahathik ma lêk yahayê tak.”

16 Ma Palisi doho enañ, “Anyô êñ miñ halêm anêñ Wapômbêñ ami ek malê nena habuliñ Sabat.”

Ma donjom vi enañ, “Anyô kambom hatôm indum lavôñiñ anêñ aêñ e?” Ma thêlô evak i vose hi ôdôñ ju.

17 *Yôv ma thêlô enañ hik anyô madaluk pusip êñ liñ hathak lonbô, “Yani hadum anêm malem ba hakyav. Ma honañ aisê hathak yani?”

Ma ôpêñ hanañ, “Yani ma plopet te.”

18 Ma Israel iniñ nê bêñbêñ miñ êvhaviñ nena sêbôk ma yani mapusip ma donjom lêk habitak mavi ami. Ba intu elam lambô lo talêbô ba êlêm.

19 Ma enañ hik thai liñ, “Mamunim nalum êntêk e? Talêbô bôk havathu ba mapusip e? Aisê ka lêk hayê tak?”

20 Ma talêbô lo lambô enañ, “Avanôñ! Ôpêntêk ma yaianiñ okna. Talêbô hawa ma bôk mapusip yôv.

21 Ma donjom madaluk hakyav lôk opalê hadum yani madaluk mavi, êñ ma yai athôñ paliñ. Yani bôk anyô muk yôv ba nonañ injik yanida liñ.”

22 Israel iniñ nê bêñbêñ bôk enañ nena anyôla hanañ nena Yisu ma Mesia, êñ ma tem nêñem ôpêñ vê. Aêñ ba intu thai êkô

23 ba enañ, “Yani bôk anyô muk yôv ba nonañ injik yanida liñ.”

24 Yôv ma elam ôpatu ba madaluk mavi hathak lonbô ma enañ, “Ondam Wapômbêñ anêñ athêñ ma onañ abô avanôñ! Ôpêñ ma anyô kambom! Aêñ e?”

25 Ma yani hanañ, “Injo! Ôpêñ anyô mavi mena anyô kambom la! Nôm atu ba yahayala katô, sêbôk ma yamalen pusip ma lêk yamalen hakyav!”

26 Ma enañ hik yani liñ, “Yani hadum malê hadêñ o ba malem hakyav?”

27 Ma yani hanañ, “Lêk yahanañ yôv hadêñ môlô, ma môlô lemimôndôñ kôtôñ. Môlô udum ek nodanô esak lonbô ek numbitak anêñ nê ku e?”

28 Êñ ma Palisi enañ abôma lôk ethañ yani nena, “Oda intu hosopa ôpêñ! Ma yêlô ma asopa Mose iyom!

29 Alalô ayala nena Wapômbêñ bôk hanañ abô hadêñ Mose. Ma donjom ôpêñ anêñ lon ma yêlô athôñ paliñ.”

30 Ma ôpêñ hanañ, “Aêñ e? Môlô ôthôñ ôpêñ anêñ lon, e? Odanô! Yani hadum yamalen mavi.

31 *Wapômbêñ hathak halañô nê idum kambom iniñ abô e? Mi. Halañô nê thêthôñ atu ba esopa anêñ abô iyom.

32 Sêbôk aleba lêk ma miñ ayê anyô te hadum ba anyô mapusip te habitak mavi ami.

33 Wapômbêñ miñ hêv ôpêñ ba halêm ami, êñ ma miñ hatôm indum nômlate ami.”

34 *Palisi elañô aêñ ba enañ, “Waklavôñ lemambô havathu o, ma hubup lôk kambom ma aisê ka hudum ek ôndôñ yêlô? Dô!” Êñ ma ilupunin ôpêñ.

Palisi ma hatôm nê maleniñ pusip

35 Yisu halañô nena ilupunin ôpêñ ba intu hi ek êmbôlêm yani. Hapôm ma hanañ, “Hôêvhaviñ Anyô Anêñ Nakadun atu e?”

36 Ma yani hanañ, “Anyô bêñ, anyô êñ ma opalê? Onañ êndêñ ya ek yanêmbinñ yani.”

37 Ma Yisu hanañ hadêñ yani, “Bôk hôyê yani yôv. Ondanô! Yani êñ êntêk ba hanañ abô haviñ o.”

38 Ma ôpêñ hanañ, “Anyô Bêñ, yahêvhaviñ.” Êñ ma yani halek vadôñ lêlô hadêñ Yisu.

39 Ma Yisu hanañ, “Yahalêm pik ek yanañ avômalô iniñ kambom bêñ ek nê maleniñ pusip tem nêgê tak ma nê êyê tak tem maleniñ pusip.”

40 *Ma Palisi doho êmô ba elañô abô êñ. Ma enañ hik yani liñ, “Aisê! Yêlô ma nê maleniñ pusip haviñ e?”

41 Ma Yisu hanañ, “Maleniñ pusip, êñ ma kambom mi. Ma donjom môlô othak onañ, ‘Yêlô athak ayê tak.’ Ba intu môlônim kambom havalon môlô lon denañ.”

* 9:17: Jon 4:19 * 9:31: Sng 34:15 * 9:34: Sng 51:5

* 9:40: Mat 15:14

10

Yisu ma boksipsip iniñ alan

¹ Yisu hanañ, “Yanañ avanôñ bin êndêñ mólô. Ôpatu ba hasôv lôk kisi ma miñ habitak hayô kola abôlêk ek enja bôksipsip ami, yani ma anyô vani lôk anyô kambom.

² Ma anyô hathak habitak hayô kola abôlêk ba hi, intu boksipsip iniñ alan.

³ Anyô hayabiñ kola halate abôlêk vê ek boksipsip alan enja anêñ bok. Halam tomtom iniñ athêñ ma elañô ba halom i hi yaiñ.

⁴ Yani hawa anêñ boksipsip sapêñ ele yaiñ yôv ma hamôñ ma boksipsip evenyam. Boksipsip eyala alan si lenjelo ba intu esopa i.

⁵ Ma anyô yañ ma êthôñ ôpêñ laselo paliñ ba intu êsôv ma miñ ethak esopa ami.”

⁶ Yisu havuñ abô ba miñ eyala anêñ ôdôñ ami.

⁷ Aêñ ba Yisu hanañ hathak loñbô nena, “Avanôñ! Yanañ êndêñ mólô nena yada ma hatôm kola abôlêk ek boksipsip nêyô kola kapô.

⁸ *Avômalô sapêñ atu ba êmôñ ek ya ma nê vani lôk nê kambom. Ma doñtom boksipsip miñ elañô thêlô lenjelo ami.

⁹ Yada ma kola abôlêk. Anyô te halêm hadêñ ya ba hayô kola kapô ma Wapômbêñ tem nêmi yani bulubiñ. Ôpêñ tem ni ba êlêm êmô kola kapô ma tem êpôm nômi mavi ek enjañ.

¹⁰ Anyô vani halêm ek enja boksipsip vani lôk injik i vônô lôk imbuliñ i. Ma doñtom yahalêm ek neja lôkmala atu ba êmô thêlô kapôlôñiñ siñ.

¹¹ * “Ya ma boksipsip iniñ alan mavi ba yahatak yenañ lôkmala ek nêmi boksipsip sa.

¹² *Alañ anêñ nê ku ma miñ boksipsip iniñ alan ami. Ba êyê avuñ yatap te halêm ma tem netak boksipsip nêmi ma nêso v ba ini. Ma avuñ yatap tem indupunin i ba nêso v mayaliv.

¹³ Alan anêñ nê ku ma lenjinhavin vuli iyom ma miñ lenjihiki hathak boksipsip ami. Ba intu thêlô êsôv ba i.

¹⁴ * “Yada iyom intu boksipsip iniñ alan mavi. Yahayala yenañ boksipsip ma thêlô eyala ya

¹⁵ *hatôm atu ba Wakamik hayala ya ma yahayala Wakamik. Ma yahatak yenañ lôkmala ek nêmi boksipsip sa.

¹⁶ *Yenañ boksipsip doho miñ êmô kola êntêk kapô ami. Ma yahalam i ma tem nedañô yalenjelo ma tem yandom i ba ni nêyô kola kapô ek nimitak ôdôñ doñtom lôk alan doñtom iyom.

¹⁷ *Wakamik lahavin ya ba intu yalenhavin yani ek yatak yenañ lôkmala ma tem yanja esak loñbô.

¹⁸ Anyôla miñ hatôm nêmi yenañ lôkmala vê ami. Mi. Yada yenañ yalenhavin ek yatak yenañ lôkmala. Yahatôm yatak ma yahatôm yanja esak loñbô. Wakamik hanañ ek yandum aêñ.”

¹⁹ Avômalô Israe elañô abô êñ ma evak i vose hi ôdôñ ju hathak loñbô.

²⁰ Ma bêñ anôñ enañ nena, “Ngôk kambom hamô havin yani ba anêñ auk molo. Aisê ka mólô olanô anêñ abô?”

²¹ Ma doñtom vi enañ, “Mi! Anyô lôk ngôk te miñ hatôm enañ abô takêñ ami. Ma ngôk kambom miñ hatôm indum malen pusip mavi ami. Mi.”

Nê Israe miñ êvhavin ami

²² Waklavôñ Êv Mek Ek Unyak Mathen hayô ba avômalô Israe i Jelusalem ek nêgê.*

Lêk ma bejen simbak

²³ ba Yisu haven unyak mathen anêñ kapo dan te ba elam nena Solomon Anêñ Kapo Dan.

²⁴ Ma avômalô Israe ekalabu yani siñ ma enañ, “Huvuñ abô ba anjê ka tem onañ nena o ma opalê? O ma Mesia atu e? Êñ ma onañ bêñ.”

²⁵ Ma Yisu hanañ viyañ nena, “Bôk yahanañ yôv hadêñ mólô lôk lavôñiñ takatu ba yahadum hathak Wakamik anêñ athêñ

* **10:8:** Jer 23:1-2; Ese 34:2-3 * **10:11:** Sng 23:1; ALK 7:17 * **10:12:** Ap 20:29 * **10:15:** Mat 11:27; 1Jon 3:16

* **10:16:** Ais 56:8; Ese 34:23 * **10:17:** Plp 2:8-9 * **10:22:** Sêbôk ba avômalô loñ buyan ibuliñ unyak mathen ma avômalô Israe ik vovak. Vêmi ma êv mek ek unyak mathen hathak loñbô. Ba intu avômalô Israe lenjhabi waklavôñ êñ.

hik ya thô hadêḡ mólô. Ma miḡ ôêvhaviḡ ya ami.

²⁶ Ek malê nena mólô ma miḡ yenaḡ boksipsip ami ba intu miḡ ôêvhaviḡ ya ami.

²⁷ Yenaḡ boksipsip ma ethak elañô yalenselo. Yahayala thêlô ma thêlô ethak esopâ ya.

²⁸ *Yahêv lôkmala atu ba tem nêmo êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ hadêḡ yenaḡ avômalô ek miḡ nema ami lôk miḡ hatôm anyôla enja i vê ênjêk yabahaḡ ami.

²⁹ Wakamik hêv i hadêḡ ya, ma yani ma bêḡ ek nômkama sapêḡ ba miḡ hatôm anyôla nêḡ thêlô vê ênjêk Wakamik baḡ ami.

³⁰ Yai lôk Wakamik ma doḡtom iyom.”

³¹ Avômalô Israeḡ ewa valu hathak loḡbô ba idum ek nijik Yisu vônô.

³² Ma Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô, “Mólô bôk ôyê lavôḡḡ mavi bêḡ anôḡ atu ba yahadum yôv. Ku êḡ ma Wakamik hêv hadêḡ ya. Ma lavôḡḡ alisê intu yenaḡ kambom ba udum ek uḡwik ya esak valu?”

³³ *Ma thêlô enaḡ viyaḡ, “Yêlô adum ek naḡgik o esak valu ek malê nena honaḡ abôma hathak Wapômbêḡ nena oda ma Wapômbêḡ. Ma doḡtom o ma anyô pik iyom. Ma miḡ yêlô lenḡḡhabi lavôḡḡ la ami. Mi.”

³⁴ Ma Yisu hanaḡ, “Mólô da unim abô balabuḡ te hanaḡ nena, ‘Wapômbêḡ da halam mólô nena wapômbêḡ.’ *Kapya Yeḡ 82:6*

³⁵ “Odaḡô! Abô atu ba hêk Wapômbêḡ anêḡ kapya ma avanôḡ ba bôk hêv hadêḡ avômalô takatu ba halam i nena, ‘wapômbêḡ’.

³⁶ Ma hatak ya hatôm anêḡ anyô ek yalêḡ pik êntêk ba intu ya ma wapômbêḡ hatôm mólô. Ma doḡtom ya ma nakaduḡ ba intu ya ma bêḡ ek mólô. Aêḡ ba yahanaḡ nena, ‘Ya ma Wapômbêḡ Nakaduḡ’ ma yahanaḡ abôma hathak Wapômbêḡ aisê ba intu onaḡ ya bêḡ?

³⁷ Yahadum ku takatu ba Wakamik hadum ba intu nôḡnêḡmibiḡ ya.

³⁸ *Ma ôdô nôḡnêḡmibiḡ ya, êḡ ma nôḡnêḡmibiḡ lavôḡḡ iyom. Nôḡnêḡmibiḡ yenaḡ ku takatu ek êḡdôḡ mólô ek noyala

katô nena Wakamik hamô ya kapô ma yahamô Wakamik kapô.”

³⁹ Êḡ ma idum ek nebalonḡ yani esak loḡbô. Ma doḡtom hêv i vê hêk thêlô ba hi.

⁴⁰ *Ma habup hayô ḡaḡ Jolodaḡ ba hi ma hamô loḡ sêbôk ba Jon hathik avômalô halôk

⁴¹ ma avômalô bêḡ anôḡ i hadêḡ yani ma enaḡ, “Avanôḡ! Jon miḡ hadum lavôḡḡ te ami. Ma doḡtom abô takatu ba yani hanaḡ hathak ôpêntêk ma avanôḡ.”

⁴² Ma avômalô loḡ êḡ bêḡ anôḡ êvhaviḡ yani.

11

Lasalus hama

¹ *Anyô te hapôm lijiḡ ba anêḡ athêḡ nena Lasalus. Yani ma anyô Betani. Betani êḡ ma avi loyaḡ Malia lo Mata iniḡ malak ôdôḡ.

² *Malia êḡ atu ba yani haḡgasô nôḡ ôv mavi hayô hamô Anyô Bêḡ va ma haya lopali vê hathak wakadôk ḡauḡ. Anyô lijiḡ êḡ ma Lasalus, Malia atu limalô.

³ Ma avi lo yaḡ êv abô hadêḡ Yisu nena, “Anyô bêḡ, anêḡ anyô mólô hapôm lijiḡ.”

⁴ *Yani halaḡô abô êḡ ma hanaḡ nena, “Lijiḡ êḡ anêḡ anôḡ ma miḡ ḡama ami. Lijiḡ êḡ habitak ek injik Wapômbêḡ anêḡ lôkmaḡḡḡ thô. Ma lôkmaḡḡḡ êḡ tem injik ya Nakaduḡ anêḡ lôkmaḡḡḡ thô aêḡ iyom.”

⁵ Yani lahaviḡ Mata lo yaḡ Malia ma Lasalus bêḡ anôḡ.

⁶ Ma doḡtom yani halaḡô nena Lasalus hapôm lijiḡ ma miḡ hi kethêḡ ami ma hamô loḡ êḡ hatôm wak ju.

⁷ Êḡ ma hanaḡ hadêḡ ḡê ku, “Alalô nabôana Judia.”

⁸ Ma thêlô enaḡ, “Kêdôḡwaga, loḡ êḡ ma waksêḡyôk ma avômalô Israeḡ idum ek nijik o vônô esak valu! Ma hudum ek ômbônu eka?”

⁹ Ma hanaḡ, “Wakma laumiḡ ba lahavuju hadêḡ wak te, aêḡ e? Ma pik êntêk êḡ anêḡ deda habi ba anyô êyê tak. Ma tem miḡ nêḡdôk ami.

¹⁰ Ma bôlôvôḡ ma deda mi ba anyô evenḡ ma tem nêḡdôk.”

* 10:28: Jon 3:16; 6:39 * 10:33: Wkp 24:16 * 10:38: Jon 14:10-11 * 10:40: Jon 1:28 * 11:1: Luk 10:38-39

* 11:2: Jon 12:3 * 11:4: Jon 9:3

11 Vêm ma hanañ, “Alalôaniñ anyô môlô Lasalus hêk sôm ba tem yana ek yangik liñ.”

12 Ma nê ku enañ, “Anyô Bêñ, dô! Hêk sôm ek lijiñ etak yani ba imbitak mavi.”

13 Thêlô eson nena hanañ hathak Lasalus hêk sôm la. Ma donjom mi. Hanañ hathak Lasalus anêñ nana.

14 Ba intu hanañ bêñ nena, “Lasalus lêk hama

15 ba miñ yahamô haviñ ami ba intu yalenmavi. Ma tem yanêm môlô sa ek nôñêmimbiñ. Alôana i!”

16 *Êñ ma Tomas anêñ athêñ yañ nena Didimus* hanañ hadêñ nê ku vi nena, “Alôana imbiñ yani ek nijik alalô vônô imbiñ.”

Yisu ma lôkmala anêñ ôdôn

17 Yisu thêlô êyô Betani ma yani hanañ nena Lasalus bôk hêk siô hatôm wak ayova.

18 Loñ êñ hamô habobo Jerusalem ba hatôm kilomita lô iyom.

19 Ma avômalô Israêl bêñ anôn êlêm ek nêñêm Malia lo Mata thêvô.

20 Mata hanañ nena Yisu lêk halêm êñ ma hi ek êñjê. Malia ma hamô unyak.

21 Ma Mata hanañ, “Anyô Bêñ, hômô loñ êntêk ma yenañ livôn tem miñ ema ami.

22 Ma donjom yahayala nena malêla takatu ba honañ hik Wapômbêñ liñ, êñ ma tem yani indum.”

23 Ma Yisu hanañ, “Livôm tem imbiyô esak loñbô.”

24 *Ma Mata hanañ, “Avanôn! Pik lo len anêñ dan ba avômalô iviyô ma tem yani imbiyô imbiñ.”

25 Ma hanañ, “Yada ma anyô yahik avômalô liñ lôk yahêv lôkmala hadêñ i. Ma ôpatu ba hama ma donjom hêvhaviñ ya, ôpêñ tem êmô lôkmala.

26 Avômalô takatu ba êvhaviñ intu ewa lôkmala anôn ma tem miñ nema ami. Hôêvhaviñ abô êntêk mena mi e?”

27 *Ma Mata hanañ, “Anyô Bêñ! Avanôn! Yahêvhaviñ nena o ma Mesia lôk Wapômbêñ Nakaduñ atu ba bôk hanañ nena tem êlêm pik êntêk.”

28 Êñ ma Mata hi hanañ yaôna hadêñ Malia, “Kêdônwaga hayô ba halam o.”

29 Malia hanañ abô êñ ma haviyô kethen ba hi ek êñjê.

30 Yisu hamô loñ atu ba Mata hapôm yani halôk ma miñ hayô malaklêvôn ami.

31 Avômalô Israêl takatu ba êmô unyak haviñ Malia ek nêñêm yani thêvô êyê haviyô kethen ba hi yaiñ ma esopa ba i. Thêlô eson nena hi ek endan ember siô la.

32 Malia hi hayô loñ atu ba Yisu hamô ma hayê yani. Ma halek vadôn lêlô habobo Yisu valuvi ma hanañ, “Anyô Bêñ, hômô loñ êntêk ma tem miñ livôn ema ami.”

33 Yani hanañ Malia lôk avômalô iniñ asêñ malêñ ba lamalaiñ lôk lahiki bêñ anôn.

34 Ma hanañ, “Môlô ôdô yani hêk êsê?” Ma thêlô enañ, “Anyô Bêñ, ôlêm nôñgô.”

35 Enañ aêñ ma hanañ.

36 Ma avômalô Israêl takêñ enañ, “Alikak! Yani lahaviñ ôpêntêk bêñ anôn.”

37 *Ma donjom doho enañ, “Anyô êñ hadum ba nê maleñiñ pusip êyê tak. Ma tem indum aêñ iyom êndêñ ôpêntêk ba miñ hatôm ema ami.”

Yisu hik Lasalus liñ hathak loñbô

38 Yisu lamalaiñ ba lahiki bêñ anôn hathak loñbô aleba hi hayô siô. Siô êñ ma valu abyan te ba epesañ hêk dumlolê. Ma valu te hamô lôv abôlêk siñ.

39 Ma hanañ, “Nônêm valu vê!”

Mata, anyô nana êñ anêñ livavi, hanañ, “Anyô Bêñ, bôk hêk siô hatôm wak ayova ba kupik bôk ôvpalê.”

40 Ma hanañ, “Lêk yahanañ hadêñ o yôv! Hôêvhaviñ, ma tem nôñgô Wapômbêñ anêñ lôkmanjiñ.”

41 Êñ ma thêlô êv valu vê. Ma hayê len ma hanañ, “Wakamik! Hothak holañ yenañ abô ba yalenmavi.

42 Yada yahayala yôv nena wak nômbêñ intu ma holañ yenañ abô. Ma donjom yahanañ abô êntêk ek nêñêmimbiñ nena hôêv ya ba yahalêm.”

43 Êñ ma halam lôklala nena, “Lasalus, ôlêm yaiñ!”

* 11:16: Mak 14:31 * 11:16: Abô Glik “Didimus” anêñ ôdôn ‘anyô lopopek’. * 11:24: Jon 6:40 * 11:27: Jon 6:69 * 11:37: Jon 9:6-7

44 Ma hatak siô ba hale yaiņ. Ivuvi va lo baņ hathak sôp selen ma thohavloma ma ivuliv hathak sôp. Ma Yisu hanaņ hadêņ thêlô, “Nopole sôp vê ek ni.”

45 *Ma avômalô Israeġ takatu ba elañ haviņ Malia êyê nôġm atu ba Yisu hadum ba bêņ anôņ êvhaviņ.

46 *Ma doņtom vi i hadêņ ñê Palisi ma enañ hathak nôġm takatu ba yani hadum.

47 Êņ ma ñê bêņbêņ êbôk da lôk ñê Palisi takatu ba elam nena Sanhedlin* elam sa te ba enañ nena, “Ôņgô! Anyô êntêk hadum lavôņiņ bêņ anôņ. Ma alalô ayê loņ eka?”

48 Atak yani ba hadum ku êņ, ma tem avômalô sapêņ nêġnêġmibiņ. Êņ ma Lom tem nêġm nimbuliņ alalôaniņ unyak mathen lôk avômalô sapêņ.”

49 Ma thêlôniņ anyô te anêņ athêņ nena Kaiapas. Ma sondabêņ êņ ma yani hatôm anyô bêņ habôk da ba hanaņ hadêņ thêlô nena, “Môġlô molo e?”

50 Odaņô! Môġlô ôthôņ auk êntêk paliņ e? Anyô te hama êņ ma nôġm yaôna. Ma avômalô Israeġ sapêņ ema êņ ma malaiņ bêņ. Aêņ ba mavi ek anyô te iyom ema ek nêġm avômalô bêņ anôņ sa.”

51-52 *Sondabêņ êņ ma Kaiapas hatôm anyô bêņ habôk da. Ba intu hanaņ abô loņ kapô atu ba tem injik anôņ nena Yisu tem ema ek nêġm avômalô Israeġ sa lôk isup Wapômbêņ anêņ nali takatu ba êġmô mayaliv esak doņtom ek malê nena miņ hama ek nêġm avômalô Israeġ iyom sa ami. Ma Kaiapas miņ hanaņ abô êņ hatôm yanida anêņ auk ami.

53 *Ñê bêņbêņ elañô Kaiapas anêņ abô ma êbôġlêġ loņôġndê ek nijik Yisu vônô.

54 Êņ ma Yisu hatak avômalô Israeġ ma hi Eplaim atu hamô habobo loņ thiliv ek êġmô imbiņ anêņ ñê ku doho ba intu miņ haveņ Israeġ malêvôņ ami.

55 Avômalô Israeġ iniņ waklavôņ Hale ba Hi habobo. Ma avômalô lomalak bêņ anôņ i daku Jelusalem ek nêġpôpêk i ek nêġgê waklavôņ êņ.

56 Ma thêlô imiņ unyak mathen anêņ piklêvôņ ek nêġmbôġlêġm Yisu. Ma thêlôda enañ hadêņ i, “Môġlô lemhabi aisê? Yani tem êġlêġm êņjê waklavôņ êntêk imbiņ mena mi e?”

57 Ma doņtom ñê bêņbêņ êbôk da lôk ñê Palisi enañ lôklokwaņ hadêņ avômalô, “Anyô te hayê nena Yisu hamô êsê êņ ma enañ bêņ ek nebalon yani.”

12

Malia hathik Yisu va (Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)

1 *Wak bahenvi ba lahavute hêk denañ ek êyô waklavôņ Hale ba Hi. Ma Yisu hi Betani, Lasalus anêņ loņ, ôpatu ba yani hik liņ hathak loņbô hêk ñama.

2 *Êņ ma thêlô enġgabôm nôġm leņiņmavi ek yani. Mata hathô nôġm ma Lasalus hamô haviņ ñê takatu ba eyañ nôġm haviņ Yisu.

3 *Ma Malia hawa kolopak nôġm ôv mavi hamô kapô ba anêņ vuli ma bêņ anôņ ba hanġasô hayô hamô Yisu va kapô luvi. Ma hathav lôthôk vê hathak yanida wakadôk ñauņ. Ma nôġm ôv mavi atu anêņ ôv haveņ unyak kapô êņ sapêņ.

4 Ma Yisu da anêņ ñê ku te elam nena Judas Iskaliot ôpatu ba tem enañ yani bêņ hayê ba hanaņ,

5 “Nôġm ôv mavi êņ ma anyô hadum ku sondabêņ daluk te ek nêġm vuli! Ma lêk enġasô oyaņ iyom! Nanêġm nôġm êņ ek anyô vi nêġnêġm vuli ba naja valuselen ek nanêġm êġndêņ avômalô siv.”

6 Judas anêņ ku hayabiņ avômalô êvhaviņ iniņ valuselen ma doņtom anyô vani te ba hathak hawa vi vani hatôm yanida anêņ lahaviņ. Ba intu hanaņ aêņ. Ma miņ lahiki hathak avômalô siv ba hanaņ ami.

7 Ma Yisu hanaņ, “Notak yani. Avi êņ hapôpêk yenaņ ñama.

8 *Avômalô siv tem nêġmô imbiņ môġlô êtôm wak nôġmbêņ intu sapêņ. Ma doņtom tem miņ yamô imbiņ môġlô sawa daim ami.”

9 Avômalô Israeġ bêņ anôņ elañô nena Yisu hamô Betani. Êņ ma i ek nêġgê yani.

* 11:45: Jon 7:31 * 11:46: Luk 16:31 * 11:47: Elam iniņ kaunsil nena “Sanhedlin”. * 11:51-52: Jon 10:16
* 11:53: Jon 5:18 * 12:1: Jon 11:1,43 * 12:2: Luk 10:40 * 12:3: Luk 7:37-38 * 12:8: Lo 15:11

Thêlô miñ i ek nêgê yani iyom ami. Mi. Lenjinhavin nêgê Lasalus imbiñ, ôpatu ba Yisu hik liñ hathak loñbô hêk nãama.

10-11 *Ba intu avômalô Israeël bêñ anôñ êvhaveñ ba esopa Yisu. Ma nê bêñbêñ êbôk da evak abô ek nijik Lasalus vônô imbiñ Yisu.

Yisu habitak hayô Jelusalem hatôm kin
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:29-40)

12 Haviyô hayañ ma avômalô nômbêñ atu ba bôk i Jelusalem ek nêgê waklavôñ Hale ba Hi elañô nena Yisu haveñ ba hi Jelusalem.

13 *Ma ewa nôkya lô thanañ ba i êpôm Yisu ma elam kaêk nena, “Osana!”

“Wapômbêñ nêñ lamavi êndêñ ôpatu ba halêm hathak Anyô Bêñ anêñ athêñ!”
Kapya Yeñ 118:25-26

“Wapômbêñ nêñ lamavi êndêñ avômalô Israeël iniñ Kin!”

14 Yisu hawa bok doñki map te ba hayô hamô hatôm atu ba bôk eto halôk Wapômbêñ anêñ kapya nena,

15 “Môlô avômalô Saion miñ nôkô ami.

Ôñgô! Unim kin halêm!

Yani hayô hamô bok doñki nakaduñ te ba halêm!” *Sekalaia 9:9*

16 *Nê ku êyê nôñ takêñ ma doñtom êthôñ anêñ ôdôñ paliñ. Ma Yisu hama ba haviyô hathak loñbô ma miñ lenjinhabi abô takatu ba bôk eto halôk Wapômbêñ anêñ kapya. Êñ ma eyala nena abô êñ eto hathak Yisu da lôk lenjinhabi nôñ takatu ba idum hadêñ yani.

17 Avômalô takatu ba bôk êyê Yisu halam Lasalus hêk siô ba hik liñ hathak loñbô enañ haveñ denañ ba abô êñ hi mayaliv.

18 Aêñ ba avômalô bêñ anôñ elañô nena Yisu bôk hadum lavôññ êñ. Ba intu etak Jelusalem ba i ek nêpôm yani.

19 Nê Palisi êyê ma thêlôda enañ hadêñ i, “Ôñgô! Avômalô sapêñ lêk esopa yani ba alalôaniñ ku anôñ mi.”

Yisu anêñ ku hayô

20 Avômalô loñ buyañ doho i daku Jelusalem ek nêgê waklavôñ Hale ba Hi ba nêñem yeñ imbiñ avômalô Israeël.

21 Ma i hadêñ Pilip, anyô Betsaida anêñ Galili. Ma enañ hik yani liñ, “Anyô bêñ, yêlô adum ek nagê Yisu.”

22 Êñ ma Pilip hi hanañ hadêñ Andulu ba thai i enañ hadêñ Yisu.

23 *Ma Yisu hanañ, “Wakma lêk hayô yôv ek injik Anyô Anêñ Nakaduñ anêñ lôkmaññiñ thô.

24 *Yanañ avanôñ biñ êndêñ môlô. Yanvêk te miñ evatho halôk pik ami, êñ ma tem miñ injik anôñ ami. Tem ida êmô aêñ. Ma doñtom yanvêk atu ba evatho halôk pik, êñ ma hama ba tem injik anêñ anôñ bêñ anôñ.

25 *Anyô te lahavin anêñ lôkmala bêñ anôñ êñ ma anêñ lôkmala êñ tem nêñ yak ba mi. Ma anyô te hapôlik hathak anêñ lôkmala pik êntêk êñ ma tem embalon anêñ lôkmala êñ loñ wak nômbêñ intu sapêñ.

26 Ôpatu ba hadum ek indum yenañ ku ma esopa ya ba loñ atu ba yahamô ma tem êmô imbiñ. Ma Wakamik tem enañ abô mavi esak ôpêñ.

27 * “Lêk yalenmalain bêñ ba hatôm yanañ nena, ‘Wakamik, nêñ ya bulubiñ.’ Dô! Yahalêm ek yandum ku êñ.

28 Wakamik, nuñgwik anêñ lôkmaññiñ thô!”

Êñ ma kaêk te halam anêñ malak len nena, “Bôk yahik yenañ lôkmaññiñ thô yôv. Ma tem yandum esak loñbô.”

29 Avômalô nômbêñ atu imiñ loñ êñ elañô abô êñ ba enañ, “Kakalu!” Ma doho enañ, “Anjela te hanañ abô hadêñ yani!”

30 Ma Yisu hanañ nena, “Kaêk êñ halêm ek nêñ môlô sa. Yani miñ halam ek nêñ ya sa ami ma mi.

31 Ku nenañ avômalô pik bêñ lêk hayô yôv. Ba tem nimbi pik êntêk anêñ anyô bêñ kambom atu ni.

32 *Ma tem nêñem ya liñ êtôm sêbôk ba Mose hathôkwêñ umya dahô hathak a ek endom avômalô sapêñ nêlêm êndêñ ya.”

* 12:10-11: Jon 11:45 * 12:13: Jon 1:49 * 12:16: Jon 2:22 * 12:23: Jon 13:31-32; 17:1 * 12:24: 1Ko 15:36
* 12:25: Mat 16:25 * 12:27: Sng 6:3; 42:5; Mat 26:38 * 12:32: Jon 3:14 * 12:33: Jon 18:32

33 *Yisu hanaŋ abô êŋ ek injik loŋôndê atu ba tem nijik yani vônô esak alovalaŋaŋsiŋ thô.

34 *Ma avômalô nômbêŋ atu enaŋ, “Abô balabuŋ hanaŋ nena Mesia atu tem êmô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ ba yêlô ayala abô êŋ. Ma honaŋ nena nêsôkwêŋ o Anyô Anêŋ Nakaduŋ esak a. Anyô Anêŋ Nakaduŋ êŋ ma opalê?”

35 *Ma Yisu hanaŋ, “Sawa bidonŋ iyom ma deda tem êmô imbiŋ môle. Ba ôpatu haveŋ momaŋiniŋ ma hathôŋ nena tem ni êsê. Aêŋ ba intu môle nombeŋ yapiŋ êŋa tem momaŋiniŋ êyô môle vov!

36 *Deda hamô haviŋ môle denaŋ. Aêŋ ba nônemimbiŋ yani ek môle tem numbitak deda anêŋ avômalô.” Yisu hanaŋ abô êŋ yov ma hatak thêlô ba hi hakopak.

Avômalô bêŋ anôŋ miŋ êvhaviŋ Yisu ami

37 Yisu bôk hadum lavôŋiŋ lomalama hêk avômalô maleŋiŋ. Ma doŋtom miŋ êvhaviŋ yani ami

38 ek plopet Aisaia anêŋ abô injik anôŋ nena, “Anyô Bêŋ, opalê lêk hêvhaviŋ alalôaniŋ abô?

Ma opalê lêk hayê anêm lôklokwaŋ atu ba bôk huik thô? Mi anôŋ.” *Aisaia 53:1*

39 Avômalô iniŋ lôklokwaŋ mi ek nêmemimbiŋ ba intu plopet Aisaia bôk hanaŋ hêk Wapômbêŋ anêŋ kapya aêntêk,

40 “Yani habi thêlô maleŋiŋ siŋ ma hik thêlôniŋ auk siŋ ek miŋ nêgê esak maleŋiŋ

lôk neyala ênjêk iniŋ auk ba nêmbô nêlêm êndêŋ ya ek yandum thêlô mavi ami.” *Aisaia 6:10*

41 *Aisaia bôk hayê Yisu anêŋ lôkmaŋiŋ. Aêŋ ba yani hanaŋ abô êŋ hathak Yisu.

42 *Ma avômalô Israeŋ iniŋ nê bêŋbêŋ doho êvhaviŋ Yisu ma doŋtom miŋ enaŋ iniŋ êvhaviŋ bêŋ ami. Thêlô êkô ek Palisi nênem i vê

43 *ba intu leŋiŋhaviŋ avômalô pik iniŋ leŋiŋmavi bêŋ anôŋ hamôŋ ek Wapômbêŋ anêŋ lamavi.

* 12:34: Sng 110:4; Ais 9:7; Dan 7:14 * 12:35: Jon 8:12
* 12:43: Jon 5:44 * 12:45: Jon 14:9 * 12:47: Jon 3:17

44 Ma Yisu halam kaêk nena, “Ôpatu ba hêvhaviŋ ya ma hêvhaviŋ ôpatu ba hêv ya ba yahalêm haviŋ. Miŋ hêvhaviŋ ya iyom ami.

45 *Ôpatu ba hayê ya, êŋ ma hatôm hayê ôpatu ba hêv ya ba yahalêm.

46 Yahalêm hatôm deda hamô pik ek opalêla takatu ba êvhaviŋ ya ma tem miŋ nêmo momaŋiniŋ esak loŋbô ami.

47 * “Yahalêm ek yanêm avômalô pik bu-lubiŋ. Ma miŋ yahalêm ek yandum abô ek avômalô pik ami. Aêŋ ba opalêla takatu ba elanô yenaŋ abô ba miŋ esopa ami ma tem miŋ yandum abô ek i ami.

48 Abô takêntêk ba yahanaŋ êŋ iyom intu tem êtôm abô nindum abô esak êndêŋ pik lo leŋ anêŋ daŋ ba opalê atu ba hadô ya ba miŋ halaŋô yenaŋ abô ami, êŋ ma tem yani indum abô.

49 Ma Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm intu hêv abô êŋ ba yahanaŋ. Miŋ yada yahanaŋ yenaŋ abô ami. Ba intu tem nindum abô esak abô êŋ iyom.

50 Ma yahayala nena Wakamik anêŋ abô tem nêmem lôkmala atu ba nêmo êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Aêŋ ba yahanaŋ abô takatu ba Wakamik hêv hadêŋ ya iyom.”

13

Yisu hathik nê ku veŋiŋkapô

1 Avômalô Israeŋ iniŋ waklavôŋ Hale ba Hi habobo. Ma Yisu hayala nena anêŋ waklavôŋ etak pik ba ni ek Lambô lêk hayô. Yani hathak lahaviŋ anêŋ avômalô takatu ba êmô pik aleba hayô wakma hatak i. Ma dokte ma tem injik anêŋ lahaviŋ anêŋ anôŋ thô êndêŋ thêlô.

2 *Yaŋsiŋ ma thêlô eyaŋ nômem êmô. Ma Sadan bôk halôk Judas la yov ek enaŋ Yisu bêŋ. Judas êŋ ma Saimon Iskaliot nakaduŋ.

3 *Ma Yisu hayala nena Wapômbêŋ hatak nômkama sapêŋ halôk yanida baŋ. Lôk hayala nena yanida halêm anêŋ Wapômbêŋ ba tem êmbôni êndêŋ Wapômbêŋ esak loŋbô.

4 Êŋ ma hatak nômem hamô. Ma habi anêŋ kwêv thô hatôm anyô athêŋ mi ma hawa sôp te ba havuvi hayô haveŋ lamalim.

* 12:36: Ep 5:8 * 12:41: Ais 6:1 * 12:42: Jon 9:22
* 13:2: Luk 22:3; Jon 13:27 * 13:3: Jon 3:35; 16:28

⁵Ma hanğasô ñaŋ halôk belev te ba hathik anêŋ ñê ku veŋiŋ kapô. Ma haya vê hathak sôp atu ba havak hawê haveŋ lamalim.

⁶Yani hathik anyô vi iniŋ yôv ma hadum ek isik Saimon Pita anêŋ. Ma Pita hanaŋ, “Anyô Bêŋ, hudum ek usik yaveŋkapô e?”

⁷Ma hanaŋ, “Hôthôŋ nôm atu ba lêk ya hadum. Wak te am ka tem oyala.”

⁸Ma Pita hanaŋ, “Dô! Miŋ usik yaveŋkapô ami. Mi anôŋ.”

Ma hanaŋ viyaŋ, “Miŋ yahathik o ami ma tem miŋ umbitak yenaŋ avômalô te ami.”

⁹Ma Saimon Pita hanaŋ, “Anyô Bêŋ, êŋ ma usik yabaheŋ lôk yaleŋkadôk imbiŋ ma miŋ usik yaveŋkapô iyom ami.”

¹⁰*Ma yani hanaŋ hadêŋ ôpêŋ nena, “Anyô bôk hathik i yôv, ma miŋ isik i esak loŋbô ami. Isik va iyom ek malê nena liŋkupik ma mabuŋ. Ma môlô ma mabuŋ. Ma donjom miŋ sapêŋ mabuŋ ami.”

¹¹Yisu lêk hayala ôpatu ba tem enaŋ yani bêŋ. Ba intu hanaŋ, “Miŋ sapêŋ mabuŋ ami.”

¹²Yani havôkwiŋ thêlô veŋiŋ yôv ma hik anêŋ kwêv hathak loŋbô ma halôk hamô. Ma hanaŋ hik thêlô liŋ, “Môlô oyala nôm atu ba lêk yahadam anêŋ ôdôŋ e?”

¹³Ya môlônim Kêdôŋwaga lôk môlônim Anyô Bêŋ ba intu môlô udum mavi ba olam ya nena ‘Kêdôŋwaga’ lôk ‘Anyô Bêŋ’.

¹⁴*Ôŋgô! Ya ma môlônim Anyô Bêŋ lôk Kêdôŋwaga ma donjom lêk yahathik môlô vemim hatôm anyô athêŋ mi. Aêŋ ba môlô sapêŋ nusik môlônim avômalô vi veŋiŋ aêŋ iyom.

¹⁵*Yahik ku êŋ thô hadêŋ môlô ek nosopa yaveŋgwam ba nundum êtôm atu ba lêk yahadam hadêŋ môlô.

¹⁶*Yanaŋ avanôŋ biŋ êndêŋ môlô. Anyô ku ma miŋ bêŋ ek anêŋ anyô bêŋ ami. Ma anyô atu ba hi ma miŋ bêŋ ek ôpatu ba hêv yani ba hi ami.

¹⁷Lêk môlô oyala auk takêŋ. Ba udum aêŋ ma tem Wapômbêŋ lamavi esak môlô.

Yisu hayala Judas anêŋ kambom (Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

¹⁸“Ma miŋ yahanaŋ abô êŋ hathak môlô sapêŋ ami. Yahayala môlô ñê takatu ba yahalam yôv unim auk. Ma donjom abô atu ba hêk Wapômbêŋ anêŋ kapya tem injik anôŋ aêntêk,

‘Ôpatu ba hayaŋ nôm haviŋ ya ma tem nêŋ vaŋgwam liŋ ek embak ya esak.’
Kapya Yeŋ 41:9

¹⁹*“Nôm êŋ habitak ami denaŋ ma lêk yahanaŋ hadêŋ môlô yôv ek waklavôŋ atu ba nôm êŋ habitak ma môlô tem nônemimbiŋ ya nena Yada Yahamô.

²⁰*Yanaŋ avanôŋ biŋ êndêŋ môlô nena ôpatu ba hawa anyô te atu ba yahêv hathôk thô, yani hawa ya thô haviŋ. Ma ôpatu ba hawa ya thô, hawa Ôpatu ba hêv ya ba yahalêm thô haviŋ.”

²¹Yisu hanaŋ yôv ma lamalaiŋ kambom. Ma hanaŋ bêŋ nena, “Yanaŋ avanôŋ biŋ êndêŋ môlô. Môlô te tem enaŋ ya bêŋ!”

²²Ma ñê ku êthôŋ nena thêlô alisê intu tem indum nôm êŋ ba ititiŋ i mayaliv.

²³Ñê ku ali atu ba Yisu hathak lahaviŋ bêŋ anôŋ hamô habobo yani.

²⁴Ma Saimon Pita hik thô hathak wakadôk nena, “Onaŋ injik yani liŋ nena yani hanaŋ hathak opalê.”

²⁵Êŋ ma ôpêŋ hanaŋ thikuthik nena, “Anyô Bêŋ, honaŋ hathak opalê?”

²⁶Ma Yisu hanaŋ, “Tem yatak polom te êndôk thôk ba yahêv hadêŋ môlô te. Êŋ ma ôpêŋ.” Ma hatak polom seleŋ êŋ halôk thôk ma hêv hadêŋ Judas, Saimon Iskaliot nakaduŋ.

²⁷*Judas hawa polom êŋ ma Sadaŋ halôk yani kapô.

Ma Yisu hanaŋ hadêŋ yani, “Nu undum anêŋ ku kethêŋ.”

²⁸Ñê takatu ba eyaŋ nôm haviŋ Yisu elanô ma donjom êthôŋ anêŋ abô atu ba hanaŋ hathak Judas anêŋ ôdôŋ paliŋ.

* **13:10:** Jon 6:64,70-71; 15:3 * **13:14:** Mat 20:28; Luk 22:27 * **13:15:** Plp 2:5; Kol 3:13; 1Pi 2:21 * **13:16:** Mat 10:24 * **13:19:** Jon 14:29; 16:4 * **13:20:** Mat 10:40 * **13:27:** Jon 13:2

²⁹ Judas ma anyô hayabin valuselen. Aên ba doho esoñ nena Yisu hanañ ek ni nê m nôm kama vuli ek nêgê waklavôn Hale ba Hi mena ni nê m nôm kama êndên ñê siv la.

³⁰ Judas hawa polom êñ yôv ma hatak thêlô ba hi. Ma lêk bôlvôn.

Yisu hêv abô balabuñ lukmuk

³¹ *Judas hi yôv ma Yisu hanañ, “Dokte ma avômalô tem nêgê ya Anyô Anên Nakaduñ atu anên lôkmanñ thô. Ma lôkmanñ êñ tem injik Wapômbên anên lôkmanñ anôn thô.

³² *Ma kasana Wapômbên tem injik ya Anyô Anên Nakaduñ atu anên lôkmanñ thô aên iyom.

³³ * “Yenañ avômena, tem yamô vauna imbin môle. Ma môle tem nômbôlêm ya. Ma doñtom môle miñ ôtôm unu loñ atu ba tem yana ami. Bôk yahanañ abô êñ hadên avômalô Israeël ma lêk yahanañ abô bô êñ hathak loñbô.

³⁴ * “Ma yahêv balabuñ lukmuk te hadên môle nena lemimimbin am êtôm atu ba lêk yalenhavin môle.

³⁵ Môle lemimhavin am aên ma tem avômalô sapên nêgê môle nena yenañ avômalô takatu ba esopa ya.”

Yisu hanañ nena Pita tem enañ nena hathôn yani palin

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

³⁶ Saimon Pita hanañ hik Yisu liñ, “Anyô Bên, nu êsê?”

Ma Yisu hanañ, “Loñ atu ba tem yana ma miñ hatôm osopa ya ami. Ma doñtom wak te am ka tem osopa ya.”

³⁷ Ma Pita hanañ, “Anyô Bên, aisê ba miñ hatôm yasopa o êndên yaô ami? Tem yatak yenañ lôkmala ek yanêm o sa!”

³⁸ Ma Yisu hanañ, “Avanôn e? Lemhavin otak anêm lôkmala ek nê m ya sa e? Yanañ avanôn bin êndên o nena tale miñ halan ami denañ ma tem onañ êtôm bôlvôn lô nena hôthôn ya palin.”

14

Yisu da ma lojôndê

¹ “Môle miñ kapôlômim malain ami. Nônê mimbini Wapômbên lôk nônê mimbini ya.

² Unyak lokapô lokapô hêk Wakamik anên unyak ba yaha ek yapôpêk môle nim loñ. Abô êñ ma abôyan, ma tem miñ yanañ aên ami.

³ *Yaha ek yapôpêk môle nim loñ. Êñ ma tem yandaelêm ek yanja môle ek nô m loñ êñ imbin ya.

⁴ Ma bôk oyala lojôndê atu ba hi loñ atu ba tem yana.”

⁵ Tomas hanañ, “Anyô Bên, yêlô athôn loñ atu ba tem nu palin ma tem nayala lojôndê êñ aisê?”

⁶ *Ma Yisu hanañ, “Yada intu lojôndê lôk abô avanôn ma lôkmala. Ma anyô te miñ hatôm esak lojôndê yan ba ni ek Wakamik ami. Mi. Ya iyom.

⁷ *Môle oyala ya katô, êñ ma tem noyala Wakamik aên iyom. Avanôn! Bôk ôyê lôk oyala yani yôv!”

⁸ Ma Pilip hanañ hadên Yisu, “Anyô Bên, nungwik Lemambô thô êndên yêlô. Êñ ma hatôm.”

⁹ *Ma hanañ viyan, “Pilip, bôk yahamô havin môle sawa daim ma miñ hoyala ya ami denañ e? Anyô hayê ya ma hayê Wakamik. Ma honañ nena yangik Wakamik thô eka?”

¹⁰ *Ma miñ hôêvhavin nena yahamô Wakamik kapô ma Wakamik hamô yakapô ami e? Abô atu ba yahanañ hadên môle ma Wakamik hamô ya kapô ba hathak hadum anên ku. Miñ yada yahanañ hathak yenañ auk ami.

¹¹ *Nônê mimbini abô êntêk! Wakamik hamô ya kapô ma yahamô yani kapô. Ma môle ôdô nônê mimbini abô êntêk, êñ ma lemimimbi ku takatu ba yahadum ek nê m môle sa ek nônê mimbini!

¹² *Yanañ avanôn bin êndên môle. Anyô hêvhavin ya ma tem indum ku lomaloma êtôm yahadum. Ma yaha ek Wakamik. Aên

* 13:31: Jon 12:23 * 13:32: Jon 17:5 * 13:33: Jon 7:33-34 * 13:34: Jon 15:12,17; 1Jon 3:23; 2Jon 5 * 14:3: Jon 12:26 * 14:6: Jon 11:25; Lom 5:1-2 * 14:7: Jon 8:19 * 14:9: Jon 12:45; Kol 1:15; Hib 1:3 * 14:10: Jon 12:49 * 14:11: Jon 10:38 * 14:12: Mak 16:19-20 * 14:13: Mat 7:7; Jon 15:16

ba ôpatu ba hêvhavinj tem indum ku mavi lomaloma êmônj ek ku takatu ba yahadum.

13 *Nôm takatu ba môlô onaj hathak yenañ athêñ ek yandum ma tem yandum ek Nakaduñ injik Lambô anêñ lôkmanjñ thô.

14 Ma nôm takatu ba môlô onaj hik lijñ hathak yenañ athêñ ma tem yandum.”

Lovak Mathenj tem êlêm

15 *“Môlô lemimhavinj ya, êñ ma tem nosopa abô takatu ba yahanaj.

16 *Ma tem yanañ injik Wakamik lijñ ek nêm anyô yañ ek embatho môlô loñ.

17 *Ma anyô êñ tem êmô imbinj môlô êtôm wak nômbêñ intu sapêñ. Ôpêñ ma Lovak Mathenj ba hathak hik Wapômbêñ thô. Ma tem êmô imbinj môlô ba êmô môlô kapôlômim ek noyala yani. Ma doñtom avômalô pik miñ éyê lo eyala ami. Ba intu tem miñ neja ami.

18 Tem yandealêm esak loñbô ba miñ hatôm yatak môlô êtôm avômena bilak ami.

19 Dokte ma avômalô pik tem nêsônj ya palinj. Ma doñtom môlô tem ôngô ya. Yahamô lôkmala. Ba intu tem môlô nômlô lôkmala imbinj.

20 *Wak êñ ma tem môlô noyala nena yahamô Wakamik kapô, ma môlô ômô ya kapô, ma yahamô môlô kapôlômim.

21 Ma ôpatu ba halanjô yenañ abô balabunj ba hasopa, ôpêñ lahavinj ya. Ma ôpatu ba lahavinj ya ma Wakamik tem laimbinj yani. Ma aêñ iyom tem yalenjimbinj yani ma tem yangik ya thô êndênj yani.”

22 Êñ ma Judas yañ, miñ Iskaliot ami, yani hanañ, “Anyô Bêñ, aisê ba lemhavinj nunjwik oda thô êndênj yêlô ma avômalô pik mi?”

23 Ma Yisu hanañ, “Ôpatu ba lahavinj ya tem esopa yenañ abô. Ma Wakamik tem laimbinj ôpêñ, ma tem yai ana namô imbinj yani.

24 *Ma ôpatu ba miñ lahavinj ya ami tem miñ esopa yenañ abô ami. Abô êntêk ba môlô olanjô ma miñ yenañ abô ami. Mi. Abô takêñ ma Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm anêñ abô.

25 “Yahamô denañ ma yahanaj abô takêñ hadêñ môlô.

26 Ma Wakamik tem nêm anyô te ba êlêm esak yenañ athêñ ek embatho môlô loñ. Ôpêñ ma Lovak Mathenj ba tem êndônj môlô esak nômlô takêñ sapêñ. Ma tem indum ba môlô lemimimbi abô taksêbôk ba yahanaj.

27 Yenañ labali yahêv lôk yahadô hamô havinj môlô. Êñ ma yada yenañ. Miñ avômalô pik hatôm nênlêm êndênj môlô ami. Lemim êndôk binj ma miñ nôkô ami.

28 * “Ma lêk olanjô abô êntêk ba yahanaj hadêñ môlô, ‘Yaha. Ma tem yandealêm esak loñbô.’ Êñ ma môlô lemimmalainj. Wakamik ma bêñ ek ya. Ma môlô lemimimbinj ya, ma tem môlô lemimmavi ek yaha hadêñ Wakamik.

29 *Nôm êñ miñ habitak ami denañ ma lêk yahanaj hadêñ môlô ek wak êñ hayô ma môlô nônlêmimbinj.

30 Dokte ma pik êntêk anêñ anyô bêñ tem êlêm ba intu miñ hatôm yanañ abô pôk bêñ anônj ami. Ma miñ hatôm indum nômla esak ya ami.

31 Ma doñtom yahadum ek avômalô pik neyala nena yalenjhavinj Wakamik ba yahasopa nômlô takatu ba yani hanañ hadêñ ya katô. Yôv ma nônlêm ek alôana i.”

15

Yisu ma yak lokwanj ta anônj

1 Yisu hanañ, “Ya ma yak lokwanj ta anônj. Ma Wakamik ma ku kapô anêñ alañ.

2 *Yenañ thanañ sapêñ atu ba miñ hik anônj ami ma Wakamik hathak halo vê. Ma thanañ sapêñ atu ba hik anônj ma hêv katônj vê ek injik limamôk.

3 Abô atu ba yahanaj hadum ba môlô ubitak mabunj.

4 Môlô odahalinj ya êñ ma tem yandahalinj môlô. Yak thanañ da miñ hatôm injik anêñ anônj ami. Thanañ hadahalinj yak lokwanj ta ek injik limamôk. Aêñ ba môlô miñ odahalinj ya ami, êñ ma tem miñ unjwik anônj ami.

5 “Yada ma hatôm yak lokwanj ta. Ma môlô ma thanañ. Ôpatu ba hadahalinj ya

* 14:15: Jon 15:10; 1Jon 5:3 * 14:16: Jon 14:26; 15:26; 16:7 * 14:17: Jon 16:13 * 14:20: Jon 17:21-23 * 14:24: Jon 7:16 * 14:28: Jon 20:17 * 14:29: Jon 13:19 * 15:2: Mat 3:10

ma yahadahalin̄ yani ba intu hik limamôk. Ma miñ yahêv mólô sa ami, ma mólô miñ hatôm nundum nômlate ami.

6 *Ma anyô te miñ hadahalin̄ ya ami ma hatôm thanañ atu ba ibi halôk pik ba hakapok ba isup ek nêmbôk esak atum.

7 Ma mólô odahalin̄ ya ba yenañ abô hêk mólô kapô ba onañ hik ya liñ hathak malêla takatu ba mólô lemimhavin̄, êñ ma tem noja.

8 *Ma avômalô takatu ba ethak ik anôñ limamôk intu tem nêgê i nena yenañ. Êñ ma uik Wakamik anêñ lôkman̄ñ thô.

9 “Yalen̄havin̄ mólô hatôm atu ba Wakamik lahavin̄ ya. Nômô yenañ yalen̄havin̄ êñ kapô.

10 *Mólô osopa yenañ abô ma tem mólô nômlô yenañ yalen̄havin̄ kapô hatôm atu ba yahasopa Wakamik anêñ abô ba yahamô yani anêñ lahavin̄ kapô.

11 Yahanañ abô takêntêk ek yenañ yalen̄mavi êmô imbiñ mólô lôk êmô mólô kapôlômmiñ siñ.

12 *Yanañ abô balabuñ te êndên̄ mólô nena mólô tomtom lemimimbiñ am êtôm atu ba bôk yalen̄havin̄ mólô yôv.

13 *Ma anyô te hatak anêñ lôkmala ek hêv anêñ anyô mólô bulubiñ, êñ ma lahavin̄ êñ hamôñ ek len̄ñhavin̄ vi.

14 *Mólô udum aên̄ êñ ma mólô ma yenañ anyô mólô.

15 Sêbôk ma yahalam mólô nena anyô ku. Anyô ku ma miñ hayala anyô bêñ anêñ auk ami. Ma don̄tom lêk yahik auk nômbên̄ atu ba Wakamik bôk hêv hadên̄ ya thô hadên̄ mólô ba intu yahalam mólô tomtom nena anyô mólô. Ma miñ nê ku hathak lon̄bô ami.

16 Mólô miñ bôk olam ya ami. Mi. Yahalam mólô lôk yahatak yabaheñ hayô hêk mólô ba hathak yenañ athên̄ nonañ injik Wakamik liñ esak unim lemimhavin̄ ma tem yanêm lemimhavin̄ takên̄ êndên̄ mólô ek unu un̄gwik anôñ atu ba tem êmô êtôm wak nômbên̄ intu sapên̄.

17 *Yenañ abô balabuñ ma mólô lemimimbiñ am.”

Nê pik tem nêpôlik esak nê ku

18 Yisu hanañ, “Avômalô pik êpôlik ek mólô, êñ ma mólô lemimimbi nena bôk êpôlik hathak ya aên̄ iyom.

19 *Mólô ma pik anêñ ma tem avômalô pik len̄ñimbiñ mólô êtôm atu ba len̄ñ havin̄ thêlôda iniñ avômalô. Ma don̄tom mólô ma miñ avômalô pik êntêk ami. Bôk yahalam mólô yôv ek notak avômalô takên̄ ba intu êpôlik hathak mólô.

20 *Mólô lemimimbi abô êntêk ba yahanañ hadên̄ mólô katô. ‘Anyô ku miñ bêñ ek anêñ anyô bêñ ami.’ Avômalô pik êntêk bôk êv vovan̄ hadên̄ ya ba intu tem nindum aên̄ iyom êndên̄ mólô. Ma aên̄ iyom doho bôk elañô yenañ abô ba intu tem nedañô mólônim abô imbiñ.

21 Mólô ma yenañ avômalô. Ma avômalô pik êthôn̄ ôpatu ba hêv ya ba yahalêm paliñ. Ba intu tem nênêm vovan̄ êndên̄ mólô.

22 Ma miñ yahalêm ba yahêv abô hadên̄ avômalô takên̄ ami, êñ ma tem miñ neja vuli esak iniñ kambom ami. Ma don̄tom lêk miñ hatôm nenañ abô te ami.

23 *Ôpatu ba hapôlik hathak ya ma hapôlik hathak Wakamik aên̄ iyom.

24 Ma ya miñ yahamô thêlô malêvôn̄ ba yahadum ku atu ba miñ bôk anyô te hadum ami êñ ma thêlôn̄ñ kambom mi. Ma don̄tom bôk êyê yôv ma êdô yai lôk Wakamik.

25 *Aên̄ ba thêlôda iniñ abô balabuñ bute hik anôñ aêntêk,

‘Thêlô êdô ya oyañ.’ *Kapya Yey 35:19; 69:4*

26 * “Tem yanêm anyô te êlêm anêñ Wakamik ek embatho mólô lon̄. Ôpên̄ ma Lovak Matheñ atu ba Wakamik tem nêm ek injik Wapômbên̄ thô. Ma tem enañ yenañ abô bêñ.

27 Ma yenañ ku anêñ môñ ma mólô sapên̄ bôk ômô havin̄ ya aleba lêk. Êñ ma mólô nonañ yenañ abô bêñ imbiñ.

* 15:6: Mat 7:19; 13:42 * 15:8: Mat 5:16 * 15:10: Jon 14:15; 1Jon 2:5 * 15:12: Jon 13:34 * 15:13: Jon 10:11; 1Jon 3:16 * 15:14: Mat 12:50 * 15:17: Jon 13:34 * 15:19: Jon 17:14 * 15:20: Jon 13:16 * 15:23: Luk 10:16 * 15:25: Jon 13:16 * 15:26: Jon 14:26 * 16:2-3: Mat 24:9; Luk 6:22; Jon 9:22; 15:21

16

1 “Yahanaṅ abô takêṅ ek môlô miṅ notak unim ôêvhaviṅ ami.

2-3 *Êthôṅ yai lôk Wakamik paliṅ ba intu tem nênem môlô vê lôk nijik môlô vônô ba nesôṅ nena êṅ ma êv yeṅ hadêṅ Wapômbêṅ.

4 Lêk yahanaṅ abô takêṅ yôv hadêṅ môlô ek waklavôṅ nôṁ takêṅ habitak, êṅ ma tem lemimimbi nena bôk yahanaṅ yôv. Sêbôk ma yada yahamô haviṅ môlô ba intu miṅ yahanaṅ abô êṅ hadêṅ môlô ami.

5-6 “Ma doṅtom yaha ek yani atu ba hêv ya ba yahalêm. Ma yahanaṅ abô takêntêk hadêṅ môlô ba intu hadum môlô lemim-malaiṅ kambom ba miṅ onaṅ hik ya liṅ nena ‘tem nu êsê’ ami e?”

7 *Yanaṅ avanôṅ êndêṅ môlô nena yaha ek Wakamik ek nêṁ môlô sa. Yaha ami êṅ ma Lovak Mathêṅ, ôpatu ba embatho môlô loṅ tem miṅ êlêm ami. Ba intu tem yana ek yanêṁ yani ba êlêm êndêṅ môlô.

8 Yani tem êlêm ek enaṅ avômalô pik iniṅ kambom lokwanlô bêṅ aêntêk: iniṅ kambom atu idum bêṅ lôk auk atu elela auk thêthôṅ ma iniṅ auk lôkbaṅ hathak waklavôṅ idum abô.

9 Ku môṅ ma tem enaṅ avômalô iniṅ kambom atu ba miṅ êvhaviṅ ya ami bêṅ.

10 Ma ku yaṅ ma avômalô pik eson nena ya miṅ anyô thêthôṅ ami. Ma doṅtom yaha ek Wakamik ba tem miṅ môlô nôṅgô ya ami ba intu ya ma anyô thêthôṅ. Aêṅ ba tem êlêm ek injik auk thêthôṅ êṅ thô.*

11 *Ma ku te lô nena avômalô pik esopa anyô môṅ atu ba hayabiṅ pik êntêk ba eson nena tem miṅ nindum abô ami. Ma doṅtom ôpêṅ bôk hamô loṅ idum abô yôv ek ema ba intu thêlô tem nindum abô imbiṅ. Aêṅ ba Lovak Mathêṅ tem injik auk êṅ thô êndêṅ i imbiṅ.

12 * “Yalenḡhaviṅ yanêṁ abô bêṅ anôṅ imbiṅ êndêṅ môlô ma môlô miṅ hatôm nobaloṅ ami.

13 Ma doṅtom Lovak Mathêṅ ôpatu ba hik Wapômbêṅ thô tem êlêm ek eyabiṅ môlônim auk ek noyala Wapômbêṅ lôk enaṅ abô esak nôṁ takatu ba tem imbitak embenḡ yam. Yani tem enaṅ abô atu ba

halanô iyom ma tem miṅ enaṅ abô êtôm yanida anêṅ auk ami.

14 Yani tem enja yenaṅ auk ba enaṅ bêṅ êndêṅ môlô ma tem injik yenaṅ lôkmanḡiṅ thô êndêṅ môlô imbiṅ.

15 Wakamik anêṅ auk ma hatôm yenaṅ. Ba intu yahanaṅ nena Lovak Mathêṅ tem enja yenaṅ auk ba injik thô êndêṅ môlô.”

Leṅmalaiṅ tem imbitak leṅmavi anôṅ

16 *Yisu hanaṅ, “Dokte ma tem môlô nôsôṅ ya paliṅ. Ma vêṁ ka tem ôṅgô ya esak loṅbô.”

17 Ma ḡê ku doho enaṅ hadêṅ thêlôda, “Aisê ka yani hanaṅ nena dokte ma tem alalô nasôṅ yani paliṅ? Ma vêṁ ka tem nagê yani esak loṅbô lôk ni ek Lambô? Alalô athôṅ abô takêṅ paliṅ.”

18 Ma thêlô enaṅ lôbôlôṅ, “ ‘Dokte’ anêṅ ôdôṅ aisê? Alalô athôṅ abô êṅ paliṅ.”

19 Yisu hayala nena idum ek nenaṅ injik yani liṅ esak abô êṅ. Aêṅ ba hanaṅ, “Yahanaṅ ‘Dokte ma tem nôsôṅ ya paliṅ. Ma vêṁ ka tem ôṅgô ya esak loṅbô.’ Ba intu môlô onaṅ hik môlôda liṅ hathak abô atu ba yahanaṅ anêṅ ôdôṅ e?”

20 Yanaṅ avanôṅ biṅ êndêṅ môlô. Avômalô pik tem leṅiṅmavi. Ma doṅtom môlô tem nodanḡ asêṅ malêṅ. Môlô tem kapôlômim malaiṅ. Ma doṅtom môlô lemim-malaiṅ êṅ tem imbitak lemimmavi anôṅ.

21 Avi anêṅ waklavôṅ embathu hayô êṅ ma hawa vovaṅ ek embathu. Ma lêk havathu yôv ma miṅ lahabi vovaṅ êṅ hathak loṅbô ami. Amena lêk habitak yôv ba intu lamavi anôṅ.

22 Ma môlô aêṅ iyom. Lêk môlô kapôlômim malaiṅ. Ma doṅtom tem yaṅgê môlô esak loṅbô ba intu tem lemim mavi. Ma miṅ hatôm anyô la nêṁ lemim mavi êṅ vê êṅjêk môlô ami.

23 *Yanaṅ avanôṅ biṅ êndêṅ môlô. Tem yana ba nôṁ takatu ba môlô onaṅ hik Wakamik liṅ hathak yenaṅ athêṅ ma tem yani nêṁ êndêṅ môlô. Ma môlô tem miṅ nonaṅ injik ya liṅ esak nôṁlate ami.

* 16:7: Jon 14:16 * 16:10: Abô êṅ anêṅ ôdôṅ ma miṅ hêk yaiṅ ami. * 16:11: Jon 12:31 * 16:12: 1Ko 3:1-2
* 16:16: Jon 14:19 * 16:23: Mat 7:7

24 Ya ma Nakaduᅇ ba intu nonaᅇ injik yani liᅇ esak yenaᅇ athêᅇ ek noja lemim-mavi bêᅇ anôᅇ êmô môlô kapôlômim siᅇ. Sêbôk aleba lêk ma miᅇ môlô onaᅇ hik yani liᅇ hathak nômlate hathak yenaᅇ athêᅇ ami.”

25 Yisu hanaᅇ, “Bôk yahavuᅇ abô ba yahanaᅇ abô sapêᅇ hatôm abô loᅇ kapô hadêᅇ môlô. Ma wak te am ka tem yanaᅇ abô avanôᅇ êndêᅇ môlô esak Wakamik ba tem yanaᅇ bêᅇ.

26 Wak êᅇ ma môlôda tem nodam yenaᅇ athêᅇ ba nonaᅇ injik Wakamik liᅇ. Ma miᅇ yada yanja môlônim abô ba yanaᅇ injik yani liᅇ ami.

27 *Avanôᅇ! Môlô lemimhaviᅇ ya lôk ôêvhaviᅇ nena yahalêm anêᅇ Wapômbêᅇ. Aêᅇ ba intu Wakamik da lahaviᅇ môlô ba môlôda tem nonaᅇ injik yani liᅇ esak unim lemimhaviᅇ.

28 Yahatak Wakamik ba yahalêm pik. Ma lêk yahatak pik ba yahavôha ek Wakamik.”

29 Êᅇ ma Yisu anêᅇ ᅇê ku enaᅇ, “Lêk honaᅇ abô êᅇ bêᅇ ma miᅇ huvuᅇ ami.

30 Lêk yêlô ayala nena hoyala nômkama sapêᅇ. Miᅇ yêlô anaᅇ hik o liᅇ ami denaᅇ ma hoyala yêlôaniᅇ abô ba honaᅇ bêᅇ. Ba intu yêlô êvhaviᅇ nena hólêm anêᅇ Wapômbêᅇ.”

31 Yisu hanaᅇ, “Lêk môlô ôêvhaviᅇ e?

32 *Odaᅇô! Avômalô tem nidupunij môlô tomtom ba nôsôv mayaliv ba unu unim loᅇ. Ma môlô tem notak ya ba yada tem yamô thiliv. Ma doᅇtom Wakamik hamô haviᅇ ya. Aêᅇ ba tem miᅇ yamô daluk ami. Wak te am ka nôm êᅇ tem imbitak. Ma wak êᅇ lêk habitak yôv.

33 *“Lêk yahanaᅇ abô takêᅇ ek môlô nodahaliᅇ ya ba nômô yaô. Môlô tem nôpôm malaiᅇ êmô pik êntêk. Ma doᅇtom numij lôklokwaᅇ! Ya bôk yahamô pik êntêk anêᅇ lôklokwaᅇ lu yôv.”

17

Yisu hateᅇ mek ek yanida

1-2 Yisu hanaᅇ abô takêᅇ yôv ma hêv ma hathak leᅇ ma hateᅇ mek nena, “Wakamik,

wakma lêk hayô yôv. Bôk hotak ya yôv ek yayabiᅇ avômalô takatu ba bôk hôêv hadêᅇ ya ek yanêm lôkmala atu ba nêmo êtôm wak nômbêᅇ intu sapêᅇ êndêᅇ i. Ba nuᅇgwik Nalum anêᅇ lôkmaᅇgiᅇ thô ek yaᅇgiᅇ anêm lôkmaᅇgiᅇ thô aêᅇ iyom.

3 *Êntêk ma lôkmala atu ba tem nêmo êtôm wak nômbêᅇ intu sapêᅇ. Neyala nena O ma Wapômbêᅇ avanôᅇ biᅇ doᅇtom lôk ya ma Yisu Kilisi, ôpatu ba O Wapômbêᅇ hôêv ba halêm.

4-5 *Wakamik, lêk yahik anêm lôkmaᅇgiᅇ thô hamô pik êntêk hathak ku takatu ba hôêv hadêᅇ ya aleba lêk anêᅇ daᅇ. Ma nêmo mavi lôk athêᅇ bêᅇ êndêᅇ ya esak loᅇbô êtôm sêbôk atu ba pik miᅇ habitak ami denaᅇ ma yahawa athêᅇ bêᅇ êᅇ haviᅇ o ba yahamô mavi anôᅇ.

Yisu hateᅇ mek ek ᅇê ku laumiᅇ ba lahavuju

6 “Bôk yahik o thô hadêᅇ avômalô pik takatu ba hôêv hadêᅇ ya yôv. Sêbôk atu ba thêlô ma anêm avômalô ba hôêv hadêᅇ ya ba lêk esopa anêm abô.

7-8 Yahêv abô sapêᅇ atu ba hôêv hadêᅇ ya hadêᅇ i ba esopa. Thêlô eyala katô nena yahatak o ba yahalêm pik lôk êvhaviᅇ nena hôêv ya ba yahalêm. Aêᅇ ba lêk eyala nena nômo takatu ba hôêv hadêᅇ ya ma halêm anêᅇ o iyom.

9 Yahateᅇ ek avômalô takatu ba bôk hôêv hadêᅇ ya yôv. Thêlô ma anêm avômalô ba intu yahateᅇ mek ek i. Ma miᅇ yahateᅇ mek ek avômalô pik ami.

10 Avômalô takatu ba yenaᅇ êᅇ ma anêm. Ma avômalô takatu ba anêm êᅇ ma yenaᅇ. Ma thêlô êᅇ intu ik yenaᅇ lôkmaᅇgiᅇ thô.

11 Tem yatak pik ba yana ma tem miᅇ yamô pik esak loᅇbô ami. Ma thêlô tem nêmo pik. Wakamik, o ma mathêᅇ! Ba oyabiᅇ i esak anêm athêᅇ atu ba bôk hôêv hadêᅇ ya ek thêlô kapôlôᅇgiᅇ doᅇtom êtôm alai kapôlôᅇgiᅇ doᅇtom.

12 *Bôk yahamô haviᅇ thêlô ba yahayabiᅇ i hathak athêᅇ atu ba hôêv hadêᅇ ya. Ma kambom te miᅇ habuliᅇ i ami lôk thêlô te miᅇ hatak o ami. Mi. Anyô te iyom

* 16:27: Jon 14:21,23 * 16:32: Mat 26:31,56 * 16:33: Jon 14:27; Lom 5:1; 1Jon 5:4 * 17:3: 1Jon 5:20 * 17:4-5: Jon 1:1-2; 4:34 * 17:12: Jon 6:39; 13:18

intu tem ni loŋ atum ek abô atu ba bôk hêk anêm kapya tem injik anôŋ.

13 “Ma doŋtom yahamô pik denaŋ ba yahanan abô êŋ ek yenaŋ yalenmavi bêŋ anôŋ êmô thêlô kapôlôŋiŋ siŋ ek malê nena tem yasôk.

14 Bôk yahêv anêm abô yôv hadêŋ i. Ma ya miŋ anyô pik êntêk ami. Ma thêlô aêŋ iyom. Ba intu avômalô êpôlik hathak i.

15 *Wakamik yahanan hik o liŋ nena umiŋ anyô kambom loŋ siŋ ek thêlô ma miŋ onja i vê ênjêk pik êntêk ami.

16 Ya miŋ anyô pik êntêk ami ma thêlô aêŋ iyom.

17 Otak anêm abô êndôk thêlô kapôlôŋiŋ ba undum i ek nimbitak anêm avômalô ku mathen. Anêm abô êŋ ma avanôŋ.

18 *Yahêv thêlô ba i pik êntêk hatôm atu ba hôêv ya ba yahalêm.

19 Ma yahêv yada hadêŋ o ek thêlô nimbitak anêm avômalô ku mathen anôŋ.

Yisu hateŋ mek ek avômalô êvhaviŋ sapêŋ

20 “Miŋ yahateŋ mek hathak nê ku takêŋ iyom ami. Mi. Yahateŋ mek hathak avômalô takatu ba tem nedaŋô nê ku takêŋ iniŋ abô ba nênimbiŋ ya

21 ek thêlô sapêŋ nêmo kapôlôŋiŋ doŋtom êtôm atu ba hômo yakapô ma yahamô o kapô. Wakamik, thêlô tem nêmo alai kapô imbiŋ ek avômalô pik nênimbiŋ nena hôêv ya ba yahalêm.

22 *Bôk hôêv ya hatôm anyô lôkmaŋiŋ ba lêk yahik lôkmaŋiŋ êŋ thô hadêŋ thêlô ek thêlô kapôlôŋiŋ doŋtom êtôm alai kapôlôŋiŋ doŋtom.

23 Yahamô thêlô kapôlôŋiŋ ma hômo ya kapô. Undum ba thêlô lôkthô nimbitak kapôlôŋiŋ doŋtom ek avômalô pik neyala nena hôêv ya ba yahalêm lôk neyala nena lemhaviŋ thêlô hatôm atu ba lemhaviŋ ya.

24 “Wakamik, yalenhaviŋ avômalô takêntêk ba hôêv hadêŋ ya nêmo imbiŋ ya êmô loŋ atu ba yahamô ek nêgê yenaŋ lôkmaŋiŋ. Pik miŋ habitak ami denaŋ ma lemhaviŋ ya ba intu hôêv lôkmaŋiŋ êŋ hadêŋ ya.

25 “Wakamik, o ma thêthôn. Avômalô pik êthôn o paliŋ ma doŋtom ya ma yahayala

o. Ma yenaŋ avômalô takêntêk eyala nena hôêv ya ba yahalêm.

26 Bôk yahik o thô hadêŋ thêlô. Ma tem miŋ yatak ku êŋ ami ek yada yamô thêlô kapôlôŋiŋ ek lenjimbiŋ avômalô vi êtôm atu ba lemhaviŋ ya.”

18

Evalon Yisu

(*Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53*)

1 Yisu hateŋ mek yôv ma lôk anêŋ nê ku ibup êyô naŋ Kidlon. Naŋ êŋ vi ma ku alokwaŋ oliv te hêk ba thêlô i loŋ êŋ.

2 Loŋ êŋ ma thêlô ethak i lôbôlôŋ. Ba intu Judas, ôpatu ba tem enaŋ Yisu bêŋ, hayala loŋ êŋ.

3 Êŋ ma Judas halom nê vovak Lom dumte lôk Palisi lôk nê bêŋbêŋ êbôk da ma iniŋ nê bêŋbêŋ ba i loŋ êŋ. Thêlô ewa atum lam lôk atum abiŋ kapok ma nômkama nijik vovak.

4 Yisu hayala nôm takatu ba tem êpôm yani ba hi yaiŋ ma hanaŋ, “Môlô ôbôlêm opalê?”

5 Ma thêlô enaŋ, “Yisu anêŋ Nasalet.”

Ma yani hanaŋ, “Ya êŋ êntêk.” Judas, ôpatu ba tem enaŋ Yisu bêŋ intu hamiŋ haviŋ nê êŋ.

6 Thêlô elanô Yisu hanaŋ, “Ya êŋ êntêk.” Êŋ ma ele i ma êv yak halôk pik.

7 Ma yani hanaŋ hik thêlô liŋ hathak loŋbô, “Môlô ôbôlêm opalê?”

Ma thêlô enaŋ, “Yisu anêŋ Nasalet.”

8 Ma hanaŋ, “Lêk yahanan hadêŋ môlô yôv nena ya êŋ êntêk. Lêk ôpôm ya yôv ba notak nê êntêk ba ini.”

9 *Hanaŋ aêŋ ek abô bôsêbôk tem injik anôŋ nena miŋ hatôm etak avômalô takatu ba Lambô hêv hadêŋ yani te ami.

10 Êŋ ma Saimon Pita hawa biŋ vovak ma hale anyô bêŋ habôk da anêŋ anyô ku te limbuk vianôn vê. Anyô ku êŋ anêŋ athên nena Malukus.

11 *Ma Yisu hanaŋ hadêŋ Pita, “Otak anêm biŋ êndôk anêŋ kupik esak loŋbô! Tem yandum ku malaiŋ atu ba Wakamik hêv hadêŋ ya.”

*Ewa Yisu ba i hadêḡ Anas
(Mat 26:57)*

¹² Êḡ ma Lom iniḡ ḡê vovak lôk anyô vovak laik lôk avômalô Israeḡ iniḡ sôp bidonḡ evalonḡ Yisu ba ekak hathak yak.

¹³ Thêlôniniḡ ku môḡ ma ewa yani ba i hadêḡ Anas, yani ma Kaiapas anêḡ yaḡmalô. Kaiapas ma anyô bêḡ habôk da hadêḡ sondabêḡ êḡ.

¹⁴ *Yani anyô sêbôk atu ba hik auk thô hadêḡ Israeḡ iniḡ ḡê bêḡbêḡ nena, “Mavi ek anyô te iyom ema ek nêḡ avômalô Israeḡ bêḡ anônḡ sa.”

Pita hanaḡ “Yahathônḡ Yisu”

(Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

¹⁵ Saimon Pita lôk anyô ku yaḡ esopa Yisu ba i. Anyô ku êḡ ma anyô bêḡ habôk da anêḡ anyô môlô te ba intu hasopa Yisu habitak hayô badêḡ abôlêk ba hi.

¹⁶ Ma Pita hamiḡ badêḡ viyaiḡ. Ma anyô ku yaḡ atu ba anyô bêḡ habôk da anêḡ anyô môlô havôhi ma hanaḡ abô hadêḡ avi atu ba hayabiḡ badêḡ abôlêk ba hawa Pita hayô badêḡ kapô.

¹⁷ Avi atu ba hayabiḡ unyak abôlêk hanaḡ hik Pita liḡ, “E! O ma ôpatu anêḡ anyô ku te e?”

Ma Pita hanaḡ, “Mi.”

¹⁸ Loḡ lêk thilibuḡ. Ma ḡê ku lôk ḡê êbôk da iniḡ sôp bidonḡ ebaḡ atum ba ivuḡu imiḡ. Ma Pita hamiḡ haviḡ.

Anyô bêḡ habôk da hanaḡ hik Yisu liḡ

(Mat 26:59-68; Mak 14:55-65; Luk 22:66-71)

¹⁹ Ma anyô bêḡ habôk da hanaḡ hik Yisu liḡ hathak anêḡ ḡê ku lôk abô takatu ba hanaḡ ba hadônḡ avômalô.

²⁰ Ma Yisu hanaḡ, “Yahathak yahamiḡ piklêvônḡ ba yahanaḡ abô hadêḡ avômalô. Ma yahadônḡ avômalô hamô unyak yeḡ lôk unyak mathenḡ ma loḡ atu ba avômalô Israeḡ ethak donḡtom halôk. Ma miḡ yahavuḡ abô ami.”

²¹ Ma aisê ka honaḡ hik ya liḡ? Avômalô takatu ba elanô abô takatu ba yahanaḡ, thêlô eyala abô êḡ katô. Ba intu onaḡ injik i liḡ.”

²² Hanaḡ aêḡ ma ḡê êbôk da iniḡ sôp bidonḡ atu ba hamiḡ habobo hapetav Yisu ba hanaḡ, “E! Honaḡ aêḡ hadêḡ anyô bêḡ habôk da eka?”

²³ Ma Yisu hanaḡ, “Yahanaḡ abô kam-bom, êḡ ma onaḡ abô êḡ bêḡ. Yahanaḡ abô avanônḡ, ma aisê ka huik ya?”

²⁴ Êḡ ma Anas hêv Yisu ba hi hadêḡ Kaiapas, anyô bêḡ habôk da. Ma yak atu ba ekak yani hamô denaḡ.

Pita hanaḡ “Yahathônḡ Yisu” bôlônḡ yaḡ hathak loḡbô

(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

²⁵ Saimon Pita havuḡu atum hamiḡ ma enaḡ hik yani liḡ, “O ma ôpêḡ anêḡ ḡê ku te e?”

Ma Pita hanaḡ, “Mi.”

²⁶ Êḡ ma anyô bêḡ habôk da anêḡ ḡê ku te hanaḡ, “Yahayê humiḡ alokwaḡ oliv kapô haviḡ yani.” Anyô ku êḡ ma ôpatu ba Pita hanḡsiv limbuk vê anêḡ thalalenḡ te.

²⁷ *Ma Pita hanaḡ hathak loḡbô, “Mi.” Kasana ma tale halaḡ.

Ewa Yisu hi hadêḡ Pailat

(Mat 27:11-26; Mak 15:1-15; Luk 23:1-5,13-25)

²⁸ Ewa Yisu hêk Kaiapas anêḡ unyak ba i anyô bêḡ Lom atu anêḡ unyak. Waklavônḡ Hale ba Hi anêḡ lôkbôk momaḡiniḡ lêk hayô ba Israeḡ iniḡ ḡê bêḡbêḡ leḡḡhaviḡ nêḡmô mabuḡ êḡḡêk Wapômbêḡ ma ek nêḡḡ waklavônḡ êḡ. Ba intu êdô nimbitak nêyô anyô loḡ buyaḡ bêḡ êḡ anêḡ unyak.

²⁹ Ma Pailat hi viyaiḡ ma hanaḡ, “Ôpêḡ hadum malê ba môlô udum abô ek yani?”

³⁰ Ma enaḡ, “Aisê! Yani miḡ anyô kam-bom ami, êḡ ma tem miḡ yêlô naja yani êlêḡ êndêḡ o ami!”

³¹ *Ma Pailat hanaḡ, “Yôv! Môlôda noja yani ba nundum abô esak môlôda unim abô balabuḡ.”

Ma enaḡ, “Môlô avômalô Lom unim abô balabuḡ hanaḡ nena yêlô avômalô Israeḡ miḡ hatôm nanḡik ôpatu ba hadum kam-bom vônô ami.”

32 *Enañ aêñ ek abô sêbôk atu ba Yisu hanañ hathak loñôndê atu ba tem ema esak tem injik anôñ.

33 Aêñ ba Pailat hi unyak kapô hathak loñbô ma halam Yisu halêm ma hanañ hik yani liñ, “O ma avômalô Israeël iniñ kiñ e?”

34 Ma Yisu hanañ, “Oda anêm auk ba honañ abô êñ mena anyôla hanañ hadêñ o e?”

35 *Ma Pailat hanañ, “Hoson nena ya anyô Israeël e? Hudum malê ba oda anêm avômalô lôk nê bêñbêñ êbôk da ewa o ba êlêm hadêñ ya?”

36 Ma Yisu hanañ, “Loñ lôklinyak atu ba yahayabiñ ma miñ anêñ pik êntêk ami. Yayabiñ loñ lôklinyak pik êntêk ma yenañ nê ku tem nijik vovak ek miñ anyô te etak ya êndôk Israeël iniñ nê bêñbêñ bahenjiñ ami. Ba intu yenañ loñ lôklinyak ma miñ hamô pik êntêk ami.”

37 Aêñ ba Pailat hanañ, “O ma kiñ!”

Ma Yisu hanañ “Intu êñ. Ya ma kiñ. Wakamik hêv ya ba yahalêm pik êntêk ma avi havathu ya ek yangik abô avanôñ thô. Ma ôpatu ba hayala abô avanôñ êñ intu halañô yenañ abô.”

38 Ma Pailat hanañ, “Abô avanôñ, êñ ma malê te?” Yôv ma hale unyak viyaiñ ba hi hadêñ avômalô Israeël hathak loñbô ma hanañ, “Lêk yahalañô abô ba ôpêntêk ma anêñ kambom mi.”

39 Ma yahathak yahasopa môlônim lemimhaviñ nena sondabêñ nômbêñ intu anêñ waklavôñ Hale ba Hi ma yahatak anyô koladôñ te ba hi hadêñ môlô. Aêñ ba lemimhaviñ yatak môlô avômalô Israeël unim kiñ êntêk e?”

40 Ma elam lôklala, “Yani mi. Otak Balabas!” Balabas ma anyô sêbôk atu ba hik vovak hadêñ nê bêñbêñ anêñ Lom takatu ba eyabiñ avômalô Israeël.

19

Pailat hanañ ek nijik Yisu vônô (Mat 27:26-31; Mak 15:15-20)

1 Yôv ma Pailat hanañ ba evali Yisu.

2 *Ma nê vovak ewa yak lôkmanjiñ atu ba epesañ hatôm kiñ iniñ kulun ma ik halôk

wakadôk. Ma ewa kiñ anêñ kwêv thalalen daim te ma ik hathak yani.

3 Ma i hadêñ yani ma enañ mathalalen, “Waklêvôñ mavi, avômalô Israeël iniñ kiñ!” ma epetav yani.

4 Ma Pailat hale yaiñ hathak loñbô ma hanañ hadêñ avômalô, “Odañô! Tem yanja yani ende yaiñ ek yangik thô êndêñ môlô nena lêk yahalañô abô yôv ba ôpêntêk ma anêñ kambom mi.”

5 Êñ ma Yisu hale yaiñ ma kulun yak lôkmanjiñ hamô wakadôk ma kwêv thalalen atu hamô liñkupik. Ma Pailat hanañ, “Ôngô yani atu êntêk!”

6 Êñ ma nê bêñbêñ êbôk da lôk iniñ sôp bidon êyê ma elam nena, “Nijik vônô esak a! Nijik vônô esak a!”

Ma Pailat hanañ, “Lêk yahalañô abô yôv ba ôpêntêk anêñ kambom mi! Aêñ ba môlôda noja ba ungwik vônô esak a!”

7 Ma enañ viyan, “Anyô êntêk hanañ nena yani ma Wapômbêñ anêñ Nakaduñ. Ma yêlôaniñ abô balabuñ te hanañ nena nanjik anyô anêñ aêñ vônô.”

8 Pailat halañô abô êñ ba liñhaka.

9 *Ma hi unyak kapô ma hanañ hik Yisu liñ, “Hôlêm anêñ êsê?” Ma donjom Yisu bônôñ iyom.

10 Ma Pailat hanañ, “Hôdô onañ yenañ abô viyan e? Odañô! Ya ma anyô lôk athêñ ba ya hatôm yanañ ek nijik o vônô esak a mena yatak o ba nu la. Lêk holañô e?”

11 *Ma hanañ, “Wapômbêñ miñ hêv athêñ bêñ êñ hadêñ o ami êñ ma miñ hatôm undum nômlate êndêñ ya ami. Ba intu ôpatu ba hatak ya halôk bahem hathak yanida anêñ auk intu anêñ kambom ma bêñ anôñ ek anêm.”

12 *Pailat halañô abô êñ ma habôlêm loñôndê ek etak Yisu ba ni. Ma donjom Israeël iniñ nê bêñbêñ elam lôklala, “Hotak ôpêntu ba hi, o ma miñ kiñ Lom iniñ anyô te ami! Ôpatu ba hanañ nena yani kiñ, êñ ma hapôlik hathak Lom iniñ kiñ.”

13 Pailat halañô abô êñ ma hawa Yisu hale yaiñ ma halôk hamô anêñ loñ idum

* 18:35: Jon 1:11 * 19:2: Luk 23:11 * 19:9: Mat 27:12 * 19:11: Jon 10:18; Ap 2:23; Lom 13:1 * 19:12: Luk 23:2; Ap 17:7

abô. Loṅ êṅ elam nena Loṅ Valu. Ma avômalô Hiblu elam loṅ êṅ nena “Gabata”.

¹⁴ Habobo waklêvôṅ biṅ hadêṅ wak atu ba avômalô ethak epesaṅ i ek nêgê waklavôṅ Hale ba Hi.

Ma Pailat hawa Yisu hale yaiṅ ma hanaṅ hadêṅ avômalô Israeḷ, “Ôṅgô, môlônim kiṅ êntêk.”

¹⁵ Ma thêlô elam lôklala, “Nônêm yani vê ek nijik esak a!”

Ma Pailat hanaṅ, “Yaṅgik môlônim kiṅ esak alovalaṅaṅsiṅ e?”

Ma ṅê bêṅbêṅ êbôk da enaṅ, “Yêlôaniṅ kiṅ intu Lom iniṅ kiṅ!”

¹⁶ Êṅ ma Pailat hatak Yisu halôk ṅê vovak baheṅiṅ ek nijik vônô esak alovalaṅaṅsiṅ ma ewa ba i.

Ik Yisu hathak alovalaṅaṅsiṅ

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

¹⁷ Yisu da hawa anêṅ alovalaṅaṅsiṅ ba hi malak viyaiṅ ba hayô loṅ te atu ba elam nena Leṅkadôk Lokwaṅ. Ma avômalô Hiblu elam nena Golgota.

¹⁸ Loṅ êṅ ma thêlô êthôkwêṅ Yisu lôk anyô lokwaṅju hathak alovalaṅaṅsiṅ. Anyô yaṅ hamiṅ vi ma yaṅ hamiṅ vi ma Yisu hamiṅ malêvôṅ.

¹⁹ Pailat hanaṅ ba eto abô te hathak aselenṅ te ba ik loṅ hathak alovalaṅaṅsiṅ aêntêk,

YISU ANÊṅ NASALET, AVÔMALÔ ISRAEL INIṅ KIN

²⁰ Eto abô êṅ hathak abô Hiblu lôk abô Lom, ma abô Glik ba intu avômalô bêṅ anôṅ êyê ba esam abô êṅ. Loṅ atu ba êthôkwêṅ Yisu ma habobo malak lôṅ. Ma loṅôndê êṅ ma avômalô bêṅ anôṅ ethak elom ba intu esam.

²¹ Israeḷ iniṅ ṅê bêṅbêṅ êbôk da êyê ma enaṅ hadêṅ Pailat, “Oto aêntêk, ‘Ôpêntêk hanaṅ nena yanida intu Israeḷ iniṅ kiṅ.’ Ma miṅ oto nena, ‘Israeḷ iniṅ kiṅ’ ami.”

²² Ma Pailat hanaṅ, “Dô, abô atu ba lêk yahato yôv ma êṅjêk aêṅ.”

²³ Nê vovak takatu ba ik Yisu hathak alovalaṅaṅsiṅ ewa anêṅ kwêv lôk sôp ba ibi sam hi ôdôṅ ayova. Ma ṅê vovak ewa tomtom ma kwêv te hamô denaṅ. Kwêv êṅ

ma idu hathak sôp doṅtom iyom ma miṅ idu hathak sôp doho haviṅ ami.

²⁴ Ma ṅê vovak enaṅ, “Alalô nato athêṅ esak valu ba natak êndôk tase ma nayôkwiniṅ ek nagê nena opalê enja kwêv êntêk. Ma miṅ nakakaviṅ ami.”

Thêlô idum aêṅ ek abô atu ba hêk Wapômbêṅ anêṅ kapyā hik anôṅ nena,

“Thêlô ibi yenaṅ kwêv sam ba ewa, ma ibi valu ek neja yenaṅ kwêv daim.”

Kapya Yeṅ 22:18

Aêṅ ba intu ṅê vovak idum aêṅ.

²⁵ *Ma avi doho imiṅ habobo alovalaṅaṅsiṅ atu ba êthôkwêṅ Yisu hathak. Yisu anêṅ talêbô lôk talêbô yaô ma Malia Kelopas yanavi, ma Malia anêṅ Magadala.

²⁶ *Ma anyô ku atu ba Yisu lahaviṅ bêṅ anôṅ hamiṅ habobo. Ma hayê talêbô lo anyô ku êṅ ma hanaṅ, “Wakatik, ôpêntu ma nalum.”

²⁷ Ma hanaṅ hadêṅ anyô ku atu nena, “Avi intu ma lemtambô.” Aêṅ ba ôpêṅ hayabiṅ Malia hatôm anêṅ thalalenṅ te hamô yanida anêṅ unyak.

Yisu hama

(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

²⁸ *Ma Yisu hayala nena lêk hadum anêṅ ku yôv ma hanaṅ, “Yahathakmuniṅ” ek abô atu ba hamô Wapômbêṅ anêṅ kapyā injik anôṅ.

²⁹ *Kolopak waiṅ maniṅ te hamô ba ewa nômlate hatôm kapôk ba esonṅ halôk waiṅ aleba lôthôk. Ma etak hathak alokwaṅ thaṅaṅ te anêṅ athêṅ nena “isop” ba êv halôk Yisu abôlêk.

³⁰ Hanum vêm ma hanaṅ, “Ku lêk yôv.” Êṅ ma laselo haṅgôli ma hatak dahô ba hi ma hama.

³¹ *Wak êṅ ma wak nêpôpêk nômkama ek nêgê Sabat. Ma Sabat êṅ ma waklavôṅ bêṅ te ba Israeḷ iniṅ ṅê bêṅbêṅ êdô ek ṅê takatu iniṅ kupik imiṅ alovalaṅaṅsiṅ. Ba intu enaṅ hik Pailat liṅ nena nijik veṅiṅlokwaṅ lu ek nema ketheṅ ek nêṅêm iniṅ kupik vê.

³² Êṅ ma ṅê vovak i ma ik anyô yaṅ atu ba êthôkwêṅ haviṅ Yisu valokwaṅ lu. Yôv ma idum aêṅ hadêṅ anyô yaṅ.

* 19:25: Mat 27:55-56 * 19:26: Jon 13:23 * 19:28: Sng 22:15 * 19:29: Sng 69:21 * 19:31: Lo 21:22-23

33-34 Ma êyô ek Yisu ma êyê nena lêk hama yôv ba intu anyô vovak te habi bayavi hathak kôm ma kethen oyan ma thalalen lôk nan hangasô. Ma miñ ik valokwan lu ami.

35 *Ôpatu ba hayê nô m êñ hanañ abô avanôn ba hayala nena anêñ abô ma avanôn ba intu hanañ bêñ ek môlô nô nê mimbij.

36 Nôm takên habitak ek abô te atu ba bôk hêk Wapômbên anêñ kapy a injik anôn nena,

“Tem miñ nijik yani lokwan te lu ami.”
Etak Ijip 12:46; Namba 9:12; Kapy a Yen 34:20

37 *Ma

“Tem thêlô nêgê anyô atu ba ibi.” *Sekalaia 12:10*

Elav Yisu

(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

38 Josep anêñ Alimatia bôk hanañ Yisu anêñ abô ba hasopa. Ma donjom hakô ek Israe l iniñ nê bêñbêñ ba intu havuñ anêñ hêvhavin. Ik Yisu hathak alovala nansin yôv ma hi hanañ hik Pailat liñ ek enja anêñ liñkupik. Ma Pailat hanañ anêñ abô ba halôk ma yani hi hawa.

39 *Nikodimus hi havin Josep. Yani ma anyô sêbôk atu ba hi hayê Yisu hadên bôlôvôn. Yani hawa kamuñ ôv mavi ju ba hatak hathak donjom ba anêñ malain hatôm 30 kilo la.

40 Thai epesañ nama êñ ba esopa avômalô Israe l iniñ kobom ba ewa Yisu liñkupik ba etak kamuñ ôv mavi êñ hathak ma ivuliv sin hathak sôp seleñ.

41 Ku te hêk habobo loñ atu ba êthôkwên Yisu hathak. Ku êñ ma valu abyan lukmuk te hêk ba miñ bôk êdô nama la hêk ami.

42 Wak êñ ma waklavôn atu ba avômalô Israe l nêpôpêk i ek nêgê Sabat. Ma valu abyan êdô nama hêk habobo. Aên ba thai ewa Yisu anêñ kupik ba i êdô hêk valu abyan êñ.

20

Yisu haviyô hathak lonbô

(Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

1 Sonda êñ anêñ wak te môñ anêñ lôkbôk momañiniñ ma Malia anêñ Magadala hi siô ma hayê nena lêk ibubi valu atu ba hamô lôv abôlêk vê.

2 Ma hanañvin ba hi hadên Saimon Pita thai lôk anyô ku atu ba Yisu lahavin bêñ anôn ma hanañ, “Anyôla ewa Anyô Bêñ anêñ kupik vê hêk siô ba yêlô athôn nena êdô yani hêk êsê.”

3 Êñ ma thai iviyô ba i siô.

4 Thai luvi elañvin ba i ma anyô ku yan atu hamôn ek Pita ba hayô siô môñ.

5 Yani hakôm ba hayê lôv kapô ma hayê sôp seleñ takatu ba ivuliv hathak iyom intu hamô. Ma miñ habitak hayô valu abyan kapô ami.

6 Ma Saimon Pita haven yam hayô ma habitak hayô valu abyan kapô ba hi. Ma hayê sôp seleñ takatu ba ivuliv hathak

7 lôk sôp ivuliv thohavloma sin hathak intu hamô. Sôp ju êñ intu lêk epesañ ba êdô yan hamô buyañ ma yan hamô buyañ.

8 Êñ ma anyô ku yan atu ba hayô siô môñ hi kapô ma hayê ba hêvhavin.

9 *Ma donjom thai êthôn abô atu ba bôk hanañ hêk Wapômbên anêñ kapy a nena tem injik Yisu liñ imbiyô ênjêk nama esak lonbô palin.

10 Yôv ma nê ku ju êñ êvôi malak.

Yisu hik i thô hadên Malia anêñ Magadala

(Mat 28:9-10; Mak 16:9-11; Luk 24:10-11)

11 Malia hanañ hamin valu abyan viyain ma hakôm ba hayê lôv kapô.

12 Ma hayê anela ju ba iniñ kwêv thapuk. Thai êmô loñ bu atu ba Yisu anêñ kupik hêk. Yan hamô wakadôk ma yan hamô valuvi.

13 Ma thai enañ hik Malia liñ, “Livôn, holañ eka?”

Ma hanañ, “Anyôla hawa yenañ Anyô Bêñ anêñ kupik vê ba miñ yahayala loñ atu ba êdô hêk ami.”

14 *Hanañ aên ma hik i liliñ ma hayê Yisu hamin ma donjom hathôn yani palin.

15 Ma Yisu hanañ, “Livôn, holañ eka? Ma hêbôlêm opalê?”

Malia hason nena yani ma anyô hayabin ku kapô ba hanañ, “Livôn, howa anêñ kupik ba hôdô hêk êsê ma onañ ek yana yanja.”

16 Ma Yisu hanañ, “Malia.”

Ma hason losauk ba hik i liliñ ma hanañ hathak abô Hiblu nena, “Laboni!” Abô êñ anêñ ôdôn nena “Kêdônwaga.”

17 *Ma Yisu hanañ, “Min yahavôha ek Wakamik ami denañ ba intu otak ya ma nu êndên yenañ nê ku ma onañ êndên i, ‘Yana ek Wakamik ma môlônim Lemambô. Ma yana ek yenañ Wapômbên ma môlônim Wapômbên.’”

18 Yôv ma Malia anêñ Magadala hi ma hanañ hadên nê ku nena, “Lêk yahayê Anyô Bêñ.” Ma abô takatu ba Yisu hanañ hadên yani ma hanañ hadên thêlô havin.

Yisu hik i thô hadên nê ku

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

19 Sonda êñ anêñ bôlôvôn ma nê ku ethak donjom. Thêlô êkô ek Israël iniñ nê bêñbên ba intu ik unyak abôlêk sin. Ma Yisu halêm hamiñ thêlô malêvôn ma hanañ, “Môlô kapôlômim ênjêk labali!”

20 *Ma hik bañ kapô lôk baya thô hadên thêlô. Nê ku êyê Anyô Bêñ ba lenjñmavi anôn.

21 Ma hanañ hathak lonbô, “Môlô kapôlômim ênjêk labali! Yahêv môlô ba u hatôm atu ba Wakamik hêv ya ba yahalêm.”

22 Êñ ma hayuv auk hathak thêlô ma hanañ, “Noja Lovak Mathên.

23 *Ma môlô ôêv anyô iniñ kambom vê êñ ma iniñ kambom tem nêm yak. Ma min ôêv anyô iniñ kambom vê ami êñ ma iniñ kambom tem êmô.”

Yisu hik i thô hadên Tomas

24 Tomas ma nê ku laumiñ ba lahavuju takatu te ba anêñ athên yan nena Didimus. Yisu hayô ek nê ku vi ma yani min hamô ami.

25 Êñ ma nê ku vi atu enañ hadên yani, “Yêlô lêk ayê Anyô Bêñ yôv!”

Ma Tomas hanañ, “Min yahayê anêñ pôpô atu ba hamô bañ lôk yahatak yabaheñgwasin halôk yani baya êñ ami ma tem min yanêmimbin ami ma milôk.”

26 Sonda te hale ba hi ma Yisu anêñ nê ku ethak donjom hathak lonbô ba êmô unyak kapô. Ma Tomas hamô havin. Thêlô ik unyak abôlêk sin ma donjom Yisu halêm hamiñ thêlô malêvôn ma hanañ, “Môlô kapôlômim ênjêk labali.”

27 Ma hanañ hadên Tomas, “Nôngô yabaheñ! Ma ôsôm pôpô êntêk! Ma otak bahemgwasin êndôk ya baya ek nôngô kôm lavôn. Otak auk thekthekek lôk nôngô esak malem, ma nêmimbin iyom.”

28 Ma Tomas hanañ, “Yenañ Anyô Bêñ lôk Wapômbên!”

29 *Ma Yisu hanañ, “Lêk hâyê ba intu hôêvhavin e? Wapômbên tem lamavi esak avômalo takatu ba min êyê ami ma donjom êvhavin.”

Kapya êntêk anêñ ôdôn

30 Yisu hadum lavônin bêñ anôn havin ba anêñ nê ku êyê. Ma donjom min yahato abô takên halôk kapya êntêk ami.

31 *Yahato abô takêntêk ek môlô nôñmimbin nena Yisu ma Mesia atu lôk Wapômbên anêñ Nakaduñ. Lôk yahato ek môlô nôñmimbin ba noja lôkmala esak anêñ athên.

21

Nê ku evov alim bêñ anôn

1 Yôv ma nê ku êmô kasukthôm atu anêñ athên nena Taibelias ma Yisu hik i thô hadên i hathak lonbô.*

2 Saimon Pita lo Tomas, anêñ athên yan nena Didimus, ma Nataniel anêñ Kena hêk Galili, ma Sebedi anêñ nakaduñ luvi, ma Yisu anêñ nê ku lokwanju, thêlô sapên êmô lon êñ.

3 *Ma Saimon Pita hanañ, “Yana yangik alim.” Ma enañ, “Yêlô nasôk nambin o.” Êñ ma thêlô i ethak yen te ma bôlôvôn êñ ma êvôn alim te ami.

* 20:17: Lom 8:29; Hib 2:11-12 * 20:20: Jon 16:22; 1Jon 1:1 * 20:23: Mat 16:19 * 20:29: 1Pi 1:8 * 20:31: Jon 3:15; Lom 1:17; 1Jon 5:13 * 21:1: Kasuk Galili intu elam athên yan nena “Taibelias”. * 21:3: Luk 5:4-7

⁴ Wak hapup ma Yisu hamiñ kasukthôm anêñ dan. Ma anêñ ñê ku êyê yani ma donjom miñ eyala ami.

⁵ Ma Yisu halam, “Aiyan thêlô! Môlô alim mi, aêñ e?”

Ma enañ, “Intu êñ.”

⁶ Ma hanañ, “Notak yakseñ êndôk yeñ vianôñ ma tem môlô noja alim doho.” Idum aêñ ma ewa alim bêñ anôñ ba intu miñ hatôm nêbôv yakseñ esak ami.

⁷ *Anyô ku atu ba Yisu lahaviñ bêñ anôñ hanañ hadêñ Pita, “Intu ma Anyô Bêñ!” Pita êñ intu bôk habi anêñ kwêv thilibun thô ek indum ku. Ma halanô ôpêñ anêñ abô êñ ma hik hathak loñbô ma hasôv kisi halôk kasukthôm ba hayam ba hi.

⁸ Thêlô ebobo kasukthôm dan hatôm 90 mita la ma ñê ku vi êmô yeñ ba êvôv yakseñ haveñ yam ma Pita hayam hamôñ.

⁹ Thêlô êlêm ethak liñdan ma êyê atum te hathañ hamô ma Yisu habôk alim lôk polom.

¹⁰ Ma Yisu hanañ, “Alim doho êlêm!”

¹¹ *Ma Saimon Pita hayô hathak yeñ ma havôv yakseñ halêm hathak liñdan. Yakseñ êñ putup hathak alim daim lomaloma hatôm 153. Ma yakseñ miñ hatip ami.

¹² Ma Yisu hanañ, “Nôlêm ongwan alim!” Thêlô lêk eyala nena yani ma Anyô Bêñ ba êkô ba te miñ hanañ nena, “O ma opalê?” ami.

¹³ Ma Yisu hawa polom ba hi hêv hadêñ thêlô ma hadum aêñ hathak alim.

¹⁴ *Êntêk ma bôlôn te lô atu ba haviyô hathak loñbô ba hik i thô hadêñ anêñ ñê ku.

Yisu hapesan abô haviñ Pita

¹⁵ Eyan nôm yôv ma Yisu hanañ hadêñ Saimon Pita, “Saimon, Jon anêñ nakaduñ, anêm lemhaviñ ya ma bêñ hamôñ ek ñê ku vi mena mi e?”

Ma Pita hanañ, “Intu êñ. Anyô Bêñ, hoyala nena yalenhaviñ o bêñ anôñ.”

Ma Yisu hanañ, “Ombakôn yenañ bok-sipsip nali sapêñ.”

¹⁶ *Ma hanañ hathak loñbô, “Saimon, Jon anêñ nakaduñ, lemhaviñ ya e?”

Ma Pita hanañ, “Intu êñ. Anyô Bêñ, hoyala nena yalenhaviñ o.”

Ma Yisu hanañ, “Oyabiñ yenañ bok-sipsip.”

¹⁷ Ma hanañ bôlôn te lô “Saimon, Jon anêñ nakaduñ, lemhaviñ ya e?”

Yisu lêk hanañ hik Pita liñ hatôm bôlôn lô nena “Lemhaviñ ya e?” ba Pita kapô malaiñ ma hanañ, “Anyô Bêñ, o hoyala nômkama sapêñ ba hoyala nena yalenhaviñ o.”

Ma Yisu hanañ, “Ombakôn yenañ bok-sipsip.

¹⁸ Yanañ avanôñ biñ êndêñ o. Sêbôk ba hômô anyô muk denañ ma oda hothak huik kwêv ma hu hatôm odanêm lemhaviñ. Ma donjom hoyalôv ma tem nêm bahem ek anyô yan injik anêm kwêv ma endom o ek nu loñ atu ba miñ lemhaviñ nu ami.”

¹⁹ *Yisu hanañ abô êñ ek injik loñôndê atu ba Pita tem ema esak ek nêm athêñ lôkmanñiñ êndêñ Wapômbêñ. Yôv ma Yisu hanañ hadêñ Pita, “Osopa ya!”

²⁰ *Pita hik i liliñ ma hayê anyô ku atu ba Yisu lahaviñ bêñ anôñ hasopa thai. Ôpatu ba hayañ nôm hamô ma hakithiñ Yisu ba hanañ, “Anyô Bêñ, opalê intu tem enañ o bêñ?”

²¹ Ma Saimon Pita hayê ôpêñ ma hanañ, “Anyô Bêñ, anyô êntêk tem êpôm malê?”

²² Ma Yisu hanañ, “Yalenhaviñ nena ôpêñ tem êmô endeba yandealêm am, o Pita miñ anêm nômlate ami. Mi. Osopa ya iyom.”

²³ Ma abô êñ hi mayaliv ba ñê takatu ba esopa Yisu elanô haviñ ba eson nena anyô ku êñ tem miñ ema ami. Yisu hanañ nena êmô endeba yani endelêm am, ma miñ Pita anêñ nômla ami. Ma donjom miñ hanañ hathak ôpêñ anêñ ñama ami.

²⁴ *Anyô ku atu ba hanañ nôm takêñ bêñ ba hatô halôk kapyâ êntêk intu yêlô ayala nena anêñ abô ma avanôñ.

²⁵ *Yisu hadum ku lomaloma bêñ anôñ haviñ. Pik ma yaôna ba yakô miñ hatôm nêndô kapyâ nômbêñ atu ba eto lôkthô êmô ami.

* 21:7: Mat 14:29; Jon 13:23 * 21:11: Luk 5:6 * 21:14: Jon 20:19,26 * 21:16: Ap 20:28 * 21:19: Mat 16:24-25; 2Pi 1:14 * 21:20: Jon 13:23-25 * 21:24: Jon 19:35 * 21:25: Jon 20:30

Aposel iniñ ku Abô môn

Luk hato kapya lokwanju. Hato kapya luvi ek Anyô Bêñ Tiapilus. Yani ma Lom iniñ anyô bêñ te ba lahaviñ nênem kapya êñ luvi êndên avômalô ek nesam. Kapya môn atu ba Luk hato ma elam nena Luk ma hato hathak malêla takatu ba Yisu hadum aleba hathak leñ ba hi. Ma kapya yan haven yam ma elam nena Aposel. Ma hato hathak ku takatu ba aposel lôk avômalô êvhaviñ idum hadên waklavôn Yisu hatak pik êntêk ba hi leñ.

Luk da miñ hayê Yisu ami, ma donjom hawa abô hêk nê vi atu ba elanô lo êyé hathak malênj. Luk ma miñ anyô Israèl te ami, yani ma anyô loñ buyan.

Hato kapya êntêk ek enañ abô avanôn esak ku takatu ba aposel idum lôk Yisu anên Abô Mavi atu ba hi luvuluvu. Avômalô vi enañ abôyan hathak nê takatu ba êvhaviñ ba intu Luk hato kapya êntêk ek injik thô nena nê êvhaviñ ma nê mavi ba esopa gavman iniñ abô. Malain lomaloma hathak hapôm nê êvhaviñ ba intu hato kapya êñ ek injik loñondê mavi thô êndên nê takatu ba esopa Yisu. Ma kapya êntêk hik thô nena Yisu lôk anên avômalô êvhaviñ tem nêmo nê kambom lu.

Hato kapya êntêk hadên 63 AD la.

Yisu havak abô nena tem nê Lovak Mathen êlêm

1 *Tiapilus, bôk yahato kapya te hadên o hathak nôm takatu ba bôk Yisu hadum lo hadên,

2 *môn anôn aleba hayô waklavôn hathak leñ ba hi. Hamô pik denañ ma hathak Lovak Mathen anên lôklokwan ma hêv abô ku hadên anên aposel* takatu ba bôk halam i yôv.

* 1:1: Luk 1:3 * 1:2: Mak 16:19; Luk 24:49-51 * 1:2: Aposel anên ôdôn nena nê takatu ba Yisu hêv ek nenan anên Abô Mavi bêñ. * 1:3: Luk 24:36-49; Ap 10:41 * 1:4: Luk 24:49; Jon 14:16-17; Ap 2:33 * 1:5: Mat 3:11 * 1:6: Luk 24:21 * 1:7: Mak 13:32 * 1:8: Mat 28:19; Luk 24:48 * 1:11: Mat 26:64; Luk 21:27 * 1:12: Luk 24:50-53 * 1:13: Mat 10:2-4

3 *Yani hawa vovan ba hama vêm ma haviyô hathak loñbô ma hik i thô hadên anên nê takên. Lôk hadum nômkama bêñ anôn ek hik thô nena yani hamô lôkmala hathak loñbô. Wak hatôm 40 ma hik i thô lôbôlôn hadên thêlo ba hanan abô hathak Wapômbên anên loñ lôklinyak.

4 *Wak te ma hayan nôm haviñ thêlo ma hanan, “Noyabin nôm atu ba Wakamik bôk havak abô yôv ek nê êndên môlô hatôm atu ba bôk yahanan ba olanô yôv. Ma miñ notak Jelusalem ami.

5 *Jon bôk hathik avômalô halôk nan ma kasana ma tem nisik môlô esak Lovak Mathen.”

Yisu hathak leñ ba hi

(Mak 16:19-20; Luk 24:50-53)

6 *Ma aposel êmô haviñ Yisu ma enañ hik yani liñ nena, “Anyô Bêñ, lêk êntêk ma tem undum ek alalô avômalô Israèl naja alalôaniñ kiñ esak loñbô e?”

7 *Ma Yisu hanan, “Êñ ma miñ môlô unim nômla ek noyala waklavôn atu ba Kamik hatak ami. Hathak anên lôklokwan yanida hayabin wak êñ.

8 *Ma Lovak Mathen hayô hamô môlô, ma tem noja lôklokwan. Ma tem nonan yenan abô imiñ Jelusalem lôk Judia sapên ma Samalia lôk ni endeba êndôk pik anên dan.”

9 Hanan abô êñ yôv, ma ewa yani hathak leñ ba hi. Thêlo êyé imiñ ma buliv hava yani siñ ba êthôn.

10 Thêlo ititiñ leñ denañ ma kethen oyan ma anyô ju lôk nômkama thapuk ba imiñ thêlo malêvôn.

11 *Ma enañ, “Nê Galili, umiñ ba utitiñ leñ eka? Yisu donjom êntêk lêk Lambô hawa vê hêk môlô ba hi leñ ma tem endelêm aên iyom.”

Thêlo etak anyô te ek enja Judas anên loñ

12 *Vêm ma thêlo etak Dum Oliv ma ele i Jelusalem. Dum Oliv êñ hêk habobo Jelusalem hatôm kilomita te iyom.

13 *Êyô Jerusalem ma i unyak kapô vulin atu ba ethak êmô. Thêlô iniñ athên ma Pita lo Jon ma Jems lo Andulu ma Pilip lo Tomas ma Batolomiu lo Matyu ma Jems, Alpius nakaduñ, lôk Saimon anyô Selot te, ma Judas, Jems nakaduñ.

14 Wak sapên ma thêlô ethak donjom ba eteñ mek hi ba hi. Ma avi doho lôk Malia, Yisu talêbô, lôk anên iviyañ êmô haviñ.

15 Ma wak te ma Pita haviyô hamiñ nê êvhaviñ hatôm 120 malêvôn ma hanañ,

16 **“Aiyañ thêlô, abô te hêk Wapômbên anên kapy ba lêk hik anôn. Abô êñ ma Lovak Mathen bôk hanañ hale Devit abôlêk hathak Judas, ôpatu ba hik Yisu thô hadên nê takatu ba evalon yani.*

17 Yani ma alalô te atu ba bôk hadum ku êntêk haviñ alalô.”

18 **(Judas hêv pik bute vuli hathak valuselen atu ba hadum kambom ba hawa. Êñ ma hêv yak halôk pik buên ba lasoam hapup ba la hangasô hale yaiañ.*

19 Avômalô Jerusalem sapên elanô abô êñ ba intu elam pik buên hathak iniñ abô nena “Akeldama”. Anên ôdôn nena, “Pik atu ba thalalen hathañ.”)

20 Êñ ma Pita hanañ, “Hatôm bôk eto hêk Kapy Yen nena,

“Anên unyak tem ngathiniñ;

ma miñ notak anyôla ek êmô ami.’

Kapy Yen 69:25

Ma buyañ hanañ nena,

“Anyô yañ enja anên lon lôk anên ku.’

Kapy Yen 109:8

21 Aên ba alalô natak anyô te atu ba Anyô Bên Yisu hamô haviñ alalô denañ ma yani hamô haviñ alalô wak nômbên intu sapên,

22 **môn ma waklavôn atu ba Jon hathik Yisu halôk ñañ aleba hayô wakma Lambô hawa yani vê hêk alalô ba hi malak leñ. Anyô êñ tem imbiñ alalô ek enañ Yisu anên haviyô hathak lonbô bên êndên avômalô.”*

23 Yôv ma etak anyô lokwanju. Yañ ma Josep, elam nena Balsabas, ma athên yañ ma Jastas. Ma anyô yañ ma Matias.

24 Ma eteñ mek nena, “Anyô Bên, hoyala avômalô sapên iniñ kapôloniñ. Nungwik thô nena hotak anyô ju êntêk yañ sê

25 ek enja ku aposel atu ba bôk Judas hatak ba hi anên lon.”

26 Yôv ma ibi valu ek nêgê nena athên yañ sê habitak. Êñ ma etak Matias ek imbitak aposel imbiñ thêlô laumiñ ba la-havute takatu.

2

Lovak Mathen halôk ba halêm

1 **Waklavôn Pentikos hayô, êñ ma avômalô êvhaviñ ethak donjom ba êmô unyak te.*

2 Ma ketheñ oyañ ma nômlate diñdiñ halêm anên leñ ba anên pôk ma hatôm lovak bên te ba hayô hamô unyak atu ba thêlô êmô siñ.

3 **Ma êyê nômlate hatôm atum dahalañ hatakalek ba hayô hamô thêlô tomtom.*

4 **Ma Lovak Mathen hayô hava thêlô sapên kapôloniñ siñ ba enañ abô masôm lomaloma hatôm Lovak Mathen hêv hadên thêlô.*

5 Avômalô Israeël takatu ba êmô Wapômbên vibin bôk etak pik lôbôlôbô takatu ba êmô ma êlêm Jerusalem ek Pentikos.

6 Ma elanô diñdiñ ba êlêm ethak donjom. Ma eboloba kambom hathak elanô nê êñ enañ abô hathak thêlô tomtom da iniñ abô.

7 Ma eson kambom ba enañ hik thêlôda liñ, “Thêlô ma nê Galili iyom. Malê te aên am?”

8 Aisê ba alalô alaño thêlô enañ abô hathak alalôaniñ abô tomtom?

9 Alalô ma anên Patia lo Midia ma Ilam lo Mesopotemia ma Judia lo Kapadosia ma Pontus lo Esia

10 ma Plijia lo Pampilia ma Ijip lôk Libia bute atu habobo Sailini ma nê doho anên Lom.

11 (Ma vi ma avômalô Israeël, ma vi ma avômalô lon buyañ takatu ba ibitak êyô Israeël iniñ êvhaviñ kapô.) Ma doho anên Klit lo Alebia. Ma donjom alalô alaño thêlô enañ abô hathak nômbên atu ba Wapômbên hadum hathak alalôaniñ abô tomtom.”

* 1:16: Sng 41:9 * 1:18: Mat 27:3-8 * 1:22: Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27 * 2:1: Wkp 23:15-21; Lo 16:9-11 * 2:3: Mat 3:11 * 2:4: Mak 16:17; Ap 4:31; 10:44-46; 19:6

12 Ma avômalô sapêñ eson kambom ba itutuniñ leñiñkadôk ma enañ hik thêlôda liñ nena, “Nôm êñ anêñ ôdôn ma aisê?”

13 Ma doñtom vi ibi thêlô liliñ ba enañ, “Inum wain bêñ anôn ba elo molo.”

Pita hanañ abô

14 Êñ ma Pita haviyô hamiñ aposel laumiñ ba lahavute malêvôn ma halam lôklokwan nena,

“Môlô avômalô Israeël lôk avômalô takêntêk ba lêk ômô Jelusalem, nodanô yenañ abô katô. Tem yanañ nôm êñ anêñ ôdôn bêñ.

15 Lêk ma lôkbôk denañ hatôm 9 kilok. Ba intu miñ noson nena nê êntêk inum wain ba elo molo ami.

16 Mi, nôm êñ ma hatôm plopet Joel bôk hanañ,

17 “ ‘Wapômbêñ hanañ nena habobo pik lo leñ anêñ dan ma tem yangasô yenañ Lovak Mathen êyômô avômalô sapêñ.

Ma nalumi anyô lo avi tem yanêm yenañ abô êndên i ba nenañ abô êtôm plopet.

Ma môlônim apenena tem netulak ba nêgê wên.

Ma môlônim anyô boñnena tem nêgê niaviñ.

18 Ma tem yangasô yenañ Lovak Mathen êyômô yenañ anyô lo avi ku êndên waklavôn êñ ma tem yanêm yenañ abô êndên i ba nenañ abô êtôm plopet.

19 Ma tem yandum nômbithi êñjêk leñ, ma yandum lavônij êñjêk pik. Thalalen lôk atum ma atum yova bêñ tem imbitak.

20 Ma wak tem ende i liliñ ba imbitak mo-mañiniñ, ma ayôn tem ende i liliñ ba imbitak êtôm thalalen.

Vêm ma Anyô Bêñ anêñ waklavôn lôkmañij bêñ atu tem êlêm.

21 Ma avômalô takatu ba elam Anyô Bêñ anêñ athên, tem nêm i bulubiñ.’ *Jol 2:28-32*

22 “Avômalô Israeël, nodanô abô êntêk. Wapômbêñ bôk hadum ku lôklokwan anôn lôk nômbithi ma lavônij hathak Yisu anêñ Nasalet anêñ bañ hamô môlô malêvôn ba hik thô nena yanida hêv ôpên ba halêm. Ba bôk oyala nôm takên yôv.

23 Ma Wapômbêñ hatak yani halôk môlô bahemim hatôm bôsêbôk ba lahabi lôk anêñ auk ek nôm takên imbitak aên. Ma môlô udum ba nê kambom ik yani loñ hathak alovalañsiñ ba hama.

24 Ma doñtom Wapômbêñ hik yani liñ ba haviyô hathak loñbô ba hawa yani vê hêk ñama anêñ vovañ bêñ ek malê nena ñama miñ hatôm embalon yani loñ ami.

25 Devit bôk hanañ hathak yani nena,

“ ‘Yahayê Anyô Bêñ hamô haviñ ya wak nômbêñ intu sapêñ. Yani hamô habobo ya ba intu miñ hatôm nômlate esale ya thô ami.

26 Aên ba yalenmavi anôn ba yahabôya. Ma yalenviñkupik hêv ma.

27 Ek malê nena tem miñ ôndô ya êmô nê ñama iniñ loñ ami, ma tem miñ otak anêm Anyô Mathen ek epalê êñjêk siô ami.

28 Bôk huik loñôndê lôkmala thô hadên ya yôv, ma tem yamô imbiñ o ba undum yalenmavi anêñ dôên.’ *Kapya Yen 16:8-11*

29 * “Aiyañ thêlô, yahanañ avanôn biñ nena bumalô Devit bôk hama ba elav yôv. Ma anêñ siô êntêk hêk denañ aleba lêk.

30 *Ma doñtom Devit ma plopet te ba hayala nena Wapômbêñ bôk havak abô nena embeñ yam ma tem etak lim lukmuk te ek imbitak kiñ êtôm yanida.

31 *Devit bôk hayala nôm atu ba tem imbitak embeñ yam ba hanañ hathak Mesia atu ba Wapômbêñ tem nêm lôkmala êndên yani ba imbiyô esak loñbô. Ba intu hanañ nena tem miñ nêndô yani êmô nê ñama iniñ loñ ba kupik epalê ami.

* 2:29: 1Kin 2:10 * 2:30: 2Sml 7:12; Sng 89:3-4; 132:11

* 2:31: Sng 16:10 * 2:33: Ap 5:32; 7:55-56

32 Ôpêñ ma Yisu atu ba Wapômbêñ bôk hik yani liñ. Ma yêlô sapêñ ayê nôm êñ haviñ ba êntêk anañ bêñ hadêñ môlô.

33 *Ma Wapômbêñ hawa Yisu ba hatak yani hamô bañ vianôñ yôv. Ma hêv Lovak Mathen atu ba bôk havak abô ek nêñ êndêñ yani ma êntêk lêk hançasô hayô hamô yêlô ba intu lêk ôyê lo olañô.

34 Devit da miñ hi malak leñ hatôm Yisu ami, ma doñtom hanañ,

“Anyô Bêñ Wapômbêñ hanañ hadêñ yenañ Anyô Bêñ Mesia nena,

“Ômô yabaheñ vianôñ

35 endeba yatak ñê takatu ba ik vovak hadêñ o

nêmô vemkapô vibiñ am.” ’ *Kapya Yen 110:1*

36 * “Aêñ ba môlô avômalô Israeñ sapêñ, noyala abô êntêk katô. Yisu atu ba môlô uik hathak a, Wapômbêñ hadum ba habitak Anyô Bêñ lôk Mesia.”

Avômalô bêñ anôñ ele i liliñ ba ithik ñañ

37 Thêlô elañô Pita anêñ abô takêñ ma habi thêlô kapôlôñiñ vose. Ma enañ hadêñ yani lôk aposel vi nena, “Aiyañ thêlô, yêlô nandum malê?”

38 Ma Pita hanañ, “Môlô tomtom node kapôlômim liliñ ba nusik ñañ esak Yisu Kilisi anêñ athêñ ek Wapômbêñ nêñ môlônim kambom vê ma nêñ Lovak Mathen êndêñ môlô êtôm anêñ wapôm.

39 *Havak abô êñ ek avômalô takatu ba alalôaniñ Wapômbêñ tem endam i, môlô lôk unim avômena ma avômalô takatu ba êmô daimbô.”

40 Ma Pita hanañ abô bêñ anôñ haviñ hadêñ thêlô ba hanañ nena, “Noyabiñ am. Nônêñ amda sa ba nôsôv êñjêk avômalô kambom takêñ ek miñ nôpôm vovañ atu ba tem êpôm i ami.”

41 *Aêñ ba ñê takatu ba ewa Pita anêñ abô intu ithik ñañ. Ma wak êñ ma avômalô hatôm 3,000 êlêm haviñ avômalô takatu ba bôk êvhaviñ yôv.

Ñê êvhaviñ ethak doñtom haviñ i

42 *Ma thêlô lôklokwañ ek nedañô aposel iniñ abô lôk ethak doñtom haviñ i ma eyañ

polom lo inum waiñ mathen atu ba Yisu bôk hêv lôk eteñ mek haviñ i.

43 Ma aposel idum lavôñiñ lôk nômbithi bêñ anôñ ba avômalô sapêñ êyê ba eson kambom.

44 *Ma avômalô êvhaviñ sapêñ ethak doñtom haviñ i ma miñ leñvi iniñ nômkama ami. Iniñ nômkama lôkthô ma êdô hamô ek hêv thêlô sapêñ sa.

45 Thêlô ethak êv iniñ pik lôk nômkama ek nêñem vuli ma ewa vuli takêñ ba êv avômalô takatu ba nômkama vi mi sa.

46 Ma wak nômbêñ intu ma thêlô ethak doñtom êmô unyak mathen anêñ piklêvôñ. Ma ethak eyañ nôm haviñ i lôk leñiñmavi ma kapôlôñiñ labalina.

47 *Lôk êbô Wapômbêñ anêñ athêñ. Êñ ma avômalô sapêñ leñiñmavi anôñ hathak i. Ma wak nômbêñ intu sapêñ ma Anyô Bêñ hêv avômalô doho bulubiñ ba hêv i ibitak êyô ñê êvhaviñ kapô haviñ.

3

Anyô va kambom te habitak mavi

1 Wak te ma Pita lo Jon i unyak mathen hadêñ wakma eteñ mek. Wakma êñ ma hatôm 3 kilok yañsiñ.

2 Êyô ma êyê ewa anyô va kambom te ba êlêm. Bôk evathu yani aêñ. Ma wak nômbêñ intu ma ewa yani ba i êdô hamô unyak mathen anêñ badêñ abôlêk atu ba elam nena Loñ Kêkêlô. Êdô yani hamô loñ êñ ek epetenak ek avômalô takatu ba i unyak mathen anêñ piklêvôñ ek nêñem valu êndêñ yani.

3 Ôpêñ hayê Pita lo Jon êlêm ek ini unyak mathen kapô, êñ ma halam ek thai nêñem valu êndêñ yani.

4 *Pita lo Jon ititiñ yani lôklokwañ. Ma Pita hanañ, “Nôñgô yai!”

5 Êñ ma ôpêñ hik i liliñ hadêñ thai ma hason nena tem nêñem nômla êndêñ yani la.

6 *Ma Pita hanañ, “Ya valu mi. Ma doñtom nôm atu ba yahawa ma tem yanêñ êndêñ o. Hathak Yisu Kilisi anêñ Nasalet anêñ athêñ, umbiyô omben.”

* 2:36: Ap 5:30-31 * 2:39: Ais 57:19 * 2:41: Ap 2:47; 4:4 * 2:42: Ap 20:7 * 2:44: Ap 4:32-35 * 2:47: Ap 6:7; 11:21 * 3:4: Ap 14:9 * 3:6: Ap 4:10; 16:18

7 Ma Pita havalonj ôpêj banj vianônj ba havôv yani haviyô. Ma kethenj oyanj ôpêj vagiginj lôk vakapô habitak lôklokwanj.

8 Êj ma yani hasôv kisi ma havenj. Ma hi unyak mathenj anêj piklêvônj havinj thai. Ma havenj ba hasôv kisi hathak lolenj lolenj ba habô Wapômbêj.

9 Ma avômalô sapêj êyê yani havenj ba habô Wapômbêj.

10 Ma eyala nena ôpêj ma anyô petenak atu ba hathak hamô unyak mathenj abôlêk atu ba elam nena Lonj Kêkêlô, êj ma eboloba ba dahôlônjinj hi.

Pita hanañ abô haminj unyak mathenj kapô

11 Ma anyô petenak atu havalonj Pita lo Jon, êj ma avômalô sapêj esonj kambom ba elanjinj êlêm hadêj thêlô halôk kapo danj atu ba elam nena Solomon anêj Kapo Danj.

12 Pita hayê ma hanañ hadêj thêlô nena, “Avômalô Israèl, osonj kambom ba utitinj yai lôklokwanj eka? Osonj nena yai adum ôpêntêk mavi hathak yaidaninj lôklokwanj lôk kobom mathenj e? Mi anônj!

13 *Ablaham lo Aisak ma Jekop lôk alalôaninj bumalô thêlô ininj Wapômbêj iyom intu hadum nôm êj ek nê m athênj lôkmanjinj êndênj anêj anyô ku Yisu. Mólô bôk otak ôpêj ek nijik vônô. Ma Pailat lahavinj etak yani, ma donjom mólô ôvôlinj dômim hadêj yani.

14 Avanônj, mólô ôvôlinj dômim hadêj Anyô Mathenj lôk Anyô Thêthônj atu ma onanj hik Pailat linj ek etak ôpatu ba bôk hik anyô vônô êlêm êndênj mólô.

15 Ôpatu ba lôkmala anêj ôdônj ma uik vônô. Ma donjom Wapômbêj hik yani linj hathak lonjbô hêk njama. Ma yai bôk ayê nô m takênj ba êntêk lêk ananj abô hathak.

16 Êvhavinj hathak Yisu anêj athênj iyom hadum ba ôpatu ba ôyê lo oyala lêk hawa lôklokwanj. Yani habitak mavi anônj hatôm ôyê hathak Yisu anêj athênj lôk êvhavinj atu ba halêm anêj yani.

17* “Aiyanj thêlô, yahayala nena mólô lôk unim avaka minj oyala ôpêj katô ami ba intu udum kambom hadêj yani.

18 Ma donjom sêbôk ma Wapômbêj hanañ hadêj plopet sapêj ba eto nena anêj Mesia tem enja vovanj. Aênj ba unim kambom atu udum ma Wapômbêj anêj abô êj lêk hik anônj.

19 * “Aênj ba node kapôlômim liliñ ba nosopa Wapômbêj ek nê m mólônim kambom vê lôk nê m lovak êndênj mólô.

20 Ma nê m anêj Mesia atu ba bôk hatak ek nê m êndênj mólô. Mesia êj ma Yisu atu.

21 Ma lêk yani hamô malak leñ ba hayabinj waklavônj atu ba Wapômbêj bôk hatak ek nômkama sapêj imbitak lukmuk esak lonjbô êtôm sêbôk atu ba yani havak abô ba hanañ ba anêj plopet mathenj enanj bêj.

22 *Hatôm Mose bôk hanañ, ‘Wapômbêj unim Anyô Bêj tem etak plopet te êtôm ya ba imbitak anêj mólô malêvônj. Ba intu nodanjô anêj abô takatu ba hanañ bêj hadêj mólô katô.

23 Ma ôpatu ba minj halanjô plopet êj anêj abô ami, ma tem nê nê m yani vê ênjêk anêj avômalô ba nimbulinj yani vi dedaunj.’

24 “Samuel lôk plopet takatu ba ibitak evenj yam bôk enanj hathak waklavônj atu ba lêk habitak.

25 *Mólô ma plopet takênj ininj nali. Ma abô atu ba Wapômbêj bôk havak havinj libumi yôv, abô êj êntêk havalonj mólô lonj denanj. Hatôm bôk hanañ hadêj Ablaham, ‘Hathak anê m libumi, ma tem avômalô pik sapêj neja mek mavi.’

26 *Ba intu Wapômbêj hik anêj anyô ku linj ma hêv halêm hadêj mólô hamônj ek nê m mek mavi êndênj mólô lôk ende mólô tomtom liliñ ênjêk unim kambom takatu ba udum.”

4

Evalonj Pita lo Jon

1 Pita lo Jon enanj abô hadêj avômalô iminj denanj, ma njê êbôk da lôk unyak mathenj anêj sôp bidonj ininj anyô vovak laik ma Sadyusi doho êyô ek thai.

2 Thêlô leñinjaninj hathak thai êdônj avômalô nena Yisu bôk haviyô hêk njama ba

* 3:13: Kis 3:6,15; Luk 23:13-25; Ap 2:23

* 3:17: Luk 23:34; 1Ti 1:13

* 3:19: Ap 2:38

* 3:22: Lo 18:15,18-19

* 3:25: Stt 22:18

* 3:26: Ap 13:46

intu avômalô n̄ama sapêṅ tem nimbiyô esak loṅbô aêṅ iyom.

³ Lêk yaṅsiṅ habôk ba intu evaloṅ thai ba êdô hamô koladôṅ aleba hayaṅ wak bêṅ.

⁴ *Ma doṅtom avômalô bêṅ anôṅ elañô thai iniṅ abô ba êvhaviṅ. Ba ṅê takatu ba êvhaviṅ lêk halumbak hi habobo 5,000.

⁵ Haviyô hayaṅ ma ṅê bêṅbêṅ eyabiṅ avômalô lôk ṅê bêṅbêṅ ma ṅê lôkauk hathak abô balabuṅ ethak doṅtom êmô Jerusalem.

⁶ Anas, anyô bêṅ habôk da, lôk Kaiapas ma Jon lo Aleksanda lôk anyô bêṅ habôk da anêṅ thalaleṅ vi êmô haviṅ.

⁷ Ma ewa thai êlêm ma enaṅ hik thai liṅ nena, “Lôklokwaṅ lôk athêṅ alê intu udum ôpêṅ mavi hathak?”

⁸ Ma Lovak Matherṅ hava Pita kapô siṅ ba hanaṅ hadêṅ thêlô nena, “ṅê bêṅbêṅ lôk ṅê eyabiṅ avômalô, nodañô yenaṅ abô!”

⁹ Yai êv anyô va kambom êntêk sa ba intu udum ek nonaṅ yai bêṅ lôk lemimhaviṅ noyala nena yai adum yani mavi aisê e?

¹⁰ *Aêṅ ba môlô lôk avômalô Israeḷ sapêṅ noyala katô nena anyô va kambom êntêk lêk habitak mavi ba hamiṅ môlô malemim hathak Yisu Kilisi anêṅ Nasalet anêṅ athêṅ. Bôk uik yani vônô hathak a, ma doṅtom Wapômbêṅ hik yani liṅ hêk n̄ama.

¹¹ Yani ma
 “valu atu ba môlô ṅê olav unyak ôpôlik hathak,
 ma lêk habitak valu landiṅ anôṅ.”
Kapya Yer 118:22

¹² *Yisu da iyom anêṅ athêṅ hatôm nêṅ alalô bulubiṅ. Ma athêṅ yaṅ miṅ hêk pik lo leṅ sapêṅ ek nêṅ alalô bulubiṅ ami. Mi.”

¹³ Ma thêlô êyê Pita lo Jon imiṅ lôklokwaṅ ma kô mi, ma eyala nena thai ma ṅê oyaṅ ba miṅ bôk ethak unyak ami. Êṅ ma thêlô esoṅ kambom ba leṅiṅhabi nena bôk êmô haviṅ Yisu.

¹⁴ Ma êyê anyô va kambom atu lêk mavi ba hamiṅ haviṅ thai ba intu thêlô abô mi ek nenaṅ.

¹⁵ Êṅ ma enaṅ ek neja Pita lo Jon vê êṅjêk Sanhedlin* anêṅ unyak ma nede yaiṅ ba ini. Ma ele yaiṅ ba i ma thêlô êbôlêm auk.

¹⁶ Ba enaṅ, “Alalô nandum malê esak anyô ju êntêk? Avômalô Jerusalem sapêṅ lêk eyala yôv nena thai idum lavôṅiṅ bêṅ te ba miṅ hatôm alalô nasi ami.

¹⁷ Ma doṅtom alalô napôm loṅôndê te ek abô êṅ miṅ ni mayaliv êṅjêk avômalô malêvôṅ ami. Aêṅ ba nanaṅ lôklokwaṅ êndêṅ thai nena miṅ nenaṅ abô esak athêṅ êṅ êndêṅ avômalô la esak loṅbô ami.”

¹⁸ *Yôv ma elam thai êlêm hathak loṅbô ma enaṅ lôklokwaṅ nena miṅ nenaṅ abô êṅ lôk nêndôṅ avômalô esak Yisu anêṅ athêṅ ami.

¹⁹ *Ma doṅtom Pita lo Jon enaṅ viyaṅ, “Malê intu ba mavi hêk Wapômbêṅ ma ek yai nandum? Nasopa môlônim abô mena Wapômbêṅ anêṅ abô?”

²⁰ Yai miṅ hatôm bônôṅ esak nôṅ takatu ba ayê lo alañô ami.”

²¹ Ma Sanhedlin enaṅ lôklokwaṅ ek thai nêṅ bônôṅ, êṅ ma etak thai ba i. Avômalô sapêṅ êbô Wapômbêṅ anêṅ athêṅ hathak nôṅ atu ba lêk idum ba intu miṅ hatôm nêpôm loṅôndê la ek nêṅ vovaṅ êndêṅ thai ami.

²² Ek malê nena ôpatu ba habitak mavi ma anêṅ sondabêṅ hatôm 40. Ba intu eyala nena Wapômbêṅ iyom hatôm indum nôṅ êṅ.

Nê êvhaviṅ iniṅ mek

²³ Etak Pita lo Jon ba i hadêṅ avômalô êvhaviṅ. Ma enaṅ abô takatu ba ṅê bêṅbêṅ êbôk da lôk ṅê bêṅbêṅ enaṅ hadêṅ thai.

²⁴ *Thêlô elañô aêṅ ma lôkthô êv veniṅbôlêk liṅ ba eteṅ mek hadêṅ Wapômbêṅ nena, “Anyô Bêṅ, nôṅkama sapêṅ anêṅ alañ, bôk hopesaṅ pik lo leṅ ma ṅgwêk lôk nôṅkama sapêṅ atu ba êmô kapô.

²⁵ Sêbôk ma honaṅ abô hathak Lovak Matherṅ hale anêṅ anyô ku ma yêlôaniṅ bumalô Devit abôlêk. Ba hanaṅ aêntêk,
 “Avômalô pik sapêṅ leṅiṅṅaṅ eka?

Lôk ibutiṅ abôyaṅ ek nijik vovak êndêṅ Wapômbêṅ eka?

²⁶ Pik iniṅ kiṅ lôkthô êpôpêk i ek nijik vovak.

Lôk ṅê bêṅbêṅ pik sapêṅ ethak doṅtom

* 4:4: Ap 2:41 * 4:10: Ap 3:6,13-16 * 4:12: Mat 1:21 * 4:15: Israeḷ elam iniṅ kaunsil nena ‘Sanhedlin’. * 4:18: Ap 5:28 * 4:19: Ap 5:29 * 4:24: Kis 20:11; Neh 9:6; Sng 146:6

ek nêmo Anyô Bêḡ lôk anêḡ Mesia lu.
Kapya Yeḡ 2:1-2

27 *Avanôḡ biḡ, Helot Antipas lo Pontius Pailat ma ḡê loḡ buyaḡ lôk avômalô Israeḡ bôk ethak doḡtom êmô malak lôḡ êntêk ba idum ek nêmo anêḡ anyô ku mathenḡ Yisu lu, ôpatu ba bôk holam yôv ek imbitak anêḡ Mesia.

28 *Thêlô idum nômkama sapêḡ hatôm anêḡ auk lôk lôklokwaḡ atu ba bôk lemhabi nena tem imbitak aêḡ.

29 *Anyô Bêḡ, lemimbi abô takatu ba evak ba enaḡ ek indum yêlô nakô ba intu nêḡ yêlô anêḡ ḡê ku sa ek nanaḡ anêḡ abô lôklokwaḡ ma miḡ nakô ami.

30 Ma otak bahem êyôḡḡêk avômalô lôk lijiḡ ba undum i mavi lôk undum lavôḡḡiḡ lôk nômbithi lomaloma esak anêḡ anyô ku mathenḡ Yisu anêḡ athêḡ.

31 Thêlô eteḡ mek yôv ma loḡ atu ba êmô halowaliḡ. Ma Lovak Mathenḡ hayô hava thêlô lôkthô kapôlôḡiḡ siḡ. Ba enaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô bêḡ ma miḡ êkô ami.

Nê êvhaviḡ sapêḡ kapôlôḡiḡ doḡtom

32 *Ma ḡê êvhaviḡ sapêḡ iniḡ auk lôk kapôlôḡiḡ doḡtom iyom. Ma iniḡ nômkama sapêḡ ma hatôm thêlô lôkthô iniḡ ma miḡ evasiḡ ami.

33 Ma aposel ethak enaḡ Yisu anêḡ haviyô hathak loḡbô bêḡ ba iniḡ abô êḡ anêḡ lôklokwaḡ ma bomaḡ. Ma Wapômbêḡ habi anêḡ wapôm hayô hamô thêlô lôkthô.

34 *Ma thêlô vi iniḡ pik lo unyak hamô ba ethak êv ba avômalô vi êv vuli. Ma ewa valu takêḡ

35 ba êv hadêḡ aposel ek neyabiḡ. Ma aposel ibi valuselenḡ takêḡ sam hadêḡ avômalô takatu ba êv yak hathak nômkama. Ba intu thêlô te miḡ hêv yak hathak nôḡm lôk nômkama ami.

36 Ma thêlô êḡ te ma Josep ba anêḡ loḡ ma ḡḡavithôm Saiplus ma habitak anêḡ ôdôḡ Livai. Ma aposel ethak elam yani nena Banabas, athêḡ êḡ anêḡ ôdôḡ nena, “Anyô hathak havatho avômalô kapôlôḡiḡ loḡ.”

37 Yani hêv anêḡ pik bute ek nêḡnêḡ vuli. Ma hawa valu hathak pik êḡ ba hi hêv hadêḡ aposel.

5

Ananaias lo Sapaila

1 Ma anyô yaḡ hamô ba anêḡ athêḡ nena Ananaias ma yanavi ma Sapaila. Thai êv iniḡ pik bute ba êv vuli.

2 *Ma hawa valu pik êḡ vi ek thaida ma hêv vi hadêḡ aposel ma hasau i nena, “Valu lôkthô êntêk yahawa ba yahalêḡ.” Ma yanavi hayala nôḡm atu ba yamalô hadum.

3 *Ma Pita hanaḡ nena, “Ananaias, hotak Sadaḡ ba hava kapôlôm siḡ ma hosau Lovak Mathenḡ, ba huvuḡ anêḡ valu pik êḡ vi eka?”

4 Miḡ bôk êv vuli pik êḡ ami denaḡ, êḡ ma anêḡ pik. Ma bôk êv vuli yôv, valu êḡ ma anêḡ aêḡ iyom. Ma doḡtom howa auk kambom êḡ anêḡ êsê ba honaḡ abôyaḡ? Hosau ḡê pik lôk Wapômbêḡ haviḡ.”

5 Ananaias halaḡô abô êḡ ma hêv yak halôk biḡ ba hama. Ma avômalô takatu ba elanô abô êḡ êkô ba biḡdaluk havalu kambom.

6 Êḡ ma apenena muk êlêḡ ma ivuliv anêḡ kupik ma ewa ba i elav.

7 Wakma lô hale ba hi ma yanavi halêḡ hayô ma hathôḡ nôḡm atu ba habitak paliḡ.

8 Ma Pita hanaḡ hik avi êḡ liḡ, “Valu êntêk ma hatôm vuli pik atu ba êv vuli e?”

Ma avi êḡ hanaḡ, “Intu êḡ, vuli êḡ intu hatôm.”

9 Êḡ ma Pita hanaḡ hadêḡ avi êḡ, “Aisê ka mamu ubutiḡ abô ek nosaê Anyô Bêḡ anêḡ Lovak Mathenḡ? Nôḡḡô! Nê takatu ba lêk elav vônim yôv, êntêk lêk imiḡ unyak abôlêk ba tem neja o ba ini nedav imbiḡ.”

10 Ma ketheḡ oyaḡ ma avi êḡ hêv yak halôk hêk Pita valuvi ba hama. Ma apenena muk takatu ba ibitak êyô unyak kapô. Ma êyê avi êḡ lêk hama. Êḡ ma ewa ba i elav yani hêk yamalô vi.

11 Yôv ma avômalô êvhaviḡ sapêḡ lôk avômalô takatu ba elanô abô êḡ, lôkthô êkô kambom.

* 4:27: Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Ap 3:13 * 4:28: Ap 2:23

* 5:2: Ap 4:34-35 * 5:3: Jon 13:2 * 5:12: Ap 2:43; 14:3

* 4:29: Ep 6:19 * 4:32: Ap 2:44 * 4:34: Ap 2:45

Aposel idum avômalô bêñ anôñ ibitak mavi

12 *Ma aposel idum lavôñij lôk nômbithi lomaloma hêk avômalô malenij. Ma ñê êvhavinj sapêñ ethak donjom lôbôlôñ halôk unyak mathenj anêñ kapo danj atu ba elam nena Solomon anêñ Kapo Danj.

13 Ma avômalô vi atu ba minj êvhavinj ami êkô ek nesak donjom imbinj thêlô, ma donjom avômalô sapêñ êyê thêlô nena ñê mavi.

14 Ma anyô lo avi bêñ anôñ ethak êvhavinj Anyô Bêñ ba ibitak êyô avômalô êvhavinj kapô.

15 Êñ ma avômalô ethak ewa ininj ñê lôk lijij hayô hêk balê lo yêm ba i ililij hêk loñôndê anêñ danj ek Pita havenj loñôndê, êñ ma dahô imbi êyôñgêk i ek nimitak mavi esak loñbô.

16 Ma avômalô bêñ anôñ êlêm anêñ lomalak takatu ba habobo Jelusalem ba êlêm ethak donjom. Ma ewa ininj ñê lôk lijij lôk ñê takatu ba ñgôk lelaik habulinj i ma lôkthô ibitak mavi hathak loñbô.

Êv vovanj hadêñ aposel

17 Ma anyô bêñ habôk da lôk ñê idum ku havinj yani, thêlô sapêñ ma Sadyusi ba êyê nôm takatu ba aposel idum ba lenjindanj hathak i.

18 Ba evalonj aposel ma etak i halôk malak lôñ anêñ koladôñ.

19 *Ma bôlôvôñ êñ ma Anyô Bêñ anêñ añela hik koladôñ abôlêk vê ma hawa i ele yainj. Ma hananj,

20 “Unu numinj unyak mathenj anêñ piklêvôñ ma nonanj abô sapêñ esak lôkmala lukmuk êntêk êñ bêñ.”

21 Aposel elanjô abô êñ ba lôkbôk mo-manjiniñ ma i unyak mathenj anêñ piklêvôñ. Ma êdôñ avômalô.

Ma anyô bêñ habôk da lôk anêñ ñê môlô êlêm ma elam ñê Sanhedlin lôk Israeñ ininj ñê bêñbêñ sapêñ. Ma êv abô hadêñ koladôñ ek neja aposel ba nêlêm.

22 Êñ ma ñê koladôñ ininj sôp bidonj i ek neja aposel ma donjom minj êmô ami. Ma êvôñ ma enanj nena,

23 “Yêlô ayê koladôñ anêñ abôlêk putup ma ñê takatu ba eyabinj iminj habobo. Ma donjom yêlô ik koladôñ abôlêk vê ma minj apôm anyô late hamô kapô ami.”

24 Unyak mathenj anêñ sôp bidonj ininj anyô vovak laik lôk ñê bêñbêñ êbôk da elanjô abô êñ ba lenjinhabi bêñ anôñ hathak ba enanj, “Malê te tem imbitak?”

25 Ma anyô te hayô ma hananj hadêñ i, “Nodanjô! Ñê takatu ba otak i hamô koladôñ, lêk iminj unyak mathenj anêñ piklêvôñ ba êdôñ avômalô.”

26 Êñ ma anyô vovak laik lôk anêñ sôp bidonj i ewa thêlô. Êkô ek avômalô nijik i esak valu ba intu minj êpôvinj thêlô ami.

27 Ewa aposel êyô ma etak i haminj Sanhedlin malenij ek anyô bêñ habôk da enanj injik thêlô lij.

28 * “Yêlô bôk ananj lôklokwanj hadêñ môlô nena minj nôndôñ avômalô esak ôpêñ anêñ athêñ ami. Ma donjom lêk unim abô êñ halanjvinj havenj Jelusalem mayaliv. Lôk lêk udum ek nonanj nena yêlô intu anjasô ôpêñ anêñ thalalenj.”

29 *Ma donjom Pita lôk aposel vi enanj hadêñ i nena, “Yêlô nasopa Wapômbêñ anêñ abô iyom ma minj anyô ininj abô ami.

30 Môlô bôk uik Yisu vônô hathak a. Ma donjom bumalô thêlô ininj Wapômbêñ hik yani lij.

31 *Wapômbêñ bôk hawa yani hathak ba hi daku lenj ba hadô hamô banj vianôñ hatôm Anyô Môñ lôk Anyô hêv alalô bulubinj ek nêm alalô Israeñ sa ek nande kapôlôñij liliñ lôk nêm alalôaniñ kambom vê.

32 Yêlô ma ñê takatu ba bôk ayê nôm takêñ ba lêk ananj abô êñ bêñ. Ma Lovak Mathenj atu ba Wapômbêñ hêv hadêñ avômalô takatu ba esopa anêñ abô hik nôm takêñ loñ havinj.”

Gameliel hananj ek Sanhedlin netak aposel

33 Sanhedlin elanjô abô êñ ma lenjinhavinj kambom ba lenjinhavinj nijik aposel vônô.

34 Ma donjom Gameliel haviyô haminj Sanhedlin malêvôñ. Yani ma anyô Palisi lôk anyô lôkauk hathak abô balabunj ma

* 5:19: Ap 12:7-10 * 5:28: Mat 27:25 * 5:29: Ap 4:19 * 5:31: Ap 2:33-34; Ep 1:20; Hib 2:10; 12:2

hadum ku Sanhedlin haviñ. Avômalô sapêñ ethak êv athêñ bêñ hadêñ yani. Yani hamiñ ba hanañ ek netak aposel takêñ ba ini yain dokte vêmam.

³⁵ Êñ ma hanañ hadêñ thêlô, “Môlô nê Israe, lemimimbi katô nena tem nundum malê êndêñ nê takêntêk vêmam.

³⁶ *Sêbôk ma Teudas habitak anyô lôk athêñ ba hanañ, ‘Ya anyô bêñ’. Ma anyô hatôm 400 esopa yani. Ma donjom Lom ik yani vônô ma anêñ nê ku êsôv mayaliv. Ma anêñ abô êñ hêv yak.

³⁷ Vêm ma waklavôn ewa avômalô iniñ athêñ, êñ ma Judas anêñ Galili habitak anyô lôk athêñ ba havôn avômalô bêñ anôn ek nijik vovak êndêñ gavman. Ma donjom ik yani vônô, ma anêñ nê ku êsôv mayaliv aêñ iyom.

³⁸ Ba intu yahanañ hadêñ môlô Sanhedlin: Notak nê takêntêk. Miñ nundum nômla esak i ami. Ku takatu ba idum halêm anêñ nê pik iniñ hatôm Teudas lo Judas, êñ ma iniñ ku takêñ tem nêm yak.

³⁹ Ma donjom ku takatu ba halêm anêñ Wapômbêñ, ma môlô miñ hatôm numiñ i loñ siñ ami. Yahakô tem unjwik vovak ni ba ni, êñ ma tem ôngô nena uik vovak êñ hadêñ Wapômbêñ.”

⁴⁰ *Yôv ma thêlô êlôk hathak Gameliel anêñ abô. Ba elam aposel êlêm ma evali i. Ma enañ lôklokwañ hadêñ thêlô nena miñ nenañ abô esak Yisu anêñ athêñ ami. Êñ ma etak i ba i.

⁴¹ *Aposel etak Sanhedlin ba ele yain ma thêlô lenjñmavi hathak Wapômbêñ hayê thêlô nena nê mavi ek ewa mama hathak Yisu anêñ athêñ.

⁴² Ma wak nômbêñ intu ma thêlô i unyak mathen anêñ piklêvôn lôk lounyak lounyak ma êdôn avômalô ba enañ Abô Mavi bêñ nena Yisu ma Mesia atu.

6

Etak anyô bahenji ba lahavuju ek nêñem aposel sa

¹ *Avômalô êvhaviñ ilumbak ba êv liñ siñ, êñ ma avômalô Israe vi atu ba êvhaviñ ba enañ abô Glik, etatale avômalô Israe vi atu

ba êvhaviñ ba enañ abô Hiblu. Ba enañ, “Wak nômbêñ intu ba ibi nôm sam ma miñ evani yêlôaniñ avi tôp iniñ sam ami.”

² Êñ ma aposel laumiñ ba lahavuju takatu elam nê êvhaviñ sapêñ ethak donjom ma enañ, “Miñ mavi ek yêlô natak ku nanañ Wapômbêñ anêñ abô ma nandum ku nambi nôm sam ami.

³ Aêñ ba, aiyañ thêlô, nômbôlêm môlônim anyô lôklokwañ bahenji ba lahavuju takatu ba Lovak Mathen hava kapôlônjiñ siñ ek nanêm ku êñ êndêñ i.

⁴ Êñ ma tem yêlô hatôm namô tiñjiñ ek naten mek lôk nanañ Wapômbêñ anêñ abô lôk nandôn avômalô.”

⁵ Avômalô sapêñ elanô abô êñ ma lenjñmavi. Ma etak Stiven, yani anyô hêvhaviñ lôklokwañ lôk Lovak Mathen hava yani kapô siñ, ma Pilip lôk Plokulus ma Nikano lo Timon ma Pamenas lo Nikolas, yani ma anyô Antiok atu bôk habitak hayô avômalô Israe iniñ êvhaviñ kapô vêm ma hêvhaviñ Yisu.

⁶ Ewa nê êñ ba i hadêñ aposel. Ma aposel etak bahenjiñ hayô hêk i ma eten mek hathak i.

⁷ *Aêñ ba Wapômbêñ anêñ abô hi ba hi. Ma avômalô anêñ Jelusalem takatu ba êvhaviñ ilumbak hi ba hi. Ma nê êbôk da bêñ anôn êvhaviñ ba esopa Yisu haviñ.

Evalon Stiven

⁸ Ma Wapômbêñ habi anêñ wapôm sam ba hêv lôklokwañ bêñ anôn hadêñ Stiven. Ba intu Stiven hathak hadum nômbithi lôk lavônjiñ lomaloma hêk avômalô malêvôn.

⁹ Ma donjom nê doho êpôlik hathak yani. Nê êñ iniñ unyak yeñ ma elam nena, “Nê takatu ba bôk iniñ alañ hêv athêñ ku vê hêk i ma êmô oyañ haviñ i”. Thêlô sapêñ ma avômalô Israe, doho anêñ Sailini ma doho anêñ Aleksandlia ma doho anêñ plovins Silisia lo Esia. Ma nê takêñ êkôki hathak Stiven anêñ abô.

¹⁰ *Ma donjom Lovak Mathen hêv auk mavi hadêñ Stiven ba miñ hatôm nêñem anêñ abô lu ami.

¹¹ Êñ ma thêlô eyenak ba i ibi anyô doho lenjñ liñ ek nenañ nena, “Yêlô bôk

* 5:36: Ap 21:38 * 5:40: Ap 4:18 * 5:41: Mat 5:10-12; 1Pi 4:13 * 6:1: Ap 4:35 * 6:7: Ap 2:41; 16:5 * 6:10: Luk 21:15

alañô ôpêñ hanañ abôma hathak Mose lo Wapômbêñ.”

¹² Aêñ ba thêlô ibi avômalô lôk nê bêñbêñ ma nê lôkauk hathak abô balabuñ leniñ liñ. Ma i evaloñ Stiven ba ewa ba i êdô hamiñ Sanhedlin maleñiñ.

¹³ Ma êv anyô doho ek nenañ abôyañ esak yani. Ba enañ, “Wak nômbêñ intu ma ôpêntêk hathak hanañ abô kambom hathak unyak mathenñ lôk Mose anêñ balabuñ.

¹⁴ Yêlô alañoñ yani hanañ, ‘Yisu anêñ Nasalet tem indiniñ unyak mathenñ êntêk ma injik Mose anêñ kobom sêbôk ba hêv hadêñ alalô liliñ.’ ”

¹⁵ Ma nê nômbêñ atu ba êmô Sanhedlin ititiñ Stiven lôklokwañ ma êyê thohavloma lêk hatôm aña te.

7

Stiven hanañ abô hadêñ Sanhedlin

¹ Ma anyô bêñ habôk da hanañ, “Abô takêñ ma avanôñ e?”

² *Ma Stiven hanañ, “Aiyañ thêlô lo wakamik thêlô, nodanoñ yenañ abô! Sêbôk atu ba alalôaniñ bumalô Ablaham hamô Mesopotemia denañ ma miñ hi Halan ami, ma Wapômbêñ lôkmañgiñ hayô ek yani.

³ *Ma hanañ, ‘Otak anêm pik lôk avômalô ma nu pik atu ba tem yangik thô êndêñ o.’

⁴ *‘Êñ ma hatak Kaldia iniñ pik ba hi hamô Halan. Vêm ba lambô hama ma Wapômbêñ hêv yani ba halêm pik êntêk atu lêk alalô amô.

⁵ *Ma wak êñ ma Wapômbêñ miñ hêv pik bute ek yani ami, milôk. Ma doñtom havak abô nena embeñ yam ma tem yani lôk anêñ limi neja pik bêñ êñ lôkthô. Waklavôñ atu ba Wapômbêñ hanañ abô takêñ ma Ablaham nakaduñ mi denañ.

⁶ *Ma doñtom Wapômbêñ hanañ nena, ‘Anêm libumi tem nêmô êtôm nê masôm êmô malak yañ iniñ pik. Ma nê pik êñ tem nimbitak thêlôniñ alañoñ ba nêñêm malainñ êndêñ i êtôm sondabêñ 400.

⁷ *Vêm ma tem yanêm vovañ êndêñ alañoñ takêñ. Ma embeñ yam ma tem netak pik yañ êñ ma nêbônêlêm pik êntêk ma nêñêm yeñ êndêñ ya.’

⁸ *Vêm ma Wapômbêñ havak abô haviñ Ablaham ba hêv tabô nengothe kupik vé hadêñ yani. Ma havenñ yam ma Ablaham habitak Aisak anêñ lambô ma hatôm wak bahenñvi ba lahavulô ma hangothe Aisak anêñ kupik vé. Vêm ma Aisak habitak Jekop anêñ lambô, ma Jekop habitak hatôm bumalô laumiñ ba lahavuju takatu iniñ lambô. Ma thêlô sapêñ esopa tabô atu ba hêv.

⁹ * “Bumalô thêlô leniñdanñ hathak Josep ba intu êv hadêñ nê loñ buyañ ba êv vuli ba intu anyô Ijip te habitak Josep anêñ alañoñ. Ma doñtom Wapômbêñ hamô haviñ yani ba

¹⁰ *hêv yani bulubiñ hathak malainñ lomalomama. Ba hêv auk mavi hadêñ Josep ek indum Ijip iniñ kiñ Pelo lamavi esak yani. Ba intu hatak yani ek imbitak anyô bêñ ek eyabinñ Ijip lôk anêñ unyak lôkmañgiñ sapêñ.

¹¹ * “Havenñ yam ma bôm bêñ lôk malainñ lomalomama habitak Ijip lo Kenan iniñ loñ sapêñ ba bumalô thêlô miñ hatôm nêpôm nôñ ami.

¹² Ma Jekop halañoñ nena nôñ hamô Ijip. Êñ ma hêv bumalô thêlô ba i môñ anôñ.

¹³ *Ma i bôlôñ yañ, ma Josep hanañ yanida bêñ hadêñ iviyañ. Ma Pelo halañoñ nena Josep anêñ lambô lôk iviyañ êmô.

¹⁴ *Êñ ma Josep hêv abô ek lambô Jekop lôk anêñ avômalô sapêñ nêlêm. Thêlô hatôm 75.

¹⁵ *Ma Jekop halôk ba hi Ijip ba hamô aleba hama ma bumalô thêlô ema haviñ.

¹⁶ *Ma ewa iniñ kupik ba i elav hêk malak Sekem. Siô êñ ma Ablaham bôk hêv vuli hêk Hamol anêñ nali.

¹⁷ * “Waklavôñ atu ba Wapômbêñ bôk havak abô haviñ Ablaham lêk habobo injik anôñ, êñ ma alalôaniñ avômalô lêk ilumbak ba êv liñsiñ êmô Ijip.

* **7:2:** Stt 11:31; 15:7 * **7:3:** Stt 12:1 * **7:4:** Stt 11:31-12:5 * **7:5:** Stt 12:7; 15:18; 17:8 * **7:6:** Stt 15:13-14; Kis 12:40 * **7:7:** Kis 3:12 * **7:8:** Stt 17:9-14; 21:4 * **7:9:** Stt 37:11,28; 39:2,21-23 * **7:10:** Stt 41:37-44 * **7:11:** Stt 41:54; 42:1-2 * **7:13:** Stt 45:1-4,16 * **7:14:** Stt 45:9-11; 46:27 * **7:15:** Stt 46:1-7; 49:33 * **7:16:** Stt 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 * **7:17:** Kis 1:7 * **7:18:** Kis 1:8

18 *Vêm ma kiñ yañ habitak anêñ Ijip ba hathôn Josep palin.

19 *Ôpêñ hasau alalôaniñ avômalô ba hêv malain hadêñ bumalô thêlô lôk hanañ lôklokwan nena neja avômena kasek ende yain ma nimbi i ni ek nema.

20 * “Êñ ma Mose talêbô havathu yani, ma yani amena mavi hêk Wapômbêñ ma. Ma hatôm ayôn lô ma eyabin yani hamô lambô anêñ unyak.

21 *Vêm ma êdô yani hamô yain ma Pelo nalavi hawa ba hi hayabin yani hatôm anêñ namalô.

22 Ma Mose hathak unyak ba êdôn yani hathak avômalô Ijip iniñ auk mavi sapêñ. Anêñ abô lôk ku ma lôklokwan anôn.

23 “Mose anêñ sondabêñ hatôm 40 ma lahavin ni ek ênjê anêñ avômalô Israe.

24 *Ma hayê Ijip te habulin Israe yañ. Êñ ma hêv Israe êñ sa ba hik anyô Ijip atu anêñ kambom liliñ ba hik ôpêñ vônô.

25 Ma lahabi nena tem anêñ avômalô neyala nena Wapômbêñ hêv yani ek nêv thêlô bulubin. Ma donjom mi.

26 Haviyô hayañ ma Mose hi ma hayê anyô Israe ju ik i. Ma hadum ek nêv thai thêvô ek leñinimbin i ba hanañ, ‘Ai, mamu nê loyañ. Ma uik am eka?’

27 “Ma donjom ôpatu ba habulin yañ hathô Mose pônêñ ba hanañ, ‘Opalê hatak o hatôm yêlôaniñ anyô bêñ lôk anyô nindum abô esak?’

28 *Tem nunḡwik ya vônô êtôm wakbôk ba huik Ijip alañ vônô e?’

29 *Mose halañ abô êñ ma hasôv ba hi hamô Midian iniñ pik hatôm anyô masôm. Ma hawa nakadun ju.

30 * “Sondabêñ 40 hale ba hi ma añela te hayô ek Mose hêk loñ thiliv habobo dum Sainai. Añela êñ hamô atum atu ba hathañ hamô alokwan yaônate kapô.

31 Mose hayê ma hason kambom. Ma hi habobo ek ênjê katô, êñ ma Anyô Bêñ hanañ nena,

32 ‘Ya libumi iniñ Wapômbêñ, Ablaham lo Aisak ma Jekop iniñ Wapômbêñ.’ Êñ ma

Mose hakô kambom ba halowalin ba min hatôm ênjê ami.

33 “Ma Anyô Bêñ hanañ hadêñ yani, ‘Ômbi anêm vem bokḡgôp thô. Loñ êntêk ba hu-min ma loñ mathen.

34 Yahayê kambom takatu ba Ijip idum hathak yenañ avômalô. Ma lêk yahalañ iniñ asêñ ba êntêk yahalêm ek yanêm thêlô vê. Aêñ ba ôlêm ek yanêm o ba ondenu Ijip esak loñbô.’

35 * “Mose intu bôk thêlô êpôlik hathak ba enañ nena, ‘Opalê hatak o hatôm yêlôaniñ anyô bêñ lôk anyô nindum abô esak?’ Ma donjom hathak añela atu ba Mose hayê hatôm atum ba hathañ hamô alokwan thañ, Wapômbêñ da hatak yani ek imbitak iniñ anyô bêñ lôk nêv thêlô bulubin.

36 *Mose hawa thêlô vê hêk Ijip ba hi ma hadum nômbithi lôk lavônin hêk Ijip lôk Nḡwêk Thalaleñ ma loñ thiliv hatôm sondabêñ 40.

37 * “Êntêk ma Mose atu ba hanañ hadêñ avômalô Israe nena, ‘Wapômbêñ tem etak môlôda te ba imbitak plopet. Ma tem enañ Wapômbêñ anêñ abô êtôm êntêk ba lêk ya-hanañ hadêñ môlô.’

38 *Yani êñ intu hamô havin bumalô takatu ba ethak donjom êmô loñ thiliv. Ma hathak ba hi dum Sainai ma añela hanañ abô hadêñ yani. Ma hawa Wapômbêñ anêñ abô takatu ba hêv lôkmala ek nêv êndên alalô.

39 “Ma donjom bumalô thêlô êpôlik hathak anêñ abô. Lôk êdô yani ma ik kapôlônin liliñ hale hi Ijip hathak loñbô.

40 *Ma enañ hadêñ Alon nena, ‘Opesañ ḡgôk doho ek endom yêlô. Mose atu ba hawa yêlô vê hêk Ijip ba alêm lêk hi doho ba yêlô athôn palin.’

41 *Aêñ ba intu epesañ bokmanḡkao map te anêñ dahô ba êv da hadêñ yani. Ma enḡabôm nôv lôk eloyen bêñ ek êv athên bêñ hadêñ nôv atu ba epesañ hathak ba-henin.

42 Ba intu Wapômbêñ havônin dôv hadêñ thêlô ba hatak thêlô ek nêv yen êndên

* 7:19: Kis 1:11-22 * 7:20: Kis 2:2 * 7:21: Kis 2:3-10 * 7:24: Kis 2:11-15 * 7:28: Kis 2:14 * 7:29: Kis 2:21-22; 18:3-4 * 7:30: Kis 3:1-10 * 7:35: Kis 2:14 * 7:36: Kis 7:3; 14:21; Nam 14:33 * 7:37: Lo 18:15 * 7:38: Kis 19:3 * 7:40: Kis 32:1 * 7:41: Kis 32:2-6

wak lo ayôn ma vuliņ. Hatôm bôk eto hêk plopet iniņ kapyra nena,

“Sêbôk atu ba môlô Israeł

ômô sondabêņ 40 hamô loņ thiliv,
oson nena uik bokmaņkao lôk boksip-
sip ba ôêv hatôm da hadêņ ya e?
Milôk.

43 Môlô bôk owa unim ngôk Molek anêņ
malak yeņ

lôk ngôk Lepar anêņ vuliņ dahô,
ma ngôk dahô takatu ba opesaņ ek
nônêm yeņ êndêņ.

Aêņ ba intu tem yanêm môlô vê ba unu
Babilon vidôm doho.’ *Amos 5:25-27*

44 “Sêbôk atu ba bumalô thêlô êmô loņ
thiliv ma malak yeņ hamô haviņ thêlô
hatôm tabô. Thêlô elav malak yeņ êņ hatôm
Wapômbêņ hanaņ hadêņ Mose nena endav
aêņ, lôk hatôm dahô atu ba Mose hayê.

45 *Vêm ma Josua halom thêlô ba ewa
avômalo takatu ba Wapômbêņ haliti i ba i
iniņ pik. Ma iniņ bumalô bôk êv malak yeņ
êņ hadêņ i ba ewa ba i pik lukmuk êņ haviņ
i. Ma êmô pik êņ aleba Devit habitak.

46 *Wapômbêņ lamavi hathak Devit. Ma
Devit hateņ mek ek endav malak yeņ ek
Jekop anêņ Wapômbêņ êmô.

47 *Ma donjom nakaduņ Solomon halav
unyak êņ.

48 “Ma Wapômbêņ Lôkmaņgiņ miņ hathak
hamô unyak atu ba anyô elav ami. Hatôm
plopet te bôk hanaņ:

49 “Wapômbêņ hanaņ nena,
‘Leņ ma yenaņ balê atu ba yahayô
hamô hatôm kiņ,
ma pik ma yenaņ balê yaôna ek ya-
hatak yaveņkapô hayô hamiņ.
Ma môlô udum ek nodav unyak alê te
ek ya?

Ma tem yamô êsê ek yanja lovak?

50 Ek malê nena yada yahapesaņ
nômka ma takêņ sapêņ. Avanôņ e?’
Aisaia 66:1-2

51 * “Môlô nê lemimôndôņ kôtôņ. Môlô
kapôlômim ma thektheke hatôm nê daluk.
Wak nômbêņ intu ma môlô ôpôlik hathak
Lovak Mathen anêņ abô hatôm libumi
taksêbôk.

52 *Môlônim libumi bôk idum kambom
hadêņ plopet sapêņ! Ma plopet takatu ba
bôk enaņ nena Anyô Thêthôn atu tem êlêm
ma ik i pôpônô haviņ. Ma lêk môlô onañ
ôpêņda bêņ haviņ ba uik vônô.

53 Môlô ma nê takatu ba bôk owa
Wapômbêņ anêņ abô balabuņ takatu ba
aņela êv, ma donjom miņ osopa ami.”

Ik Stiven hathak valu ba hama

54 Thêlô elañ abô êņ ma leņiņmaniņ
kambom hadêņ Stiven ma ethañ
veņiņbôlêk lokwaņ loņ.

55 *Ma donjom Lovak Mathen hadum ku
lôklokwaņ hamô Stiven kapô ba yani hayê
leņ lôklokwaņ ma hayê Wapômbêņ anêņ
deda lôkmaņgiņ lôk Yisu hamiņ Wapômbêņ
baņ vianôņ.

56 *Êņ ma hanaņ nena, “Ôngô! Yahayê leņ
abyañ ba Anyô Anêņ Nakaduņ atu hamiņ
Wapômbêņ baņ vianôņ.”

57 Êņ ma thêlô ibi leņiņôndôņ siņ ma elam
kaêk lôklala bomaņ ma elañviņ ba i evaloņ
Stiven.

58 Ma êvôv yani hale malak lôņ viyaiņ ma
ik yani hathak valu. Nê takatu ba bôk enañ
yani bêņ, ibi iniņ kwêv daim thô ba êdô
hamô anyô muk te anêņ valuvi ek eyabiņ.
Ôpêņ anêņ athêņ nena Sol.

59 Ik Stiven hathak valu ma yani
hateņ mek nena, “Anyô Bêņ Yisu, onja
yadahôlôņ.”

60 *Ma yani hêv yak ba habi vadôņ halôk
pik ma halam nena, “Anyô Bêņ, miņ om-
baloņ iniņ kambom êntêk viyaņ loņ ami.”
Halam aêņ ma hama.

8

1-2 Ma Sol hayê nena ik Stiven vônô
ma hêv lamavi. Ma nê vi atu ba esopa
Wapômbêņ anêņ lahaviņ elav yani lôk
kapôlôņiņ malaiņ kambom.

Sol habuliņ avômalo êvhaviņ

Hadêņ wak êņ ba hi ma êv malaiņ
lomaloma hadêņ avômalo êvhaviņ anêņ
Jelusalem. Êņ ma êsôv mayaliv ba i hadêņ
loņ bêņ Judia lo Samalia. Ma aposel ijom
êmô Jelusalem denañ.

* 7:45: Jos 3:14-17 * 7:46: 2Sml 7:1-16 * 7:47: 1Kiņ 6:1-38 * 7:51: Ais 63:10 * 7:52: Mat 23:31 * 7:55:
Sng 110:1 * 7:56: Kol 3:1 * 7:60: Luk 23:34 * 8:3: Ap 9:1,13; 22:4; 26:9-11

3 *Êñ ma Sol hadum ek imbuliñ avômalô êvhaviñ. Yani hi lounyak lounyak ba havalonj anyô lo avi ba havôv i ba hatak i hamô koladônj.

Pilip hi Samalia

4 Ma avômalô takatu ba êsôv mayaliv ba i ma enañ Wapômbêñ anêñ Abô Mavi havenj lonj nômbêñ atu ba êyô.

5 Ma Pilip hi hayô malak bêñ te anêñ Samalia ba hanañ abô hathak Yisu nena yani ma Mesia atu.

6 Avômalô bêñ anônj elañô Pilip anêñ abô ba êyê lavônjinj lôk nômbithi takatu ba hadum, ba intu elañô anêñ abô takatu ba hanañ katô.

7 Ma Pilip hêv ngôk kambom bêñ anônj vê hêk avômalô, ma ngôk takêñ elañ ba enjaliak lôklokwanj ba ele yainj ba i. Ma hadum nê ivuviñj lôk nê venijnj kambom bêñ anônj mavi hathak lonjbô.

8 Aêñ ba avômalô malak bêñ êñ lenijnj mavi bêñ anônj.

Saimon anyô lôk ngôk sonjonj

9 Anyô te hamô malak bêñ êñ ba anêñ athêñ nena Saimon. Yani ma anyô lôk ngôk sonjonj ba hadum anêñ aloyak hamô lonj êñ sondabêñ bêñ anônj ba avômalô Samalia êyê ba esonj kambom. Ma yani hathak habam yanida nena, “Ya anyô lôk athêñ.”

10 Ma avômalô lôk athêñ bêñ lôk athêñ yaô ethak ititiñ yani ba enañ nena, “Yani intu ma Wapômbêñ anêñ lôklokwanj atu ba elam nena Lôklokwanj Bêñ.”

11 Wak bêñ anônj ma yani hadum nôm takêñ ba intu avômalô esopa yani ek êyê anêñ aloyak takatu ba hadum ba nômbithi hathak habitak lôbôlônj.

12 Ma donjom Pilip hayô ba hanañ Abô Mavi hathak Wapômbêñ anêñ lonj lôkliñyak lôk Yisu Kilisi anêñ athêñ. Êñ ma anyô lo avi bêñ anônj êvhaviñ ba ithik njanj.

13 Ma Saimon hêvhaviñ haviñ ba ithik yani halôk njanj. Ma hasopa Pilip havenj lonj nômbêñ atu ba yani hi ek hayê lavônjinj lôk nômbithi lomaloma takatu ba Pilip hadum. Êñ ma hasonj kambom.

14 Aposel anêñ Jelusalem elañô nena avômalô Samalia lêk êvhaviñ Wapômbêñ

anêñ abô. Êñ ma êv Pita lo Jon ba i hadêñ thêlô.

15-16 Thai êyô ma elañô nena avômalô Samalia takatu ba bôk êvhaviñ lo ithik njanj hathak Anyô Bêñ Yisu anêñ athêñ, ma donjom miñ ewa Lovak Mathenj ami. Êñ ma thai etenj mek ek thêlô neja Lovak Mathenj.

17 *Etak bahenj hayô hêk thêlô, ma Lovak Mathenj hayô hamô i.

18 Saimon hayê aposel ju atu etak bahenijnj hayô hêk avômalô ma Lovak Mathenj hayô hamô i. Êñ ma hadum ek nê m valuseleñ êndênj thai ba hanañ,

19 “Nônêm lôklokwanj intu êndênj ya imbiñ ek yahatak yabahenj hayô hêk anyô te, ma ôpênj tem enja Lovak Mathenj.”

20 Ma Pita hanañ nena, “Aisê? Hosonj nena hatôm nê m Wapômbêñ anêñ wapôm vuli e? O nê m yak ba nu lonj atum imbiñ anê m valu!”

21 O miñ hatôm undum Wapômbêñ anêñ ku êntêk imbiñ yêlô ami. Mi anônj! Kapôlôm miñ thêthônj hêk Wapômbêñ ma ami.

22 Aêñ ba onde kapôlôm liliñ ma otak anê m kambom êñ. Ma otenj mek êndênj Anyô Bêñ ek etak anêñ kapô esak anê m kambom takatu ba havunji hêk kapôlôm.

23 Yahayê nena kapôlôm putup hathak kambom lomaloma ma kambom anêñ lôklokwanj havalonj o lonj majan bomanj.”

24 Ma Saimon hanañ nena, “Notenj mek êndênj Anyô Bêñ esak ya ek malainj takatu ba honanj miñ êpôm ya ami.”

25 Ma Pita lo Jon enañ Anyô Bêñ anêñ abô bêñ lôk enañ hathak nô m takatu ba bôk êyê. Vê m ma êvôi Jelusalem hathak lonjbô ba enañ Abô Mavi bêñ havenj Samalia inijnj malak nenanena.

Pilip lo anyô Itiopia te

26 Ma Anyô Bêñ anêñ anjela hanañ hadêñ Pilip, “Umbiyô ma ôndôk ba nu tamu lonjôn dê atu ba hatak Jelusalem ma hi Gasa, lonj êñ ma lonj thiliv.”

27 Êñ ma Pilip haviyô ma hasopa lonjôn dê êñ ma hayê anyô Itiopia te, yani ma anyô bêñ atu ba hayabinj Itiopia inijnj kwin Kandas anêñ valuselenj. Ôpênj bôk êvê thalôk vê

* 8:17: Ap 19:6

ek indum anêḡ ku. Ma hi Jelusalem ek hêv yeḡ hadêḡ Wapômbêḡ.

²⁸ Vêḡ ma hale hi anêḡ loḡ hathak loḡbô. Ma hathak anêḡ kalis ba hi ma hasam kapyā atu ba plopet Aisaia bôk hato.

²⁹ Ma Lovak Matherḡ hanaḡ hadêḡ Pilip, “Nu bidonḡ ek kalis intu ma ombenḡ imbiḡ.”

³⁰ Êḡ ma Pilip halaḡviḡ ba hi habobo kalis ma halaḡô ôpatu hasam plopet Aisaia anêḡ kapyā. Ma Pilip hanaḡ hik liḡ, “Hoy-ala abô intu ba hosam anêḡ ôdôḡ e?”

³¹ Ma ôpêḡ hanaḡ, “Tem yayala aisê? Anyôla miḡ hamô ek enaḡ anêḡ ôdôḡ bêḡ êndêḡ ya ami.”

Êḡ ma hanaḡ nena Pilip esak anêḡ kalis ba ni êmô imbiḡ yani.

³² Ma Wapômbêḡ anêḡ abô atu ba ôpêḡ hasam ma aêntêk,

“Elom yani hatôm boksipsip atu ba elom hi ek nijik vônô.

Lôk hatôm boksipsip nakaduḡ atu ba ekaḡiḡ vuluk vê ba bônôḡ iyom,

lôk miḡ halaḡ ba hanaḡ abô te ami.

³³ Thêlô êv mama bêḡ hadêḡ yani, ma miḡ idum abô thêthôḡ hathak yani ami.

Thêlô ik yani vônô,

ba intu limi mi.” *Aisaia 53:7-8*

³⁴ Ma anyô êḡ hanaḡ hik Pilip liḡ, “Plopet êḡ hanaḡ hathak yanida, mena anyô yaḡ?”

³⁵ Êḡ ma Pilip hanaḡ Abô Mavi bêḡ anôḡ hathak Yisu hadêḡ ôpêḡ, môḡ ma Aisaia anêḡ abô atu ba lêk hasam vêḡ ma hanaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô vi haviḡ.

³⁶⁻³⁷ *Thai evenḡ loḡôndê aleba êyô ḡaḡ te, ma ôpêḡ hanaḡ hadêḡ Pilip, “Nôḡgô, ḡaḡ êntêk hêk. Hatôm usik ya mena mi e?”*

³⁸ Êḡ ma ôpêḡ hanaḡ ek nebalonḡ kalis loḡ. Ma thai lôk Pilip ibup ḡaḡ ma Pilip hathik yani.

³⁹ Etak ḡaḡ ma ketherḡ oyaḡ ma Anyô Bêḡ anêḡ Lovak Matherḡ hawa Pilip vê. Ma ôpêḡ miḡ hayê Pilip hathak loḡbô ami. Ma hi lôk lamavi.

⁴⁰ *Ma Pilip hasonḡ kambom ek lêk habitak hayô Asotas. Êḡ ma hi lomalak lomalak ba hanaḡ Abô Mavi bêḡ havenḡ aleba hayô Sisalia.

9

Sol hale kapô liliḡ

¹ *Ma Sol hanaḡ abô lôklokwaḡ denaḡ nena tem imbuliḡ lôk injik avômalô takatu ba esopa Anyô Bêḡ Yisu vônô. Ma hi hadêḡ anyô bêḡ habôk da

² ek eto kapyā êndêḡ ḡê bêḡbêḡ takatu ba eyabiḡ Israeḡ iniḡ unyak yeḡ takatu hamô Damaskas. Kapyā êḡ hanaḡ nena Sol hapôm avômalô la esopa Yisu anêḡ loḡôndê, anyô mena avi, êḡ ma embalonḡ i ba enja ba êlêm Jelusalem êtôm ḡê koladôḡ.

³ Êḡ ma hatak Jelusalem ma hi Damaskas. Ma habobo Damaskas ma ketherḡ oyaḡ ma deda bêḡ te anêḡ leḡ hatôm damak hêv ba habi hayô hêk yani.

⁴ Ma hêv yak halôk pik ma halaḡô abô te halam hadêḡ yani aêntêk, “Sol, Sol, hubuliḡ ya eka?”

⁵ Ma Sol hanaḡ, “Anyô Bêḡ, o opalê?”

Ma ôpêḡ hanaḡ, “Ya Yisu ôpatu ba hubuliḡ.

⁶ Umbiyô ba nu malak lôḡ kapô. Ma tem nenaḡ êndêḡ o esak nôḡ atu ba undum.”

⁷ Ma ḡê takatu ba evenḡ haviḡ Sol imiḡ bônôḡ iyom. Thêlô elanô abô, ma donḡtom miḡ êyê anyôla ami.

⁸ Êḡ ma Sol haviyô ma donḡtom miḡ hatôm êḡḡ tak ami. Ba intu evalonḡ yani baḡ ma edadi ba i Damaskas.

⁹ Hatôm wak lô ma yani mapusip ba miḡ hayaḡ nôḡ lo hanum ḡaḡ ami.

¹⁰ Yisu anêḡ anyô ku te hamô Damaskas ba anêḡ athêḡ nena Ananias. Ma hayê wêḡ te atu ba Anyô Bêḡ hanaḡ hadêḡ yani nena, “Ananias!”

Ma yani hanaḡ, “Anyô Bêḡ, ya êntêk yahamô.”

¹¹ Ma Anyô Bêḡ hanaḡ hadêḡ yani, “Umbiyô ba nu Judas anêḡ unyak hêk loḡôndê atu anêḡ athêḡ nena Thêthôḡ. Ma

* **8:36-37:** Ap 10:47 * **8:36-37:** ḡê lôkau vi enaḡ nena abô doho atu ba Luk hato ma hêk denaḡ. Abô êḡ ma aêntêk: Êḡ ma Pilip hanaḡ, ‘Hôêvhaviḡ avanôḡ hêk kapôlôm, êḡ ma o hatôm.’ Ma yani hanaḡ viyaḡ, ‘Yahêvhaviḡ Yisu Kilisi Wapômbêḡ anêḡ Nakaduḡ.’ * **8:40:** Ap 21:8 * **9:1:** Ap 8:3

onan injik liņ nena, ‘Sol anêḡ Tasus hamô mena mi e?’ Yani lêk hatenḡ mek.

¹² Ma hatulak ma hayê wêḡ te nena anyô te anêḡ athêḡ nena Ananaias halêm hatak baḡ hayô hêk yani ek êḡjê tak esak loḡbô.”

¹³ Ma Ananaias hanaḡ viyaḡ nena, “Anyô Bêḡ, yahalaḡô abô bêḡ anôḡ hathak ôpêḡ. Yani hadum nôḡ kambom loma-loma hadêḡ anêm avômalô mathenḡ anêḡ Jelusalem.

¹⁴ Ma ḡê bêḡbêḡ êbôk da êv lôklokwaḡ hadêḡ yani ba halêm loḡ êntêk ek embalonḡ avômalô takatu ba êvhavinḡ anêm athêḡ.”

¹⁵ *Ma doḡtom Anyô Bêḡ hanaḡ hadêḡ Ananaias nena, “Nu. Bôk yahatak ôpêḡ yôv ek imbitak yenaḡ anyô ku ba enja yenaḡ athêḡ ba ni ek avômalô loḡ buyaḡ lôk ininḡ kiḡ ma avômalô Israeḡ imbiḡ.

¹⁶ *Ma tem yaḡgik malainḡ lomaloma takatu ba tem êpôm yani esak yenaḡ athêḡ thô êndêḡ yani.”

¹⁷ Êḡ ma Ananaias hi unyak atu kapô ma hatak baḡ hayô hêk Sol ma hanaḡ, “Aiyaḡ Sol, Anyô Bêḡ Yisu atu ba hapôm o halôk loḡôndê hêv ya ba yahalêm ek nôḡḡô tak esak loḡbô lôk Lovak Mathenḡ êmbôlô kapôlôm siḡ.”

¹⁸ Ma kethenḡ oyaḡ ma nôḡla hatôm alim anêḡ kalak hagililinḡ hêk Sol madaluk. Ma hayê tak hathak loḡbô. Haviyô ma Ananaias hathik yani.

¹⁹ Vêḡ ma hayaḡ nôḡ doho ma hawa lôklokwaḡ hathak loḡbô.

Sol hanaḡ Abô Mavi hamô Damaskas

Sol hamô haviḡ Yisu anêḡ ḡê ku takatu ba êḡmô Damaskas hatôm wak doho.

²⁰ Vêḡ ma hi Israeḡ ininḡ unyak yeḡ takatu ba hamô loḡ êḡ, ma hanaḡ bêḡ nena Yisu ma Wapômbêḡ anêḡ Nakaduḡ.

²¹ *Avômalô takatu ba elañô anêḡ abô esonḡ kambom ba enaḡ, “Ôpêntêk ma ôpatu ba bôk habulinḡ avômalô takatu ba êvhavinḡ Yisu anêḡ athêḡ anêḡ Jelusalem e? Ma lêk halêm loḡ êntêk ek embalonḡ thêlô êtôm ḡê koladôḡ ba enja ba ni ek ḡê bêḡbêḡ êbôk da, aêḡ e?”

²² *Ma doḡtom Sol anêḡ lôklokwaḡ halumbak hi ba hi. Ma anêḡ abô hik thô hadêḡ avômalô Israeḡ takatu ba êḡmô Damaskas nena Yisu ma Mesia atu. Ma thêlô esonḡ kambom ba miḡ hatôm nenaḡ abôla ami.

²³ Wak bêḡ anôḡ hale ba hi ma avômalô Israeḡ anêḡ loḡ êḡ ethak doḡtom ba ibutinḡ abô ek nijik Sol vônô.

²⁴ Ma doḡtom Sol halaḡô abô hathak ininḡ auk êḡ. Wak lo bôlôvôḡ ma ḡê takêḡ eyabinḡ malak lôḡ êḡ anêḡ badêḡ abôlêk ek nijik yani vônô.

²⁵ *Ma doḡtom bôlôvôḡ te ma Sol anêḡ ḡê ku ewa yani ba etak halôk vak sam bêḡ te kapô. Ma êlêlô halôk badêḡ anêḡ loḡ lovak te ba hi tamu badêḡ viyaḡ.

Sol hi Jelusalem

²⁶ *Vêḡ ma Sol hi Jelusalem. Hayô ma lahavinḡ êḡmô imbiḡ avômalô êvhavinḡ, ma doḡtom thêlô sapêḡ êkô ek yani lôk miḡ êvhavinḡ nena yani ma Yisu anêḡ anyô ku te ami.

²⁷ *Ma doḡtom Banabas hawa Sol ba hi hayô ek aposel. Ma hanaḡ abô hathak Sol nena bôk hayê Anyô Bêḡ halôk loḡôndê ma Anyô Bêḡ hanaḡ abô hadêḡ yani. Ma hanaḡ nena Sol hamô Damaskas ma hanaḡ abô lôklokwaḡ hathak Yisu anêḡ athêḡ ma miḡ hakô ami. Ma aposel êvhavinḡ anêḡ abô.

²⁸ Aêḡ ba Sol hamô haviḡ i. Ma hi ba halêm hamô Jelusalem kapô ma hanaḡ abô bêḡ hathak Anyô Bêḡ anêḡ athêḡ ma kô mi.

²⁹ Ma yani hi hanaḡ abô haviḡ avômalô Israeḡ takatu ba ethak enaḡ abô Glik. Ma hawa ininḡ auk vose ek nêḡnêḡmimbiḡ Yisu. Ma doḡtom thêlô leninḡmaninḡ ba idum ek nijik yani vônô.

³⁰ Ma abô êḡ hi hapôm ḡê êvhavinḡ. Ba intu ewa yani ba i Sisalia ma etak halôk yeḡ te ek ni Tasus.

³¹ Êḡ ma avômalô êvhavinḡ anêḡ Judia lo Galili ma Samalia êḡmô labali ba miḡ anyôla hêv malainḡ hadêḡ i ami. Ma thêlô ibitak lôklokwaḡ ma Lovak Mathenḡ havatho thêlô kapôlôninḡ loḡ. Thêlô êḡmô Anyô Bêḡ vibinḡ ma êbô anêḡ athêḡ. Ma avômalô êvhavinḡ ilumbak hi ba hi.

* 9:15: Ap 26:2; 27:24; Lom 1:5 * 9:16: 2Ko 11:23-28

* 9:26: Gal 1:17-19 * 9:27: 1Ko 9:1

* 9:21: Ap 8:3 * 9:22: Ap 18:28 * 9:25: 2Ko 11:32-33

Pita hadum anyô havuviņ te mavi

³² Pita hi havenj lomalak lomalak. Ma wak te ma hi ek ênjê avômalô mathenj anêņ Lida.

³³ Loņ êņ ma hapôm anyô te ba anêņ athêņ nena Ainions. Yani kupik bôk havuviņ ma hêk biņ iyom hatôm sondabêņ bahenji ba lahavulô.

³⁴ Ma Pita hanaņ, “Ainions, Yisu Kilisi lêk hadum o mavi. Umbiyô ma umbuvi anêm yêm.” Ma kethenj oyaņ ma haviyô.

³⁵ Êņ ma avômalô Lida lôk Salon sapêņ êyê yani, ma ele i liliņ ba esopa Anyô Bêņ.

Pita hik avi ņama te liņ

³⁶ Anêņ Jopa ma avi êvhaviņ te ba anêņ athêņ nena Tabita, ma hathak abô Glik nena Dokas. Wak nômbêņ intu ma yani hadum kobom mavi lomalama lôk hêv avômalô siv sa.

³⁷ Pita hamô Lida denaņ ma Dokas hapôm lijiņ ba hama. Ma ithik anêņ kupik ba êdô hêk unyak kapô te atu ba hêk daku vuliņ.

³⁸ Jopa hamô habobo Lida ba intu avômalô êvhaviņ elañô nena Pita lêk hamô Lida, êņ ma êv anyô ju ba i hadêņ yani ma enaņ lôklokwaņ nena, “Ôlêm kethenj!”

³⁹ Êņ ma Pita hi haviņ thai ba êyô Jopa. Ma ewa yani ba i unyak kapô ali atu ba hêk daku vuliņ. Avi tôp bêņ anôņ êmô unyak kapô êņ ba elañ. Thêlô ekalabu Pita siņ ma ewa iniņ kwêv thilibuņ lôk sôp takatu ba Dokas bôk hamô ma hadu ba hêv hadêņ i ma ik thô hadêņ yani.

⁴⁰ Ma Pita hanaņ ba avômalô sapêņ ele yaiņ ba i. Ma halek vadôņ lêlô ma hateņ mek. Vêm ma hik i liliņ hadêņ avi ņama êņ ma hanaņ, “Tabita, umbiyô.” Ma madaluk hakyav ba hayê Pita ma haviyô hamô.

⁴¹ Ma Pita havalonj baņ ma hêv yani liņ haviyô hamiņ. Ma halam avômalô mathenj lôk avi tôp takatu ba êlêm. Ma hik thô nena yani lêk haviyô lôkmala hathak loņbô.

⁴² Abô hathak nôm atu ba Pita hadum halaņviņ havenj Jopa iniņ loņ sapêņ ba avômalô bêņ anôņ êvhaviņ Anyô Bêņ Yisu.

⁴³ Ma Pita hamô Jopa sonda doho haviņ Saimon, ôpatu ba hapesaņ nômkama hathak alim kupik.

10

Konilias halam Pita

¹ Anyô Lom te hamô Sisalia ba anêņ athêņ nena Konilias. Yani ma anyô vovak laik te ba hayabiņ nê vovak ôdôņ te hatôm 100 takatu ba êmô Lom iniņ nê vovak kapô ba elam i nena Nê Vovak Itali.

² Yani ma anyô hêv lêlê ek esopa Wapômbêņ anêņ lahaņi. Ba yani lôk vênji lôk nali ethak êmô Wapômbêņ vibiņ. Yani hathak hêv valuselenj bêņ anôņ hadêņ Israeļ iniņ avômalô siv, ma wak nômbêņ intu ma hathak hateņ mek.

³ Wak te hatôm 3 kilok yaņsiņ ma hayê wêņ te nena Wapômbêņ anêņ aņela te halêm ma hanaņ, “Konilias!”

⁴ Ma Konilias hatitiņ aņela êņ lôklokwaņ ba hakô kambom ma hanaņ, “Anyô Bêņ, aisê?”

Ma aņela hanaņ, “Anêm mek nômbêņ atu ba hoteņ lôk wapôm takatu ba hôêv hadêņ avômalô siv, lêk habitak hatôm da mavi hêk Wapômbêņ ma.

⁵ Aêņ ba nêm anyô doho ba ini Jopa ek neja anyô te anêņ athêņ nena Saimon, ma athêņ yaņ nena Pita ba nêlêm.

⁶ Ôpêņ hamô haviņ anêņ wase Saimon, ôpatu ba hapesaņ nômkama hathak alim kupik. Anêņ unyak hamô habobo ņgwêk daņ.”

⁷ Aņela hanaņ abô takêņ yôv ma hi. Êņ ma Konilias halam anêņ anyô ku ju lôk anyô vovak te atu ba hêk lêlê ek esopa Wapômbêņ. Ôpêņ ma Konilias anêņ anyô hamô haviņ yani.

⁸ Ma Konilias hanaņ abô takêņ sapêņ hadêņ thêlô yôv, ma hêv i ba i Jopa.

Pita hayê wêņ te

⁹ Haviyô hayaņ anêņ wاكلêvôņ biņ ma thêlô lêk ebobo nêyô malak bêņ Jopa. Ma wakma êņ iyom ma Pita hathak unyak vov atu ba kalôņ ek eteņ mek.

¹⁰ Ma hama kisi ba lahaņi enjaņ nôm. Ma doņtom êpôpêk nôm denaņ ba ma hatulak ma hayê wêņ te aêntêk.

¹¹ Leņ abyañ ma nômla hatôm sôp bêņ te ba ibutiņ anêņ daņ ayova loņ ma êlêlô halôk ba halêm.

12 Sôp êñ kapô ma alim lomaloma hamô. Alim doho evenñ hathak venñ lo bahenñ ma vi êyêyê hathak bôbônñ ma vi ma menak lenlêvônñ.

13 Ma abô te halêm hadênñ yani nena, “Pita, umbiyô. Nunçwik ba nonçwanñ.”

14 *Ma Pita hanañ, “Anyô Bêñ, ya milôk. Nôm takênñ ma balabuñ hanañ nena lelaik ba miñ bôk yahañ ami.”

15 *Ma abô êñ hanañ hathak lonjô nena, “Nôm takatu ba Wapômbênñ hadum ba habitak mabuñ ma miñ onañ nena lelaik ami.”

16 Nôm êñ habitak hatôm bôlônñ lô ma kethenñ oyañ ma sôp lôk alim takênñ hathak lenñ hathak lonjô ba hi.

17 Ma Pita lahabi wênñ êñ anênñ ôdônñ denañ ma nê takatu ba Konilias hêv i ba êlêm êyô. Thêlô êbôlêm Saimon anênñ unyak aleba êyô imiñ unyak abôlêk.

18 Ma elam nena Saimon atu ba elam nena Pita hamô mena mi e?

19 Ma Pita lahabi wênñ atu denañ ma Lovak Mathenñ hanañ, “Ondañô, anyô lokwanjô êbôlêm o evenñ.

20 Ba intu nu tamu pik. Ma miñ ôkô ek nu imbiñ thêlô ami. Mi, yahêv thêlô ba êlêm ba intu nu imbiñ i.”

21 Ma Pita habup ma hanañ, “Ya ôpatu ba môlô ôbôlêm êñ êntêk. Môlô ôlêm eka?”

22 Ma thêlô enañ, “Konilias hêv yêlô ba alêm. Yani ma Lom iniñ anyô vovak laik te. Yani ma anyô thêthônñ ba hathak hamô Wapômbênñ vibinñ. Ma avômalô Israèl takatu ba eyala yani êyê nena yani ma anyô mavi te. Ma añela mathenñ te hanañ hadênñ yani ek endam o ba nu anênñ unyak ek endañô abô takatu ba tem onañ.”

23 Pita halañô iniñ abô ma hanañ ek ini nêmô unyak kapô imbiñ yani.

Pita hayô Konilias anênñ unyak

Lôkbôk ma Pita hi haviñ thêlô ma nê êvhavinñ doho anênñ Jopa i haviñ.

24 Thêlô evenñ aleba êk lonjôndê, ma haviyô hayañ ma i ba êyô Sisalia. Ma Konilias hêv ma ek thêlô. Ma halam anênñ avômalô lôk anênñ nê môlô ba thêlô ethak

donjom êmô anênñ unyak kapô ba eyabinñ Pita.

25 Pita hayô unyak kapô ma Konilias halek vadônñ lêlô hamô valuvi ma habô yani.

26 *Ma donjom Pita hanañ nena, “Umbiyô, ya ma anyô pik hatôm o.”

27 Ma Pita hanañ abô haviñ yani ma hi unyak kapô ma hayê nena avômalô bên anônñ lêk ethak donjom ba êmô.

28 Ma hanañ hadênñ thêlô, “Môlô oyala nena Israèl iniñ balabuñ hanañ lôklokwanñ nena yêlô Israèl miñ hatôm namô imbiñ avômalô lonj buyañ ba nambitak nayô iniñ unyak kapô ami. Ma donjom Wapômbênñ hik thô hadênñ ya nena miñ hatôm yandam anyô te nena lelaik mena kambom ami.

29 Ba intu ôêv anyô ba êlêm ek neja ya, ma miñ yahanañ abôla ami. Mi, yahalêm iyom. Aênñ ba hatôm onañ anêm auk atu ba holam ya ba yahalêm hathak bênñ êndênñ ya mena mi e?”

30 Ma Konilias hanañ, “Wak ayova hale ba hi ma yahamô yenañ unyak kapô ba yahatenñ mek hadênñ wakma êntêk hatôm 3 kilok yañsiñ. Êñ ma anyô te hamiñ yamalenñ ba anênñ kwêv lôk sôp ma thapuk anônñ oyañ.

31 Ma hanañ, ‘Konilias, Wapômbênñ lêk halañô anêm mek lôk wapôm takatu ba hôêv hadênñ nê siv.

32 Aênñ ba nêm abô ni Jopa ek Saimon atu ba elam nena Pita. Yani hamô haviñ anênñ wase Saimon ôpatu ba hapesañ nômkama hathak alim kupik. Anênñ unyak hamô habobo ngwêk danñ.’

33 Aênñ ba yahêv abô kethenñ ek o, ma hudum nôm mavi ba lêk hôlêm yôv. Lêk yêlô sapênñ athak donjom ba amô Wapômbênñ ma ek nedañô abô takatu ba Anyô Bênñ hanañ hadênñ o ek onañ êndênñ yêlô.”

Nê lonj buyañ elañô Abô Mavi

34 *Êñ ma Pita hanañ abô hadênñ thêlô nena, “Avanônñ binñ, lêk yahayala nena Wapômbênñ hadum kobom donjom hadênñ avômalô lodônñlodônñ. Ma miñ lamavi hathak ôdônñ te iyom ami.

* 10:14: Wkp 11:1-47; Ese 4:14 * 10:15: Mak 7:15,19 * 10:26: Ap 14:13-15; ALK 19:10 * 10:34: Lo 10:17; Lom 2:11

35 Mi, yani lamavi hathak avômalô lodônlodôn sapêḅn atu ba elovak yani vibin ba idum nôḅn takatu ba thêthôn.

36 Mólô oyala abô atu ba Wapômbêḅn hêḅ hadêḅ yêlô avômalô Israeḅ. Abô êḅ hanaḅ hathak Abô Mavi atu ba hadum ek avômalô nêḅmô yôhók imbiḅn yani hathak Yisu Kilisi anêḅn ku. Yani ma avômalô sapêḅn iniḅn Anyô Bêḅn.

37 *Ma mólô bók oyala nôḅmbêḅn atu ba habitak Israeḅ iniḅn loḅ yôḅ. Môḅn ma habitak anêḅn Galili ba Jon anyô hathik ḅn hanaḅ ek avômalô nisik ḅn.

38 *Lók oyala nena Wapômbêḅn bók hêḅ Lovak Mathêḅn lók lôkliḅyak bêḅn hadêḅ Yisu anêḅn Nasalet hatôm mek ek indum ku. Ma hi lomalak lomalak ma hadum mavi. Wapômbêḅn hamô haviḅn yani ba intu hadum avômalô takatu ba êḅmô Sadaḅn anêḅn lôklokwaḅn vibin ibitak mavi hathak loḅbô.

39 “Ma yêlô aposel anaḅn hathak nôḅn takatu ba yêlô ayê yani hadum haveḅn Jelusalem lók Israeḅ iniḅn loḅ sapêḅn bêḅn hadêḅ avômalô. Thêlô ik yani hathak a ba hama,

40 ma doḅtom wak te lô ma Wapômbêḅn hik yani liḅn hathak loḅbô ek injik i thô êḅndêḅn avômalô.

41 *Avômalô sapêḅn miḅn êyê yani ami. Mi, yêlô ḅn takatu ba bók halam yôḅn ek nanaḅ nôḅn takêḅntêk bêḅn intu aḅ lo anum haviḅn yani hadêḅn waklavôḅn haviyô hathak loḅbô.

42 *Ma yani hanaḅn hadêḅn yêlô ek yêlô nanaḅ anêḅn Abô Mavi bêḅn êḅndêḅn avômalô lók nanaḅn bêḅn aêḅntêk, ‘Wapômbêḅn bók hataḅn yani yôḅn ek endanô avômalô lôḅkmala lôḅn ḅama iniḅn abô.’

43 *Plopet bô sapêḅn bók enaḅn nena avômalô takatu ba êḅnhaviḅn yani ma tem Wapômbêḅn nêḅm iniḅn kambom vê esak anêḅn athêḅn.”

44 *Pita hanaḅn abô êḅn denaḅn ma Lovak Mathêḅn hayô hamô avômalô takatu ba elanô anêḅn abô.

45-46 *Ma Israeḅ iniḅn ḅn êḅnhaviḅn takatu ba iviḅn Pita ba i, elanô thêlô enaḅn abô masôm

lók êḅbô Wapômbêḅn anêḅn athêḅn. Ba intu eson kambom ba enaḅn nena, “Wapômbêḅn hêḅ Lovak Mathêḅn hadêḅn avômalô loḅn buyaḅn hatôm alalô.”

Êḅn ma Pita hanaḅn,

47 “Thêlô ewa Lovak Mathêḅn hatôm alalô ḅn Israeḅ. Ma opalê hatôm imiḅn thêlô loḅn siḅn ek nisik ḅn?”

48 *Êḅn ma hanaḅn nena, “Mólô nusik ḅn esak Yisu Kilisi anêḅn athêḅn.” ḅn takêḅn ithik ḅn yôḅn ma enaḅn ek Pita êḅmô wak doho imbiḅn thêlô.

11

Pita hanaḅn hathak ku takatu ba hadum haviḅn avômalô loḅn buyaḅn

1 Aposel lók avômalô êḅnhaviḅn takatu ba êḅmô Judia elanô nena avômalô loḅn buyaḅn lêk ewa Wapômbêḅn anêḅn abô haviḅn.

2 Vêḅm ma Pita havôhi Jelusalem hathak loḅbô ma ḅn êḅnhaviḅn takatu ba lôklokwaḅn ek neḅgothe kupik, ethaḅn yani

3 *ba enaḅn, “Hu ḅn loḅn buyaḅn takatu ba miḅn neḅgothe kupik ami iniḅn unyak ma hoan nôḅn haviḅn i eka?”

4 Êḅn ma Pita hanaḅn hathak nôḅmkama takatu ba habitak ba hanaḅn nena,

5 * “Yahamô malak bêḅn Jopa ba yahaten mek hamô, êḅn ma yahatulak ma yahayê wêḅn te aêḅntêk. Nôḅmlate hatôm sôḅ bêḅn te ba ibutiḅn anêḅn daḅn ayova loḅn ma êlêlô anêḅn leḅn halók ba halêḅm habup ek ya.

6 Ma sôḅ êḅn kapô ma yahayê alim pik lomalama takatu ba evenḅn hathak veḅniḅn lo baheniḅn ma alim kamuḅn kambom lók alim vi atu ba êyêyê hathak bôbôḅniḅn ma menak leḅnlêḅvôḅn haviḅn.

7 Êḅn ma yahalanô abô te halam hadêḅn ya nena, ‘Pita, umbiyô, nuḅngwik ba nuḅngwaḅn.’

8 “Ma doḅtom yahananaḅn, ‘Anyô Bêḅn, ya milók. Nôm takêḅn ma balabuḅn hanaḅn nena lelaik ba miḅn bók yahaḅn dokte ami.’

9 “Êḅn ma abô anêḅn leḅn hanaḅn hathak loḅbô nena, ‘Nôm takatu ba Wapômbêḅn hadum ba habitak mabuḅn, ma miḅn onanaḅn nena lelaik ami.’

* 10:37: Mat 4:12-17 * 10:38: Mat 3:16; Luk 4:17-21

4:5 * 10:43: Ais 53:5-6; Jer 31:34; Ap 2:38 * 10:44: Ap 11:15; 15:8

* 11:3: Ap 10:28; Gal 2:12 * 11:5: Ap 10:9-48

* 10:41: Luk 24:42-43; Ap 1:8 * 10:42: Ap 17:31; 1Pi

4:5 * 10:45-46: Ap 2:4; 19:6 * 10:48: Ap 19:5

10 Abô êñ habitak hatôm bôlôn lô. Ma nô m takênj hathak leñ hathak loñbô ba hi.

11 “Êñ ma kethen oyan ma anyô lokwanjô êyô iminj unyak atu ba yahamô. Thêlô ma anyô bêñ te anênj Sisalia hêv i ba êlêm ek ya.

12 Ma Lovak Mathen hanan hadênj ya, ‘Nu umbinj thêlô ma miñ ôkô ba lemluvi ami.’ Ma aiyan bahenji ba lahavute anênj Jopa atu ba bôk i havinj ya êntêk lêk êlêm. Ma yêlô lôkthô abitak ayô ôpênj anênj unyak kapô.

13 Ma ôpênj hanan nena yani hayê anjela hayô anênj unyak kapô ba hanan, ‘Nêm anyô doho ba ini Jopa ek neja Saimon, anênj athênj yan nena Pita ba êlêm.

14 *Yani tem enan abô êndênj môlô. Ma hathak abô êñ ma Wapômbênj tem nêm o lôk anêm avômalô bulubinj.’

15 *‘‘Aênj ba yahadum ek yananj abô êndênj thêlô ma kethen oyan ma Lovak Mathen halôk ba halêm hayô hamô thêlô hatôm sêbôk ba môñ anônj ma hayô hamô alalô.

16 *Êñ ma yalenjabi Anyô Bêñ anênj abô atu ba bôk hanan nena, ‘Jon hathik avômalô hathak nanj, ma donjom Wapômbênj tem isik esak Lovak Mathen.’

17 Thêlô êvhavinj Anyô Bêñ Yisu Kilisi hatôm alalô bôk aêvhavinj yani. Êñ ma Wapômbênj hêv anênj Lovak Mathen hatôm wapôm hadênj thêlô hatôm bôk ba hêv hadênj alalô. Ba intu ya opalê ba hatôm yanggêk Wapômbênj anênj lahavinj loñ sinj?’

18 *Thêlô elanj abô êñ ma bônônj ba êbô Wapômbênj anênj athênj ba enanj, ‘Intu êñ, avômalô takatu ba ele kapôlônjinj lilinj ma Wapômbênj tem enja thêlô ba nêm lôkmala êndênj i ma alalô Israe l lôk nê loñ buyanj imbinj.’

Avômalô êvhavinj anênj Antiok

19 *Ma ik Stiven vônô ma êv malainj hadênj avômalô êvhavinj vi havinj. Ba intu nê êvhavinj bêñ anônj anênj Jerusalem êsôv ba i luvuluvu. Vi i Ponisia ma vi i ngavithôm Saiplus ma vi i Antiok. Ma enanj Yisu anênj Abô Mavi hadênj avômalô Israe l takatu ba

êmô loñ takênj iyom, ma nê loñ buyanj ma mi.

20 Ma donjom nê êvhavinj doho anênj Saiplus lo Sailini, i Antiok ma enanj Anyô Bêñ Yisu anênj Abô Mavi hadênj avômalô Glik havinj.

21 Ma Anyô Bêñ anênj lôklinyak hamô havinj thêlô. Ba intu avômalô bêñ anônj êvhavinj ba ik kapôlônjinj lilinj hadênj Anyô Bêñ.

22 *Êñ ma avômalô êvhavinj anênj Jerusalem elanj abô hathak nô m takatu ba habitak Antiok ma êv Banabas ba hi loñ êñ.

23 Ma hi hayô ma hayê Wapômbênj hêv anênj wapôm hadênj thêlô, ma yani lamavi. Ma hik thêlô sapênj iniñ auk liñ ek ne-sopa Anyô Bêñ ênjêk kapôlônjinj êtôm wak nômbênj intu sapênj.

24 Banabas ma anyô mavi ba hêvhavinj lôklinyak. Ma Lovak Mathen hadum ku lôklokwanj hamô yani kapô. Ma avômalô bêñ anônj anênj loñ êñ êvhavinj Anyô Bêñ.

25 *Vêm ma Banabas hi Tasus ek êmbôlêm Sol.

26 Hapôm yani ma hawa ba hi Antiok hathak loñbô ba thai êmô hatôm sondabênj te havinj avômalô êvhavinj anênj Antiok ma êdônj avômalô bêñ anônj hathak Wapômbênj anênj abô. Antiok ma loñ môñ anônj atu ba elam avômalô êvhavinj nena Kilisi anênj avômalô.

27 Banabas lo Sol êmô Antiok denanj ma plopet doho etak Jerusalem ba i tamu Antiok.

28 *Ma thêlô te, anênj athênj nena Agabas, haminj ba hananj hathak Lovak Mathen anênj lôklokwanj nena bôm bêñ tem imbitak pik sapênj. (Hadênj waklavônj Klodias hamô hatôm Lom iniñ kinj ma abô êñ hik anônj.)

29 Aênj ba avômalô êvhavinj evak abô ek nê nêm valuselenj ni ek iviyanj takatu ba êmô Judia ek nêm thêlô sa. Nê êvhavinj tomtom êv valuselenj hatôm atu ba thêlô êpôm.

30 *Thêlô isup yôv ma êv hadênj Banabas lo Sol ek nê nêm êndênj avaka takatu ba eyabinj avômalô êvhavinj anênj Jerusalem.

* 11:14: Ap 16:31 * 11:15: Ap 2:4 * 11:16: Ap 1:5 * 11:18: Ap 13:48; 14:27 * 11:19: Ap 8:1-4 * 11:22: Ap 4:36 * 11:25: Ap 9:30 * 11:28: Ap 21:10 * 11:30: Ap 12:25

12

Helot hik Jems vônô ma hadô Pita hamô koladôñ

¹ Waklavônñ atu ba nôñ takêñ habitak ma Kiñ Helot Aglipa havalonñ avômalô êvhavinñ doho ek nêñ vovanñ êndênñ i imbiñ.

² Ma hanañ ba edabênñ Jon anênñ yanñ Jems laselo kisi hathak biñ vovak ba hama.

³ Ma hayê nena avômalô Israeñ leññmavi hathak nôñ êñ, êñ ma evalonñ Pita haviñ. Yani hadum nôñ êñ hadênñ waklavônñ Eyanñ Polom Yis Mi.

⁴ Havalonñ Pita, êñ ma hadô hamô koladôñ ma hatak yani halôk nê vovak ôdônñ ayova bahenñ. Nê vovak ôdônñ ayova êñ iniñ nê vovak hatôm ayova ayova eyabiñ yani. Helot lahabi nena waklavônñ Hale ba Hi anênñ danñ, ma tem enja Pita ende yaiñ ba imiñ avômalô maleññ ek enañ yani bênñ.

⁵ Pita hamô koladôñ ma avômalô êvhavinñ etenñ mek lôklokwanñ ek Wapômbênñ nêñ yani sa.

⁶ Ma bôlvônñ te ma Pita hêk sôm hêk nê vovak lokwanñju malêvônñ. Ma ekakbanñ luvi hathak señ ju ba êthô hathak anyô vovak ju atu bahenñ. Ma sôp bidonñ vi eyabiñ koladôñ abôlêk. Helot bôk hanañ yôv nena biyamônñ lôkbôk ma tem neja yani ende yaiñ ek indum abô.

⁷ Ma kethenñ oyanñ ma deda bênñ habi halôk koladôñ kapô ma Anyô Bênñ anênñ anjela te hayô. Ma hapetav Pita baya vi ma hik liñ ba hanañ, “Umbiyô kethenñ!” Ma señ ju atu hêv yak hêk Pita banñ.

⁸ Êñ ma anjela hanañ hadênñ yani, “Umbuliv o siñ esak anêm sôp ma nunçwik anêm bokñgôp.” Ma Pita hadum aênñ ma anjela hanañ, “Nunçwik anêm kwêv daim ba osopa ya.”

⁹ Êñ ma Pita hasopa anjela ba thai i, ma donñtom hasonñ nena yani hayê wênñ ma miñ nôñ avanônñ ami.

¹⁰ *Thai ele ba i ma êv nê eyabiñ koladôñ abôlêk lokwanñju atu liliñ ba ele ba i. Êñ ma thai i êyô badênñ abôlêk atu ba epesanñ hathak aenñ, ma badênñ abôlêk êñ da hakyav ma thai ele yaiñ ba i malak bênñ. Ma esopa lonñndê te ba i. Ma kethenñ oyanñ ma anjela hatak Pita ba hi.

¹¹ Yôv ma Pita anênñ auk hathak ba hanañ, “Lêk yahayala avanônñ nena Anyô Bênñ hêv anênñ anjela ba halêm hawa ya vê hêk Helot banñ lôk nômkama sapênñ atu ba avômalô Israeñ esonñ nena tem nindum aênñ esak ya.”

¹² Yani lahabi abô êñ yôv ma hi Jon talêbô Malia anênñ unyak. Jon anênñ athênñ yanñ nena Mak. Avômalô bênñ anônñ lêk ethak donñtom ba etenñ mek êmô.

¹³ Ma Pita hapididiñ unyak abôlêk hamiñ viyaiñ ma avi ku te ba anênñ athênñ nena Loda, hi ek injik unyak abôlêk vê.

¹⁴ Ma donñtom hanañô Pita laselo katô, êñ ma lamavi anônñ ba hanañviñ hi unyak kapô hathak lonbô ma miñ hik unyak abôlêk vê ami. Ma hanañ hadênñ thêlô, “Pita hamiñ unyak abôlêk!”

¹⁵ Ma thêlô miñ êvhavinñ yani ami ba enañ, “O avi molo.” Ma donñtom yani lôklokwanñ ba hanañ, “Mi anônñ, yanida intu hamiñ.” Êñ ma enañ nena, “Betha Pita anênñ anjela la.”

¹⁶ Ma donñtom Pita hapididiñ unyak abôlêk hamiñ denañ. Êñ ma thêlô ik unyak abôlêk vê ma êyê Pita ba esonñ kambom.

¹⁷ Ma Pita hik thô hathak banñ nena thêlô bônônñ ma hanañ hathak nôñ takatu ba Anyô Bênñ hadum ba hawa yani vê hêk koladôñ. Ma hanañ, “Nonañ abô êntêk êndênñ Jems lôk nê êvhavinñ vi imbiñ.” Ma hatak i ba hi buyañ.

¹⁸ *Haviyô hayañ ma nê vovak takatu ba eyabiñ koladôñ êyê nena Pita miñ hamô ami. Êñ ma eboloba ba enañ mayaliv, “Pita hamô sê?”

¹⁹ Ma Helot hêv nê vovak ba i ek nêmbôlêm Pita, ma donñtom miñ êpôm ami. Êñ ma hanañ hik nê takatu ba eyabiñ Pita hamô koladôñ liñ lôklokwanñ nena idum aisê? Ma donñtom thêlô enañ nena injo. Êñ ma Helot hanañ ek nijik sapênñ vônô.

Vêm ma Helot hatak Judia ma halôk ba hi hamô Sisalia.

Kiñ Helot Aglipa hama

²⁰ Ma Helot bôk lamaninñ hathak avômalô Taia lo Saidon. Ba hi hamô Sisalia, êñ ma thêlô evak abô ek ini nepesanñ abô imbiñ yani ek malê nena thêlô ethak ewa nôñ

* 12:10: Ap 5:19 * 12:18: Ap 5:22-24

halêm anêḡ kiḡ anêḡ loḡ. Ba intu thêlô enaḡ abô haviḡ Blastas ôpatu ba hayabiḡ Helot anêḡ unyak kapô ma yani halôk ek nêḡ thêlô sa. Êḡ ma hatak wakma te ek thêlô nepesaḡ abô imbiḡ kiḡ.

²¹ Ma wakma êḡ hayô ma Helot hik kiḡ iniḡ nômkama kêkêlô ma hi hamô anêḡ loḡ kiḡ. Êḡ ma hanaḡ abô hadêḡ avômalô takêḡ.

²² Ma elam aêntêk, “Abô êntêk ma miḡ anyô leḡselo ami. Mi, wapômbêḡ te laselo.”

²³ *Ma Helot halaḡô iniḡ abô ba lamavi hathak i ma miḡ habam Wapômbêḡ anêḡ athêḡ ami. Ba intu kethêḡ oyaḡ ma Anyô Bêḡ anêḡ aḡela hik yani ba matiḡyak yaôna eyaḡ yani ba hama.

²⁴ *Malaiḡ lomaloma hapôm avômalô êvhaviḡ, ma doḡtom Wapômbêḡ anêḡ abô halumbak ba halaḡviḡ ba hi luvuluvu.

²⁵ *Ma Banabas lo Sol ik iniḡ ku atu ba êv hadêḡ thai daḡ siḡ halôk Jelusalem, ma ele i Antiok hathak loḡbô. Ma ewa Jon atu ba elam nena Mak ba hi haviḡ thai.

13

Êv Banabas lo Sol ek ini nenaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô

¹ Êntêk ma plopet lôk ḡê êdôḡ Wapômbêḡ anêḡ abô takatu ba êmô Antiok iniḡ athêḡ: Banabas lo Simeon elam nena Niga* ma Lusius anêḡ Sailini lo Sol ma Manain bôk ba thai lôk Kiḡ Helot Antipas yaôna ma even haviḡ i.

² *Wak te ma thêlô ethak doḡtom ba evak balabuḡ nôḡ ek neteḡ mek ma êv yeḡ hadêḡ Anyô Bêḡ. Êḡ ma Lovak Matherḡ hanaḡ nena, “Notak Banabas lo Sol ek nindum ku takatu ba yahalam thai ek nindum.”

³ *Êḡ ma thêlô evak balabuḡ ek netak nôḡ lôk neteḡ mek esak loḡbô. Vêḡ ma etak baheniḡ hayô hêk thai ma êv thai ba i ek nindum ku takatu ba Lovak Matherḡ hanaḡ.

Banabas lo Sol i ḡgavithôm Saiplus

* **12:23:** Dan 5:20 * **12:24:** Ais 55:11 * **12:25:** Ap 11:29-30; 15:37 * **13:1:** Niga anêḡ ôdôḡ nena ḡê kupik loḡgavu. * **13:2:** Ap 9:15 * **13:3:** Ap 6:6 * **13:5:** Ap 12:12; 15:39 * **13:11:** Ap 9:8 * **13:13:** Ap 15:38

⁴ Ma Lovak Matherḡ hêv thai ba i ibup tamu malak Selusia, ma ethak yeḡ te ba i ḡgavithôm Saiplus.

⁵ *Thai ethak malak Salamis ma enaḡ Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi hamô Islael iniḡ unyak yeḡ takatu ba êmô loḡ êḡ. Ma Jon Mak haveḡ haviḡ thai ek nêḡ thai sa.

⁶ Thai evenḡ ḡgavithôm Saiplus anêḡ lomalak nenanena aleba êyô Papos. Loḡ êḡ ma thai êyê anyô Islael te atu ba hathak hadum ḡgôk soḡgoḡ. Yani ma plopet abôyaḡ haviḡ. Ba anêḡ athêḡ nena Ba-Yisu.

⁷ Yani hathak hamô haviḡ Lom iniḡ anyô bêḡ atu ba hayabiḡ loḡ êḡ, ba anêḡ athêḡ nena Segius Polus. Segius Polus ma anyô lôk auk mavi. Yani lahaviḡ endanô Wapômbêḡ anêḡ abô ba intu halam Banabas lo Sol ba êlêḡ.

⁸ Ma doḡtom Ba-Yisu hadum ek esale thai iniḡ abô thô ma lahaviḡ injik Lom iniḡ anyô bêḡ anêḡ auk liliḡ ek miḡ nêḡmibiḡ thai iniḡ abô ami. (Ba-Yisu anêḡ athêḡ hathak abô Glik nena Elimas ma anêḡ ôdôḡ ma anyô lôk ḡgôk soḡgoḡ.)

⁹ Êḡ ma Lovak Matherḡ hava Sol atu ba elam nena Pol kapô siḡ, ma hatitiḡ Elimas lôklokwaḡ ma hanaḡ nena,

¹⁰ “O ma Sadaḡ anêḡ nakaduḡ ba intu hôpôlik hathak kobom takatu ba thêthôḡ! Kapôlôm hayô siḡ hathak abôyaḡ lôk kambom lomaloma sapêḡ. Wak nôḡmbêḡ intu ma hothavuthiḡ Anyô Bêḡ anêḡ abô thêthôḡ ba habitak hatôm abôyaḡ.

¹¹ *Aêḡ ba ondanô! Anyô Bêḡ anêḡ baḡ tem epetav o êndêḡ êntêk. Ba maleḡ tem pusip ba miḡ hatôm nôḡḡô wak anêḡ deda ami ma tem ôḡmô aêḡ dokte vêḡmam.”

Ma kethêḡ oyaḡ ma Elimas hayê nôḡmlate hatôm buliv lôk momaḡiniḡ hava madaluk siḡ. Ma yani havalonḡ nôḡmkama yakyak ek êpôm anyô te ek embalonḡ yani baḡ ba endom yani ba ni.

¹² Anyô bêḡ Lom atu hayê nôḡm êḡ ma hasonḡ kambom hathak Anyô Bêḡ anêḡ abô atu ba thai enaḡ ma hêvhaviḡ.

Thai enaḡ Abô Mavi hamô Antiok anêḡ Pisidia

13 *Ma Pol thêlô etak Papos ma ewa yeŋ ba i Pega anêŋ plovins Pampilia. Ma doŋtom Jon Mak hatak thêlô ba havôhi Jelusalem hathak loŋbô.

14 Êŋ ma etak Pega ma i Antiok anêŋ Pisidia. Ma Sabat ma thêlô i êyô avômalô Israeŋ iniŋ unyak yeŋ ma êlôk êmô.

15 Esam abô balabuŋ lôk plopet iniŋ abô yôv, êŋ ma unyak yeŋ iniŋ nê bêŋ êv abô hadêŋ Pol thêlô ba enaŋ, “Aiyaŋ thêlô, unim abôla hamiŋ ek nobatho avômalô iniŋ kapôlôŋiŋ loŋ, êŋ ma nonaŋ.”

16 Ma Pol haviyô hamiŋ ma hik thô hathak baŋ ba hanaŋ, “Môlô avômalô Israeŋ lôk nê loŋ buyaŋ takatu ba ôêv yeŋ hadêŋ Wapômbêŋ, nodanô ya!

17 *Sêbôk ma Israeŋ iniŋ Wapômbêŋ ham alalôaniŋ bumalô thêlô ba etak iniŋ loŋ ba i êmô Ijip ma habi anêŋ wapôm sam hadêŋ i ba ibitak lôkmanŋiŋ. Ma havenŋ yam ma halom thêlô vê hêk Ijip hathak anêŋ lôklokwaŋ bêŋ.

18 *Ma êmô loŋ thiliv hatôm sondabêŋ 40 ba idum kambom lomaloma, ma doŋtom hayabiŋ thêlô mavi.

19 *Ma yani hêv avômalô Kenan ôdôŋ baherŋvi ba lahavuju vê ma hêv iniŋ pik hadêŋ avômalô Israeŋ ba evaloŋ hatôm iniŋ pik.

20 *Nôm takêŋ bôk habitak ba hale ba hi hatôm sondabêŋ 450.

“Vêm ma Wapômbêŋ hatak nê doho ek neyabiŋ avômalô Israeŋ. Ma hatak tomtom da iniŋ waklavôŋ neyabiŋ endeba êyô plopet Samuel anêŋ waklavôŋ.

21 *Vêm ma avômalô Israeŋ enaŋ hik Wapômbêŋ liŋ ek nêmiŋ kiŋ êndêŋ thêlô ma Wapômbêŋ hatak Sol ek imbitak kiŋ. Yani ma Kis nakaduŋ ba habitak anêŋ Benjamin anêŋ ôdôŋ. Yani hayabiŋ Israeŋ hatôm sondabêŋ 40.

22 *Vêm ma Wapômbêŋ hêv yani vê ma hatak Devit habitak thêlô iniŋ kiŋ. Ma hanaŋ hathak Devit aêntêk, ‘Yahayê Jesi nakaduŋ Devit kapô ma hatôm yada yakapôlôŋ. Yani tem indum nômkama sapêŋ êtôm yenaŋ yalenŋhaviŋ.’

23 * “Ma Devit anêŋ limi ma Wapômbêŋ hêv Yisu ôpatu ba nêmiŋ Israeŋ bulubiŋ hatôm bôk ba habutiŋ abô haviŋ i.

24 *Yisu miŋ bôk hadum anêŋ ku ami denaŋ ma Jon hanaŋ ek avômalô Israeŋ nede kapôlôŋiŋ liliŋ ba nisik ŋaŋ.

25 *Jon anêŋ ku anêŋ daŋ lêk habobo ma hanaŋ, ‘Môlô lemimhabi aisê hathak ya? Ya ma miŋ Mesia atu ba môlô oyabiŋ ek nêmiŋ môlô bulubiŋ ami. Mi, yani tem embenŋ ya yam. Yani ma anyô lôk athêŋ ma ya ma yaônalôk ba intu miŋ hatôm yakôm ba yapole anêŋ vakapô bokŋgôp anêŋ yak vê ami.’

26 “Aiyaŋ thêlô, môlô takatu ba Abraham anêŋ limi lôk môlô takatu ba nê loŋ buyaŋ ba ômô Wapômbêŋ vibinŋ, odanô. Abô takatu ba hathak bulubiŋ, êŋ ma Wapômbêŋ hêv ek alalô sapêŋ.

27 Avômalô Jelusalem lôk iniŋ nê bêŋbêŋ miŋ eyala Yisu êŋ ami. Ba intu thêlô enaŋ ek nijik yani vônô, êŋ ma esopa plopet iniŋ abô takatu ba esam hadêŋ Sabat sapêŋ ba abô takêŋ intu hik anôŋ.

28 *Thêlô miŋ êpôm anêŋ kambom la ek nijik yani vônô ami, ma doŋtom enaŋ hik Pailat liŋ ek injik yani vônô.

29 *Thêlô idum nômkama sapêŋ hatôm bôk ba plopet eto hathak yani, êŋ ma êv yani vê hêk alovalaŋaŋsiŋ ma êdô yani hêk siô.

30 Ma doŋtom Wapômbêŋ hik yani liŋ haviyô hêk ŋama hathak loŋbô,

31 *ma wak bêŋ anôŋ ma anêŋ avômalô takatu ba bôk evenŋ haviŋ yani anêŋ Galili ba i Jelusalem êyê yani. Ma nê takatu ba bôk êyê nômiŋ takêŋ intu lêk enaŋ bêŋ hadêŋ alalôaniŋ avômalô.

32-33 “Ma lêk yêlô anaŋ Abô Mavi êntêk bêŋ hadêŋ môlô nena Wapômbêŋ lêk hik Yisu liŋ hêk ŋama ba intu abô takatu ba Wapômbêŋ bôk havak haviŋ bumalô thêlô ma lêk hik anôŋ hathak iniŋ nali alalô. Hatôm bôk eto hêk Kapyra Yeŋ anêŋ abô ju nena,

“ ‘O ma yenaŋ Okna,

* 13:17: Kis 1:7; 6:6; 12:51 * 13:18: Nam 14:34; Lo 1:31-32 * 13:19: Lo 7:1; Jos 14:1 * 13:20: Het 2:16; 1Sml 3:20 * 13:21: 1Sml 8:5,19; 10:20-24 * 13:22: 1Sml 13:14; 16:12; Sng 89:20 * 13:23: 2Sml 7:12-16 * 13:24: Mat 3:1-2 * 13:25: Jon 1:20,27 * 13:28: Mat 27:22-23 * 13:29: Mat 27:59-60 * 13:31: Ap 1:3,8

lêk yahabitak anêm Lemambô.' *Kapya Yen 2:7*

34 "Wapômbên hik yani liñ hêk nãma ba miñ hatôm ema esak lonbô ba kupik epalê ami. Hatôm bôk eto nena,

" 'Yahanañ avanôn biñ nena tem yanêm mek mathen mavi êndên mólô êtôm bôk ba yahabutin ek yanêm êndên Devit.' *Aisaia 55:3*

35 "Ma bôk ik auk êntêk thô hêk buyañ nena,

" 'Ma tem miñ ôdô anêm Anyô Mathen anên kupik ênjêk siô ba epalê ami.' *Kapya Yen 16:10*

36 "Devit miñ hatô abô êñ hathak yanida ami. Mi, Wapômbên halam yani ek indum anên ku êtôm anên waklavôn atu ba hamô lôkmala vêm ma hama. Ma elav yani havin limi ba anên kupik hapalê.

37 Ma donjom ôpatu ba Wapômbên hik liñ, miñ kupik hapalê ami.

38 "Aên ba aiyañ thêlô, nodanô katô. Lêk yêlô anañ hadên mólô nena hathak Yisu ma Wapômbên tem nêm mólônim kambom vê.

39 *Anyôla miñ hatôm esopa Mose anên abô balabuñ lôkthô ek Wapômbên endam yani nena anyô thêthôn ami. Mi anôn, ma donjom lêk avômalô takatu ba êvhavin Yisu, Wapômbên hayê thêlô nena nê thêthôn ba miñ lahabi iniñ kambom hathak lonbô ami.

40 Noyabiñ am ek abô takatu ba plopet bôk enañ miñ injik anôn imiñ mólô ami. Thêlô bôk enañ aêntêk,

41 " 'Mólô nê obi Wapômbên liliñ, nodanô katô!

Tem yandum nômla bên te imbitak ênjêk mólô malêvôn.

Ba anyôla hanañ nôm atu ba tem imbitak bên hadên mólô, ma tem miñ nônêmimbiñ ami.

Ba intu tem indum mólô noson kambom lôk yambuliñ mólô ba noma.' "

Habakuk 1:5

42 Pol hanañ abô yôv ma thai lôk Banabas idum ek nede yañ ma avômalô enañ nena, "Sabat yañ endake ma mamu nonañ abô esak nôm takêntêk esak lonbô."

43 Sa anên dan ma avômalô Israe lôn nê lon buyañ takatu ba ibitak êyô Israe iniñ êvhavin kapô esopa Pol lo Banabas. Thai enañ abô doho havin hadên thêlô ek injik thêlônin auk liñ ek nesopa Wapômbên anên lahavin ba nimiñ lôklokwañ ek anên wapôm embatho thêlô lon.

44 Ma Sabat atu hayô ma habobo avômalô Antiok sapên êyô ek nedañô Wapômbên anên abô takatu ba thai tem nenañ.

45 Ma donjom nê bênbên Israe vi êyé avômalô nômbên êñ ba lenin dan ba enañ abôma hathak abô takatu ba Pol hanañ.

46 *Êñ ma Pol lo Banabas miñ êkô ami ma enañ hadên thêlô nena, "Wapômbên hêv yai ba alêm ek nanañ anên abô êndên mólô nê Israe êmôn. Ma donjom mólô ôpôlik hathak abô êñ. Mólô ôdô lôkmala atu ba tem nêmô êtôm wak nômbên intu sapên e? Aên ba yai lêk atak mólô ba a ek avômalô lon buyañ.

47 Hatôm atu ba Anyô Bên hanañ hadên yai nena,

" 'Yahatak o hatôm deda ek avômalô lon buyañ

ek onañ Abô Mavi esak bulubiñ atu ba tem yanêm êndên avômalô emben pik bên êntêk endeba êyô anên dan.' "

Aisaia 49:6

48 Avômalô lon buyañ elanô abô êñ ba lenin mavi ba enañ nena Anyô Bên anên abô ma mavi anôn. Ma avômalô takatu ba Wapômbên bôk hatak i yôv ek nêmô lôkmala êtôm wak nômbên intu sapên, lôkthô êvhavin.

49 Ma Anyô Bên anên abô halilup haven lon êñ sapên.

50 Ma donjom nê Israe doho i hadên malak êñ anên nê bênbên lôk avi bênbên takatu ba ethak êmô Wapômbên vibiñ ma ik iniñ auk liñ ek nimbuliñ Pol lo Banabas. Êñ ma thêlô evatho avômalô malak êñ lon ek nênêm vovañ êndên thai. Idum aên vêm ma êv thai vê hêk iniñ lon ba i.

51 *Êñ ma thai ik vongovañ vê hêk venin kapô ek injik thô nena thêlô idum kambom ma thai etak i ba i malak Aikoniam.

* 13:39: Lom 10:4 * 13:46: Ap 3:26; 18:6 * 13:51: Mat 10:14; Ap 18:6

⁵² Ma donjom nê êvhaviņ anêņ Antiok leņiņmavi anôņ ba Lovak Matheņ hava thêlô kapôlôņiņ siņ.

14

Pol lo Banabas êmô Aikoniam

¹ Pol lo Banabas êyô malak Aikoniam ma esopa iniņ kobom ba i Israel iniņ unyak yeņ. Ma thai enaņ abô mavi anôņ ba intu avômalô Israel lôk nê loņ buyaņ bêņ anôņ êvhaviņ.

² Ma donjom nê Israel takatu ba miņ êvhaviņ ami ik avômalô loņ buyaņ iniņ kapôlôņiņ liņ ba idum thêlô leņiņmaniņ kambom hadêņ avômalô êvhaviņ.

³ *Aêņ ba thai êmô loņ êņ sawa daim ma enaņ Anyô Bêņ anêņ abô bêņ ma kô mi. Ma Anyô Bêņ havatho thai loņ ek nindum lavôņiņ lôk nômbithi lomaloma. Hathak nôm êņ ma hik thô hadêņ avômalô nena anêņ wapôm takatu ba hêv ek nê avômalô bulubiņ ma avanôņ biņ.

⁴ Êņ ma avômalô malak êņ evak i vose hi ôdôņ ju. Ôdôņ yaņ imiņ haviņ avômalô Israel takatu ba miņ êvhaviņ ami ma yaņ imiņ haviņ aposel.

⁵ *Vêm ma avômalô loņ buyaņ lôk avômalô Israel takatu ba êpôlik ek thai evak abô ek nimbuliņ thai ba nitu thai vônô esak valu.

⁶ Ma donjom thai elañô abô êņ ma êsôv ba i malak Listla lo Debi hêk Likonia kapô lôk loņ vi atu ba hêk habobo loņ êņ.

⁷ Ma thai even loņ takêņ ba enaņ Abô Mavi hadêņ avômalô.

Pol lo Banabas êmô Listla

⁸ Malak Listla ma anyô vavuviņ te hamô. Sêbôk ba talêbô havathu yani ma miņ bôk haveņ dokte ami.

⁹ Wak te ma Pol hanaņ Abô Mavi hadêņ avômalô ma yani halaņô anêņ abô. Ma Pol hatitiņ yani ma hayê nena anêņ hêvhaviņ hatôm indum yani mavi.

¹⁰ Êņ ma Pol halam nena, "Umbiyô umiņ." Ma ketheņ oyaņ ma ôpêņ haviyô hamiņ ba haveņ.

¹¹ *Ma avômalô takatu ba êmô loņ êņ êyê nôm atu ba Pol hadum. Ma elam hathak iniņ abô Likonia nena, "Lêk wapômbêņ lokwanju êwê i hatôm anyô ju êntêk ba êlôk ba êlêm ek alalô!"

¹² Thêlô iniņ wapômbêņ môņ ma Sus ba intu elam Banabas nena Sus. Ma elam Pol nena Helmes ek malê nena Helmes ma iniņ wapômbêņ atu ba hathak hanaņ abô hamôņ.

¹³ Wapômbêņ Sus anêņ malakba hamô malak bêņ viyaiņ. Ma anêņ anyô habôk da lôk avômalô sapêņ leņiņhaviņ nênem da êndêņ thai. Aêņ ba Sus anêņ anyô habôk da hawa bokmaņkao malô doho lôk alokwaņ vuak atu idu hathak yak ma ele malak bêņ anêņ badêņ abôlêk ek nênem da êndêņ thai.

¹⁴ Ma donjom aposel Banabas lo Pol elañô abô êņ, ma ekakaviņ iniņ kwêv ma elañviņ ba i imiņ avômalô nômbêņ atu malêvôņ ma elam,

¹⁵ * "Avômalô Listla! Môlô udum aêņ eka? Yai ma anyô pik hatôm môlô. Yai alêm ek nanaņ Abô Mavi êndêņ môlô ek notak nôm oyaņ takêntêk atu ba ôêv yeņ hadêņ i ma unu êndêņ Wapômbêņ lôkmala. Yani hapesaņ pik lo leņ ma ŋgwêk lôk nômkama sapêņ atu ba hamô kapô.

¹⁶ *Sêbôk ma yani hatak avômalô sapêņ ek nesopa thêlôda iniņ auk.

¹⁷ *Ma donjom hathak lavôņiņ ma yani hadum ek avômalô neyala yani. Yani hathak hadum mavi hadêņ môlô ba hêv ôthôm lôk hadum ba unim nôm ku kapô hik anôņ. Ma hêv nôm bêņ anôņ hadêņ môlô lôk hadum ba môlô lemimmavi anôņ."

¹⁸ Thai enaņ abô takêņ, ma donjom avômalô nômbêņ êņ iniņ auk ma mayaliv ba idum lôklokwaņ ek nênem da êndêņ thai.

¹⁹ *Vêm ma nê Israel doho anêņ Antiok lo Aikoniam êyô ma enaņ abô bêņ anôņ hadêņ avômalô Listla aleba ik iniņ auk liliņ ba êyê Pol lo Banabas nena nê kambom. Êņ ma ik Pol hathak valu ma êvôv yani hale malak bêņ viyaiņ ba hi ba eson nena lêk hama yôv.

²⁰ Ma donjom nê êvhaviņ êyô ba ekalabu yani siņ, êņ ma yani haviyô ma havôhi

* 14:3: Mak 16:20; Hib 2:4 * 14:5: Ap 14:19 * 14:11: Ap 28:6 * 14:15: Sng 146:6; Ap 10:26 * 14:16: Ap 17:30 * 14:17: Jer 5:24 * 14:19: Ap 17:13; 2Ko 11:25

malak bêñ kapô hathak lonjbô. Haviyô hayañ ma thai lôk Banabas i malak Debi.

Thai êvôï Antiok anêñ Silia

²¹ Thai enañ Abô Mavi haven malak bêñ Debi. Ma idum ba avômalô bêñ anôñ ibitak nê êvhaviñ. Vêm ma êvôï Listla lôk Aikoniam ma Antiok hathak lonjbô

²² *ek evatho nê êvhaviñ iniñ kapôlôñiñ loñ lôk enañ nena nebalon iniñ êvhaviñ loñ lôklokwañ. Ma enañ haviñ nena, “Alalô tem naja malaiñ lomalama ek nasopa Wapômbêñ anêñ loñ lôklijyak anêñ loñôndê.”

²³ Ma Pol lo Banabas etak avaka hatôm lomalak lomalak ek neyabiñ avômalô êvhaviñ. Êv mek hathak thêlô ma etak i halôk Anyô Bêñ atu ba thêlô êvhaviñ bañ. Vêm ma thêlô sapêñ evak balabuñ ek nômm ma eteñ mek ek Anyô Bêñ embalon thêlô loñ.

²⁴ Ma thai i plovins Pampilia ma elom hêk loñôndê atu hêk plovins Pisidia ba i êyô Pampilia.

²⁵ Êñ ma thai enañ Yisu anêñ abô hadêñ avômalô Pega anêñ Pampilia. Vêm ma êlôk ba i Atalia.

²⁶ *Ma anêñ Atalia ma ethak yeñ ba i Antiok anêñ Silia, loñ sêbôk atu ba ewa mek ek Wapômbêñ nêmm anêñ wapôm êndêñ thai esak ku takatu ba idum aleba lêk anêñ dañ.

²⁷ *Êyô Antiok ma isup avômalô êvhaviñ ethak donjom ma enañ hathak nômm takatu ba Wapômbêñ hêv thai sa ba idum bêñ. Lôk enañ nena, “Wapômbêñ hakyav nê loñ buyañ iniñ unyak abôlêk êvhaviñ vé ba vi dedaun lêk êvhaviñ.”

²⁸ Ma thai êmô loñ êñ sawa daim haviñ avômalô êvhaviñ.

15

Sam habitak Jelusalem

¹ *Ma nê Judia doho êlôk ba i Antiok ma êdôñ avômalô êvhaviñ ba enañ nena, “Môlô miñ ongothe kupik vé hatôm bôk ba Mose hanañ ami, êñ ma Wapômbêñ tem miñ nêmm môlô bulubiñ ami.”

² *Pol lo Banabas elañô iniñ abô takatu ba enañ ma miñ êlôk hathak iniñ auk êñ ami. Ba intu thêlô êkôki bêñ anôñ. Êñ ma nê êvhaviñ elam Pol lo Banabas lôk nê êvhaviñ doho ek ini Jelusalem ek nepesañ abô êñ imbiñ aposel lôk avaka vi.

³ Ba intu êv i ba i. Ma even Pinisia lo Samalia malêvôñ ba enañ hadêñ avômalô êvhaviñ anêñ lomalak nenanena hathak nômm takatu ba Wapômbêñ bôk hadum ba avômalô loñ buyañ ele kapôlôñiñ liliñ ba êvhaviñ Wapômbêñ. Ma avômalô êvhaviñ takêñ elañô abô êñ ma leniñmavi anôñ.

⁴ *Êyô Jelusalem ma avômalô êvhaviñ lôk iniñ avaka doho lôk aposel ewa thêlô thô. Ma Pol lo Banabas enañ hathak nômm takatu ba Wapômbêñ hêv thai sa ba idum bêñ.

⁵ Êñ ma Palisi vi atu ba êvhaviñ Yisu iviyô imiñ ma enañ, “Avômalô loñ buyañ takatu ba êvhaviñ, êñ ma nêmmô Mose anêñ abô balabuñ vibin lôk neñgothe anyô iniñ kupik vé. Ma êdô ma dô.”

⁶ Aêñ ba aposel lôk avaka takatu ba êmô ethak donjom ek nekaksa esak abô êñ.

⁷ *Thêlô enañ abô pôk bêñ anôñ aleba Pita haviyô hamiñ ma hanañ, “Aiyañ thêlô, môlô oyala nena sêbôk ma Wapômbêñ halam ya hêk môlô malêvôñ ek yanañ Abô Mavi êndêñ avômalô loñ buyañ ek nedañô ba nêmmimbiñ.

⁸ *Wapômbêñ hayala avômalô kapôlôñiñ. Ma hêv anêñ Lovak Mathen hadêñ avômalô loñ buyañ hatôm hêv hadêñ alalô ek hik thô nena yani lamavi ek enja thêlô imbiñ.

⁹ Wapômbêñ miñ hadum nômlate hadêñ alalô avômalô Islael ma hadum nômla yañ hadêñ thêlô ami. Mi, thêlô êvhaviñ yani ba intu yani havôkwiñ thêlô kapôlôñiñ.

¹⁰ *Ma alalô lôk bumalô thêlô miñ hatôm naja malaiñ takatu ba Mose anêñ balabuñ hanañ ami. Ma aisê ka môlô udum ek nômm malaiñ êndêñ avômalô loñ buyañ takatu ba êvhaviñ? Môlô udum aêñ ek nômbi Wapômbêñ la liñ e?

¹¹ *Ma donjom alalô êvhaviñ nena Wapômbêñ hêv alalô bulubiñ hathak Anyô Bêñ Yisu anêñ wapôm. Ma thêlô aêñ iyom.”

* 14:22: Ap 15:32; 1Te 3:3 * 14:26: Ap 13:1-2 * 14:27: Ap 15:4,12 * 15:1: Gal 5:2 * 15:2: Gal 2:1 * 15:4: Ap 14:27 * 15:7: Ap 10:1-43 * 15:8: Ap 10:44; 11:15 * 15:10: Mat 11:30; Gal 3:10 * 15:11: Gal 2:16; Ep 2:5-8

12 Pita hanaŋ yôv ma Pol lo Banabas iviyô enaŋ abô ma lôkthô elañô ba bônônŋ iyom. Thai enaŋ abô hathak lavônŋiŋ lôk nômbithi lomalama takatu ba Wapômbêŋ hatak halôk thai bahenŋiŋ ba idum havenŋ avômalô loŋ buyaŋ malêvônŋ.

13*Thai enaŋ yôv ma Jems hanaŋ, “Aiyaŋ thêlô, nodañô yenaŋ abô.

14 Saimon lêk hanaŋ hadêŋ alalô yôv nena Wapômbêŋ hik anêŋ lahaviŋ thô hathak hawa avômalô loŋ buyaŋ vi ek nimbitak êtôm anêŋ avômalô.

15 Ma plopet iniŋ abô bôk enaŋ aêŋ iyom. Ba te bôk hato nena,

16 “ ‘Embenŋ yam ma tem yandealetêm, ma yapesaŋ Devit anêŋ loŋ lôkliŋyak atu ba bôk hapu yôv ek imbitak lôklokwaŋ esak loŋbô.

Ma loŋ lôkliŋyak êŋ anêŋ nômkama takatu ba bôk kambom, ma tem yapesaŋ lukmuk esak loŋbô.

17 Ek avômalô takatu ba êmô denaŋ lôk avômalô loŋ buyaŋ takatu ba bôk yahêv yenaŋ athêŋ hadêŋ i hatôm nêpôm Anyô Bêŋ.

Ya Anyô Bêŋ atu ba tem yandum nôm takêntêk, intu yahanaŋ aêŋ.

18 Ma nôm takêŋ intu bôk yahik thô hadêŋ yenaŋ avômalô.’ *Amos 9:11-12*

19 “Aêŋ ba yenaŋ auk ma aêntêk. Avômalô loŋ buyaŋ takatu ba bôk ele kapôlônŋiŋ liliŋ ba i hadêŋ Wapômbêŋ ma miŋ nanêm malaiŋ êndêŋ i ami.

20 *Mi, alalô nato kapya êndêŋ thêlô ma nanaŋ ek miŋ nejaŋ nôm takatu ba anyô êv hatôm da hadêŋ ngôk dahô ami, nôm êŋ intu lelaik hêk Wapômbêŋ ma. Lôk netak sek waliliŋ, ma miŋ nejaŋ alim takatu ba evak laselo siŋ ba thalaleŋ hamô kapô siŋ lôk ninum thalaleŋ ami.

21 Êŋ ma hatôm. Ek malê nena sêbôk aleba lêk ma enaŋ Mose anêŋ abô bêŋ havenŋ lomalak lomalak lôk esam hamô Is-lael iniŋ unyak yeŋ hadêŋ Sabat sapêŋ. Ba intu nê loŋ buyaŋ hatôm neyala.”

Eto kapya hi ek nê êvhaviŋ anêŋ loŋ buyaŋ

22 Êŋ ma aposel lôk avaka ma avômalô êvhaviŋ sapêŋ ibutiŋ abô nena nendam

* 15:13: Gal 2:9 * 15:20: Kis 34:15-17; Wkp 17:10-16

iniŋ anyô doho ek ini Antiok imbiŋ Pol lo Banabas. Ma elam iniŋ anyô bêŋ ju. Yaŋ ma Judas, anêŋ athêŋ yaŋ nena Balsabas, ma yaŋ ma Silas.

23 Ma eto kapya te ba êv hadêŋ thêlô. Kapya êŋ hanaŋ aêntêk.

Yêlô avaka lôk aposel, môlônim môlôviyaŋ, yêlô ato kapya êntêk hadêŋ môlô avômalô loŋ buyaŋ takatu ba ôêvhaviŋ ba ômô malak Antiok lôk plovins Silia lôk Silisia. Aiyaŋ thêlô, wاكلêvônŋ mavi.

24 Yêlô alañô yôv nena yêlôaniŋ avômalô doho bôk êthôk ba ibuliŋ môlônim auk ba êv malaiŋ hadêŋ môlô hathak abô takatu ba enaŋ. Yêlô miŋ êv i ba êthôk ami. Mi, thêlôda êthôk.

25 Ba intu yêlô alôk ek nanêm anyô doho ba nêsôk imbiŋ Pol lo Banabas, thai atu ba yêlô leŋiŋhaviŋ bêŋ anôŋ.

26 Thai bôk etak iniŋ lôkmala ek nindum Yisu Kilisi anêŋ ku.

27 Aêŋ ba yêlô êv Judas lo Silas ek nepe-saŋ abô ek embatho kapya êntêk loŋ.

28 *Yêlô lôk Lovak Mathenŋ adô nanêm malaiŋ êndêŋ môlô. Ba intu yêlô leŋiŋhaviŋ môlô nosopa abô takêntêk iyom.

29 Miŋ oŋgwaŋ nôm takatu ba anyô êv hatôm da hadêŋ ngôk dahô ami. Lôk miŋ nunum thalaleŋ ami ma miŋ oŋgwaŋ alim takatu ba ekak leŋselo siŋ ba thalaleŋ hamô kapô ami, lôk notak sek waliliŋ. Môlô udum aêŋ, ma mavi.

Wاكلêvônŋ mavi môlô lôkthô.

30 Eto kapya êŋ yôv ma êv hadêŋ thêlô ba ewa ba i tamu Antiok. Êyô Antiok ma elam avômalô êvhaviŋ ethak donjom ma êv kapya êŋ hadêŋ thêlô.

31 Ma avômalô Antiok esam kapya êŋ, ma kapya êŋ havatho thêlô loŋ ba thêlô leŋiŋmavi anôŋ.

32 Judas lo Silas, thai ma plopet. Ba enaŋ abô bêŋ anôŋ ek evatho nê êvhaviŋ loŋ lôk idum thêlô nimbitak lôklokwaŋ.

33-34 Êmô loŋ êŋ wak doho vêm ma avômalô êvhaviŋ anêŋ loŋ êŋ êv mek labali

* 15:28: Mat 23:4

hadêḡ thai ma êv thai ba êvôi hadêḡ ḡê taksêbôk ba êv thai ba êlêm.*

³⁵ Ma doḡtom Pol lo Banabas êmô Antiok ma idum ku haviḡ avômalô bêḡ anôḡ ek enaḡ lo êdôḡ avômalô hathak Anyô Bêḡ anêḡ abô.

Pol lo Banabas evak i vose

³⁶ Wak doho hale ba hi ma Pol hanaḡ hadêḡ Banabas, “Alai ana ek nagê avômalô êvhaviḡ emberḡ malak nenanena taksêbôk ba alai anaḡ Anyô Bêḡ anêḡ abô hadêḡ i. Ma nagê nena thêlô êmô mavi mena mi e?”

³⁷ *Ma Banabas lahaviḡ enja Jon atu ba elam nena Mak imbiḡ thai,

³⁸ *ma doḡtom Pol hanaḡ nena, “Ôpêḡ bôk hatak alai halôk plovins Pampilia ma miḡ haviḡ alai ba hadum ku ami. Ba intu dô.”

³⁹ Thai êkôki mathalalen aleba thai evaki vose. Ba Banabas hawa Mak haviḡ yani ba thai ethak yeḡ ba i ḡgavithôm Saipulus.

⁴⁰ Ma Pol hawa Silas haviḡ yani. Êḡ ma avômalô êvhaviḡ anêḡ Antiok êv mek ek Wapômbêḡ anêḡ wapôm êmô imbiḡ thai. Vêm ma etak i

⁴¹ ba i plovins Silia lôk Silisia iniḡ malak nenanena ba evatho avômalô êvhaviḡ loḡ.

16

Timoti hi haviḡ Pol lo Silas

¹ *Pol hi hayô Debi lo Listla. Loḡ êḡ ma anyô hêvhaviḡ te hamô ba anêḡ athêḡ nena Timoti. Talêbô ma avi Islael te atu ba hêvhaviḡ. Ma lambô ma anyô Glik te.

² *Ma avômalô êvhaviḡ anêḡ Listla lo Aikoniam enaḡ nena Timoti ma anyô mavi.

³ Aêḡ ba Pol lahaviḡ ôpêḡ ni imbiḡ yani. Ma doḡtom lahabi nena avômalô Islael takatu ba êmô loḡ êḡ eyala nena Timoti anêḡ lambô ma anyô Glik te. Ba intu hawa Timoti ba hi ek neḡgothe anêḡ kupik vê.

⁴ *Ma thêlô even ba i lomalak lomalak ma enaḡ abô takatu ba aposel lôk avaka bôk evak anêḡ Jelusalem ek avômalô ne-sopa.

⁵ Aêḡ ba avômalô êvhaviḡ ibitak lôklokwan hathak iniḡ êvhaviḡ ba wak nômbêḡ intu ma êvôv avômalô lukmuk êyô ba ilumbak hi ba hi.

Pol hatulak ma hayê wêḡ hathak anyô Masedonia te

⁶ *Ma Lovak Matherḡ miḡ halôk ek Pol thêlô ini nenaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô emberḡ plovins Esia ami. Ba intu i Plijia lo Galesia iniḡ malak nenanena.

⁷ Ma êyô pik Misia anêḡ daḡ ma idum ek ini plovins Bitinia, ma doḡtom Yisu anêḡ Lovak Matherḡ miḡ halôk ek ini loḡ êḡ ami.

⁸ Ba intu thêlô êv Misia liliḡ ma i tamu Tloas.

⁹ Ma bôlôvôḡ ma Pol hatulak ma hayê wêḡ te nena anyô plovins Masedonia te hamiḡ ma hapetenak nena, “Ôlêm Masedonia ek nêḡ yêlô sa.”

¹⁰ Pol hayê wêḡ êḡ yôv ma yêlô apesaḡ i ketheḡ ek ana Masedonia. Yêlô ayala nena Wapômbêḡ halam yêlô ek ana nanaḡ Abô Mavi êḡ bêḡ êndêḡ thêlô.

Lidia halaḡô Pol anêḡ abô ba hêvhaviḡ Yisu

¹¹ Vêm ma yêlô athak yeḡ te hêk Tloas ba a nôḡnôḡ hadêḡ ḡgavithôm Samotles ma wak yaḡ ma a Niapolis.

¹² Vêm ma yêlô a Pilipai. Malak êḡ ma Masedonia iniḡ malak bêḡ ma avômalô Lom takatu ba eyabiḡ pik takêḡ ethak êmô loḡ êḡ. Ma yêlô amô wak doho hamô loḡ êḡ.

¹³ Ma Sabat hayô ma yêlô ale malak bêḡ anêḡ badêḡ abôlêk ba a ḡaḡ te hêk viyaiḡ. Yêlô leḡḡhabi nena loḡ eteḡ mek hêk habobo ḡaḡ êḡ la. Ma ḡaḡ êḡ ma yêlô ayê avi doho ethak doḡtom ba êmô. Êḡ ma yêlô alôk amô haviḡ thêlô ma anaḡ abô hadêḡ i.

¹⁴ Ma avi Taiataila te halaḡô abô êḡ, ba anêḡ athêḡ nena Lidia. Avi êḡ hadum ku valu hathak sôp thalalen ek avômalô êv vuli ma hathak hêv yeḡ hadêḡ Wapômbêḡ. Anyô Bêḡ hik avi êḡ anêḡ kapô liliḡ ek halaḡô Pol anêḡ abô ba hêvhaviḡ.

* **15:33-34:** Nê lôkauk vi enaḡ nena abô doho atu ba Luk hato ma hêk denaḡ. Abô êḡ ma aêntêk: Ma doḡtom Silas hik auk liliḡ ba hamô Antiok ba miḡ havôhi ami. * **15:37:** Ap 12:12,25 * **15:38:** Ap 13:13; Kol 4:10 * **16:1:** Ap 14:6; 2Ti 1:5 * **16:2:** Plp 2:19-22 * **16:4:** Ap 15:23-29 * **16:6:** Ap 18:23

15 Vêm ma yani lôk avômalô takatu ba êmô anêḡ unyak sapêḡ ithik ḡaḡ. Êḡ ma yani hanaḡ hadêḡ yêlô, “Môlô lêk ôyê ya hatôm avi yahêvhaḡ Anyô Bêḡ, êḡ ma nôlêm nômô yenaḡ unyak.” Ma yani hanḡasi yêlô aleba yêlô a anêḡ unyak.

Etak Pol lo Silas halôk koladôḡ

16 Wak te ma yêlô a loḡ neteḡ mek ma avi te atu ba anêḡ alaḡsi êmô hapôm yêlô. Yani ma avi lôk ḡḡôk ba anêḡ ḡḡôk hathak hêv yani sa ek hayala nôm takatu ba tem imbitak embeḡ yam ba hanaḡ bêḡ. Yani hathak havôv valu bêḡ hathak anêḡ ku êḡ ba hêv hadêḡ anêḡ alaḡsi.

17 *Yani hasopa yêlô lôk Pol ma halam kaêk lôbôlôḡ aêntêk, “Nê êntêk êḡ ma Wapômbêḡ Leḡ Anôḡ Biḡ anêḡ ḡê ku. Ba lêk enaḡ hathak malêla takatu ma nundum ek Wapômbêḡ nêḡ môlô bulubiḡ.”

18 Wak bêḡ anôḡ ma yani hathak halam aêḡ aleba habuliḡ Pol kapô kambom anôḡ. Ba intu hik i liliḡ ma hanaḡ hadêḡ ḡḡôk êḡ nena, “Hathak Yisu Kilisi anêḡ athêḡ ma yanaḡ êndêḡ o nena otak avi intu ba nu!” Ma ketheḡ oyaḡ ma ḡḡôk êḡ hatak avi êḡ.

19 Ma avi êḡ anêḡ alaḡsi êyê nena iniḡ loḡndê nêbôv valuselenḡ lêk mi, êḡ ma evaloḡ Pol lo Silas ba êvôv thai ba i malak lôḡ êḡ anêḡ loḡ ethak doḡtom halôk ek nimiḡ ḡê idum abô hathak maleniḡ.

20-21 *Ewa thai ba êyô ek ḡê takatu ba idum abô hathak ba enaḡ, “Anyô ju êntêk ma ḡê Israeḡ. Thai enaḡ ek avômalô nesopa kobom takatu ba kambom ek alalô avômalô Lom. Ba intu ibi avômalô malak bêḡ êntêk leniḡ liḡ ba leniḡḡaḡa mayaliv.”

22 *Ma avômalô bêḡ anôḡ enaḡ abô lôk leniḡmaniḡ hathak thai haviḡ. Êḡ ma ḡê takatu ba idum abô hathak enaḡ ek nimbi iniḡ kwêv thô ma nebaḡi thai esak yak wabeḡ.

23 Evali thai kambom anôḡ vêm ma ibi thai halôk koladôḡ kapô. Ma enaḡ hadêḡ ôpatu ba hayabiḡ koladôḡ nena eyabiḡ thai dedaḡ mavi.

24 Ôpêḡ halaḡô abô êḡ, ma hawa thai ba halôk ba hi hadô hamô tamu koladôḡ kapô

ali atu ba hêk vibiiḡ anôḡ ma esoiḡ veniḡ halôk alokwaḡ abyanaḡ ba hadahaliḡ veniḡ loḡ.

25 Ma bôlôvôḡ biḡ ma Pol lo Silas eteḡ mek ba êv yeḡ hadêḡ Wapômbêḡ, ma ḡê koladôḡ vi elanô.

26 Ma ketheḡ oyaḡ ma duviaḡ bêḡ te hayô ba hayôkwiḡ koladôḡ anêḡ landiḡ. Ma koladôḡ abôlêk sapêḡ hakyav ma seḡ takatu ba ibutiḡ thêlô veniḡ lo bahaḡiḡ sapêḡ hêv yak.

27 *Ma ôpatu ba hayabiḡ koladôḡ haviyô ma hayê koladôḡ anêḡ abôlêk sapêḡ lêk abyanaḡ. Ma lahabi nena ḡê koladôḡ sapêḡ lêk êsôv ba i, ba intu hadadi anêḡ biḡ vovak ek embatho yanida vônô esak.

28 Ma doḡtom Pol halam lôklokwaḡ, “Miḡ ômbi o vônô ami! Yêlô sapêḡ êntêk amô!”

29 Êḡ ma ôpêḡ halam ek neja atum êlêm ma halaḡviḡ ba hi koladôḡ kapô, ma hakô ba halowaliḡ ba hêv yak halôk Pol lo Silas maleniḡ.

30 *Vêm ma hawa thai ba hi yaiḡ ma hanaḡ, “Anyô bêḡ luvi, yandum malê ek yanja bulubiḡ?”

31 Ma thai enaḡ viyaḡ, “Ônêḡmimiḡ Anyô Bêḡ Yisu ma tem Wapômbêḡ nêḡ o lôk anêḡ avômalô bulubiḡ.”

32 Êḡ ma thai enaḡ Anyô Bêḡ anêḡ abô hadêḡ yani lôk avômalô takatu ba êmô anêḡ unyak kapô.

33 Bôlôvôḡ denaḡ ma yani hawa thai ba hi hathik iniḡ palê. Vêm ma Pol lo Silas ithik ôpêḡ lôk anêḡ avômalô sapêḡ.

34 Ma yani hawa thai ba hi anêḡ unyak ma hêv nôḡ hadêḡ thai. Yani lôk anêḡ avômalô sapêḡ leniḡmavi anôḡ ek lêk êvhaḡiḡ Wapômbêḡ.

35 Haviyô hayaḡ lôkbôk ma ḡê takatu ba idum abô hathak êv iniḡ sôp bidoiḡ ba i hadêḡ ôpatu ba hayabiḡ koladôḡ ma enaḡ nena, “Otak anyô ju intu ba ini.”

36 Ma ôpatu ba hayabiḡ koladôḡ hi hanaḡ hadêḡ Pol nena, “Nê takatu ba idum abô hathak enaḡ nena mamu lôk Silas notak koladôḡ ba unu. Ba intu unu lôk kapôlômim labali.”

* 16:17: Mak 1:24 * 16:20-21: Mak 13:9 * 16:22: 2Ko 11:25; 1Te 2:2 * 16:27: Ap 12:18-19 * 16:30: Ap 2:37

³⁷ Ma donptom Pol hanañ hadêñ sôp bidon takêñ nena, “Yai ma nê Israeël ma Lom haviñ.* Ma donptom ik yai oyañ ma miñ enañ yaianiñ kambom bêñ ami. Ma ibi yai halôk koladôn kapô. Ma Lom iniñ balabuñ hanañ nena miñ hatôm nindum aêñ êndêñ nê Lom ami. Ma lêk ekopak ba idum ek netak yai menañna ba ana e? Mi anôn! Thêlôda nêlêm ma neja yai vê ênjêk koladôn.”

³⁸ Ma sôp bidon ewa abô êñ ba i enañ hadêñ nê takatu ba idum abô hathak. Ma elañô nena thai ma nê Lom haviñ, êñ ma thêlô êkô kambom.

³⁹ Ma thêlô i ma ibui hadêñ Pol lo Silas ma ewa thai ele yaiñ. Ma enañ nena, “Hatôm mamu notak loñ êntêk ba unu e?”

⁴⁰ Êñ ma thai etak koladôn ma ele yaiñ ma i Lidia anêñ unyak. Ma êyê avômalô êvhaviñ ma enañ abô doho ek embatho iniñ kapôlônij loñ. Vêm ma etak i ba i.

17

Pol lo Silas êmô Tesalonaika

¹ Pol lo Silas êv malak Ampipolis lo Apolonia liliñ ma i thêthô ba êyô Tesalonaika. Ma Israeël iniñ unyak yeñ te hamô loñ êñ.

² Sabat te lô ma Pol hasopa anêñ kobom ba habitak hayô unyak yeñ êñ kapô. Ma hadôn avômalô hathak Wapômbêñ anêñ kapya.

³ Ma hik thô nena kapya êñ ma hanañ nena Mesia tem enja vovañ ba ema ma imbiyô esak loñbô. Êñ ma Pol hik thô nena, “Yisu atu ba yahanañ hadêñ môlô, ôpêñ intu Mesia êñ.”

⁴ Ma avômalô Israeël doho lôk avômalô Glik bêñ anôn atu ba êmô Wapômbêñ vibin lôk avi lôk athêñ bêñ doho elañô ma êvhaviñ ba i iviñ Pol lo Silas.

⁵ Ma donptom avômalô Israeël lenjandañ ba ewa nê kambom doho anêñ loñ ethak donptom halôk ba isup avômalô bêñ anôn ethak donptom ek nijik avômalô malak êñ iniñ kapôlônij liñ. Ma thêlô elañvij ba i

Jeson anêñ unyak ek nêmbôlêm Pol lo Silas ek nebalon thai ba neja ende yaiñ ba ini nêlêm êndêñ avômalô nômbêñ atu.

⁶ Ma donptom miñ êpôm thai ami, êñ ma êvôn Jeson lôk nê êvhaviñ doho ba ewa i hi hadêñ nê bêñbêñ loñ êñ maleniñ ma elam aêntêk, “Nê êntêk êñ idum nômbêñ kambom havenñ pik lôkthô aleba lêk êyô loñ êntêk.

⁷ *Ma Jeson hawa thêlô thô ba hadô i hamô anêñ unyak. Nê takêñ êdô nêlôm Lom iniñ Kiñ Sisa anêñ abô majañ vibin ba enañ nena, ‘Kiñ yañ hamô ba anêñ athêñ nena Yisu.’ ”

⁸ Nê bêñbêñ lôk avômalô nômbêñ atu elañô abô êñ ma eson kambom ba kapôlônij haliñ i kambom.

⁹ Yôn ma malak êñ anêñ nê bêñbêñ enañ hadêñ Jeson thêlô nena, “Nônêm valuseleñ ek injik thô nena tem miñ nundum kambom êñ esak loñbô ami. Ba ômô tinij, ma tem noja unim valu esak loñbô.” Êñ ma êv valu ma etak i ba i.

Avômalô Belia bêñ anôn êvhaviñ Yisu

¹⁰ Bôlôvôn êñ iyom ma nê êvhaviñ êv Pol lo Silas vê hêk Tesalonaika ba i Belia. Êyô Belia ma i Israeël iniñ unyak yeñ.

¹¹ Avômalô Belia iniñ kobom ma mavi anôn ek avômalô Tesalonaika iniñ. Thêlô elañô Pol lo Silas iniñ abô lôk kapôlônij mavi ba wak nômbêñ intu ma êyê Wapômbêñ anêñ kapya ek nêgê nena iniñ abô ma avanôn mena mi.

¹² Êñ ma avômalô Israeël bêñ anôn êvhaviñ ma avi Glik lôk athêñ bêñ doho lôk anyô Glik bêñ anôn êvhaviñ aêñ iyom.

¹³ Vêm ma avômalô Israeël anêñ Tesalonaika elañô nena Pol hanañ Wapômbêñ anêñ abô hadêñ avômalô Belia. Êñ ma thêlô i loñ êñ ma elela iniñ auk ek thêlô lenjmanij.

¹⁴ Kethen oyañ ma nê êvhaviñ anêñ Belia êv Pol ba hi ngwêk dan, ma Silas lo Timoti iyom êmô Belia.

¹⁵ Ma nê takatu ba elom Pol ba i ma iviñ yani ba i Atens. Ma etak Pol ek nêbôn, ma hêv abô hadêñ i ek nenan êndêñ Silas lo Timoti nena ini kethen.

* **16:37:** Abô êñ anêñ ôdôn hathak Abô Inglis nena ‘Citizenship’. Pol hawa thai lôk Silas sa ba hanañ nena thai ma Israeël citizen lôk Lom citizen haviñ. Lom iniñ abô majañ te nena miñ hatôm nijik Lom iniñ citizen te oyañ ami. Ba intu nê bêñ idum abô hathak ibuliñ Lom iniñ abô majañ. Nônô abô êñ vi hêk Aposel 22:25-29. * **17:7:** Luk 23:2; Jon 19:12

Pol hamô Atens

16 Pol hayabinj thai hamô Atens ma hayê nena nê lônj ênj ininj ngôk dahô bênj anônj êmô ba kapô malainj kambom.

17 *Aênj ba yani hi avômalô Israél ininj unyak yenj kapô ma hanañ abô haviñ avômalô Israél lôk avômalô loñ buyañ takatu ba êmô Wapômbênj vibinj. Ma wak nômbênj intu ma yani hathak hi loñ ethak doñtom halôk ek enañ abô imbinj avômalô takatu ba êmô loñ ênj.

18 Ma nê lôkawk ôdônj ju êmô, yañ ininj athênj nena Epikulian ma yañ ma Stoik. Thêlô elañô Pol hanañ Abô Mavi hathak Yisu lôk anênj haviyô hathak loñbô. Ba intu thêlô lôk Pol êkôki. Ma vi enañ, “Anyô abô mayaliv êntêk hadum ek enañ malê?” Ma vi enañ, “Yani hanañ hathak wapômbênj masôm doho.”

19 Yôv ma thêlô ewa Pol ba i êdô hamô Aliopagas, loñ atu ba avômalô ethak doñtom ek enañ abô hathak auk lomaloma anênj ôdônj. Ma thêlô enañ, “Yêlô leñinj haviñ nayala auk lukmuk takatu ba honañ hadênj avômalô.

20 Abô takatu ba honañ ma hatôm abô masôm ek yêlô. Aênj ba yêlô leñinj haviñ nayala anênj ôdônj.”

21 Wak nômbênj intu ma avômalô Atens lôk avômalô loñ buyañ takatu ba êmô Atens ethak doñtom ek nedañô abô esak auk lukmuk takatu ba hayô ek nenañ abô pôk esak. Ma miñ idum nômla yañ haviñ ami. Ba intu leñinj haviñ nedañô Pol anênj abô.

22-23 Ênj ma Pol haviyô hamiñ Aliopagas maleñinj ma hanañ, “Môlô nê Atens, lêk yahavenj môlônim loñ ba yahayê nôk takatu ba môlô ôêv yenj hadênj. Ma yahapôm loñ êbôk da te ba abô te hanañ nena, ‘Loñ êntêk ma wapômbênj te atu ba yêlô athônj paliñ anênj loñ êbôk da.’ Ba intu yahayala nena môlô udum nôk lomaloma ek ôêv athênj bênj hadênj unim wapômbênj lomaloma. Ma wapômbênj atu ba môlô ôthônj paliñ ba ôêv yenj hathak, êntêk tem yanañ bênj êndênj môlô.

24 * “Wapômbênj atu ba hapesañ pik lôk anênj nômkama sapênj, ma yani ma pik lo leñ

ininj alañ. Ma miñ hamô unyak matheñ atu ba elav hathak baheninj ami.

25 *Yanida hêv lovak kapôlônjinj lôk lôkmala ma nômkama sapênj hadênj avômalô lôkthô. Ma yani miñ hêv yak hathak nômlate ek anyôla nêk yani sa ami, ma mi.

26 Hathak anyô doñtom iyom ma yani habi avômalô lodônjlodônj sapênj vê ek nêk pik bênj êntêk sapênj. Yanida hatak ininj waklavônj lôk ininj loñ takatu ba nêk.

27 *Wapômbênj hadum nôk takênj ek avômalô sapênj nêgê ba nêmbôlêk yani atu ba êthônj. Ma doñtom miñ hamô daim ek alalô tomtom ami.

28 “Mi, hatôm anyô lôkawk te bôk hatô nena, ‘Yani habibôm hayô hêk alalô vôn ba awa lôkmala lôk averj ma lôkmala anênj ôdônj ma halêk anênj yani iyom.’ Ma unim nê lôkawk te bôk hatô nena, ‘Alalô ma yani anênj nali.’

29 * “Avanônj binj nena alalô ma Wapômbênj anênj nali ba intu miñ mavi ek leñinjimbi nena yani ma hatôm dahô takatu ba epesañ hathak gol lo seleva ma valu ami. Mi, dahô takênj ma anyô epesañ hathak baheninj lôk ininj auk iyom.

30 Sêbôk ma avômalô êthônj Wapômbênj paliñ ba intu yani miñ hêv kambom ênj anênj viyañ hadênj i ami. Ma doñtom yani lêk hanañ lôklokwañ hadênj avômalô pik sapênj nena nede kapôlônjinj liliñ.

31 *Yani bôk hatak waklavônj te yôv ek nindum abô. Ma bôk hatak anyô te ek indum ku ênj thêthônj. Ôpênj bôk hama ma Wapômbênj hik liñ hêk nãma ek injik thô nena yani tem endañô avômalô sapênj ininj abô.”

32 Thêlô elañô Pol anênj abô hathak anyô haviyô hêk nãma, ênj ma vi ibi anênj abô ênj liliñ ma doñtom vi enañ, “Yêlô leñinj haviñ nedañô anêk abô esak nôk êntêk esak loñbô.”

33 Vêk ma Pol hatak thêlô ba hi.

34 Thêlô doho êvhavinj ba esopa yani. Thêlô ênj te ma Dionisius, yani ma Aliopagas ininj anyô te, lôk avi te ba anênj athênj nena Damalis, ma doho haviñ.

* 17:17: Ap 18:19 * 17:24: 1Kinj 8:27; Ap 7:48 * 17:25: Sng 50:12; Ais 42:5 * 17:27: Sng 145:18; Jer 23:23

* 17:29: Ais 40:18-20; 44:10-17; Ap 19:26 * 17:31: Sng 96:13

18

Pol hi Kolin

¹ Vêm ma Pol hatak Atens ma hi Kolin.

² *Ma hapôm anyô Israeël te ba anêṅ athêṅ nena Akwila. Yani anêṅ malak ôdôn ma plovins Pontus. Bôk lovêṅ Plisila êmô malak Lom anêṅ Itali vêm ma Kiṅ Klodias hanaṅ ek avômalô Israeël sapêṅ netak Lom ba ini. Aêṅ ba thai i Kolin. Ba intu Pol hi ek êṅjê thai.

³ *Thai ethak idum ku epesaṅ unyak hathak alim kupik ek nêṅnêṅ vuli. Ku êṅ ma Pol anêṅ ku hathak hadum ba intu hamô haviṅ thai ba hadum ku êṅ haviṅ.

⁴ Sabat sapêṅ ma Pol hi Israeël iniṅ unyak yeṅ ma hanaṅ abô haviṅ thêlô ek injik avômalô Israeël lôk Glik iniṅ auk liliṅ ek nêṅnêṅmibiṅ.

⁵ *Ma Silas lo Timoti etak Masedonia ma êlôk ba i Kolin, êṅ ma Pol hatak anêṅ ku epesaṅ sôp ma hanaṅ Wapômbêṅ anêṅ abô iyom. Ba hanaṅ bêṅ hadêṅ avômalô Israeël nena, “Yisu ma Mesia atu.”

⁶ *Vêm ma thêlô êpôlik hathak Pol ma enaṅ abôma hathak yani. Êṅ ma yani hik voṅgovaṅ vê hêk anêṅ kwêv ek injik Wapômbêṅ anêṅ lamaniṅ thô ma hanaṅ hadêṅ thêlô, “Malaiṅ atu ba tem êpôm môlô, êṅ ma môlôda unim kambom ma miṅ yenaṅ kambom ami. Ma lêk yahatak môlô avômalô Israeël ma yaha ek avômalô loṅ buyaṅ.”

⁷ Êṅ ma Pol hatak unyak yeṅ hêk ma hi hamô Titius Jastas anêṅ unyak. Ôpêṅ ma anyô loṅ buyaṅ atu ba hathak hêv yeṅ hadêṅ Wapômbêṅ ba anêṅ unyak hamô habobo unyak yeṅ atu.

⁸ Ma Klispus, anyô bêṅ atu ba hayabiṅ Israeël iniṅ unyak yeṅ, lôk anêṅ avômalô takatu ba êmô anêṅ unyak êvhaviṅ Anyô Bêṅ. Ma avômalô Kolin bêṅ anôṅ elañô Pol anêṅ abô ba êvhaviṅ ma ithik ṅaṅ.

⁹ Ma bôlôvônṅ te ma Pol hayê wêṅ ma Anyô Bêṅ hanaṅ hadêṅ yani nena, “Onaṅ abô takêṅ bêṅ ma miṅ ôkô ba o bônônṅ ami.

¹⁰ *Yahamô haviṅ o ba miṅ hatôm anyô late êyô ba imbuliṅ o ami. Mi, yenaṅ avômalô bêṅ anôṅ êmô malak êntêk.”

¹¹ Aêṅ ba Pol hamô Kolin ba hadôn avômalô hathak Wapômbêṅ anêṅ abô hatôm sondabêṅ te lôk ayônṅ bahenṅvi ba lahavute haviṅ.

¹² Waklavônṅ Galio hayabiṅ plovins Akaia, êṅ ma avômalô Israeël anêṅ Kolin ethak donṅtom ba idum leṅiṅṅaṅa hathak Pol ba ewa yani ba i loṅ idum abô.

¹³ Êṅ ma thêlô enaṅ, “Ôpêntêk hadôn avômalô ek nêṅnêṅ yeṅ êndêṅ Wapômbêṅ hathak loṅondê yaṅda atu ba habuliṅ abô balabuṅ.”

¹⁴ Pol hadum ek enaṅ abô êṅ viyaṅ, êṅ ma Galio hanaṅ hadêṅ avômalô Israeël takatu nena, “Môlô avômalô Israeël, môlô ôyê nena ôpêntêk hadum nômlate ba habuliṅ Lom iniṅ abô majaṅ mena hadum kambom bêṅ te, êṅ ma mavi ek yandaṅô môlônim abô.

¹⁵ Ma donṅtom abô takatu ba môlô onaṅ hathak ôpêntêk ma hathak abô lôk athêṅ doho ma môlô Israeël da unim abô balabuṅ. Ba intu tem miṅ yandaṅô abô êṅ ami. Mi, môlôda nopesaṅ abô êṅ.”

¹⁶ Ba intu hêv thêlô vê hêk loṅ idum abô.

¹⁷ Êṅ ma thêlô evalonṅ Israeël iniṅ unyak yeṅ anêṅ anyô bêṅ te anêṅ athêṅ nena Sostenes hêk ba ik yani habobo loṅ atu ba idum abô viyaiṅ. Ma Galio hayê ma hadum hatôm hathônṅ paliṅ.

Pol havôhi Antiok

¹⁸ *Pol hamô Kolin sawa daim dokte. Vêm ma hatak ṅê êvhaviṅ ma hi tamu Senkλια ek enja yeṅ ba ni Silia. Ma Plisila lo Akwila iviṅ yani ba i. Pol bôk havak abô haviṅ Wapômbêṅ hathak nômlate ba intu miṅ hakapiṅ wakadôk ṅaunṅ ami aleba hayô Senkλια. Êṅ ma abô êṅ anêṅ daṅ ba intu hakapiṅ wakadôk ṅaunṅ vê.

¹⁹⁻²¹ Vêm ma ethak yeṅ te ba i Epesus. Ma Pol hi Israeël iniṅ unyak yeṅ ma hanaṅ abô haviṅ avômalô Israeël. Ma thêlô enaṅ ek yani êmô imbiṅ thêlô wak doho vêṅmam, ma donṅtom yani miṅ halôk hathak iniṅ abô ami. Ba hathak yeṅ ma hanaṅ hadêṅ thêlô

* **18:2:** Lom 16:3 * **18:3:** Ap 20:34 * **18:5:** Ap 17:14-15 * **18:6:** Ap 13:46,51; 20:26 * **18:10:** Jos 1:9; Ais 41:10
* **18:18:** Nam 6:18; Ap 21:24

nena, “Wapômbên anên lahavin ma tem yambôalêm êndên môlô esak lojbo.” Ên ma yani hatak Epesus ba hi. Ma hadô Plisila lo Akwila êmô Epesus.

²² Ma yen hi Sisalia ma Pol hatak yen ên ma hathak ba hi Jelusalem ek ênjê avômalô êvhavin anên loj ên. Vêm ma halôk ba hi Antiok hamô Silia kapô.

²³ Pol hamô wak doho hamô Antiok vêm ma hi plovins Galesia lo Plijia iniñ malak nenanena ek embatho avômalô êvhavin kapôlôñin loj.

Pol hatak abô hamô Epesus lo Kolin

²⁴ Ma anyô Israel te anên athên nena Apolo hi hayô Epesus. Yani anên malak ôdôn ma Aleksandlia. Yani ma anyô lôkauk bên ba hayala Wapômbên anên abô dedaun mavi.

²⁵ Bôk êdôn yani hathak Anyô Bên anên lojondê ba intu kapô lôklokwan ek êdôn avômalô esak auk thêthôn ên. Ma hanañ abô thêthôn hathak Yisu anên bôk lo loj vi. Ma donjom hayala ñañ atu ba Jon hathik avômalô hathak iyom.

²⁶ Yani hi avômalô Israel iniñ unyak yen ma hanañ abô hathak Yisu ma miñ hakô ami. Ba Plisila lo Akwila elanô anên abô ma elam yani ba hi iniñ unyak ma ewa Wapômbên anên abô atu ba miñ hayala ami sa hadên yani.

²⁷ Vêm ma Apolo lahavin ni plovins Akaia, ma avômalô êvhavin anên Epesus evatho yani anên auk loj ek indum aên. Ba eto kapyra hadên avômalô êvhavin anên Akaia ek neja yani thô. Hi hayô Akaia, ên ma hêv avômalô takatu ba êvhavin Wapômbên hathak anên wapôm sa bên anôn.

²⁸ *Yani hamiñ lôklokwan ba hanañ avômalô Israel iniñ abô viyan hêk avômalô sapên maleñin. Ma hawa Wapômbên anên kapyra sa ba hik thô nena Yisu ma Mesia atu ba Wapômbên bôk havak abô yôv ek nêm êlêm.

19

Pol hi Epesus hathak lojbo

* 18:28: Ap 9:22 * 19:1: 1Ko 3:6 * 19:2: Ap 8:16 * 19:4: Mat 3:11 * 19:6: Ap 8:17; 10:44,46 * 19:11: Ap 14:3 * 19:12: Ap 5:15

¹ *Apolo hamô Kolin denañ ma Pol hi haven plovins Galesia lo Plijia kapô ba haven aleba hayô Epesus. Loj ên ma hapôm avômalô êvhavin doho

² *ma hanañ hik thêlô lin, “Bôk ôêvhavin ba owa Lovak Mathen e?”

Ma thêlô enañ, “Mi, yêlô miñ bôk alañ abô te hathak Lovak Mathen ami.”

³ Ên ma Pol hanañ, “Ñañ malê intu bôk môlô uthik?” Ma enañ, “Jon anên ñañ.”

⁴ *Ma Pol hanañ, “Jon bôk hathik avômalô hathak ñañ nede kapôlôñin liliñ ma hanañ ek avômalô nêñemimbiñ ôpatu ba haven yani yam. Ôpên ma Yisu.”

⁵ Thêlô elanô abô ên, ma ithik ñañ hathak Anyô Bên Yisu anên athên.

⁶ *Ma Pol hatak bañ hayô hêk thêlô, ên ma Lovak Mathen hayô hamô thêlô ba enañ abô masôm lôk abô plopet.

⁷ Nê takên ma hatôm laumiñ ba lahavuju la.

⁸ Ên ma Pol hi hamô Epesus hatôm ayôn lô. Ma hathak hi avômalô Israel iniñ unyak yen ma hanañ abô hathak Wapômbên anên loj lôkliñyak ek thêlô nêñemimbiñ ma miñ hakô ami.

⁹ Ma donjom thêlô doho evalon kapôlôñin loj ba miñ êvhavin ami ma enañ abôma hathak Anyô Bên anên lojondê bên ek avômalô sapên nedañô. Aên ba Pol hatak thêlô ma hawa nê êvhavin ba i Tailanus anên kapo ekaksa halôk. Ma wak nômbên intu ma thêlô enañ abô hamô loj ên.

¹⁰ Pol hadum aên hatôm sondabên ju. Aên ba intu avômalô Israel lôk avômalô Glik takatu ba êmô plovins Esia elanô Anyô Bên anên abô.

Skeva nali

¹¹ *Wapômbên hêv lôklokwan hadên Pol ba hadum nômbithi yanja lomalama.

¹² *Ba intu sôp selen lo sôp dañ takatu ba Pol hasôm, ewa ba i ethav hathak avômalô lôk lijiñ ba ibitak mavi ma ngôk etak i ba i.

¹³ Ma avômalô Israel doho idum ku nêñem ngôk vê ba ethak i lomalak lomalak. Ma thêlô doho idum ku ên, ma elam Anyô Bên Yisu anên athên hayô nê lôk ngôk takên

vôv ba enañ, “Hathak Yisu atu ba Pol hanañ abô hathak anêñ athêñ, yahanañ nena otak ôpêntêk ba nu.”

¹⁴ Ma Israël iniñ nê bêñbêñ êbôk da te anêñ athêñ nena Skeva namalô bahenñvi ba lahavuju idum aêñ haviñ.

¹⁵ Ma wak te ma ngôk hawê iniñ abô viyañ ba hanañ, “Yahayala Yisu, ma yahayala Pol, ma môlô ma opalê?”

¹⁶ Êñ ma ôpatu ba ngôk havalonñ lonñ hasôv kisi hayô hêk i ba hik i mayav bomañ aleba thêlô sapêñ ewa thalalenñ ba êsôv lenñviñpopam ele unyak viyaiñ ba i.

¹⁷ *Ma avômalô Israël lo Glik anêñ Epesus elañô abô êñ, ma êkô kambom ba êv athêñ bêñ hadêñ Anyô Bêñ Yisu.

¹⁸ Ma avômalô êvhaviñ bêñ anôñ êlêm ma enañ iniñ kambom lomalomama bêñ.

¹⁹ Thêlô vi êbôk siniñ ma vi idum aloyak, aêñ ba isup iniñ kapy aloyak sapêñ hathak donjom ma êbôk hathak atum hêk avômalô malenñ. Ekatuñ kapy takêñ ba anêñ vuli hatôm 50,000 seleva.

²⁰ Hathak kobom êñ ma Anyô Bêñ anêñ abô halanñviñ ba hi mayaliv ma anêñ lôklokwanñ halumbak bêñ.

²¹ *Nôm takêñ habitak vêm ma Pol lahabi ni Jusalem ba halom hêk lonjondê yanñ atu hi plovins Masedonia lo Akaia. Ma hanañ, “Yaha Jusalem vêm ma tem yana Lom imbiñ.”

²² Ma yani hêv Timoti lo Elastus, anyô ju atu ba idum ku haviñ yani, ba i Masedonia. Ma yanida hamô plovins Esia dokte vêman.

Ngalakngalak bêñ habitak Epesus

²³ *Wak êñ ma avômalô ethañ i hathak Yisu anêñ lonjondê ba ngalakngalak bêñ habitak.

²⁴ Anyô atu ba hadum ba nôm êñ habitak anêñ athêñ nena Demitlius. Ôpêñ ma anyô hapesañ nôm kama hathak seleva. Ba hathak hapesañ ngôkba avi Artemis anêñ malakba anêñ dahô ek avômalô nêndô êmô iniñ unyak kapô. Yani lôk anyô doho ethak êvôv valu bêñ hathak iniñ ku êñ.

²⁵ Wak te ma ôpêñ halam nê ku êñ sapêñ ethak donjom ba hanañ, “Aiyañ thêlô,

odañô. Môlô oyala nena alalô avôv valu bêñ hathak alalôaniñ ku êntêk.

²⁶ Ma donjom lêk ôyê lo olanô abô hathak nôm atu ba Pol hadum. Ôpêñ hathak hanañ nena ngôk takatu ba anyô epesañ hathak bahenñ, êñ ma miñ wapômbêñ anôñ ami. Yani hanañ aêñ ba avômalô bêñ anôñ êvhaviñ anêñ abô ba etak alalôaniñ ngôkba Artemis. Yani hadum aêñ hamô Epesus ma bidonñ oyañ ma tem anêñ abô êñ endanñviñ embenñ plovins Esia sapêñ.

²⁷ Nôm êñ tem indum ba avômalô nêgê alalôaniñ ku êtôm nôm kambom. Lôk nêgê ngôk lôk athêñ bêñ ngôkba avi Artemis anêñ malakba êtôm nôm oyañ. Ma ngôk avi êñ atu ba avômalô plovins Esia lôk avômalô pik bêñ êntêk sapêñ ethak êv yenñ hathak, yanida anêñ athêñ tem nêm yak.”

²⁸ Thêlô elañô abô êñ ma lenñmanñ kambom ba elam kaêk lôklala nena, “Artemis anêñ Epesus ma ngôkba lôkmanñ anôñ!”

²⁹ *Bidonñ oyañ ma ngalakngalak bêñ êñ havenñ Epesus sapêñ. Ma avômalô evalonñ Gaius lo Alistakas, thai ma nê Masedonia ju atu ba ethak evenñ haviñ Pol, ma elanñviñ hathak donjom ba i iniñ lonñ evalonñ sa bêñbêñ halôk.

³⁰ Ma Pol lahaviñ ni lonñ êñ kapô ek enañ abô êndêñ avômalô nômbêñ êñ, ma donjom nê êvhaviñ imiñ yani lonñ siñ.

³¹ Ma nê bêñbêñ doho anêñ plovins Esia takatu ba êmô Epesus, thêlô ma Pol anêñ nê môlô ba êv abô hadêñ Pol ba enañ nena, “Miñ ôyô kapô ami. Tem nijik o vônô ba dô.”

³² Ma avômalô nômbêñ atu ba êmô lonñ êñ kapô iniñ auk hêv yak ba elam kaêk lomalomama. Ma bêñ anôñ miñ eyala iniñ ethak donjom êñ anêñ ôdôñ ami.

³³ Ma avômalô Israël isisunñ iniñ anyô te anêñ athêñ nena Aleksanda ek ni imiñ avômalô nômbêñ atu malenñ ek enañ abô esak malainñ êñ. Êñ ma Aleksanda hêv banñ hathak lenñ ek avômalô bônônñ ek enañ abô.

³⁴ Ma donjom avômalô nômbêñ êñ êyê nena yani ma anyô Israël te, êñ ma thêlô êvôlô venñbôlêk hathak donjom ba elam lôklala nena, “Artemis anêñ Epesus ma

* 19:17: Ap 5:11 * 19:21: Ap 23:11; Lom 1:13 * 19:23: 2Ko 1:8 * 19:29: Ap 20:4; 27:2; Kol 4:10; Plm 24

ngôkba lôkmanġin anôñ!” Elam aêñ halôk ba halôk hatôm wakma lokwanġu.

³⁵ Vêma ma Epesus iniñ anyô bêñ hapesan kapya hanañ ek avômalô lôkthô bônôn. Êñ ma hanañ, “Avômalô Epesus, avômalô pik sapêñ eyala nena Epesus ma malak bêñ atu ba hayabiñ ngôkba lôkmanġin Atemis anêñ malakba lôk anêñ valu mathen atu ba hêv yak halôk len ba habup.

³⁶ Auk êñ ma hêk yaiñ ba avômalô pik sapêñ eyala. Ba intu môlô bônôn ma noyabiñ am ek miñ nundum nômlate mayaliv ami.

³⁷ Môlô ovalon anyô ju êntêk ba owa ba ôlêm, ma doñtom miñ enañ abôma hathak alalôaniñ ngôkba avi mena ewa malakba anêñ nômla vani ami. Mi.

³⁸ Ma alalôaniñ unyak nedañô abô lôk anêñ nê bêñbêñ nindum abô esak i intu êmô. Aêñ ba Demitlius lôk nê takatu ba epe-sañ nômkama hathak seleva iniñ malaiñ la hêk, êñ ma neja ba ini ek nê idum abô hathak.

³⁹ Aêñ ba abô yan hamiñ denañ, êñ ma waklavôn atu nê idum abô hathak ethak doñtom, ma nêma êndên i.

⁴⁰ Noyabiñ am mavi. Nê bêñ Lom idum abô ek alalô hathak nôma ngalakngalak takatu ba lêk habitak, êñ ma tem alalô abô mi ek malê nena nôma ngalakngalak êñ anêñ ôdôn mi.”

⁴¹ Yani hanañ abô êñ yôv ma hêv avômalô ba i iniñ lon mayaliv.

20

Pol hadum ku hamô plovins Masedonia lo Glis

¹ Ngalakngalak bêñ êñ lêk yôv, ma Pol halam avômalô êvhaviñ ethak doñtom. Ma hanañ abô doho ek embatho thêlô lon. Vêma hanañ waklêvôn hadên i ma hatak Epesus ba hi Masedonia.

² Yani haveñ lon êñ anêñ lomalak nena nena ma hanañ abô bêñ anôn ek embatho i lon aleba hayô Glis.

³ Êñ ma hamô lon êñ ayôn lô. Ma hadum ek enja yeñ ba ni Silia, ma doñtom hanañ nena avômalô Israeël ibutiñ abô nena hathak yeñ ma thêlô nesak imbiñ ek nijik

yani vônô. Aêñ ba Pol lahabi nena êmbôn endom plovins Masedonia esak lonbô.

⁴ Êntêk ma nê takatu ba ethak even haviñ Pol iniñ athên: Sopata anêñ Belia, yani ma Pailas anêñ nakaduñ, ma Alistakas lo Sekandas anêñ Tesalonaika, ma Gaius anêñ Debi, ma Tikikus lo Tlopinas anêñ plovins Esia, ma Timoti.

⁵ Nê takêntêk êmôn ba i eyabiñ yêlô êmô Tloas.

⁶ Ma yêlô a amô Pilipai aleba avômalô Israeël iniñ waklavôn Eyañ Polom Yis Mi hale ba hi. Êñ ma yêlô atak Pilipai ma athak yeñ ba aveñ hatôm wak bahen vi ma yêlô athak Tloas ma apôm thêlô. Ma yêlô amô Tloas hatôm sonda te.

Pol hik Yutikas liñ

⁷⁻⁹ Sonda te anêñ wak môñ ma yêlô lôk nê êvhaviñ athak doñtom ek nanġan Anyô Bêñ anêñ polom mathen. Yêlô athak unyak daim te ba amô kapô bôlô te lô atu hêk vuliñ ma avômalô êtôm atum lam bêñ anôn ba êthôkwên haveñ. Pol lahabi etak thêlô êndên lôkbôk ba intu hanañ abô daim aleba bôlôvôn biñ. Ma anyô muk te anêñ athên nena Yutikas hamô unyak abôlêk lovak ma hanañ Pol anêñ abô aleba ma hayañ ma hêk sôm. Êñ ma hêv yak ba hi tamu pik. Ma thêlô i ek neja yani, ma doñtom lêk hama yôv.

¹⁰ Ma Pol halôk ba hi ma hayô hêk ôpên ma havalon yani ma hanañ, “Môlô miñ noboloba ami. Yani hêk lôkmala.”

¹¹ Vêma ma Pol thêlô êvôi unyak vuliñ hathak lonbô ma eyañ Anyô Bêñ anêñ polom mathen. Êñ ma Pol hanañ abô bêñ anôn hathak lonbô aleba hayañ wak bêñ ma hi.

¹² Ma anyô muk atu ba Pol hik liñ anêñ avômalô ewa yani ba i unyak lôk leniñmavi anôn.

Pol hatak Tloas ma hi Miletus

¹³ Pol lahaviñ emben pik ba ni Asos ma hanañ ek yêlô nasak yeñ ba ana napôm yani êndôk lon êñ.

¹⁴ Pol hapôm yêlô halôk Asos ma yêlô awa yani hathak yeñ ba a Mitilini.

¹⁵ Ma haviyô hayañ ma atak Mitilini ma yêlô a ngavithôm Kios ma doñtom miñ athak

liŋ ami. Ma hayaŋ hathak loŋbô ma yêlô a ayô apôm ngavithôm Samos. Ma hayaŋ te ma yêlô ayô Miletus.

16 Pol lahaviŋ ênjê waklavôn Pentikos êndôk Jelusalem ba intu lahaviŋ ni kethen. Aên ba hadô ni Epesus ek malê nena hi loŋ êŋ ma tem êmô plovins Esia sawa daim.

Pol hanaŋ waklêvôn hadên ñê bêŋbêŋ anên Epesus

17 *Pol hamô Miletus ma hêv abô hadên Epesus nena avômalô êvhaviŋ iniŋ avaka sapên ini êndên yani.

18 *Thêlô êyô ma yani hanaŋ, “Môlô oyala ku takatu ba yahayô Esia môŋ anôn ma yahamô haviŋ môlô ba yahadum aleba lêk.

19 Avômalô Israel ethak êv malaiŋ loma-loma hadên ya lôk ibutiŋ abô ek nimbuliŋ ya lôbôlôn. Ma doŋtom yahatauviŋ ya aleba yaôna ma yahadum Anyô Bêŋ anên ku lôk yamalen thôk.

20 Ma oyala nena abô alêla takatu ba hêv môlô sa, êŋ ma yahanan abô takên bêŋ lôk yalenvidon iyom. Ma yahadôn môlô hamô loŋ yaiŋ lôk haven môlônim unyak nenanena haviŋ.

21 Ma yahanan abô doŋtom êntêk hadên avômalô Israel lôk avômalô loŋ buyan nena nede kapôlônin liliŋ êndên Wapômbên ba nênmimibiŋ alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu.

22 “Ma lêk Lovak Mather hakak ya ek yana Jelusalem. Ma miŋ yahayala nena malê intu tem êpôm ya anên loŋ êŋ ami.

23 *Nôm doŋtom intu yahayala ma aêntêk. Malak nômbên atu ba yahayô ma Lovak Mather hanaŋ hadên ya nena, “Tem malaiŋ lomaloma êpôm o lôk ômô koladôn.”

24 *Ma miŋ yalen hik ya hathak nôk takên ami. Lôk miŋ yahayê yalenvinŋkupik hatôm nômbên ek ya ami. Mi, yenaŋ auk bêŋ ma yamiŋ lôklokwan ba yandum ku takatu ba Anyô Bêŋ Yisu hêv hadên ya endeba êyô anên dan am. Ku êŋ ma aêntêk: yanaŋ Abô Mavi bêŋ esak Anyô Bêŋ anên wapôm.

25 “Ma môlô takatu ba bôk yahamô haviŋ ba yahanan abô hathak Wapômbên anên

loŋ lôkliŋyak, ondanô. Lêk yahayala nena môlô te tem miŋ ênjê yamalen esak loŋbô ami.

26 Aên ba yahanan bêŋ hadên môlô nena anyôla hadô Wapômbên anên abô ba hapôm malaiŋ, êŋ ma miŋ yenaŋ kambom ami.

27 Ek malê nena yahanan Wapômbên anên loŋôndê sapên bêŋ hadên môlô ma miŋ yahakô ami.

28 *Noyabiŋ am lôk avômalô takatu ba bôk Lovak Mather hêv hadên môlô ek noyabiŋ i. Ma noyabiŋ Wapômbên anên avômalô êvhaviŋ takatu ba yani bôk hêv i vuli hathak yanida anên thalalen.

29 *Yahayala nena yahatak môlô ba yaha, êŋ ma kêdônwaga abôyan tem nêlêm êtôm avuŋ yatap ek nimbuliŋ boksipsip.

30 Ma môlôda doho tem nonan abôyan ba nunduviŋ abô avanôn ek nôbôn ñê êvhaviŋ vi ek nesopa i.

31 *Aên ba noyabiŋ am ma lemimimbi nena hatôm sondabên lô anên wak lo bôlônôn ma yahanan abô hadên môlô lôk yamalen thôk ek yambatho môlô lôŋ.

32 “Ma lêk yahatak môlô halôk Wapômbên baŋ lôk anên abô hathak anên wapôm. Abô êŋ ma hatôm embatho môlô loŋ ba nêk loŋ ênjêk malak len ek môlô imbiŋ ñê mather takatu ba bôk êmô yôv.

33 *Ma miŋ yamalenkilik hathak anyôla anên seleva lo gol ma sôp ami.

34 *Ma môlôda oyala nena yada yahadum ku hathak yabaheŋ ek yahêv yada sa lôk ñê takatu ba idum ku iviŋ ya.

35 Ku takatu ba yahadum hik thô hadên môlô nena mavi ek alalô nandum ku bêŋ ek nanêm avômalô siv sa. Ma lemimimbi abô takatu ba Anyô Bêŋ Yisu bôk hanaŋ nena, ‘Anyô yan hêv nômlate ek hêv o sa, ma tem lemmavi. Ma doŋtom hôv nômlate ek nêk anyô yan sa, êŋ ma tem lemmavi anôn.’ ”

36 Pol hanaŋ abô takên yôv, ma halek vadôn lêlô ma hateŋ mek haviŋ thêlô.

37 Ma thêlô sapên evalon yani ba iliŋu ma elan bêŋ hathak yani.

38 Êŋ ma thêlô ewa yani ba i etak hathak yen. Thêlô lenin malaiŋ kambom hathak

* 20:17: Ap 18:21 * 20:18: Ap 18:19-19:41 * 20:23: Ap 9:16; 21:11 * 20:24: Ap 21:13; 2Ti 4:7 * 20:28: 1Ti 4:16; 1Pi 5:2-4 * 20:29: Mat 7:15; Jon 10:12 * 20:31: 1Te 2:11 * 20:33: 1Ko 9:11-12 * 20:34: Ap 18:3; 1Te 2:9

abô takatu ba bôk hanañ nena tem miñ nêgê yani ma esak loñbô ami.

21

Pol hi Jelusalem

¹ Yêlô atak thêlô lôk kapôlôñij malain, ma yeñ hatak ñgwêk dan anêñ Miletus ba hi nôñnôñ hadêñ ñgavithôm Kos. Haviyô hayañ ma yêlô ayô ñgavithôm Lodes vêm ma a Patala.

² Ma yêlô atak yeñ êñ ma apôm yeñ yañ atu ba tem ni Pinisia, êñ ma yêlô athak yeñ êñ ba a.

³ Ma yêlô a aleba ayê ñgavithôm Saipulus hamô vituvulu bahenñvi kenñ ma yêlô alom bahenñvi anôñ aleba ayô Taia hêk plovins Silia. Loñ êñ ma yeñ hadum ek etak anêñ nômkama êndôk biñ.

⁴ *Êñ ma yêlô apôm ñê êvhavinñ anêñ loñ êñ ba amô havinñ thêlô hatôm sonda daluk te. Ma hathak Lovak Matherñ ma thêlô enañ lôklokwanñ hadêñ Pol nena miñ ni Jelusalem ami.

⁵ Ma donjom sonda daluk êñ anêñ dan, ma yêlô a ek nasak yeñ esak loñbô. Ma ñê êvhavinñ lôk vênñi lôk nali elom yêlô ibup ñgwêk dan. Ma ñgwêk dan ma yêlô alek venññ lêlô ma atenñ mek.

⁶ Vêm ma ekam yêlô ma yêlô athak yeñ ba a ma thêlô êvôi ininñ loñ hathak loñbô.

⁷ Ma yeñ hatak Taia ma hi aleba hayô Tolemes. Ma anêñ Tolemes ma yêlô a ek nagê ñê êvhavinñ ba namô imbiñ thêlô êtôm wak te.

⁸ *Haviyô hayañ ma yêlô athak yeñ ba a ayô Sisalia. Ma yêlô amô Pilip anêñ unyak. Yani ma anyô hanañ Anyô Bêñ anêñ abô bêñ. Bôk etak ñê bahenñvi ba lahavuju ek nêñêm aposel sa ba Pilip ma ñê êñ te.

⁹ Yani anêñ nali avi muk ayova êmô. Thêlô ethak enañ abô hatôm plopet.

¹⁰ *Yêlô amô wak doho ma plopet te anêñ athênñ nena Agabas hatak Judia ma halôk ba halêm Sisalia.

¹¹ *Yani halêm hayô ek yêlô ma hawa Pol anêñ bokñgôp ba hakak yanida ban lo va loñ hathak ma hanañ, “Lovak Matherñ hanañ nena, ‘Avômalô Israeal anêñ

Jelusalem tem nekak bokñgôp êntêk anêñ alañ aênñ iyom ba nêñêm yani êndôk avômalô loñ buyañ bahenññ.’ ”

¹² Yêlô alañ abô êñ, ma yêlô lôk avômalô loñ êñ alañ ba anañ hadêñ Pol nena miñ ni Jelusalem ami.

¹³ *Êñ ma Pol hanañ nena, “Môlô olan ba ômô yabiñdaluk lu eka? Ya lêk yahape-sañ ya yôv ek yamô koladôñ mena ik ya vônô halôk Jelusalem hathak Anyô Bêñ Yisu anêñ athênñ la. Êñ ma hatôm.”

¹⁴ Yêlô ayê nena yani miñ hatôm endañ yêlôaniñ abô ami ba intu yêlô atak auk êñ ma anañ, “Anyô Bêñ anêñ lahavinñ injik anôñ.”

Pol hayô Jelusalem

¹⁵ Vêm ma yêlô apesañ i ek ana Jelusalem.

¹⁶ Ma ñê êvhavinñ doho anêñ Sisalia elom yêlô ba i Neson anêñ unyak ek namô. Yani ma anyô Saipulus te atu ba bôk hêvhavinñ môñ anôñ.

¹⁷ Yêlô ayô Jelusalem ma ñê êvhavinñ ewa yêlô thô lôk lenñmavi anôñ.

¹⁸ Haviyô hayañ ma yêlô lôk Pol a ek nagê Jems ma avômalô êvhavinñ ininñ avaka sapên êmô havinñ.

¹⁹ *Ma Pol hakam thêlô ma hanañ hathak nômk takatu ba Wapômbênñ hadum hathak yani hêk avômalô loñ buyañ malêvônñ.

²⁰ *Thêlô elañ abô êñ, ma êbô Wapômbênñ. Ba enañ hadêñ Pol, “Aiyañ, ondanô. Avômalô Israeal lubunlubunñ bôk êvhavinñ Yisu yôv ba thêlô lôklokwanñ ek nesopa Mose anêñ balabunñ.

²¹ Ma thêlô bôk elañ yôv nena hôdôn avômalô Israeal takatu ba êmô ñê loñ buyañ malêvônñ nena netak Mose anêñ balabunñ lôk miñ nenñgothe nali ininñ kupik vê ami lôk miñ nebalonñ yêlôaniñ kobom ami.

²² Tem nedañ nena lêk hôlêm ba alalô nandum malê?

²³ *Osopa yêlôaniñ auk êntêk. Yêlôaniñ anyô ayova êmô ba bôk ibutinñ abô havinñ Wapômbênñ ek nindum nômlate ek nimbitak matherñ.

²⁴ Onja ñê takêntêk ba nu unyak matherñ ma umbinñ thêlô esak loñôndê atu ba

* 21:4: Ap 20:23 * 21:8: Ap 6:5; 8:40 * 21:10: Ap 11:28 * 21:11: Ap 20:23; 21:33 * 21:13: Ap 20:24 * 21:19: Ap 15:12 * 21:20: Ap 15:1,5 * 21:23: Nam 6:1-20; Ap 18:18

esopa ek indum thêlô nimbitak mabuŋ ênjêk Wapômbêŋ ma. Ma nêma valu ek thêlô nênem êtôm iniŋ da vêm ma nenŋulu lenjŋkadôk ŋauŋ sapêŋ vê. Undum aêŋ ma tem avômalô sapêŋ neyala nena abô takatu ba elanô ma abôyan. Ma oda hôwê balabuŋ vibinŋ haviŋ.

25 *Ma hathak avômalô loŋ buyan takatu ba êvhavinŋ, yêlô bôk ato kapyâ hadêŋ thêlô yôv ek nenan abô takatu ba alalô bôk abutiŋ nena thêlô miŋ nejan alim takatu ba êv hatôm da hadêŋ ŋgôk dahô ami, lôk miŋ ninum thalalenŋ ami, ma miŋ nejan alim takatu ba ekak lenŋelo siŋ ami, ma netak sek walilinŋ.”

26 *Haviyô hayaŋ ma Pol lôk nê ayova atu i unyak mathenŋ ba esopa loŋondê atu ba indum thêlô nimbitak mabuŋ ênjêk Wapômbêŋ ma. Vêm ma hi unyak mathenŋ kapô ma hanaŋ hadêŋ nê êbôk da nena wak bahenŋvi ba lahavuju hale ba hi, ma tem iniŋ waklavôŋ nêmo mabuŋ anêŋ danŋ ba intu tem nêlêm esak loŋbô ek nêmbôk thêlôda tomtom iniŋ da.

Evalonŋ Pol

27 Wak bahenŋvi ba lahavuju atu habobo anêŋ danŋ ma avômalô Israeŋ anêŋ plovins Esia êyê Pol hamiŋ unyak mathenŋ. Êŋ ma ibi avômalô nômbêŋ atu lenjŋ ba evalonŋ Pol.

28 Ma elam kaêk aêntêk, “Môlô nê Israeŋ, nônem yêlô sa! Anyô êntêk ma ôpatu ba hathak hanaŋ abô kambom hathak alalô lôk abô balabuŋ ma unyak mathenŋ êntêk havenŋ lomalak nenanena ba hadôŋ avômalô sapêŋ hathak auk êŋ. Ma nômla yanŋ haviŋ aêntêk. Yani halom nê loŋ buyan doho ba ibitak êyô unyak mathenŋ êntêk kapô ba idum loŋ mathenŋ habitak lelaik.”

29 *Thêlô enaŋ aêŋ ek malê nena bôk êyê Tlopiamas anêŋ Epesus hamô Jelusalem haviŋ Pol ba esonŋ nena bôk Pol halom yani ba hi unyak mathenŋ kapô.

30 Êŋ ma avômalô Jelusalem sapêŋ lenjŋŋaŋa kambom ba elanŋvinŋ ethak donŋtom ma evalonŋ Pol ba êvôv hale unyak mathenŋ viyaiŋ ba hi. Ma kethenŋ oyanŋ ma

ik unyak mathenŋ anêŋ badêŋ abôlêk siŋ ek miŋ ini kapô esak loŋbô ami.

31 Thêlô idum ek nijik yani vônô havenŋ denaŋ, ma abô halanŋvinŋ hi hayô Lom iniŋ anyô vovak laik môŋ nena avômalô Jelusalem sapêŋ idum pôk lili bêŋ anôŋ.

32 Êŋ ma yani hawa nê vovak lôk nê vovak laik doho ba elanŋvinŋ ba i hadêŋ avômalô nômbêŋ atu. Avômalô êyê anyô vovak laik môŋ lôk anêŋ nê vovak êlêm, êŋ ma etak Pol ba miŋ ik yani hathak loŋbô ami.

33 Anyô vovak laik môŋ hayô ma havalonŋ Pol ma hanaŋ hadêŋ nê vovak nena nekak Pol loŋ esak senŋ ju. Ma hanaŋ hik avômalô liŋ nena, “Yani ma opalê ba hadum malê te?”

34 Ma avômalô vi elam abô te ma vi elam abô yan. Pôk lili bêŋ habitak ba anyô vovak laik môŋ miŋ hatôm êpôm malaiŋ êŋ anêŋ ôdôŋ ami. Ba intu hanaŋ hadêŋ nê vovak ek neja Pol imbitak êyô iniŋ loŋ êmô.

35 Thêlô ewa Pol êyô loŋ êŋ anêŋ alêlê ma avômalô lenjŋŋaŋa kambom ek nijik yani vônô ba intu nê vovak êv Pol liŋ hathak lenŋ ek miŋ hatôm nijik yani ami.

36 *Ma avômalô nômbêŋ atu ba evenŋ yam elam mathalalenŋ nena, “Unŋwik yani vônô! Unŋwik yani vônô!”

37 Ma nê vovak ebobo iniŋ loŋ êmô, êŋ ma Pol hanaŋ hathak abô Glik hadêŋ anyô vovak laik môŋ nena, “Hatôm yanaŋ abô te êndêŋ o e?” Ma anyô vovak laik môŋ hasonŋ ba hanaŋ, “Hoyala abô Glik, e?”

38 *Yahasonŋ nena o anyô Ijip sêbôk ba huik vovak hadêŋ Lom ba howa nê kambom takatu ba ik anyô vônô hatôm 4,000 ba hu loŋ thiliv la.”

39 Ma Pol hanaŋ, “Mi. Ya anyô Israeŋ te ba yenaŋ loŋ ma Tasus hêk plovins Silisia. Yenaŋ loŋ ma loŋ lôk athêŋ. Hatôm yanaŋ abô dokte êndêŋ avômalô takêntêk e?”

40 Ma anyô vovak laik môŋ halôk, ma Pol hamiŋ alêlê ma hêv banŋ hathak lenŋ ek avômalô bônôŋ. Thêlô bônôŋ, êŋ ma Pol hanaŋ abô hadêŋ thêlô hathak abô Hiblu.

22

1 Ba hanaŋ nena, “Aiyanŋ thêlô lo

* 21:25: Ap 15:29 * 21:26: 1Ko 9:20 * 21:29: Ap 20:4

* 21:36: Luk 23:18 * 21:38: Ap 5:36-37

wakamik thêlô, nodanô. Tem yanan nôm êṅ bêṅ êndêṅ mômô.”

² Ma elanô Pol hanaṅ abô hathak abô Hiblu, êṅ ma thêlô imiṅ tiṅiṅ.

Êṅ ma Pol hanaṅ,

³ * “Ya anyô Israeḷ. Wakatik havathu ya hêk Tasus anêṅ plovins Silisia, ma donṭom yahalumbak bêṅ hamô loṅ êntêk. Ma Gameliel bôk hadônṅ ya dedaṅ mavi hathak bumalô iniṅ balabuṅ. Ma ya bôk lôklokwanṅ bomaṅ ek yasopa Wapômbêṅ hatôm mômô êntêk lêk udum.

⁴ *Bôk yahêv vovaṅ hadêṅ nê takatu ba esopa Yisu anêṅ loṅondê ba yahatak anyô lo avi halôk koladônṅ lôk yahanaṅ ek nijik thêlô vônô.

⁵ Anyô bêṅ habôk da lôk Israeḷ iniṅ nê bêṅbêṅ eyala nôm takêntêk. Thêlô eto kapyā te hadêṅ iniṅ iviyaṅ anêṅ Damaskas ek nijik ku takatu tem yandum thô êndêṅ thêlô. Ku êṅ ma yambaloṅ nê takatu ba esopa Yisu anêṅ loṅondê ba yanja i ba yalêṅ Jelusaleṅ ek nêṅem vovaṅ êndêṅ i.

⁶ “Yaha ek yandum ku êṅ ba hatôm waklêvônṅ biṅ ma yahabobo Damaskas. Ma ketheṅ oyaṅ ma deda bêṅ te anêṅ leṅ habi hayô hêk ya.

⁷ Ma yahêv yak halôk pik ma yahalaṅô abô te hanaṅ hadêṅ ya, ‘Sol, Sol, aisê ka hubuliṅ ya?’

⁸ “Ma yahanaṅ viyaṅ, ‘Anyô Bêṅ, o ma opalê?’

“Ma hanaṅ nena, ‘Ya Yisu anêṅ Nasalet, ôpatu ba hôêv vovaṅ hadêṅ.’

⁹ Nê takatu ba iviṅ ya êyê deda êṅ, ma donṭom miṅ elanô ôpatu anêṅ abô atu ba hanaṅ hadêṅ ya ami.

¹⁰ “Ma yahanaṅ, ‘Anyô Bêṅ, yandum malê?’

“Ma Anyô Bêṅ hanaṅ nena, ‘Umbiyô ba nu Damaskas ma anyô te tem enaṅ êndêṅ o esak ku takatu ba bôk yahatak yôv ek undum.’

¹¹ Deda bêṅ êṅ habi yamaleṅ siṅ ba miṅ hatôm yanḡe loṅ ami. Aêṅ ba nê takatu iviṅ ya evaloṅ yabaheṅ ba edadi ya hi Damaskas.

¹² “Ma anyô te anêṅ athêṅ nena Ananias hamô loṅ êṅ ba halêṅ ek êṅjê ya. Yani

hathak hasopa abô balabuṅ dedaṅ mavi, ma avômaloṅ Israeḷ takatu ba êmô Damaskas ethak elam yani nena anyô mavi.

¹³ Yani hamiṅ habobo ya ma hanaṅ, ‘Aiyaṅ Sol, nômḡo tak esak loṅbô!’ Ma ketheṅ oyaṅ ma yahayê yani.

¹⁴ “Ma hanaṅ, ‘Bumalô thêlô iniṅ Wapômbêṅ hatak o ek oyala anêṅ lahaviṅ lôk nômḡo anêṅ Anyô Thêthônṅ Yisu lôk ondanô laselo.

¹⁵ Tem umbitak êtôm anêṅ anyô onan anêṅ abô bêṅ êndêṅ avômaloṅ sapêṅ esak nôm takatu ba hôyê lo holaṅô.

¹⁶ Lêk aisê, hoyabiṅ malê? Umbiyô ma usik o êndôk ṅaṅ lôk ondam anêṅ athêṅ ek êmbôkwiṅ anêṅ kambom sapêṅ vê.’

¹⁷ “Vêṅ ma yahaleha Jelusaleṅ ma wak te ma yahateṅ mek hamô unyak mathêṅ kapô ma yahatulak ba yahayê wêṅ te.

¹⁸ *Ma yahayê Anyô Bêṅ hanaṅ abô hadêṅ ya ba hanaṅ, ‘O ketheṅ, otak Jelusaleṅ ba nu. Ek malê nena avômaloṅ loṅ êntêk tem miṅ nedaṅô anêṅ abô takatu ba honaṅ hathak ya ami.’

¹⁹ * “Ma yahanaṅ, ‘Anyô Bêṅ, thêlô eyala nena bôk yahaveṅ avômaloṅ Israeḷ iniṅ unyak yeṅ nenanena takatu ba hamô lomalak ek yanja avômaloṅ takatu ba êvhaviṅ o ek yambali thêlô ba yatak i êndôk koladônṅ.

²⁰ *Ma ik Stiven anêṅ anyô atu ba hanaṅ anêṅ abô bêṅ vônô ma lêk yahamiṅ loṅ êṅ haviṅ ba intu yahalôk hathak auk êṅ ba yahayabiṅ nê ik yani vônô iniṅ sôp.’

²¹ * “Êṅ ma Wapômbêṅ hanaṅ hadêṅ ya, ‘Nu, tem yanêṅ o êndêṅ avômaloṅ loṅ buyaṅ takatu ba êmô daimbô.’ ”

²² Avômaloṅ Israeḷ elanô Pol anêṅ abô aleba hanaṅ bute nena, “Wapômbêṅ hêv yani ba hi ek nê loṅ buyaṅ”, êṅ ma thêlô elam lôklala nena, “Uṅgwik yani vônô! Miṅ notak yani ek êmô lôkmala ami.”

²³ Ma thêlô elam lôklala ba ibi iniṅ kwêv daim thô ma ibi vonḡovaṅ hathak leṅ ek injik thô nena leṅiṅmaniṅ hathak abô takatu ba Pol hanaṅ.

²⁴ Êṅ ma anyô vovak laik môṅ hanaṅ ek nê vovak neja Pol ba ini iniṅ loṅ. Ma hanaṅ nena nebali yani esak yak wabeṅ

* 22:3: Ap 5:34 * 22:4: Ap 8:3 * 22:18: Ap 9:29-30

* 22:19: Ap 8:3; 26:9-11 * 22:20: Ap 8:1 * 22:21: Ap

lôk nenanj injik yani lij ek neyala nena avômalô lenjnjnja hathak malê ba elam kaêk lôklala.

²⁵ *Thêlô eto Pol va lo banj thêthônj ma ekak loj ek neyali yani, êj ma Pol hanañ hadêj anyô vovak laik atu ba hamiñ habobo yani nena, “Lom iniñ balabuñ hanañ aisê hathak avômalô Lom da? Hatôm nobali anyô Lom te atu ba miñ hadum abô ba êpôm anêj kambom ami denañ e?”

²⁶ Anyô vovak laik halanô abô êj ma hi hanañ hadêj anyô vovak laik môj nena, “Hudum malê? Ôpêntêk ma anyô Lom te.”

²⁷ Ma anyô vovak laik môj hi hadêj Pol ma hanañ hik yani lij, “O ma anyô Lom te e?” Ma Pol hanañ, “Intu êj.”

²⁸ Ma anyô vovak laik môj hanañ, “Bôk yahêv valuselenj bêj anônj hadêj Lom ek yambitak anyô Lom te.” Ma Pol hanañ, “Ya mi, wakamik ma anyô Lom ba intu yahabitak anyô Lom haviñj.”

²⁹ *Êj ma nê takatu ba idum ek nenanj injik yani lij, etak yani ba i kethenj. Ma anyô vovak laik môj hasonj kambom ek malê nena hakak Pol anyô Lom te banj lo va lusu hathak señ.

Pol hamiñ kaunsil malêvônj

³⁰ Ma anyô vovak laik môj lahaviñ eyala katô nena avômalô Israêl enañ Pol bêj hathak malê. Aêj ba haviyô hayañ ma hapole señ vê hêk Pol ma hêv abô hadêj nê bêjbêj êbôk da lôk Sanhedlin ek nesak doñtom. Êj ma hawa Pol ba hi hadô hamiñ thêlô malenij.

23

¹ Pol hatitiñ Sanhedlin ma hanañ, “Aiyañ thêlô, yahadum Wapômbênj anêj ku dedaunj mavi hêk Wapômbênj ma ba yakapôlônj miñ hanañ ya bêj hathak nômlate ami aleba lêk.”

² *Êj ma anyô bêj habôk da Ananias hanañ hadêj nê takatu ba imiñ habobo yani ek nepetav yani abôlêk.

³ *Ma Pol hanañ, “Lemvimkupik ma thêthê mavi, ma doñtom kapôlôm ma

lôngôlônj ba Wapômbênj tem epetav o. Hô mô loñ êntêk ek onañ ya bêj esak balabuñ, ma doñtom oda huik balabuñ pesa ba honañ nena nepetav ya.”

⁴ Ma nê takatu ba imiñ habobo yani enañ, “Honañ abô kambom hathak Wapômbênj anêj anyô bêj habôk da eka?”

⁵ *Ma Pol hanañ, “Aiyañ thêlô, miñ ya-hayala nena yani ma anyô bêj habôk da ami. Hatôm bôk eto nena, ‘Miñ nonañ abô kambom esak anyô bêj atu ba hayabiñ anêm avômalô ami.’ ”

⁶ *Ma Pol hayala nena avômalô Sanhedlin vi ma Sadyusi ma vi ma Palisi. Ba intu yani halam hadêj thêlô nena, “Aiyañ thêlô, wakamik ma anyô Palisi ma ya aêj iyom. Ba yahêvhaviñ nena nê takatu ba bôk ema tem nimbiyô esak loñbô, ma hathak abô êj ma lêk udum abô ek ya.”

⁷ Yani hanañ abô êj ma Palisi lôk Sadyusi enañ i aleba evak i vose hi ôdônj ju.

⁸ *Evak i vose ek malê nena nê Sadyusi iniñ auk nena nê nama tem miñ nimbiyô esak loñbô ami, lôk enañ nena añela lôk ngôk miñ êmô ami. Ma doñtom Palisi êvhaviñ nena nôm takêj ma avanônj.

⁹ Êj ma pôk lili bêj habitak ma nê lôk kauk hathak abô balabuñ doho atu ba Palisi, iviyô imiñ ma enañ lôklala nena, “Yêlô miñ lêk apôm ôpêntêk anêj kambom la ami. Betha ngôk mena añela te hanañ abô êj hadêj yani la.”

¹⁰ Ma lenjmanij halumbak hi bêj ba anyô vovak laik môj hakô nena tem nêbôv Pol endeba itip ni lovianj. Ba intu hanañ hadêj nê vovak nena nêbôv Pol vê ênjêk i ba neja ba ini iniñ loj.

¹¹ *Wak êj anêj bôlôvônj ma Anyô Bêj hamiñ habobo Pol ma hanañ, “Umiñ lôklokwanj ma miñ ôkô ami! Bôk honañ abô hathak ya bêj hamiñ Jerusalem ma tem onañ imiñ Lom aêj iyom.”

Avômalô Israêl evak abô ek nijik Pol vônô

¹² Haviyô hayañ ma avômalô Israêl doho ethak doñtom ma evak abô hathak Wapômbênj anêj athênj nena, “Alalô miñ

* 22:25: Ap 16:37 * 22:29: Ap 16:38 * 23:2: Jon 18:22-23 * 23:3: Wkp 19:15; Mat 23:27 * 23:5: Kis 22:28

* 23:6: Ap 26:5 * 23:8: Mat 22:23 * 23:11: Ap 27:24; 28:16,23

hatôm nanğan nôm lo nanum ñaᅇ ami endeba nanᅇik Pol vônô am.”

13 Nê takatu ba evak abô êᅇ, ma hatôm 40 ba havôhi.

14 Ma thêlô i êyô ñê bêᅇbêᅇ êbôk da lôk ñê bêᅇbêᅇ Israeᅇ ma enaᅇ, “Yêlô avak abô hathak Wapômbêᅇ anêᅇ athêᅇ nena miᅇ hatôm anğan nôm lo nanum ñaᅇ ami endeba nanᅇik Pol vônô am.

15 *Aêᅇ ba môlô lôk Sanhedlin nôᅇnêᅇ abô êᅇdêᅇ anyô vovak laik môᅇ ba nosau yani nena neja Pol êlêᅇ êᅇdêᅇ môlô ek nonaᅇ injik yani liᅇ ek enaᅇ anêᅇ abô doho anêᅇ ôdôᅇ bêᅇ. Ek malê nena yêlô lêk apesaᅇ i yôv ek nanᅇik yani vônô êᅇdôk loᅇôᅇdê.”

16 Ma doᅇtom Pol livavi anêᅇ namalô halaᅇô abô takatu ba thêlô ibutiᅇ. Ma hi ñê vovak iniᅇ loᅇ kapô ma hanaᅇ hadêᅇ Pol.

17 Pol halaᅇô anêᅇ abô, êᅇ ma halam anyô vovak laik te halêᅇ ma hanaᅇ, “Oᅇdom anyô muk êᅇtêk ni anyô vovak laik môᅇ ek enaᅇ anêᅇ abô te êᅇdêᅇ yani.”

18 Êᅇ ma anyô vovak laik êᅇ hawa yani ba hi hadêᅇ anyô vovak laik môᅇ ma hanaᅇ, “Pol anyô koladôᅇ halam ya ek yanja anyô muk êᅇtêk êlêᅇ êᅇdêᅇ o. Ek malê nena anêᅇ abô te hêk ek enaᅇ imbiᅇ o.”

19 Êᅇ ma anyô vovak laik môᅇ havalon anyô muk atu baᅇ ba halom yani hi daim dokte ma hanaᅇ hik yani liᅇ, “Hudum ek onaᅇ malê êᅇdêᅇ ya?”

20 Ma ôpatu hanaᅇ, “Avômalô Israeᅇ lêk evak abô ek nenaᅇ injik o liᅇ nena yamuᅇ ma nêᅇ Pol êᅇdêᅇ Sanhedlin. Thêlô esau nena tem nenaᅇ injik Pol liᅇ esak anêᅇ abô doho anêᅇ ôdôᅇ.

21 Ma miᅇ ondaᅇô iniᅇ abô ami. Thêlô ma hatôm 40 ba havôhi evak abô majaᅇ hathak Wapômbêᅇ anêᅇ athêᅇ nena miᅇ hatôm nejaᅇ nôm lo ninum ñaᅇ ami endeba nijik Pol vônô am. Ma lêk epesaᅇ i yôv ba êᅇmô loᅇôᅇdê ek nijik yani vônô, ma doᅇtom eyabiᅇ o ek ôᅇdôk esak iniᅇ abô am.”

22 Ma anyô vovak laik môᅇ hatak anyô muk atu ba hi ma hanaᅇ lôklokwaᅇ nena, “Miᅇ onaᅇ êᅇdêᅇ anyôla nena honaᅇ abô êᅇtêk hadêᅇ ya ami.”

Anyô vovak laik môᅇ hêv Pol hadêᅇ Peliks

23 Êᅇ ma anyô vovak laik môᅇ halam ñê vovak laik ju ma hanaᅇ, “Nusup ñê vovak êᅇtôm 200 takatu ba evenᅇ pik lôk 70 takatu ba êyô êᅇmô bokhos ma 200 takatu ba ik vovak hathak kôm jaᅇak ek nêᅇpêᅇk i ek dokte bôlôvôᅇ êᅇtôm 9 kilok ma ini Sisalia.

24 Ma nopesaᅇ bokhos doho ek Pol ek noja yani dedaᅇ mavi endeba notak êᅇdôk Peliks anyô bêᅇ atu ba hayabiᅇ Judia baᅇ.”

25 Lôk hatô kapya te aêᅇtêk:

26 Ya Klodias Lisias, yahato kapya êᅇtêk hadêᅇ o Peliks,

O ma anyô bêᅇ mavi atu ba hoyabiᅇ Judia. Waklêvôᅇ mavi o!

27 *Nê Israeᅇ evalon anyô êᅇtêk ba idum ek nijik yani vônô, ma doᅇtom bôk yahaᅇlaᅇô yôv nena yani ma anyô Lom te. Ba intu ya lôk yenaᅇ ñê vovak ayô aêv yani sa.

28 *Ma yalenᅇhaviᅇ yandaᅇô nena avômalô Israeᅇ leniᅇdaᅇ ba enaᅇ ôᅇpêᅇtêk bêᅇ hathak malê. Ba intu yahawa yani hi hadêᅇ iniᅇ Sanhedlin.

29 Ma iniᅇ abô takatu ba enaᅇ hathak yani ma hathak Israeᅇ da iniᅇ balabuᅇ, ma miᅇ yahapôm abôla hatôm nanᅇik yani vônô mena nandô yani êᅇmô koladôᅇ ami.

30 *Ma yahaᅇlaᅇô nena ñê Israeᅇ doho evak abô ek nijik yani vônô, ba intu yahêv yani ketheᅇ oyaᅇ ba hathôk ek o. Ma yahaᅇnaᅇ hadêᅇ ñê takatu ba enaᅇ yani bêᅇ nena thêlôda nenaᅇ abô êᅇ bêᅇ êᅇdêᅇ o.

31 Hato kapya êᅇ yôv, ma hêv hadêᅇ anêᅇ ñê vovak. Ma thêlô esopa anêᅇ abô takêᅇ ma ewa Pol ba i malak Antipatlis hadêᅇ bôlôvôᅇ.

32 Ma haviyô hayaᅇ ma ñê êyô êᅇmô bokhos iyom ewa Pol ba i Sisalia. Ma ñê vovak vi êvôᅇ iniᅇ loᅇ hathak loᅇbô.

33 Ma ñê bokhos êyô Sisalia, êᅇ ma êv kapya atu lôk Pol hadêᅇ anyô bêᅇ hayabiᅇ Judia.

34 Ma hasam kapya êᅇ ma hanaᅇ hik Pol liᅇ, “O anêᅇ ploviᅇs alê?” Ma Pol hanaᅇ, “Ya anêᅇ Silisia.”

35 Ma ôᅇᅇᅇ hanaᅇ, “Nê takatu ba idum abô ek o êyô, ma tem yandaᅇô anêᅇ abô.”

Ma hanañ ek nê vovak doho neyabiñ Pol êmô unyak bêñ atu ba Helot bôk halav bô.

24

Nê bêñbêñ anêñ Israeël idum abô ek Pol

¹ Wak bahenñvi hale ba hi, ma Ananias anyô bêñ habôk da lôk Israeël iniñ nê bêñbêñ doho ma Tetulus ôpatu ba ewa hatôm iniñ anyô indum abô, thêlô sapêñ êlôk ba i Sisalia. Ma enañ Pol bêñ hadêñ Peliks anyô bêñ atu ba hayabiñ avômalô Judia.

²⁻³ Ewa Pol ba êyô loñ nedañô abô. Êñ ma Tetulus hanañ Pol anêñ kambom bêñ ba hanañ nena, “Anyô bêñ Peliks, o anyô mavi anôñ. Hoyabiñ yêlô mavi anôñ ba intu yêlô amô labali mavi. Ma hathak anêm auk mavi hopesañ nôm takatu ba bôk hêv malaiñ hadêñ yêlô ba lêk habitak mavi hathak loñbô. Aêñ ba yêlô lôk avômalô lomalak nenanena sapêñ anañ leññmavi anôñ hathak nôm takêñ hatôm wak nômbêñ intu sapêñ.

⁴ Ma kambom ek yambaloñ o loñ bêñ anôñ lôk nanêm malaiñ êndêñ o ba intu lem ek yêlô ba ondañô yêlôaniñ abô bidona êntêk.

⁵ * “Ôpêntêk hêv malaiñ bêñ anôñ hadêñ yêlô ba hik avômalô Israeël kapôlôññiñ liñ haveñ pik sapêñ. Yani ma anyô bêñ ek ôdôñ lukmuk te atu ba esopa anyô Nasalet atu anêñ abô kambom.

⁶⁻⁸ * Ma yani hadum ek imbuliñ yêlôaniñ unyak mathenñ ba imbitak lelaik êñjêk Wapômbêñ ma. Ba intu yêlô avaloñ yani.* Oda onañ injik ôpêñ liñ ma tem oyala nena abô takatu ba yêlô anañ hathak yani ma avanôñ.”

⁹ Tetulus hanañ abô takêñ yôv ma avômalô Israeël takatu ba iviñ yani ik Tetulus anêñ abô loñ haviñ ba enañ nena abô takatu ba hanañ ma avanôñ.

¹⁰ Ma anyô bêñ atu habi bañ hadêñ Pol nena enañ anêñ abô. Êñ ma Pol hanañ viyañ, “Yahayala nena hoyabiñ avômalô Judia sondabêñ bêñ anôñ ba holañô iniñ

abô ba hopesañ thêthôn. Ba intu yalenmavi ek yanañ yenañ abô bêñ êndêñ o ek opesañ.

¹¹ Ma onañ injik anyô doho liñ ma tem ôpôm nena wak laumiñ ba lahavuju iyom intu hale ba hi ma yaha Jelusalem ek yanêm yeñ.

¹² Ma wak êñ ma nê Israeël takatu ba enañ ya bêñ miñ êyê yahanañ abô lôk vovak hadêñ anyôla hamô unyak mathenñ ami, lôk miñ yahabi avômalô leññiñ hamô malak yeñ la mena loñ la hamô malak bêñ Jelusalem haviñ ami. Mi.

¹³ Abô kambom takatu ba enañ hathak ya, abôla miñ hêk ek injik thô nena iniñ abô ma avanôñ ami.

¹⁴ Ma donjom abô êntêk ma abô avanôñ: Yahêv yeñ hadêñ bumalô thêlô iniñ Wapômbêñ ba yahasopa Yisu anêñ loñôndê atu ba elam nena loñôndê lokbañ. Ma yahêv haviñ Mose anêñ balabuñ lôk plopet iniñ abô takatu ba bôk eto.

¹⁵ * Ma ya hatôm nê takêntêk ba yahêv yamalenñ ek Wapômbêñ injik avômalô taksêbôk ba bôk ema yôv liñ, avômalô thêthôn lôk avômalô kambom.

¹⁶ Aêñ ba wak nômbêñ intu sapêñ ma ya lôklokwañ ek yakapôlôñ êñjêk mabuñ ma kambom mi êñjêk Wapômbêñ lo avômalô maleniñ.

¹⁷ “Bôk yahatak Jelusalem sondabêñ doho ma lêk yahavôhalêm ek yanêm wapôm êndêñ yenañ avômalô Israeël takatu ba êv i sêkêya lôk yambôk da êndêñ Wapômbêñ.

¹⁸ * Yaha unyak mathenñ anêñ piklêvôn ma yahadum nôm êñ lôk yahasopa kobom yambitak mabuñ êñjêk Wapômbêñ ma. Êñ ma thêlô êpôm ya. Avômalô bêñ anôñ miñ êmô haviñ ya ami lôk miñ yahadum thôthô bêñ ami. Mi.

¹⁹ Avômalô Israeël doho anêñ plovins Esia iniñ abôla hamiñ ek nenañ ya bêñ, êñ ma mavi ek thêlô nêlêm nimiñ malem ma nenañ ya bêñ. Ma donjom nê êñ la miñ halêm ami.

* **24:5:** Ap 17:6 * **24:6-8:** Ap 21:28-30 * **24:6-8:** Nê lôk kauk vi enañ nena abô doho atu ba Luk hatu ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: Ma leññhaviñ nanañ yani bêñ esak yêlôaniñ abô balabuñ. Ma donjom anyô vovak laik môñ Lisias halêm ma havôv yani vê hêk yêlô. Ma hanañ nena nê takatu ba idum ek nenañ yani bêñ, nêlêm nindum abô esak o.

* **24:15:** Jon 5:28-29 * **24:18:** Ap 21:17-28

20 Ba intu onañ ek nê takatu ba lêk êmô nenan yenan kambom takatu ba bôk êpôm hadêñ waklavônñ atu ba idum abô ek ya hamiñ Sanhedlin malenñ bêtñ.

21 *Betha thêlô êpôm yenan kambom doñtom iyom la. Kambom êñ ma bôk yahalam hamiñ thêlô malenñ nena, 'Yahêvhavinñ nena Wapômbêtñ tem injik avômalô ñama liñ esak lonbô. Ma hathak nôm êñ iyom intu lêk môlô udum abô ek ya.' " Pol hanañ aêtñ.

22 *Peliks bôk halañô abô bêtñ anônñ hathak avômalô takatu ba esopa Yisu anênñ lonjônndê. Ba intu hakak abô dañ siñ ba hanañ nena, "Anyô vovak laik môñ Lisias halêm hayô ma tem yanan yenan auk bêtñ esak anêm abô."

23 Ma hanañ hadêñ sôp bidonñ nena etak yani êndôk koladônñ, ma doñtom nepole yak sêñ vê êñjêk yani banñ ek êmô oyanñ ma anênñ nê môlô êyô ma netak i ek nênmêñ yani sa.

Eyabinñ Pol hamô Sisalia

24 Wak doho hale ba hi ma Peliks lôk yanavi Dlusila, yani ma avi Israel te, i êyô ininñ lonñ ekaksa halôk. Ma Peliks halam Pol halêm ma halañô Pol hanañ abô hathak anênñ hêvhavinñ Yisu Kilisi.

25 Ma hanañ abô hathak lonjônndê thêthônñ lôk bôk lo lonñ nipuk i lonñ lôk waklavônñ Wapômbêtñ tem indum abô, êñ ma Peliks hakô ba hanañ, "Lêk hatôm, ma nu. Ma wakla ya ku mi, ma tem yanêm abô ek ôlêm esak lonbô."

26 Peliks lahabi nena Pol tem nênmêñ valu doho êndênñ yani ek indum yani lamavi ek nênmêñ Pol sa. Ba intu halam Pol lôbôlônñ ek thai nenan abô.

27 Sondabêtñ ju hale ba hi ma Posias Pestas hawa Peliks anênñ ku. Ma Peliks lahavinñ indum avômalô Israel lenjinmavi ba intu hadô Pol hamô koladônñ denañ.

25

Idum abô ek Pol hamiñ Pestas ma

1 Pestas hawa ku eyabinñ Judia ba hamô Sisalia hatôm wak lô. Vênmêñ hi Jerusalem.

2 *Êñ ma nê bêtñbêtñ êbôk da lôk nê bêtñbêtñ Israel i hadêñ yani ma enañ Pol bêtñ.

3 *Ba enañ nena, "Lemmavi hathak yêlô, êñ ma nênmêñ ôpêntêk ba êlêm Jerusalem ek indum abô." Ma doñtom ininñ auk lonñ kapô ma bôk evak abô ek netak anyô doho ek nekopak êmô lonjônndê ek nijik Pol vônô.

4 Ma Pestas hanañ ininñ abô viyanñ nena, "Pol ma eyabinñ hamô Sisalia. Ma tem yana Sisalia esak lonbô.

5 Ba intu nônmêñ unim nê bêtñbêtñ doho nêlêm imbinñ ya ek nenan kambom takatu ba onañ nena bôk hadum bêtñ êndôk lonñ êñ."

6 Pestas hamô havinñ thêlô hatôm wak bahenñvi ba lahavulô mena lauminñ la vênmêñ ma halôk ba hi Sisalia hathak lonbô. Ma haviyô hayañ ma hi lonñ idum abô ma hanañ ek neja Pol ba ini lonñ êñ.

7 *Pol hayô, êñ ma nê Israel takatu ba êlêm anênñ Jerusalem ekalabu yani siñ ma enañ yani bêtñ hathak abô malainñ lomaloma, ma doñtom ininñ abô minñ hatôm injik nômla thô nena ininñ abô ma avanônñ ami.

8 Êñ ma Pol hanañ ininñ abô viyanñ nena, "Minñ yahadum kambom la hathak Israel ininñ balabunñ lôk ininñ unyak mathenñ ma Sisa anênñ abô majañ ami. Milôk."

9 Ma doñtom Pestas lahavinñ indum avômalô Israel lenjinmavi ba hanañ hadêñ Pol, "Lemmavi ek nu Jerusalem ek yandañô anêm abô takêntêk êndôk lonñ êñ e?"

10 Ma Pol hanañ, "Unyak êntêk lêk yahaminñ, êñ ma Sisa anênñ unyak idum abô halôk. Ya ma anyô Lom ba intu lonñ êntêk ma thêthônñ ek yandum abô êndôk. Ma oda hoyala nena minñ yahadum nômla kambom hadêñ avômalô Israel ami.

11 Ma yahadum nômla kambom ba abô majañ hanañ nena yama, êñ ma mavi ek nijik ya vônô. Ma doñtom abô takêntêk ba thêlô enañ hathak ya minñ avanônñ ami, êñ ma minñ mavi ek otak ya êndôk thêlô bahenññ ami. Ba intu yalenñhavinñ Sisa da endañô yenan abô êndôk Lom."

12 Pestas halañô abô êñ ma hanañ abô havinñ anênñ nê lôkawk vênmêñ ma hanañ bêtñ nena, "Holam Sisa ek endañô anêm abô ba intu tem nu ek Sisa endañô."

Pestas hanañ abô havinñ Kinñ Aglipa hathak Pol

* 24:21: Ap 23:6 * 24:22: Ap 23:26 * 25:2: Ap 24:1

* 25:3: Ap 23:15 * 25:7: Ap 24:5-6

13 Wak doho hale ba hi ma Kiñ Aglipa lo livavi Benaisi êlêm Sisalia ek nênm leñimavi êndên Pestas.

14 *Thai êmô loñ êñ wak bêñ anôñ ma wak te ma Pestas hanañ abô hathak Pol hadên kiñ ba hanañ nena, “Anyô te hamô loñ êntêk ba Peliks bôk hatak yani halôk koladôn.

15 Wak atu ba yaha Jerusalem ma nê bêñbêñ êbôk da lôk Israeël iniñ nê bêñbêñ enañ ôpêntêk anêñ kambom bêñ, ba enañ ek yandum abô ba yanañ nena hadum kambom ek batu nijik yani vônô.

16 Ma yahanañ hadên i nena, ‘Yêlô Lom iniñ abô majanañ hanañ aêntêk, yêlô miñ hatôm nangik anyô te vônô oyañ ami. Mi, môñ ma imiñ nê takatu ba idum abô hathak yani maleñiñ ek endanô iniñ abô. Vêm ma enañ iniñ abô viyañ.’

17 Thêlô iviñ ya ba êlêm, êñ ma miñ yahabiñ wak doho ami. Mi, haviyô hayañ ma yaha loñ idum abô ba yahanañ ek neja Pol ba nêlêm.

18 Ma nê takatu ba idum abô ek yani iviyô imiñ ma yahason nena tem nenañ yani anêñ kambom anôñ la bêñ, ma doñtom mi.

19 Thêlô enañ hathak loñôndê takatu ba nesopa iniñ Wapômbêñ ba enañ nena Pol miñ hasopa loñôndê êñ thêthôn ami. Lôk enañ hathak anyô ñama te anêñ athên nena Yisu atu ba Pol hanañ nena hamô lôkmalâ.

20 Miñ yahapôm loñôndê la hatôm yapesañ malain êñ ami. Ba intu yahanañ hik yani liñ nena, ‘Lemhaviñ nu Jerusalem ek yandanô anêm abô êñ êndôk loñ êñ e?’

21 Ma doñtom yani hanañ nena yani lahaviñ Sisa endanô anêñ abô êndôk Lom. Ba intu yahanañ hadên yenañ nê vovak nena neyabiñ yani endeba yanêm yani ni Lom ek êñjê Sisa.”

22 Êñ ma Aglipa hanañ hadên Pestas, “Yalenhaviñ yandanô ôpên da anêñ abô.” Ma Pestas hanañ viyañ, “Mavi, biyamôn ma tem ondanô.”

Pol hamiñ Aglipa ma

23 Haviyô hayañ ma Aglipa lo Benaisi ik iniñ nômkama kêkêlô ba i malak bêñ atu ethak elanô abô halôk. Ma nê vovak laik

môn lôk nê bêñbêñ malak êñ êlêm havin thai. Ma Pestas hanañ ba ewa Pol halêm.

24 Ma Pestas hanañ, “Kiñ Aglipa lôk môlô avômalô takatu ba lêk ômô havin yêlô. Ôpêntêk ma avômalô Israeël sapên anêñ Jerusalem lôk loñ êntêk bôk elam lôklala hadên ya ek yandôk esak iniñ abô ba yanañ ek nijik ôpêntêk vônô.

25 Ma doñtom miñ yahapôm ôpêntêk anêñ kambomlate hatôm yanañ ek nijik yani vônô ami. Ma yanida lahaviñ ni ek Sisa endanô anêñ abô ba intu tem yanêm yani ni ek êñjê Sisa.

26 Ma doñtom yato malê esak yani êndôk kapya êntêk êndên anyô bêñ Sisa? Ba intu yahawa yani halêm ek o, Kiñ Aglipa, lôk môlô sapên ek alalô nadanô anêñ abô katô ek apôm ôpên anêñ malain anêñ ôdôn bêñ, êñ ma tem yato êndôk kapya êntêk.

27 Yanêm anyô koladôn te oyañ ni êndên Sisa ma miñ yahato abô atu ba enañ yani bêñ hathak halôk kapya ami, êñ ma kambom.”

26

Pol hamiñ Kiñ Aglipa ma

1 Êñ ma Aglipa hanañ hadên Pol, “Yahêv thalek ek onañ anêm abô.”

Ma Pol hêv ban liñ ma hanañ anêñ abô nena,

2 “Kiñ Aglipa, tem yangik thô nena nê Israeël iniñ abô takatu ba enañ hathak ya ma miñ abô avanôn ami. Yalenmavi anôn ek yanañ abô êñ imiñ malem

3 ek malê nena o ma anyô lôkauk bêñ hathak yêlô Israeël iniñ kobom sapên. Ma hoyala abô takatu ba yêlô avak i vose hathak. Aên ba yahalañ hadên o nena ondanô yenañ abô vêmam.

4 “Avômalô Israeël sapên bôk eyala yenañ bôk lo loñ takatu ba yahasopa hadên sêbôk atu ba ya yaôna ba yahamô yenañ loñ aleba lêk. Lôk eyala loñôndê takatu ba yahasopa hamô Jerusalem havin.

5 *Thêlô bôk eyala ya bô ba hatôm nenañ nena ya ma Palisi te. Palisi ethak esopa Wapômbêñ lôk anêñ balabuñ lôklokwan ba êmôn ek Israeël iniñ ôdôn vi.

* 25:14: Ap 24:27 * 26:5: Plp 3:5-6 * 26:6: Ap 23:6; 28:20

6*Ma yahathak yahêv yamalenj ek malêla takatu ba Wapômbênj bôk havak abô havinj bumalô thêlô ek nê. Ma hathak ôdônj ênj, ma lêk idum abô ek ya.

7 Yêlô ma lodônjlodônj hatôm lauminj ba lahavuju, ma wak lo bôlôvônj ma athak aêv yenj lôklokwanj hadênj Wapômbênj lôk aêv malenj ek nô. Ma takatu ba yani bôk havak ek nê injik anênj anônj. Kinj, yahêv yamalenj ek nô. Ma takênj ba intu lêk avômalô Israe. Ma enanj ya bênj.

8 Aisê ka môle doho lemimhabi nena Wapômbênj minj hatôm injik nê nama linj esak lonj bô ami e?

9*“Sêbôk ma yenanj auk thekthe. Ma yandum nômkama bênj anônj ek yaminj avômalô takatu ba esopa Yisu anênj Nasalet lonj sinj ek minj nesopa ami.

10 Ma bôk yahadum aênj havenj Jelusalem. Nê bênjbênj êbôk da anênj lonj ênj bôk êv athênj hadênj ya ba intu yahavalonj avômalô mathenj bênj anônj ba yahadô i hamô koladônj. Ma ik i vônô ma yahalôk hathak ininj auk ênj havinj.

11 Ma wak bênj anônj ma yaha unyak yenj nenanena ek yanê. Ma vovanj êndênj i. Lôk yahabi thêlô leninj linj ek nenanj abô. Ma esak Yisu. Yalenjmaninj kambom anônj hathak thêlô ba intu yaha malak lônj takatu ba êmô lonj buyanj ek yanê. Ma malainj êndênj i imbinj.

12 “Wak te ma yaha Damaskas ek yambulinj nê êvhavinj ma nê bênjbênj êbôk da êv athênj lôk lôklokwanj hadênj ya ek yandum ku ênj.

13 Kinj, hatôm waktêvônj binj ma yahabup hathak lonjondê denanj ma deda lôkmanjinj anônj te anênj lenj habi hayô hêk ya lôk nê takatu ba evenj havinj ya. Wak anênj deda ma yaôna lôk ek deda ênj anênj.

14 Ma yêlô lôkthô êv yak halôk pik ma yahalanj abô te halê. Ma hadênj ya hathak abô Hiblu nena, ‘Sol, Sol, hubulinj ya eka? O hatôm bokmanj kao atu ba habô. Ma minj hasopa anênj alanj anênj lahavinj ami ba hapam i velevele hathak kôm damoma ba hawa vovanj.’

15 “Ma yahananj, ‘Anyô Bênj, o opalê?’

“Ma Anyô Bênj hananj, ‘Ya ma Yisu atu ba hubulinj.

16 Umbiyô uminj. Yahik ya thô hadênj o ek yatak o ek umbitak yenanj anyô ku. Ma tem onanj abô esak nô. Ma takatu ba lêk hâyê lôk nô. Ma takatu ba tem yangik thô êndênj o embenj yam bênj êndênj avômalô.

17 Ma tem yanê. Ma o bulubinj ênjêk anê. Ma avômalô lôk avômalô lonj buyanj baheninj. Ma yanê. Ma o êndênj thêlô

18*ek okyav thêlô maleninj lôk nunjgwik i lilinj ênjêk momanjinj ni êndênj deda. Ma nunjgwik thêlô lilinj ênjêk Sadanj anênj lôklokwanj ni êndênj Wapômbênj anênj lôklokwanj ek yanê. Ma ininj kambom vê lôk neja lonj imbinj avômalô takatu ba bôk ibitak mathenj hathak ininj êvhavinj ya.’

19 “Aênj ba, Kinj Aglipa, wênj atu ba yahayê anênj lenj ma yahawê anênj abô vibinj.

20 Ma yahananj Abô Mavi hadênj avômalô ek nede kapôlônjinj lilinj êndênj Wapômbênj ma nindum kobom thêthônj ek injik thô nena avanônj lêk ele kapôlônjinj lilinj yô. Mônj ma yahananj abô ênj halôk Damaskas vê. Ma Jelusalem lôk Judia sapênj aleba yahananj abô ênj hadênj nê lonj buyanj havinj.

21 Aênj ba intu avômalô Israe. Ma evalonj ya hêk unyak mathenj anênj piklêvônj ma idum ek nijik ya vônô.

22 Ma donjtom Wapômbênj hêv ya sa aleba lêk. Ba intu yahaminj lonj êntêk ba yahananj abô hadênj nê athênj mi lôk nê athênj bênj havinj. Ma abô takatu ba yahananj ma minj abô yandaj ami. Mi, abô ênj iyom intu plopet lo Mose bôk enanj nena tem imbitak.

23*Ba enanj Mesia tem enja vovanj ba ema, ma tem imbiyô mônj ek avômalô nama sapênj ba enanj abô esak deda êndênj anênj avômalô Israe. Ma lôk avômalô lonj buyanj imbinj.”

24 Pol hananj abô denanj ma Pestas dalam lôklala nena, “Pol, anê. Ma auk lêk hêv yak! Auk bênj takatu ba howa ma lêk hadum o hubitak anyô molo.”

25 Ma Pol hananj, “Anyô bênj Pestas, abô takatu ba yahananj ma thêthônj ma avanônj binj. Ma minj ya molo ami.

26 Ma nô. Ma takênj ma hêk lonj yainj ma minj hêk lonj kapô ami. Ba intu Kinj Aglipa minj hatôm êsônj ami. Mi, yani bôk hayala nô.

takêḅ yôv ba intu yahanañ abô takêḅ bêḅ hadêḅ yani.

27 Kiḅ Aglipa, hôêvhaviḅ plopet iniḅ abô takatu ba bôk eto bô mena mi e? Yahayala nena hôêvhaviḅ.”

28 Ma Aglipa hanaḅ hadêḅ Pol, “Hosoḅ nena sawa bidonḅ êntêk hatôm undum ba yambitak Kilisi anêḅ anyô te e?”

29 Ma Pol hanaḅ, “Sawa bidonḅ mena sawa daim, ma donḅtom yalenḅhabi nôḅ donḅtom iyom ba intu yahateḅ mek hadêḅ Wapômbêḅ nena o lôk avômalô takatu ba lêk elañô yenaḅ abô, môlô lôkthô numbitak êtôm ya. Ma donḅtom yahadô seḅ embaloḅ môlô loḅ êtôm êntêk lêk havalonḅ ya loḅ.”

30 Pol hanaḅ abô êḅ, ma Kiḅ Aglipa lôk anyô bêḅ hayabiḅ Judia ma Benaisi lôk ḅê takatu ba êmô haviḅ thêlô, lôkthô iviyô imiḅ

31 ma etak loḅ êḅ ba i. Ma thêlôda enañ hadêḅ i nena, “Anyô êntêk miḅ hadum nôḅmlate kambom ek nijik yani vônô mena nêndô êmô koladônḅ ami. Mi.”

32 Ma Aglipa hanaḅ hadêḅ Pestas nena, “Ôpêntêk bôk halam Sisa yôv ek endañô anêḅ abô. Ma mi, ma tem nanêm yani vê ba ni.”

27

Nê vovak ewa Pol ba i Lom

1 Havenḅ yam ma thêlô epesaḅ abô ek Pol lôk ḅê koladônḅ doho neja yeḅ ba ini pik bêḅ Itali. Ma etak thêlô halôk anyô vovak laik te baḅ, yani anêḅ athêḅ nena Julias. Yani hayabiḅ Sisa anêḅ ḅê vovak ôdônḅ takatu ba lôkmanḅḅ anônḅ.

2 *Thêlô ethak yeḅ te ma yai lôk anyô Tesalonaika te anêḅ athêḅ nena Alistakas athak yeḅ êḅ haviḅ ba yêlô a. Tesalonaika ma hamô plovinḅ Masedonia kapô. Yeḅ êḅ halêm anêḅ loḅ Adlamitiam ma hadum ek ni lomalak nenanena takatu ba hamô plovinḅ Esia kapô.

3 Haviyô hayaḅ ma yêlô athak Saidon ma Julias hadum mavi hadêḅ Pol ba hatak yani ek ni êḅḅ anêḅ avômalô môlô ek nêḅḅḅ yani sa esak nôḅkama takatu ba yani mi.

* 27:2: Ap 19:29

4 Yêlô atak Saidon ba a ma lovak bêḅ te hayuv yêlô vôkê ba intu yêlô asopa Ngavithôm Saipulus vidôm.

5 Ma yeḅ halom hêk ḅḅwêk malêvônḅ biḅ hêk plovinḅ Silisia lo Pampilia aleba athak Maila anêḅ plovinḅ Lisia.

6 Loḅ êḅ ma anyô vovak laik atu hayê yeḅ te halêm anêḅ Aleksandlia ba hadum ek ni Itali. Ba hawa yêlô hathak yeḅ êḅ.

7 Ma lovak hayuv kambom ba intu yeḅ hi yaôyaô hatôm wak bêḅ anônḅ ba hêv malaiḅ bêḅ ek yeḅ ni esak Naidas. Hayô habobo Naidas, êḅ ma lovak bêḅ hayuv ba yeḅ miḅ hatôm esopa yeḅ anêḅ loḅ atu ba hathak halom ba hi Itali ami. Ba intu yeḅ hik i liliḅ ba halom hêk Ngavithôm Klit anêḅ viyaiḅ ba hi habobo loḅ te anêḅ athêḅ nena Salmoni.

8 Yeḅ anêḅ ḅê ku idum ku bêḅ ba yêlô asopa ḅḅwêk daḅ iyom aleba ayô loḅ atu elam nena Loḅ Mavi Ek Yeḅ Êmô. Loḅ êḅ hamô habobo malak Lasia.

9 Wak bêḅ anônḅ bôk hale ba hi yôv lôk Israel iniḅ waklavônḅ Evak Balabuḅ Ek Nôm bôk hale ba hi haviḅ ba intu lêk ma waklavônḅ kambom ek yeḅ embeḅ ḅḅwêk. Êḅ ma Pol hanaḅ hadêḅ thêlô,

10 “Aiyaḅ thêlô, yahayala nena alalô a ma malaiḅ bêḅ tem êpôm alalô ba imbuliḅ yeḅ lôk nôḅkama takatu ba hamô yeḅ ma alalô bêḅ anônḅ tem nama imbiḅ.”

11 Ma donḅtom anyô vovak laik hasopa anyô hawa yeḅ lôk yeḅ anêḅ alaḅ iniḅ abô, ma miḅ hasopa Pol anêḅ abô ami.

12 Loḅ Mavi Ek Yeḅ Êmô êḅ ma miḅ mavi ek yeḅ êmô êndêḅ waklavônḅ ḅḅwêk beleḅ lokwaḅ hik ami. Ba intu avômalô bêḅ anônḅ lenḅhabi nena yêlô natak loḅ êḅ ma ana Piniks ek namô loḅ êḅ endeba ḅḅwêk beleḅ lokwaḅ ende êndôk am. Piniks ma Ngavithôm Klit anêḅ loḅ te atu ba havova hêk ḅḅwêk malêvônḅ ba intu loḅ mavi ek yeḅ êmô êndêḅ waklavônḅ ôthôm beleḅ lokwaḅ.

Lovak bêḅ hayuv

13 Yêlô amô aleba lovak yaônate hayuv ma thêlô esoḅ nena hatôm yêlô ana mavi. Êḅ ma êvôn aḅḅa hathak ma idum ek ne-sopa Klit anêḅ ḅḅwêk daḅ ba ini Piniks.

14 Ma miñ yêlô a daim ami ma lovak lôklokwan bêñ te hayuv yêlô vòkê hêk liñdan ba yeñ hi ñgwêk malêvônñ biñ.

15 Lovak hayuv lôklokwan bomañ ba yeñ miñ hatôm imbup êndôk ñgwêk danñ ami. Ba intu yêlô atak ma yeñ hasopa lovak anêñ lahaviñ.

16 Lovak hayuv yêlô vòkê aleba ayô ñgavithôm yaônate atu elam nena Kauda vidôm. Ma Kauda hêk lovak loñ siñ dokte. Ba intu yêlô avôv yêlôaniñ yeñ yaôna hathak ba halêm. Ma doñtom yêlô avôv mathalaleñ kambom ek malê nena lovak bêñ hayuv denañ.

17 Thêlô êvôv yeñ yaô ba etak halôk yeñ bêñ kapô ma ibutiñ yeñ lokwan loñ hathak yak balawa doho ek embalonñ yeñ loñ. Thêlô êkô kambom nena lovak tem iyuv thêlô endeba nesak thathe atu ba hamô ñgwêk malêvônñ habobo Siltis anêñ Aplika. Ba intu ibi aña halôk ñgwêk ek embalonñ yeñ loñ ek ni yaôyaô dokte.

18 Haviyô hayañ ma lovak lôk ñgwêk hik yêlô kambom, ba ibi nômkama takatu ba yeñ hawa doho halôk ñgwêk ba hi.

19 Ma wak te lô ma evalonñ yeñ anêñ alokwan havalonñ sôp loñ lôk anêñ yak ba ibi halôk ñgwêk ba hi.

20 Wak bêñ anônñ ma yêlô miñ ayê wak lo vuliñ ami ek malê nena lovak lôk ôthôm bêñ hayuv denañ ba hadum ba yêlô sapêñ akô kambom nena tem nama.

21 Wak bêñ anônñ ma yêlô sapêñ miñ añ nôm ami, êñ ma Pol halam thêlô hathak doñtom ma hanañ, “Aiyañ thêlô, bôk yahanañ nena miñ alalô natak Klit ami, ma namô vêmam. Êñ ma tem miñ napôm malainñ êntêk lôk miñ hatôm nômkama la nêñ yak ami.

22 Ma doñtom lêk ma yanañ êndêñ môlô nena numiñ lôklokwan ma miñ nôkô ami ek malê nena anyôla tem miñ ema ami. Mi, yeñ iyom intu tem kambom.

23 Bôkam ma yenañ alañ Wapômbêñ atu ba yahadum anêñ ku anêñ añela hamiñ habobo ya ma hanañ,

24* ‘Pol, miñ ôkô ami. Tem umiñ Sisa ma ek undum abô. Aêñ ba ondanô. Wapômbêñ

lêk halañô anêñ mek ba ñê takatu ba êmô yeñ haviñ o, sapêñ tem nêñmô lôkmala.’

25 Aêñ ba numiñ lôklokwan ma miñ nôkô ami! Yahêvhaviñ Wapômbêñ nena tem indum ba nômkama sapêñ tem imbitak êtôm atu ba anêñ añela hanañ hadêñ ya.

26*Yeñ tem esak ñgavithôm te anêñ liñdan ma alalô sapêñ tem namô lôkmala.”

Yeñ hathak liñdan

27 Ma wak te laumiñ ba lahavuva anêñ bôlôvônñ ma lovak hayuv yêlô lôklokwan denañ ba yêlô amô Ñgwêk Adliatik.* Ma habobo bôlôvônñ biñ ma ñê ku yeñ elañô nena yeñ lêk habobo ñgwêk danñ.

28 Aêñ ba thêlô ililu yeñ anêñ lavônñiñ ma êyê nena ñgwêk anêñ daim ma lêk hatôm 37 mita. Ma yêlô a dokte ma ililu hathak lonjô ma êyê nena lêk hatôm 27 mita.

29 Êñ ma thêlô êkô kambom nena tem yêlô nasak valu ba ibi yeñ anêñ aña ayova halôk yeñ layuk ma eteñ mek ek eyañ wak bêñ ketheñ.

30 Ma yeñ anêñ ñê ku idum ek nêsôv ba ini. Ba intu etak yeñ yaô atu halôk ñgwêk ma esau nena imbi aña doho halôk yeñ anêñ thohav.

31 Ma doñtom Pol hanañ hadêñ anyô vovak laik lôk anêñ ñê vovak nena, “Ñê takêntêk etak yeñ ba i, ma tem môlô sapêñ noma.”

32 Êñ ma ñê vovak edabêñ yeñ yaô anêñ yak kisi ba hêv yak halôk ñgwêk.

33 Habobo eyañ wak bêñ ma Pol hasonñ thêlô lokwan ba hanañ ek thêlô sapêñ nejanñ nôm. Ma hanañ nena, “Wak laumiñ ba lahavuva bôk hale ba hi yôv ma môlô ômô lôk kapôlômim daluk ba miñ oañ nôm ami.

34 Ma lêk yahanañ hadêñ môlô nena tem miñ malainñ la êpôm môlô ami. Mi. Ba intu yahasonñ môlô lokwan nena onjwanñ nôm dokte ek embatho môlô loñ ek nômô mavi.”

35 Yani hanañ aêñ vêm ma hawa polom ba hêv lamavi hadêñ Wapômbêñ hamiñ thêlô maleñiñ. Ma hanjôli polom atu ba hayañ.

36 Êñ ma anyô sapêñ leñiñ halôk biñ ma ewa nôm ba eyañ.

* 27:24: Ap 23:11 * 27:26: Ap 28:1 * 27:27: Ñgwêk Adliatik hamô Meditelenian kapô habobo Itali.

³⁷ Yêlô sapêñ atu ba amô yeñ ma hatôm 276.

³⁸ Eyañ nôñ takatu ba leñiñhaviñ yôv, ma ibi wit halôk ñgwêk ek yeñ vumvum.

³⁹ Lu hayañ wak bêñ hayô, ma thêlô êyê liñdañ, ma doñtom êthônñ loñ êñ paliñ. Ma êyê loñ mavi te hêk ek yeñ êmô ba loñ êñ ma loñ thathe mavi. Ba intu leñiñhabi nena nimbusiñ yeñ ba ni nôñnônñ êndêñ loñ êñ.

⁴⁰ Êñ ma thêlô edabêñ yeñ anêñ aña takatu ba havalonñ yeñ loñ kisi ba êv yak halôk ñgwêk kapô. Ma epole yak balawa takatu ba havalonñ yeñ anêñ nôñ nimbusiñ vé. Ma thêlô êthôkwêñ yeñ anêñ sôp lovak hathak ma lovak hayuv yeñ hi ek esak liñdañ.

⁴¹ Ma doñtom yeñ halañviñ ba hi hathak thathe atu ba hamô ñgwêk malêvônñ ba havalonñ yeñ loñ lôklokwañ. Ma ñgwêk budum bêñ hik yeñ layuk aleba hapup nenana.

⁴² Ma ñê vovak leñiñhabi nena nijik ñê koladônñ sapêñ vônô ek miñ neyam ba nêsôv ami.

⁴³ Ma doñtom anyô vovak laik lahañviñ nêñ Pol sa ba intu hêk thêlô loñ siñ. Ma hanañ hadêñ ñê takatu ba eyala neyam nena nêsôv kisi êndôk ñgwêk êmônñ ba neyam ba ini liñ.

⁴⁴ Ma takatu ba êthônñ neyam, êñ ma vi nêyô nêjêk aseleñ ma vi neja yeñ anêñ nômkama takatu hapup loselenñ loselenñ ba nêyô nêjêk seleñ tomtom ba neyam ba ini liñdañ. Thêlô idum aêñ ma sapêñ ethak liñ mavi.

28

Pol hamô ñgavithôm Molta

¹ Yêlô sapêñ athak liñ mavi vêñ ma ayala nena ñgavithôm êñ ma elam nena Molta.

² *Ma avômalô ñgavithôm êñ ewa yêlô thô ba idum kobom mavi anônñ hadêñ yêlô. Ôthôm hik ba loñ lêk thilibuñ kambom ba intu thêlô ebañ atum ek yêlô nabuñ.

³ Ma Pol hasup ayôk doho ba habañ hathak atum ma umya kambom te hêk ayôk kapô ba atum haliñ ba vovañ. Êñ ma hale yañ ma hathañ Pol bañ.

⁴ Ma avômalô loñ êñ êyê umya hakêlô hamiñ Pol bañ ma enañ hadêñ thêlôda nena, “Avanônñ biñ, ôpêntêk ma anyô hik anyô vônô la. Ma doñtom ñgwêk miñ halok yani vônô ami ba intu umya hadum ek injik loñônde thêthônñ thô.”

⁵ *Ma doñtom Pol havalali bañ ma umya êñ hêv yak hayô hêk atum ma miñ nômla hapôm yani ami.

⁶ *Avômalô loñ êñ leñiñhabi nena Pol liñkupik tem isiñ bêñ mena nêñ yak ba ema la. Ma doñtom thêlô eyabiñ aleba lêk sawa daim ma miñ nômlate hapôm yani ami. Êñ ma thêlô ik iniñ auk liliñ ma enañ, “Yani ma ñgôk te la.”

⁷ Anyô loñ êñ te anêñ athêñ nena Publias ma yani ma ñgavithôm êñ iniñ anyô bêñ. Ma anêñ loñ hamô habobo loñ atu ba yeñ hathak. Ôpêñ hawa yêlô ba hi anêñ unyak ma hayabiñ yêlô mavi anônñ hatôm wak lô.

⁸ Ôpêñ anêñ lambô bôk hapôm liñ liñkupik vovañ lôk habopakla ba hêk iyom. Ma Pol hi ek êñjê yani. Hayô ma hateñ mek vêñ ma hatak bañ hayô hêk yani ma hadum ôpêñ habitak mavi hathak loñbô.

⁹ Avômalô ñgavithôm êyê nôñ êñ, ma iniñ avômalô lôk lijiñ sapêñ i hadêñ Pol ma yani hadum ba thêlô sapêñ ibitak mavi.

¹⁰ Thêlô êv athêñ bêñ hadêñ yêlô hathak kobom mavi lomaloma. Aêñ ba yêlô apôpêk i ek ana ma êv yêlô sa hathak nômkama takatu ba yêlô mi.

Pol hi Lom

¹¹ Yêlô amô ñgavithôm êñ hatôm ayônñ lô, êñ ma yêlô athak yeñ te atu ba bôk hamô loñ êñ hadêñ waklavônñ ñgwêk beleñ lokwañ. Yeñ êñ halêñ anêñ malak Aleksandlia. Ma yeñ thohav ma etak ñgôkba lopopek dahô hamô, ñgôkba yañ anêñ athêñ nena Kasto ma yañ ma Polaks. Êñ ma yêlô athak yeñ êñ ba a.

¹² Yêlô a aleba athak malak Silakius ma amô loñ êñ hatôm wak lô.

¹³ Ma yêlô atak loñ êñ ma a aleba athak malak Legiam. Ma haviyô hayañ ma yêlô a, ma lovak mavi hayuv ba wak yañ ma yêlô athak malak Puteoli.

* 28:2: 2Ko 11:27 * 28:5: Mak 16:18 * 28:6: Ap 14:11

14 Ma loṅ êṅ ma yêlô apôm nê êvhaviṅ doho ba ewa yêlô thô ma enaṅ ek yêlô namô imbiṅ i êtôm sonda te. Vêṃ ma yêlô atak i ma aveṅ pik ba a Lom.

15 Ma avômalô êvhaviṅ anêṅ Lom elañô nena yêlô aveṅ loṅôndê ek nayô Lom, êṅ ma etak Lom ba i ek nêpôm yêlô êndôk loṅôndê. Doho i malak te anêṅ athêṅ nena “Apias Anêṅ Loṅ Êv Vuli Nômkaṃ”, ma doho i malak yaṅ ba anêṅ athêṅ nena “Unyak Lô Ek Vathi”. Pol hayê thêlô ma hêv lamavi hadêṅ Wapômbêṅ ma kapô halôk biṅ.

16 Yêlô ayô Lom ma enaṅ nena Pol êṅjêk unyak te êtôm yani da anêṅ lahaviṅ. Ma anyô vovak te eyabiṅ yani.

Pol hanaṅ Abô Mavi bêṅ hamô Lom

17 Wak lô hale ba hi ma Pol halam Israeḷ iniṅ nê bêṅbêṅ takatu ba êmô Lom ethak doṅtom ma hanaṅ, “Aiyaṅ thêlô, miṅ yahadum nômla kambom hadêṅ alalôaniṅ avômalô mena yahabuliṅ bumalô thêlô iniṅ kobom ami. Ma doṅtom anêṅ Jelusalem ma evaloṅ ya ba etak ya halôk Lom baheniṅ.

18 *Ma avômalô Lom elañô yenaṅ abô ma enaṅ nena miṅ yahadum nômlate kambom ek nijik ya vônô ami. Ba intu thêlô leṅṅhaviṅ nêṅem ya vê êṅjêk koladôṅ.

19 *Ma doṅtom avômalô Israeḷ êdô ba imiṅ lôklokwaṅ aleba ya loṅôndê mi ba intu yahalam ek Sisa endañô yenaṅ abô. Miṅ yahadum aêṅ ek yanaṅ thêlô bêṅ êndêṅ Sisa esak kambom takatu ba idum hadêṅ ya ami. Mi.

20 *Ba intu yahalam môlô ek nôlêṃ ek yaṅgê môlô lôk yanaṅ abô imbiṅ môlô. Miṅ yahadum kambom la ami, ma doṅtom seṅ havalonṅ ya loṅ. Ek malê nena yahêv yamaleṅ hathak nôṃ doṅtom atu ba avômalô Israeḷ ethak êv maleṅṅiṅ hathak. Nôm êṅ ma Mesia.”

21 Ma enaṅ viyaṅ, “Miṅ anyô Judia la hato kapyā hadêṅ yêlô ba hanaṅ abôla hathak o mena nê Israeḷ takatu ba êlêṃ loṅ êntêk, miṅ enaṅ abô kambom la hathak o ami. Mi.

22 *Ma doṅtom yêlô ayala nena loṅ nômbêṅ intu sapêṅ ma avômalô enaṅ abô kambom hathak loṅôndê nêṅemimbiṅ Yisu. Ba intu yêlô leṅṅhaviṅ nadaṅô anêṃ auk nena honaṅ aisê hathak loṅôndê êṅ.”

23 Êṅ ma etak wak yaṅ ek nesak doṅtom imbiṅ yani.

Wak êṅ hayô ma avômalô Israeḷ bêṅ anôṅ êyô unyak atu ba Pol hamô. Lôkbôk hi aleba bôlôvôṅ ma Pol hanaṅ abô hadêṅ thêlô. Ma hik Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak anêṅ ôdôṅ thô hadêṅ i. Ma hik iniṅ auk liṅ hathak Mose anêṅ balabuṅ lôk plopet iniṅ abô ek thêlô nêṅemimbiṅ nena Yisu ma Mesia atu.

24 Ma thêlô doho êvhaviṅ abô takatu ba hanaṅ ma doho ma mi.

25 Ma thêlôda enaṅ abô lôk vovak ba evak i vose hi ôdôṅ ju. Ba idum ek ini ma Pol hanaṅ abô te haveṅ yam nena, “Lovak Matherṅ bôk hanaṅ abô avanôṅ hadêṅ libumi halôk plopet Aisaia ba hanaṅ aêntêk,

26 “ ‘Nu êndêṅ avômalô takêntêk ba onan êndêṅ i nena,

“Wak nômbêṅ intu ma tem nodañô abô, ma doṅtom tem miṅ hatôm noyala anêṅ ôdôṅ ami;

Ma wak nômbêṅ intu ma tem ôṅgô nômlate, ma doṅtom miṅ hatôm nôpôm anêṅ ôdôṅ ami.”

27 Ek malê nena avômalô takêṅ iniṅ auk ma thektheṅ, ma ibi leṅṅôndôṅ siṅ, lôk ivuliv maleṅṅiṅ siṅ.

Ma mi, ma tem nêgê tak esak maleṅṅiṅ, lôk nedaṅô êndôk leṅṅôndôṅ, lôk neja êṅjêk iniṅ auk

ma tem nede kapôlôṅiṅ liliṅ ek yandum thêlô ba nimbatak mavi.’ *Aisaia 6:9-10*

28 “Aêṅ ba noyala katô nena Wapômbêṅ hêv anêṅ abô hathak anêṅ bulubiṅ hadêṅ avômalô loṅ buyaṅ ba tem thêlô neja thô.”

29 [Pol hanaṅ abô êṅ yôv, êṅ ma avômalô Israeḷ etak yani ba i. Ma êkôki hathak anêṅ abô takatu.]*

* 28:18: Ap 26:31 * 28:19: Ap 25:11 * 28:20: Ap 26:6-7 * 28:22: Ap 24:14 * 28:29: Nê lôkauk vi leṅṅhabi nena abô 28:29, ma Luk da miṅ hato ami, ma anyôla hato haveṅ yam.

³⁰ Hatôm sondabêṅ ju ma Pol hamô unyak atu ba yanida hêv vuli ma hawa avômalô takatu ba êlêm ek nêgê yani thô lôk lamavi.

³¹ Ma yani hamiṅ lôklokwan ma kô mi ma hanaṅ abô hathak Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôklinyak ma hadôṅ avômalô hathak Anyô Bêṅ Yîsu Kilisi. Ma anyôla miṅ hamiṅ yani loṅ siṅ ami.

Kapya atu ba Pol hatô hi Lom Abô mông

Pol hamô Kolin mena Senklia la ma hatô kapya êntêk hadêṅ avômalô êvhaviṅ takatu ba êmô Lom. Yani da miṅ bôk hi Lom ami. Lôk aposel la miṅ hamô haviṅ thêlô ek êndôṅ i ami. Thêlô bêṅ anôṅ ma ṅê loṅ buyaṅ, ma doṅtoṅ intu ṅê Israeḷ. Pol anêṅ auk nena tem ni Lom ek êṅjê thêlô, ma doṅtom mông ma enja avômalô Kolin lo Masedonia iniṅ da takatu ba êv ek nêṅ avômalô êvhaviṅ anêṅ Jelusalem takatu ba bôm bêṅ hapôm i ba ewa malaiṅ sa am. Ba intu hatô ek injik thô nena tem ni ek êṅjê thêlô vêṅ ma ni Spen ek enaṅ Wapômbêṅ anêṅ Abô Mavi êndêṅ i. Thêlô ma ṅê daluk ba miṅ bôk elanô abô dokte hathak Yisu ami.

Ma hatô kapya êntêk ek hanaṅ bêṅ halêṅ yaiṅ hathak Wapômbêṅ anêṅ loṅôndê atu ba hadum ba avômalô ibitak thêthôṅ hathak iniṅ êvhaviṅ. Ma hadum ek enaṅ bêṅ nena aisê ba avômalô Israeḷ bêṅ anôṅ êvôliṅ dômiṅ hadêṅ Yisu. Hato nena embenṅ yam ka tem avômalô Israeḷ bêṅ anôṅ nedanô Yisu anêṅ abô ba nesopa.

Hato kapya êntêk hadêṅ 57 AD la.

Pol hatô anêṅ lamavi hadêṅ avômalô Lom

¹*Ya Pol, Yisu Kilisi anêṅ anyô ku, yahato kapya êntêk. Wapômbêṅ bôk halam ya ek yambitak aposel ma hatak ya ek yanaṅ anêṅ Abô Mavi êṅ bêṅ.

²*Abô Mavi êṅ ma bôk habutiṅ ek nêṅ ba anêṅ plopet bôk enaṅ bêṅ hêk kapya mathêṅ atu.

³ Abô Mavi êṅ ma hanaṅ hathak anêṅ Nakaduṅ atu ba halêṅ pik hatôm anyô ba habitak anêṅ Kiṅ Devit anêṅ thalaleṅ.

⁴ Wapômbêṅ hik yani liṅ hêk ṅama ba hathak Lovak Mathêṅ hik yani thô nena Wapômbêṅ Nakaduṅ Lôklokwaṅ. Yani ma Yisu Kilisi, alalôaniṅ Anyô Bêṅ.

⁵ *Hathak yani, Wapômbêṅ habi anêṅ wapôm sam hadêṅ yêlô ba hadum yêlô abitak anêṅ aposel ek nandom avômalô loṅ buyaṅ lôkthô ek nêṅemimbiṅ ba nesopa yani ek nêṅem athêṅ bêṅ êndêṅ yani.

⁶ Ma halam môlô aêṅ iyom ek numbitak Yisu Kilisi anêṅ imbiṅ.

⁷*Yahato kapya êntêk hadêṅ môlô takatu ba Wapômbêṅ lahaviṅ anêṅ Lom. Yani halam môlô ek numbitak anêṅ avômalô mathêṅ. Alalôaniṅ Kamik Wapômbêṅ lôk Anyô Bêṅ Yisu Kilisi iniṅ wapôm lôk labali êmô imbiṅ môlô.

Pol lahaviṅ êṅjê avômalô Lom

⁸ Abô takatu ba yahadum ek yanaṅ êmông ma avômalô pik bêṅ êntêk lôkthô enaṅ hathak unim ôêvhaviṅ. Ba intu yalenṅhabi môlô ba yahêv yalenṅmavi hadêṅ yenaṅ Wapômbêṅ hathak Yisu Kilisi anêṅ athêṅ.

⁹ Yahathak yahadum Wapômbêṅ anêṅ ku lôk yakapôlôṅ lôkthô ba intu yahananaṅ Abô Mavi hathak Nakaduṅ bêṅ. Ma yanida hayala nena yahathak yahateṅ mek velevele ek môlô

¹⁰*ma miṅ yalenṅpaliṅ ami. Bôk yahateṅ mek bôbô ba yahananaṅ hik anêṅ lahaviṅ liṅ hatôm êpôm loṅôndê te ek yasôk yangê môlô mena mi e?

¹¹ Yahêk lêlê ek yangê môlô ek yanêṅ môlô Lovak Mathêṅ anêṅ mek mavi doho ek embatho môlônim ôêvhaviṅ loṅ.

¹² Ek batu môlônim ôêvhaviṅ embatho yenaṅ loṅ ma yenaṅ embatho môlônim loṅ.

¹³ *Aiyaṅ thêlô, noyala katô nena wak bêṅ anôṅ yalenṅhabi yasôk yangê môlô, ma doṅtom nôm lomaloma habitak ba havasiṅ ya. Yahadum ku lomaloma haviṅ avômalô loṅ buyaṅ ba yahayê ku takêṅ anêṅ anôṅ habitak. Ba intu yalenṅhaviṅ yasôk ek yandum ku imbiṅ môlô ek anêṅ anôṅ imbitak aêṅ iyom.

¹⁴ Wapômbêṅ hêv ku hadêṅ ya ek yanaṅ anêṅ Abô Mavi êndêṅ avômalô sapêṅ, avômalô ṅgwêk lôk avômalô alonaṅ, ma ṅê lôkauk lôk ṅê thôṅôthôṅ. Ba intu miṅ hatôm yatak ku êṅ ami.

* 1:1: Ap 9:15 * 1:2: Lom 16:25-26 * 1:5: Ap 26:16-18; Gal 2:7-9 * 1:7: Nam 6:25-26 * 1:10: Ap 19:21; Lom 15:23 * 1:13: Ap 19:21

15 Aêḡ ba yahapôviḡ ya ek yanaḡ Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi êndêḡ môlô avômalô Lom imbiḡ.

Abô Mavi ma Wapômbêḡ anêḡ lôklokwaḡ

16 *Abô Mavi ma Wapômbêḡ anêḡ lôklokwaḡ ek nêḡ avômalô sapêḡ atu ba êvhaviḡ bulubiḡ. Ba intu ya miḡ mama ek yanaḡ abô êḡ bêḡ ami. Môḡ ma hêḡ avômalô Israeḡ bulubiḡ vêḡ ma avômalô loḡ buyaḡ.

17 *Abô Mavi êḡ intu hik Wapômbêḡ anêḡ loḡondê atu ba endam avômalô nena thêthôḡ thô. Loḡondê êḡ ma êvhaviḡ iyom, ma miḡ loḡondê yaḡ hêḡ ek nimbitak thêthôḡ êḡjêḡ Wapômbêḡ ma ami. Hatôm bôḡ eto nena,

“Avômalô takatu ba êvhaviḡ Wapômbêḡ, ma tem endam i nena avômalô thêthôḡ ek nêḡ môlô lôkmala.” *Habakuk 2:4*

Avômalô sapêḡ êvôliḡ dômiḡ hadêḡ Wapômbêḡ

18 Wapômbêḡ leḡ lêḡ hik anêḡ lamaniḡ thô hadêḡ avômalô lôkthô atu ba êvôliḡ dômiḡ hadêḡ yaḡ ba idum kambom lomaloma. Iniḡ kambom takêḡ intu haluviḡ abô avanôḡ.

19 *Bôḡ Wapômbêḡ hik auk anôḡ hathak yanida thô hadêḡ avômalô sapêḡ ba intu bôḡ eyala yôḡ hêḡ kapôlôḡiḡ.

20 *Anyôḡa miḡ hatôm êḡjêḡ Wapômbêḡ esak ma ami. Ma doḡtom yaḡ hapesaḡ pik lo leḡ ma hathak nôḡ takêḡ, thêlô hatôm neyala nena yaḡ ma yaḡda ek malêḡ nena yaḡ ma Wapômbêḡ. Ma anêḡ lôklokwaḡ bôḡ hamô bôḡ ba tem êḡmô êtôm wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ. Aêḡ ba avômalô lôkthô bôḡ eyala yôḡ, ba miḡ hatôm nesavuthiḡ ba nenaḡ nena êthôḡ Wapômbêḡ ami.

21 *Avanôḡ, thêlô bôḡ eyala Wapômbêḡ ma doḡtom miḡ êbô anêḡ athêḡ lôḡ êḡ leḡiḡmavi hadêḡ yaḡ ami. Mi, iniḡ auk hi mayaliv ba êtôm ḡêḡ molo ba intu moḡmaḡiniḡ havalôḡ iniḡ auk molo êḡ loḡ deḡnaḡ.

22 *Thêlô esôḡ nena thêlô ma ḡêḡ lôkkaḡ bêḡ ma doḡtom mi, thêlô lôkthô ibitak ḡêḡ molo.

23 *Ba intu miḡ êḡḡ yeḡ hadêḡ Wapômbêḡ lôkmaḡiḡ atu ida hamô aêḡ ami. Mi, êḡḡ yeḡ hadêḡ dahô takatu ba epesaḡ hatôm ḡêḡ pik takatu ba êḡmô vauna lôḡ menak ma alim lôḡ umya.

24 Aêḡ ba Wapômbêḡ hatak thêlô ek nindum sek lôḡgôlôḡ lomaloma hatôm iniḡ thethaḡak habi alak ba intu thêlô êḡḡ mama hadêḡ thêlôda leḡviḡkupik.

25 Thêlô êḡḡ neḡa auk anôḡ esak Wapômbêḡ ba ethavuthiḡ hathak abôyaḡ. Ma êḡḡ yeḡ hadêḡ nôḡ takatu ba Wapômbêḡ hapesaḡ ba idum iniḡ ku, ma nôḡkama lôkthô anêḡ alaḡ atu ba hapesaḡ ma mi. Wapômbêḡ êḡḡ intu nambô wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ. Avanôḡ.

26 Aêḡ ba Wapômbêḡ hatak thêlô ek nesopa iniḡ thethaḡak mama takêḡ. Ba intu iniḡ avi êḡḡ auk mavi atu nêḡjêḡ imbiḡ anyô ma êḡḡḡ hathak auk lokbaḡ.

27 *Ma anyô aêḡ iyom êḡḡ auk mavi nêḡjêḡ imbiḡ avi ba iniḡ thethaḡak haliḡ i ek nêḡndêḡ i. Ba intu idum nôḡ mama bêḡ hathak anyô yaḡ ba ewa kambom êḡḡ anêḡ vuli viyaḡ hathak thêlôda leḡviḡkupik.

28 Thêlô êḡḡ neyala Wapômbêḡ ba intu hatak i ek nesopa iniḡ auk ôvathêḡ takêḡ ek nindum nôḡ takatu ba miḡ mavi ami.

29 Thêlô kapôlôḡiḡ putup hathak kambom lomaloma lôḡ lokbaḡ ma palôḡ lôḡ leḡiḡdaḡ. Ma malenḡkilik lôḡ nijik anyô vônô ma nijik vovak ma abôyaḡ lôḡ ewa auk kambom hathak anyô vi. Ma etatale avômalô

30 lôḡ enaḡ abôḡa hathak anyô yaḡ. Ma êḡḡḡ ek Wapômbêḡ, ma epek hathak avômalô vi, ma leḡiḡhab i nena thêlôda iyom intu mavi. Ma ethak ebam thêlôda, ma êḡḡlêḡ kambom lukmuk lomaloma ek nindum, ma miḡ êḡḡ taluvi lo lami iniḡ abô vibiḡ ami.

31 Thêlô ma ḡêḡ auk mi, lôḡ miḡ esopa iniḡ abô ami, ma leḡiḡhaviḡ mi, lôḡ miḡ ethak êḡḡ kapôlôḡiḡ ami.

* 1:16: Mak 8:38; Ap 13:46; 1Ko 1:18-24 * 1:17: Lom 3:21-22 * 1:19: Ap 14:15-17; 17:24-28 * 1:20: Jop 12:7-9; Sng 19:1 * 1:21: Ep 4:17-18 * 1:22: Jer 10:14; 1Ko 1:20 * 1:23: Lo 4:15-19; Sng 106:20 * 1:27: Wkp 18:22; 20:13; 1Ko 6:9

³² Thêlô eyala abô thêthôn takatu ba Wapômbên bôk hanañ nena nê takatu ba idum nôm takên tem nêpôm ñama. Ma donjom idum havôhi thêthô lôk leñinmavi ek vi atu ba idum nôm takên haviñ.

2

Wapômbên anên hadum abô ma thêthôn

¹ *Môlô doho lêk lemimhabi nena, “Avanôn biñ, avômalô takên ma nê kambom.” Ma donjom yahanañ nena môlô ma nê kambom aên iyom ba intu môlô bônôn. Otatale thêlô ma hatôm otatale amda ek malê nena môlô udum hatôm atu ba thêlô idum.

² Wapômbên halañ abô, êñ ma hêv malain hadên avômalô takatu ba idum kambom. Ma alalô ayala nena yani hayala nômkama sapên ba intu anên hadum abô ma thêthôn iyom.

³ Ma tem endañô iniñ abô ba nê malain êndên i esak iniñ kambom. Ma môlô udum kambom aên iyom ba osoñ nena tem miñ endañô môlônim abô ba nê malain êndên môlô imbiñ ami e? Mi.

⁴ *Wapômbên hadum mavi anôn hathak alalô ba intu hamô malinyaô ba miñ hêv kambom anên vuli viyañ kethen ami. Hoson nena êñ ma nôm oyañ e? Miñ hoyala nena Wapômbên hadum mavi êñ ek hêv thalek hêk ek môlô node kapôlômim liliñ ba nosopa yani ami e?

⁵ Ma donjom môlônim auk ma thek-thek kambom ba miñ ole kapôlômim liliñ ami. Aên ba môlô usup Wapômbên anên lamaniñ hathak amda ba tem êpôm môlô êndên anên waklavôn endañô abô. Wak êñ ma anên lamaniñ atu ba thêthôn tem êlêm yaiñ.

⁶ *Ma tem nê anyô tomtom iniñ vuli êtôm nôm takatu ba bôk idum.

⁷ Nê takatu ba idum mavi havôhi thêthô ek neja lôkmanñiñ lôk athên bên ma lôkmala atu ba anên dañ mi ma Wapômbên tem nê lôkmala atu ba nê môlô êtôm wak nômbên intu sapên êndên i.

⁸ *Ma donjom nê takatu ba idum palon lôk êpôlik hathak abô avanôn ma idum

kambom thêthô ma tem nêpôm Wapômbên anên lamaniñ lôk vovañ.

⁹ Avanôn biñ, avômalô lôkthô atu ba idum kambom thêthô ma Wapômbên tem nê malain lôk vovañ êndên i, avômalô Israe el êmôn ma avômalô loñ buyañ nembên yam.

¹⁰ Ma donjom avômalô lôkthô atu ba idum mavi ma tem neja lôkmanñiñ lôk athên bên ma kapôlônñiñ êñjêk yaô, avômalô Israe el êmôn ma avômalô loñ buyañ nembên yam.

¹¹ Ek malê nena Wapômbên hadum kobom donjom hadên avômalô lôkthô, avômalô Israe el lôk avômalô loñ buyañ haviñ.

¹² Avômalô loñ buyañ idum kambom ma tem Wapômbên indum abô ba nê malain vovañ êndên i. Thêlô miñ eyala Mose anên balabuñ ami ba intu Wapômbên tem miñ enja balabuñ êñ ba indum abô ek i ami. Aên iyom ma avômalô Israe el idum kambom ma tem Wapômbên indum abô ba nê malain vovañ êndên i. Thêlô eyala Mose anên balabuñ ba intu tem Wapômbên enja balabuñ êñ ba indum abô ek i.

¹³ Ek malê nena nê takatu ba elañ abô balabuñ ma miñ êwê vibiñ ami ma Wapômbên miñ halam i nena nê thêthôn ami. Mi, nê takatu ba êwê vibiñ iyom, intu Wapômbên halam i nena nê thêthôn.

¹⁴ *Avômalô loñ buyañ miñ eyala Mose anên abô balabuñ ami, ma donjom doho esopa abô balabuñ êñ vi hathak ida iniñ leñinhabi. Ba intu hik thô nena eyala malê atu ba mavi lo kambom.

¹⁵ Aên ba iniñ kobom hik thô nena eyala Wapômbên anên balabuñ hêk kapôlônñiñ. Ma wak doho ma iniñ auk hanañ thêlôda bên, ma wak doho ma iniñ auk hanañ nena thêlô idum mavi.

¹⁶ Nôm takên tem imbitak êndên waklavôn atu ba Wapômbên hatak ek Yisu Kilisi endañô abô. Ma tem indum abô esak avômalô iniñ auk loñ kapô. Abô Mavi atu ba yahanañ intu hanañ aên.

Avômalô Israe el lôk abô balabuñ

¹⁷ Môlô vi olam am nena Israe el. Môlô lemimhabi nena owa Mose anên abô balabuñ ba intu Wapômbên tem enja môlô thô.

* **2:1:** Mat 7:1-2; Jon 8:7 * **2:4:** Ep 1:7; 2Pi 3:15 * **2:6:** Sng 62:12; Snd 24:12; Mat 16:27; 2Ko 5:10 * **2:8:** 2Te 1:8
* **2:14:** Ap 10:35

Lôk obam am nena, “Yêlô ma Wapômbêḅ anêḅ avômalô.”

18 Ma Wapômbêḅ anêḅ abô bôk hadôḅ môle ba intu oyala malêla takatu ba Wapômbêḅ lahaviḅ ma malêla takatu ba mavi anôḅ.

19-20 *Ma môle lemimhabi nena abô balabuḅ ma môle unim ba oyala auk lôk abô avanôḅ sapêḅ. Ba intu lemimhabi nena hatôm nondom ḅê maleḅḅ pusip lôk nônêm deda êndêḅ avômalô takatu ba êmô momaḅiniḅ lôk uḅḅwik auk thô ek avômalô auk thônôthôn lôk auk pulusik e?

21 *Avanôḅ, ôdôḅ avômalô vi, ma aisê ka miḅ ôdôḅ amda ami? Ma onaḅ nena avômalô miḅ neja vani ami. Ma môleḅda?

22 Ma onaḅ nena miḅ nindum sek imbiḅ anyô yaḅ yanavi ami, ma môleḅda udum mena mi e? Ma ôdô ḅḅôk, ma doḅtom owa iniḅ nômkama vani hayô iniḅ malak matherḅ e?

23 Ma obam am hathak abô balabuḅ ma doḅtom ômô lu êḅ ma hatôm otauviḅ Wapômbêḅ anêḅ athêḅ.

24 Hatôm bôk eto nena,
“Môle Israeḅ udum kambom ba intu avômalô loḅ buyaḅ enaḅ abôma hathak Wapômbêḅ anêḅ athêḅ.”

Aisaia 52:5

25 Môle osopa balabuḅ, êḅ ma tabô neḅgothe anyô iniḅ kupik ma nôḅ mavi. Ma doḅtom ômô balabuḅ lu, êḅ ma ubitak hatôm ḅê takatu ba miḅ enḅgothe iniḅ kupik ami.

26 *Ma aêḅ iyom ma ḅê takatu ba miḅ enḅgothe iniḅ kupik ami ma doḅtom esopa balabuḅ, êḅ ma Wapômbêḅ tem êḅḅ i êtôm ḅê enḅgothe kupik haviḅ.

27 Avanôḅ, môle avômalô Israeḅ owa Wapômbêḅ anêḅ kapyā balabuḅ ba enḅgothe unim kupik vê. Ma doḅtom ômô balabuḅ lu ba avômalô loḅ buyaḅ takatu ba miḅ enḅgothe iniḅ kupik vê ami ma esopa abô balabuḅ tem nenaḅ môleḅnim kambom bêḅ.

28-29 *Ôpatu ba habitak anêḅ Israeḅ ba enḅgothe anêḅ kupik vê, ma doḅtom kapô lôk auk miḅ hamô haviḅ Wapômbêḅ ami, miḅ Israeḅ anôḅ ami. Mi, Israeḅ anôḅ ma ôpatu ba anêḅ kapô hamô haviḅ Wapômbêḅ. Ma

tabô enḅgothe kupik anôḅ ma miḅ kupik viyaiḅ hatôm balabuḅ hanaḅ ami. Mi, tabô enḅgothe kupik anôḅ ma Lovak Matherḅ da hanḅgothe tabô êḅ hêk anyô kapô. Ôpêḅ ma avômalô miḅ ebam ami. Mi, Wapômbêḅ da habam yani.

3

Kobom kambom miḅ hatôm indum ba Wapômbêḅ etak anêḅ balabuḅ ami

1 Aêḅ ba malê mavi te intu hêk ek avômalô Israeḅ? Ma enḅgothe kupik, ma malê mavi te tem êpôm i?

2 Mavi lomaloma bêḅ anôḅ hêk! Nôm môḅ ma Wapômbêḅ bôk hêv anêḅ abô halôk thêlô baherḅḅ ek neyabiḅ.

3 Ma doḅtom ḅê Israeḅ doho miḅ êvhaviḅ ami. Ba intu nôḅ êḅ hatôm indum ba Wapômbêḅ etak anêḅ balabuḅ e?

4 Mi anôḅ! Avômalô lôkthô ma avômalô abôyaḅ, ma doḅtom Wapômbêḅ da hanaḅ abô avanôḅ ba hasopa anêḅ abô iyom. Hatôm bôk eto nena,
“Abô takatu ba honaḅ,

ma tem nêḅê nena abô avanôḅ iyom.

Ma avômalô idum abô ek o,

ma tem ômô i lu.” *Kapyā Yêḅ 51:4*

5 Yêlôaniḅ kambom hik Wapômbêḅ anêḅ thêthôn thô halêm yaiḅ. Aêḅ ba avômalô pik doho enaḅ nena, “Wapômbêḅ hik anêḅ lamaniḅ thô ba hêv vovaḅ viyaḅ hathak yêlôaniḅ kambom, êḅ ma hadum kambom.”

6 Êḅ ma lokbaḅ! Wapômbêḅ miḅ thêthôn ami, ma tem indum abô thêthôn aisê esak avômalô pik sapêḅ?

7 Ma anyôla tem enaḅ nena, “Yenaḅ abôyaḅ hik thô nena Wapômbêḅ anêḅ abô ma avanôḅ ba nanêm athêḅ lôkmaḅḅḅ êndêḅ yani. Ma doḅtom, aisê ka Wapômbêḅ hayê ya nena anyô kambom ba hanaḅ ya bêḅ?”

8 Abô êḅ ma hatôm abô kambom atu ba bôk doho enaḅ, “Alalô nandum kambom ek nôḅ mavi imbitak.” Ma avômalô doho esau nena yahanaḅ abô êḅ. Aêḅ ba malaiḅ takatu ba tem êpôm i ma thêthôn.

Anyô thêthôn la miḅ hamô ami

* 2:19-20: 2Ti 3:5 * 2:21: Mat 23:3-4 * 2:26: Gal 5:6

* 2:28-29: Lo 30:6; Kol 2:11

9 *Aênj ba alalô nanañ aisê? Avômalô Israël iyom intu mavi hêk Wapômbênj ma, ma avômalô loñ buyañ ma mi e? Mi, bôk yahanañ yôv nena alalô lôkthô ma amô kambom vibiñ, avômalô Israël lôk avômalô loñ buyañ havinj.

10 Hatôm bôk eto nena, “Anyô thêthônj la miñ hamô ami. Mi anônj.

11 Ma anyô lôkauk mavi la miñ hamô ami.

Lôk anyôla miñ habôlêm Wapômbênj ami.

12 Avômalô lôkthô êvôlinj dômiñinj hadênj Wapômbênj ba intu ibitak êtôm nôm oyañ. *Kapya Yej 14:1-3; 53:1-3; Sav 7:20*

Ma miñ anyôla hadum mavi ami, milôk.

13 Abô takatu ba hale thêlô venjñbôlêk ma ôvpalê hatôm elav anyô ñama iniñ lôv abôlêk vê.

Thêlô ethak enañ abôyañ bêñ anônj hale venjñbôlêk. *Kapya Yej 5:9*

Ma iniñ abô hatôm umya kambom anênj siniñ. *Kapya Yej 140:3*

14 Wak nômbênj intu ma thêlô enañ abôma lôk lenjññaña. *Kapya Yej 10:7*

15 Ma elom evenj ek nijik anyô vônô.

16 Loñ takatu ba thêlô i, ma ibulinj avômalô ba êv malainj hadênj i.

17 Ma êthônj bôk lo loñ nêmo labali imbinj avômalô vi paliñ. *Aisaia 59:7-8*

18 Ma miñ êkô dokte ek Wapômbênj ami.” *Kapya Yej 36:1*

19 Alalô bôk ayala yôv nena abô balabunj takênj ma hanañ hathak avômalô Israël takatu ba êmô balabunj vibiñ. Ba intu avômalô Israël lôk avômalô pik sapênj bônônj iyom hathak Wapômbênj hanañ iniñ kambom bêñ.

20 *Aênj ba anyôla miñ hatôm esopa balabunj ba imbitak thêthônj ênjêk Wapômbênj ma ami. Mi, balabunj hathak hik alalôaniñ kambom thô hadênj alalôda.

Alalô abitak thêthônj hathak aêvhavinj iyom

21 Ma donjom lêk Wapômbênj hik loñondê yanda thô hadênj alalô ek nambitak thêthônj ênjêk yani ma. Ma Mose lôk plopet bôk

enañ hathak loñondê êñ yôv. Ma loñondê êñ miñ hanañ hathak nesopa balabunj ami. Mi.

22 *Loñondê êñ ma aêntêk. Wapômbênj halam avômalô takatu ba êvhavinj Yisu Kilisi nena thêthônj. Avômalô Israël lôk avômalô loñ buyañ sapênj ma imbitak thêthônj hathak loñondê donjom êñ iyom.

23 Ek malê nena lôkthô idum kambom ba êv yak ba miñ hatôm nêmo lôkmanjñj êtôm Wapômbênj ami.

24 *Aênj ba intu Wapômbênj habi anênj wapôm sam ba hapesañ loñondê ek avômalô nimbitak thêthônj. Hadum aênj hathak lôkmala atu ba Yisu Kilisi hêv ek hapole ñê takatu ba êvhavinj iniñ kambom anênj malainj vê.

25 Wapômbênj hatak Yisu Kilisi hêk avômalô maleñinj ek ema ba engasô anênj thalalenj êtôm da ek enja alalôaniñ kambom anênj vovañ. Ba intu alalô aêvhavinj, êñ ma Wapômbênj tem etak anênj lamaninj atu hathak alalô. Êñ ma hik thô nena yani bôk hadum thêthônj hathak avômalô takatu ba bôk êmô hamônj vêm ka Kilisi hama hathak a. Thêlô idum kambom, ma miñ hadum abô kethenj ek i ami. Mi, havalonj lôkthô iniñ kambom loñ aleba hatak hayô hamô Yisu iyom.

26 Ma lêk hik thô nena yanida ma thêthônj ba hapesañ loñondê ek halam avômalô takatu ba êvhavinj Yisu nena thêthônj.

27 Aênj ba opalê hatôm embam yanida? Mi anônj, ek malê nena alalô miñ adum ku asopa balabunj ek nambitak thêthônj ênjêk Wapômbênj ma ami. Mi, aêvhavinj iyom.

28 Alalô aêvhavinj nena ôpatu ba hêvhavinj iyom intu hamô thêthônj hêk Wapômbênj ma. Ma ku esopa balabunj miñ hatôm indum ôpênj imbitak thêthônj ami. Mi.

29 *Wapômbênj ma avômalô Israël iyom iniñ Wapômbênj e? Mi, yani ma avômalô loñ buyañ iniñ Wapômbênj havinj.

30 *Ek malê nena Wapômbênj ma donjom iyom. Ma hik loñondê donjom iyom thô ek nambitak thêthônj ênjêk yani ma. Ñê takatu ba engothe iniñ kupik ba êvhavinj ma Wapômbênj tem endam i nena ñê thêthônj.

* 3:9: Lom 1:18-2:24; 3:23 * 3:20: Sng 143:2; Lom 7:7; Gal 2:16 * 3:22: Gal 2:16 * 3:24: Lom 5:1 * 3:29: Lom 10:12 * 3:30: Lo 6:4; Gal 3:20

Ma nê takatu ba miñ engothe iniñ kupik ami ba êvhaviñ ma Wapômbêñ tem endam i imbiñ nena nê thêthôn.

³¹ *Lêk aisê? Alalô adum êvhaviñ hi bêñ ma balabuñ tem imbitak êtôm nô m oyañ e? Mi, êvhaviñ havatho balabuñ loñ.

4

Wapômbêñ halam Ablaham nena anyô thêthôn hathak anêñ hêvhaviñ

¹ Alalô leñjimbi bumalô Ablaham. Yani hadum aisê ba habitak thêthôn?

² Yani hadum ku ba habitak thêthôn ba intu yani hatôm êmbôi, e? Mi anôn, Wapômbêñ miñ lahabi aêñ ami.

³ *Bôk eto aisê? Eto nena, “Ablaham hêvhaviñ Wapômbêñ ba intu halam yani nena anyô thêthôn.” *Môn Anôn 15:6*

⁴ Anyô te hadum ku ba anêñ anyô bêñ hêv yani vuli, êñ ma nanañ nena hêv anêñ anyô ku vuli ma miñ nanañ nena anêñ anyô bêñ hêv anêñ wapôm hadêñ yani ami.

⁵ Ma donjom anyô miñ hatôm indum ku ek imbitak thêthôn ami. Mi, hêvhaviñ Wapômbêñ iyom, ma tem Wapômbêñ endam yani nena anyô thêthôn. Wapômbêñ ma ôpatu ba halam nê kambom nena thêthôn.

⁶ Devit bôk hanañ aêñ iyom hathak avômalô takatu ba miñ idum ku ek nimbitak thêthôn ami, ma Wapômbêñ halam i nena nê thêthôn. Yani hanañ nena thêlô lêk êmô lôk leñjimavi ba hato hathak i nena,

⁷ “Nê takatu ba Wapômbêñ bôk hêv iniñ kambom vê lôk haluviñ iniñ sek, thêlô lêk êmô lôk leñjimavi.

⁸ Ma nê takatu ba bôk Wapômbêñ lapaliñ iniñ kambom, lêk êmô lôk leñjimavi.” *Karya Yey 32:1-2*

⁹ Mólônim auk aisê? Mek mavi êñ ma nê Israel takatu ba engothe kupik iyom iniñ e? Ma nê loñ buyañ takatu ba miñ engothe kupik ami? Alalô bôk anañ nena Ablaham hêvhaviñ ba intu halam yani nena anyô thêthôn.

¹⁰ Ma engothe yani kupik vêm ka Wapômbêñ halam yani nena anyô thêthôn e? Mi, bôk halam yani yôv nena anyô thêthôn.

¹¹ *Miñ engothe Ablaham kupik ami denañ ma hêvhaviñ ba Wapômbêñ halam yani nena anyô thêthôn. Vêm ma Wapômbêñ havak balabuñ nengethe kupik hatôm tabô ek injik thô nena bôk halam yani nena anyô thêthôn yôv. Aêñ ba Ablaham habitak hatôm Lambô ek nê êvhaviñ takatu ba miñ engothe iniñ kupik ami ek Wapômbêñ endam i nena nê thêthôn.

¹² Ma aêñ iyom ma Ablaham ma nê takatu ba engothe kupik lôk esopa anêñ vañgwam hathak êvhaviñ iniñ lambô. Iniñ êvhaviñ ma hatôm bumalô Ablaham anêñ ba hêvhaviñ vêm ka engothe anêñ kupik havenañ yam.

¹³ *Wapômbêñ habutiñ abô haviñ Ablaham lôk anêñ limi nena tem nê m pik sapêñ êndêñ i hathak anêñ thêthôn atu ba halêm anêñ hêvhaviñ. Ma miñ hathak anêñ hasopa balabuñ ami.

¹⁴ *Avômalô esopa abô balabuñ ba ewa nô m atu ba Wapômbêñ habutiñ abô hathak, êñ ma êvhaviñ lêk habitak hatôm nô m oyañ. Ma Wapômbêñ anêñ abô atu ba habutiñ haviñ Ablaham habitak hatôm yavoyav oyañ.

¹⁵ *Ek malê nena balabuñ hathak havôv Wapômbêñ anêñ lamanin halêm hadêñ avômalô takatu ba miñ esopa ami. Balabuñ mi, ma tem namô balabuñ lu aisê?

¹⁶ *Aêñ ba avômalô ewa nô m takatu ba Wapômbêñ habutiñ abô hathak anêñ anôn hathak iniñ êvhaviñ. Ba intu hathak anêñ wapôm ma Wapômbêñ hadum nô m êñ. Ma Wapômbêñ hik anêñ abô habutiñ haviñ Ablaham loñ hathak anêñ limi sapêñ atu ba êvhaviñ, avômalô Israel takatu ba bôk ewa anêñ balabuñ lôk avômalô loñ buyañ haviñ. Ba intu yani ma bumalô ek alalô lôkthô.

¹⁷ Hatôm abô atu ba Wapômbêñ bôk hanañ ba eto nena,

“Lêk yahatak o ek umbitak avômalô lodôn lodôn iniñ lim.” *Môn Anôn 17:5*

* **3:31:** Mat 5:17 * **4:3:** Gal 3:6 * **4:11:** Stt 17:10-11
* **4:15:** Lom 3:20; 5:13 * **4:16:** Gal 3:7

* **4:13:** Stt 17:4-6; 22:17-18; Gal 3:29 * **4:14:** Gal 3:18

Abô êṅ ma avanônṅ hêk Wapômbêṅ ma. Ablaham hêvhaviṅ yani atu ba hathak hêv lôkmala hadêṅ ṅê ṅama ma hathak halam nômkama takatu ba miṅ hamô ami, ma lôkthô ibitak aêṅ.

¹⁸ Avômalô sapêṅ leṅṅṅhabi nena nôṃ êṅ miṅ hatôm imbitak ami. Ma doṅtom Wapômbêṅ hik vuliṅ leṅsawa thô hadêṅ yani ba hanaṅ,

“Anêṃ libumi tem nimbitak aêṅ.” *Môṅ*

Anôṅ 15:5

Ma Ablaham hêvhaviṅ ba hêv ma ba intu habitak lodôṅlodôṅ iniṅ lambô.

¹⁹ *Ablaham hayala nena yani anêṅ sondabêṅ hatôm 100 ba lêk liṅkupik hayalôv. Ma Sala liṅkupik bôk hayalôv aêṅ iyom. Ma doṅtom nôṃ êṅ miṅ hatauviṅ anêṅ hêvhaviṅ ami. Mi, havalonṅ loṅ lôklokwaṅ.

²⁰ Ma miṅ hawa auk ju hathak abô atu ba Wapômbêṅ havak haviṅ yani ami. Mi, anêṅ hêvhaviṅ halumbak bêṅ ba hêv athêṅ lôkmaṅṅiṅ hadêṅ Wapômbêṅ.

²¹ Yani hayala yôv nena Wapômbêṅ hatôm indum êtôm atu ba bôk habutiṅ.

²² Ba intu

“Wapômbêṅ halam yani nena anyô thêthônṅ.” *Môṅ Anôṅ 15:6*

²³⁻²⁴ Ma abô atu ba eto nena “halam yani nena anyô thêthônṅ,” miṅ hathak Ablaham iyom ami. Mi, eto hathak alalô takatu ba êvhaviṅ Wapômbêṅ atu ba hik alalôaniṅ Anyô Bêṅ Yisu liṅ hêk ṅama. Ba intu halam alalô lôkthô atu ba aêvhaviṅ nena ṅê thêthônṅ.

²⁵ *Yisu êṅ intu Wapômbêṅ hatak ek ema esak alalôaniṅ kambom ma hik liṅ hathak loṅbô ek êpôpêk loṅôndê ek alalô nambitak thêthônṅ.

5

Alalô lêk amô labali haviṅ Wapômbêṅ

¹ Alalô aêvhaviṅ ba Wapômbêṅ halam alalô nena avômalô thêthônṅ. Aêṅ ba lêk amô labali haviṅ Wapômbêṅ hathak alalôaniṅ Anyô Bêṅ Yisu Kilisi.

² Hathak aêvhaviṅ ma yani hawa alalô ba hadô hamô Wapômbêṅ anêṅ wapôm

kapô atu ba êntêk lêk amô. Ma alalô aêv maleṅṅiṅ lôk leṅṅṅmavi ek namô Wapômbêṅ anêṅ lôkmaṅṅiṅ kapô.

³ *Ma aêṅ iyom ma alalô leṅṅṅmavi esak malaiṅ takatu ba hapôm alalô ek malê nena alalô bôk ayala nena malaiṅ takêṅ tem indum ba alalô namiṅ lôklokwaṅ.

⁴ Ma amiṅ lôklokwaṅ, êṅ ma hik thô nena alalô amô malaiṅ takêṅ lu. Ma amô malaiṅ takêṅ lu, êṅ ma havatho alalô loṅ ek nanêṃ maleṅṅiṅ.

⁵ Ma aêv maleṅṅiṅ êṅ miṅ hatôm indum alalô kapôlôṅṅiṅ malaiṅ ami. Mi, Wapômbêṅ bôk haṅgasô anêṅ lahaviṅ halôk alalô kapôlôṅṅiṅ hathak anêṅ Lovak Matheṅ atu ba hêv hadêṅ alalô.

⁶ Nodaṅô. Bôk alalô lokwaṅ mi ba apôlik hathak Wapômbêṅ ma hadêṅ anêṅ waklavônṅ atu ba yanida hatak ma hêv Yisu halêṃ ba hama hathak alalô.

⁷ Hatôm anyôla ema ek enja anyô thêthônṅ yaṅ anêṅ loṅ e? Injo, betha wakla intu anyô yaṅ hêv anêṅ lôkmala ek nêṃ anyô mavi yaṅ sa la.

⁸ *Ma doṅtom Wapômbêṅ hik anêṅ lahaviṅ alalô thô aêntêk. Alalô adum kambom denaṅ ma Kilisi hêv anêṅ lôkmala ba hama ek alalô.

⁹ *Ma lêk Wapômbêṅ halam alalô nena thêthônṅ hathak Yisu anêṅ thalaleṅ. Aêṅ ba intu nayala nena hathak yani ma tem nêṃ alalô vê êṅjêk anêṅ lamaniṅ.

¹⁰ Sêbôk ma alalô lôk Wapômbêṅ apôlik hathak i, êṅ ma hapesaṅ abô haviṅ alalô hathak Nakaduṅ anêṅ ṅama ek nambitak anêṅ ṅê môlô. Ma lêk alalô ma anêṅ ṅê môlô ba intu ayala katô nena tem nêṃ alalô bulubiṅ esak anêṅ lôkmala.

¹¹ Ma nôṃ mavi yaṅ ma aêntêk. Hathak Anyô Bêṅ Yisu Kilisi ma alalô abitak Wapômbêṅ anêṅ ṅê môlô ba intu alalô athak leṅṅṅmavi anônṅ hathak Wapômbêṅ.

Nama halêṃ anêṅ Adam ma lôkmala halêṃ anêṅ Kilisi

¹² *Kambom halêṃ pik hathak anyô doṅtom iyom ma ṅama halêṃ pik hathak

* 4:19: Stt 17:17 * 4:25: Ais 53:4-5 * 5:3: Jem 1:2-3; 1Pi 1:5-7 * 5:8: Jon 3:16; 1Jon 4:10 * 5:9: Lom 1:18; 2:5; Ep 2:3-5 * 5:12: Stt 3:6; Lom 6:23 * 5:13: Lom 4:15

kambom. Avômalô pik lôkthô idum kambom ba intu nâma hapôm sapêḅ.

13 *Abô balabuḅ mi denaḅ ma kambom bôk hamô pik yôv. Ma Wapômbêḅ miḅ hakatuḅ avômalô iniḅ kambom tomtom ami ek malê nena balabuḅ mi denaḅ.

14 Avômalô takatu ba evenḅ Adam yam ba hi hayô waklavôḅ Wapômbêḅ hêv balabuḅ hadêḅ Mose ma miḅ êmô balabuḅ lu hatôm Adam ami. Ek malê nena thêlô miḅ êmô balabuḅ kapô ami. Ma doḅtom nâma hayabiḅ thêlô sapêḅ.

Ma Adam ma hatôm anyô yaḅ atu ba haveḅ yam anêḅ dahô.

15 Adam ma anyô doḅtom, ma doḅtom hamô Wapômbêḅ anêḅ balabuḅ lu ba avômalô bêḅ anôḅ ema. Ma Yisu Kilisi, yani ma anyô doḅtom aêḅ iyom. Ma doḅtom hathak yani anêḅ wapôm ma Wapômbêḅ habi anêḅ wapôm sam ba hêv liḅsiḅ ek hêv nôḅ mavi hadêḅ avômalô bêḅ anôḅ. Ba intu wapôm atu ba Wapômbêḅ hêv ma miḅ hatôm kambom atu ba Adam hadum ami.

16 Avanôḅ biḅ, wapôm êḅ lôk kambom êḅ iniḅ anôḅ ma yaḅda yaḅda. Kambom anêḅ anôḅ ma aêntêk, Wapômbêḅ hadum abô ba hik kambom êḅ anêḅ malaiḅ thô. Ma wapôm anêḅ anôḅ ma aêntêk, hadum ḅê takatu ba idum kambom lomaloma ibitak thêthôḅ.

17 Anyô doḅtom hadum kambom ba intu nâma hayabiḅ avômalô pik sapêḅ hathak anêḅ kambom. Ma doḅtom Wapômbêḅ anêḅ wapôm ma hamô vuliḅ ek nâma ba intu avômalô takatu ba ewa Wapômbêḅ anêḅ wapôm atu ba hêv liḅsiḅ tem nimbitak thêthôḅ. Thêlô tem lovak ek kambom lo nâma ma nêḅmô lôkmala êtôm kiḅ esak anyô doḅtom, ôpêḅ ma Yisu Kilisi.

18 *Aêḅ iyom ma anyô te hadum kambom te ba intu Wapômbêḅ hadum abô hathak avômalô sapêḅ ba hik iniḅ malaiḅ thô. Ma doḅtom anyô yaḅ hadum nôḅm thêthôḅ yaḅ ba intu Wapômbêḅ halam alalô sapêḅ nena thêthôḅ ba hêv lôkmala hadêḅ alalô.

19 *Avanôḅ, anyô te anêḅ lêndôḅ kôtôḅ hadum avômalô bêḅ anôḅ ibitak ḅê idum kambom. Ma doḅtom anyô yaḅ anêḅ ha-

laḅ abô hadum avômalô bêḅ anôḅ ibitak thêthôḅ hêk Wapômbêḅ ma.

20 Wapômbêḅ hêv balabuḅ ek avômalô neyala nena thêlôniḅ kambom ma nôḅm kambom anôḅ. Ma doḅtom iniḅ kambom habitak bêḅ anôḅ, êḅ ma Wapômbêḅ anêḅ wapôm halumbak hi ba hi.

21 *Sêbôk ma kambom hathak hayabiḅ avômalô lôkthô ba hêv nâma. Ma doḅtom lêk ma Wapômbêḅ anêḅ wapôm hayabiḅ alalô ba halam alalô nena thêthôḅ ek nêḅm lôkmala atu ba tem êmô êtôm wak nôḅmbêḅ intu sapêḅ hathak alalôaniḅ Anyô Bêḅ Yisu Kilisi anêḅ athêḅ.

6

Kambom anêḅ lôklokwaḅ lêk hêv yak

1 Mólônim auk aisê? Bôk yahato yôv nena avômalô idum kambom bêḅ anôḅ, êḅ ma Wapômbêḅ anêḅ wapôm tem indumbak ni ba ni. Aêḅ ba mavi ek alalô nandum kambom lomaloma ek Wapômbêḅ anêḅ wapôm indumbak ni ba ni e?

2 Mi anôḅ! Alalô bôk atôm ḅê nâma ek kambom anêḅ lôklokwaḅ miḅ êḅbôv alalô ami ba intu hatôm nandum kambom thêthô e? Mi.

3 *Alalô takatu ba athik nâḅ lôk athak doḅtom haviḅ Yisu Kilisi bôk athik hathak anêḅ nâma haviḅ. Lemimpaliḅ e?

4 *Ba intu athik nâḅ, êḅ ma hatôm alalô ama ba elav haviḅ Kilisi. Ma hathak ôdôḅ êḅ ma Wapômbêḅ atu ba bôk hik Kilisi liḅ hêk nâma hathak anêḅ lôklokwaḅ lôkmaḅḅiḅ lêk hadum aêḅ hadêḅ alalô ek namô imbiḅ lôkmala lukmuk êḅ.

5 Alalô bôk athak doḅtom aviḅ Kilisi lôk anêḅ nâma yôv ba intu avanôḅ biḅ nena tem nasak doḅtom imbiḅ anêḅ haviyô aêḅ iyom.

6 *Alalô nayala nena alalôaniḅ kapôlôḅiḅ bô bôk ik vônô hathak a haviḅ yani ek kambom anêḅ lôklokwaḅ miḅ hatôm eyabiḅ alalô esak loḅbô ami. Ba intu kambom ma miḅ lêk alalôaniḅ alaḅ ami.

7 Ek malê nena ôpatu ba bôk hama yôv haviḅ Kilisi ma miḅ hamô kambom anêḅ lôklokwaḅ vibiḅ ami.

8 Avanôḡ biḡ nena alalô bôk ama yôv haviḡ Kilisi ba intu ayala nena tem namô lôkmala imbiḡ yani.

9 Kilisi hama vêm ma Wapômbêḡ hik yani liḡ ba intu alalô nayala nena yani miḡ hatôm ema esak loḡbô ami. ḡama anêḡ lôklokwaḡ ma lêk nôḡ oyaḡ ek yani.

10 Yani hama bôlôḡ te iyom ek imbuliḡ kambom anêḡ lôklokwaḡ. Ma lêk hamô lôkmala ek nêḡ athêḡ lôkmaḡḡiḡ êḡdêḡ Wapômbêḡ.

11 *Aêḡ iyom lemimimbi nena lêk atak kambom hatôm ḡê ḡama ma amô lôkmala haviḡ Kilisi ek nanêḡ athêḡ bêḡ êḡdêḡ Wapômbêḡ.

12 *Ba intu miḡ notak kambom ek eyabiḡ lemvimkupik ba nosopa anêḡ thethaḡak ami.

13 *Wapômbêḡ bôk hik môlô liḡ hêk ḡama ba ôḡmô lôkmala. Ba intu nôḡnêḡ amda lôk unim kupik lôbôlôbô sapêḡ êḡdêḡ Wapômbêḡ ek nindum ku takatu ba thêthôḡ. Ma miḡ notak lemvimkupik bula ek indum kambom anêḡ ku ami.

14 *Môlô ôḡmô Wapômbêḡ anêḡ wapôm kapô ma miḡ ôḡmô balabuḡ vibiiḡ ami. Ba intu kambom miḡ môlônim anyô bêḡ hathak loḡbô ami.

Thêthôḡ ma alalôaniḡ alaḡ

15 Lemimhabi aisê? Alalô amô Wapômbêḡ anêḡ wapôm kapô ma miḡ amô balabuḡ vibiiḡ ami. Ba intu hatôm nandum kambom thêthô e? Mi anôḡ.

16 *Ôpatu ba olaḡô anêḡ abô ba osopa, êḡ ma hatôm môlônim anyô bêḡ. Ba osopa kambom, êḡ ma kambom hatôm môlônim anyô bêḡ ba tem endom môlô ni ḡama. Ma aêḡ iyom ma olaḡô Wapômbêḡ anêḡ abô ba osopa, êḡ ma hatôm môlônim anyô bêḡ ba tem indum ba môlô numbitak avômalô thêthôḡ.

17 Sêbôk ma kambom ma môlônim alaḡ, ma doḡtom Wapômbêḡ hatak môlô hamô abô avanôḡ vibiiḡ ba lêk môlô ôêv kapôlômim ek olaḡô abô êḡ ba osopa. Hathak nôḡ êḡ ma nanêḡ leḡiḡmavi êḡdêḡ Wapômbêḡ.

18 Kilisi bôk hêv môlô vê hêk kambom, môlônim alaḡ bô. Ma thêthôḡ lêk habitak môlônim alaḡ lukmuk.

19 Auk êḡ ma malaiḡ ek môlô avômalô pik noyala ba intu yahêv liliḡ hathak auk pik. Sêbôk ma môlô ôêv lemvimkupik bula ek lôḡḡôlôḡ imbitak môlônim alaḡ ek kambom indumbak ni ba ni. Ma doḡtom lêk ma nôḡnêḡ lemvimkupik lôkthô ek thêthôḡ imbitak môlônim alaḡ ek êḡmbôv môlô ni êḡdêḡ matheḡ.

20 Sêbôk ma môlônim alaḡ ma kambom. Ba miḡ ôḡmô thêthôḡ anêḡ lôklokwaḡ vibiiḡ ami.

21 Ma bôk owa anôḡ alêla hêk kambom anêḡ? Mi, nôḡ takêḡ anêḡ anôḡ ma ḡama iyom ba lêk môlô mama hathak.

22 Ma doḡtom lêk Kilisi hapole môlô vê hêk kambom anêḡ lôklokwaḡ ba Wapômbêḡ lêk habitak môlônim alaḡ. Ba ku êḡ anêḡ anôḡ lêk hadum môlô ubitak matheḡ ba tem nôḡmô lôkmala êḡtôm wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ.

23 *Avômalô takatu ba idum kambom anêḡ ku tem neja kambom anêḡ vuli, êḡ ma ḡama. Ma doḡtom avômalô takatu ba êḡmô haviḡ alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi ma Wapômbêḡ tem imbi anêḡ wapôm sam oyaḡ biḡ ba nêḡ lôkmala atu ba nêḡmô êḡtôm wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ êḡdêḡ i.

7

Lêk asopa loḡôḡndê lukmuk

1 Aiyaḡ thêlô, môlô oyala balabuḡ katô ba intu oyala nena balabuḡ hayabiḡ avômalô takatu ba êḡmô lôkmala iyom. Ma takatu ba bôk ema ma mi.

2 Anêḡ ôdôḡ ma hatôm avi atu ba hawa anyô. Thai êḡmô lôkmala ma balabuḡ havalonḡ thai loḡ. Ma yamalô hama, êḡ ma balabuḡ miḡ havalonḡ yanavi loḡ ami.

3 Aêḡ ba yamalô hamô lôkmala denaḡ ma yanavi hadô ba hi hawa anyô lukmuk, êḡ ma elam yani nena avi sek. Ma doḡtom yamalô hama, êḡ ma balabuḡ miḡ havalonḡ yani loḡ ami ba intu hatôm enja anyô lukmuk ma miḡ nendam yani nena avi sek ami.

* 6:11: 2Ko 5:15; Gal 2:19 * 6:12: Stt 4:7 * 6:13: Lom 12:1 * 6:14: 1Jon 3:6 * 6:16: Jon 8:34; 2Pi 2:19
* 6:23: Lom 5:12,15 * 7:4: Lom 6:2,11

4 *Aiyaŋ thêlô, môlô ma Kilisi anêŋ liŋkupik. Ba hathak ôdôŋ êŋ, ma oma hathak balabuŋ ek miŋ eyabiŋ môlô ami ek nosak doŋtom imbiŋ anyô yaŋ. Ôpêŋ ma Kilisi, ôpatu ba Wapômbêŋ hik liŋ hêk ŋama. Aêŋ ba môlô ma Kilisi anêŋ ek uŋgwik anôŋ mavi êtôm atu ba Wapômbêŋ lahaviŋ.

5 Sêbôk atu ba alalôaniŋ kapôlôŋiŋ bô hayabiŋ alalô ma balabuŋ habisôk ek nandum kambom. Ba intu leŋviŋkupik habi alak ek nandum kambom ba anêŋ anôŋ ma ŋama.

6 *Ma doŋtom lêk alalô ama ek balabuŋ ba intu balabuŋ anêŋ lôklokwaŋ miŋ havalonŋ alalô loŋ hathak loŋbô ami. Ma nandum Wapômbêŋ anêŋ ku ba nasopa loŋôndê lukmuk atu ba Lovak Mathenŋ hik thô hadêŋ alalô. Ma miŋ nasopa balabuŋ atu ba bôk eto anêŋ loŋôndê ami.

Balabuŋ hik kambom thô

7*Aêŋ ba intu yahananŋ nena balabuŋ ma nôŋ kambom e? Mi anôŋ. Balabuŋ mi, ma tem yayala kambom aisê? Balabuŋ te hananŋ aêntêk, “Miŋ malemkilik esak anyô yaŋ anêŋ nômkama ami.” Hathak abô êŋ iyom, yahayala nena yamalenkilik hathak avômalô vi iniŋ nômkama, êŋ ma kambom.

8 Ma doŋtom kambom hawa balabuŋ êŋ ba habisôk ek yamalenkilik esak avômalô vi iniŋ nômkama lomaloma. Balabuŋ mi, ma kambom anêŋ lôklokwaŋ ma mi hatôm ŋama.

9 Sêbôk atu ba yahathônŋ balabuŋ paliŋ, êŋ ma yahasonŋ nena ya ma anyô lôkmala. Ma doŋtom balabuŋ halêm, êŋ ma hatôm kambom hawa anêŋ lôkmala hathak loŋbô ba intu yahayala nena

10 ya hatôm anyô ŋama. Aêŋ ba yahasonŋ nena balabuŋ tem nêŋ lôkmala êndêŋ ya. Ma doŋtom mi, hêv ŋama hadêŋ ya.

11 *Kambom hawa balabuŋ ba hasau ya hathak ek yandum kambom ek injik ya vônô.

12 *Aêŋ ba nananŋ aisê esak abô balabuŋ? Balabuŋ ma nôŋ kambom e? Mi, Wapômbêŋ anêŋ balabuŋ ma mathenŋ lôk thêthônŋ ma mavi.

13 Aêŋ ba nananŋ nena nôŋ mavi êŋ hik ya vônô e? Mi anôŋ! Kambom da hawa nôŋ mavi êŋ ba hadum ek injik ya vônô esak. Ba intu ayê nena kambom ma nôŋ ôvathek anôŋ.

14 Alalô nayala nena balabuŋ halêm anêŋ Lovak Mathenŋ, ma doŋtom yada ma anyô pik ba kambom ma yenaŋ alaŋ ba yahadum ku hamô yani vibiŋ.

15 *Miŋ yahayala nôŋ atu ba yahadum ami. Malêla takatu ba yalenŋhaviŋ yandum ma miŋ yahadum ami. Ma malêla takatu ba yahapôlik, êŋ ma yahathak yahadum.

16 Yahadum kambom atu ba yahapôlik hathak, êŋ ma hik thô nena yenaŋ auk halôk hathak balabuŋ anêŋ auk lôk hayala nena balabuŋ ma nôŋ mavi.

17 Kambom atu ba hamô yakapôlônŋ iyom intu havôv ya ek yandum kambom. Ma miŋ yenaŋ auk havôv ya ek yandum kambom takêŋ ami.

18 Yalenŋhaviŋ yandum malê atu ba mavi, ma doŋtom miŋ yahatôm yandum ami. Ba intu yahayala nena nômla mavi te miŋ hêk yakapôlônŋ bô ami.

19 Nôŋ mavi atu ba yalenŋ hik ya hathak ek yandum ma miŋ yahadum ami. Ma kambom takatu ba yahadô, êŋ ma yahadum havôhi thêthô.

20 Avanônŋ, nôŋ kambom takatu ba yahadô yandum ma yahathak yahadum, ba intu hik thô nena yada miŋ yahadum ami. Mi, kambom takatu ba hamô yakapôlônŋ da intu hadum nôŋ êŋ.

21 Aêŋ ba avanônŋ biŋ nena wak nômbêŋ atu ba yalenŋhaviŋ yandum mavi ma kambom hamiŋ ya loŋ siŋ.

22 Ya dahôlônŋ lamavi hathak Wapômbêŋ anêŋ balabuŋ,

23 *ma doŋtom lôklokwaŋ yaŋda hadum ku hathak yalenŋviŋkupik ba hik vovak hadêŋ balabuŋ atu ba yalenŋhaviŋ yasopa. Lôklokwaŋ êŋ ma kambom anêŋ ba lovak ek yalenŋhaviŋ atu ba havalonŋ ya ek yandum anêŋ ku.

24-25 *Aêŋ ba yenaŋ auk ma aêntêk. Yalenŋhaviŋ Wapômbêŋ anêŋ balabuŋ imbitak yenaŋ alaŋ, ma doŋtom yakapôlônŋ

* 7:6: Lom 6:4; 8:2 * 7:7: Kis 20:17; Lo 5:21 * 7:11: Stt 3:13 * 7:12: 1Ti 1:8 * 7:15: Gal 5:17 * 7:23: Gal 5:17; 1Pi 2:11 * 7:24-25: 1Ko 15:57

bô hathak hadum ba kambom habitak yenaŋ alaŋ. Ai, malaiŋ êŋ habuliŋ ya kambom anêŋ! Yalenŋvinŋkupik hathak hadum kambom ba intu havôv ya hi loŋôndê ŋama. Opalê intu hatôm nêŋ ya sa? Wapômbêŋ hathak alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi iyom intu hatôm nêŋ ya vê ênjêk kambom anêŋ lôklokwaŋ, ba intu yahananŋ yalenŋmavi hadêŋ Wapômbêŋ.

8

Lêk asopa Lovak Mathenŋ anêŋ loŋôndê lukmuk

¹ Abô takatu ba bôk yahananŋ yôv anêŋ ôdôŋ ma aêntêk. Wapômbêŋ tem miŋ indum abô ba nêŋ malaiŋ êndêŋ avômalô takatu ba êmô haviŋ Yisu Kilisi ami.

² Ek malê nena hathak Yisu Kilisi anêŋ ku, ma Lovak Mathenŋ atu ba hêv lôkmala anêŋ lôklokwaŋ hêv alalô vê hêk kambom anêŋ lôklokwaŋ atu ba havôv alalô hi ek nama.

³ Alalôaniŋ kapôlôŋiŋ bô miŋ hatôm esopa balabuŋ ami ba intu balabuŋ êŋ miŋ hatôm nêŋ alalô vê ênjêk kambom anêŋ lôklokwaŋ ami. Ma doŋtom Wapômbêŋ da hadum nôŋ êŋ hathak hêv Nakaduŋ halêm hatôm anyô pik atu ba hadum kambom. Ma hêv yani hatôm da hathak alalôaniŋ kambom ba hawa anêŋ vovaŋ.

⁴ *Yani hadum aêŋ ek balabuŋ injik anêŋ anôŋ imiŋ alalô atu ba asopa Lovak Mathenŋ anêŋ loŋôndê ma miŋ kapôlôŋiŋ bô anêŋ loŋôndê ami.

⁵ Avômalô takatu ba êmô kapôlôŋiŋ bô vibiŋ ethak leŋiŋhabi auk takatu ba kapôlôŋiŋ bô lahaviŋ. Ma doŋtom avômalô takatu ba êmô Lovak Mathenŋ vibiŋ ethak leŋiŋhabi auk takatu ba Lovak Mathenŋ lahaviŋ.

⁶ Ma avômalô takatu ba iniŋ auk hasopa kapôlôŋiŋ bô anêŋ auk tem nema. Ma doŋtom avômalô takatu ba iniŋ auk hasopa Lovak Mathenŋ anêŋ auk tem neja lôkmala ba nêŋ labali.

⁷ Avômalô takatu ba evalonŋ kapôlôŋiŋ bô miŋ hatôm nesopa Wapômbêŋ anêŋ balabuŋ ami. Ba intu miŋ esopa ami ba iniŋ auk hapôlik hathak yani.

⁸ Ma avômalô takatu ba kapôlôŋiŋ bô hayabiŋ i miŋ hatôm nindum Wapômbêŋ lamavi ami.

⁹ *Ma doŋtom môlônim kapôlômim bô miŋ hayabiŋ môlô ami ma mi. Wapômbêŋ anêŋ Lovak Mathenŋ da intu hamô môlô kapôlômim ba hayabiŋ môlô. Ma avômalô takatu ba Kilisi anêŋ Lovak Mathenŋ mi, thêlô êŋ intu miŋ yani anêŋ ami.

¹⁰ *Udum kambom ba intu unim kupik tem ema. Ma doŋtom Kilisi hamô môlô kapôlômim ba bôk ubitak avômalô thêthônŋ yôv. Aêŋ ba dahôlômim lêk hawa lôkmala anôŋ yôv.

¹¹ Wapômbêŋ bôk hik Yisu Kilisi liŋ hêk ŋama. Ma anêŋ Lovak Mathenŋ hamô môlô kapôlômim, ba hathak Lovak Mathenŋ anêŋ ku ma Wapômbêŋ tem nêŋ lôkmala êndêŋ kupik atu ba tem ema aêŋ iyom.

Lovak Mathenŋ hadum ba alalô abitak Wapômbêŋ nali

¹² Aêŋ ba aiyaŋ thêlô, alalôaniŋ ku hêk ek nasopa Lovak Mathenŋ anêŋ auk ma miŋ nasopa kapôlôŋiŋ bô anêŋ auk esak loŋbô ami.

¹³ *Môlô osopa unim kapôlômim bô anêŋ auk, êŋ ma tem noma. Ma doŋtom uik kambom atu ba kapôlômim bô lahaviŋ vônô hathak Lovak Mathenŋ, êŋ ma tem nôŋ lôkmala.

¹⁴ Wapômbêŋ anêŋ avômena ma avômalô takatu ba Lovak Mathenŋ halom i.

¹⁵ * *Wapômbêŋ hêv anêŋ Lovak Mathenŋ hadêŋ alalô. Ma Lovak Mathenŋ hadum ek alalô nambitak Wapômbêŋ da anêŋ avômena ba intu alaŋ nena, "Aba, Wakamik!"* Ma miŋ hatak alalô hamô yani vibiŋ ek nakô esak loŋbô ami.

¹⁶ *Ma Lovak Mathenŋ hathak hik alalôaniŋ auk loŋ nena alalô ma Wapômbêŋ anêŋ avômena anôŋ.

¹⁷ Alalô ma Wapômbêŋ anêŋ avômena ba intu tem alalô naja nôŋ mavi takatu

* **8:4:** Gal 5:16,25 * **8:9:** 1Ko 3:16; 12:3 * **8:10:** Gal 2:20 * **8:13:** Gal 6:8; Kol 3:5 * **8:15:** 2Ti 1:7 * **8:15:** Gal 4:5-7; ALK 21:7 * **8:15:** 'Aba' anêŋ ôdôŋ nena 'wakamik' hathak Abô Alam. Nôŋgô Mak 14:36. * **8:16:** 2Ko 1:22

ba yani bôk habutiņ haviņ anêņ avômalô. Avanôņ, tem naja nôm mavimavi takêņ anêņ Wapômbêņ imbiņ Kilisi. Ma lêk awa vovaņ hatôm yani bôk hawa, êņ ma tem naja athêņ lôkmaņgiņ imbiņ yani.

Lôkmaņgiņ tem imbitak embeņ yam

¹⁸ Avanôņ, Wapômbêņ tem injik anêņ lôkmaņgiņ thô ek namô kapô. Ba intu yalenhabi nena malaiņ lomaloma takatu ba lêk hapôm alalô, êņ ma nôm oyaņ lôkthô.

¹⁹ Nômkama sapêņ atu ba Wapômbêņ hapesaņ ma êvsoņ ba eyabiņ ek nêgê waklavôņ atu ba tem yani injik anêņ avômena thô.

²⁰⁻²¹ *Ek malê nena nômkama pik sapêņ lêk êmô mayaliv. Wapômbêņ habuliņ hathak Adam anêņ kambom ba hêv malaiņ hadêņ nôm takêņ. Ma nôm takêņ miņ leņiņhaviņ aêņ ami. Nômkama takatu ba hapesaņ lêk epalê ba hatôm êmô koladôņ. Ma doņtom wak te tem nê m nôm takêņ vê ênjêk koladôņ êņ ba nede yaņ imbiņ Wapômbêņ anêņ avômena takatu ba êmô anêņ lôkmaņgiņ kapô. Ba intu nômkama lôkthô lêk êv maleņiņ.

²² Alalô ayala nena nômkama sapêņ atu ba Wapômbêņ bôk hapesaņ ma lôkthô lêk elaņ ba elom even hatôm avi lavuvi ek embathu aleba lêk.

²³ *Vovaņ êņ lêk hapôm alalô haviņ ma miņ nômkama iyom ami. Wapômbêņ bôk hêv Lovak Matheņ yôv hatôm nôm mavi môņ hadêņ alalô. Ba intu alalôaniņ kapôlôņiņ halaņ ba halom haveņ ba hayabiņ wak atu ba alalô tem nambitak êtôm Wapômbêņ da anêņ avômena anôņ lôk nê m kupik lukmuk êndêņ alalô.

²⁴ Avanôņ, Wapômbêņ bôk hêv alalô bulubiņ yôv, ma doņtom miņ alalô ayê balabuņ anêņ anôņ sapêņ hathak maleņiņ ami denaņ. Ba intu aêv maleņiņ ba ayabiņ anêņ anôņ. Avômalô miņ ethak eyabiņ nô m takatu ba bôk ewa yôv ami. Mi.

²⁵ Ma aêņ iyom ma alalô aêv maleņiņ hathak nô m takatu ba miņ bôk ayê ami denaņ. Ba intu amô maliņyaô ba ayabiņ.

²⁶ Ma Lovak Matheņ hathak hêv alalô sa haviņ. Alalô lokwaņ mi ba athôņ nena

nateņ mek aisê. Êņ ma Lovak Matheņ da hêv alalô sa ba hateņ mek hatôm kapô halaņ iyom ma abô mi.

²⁷ *Ma Wapômbêņ atu ba hayala kapôlôņiņ sapêņ halaņô ba hayala Lovak Matheņ anêņ mek êņ. Ek malê nena Lovak Matheņ hateņ mek ek avômalô matheņ hatôm Wapômbêņ anêņ lahaviņ.

Avômalô takatu ba Wapômbêņ halam tem nêtôm Kilisi

²⁸ *Alalô ayala nena Wapômbêņ hathak hawa nômkama nômbêņ atu ba habitak ba hadum ek nô m mavi imbitak ek avômalô takatu ba leņiņhaviņ yani. Thêlô ma yani bôk halam i yôv hatôm yanida anêņ lahaviņ.

²⁹ *Sêbôk atu ba môņ anôņ ma Wapômbêņ bôk hayala i yôv ba habi baņ hayôhêk i ek nimbatak êtôm yanida Nakaduņ Kilisi. Hadum aêņ ek Kilisi imbitak anyô môņ ek iviyaņ lôk livi nômbêņ atu ba even yam.

³⁰ Ma avômalô takatu ba bôk habi baņ hayô hêk i yôv intu halam i haviņ. Ma takatu ba bôk halam i yôv ma hayê i nena nê thêthôņ haviņ. Ma takatu ba bôk hayê i nena thêthôņ ma tem nê m deda lôkmaņgiņ êndêņ i imbiņ.

Nôm late miņ hatôm nê m alalô vê ênjêk Wapômbêņ anêņ lahaviņ ami

³¹ *Aêņ ba alalô nanaņ aisê esak nô m takatu ba Wapômbêņ hadum? Yani hamiņ haviņ alalô, êņ ma opalê hatôm êmô alalô lu? Mi anôņ!

³² Wapômbêņ hatak Nakaduņ halôk nê kambom baheņiņ ba hama hathak alalô sapêņ ma miņ havasiņ ami. Aêņ ba intu nayala nena tem injik anêņ lawapôm sam ba nê m mek lomaloma êyô êmô loņ imbiņ ek nê m alalô sa.

³³ *Wapômbêņ da bôk habi baņ hayôhêk alalô yôv. Ba intu opalê hatôm enaņ alalôaniņ kambom bêņ? Mi anôņ, Wapômbêņ da bôk halam alalô yôv nena thêthôņ!

³⁴ Ba intu opalê la tem nenaņ nena alalô naja kambom anêņ vovaņ? Mi anôņ. Ek malê nena Yisu Kilisi atu ba bôk hama

* 8:20-21: Stt 3:17-19 * 8:23: 2Ko 5:2-4 * 8:27: Sng 139:1 * 8:28: Ep 1:11 * 8:29: Kol 1:18; Hib 1:6 * 8:31: Sng 118:6 * 8:33: Ais 50:8-9

ma haviyô hathak loṅbô ba lêk hamô Wapômbêṅ baṅ vianôṅ ba hathak hanaṅ hik lambô liṅ ek nêṁ alalô sa.

³⁵ Malê te hatôm êmbôv alalô vê ênjêk Kilisi anêṅ lahaviṅ alalô? Malaiṅ lomaloma lôk vovaṅ ma avômalô ethaṅ alalô lôk bôm bêṅ lôk amô thavuthiṅ hathak nômkama ma kambom takatu idum ek nijik alalô vônô mena ele alalô vônô hathak biṅ, nôṁ takêṅ hatôm êmbôv alalô vê e? Mi anôṅ!

³⁶ Hatôm bôk eto nena, “Yêlô ma anêṁ avômalô ba intu ethak idum ek nijik yêlô vônô wak nômbêṅ intu.

Yêlô hatôm boksipsip atu ba evaloṅ ek nijik vônô.” *Kapya Yey 44:22*

³⁷ Ma donṅtom malaiṅ takêṅ miṅ hatôm êmô alalô lu ami. Mi, hathak Kilisi atu ba lahaviṅ alalô, alalô lovak ba ik nôṁ takêṅ sapêṅ sesoṅ.

³⁸ Yenaṅ auk thektheke nena nômlate miṅ hatôm êmbôv alalô vê ênjêk Wapômbêṅ anêṅ lahaviṅ ami. Mi anôṅ! Alalô ama mena amô lôkmala, mena aṅela la lôk ṅgôk la, mena nôṁ takatu ba lêk hamô mena tem nimbitak embeṅ yam, mena lôklokwaṅ la,

³⁹ mena nômkama vuliṅ lôk nômkama vibinṅ, mena nômlate atu ba Wapômbêṅ hapesaṅ tem nêṁ alalô vê ênjêk Wapômbêṅ anêṅ lahaviṅ atu ba halêṁ anêṅ alalôaniṅ Anyô Bêṅ Yisu Kilisi e? Mi anôṅ!

9

Pol lahiki hathak avômalô Israeḷ

¹ Yahamô haviṅ Kilisi ba intu abô alêla takatu ba tem yanaṅ ma avanôṅ iyom. Miṅ yahasau môlô ami. Mi, yenaṅ auk ma Lovak Mathêṅ hik loṅ haviṅ.

² Wak nômbêṅ intu ma yakapôlôṅ malaiṅ kambom ba vovaṅ bêṅ halinṅ ya

³ *hathak yenaṅ avômalô, thêlô ma yêlô ôdôṅ te iyom. Yalenṅhaviṅ thêlô nêṁmimbinṅ ek Wapômbêṅ nêṁ thêlô bulubinṅ. Hêv thêlô bulubinṅ, êṅ ma hatôm nêṁ ya vê ênjêk Kilisi ba imbi ya êndôk loṅ atum ek nêṁ thêlô sa.

⁴ *Yahanaṅ hathak avômalô Israeḷ iyom. Wapômbêṅ bôk halam i yôv ek nimbitak anêṅ avômena ma hik anêṅ lôkmaṅgiṅ thô hadêṅ i. Ma havak tabô lôk habutiṅ abô

haviṅ iniṅ limi. Ma hêv balabuṅ lôk hadôṅ i ek nêṁem yeṅ êndêṅ yani.

⁵ Iniṅ limi bôbô ma ṅê lôk athêṅ bêṅ. Ma Kilisi halêṁ pik hatôm anyô ba habitak anêṅ iniṅ thalaleṅ. Yanida ma Wapômbêṅ ma nômkama lôkthô anêṅ alaṅ. Nambô anêṅ athêṅ esak leṅ êtôm wak nômbêṅ intu sapêṅ. Avanôṅ.

Wapômbêṅ anêṅ loṅôndê halam anêṅ avômalô

⁶ Wapômbêṅ bôk havak abô haviṅ avômalô Israeḷ. Ma lêk Israeḷ bêṅ anôṅ êdô Kilisi, ma donṅtom Wapômbêṅ anêṅ abô miṅ hêv yak ami. Ek malê nena avômalô takatu ba ibitak anêṅ Israeḷ, vi atu ba Wapômbêṅ halam iyom intu Israeḷ anôṅ ma vi ma mi.

⁷ Ma aêṅ iyom ma limi lukmuk takatu ba ibitak anêṅ Ablaham ma miṅ Ablaham nali sapêṅ ami. Mi, vi atu ba ibutiṅ abô hathak iyom intu nali anôṅ ma vi atu ba mi ma mi. Hatôm Wapômbêṅ bôk hanaṅ hadêṅ Ablaham nena,

“Aisak nali iyom intu libumi lukmuk tem nimbitak.” *Môṅ Anôṅ 21:12*

⁸ *Abô êṅ anêṅ ôdôṅ nena avômena takatu ba Wapômbêṅ habutiṅ abô hathak iyom intu ba Wapômbêṅ anêṅ nali. Ma avômena takatu ba Ablaham habi vê, thêlô ma miṅ Ablaham nali anôṅ ami.

⁹ Abô êṅ ma hatôm abô atu ba bôk ibutiṅ ba hanaṅ,

“Sondabêṅ yaṅ endake yahale halêṁ hathak loṅbô ma Sala tem embathu okna te.” *Môṅ Anôṅ 18:10,14*

¹⁰ Okna êṅ ma bumalô Aisak. Vêṁ ma hawa Lebeke ba havathu amena lopopek.

¹¹⁻¹² Amena ju êṅ mi denaṅ ma Wapômbêṅ hanaṅ hadêṅ Lebeke aêntêk,

“Amena yaṅ bêṅ tem imbitak yaṅ molok anêṅ anyô ku.” *Môṅ Anôṅ 25:23*

Odaṅô! Amena ju êṅ mi denaṅ ba miṅ idum kambom lo mavi la ami. Ma donṅtom abô êṅ habitak môṅ ba hik thô nena Wapômbêṅ hathak habi baṅ hayôhêk avômalô hatôm yanida anêṅ auk atu ba bôk lahabi. Ma miṅ hathak iniṅ ku ami. Mi, halam i hathak yanida anêṅ lahaviṅ.

¹³ Hatôm bôk eto nena,

* **9:3:** Kis 32:32 * **9:4:** Kis 4:22; Sng 147:19; Lom 15:8; Hib 9:5 * **9:8:** Gal 4:23

“Yalenhavinĵ Jekop, ma yahadô yanĵ bêĵ Isau”.

Mal 1:2-3
 14 Aêĵ ba nananĵ aisê? Wapômbêĵ hadum aêĵ ma miĵ thêthônĵ ami e? Mi anônĵ!

15 Yani bôk hanaĵ hadêĵ Mose nena, “Yakapôlônĵ hik ya hathak anyôla, êĵ ma tem yanêm yakapôlônĵ ek ôpêĵ.

Ma yalenhavinĵ yanêm anyôla sa, êĵ ma tem yanêm ôpêĵ sa.” *Etak Ijip 33:19*

16 *Aêĵ ba intu Wapômbêĵ habi banĵ hayôhêk avômalô hathak yanida anêĵ lahiki. Ma miĵ hathak iniĵ ku lôk lenĵhavinĵ ami.

17 Hatôm bôk eto Wapômbêĵ anêĵ abô hadêĵ Pelo aêntêk,

“Yahatak o hatôm kiĵ ek yangik yenaĵ lôklokwanĵ thô esak o ek avômalô pik sapêĵ neyala yenaĵ athêĵ.” *Etak Ijip 9:16*

18 Ba intu Wapômbêĵ lahavinĵ nêm kapô ek anyôla, êĵ ma hêv kapô ek ôpêĵ. Ma lahavinĵ indum avômalô vi lenĵôndônĵ kôtônĵ, êĵ ma hadum thêlô lenĵôndônĵ kôtônĵ.

19 Môlô te tem endanô abô êĵ ba enaĵ, “Aisê ka Wapômbêĵ hanaĵ avômalô lenĵôndônĵ kôtônĵ iniĵ kambom bêĵ? Thêlô miĵ hatôm netak Wapômbêĵ anêĵ lahavinĵ ba nesopa iniĵ lenĵhavinĵ ami, aêĵ e?”

20 *Ma donĵtom o anyô alê ba hôwê Wapômbêĵ anêĵ abô viyanĵ? Hatôm nôm atu ba epesaĵ, enaĵ êndêĵ ôpatu ba hapesaĵ yani nena, “Hopesaĵ ya aêĵ eka?”

21 *Ôpatu ba hapesaĵ uĵ hatôm enja pik tôktôk ba epesaĵ uĵ ek indum ku mavi-mavi esak lôk epesaĵ uĵ ek indum ku oyaĵ esak imbiĵ e?

22 Ma aêĵ iyom ma Wapômbêĵ da hatôm esopa anêĵ lahavinĵ ba injik anêĵ lôklinĵyak lôk lamanĵ thô ba imbuliĵ nê takatu ba bôk epesaĵ i yôv ek neja vovaĵ. Ma donĵtom mi, havalonĵ kapô lonĵ ba miĵ habuliĵ nê takêĵ kethêĵ ami.

23 Yani hadum aêĵ ek injik anêĵ lôkmanĵiĵ anônĵ thô êndêĵ avômalô ôdônĵ yanĵ atu ba lahiki hathak. Yani bôk hapesaĵ i yôv ek nêm anêĵ lôkmanĵiĵ êndêĵ i.

24 Avômalô takêĵ ma alalô takatu ba Wapômbêĵ bôk halam yôv, avômalô Israeĵ lôk avômalô lonĵ buyanĵ havinĵ.

25 Hathak avômalô lonĵ buyanĵ ma Wapômbêĵ bôk hanaĵ hadêĵ Hosea nena, “Avômalô takatu ba miĵ yenaĵ ami ma tem yandam i nena ‘yenaĵ avômalô’.

Ma avômalô takatu ba miĵ yalenhavinĵ i ami ma tem yandam i nena ‘avômalô takatu ba yalenhavinĵ videdaunĵ.’”

Hosea 2:23

26 Lôk hanaĵ nena,

“Lonĵ atu ba bôk yahananĵ hadêĵ thêlô nena, ‘Môlô ma miĵ yenaĵ avômalô ami’, lonĵ êĵ ma tem nendam thêlô nena, ‘Wapômbêĵ Lôkmala anêĵ nali.’”

Hosea 1:10

27 Ma hathak avômalô Israeĵ ma plopet Aisaia bôk halaĵ nena,

“Avômalô Israeĵ ma hatôm thathe ngwêk danĵ,

ma donĵtom Anyô Bêĵ tem nêm auviĵna iyom bulubiĵ.

28 Ek malê nena Anyô Bêĵ tem esopa anêĵ indum abô esak avômalô pik sapêĵ ba injik danĵ siĵ kethêĵ oyaĵ.” *Aisaia 10:22-23*

29 Abô êĵ ma hatôm abô yanĵ atu ba Aisaia bôk hatô nena,

“Anyô Bêĵ Lôklokwanĵ Lôkthô Anêĵ Ôdônĵ miĵ hadô alalô doho ek namô lôkmala ami,

êĵ ma alalô lôkthô tem nambitak vonĵgovaĵ oyaĵ êtôm Sodom lo Gomola.” *Aisaia 1:9*

Avômalô Israeĵ miĵ esopa lonĵôndê êvhavinĵ ami

30 Aêĵ ba alalô nananĵ aisê? Avômalô lonĵ buyanĵ miĵ idum ek nimbatak thêthônĵ ami, ma donĵtom ibitak thêthônĵ hathak iniĵ êvhavinĵ.

31 Ma avômalô Israeĵ esopa balabuĵ ek nimbatak thêthônĵ, ma donĵtom miĵ ibitak thêthônĵ ami.

32 Eka? Thêlô esoĵ nena tem nimbatak thêthônĵ esak iniĵ ku esopa balabuĵ ma miĵ hathak iniĵ êvhavinĵ ami. Thêlô evak valu vuviyathiĵ atu silili ba habi i pônĵêĵ.

33 Hatôm bôk eto nena,

“Odanô! Yahatak valu yaônate hamô Saion ek ende anyô liliĵ ba imbi i pônĵêĵ

lôk valu bêñ te ek nembak silili ba nênem yak.
Ma avômalô takatu ba êvhaviñ yani tem miñ nênem mama êndêñ i ami.”
Aisaia 8:14; 28:16

10

Israel miñ eyala Wapômbêñ anêñ loñôndê ek nimbítak thêthôñ ami

¹ Aiyañ thêlô, yakapôlôñ lahaviñ yenañ avômalô Israel nêpôm Wapômbêñ anêñ bulubiñ ba intú yahaten mek ek thêlô.

² Yahanañ avanôñ nena thêlô ethak lôklokwañ ek nesopa Wapômbêñ, ma doñtom miñ eyala loñôndê êñ katô ami.

³ Thêlô miñ eyala loñôndê atu ba Wapômbêñ bôk hapôpêk ek endam avômalô nena thêthôñ ami. Mi, esopa thêlôda iniñ loñôndê ek nimbítak thêthôñ. Ba intú miñ êwê Wapômbêñ anêñ lahaviñ êñ vibinñ ami.

⁴ Kilisi ma balabuñ anêñ ðañ ba intú avômalô takatu ba êvhaviñ yani ibítak thêthôñ hêk Wapômbêñ ma.

⁵ Mose bôk hatô abô hathak loñôndê balabuñ atu ba avômalô nesopa ek nimbítak thêthôñ ma aêntêk,

“Nê takatu ba esopa abô balabuñ dedaun mavi ma miñ êv yak hathak bute ami intú tem neja lôkmala.” *Wok Plis 18:5*

⁶ Ma doñtom loñôndê atu ba avômalô nimbítak thêthôñ esak nênemimbinñ ma miñ malainñ hatôm loñôndê nesopa abô balabuñ ami, ma mi. Hatôm bôk eto nena,

“Môlô miñ nosonñ nena unim ku bêñ hêk ek nosak leñ ba unu ami.” *Lo 30:12*

Mi, Kilisi bôk halêm yôv ba intú notak auk êñ.

⁷ Ma hatôm bôk eto nena,

“Môlô miñ nosonñ nena unim ku bêñ hêk ek unu loñ ñama ami.” *Lo 30:13*

Mi, Wapômbêñ bôk hik yani liñ yôv hêk loñ ñama ba intú notak auk êñ.

⁸ Loñôndê nanênimbinñ miñ hanañ hathak nandum ku takêñ ami. Mi, hanañ nena,

“Wapômbêñ anêñ abô lêk habobo môlô ba hamô vemimbôlêk lôk kapôlômim yôv.” *Lo 30:14*

Abô nênemimbinñ êntêk intú yêlô athak anañ hadêñ môlô.

⁹ Aêntêk nena honañ bêñ hale vembôlêk nena, “Yisu ma Anyô Bêñ” lôk hôêvhaviñ hêk kapôlôm nena Wapômbêñ hik yani liñ hêk ñama, êñ ma Wapômbêñ tem nêñ o bulubiñ.

¹⁰ Ek malê nena hêk kapôlôñiñ ma avômalô ethak êvhaviñ ba Wapômbêñ dalam i nena ñê thêthôñ. Ma hale veññbôlêk ma avômalô ethak enañ iniñ êvhaviñ bêñ ba Wapômbêñ hêv i bulubiñ.

¹¹ Hatôm Wapômbêñ anêñ kapya bôk hanañ nena,

“Opalêla takatu ba êvhaviñ yani ma tem miñ nênem mama êndêñ i ami.” *Aisaia 28:16*

¹² *Anyô Bêñ doñtom êñ iyom intú avômalô pik sapêñ iniñ Anyô Bêñ. Ba intú abô êñ hanañ hathak avômalô sapêñ, avômalô Israel lôk avômalô loñ buyañ haviñ. Ma takatu ba elam yani ma hathak hêv anêñ wapôm anôñ hadêñ i.

¹³ *Hatôm bôk eto nena,

“Lôkthô atu ba elam Anyô Bêñ anêñ athên ma tem neja bulubiñ.” *Joel 2:32*

¹⁴⁻¹⁵ Avômalô takatu ba miñ êvhaviñ Anyô Bêñ ami ma tem nendam yani aisê? Môñ ma nanêñ anyô ek enañ Abô Mavi êñ bêñ. Ma hanañ bêñ ba elañô, êñ ma tem nênemimbinñ ba nendam yani ek nêñ thêlô bulubiñ. Hatôm bôk eto nena,

“Avômalô takatu ba elañô Abô Mavi, thêlô êbôï hathak ñê takatu ba ewa abô êñ ba êyô enañ.” *Aisaia 52:7*

¹⁶⁻¹⁷ Aêñ ba avômalô ethak elañô abô hathak Kilisi vêm ka êvhaviñ Abô Mavi takatu ba elañô. Ma doñtom avômalô Israel naju iyom ewa Abô Mavi êñ thô. Hatôm bôk Aisaia hanañ,

“Anyô Bêñ, opalê hêvhaviñ abô takatu ba yêlô anañ hadêñ i? Mi la.” *Aisaia 53:1*

¹⁸ Ma malê te hapôm Israel ba thêlô bêñ anôñ miñ êvhaviñ ami? Thêlô miñ elañô Abô Mavi ami e? Mi, bôk elañô yôv. Hatôm bôk eto nena,

“Abô êñ bôk havenñ mayaliv ba hi hayô pik anêñ ðañ.” *Kapya Yen 19:4*

* **10:12:** Ap 15:9 * **10:13:** Jol 2:32

19-21 Avanôn, Israel elanô, ma donjom êthôn anêj ôdôn palij e? Mi, thêlô bôk elanô ba eyala yôv ma donjom miñ êvhavinj ami. Lemimimbi abô atu ba Aisaia bôk hato hathak Israel nena,

“Wak nômbênj intu ma yahalek yabahen hadênj môlô,

ma donjom môlô ma nê auk thekthek lôk lemimôndônj kôtônj.” *Aisaia 65:2*

Ba intu Wapômbênj hanan ba Mose hato aêntêk,

“Tem yanêm mek mavi êndênj avômalô athênj mi lôk auk mi ek yandum môlô Israel malenjinj kilik lôk lenjinjanja.” *Lo 32:21*

Ma Aisaia miñ hakô ami ma hanan auk êj bênj nena,

“Avômalô takatu ba miñ êbôlêm ya ami intu bôk êpôm ya yôv.

Ma avômalô takatu ba miñ enan hik ya lij ami ma tem yangik ya thô êndênj i.” *Aisaia 65:1*

11

Wapômbênj miñ havôlijj dôm ek Israel ami

1* Aênj ba intu yahanan hik môlô lij nena Wapômbênj hapôlik ek anêj avômalô Israel e? Milôk. Yada ma anyô Israel te ma Abrahama anêj lim ba yahabitak anêj Benjamin anêj ôdôn ba intu oyala nena Wapômbênj miñ hapôlik ek Israel ami.

2 Sêbôk atu ba môj anôn ma Wapômbênj bôk lahavinj thêlô yôv ba intu miñ hapôlik hathak anêj avômalô ami. Lemimimbi Wapômbênj anêj kapya bu atu ba hanan hathak Elia. Yani hatatale avômalô Israel ba hanan hadênj Wapômbênj nena,

3 “Anyô Bênj, thêlô ik anêm plopet pôpônô lôk ik anêm lonj êbôk da pepesa. Ma yada iyom êntêk yahamô denan ba thêlô idum ek nijik ya vônô imbinj.” *I Kij 19:10,14*

4 Ma donjom Wapômbênj hanan aisê hadênj Elia? Hanan,

“Yahavalonj avômalô Israel hatôm 7,000 takatu ba miñ êv yen hadênj Ngôk Baal ami lonj hatôm yada yenan. Ma miñ o iyom ami.” *I Kij 19:18*

5 Ma lêk aênj iyom, Wapômbênj hik anêj wapôm sam ba halam avômalô Israel auginna.

6* Yani habi anêj wapôm sam ba halam thêlô. Ma miñ hathak iniñ ku ami. Hêv hathak iniñ ku, êj ma miñ wapôm anôn ami.

7 Abô êj anêj ôdôn ma aêntêk. Avômalô Israel idum lôklokwanj ek nimbitak thêthônj ênjêk Wapômbênj ma, ma donjom mi. Vi atu ba Wapômbênj halam iyom intu ibitak thêthônj. Ma vi dedaun ma hadum thêlônij auk thekthek.

8 Hatôm Wapômbênj anêj kapya hanan, “Wapômbênj bôk hadum ba thêlô lenjinjalainj.

Ma bôk hik malenjinj sinj ek miñ nêgê ami.

Ma bôk habi lenjônônj sinj ek miñ nedañô ami.

Ba bôk êmô aênj aleba lêk.” *Lo 29:4; Aisaia 29:10*

9 Ma hatôm bôk ba Devit hanan hadênj Wapômbênj hathak avômalô Israel nena,

“Undum nôm mavi atu ba thêlô ethak eyanj imbitak êtôm adêk ek embalonj thêlô lonj ek nêntêm yak ba neja malainj êtôm iniñ vuli.

10 Ômbi thêlô malenjinj sinj ek miñ nêgê tak ami, ma wak nômbênj intu ma thêlô dôminj lokwanj da lokbanj ênjêk aênj.” *Kapya Yen 69:22-23*

Wapômbênj hawa alokwanj bomanj thanan ba hagêgê lonj havin alokwanj yôhok

11* Ba intu yahanan hadênj môlô hathak Israel aêntêk. Thêlô êv yak ba miñ hatôm nimbiyô esak lonj bô ami e? Mi anôn, tem nimbiyô esak lonj bô. Ma donjom hathak iniñ kambom ma Wapômbênj hêv avômalô lonj buyan bulubinj ek batu nêgê ba malenjinj kilik esak.

12 Hathak iniñ kambom lôk etak Wapômbênj ma avômalô pik sapênj lôk avômalô lonj buyan ewa mek mavi. Vêm ba ele i liliñ, êj ma oyala nena tem neja mek mavi bênj anôn êmônj ek yan bô.

* 11:1: 1Sml 12:22; Sng 94:14; Plp 3:5 * 11:6: Gal 3:18

* 11:11: Ap 13:46

13 Yahato abô êntêk hadêñ mólô avômalô loñ buyañ. Wapômbêñ bôk halam ya ek yambitak avômalô loñ buyañ iniñ aposel ba yalenmavi hathak ku êñ. Ba intu yahadum ku êñ dedauñ mavi

14 ek batu yenañ avômalô Israeñ nêgê nômmavi takatu ba Wapômbêñ hadum hathak mólô ba maleññkilik esak ek Wapômbêñ nêmm doho bulubiñ.

15 Lêk ma Wapômbêñ hatak avômalô Israeñ ba intu avômalô pik sapêñ ethak doñtom haviñ Wapômbêñ. Ma haveñ yam atu ba Wapômbêñ hawa i hathak loñbô, êñ ma tem êtôm iviyô hêk ñama.

16 Alalô ayala nena êbôk polom ba êv bute hadêñ Wapômbêñ, êñ ma polom lôkthô habitak mathen. Ma alokwan oliv ñgalôk mathen ma anêñ thanañ sapêñ ma mathen haviñ. Ma aêñ iyom ma avômalô Israeñ iniñ limi bôbô bôk mathen ba intu limi lukmuk ma tem mathen aêñ iyom.

17 *Avômalô Israeñ ma hatôm alokwan oliv yôhok êñ. Ma mólô avômalô lôñ buyañ ma hatôm alokwan oliv bomañ. Ma Wapômbêñ hale oliv yôhok anêñ thanañ doho vê, ma hawa mólô oliv bomañ anêñ thanañ ba hagêgê loñ hathak oliv yôhok. Ba intu mólô othak doñtom haviñ thanañ vi atu ba hamô denañ ba owa pik anêñ lêñlêñ atu ba oliv ñgalôk havôv.

18 Aêñ ba miñ nobam amda ba nonañ nena yêlô awa alokwan yôhok thanañ anêñ loñ ami. Mólô ma thanañ oyañ ma Israeñ limi ma ñgalôk, ma ñgalôk êñ intu havatho mólô loñ ma miñ mólô ovatho a êñ anêñ ñgalôk loñ ami.

19 Ma doñtom mólô doho tem nonañ nena, “Wapômbêñ hale thanañ doho vê ek yêlô naja iniñ loñ.”

20 Avanôñ, ma doñtom lemimimbi nena Wapômbêñ hadabêñ i kisi hathak miñ êvhaviñ ami ma hawa mólô hathak unim ôêvhaviñ. Ba intu nôkô ek Wapômbêñ ba miñ nobam amda ami.

21 Wapômbêñ bôk hadabêñ alokwan yôhok da anêñ thanañ vi kisi yôv, ma hatôm edabêñ mólô kisi imbiñ.

22 *Ba intu lemimimbi nena Wapômbêñ

hathak mayôhok lôk mathêlêv haviñ. Yani mathêlêv hadêñ avômalô takatu ba êv yak, ma mayôhok hadêñ mólô takatu ba ômô anêñ mayôhok kapô ba miñ notak ami. Ma otak, ma tem edabêñ mólô kisi imbiñ.

23 Ma avômalô Israeñ ele i liliñ ba êvhaviñ, êñ ma tem Wapômbêñ êgêgê i loñ esak alokwan atu esak loñbô. Yani hatôm indum aêñ.

24 Ek malê nena Wapômbêñ bôk hale mólô vê hêk oliv bomañ ba hagêgê loñ hathak oliv yôhok yôv. Alokwan êñ ma miñ unim ami. Ba intu miñ malaiñ ek êgêgê oliv yôhok da anêñ thanañ esak loñbô ami.

Wapômbêñ lahaviñ injik anêñ lahiki thô êndêñ avômalô sapêñ

25 Aiyañ thêlô, yalenhaviñ mólô noyala abô lôk kup êntêk ek miñ nômbôam ami. Abô lôk kup êñ ma aêntêk. Avômalô Israeñ vi iniñ kapôlôññ lêk thektheke ba tem nêmmô aêñ endeba avômalô lôñ buyañ takatu ba Wapômbêñ halam i, nênnemimbiñ ba nêyô ek yani am.

26 *Êñ ma tem yani nêmm Israeñ sapêñ bulubiñ. Hatôm bôk eto abô atu ba Wapômbêñ hanañ nena,

“Anyô hêv bulubiñ tem êlêmm anêñ Saion, ma tem injik avômalô Israeñ liliñ êñjêk iniñ kambom.

27 *Êñ ma tem yalenimbi tabô atu ba bôk yahavak haviñ i nena tem yanêmm iniñ kambom vê.” *Aisaia 59:20-21*

28 Avômalô Israeñ miñ ewa Abô Mavi thô ami ba intu Wapômbêñ hapôlik hathak i. Nôm êñ hêv mólô avômalô loñ buyañ sa. Ma doñtom Wapômbêñ bôk halam thêlô ba havak balabuñ haviñ iniñ limi ba intu lahaviñ thêlô denañ.

29 Ek malê nena Wapômbêñ hathak halam avômalô ba hêv mek hadêñ i ma tem miñ lapaliñ i ba nêmm anêñ mek vê esak loñbô ami.

30 Bôk mólô avômalô loñ buyañ lemimôndôñ kôtôñ hadêñ Wapômbêñ. Haveñ yam ma avômalô Israeñ leniñôndôñ kôtôñ haviñ ba intu Wapômbêñ hêv kapô hadêñ mólô.

31 Ma aêḡ iyom ma avômalô Israeḡ lêk leḡḡôndôḡ kôḡôḡ ba Wapômbêḡ hêv kapô ek môlô. Hadum aêḡ ek wak te ma tem nêḡ kapô ek thêlô imbiḡ.

32 Wapômbêḡ hatak avômalô sapêḡ ek ne-sopa iniḡ leḡḡôndôḡ kôḡôḡ ek injik anêḡ lahiki thô êndêḡ thêlô sapêḡ.

Nambô Wapômbêḡ anêḡ athêḡ

33 *Aiyê, yahasonḡ kambom hathak Wapômbêḡ anêḡ wapôm lôk anêḡ auk lôk anêḡ hayala nômkama ma anêḡ daḡ mi!

Opalê hatôm eyala anêḡ auk atu ba lahabi am? Mi anôḡ.

Anyô late miḡ hatôm eyala anêḡ loḡôndê atu ba hapesaḡ ami.

34 *Opalê hatôm eyala Wapômbêḡ anêḡ tabilôk? Mi.

Ma opalê hatôm nêḡ auk êndêḡ yani? Mi anôḡ. *Aisaia 40:13*

35 Ma opalê hatôm nêḡ nômlate êndêḡ yani ek êwê viyaḡ. Milôk! *Jop 41:11*

36 *Nômkama lôkthô halêḡ anêḡ yani ba imiḡ hathak anêḡ lôklokwaḡ lôk êmô ek nêḡmbô yani.

Nanêḡ athêḡ lôkmaḡḡiḡ êndêḡ yani êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ. Avanôḡ biḡ.

12

Nanêḡ i êtôm da êndêḡ Wapômbêḡ

1 *Aêḡ ba, aiyaḡ thêlô, Wapômbêḡ lahiki lôbôlôḡ hathak alalô. Ba intu yahasonḡ môlô lokwaḡ nena nônêḡ am vidoḡ êndêḡ yani êtôm alim takatu ba ik vônô hêk loḡ êbôk da. Da êḡ ma lôkmala lôk mathêḡ ba hêv lamavi hadêḡ Wapômbêḡ. Êḡ ma hatôm ôêv yeḡ anôḡ hadêḡ Wapômbêḡ.

2 Ba nônêḡ loḡ êḡjêk kapôlômim ek Wapômbêḡ epesaḡ môlônim auk imbitak lukmuk ek môlô numbitak yaḡda. Ma miḡ nosopa avômalô pik veḡḡḡwam ami. Êḡ ma tem noyala ba nosopa nôḡ takatu ba Wapômbêḡ lahaviḡ. Lahaviḡ êḡ ma mavi lôk mabuḡ anôḡ ba tem indum Wapômbêḡ lamavi.

Nandum ku esak wapôm takatu ba Wapômbêḡ hêv hadêḡ alalô tomtom

3 *Wapômbêḡ habi anêḡ wapôm sam ba hêv ya ku aposel. Ba intu yahanaḡ hadêḡ môlô nena lemimimbi am ba nutitiḡ am katô esak êvhaviḡ atu ba Wapômbêḡ hêv hadêḡ môlô tomtom. Ma miḡ nosôḡ nena môlô ma ḡê bêḡbêḡ ami.

4 *Anyô liḡkupik ma doḡtom iyom, ma doḡtom anêḡ lôbôlôbô ma bêḡ anôḡ. Ma lôbôlôbô takêḡ ethak idum ku lomaloma.

5 Ma alalô aêḡ iyom. Alalô ma bêḡ anôḡ ma doḡtom athak doḡtom haviḡ Kilisi ba abitak kupik doḡtom. Ba intu alalô amô hatôm ḡê ôdôḡ te iyom.

6 *Ma Wapômbêḡ hik anêḡ wapôm sam ba hêv auk ku lomaloma hadêḡ alalô tomtom. Ôpatu ba hawa auk ek enaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô êtôm plopet, êḡ ma yani indum ku êḡ êtôm anêḡ hêvhaviḡ.

7 Ma yaḡ hawa auk ek indum ku nêḡ avômalô sa, êḡ ma nêḡ i sa. Ma te hawa auk ek êndôḡ avômalô esak Wapômbêḡ anêḡ abô, ma êndôḡ.

8 Ma yaḡ hawa auk ek embatho avômalô vi loḡ, êḡ ma embatho i loḡ. Ma te hawa auk ek nêḡ avômalô sa esak nômkama, êḡ ma nêḡ lôk lavidonḡ. Ma te hawa auk ek eyabiḡ avômalô, êḡ ma eyabiḡ dedaḡḡ mavi. Ma te hawa auk nêḡ kapô ek avômalô, êḡ ma indum lôk lamavi.

Kobom leḡhaviḡ

9 Lemimibiḡ avômalô lôk lemvidonḡ. Ma nôpôlik esak nôḡ takatu ba kambom ma nobalonḡ nôḡ takatu ba mavi loḡ.

10 *Lemimibiḡ avômalô takatu ba êvhaviḡ videdaḡḡ êtôm lemhaviḡ mamuyaḡ. Ma nêḡ athêḡ bêḡ êndêḡ i êmôḡ ek o.

11 Ma nônêḡ am lôkthô ek nandum Anyô Bêḡ anêḡ ku ma miḡ o vau ami. Ma no-tak Lovak Mathêḡ ek esaḡ êtôm atum êmô môlô kapôlômim.

12 *Ma nônêḡ malemim lôk lemimmavi. Ma malaiḡ hapôm o ma ômô maliḡyaô. Ma oteḡ mek thôthô.

* 11:33: Ais 55:8-9 * 11:34: 1Ko 2:16 * 11:36: 1Ko 8:6 * 12:1: Lom 6:11,13; 1Pi 2:5 * 12:3: 1Ko 12:11; Ep 4:7; Plp 2:3 * 12:4: 1Ko 12:12,27 * 12:6: 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11 * 12:10: 1Pi 1:22 * 12:12: 1Te 5:16-18 * 12:13: Hib 13:2

13 *Ma avômalô mathen takatu ba êv i sêkêya, ên ma nêmi sa. Ma avômalô malak yanj êlêm, onja i thô ba oyabin i mavi.

14 *Nêmi mek ek avômalô takatu ba idum kambom hadênj o. Nêmi mek ma miñ ondanj ek Wapômbênj nêmi malainj êndênj i ami.

15 Avômalô takatu ba lenjnmavi ma lem-mavi imbinj i. Ma avômalô takatu ba elanj asênj malênj ma ondanj imbinj i.

16 *Nômô malinjaô imbinj am. Ma miñ osonj nena o anyô bênj ami. Mi, otauvinj o ba ômô imbinj nêmi athênj mi. Ma miñ osonj nena o anyô lôkauk bênj ami. Mi.

17 *Anyôla hadum kambom hadênj o ma miñ nuñgwik kambom ênj liliñ êndênj yani ami. Undum malêla takatu ba avômalô eyala nena mavi iyom ênjêk thêlô malenjinj.

18 Ombatho o loñ lôklokwanj ek ômô labali imbinj avômalô sapênj.

19 *Aijan thêlô, miñ nôwê kambom viyanj ami ma notak êndôk Wapômbênj anênj lamaninj kapô. Hatôm bôk eto nena, “Ya Anyô Bênj yahananj nena ku nijik anyô lenkadôk liñ ma yenanj ku ba tem yandum.” *Lo 32:35*

20 *Ma “Ôpatu ba hapôlik hathak o hama kisi ma nêmi nômi êndênj yani.

Ma hathakmuninj ma nêmi njanj ek inum.

Hudum aênj ma tem nêmi yani mama bênj.” *Gutpela Sindaun 25:21-22*

21 Aênj ba undum mavi iyom ek ômô kambom lu, ma miñ otak kambom ek êmô o lu ami.

13

Alalô namô gavman vibinj

1 *Gavman pik sapênj ma Wapômbênj hatak i ba hêv lôklokwanj hadênj i ek neyabinj avômalô. Gavman te miñ habitak oyanj ami ma mi. Ba intu avômalô lôkthô nêmi thêlô vibinj.

2 Aênj ba anyôla hadô êmô gavman vibinj, ênj ma hadô ek êmô Wapômbênj banj vibinj. Ba intu ôpênj tem indum abô ba enja malainj.

3 *Opalêla intu êkô ek gavman? Avômalô takatu ba idum mavi e? Mi, nêmi takatu ba idum kambom. Ba intu undum mavi ek gavman miñ nêmi vovanj êndênj o ami, ma embam o iyom. Ênj ma tem miñ ôkô ek gavman ami.

4 Gavman ma Wapômbênj anênj nêmi ku ek nêniêm o sa ek ômô mavi. Wapômbênj hêv lôklokwanj hadênj i ek nêniêm anênj vovanj êndênj avômalô takatu ba idum kambom. Ma thêlô miñ ewa lôklokwanj ênj oyanj ami. Mi, ba intu hudum kambom, ênj ma ôkô.

5 Aênj ba alalô miñ namô gavman vibinj esak akô ek naja vovanj iyom ami. Mi, esak nayala ênjêk kapôlônjinj nena ênj ma mavi.

6 *Aênj ba intu alalô athak êv takis. Gavman ma Wapômbênj anênj nêmi ku ba ethak idum ininj ku thêthônj.

7 Ba intu malêla takatu ba enanj nena nêmi ma nêmi. Elam takis alêla ma nêmi. Ma anyôla hamô o vulinj ma ômô yani vibinj. Ma opalêla takatu ba ewa athênj bênj ma nêmi athênj bênj êndênj i.

Lemimbinj avômalô vi

8 *Ôwê anêmi malêla takatu ba viyanj hêk denanj. Ma undum ku esak viyanj donjom atu hêk nena lemimbinj avômalô. Hudum aênj ma hatôm abô balabunj lôkthô hik anônj haminj o.

9 *Abô balabunj hananj aêntêk, “Miñ undum sek imbinj anyô yanj yanavi ami. Miñ nuñgwik anyô vônô ami. Miñ onja vani ami. Ma miñ malemkilik esak anyô vi ininj nômkama ami.” Ma hananj abô balabunj vi havinj. Balabunj nômbênj ênj hamô balabunj ali êntêk kapô nena, “Lemimbinj anyô yanj êtôm lemhavinj oda.”

10 *Alalô lenjnhavinj avômalô vi ma tem miñ nandum i kambom ami. Ba intu alalô lenjnhavinj avômalô vi, ênj ma hatôm balabunj lôkthô hik anônj.

Waklavônj naja bulubinj lêk habobo

11 *Oyala waklavônj êntêk ba lêk alalô amô, aênj ba nosopa abô takatu ba lêk yahananj yôv hadênj môlô. Sêbôk atu ba

* 12:14: Mat 5:44; 1Ko 4:12 * 12:16: Snd 3:7 * 12:17: 1Te 5:15 * 12:19: Mat 5:39 * 12:20: Mat 5:44 * 13:1: Snd 8:15; Tit 3:1 * 13:3: 1Pi 2:13-14 * 13:6: Mat 22:21 * 13:8: Mat 22:39-40; Jem 2:8 * 13:9: Kis 20:13-15,17; Lo 5:17-19,21 * 13:10: 1Ko 13:4-7 * 13:11: Ep 5:14; 1Te 5:6-7

alalô aêvhaviņ mông anông ma hamô daim dokte, ma donjom waklavông naja bulubiņ lêk habobo. Ba intu notak malemim hayañ ma numbiyô.

¹² *Bôlvông anêņ daņ lêk habobo ma wak tem imbi. Ba intu nômbi momañiniņ anêņ ku thô ma noba deda anêņ nômkama vovak.

¹³ *Aêņ ba alalô nasopa waklavông êņ anêņ kobom mavi. Ba miņ nandum nômkama mayaliv lôk nanum waiņ ba nam-bitak molo ami. Ma miņ nandum sek waliliņ lôk nasopa thethañak ami. Ma natak leņiņñaņa lôk leņiņdaņ.

¹⁴ *Miņ nandum kobom takêņ ami, ma mi. Omba Anyô Bêņ Yisu Kilisi êtôm anêm kwêv ma miņ ômbôlêm kambom anêņ loņondê ek undum thethañak lamavi ami.

14

Miņ ôņgô môlviiyaņ ba nonañ nena ñe kambom ami

¹ *Onja ñe takatu ba iniņ êvhaviņ pulusik thô. Ma hathak auk atu ba Wapômbêņ anêņ abô miņ hik thô halêm yaiņ ami ma miņ otatale i esak iniņ auk atu ba leņiņhabi nena malê intu mavi lo kambom hêk Wapômbêņ ma ami.

² *Ma anyô yaņ anêņ êvhaviņ ma lôklokwaņ ba hatôm enjaņ nôm lomalama sapêņ. Ma yaņ anêņ hêvhaviņ ma pulusikna ba intu hayaņ nôm ku kapô iyom ma hatip ek alim atu ba êv hadêņ ñgôk.

³ *Ôpatu ba hayaņ nômkama sapêņ ma miņ enañ nena ôpatu ba hatip ek nôm doho ma anyô kambom ami. Ma ôpatu ba hatak nôm doho ma miņ etatale ôpatu ba hayaņ nômkama sapêņ ami. Mi, Wapômbêņ bôk hawa yani yôv.

⁴ *Ma o opalê ba hotatale anyô yaņ anêņ anyô ku? Ôpêņ da anêņ anyô bêņ tem enañ nena ôpêņ hamiņ mena hêv yak. Ma Anyô Bêņ da tem embatho ôpêņ loņ ek imiņ.

⁵ *Ma avômalô vi leņiņhabi nena wak doho ma mathen ma doho ma mi. Ma vi leņiņhabi nena wak lôkthô ma hatôm

donjom iyom. Hathak auk êņ ma anyô tomtom da leņiņimbi katô am ka nesopa iniņ êvhaviņ.

⁶ Avômalô takatu ba leņiņhabi nena wak doho ma mathen ma ethak idum aêņ ek êv athêņ bêņ hadêņ Anyô Bêņ. Ma vi atu ba ethak eyañ alim ma êv leņiņmavi hadêņ Wapômbêņ ba eyañ ek nênem athêņ bêņ êndêņ Anyô Bêņ. Ma avômalô takatu ba itip ek alim ma êv leņiņmavi hadêņ Wapômbêņ ba eyañ iniņ nôm ek nênem athêņ bêņ êndêņ Anyô Bêņ.

⁷ Alalô ñe êvhaviņ miņ adum nômlate ek alalô da iyom ami. Mi, nômkama lôkthô atu ba adum, amô lôkmala mena ama, ma adum ek Anyô Bêņ.

⁸ *Alalô amô lôkmala, ma amô ek nanêm athêņ bêņ êndêņ Anyô Bêņ. Ma ama, ma ama ek nanêm athêņ bêņ êndêņ Anyô Bêņ aêņ iyom. Ba intu alalô amô mena ama, alalô ma Anyô Bêņ da anêņ.

⁹ Kilisi bôk hama ba haviyô hathak loņbô ek imbitak ñe lôkmala lôk ñe ñama iniņ Anyô Bêņ.

¹⁰ *Aêņ ba aisê ka môlvô otatale môlviiyaņ? Ma aisê ka môlvô ôyê môlviiyaņ ba onañ nena thêlvô ma ñe kambom? Wapômbêņ tem indum abô ba alalô sapêņ tem namiņ yani ma êndêņ wak êņ.

¹¹ *Hatôm bôk eto nena, "Yada Anyô Bêņ, yahamô aêņ, ba yahanañ avanông biņ nena avômalô sapêņ tem nedek veņiņdông lêlvô ma nênem athêņ bêņ êndêņ ya Wapômbêņ." *Aisaia 45:23*

¹² Ba intu alalô tomtom tem namiņ Wapômbêņ ma ek nandum abô esak alalôaniņ nôm takatu ba adum.

Miņ undum mamuyañ nêm yak ami

¹³ Wapômbêņ tem endañô avômalô lôkthô iniņ abô ba intu notak auk notatale avômalô êvhaviņ vi. Ma lemimimbi katô ek miņ nandum nômlate ek nosale lôk numbuliņ môlviiyaņ ami.

* **13:12:** 1Jon 2:8 * **13:13:** Luk 21:34; Ep 5:18 * **13:14:** Ep 5:11 * **14:1:** Lom 15:7 * **14:2:** Stt 9:3-4 * **14:3:** Kol 2:16 * **14:4:** Mat 7:1; Jem 4:11-12 * **14:5:** Gal 4:10-11 * **14:8:** Gal 2:20 * **14:10:** 2Ko 5:10 * **14:11:** Plp 2:10-11 * **14:14:** Ap 10:15; Tit 1:15

14 *Yahamô haviņ Anyô Bêņ Yisu ba hayala lôk yahêvhaviņ nena nômlate takatu ba êv hadêņ ngôk lôk nômlate sapêņ ma mavi hêk Wapômbêņ ma ek nejaņ. Ma doņtom anyôla lahabi nena nômlate lelaik hêk Wapômbêņ ma, êņ ma nômlate êņ lêk lelaik ek ôpêņ.

15 *Hoan nômlate atu ba mamuyan hêvhaviņ nena lelaik ba hôêv malaiņ hadêņ yani, êņ ma miņ hosopa leņhaviņ anêņ loņôndê ami. Kilisi hama hathak ôpêņ ba intu miņ undum ek yani nêmlate yak esak nômlate atu ba hoan ami.

16 Aêņ ba hoyala nena nômlate lôkthô ma mavi ek nejaņ, êņ ma auk mavi. Ma doņtom mamuyan atu ba hapôlik ek nômlate doho hayô, êņ ma oyabiņ o ek anêmlate auk mavi êņ miņ imbuliņ yani ba enaņ abô kambom esak anêmlate auk êņ ami.

17 Nômlate eyaņ lo inum, êņ ma nômlate oyaņ. Nômlate hêk Wapômbêņ anêņ loņ lôkliņyak ma nandum nômlate kama thêthôņ lôk namô labali imbiņ i ma namô lôk leņiņmavi. Nômlate takêņ halêmlate anêņ Lovak Mathen.

18 Ôpatu ba hadum Kilisi anêņ ku takêņ hêv lamavi hadêņ Wapômbêņ ba avômlate imbitak ebam yani.

19 *Aêņ ba alalô nandum ek namô yôhok imbiņ i lôk nambatho alalôaniņ êvhaviņ loņ.

20 *Ma miņ umbuliņ Wapômbêņ anêņ ku esak nômlate eyaņ ami. Nômlate lôkthô ma mabuņ hêk Wapômbêņ ma, ma doņtom hoan nômlate atu ba hadum ba anyô yaņ hêv yak, êņ ma hudum kambom.

21 Aêņ ba hoan alim mena hunum wain mena hudum nômlate yaņ atu ba hadum mamuyan hêv yak, êņ ma mavi ek otak.

22 Anêmlate auk hathak nômlate takatu ba lêk yahanan, êņ ma êmlate imbiņ oda lôk Wapômbêņ iyom. Avômlate takatu ba esopa iniņ êvhaviņ lôk kapôlôniņ labali lêk êmlate lôk leņiņmavi.

23 Ma doņtom avômlate takatu ba eyaņ nômlate lôk auk ju, êņ ma miņ esopa iniņ êvhaviņ ami ba intu idum kambom hêk Wapômbêņ ma. Malêla takatu ba hudum ma miņ halêmlate anêņ hôêvhaviņ ami, êņ ma hatôm hudum kambom.

15

Nundum nômlate kama lôkthô ek nômlate môleviyaņ sa

1 Alalô takatu ba aêvhaviņ lôklokwaņ miņ nasopa alalôaniņ leņiņhaviņ iyom ami. Mi, nanêmlate avômlate takatu ba iniņ êvhaviņ pulusikna sa ba naja iniņ malaiņ imbiņ.

2 *Ma alalô tomtom leņiņimbi alalôaniņ iviyaņ ek nanêmlate i sa ek iniņ êvhaviņ imbitak lôklokwaņ.

3 Êtôm Kilisi da bôk hadum ba miņ hosopa yanida anêņ lahaviņ ami. Mi, bôk eto nena,

“Wapômbêņ, abômlate atu ba enaņ hathak o ma lêk hapôm ya haviņ.” *Kapya Yen 69:9*

4 *Abô lôkthô atu ba bôk eto hêk Wapômbêņ anêņ kapya ma eto ek êndôņ alalô ek namô maliyaņ lôk nêmlate alalô thêvô ek alalô nanêmlate malenjaņ ek Wapômbêņ anêņ bulubiņ.

5 Wapômbêņ atu ba hathak havatho môle loņ ek nômlate maliyaņ lôk hêv môle thêvô ma tem indum ba môle kapôlômlate imbitak doņtom êtôm Yisu Kilisi anêņ lahaviņ.

6 Ek môle sapêņ kapôlômlate doņtom lôk auk doņtom ba nômlate athêņ lôkmaņgiņ êndêņ Wapômbêņ alalôaniņ Anyô Bêņ Yisu Kilisi anêņ Lambô.

Yisu halêmlate ek nêmlate avômlate Israel lo avômlate loņ buyaņ sa

7 *Aêņ ba onja nê êvhaviņ vi thô êtôm môleviyaņ hatôm Kilisi bôk hawa môle thô. Nundum aêņ ek nêmlate athêņ lôkmaņgiņ êndêņ Wapômbêņ.

8 *Yahanan avanôņ nena Kilisi habitak hatôm nê Israel iniņ anyô ku ek hik thô nena Wapômbêņ hasopa anêņ abô takatu ba bôk habutiņ haviņ iniņ limi.

9 *Ma Kilisi hadum ku êņ ek avômlate loņ buyaņ hatôm nêmlate athêņ lôkmaņgiņ êndêņ Wapômbêņ hathak anêņ hêv kapô hadêņ thêlô. Hatôm bôk eto nena,

“Tem yambam anêmlate athêņ ênjêk nê loņ buyaņ malêvôņ.

Lôk yanêmlate yen êndêņ o.” *Kapya Yen 18:49*

* 14:15: 1Ko 8:11-13 * 14:19: Lom 12:18; 15:2 * 14:20: 1Ko 8:13 * 15:2: 1Ko 10:24,33 * 15:4: 2Ti 3:16
* 15:7: Lom 14:1 * 15:8: Mat 15:24 * 15:9: Ap 3:25

10 Ma buyaᅇ hanaᅇ nena,
 “Môlô ᅇ loᅇ buyaᅇ, lemimmavi imbiᅇ
 Wapômbêᅇ anêᅇ avômalô.” *Lo 32:43*

11 Ma bute hanaᅇ nena,
 “Môlô avômalô loᅇ buyaᅇ sapêᅇ nômbô
 Anyô Bêᅇ.
 Lôk avômalô pik sapêᅇ nônêm yeᅇ ba
 nômbô yani.” *Kapya Yeᅇ 117:1*

12 *Ma Aisaia bôk hato abô te aêntêk,
 “Jesi anêᅇ ôdôᅇ ma su lukmuk tem ipililip.*
 Yani tem imbitak kiᅇ ba eyabiᅇ
 avômalô loᅇ buyaᅇ sapêᅇ.
 Ma thêlô tem nêᅇm maᅇᅇ ek nôᅇ
 atu ba yani bôk havak abô hathak.”
Aisaia 11:10

13 Môlô ôêvhaviᅇ ma Wapômbêᅇ ma nôᅇ
 mavi lôkthô atu ba ôêᅇ maleᅇ hathak anêᅇ
 ôdôᅇ tem êmbôlô môlô kapôlômim siᅇ esak
 leᅇᅇmavi lôk labali. Ma hathak Lovak
 Matherᅇ anêᅇ lôklokwaᅇ ma tem indum ek
 môlô maleᅇim endahaliᅇ nôᅇ takatu ba
 tem Wapômbêᅇ nêᅇ.

Pol anêᅇ ku hawa Abô Mavi hi loᅇ buyaᅇ

14 Aiyaᅇ thêlô, yahayala nena môlôda
 othak udum mavi lomalomama ba unim auk
 mavi ma bêᅇ ba intu hatôm nôᅇdôᅇ amda.

15 Wapômbêᅇ habi anêᅇ wapôm sam
 hadêᅇ ya ba hêᅇ anêᅇ ku hadêᅇ ya ba intu
 yahato abô lôkliᅇyak doho hêk kapya êntêk
 hadêᅇ môlô ek lemimimbi esak loᅇbô.

16 *Yani halam ya ek yambitak êtôm Yisu
 Kilisi anêᅇ anyô habôk da ek môlô avômalô
 loᅇ buyaᅇ. Ba intu yahanajaᅇ Wapômbêᅇ
 anêᅇ Abô Mavi hadêᅇ môlô ek yanêᅇ môlô
 êtôm da ôᅇ mavi êᅇdêᅇ Wapômbêᅇ. Lovak
 Matherᅇ hadum ba da êᅇ habitak matherᅇ.

17 Aêᅇ ba Yisu Kilisi hadum ku bêᅇ
 hathak ya ek yandum Wapômbêᅇ anêᅇ ku
 ba intu hathak ku takêᅇ ma yahabam yada.

18 Tem miᅇ yanaᅇ abô esak malêla
 takatu ba yada yahadum ami. Mi, tem
 yanaᅇ esak nôᅇ takatu ba Kilisi hadum
 hathak ya iyom ek batu avômalô loᅇ buyaᅇ
 nêᅇᅇmimbiᅇ Wapômbêᅇ esak nôᅇ takatu ba
 yahadum lôk yahanajaᅇ.

19 Ma êyê nôᅇbithi lôk lavôᅇᅇᅇ lomalomama
 takatu ba yahadum hathak Lovak Matherᅇ

anêᅇ lôklokwaᅇ. Ba intu ᅇ loᅇ buyaᅇ
 esopa Wapômbêᅇ anêᅇ abô. Aêᅇ ba bôk
 yahanajaᅇ Abô Mavi lôkthô hathak Kilisi
 halôk Jelusalem ba hi loᅇ sapêᅇ aleba hayô
 plovins Ililikum.

20 *Yahathak yaleᅇ hik ya lôklokwaᅇ ek
 yanaᅇ Abô Mavi embeᅇ loᅇ takatu ba miᅇ
 bôk elajaᅇ abô hathak Kilisi ami. Yahadô
 yandav unyak êyômô loᅇ lavôᅇ atu ba anyô
 yaᅇ bôk halav halôk yôᅇ.

21 Hatôm atu ba bôk eto nena,
 “Avômalô takatu ba miᅇ bôk enajaᅇ abô
 hathak yani hadêᅇ i ami ma tem
 nêᅇ katô.”

Ma avômalô takatu ba miᅇ bôk elajaᅇ
 ami ma tem neyala katô anôᅇ.” *Ai-
 saia 52:15*

Pol hadum ek ni Lom

22 *Ku takêᅇ hathak havalajaᅇ ya loᅇ bêᅇ
 anôᅇ ba intu miᅇ yahathôk ek môlô ami.

23 Sondabêᅇ lôbôlôᅇ ya thôthô ek yasôk
 yaᅇᅇ môlô ma doᅇtom mi. Ma yenaᅇ ku
 loᅇ êntêk lêk yôᅇ ba intu tem yasôk.

24 Yahadum ek yana Spen, êᅇ ma
 yaleᅇhabi nena tem yande yaᅇᅇ môlô
 vêᅇm ek alalô leᅇᅇmavi imbiᅇ i. Vêᅇ ma
 môlô nônêm ya sa esak loᅇᅇndê ek yana
 Spen.

25 *Ma doᅇtom lêk êntêk ma tem yana
 Jelusalem ek yanêᅇ i sa esak da vêᅇm.

26 *Avômalô plovins Masedonia lôk Akaia
 êᅇ da takêᅇ lôk leᅇᅇmavi anôᅇ ek nêᅇᅇᅇ
 avômalô matherᅇ takatu ba êᅇ i sêkêya êᅇᅇ
 Jelusalem sa.

27 *Thêlô leᅇᅇmavi ek nêᅇᅇᅇ da êᅇ êᅇdêᅇ
 avômalô Jelusalem ek malê nena avômalô
 Islael bôk êᅇ nôᅇkama malak leᅇ hadêᅇ
 thêlô ᅇ loᅇ buyaᅇ ba intu viyaᅇ hêk. Ma
 lêk ma mavi ek thêlô nêᅇwê viyaᅇ esak
 nôᅇkama pik.

28 Tem yada yanja da êᅇ ba yana
 Jelusalem ek yanêᅇ da êᅇ solop êᅇdêᅇ i.
 Vêᅇ ma yana Spen ma tem yaᅇᅇ môlô
 vêᅇm ka yana.

29 *Yahayala nena yahathôk ek môlô ba
 alalô amô, êᅇ ma Kilisi tem nêᅇ mek bêᅇ
 anôᅇ êᅇdêᅇ alalô.

* 15:12: ALK 5:5 * 15:12: Jesi ma Kiᅇ Devit anêᅇ lambô. * 15:16: Lom 1:5; 11:13 * 15:20: 2Ko 10:15-16

* 15:22: Lom 1:13 * 15:25: 1Ko 16:1-4 * 15:26: Ap 24:17; 1Ko 16:1; 2Ko 8:1; 9:2,12 * 15:27: 1Ko 9:11 * 15:29:
 Lom 1:11

³⁰ *Aiyañ thêlô, Wapômbêñ anêñ Lovak Mathen hadum ba alalô lenjinhavin i. Aên ba yahasonj mólô lokwanj hathak Yisu Kilisi anêñ athên nena nônêm lêlê esak mek imbinj ya ek Wapômbêñ nêm ya sa.

³¹ Mólô notenj mek ek Wapômbêñ eyabinj ya mavi ek ñê Israeël takatu ba lenjinhôndônj kôtônj minj nimbulinj ya ami. Ma notenj mek imbinj ek avômalô mathen anêñ Jelusalem lenjnmavi esak da takatu ba yahawa ba yaha ek thêlô.

³² Ek Wapômbêñ anêñ lahavinj yasôk, êñ ma tem yasôk ek alalô lenjnmavi lôk yambatho mólô loñ ma mólô nobatho ya loñ.

³³ Wapômbêñ, labali lôkthô anêñ alan, êmô imbinj mólô. Avanônj.

16

Pol hêv anêñ lamavi hadên avômalô

¹ Yahêv abô ek mólô hathak livônj Pibi atu ba hathôk ek ênjê mólô. Yani ma avômalô êvhavinj anêñ Senklia ininj avi ku te.

² Ba noja yani thô esak Anyô Bêñ anêñ athênj êtôm Wapômbêñ anêñ avi ku mathenj te. Yani bôk hayabinj ya lôk avômalô bênj anônj hathak anêñ nômkama. Ba nônêm yani sa esak malainj malêla takatu ba hapôm yani.

³ *Nônêm yenanj yalenjmavi êndênj Plisila lo yamalô Akwila atu ba idum Yisu Kilisi anêñ ku havinj ya.

⁴ Sêbôk ma habobo tem nijik thai vônô esak ya. Ba intu yada lôk avômalô êvhavinj lodônjlodônj anêñ loñ buyanj sapênj lenjnmavi hathak thai.

⁵ Ma nônêm yalenjmavi ni êndênj avômalô êvhavinj takatu ba ethak êv yenj halôk thai ininj unyak imbinj.

Nônêm yalenjmavi êndênj yenanj aiyañ anônj Epainetus. Yani anyô môñ anêñ plovins Esia atu ba hêvhavinj Kilisi vêm ka vi êvhavinj haveñ jam.

⁶ Ma nônêm yalenjmavi êndênj Malia. Yani hathak hadum ku bênj ek hêv mólô sa.

⁷ Ma nônêm yalenjmavi êndênj Andlonikus lo yanavi Junias. Thai ma yenanj avômalô Israeël ba bôk êvhavinj Kilisi hamônj ek ya.

Ma bôk yêlô amô koladônj havinj i. Thai ma aposel lôk athênj bênj.

⁸ Nônêm yalenjmavi êndênj Ampliatu atu ba yalenjhavinj hathak Anyô Bêñ anêñ athênj.

⁹ Nônêm yalenjmavi êndênj Ulbanus, yani hadum Kilisi anêñ ku havinj alalô. Lôk nônêm yalenjmavi êndênj yenanj aiyañ Stakis.

¹⁰ Nônêm yalenjmavi êndênj Apeles, yani hawa malainj lomaloma ma donjom haminj lôklokwanj hathak Kilisi. Ma nônêm yalenjmavi êndênj avômalô sapênj atu ba êmô havinj Alistobulus.

¹¹ Ma nônêm yalenjmavi êndênj Helodion, yani ma yenanj avômalô Israeël te. Ma nônêm yalenjmavi êndênj Anyô Bêñ anêñ avômalô sapênj atu ba êmô havinj Nalsisus.

¹² Nônêm yalenjmavi êndênj Tlipina lo Tliposa, avi ju atu ba idum Anyô Bêñ anêñ ku. Nônêm yalenjmavi êndênj livônj Pelsis, yani hadum Anyô Bêñ anêñ ku lôklokwanj havinj.

¹³ *Ma nônêm yalenjmavi êndênj Lupus atu ba Anyô Bêñ bôk habi banj hayô hêk yôv lo talêbô atu ba habitak hatôm yenanj wakatik.

¹⁴ Ma nônêm yalenjmavi êndênj Asinklitus lo Plegon ma Helmes lo Patlobas ma Helmas lôk avômalô êvhavinj takatu ba ethak êmô havinj thêlô.

¹⁵ Ma nônêm yalenjmavi êndênj Pilologus lôk Julia, ma Neleus lo livavi ma Olimpas lôk avômalô mathenj lôkthô atu ba êmô havinj thêlô.

¹⁶ *Ma nokam mólôviyañ esak kobom yôhok mathenj.

Kilisi anêñ avômalô êvhavinj lodônjlodônj sapênj êv ininj lenjnmavi hadênj mólô.

Noyabinj am

¹⁷ *Aiyañ thêlô, yahathô mólô loñ lôklokwanj nena noyabinj am esak ñê takatu ba idum ek nembak mólô vose. Thêlô ininj abô ma yanja ek abô avanônj atu ba bôk olañô ba ôêvhavinj. Ba intu iminj mólô loñ sinj hathak ôêvhavinj. Aên ba nômô daim ek i.

¹⁸ *Thêlô lôk avômalô takatu ba esopa ininj kobom idum ku hathak thêlôda ininj lenjinhavinj ma minj idum alalôaniñ Anyô

* 15:30: 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2Te 3:1 * 16:3: Ap 18:2 * 16:13: Mak 15:21 * 16:16: 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 * 16:17: Mat 7:15; Tit 3:10 * 16:18: Plp 3:19; 2Pi 2:3

Bêḡ Kilisi anêḡ ku ami. Enaḡ abô vasiḡ mavi lôk abô lôk thôk ek nesau avômalô takatu ba iniḡ auk volonḡ.

¹⁹ *Avômalô êvhaviḡ lôkthô bôk elanḡ yôv nena môlô ma avômalô olanḡ abô ba osopa. Ba intu yalenḡmavi anêḡ hathak môlô. Ma donḡtom yalenḡhaviḡ môlô nômô lôk auk esak malêla takatu ba mavi ma nômô mabuḡ ek malêla takatu ba kambom.

²⁰ *Ma Wapômbêḡ ma labali anêḡ alaḡ ba kasana ma tem etak Sadaḡ êmô vemimkapô vibiḡ ek nombak pesa.

Anyô Bêḡ Yisu anêḡ wapôm êmô imbiḡ môlô.

Avômalô doho êv iniḡ lenḡmavi hadêḡ avômalô Lom

²¹ *Timoti atu ba hadum ku haviḡ ya hêv anêḡ lamavi hadêḡ môlô. Ma Lusius lo Jesson ma Sosipatel, thêlô ma yenaḡ avômalô Israeḡ ba êv iniḡ lenḡmavi haviḡ.

²² Ma ya Teltius atu ba yahato Pol anêḡ abô halôk kapyâ êntêk, yahananḡ yenaḡ yalenḡmavi hathak Anyô Bêḡ anêḡ athêḡ hadêḡ môlô haviḡ.

²³⁻²⁴ *Gaius hêv anêḡ lamavi hadêḡ môlô. Yani hathak hayabiḡ ya lôk avômalô êvhaviḡ sapêḡ atu ba êlêm êmô anêḡ unyak. Ma Elastus atu ba hayabiḡ malak bêḡ êntêk iniḡ valu lôk yêlôaniḡ aiyanḡ Kwaltus êv iniḡ lenḡmavi hadêḡ môlô haviḡ.*

Nanêm athêḡ bêḡ êndêḡ Wapômbêḡ

²⁵ *Alalô nambô Wapômbêḡ anêḡ athêḡ. Yani hatôm embatho unim ôêvhaviḡ lonḡ esak Abô Mavi takatu ba yahananḡ hathak Yisu Kilisi. Abô Mavi êḡ intu hik auk lonḡ kapô takatu ba bôk havuḡ i bô halêm yaiḡ.

²⁶ Plopet bôk eto hathak auk lonḡ kapô êḡ ma Wapômbêḡ atu ba hamô lôkmala hatôm wak nômbêḡ intu sapêḡ hananḡ ek auk lonḡ kapô êḡ lêk halêm yaiḡ ek avômalô pik lôkthô hatôm nênemimbiḡ ba nesopa.

²⁷ Aêḡ ba alalô nanêm athêḡ lôkmanḡiḡ êndêḡ Wapômbêḡ, yanida iyom intu Wapômbêḡ lôkauk lôkthô anêḡ ôdônḡ hatôm wak nômbêḡ intu sapêḡ esak Yisu Kilisi. Avanônḡ.

* **16:19:** Lom 1:8; 1Ko 14:20 * **16:20:** Stt 3:15 * **16:21:** Ap 16:1-2; 19:22; 20:4 * **16:23-24:** Ap 19:22; 1Ko 1:14

* **16:23-24:** Nê lôkauk vi enaḡ nena abô doho atu ba Pol hatô ma hêk denaḡ. Abô êḡ ma aêntêk: Yisu Kilisi anêḡ wapôm êmô imbiḡ môlô. Avanônḡ. * **16:25:** Lom 1:5; Ep 1:9; 3:5,9; Kol 1:26

Kapya môḅ atu ba Pol hatô hi Kolin Abô môḅ

Pol hatô kapya êntêk hadêḅ avômalô êvhaviḅ anêḅ Kolin. Kolin ma malak bêḅ ba anêḅ avômalô ma hatôm 600,000. Avômalô Kolin ethak idum sek waliliḅ bêḅ anôḅ ba intû hathak abô Glik ma abô aêntêk, ‘Yahadum Kolin’, êḅ ma abô loḅ kapô te. Ma anêḅ ôdôḅ nena, ‘Yahadum sek waliliḅ’.

Pol hamô Epesus ma halaḅô nena avômalô êvhaviḅ anêḅ Kolin ethak esopa kobom kambom takêḅ lôk evaki vose ba intû hatô kapya êntêk hadêḅ thêlô. Ma Pol bôk hatô kapya te hadêḅ thêlô ba thêlô vi miḅ eyala katô ami ba intû hatô kapya êntêk hadêḅ thêlô ek injik anêḅ abô êḅ anêḅ ôdôḅ thô êndêḅ i. Ma avômalô Kolin doho bôk enaḅ hik Pol liḅ hathak abô doho halôk kapya te atu ba bôk eto hadêḅ yani ba intû hatô iniḅ kapya êḅ viyaḅ. Ma hatô ek embatho iniḅ êvhaviḅ loḅ lôk hêv takatu ba bôk êv yak sa.

Hato kapya êntêk hadêḅ 55 AD la.

Abô môḅ

¹ Ya Pol ma Wapômbêḅ dalam ya ba hadum ba ya habitak Yisu Kilisi anêḅ aposel hatôm anêḅ lahaviḅ. Yai lôk

² alalôaniḅ aiyaḅ Sostenes ato kapya êntêk ek môlô avômalô ôdôḅ takatu ba ôêvhaviḅ Wapômbêḅ anêḅ Kolin. Kilisi hadum ba thêlô ibitak mathêḅ ma halam i nena Wapômbêḅ anêḅ avômalô haviḅ avômalô luvuluvu takatu ba elam alalôaniḅ Anyô Bêḅ Yisu Kilisi anêḅ athêḅ. Yani ma alalôaniḅ Anyô Bêḅ ma thêlôniḅ haviḅ.

³ Wakamik Wapômbêḅ lôk Anyô Bêḅ Yisu Kilisi nêḅniḅ iniḅ wapôm lôk labali êndêḅ môlô.

Pol hanaḅ lamavi hadêḅ Wapômbêḅ

⁴ Wapômbêḅ hêv anêḅ wapôm hadêḅ môlô hathak Yisu Kilisi. Ba intû yahananaḅ yalenḅmavi lôbôlôḅ hadêḅ yani hathak môlô.

⁵⁻⁶ Yani lêk havatho Yisu anêḅ abô loḅ lôklokwaḅ hamiḅ môlô ba môlô ôêvhaviḅ ba Wapômbêḅ lêk hanḅgasô nôḅ mavi halôk môlô kapôlômim ba hayô siḅ hatôm auk mavi lôk abô mavi.

⁷ Aêḅ ba môlô ma avômalô ôpôviḅ alalôaniḅ Anyô Bêḅ Yisu Kilisi anêḅ waklavôḅ endelêḅ ek injiki thô ba intû môlô miḅ ôêv yak hathak wapôm la ami.

⁸⁻⁹ *Yani dalam môlô ek numbitak Nakaduḅ Yisu Kilisi, alalôaniḅ Anyô Bêḅ anêḅ avômalô môlô lôk malêla takatu ba hanaḅ ma hatôm indum. Ba intû yani tem embatho môlô loḅ endeba anêḅ daḅ ek miḅ môlônim abô la êḅjêk êndêḅ alalôaniḅ Anyô Bêḅ Yisu Kilisi anêḅ waklavôḅ ami.

Avômalô êvhaviḅ êkôki

¹⁰⁻¹² *Aiyaḅ thêlô, Kaloe anêḅ avômalô doho enaḅ hadêḅ ya nena môlô intû ôkôkam ba tomtom onaḅ nena, “Yêlô ma Pol anêḅ” ma vi enaḅ nena, “Apolo anêḅ” ma vi enaḅ nena, “Sipas anêḅ” ma vi ma “Kilisi anêḅ”. Ba intû aiyaḅ thêlô, hathak Yisu Kilisi anêḅ athêḅ ma yalenḅ hik ya nena miḅ nombak am vose ami ek nobaloḅ auk lôk kapôlômim donḅtom iyom.

¹³ Aisê. Hatôm nombak Kilisi vose ni nenanena e? Mena ik ya Pol hathak alovalaḅansiḅ ek môlô e? Mena môlô uthik ḅaḅ hathak Pol anêḅ athêḅ e?

¹⁴ *Yahathik Klispus lo Gaius iyom ma miḅ yahathik anyôla haviḅ ami ba intû yalenḅmavi anôḅ hadêḅ Wapômbêḅ

¹⁵ ek môlô te miḅ hatôm enaḅ nena yahathik môlô hathak yenaḅ athêḅ ami.

¹⁶ *Bôk yahathik Stepanas anêḅ avômalô doho. Ma inḅo betha bôk yahathik avômalô vi haviḅ la.

¹⁷ Odaḅô! Kilisi hêv ya ba yahalêḅ ek yanaḅ Wapômbêḅ anêḅ Abô Mavi ma miḅ hêv ya ek yasik avômalô ami. Yahadô yambuliḅ Kilisi anêḅ alovalaḅansiḅ imbitak êtôm nôḅ oyaḅ. Ba intû miḅ yahananaḅ anêḅ Abô Mavi êḅ ek yandôk thêlô lenḅḅ êtôm ḅê lôk auk bêḅ ethak idum ami.

Nê lôk auk bêḅ miḅ hêv ya sa ami

* **1:8-9:** 1Te 3:13; 5:23; 5:24; 1Jon 1:3 * **1:10-12:** Ap 18:24-28; 1Ko 3:4; Plp 2:2 * **1:14:** Ap 18:8; Lom 16:23 * **1:16:** 1Ko 16:15 * **1:18:** Lom 1:16

18 *Ma avômalô takatu ba esopa lojôndê nâma elanjô abô hathak alovalanjaŋsinj êj ba esonj nena abô molo. Ma donjom alalô takatu ba Wapômbêj hêv bulubinj ayala nena nôm êj ma Wapômbêj anêj lôklokwanj.

19 *Hatôm bôk eto nena,
“Tem yambulinj nê lôk auk bêj ininj auk ma tem yambak ininj auk takêj pesa ba imbitak êtôm nôm oyanj.” *Aisaia 29:14*

20 *Ma nê lôk auk bêj lôk nê ethak lôm bêj lôk kêdôjwaga takatu ba evalonj kapya auk bêj bôlôj êntêk, thêlô aisê? Wapômbêj hik thô nena auk bêj takêj habitak auk molo.

21 *Wapômbêj ma anyô auk mavi ba hadô ek avômalô neyala yani esak auk luvôjnj. Aêj ba hawa abô molo ek nê vi atu ba êvhavinj bulubinj.

22 Ma avômalô Israêl leŋjnhavinj nêgê lavôjnj ek nênimbinj. Ma Glik êbôlêma auk lôm bêj ek nênimbinj.

23 *Ma donjom yêlô ananj bêj nena Kilisi hama hathak alovalanjaŋsinj. Auk êj habulinj avômalô Israêl ba intu êpôlik. Ma nê loj buyanj elanjô nena auk êj ma auk molo.

24-25 *Wapômbêj anêj auk molo êj ma auk bêj ek nê pik ininj auk. Ma Wapômbêj anêj pulusik ma lôklokwanj bêj ek nê pik ininj. Ba intu avômalô Israêl lo Glik ma avômalô loj buyanj takatu ba Wapômbêj halam i ma eyala nena Kilisi ma Wapômbêj anêj lôklokwanj lôk anêj auk bêj.

26 *Aiyanj thêlô, môlô lemimimbi esak sêbôk atu ba elam môlô. Avômalô lôkthô minj êyê môlô bêj anôj nena nê lôk auk bêj mena anyô lôkmanjnj mena anyô lôk athêj bêj te ami. Mi.

27 Wapômbêj hawa auk molo anêj pik ek nê mama êndêj nê lôk auk bêj ma hawa nômkama pik takatu ba pulusikna ek nê mama êndêj nê lôklokwanj.

28 Nê takatu ba avômalô êyê hatôm yavoyav lôk nôm ôvathek lôk nôm oyanj lomaloma pik êntêk intu yani halam ek nê auk bôlôj êntêk vê esak,

29 *ek anyô late minj hatôm êmbôi iminj Wapômbêj ma ami.

30 *Ma môlô ma Wapômbêj da hadum ba lêk ômô havinj Yisu Kilisi. Yani habitak hatôm Wapômbêj anêj auk atu ba hêv ek nê alalô sa ek nê kambom vuli lôk hapole alalô vê hêk kambom anêj ba lêk abitak thêthôj lôk mathenj haminj Wapômbêj ma.

31 Ba intu eto nena,
“Opalêla takatu ba êbôi ma nêmbôi esak Wapômbêj iyom.” *Jelemaia 9:24*

2

Pol hêv auk hadêj avômalô Kolin

1 Aiyanj thêlô, sêbôk atu ba yahayô ek môlô ma yahananj Wapômbêj anêj abô takatu ba hik thô hadêj ya ma minj yahananj abô mavi mena auk mavi hatôm nê lôk auk ininj ami.

2 Mi anôj. Yahadum ek yananj abô esak Yisu Kilisi atu ba hama hathak alovalanjaŋsinj iyom.

3 *Yahamô havinj môlô ma ya anyô vau lôk bômko ma yahalowalinj bêj anôj.

4 *Ma donjom Lovak Mathenj da hik anêj lôklokwanj thô ba yahananj abô ba minj yahananj hatôm nê lôk auk ininj abô ek yandôk môlô lemim ami

5 ek môlô nônimbinj Wapômbêj anêj lôklinyak ma minj nê lôk auk ininj abô ami.

Lovak Mathenj hêv auk

6-7 Nê talaŋ elanjô yêlôaninj abô hatôm auk bêj. Sêbôk bôlada ma Wapômbêj havunj auk nê alalô bulubinj ek indum ba alalô nambitak avômalô lôkmanjnj. Ma yêlôaninj auk êj ma minj hatôm nê bêjbêj ininj auk bôlôj êntêk ami. Thêlô takêj tem nênim yak.

8-9 *Hatôm bôk eto hathak auk êj nena,
“Wapômbêj bôk hapesanj nômkama yôv ek nê ek avômalô takatu ba leŋjnhavinj yani.

Ma donjom malenjnj minj êyê nôm takêj lôk leŋôndôj minj elanjô abô takêj ami. Ba intu avômalô êthôj nôm takêj palinj.”

Aisaia 64:4

* 1:19: Ais 29:14 * 1:20: Jop 12:17; Ais 19:12; 33:18; 44:25 * 1:21: Mat 11:25 * 1:23: Lom 9:32; 1Ko 2:14
* 1:24-25: Kol 2:3; 2Ko 13:4 * 1:26: Mat 11:25; Jem 2:5 * 1:29: Ep 2:9 * 1:30: Jer 23:5-6 * 2:3: Ap 18:9; 2Ko 10:1 * 2:4: 1Te 1:5 * 2:8-9: Ais 64:4

Nê bêñbêñ bôlôn êntêk miñ eyala auk êñ ami. Bôk neyala ma tem miñ nijik Anyô Bêñ Lôkmanñiñ êñ vônô esak a ami.

10-11 Alalôaniñ dahôlônñiñ da hayala alalôaniñ auk. Ma Wapômbêñ da anêñ dahô hayala anêñ aêñ iyom. Ba intu Lovak Mathen hayala nômkama lôkthô lôk hayê Wapômbêñ anêñ auk anôn biñ ba lêk hik nômkama lôkthô thô hadêñ alalô.

12 Wapômbêñ hêv anêñ Lovak Mathen êñ hadêñ alalô ek nayala anêñ wapôm takatu ba hêv hadêñ alalô. Ma miñ hêv auk pik ami.

13 Auk takêñ ma Lovak Mathen intu hêv hadêñ yêlô ba anañ bêñ lôk adôn avômalô takatu ba êmô haviñ Lovak Mathen hathak anêñ auk. Anyôla miñ hadôn yêlô ba anañ abô êñ ami.

14 Lovak Mathen hêv avômalô sa ek neyala Wapômbêñ anêñ auk. Ba opalê atu ba miñ hawa Lovak Mathen ami hason nena auk êñ ma auk molo ba intu miñ hatôm ititiñ ba eyala auk takatu ba halêm anêñ Wapômbêñ anêñ Lovak Mathen ami.

15-16 * “Ba opalê intu hayala Anyô Bêñ anêñ auk ba tem êndônñ yani? Mi.” *Aisaia 40:13*

Ma ôpatu ba hawa Lovak Mathen anêñ auk tem ititiñ nômkama lôkthô. Ma ôpatu ba miñ hayala Anyô Bêñ anêñ auk ami tem miñ ititiniñ alalô takatu ba awa Lovak Mathen anêñ auk ami. Aêñ ba alalô ma awa Kilisi da anêñ auk.

3

Avômalô Kolin evak i vose

1-2 *Aiyañ thêlô, sêbôk ma môlô osopa avômalô pik êntêk veññgwam ba osopa Kilisi hatôm amena kasek ba miñ oan nômkama thekthek ami. Ba intu yahêv sum hadêñ môlô ba miñ yahanañ abô hatôm nê bôk ilumbak yôv iniñ abô ami. Ba êntêk unum sum denañ e?

3 *Môlô othak udum hatôm nê pik ba môlô lemimdañ lôk lemimñaña

4 *ma ôdônñ yañ enañ nena, “Yêlô ma Pol anêñ” ma vi enañ, “Yêlô ma Apolo anêñ.” Êñ

ma hathak uik unim auk thô nena môlô ma nê pik.

5 *Aêñ ba ya Pol ma opalê? Ma Apolo ma opalê? Yai ma Anyô Bêñ anêñ nê ku iyom! Yani hêv anyô tomtom da iniñ ku ba hêv yaianiñ ba intu môlô bôk ôêvhaviñ yôv.

6 *Yahavatho yañvêk ma Apolo hathak hêv ñañ ma Wapômbêñ da hadum ba yañvêk êñ halumbak.

7 Ba ôpatu ba havatho mena hêv ñañ thai luvi ma nômkama oyañ. Ma Wapômbêñ iyom intu ba nômkama avanônñ.

8 *Opalê atu ba havatho mena opalê atu ba hêv ñañ, thai idum ku donjom ba tem neja vuli êtôm ida iniñ ku atu idum.

9 *Yai adum Wapômbêñ anêñ ku iyom haviñ i ma môlô ma anêñ unyak lôk anêñ ku kapô.

10-11 *Wapômbêñ hêv wapôm hadêñ ya ba yahabitak anyô lôkmanñiñ ek yandav unyak. Ba yahalav landiñ. Ma anyô vi etak pam thalôk lôk unyak vôn hayô hamô. Ma miñ anyôla endav landiñ yañda imbiñ ami. Yisu Kilisi da intu landiñ êñ ba bôk hamiñ yôv. Ba môlô nê ku tomtom noyabiñ am katô ek nodav Wapômbêñ anêñ unyak êñ.

12-13 *Waklavônñ Idum Abô hayô ma tem injik nê ku takêñ iniñ ku sapêñ êlêm yañ. Ma atum tem esañ anyô tomtom iniñ ku ek êñjê nena elav unyak êñ mavi mena kambom. Ba intu uik siñ hathak gol mena seleva mena valu mavi mena alokwañ kapi mena kamuñ kondañ mena sesalik la, ma hêk môlôda.

14 Ma opalêla takatu ba iniñ ku elav unyak êñ mavi ma tem neja vuli.

15 Ma ôpatu ba atum hathañ anêñ ku ma tem miñ enja vuli ami. Ma donjom bulubiñ hamô ba tem nêmkama ôpêñ vê êñjêk atum.

Môlôda ma Wapômbêñ anêñ unyak

16 *Môlô ma Wapômbêñ anêñ unyak mathen atu ba yanida hamô kapô. Oyala nômkama êñ mena mi? Ma Wapômbêñ anêñ Lovak Mathen hamô môlô kapôlômim.

17 Môlô ma Wapômbêñ anêñ unyak mathen atu ba yanida hamô kapô ba intu

* 2:15-16: Ais 40:13 * 3:1-2: Hib 5:12-13; 1Pi 2:2 * 3:3: 1Ko 1:10-11 * 3:4: 1Ko 1:12 * 3:5: Ap 18:24 * 3:6: Ap 18:4-11,27-28 * 3:8: Mat 16:27 * 3:9: Ep 2:20-22 * 3:10-11: Ais 28:16; 1Pi 2:4-6 * 3:12-13: 1Ko 4:5 * 3:16: 1Ko 6:19; 2Ko 6:16

loṅ êṅ ma mathenṅ! Ma ôpatu ba habuliṅ unyak mathenṅ êṅ ma tem Wapômbêṅ imbuliṅ ôpêṅ aêṅ iyom.

Minṅ nobam anyô vi ami

18 Minṅ môlô nosau am ami! Môlô lemimhabi nena môlô ma nê lôkauk bêṅ hatôm nê lôk luvôṅiṅ bôlôṅ êntêk, êṅ ma notak. Ma noja alovalaṅsiṅ anêṅ auk molo ek numbitak anyô lôk auk mavi.

19 Auk pik êntêk ma auk molo hêk Wapômbêṅ ma hatôm eto nena, “Yani havalonṅ nê lôk auk bêṅ hathak thêlôda iniṅ auk ba êv yak.” *Jop 5:13*

20 Ma abô yaṅ hanaṅ nena, “Anyô Bêṅ hayala nena nê lôk auk bêṅ iniṅ auk ma anôṅ mi.” *Kapya Yenṅ 94:11*

21 Aêṅ ba miṅ nobam anyô te êmôṅ ek vi ami. Thêlô sapêṅ ma nê ku ek nêṅm môlô sa iyom.

22 Pol lo Apolo ma Sipas lôk pik êntêk ma lôkmala lo ṅama ma lêk lo embenṅ yam ma nômkama lôk avômalô ma nôm takêṅ ma môlônim iyom.

23 Ma môlô ma Kilisi anêṅ ma Kilisi ma Wapômbêṅ anêṅ.

4

Kilisi anêṅ aposel

1 Aêṅ ba avômalô sapêṅ nêgê yêlô nena Yisu Kilisi anêṅ nê ku oyaṅ iyom ek ayabiṅ Wapômbêṅ anêṅ abô loṅ kapô atu ba hik thô hadêṅ anêṅ avômalô.

2 *Aêṅ ba intu nayabiṅ ku êṅ mavi êtôm anyô hamôṅ ek ku.

3-4 Yakapôlôṅ miṅ hanaṅ ya bêṅ nena yahadam Wapômbêṅ anêṅ ku tombeṅ ami. Aêṅ ba môlô otha ya mena owa ya hi loṅ idum abô êṅ ma nôm oyaṅ. Ma yenaṅ auk miṅ hatôm ami. Aêṅ ba miṅ yahathô yada ba yahaya ami. Anyô Bêṅ da intu tem ititiniṅ ya.

5 *Waklavôṅ Anyô Bêṅ endelêṅ ma tem imbi anêṅ deda êyô êṅjêk nômkama takatu ba havuṅi hêk loṅ momaṅiniṅ kapô ba injik avômalô iniṅ auk takatu ba hêk kapôlôṅiṅ thô. Ma wak êṅ ma tomtom tem neja iniṅ

leṅiṅmavi êṅjêk Wapômbêṅ. Aêṅ ba miṅ nosa avômalô vi iniṅ ku ami.

Avômalô Kolin thêlôda ebam i

6 *Aiyaṅ thêlô, bôk yahanaṅ hathak yai lôk Apolo ek nêṅ môlô sa ek lemimimbi abô êntêk “Nosopa abô balabuṅ atu ba eto,” nena miṅ nobam anyôla êmôṅ ek vi ami.

7 *Ma opalê hatak môlô ba ubitak anyô bêṅ? Môlôda unim lôklokwaṅ ba owa auk e? Mi! Wapôm takêṅ intu hêv hadêṅ môlô. Ma aisê ka obam amda?

8 Môlô lêk ubitak ôyô unlôv yôv e? Ma môlô lêk nê lôkmaṅiṅ e? Mena môlô lêk hatôm kiṅ e? Kikaknena! Alalô nê lôk iviyaṅ ba lêk môlô ubitak kiṅ ma tem yêlô aêṅ iyom!

9 Nôṅgô! Wapômbêṅ hatak yêlô aposel hatôm nê oyaṅ ba amiṅ piklêvôṅ ma avômalô lôk aṅela ititiṅ yêlô hatôm nê kambom takatu ba enaṅ nena, “Uṅgwik thêlô vônô.”

10 Yêlô ma nê auk molo hathak Kilisi e? Ma môlô nê lôk auk bêṅ hathak Kilisi e? Ma yêlô nê vau ma môlô nê lôkliṅyak e? Môlô nê lôk athêṅ bêṅ ma yêlô nê athêṅ mi e?

11 *Sêbôk aleba lêk ma yêlô ama kisi lôk athakmuniṅ ma ik nômkama titip lôk ik yêlô ba epam mayaliv ba yêlôaniṅ malak namô mi.

12 *Ma adum ku hathak baheniṅ aleba yêlô lêk vau. Enaṅ ek nimbuliṅ yêlô, êṅ ma yêlô êv leṅiṅmavi iyom. Ilti yêlô ba êv vovaṅ, êṅ ma yêlô amiṅ leṅvidonṅ.

13 Enaṅ abômapopak hathak yêlô ma yêlô anaṅ viyaṅ lôk labali mavi. Wak nômbêṅ intu sapêṅ ma yêlô hatôm matiṅyak pik lôk nôm ôvpalê.

Pol lahaviṅ avômalô Kolin nesopa yani

14 Môlô ma yenaṅ avômena takatu ba yalenṅhaviṅ ba intu yahadôṅ môlô. Ma miṅ yahato nôm takêntêk ek indum môlô mama ami.

15 *Nê êvhaviṅ bêṅ anôṅ ethak eyabiṅ môlô, ma doṅtom lemambô doṅtom iyom. Yada bôk yahanaṅ Wapômbêṅ anêṅ Abô Mavi hadêṅ môlô hatôm yahavathu môlô ba môlô ubitak Yisu Kilisi anêṅ avômalô.

* 4:2: Luk 12:42 * 4:5: 1Ko 3:8 * 4:6: Lom 12:3 * 4:7: Lom 12:6 * 4:11: 2Ko 11:23-27 * 4:12: Mat 5:44; 2Te 3:8 * 4:15: Gal 4:19 * 4:16: Plp 3:17

16 *Aên ba yalen hik ya nena nosopa yavenjgwan.

17 *Ba intu yahêv Timoti hathôk ek nê môm sa. Yani ma anyô ku anôn lôm yenan okna atu ba hasopa Anyô Bêj ba yalenhavin yani. Ma tem injik mômônim auk li esak yenan bôm lo lo atu ba hathak Yisu Kilisi ma yahadôn avômâlô êvhavin takatu ba êmô luvuluvu hathak.

18 Môm doho oson nena tem miñ yasôk esak lojbô ami ba intu môm lemimôndôn kôtôn.

19-20 *Nodañô katô! Wapômbên anên avômâlô miñ enañ hathak abô oyañ ami. Mi. Lovak Mathen hêv lôklijak ba idum Wapômbên anên lahavin. Anyô Bêj lahavin ma tem yasôk kethen ek yangê nena avômâlô takên bôm ewa lôklokwan êj mena mi e?

21 Lemimhabi aisê? Yasôk ek yambali môm ek noja auk mena yasôk êtôm anyô yaô ek yanan abô labalina?

5

Nutiñ nê sek êndôk kamun

1 *Yahalañô nena môm avômâlô ôêvhavin te hadum sek haviñ lambô yanavi lukmuk lôbôlôn. Ma doñtom nê daluk miñ ethak idum aên ami.

2 Aisê ka môm ôbô am? Lemiminjikam ba nutiñ ôpên êndôk kamun!

3 *Ya miñ yahamô haviñ môm ami. Mi. Ma doñtom yakapôlôn hamô haviñ môm hatôm lêm yahamô haviñ môm. Ma lêm yahanan ôpatu ba bôm hadum kambom êj bên yôn hathak Yisu Kilisi anên athên.

4 Aên ba othak doñtom, êj ma yakapôlôn lêm hamô haviñ môm. Ma alalôaniñ Anyô Bêj Yisu anên lôklijak lêm hamô haviñ.

5 *Ba nônêm ôpên êndên Ngôk Bêj ek imbuliñ ôpên anên auk ek Anyô Bêj anên Waklavôn Nindum Abô ma tem yani enja bulubiñ.

6 *Môm ôbô am ma miñ mavi ami. Lôm miñ oyala nena yis doktena iyom hatôm êndôk polom bên anôn kapô ba isiñ bên ami e?

7 *Sêbôm ma avômâlô Isael ethak ik bok-sipsip nakaduñ te ek lenjñhabi Waklavôn Hale ba Hi. Ma alalôaniñ boksipsip nakaduñ Waklavôn Hale ba Hi intu Yisu. Kilisi hama ek môm ba intu lêm ubitak ôtôm polom lukmuk atu ba yis mi. Aên ba nôm unim kambom ni êtôm avômâlô Isael ethak ibi yis bôm hi ek lenjñhabi Waklavôn Hale ba Hi.

8 *Ba intu alalô lenjñimbi Waklavôn Hale ba Hi wak nôm bên intu sapên ma nambitak êtôm polom atu ba anên yis mi. Polom êj ma nôm anôn ba anên lelaik mi. Ma yis bôm atu êj ma adum kambom lo miñ asopa Wapômbên ami. Ba intu nabi ni.

9 Bôm yahato yenan kapya hadên môm ek miñ nôm imbiñ nê takatu ba idum sek lomaloma ami.

10 Ma doñtom miñ yahanan hathak avômâlô pik êntêk ba idum sek lomaloma lo nê esau avômâlô ba ewa iniñ nôm kama vani lôm nê palon ma nê esopa ngôk ami. Mi. Nê takên ma êmô pik haviñ alalô ba natak i aisê?

11 *Yenan abô anên ôdôn ma aentêk. Ôpatu ba hanañ nena, “Yahêvhavin Wapômbên” ma doñtom hadum sek lomaloma mena hadum palon mena hên yen hadên ngôk mena hanañ abôma mena hanum waiñ ba molo mena hawa vani. Anyô anên aên miñ nonjwan nôm lo ômô imbiñ yani ami. Dôlôk!

12 Nosa nê takatu ba êmô avômâlô êvhavin kapô iyom. Ma miñ nosa ôpatu ba miñ alalôaniñ te ami. Ku êj ma miñ bôm êv hadên alalô ami.

13 *Aên ba Wapômbên tem indum abô ek nê daluk. Ba intu nê takatu ba indum kambom ma
“Nônêm i vê ênjêk môm.” *Lo 17:7*

6

Kobom nepesan malain

1 Aisê ka môm doho lemimmaniñ hathak môm doho ma othak u nê daluk iniñ loñ idum abô? Yahason kambom hathak môm uik kobom êj liliñ!

* 4:17: Ap 19:22 * 4:19-20: 1Ko 2:4 * 5:1: Wkp 18:7-8; Lo 22:30 * 5:3: Kol 2:5 * 5:5: 1Ti 1:20 * 5:6: Gal 5:9 * 5:7: Ais 53:7; 1Pi 1:19 * 5:8: Lo 16:3 * 5:11: 2Te 3:6; Tit 3:10 * 5:13: Lo 13:5; 17:7 * 6:2: ALK 20:4

2 *Môlô oyala nena Waklavôḡ Idum Abô ma ḡe mathenḡ tem nedaḡô ḡe daluk iniḡ abô. Môlô ḡe auk pulusik ba miḡ hatôm nepesaḡ malaiḡ pik lomaloma ami e?

3 Nodaḡô! Tem alalô nedaḡô aḡela iniḡ idum abô. Aêḡ ba malaiḡ pik lôkthô ma yaôna ek alalô napesaḡ.

4-6 Môlô te miḡ anyô lôk auk bêḡ hatôm epesaḡ abô imbiḡ avômalô êvhaviḡ vi ami e? Ma ḡe êvhaviḡ yaḡ lamaniḡ hathak yaḡ ma môlô olam ḡe daluk ek nepesaḡ abô êḡ eka? ḡe daluk elañô ma môlô miḡ mama ami e? Aêḡ ba môlônim malaiḡ lomaloma hamô ma môlônim anyô bêḡ la miḡ hamô ami, ma nodam môlônim anyô hêvhaviḡ takatu ba athêḡ mi ek nedaḡô abô êḡ. Ma miḡ nodam ḡe daluk ami.

7 Dô! Hu ek undum abô, êḡ ma hik thô nena lêk hôêv yak yôv. Ma anyôla habuliḡ o mena hasau o la ma ômô yaô.

8 Ma doḡtom môlôda intu udum tombenḡ êḡ ba osau môlôviyaḡ ba ubuliḡ i hamô ḡe daluk iniḡ loḡ idum abô.

9 *Avômalô takatu ba idum kambom tem nêmo imbiḡ Wapômbêḡ êmô loḡ atu ba yani hayabiḡ, e? Mi anôḡ. Noyabiḡ am. Avômalô takatu ba idum sek lomaloma lôk êv yeḡ hadêḡ ḡgôk ma idum sek haviḡ anyô yaḡ yanavi lôk anyô da idum i lôk avi da idum i ma

10 vani lo palonḡ ma inum waiḡ ba elo molo lôk enañ abôma ma esau avômalô ba ewa iniḡ nômkama vani. ḡe takêḡ miḡ hatôm nêmo Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak ami.

11 *Sêbôk ma môlô vi udum kambom takêḡ haviḡ. Ma doḡtom Wapômbêḡ hathik môlô ba ubitak mathenḡ lôk thêthônḡ hathak Anyô Bêḡ Yisu Kilisi anêḡ athêḡ lôk alalôaniḡ Wapômbêḡ anêḡ Lovak Mathenḡ.

Alalôaniḡ leḡviḡkupik ma Lovak Mathenḡ anêḡ unyak

12 *Môlô onañ nena, “Balabuḡ te miḡ havalonḡ ya loḡ ami. Ba malêla takatu ba yalenḡhaviḡ yandum ma ya hatôm.” Ma doḡtom ya Pol yahanañ nena auk takêḡ

tem miḡ nêmo ya sa ami ba yahadô nômlate eyabiḡ ya.

13 *Môlô onañ nena, “Nôm eyañ hêv leḡsoam sa ma leḡsoam hêv nômo eyañ sa. Ma thai luvi ma nômo pik iyom ba Wapômbêḡ tem nêmo vê.” Ma môlô osonḡ nena sek waliliḡ ma nômo oyaḡ hatôm nômo eyañ lôk leḡsoam e? Ma yahanañ nena kupik ma Anyô Bêḡ anêḡ ek indum anêḡ ku. Aêḡ ba kupik lôk sek miḡ ethak doḡtom ami.

14 *Wapômbêḡ da anêḡ lôkliḡyak hik Anyô Bêḡ liḡ ba tem injik alalô liḡ aêḡ iyom.

15-17 *Môlônim lemvimkupik sapêḡ ma hatôm Kilisi da anêḡ liḡkupik bute. Môlô ôthônḡ auk êḡ e? Ma ôpatu ba hathak doḡtom haviḡ Anyô Bêḡ thai iniḡ dahôlônḡiḡ habitak doḡtom. Ma Wapômbêḡ anêḡ abô bute hanañ nena,

“Thai tem nimbitak êtôm kupik doḡtom.”

Môḡ Anôḡ 2:24

Aêḡ ba anyô te hathak doḡtom haviḡ avi sek te, êḡ ma thai lêk ibitak kupik doḡtom. Ma naja Kilisi anêḡ liḡkupik bute ba nanêmo êndêḡ avi sek e? Mi anôḡ!

18 Nôsôv ek sek waliliḡ. Kambom takatu ba avômalô ethak idum ba vi ma hêk kupik viyaḡ. Ma opalê atu ba hadum sek waliliḡ êḡ ma yanida habuliḡ anêḡ liḡkupik ba hadum sek hathak.

19-20 *Môlô lemvimkupik ma Lovak Mathenḡ anêḡ unyak mathenḡ atu ba hamô kapô ba Wapômbêḡ da hêv hadêḡ alalô. Avanôḡ e? Ma hêv alalô vuli ba miḡ o anyô bêḡ ek oyabiḡ oda ami. Ba intu ômbô Wapômbêḡ esak lemvimkupik.

7

Abô hathak ewa i

1 Yahato môlônim abô viyaḡ nena mavi ek nômo daluk ma miḡ noja avi ami.

2 Ma doḡtom avômalô ethak idum sek waliliḡ. Aêḡ ba mavi ek ḡe ewa i, anyô ênjêk imbiḡ yanavi ma avi ênjêk imbiḡ yamalô.

3 Ma anyô lahaviḡ ênjêk imbiḡ yanavi êḡ ma yanavi miḡ embasiḡ i ami. Ma yanavi lahaviḡ ênjêk imbiḡ yamalô ma yamalô

* 6:9: Gal 5:19-21; Ep 5:5; ALK 22:15 * 6:11: Tit 3:3-7 * 6:12: 1Ko 10:23 * 6:13: 1Te 4:3-5 * 6:14: Lom 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14 * 6:15-17: Mat 19:5; Jon 17:21-23; Lom 8:9-11; Ep 5:30 * 6:19-20: 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19

indum aêḡ iyom ek malê nena ḡê lôk vêḡi iniḡ viyaḡ hêk.

⁴ Avi miḡ hayabiḡ yanida liḡkupik ami. Mi. Anyô hayabiḡ. Ma anyô miḡ hayabiḡ yanida liḡkupik ami. Mi. Avi hayabiḡ.

⁵ Ba intu ovasiḡ am, êḡ ma hatôm udum vani! Anyô hadum ek eteḡ mek ma miḡ bônôḡ ami. Enaḡ êndêḡ yanavi. Ma avi hadum ek eteḡ mek ma miḡ bônôḡ ami. Enaḡ bêḡ êndêḡ yamalô ba thai nêndôk am. Êḡ ma netak iniḡ êk haviḡ i êtôm wak vithê. Ma mek anêḡ daḡ ma nêḡêk esak loḡbô ek Sadaḡ miḡ hatôm enja iniḡ thethaḡak ek êndôk thai leḡiḡ ami.

⁶ Miḡ yahavak balabuḡ te ek avi lo anyô miḡ nêḡêk imbiḡ i wak la ami. Mi. Yahanaiḡ ek yanêm môlônim auk sa iyom.

⁷ Yada ma anyô muk ba yalenḡhaviḡ anyô lôkthô nimbitak êtôm yada. Ma doḡtom anyô tomtom da ewa iniḡ wapôm loma-loma halêm anêḡ Wapômbêḡ. Aêḡ ba nôḡ takatu ba Wapômbêḡ habi sam ma yaḡda yaḡda.

⁸ Abô êntêk ba tem yanaḡ ma hathak aluḡ lo avi tôp. Mavi ek thêlô nêḡmô daluk êtôm ya.

⁹*Thethaḡak miḡ êmbôk môlô êtôm atum hathaḡ ami, êḡ ma mavi anôḡ. Aêḡ ba anyô te miḡ hatôm ipuki loḡ ami, êḡ ma enja avi.

¹⁰*Yahanaiḡ abô êntêk ek avômalô ewa i. Avi te miḡ hatôm êndô yamalô ami. Abô êntêk ma Anyô Bêḡ anêḡ abô balabuḡ ma miḡ yenaḡ abô ami.

¹¹ Avi hadô yamalô êḡ ma epesaḡ abô imbiḡ yamalô ma miḡ enja anyô yaḡ ami. Ma anyô aêḡ iyom.

¹²⁻¹³ Yahanaiḡ abô êntêk ek avômalô takatu ba ewa i ba yaḡ miḡ hêvhaviḡ Wapômbêḡ ami. Ba anyô te hawa avi te ba miḡ hêvhaviḡ Wapômbêḡ ami ma doḡtom lahaviḡ êḡmô imbiḡ yani, ma miḡ êndô avi êḡ ami. Ma avi te hawa anyô te ba miḡ hêvhaviḡ Wapômbêḡ ami ma doḡtom lahaviḡ êḡmô imbiḡ yani, ma miḡ êndô ôpêḡ ami. Êntêk ma yenaḡ auk iyom. Ma miḡ Anyô Bêḡ anêḡ abô balabuḡ te ami.

¹⁴ Anyô te hawa avi atu miḡ hêvhaviḡ ami, êḡ ma anyô anêḡ hêvhaviḡ hatôm nêḡ

avi êḡ lôk nali sa ba nimbitak êtôm nôḡ mabuḡ hêk Wapômbêḡ ma. Ma avi hawa anyô atu ba miḡ hêvhaviḡ ami ma aêḡ iyom. Ma mi, êḡ ma tem Wapômbêḡ êḡḡê nali takêḡ nena lelaik. Aêḡ ba miḡ ôndô vônim atu ba anêḡ hêvhaviḡ mi ami.

¹⁵*Ma howa avi atu ba miḡ hêvhaviḡ Wapômbêḡ ami ba hadum ek êndô o, êḡ ma otak yani ek ni. Ma howa anyô atu ba miḡ hêvhaviḡ Wapômbêḡ ami ba hadum ek êndô o, êḡ ma otak yani ek ni aêḡ iyom. Tem miḡ undum abô esak nôḡm êḡ ami. Wapômbêḡ halam alalô hathak kobom namô malinḡyaô imbiḡ i.

¹⁶*Ba injo. Yanavi tem nêḡm yamalô sa ek imbitak anyô hêvhaviḡ mena yamalô nêḡm yanavi sa ek imbitak avi hêvhaviḡ la.

Alalô namô êtôm lôkmala atu ba Wapômbêḡ lahaviḡ alalô namô

¹⁷ Hôḡmô aisê ba Wapômbêḡ halam o ma ôḡmô aêḡ. Êḡ ma hatôm Anyô Bêḡ anêḡ wapôm atu ba hik sam hadêḡ môlô tomtom. Abô balabuḡ êntêk ma yahêv hadêḡ ḡê êvhaviḡ lodôḡlodôḡ lôkthô.

¹⁸ Ôpatu ba bôk enḡothe anêḡ kupik ba Wapômbêḡ halam yani ma êḡmô aêḡ. Ma miḡ nepesaḡ anêḡ kupik esak loḡbô ami. Ma ôpatu ba miḡ enḡothe anêḡ kupik ami ba Wapômbêḡ halam yani ma êḡmô aêḡ iyom. Ma miḡ enḡothe anêḡ kupik vê ami.

¹⁹*Enḡothe kupik lôk miḡ enḡothe kupik ami, nôḡm ju êḡ ma nôḡm oyaḡ. Ma nôḡm bêḡ ma nesopa Wapômbêḡ anêḡ abô.

²⁰ Enḡothe anêḡ kupik mena enḡothe ami mena ewa avi mena miḡ ewa avi ami ba Wapômbêḡ halam o, ma ôḡmô aêḡ.

²¹ Ma o atu ba anêḡ alaḡ hamô ba Wapômbêḡ halam o ma miḡ lemmalaiḡ andô. Ma doḡtom loḡôndê la hêk ek otak anêḡ alaḡ anêḡ ku, êḡ ma undum aêḡ.

²²*Ba ḡê takatu ba iniḡ alaḡ hamô aleba Anyô Bêḡ halam i ma hatôm Anyô Bêḡ hapole iniḡ yak vê. Ma aêḡ iyom ḡê takatu ba miḡ êḡmô alaḡ la vibiḡ ami aleba Anyô Bêḡ halam i ma Kilisi lêk habitak iniḡ alaḡ.

²³ Wapômbêḡ bôk hêv môlô vuli hathak vuli bêḡ ba miḡ anyôla habitak môlônim

* 7:9: 1Ti 5:14 * 7:10: Mat 5:32 * 7:15: Lom 14:19 * 7:16: 1Pi 3:1 * 7:19: Lom 2:25; Gal 5:6; 6:15 * 7:22: Plm 16; 1Pi 2:16

alañ ami ba intu lemiminjikam esak auk pik takêñ ami.

²⁴ Aiañ thêlô, môlô tomtom nômô êtôm aêsêbôk ba Wapômbêñ halam môlô. Môlô owa am mena miñ owa am ami mena engothe kupik mena miñ engothe kupik ami lôk nê iniñ alañ hamô mena iniñ alañ mi, nômô aêñ iyom ba nosopa Wapômbêñ.

Pol hêv abô hadêñ avômalô muk

²⁵ Anyô Bêñ lahiki hathak ya ba intu yenañ abô ma avanôñ ek môlô nôñemimbiñ. Êntêk ma yenañ auk hathak avômalô muk ma miñ Anyô Bêñ anêñ abô balabuñ ami.

²⁶ Lêk ma malaiñ lomaloma habitak. Aêñ ba nômô êtôm avômalô muk ma tem nômô mavi.

²⁷ Ôpatu ba lêk epesañ anêñ abô ek enja avi ma miñ êndô ami. Ma môlô takatu ba avi mi miñ nômbôlêñ avi ami.

²⁸ Ma howa avi, ma miñ hudum kambom ami. Ma avi muk te hawa anyô, ma miñ hadum kambom ami. Ma donjom môlô takatu ba owa am tem nôpôm malaiñ lomaloma êmô pik êntêk ba intu yahavatho môlô loñ ek miñ malaiñ takêñ êpôm môlô ami.

²⁹⁻³¹ *Yenañ abô anêñ ôdôñ nena pik êntêk tem êmô sawa bidon iyom ba anêñ auk lôk anêñ nômkama lôkthô lêk idum ek nema. Ba opalê atu ba hawa avi, êñ ma nôm mavi. Ma donjom lemimbi nena ewa i tem miñ êmô wak nômbêñ intu sapêñ ami. Ma opalê atu ba lamalaiñ miñ undum ba malaiñ êñ eyabiñ anêm auk ami. Ma nôm mavi miñ eyabiñ anêm auk ami. O atu ba hôêv vuli nômkama lomaloma miñ nôñgwêk lêlê esak nôm takêñ ami. Nômkama pik nômbêñ êñ ma nôm mavi anôñ. Ma donjom miñ nôñgô êtôm nômbêñ êñjêk anêm auk ami.

³² Yalenhaviñ nena lenhiki lomaloma miñ embalon môlô loñ ami. Anyô muk lahiki hathak Anyô Bêñ anêñ ku ek indum Anyô Bêñ lamavi.

³³ Ma donjom anyô lôk avi lahiki hathak nômkama pik ek batu indum yanavi lamavi.

³⁴ Ba intu yani lahiki hathak yanavi ma Anyô Bêñ haviñ. Ma avi tôp lôk avi muk ethak lenhiki hathak Anyô Bêñ anêñ ku. Iniñ auk nena nêñem dahôlôñ loñ lenvinakupik êndêñ Anyô Bêñ. Ma donjom avi lôk anyô lahiki hathak nômkama pik ek indum yamalô lamavi.

³⁵ Yahanañ abô takêntêk ek nêñ môlô sa ma miñ nêñ malaiñ êndêñ môlô ami ek môlô nômô thêthôñ ma miñ nômla embalon môlô loñ ami ek môlô nôñem kapôlômim lôkthô êndêñ Anyô Bêñ. Ma miñ yahanañ ek êtôm yak embalon môlô loñ ami.

³⁶ Ma ôpatu ba hapesañ abô yôv ek enja avi muk te ba anêñ thethajak hadum ek imbuliñ avi êñ ma ôpêñ enja avi êñ. Yani miñ hadum kambom ami.

³⁷ Ma ôpatu ba hapesañ yanida anêñ auk ma miñ hasopa anyôla anêñ auk ami ba hasopa anêñ lahaviñ iyom nena hadô enja avi muk, ôpêñ hadum nôm mavi haviñ.

³⁸ Aêñ ba ôpatu ba hawa avi muk hadum nôm mavi. Ma ôpatu ba hadô enja avi êñ ma anêñ malaiñ ma yaô ba intu hadum nôm mavi anôñ.

³⁹ *Avi atu ba hawa anyô ba yamalô hamô lôkmala denañ ma hatôm ibutiñ thai loñ endeaba anyô ema am. Êñ ma hatôm enja anyô yañ atu ba hasopa Anyô Bêñ esak loñbô êtôm yanida anêñ lahaviñ.

⁴⁰ Yenañ auk nena yani êmô daluk ma tem yani lamavi bêñ anôñ. Ma Wapômbêñ anêñ Lovak Matheñ hamô haviñ ya ba intu ya anyô lôk auk hatôm môlô.

8

Ngôkba anêñ nôm lôk ya

¹ *Yahanañ abô êntêk hathak ngôkba anêñ nôm lôk ya.* Môlô onañ nena, “Alalô lôkthô ma nê lôkauk.” Môlônim auk êñ hadum ba môlô ôyê am dan ba ubuliñ avômalô êvhaviñ vi. Ma môlô lemimhaviñ avômalô takêñ, êñ ma tem nôñem i sa.

² *Môlô oson nena môlô oyala nômkama lôkthô e? Mi. Môlô ôthôñ auk anôñ paliñ!

* **7:29-31:** 1Jon 2:17 * **7:39:** Lom 7:2-3 * **8:1:** Ap 15:29 * **8:1:** Avômalô Kolin ethak êbôk nôm ek êv da hadêñ ngôk. Ma nê êvhaviñ lenhaviñ nejan nôm takêñ. Thêlônin auk aêntêk nena êñ ma miñ wapômbêñ anôñ ami ba intu thêlô hatôm nejan. Aêñ ba thêlô eto kapyra hadêñ Pol ek nedanô anêñ auk. * **8:2:** Gal 6:3

3 Opalê atu ba lahaviņ Wapômbêņ ma Wapômbêņ hayala yani.

4 *Yenaņ auk hathak eyaņ ngôkba iniņ nôm ma aêntêk. Alalô ayala nena Wapômbêņ ma doņtom iyom. Ma ngôkba takatu avômalô êv yeaņ hathak miņ Wapômbêņ anôņ ami.

5 Avômalô elam nôm lomaloma nena iniņ ngôkba lo iniņ anyô bêņ. Aêņ ba nôm takêņ hatôm iniņ wapômbêņ lo anyô bêņ.

6 *Ma doņtom alalô ayala nena Wakamik Wapômbêņ yani iyom intu Wapômbêņ ba hapesaņ nômkama lôkthô ba alalô abitak ek nandum anêņ ku. Ma Yisu Kilisi yani iyom intu Anyô Bêņ anôņ ba Wapômbêņ hapesaņ nômkama lôkthô hathak yani. Ma Yisu êņ hadum ba alalô abitak Wapômbêņ anêņ avômalô.

7 Ma avômalô doho miņ leņiņhabi auk takêņ hêk kapôlôņiņ ami. Sêbôk ma thêlô eņgabôm ngôkba anêņ nôm ma lêk êdô ba esopa Wapômbêņ. Ma doņtom eyaņ ngôkba anêņ nôm ma hatôm esopa ngôkba hathak loņbô. Thêlôniņ auk ma pulusikna ba intu leņiņmalaiņ.

8 Avômalô takatu ba leņiņ malaiņ hathak nôm êņ ba miņ eyaņ ami ma Wapômbêņ miņ hatatale i ami. Ma môle avômalô takatu ba oaņ nôm lomaloma ma Wapômbêņ miņ habam môle ami. Aêņ ba oaņ mena ôdô ma nôm oyaņ hêk Wapômbêņ ma.

9 *Aêņ ba o anyô hôêvhaviņ lôklokwaņ, oyabiņ o! Anêm malaiņ mi ek noņgwaņ ngôkba anêņ nôm ba hoaņ êņ ma miņ onaņ êndêņ avômalô takatu ba auk pulusik ek nindum aêņ ami êņa tem indum thêlô nênem yak.

10 Hu malakba ba hoaņ ngôkba anêņ nôm ma anyôla lamalaiņ hathak nôm êņ te hayê hoaņ, hosoaņ nena hôêv yani sa ba tem eyala nena nôm êņ ma nôm oyaņ e?

11 *Êņ ma hubuliņ yani ek endeni anêņ kobom bô esak loņbô ba anêm auk êņ habuliņ anyô hêvhaviņ pulusik atu ba Yisu hama ek nêm yani sa.

12 Anyô te anêņ auk pulusik ba hubuliņ yani êņ ma hudum kambom hathak Kilisi.

13 *Ba intu yahaņ nôm êņ ba habuliņ yenaņ aiaņ ba hadum kambom êņ ma tem miņ yaņgaņ alim esak loņbô ami. Yakô yandum ba yenaņ aiaņ nêm yak.

9

Pol hadô vuli

1 *Odaņô! Abô balabuņ lomaloma miņ havaloaņ ya loņ ami! Ma bôk yahayê Yisu alalôaniņ Anyô Bêņ yôv! Ya ma aposel ba yada yenaņ ku lôk Wapômbêņ anêņ lôklokwaņ hadum ba intu môle ubitak!

2 *Avômalô doho êpôlik nena ya Pol ma miņ aposel ami. Ma doņtom môle nim ôêvhaviņ hik ya thô nena ya ma Anyô Bêņ anêņ aposel. Aêņ ba môle nim aposel ma ya.

3 Avômalô doho ibi yaleņ nena yahabuliņ yenaņ ku aposel ba yahêv yada kisi aêntêk.

4 *Avômalô ethak êv nôm hadêņ yêlô hatôm nê lôk athêņ bêņ takatu ba idum Wapômbêņ anêņ ku.

5 Ma Anyô Bêņ anêņ iviyaņ lôk Sipas ma aposel vi ethak ewa avi takatu ba êvhaviņ hatôm vêņi. Ma yêlô hatôm nandum aêņ imbiņ.

6 Ma yai hatôm natak ku baheniņ ek nandum Wapômbêņ anêņ ku êtôm aposel vi. Ma môle osoņ nena yai lôk Banabas iyom intu nê athêņ mi e? Mi. Yêlô lôkthô ma aposel iyom.*

7 Nê vovak da miņ êv vuli iniņ nôm ami. Ma avômalô takatu ba idum iniņ ku ethak eyaņ anêņ anôņ. Ma nê takatu ba eyabiņ bok ethak eyaņ bok takêņ.

8 Abô takêņ ma auk pik e? Mi. Wapômbêņ anêņ abô balabuņ bôk hanaņ

9 *ba Mose bôk hato nena,
“Bok oks hadum ku ma miņ nokak abôlêk siņ ami.” *Lo 25:4*

Ma Wapômbêņ lahiki hathak bok oks mena?

10 *Mi. Abô êņ ma hathak yêlô. Avanôņ! Abô êņ hathak yêlô opalêla takatu ba adum

* 8:4: Lo 4:39; 6:4; Gal 4:8 * 8:6: Ep 4:5,6 * 8:9: Lom 14:13-15; Gal 5:13 * 8:11: Lom 14:15,20 * 8:13: Lom 14:21 * 9:1: Ap 9:1-9; 26:16; 1Ko 15:8-9 * 9:2: 2Ko 3:2-3 * 9:4: Luk 10:8 * 9:6: Pol hayala Kolin iniņ auk lôkbaņ ba intu havuņ abô ba hadô ek enja Kolin iniņ da. Aêņ ba hadum thêlô leņiņmaniņ. * 9:9: Lo 25:4; 1Ti 5:18 * 9:10: 2Ti 2:6

Wapômbêñ anêñ ku. Nê takatu ba ele ku lôk evatho ku, lôkthô êv malenij ek nejan nôm. 11-12 *Môlô othak ôêv avômalô ku vi sa. Ma yêlô avatho Wapômbêñ anêñ abô halôk môlô. Aêñ ba awa nôm anêñ môlô ma ôyê nena malain e? Mi! Yêlôaniñ athêñ hêk ba intu yêlô amôñ ek naja môlônim nôm!

Ma doñtom miñ yêlô asopa loñôndê êñ ami. Ba awa malain lomaloma ek miñ embasiñ Wapômbêñ anêñ Abô Mavi ami.

13 *Môlô oyala nena nê takatu ba idum ku hamô unyak mathen ma eyañ nôm takatu ba êv hadêñ unyak êñ. Ma nê takatu ba idum ku hamô loñ êbôk da ma eyañ nôm takatu ba êv hatôm da.

14 *Anyô Bêñ bôk hanañ aêñ iyom nena nê takatu ba enañ Wapômbêñ anêñ abô ma neja iniñ nôm êlêm anêñ iniñ ku takatu ba idum.

15 Ma doñtom yada miñ bôk yahasopa loñôndê takêñ ami. Ma miñ yahato abô êntêk ek môlô nobakôñ ya ami. Mi! Yahama ma mavi ek miñ yanêm malain êndêñ môlô ami ek anyôla miñ enja nôm takatu ba yahabam ya hathak vê ami.

16 *Miñ yahabam ya hathak yahanañ Wapômbêñ anêñ abô ami. Mi. Wapômbêñ hêv ku êñ hadêñ ya. Ba miñ yahanañ Wapômbêñ anêñ abô ami, êñ ma malain bêñ ek ya.

17 Yahapetenak ek yandum ku êntêk êñ ma tem yanja vuli. Ma doñtom miñ yada yenañ auk ami. Ba intu yahadum oyañ hatôm yenañ ku atu ba Wapômbêñ hêv ek yayabin.

18 Vuli alête intu tem yanja? Yenañ vuli ma aêntêk. Yahanañ Wapômbêñ anêñ Abô Mavi ma miñ avômalô nêñem vuli ami. Êñ ma hatôm yenañ vuli atu ba yahabam ya hathak.

19 Aêñ ba yabaheñ miñ ekak loñ lôk anyôla miñ hayabin ya ami. Ma doñtom yenañ auk nena avômalô lôkthô nimbitak yenañ alañ ek yangik loñôndê thô ek bêñ anôñ ini nesopa Kilisi.

20 *Yahamô haviñ avômalô Isael ma yahabak hatôm thêlô. Ma yahamô haviñ

avômalô esopa abô balabuñ takatu êñ ma yahabak hatôm thêlô ek yandom i ini ek Kilisi. Ma doñtom abô balabuñ miñ hayabin ya ami.

21 Yahamô haviñ nê daluk takatu ba iniñ abô balabuñ mi, êñ ma yahabak hatôm thêlô ba miñ yahasopa alalô avômalô Isael iniñ abô balabuñ lomaloma ami ek yandom thêlô ini êndêñ Kilisi. Ma yahasopa Wapômbêñ lôk Kilisi iniñ abô ba intu eyabin ya.

22 *Ma yahamô haviñ nê takatu ba iniñ auk pulusik ma yahabak pulusik hatôm thêlô ek yandom thêlô ini ek Kilisi. Yahasopa avômalô lôkthô iniñ auk lomaloma ek auk anêñ aêñ ma hatôm yanêm vi dedaun sa.

23 Yahadum aêñ ek avômalô lôkthô nedañô Wapômbêñ anêñ abô ba nesopa ek alalô lôkthô naja bulubin.

Nadañviñ lôklokwañ ek nayô unjôv

24 Avômalô takatu ba elañviñ sapêñ ewa vuli e? Mi. Ôpatu ba hamôñ iyom. Aêñ ba ondañviñ ek onja anêm vuli aêñ iyom.

25 *Avômalô takatu ba ik mambêñ ma ethak êdôñ i wak nômbêñ intu ek neja kulun atu ba tem ekapok kethen. Ma doñtom alalô adum ek naja kulun atu ba tem êmô wak nômbêñ intu sapêñ.

26 Ba intu ya miñ yahalañviñ hatôm anyô halañviñ mayaliv ami. Ma miñ yahik vovak hatôm anyô hathak hik loñ oyañ ami.

27 *Mi! Yahik yalenjivkupik ek batu yenañ auk pik etauviñ. Yakô yanañ Wapômbêñ anêñ Abô Mavi êndêñ avômalô ba nêñemimbin ma yada mi.

10

Yakô ek alalô nanêm yak esak saê

1 *Aiyañ thêlô miñ môlô lemimpalin ami! Sêbôk ma alalôaniñ bumalô esopa buliv lôk even ngwêk malêvôñ.

2 Ma buliv lo ngwêk ithik thêlô ek injik thô nena thêlô esopa Mose.

3 *Thêlô sapêñ eyañ nôm mathen atu

* 9:11-12: Lom 15:27; Ap 20:34; 2Ko 11:9 * 9:13: Lo 18:1-3 * 9:14: Mat 10:10; Gal 6:6 * 9:16: Jer 20:9 * 9:20: Ap 21:20-26 * 9:22: 2Ko 11:29 * 9:25: Plp 3:14; 2Ti 2:4-5; 4:7-8 * 9:27: Lom 8:13; 13:14 * 10:1: Kis 13:21-22; 14:22-29 * 10:3: Kis 16:35 * 10:4: Kis 17:6; Nam 20:11

4 *ma sapêḅ inum ḅaḅ valu mathenḅ atu ba havenḅ havinḅ i. Valu êḅ ma Yisu da.

5 *Ma donḅtom Wapômbêḅ miḅ lamavi hathak thêlô ami ba intu ema ba kupik hêk mayaliv hêk loḅ thiliv.

6 *Nôm takêḅ habitak ek alalô leḅiḅimbi esak ma miḅ imbisôk imiḅ alalô ek nandum kambom ami.

7 Bôk eto hathak thêlô nena, “Avômalô êḅ esopa ḅgôk ba eloyenḅ hathak lôk eyaḅ ba inum ba idum sek lomaloma.” *Etak Ijip 32:6*

Aêḅ ba miḅ môlô nundum aêḅ ami.

8 *Miḅ alalô nandum sek waliliḅ êtôm bôk ba alalôaniḅ bumalô idum ba avômalô hatôm 23,000 ema wak donḅtom iyom ami.

9 *Alalô miḅ natatale Anyô Bêḅ êtôm avômalô vi atu ba bôk idum ba umya hathaḅ i pôpônô ami.

10 *Ma miḅ nanaḅ abô munuḅmunuḅ êtôm bôk ba doho idum ba aḅela vovak hiki pôpônô ami.

11 Nôm takatu ba bôk habitak hathak avômalô bôsêbôk ma eto ek alalô avômalô bôlôḅ êntêk atu ba lêk amô habobo pik lo leḅ anêḅ daḅ leḅiḅimbi katô ba nayabiḅ i.

12 Aêḅ ba o atu ba hosonḅ nena humiḅ lôklokwaḅ êḅ ma oyabiḅ o ek miḅ nêḅ yak ami.

13 Kambom hathak halôk avômalô leḅiḅ ek nindum kambom. Ma hudum ek undum kambom ma Wapômbêḅ tem miḅ imbuliḅ dôḅ ek o ami. Tem yani êmbôlêḅ loḅôndê ek otak auk êḅ ek umiḅ lôklokwaḅ. Ma tem miḅ etak o ek nêḅ yak ami.

Miḅ nôḅnêḅ yeḅ êndêḅ Wapômbêḅ ma ḅgôkba imbiḅ ami

14 Aêḅ ba aiyaḅ thêlô, nôḅnêḅ am vê êḅjêk ḅgôkba anêḅ ku lo loḅ.

15 Môlô avômalô lôkauk ba intu nutitiḅ abô êntêk nena thêthôḅ mena mi e?

16 *Kilisi anêḅ thalaleḅ hadum ba alalô abitak donḅtom lôk anum ba leḅiḅhabi hathak nôḅ mavi takatu ba yani hadum ek hêḅ alalô sa. Ma polom donḅtom êḅ ma

hatôm Kilisi liḅ kupik ba intu alalô aḅgôli ba aḅ.

17 *Ma alalô avômalô bêḅ anôḅ aḅ ek injik thô nena alalô sapêḅ lêk athak donḅtom havinḅ Kilisi ba abitak ôdôḅ te iyom.

18 *Ma lemimimbi esak avômalô Islael. Thêlô êḅ iniḅ da hadêḅ ḅêbôk da ba êbôk ma sapêḅ eyaḅ nôḅ da êḅ ma hatôm ethak donḅtom havinḅ Kilisi ba ibitak ôdôḅ te iyom.

19 *Ma yahananḅ nena ḅgôk iniḅ nôḅ lôk alokwaḅ ma valu iniḅ athêḅ hêk e?

20 *Mi. Nê daluk êḅ da hadêḅ ḅgôk. Ma ḅgôk takêḅ ma Wapômbêḅ e? Miḅ yalenḅhavinḅ môlô nosak donḅtom imbiḅ ḅgôk ami.

21 *Miḅ hatôm nunum êndôk Anyô Bêḅ anêḅ tase lôk ḅgôk anêḅ imbiḅ ami. Ma miḅ hatôm nonḅgwaḅ ḅgôk anêḅ nôḅ lôk Anyô Bêḅ anêḅ imbiḅ ami.

22 *Hatôm alalô nadôk Anyô Bêḅ la ek ladaḅ e? Ma hêḅ vovaḅ hadêḅ alalô êḅ ma tem namô lôklokwaḅ ma miḅ nanêḅ yak ami e?

Nambô Wapômbêḅ anêḅ athêḅ

23 *Môlô onaḅ nena, “Balabuḅ te miḅ havalonḅ alalô loḅ ami. Ba malêla takatu alalô leḅiḅhavinḅ nandum ma hatôm.” Ma donḅtom ya Pol yahananḅ nena nôḅkama sapêḅ tem miḅ nêḅ môlô sa lôk embatho môlô loḅ ami.

24 *Ba miḅ lemimimbi oda anêḅ mavi iyom ami ma lemimimbi anyô vi iniḅ mavi imbiḅ.

25-30 *Ma “Nômkaḅa pik lôkthô ma Anyô Bêḅ anêḅ.” *Kapya Yeḅ 24:1*

Yahabô Wapômbêḅ ba yahanḅ lôk yalenḅmavi êḅ ma anyôla miḅ hatôm esaḅ ya ami. Yenaḅ auk nena yanḅaḅ ma tem yanḅaḅ. Ma yahadô ma dô. Anyô vi iniḅ auk miḅ havalonḅ ya loḅ ami. Aêḅ ba noja alim vathiap lôkthô atu ba ôêḅ vuli ba onḅgwaḅ. Miḅ lemim malaiḅ ami.

Ma ḅê daluk doho elam o ek nu nonḅgwaḅ nôḅ imbiḅ i ba hudum ek nu ma miḅ onaḅ

* 10:5: Nam 14:29-30 * 10:6: Nam 11:4,34; 1Ko 10:11 * 10:8: Nam 25:1-9 * 10:9: Nam 21:5-6 * 10:10: Nam 16:41-49 * 10:16: Mat 26:26-28 * 10:17: Lom 12:5 * 10:18: Wkp 7:6 * 10:19: 1Ko 8:4 * 10:20: Lo 32:17; ALK 9:20 * 10:21: 2Ko 6:15-16 * 10:22: Lo 32:21 * 10:23: 1Ko 6:12 * 10:24: Lom 15:1-2 * 10:25-30: Sng 24:1; 1Ko 8:7; 1Ti 4:4

injik i lij ami. Nonḡwan iyom. Ma doḡtom anyôla hanaḡ hadêḡ o nena nôḡm êntêk ma nôḡm ḡḡokba, êḡ ma miḡ nonḡwan ami ek nêḡm anyô daluk êḡ sa ek miḡ lamalaiḡ esak o ami. Ma miḡ yahanaḡ hathak ḡê êvhaviḡ ami. Mi. Yahanaḡ hathak ḡê daluk.

³¹ *Aêḡ ba oḡḡ mena unum mena udum aisê, nundum lôkthô aêḡ iyom ek nobam Wapômbêḡ anêḡ athêḡ.

³² *Avômalô Israeḡ lo Glik lôk Wapômbêḡ anêḡ avômalô êvhaviḡ takatu, ma miḡ nundum nôḡmla ek nosale i thô ami.

³³ *Nôḡmkama lôkthô atu ba yahadum ma yahadum ek yanêḡ avômalô vi sa ek neja bulubiḡ. Miḡ yahabôlêḡm nôḡm leḡḡḡmavi ek yada ami.

11

¹ *Yahasopa Kilisi ba intu nosopa yaveḡḡwam.

Pol hanaḡ hathak nendam leḡkadôk siḡ

² Yahayê nena môlô miḡ lemimpaliḡ yenaḡ abô ami ba yahanaḡ abô mavi hathak môlô. Môlô ovaloḡ yenaḡ auk taksêbôk atu ba êdôḡ ya ba yahadôḡ môlô hathak.

³ *Yaleḡhaviḡ môlô noyala nena Kilisi ma hamô vuliḡ ek anyô ma anyô hamô vuliḡ ek avi ma Wapômbêḡ hamô vuliḡ ek Kilisi.*

⁴ Ba ôpatu ba hadum ek eteḡ mek mena hanaḡ Wapômbêḡ anêḡ auk bêḡ ek embatho avômalô loḡ ba hakôk kuloḡ, êḡ ma hêv mama hadêḡ Kilisi atu ba hamô vuliḡ ek yani.

⁵ Avi takatu ba enaḡ Wapômbêḡ anêḡ auk bêḡ ek embatho avômalô loḡ lôk eteḡ mek nendam leḡḡkadôk siḡ ma miḡ nekapiḡ leḡḡkadôk ḡḡauḡ ba popam ami. Edam leḡḡkadôk siḡ ami lôk ekapiḡ leḡḡkadôk ḡḡauḡ ba popam, êḡ ma hatôm êv mama hadêḡ ôpatu ba hamô vuliḡ ek i.

⁶ Avi atu ba miḡ lahaviḡ endam wakadôk ami êḡ ma nekapiḡ wakadôk ḡḡauḡ. Ma doḡtom nôḡm êḡ ma nôḡm mama. Ba intu avi nesak nendam leḡḡkadôk siḡ.

⁷⁻⁹ *Anyô ma hatôm Wapômbêḡ da ba hik Wapômbêḡ anêḡ lôkmaḡḡiḡ thô. Ba intu yani êkôk nôḡmla êḡmô wakadôk ami. Anyô ma miḡ epesaḡ hathak avi lokwaḡ ami ma mi. Avi ma epesaḡ hathak anyô lokwaḡ. Miḡ epesaḡ anyô ek nêḡm avi sa ami, mi, avi ek nêḡm anyô sa. Ba intu avi hik anyô anêḡ lôkmaḡḡiḡ thô.

¹⁰ Aêḡ ba avi nendam leḡḡkadôk siḡ êtôm lavôḡḡiḡ te ek aḡela nêḡê.

¹¹⁻¹² Avi ibitak anêḡ anyô. Ma avi evathu anyô ba intu anyô êlêḡm anêḡ avi aêḡ iyom. Ma doḡtom nôḡmkama sapêḡ halêḡm anêḡ Wapômbêḡ. Ba intu avi takatu ba esopa Anyô Bêḡ miḡ hatôm nenaḡ nena, “Yêlô avi iyom ba yôv” mena anyô nenaḡ nena, “Yêlô anyô iyom ba yôv”. Mi.

¹³ Lemimhabi aisê? Avi miḡ edam leḡkadôk siḡ ami ba eteḡ mek hadêḡ Wapômbêḡ êḡ ma mavi e?

¹⁴⁻¹⁵ Alalô lôkthô ayala alalôaniḡ auk. Avi iniḡ leḡkadôk ḡḡauḡ hamô ek imbuliv leḡḡkadôk siḡ. Ma alalô anaḡ nena yani ma avi mavi. Ma doḡtom anyô atu ba wakadôk ḡḡauḡ daim yani tem mama.

¹⁶ Avômalô takatu ba êpôlik hathak abô êntêk nodanô! Yêlôaniḡ avi lôk avi takatu ba êvhaviḡ Anyô Bêḡ ba êḡmô luvuluvu ethak edam leḡḡkadôk siḡ ba intu môlô nundum aêḡ iyom.

Kolin ibuliḡ Wapômbêḡ anêḡ nôḡm mathen

¹⁷ Môlô othak doḡtom ma miḡ udum mavi hadêḡ avômalô vi ami. Môlô ubuliḡ i ba intu ya miḡ hatôm yanaḡ abô mavi esak môlô ami.

¹⁸ *Yahalaḡô môlô ḡê êvhaviḡ othak doḡtom ma ovak am vose hi lodôḡlodôḡ. Yakô abô êḡ bute ma avanôḡ.

¹⁹ Yakô môlô osoḡ nena lodôḡlodôḡ êḡ ma mavi ek nêḡê nena opalêla esopa Wapômbêḡ mavi ba hanaḡ mavi ma opalêla mi. Aisê?

²⁰ Môlô othak doḡtom hatôm ḡê êvhaviḡ ma osoḡ nena oḡḡ Anyô Bêḡ anêḡ nôḡm e? Mi!

* **10:31:** Kol 3:17 * **10:32:** Lom 14:13 * **10:33:** 1Ko 9:20-22 * **11:1:** 1Ko 4:16 * **11:3:** Stt 3:16; Ep 5:23

* **11:3:** Abô Glik hathak “vuliḡ” anêḡ ôdôḡ yan nena “lokwaḡ ta”. Aêḡ ba abô 11:3 haveḡ aêntêk. “Kilisi ma hatôm a anêḡ lokwaḡ ta ma anyô sapêḡ ma epesaḡ hathak Kilisi ba êtôm thanaḡ. Ma anyô hatôm a anêḡ lokwaḡ ta ma avi halêḡm anêḡ anyô ba êtôm thanaḡ. Ma Anyô Bêḡ hatôm a anêḡ lokwaḡ ta ma hêv Kilisi ba halêḡm ba hatôm thanaḡ.”

* **11:7-9:** Stt 1:26-27; 2:18-23 * **11:18:** 1Ko 1:10-12

21 Mólô doho ômôn ba ovasiņ nôm ba oañ palonj. Ma doho ema kisi ma doho eyañ ba inum aleba leņsoam bok.

22 Mólô unyak oņgwaņ lo nunum êmô mi e? Yakô mólô nôpôlik ek Wapômbêņ anêņ avômalô êvhaviņ takatu ba nômkama mi ba ôņgô i nena avômalô ôvathek. Ba yanaņ aisê êndêņ mólô? Yambam mólô e? Mi anôn!

23 Anyô Bêņ hadôn ya ba intu yandôn mólô aêntêk. Bôlôvôn atu ba tem nenaņ Anyô Bêņ Yisu bêņ ma hawa polom

24 ma hêv lamavi ma haya ba hanaņ, “Êntêk ma yenaņ yalenviņkupik ba yahêv ek nê mólô sa. Nundum aêņ ek lemimimbi ya.”

25 *Eyaņ vêm ma hawa tase te aêņ iyom ma hanaņ, “Êntêk ma tabô lukmuk atu ba yahavak hathak yenaņ thalaleņ. Waklavôn atu ba unum ma nundum aêņ ek lemimimbi ya.”

26 Waklavôn mólô oañ polom êntêk lôk unum halôk tase êntêk ma hanaņ hathak Anyô Bêņ anêņ ņama lôk endelêm.

Alalô nasô i ba naya vêmam ka naja Anyô Bêņ anêņ nôm

27 *Aêņ ba anyôla hayaņ lo hanum palonj êņ ma habuliņ polom lôk tase êņ ba Anyô Bêņ anêņ liņkupik lo thalaleņ lôk ņama habitak hatôm nôm oyaņ ba ôpêņ tem indum abô.

28 Avômalô idum ek nejaņ polom lôk ninum êndôk tase êņ ma nêsô i ba neya vêmam ka nejaņ.

29 Anyôla hayaņ lo hanum nôm mathenj êntêk ma miņ lahabi Yisu Kilisi liņkupik lôk anêņ avômalô ami, ôpêņda hadum ba tem Wapômbêņ nêm malaiņ êndêņ ôpêņ.

30 Aêņ ba intu mólô doho lokwaņ mi lôk ôpôm lijiņ ma bêņ anôn ema.

31 Ma doņtom alalôda nasô i ba naya êņa Wapômbêņ miņ hatôm indum abô ek alalô ami.

32 *Anyô Bêņ hanaņ alalô bêņ ba hêv malaiņ hadêņ alalô ek êndôn alalô ek pik lo leņ anêņ daņ atu ba Wapômbêņ hêv avômalô pik vê ma tem miņ nêm alalô vê imbiņ ami.

33 Aêņ ba aiyaņ thêlô, waklavôn atu ba mólô ôlêm othak doņtom ek oņgwaņ, êņ ma noyabiņ mólôviyaņ.

34 Ma mólô doho oma kisi ma oņgwaņ nôm êmô unim unyak vêm ka nôlêm nosak doņtom ek miņ abô la êpôm o ami.

Wak alê atu ba yahathôk ma tem yanêm auk doho imbiņ.

12

Lovak Mathenj anêņ wapôm lomaloma

1 Aiyaņ thêlô yahadum ek yapesaņ mólônim auk lokbaņ takatu ba hathak wapôm lomaloma atu ba Lovak Mathenj hêv hadêņ avômalô.

2 *Sêbôk ba mólô avômalô daluk ma elom mólô hi mayaliv ek ôêv yeņ hadêņ nôm takatu ba miņ hatôm enaņ abô ami.

3 *Aêņ ba yanaņ êndêņ mólô nena Anyô Bêņ anêņ Lovak Mathenj hayabiņ anyôla, êņ ma tem miņ yani esaņ Yisu ba enaņ abôma ami. Ma Lovak Mathenj iyom intu hatôm indum ôpêņ ba enaņ nena Yisu ma Anyô Bêņ.

4 *Wapôm ma lomaloma ma Lovak Mathenj ma doņtom iyom intu hêv.

5 Ma kobom nê nêm avômalô sa ma lomaloma ma Anyô Bêņ ma doņtom iyom.

6 Ma ku lomaloma hêk ma doņtom Wapômbêņ ma doņtom iyom intu hêv lôklokwaņ hadêņ avômalô lôkthô ek nindum.

7 Lovak Mathenj hadum ku hamô anyô tomtom ek hêv alalô sa ek namô mavi imbiņ.

8 Anyô yaņ ma hêv Wapômbêņ anêņ abô auk lôkmaņgiņ ek enaņ bêņ. Ma yaņ ma Lovak Mathenj êņ hêv auk eyala Wapômbêņ anêņ auk lomaloma.

9 Ma te ma hêv auk hêvhaviņ lôklokwaņ. Ma te ma hêv lôklokwaņ ek nindum anyô lijiņ mavi.

10 Ma te ma hêv ek indum nômbithi lôklokwaņ ma yaņ ma enaņ Wapômbêņ anêņ auk bêņ ek embatho avômalô loņ ma te ma hatitiņ ņê evatho avômalô loņ hathak iniņ ku ma te ma hêv abô masôm hadêņ

* 11:25: Kis 24:6-8; Hib 8:8-13 * 11:27: Hib 10:29 * 11:32: Hib 12:5-6 * 12:2: Hab 2:18-19 * 12:3: 1Jon 4:2-3 * 12:4: Lom 12:6

avômalô ma te ma hêv auk ek enañ abô masôm takêñ anêñ ôdôn bêt.

11 *Ku takêñ lôkthô ma halêm anêñ Lovak Matherñ donjom êñ iyom ba hêv hadêñ anyô tomtom hatôm yanida anêñ lahaviñ.

Alalô lôkthô ma kupik donjom êñ anêñ lôbôlôbô

12 *Kupik ma donjom iyom, ma donjom anêñ lôbôlôbô hamô. Anêñ lôbôlôbô takêñ ma bêt anôn, ma donjom kupik donjom hayabiñ. Ma Kilisi da anêñ aên iyom.

13 *Alalô lôkthô athik athak Lovak Matherñ donjom ba abitak kupik donjom, avômalô Israêl lôk avômalô Glik ma nê lôk alañsi lôk nê alañsi mi, alalô sapêñ abitak hatôm kupik donjom iyom. Ma Lovak Matherñ donjom intu hamô alalô lôkthô kapôlônñ.

14 Ma kupik ma miñ epesañ hathak nômla donjom ami. Mi. Bêt anôn.

15 Ven kapô hanañ nena, “Baherñ ma yanða ma ven kapô ma yanða. Ba intu ya miñ kupik bute ami.” Êñ ma abô avanôn e? Mi. Ven kapô ma kupik êñ bute.

16 Lenônôn hanañ nena, “Malenjaluk ma yanða ma lenônôn ma yanða. Ba intu ya miñ kupik bute ami.” Êñ ma abô avanôn e? Mi. Lenônôn ma kupik êñ bute.

17 Aên ba kupik lôkthô ma malenjaluk iyom ma tem alalô nadañô aisê? Ma kupik lôkthô ma lenônôn iyom, ma tem alalô nadiñu ôv aisê?

18 Odañô! Wapômbên hapesañ kupik êñ bu tomtom halôk ida iniñ loñ hatôm yanida anêñ lahaviñ.

19 Ba intu kupik êñ bute iyom ma kupik lôkthô tem aisê?

20 Aên ba kupik êñ anêñ lôbôlôbô hamô ma donjom anêñ kupik ma donjom.

21 Malenjaluk miñ hatôm êpôlik esak baherñ ba enañ, “O dô!” Ma lenkadok miñ hatôm êpôlik esak venkapô ba enañ, “O dô!”

22 Mi! Kupik lôkthô ma anêñ loñ pulusik hamô ba loñ pulusik takêñ ma bêt ek eyabiñ o mavi.

23 Kupik anêñ loñ mama alalô athak apesañ lôk aluviñ mavi ba adô hêk loñ kapô.

24 Ma kupik anêñ loñ mama mi ma miñ alalô athak ik kup ami. Ma Wapômbên hapesañ kupik anêñ lôbôlôbô atu ba ethak donjom ma hêv athên bêt hadêñ loñ mama

25 ek batu miñ nabaki vose ni lodôn lodôn ami ma nanêm i sa ni ba êlêm.

26 Bute hawa vovañ, lôkthô ewa vovañ. Ma bute hawa athên bêt, êñ ma lôkthô êbôi.

27 *Môlô ma Kilisi liñkupik ba môlô tomtom ma hatôm yani anêñ kupik lôbôlôbô atu.

28 *Nê êvhaviñ Anyô Bêt ma hêv ku lomaloma hadên i. Môñ anôn ma aposel, hayô hêk ma plopet, ma haven yam ma kédônwaga, vêm ma nê ku idum nômbithi lôk nê takatu ba idum avômalô mavi lôk nê takatu ba êv avômalô sa lôk avaka ku lôkthô ma nê enañ abô masôm.

29 Aên ba môlô doho lêk aposel ma doho plopet ma doho kédônwaga lôk doho idum nômbithi

30 ma doho idum avômalô mavi lôk doho enañ abô masôm ma doho ik abô masôm liliñ êñ ma mavi.

31 *Wapôm lomaloma takatu ba hamôn ek vi, êñ ma ôpôviñ o ek onja.

Êntêk ma loñônê mavi anôn te intu tem yanjik thô êndên môlô.

13

Loñônê lenjñhaviñ

1 Ôpatu ba hanañ abô masôm lôk añela iniñ abô lomaloma ma donjom lahaviñ avômalô ami, yani êñ hatôm subim atu ba ik ba halañ mayaliv lôk yen beles atu ba ibi ba pôk lili oyañ.

2 *Ma ôpatu ba hanañ Wapômbên anêñ auk bêt mena hawa auk hathak auk loñ kapô ba hanañ auk lôkmanjñ mena anyô hêvhaviñ ba hanañ ba dumlolê haviyô ba hi, ma donjom lahaviñ mi hêk ôpên ma anêñ ku ma nôm oyañ.

3 Ma anyôla hêv anêñ nômkama ek hêv nê siv sa lôk hêv ida hatôm da atum ma donjom miñ lahaviñ avômalô ami, nôm êñ miñ hêv yanida sa ami.

* 12:11: 1Ko 7:7 * 12:12: 1Ko 10:17 * 12:13: Gal 3:28 * 12:27: Lom 12:5 * 12:28: Ep 4:11-12 * 12:31: 1Ko 14:1 * 13:2: Mat 17:20

4 Ôpatu ba lahaviñ avômalô, yani ma yôhok mavi ba nêma la êndên avômalô. Yani miñ ladañ lôk eban yanida ba êmbôi ami.

5 Ma miñ indum nôma mama lôk êtôm anyô palonj lôk miñ lañaña kethen oyanj lôk embalonj auk esak kambom bôsêbôk ami.

6 *Lenhaviñ ma miñ habôi hathak kambom ami, mi, habôi hathak abô avanônj iyom.

7 *Ôpatu ba lahaviñ avômalô hathak hamô malinjaô ma anênj hêvhaviñ hamiñ lôklokwanj. Ma hathak hêv ma ek Wapômbênj ba hamiñ majanj.

8 Kobom lenjnhaviñ i ma anênj danj mi. Ma opalêla takatu ba enanj abô plopet ma thêlôninj ku tem anênj danj. Lôk abô masôm lomalama, jinanj takênj tem ênjêk tininj. Lôk auk lôkmanjinj tem ende ba ni.

9 Ma alalô ayala Wapômbênj anênj auk dokte iyom lôk ananj anênj auk dokte iyom.

10 Ma waklavônj atu ba Yisu endelêm ma ku sapênj tem êyô anênj danj ba injik anônj ma tem enja lonj ek ku takênj lôkthô.

11 Sêbôk ma ya amena ma yahananj abô inanj amena lôk yalenjhabi inanj amena ma yenanj auk inanj amena. Ma yahabitak anyô ma yahatak auk amena.

12 Lêk ma alalô ayê lôk anônj ami. Mi. Ayê dahô oyanj. Ma embenj yam ma tem nagê lôk anônj. Lêk ayala dokte iyom ma embenj yam ma tem nayala anônj binj hatôm Wapômbênj lêk hayala alalô lôkthô katô anônj.

13 *Ma nôma lô êntêk iyom hêk. Êvhaviñ lôk êv maleñ ek Wapômbênj ma lenhaviñ. Ma donjom lenhaviñ iyom intu bênj ek nôma lô êntêk.

14

Alalô lenjnhaviñ anônj ek nananj Wapômbênj anênj abô

1 *Nosopa lonjondê lenjnhaviñ iyom ba nondanvinj ek nonanj Lovak Mathenj anênj abô lomalama. Lôk nômbênj ba nôpôvinj am lôklokwanj ek nonanj Wapômbênj anênj auk bênj ek embatho avômalô lonj.

2 Ma opalê atu ba hananj hathak abô masôm miñ hananj hadênj avômalô pik ami.

Mi. Hananj hadênj Wapômbênj ba hananj abô lonj kapô atu ba Lovak Mathenj hêv hadênj yani. Ba anyôla miñ hatôm eyala anênj ôdônj ami.

3 Ma opalêla takatu ba idum ek nembatho avômalô lonj ma nenanj Wapômbênj anênj abô esak avômalô pik ininj abô, ôpênj havatho thêlô lonj lôk hathô thêlô ba haya lôk hêv abô labali hadênj i.

4 Ma ôpatu ba hananj abô masôm havatho yanida lonj. Ma donjom ôpatu ba hananj Wapômbênj anênj auk hathak avômalô pik ininj abô, yani havatho avômalô êvhaviñ lonj.

5 Yalenjnhaviñ môlô lôkthô nonanj abô masôm. Ma donjom yenanj auk lôklokwanj nena nonanj Wapômbênj anênj auk bênj ek embatho avômalô lonj. Ôpatu ba havatho avômalô êvhaviñ lonj ma bênj anônj ek ôpatu ba hananj hathak abô masôm. Ma donjom anyôla hik abô ênj liliñ ba havatho avômalô êvhaviñ lôkthô lonj, ênj ma mavi anônj aênj iyom.

6 Aênj ba aianj thêlô, nodanjo! Yahathok ek môlô ba yahananj abô lôk auk mena yahik Wapômbênj anênj auk lonj kapô thô mena yahadônj avômalô mena yahananj Wapômbênj anênj auk bênj, ênj ma hatôm yahavatho môlô lonj. Ma donjom yahananj abô masôm ba miñ môlô oyala ami, ênj ma yahavatho môlô lonj aisê?

7 Ma môlô lemimimbi esak abinj lôk gita. Thêlô ma miñ nôma lôkmala ami. Ma donjom ininj asênj hamô. Ma thêlôninj pôk halanj mayaliv ênj ma tem miñ alalô nadanjo ininj asênj mavi ami.

8 Ma lavuak miñ halanj mavi ami ma avômalô tem nêpôpêk i ek nijik vovak aisê am?

9 Ma môlô vemimbôlêk ma aênj iyom. Môlô onanj abô masôm ma avômalô tem neyala aisê? Abô ênj ma hatôm lovak ba miñ eyala ami.

10 Yakô ek abô lomalama takatu ba hêk pik bênj êntêk lôkthô ininj ôdônj hamô.

11 Aênj ba miñ yahayala abô atu ba anyô yanj hananj anênj ôdônj ami, ênj ma hatôm ya anyô lonj buyanj ma yani anyô lonj buyanj.

12 Ma môlô aênj iyom. Môlô othak ôpôvinj ek nundum Lovak Mathenj anênj ku loma-

* 13:6: Lom 12:9 * 13:7: 1Pi 4:8 * 13:13: 1Te 1:3 * 14:1: 1Ko 12:31; 14:39

loma. Aêḡ ba nundilup esak ku yaḡ atu ba tem embatho avômalô êvhaviḡ lôkthô loḡ.

13 Ba intu opalêla takatu ba enaḡ abô hathak abô masôm ma neteḡ mek ek nijik iniḡ abô êḡ liliḡ ek avômalô lôkthô neyala.

14 Ma yahateḡ mek hathak abô masôm, êḡ ma yadahôlôḡ hateḡ mek êḡ. Ma doḡtom yenaḡ auk miḡ havalonaḡ ami.

15 Aêḡ ba yandum aisê? Mek atu ba yadahôlôḡ hateḡ ma yenaḡ auk eteḡ imbiḡ. Lôk yeḡ atu ba yadahôlôḡ hêv ma yenaḡ auk nêḡ imbiḡ.

16 Hôêv lemmavi hadêḡ Wapômbêḡ hathak abô masôm ma ôpatu ba miḡ halaḡô ami tem miḡ hatôm eyala abô atu ba honaḡ ami. Ba tem miḡ enaḡ nena “avanôḡ” esak anêḡ mek êḡ ami.

17 Odanêḡ mek êḡ mavi ma doḡtom miḡ havatho ôpêḡ loḡ ami.

18 Yahamôḡ ek môlô lôkthô hathak yahanajaḡ abô masôm ba intu yahanajaḡ yalenmavi hadêḡ Wapômbêḡ.

19 Ma yahamô ḡê êvhaviḡ malêvôḡ ba yahanajaḡ abô bidoḡna hathak avômalô da iniḡ abô ek yanêḡ auk êndêḡ i, êḡ ma mavi. Ma abô daim hatôm 10,000 hathak abô masôm êḡ ma tem thêlô neja auk aisê?

20 *Aiyaḡ thêlô, notak auk hathak nundum kambom êtôm avômena kasek takatu ba miḡ eyala nômla ami ma noja ḡê bôk talaḡ yôv iniḡ auk.

21 *Eto hêk abô balabuḡ nena Wapômbêḡ hanaḡ avômalô Islel bêḡ ba hanaḡ,

“ ‘Tem yaḡgik vovak ba yanaḡ abô masôm lôk ḡê pik yaḡ iniḡ abô êndêḡ avômalô, ma doḡtom thêlô tem miḡ nedajaḡ ya ami.’

Anyô Bêḡ hanaḡ aêḡ.” *Aisaia 28:11-12*

22 Ba intu abô masôm ma hatôm lavôḡiḡ ba êv hadêḡ ḡê daluk ek injik i thô. Ma abô takatu ba enaḡ ek havatho avômalô loḡ ma hatôm lavôḡiḡ ba êv hadêḡ ḡê êvhaviḡ.

23 *Avômalô êvhaviḡ lôkthô ethak doḡtom ba enaḡ abô masôm lôk vi atu ba miḡ êvhaviḡ ami ba miḡ êdôḡ i ami, elajaḡ abô êḡ, ma tem nenaḡ nena môlô ma avômalô molo.

24 *Ma doḡtom môlô onajaḡ Wapômbêḡ anêḡ auk bêḡ ek embatho avômalô vi loḡ, ma auk êḡ intu tem indum abô esak anyô vi ek nede i liliḡ.

25 Malêla takatu ba havuḡi hamiḡ yani kapô tem imbitak yaḡiḡ. Êḡ ma tem yani endek vadôḡ lêlô ba nêḡ yeḡ êndêḡ Wapômbêḡ ba enaḡ bêḡ nena, “Avanôḡ biḡ! Wapômbêḡ lêk hamô haviḡ môlô!”

Ku nêḡḡ yeḡ lôkthô imbitak thêthôḡ

26 *Aêḡ ba aiyaḡ thêlô, alalô nanaḡ aisê? Alalô ayô athak doḡtom ma doho nêḡḡ yeḡ ma doho nêḡḡḡ avômalô ma doho nenaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô loḡ kapô ma doho nenaḡ abô masôm ma doho nenaḡ abô êḡ anêḡ ôdôḡ bêḡ. Nômbêḡ êḡ imbitak aêḡ ek embatho avômalô êvhaviḡ loḡ.

27 Ba intu anyô ju mena lô la nenaḡ abô masôm ma te êmôḡ ma yaḡ embeḡ yam ma te embeḡ yam anôḡ ek anyô lôkuk la hamô ma enaḡ abô êḡ anêḡ ôdôḡ bêḡ.

28 Aêḡ ba ôpatu ba hanaḡ abô masôm anêḡ ôdôḡ bêḡ te miḡ hamô avômalô malêvôḡ ami, êḡ ma ôpatu ba hanaḡ abô masôm bônôḡ ba imiḡ. Yani enaḡ thikuthik êndôk yanida ni ek Wapômbêḡ.

29 *Lokwanju mena lô la takatu ba Wapômbêḡ hêv abô hadêḡ i ek nenaḡ ma takatu ba êmô ek elajaḡ nititiḡ abô takêḡ katô.

30 Anyôla hanaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô hamiḡ ba Wapômbêḡ hêv abô halôk anyô yaḡ kapô ek enaḡ, ma ôpêḡ êndôk êmô biḡ ma yaḡ atu imbiyô enaḡ

31 ek môlô sapêḡ tomtom nonajaḡ abô ek avômalô sapêḡ nedajaḡ ba neja auk ek embatho i loḡ.

32-34 *Wapômbêḡ hathak hasup avômalô sapêḡ ethak doḡtom lôk kapôlôḡiḡ doḡtom. Ma miḡ hadum nômla mayaliv ami. Aêḡ ba avômalô enaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô bêḡ, thêlô ethak eyabiḡ veniḡbôlêk.

Avômalô êvhaviḡ ethak doḡtom êḡ ma avi nêḡḡ bônôḡ. Avômalô ôdôḡ êvhaviḡ takatu ba êmô luvuluvu ethak idum aêḡ. Thêlô miḡ hatôm nenaḡ abô ami. Ma thêlôda

* 14:20: Ep 4:14 * 14:21: Ais 28:11-12 * 14:23: Ap 2:13 * 14:24: Jon 16:8 * 14:26: 1Ko 12:8-10 * 14:29: 1Te 5:21 * 14:32-34: 1Ko 11:3; 1Ti 2:12

nêmô anyô vibinj êtôm atu ba abô balabuñ hanañ.

³⁵ Avômalô êvhavinj lêk ethak doñtom ek nênem yeñ, ma avi la hamiñ ba hanañ abô, êñ ma nômmama. Aêñ ba avi idum ek neja auk ma ini unyak am ka miñ nenañ injik vêñi liñ.

³⁶ Ma môlô osoñ nena môlôda intu Wapômbêñ anêñ abô anêñ alañ e?

³⁷ *Anyô la hasoñ nena yani anyô hanañ Wapômbêñ anêñ abô hadêñ avômalô vi mena hadum Lovak Matheñ anêñ ku lomaloma, êñ ma enañ bêñ nena abô êntêk yahato ma Wapômbêñ anêñ balabuñ mena mi e?

³⁸ Opalêla takatu ba êpôlik hathak abô êntêk ma nôpôlik esak i aêñ iyom.

³⁹ Aêñ ba aiyañ thêlô, nôpôvinj am ek nonañ Wapômbêñ anêñ auk bêñ ek embatho avômalô loñ ma miñ nôngwêk abô masôm loñ siñ ami.

⁴⁰ Ma nundum ku lôkthô thêthônj ma miñ mayaliv ami.

15

Kilisi bôk hama ba haviyô hathak loñbô

¹ Aiyañ thêlô, yahadum ek yangjik môlônim auk liñ esak Abô Mavi takatu ba bôk yahanañ hadêñ môlô yôv. Môlô bôk olañô ba lêk umiñ lôklokwañ.

² Ma doñtom yakô môlônim ôêvhavinj êñ anêñ anôñ mi. Môlô ovaloñ abô takatu ba bôk yahanañ bêñ hadêñ môlô lôklokwañ êñ ma tem nêmmôlô bulubiñ.

³ *Abô bôk êdônj ya hathak ma yahadônj môlô aêntêk. Abô êntêk ma auk lôkthô anêñ ôdônj. Kilisi hama ek hêv alalôaniñ kambom lôkthô vê hatôm atu ba bôk eto yôv.

⁴ *Ba elav yani ma wak te lô ma haviyô hatôm atu ba bôk eto yôv.

⁵ *Pita hayê yani vêmm ma aposel laumiñ ba lahavuju êyê yani.

⁶ Vêmm ma avômalô êvhavinj hatôm 500 ethak doñtom êmô ba êyê yani. Bêñ anôñ êmô lôkmala ma vi bôk ema.

⁷ *Ma yani hik i thô hadêñ Jems vêmm ma aposel lôkthô.

⁸ *Ma ya hatôm amena atu ba evolonj ba intu yani hiki thô hadêñ ya havenj yam anôñ.

⁹ *Yahabuliñ Wapômbêñ anêñ avômalô êvhavinj ba intu yahatôm aposel yaônaloñk ba ya miñ anyô mavi ek nendam ya nena aposel ami.

¹⁰ *Ma Wapômbêñ hêv anêñ wapôm hadêñ ya ba hik anôñ ek yambitak aposel. Yahadum ku bêñ anôñ hamônj ek aposel vi. Ma doñtom yada miñ yahadum ku takêñ ami ma Wapômbêñ anêñ wapôm atu ba hamô haviñ ya.

¹¹ Yêlô lôk aposel sapêñ athak anañ abô doñtom hadêñ môlô ba abô takêñ intu bôk ôêvhavinj yôv.

Avômalô ñama tem nimbiyô

¹² Yêlô athak anañ nena Yisu haviyô anêñ ñama ma aisê ka môlô vi onañ nena miñ hatôm imbiyô ami?

¹³ Aêñ ba ñê ñama miñ iviyô ami, êñ ma Kilisi miñ bôk haviyô anêñ ñama ami.

¹⁴ Ma Kilisi miñ bôk haviyô hathak loñbô ami, êñ ma yêlôaniñ abô takatu ba anañ ma anêñ anôñ mi hatôm môlônim ôêvhavinj anêñ anôñ mi aêñ iyom.

¹⁵ Yêlô anañ nena Wapômbêñ bôk hik Kilisi liñ. Ma ñê ñama miñ iviyô hathak loñbô ami, êñ ma Wapômbêñ miñ bôk hik Kilisi liñ ami ba yêlô êv Wapômbêñ anêñ abô laliliñ ba adum hatôm abôyañ. Êñ ma malaiñ bêñ.

¹⁶ Ma ñê ñama miñ iviyô ami, êñ ma Kilisi miñ bôk haviyô haviñ ami.

¹⁷ Ma Kilisi miñ haviyô ami, êñ ma môlônim kambom hamô denañ ba môlônim ôêvhavinj miñ hatôm nêmmôlô sa ami.

¹⁸ Ba avômalô takatu ba bôk êmô haviñ Yisu Kilisi ba ema ma thêlô êñ bôk êv yak haviñ.

¹⁹ Ma alalô asoñ nena alalôaniñ êvhavinj hêv alalô sa hamô pik êntêk iyom, êñ ma alalô kambom anôñ ma ñê puliñ takatu ba avômalô vi enañ nena "Alikaknena!" êmô mavi ek alalô.

Yisu haviyô anêñ ñama

* 14:37: 1Jon 4:6 * 15:3: Ais 53:5-12 * 15:4: Mat 12:40; Ap 2:24-32 * 15:5: Mat 28:16-17; Luk 24:34 * 15:7: Ap 1:3-4 * 15:8: Ap 9:3-6 * 15:9: Ep 3:8; 1Ti 1:15 * 15:10: 2Ko 11:23

20 Ma donptom Kilisi bök haviyô yôv anêḡ ḡama. Yani hatôm vuḡ mōḡ atu ba halôk mōḡ ba hayôk. Ba alalô ayê vuḡ mōḡ êḡ ma ayala nena bêḡ anôḡ tem êyôk embenḡ yam. Ma Yisu haviyô mōḡ ba ḡê ḡama lôkthô tem nimbiyô esak loḡbô aêḡ iyom.

21 *Ma anyô yaḡ hadum ba ḡama habitak. Ma yaḡ hadum ba ḡê ḡama iviyô hathak loḡbô.

22 Aêḡ ba alalô ma Adam anêḡ avômalô ba intu tem nama. Ma donptom vi atu ba êvhaviḡ Kilisi tem neja lôkmala esak loḡbô.

23 *Ba ôdôḡ ju êḡ iniḡ wakma da hamô. Kilisi ma hatôm vuḡ yôk mōḡ atu ba bök haviyô ba tem endelêm ek anêḡ avômalô nimbiyô aêḡ iyom.

24-25 *Kilisi tem eyabiḡ anêḡ nômkama lôkthô endeba etak ḡê takatu ba ik vovak hadêḡ yani nêḡmô vakapô vibinḡ am. Êḡ ma pik lô leḡ anêḡ daḡ tem êyô ma tem imbulinḡ kinḡ lo ḡê bêḡbêḡ ma ḡgôk lomaloma. Ma nêḡm loḡ lôklinḡyak êmbôni êndêḡ Lambô Wapômbêḡ.

26 *Ma nôḡm kambom anôḡ atu ba yani imbulinḡ embenḡ yam, êḡ ma ḡama

27 *hatôm bök enaḡ nena, “Bök etak nômkama lôkthô hamô yani vakapô vibinḡ.” *Kapya Yeḡ 8:6*

Aêḡ ba Wapômbêḡ da hatak nômkama lôkthô hamô Kilisi vakapô vibinḡ. Ba intu alalô lôkthô ayala nena nômkama lôkthô tem êḡmô Kilisi vakapô vibinḡ ma donptom Wapômbêḡ da hamô vulinḡ.

28 Wapômbêḡ hadum anêḡ ku hatak nômkama sapêḡ hamô Kilisi vakapô vibinḡ endeba anêḡ daḡ ma tem etak Nakaduḡ êḡmô yani vibinḡ, Lambô atu ba hatak nômkama lôkthô hamô Nakaduḡ vibinḡ ek Wapômbêḡ êḡmô nômkama sapêḡ vulinḡ.

29 Ma ḡê ḡama miḡ ewa lôkmala hathak loḡbô ami ma aisê hathak ḡê takatu ba ithik ḡaḡ ek nêḡnêḡ ḡê ḡama sa? Aêḡ ba ḡê ḡama miḡ iviyô ami ma idum aêḡ eka?

30 *Ma aisê ka yêlô ana loḡ takatu ba yêlô apôm malainḡ lomaloma?

31 Wak nômbêḡ intu ma yahama! Aiyaḡ thêlô, yahabôya hathak mōlô ek mōlônim

ôêvhaviḡ Yisu Kilisi alalôaniḡ Anyô Bêḡ atu ba hadum ku hamiḡ mōlô ba yahanaḡ abô avanôḡ.

32 *Bök yaha Epesus yôv ek yaḡḡik vovak imbiḡ alim kambom atu. Ma abô hathak ḡê ḡama iviyô hathak loḡbô ma abô êḡ abôyaḡ, êḡ ma tem miḡ yandum aêḡ ami. Mi. Tem yasopa avômalô iniḡ abô nena, “Alalô naḡḡaḡ ba nanum yaḡinḡ ek yamuḡ ma tem alalô nama.” *Aisaia 22:13*

33 Abô bute hanaḡ nena, “Avômalô kambom ethak ibulinḡ avômalô mavi.” Ba intu miḡ nosopa avômalô takatu ba esau mōlô ami.

34 Mōlô doho miḡ oyala Wapômbêḡ ami. Ba intu yahanaḡ ek nêḡm mama êndêḡ mōlô. Aêḡ ba mōlô nubiyô nombenḡ thêthôḡ ba notak unim kambom.

Kupik atu ba haviyô hathak loḡbô ma tem yaḡda

35 Ma doho enaḡ, “Avômalô ḡama tem nimbiyô aisê? Ma tem neja kupik alê?”

36 *Mōlô avômalô auk mi! Miḡ hovatho yaḡvêk ami êḡ ma tem enja lôkmala esak loḡbô aisê?

37 Hovatho ku te ma hovatho anêḡ anôḡ e? Mi. Hovatho anêḡ vêk iyom.

38 Wapômbêḡ da hêv yaḡvêk takêḡ iniḡ linḡkupik hatôm yanida anêḡ lahaviḡ. Yani hêv yaḡvêk takêḡ da leḡvinḡkupik tomtom.

39 Vathiap lôkthô miḡ hatôm donptom ami. Anyô iniḡ vathiap yaḡda, ma alim iniḡ te da, menak iniḡ te da, ma alim ḡḡwêk iniḡ te da.

40 Ma nômkama leḡ hamô ma nômkama pik hamô. Ma nômkama leḡ da anêḡ lêlêyaḡ hamô ma nômkama pik anêḡ lêlêyaḡ da hamô aêḡ iyom.

41 Ma wak anêḡ lêlêyaḡ yaḡda ek ayôḡ anêḡ ma vulinḡ anêḡ te da. Ma vulinḡ lomaloma da iniḡ lêlêyaḡ hamô aêḡ iyom.

42 Ma kupik takatu ba iviyô hathak loḡbô iniḡ lêlêyaḡ hamô aêḡ iyom. Ma kupik atu ba elav halôk lôv ma hapalê. Ma kupik atu ba haviyô êḡ ma yaḡda ba tem miḡ epalê ami.

43 *Kupik atu ba elav êḡ ma anêḡ athêḡ mi. Ma kupik atu ba haviyô hathak loḡbô

* 15:21: Lom 5:12 * 15:23: 1Te 4:16; ALK 20:5 * 15:24-25: Mat 22:44 * 15:26: ALK 20:14 * 15:27: Sng 8:6

* 15:30: Lom 8:36 * 15:32: Ais 22:13 * 15:36: Jon 12:24 * 15:43: Plp 3:20-21

êñ ma lôkmanñiñ. Ma kupik atu ba elav, êñ ma vauna. Ma kupik atu ba haviyô hathak loñbô ma anêñ lôklokwañ bomañ.

44 Kupik atu ba elav ma kupik pik. Ma kupik atu ba haviyô hathak loñbô ma kupik dahô lôkmala. Avanôñ. Kupik pik hamô ba intu kupik leñ hamô aêñ iyom.

45 *Bôk eto nena,
“Adam môñ habitak hatôm nôñ lôkmala.”
Môñ Anôñ 2:7

Ma donñtom Adam yañ atu ba havenñ yam ma kupik dahô lôkmala anêñ ôdôñ ba tem nêñ lôkmala.

46 Aêñ ba dahô êñ miñ habitak môñ ami. Ma kupik pik atu ba hamôñ vêmam ka miñ dahô lôkmala êñ havenñ yam.

47 Ma anyô môñ habitak anêñ pik ma anyô yañ havenñ yam halêm anêñ malak leñ aêñ iyom.

48 Aêñ ba avômalô takatu ba êmô pik, êñ ma anyô pik atu anêñ. Ma avômalô malak leñ ma êtôm anyô malak leñ atu anêñ.

49 Alalô lêk awa leñviñkupik anyô pik anêñ ma embeñ yam ka tem naja anyô malak leñ anêñ liñkupik aêñ iyom.

50 Aiyañ thêlô, yahanañ nena kupik lôk thalaleñ atu ba hapalê tem miñ êmô Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak ami. Ma nôñ atu ba hapalê tem miñ enja nôñ atu ba tem miñ epalê anêñ loñ ami.

51 *Nodañô! Ya tem yanañ abô loñ kapô te êndêñ môlô. Alalô sapêñ tem miñ nama ami ma leñviñkupik sapêñ tem imbitak yañda.

52 Alalô tem nadañô abiñ ali atu ba anêñ dañ anêñ asêñ ma kasana ma tem nêñ nama nimbiyô ma kupik palê mi ma alalô tem nambitak yañda.

53 *Ma kupik palê êñ imbuliv i esak kwêv yañ atu ba tem miñ epalê ami. Ma kupik nama êñ imbuliv i esak kwêv yañ atu ba tem miñ ema ami.

54 *Ma kupik palê êñ havuliv i hathak kwêv yañ atu ba tem miñ epalê ami lôk kupik nama havuliv i hathak kwêv yañ atu ba tem miñ ema ami aêñ iyom, êñ ma abô atu ba bôk eto tem imbitak avanôñ nena,

“Lôklokwañ lovak ba hatôkwêñ nama.” *Ai-saia 25:8*

55 **“Nama ma anêñ lôklokwañ o lovak êsê? Nama ma anêñ siniñ nunñwik anyô vônô êsê?” Hosea 13:14*

56 *Nama anêñ siniñ ma kambom loma-loma. Ma kambom hawa lôklokwañ hêk balabuñ.

57 Ba nanêñ leñiñmavi êndêñ Wapômbêñ! Yani hêv alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi atu ba hadum ba alalô athak lovak.

58 Yenañ aiyañ lôkma anôñ, môlô oyala nena udum Anyô Bêñ anêñ ku ba ku êñ tem miñ anôñ mi ami. Mi. Ba intu numiñ lôklokwañ ma miñ notak nômla ek êyôkwiniñ môlô ami. Ma nôñam am dedaunñ ek nundum Wapômbêñ anêñ ku êñ.

16

Pol hanañ hathak da atu ni Jerusalem

1 *Yahanañ abô êntêk hathak da takatu ba tem môlô nôñam êndêñ Wapômbêñ anêñ avômalô mathêñ. Nundum êtôm atu ba yahanañ hadêñ avômalô êvhaviñ takatu ba êmô Galesia.

2 Sonda lôkthô anêñ wak te môñ ma vithêla atu ba ôpôm ma nômbi sam ni lodôñlodôñ ba notak valuselenñ da êndôk kolopak te ek imbitak bêñ anôñ ek yahayô ma da takêñ bôk usup yôv.

3 Ma nodam anyô doho ek yato kapya te imbiñ ek injik i thô ek neja môlônim wapôm takêñ ba ini Jerusalem.

4 Injo. Tem yana mena mi la. Yaha ma tem nêñ êñ nimbiñ ya ek yêlô ana.

Pol lahaviñ ni Kolin

5 *Tem yana Masedonia ba yamô wak doho vêm ka tem yasôk ek môlô.

6-7 *Yahathôñ. Miñ yalenñhaviñ yañgê môlô ma yatak môlô kethêñ ami. Yalenñhaviñ nena yamô imbiñ môlô êtôm wak doho vêmam êtôm Anyô Bêñ anêñ lahaviñ. Ba intu beleñ simbak haviñ ba tem yamô imbiñ môlô wak doho mena injo ek batu môlô nôñam ya sa ek loñ alêla takatu ba tem yana.

* 15:45: Stt 2:7 * 15:51: Mat 24:31; 1Te 4:15-17 * 15:53: 2Ko 5:4 * 15:54: Ais 25:8 * 15:55: Hos 13:14
* 15:56: Lom 7:13 * 16:1: Lom 15:25-26; 2Ko 8:1-9 * 16:5: Ap 19:21 * 16:6-7: Lom 15:24 * 16:8-9: Ap 19:8-10; 2Ko 2:12

8-9 *Avômalô Epesus bêñ anôñ ethak êdô yenañ ku. Ma donjom loñôndê nindum ku ek nêñêm i sa lêk abyañ ba intu tem yamô loñ êñ endeba Pentikos.

10 *Timoti hadum Anyô Bêñ anêñ ku hatôm ya. Ba intu yani hathôk ma môlô noyabiñ am ek yani miñ êkô esak môlô ami. Ma wak takatu ba hamô haviñ môlô ma noyabiñ yani mavi.

11 *Ma miñ nôndô ek noja yani thô ami. Ma hatak môlô ma nônêm yani ni lôk lamavi ek batu endelêm êndêñ ya. Tem yayabiñ yani lôk iviyañ takatu ba tem nêlêm nimbiñ yani.

12 *Yahanañ hathak alalôaniñ aiyañ Apolo. Yahanañ abô lôklokwañ ek yani êsôk imbiñ iviyañ doho ek nêgê môlô. Yani popabuk ek êsôk ma tem yani êsôk êndêñ wak alê atu ba yanida lahaviñ.

13 Nômô lêlê lôk nobaloñ êvhaviñ loñ. Numiñ lôklokwañ êtôm anyô nê.

14 Ma nundum nômkama lôkthô esak leñihaviñ iyom.

15 *Môlô oyala nena Stepanas lôk anêñ avômalô, thêlô ma avômalô êvhaviñ môñ hamô Akaia. Ma thêlô êv i dedauñ ek êv avômalô mathen sa. Aiyañ thêlô, yahêv abô lôklokwañ hadêñ môlô

16 ek nômo avômalô takêñ lôk avômalô takatu ba ethak idum Wapômbêñ anêñ ku vibiñ.

17 Ya miñ yahamô haviñ môlô ami ba yalen hik ya bêñ anôñ. Ma donjom Stepanas lo Potunatus ma Akaikus lêk êlêm ba intu yalen halôk biñ

18 lôk yalen mavi. Ma môlô aêñ iyom. Aêñ ba noja nê anêñ aêñ thô êtôm nê athêñ bêñ.

Abô anêñ dañ

19 *Avômalô êvhaviñ anêñ plovins Esia êv iniñ leñihmavi hadêñ môlô. Akwila lo Plisila enañ iniñ leñihhaviñ anôñ hathak Anyô Bêñ anêñ athêñ lôk avômalô vi atu ba êv yeñ êmô thai iniñ unyak.

20 Nê êvhaviñ lôkthô anêñ loñ êntêk êv iniñ leñihmavi hadêñ môlô. Ma nokam am esak kobom yôhok mathen.

21 Ya Pol da yahato yalenmavi êntêk hathak ya da yabahen.

22 *Anyôla miñ lahaviñ Anyô Bêñ ami, vovañ tem êpôm yani. Ôlêm, Anyô Bêñ.

23 Anyô Bêñ Yisu anêñ wapôm êmô imbiñ môlô.

24 Yenañ yalenhaviñ êmô imbiñ môlô lôkthô esak Yisu Kilisi anêñ athêñ.

* 16:10: 1Ko 4:17 * 16:11: 1Ti 4:12 * 16:12: 1Ko 3:6 * 16:15: 1Ko 1:16 * 16:19: Ap 18:2,18,26 * 16:22: Gal 1:8-9; ALK 22:20

Kapya yaŋ atu ba Pol hato hi Kolin Abô môn

Kêdônwaga abôyaŋ êmô Kolin ba enaŋ nena Pol miŋ aposel anôn ami. Lôk enaŋ nena Pol ma anyô abôyaŋ. Pol halaŋô abô takên ba intu hato kapya êntêk ek injik thô nena nê takên iniŋ abô ma abôyaŋ. Ma hanaŋ haviŋ nena da takatu ba thêlô bôk enaŋ nena tem nê nêma ma nê nêma ni.

Pol hamô Masedonia ba hato kapya êntêk hadên 55 AD la.

¹ Ya Pol atu ba Wapômbên lahaviŋ yam-bitak êtôm Yisu Kilisi anên aposel yai lôk ayaŋ Timoti ato kapya êntêk hadên Wapômbên anên avômalô anên Kolin lôk avômalô mathên takatu ba êmô plovins Akaia.

² Wapôm lôk labali êlêm anên Kamik Wapômbên lôk Anyô Bên Yisu Kilisi.

Wapômbên atu hêv alalô thêvô

³ *Nambô Wapômbên. Yani ma alalôaniŋ Anyô Bên Yisu Kilisi anên lambô ma lahiki anên alaŋ ba hêv alalô thêvô lôk hêv alalô sa.

⁴⁻⁵ *Alalô athak apôm Kilisi anên malaiŋ lomaloma ba hayô siŋ ba halelope. Ma doŋtom yani hathak hêv alalô thêvô aên iyom. Aên ba alalô apôm malaiŋ ma hêv alalô thêvô ek nanêm avômalô takatu ba ewa malaiŋ thêvô esak thêvô atu ba bôk Wapômbên hêv hadên alalô.

⁶ Ma yêlô apôm malaiŋ ek môlô noja bulubiŋ lôk thêvô. Ma Kilisi hêv yêlô thêvô êŋ ek môlô noja aên iyom. Aên ba ôpôm malaiŋ hatôm yêlô êŋ ma thêvô êŋ hadum ba tem numiŋ lôklokwaŋ lôk malinjaô.

⁷ Môlô unim malaiŋ hatôm yêlôaniŋ ma yêlô aên maleniŋ nena môlô tem numiŋ lôklokwaŋ ba noja thêvô êtôm intu yêlô awa.

⁸ *Aiyaŋ thêlô, nodanô! Yêlô bôk amô plovins Esia ma awa malaiŋ lôk vovaŋ bên aleba hamô yêlô lu ba malimmalim ba ason nena tem nama.

⁹ Avanôn! Yêlô kapôlônjiŋ hanaŋ nena tem yêlô nama êtôm enaŋ hathak anyô kambom hamiŋ loŋ idum abô. Malaiŋ êŋ hadum ba yêlô anaŋ nena, “Wapômbên da iyom hatôm ma yêlô mi. Yani iyom intu hik nê nêma liŋ.”

¹⁰⁻¹¹ *Yani hêv yêlô vê hêk malaiŋ takatu ba hadum ek injik yêlô vônô ma hawa yêlô hathak loŋbô. Môlônim ku hêk ek noten mek ma yêlô aên maleniŋ nena tem yani nêma yêlô bulubiŋ. Avanôn! Avômalô bên anôn neten mek êndên Wapômbên ma tem nêma wapôm êndên yêlô. Ma tem avômalô bên anôn nêgê lôk nenaŋ leniŋmavi êndên Wapômbên.

Pol miŋ hasau avômalô Kolin ami

¹²⁻¹⁴ *Yêlô miŋ asopa auk pik ami. Mi. Wapômbên hêv wapôm ba intu yêlô lêk atitiŋ yêlôaniŋ ku ba ayê nena avalon Wapômbên anên auk ba anaŋ abô anôn ma miŋ avôn môlônim auk ek yêlô aên yêlôda liŋ ami. Yêlô adum aên hadên avômalô lôkthô. Ma sêbôk atu ba amô haviŋ môlô ma yêlô ayabiŋ i dedaŋ mavi ek nandum aên iyom. Ma abô takatu ba bôk yêlô ato hadên môlô êŋ ma yêlôaniŋ auk anôn ba môlô lêk osam ba oyala yôv. Aên ba yêlô ayê yêlôaniŋ ku nena mavi. Ma lêk môlô oyala yêlôaniŋ auk dokte. Yakô vêmam ka tem môlô noyala yêlôaniŋ auk lôkthô ma tem alalô napesaŋ abô imbiŋ i. Ma waklavôn Anyô Bên Yisu anên endelêm ma tem môlô nobam yêlô êtôm atu ba tem yêlô nabam môlô aên iyom.

¹⁵⁻¹⁶ *Ma yahayala nena môlônim auk ma hatôm yenaŋ. Ba intu yalenhaviŋ yasôk ek môlô vêm ka yana plovins Masedonia ma yambôalêm esak loŋbô ek môlô nônêm ya sa ek nôpôpêk nômkama ek yana Judia. Ba intu yalenhaviŋ yasôk ek môlô bôlôn ju ma yanêm yalenmavi bôlôn ju êndên môlô.

¹⁷ Ma doŋtom yahik yenaŋ auk liliŋ. Ba lêk môlô onaŋ nena ya anyô auk pik ba yahasau môlô ba miŋ yahathôk ami. Ba môlô onaŋ nena ya hathak yahanaŋ abô luvi nena “avanôn” lo “mi”, aên e?

* 1:3: Lom 15:5 * 1:4-5: Sng 34:19 * 1:8: Ap 19:23; 1Ko 15:32 * 1:10-11: 2Ti 4:18 * 1:12-14: 2Ko 5:12; Plp 2:16 * 1:15-16: 1Ko 16:5-6

18 Wapômbênj hathak hanañ abô avanônj iyom. Ba intu yêlôaniñ abô takatu ba anañ ma avanônj aênj iyom ba miñ anañ abô takênj lôk leñ luvi ami.

19 *Yisu Kilisi ma Wapômbênj nakaduñ ôpatu ba ya lôk Silas ma Timoti anañ anênj abô bêñ hadênj môlô ba Wapômbênj hanañ abôla hathak yani ma miñ hasau ami. Mi! Yisu Kilisi ma Wapômbênj anênj “avanônj!”

20 *Wapômbênj habutiñ abô lomaloma ba hanañ, “Avanônj! Yisu Kilisi tem injik yenañ abô sapênj thô.” Ba intu alalô aêvhaviñ Kilisi ba anañ nena “avanônj” ek Wapômbênj enja athênj lôkmanñgin.

21 Ma Wapômbênj da hanañ nena alalô ma Kilisi anênj avômalô ba habi bañ hayô hêk yani lôk alalô aênj iyom ek embatho alalô loñ ek nambitak anênj avômalô.

22 *Ma hakak sêk hayô hêk alalô ek injik thô nena alalô ma anênj avômalô ma hatak anênj dahô halôk alalô kapôlônjin ek nayala nena anênj abô tem injik anônj.

23-24 *Yêlô miñ anyô bêñ ek nasañ môlô ba nanañ nena, “Nônêmimbiñ.” Mi! Môlôda bôk ôêvhaviñ ba umiñ lôklokwanj yôv. Ba intu alalô nê lôk iviyañ ek nandum ku imbiñ i ma nanêm leñinmavi ni ba êlêm. Aênj ba yahamiñ Wapômbênj ma ba yahanañ abô êntêk. Yakô yasôk Kolin ma tem yanêm malaiñ êndênj môlô ba intu miñ yahathôk ami.

2

1 *Ba yenañ auk thekthek nena tem miñ yasôk lôk malaiñ bôlônj te imbiñ ami.

2 Yahêv malaiñ hadênj môlô ma opalê te tem indum yalenmavi? Môlô takatu ba yahêv malaiñ e? Yakô mi.

3 Môlô ma avômalô takatu ba othak udum yalenmavi. Aênj ba bôk yahato kapya ek alalô miñ naja malaiñ ami. Yenañ auk ma thekthek nena alalô lôkthô lêk athak donjom lôk leñinmavi iyom.

4 *Yalenmalaiñ lôk yalen hik ya ma yahañ ma bôk yahato kapya bôsêbôk lôk yamalen thôk. Miñ yahato kapya êñ ek nêm

môlô malaiñ ami. Mi. Yahato ek injik thô nena yalenhaviñ môlô bêñ anônj.

Nodate kapôlômim ek nê idum kambom

5 Malaiñ takatu ba ôpatu hêv hadênj ya Pol ma hatôm hêv malaiñ êñ hadênj alalô lôkthô. Betha ya iyom mena alalô lôkthô la.

6 Malaiñ takatu ba bôk avômalô êvhaviñ êv hadênj yani ma hatôm.

7 Ma ôpatu ba kapô malaiñ kambom ma nodate kapôlômim ek yani ma noja yani itup siñ ek miñ la injiki ami.

8 Ba intu yahanañ lôklokwanj nena môlô nopesañ abô ba lemimmavi esak yani.

9 Bôk yahato hathak malaiñ takatu ek injik môlô thô ek yangê nena môlô ôtôm avômalô osopa abô mena mi e?

10 Injo. Betha ôpênj hadum kambom ami la. Ba intu nodate kapôlômim ek ôpênj ek yandate yenañ aênj iyom. Yahamiñ Kilisi ma, ma tem ênjê nena lêk yahalate yakapôlônj ek yani ek yanêm môlô sa

11 *ek alalô miñ natak sawa bute ênjêk ek Sadan esau alalô ami. Alalô ayala anênj auk êñ.

Aposel ma tabô lukmuk anênj nê ku

12 *Anyô Bêñ da hadum ba yaha Tloas ek yanañ anênj Abô Mavi atu ba hathak Kilisi bêñ.

13 *Ma donjom miñ yahapôm Titi ami denañ ba yakapôlônj malaiñ ba yahanañ yañsiñ ma yaha plovins Masedonia.

14 Aênj ba nanêm leñinmavi êndênj Wapômbênj. Yani lovak ba halom alalô takatu ba Yisu Kilisi anênj avômalô ba aloyeñ lôk leñinmavi. Wapômbênj hadum ku hamô alalô kapôlônjin ba intu avômalô tem neja anênj auk êtôm nômla ôv mavi embenj luvuluvu.

15 Alalô ma Kilisi anênj da atu ba ôv mavi ba êv hadênj Wapômbênj ba avômalô lôkthô ilinju ôv êñ. Avômalô takatu ba ewa bulubiñ lôk takatu ba i loñ nimbuliñ i.

16 *Avômalô vi ilinju alalô hatôm nôm ôvpalê takatu ba hadum ek ema ba havôv thêlô i ek nema. Ma vi ilinju alalô hatôm nôm ôv lôkmala takatu ba havôv i ek nêm

* 1:19: Ap 18:5 * 1:20: ALK 3:14 * 1:22: 2Ko 5:5; Ep 1:13-14 * 1:23-24: 1Pi 5:3 * 2:1: 1Ko 4:21 * 2:4: Ap 20:31 * 2:11: Luk 22:31 * 2:12: Ap 14:27; 1Ko 16:9 * 2:13: Ap 20:1 * 2:16: Luk 2:34; 2Ko 3:5-6

lôkmala. Aên ba anyôla miñ lôkmañgin anôn ek indum Wapômbên anên ku ami.

17 Avômalô doho iluviñ Wapômbên anên abô ek neja valuselen. Yêlô ma Kilisi anên avômalô takatu ba Wapômbên hêv ba amiñ thohavloma. Aên ba anañ abô te ma avanôn iyom.

3

1 *Môlô oson nena yêlô aêv i liñ e? Mi. Yêlô miñ anañ hadên môlô nena noto kapya lôk abô mavi ek avômalô vi neja yêlô thô ami. Mi. Avômalô vi idum aên. Ma yêlô ma mi.

2 *Môlôda intu yêlôaniñ kapya atu eto hêk yêlô kapôlônjin. Ba avômalô lôkthô esam ba eyala.

3 *Môlô uik thô nena môlô ma kapya halêm anên Yisu. Ba yêlôaniñ ku anên anôn ma miñ eto hathak kélêpê ami ma hathak Wapômbên lôkmala anên Lovak Mathen. Miñ eto hathak valu petap ami ma halôk anyô kapôlônjin.

4 Yêlô ma Kilisi anên avômalô takatu ba amiñ Wapômbên ma. Aên ba intu alalô ayala avanôn biñ nena abô takên ma avanôn iyom.

5 Yêlô da ma lôkmañgin ba hatôm nanan, “Yêlô hatôm.” e? Mi. Wapômbên da hadum ba ku takatu ba yêlô adum ma habitak mavi.

6 *Tabô bô takatu ba eto hathak hik avômalô vônô. Ma donjom Lovak Mathen hêv lôkmala. Wapômbên hadum yêlô abitak lôklokwañ ek nandum tabô lukmuk anên ku atu ba miñ eto ami. Mi. Lovak Mathen da hayabiñ.

Tabô lukmuk anên lôkmañgin

7 *Tabô bô ma edabên valu ba eto hathak. Ma deda bên habi hayô hêk Mose ba habi avômalô Israél maleñin loñ ba miñ hatôm nêgê Mose thohavloma ami. Vêm ma deda hale hi yaôna ma donjom thêlô miñ hatôm nêgê ami denañ. Odañô! Tabô halêm lôk deda bên ma donjom anên ku ma havôn ñama halêm havin.

* 3:1: Ap 18:27; 2Ko 5:12 * 3:2: 1Ko 9:2 * 3:3: Kis 24:12; Jer 31:33; Ese 36:26-27 * 3:6: Jer 31:31; Jon 6:63; 1Ko 11:25 * 3:7: Kis 34:29 * 3:9: Lo 27:26; Lom 1:17 * 3:13: Kis 34:33 * 3:16: Kis 34:34 * 3:17: Jon 8:36; Lom 8:2

8 Ma Lovak Mathen anên ku hamôn lôk anên deda ma lôkmañgin anôn ek tabô bô anên.

9 *Odañô! Tabô bô anên ku ma halêm lôk deda. Ma donjom avômalô miñ esopa ami ba intu Wapômbên hanañ, “Môlô noma.” Ma tabô lukmuk anên ku ma hapesañ loñôndê ek indum avômalô nimbitak thêthôn. Ba intu anên deda ma mabuñ anôn hamôn ek tabô bô anên.

10 Deda haven yam hamôn ek yañ bô ba deda bô lêk hi ba mi.

11 Ma yañ halêm lôk deda ma donjom lêk hale hi mabô. Ma yañ ma tem ida imbi deda wak nômbên intu. Ba intu anên deda ma lôkmañgin anôn ek yañ.

12 Aên ba yêlô aêv maleñin hadên tabô lukmuk. Ba intu miñ akô ami ma anañ Wapômbên anên abô bên.

13 *Yêlô miñ avuliv maleñin siñ hatôm Mose ami. Deda thohavloma hale hi yaôna ma donjom yani havuliv ma siñ ba miñ hatôm avômalô Israél nêgê ami.

14 Thêlô esam balabuñ tabô takên ma donjom iniñ auk thektheke hatôm ivuliv i siñ ba intu miñ eyala abô takên ami aleba lêk êntêk. Anyôla miñ hatôm nêm sôp êñ vê êñjêk anên auk ek eyala abô takên ami. Mi. Kilisi iyom.

15 Avanôn! Lêk êntêk ñê bênbên esam Mose anên balabuñ ma donjom sôp êñ havuliv kapôlônjin siñ denañ.

16 *Ma anyôla hale i liliñ ba hasopa Anyô Bên êñ ma hatôm hêv sôp êñ vê.

17 *Anyô Bên ma hatôm Lovak Mathen. Ma loñ atu ba Lovak Mathen haven, êñ ma hatôm hapole alalôaniñ yak vê.

18 Alalô maleñin ma miñ avuliv siñ ami ba lêk ayê Anyô Bên anên deda lôkmañgin hatôm alalô ayê thonaniñ lo maleñin halôk liyali. Yanida intu Lovak Mathen êñ ba hêv deda lôkmañgin anôn halêm ba halêm aleba abitak yañda hatôm yanida. Alalô ma hatôm liyali ba ik deda êñ thô ek avômalô vi nêgê.

4

Aposel ma êtôm uŋ anôŋ

1 Ma Wapômbêŋ lahiki hathak yêlô ba hêv ku êntêk hadêŋ yêlô. Ba intu yêlô namiŋ lôklokwaŋ ma miŋ natak ami.

2*Yêlô avôliŋ dômiŋ ek nôŋ mama takatu ba hêk loŋ kapô ba miŋ avuŋ abô ba asau avômalô lôk aluviŋ Wapômbêŋ anêŋ abô ami. Wapômbêŋ hayê yêlô. Aêŋ ba yêlô ik abô avanôŋ thô ma avômalô ititiŋ yêlôaniŋ ku ba eyala nena yêlô adum thêthôŋ.

3-4 *Ma doŋtom anyô bêŋ bôlôŋ êntêk Sadaŋ bôk havuliv avômalô maleŋiŋ siŋ ba miŋ êvhaviŋ ami. Ba intu yêlôaniŋ Abô Mavi hêk loŋ kapô ma avômalô takêŋ lêk idum ek nema ba miŋ hatôm nêgê Abô Mavi anêŋ deda atu ba enaŋ hathak anyô lôkmaŋgiŋ Yisu Kilisi ami. Yanida ma Wapômbêŋ.

5 Yêlô anaŋ bêŋ nena Yisu Kilisi ma Anyô Bêŋ. Ma yêlôda atôm môlônim nê ku ek nandum Yisu anêŋ ku. Ma yêlô miŋ aêv yêlôda liŋ ami.

6*Wapômbêŋ bôk hanaŋ, “Deda tem imbi êyô ênjêk momaŋiniŋ ba imbitak deda”.
Môŋ Anôŋ 1:3

Ba Wapômbêŋ êŋ iyom intu habi deda êŋ halôk alalô kapôlôŋiŋ ek nagê Kilisi thohavloma. Êŋ ma hatôm alalô ayê Wapômbêŋ lôkmaŋgiŋ aêŋ iyom.

7 *Ma deda lôk Abô Mavi êŋ ma hatôm payeŋ atu ba halôk uŋ anôŋ kapô ek injik thô nena anêŋ lôklokwaŋ lôkmaŋgiŋ ma Wapômbêŋ anêŋ ma miŋ halêm anêŋ alalô ami.

8 *Vovaŋ lomaloma hapôm yêlô ma doŋtom miŋ hakapiŋ yêlô loŋ ami. Hadum ek injik yêlô sesoŋ aleba nanaŋ aisê. Ma doŋtom miŋ hadum yêlô popabuk ami.

9 Maleŋ thêlêv hathak yêlô ma doŋtom ayala nena Anyô Bêŋ miŋ hatak yêlô ami. Êpêŋ yêlô ba ama yak ma doŋtom miŋ ama ami.

10-11 *Wak nômbêŋ intu yêlô takatu ba asopa Yisu ba amô lôkmala ma avômalô idum ek nijik yêlô vônô êŋ ma hatôm ik Yisu anêŋ lôkmala atu ba hamô yêlôaniŋ kupik

pik thô. Aêŋ ba Yisu anêŋ ŋama lêk hamô yêlô leŋviŋkupik kapô ek injik Yisu anêŋ ŋama lôk lôkmala thô. Luvi êntêk lêk hamô.

12 Aêŋ ba ŋama hadum ku hamô yêlô ma doŋtom lôkmala hadum ku hamô môlô.

13 Bôk eto hêk Wapômbêŋ anêŋ kapya nena,
“Yahêvhaviŋ ba intu yahanaŋ.” *Kapya Yeŋ 116:10*

Ma yêlô aêvhaviŋ aêŋ iyom. Ba intu yêlô anaŋ Anyô Bêŋ anêŋ abô mavi.

14 *Ma yêlô ayala nena ôpatu ba hik Anyô Bêŋ Yisu liŋ hêk ŋama ma tem indum aêŋ êndêŋ yêlô ba endom alalô lôkthô ba ana namô imbiŋ Yisu. Aêŋ ba intu yêlô anaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô bêŋ.

15 Yahawa malaiŋ takêntêk ek nêŋ môlô sa ek Wapômbêŋ imbi anêŋ wapôm sam êndêŋ avômalô bêŋ anôŋ endeba leŋiŋmavi indumbak ni ba ni ek nebam anêŋ athêŋ lôkmaŋgiŋ esak leŋ.

16 *Aêŋ ba miŋ hadum yêlô apôlik ba atak ku takêŋ ami. Mi. Alalô leŋviŋkupik lêk hapalê ma doŋtom dahôlôŋiŋ halumbak ba habitak lukmuk hi ba hi.

17 *Ma alalôaniŋ malaiŋ ma vumvum ba hamô vauna. Ma doŋtom tem injik anêŋ anôŋ lôkmaŋgiŋ atu ba êmô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ ba êmô vuliŋ ek nômkama lôkthô.

18 *Ma nôŋ takatu ba hôyê ma tem nêŋ yak ba ni. Ma nôŋ takatu ba miŋ hôyê ami ma tem êmô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Ba intu miŋ maleŋiŋkilik hathak nôŋ takatu ba ayê iyom ami. Mi. Alalô athak atitiŋ nôŋ takatu ba miŋ hatôm nagê ami.

5

Leŋviŋkupik lukmuk

1 *Alalôaniŋ leŋviŋkupik ma hatôm unyak kudum. Ma ayala nena ibuliŋ unyak êŋ ma tem naja leŋviŋkupik yaŋ atu ba hatôm unyak anôŋ atu ba Wapômbêŋ hapesaŋ ba hamô malak leŋ ba tem êmô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Unyak êŋ ma miŋ nê pik epesaŋ hathak baheniŋ ami.

* 4:2: 2Ko 2:17; 1Te 2:5 * 4:3-4: Ep 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3 * 4:6: Ais 9:2; 2Ko 3:18 * 4:7: 2Ko 5:1 * 4:8: 2Ko 1:8; 7:5 * 4:10-11: 1Ko 15:31; Lom 8:36 * 4:14: 1Ko 6:14 * 4:16: Ep 3:16 * 4:17: Lom 8:17-18 * 4:18: Kol 1:16 * 5:1: 2Ko 4:7 * 5:2: Lom 8:23

2 *Ma alalô alañ ba adum ek nanjik leñvinj kupik malak leñ atu êtôm kwêv ba aêv lêlê

3 ek imbi êyô alalô vov ek miñ nambenj kôlôlônj ami.

4 Alalô amô pik hatôm avômalô leñ popam ba intu alañ lôk leñjmalainj ek naja kupik malak leñ ek lôkmala êtôkwênj kupik pik.

5 Wapômbênj hapesanj alalô ek nambitak aênj ma hatak anênj dahô halôk alalô kapôlônjinj ek nayala nena anênj abô ma tem injik anônj.

6-7 *Aêvhavinj hayabinj alalô. Ma miñ aêv alalôaninj auk ek nôm atu ba ayê hathak malenjaluk ami. Aênj ba alalô ayala avanônj nena alalô amô lôk kupik pik ba intu miñ amô havinj Anyô Bênj ami.

8 *Avanônj! Alalô ayala auk ênj ba apôvinj ek natak kupik êntêk ba ana namô imbinj Anyô Bênj.

9-10 *Ma alalô lôkthô tem naminj Kilisi ma ek nandum abô esak malêla takatu ba adum mavi mena kambom ek alalô tomtom naja alalôaninj vuli. Ba intu amô pik mena amô havinj Anyô Bênj ma nanêm i videdaunj ek nandum yani lamavi.

Avômalô kapôlônjinj esak donjom imbinj Wapômbênj

11 Yêlô ayala nena amô Anyô Bênj vibinj ba tem nandum abô. Aênj ba yêlô alôk avômalô leñinj ek nesopa yani. Wapômbênj hayala yêlôaninj kapôlônjinj. Ma yahêvhavinj nena môlô kapôlômim hayala yêlô aênj iyom.

12 Yêlô adum ek môlô nobam am esak yêlôaninj ku lôk nonanj bênj êndênj avômalô takatu ba êv thêlôda lij hathak nômkama viyainj ma leñjpalinj nômkama kapôlônjinj. Ma miñ yêlô aêv yêlôda lij ami.

13 Ma avômalô doho enanj nena yêlô adum molo. Yôv lôk. Hêk Wapômbênj da. Ma vi enanj nena yêlô awa auk mavi. Yôv lôk. Ênj ma hêv môlô sa.

14 Alalô ayala nena anyô te iyom intu bôk hama ek hêv avômalô lôkthô sa ba intu lôkthô bôk ema yôv. Aênj ba Kilisi anênj lahavinj hayabinj alalô.

15 *Avanônj! Yani hama ek avômalô lôkthô. Ba alalô nê lôkmala takatu ba asopa yani nasônj alalôda palinj ma lemiñimbi ôpatu ba bôk hama ba haviyô hathak lonjbô ek hêv alalô sa.

16 Aênj ba miñ alalô nabalonj avômalô esak auk pik ami. Sêbôk ma adum aênj hathak Kilisi. Ma donjom lêk ayala yani thêthônj.

17 *Aênj ba anyôla havinj havinj Kilisi ênj ma ku lukmuk lêk hayô ma nômkama bô lôkthô lêk hale ba hi ma nômkama lukmuk lêk habitak hayô ba halêm.

18 *Ma Wapômbênj hadum nôm takênj lôkthô. Yani hêv Kilisi ek embak tabô. Ma hêv ku hadênj yêlô ek nanêm avômalô sa ek neyala ku ênj.

19 *Ku ênj ma aêntêk. Wapômbênj hêv Kilisi hatôm tabô ek yani lapalinj alalôaninj kambom ek alalô namô labali mavi imbinj yani. Ma hêv ku ek nananj abô ênj êndênj avômalô.

20 Yêlô ma Kilisi anênj nê ku. Ba intu alañ ba awa Wapômbênj abôlêk lôk alôk môlô lemim hathak Kilisi anênj athênj nena môlô nôlêm noja Wapômbênj anênj tabô.

21 *Kilisi ma kambom mi. Ma donjom Wapômbênj hêv alalô sa ba hêv alalôaninj kambom hayô hamô yani hatôm vuli ek nambitak thêthônj ênjêk Wapômbênj ma esak Kilisi anênj ku ênj.

6

1-2 Yêlô lôk Wapômbênj adum ku havinj i. Yani hananj,

“Bôk yahatak wak te yôv ek yanêm môlô sa.

Ba môlô olañ ma yahalañô

ba yahêv môlô bulubinj yôv.” *Aisaia*

49:8

Môlô bôk owa Wapômbênj anênj wapôm yôv. Ba intu yêlô asonj môlô lokwanj, “Lêk êntêk hêv môlô sa. Lêk êntêk hêv môlô bulubinj.”

Ba intu miñ nundum ku ênj imbitak êtôm nôm oyanj ami.

Aposel ewa malainj bênj hathak injinj ku

3 Yêlô adô ek anyôla enanj abôma esak Wapômbênj anênj ku. Ba intu adum ku ênj ek miñ nambulinj avômalô injinj auk ami.

* 5:6-7: Hib 11:13-16 * 5:8: Plp 1:23 * 5:9-10: Kol 1:10; 1Te 4:1; Sav 12:14 * 5:15: Lom 14:7-8 * 5:17: Lom 8:1; Gal 6:15 * 5:18: Lom 5:10 * 5:19: Lom 3:23-25 * 5:21: Hib 4:15 * 6:4-5: 2Ko 11:23-27

4-5 *Yêlô ma Wapômbêñ anêñ nê ku. Ba intu yêlô awa iniñ ku mavi takatu sa hadêñ môle. Yêlô awa vovañ lôk malaiñ hathak ku êntêk ba hakakô yêlô kambom. Epetav yêlô lôk etak yêlô halôk koladôñ ma êkôki hathak abô. Yêlô adum ku lôk vovanik bêñ ba aêv lêlê lôk nômi ba ama kisi. Malaiñ nômbêñ êntêk hapôm yêlô ma doñtom amiñ lôklokwañ.

6 *Lovak Matheñ hamô haviñ yêlô ba ayala Wapômbêñ anêñ auk ba kapôlôñiñ ida hêk mabuñ ma yêlô nê maliñyaô lôk yôhok ma wapôm. Ma yêlô leññhaviñ avômalô ba miñ asau thêlô ami.

7 Yêlô anañ abô avanôñ iyom haviñ Wapômbêñ anêñ lôklokwañ lôk avaloñ anêñ thêthôñ hatôm nômkama vovak hamô bahenñ luvi.

8 Avômalô vi ebam yêlô ma vi etatale yêlô. Doho enañ abô mavi hathak yêlô ma doho enañ abôma. Yêlô nê abô anôñ iyom ma doñtom avômalô vi elam yêlô nena nê abôyañ.

9 *Avômalô pik êthôñ yêlô paliñ ma doñtom Wapômbêñ hayala yêlô. Yêlô adum ek nama ma doñtom nôñgô, lêk amô lôkmala. Ik yêlô kambom ma doñtom miñ ama ami.

10 Leññmalaiñ ma doñtom leññmavi wak nômbêñ intu. Yêlô ma nê nômkama mi ma doñtom adum ba avômalô bêñ anôñ ibitak nê lôk nômkama bêñ. Yêlô nômkama mi ma doñtom nômkama sapêñ ma yêlôaniñ.

11 O yenañ avômalô Kolin! Yêlô anañ abô lôkthô hi yaiñ ek môle ma yêlô kapôlôñiñ hik i ek môle nôlêm.

12 Yêlô miñ avasiñ kapôlôñiñ ek môle ami. Mi. Môle da.

13 *Aêñ ba yahanañ hadêñ môle hatôm lambô hanañ hathak nakaduñ. Malêla takatu ba yêlô adum hathak môle ma nundum aêñ iyom lôk nodate kapôlômim ek yêlô.

Nê daluk lôk nê êvhaviñ miñ nesak doñtom ami

14 *Môle miñ nômi imbiñ nê daluk ami. Thêthôñ lôk lokbañ hatôm doñtom e? Deda lo momañiniñ hatôm doñtom e?

* 6:6: 1Ti 4:12 * 6:9: 2Ko 4:10 * 6:13: 1Ko 4:14
* 6:18: Jer 31:9 * 7:5: 2Ko 2:13

15 Sadanñ Belial lo Kilisi hatôm leññmavi imbiñ i e? Mena nê êvhaviñ lo nê daluk hatôm nesak doñtom e?

16 *Ma Wapômbêñ anêñ unyak matheñ lôk ngôkba hatôm nêmi imbiñ i e? Milôk. Alalô ma Wapômbêñ lôkmala anêñ unyak matheñ hatôm anêñ abô hanañ, “Tem yamô lôk yambenñ imbiñ i ma ya tem êtôm thêlôniñ Wapômbêñ ma thêlô tem nimbitak yenañ avômalô.

Wok Plis 26:12

17 *Aêñ ba notak avômalô takêñ ma nômi daim.

Ma miñ nobaloñ lelaik takêñ ami ek batu yanja môle thô.

Aisaia 52:11;

Esekiel 20:34,41

Ya Anyô Bêñ yahanañ aêñ.

18 *Ya tem yambitak môleñim lemambô ma môle tem numbitak êtôm yenañ okna lo avena.

2 Samuel 7:8, 14

Ya Anyô Bêñ Lôklokwañ yahanañ aêñ.”

7

1 Aiyañ thêlô, Wapômbêñ bôk habutiñ abô haviñ alalô ba amô yani vibiñ. Ba intu natip ek nômi takatu ba hadum alalô leññkupik lôk dahôlôñiñ habitak lelaik ek nayô unlôv ba nambitak mabuñ lôk matheñ anôñ.

Avômalô Kolin ele kapôlôñiñ liliñ ba Pol lamavi

2 Nodate kapôlômim ek yêlô. Yêlô miñ adum kambom lôk abuliñ anyôla lôk asau i ami.

3 Miñ yahanañ abô êñ ek yasañ môle ami. Mi. Bôk yahanañ nena môle ma yenañ avômalô môle. Ba intu môle ômi ma yahamô. Môle oma ma yahama aêñ iyom.

4 Yahayala avanôñ nena môle avômalô mavi ba yahabam môle. Alalôaniñ malaiñ lomaloma hamô ma doñtom yalenmavi hamô yakapôlôñ siñ aleba yalenñ halôk biñ.

5 *Yêlô ayô Masedonia ma malaiñ lomaloma hapôm yêlô aleba hik yêlô sesoñ. Ibuñiñ yêlô lôbôlôñ lôk ik vovak hadêñ yêlô ma yêlô leññhiki hathak malaiñ lomaloma vi haviñ.

* 6:14: Ep 5:11 * 6:16: 1Ko 3:16 * 6:17: ALK 18:4

6 Ma donjom Wapômbêŋ atu ba hêv avômalô leŋiŋmalaiŋ thêvô, hêv Titi ba hayô.

7 Yani hanaŋ hadêŋ ya nena môlô lemhikam bêŋ anôŋ hathak malaiŋ lomaloma ba môlô vovaŋ ek alalô napesaŋ malaiŋ takêŋ imbiŋ i. Titi halaŋô môlônim abô êŋ ma hêv yani thêvô. Ba intu Wapômbêŋ hêv yani hayô ek ya ba hêv ya thêvô aêŋ iyom ba yaleŋmavi anêŋ dôêŋ.

8* Bôk yahato kapya ba hêv malaiŋ hadêŋ môlô. Ma donjom yada ma malaiŋ mi. Alikaknena. Yahêv malaiŋ atu ba hamô vauna ma yaleŋmalaiŋ aêŋ iyom.

9 Ma donjom lêk yaleŋmavi anôŋ. Ma yenaŋ kapya hêv malaiŋ hadêŋ môlô ba intu hadum yaleŋmavi e? Mi. Wapômbêŋ intu hadum ba hêv malaiŋ takêŋ hadêŋ môlô ba intu ole kapôlômim liliŋ. Aêŋ ba abô takatu ba yêlô anaŋ miŋ habuliŋ môlô ami. Ba intu hadum yaleŋmavi.

10 *Wapômbêŋ hêv malaiŋ hadêŋ avômalô ek nede kapôlôŋiŋ liliŋ ek neja bulubiŋ. Êŋ ma miŋ malaiŋ bêŋ ami. Ma donjom malaiŋ pik hathak hadum anêŋ ku nena hik avômalô vônô.

11 Odaŋô! Môlônim malaiŋ halêm anêŋ Wapômbêŋ ba hik môlô thô nena môlô vovaŋ ek notak auk kambom lôk udum ek uŋgwik môlôda thô nena môlô ma kambom mi. Môlô lemimmaniŋ lôk ôkô ma vovaŋ ek ôŋgô ya ek napesaŋ malaiŋ êŋ ek nanêm malaiŋ êndêŋ ôpatu ba hadum kambom êŋ. Avanôŋ! Môlô udum aêŋ ba intu hik thô nena môlô kambom mi.

12 Aêŋ ba kapya atu ba bôk yahato ma miŋ yahato ek imbuliŋ ôpatu ba hamiŋ yenaŋ ku loŋ siŋ lôk nêŋ yada liŋ ami. Mi. Yahato ek môlô numiŋ Wapômbêŋ ma ek injik môlôda thô nena môlô lemimhaviŋ yêlô bêŋ anôŋ.

13 Ma nôŋ takêŋ hadum ba havatho yêlô kapôlôŋiŋ loŋ.

Ba môlô ôêv Titi thêvô ba yani lamavi bêŋ anôŋ ba intu yêlô leŋiŋmavi bêŋ anôŋ aêŋ iyom.

14 Yahabam môlô ba yahanaŋ hadêŋ yani nena môlô ma avômalô mavi. Ba lêk udum mavi ba miŋ ôêv mama hadêŋ ya ami. Mi.

Abô nômbêŋ atu ba yêlô anaŋ hadêŋ môlô, êŋ ma avanôŋ ba yêlôaniŋ abô mavi atu ba anaŋ hathak môlô hadêŋ Titi, ma abô êŋ hik anôŋ mavi aêŋ iyom.

15 Môlô ôkô ba olowaliŋ ma owa yani thô lôk olaŋô anêŋ abô. Hayê aêŋ ba lahaviŋ môlô bêŋ anôŋ.

16 Lêk yahayala avanôŋ nena môlô ma avômalô mavi ba intu yaleŋmavi anôŋ.

8

Numbitak avômalô wapôm

1 *Aiyaŋ thêlô, yêlô leŋiŋhaviŋ môlô noyala wapôm atu ba Wapômbêŋ hêv hadêŋ avômalô êvhaviŋ takatu ba êmô plovin Masedonia.

2 Thêlô ewa malaiŋ bêŋ anôŋ ba êv i sêkêya. Ma donjom leŋiŋmavi bêŋ anôŋ ba hayô siŋ ba halelope ma iniŋ malaiŋ êv i sêkêya anêŋ anôŋ ma wapôm ba êv bêŋ anôŋ hatôm da.

3 Yahanaŋ avanôŋ biŋ nena êv iniŋ nômkama aleba miŋ hatôm ami. Êŋ ma thêlô êv doho haviŋ. Thêlôda iniŋ auk ma miŋ anyôla hanaŋ hadêŋ i ami.

4 Thêlô elaiŋ hadêŋ yêlô nena, “Yêlô vovaŋ ek nandum ku imbiŋ avômalô vi ek nanêm Wapômbêŋ anêŋ avômalô mathes sa. Ba intu nandum mavi êndêŋ yêlô ba notak yêlô ek nandum ku êŋ.”

5 Ma yêlô asoiŋ kambom! Avômalô takêŋ iniŋ ku môŋ ma êv i hadêŋ Wapômbêŋ vêm ma esopa Wapômbêŋ anêŋ auk ba êv i hadêŋ yêlô haviŋ.

6 Aêŋ ba yêlô apôviŋ Titi nena, “Nu Kolin ma undum anêm ku wapôm atu ba lêk habitak yôv endeba anêŋ daŋ am.”

7 *Môlô avômalô vuliŋ biŋ ba udum unim ku mavi ba hêv liŋsiŋ. Ôêvhaviŋ ba onaŋ abô batôŋ oyaŋ lôk oyala auk ma ôpôviŋ ek nandum ku lôk lemimhaviŋ yêlô. Aêŋ ba intu nônêm lêlê esak ku wapôm atu ba hêv liŋsiŋ aêŋ iyom.

8 Ya miŋ hatôm anyô bêŋ te ek yanaŋ nena, “Undum aêŋ” ami. Mi. Ma donjom yahayê avômalô takatu ba êv i sêkêya leŋiŋhiki ek nêŋêm avômalô vi sa. Ba intu yaleŋhaviŋ yangê nena môlônim

* 7:8: 2Ko 2:4

* 7:10: Mat 27:3-5; Hib 12:16-17

* 8:1: Lom 15:26; 2Ko 9:1-2

* 8:7: 1Ko 16:1-2

lemimhaviņ êņ ma avanôņ hatôm thêlô iniņ mena mi e?

⁹ *Ma mólô oyala Anyô Bêņ Yisu Kilisi anêņ wapôm. Yani lôkmaņgiņ. Ma doņtom yani habitak hatôm anyô hêv i sêkêya ek nê mólô sa ek batu numbitak lôkmaņgiņ.

¹⁰ Mólô ma avômalô mavi ba yenaņ auk ma aêntêk. Sondabêņ yaņ wakbôk ma mólô ômôņ ek ôêv unim da. Ma miņ ôêv oyaņ ami. Mi. Kapôlômim hik am ba ôêv.

¹¹ Aêņ ba valuselen vithê la takatu ba ôpôm ma nônêm vi ek nundum ku esak ek mólônim kapôlômim lôk unim ku imbitak doņtom iyom.

¹² *Nônêm lôk kapôlômim, êņ ma mavi. Ba miņ lemimbi nena nônêm nômkama sapêņ êtôm da êndêņ Wapômbêņ ami. Nônêm êtôm vithêla takatu ba ôpôm ma tem indum Wapômbêņ lamavi.

¹³ Yêlôaniņ auk nena miņ nôdêlêk am ba nônêm nômkama lôkthô ek nê mólô vi sa ma mólô mi ami. Mi. Nômbi sam esopa avômalô iniņ bôk lo loņ êmô.

¹⁴ Ma lêk mólônim bêņ anôņ hamô ba intu nônêm thêlô sa. Yakô emben yaņ ma tem iniņ bêņ anôņ ma tem nê nê mólô sa aêņ iyom. Êņ ma lôkthô tem êtôm doņtom.

¹⁵ Hatôm bôk eto nena,
 “Opalê atu ba hawa bêņ anôņ ma tem miņ êpôm bêņ anôņ ami,
 ma opalê atu ba hawa auviņna ma tem miņ nê mólô yak ami.” *Etak Ijip 16:18*

Pol hêv Titi lôk anyô doho ba i Kolin

¹⁶⁻¹⁷ Yêlô anaņ hik Titi liņ ek êsôk ek mólô ba yani lamavi ba halôk ek êsôk. Ma miņ yêlô alôk yani la ek êsôk ami. Mi. Yanida lahaviņ ba hapôviņ ek êsôk. Wapômbêņ hêv yenaņ auk hadêņ Titi ba lahiki hathak mólô. Aêņ ba yahêv yalenmavi hadêņ Wapômbêņ.

¹⁸ Tem yêlô nanêm anyô yaņ imbiņ yani. Ôpêņ ma avômalô êvhaviņ êyê nena anyô hadum Wapômbêņ anêņ ku mavi ba ebam yani.

¹⁹ Ba intu avômalô êvhaviņ elam ôpêņ ek ni imbiņ yêlô ek nê mólô da wapôm atu ek

Wapômbêņ enja athêņ lôkmaņgiņ lôk injik thô nena yêlô leniņhaviņ nanêm thêlô sa.

²⁰ Yêlô akô ek avômalô netatale yêlô esak da wapôm atu ba yêlô ayabiņ. Ba intu yêlô apesaņ ku êņ mavi

²¹ ek Anyô Bêņ lôk avômalô sapêņ nêgê nena yêlô adum ku êņ thêthôņ.

²² Ba intu yêlô êv anyô te haviņ ba hathôk. Yani hik i thô nena lamavi ek nê mólô ku lomaloma sa lôbôlôņ. Bôk hayê nena mólô ma avômalô mavi ba intu hapôviņ ek êsôk.

²³ Titi ma yenaņ anyô mólô atu ba hadum ku haviņ ya hamô mólô malêvôņ. Ma aiyaņ takêņ ma avômalô êvhaviņ iniņ nê ku takatu ba êv athêņ lôkmaņgiņ hadêņ Kilisi.

²⁴ *Aêņ ba uņgwik am thô êndêņ nê êntêk nena mólô ma avômalô lemimhaviņ avômalô vi. Ba intu yêlô abam mólô. Ma tem avômalô êvhaviņ lodôņlodôņ lôkthô nêgê nena yêlôaniņ abô ma avanôņ.

9

Kolin êv da ek nê mólô Wapômbêņ anêņ avômalô sa

¹ *Mólô bôk ovaloņ ku da takatu ba ôêv ek nê mólô Wapômbêņ anêņ avômalô mathen sa. Ma doņtom yalenhaviņ yanaņ abô doho imbiņ.

² Yahayala nena mólô lemimhaviņ nônêm i sa. Ba yahabam mólô hadêņ avômalô Masedonia nena sondabêņ yaņ wakbôk atu ma mólô avômalô Akaia kapôlômim hakak am ek nônêm da. Ba intu avômalô Masedonia doho elañô ba elom even ek nindum aêņ.

³ Aêņ ba yahêv aiyaņ doho ba êthôk êtôm atu ba yêlô abam mólô ek miņ imbitak êtôm abôyaņ ami ma êtôm ku ek mólô nope-saņ am êtôm atu ba yahanañ.

⁴ Sêbôk ma yahabam mólô ba yakô nê Masedonia doho nêlêm imbiņ yêlô ba nêgê nena miņ ôpôpêk am ami êņ ma tem ya mama ma mólô ma tem noja mama bêņ anôņ lôk.

⁵ Aêņ ba yahanañ hik aiyaņ takatu liņ ek nê mólô nê sôk nêgê mólô ek nêpôpêk da takatu ba bôk mólô ubutiņ abô ek nônêm ek

batu da êḡ imbitak êtôm da wapôm ma miḡ da palonḡ ami.

⁶ *Lemimbi nôḡm êntêk. Opalê atu ba havatho yaḡvêk auviḡna ma tem enja dokte. Ma opalê atu ba havatho bêḡ anôḡ ma tem enja limamôk.

⁷ Wapômbêḡ lamavi hathak ôpatu ba hêv i lôk lavidonḡ. Ba intu avômalô tomtom nêḡnêḡ malêla êtôm iniḡ leḡḡhaviḡ. Ma miḡ nêpôlik ami. Ma anyô yaḡ miḡ êḡdôk anyô yaḡ la ek nêḡm ami.

⁸ Wapômbêḡ anêḡ wapôm tem indum ba anêḡm nôḡmkama tem imbitak bêḡ anôḡ êtôm wak nôḡmbêḡ intu ek anêḡm ku lomaloma indilup mavi.

⁹ Hatôm bôk eto nena,

“Yani hathak hapaliv anêḡ wapôm hadêḡ ḡê nôḡmkama mi takatu ba êḡm lôbôlôbô,

ma anêḡ thêthôḡ hêk wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ.” *Kapya Yeḡ 112:9*

¹⁰ *Wapômbêḡ hêv yaḡvêk ek nembatho ma polom ek nejaḡ. Ma tem nêḡm yaḡvêk bêḡ anôḡ ek indum môlô numbitak thêthôḡ êtôm yaḡvêk atu ba hêv liḡsiḡ.

¹¹ *Yani tem indum ba môlô numbitak lôkmaḡḡiḡ ek nundum wapôm lôbôlôḡ ek yêlô nanêḡm da êntêk êḡḡḡnêḡ avômalô ma tem nêḡnêḡ iniḡ leḡḡḡmavi êḡḡḡnêḡ Wapômbêḡ.

¹² Ku takatu ba môlô udum ma miḡ ôêv Wapômbêḡ anêḡ avômalô mathenḡ iyom sa ami. Mi. Thêlô enaḡ iniḡ leḡḡḡmavi bêḡ hadêḡ Wapômbêḡ aleba leḡḡḡmavi takêḡ hayô siḡ ba halelope.

¹³ Ma da êḡ hik môlônim wapôm thô ek avômalô nêḡê nena ôêvhaviḡ Kilisi ba osopa anêḡ Abô Mavi ba udum wapôm hadêḡ thêlô lôk avômalô vi haviḡ. Êḡ ma tem nêḡmbô Wapômbêḡ.

¹⁴ Ma thêlô tem nêḡê Wapômbêḡ anêḡ wapôm takatu ba hêv hadêḡ môlô ba hayô siḡ ba halelope ma tem leḡḡḡjiki ba netenḡ mek ek môlô.

¹⁵ Nanêḡm leḡḡḡmavi êḡḡḡnêḡ Wapômbêḡ esak anêḡ wapôm takatu ba hêv hadêḡ alalô aleba hik alalôaniḡ auk vônô.

10

Pol hêv yanida kisi

¹ *Ya Pol yahasopa Kilisi ôpatu ba hatauviḡ i ba hamô malinḡyaô. Ma yalenḡ hik ya ek môlô ba yahananḡ nena avômalô enaḡ nena yahamô haviḡ môlô ma ya anyô kupik. Ma doḡtom enaḡ nena yahamô daim ma yahakôk havenḡ ek yambitak anyô bêḡ.

² *Ma doho enaḡ nena yêlô asopa auk pik. Yakô tem yasôk êtôm anyô bêḡ ba yasaḡ i la. Ba intu yahananḡ hik môlô liḡ lôklokwaḡ ek nopesaḡ abô êḡ vêḡmam ka yasôk nena mi ma tem yasôk êtôm anyô bêḡ.

³ Yêlô amô pik ma doḡtom miḡ ik vovak hatôm avômalô ethak idum ami.

⁴ *Ma yêlô awa Wapômbêḡ anêḡ lôklokwaḡ ek abuliḡ nôḡmkama pik takatu ba lôklokwaḡ ba nôḡmkama vovak takatu ba yêlô ik vovak hathak ma miḡ nôḡmkama pik êntêk ami.

⁵ Abô ebam i lôk êkôki takatu ba hamiḡ Wapômbêḡ anêḡ auk loḡ siḡ intu yêlô avak pesa. Ma yêlô ato auk lokbaḡ takêḡ ek imbitak thêthôḡ êḡḡêk Wapômbêḡ ma.

⁶ Ba intu node kapôlômim liliḡ yapiḡ ek yêlô athôk ma nanêḡm vovaḡ êḡḡḡnêḡ ḡê takatu ba leḡḡḡndôḡ kôtôḡ iyom. Ma miḡ ole kapôlômim liliḡ ami ma ku êḡ tem mi.

⁷ Môlô othak ôyê nôḡmkama hêk viyaiḡ iyom. Ma ôpatu ba habam yani nena Kilisi anêḡ, nodanô! Yêlô ma Kilisi anêḡ haviḡ.

⁸ *Yahabam yada bêḡ anôḡ nena Anyô Bêḡ hêv athêḡ bêḡ hadêḡ yêlô ek nambatho môlô loḡ lôklokwaḡ ma miḡ nambuliḡ môlô ami. Ba intu miḡ ya mama ami.

⁹⁻¹⁰ Avômalô enaḡ nena yahato kapya hatôm anyô bêḡ lôk yamalenḡ thêlêv ba yahathanḡ avômalô. Lôk enaḡ nena yahalêḡm ma thêlô êyê ya hatôm anyô kupik lôk yenaḡ abô ma voloḡna. Nodanô! Môlô miḡ nosonḡ nena yahato kapya yaḡ atu ek indum môlô nôkô ami. Mi.

¹¹ Môlô opalêla takatu ba osonḡ nena ya anyô kupik, ma nodek lemôḡḡḡḡḡ ba nodanô! Malêla takatu ba môlô osam hêk yêlôaniḡ kapya, nôḡm takêḡ iyom intu tem yêlô nasopa.

* **9:10:** Ais 55:10 * **9:11:** 2Ko 1:11; 4:15 * **10:1:** 1Ko 2:3 * **10:2:** 1Ko 4:21 * **10:4:** Ep 6:13-17 * **10:8:** 2Ko 13:10

12 Hatôm yambam yada êtôm nê mavi takatu ba ebam thêlôda? Yanañ nena ya anyô lôkauk hatôm thêlô e? Alikaknena! Ya mi. Nê molo ethak idum aêñ! Thêlô ethak êyê iniñ ku ba ebam nena thêlôniñ ku lêk habitak mavi.

13 *Yêlô abam yêlôaniñ athêñ hathak ku takatu ba Wapômbêñ hêv hadêñ yêlô iyom. Ba môlô ma ômô ku êñ kapô. Ma vi atu ba miñ hêv ami ma miñ abam yêlôda ba anañ abô mayaliv ami.

14 Ma avômalô doho enañ nena yêlô abam i hathak ku takatu ba miñ yêlôaniñ ami. Mi. Yêlô ma nê môñ anôñ ek ayô ek môlô haviñ Kilisi anêñ Abô Mavi.

15 Ba intu yêlô miñ abam yêlôaniñ athêñ hathak ku takatu ba anyô vi idum ami. Yakô môlônim ôêvhaviñ tem indumbak ma yêlôaniñ ku tem ni embeñ môlônim loñ sapêñ

16 ek yêlô nanañ Wapômbêñ anêñ Abô Mavi embeñ luvuluvu. Aêñ ba tem yêlô nabam yêlôaniñ athêñ esak ku kapô takatu ba anyô yañ hadum ami.

17-18 *Ôpatu ba Anyô Bêñ habam yani intu tem Anyô Bêñ imbi binôñ esak. Ma ôpatu ba habam yanida intu tem athêñ mi. Hatôm bôk eto nena,

“Opalêla takatu ba êbôi ma nêmbôi esak Anyô Bêñ iyom.” *Jelemaia 9:24*

11

Pol miñ kêdôñwaga abôyañ ami

1 Yahanañ abô molo ma doñtom nômô malinyaô vêmam.

2 *Yalenđañ hathak môlô hatôm atu ba Wapômbêñ ladañ hathak alalô. Yahapesañ abô ek noja anyô doñtom iyom intu Kilisi ba yahadum ek môlô kapôlômim êñjêk mabuñ êtôm avi muk atu ba lêk êlôk la yôv ma doñtom miñ elom ami denañ.

3 *Ma yakô avômalô doho nimbuliñ môlônim auk endeba nôndô abô takatu ba ovak haviñ Kilisi hatôm sêbôk atu ba umya havuñ abô ba hasau Ewa.

4 *Nê takêñ êlêm enañ ba môlô osopa Yisu yañda ma miñ Yisu atu ba yêlô bôk anañ

hathak ami. Ma owa dahô yañda ma miñ yañ atu ba sêbôk ba môlô owa ami. Ma osopa abô yañda ma miñ abô mavi sêbôk ba môlô osopa ami. Aisê ka owa nê êñ thô?

5 *Môlô osoñ nena kêdôñwaga takatu ba olam nena “aposel lôkmañgin” êmô vuliñ ek ya e? Mi. Miñ yahamô thêlô vibiñ ami.

6 *Ya anyô yavenbôlêk malaiñ ba yahanañ abô thôthô. Ma doñtom yenañ auk hamô ba bôk yahik lôkthô thô hadêñ môlô ba oyala yôv.

7 *Yahanañ Wapômbêñ anêñ Abô Mavi hadêñ môlô ma doñtom yahadô vuli ek yatauviñ ya ma yanêm môlô liñ. Êñ ma kambom e?

8 *Nodañô! Ya ma hatôm anyô vani ba yahawa nê êvhaviñ vi iniñ valuseleñ ek batu yandum ku yanêm môlô sa esak.

9 *Yahamô haviñ môlô ba yahêv yak hathak nômkama ma doñtom miñ yahêv malaiñ hadêñ môlô ami. Aiyañ doho êlêm anêñ Masedonia ba êv ya sa. Wak takêñ ma yahadô yanêm malaiñ lomalama êndêñ môlô ba tem miñ yatak auk êñ ami.

10 Kilisi anêñ abô ma avanôñ. Ma yenañ abô aêñ iyom ba intu yahabam ya hathak nôm takêñ. Môlô avômalô plovins Akaia miñ hatôm numiñ ya loñ siñ ami.

11 Miñ yalenhaviñ môlô ami ba intu yahadum aêñ e? Wapômbêñ intu hayala.

12-15 Sadañ hêv i liliñ hatôm añela lôk deda. Ma anêñ nê ku ele i liliñ hatôm nê thêthôñ aêñ iyom ba ibitak aposel oyañ ma esau môlô nena thêlô ma Kilisi anêñ aposel. Êñ ma Sadañ da anêñ kobom ba hathak hadum aêñ ba intu miñ noson kakapuk ami. Aêñ ba tem yandum êtôm aêsêbôk ba yahadum ek miñ yanja vuli esak Wapômbêñ anêñ abô takatu ba yahanañ ami ek yadabêñ nê takêñ iniñ auk kisi. Thêlô idum ek nenañ nena, “Yêlô ma aposel hatôm Pol” ba intu idum ek yanañ injik môlô liñ esak vuli. Êñ ma tem thêlô nêñem iniñ athêñ liñ esak iniñ ku. Nê takêñ iniñ lôkmala anêñ dañ tem êtôm iniñ ku kambom takatu ba idum.

* 10:13: Lom 12:3 * 10:17-18: 1Ko 1:31; 4:4 * 11:2: Ep 5:26-27 * 11:3: Stt 3:4,13 * 11:4: Gal 1:8-9 * 11:5: 1Ko 15:10; 2Ko 12:11 * 11:6: 1Ko 2:1,13 * 11:7: 1Ko 9:18 * 11:8: Plp 4:15,18 * 11:9: 2Ko 12:13; Plp 4:15,18

Pol hadum ku aposel ba hawa malain lomaloma

¹⁶ Bôk yahanaj yôv nena minj lemimimbi nena ya ma anyô molo te ami. Ma donjom tem yanaj abô molo ba yambam ya étôm kédôwaga abôyanj takênj ba intu nodanjôn bônônj étôm atu ba othak udum hadênj nê molo vi.

¹⁷ Yahasopa auk molo ba yahabam ya ma minj yahasopa Anyô Bênj anênj abô ami.

¹⁸ Ma kédôwaga abôyanj ethak ebam i hatôm avômalô pik ethak idum. Aênj ba intu tem yambam ya.

¹⁹ Môlô othak ômô labalina havinj nê auk molo. Ênj ma môlô nê lôk kau e?

²⁰ Odañô! Nê ênj êyê môlô nena ôvathek lôk ibulinj môlô ma êv vovanj lôk êv thêlôda linj ma epetav môlô malemim danj. Ma donjom môlô minj ôpôlik ami!

²¹ *Betha ya anyô vau lôk minj yahadum hatôm thêlô ami ba intu ôpôlik hathak ya? Ai! Lêk ya mama.

Nê takênj minj êkô ami ma êv ininj athênj linj ba intu tem yandum étôm anyô auk molo ek yambam yada aênj iyom.

²²⁻²³ *Thêlô ma Hiblu e? Mena Israe e? Mena Ablaham anênj limi e? Ma thêlô ma Kilisi anênj nê ku e? Ma ya? Ya ma bênj anônj lôk ek thêlô. Aênj ba ya hatôm anyô molo ba tem yambam ya da. Bôk yahadum ku bênj anônj lôk yahamô koladônj ma ik ya hathak yak lôkmanjginj lôk idum ek nijik ya vônô lôbôlônj hamônj ek i.

²⁴ *Avômalô Israe bôk ik ya bôlônj bahenji hathak yak lôkmanjginj hatôm 39.*

²⁵ *Ik ya hathak okdiba hatôm bôlônj lô ma ik ya hathak valu bôlônj te. Ma yahathak yenj ba yaha ma kakalu lôk damak ba yenj kambom hatôm bôlônj lô. Ma yahamô ngwêk malêvônj hatôm bôlôvônj yanj ma wak daluk yanj.

²⁶ *Yaha ba yahalêm lôbôlônj ba njanbô lôk nê vani ma yada yenanj avômalô lôk nê lonj buyanj ma avômalô malak bênbênj lôk lonj oyanj ma ngwêk kambom lôk nê esau nena yenanj aijanj lôkthô idum ek nimbulinj ya.

* 11:21: Plp 3:4 * 11:22-23: Ap 16:23; Plp 3:5 * 11:24: Lo 25:3 * 11:24: Israe ininj abô balabunj hananj nena nijik anyô esak yak lôkmanjginj ênj étôm bôlônj 40 ênj ma tem anyô ema. Ma 39 ma tem anyô êmô lôkmala. Ba intu evali Pol hatôm 39 iyom. * 11:25: Ap 16:22; 14:19 * 11:26: Ap 9:23; 14:5 * 11:32: Ap 9:23-25

²⁷ Yahadum ku malainj lôk vovanik bênj ba minj yahêk ami. Yahathakmuninj lôk yahama kisi ma yaha yalenj oyanj. Ya nômkama mi ba yahasimbak.

²⁸ Ma malainj te havinj nena yalenj hik ya wak nômbênj intu hathak avômalô êvhavinj lôkthô.

²⁹ Nê takatu ba lêk vau, ênj ma ya lêk vau aênj iyom. Ma anyôla havôn anyô yanj ek indum kambom, ênj ma yakapôlônj hathanj hatôm atum.

³⁰ Lemimhavinj yambam ya aênj ba intu tem yambam ya esak yenanj ku vaunena takatu ba bôk yahadum iyom.

³¹ Wapômbênj alalôaninj Anyô Bênj Yisu anênj lambô atu ba nêmbô wak nômbênj intu sapênj hayala nena minj yahananj abôyanj ami.

³² *Aletas hatôm kinj ma yahamô Damaskas. Ma kinj anênj anyô bênj te hananj hadênj nê vovak takatu ba eyabinj lonj ênj ek nebalonj ya.

³³ Ma donjom etak ya halôk vak sam bênj te ba êlêlô ya halôk unyak lôk abyanj ba yahasôv ma minj evalonj ya ami.

12

Pol hayê wênj

¹ Abô êntêk minj hatôm nê avômalô sa mavi ami. Ma donjom tem yambam ya esak lonjbô esak wênj lôk auk takatu ba Anyô Bênj hik thô hadênj ya.

² Yahayala anyô atu ba hêvhavinj Kilisi. Sondabênj 14 hale ba hi ma ewa yani ba i malak lenj te lô. Ewa ôpênj lôk linjkupik mena injo, ênj ma yahathônj. Wapômbênj da hayala.

³ Yahayala nena anyô ênj ewa lôk linjkupik mena mi, ênj ma yahathônj ma Wapômbênj iyom intu hayala

⁴ ba ewa yani ba i malak lenj elam nena "Paladais". Yani halanjôn abô lonj kapô lomaloma ba ik yani kisi ek minj enanj bênj ami.

⁵ Anyô anênj aênj ma tem yambam yani. Ma donjom yada ma tem yambam yenanj ku vaunena takatu.

Nômla hatôm yak lôkmanjginj havatho Pol

6-7 *Wapômbênj bôk hêv ku lôk abô ma auk lôkmanjij hadênj ya yôv. Aênj ba yahadum ek yambam yada esak auk ênj, ênj ma yanaj abô avanônj iyom ba minj ya anyô auk volonj ami. Ma yakô avômalô nesonj nena ya anyô lôkmanjij ba minj ya anyô oyanj hatôm njê vi ami. Aênj ba hêv Sadanj anênj njê ku ba i ibi yalenjvinj kupik hathak yak lôkmanjij ba hêv malainj hadênj ya ek minj yangê ya danj ami.

8 Yahalanj hadênj Wapômbênj hatôm bôlônj lô ek nêv vê ênjêk ya.

9 *Ma donjom hananj hadênj ya, “Yenanj lôklokwanj hik i thô hadênj waklavônj o vau lôk yenanj wapôm ma hatôm ek o.” Aênj ba yalenjmavi ek yambam yenanj ku vaunena takatu ek injik Kilisi anênj lôklokwanj thô.

10 Ya anyô vau ma donjom lêk ya anyô lôklokwanj. Ba intu yahasopa Kilisi vanjgwam ma yalenjmavi nena ya anyô vau lôk enanj abôma hathak ya ma yahadum ku lôk vovanik lôk êv vovanj lôk malainj lomaloma hadênj ya.

Pol hathô avômalô Kolin ba haya

11 *Môlôda udum ba yahabam yada ba intu lêk yahabitak anyô molo. Ya anyô oyanj ma donjom minj ya anyô oyanj anônj ek aposel lôkmanjij takatu ami. Thêlô êlêm ek môlô ma môlô ôêv yak ba minj onanj yenanj ku anênj lavônj mavi hadênj i ami.

12 *Wapômbênj haminj lôklokwanj havinj ya ba intu hik yenanj ku thô nena ya ma aposel te. Ma hêv avômalô sa ek neyala yanida mavi hathak lavônjinj lôk nômbithi ma ku lôklokwanj lomaloma ma minj ya popabuk ami. Ma môlô bôk ôyê nôv takênj yôv.

13 *Aisê ba môlô onanj nena yakapôlônj hagiap hathak môlô ma yalenjhavinj avômalô êvhavinj vi? Sêbôk ba yahamô havinj môlô ma yahadô yanêm malainj êndênj môlô ba intu minj yahawa môlônim da hatôm yahadum hadênj avômalô êvhavinj vi ami. Ma môlô lemmaninj eka? Kikak-nena! Notak kapôlômim ek ya.

14 Odanjô! Lêk bôlônj te lô ba tem yasôk ek môlô. Minj yalenjhavinj môlô nôvêm nômkama êndênj ya ami. Yalenjhavinj môlôda. Avômena minj isup valuselej ek nêvêm lami

sa ami. Mi. Lami isup valuselej ek nêvêm nali sa. Ba intu tem minj yanêm môlô malainj ek yasup môlônim da ek nêv ya sa ami.

15 Aênj ba yalenjmavi anônj ek yanêm yenanj nômkama lôkthô êndênj môlô ma yanêm yada imbinj aênj iyom. Yalenjhavinj môlô bênj anônj ma yakô ek môlô nôv dô ya.

16 Avômalô enanj nena yahamô havinj i ba minj yahêv malainj ami. Ma donjom elam ya nena anyô yahasau avômalô lôk yahananj abô yanj.

17 Aisê! Njê ku takatu ba yahêv hathôk ma doho ibulinj môlô e?

18 *Yahapôvinj Titi ek êsôk ek môlô ma yahêv alalôaninj aianj te havinj. Ma Titi habulinj môlô e? Mi. Titi hathak hasopa yavenjgwam iyom ma yaianinj auk ma donjom.

19 Môlô olanjô abô takatu ba osonj nena yêlôda êv i kisi e? Mi. Yêlô ma Kilisi anênj avômalô ba aminj Wapômbênj ma ba ananj abô êntêk. Aianj thêlô, nômkama lôkthô atu ba yêlô adum ek embatho môlô lonj.

20 Yahakô ek yasôk ma tem minj yalenjmavi ek môlô ami ma môlô tem minj lemimmavi ek ya aênj ami. Yahakô ek abô lôkthango ma lenjanj lôk lenjanja, lôk ovak am vose hi lodônjlodônj, abôma lôk onanj abôyanj hathak anyô yanj ma otatale am lôk ôyê am danj lôk ôthô avômalô ba i mayaliv.

21 *Yahakô ek yasôk esak lonjô ma yenanj Wapômbênj tem indum ba ya mama esak môlônim kambom takatu. Ma tem yakapôlônj malainj bênj anônj esak njê takatu ba minj ele kapôlônjinj lalinj hathak ininj lelaik lôk thethanjak ma sek walilinj takatu ba idum ami.

13

Kolin neyabinj ininj êvhavinj

1 *Bôk yahathôk bôlônj ju yôv ma êntêk yahathôk ma tem bôlônj te lô. Lemimimbis esak abô êntêk,

“Ju mena lô la enanj anyô te anênj kambom bênj, ênj ma abô avanônj.” *Lo 19:15*

2-3 Sêbôk atu ba yahathôk bôlônj yanj ma yahêv abô lôklinjak hadênj môlô.

* 12:6-7: Jop 2:6 * 12:9: Plp 4:11-13 * 12:11: 2Ko 11:5 * 12:12: Lom 15:19 * 12:13: 2Ko 11:9 * 12:18: 2Ko 8:6,16-18 * 12:21: 2Ko 13:2 * 13:1: Mat 18:16; 1Ti 5:19

Ma lêk yahamô haviņ mômô ami, ma doņtom yahanaņ hathak loņbô nena mômô lemimhaviņ ôņgô nena yada yenaņ abô mena Kilisi anêņ abô. Ba intu tem yasôk esak loņbô ek yangê nena avômalo takatu ba idum kambom lôk avômalo kambom vi ma tem miņ yatak i ek nêsôv ami. Kilisi ma miņ anyô vau ami. Mi. Anyô lôklokwaņ kambom ba tem eyabiņ mômô dedauņ mavi.

⁴*Avanôņ, yani hatôm anyô vauna te ba ik yani hathak a. Ma doņtom hamô lôkmala hathak Wapômbêņ anêņ lôkliņyak. Yêlô ma vaunena aêņ iyom ma doņtom hathak Wapômbêņ anêņ lôklokwaņ ba intu yêlô amô lôkmala haviņ yani ek nanêm mômô sa.

⁵*Nôsôam ba noya ek ôņgô nena unim ôêvhaviņ hamô mena mi e? Nutitiņ amda ek noyala nena intu omô haviņ Yisu Kilisi mena bôk ôêv yak yôv. Injo. Yakô mi la.

⁶Yalenhaviņ mômô nutitiņ yêlô ma tem ôņgô nena miņ bôk aêv yak ami.

⁷Ba yêlô miņ aêv yak ami ba avômalo êyê yêlô hatôm aposel, êņ ma nôm oyaņ. Mena enaņ nena yêlô aêv yak ba yêlô ñê vau ba miņ aposel ami, êņ ma nôm oyaņ aêņ iyom. Ma doņtom nômbêņ ma nundum nômkama lôkthô thêthôņ iyom. Ma yahanaņ hik Wapômbêņ liņ ek miņ mômô nundum kambom la ami.

⁸Yêlô miņ hatôm nandum nômla eso abô avanôņ ami. Mi. Nambatho abô avanôņ loņ iyom.

⁹Mômô lôklokwaņ ma yêlô vau, êņ ma yêlô leņiņmavi. Yêlô aten mek ek mômô nopesaņ unim kambom takêņ ba numbitak mavi esak loņbô.

¹⁰*Anyô Bêņ hêv ku lôk athêņ êņ hadêņ ya ek yato mômô ek numbitak thêthôņ ma miņ yambi mômô ni ami. Aêņ ba miņ yahamô haviņ mômô ami ba intu yahato abô takêntêk ek waklavôņ atu ba yahathôk ma tem yanja yenaņ lôklokwaņ ek yapesaņ mômônim auk. Ma miņ yanêm vovaņ êndêņ mômô ami.

Pol hanaņ anêņ lamavi

¹¹Aiyaņ thêlô, lêk yôv. Ba lemimmavi ma nopesaņ malaiņ sapêņ. Nobatho am loņ esak abô ni ba êlêm ma noja auk doņtom lôk

nômô yôhok ma Wapômbêņ anêņ lahaviņ lôk anêņ labali êmô imbiņ mômô.

¹²Ma nokam mômôviyaņ esak kobom yôhok matheņ.

Ñê matheņ lôkthô êv iniņ leņiņmavi haviņ.

¹³Alalôaniņ Anyô Bêņ Yisu Kilisi anêņ wapôm lôk Wapômbêņ anêņ lahaviņ ma Lovak Matheņ anêņ lamavi êmô imbiņ mômô lôkthô.

Kapya atu ba Pol hato hi Galesia Abô môn

Pol hato abô êntêk hi hadên avômalô êvhaviñ takatu ba êmô plovins Galesia. Bôk hamô haviñ thêlô ba hanañ Wapômbên anên Abô Mavi bên hadên thêlô ba intu êvhaviñ Yisu (Ap 16:6; 18:23). Thêlô bên anôn ma miñ nê Israe ami ma nê lon buya.

Haven yam ma nê Israe doho êlêm ma ena hadên thêlô ek nebalon Mose anên abô balabuñ lon lôk nengothe inin kupik êtôm nê Israe ek nimbitak thêthôn ênjêk Wapômbên ma. Pol hanañ abô êñ, ma hato kapya êntêk nena nê takatu ba êvhaviñ Yisu Kilisi ma Wapômbên halam i nena nê thêthôn. Ma nê takatu ba esopa balabuñ iyom miñ hatôm nimbitak thêthôn ami.

Hato hadên 53 AD la.

Pol hêv lamavi

¹ Ya ma aposel Pol. Avômalô la miñ elam ya ek yandum ku êntêk ami lôk miñ anyôla hêv ku êntêk hadên ya ami. Yisu Kilisi lo Kamik Wapômbên thai da êv ku êntêk hadên ya, ôpatu ba hik Yisu Kilisi lin hêk nama.

² Ya lôk aiyañ thêlô aêv kapya êntêk hadên môlô avômalô ôdôn takatu ba ôêvhaviñ ômô malak lôn nenanena anên plovins Galesia.

³ Alalôaniñ Kamik Wapômbên lôk Anyô Bên Yisu Kilisi nênem inin wapôm lôk labali êndên môlô.

⁴ *Alalôaniñ Kamik Wapômbên anên la-haviñ ba Kilisi hêv yanida ek nê alalô sa ek nê kambom vê lôk epole kambom bôlôn êntêk anên yak takatu ba havalon alalô lon vê.

⁵ Aên ba nambô Kamik Wapômbên anên athên lôkmanjin êtôm wak nômbên intu sapên. Avanôn!

Abô Mavi ma donjom iyom

* **1:4:** Gal 2:20 * **1:7:** Ap 15:1,24 * **1:8:** 1Ko 16:22
* **1:14:** Ap 22:3 * **1:15-17:** Ais 49:1; Gal 2:7

⁶ Ya kapôlôn hason kambom nena kethen oyañ ma môlô ôvôlin dômim hadên ôpatu ba bôk halam môlô hathak Yisu Kilisi anên wapôm ma lêk môlô osopa abô yañda.

⁷ *Ma donjom abô êñ ma miñ Wapômbên anên abô ami. Yakô anyô doho lêk nendela môlônim auk ba nindum ek ninduvin Kilisi anên Abô Mavi.

⁸ *Odañô! Yêlôda anañ abô yañda mena añela la anên malak leñ hanañ abô yañda hadên môlô ba miñ hatôm Abô Mavi sêbôk ba yêlô anañ hadên môlô ami, êñ ma tem yandam Wapômbên ek imbulin ôpên.

⁹ Bôk yêlô anañ hadên môlô yôv ma lêk yahanañ hathak lonbô. Anyô late hanañ Abô Mavi hadên môlô ba miñ hatôm atu ba bôk owa anên yêlô ami, êñ ma tem yandam Wapômbên ek imbulin ôpên.

¹⁰ *Ba yahanañ abô êñ ek yandôk avômalô leñin lôk Wapômbên la e? Mena yahadum ek avômalô nêgê ya nena mavi e? Yahanañ abô êñ ba hatôm sêbôk atu ba yahadum ku ek avômalô nêgê ba nebam ya, êñ ma ya miñ Kilisi anên anyô ku te ami.

Pol hanañ anên ku lavôn

¹¹⁻¹² *Aiyañ thêlô, yalenhaviñ môlô noy-ala nena Abô Mavi atu ba yahanañ hadên môlô, êñ ma Yisu Kilisi da hik thô hadên ya. Ma miñ anyôla hanañ mena yahawa hêk anyôla anên auk lôk miñ anyôla hadôn ya hathak abô êñ ami. Milôk.

¹³ *Môlô bôk olañô hathak yenañ bôk lo lon sêbôk ba yahasopa Israe inin abô balabuñ, ba yahêv vovañ bên hadên Wapômbên anên avômalô êvhaviñ ba yahabulin i.

¹⁴ *Ma ya lôklokwañ ek yasopa bumalô inin bôk lo lon ba yahatitin Mose anên balabuñ aleba yenañ auk hamôn ek apenena muk Israe vi inin.

¹⁵⁻¹⁷ *Ma donjom Wapômbên da hadum ba hik nakaduñ thô hadên ya ek yanañ Abô Mavi esak nakaduñ bên êndên avômalô lon buya. Sêbôk ba yahamin wakatik kapô dena, ma bôk habi bañ hayô hêk ya lôk halam ya yôv hathak anên wapôm. Ba intu yaha Alebia vêm ma yahavôhalêm

* **1:10:** 1Te 2:4 * **1:11-12:** Mat 16:17 * **1:13:** Ap 8:3

Damaskas hathak loṅbô. Miṅ yahanan hik anyôla liṅ lôk yaha Jelusalem ek yanḡe aposel takatu ba ibitak êmôn ek ya ami.

18 *Sondabên lokwanlô hale ba hi, êṅ ma yaha daku Jelusalem ek yanan abô imbiṅ Pita. Ma yahamô havinṅ yani hatôm wak laumiṅ ba labahenṅvi.

19 Ma donṅtom miṅ yahayê aposel vi ami ma yahayê Jems iyom, Yisu yanṅ molok.

20 Ba intu abô êntêk ba yahato hadênṅ mólô, ma yahanan abô avanônṅ hamiṅ Wapômbênṅ ma. Ma miṅ abôyanṅ ami.

21 *Vêm ma yaha plovins Silia lo Silisia.

22 Ma avômalô ôdônṅ takatu ba êvhavinṅ Yisu Kilisi êmô Judia êthônṅ ya paliṅ.

23 Thêlô elanṅ abô takatu ba avômalô vi enanṅ hathak ya iyom nena, “Sêbôk ma ôpênṅ hêv vovanṅ hadênṅ alalô ba habuliṅ abô êvhavinṅ. Ma donṅtom lêk hananṅ abô êṅ bênṅ.”

24 Ma avômalô takênṅ êyê yenanṅ ku ba êbô Wapômbênṅ anênṅ athênṅ.

2

Aposel êlôk hathak Pol anênṅ ku

1-2 *Sondabênṅ hatôm 14 hale ba hi yôv ma Wapômbênṅ miṅ hik anênṅ lahavinṅ thô ek yana Jelusalem. Aênṅ ba yahavôha daku hathak loṅbô. Ma Banabas hi havinṅ ya ma yahawa Titi havinṅ. Ma yahalam avômalô êvhavinṅ iniṅ nê bênṅbênṅ ba yêlô amô unyak kapô ma yahananṅ yenanṅ ku lavônṅ hathak Wapômbênṅ anênṅ Abô Mavi atu ba yahêv hadênṅ avômalô loṅ buyanṅ ek yêlô sapênṅ kapôlônṅinṅ donṅtom ek ku êṅ injik anônṅ.

3 Nê bênṅbênṅ takênṅ elanṅ yenanṅ abô ba lenṅinṅmavi hathak ma miṅ enanṅ nena yêlô nanḡothe Titi anyô Glik atu anênṅ kupik ami.

4 *Ku êṅ anênṅ ôdônṅ nena sêbôk ba aianṅ doho atu ba esopa abô yanḡa ivunṅ iniṅ auk ma ibitak êyô yêlô kapô ba êlêm ek neyala yêlôaniṅ auk esak Yisu Kilisi lôk aisê ba balabuṅ nenḡothe kupik miṅ havalonṅ alalô loṅ hathak loṅbô ami. Yakô iniṅ auk êṅ embalonṅ alalô loṅ ba namô balabuṅ vibinṅ esak loṅbô.

5 Ma yêlô miṅ alôk hathak nê êṅ iniṅ auk nenḡothe Titi anênṅ kupik ami, ma milôk ek Abô Mavi êṅ anênṅ anônṅ injik imiṅ mólô.

6 Ma donṅtom nê bênṅbênṅ takênṅ miṅ eyabinṅ yenanṅ auk ami. Mólôda obam thêlô nena nê bênṅbênṅ ma donṅtom Wapômbênṅ miṅ hayê nômkama takatu ba hêk loṅ yainṅ ami. Aênṅ ba yada yenanṅ auk nena thêlô ma nê bênṅbênṅ, êṅ ma nôm oyanṅ.

7 *Nê bênṅbênṅ takênṅ êyê nena Wapômbênṅ bôk hêv ku yananṅ anênṅ Abô Mavi bênṅ êndênṅ avômalô loṅ buyanṅ hatôm hêv ku hadênṅ Pita ek enanṅ êndênṅ avômalô Israael.

8 Wapômbênṅ hêv lôklokwanṅ êṅ hadênṅ Pita ek indum ku aposel êmô avômalô Israael malêvônṅ. Ma hêv lôklokwanṅ hadênṅ ya aênṅ iyom ek yandum ku aposel êmô avômalô loṅ buyanṅ malêvônṅ.

9 Jems lo Pita ma Jon nê takatu ba mólô ôyê hatôm nê bênṅbênṅ, thêlô takênṅ êyê nena Wapômbênṅ hêv anênṅ wapôm ek yandum ku êṅ imbiṅ. Ba intu ekam yai lôk Banabas ma ewa yai hatôm iniṅ iviyanṅ ek nandum ku êmô avômalô loṅ buyanṅ malêvônṅ ma thêlôda nindum ku nê môm avômalô Israael malêvônṅ.

10 *Ma thêlô êv abô donṅtom iyom hadênṅ yai ek nanêm avômalô sawa takatu ba êvhavinṅ sa. Ku êṅ bôk haliṅ ya bô ba hapôvinṅ ya ek yandum.

Pol hananṅ Pita anênṅ kambom bênṅ

11 Sêbôk atu ba yahamô Antiok ma Pita hayô ba yai amô vêm ma hadum kambom te. Yahayê ma yahathanṅ yani nena,

12 **“O ma anyô hothak hoanṅ nô m havinṅ avômalô loṅ buyanṅ takatu ba miṅ enḡothe iniṅ kupik ami ma êvhavinṅ Yisu Kilisi. Ma donṅtom Jems anênṅ nê ku takatu ba evalonṅ auk nenḡothe kupik loṅ êyô, ma hôkô ba hôpôlik lôk hôvôlinṅ dô mim ek avômalô loṅ buyanṅ takênṅ.*

13 Ma anêm auk lôkbanṅ êṅ havôv avômalô êvhavinṅ vi anênṅ Israael aleba havôv Banabas havinṅ.”

14 Yahayê nena lêk etak Abô Mavi anênṅ loṅôndê ba evenṅ mayaliv, êṅ ma yahamiṅ piklêvônṅ ma yahananṅ Pita bênṅ nena, “O ma

* 1:18: Ap 9:26-27 * 1:21: Ap 9:30 * 2:1-2: Ap 15:2
11:29-30 * 2:12: Ap 11:3

* 2:4: Gal 1:7; 5:1,13 * 2:7: Ap 22:21 * 2:10: Ap

anyô Israel te ma donjom lêk hâyô loj êntêk môn ma hotak avômalô Israel iniñ kobom ba hoan nôm mayaliv havin avômalô loj buyan. Ma donjom lêk huik auk êñ liliñ ba hudum ek osopa Mose anêñ balabun esak lojbô ba hôpôlik hathak avômalô loj buyan takên. Aisê, hudum ek ôpôvin avômalô loj buyan ek nesopa Mose anêñ abô balabun e?”

Ôpatu ba hêvhavin Yisu ma anyô thêthôn

¹⁵ Yêlôaniñ wakatik lo wakamik ma avômalô Israel ba yêlô ma miñ abitak anêñ avômalô loj buyan takatu ba elam nena nê daluk ami.

¹⁶ *Ma yêlô ayala nena ôpatu ba hêvhavin Yisu Kilisi, ma Wapômbênj halam yani nena anyô thêthôn. Ma ôpatu ba hasopa Mose anêñ abô balabun, yani ma mi. Ma yêlô bôk abitak thêthôn hatôm avômalô loj buyan hathak ale kapôlônij liliñ ba aêvhavin Yisu Kilisi. Ma miñ hathak abô balabun ami ek malê nena abô balabun miñ hatôm indum ba anyôla imbitak thêthôn ami.

¹⁷ Ma donjom anyôla hanañ nena balabun ma nôm oyan ma êvhavin iyom intu nôm anôn ba hadum mayaliv, êñ ma avômalô tem nêgê Kilisi êtôm kambom anêñ alan. Êñ ma auk lokban anôn!

¹⁸ Yahavôlinj yadômiñ ek abô balabun ma donjom havenj yam ma yahik auk êñ liliñ ba yahayê nena balabun ma lêk nômbênj ba yahasopa. Êñ ma hik thô nena ya ma anyô yahabulinj abô balabun.

¹⁹ Lôk abô balabun êñ hik ya vônô ek batu yamô lôkmala imbinj Wapômbênj.

²⁰ *Bôk ik yai lôk Kilisi vônô hathak alovalanjanj. Yada ma miñ yahamô lôkmala hathak lojbô ami. Ma donjom Kilisi da lêk hamô lôkmala hamô yakapôlônj. Lôkmala êñ intu hamô yalenvinj kupik hatôm yahêvhavinj Wapômbênj Nakadun, ôpatu ba lahavinj ya ba hêv i ek nêm ya sa.

²¹ Avômalô doho enañ nena yahanañ abôma hathak abô balabun lôk yahavôlinj yadômiñ hadênj Wapômbênj anêñ wapôm. Ma donjom miñ yahadum aênj ami. Abô balabun hadum ba alalô abitak thêthôn

hêk Wapômbênj ma, êñ ma Kilisi anêñ nãma lêk habitak hatôm nôm oyan.

3

Kobom nasopa balabun lôk êvhavin

¹ Galesia môlô avômalô molo. Ya bôk yahik Yisu Kilisi thô hadênj môlô yôv hatôm lêk môlô ôyê êthôkwênj haminj alovalanjanj ba opalê intu halela môlônim auk?

² Yalenj havinj yandanô môlônim auk. Môlô bôk osopa balabun ba owa Lovak Mathenj? Mena olanô Abô Mavi lôk ôêvhavinj ba intu owa Lovak Mathenj êñ?

³ Môlô molo e? Lovak Mathenj bôk hadum ku ba bôk ôêvhavinj yôv. Ma donjom môlô osonj nena miñ ôyô unjlov ami denañ ba intu owa lôklokwanj hêk balabun ek unjgwik ku êñ danj sinj e?

⁴ Aênj ba malainj takatu ba bôk ôpôm hêk ôêvhavinj êñ ma nôm oyan e? Yakô anônj êñ la.

⁵ Môlô othak osopa abô balabun ba intu Wapômbênj hêv Lovak Mathenj lôk hadum nômbithi hêk môlô malêvônj e? Mi. Hêv hathak olanô Abô Mavi ba ôêvhavinj.

⁶ Môlô lemimimbi esak Ablaham. Bôk eto nena,

“Ablaham hêvhavinj Wapômbênj anêñ abô ba intu halam yani nena anyô thêthôn.” *Môn Anônj 15:6*

⁷ Ba intu noyala nena nê takatu ba êvhavinj iyom intu Wapômbênj hayê thêlô hatôm Ablaham nali.

⁸ *Wapômbênj anêñ kapya hanañ nena avômalô loj buyan tem nênemimbinj ba Wapômbênj endam i nena nê thêthôn hatôm bôk hanañ Abô Mavi êñ bênj hadênj Ablaham nena,

“Esak o iyom ma avômalô lodôn lodôn anêñ loj buyan tem neja mek mavi.” *Môn Anônj 12:3*

⁹ Ablaham ma ôpatu ba bôk hêvhavinj ba intu Wapômbênj hadum mavi hadênj yani. Ma avômalô takatu ba êvhavinj ma tem indum mavi êndênj i êtôm bôk hadum hadênj Ablaham.

¹⁰ *Avômalô takatu ba esonj nena esopa balabun ma tem nimbitak thêthônj ênjêk

* **2:16:** Ap 15:10-11; Lom 3:20-28; Gal 3:11 * **2:20:** Gal 1:4 * **3:8:** Stt 18:18; 22:18; Lom 4:3,16 * **3:10:** Lo 27:26

Wapômbêḡ ma lêk êmô malaiḡ bêḡ kapô yôv. Hatôm bôk eto nena,

“Avômalô takatu ba êv yak hathak abô balabuḡ bute lôk miḡ esopa balabuḡ takatu ba bôk eto hêk kapya balabuḡ dedauḡ mavi ami ma lêk êmô malaiḡ bêḡ kapô yôv.” *Lo 27:26*

11 *Ma buyaḡ hanaḡ nena,

“Avômalô takatu ba êvhaviḡ intu ibitak thêthôḡ ba tem neja lôkmala.” *Habakuk 2:4*

Aêḡ ba auk êntêk lêk habitak yaiḡ yôv nena abô balabuḡ miḡ hatôm indum ba avômalô nimbitak thêthôḡ ami. Milôk.

12 Ma bôk eto hathak abô balabuḡ nena,

“Anyô hasopa abô balabuḡ sapêḡ, êḡ ma balabuḡ hadum ba ôpêḡ tem enja lôkmala.” *Wok Plis 18:5*

Aêḡ ba êvhaviḡ miḡ hamô balabuḡ êḡ kapô ami.

13 *Lôk eto abô buyaḡ nena,

“Wapômbêḡ tem imbuliḡ ḡê takatu ba êthôkwêḡ hamiḡ alovalaḡaḡsiḡ.” *Lo 21:23*

Ma Wapômbêḡ habuliḡ Kilisi ba intu hêv alalô vuli hêk balabuḡ anêḡ vovaḡ

14 ek avômalô loḡ buyaḡ tem nêḡmimbiḡ Yisu Kilisi imbiḡ ba neja Lovak Matherḡ atu ba bôk habutiḡ abô hathak ek thêlô neja mek mavi takatu ba Wapômbêḡ bôk hêv hadêḡ Ablaham lôk anêḡ nali.

Wapômbêḡ anêḡ tabô lôk balabuḡ

15 Aiyaḡ thêlô, môlô lêk oyala alalôaniḡ kobom katô. Avak tabô ma hatôm nanêḡm vê, e? Mena hatôm nambak tabô yaḡ imbiḡ e?

16 *Wapômbêḡ bôk havak abô haviḡ Ablaham lôk anêḡ su lukmuk yôv. Ma miḡ hanaḡ hathak su lukmuk lôkthô ami. Hanaḡ hathak doḡtom iyom. Su lukmuk êḡ intu Kilisi.

17 *Aêḡ ba Wapômbêḡ havak tabô haviḡ Ablaham. Ma sondabêḡ hatôm 430 hale ba hi ma abô balabuḡ hayô. Ba intu balabuḡ atu ba haveḡ yam miḡ hatôm edabêḡ Wapômbêḡ anêḡ abô atu vê ami. Bôk havak yôv haviḡ Ablaham ba lôklokwaḡ ba miḡ hatôm nêḡm vê ami.

18 *Wapômbêḡ hêv anêḡ wapôm ba havak tabô ba hêv anêḡ lamavi hadêḡ Ablaham ma miḡ hêv hathak balabuḡ ami. Ba intu balabuḡ havatho lamavi êḡ loḡ, êḡ ma tem nêḡm tabô êḡ vê.

19 *Ma hêv balabuḡ eka? Avômalô idum kambom ba intu hêv balabuḡ halêḡm ek injik iniḡ kambom thô endeba Kilisi imbitak am, Ablaham anêḡ su lukmuk atu ba Wapômbêḡ havak abô hathak ek êlêḡm. Aḡela êv hadêḡ Mose ma Mose hi hêv hadêḡ avômalô.

20 Mose hamiḡ malêvôḡ ek avômalô Israeḡl ma Wapômbêḡ. Ma doḡtom Wapômbêḡ ma doḡtom iyom ma yanida intu havak abô haviḡ Ablaham, ma miḡ hêv hadêḡ anyôla yaḡ ba hi hêv ami.

21 *Abô balabuḡ lôk evak tabô evaki vose e? Mi. Balabuḡ hatôm nêḡm lôkmala, êḡ ma tem nambitak thêthôḡ esak balabuḡ.

22 Ma doḡtom mi. Wapômbêḡ anêḡ abô hanaḡ nena avômalô pik sapêḡ idum kambom ba hatôm êmô koladôḡ te ek injik iniḡ kambom thô endeba nede kapôlôḡniḡ liliḡ ba nêḡmimbiḡ Yisu Kilisi ek neja leniḡmavi sêbôk ba Wapômbêḡ havak abô hathak.

23 *Sêbôk ma alalô miḡ aêvhaviḡ ami ba intu abô balabuḡ hatôm alaḡ ek injik Kilisi thô êndêḡ alalô endeba nanêḡmimbiḡ yani am.

24 *Abô balabuḡ ma hatôm kamik atu ba hayabiḡ alalô ek nanêḡmimbiḡ Kilisi endeba nambitak thêthôḡ am.

25 Ma loḡondê êvhaviḡ lêk hayô yôv ba intu abô balabuḡ miḡ hayabiḡ alalô hathak loḡbô ami.

Nê êvhaviḡ intu Wapômbêḡ nali

26-27 *Môlô ôêvhaviḡ Yisu Kilisi ba intu ithik môlô ma Kilisi ma hatôm kwêv atu ba ik hathak môlô ba môlô lôk Kilisi lêk ubitak doḡtom. Ba intu lêk ubitak Wapômbêḡ nali.

28 *Aêḡ ba môlô ma lêk ôdôḡ te iyom. Ma miḡ nosoḡ nena môlô ma ḡê Israeḡl mena ḡê Glik la ami. Lôk miḡ nosoḡ nena môlô ma ḡê udum ku hamô alaḡ vibiḡ mena môlô ḡê lôk alaḡsi mi ami. Ma miḡ nosoḡ nena môlô anyô mena avi ami. Milôk.

* 3:11: Gal 2:16 * 3:13: Lo 27:26; Lom 8:3 * 3:16: Stt 12:7; 13:15; 24:7 * 3:17: Kis 12:40 * 3:18: Lom 4:14

* 3:19: Ap 7:38; Lom 5:20 * 3:21: Lom 8:2-4 * 3:23: Gal 4:3 * 3:24: Lom 10:4 * 3:26-27: Jon 1:12; Lom 6:3

* 3:28: Lom 10:12

29 *Môlô ma Kilisi anêḡ ba intu môlô ma Ablaham anêḡ limi takatu ba tem noja leḡḡmavi takatu ba Wapômbêḡ bôk havak abô yôv ek nêḡ êḡdêḡ yani.

4

1 Yenaḡ abô ma aêḡtêk. Okna te lambô anêḡ nôḡkama ma nakaduḡ anêḡ ma doḡtom tem miḡ enja ketheḡ ami. Yani ma alaḡ ma doḡtom okna denaḡ ba intu tem êḡmô êḡtôm ôpatu ba hadum ku hamô alaḡ vibinḡ vêḡmam.

2 Yani hamô ḡê takatu ba eyabinḡ yani vibinḡ ma miḡ hatôm enja anêḡ nôḡkama sapêḡ ami endeba êyô waklavôḡ atu ba lambô hatak am.

3 *Ma yêlô Israeḡ ma aêḡ iyom. Yêlô ma hatôm okna atu ba balabuḡ havalonḡ lonḡ denaḡ

4 *endeba Wapômbêḡ etak anêḡ waklavôḡ atu ba nêḡ Nakaduḡ êlêḡ am. Avi havathu yani ba habitak anyô ba hamô balabuḡ vibinḡ

5 ek nêḡ yêlô avômena seka takatu ba amô balabuḡ vibinḡ vê ek nambitak Wapômbêḡ anêḡ nali anôḡ.

6 *Ma môlô avômalô lonḡ buyaḡ lêk ubitak Wapômbêḡ anêḡ nali haviḡ. Ba intu Wapômbêḡ hêv Nakaduḡ anêḡ Lovak Matheḡ halêḡ hamô alalôaniḡ kapôlôḡniḡ lôk Lovak Matheḡ êḡ hadum ba alalô alam kaêk nena, “Aba wakamik.”*

7 Aêḡ ba môlô ma nali ma miḡ hatôm ḡê idum ku hamô alaḡsi vibinḡ hathak lonḡbô ami. Ba intu Wapômbêḡ hadum ba tem noja nôḡkama mavi êḡtôm nali ethak ewa.

Pol lamalaiḡ ek avômalô Galesia

8 Sêbôk atu ba miḡ oyala Wapômbêḡ ami, êḡ ma ḡḡkba hamô hatôm môlônim alaḡ. ḡḡkba takêḡ ma miḡ wapômbêḡ anôḡ ami.

9-10 *Ma lêk môlô osopa Wapômbêḡ. Ma doḡtom Wapômbêḡ da anêḡ ku nena bôk havôv môlô vê ba lêk ubitak yani anêḡ ma miḡ môlôda unim auk ami. Ma aisê ka môlô osopa Mose anêḡ balabuḡ hathak lonḡbô? Ayôḡ lukmuk lôk ku kapô lôk sondabêḡ iniḡ balabuḡ ma êḡtêk osopa denaḡ.

* 3:29: Lom 4:13 * 4:3: Kol 2:20 * 4:4: Jon 1:12-14; Lom 1:3 * 4:6: Lom 8:15-17 * 4:6: “Aba” êḡ ma abô Alam ba anêḡ ôḡdôḡ nena ‘kamik’. * 4:9-10: Lom 14:5; Kol 2:16 * 4:22: Stt 16:15; 21:2

Ku takêḡ ma pulusikna lôk vaunena ma doḡtom havôv môlô halehi bumalô iniḡ auk pik hathak lonḡbô. Ba lemimhaviḡ nôḡm takêḡ imbitak môlônim alaḡ esak lonḡbô e? Môlôda.

11 Yaleḡ hik ya hathak môlô. Yakô ku taksêbôk ba yahadum ma lêk hêv yak ba miḡ hik anôḡ ami.

12 Aiyaḡ thêlô, bôk yahabitak hatôm môlô ma yahatak avômalô Israeḡ iniḡ balabuḡ. Ba intu yahalaḡ hadêḡ môlô ek numbitak êḡtôm ya. Sêbôk ma miḡ ôḡdô ya ami.

13 Môlô oyala nena yahapôm lijiḡ ma yahathôk ba yahanaḡ Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi môḡ anôḡ hadêḡ môlô.

14 Lijiḡ êḡ hêv malaiḡ hadêḡ môlô ma doḡtom owa ya thô hatôm owa Wapômbêḡ anêḡ aḡela te mena Yisu Kilisi da la thô. Ma miḡ ôvôliḡ dôḡmim lôk ôpôlik hathak ya ami.

15 Yahayala katô nena môlô hatôm nôḡmbi malemim daluk vê ba nôḡnêḡ êḡdêḡ ya. Lemimmavi êḡ lêk hasôv ba hi êsê?

16 Yahanaḡ abô avanôḡ hadêḡ môlô ma ôpôlik hathak ya eka?

17 ḡê takêḡ maleḡḡḡkilik ek môlô nôpôlik esak ya ma lemimimbiḡ i. Ma miḡ idum aêḡ ek môlô nôpôm nôḡmla mavi êḡḡêk i ami.

18 Avômalô ethak êv leḡḡmavi hadêḡ ḡê lonḡ buyaḡ, êḡ ma mavi. Ma doḡtom miḡ yahamô haviḡ môlô ami, ma aisê ka môlô uluviḡ ku êḡ ma ôêv lemimmavi hadêḡ ḡê auk kambom takêḡ?

19 Yenaḡ avômena anôḡ, ya hatôm avi atu ba hawa vovaḡ hathak lonḡbô ek embathu endeba Kilisi êḡmô môlô kapôlômim am.

20 Môlônim auk halinḡ ya ba intu yaleḡhaviḡ yasôk yamô imbiḡ môlô ek yatak abô lôklokwaḡ ma yanaḡ abô labali iyom.

Abô lonḡ kapô hathak Sela lo Haga

21 Môlô takatu ba udum ek nôḡmô Mose anêḡ abô balabuḡ vibinḡ ma yahadum ek yanaḡ injik môlô linḡ nena, “Môlô oyala abô balabuḡ anêḡ lonḡondê anêḡ daḡ sapêḡ e?”

22 *Eto nena Ablaham habi okna ju vê. Ma yanavi Sala da havathu yaḡ, yani ma

alan mi. Ma avi ku Haga havathu yan, yani ma avi lôk alan.

23 *Ma Haga havathu nakadun hathak nê pik iniñ loñôndê. Ma Sala ma havathu hathak Wapômbênj bôk havak abô havin Ablaham yôv.

24-25 Avi ju êntêk ma abô loñ kapô hathak ik tabô lokwanju thô. Tabô yan ma evak hêk dum Sainai hamô loñ Alebia kapô. Haga ma hatôm tabô atu ba havathu nali ba idum ku êmô alañsi vibin. Ma avômalô Israeël takatu ba êmô Jelusalem, thêlô êmô balabun vibin hatôm nê lôk alañsi takênj. Aênj ba tabô êñ ma Haga ma Haga êñ ma malak Jelusalem bôlônj êntêk.

26 *Ma tabô yan ma avi atu ba alan mi, êñ ma Jelusalem atu ba hamô malaklenj ma yani miñ hadum ku hamô alan vibin ami. Yani ma alalôaniñ wakatik.

27 Hatôm bôk eto nena,
 “O avi yamu, miñ howa avômena ami,
 ômô lôk lemmavi.
 Ma o avi atu ba miñ howa vovanj ek om-
 bathu avômena ami,
 nêm yeñ lôk lemmavi lôk lêlô,
 ek malê nena o avi yamu, nalumi lêk bêñ
 anônj
 hamônj ek avi lôk anyô atu.” *Aisaia*
 54:1

28 *Aiyanj thêlô, Wapômbênj havak abô ba Aisak habitak. Ma môlô lêk ubitak aênj iyom.

29 *Ma okna yan atu ba habitak hathak nê pik iniñ loñôndê hêv vovanj hadênj yan atu ba evathu hathak Lovak Matheñ. Lêk êntêk aênj iyom.

30 Ma donjom Wapômbênj anênj kapyã hananj aisê?

“Nakadun yan atu ba talêbô ma alan mi tem enja lambô anênj nômkama.

Ma yan atu ba talêbô hamô alan vibin ma mi.

Ba intu nêm avi êñ lôk anênj nakadun vê.”

Mônj Anônj 21:10

31 Aênj ba aiyanj thêlô, alalô ma avi alan atu anênj nali. Ma miñ avi lôk alañsi anênj nali ami.

5

Kilisi hêv alalô vê hêk balabun

1 Kilisi hêv alalô vê hêk balabun ek balabun miñ eyabinj alalô ami. Aênj ba nu-
 miñ lôklokwanj ek balabun miñ imbitak alalôaniñ alan esak loñbô ami.

2 Nodanjô! Ya Pol yahananj hadênj môlô nena nongothe unim kupik, êñ ma Kilisi anênj ku tem imbitak êtôm nôm oyanj.

3 Ma yahananj hathak loñbô nena opalêla takatu ba engothe iniñ kupik, ma balabun anênj ku miñ hama ami ma lôkmala denanj ek nesopa lôkthô.

4 Aênj ba ôpatu ba hasopa balabun ek imbitak thêthônj, êñ ma hatôm hadabênj yanida kisi hêk Kilisi anênj wapôm. Lôk hêv yanida vê hêk Kilisi.

5 Ma donjom Lovak Matheñ hadum ba alalô aêvhavinj ba apôvinj thêthônj atu ba aêv malenjñ hathak ek êlêm.

6 *Engothe kupik mena miñ engothe kupik ami ma alalô takatu ba aêvhavinj Yisu Kilisi ayê nena nôm oyanj. Êvhavinj ma nômbênj ba hik anênj anônj ma lenjñhavinj avômalô vi.

7 Sêbôk ma môlô olanjñ mavi. Ma opalê intu lêk hathale môlô thô ba ôêv yak hathak abô avanônj?

8 Auk êñ miñ halêm anênj ôpatu ba halam môlô ami.

9 *Yis dokte iyom hatôm idum polom isinj bêñ.

10 *Ma donjom yahayala nena môlô ma Anyô Bêñ anênj avômalô ba tem miñ nobalonj auk yan ami. Ma opalê atu ba habulinj môlônim auk tem enja anênj vuli.

11 Aiyanj thêlô, avômalô doho esonj nena yahavatho auk nenjothe kupik loñ hatôm sêbôk ba yahasopa abô balabun. Ma donjom yahavatho auk nenjothe kupik loñ, êñ ma tem miñ avômalô takênj nesanj ya ami. Lôk yahalôk ek nenjothe kupik, êñ ma yahêv alovalanjañsinj atu ba avômalô êpôlik hathak vê.

12 Ma nê takatu ba ibulinj môlônim auk, êñ ma mavi ek nenjothe iniñ kupik lôk nimbi thalôk vê imbinj!

* 4:23: Lom 9:7-9 * 4:26: Hib 12:22; ALK 21:2,10 * 4:28: Stt 15:4-5; Lom 9:7 * 4:29: Stt 21:9 * 5:6: 1Ko 7:19; Gal 6:15 * 5:9: 1Ko 5:6 * 5:10: 2Ko 11:15; Gal 1:7 * 5:13: 1Pi 2:16

13 *Yenan aiyaj thêlô, Wapômbêj ham môle ba hapole môle vê hêk abô balabun anêj ku. Balabun miñ hayabinj môle hathak loñbô ami ba intu miñ nodenu kapôlômim bô esak loñbô ami. Mi. Lemimimbinj avômalô vi ba nônêm i sa.

14 *Balabun sapêj anêj ôdôj ma donjom iyom nena, "Lemimbinj anyô yaj êtôm lemhavej oda."

Wok Plis 19:18

15 Môle hatôm avuj yatap ba othan am mayaliv ba intu noyabinj am. Yakô môle da numbulinj am.

Lovak Mathen anêj lojôndê

16 Yahanaj nena nosopa Lovak Mathen ek lemvimkupik anêj thethajak miñ imbi alak iminj môle ami.

17 *Kapôlônj bô hapôlik ek Lovak Mathen anêj auk ma Lovak Mathen hapôlik ek kapôlônj bô anêj thethajak. Nôm ju êj ethak ik i aleba môle miñ hatôm nundum ku mavi takatu ba môle lemimhavej ek nundum ami.

18 Ma donjom môle lêk osopa Lovak Mathen anêj abô ba intu miñ ômô abô balabun vibinj ami.

19 *Kapôlônj bô anêj bôk lo loj atu ba havôv avômalô ma aêntêk. Sek walilinj lôk anyô lo avi maleñjnkilik ek i ma kobom mama lomaloma

20 lôk êv yej hadêj ngôkba lôk êbôk sininj ma ik vovak ba leñjmaninj lôk kapôlônj kambom ba ethaj i ma leñjdanj ba idum palonj lôk enaj abô lôk vovak ek nembak i vose.

21 Ma maleñjnkilik hathak nômkama lôk inum wainj ba molo ma êbôi ba elam kaêk mayaliv lôk idum kambom lomaloma havej. Nôm takêj bôk yahanaj hadêj môle yôv, ma lêk yahanaj hathak loñbô nena avômalô takatu ba idum aêj tem miñ hatôm nimbitak nêyô Wapômbêj anêj loj lôklinjak kapô ami. Mi anôj.

22 Ma donjom Lovak Mathen anêj bôk lo loj atu ba hik anôj ma aêntêk. Leñjhavej i lôk leñjmavi havej i ma êmô yôhokna lôk êmô malinjaô ma êv avômalô vi sa lôk idum mavi hadêj i ma êmô batôj oyanj

23 lôk etauvinj i ma ipuki loj. Ma balabun la miñ hêk kobom takêntêk êj loj sinj ami.

24 *Ma Yisu Kilisi anêj avômalô bôk ik kapôlônj bô lôk thethajak takatu ba habi alak haminj i vônô hathak alovalanajsinj.

25 Lovak Mathenj lêk hayabinj alalô ba intu nasopa vanjwam.

26 *Ma miñ alalô nambô: lôk nambi anyô yaj la ek injik vovak ma leñjdanj ami.

6

Kobom mavi anêj ôdôj

1 *Aiyaj thêlô, môle nim anyô hêvhavej te hadum kambom, êj ma môle takatu ba osopa Lovak Mathen nonaj abô yaô ek nôbôv yani êmbôlêm esak loñbô. Ma oyabinj o ek miñ êmbôv o ami.

2 *Nônêm avômalô takatu ba ewa malainj sa. Êj ma hatôm hosopa Kilisi anêj balabunj.

3 Alalô lôkthô ma nê athêj mi. Ba intu anyô te hasonj nena yani anyô lôk athêj bêj, êj ma hasau yanida.

4 Anyô tomtom nêsô: ba neya ek leñjmavi esak ininj kobom ma miñ netatale anyô vi ami.

5 *Aêj ba môle da tomtom noja unim vak atu ba Wapômbêj hêv hadêj o.

6 *Ma nuñgwik anêm nômkama mavi sam êndêj kédôjwaga takatu ba êdôj môle hathak Wapômbêj anêj abô.

7 *Nôm alêla takatu ba ovatho halôk unim ku intu tem nodav. Ba intu miñ nosonj nena hatôm nosau Wapômbêj esak nômla ami. Mi anôj.

8 Ma ôpatu ba hapaliv kapôlônj bô anêj vêk ma tem enja anêj anôj ma nâma. Ma ôpatu ba hapaliv Lovak Mathen anêj vêk ma tem enja anêj anôj ma lôkmala atu ba êmô êtôm wak nômbêj intu sapêj.

9 Alalô nandum ku lôklokwanj ma miñ natak ku takêj ami ek naja anêj anôj mavi êndêj anêj waklavôj. Ba intu alalô miñ kapôlônj egiap ek nandum mavi lomaloma ami.

10 Aêj ba alalô napôpêk i ek nandum kobom mavi êndêj avômalô sapêj. Ma

* 5:14: Lom 13:9 * 5:17: Lom 7:15-23 * 5:19: 1Ko 6:9-10 * 5:24: Lom 6:6; Kol 3:5 * 5:26: Plp 2:3 * 6:1: Mat 18:15 * 6:2: Lom 15:1 * 6:5: Lom 14:12 * 6:6: 1Ko 9:11,14 * 6:7: Lom 8:13

nandum kobom êᶇ mathalalen êndêᶇ ôdôᶇ takatu ba êvhaviᶇ.

Abô anêᶇ daᶇ

¹¹ Môlô ôyê abô anêᶇ daᶇ êntêk ba eto bêᶇbêᶇ ma yahato hathak yada yabaheᶇ.

¹² Nê takêᶇ êkô ek neja vovaᶇ esak Kilisi anêᶇ alovalaᶇaᶇsiᶇ. Ba intu eyanda môlô ek noᶇgothe unim kupik ek thêlô nêmbôi esak nômkama takatu ba hamô yaiᶇ iyom.

¹³ Nê takatu ba êlôk hathak auk neᶇgothe kupik, ma thêlôda miᶇ esopa balabuᶇ lôkthô ami. Ma doᶇtom idum ek môlô noᶇgothe kupik ek avômalô vi nêgê ba nênem athêᶇ lôkmaᶇgiᶇ êndêᶇ i.

¹⁴ Ma Yisu Kilisi hama hathak alovalaᶇaᶇsiᶇ. Ba intu hik auk pik vônô aleba yahathôᶇ auk êᶇ paliᶇ. Ma hik ya vônô aleba auk pik hathôᶇ ya paliᶇ aêᶇ iyom. Aêᶇ ba yada tem yambôya esak alalôaniᶇ Anyô Bêᶇ Yisu Kilisi anêᶇ alovalaᶇaᶇsiᶇ iyom.

¹⁵ *Enᶇgothe kupik mena miᶇ enᶇgothe kupik ami, êᶇ ma nôᶇ oyaᶇ. Nômbêᶇ ma alalô lêk abitak avômalô lukmuk.

¹⁶ Yôhok lôk nanêᶇ kapôlôᶇiᶇ ni êndêᶇ avômalô takatu ba esopa abô êᶇ, thêlô ma Wapômbêᶇ anêᶇ avômalô Israel anôᶇ.

¹⁷ *Ma yôv. Pôpô takatu ba yahawa hathak Yisu hêk yalenᶇviᶇkupik ma hatôm. Ba intu notak nôᶇ takêᶇ ek miᶇ nêᶇ malaiᶇ êndêᶇ ya esak loᶇbô ami.

¹⁸ Aiyaᶇ thêlô, Anyô Bêᶇ Yisu Kilisi anêᶇ wapôm eyabiᶇ môlônim dahôlômim. Avanôᶇ.

* 6:15: Gal 5:6; 2Ko 5:17 * 6:17: 2Ko 4:10

Kapya atu ba Pol hatô hi Epesus Abô môn

Pol hatô kapya êntêk hadên avômalô Epesus. Epesus ma malak lôk athên bêñ. Pol lo Silas bôk i lomalak lomalak ek enañ Wapômbên anên Abô Mavi bêñ hadên avômalô aleba êyô Epesus haviñ (Ap 18:18-21; 19:1-41). Haven yam ma Pol hi hamô Epesus hathak loñbô ba hamô hatôm sondabên lô. Vêm ma hatak Epesus ba hi ma hatô kapya êntêk.

Hato ek embatho iniñ êvhaviñ loñ. Ma miñ hatô ek enañ iniñ kambom bêñ ami. Hadôn thêlô hathak Wapômbên anên wapôm lomalama. Ma hik êvhaviñ anên loñôndê mavi thô hadên i.

Pol hamô koladôn ma hatô kapya êntêk hadên 60 AD la.

Pol hêv lamavi

¹*Ya Pol, Yisu Kilisi anên aposel hathak Wapômbên da anên lahaviñ. Yâhato kapya êntêk hadên avômalô mathen anên Epesus takatu ba êvhaviñ ba esopa Yisu Kilisi.

² Alalôaniñ Kamik Wapômbên lôk Anyô Bêñ Yisu Kilisi nênem iniñ wapôm lôk labali êndên môlô.

Wapômbên hêv nôm mavi lomalama hadên alalô hathak Kilisi

³*Alalô nambô Wapômbên, alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi anên Lambô. Yani bôk hêv Lovak Mathen anên mek mavi hathak nômkama lomalama anên malak leñ yôv hadên alalô takatu ba amiñ haviñ Kilisi.

⁴*Sêbôk atu ba miñ hapesañ pik ami denañ ma halam alalô takatu ba amô haviñ Kilisi ek nambitak mathen lôk kambom mi ênjêk yani ma.

⁵*Ma lahaviñ alalô ba intu hathak anên lamavi lôk anên auk ma bôk habi sêk yôv ek nambitak anên nali esak Yisu Kilisi. Hadum aên

⁶ ek avômalô nêmbô anên wapôm lôkmanjiñ. Yani hañgasô anên wapôm êñ oyañ biñ ek alalô takatu ba amiñ haviñ Nakaduñ, anên biñdaluk anôn.

⁷*Yani hawa alalô vê hathak Kilisi anên thalalen ba hale alalôaniñ kambom liliñ hathak anên wapôm anên sam valaluk.

⁸ Ma hañgasô anên wapôm takatu ba hayô abôlêk siñ ba halelope hayô hamô alalô lôk hêv auk bêñ ek nayala nômkama lomalama sapên.

⁹*Sêbôk ma yani kapô mavi ba havak auk loñ kapô hathak Kilisi. Ma lêk hik anên auk êñ thô hadên alalô.

¹⁰*Auk êñ ma auk isup nômkama takatu ba hamô pik lo leñ esak donjom ba nêmo Kilisi vibin. Nôm êñ tem imbitak êndên anên waklavôn.

¹¹*Nômkama takatu ba Wapômbên lahabi nimbatak ma lôkthô tem nimbatak aên. Ma bôsêbôk ma lahabi nena tem enja yêlô nê Israeël ba habutiñ anên sêk hayô hêk yêlô. Ba intu hathak Kilisi yani hawa yêlô hatôm anên sam.

¹² Yani hadum aên ek yêlô nê môn takatu ba aên maleniñ ek Kilisi nabam anên athên lôkmanjiñ.

¹³ Ma haven yam ma môlô olañô abô avanôn aên iyom. Abô êñ ma Abô Mavi atu ba nêmo môlô bulubiñ. Môlô olañô ba ôêvhaviñ, êñ ma Wapômbên habutiñ anên sêk hayô hêk môlô. Sêk êñ ma Lovak Mathen atu ba Wapômbên bôk havak abô yôv ek nêmo êlêm.

¹⁴*Wapômbên hêv Lovak Mathen hadên alalô hatôm nôm mavi atu ba havak abô ek nêmo anên dahô, ek waklavôn êñ ma tem nêmo anên avômalô vê ênjêk kambom lomalama. Ba intu nabam anên athên lôkmanjiñ esak leñ.

Pol hateñ mek ek avômalô Epesus

¹⁵ Yahalañô abô takên hathak môlô ôêvhaviñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi lôklokwañ lôk lemimhaviñ avômalô mathen lôkthô. Aên ba

¹⁶ yahanañ yalenmavi velelele hadên Wapômbên hathak môlô halôk yenañ mek.

* **1:1:** Ap 18:19-21; 19:1 * **1:3:** Ep 2:6 * **1:4:** Jon 15:16 * **1:5:** Jon 1:12 * **1:7:** Ep 2:7; Kol 1:14 * **1:9:** Lom 16:25 * **1:10:** Kol 1:16,20 * **1:11:** Lom 8:28-29 * **1:14:** 2Ko 1:22 * **1:17:** Kol 1:9

17 *Yahaten mek lôbôlôn ek Wapômbên nêm anên Lovak Mathen êndên môlô ek nêm auk mavi lôk injik abô lôk kup thô êndên môlô ek noyala yani katô anôn. Yani ma alalôaniñ Anyô Bên Yisu Kilisi anên Lambô lôkmanñin.

18 Ma yahaten mek ek Wapômbên nêm deda mavi êndôk môlô kapôlômim ek noyala nômbên atu ba dalam môlô ek nônêm malemim esak. Nôm takên ma wapôm lôkmanñin anôn ek anên avômalô mathen neja emben yam.

19 *Ma yahaten ek môlô noyala anên lôklokwan anôn binj atu ba hathak hadum ku ek hêv alalô takatu ba aêvhavinj yani sa. Lôklokwan êñ iyom intu

20 *bôk hik Kilisi linj hêk ñama hathak ba hadô yani hamô Wapômbên ban vianôn anên leñ.

21 *Loñ êñ ma Kilisi hamô vulin anôn ek ngôkba lôk ngôk bên lomaloma ma añela bên lôk lôklokwan sapên ma ñê lôk athên bên lôkthô takatu ba tem nêmo êndên lêk ma emben yam imbinj.

22 *Wapômbên hatak nômkama lôkthô hamô Kilisi anên lôklokwan vibin ma hêv yani ek imbitak nômkama sapên anên alanj ek nêm anên avômalô ôdôn takatu ba êvhavinj yani sa.

23 *Avômalô êvhavinj ma hatôm yanida linjkupik. Yani hamô thêlô kapô lôk nômkama sapên kapô ba hayô abôlêk sinj.

2

Wapômbên hêv lôkmala hadên alalô ñê ñama

1 *Sêbôk ma môlô ovalaki abô balabun ba udum kambom lomaloma ba intu môlô kapôlômim bôk hama yôv.

2 *Bôk olanjô pik anên auk ba osopa ngôk Sadañ anên abô. Yani ma anyô bên ek ngôk takatu ba êmô pik vulin. Ma lêk hadum ku havin avômalô takatu ba ibi leñôndôn sinj ek nedañj Wapômbên anên abô.

3 *Bôk alalô lôkthô amô hatôm thêlô ba asopa kapôlônin bô anên thethanjak lôk

anên auk. Alalô lôk avômalô takatu ba evathu hamô pik ayabinj Wapômbên anên lamanin iyom.

4-5 *Ba intu kambom takatu ba bôk adum ma bôk hik alalôaniñ kapôlônin vônô yôv. Ma donjom Wapômbên anyô hêv kapô lôk lahavinj alalô bên anôn ba hêv lôkmala hadên alalô havinj Kilisi. Avanôn binj nena Wapômbên hêv alalô bulubinj hathak anên wapôm.

6 *Ma hik alalô linj havinj Kilisi ba hadô alalô amô malak leñ havinj yani. Alalô amô havinj Yisu Kilisi ba intu hadum nôm takên aên.

7 Yani hadum nôm mavi takên ek alalô hathak Yisu Kilisi ek wak nômbên atu ba tem imbitak emben yam ma yani hatôm injik anên wapôm anôn binj atu thô.

8 Avanôn, Wapômbên anên wapôm hêv môlô bulubinj hathak unim ôêvhavinj. Hêv oyanj binj ba minj udum nômlate ek owa bulubinj êñ ami.

9 *Ma minj hayê môlô unim ku ba hêv ami. Ba intu minj hatôm anyôla embam yanida ami.

10 *Mi, alalô takatu ba amô havinj Yisu Kilisi ma Wapômbên da ban hapesanj lukmuk ek nandum ku mavi takatu ba bôk hapôpêk yôv ek nandum.

Kilisi hadum avômalô Isael lôk avômalô loñ buyanj ibitak donjom

11 Aên ba môlô ñê loñ buyanj lemim-imbini nena bôk ômô viyainj ek avômalô Isael. Thêlô ethak elam môlô nena, “Ñê minj engothe kupik ami”. Ma elam thêlôda nena, “Ñê engothe kupik”. Ku êñ ma ku baheninj iyom.

12 *Môlô bôk ômô daimbô ek Kilisi ma môlô minj Wapômbên anên avômalô hatôm Isael ami. Ma tabô takatu ba Wapômbên bôk havak havinj Isael ma minj hathak môlô ami. Ma môlô minj ôêv malemim ek nôm mavi la ami lôk ômô pik oyanj ma Wapômbên mi.

13 *Sêbôk ma môlô ômô daimbô ek Wapômbên, ma donjom lêk ômô havinj Yisu

* 1:19: Kol 1:11 * 1:20: Sng 110:1; 2Ko 13:4; Kol 2:12
12:5; Ep 4:10,15; Kol 1:18 * 2:1: Kol 1:21; 2:13 * 2:2: Kol 3:7; Tit 3:3 * 2:3: Kol 3:6 * 2:4-5: Lom 6:11-13
* 2:6: Kol 2:12 * 2:9: 1Ko 1:29-31; 2Ti 1:9 * 2:10: Tit 2:14 * 2:12: Lom 9:4; Kol 1:21 * 2:13: Kol 1:20

* 1:21: Kol 1:16; 2:10 * 1:22: Sng 8:6 * 1:23: Lom
* 2:1: Kol 1:21; 2:13 * 2:2: Kol 3:7; Tit 3:3 * 2:3: Kol 3:6 * 2:4-5: Lom 6:11-13
* 2:6: Kol 2:12 * 2:9: 1Ko 1:29-31; 2Ti 1:9 * 2:10: Tit 2:14 * 2:12: Lom 9:4; Kol 1:21 * 2:13: Kol 1:20

Kilisi ba intu Wapômbêḅ hawa môlô halêm bidonḅ oyaḅ ek yani hathak Kilisi anêḅ thalaleḅ.

14 *Kilisi da ma alalôaniḅ yôhok ba hadum ek yêlô Israeḅ lôk môlô avômalô loḅ buyaḅ nambitak ôdôḅ doḅtom. Sêbok ma alalô apôlik hathak i ba hatôm badêḅ hayaḅ thêlô lôk alalô kisi, ma doḅtom lêk Kilisi hamô badêḅ êḅ lu.

15 *Badêḅ êḅ ma Israeḅ iniḅ abô balabuḅ lomaloma. Ma Kilisi hama ba hapole abô takêḅ vê ek indum ôdôḅ ju êḅ nimbitak ôdôḅ lukmuk doḅtom nêmoḅ yani kapô. Hadum aêḅ ba intu yôhok habitak.

16 *Ma ôdôḅ ju êḅ ma yani hakapo i hathak doḅtom ek nimbitak kupik doḅtom hathak ik yani vônô hathak a ek indum yôhok imbiḅ ôdôḅ lukmuk êḅ ma Wapômbêḅ. Aêḅ ba intu Yisu hik alalôaniḅ apôlik êḅ vônô hathak a.

17 *Yani halêm ba hanaḅ abô yôhok hadêḅ môlô takatu ba omô daimbô lôk yêlô takatu ba amô bidonḅ.

18 Aêḅ ba hathak Kilisi anêḅ ku ma Lovak Mathenḅ doḅtom iyom hapesaḅ loḅondê ek môlô lôk yêlô ana bidonḅ ek Kamikbêḅ.

Alalô ma Anyô Bêḅ anêḅ unyak mathenḅ

19 *Aêḅ ba sêbok ma môlô ôtôm avômalô takatu ba etak iniḅ loḅ ba i buyaḅ ma pik mi. Ma doḅtom lêk môlô ma Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak anêḅ avômalô haviḅ avômalô mathenḅ sapêḅ. Ma môlô omô Wapômbêḅ anêḅ unyak lo loḅ.

20 *Alalô nê aêvhaviḅ hatôm unyak atu ba Wapômbêḅ halav. Aposel lo plopet êtôm unyak êḅ anêḅ bum ma Yisu Kilisi da ma hatôm landiḅ.

21 *Anyô Bêḅ Kilisi hagêgê unyak êḅ lôkthô loḅ ba hadum ba halumbak bêḅ ba habitak unyak mathenḅ ek yanida.

22 *Ma Kilisi halav unyak êḅ hathak môlô avômalô loḅ buyaḅ haviḅ. Halav môlô hathak doḅtom haviḅ anêḅ avômalô lôkthô hatôm unyak mathenḅ ek Wapômbêḅ êmoḅ esak anêḅ Lovak Mathenḅ.

3

Pol hik Wapômbêḅ anêḅ auk loḅ kapô thô hadêḅ nê loḅ buyaḅ

1 *Wapômbêḅ hadum nôḅ mavi takêḅ ba intu ya Pol yahathak yahalek yavenḅdoḅ lêlô hadêḅ Kamikbêḅ. Ma yahamô koladôḅ ek malê nena yahadum Yisu Kilisi anêḅ ku ek yahêv môlô nê loḅ buyaḅ sa.

2 *Môlô bôk olaḅô yôv nena Wapômbêḅ hêv anêḅ wapôm hadêḅ ya ba hêv ku yanêḅ môlô sa.

3 *Ma hik anêḅ auk loḅ kapô êḅ thô hadêḅ ya hatôm atu ba bôk yahato abô dokte hathak yôv hêk kapya êntêk.

4 Osam abô êḅ, ma tem noyala yenaḅ auk esak auk loḅ kapô takatu ba hathak Kilisi.

5 Wapômbêḅ miḅ bôk hik auk loḅ kapô takêḅ thô hadêḅ avômalô bôsêbok ami. Ma doḅtom lêk Wapômbêḅ hik nôḅ takêḅ thô hadêḅ anêḅ plopet lôk aposel mathenḅ hathak Lovak Mathenḅ.

6 *Ma auk loḅ kapô êḅ ma aêntêk. Hathak Abô Mavi ma môlô avômalô loḅ buyaḅ takatu ba omô haviḅ Yisu Kilisi ma tem Wapômbêḅ imbi sam doḅtom êndêḅ môlô êtôm sam atu ba habi hadêḅ yêlô avômalô Israeḅ. Ma môlô lêk ubitak kupik doḅtom haviḅ yêlô Israeḅ. Ma môlô lôk yêlô Israeḅ tem naja nôḅ takatu ba Wapômbêḅ bôk havak abô hathak imbiḅ i.

7 *Hathak anêḅ lôklokwaḅ ma Wapômbêḅ hêv anêḅ wapôm hadêḅ ya ek yambitak Abô Mavi êḅ anêḅ anyô ku.

8 *Ya ma yaona lôk ek Wapômbêḅ anêḅ avômalô mathenḅ lôkthô, ma doḅtom hêv anêḅ wapôm hadêḅ ya ek yanaḅ anêḅ Abô Mavi esak Kilisi anêḅ nôḅkama kêkêlô êndêḅ môlô nê loḅ buyaḅ. Nôḅkama takêḅ halok ba hi bomaḅ ba miḅ hatôm anyôla eyala anêḅ ôdôḅ ami.

9 Ma yani hêv ya ek yangik auk loḅ kapô êḅ thô êlêm yaiḅ ek avômalô sapêḅ nêgê. Wapômbêḅ atu ba hapesaḅ pik lo leḅ bôk havuḅ auk loḅ kapô êḅ hadêḅ môḅ anôḅ aleba lêk ma hik thô.

* 2:14: 1Ko 12:13 * 2:15: Kol 2:14 * 2:16: Sek 9:10; Kol 1:20,22 * 2:17: Ais 57:19 * 2:19: Ep 3:6 * 2:20: 1Ko 3:11 * 2:21: 1Ko 3:16 * 2:22: 1Pi 2:5 * 3:1: Plp 1:7,13 * 3:2: Kol 1:25 * 3:3: Ep 1:9-10; Kol 1:26 * 3:6: Ep 2:13,16-19 * 3:7: Kol 1:25 * 3:8: 1Ko 15:9-10

10 Yani hadum aêḡ ek ḡgôk bêḡ ma aḡela lôk athêḡ anêḡ leḡ sapêḡ nêḡê nena yani lêk hakapo avômalô loḡ buyaḡ lôk Israel ba ibitak avômalô êvhaviḡ doḡtom. Ek batu neyala anêḡ auk kêkêlô lôkmaḡḡiḡ takêḡ.

11 Wapômbêḡ hadum aêḡ ek hasopa anêḡ auk atu ba bôk lahabi hadêḡ môḡ anôḡ. Ma hathak alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi ma nôm takêḡ lêk hik anôḡ.

12 *Alalô aêvhaviḡ Kilisi ba amô haviḡ yani ba intu miḡ akô ek ana bidonḡ ek Wapômbêḡ ami. Mi, ayala avanôḡ biḡ nena yani lamavi ek alalô.

13 Aêḡ ba môlô miḡ kapôlômim malaiḡ esak vovaḡ takatu ba yahawa hathak môlô ami. Mi, môlô ma nômbêḡ hêk Wapômbêḡ ma ba intu yahawa vovaḡ takêḡ.

Pol hateḡ mek

14 Yalenḡhabi nôm takatu ba Wapômbêḡ hadum ba yahathak yahalek yaveḡdônḡ lêlô hadêḡ Kamikbêḡ.

15 Yani bôk hapesaḡ avômalô pik lo leḡ ba hêv athêḡ hadêḡ thêlô lôkthô.

16 Yahateḡ mek ek nômkama lôkthô anêḡ alaḡ lôkmaḡḡiḡ nena nêḡ Lovak Mathêḡ êndôk môlô kapôlômim ek embatho môlô loḡ esak yanida anêḡ lôklokwaḡ bêḡ

17 *ek Kilisi enja loḡ êḡmô môlô kapôlômim esak unim ôêvhaviḡ. Ma yahateḡ mek nena Wapômbêḡ anêḡ lahaviḡ ma indum ba numiḡ lôklokwaḡ êtôm a anêḡ ḡgalôk halôk pik ba havalonḡ loḡ

18 ek môlô lôk ḡê mathêḡ lôkthô hatôm noyala nena Kilisi anêḡ lahaviḡ ma bêḡ anôḡ ba anêḡ daim hathak bomaḡ ma halôk bomaḡ ba hi ma anêḡ vova ma hi ba hi iyom.

19 Kilisi anêḡ lahaviḡ ma hi bomaḡ ba miḡ hatôm anyôla eyala anêḡ daḡ ami. Ma doḡtom yahateḡ mek ek Wapômbêḡ injiklahaviḡ êḡ thô êndêḡ môlô ek anêḡ nômkama mavi lôkthô atu ba hamô yanida kapô ma êmbôlô môlô kapôlômim siḡ.

20 Wapômbêḡ anêḡ lôklokwaḡ hathak hadum ku hamô alalô kapôlônḡiḡ. Ma hathak lôklokwaḡ êḡ ma yani hatôm indum nômkama takatu ba alalô anaḡ lo leḡḡhabi

hathak. Ma malêla takatu ba alalô miḡ hatôm leḡḡjimi ba ami ma yani hatôm indum nôm takêḡ imbiḡ.

21 Aêḡ ba alalô takatu ba aêvhaviḡ nabam Wapômbêḡ lôkmaḡḡiḡ esak Yisu Kilisi anêḡ athêḡ ni ba ni êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ. Avanôḡ.

4

Avômalô êvhaviḡ ma Kilisi anêḡ liḡkupik

1 *Aêḡ ba ya Pol, ôpatu ba hamô koladônḡ hathak Anyô Bêḡ anêḡ athêḡ, yahasaḡ môlô lokwaḡ ek nôḡmô êtôm atu ba Wapômbêḡ halam môlô ek nôḡmô aêḡ.

2 *Ba intu notauviḡ am anôḡ biḡ ma nôḡmô labalina imbiḡ avômalô. Nôḡmô maliḡyaô ma malaiḡ takatu ba môlôviyaḡ êv hadêḡ môlô ma noja lôk lemimmavi iyom esak unim lemimhaviḡ.

3 *Lovak Mathêḡ hatak kapôlônḡiḡ doḡtom halôk alalô ba nubuvi am esak yak nôḡmô yôhok êḡ.

4 Kilisi anêḡ liḡkupik ma doḡtom, ma Lovak Mathêḡ ma doḡtom aêḡ iyom. Ma Wapômbêḡ halam alalô sapêḡ ek nanêḡ maleḡ ek nôḡm doḡtom iyom.

5 Ma Anyô Bêḡ ma doḡtom, ma êvhaviḡ ma doḡtom aêḡ iyom, ma ithik ḡaḡ ma doḡtom aêḡ haviḡ.

6 *Ma Wapômbêḡ doḡtom ma Kamikbêḡ doḡtom aêḡ iyom. Yani habibôm hayô hêk alalô lôkthô vov ma hadum ku hathak alalô lôkthô ma hamô alalô lôkthô kapôlônḡiḡ.

7 *Ma Kilisi habi anêḡ wapôm sam hadêḡ alalô tomtom hatôm yanida anêḡ lahaviḡ.

8 Hatôm Wapômbêḡ anêḡ kapya bôk hanaḡ nena,

“Yani hamô anêḡ ḡê vovak lu,
ma halom i hatôm ḡê ku koladônḡ ba ethak vuliḡ ba i,
ma hik anêḡ wapôm sam hadêḡ anêḡ avômalô.” *Kapya Yeḡ 68:18*

9 *Ma abô atu ba enaḡ nena, “ethak vuliḡ ba i” hik thô nena yani bôk halôk ba halêḡm pik.

* 3:12: Jon 14:6; Lom 5:2 * 3:17: Jon 14:23; Kol 1:23; 2:7
* 4:6: 1Ko 12:6 * 4:7: Lom 12:3,6 * 4:9: Jon 3:13

* 4:1: Kol 1:10 * 4:2: Kol 3:12-13 * 4:3: Kol 3:14-15

10 Ma ôpatu ba halôk ba halêm, yanida intu hathak ba hi leŋ lôkthô anêŋ vulin ek êmbôlô nômkama sapêŋ ba êyô siŋ.

11 *Ma yanida intu habi anêŋ wapôm sam ba doho ibitak aposel, ma doho plopet, ma doho nê enaŋ Abô Mavi hadêŋ nê daluk, ma doho ŋasakiŋ, ma doho kêdôŋwaga êdôŋ avômalô hathak Wapômbêŋ anêŋ abô.

12 Yani habi anêŋ wapôm sam hadêŋ avômalô takêŋ ek nêpôpêk Wapômbêŋ anêŋ avômalô mathen sapêŋ ek nindum ku nênem avômalô sa ek embatho Kilisi anêŋ liŋkupik loŋ ek imbitak lôklokwan.

13 *Ku takêŋ lôkthô tem ni ba ni endeba alalôaniŋ aêvhaviŋ lôk auk esak Wapômbêŋ Nakaduŋ imbitak bêŋ lôk indum ek alalô sapêŋ nambitak kapôlôŋiŋ doŋtom. Êŋ ma tem alalô nambitak êtôm anyô talaŋ te atu ba halumbak ba anêŋ daim êtôm Kilisi da.

14 Êŋ ma tem miŋ namô êtôm avômena esak loŋbô ami. Ma nê takatu ba êdôŋ abôyaŋ lôk êbôlêm loŋôndê ek nesau alalô ek nimbulin alalôaniŋ aêvhaviŋ ma tem miŋ hatôm nêyôkwiŋ alalôaniŋ aêvhaviŋ ni ba êlêm êtôm lovak hayuv baselak vuak lôk ŋgwêk hik ami.

15 *Mi, alalô leŋiŋimbiŋ avômalô ba nanaŋ abô avanôŋ iyom êndêŋ i. Adum aêŋ ma tem nandumbak ba nambitak êtôm Kilisi da. Yani ma avômalô êvhaviŋ sapêŋ iniŋ wakadôk.

16 Yani havalon leŋviŋkupik lôbôlôbô sapêŋ ba hagêgê loŋ hathak doŋtom. Bu tomtom da idum iniŋ ku ba idum leŋviŋkupik takêŋ halumbak bêŋ lôk lôklokwan ma leŋiŋhaviŋ i.

Nosopa loŋôndê lukmuk

17 *Aêŋ ba yenaŋ abô te hêk ek yanaŋ imbiŋ môlô. Ma yahanan hathak Anyô Bêŋ anêŋ athêŋ nena miŋ nômô êtôm nê daluk ethak êmô aêŋ esak loŋbô ami. Mi, iniŋ auk ma nôm oyaŋ.

18 Lôk iniŋ eyala nômkama ma hatôm êmô momaŋiniŋ bêŋ kapô denaŋ. Thêlôniŋ auk ma thekthek lôk iniŋ auk mavi mi ba intu êmô daimbô ek Wapômbêŋ anêŋ lôkmala.

19 Thêlô kapôlôŋiŋ halôk biŋ hathak kambom ba intu êv i vidon ek nesopa iniŋ thethaŋak ma miŋ mama ami. Lôk maleniŋkiliŋ ek nindum nôm lônŋôlôn lo-maloma ni ba ni.

20 Ma doŋtom sêbôk atu ba ôêvhaviŋ Kilisi ma êdôŋ môlô hathak loŋôndê yaŋda.

21 Ma olaŋô abô hathak yani ba ôêvhaviŋ yani ma êdôŋ môlô hathak abô avanôŋ takatu ba hêk Yisu kapô.

22 *Ba êdôŋ aêntêk. Kapôlômim bô hathak havôv môlô ek osopa thethaŋak lomaloma takatu ba hasau môlô ek imbuliŋ môlô. Ba intu notak kapôlômim bô takatu ba osopa

23 *ek Wapômbêŋ indum môlônim auk imbitak lukmuk anôŋ.

24 *Ma noja kapôlômim lukmuk takatu ba Wapômbêŋ hapesaŋ ek numbitak êtôm yanida esak anêŋ mathen lôk thêthôn anôŋ.

25 *Aêŋ ba notak abôyaŋ. Alalô tomtom bôk abitak hatôm leŋviŋkupik doŋtom yôv ba intu nonaŋ abô avanôŋ imbiŋam.

26 *Môlô lemimmaniŋ ma noyabiŋ am ek miŋ nundum kambom ami. Wak hamiŋ denaŋ ma nopesaŋ unim lemmaniŋ êŋ ma miŋ noyabiŋ endeba wak êndôk jalôm ami

27 ek batu miŋ node loŋ ek Sadaŋ imbitak êyô ba êlêm ami.

28 Môlô te anyô vani ma etak anêŋ vani. Ma indum ku mavi esak baŋ ek êpôm nôm. Êŋ ma yani hatôm nê avômalô vi atu ba nômkama mi sa.

29 *Oyabiŋ vembôlêk esak abô kambom. Onaŋ abô mavi iyom ek embatho môlôviyaŋ loŋ ek nê i sa lôk nê Wapômbêŋ anêŋ wapôm êndêŋ avômalô takatu ba elanô.

30 *Miŋ undum Wapômbêŋ anêŋ Lovak Mathen kapô malaiŋ ami. Lemimimbi nena Lovak Mathen ma Wapômbêŋ anêŋ sêk atu ba bôk habutiŋ haviŋ o endeba yani enja o lôk avômalô takatu ba hêv i vuli hêk kambom anêŋ ku êndêŋ waklavôn pik lo leŋ anêŋ daŋ.

31 *Môlô notak kobom ômô lôkthaŋgo lôk lemimmaniŋ kethen lôk lemimnaŋa

* 4:11: 1Ko 12:28 * 4:13: Kol 1:28 * 4:15: Kol 1:18; 2:19 * 4:17: Lom 1:21; 1Pi 1:14 * 4:22: Lom 8:13; Kol 3:9

* 4:23: Lom 12:2 * 4:24: Stt 1:26; Kol 3:10 * 4:25: Sek 8:16; Kol 3:8-9 * 4:26: Sng 4:4; Jem 1:19-20 * 4:29:

Kol 4:6 * 4:30: Ais 63:10; Ep 1:13-14; 1Te 5:19 * 4:31: Kol 3:8

ba olam kaêk lôklala ma othan anyô vi hathak abô kambom. Avanôñ biñ, notak kapôlômim kambom lomaloma takatu ba lemimhabi hathak anyô yañ.

³² *Ma miñ nundum aêñ ami. Mi, nundum mavi êndêñ mólôviyañ lôk nônêm kapôlômim êndêñ i. Ma otak kapôlôm ek ôpatu ba hadum kambom hadêñ o êtôm Wapômbêñ bôk hatak kapô hathak mólônim kambom hathak Kilisi anêñ athêñ.

5

Nômô êtôm deda anêñ avômena

¹ *Mólô ma Wapômbêñ anêñ avômena ba lahaviñ mólô bêñ anôñ ba intu nosopa vanğwam.

² *Ma nômô lôk lemimimbiñ avômalô vi êtôm Kilisi bôk lahaviñ alalô ba hêv ida ek hêv alalô sa. Yani hêv anêñ lôkmala hadêñ Wapômbêñ hatôm da atu ba ôv vasiñ mavi anôñ.

³ Mólô nômô daimbô ek sek waliliñ lôk kobom lelaik lomaloma ma notak malemimkilik. Mólô ma Wapômbêñ anêñ avômalô mathen ba kobom takêñ ma miñ mavi ek mólô ami.

⁴ Ma miñ nonañ abô kambom mena abô lokbañ lôk abô sop esak nôm mama ami. Abô takêñ ma kambom ek mólô ba notak ma nonañ lemimmavi iyom êndêñ Wapômbêñ.

⁵ *Odañô, abô avanôñ ma aêntêk. Wapômbêñ tem miñ enja nê takatu ba ethak idum sek waliliñ lôk idum kobom lelaik lomaloma ma malenjinjikilik thô ami. Malenjinjikilik ma hatôm êv yeñ hadêñ ngôk. Nê takêñ tem miñ nômô Wapômbêñ lo Kilisi iniñ loñ lôkliñyak kapô ami.

⁶ *Wapômbêñ anêñ lamaninñ hathak hapôm nê leñôndôñ kôtôñ takatu ba idum nôm takêñ. Ba intu oyabiñ o ek anyôla miñ esau o esak abô oyañ oyañ ami.

⁷ Aêñ ba oyabiñ o ek miñ ombenñ imbiñ i ami.

⁸ *Sêbôk ma mólô hatôm momañiniñ, ma donğtom lêk ma Anyô Bêñ hadum ba mólô

hatôm deda. Ba intu nômô êtôm deda anêñ avômena.

⁹ Deda anêñ anôñ ma aêntêk. Alalô nandum mavi lomaloma ba nasopa loñôndê thêthôñ ma nabalonñ nôm avanôñ loñ

¹⁰ lôk nambôlêm malêla takatu ba Anyô Bêñ lamavi hathak.

¹¹ Ma avômalô takatu ba idum momañiniñ anêñ ku, ma miñ undum ku êñ dokte imbiñ i ami. Ku êñ ma anêñ anôñ mi ba miñ undum ami. Mi, nuğwik kambom êñ thô ni yañ ek avômalô lôkthô nêgê.

¹² Nôm mama bêñ ek nenañ abô esak nê leñôndôñ kôtôñ iniñ kambom takatu ba idum hamô loñ kapô.

¹³ *Ma donğtom deda habi hayô hêk nôm takêñ, êñ ma hik thô nena nôm takêñ ma kambom anôñ

¹⁴ *ek malê nena deda habi hayô hêk ma nôm kama sapêñ habitak yañ. Ba intu nôm takêñ tem imbitak deda imbiñ hatôm abô atu ba hanañ nena,

“Mólô takatu ba ôêk sôm,
numbiyô êñjêk ñama.

Ma Kilisi tem imbi êyônggêk mólô êtôm deda.”

¹⁵ *Aêñ ba noyabiñ am ek nômô êtôm nê lôkauk ma miñ êtôm nê auk mi ami.

¹⁶ Kambom lomaloma lêk habitak lôklokwañ ba intu nobatho am loñ lôklokwañ esak mavi lomaloma. Yakô wakma êñ ni oyañ.

¹⁷ Ba intu numiñ lôklokwañ ek nôpôm Anyô Bêñ anêñ lahaviñ. Ma miñ nômô êtôm nê auk thônôthôn ami.

¹⁸ *Lôk miñ nondo molo esak waiñ atu ba tem imbuliñ mólô ami. Mi, notak Lovak Mathen ek êmô mólô kapôlômim siñ.

¹⁹ *Êñ ma tem nônêm yeñ imbiñam wak nômbêñ intu, yeñ takatu ba hêk kapya yeñ lôk ebam Wapômbêñ anêñ athêñ ma yeñ atu ba mathen. Nônêm yeñ takêñ lôk kapôlômim ni êndêñ Anyô Bêñ.

²⁰ *Wak nômbêñ intu sapêñ ma nônêm lemimmavi êndêñ Kamik Wapômbêñ esak

* 4:32: Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13 * 5:1: Mat 5:48 * 5:2: Kis 29:18; Hib 10:10 * 5:5: 1Ko 6:9-10; Kol 3:5
* 5:6: Lom 1:18; Kol 2:4,8 * 5:8: Jon 12:36; Ep 2:13; Kol 1:13; 1Pi 2:9 * 5:13: Jon 3:20-21 * 5:14: Ais 26:19; Lom 13:11 * 5:15: Kol 4:5 * 5:18: Luk 21:34 * 5:19: Kol 3:16 * 5:20: Kol 3:17 * 5:21: 1Pi 5:5

nômkama sapêḅ esak alalôaniḅ Anyô Bêḅ Yisu Kilisi anêḅ athêḅ.

Anyô lo avi ewa i iniḅ abô

²¹ *Môlô othak ôyê Kilisi anêḅ athêḅ nena matheḅ ba intu nôômô môlôviyaḅ viḅiḅ.

²² *Môlô avi takatu ba bôk owa anyô yôv ma nôômô vônimi viḅiḅ êtôm atu ba ôômô Anyô Bêḅ viḅiḅ

²³ *ek malê nena yamalô hamô vuliḅ ek yanavi hatôm atu ba Kilisi hamô vuliḅ ek avômâlô êvhaviḅ lôkthô. Kilisi ma avômâlô ôdôḅ êvhaviḅ iniḅ wakadôk ma avômâlô ôdôḅ êvhaviḅ ma Kilisi anêḅ liḅkupik. Yanida intu hêv i bulubiḅ.

²⁴ Avômâlô êvhaviḅ ethak êômô Kilisi viḅiḅ ma aêḅ iyom ma yanavi êômô yamalô viḅiḅ esak nômkama lôkthô.

²⁵ *Ma môlô anyô, lemimimbiḅ vônimi êtôm Kilisi lahaviḅ avômâlô ôdôḅ êvhaviḅ ba hêv anêḅ lôkmala ek hêv i sa.

²⁶ *Yani hadum aêḅ ek êmbôkwiḅ anêḅ avômâlô ôdôḅ êvhaviḅ iniḅ kambom esak ḅaḅ lôk abô avanôḅ ek nimbitak matheḅ.

²⁷ *Yani hadum aêḅ ek avômâlô ôdôḅ êvhaviḅ nimbitak êtôm avi muk te atu ba palumbak mavi lôk liḅsiḅ mavi ma lelaik lo pôpô mi ma êômô matheḅ ma kambom mi. Êḅ ma Kilisi tem endom avi êḅ êndêḅ yanida.

²⁸ Aêḅ iyom môlô anyô lemimbiḅ vônimi êtôm atu ba lemimhaviḅ lemvimkupik. Ôpatu ba lahaviḅ yanavi ma hatôm lahaviḅ yanida.

²⁹ Anyô late miḅ hapôlik hathak yanida liḅkupik ami. Mi anôḅ, havakôḅ ba hayabiḅ mavi hatôm Kilisi hadum hadêḅ avômâlô êvhaviḅ

³⁰ ek malê nena alalô tomtom ma hatôm anêḅ liḅkupik anêḅ lôbôlôbô.

³¹ *Hatôm Wapômbêḅ anêḅ kapya hanaḅ nena,

“Anyô tem etak lambô lo talêbô ma esak doḅtom imbiḅ yanavi ek thai nimbitak êtôm kupik doḅtom iyom.” *Môḅ Anôḅ 2:24*

³² *Abô êḅ ma abô lôk kup anôḅ biḅ. Ma doḅtom yahayala nena hanaḅ hathak Kilisi lôk avômâlô êvhaviḅ.

³³ Ba intu môlô anyô tomtom lemimbiḅ vônimi êtôm oda lemhaviḅ oda. Ma môlô avi nônem athêḅ bêḅ êndêḅ vônimi.

6

Avômena lôk lami iniḅ abô

¹ *Avômena, môlô ma Anyô Bêḅ anêḅ ba intu nosopa lemami lo lemtami iniḅ abô. Êḅ ma mavi.

² *Wapômbêḅ anêḅ tabô balabuḅ laumiḅ takatu bute hanaḅ nena, “Nodovak lemami lo lemtami.” Abô balabuḅ êntêk êḅ ma balabuḅ môḅ atu ba Wapômbêḅ habutiḅ abô hathak ba hanaḅ,

³ “Udum aêḅ ma tem nôômô mavi êômô pik sawa daim.”

⁴ *Ma yahanaḅ hadêḅ môlô avômena iniḅ lami nena noyabiḅ nalumi mavi lôk noto i ma nôndôḅ i êtôm Anyô Bêḅ anêḅ lahaviḅ. Ma miḅ nondela iniḅ auk ba nundum i leḅiḅḅa ami.

Alaḅsi lôk iniḅ ḅê ku iniḅ abô

⁵ *Môlô ḅê takatu ba unim alaḅ êômô* nosopa unim alaḅ takatu ba êômô pik iniḅ abô. Nônem athêḅ bêḅ êndêḅ i ma nôômô thêlô viḅiḅ. Nundum aêḅ lôk kapôlômim êtôm udum Kilisi da anêḅ ku.

⁶ Ma miḅ nundum unim alaḅ anêḅ ku mavi êndêḅ wak takatu ba êômô haviḅ môlô iyom ami. Mi, nundum unim ku mavi wak nômbêḅ intu sapêḅ, êndêḅ wakma atu ba êômô mena miḅ êômô ami. Wapômbêḅ lahaviḅ nundum ku êḅ lôk kapôlômim êtôm udum Kilisi môlônim alaḅ anêḅ ku.

* 5:22: Kol 3:18; 1Pi 3:1 * 5:23: 1Ko 11:3; Ep 1:22 * 5:25: Kol 3:19; 1Pi 3:7 * 5:26: Tit 3:5 * 5:27: 2Ko 11:2; Kol 1:22 * 5:31: Mat 19:5 * 5:32: ALK 19:7 * 6:1: Kol 3:20 * 6:2: Lo 5:16 * 6:4: Sng 78:4; Snd 22:6; Kol 3:21 * 6:5: Kol 3:22-23; Tit 2:9-10; 1Pi 2:18 * 6:5: ḅê takatu ba iniḅ alaḅ êômô ma anêḅ ôdôḅ aêntêk. Gavman anêḅ abô majan hanaḅ nena thêlô miḅ hatôm netak iniḅ ku lôk alaḅsi ami. Doho ma bôk ik vovak ba êv yak ba ḅê lovak hathak vovak ewa i hatôm iniḅ ḅê ku. Ma doho ma êv vuli. Ma doho miḅ êwê iniḅ viyaḅ ami. Ma doho ma lami ma iniḅ alaḅsi êômô ba intu nali ibitak aêḅ. * 6:8: 2Ko 5:10; Kol 3:24-25

7 Nundum unim ku lôk lemimimbiņ êtôm udum Anyô Bêņ anêņ ku ma miņ anyô iniņ ku ami.

8 *Lemimimbi nena Anyô Bêņ tem nêm vuli êndêņ avômalô tomtom esak iniņ ku mavi takatu ba idum, ñê êmô alaņsi vibinj lôk ñê takatu ba idum ida iniņ ku haviņ.

9 *Ma môlô alaņ takatu ba oyabinj unim ñê ku, noyabinj i mavi. Miņ onañ abô takatu ba indum thêlô nêkô ami. Lemimimbi nena môlô lôk thêlô unim Alaņ ma donjom iyom hamô malak leņ. Yani tem indum abô ma miņ hathak lahabi avômalô iniņ athêņ lôk ku ami. Mi, hathak hadum kobom donjom hadêņ avômalô lôkthô ba intu noyabinj am.

Noba Wapômbêņ anêņ nômkama vovak

10 Êntêk ma yenaņ abô anêņ daņ ba nodañô katô. Numiņ lôklokwaņ esak Anyô Bêņ anêņ lôkliņyak bêņ.

11 *Sadaņ anêņ auk loņ kapô hadum ek esau môlô ba intu noba Wapômbêņ anêņ nômkama vovak sapêņ êndôk am ma numbiyô numiņ ek uņgwik vovak.

12 *Alalô ik vovak hadêņ ñgôkba lôk ñgôk lôk athêņ ma ñgôk takatu ba eyabinj pik anêņ momañiniņ lôk ñgôk bomaņ takatu ba êmô leņ. Ma miņ alalô ik vovak hadêņ ñê pik ami.

13 Aêņ ba noba Wapômbêņ anêņ nômkama vovak sapêņ ek waklavôņ kambom êņ hayô, ma tem numiņ lôklokwaņ ba uņgwik vovak mavi endeba anêņ daņ ma tem numiņ denañ.

14 *Numiņ lôklokwaņ ba nobaloņ abô avanôņ loņ êtôm bokņgôp vovak atu ba ovak hayô hêk lemimmalim. Ma nobañgiņ kobom thêthôņ êtôm moko bôbôņiņ.

15 *Ma nôpôpêk am ek nonañ Wapômbêņ anêņ Abô Mavi takatu ba hêv labali. Udum aêņ, ma hatôm uik vemimkapô bokņgôp ek vovak.

16 Lôk nobaloņ unim ôêvhaviņ loņ êtôm moko ek uņgwik ñgôk kambom atu anêņ kôm lôk atum sapêņ vôkê.

17 *Ma noja bulubiņ atu ba Wapômbêņ hêv hadêņ môlô êtôm kuluņ thekthek. Lôk noja Lovak Mathenj anêņ biņ vovak, êņ ma Wapômbêņ anêņ Abô.

18 *Ma notenj mek ek nômkama lôkthô êtôm wak sapêņ esak Lovak Mathenj anêņ lôklokwaņ ba nonañ injik yani liņ ek nêm môlô sa. Lôk nômô lêlê ma notenj mek lôk lemimvidonj ek avômalô mathenj lôkthô.

19 *Ma notenj mek ek ya imbiņ ek Wapômbêņ nêm abô êndêņ ya ek yaņgik Abô Mavi anêņ auk loņ kapô thô ma miņ yakô ami.

20 *Lêk ma yahamô koladôņ hathak yahawa Wapômbêņ anêņ abôlêk ba yahanañ Abô Mavi êņ. Aêņ ba notenj mek ek yandum yenaņ ku dedaņ mavi ba yanaņ abô êņ bêņ ma miņ yakô ami.

Abô anêņ daņ lôk mek

21 *Tikikus tem enañ êndêņ môlô esak malêla takatu ba hapôm ya ek noyala nena yahamô aisê. Yani ma aiaņ anôņ te ba hadum Anyô Bêņ anêņ ku dedaņ mavi.

22 Ma yahêv yani ba hathôk ek êņê môlô ba enañ esak malêla takatu ba hapôm yêlô ek indum môlô lemimmavi.

23 Alalôaniņ Kamik Wapômbêņ lo Anyô Bêņ Yisu Kilisi nênem yôhok êndêņ môlô yenaņ aiaņ sapêņ ma nindum ek môlô lemimimbiņ am lôk unim ôêvhaviņ imbitak lôklokwaņ.

24 Wapômbêņ anêņ wapôm êmô imbiņ môlô lôk avômalô nômbêņ atu ba lemimhaviņ alalôaniņ Anyô Bêņ Yisu Kilisi êtôm wak nômbêņ intu sapêņ.

* 6:9: Lom 2:11; Kol 4:1 * 6:11: Lom 13:12; 2Ko 10:4 * 6:12: 1Pi 5:8-9 * 6:14: Ais 11:5; 59:17; 1Te 5:8 * 6:15: Lom 10:15 * 6:17: Hib 4:12 * 6:18: Luk 18:1; Kol 4:2; 1Te 5:17 * 6:19: Kol 4:3-4; 2Te 3:1 * 6:20: 2Ko 5:20; Plm 9 * 6:21: Ap 20:4; Kol 4:7-8; 2Ti 4:12

Kapya atu ba Pol hato hi Pilipai Abô môn

Pol bôk hanañ Wapômbên anên Abô Mavi hadên avômalô Pilipai (Ap 16:11-40). Ba intu ethak êv yani sa ek indum anên ku enañ Wapômbên anên abô bên emben loñ luvuluvu. Ma haveñ yam ma Pol hamô koladôn anên Lom. Ma avômalô êvhavij anên Pilipai elañô nena yani hamô koladôn ma êv yani sa hathak loñbô. Ba intu Pol hato kapya êntêk ek hanañ anên lamavi bên hadên i. Lôk hanañ hathak lêk yani aisê lôk hanañ ek embatho iniñ êvhavij loñ ek nimiñ lôklokwañ. Yani hanañ havij ek thêlô nesopa Yisu vanḡwam lôk nebalon auk doñtom. Ma hanañ nena Timoti lo Eaploditus ma nê mavi luvi. Ma hanañ lôklokwañ ek thêlô neyabin i esak kêdônwaga abôyañ.

Pilipai ma malak lôk athên bên ba hamô plovins Masedonia kapô.

Hato kapya êntêk hadên 61 AD la.

1 *Pol lo Timoti, yai ma Yisu Kilisi anên nê ku ba ato kapya êntêk hadên avômalô mathen takatu ba êvhavij Yisu Kilisi anên Pilipai lôk nê takatu ba eyabin i lôk nê takatu ba idum ku êv avômalô êvhavij sa.

2 Alalôaniñ Kamik Wapômbên lôk Anyô Bên Yisu Kilisi iniñ wapôm lôk labali êmô imbinj môlô.

Pol hên lamavi hadên Wapômbên

3 Wak nômbên intu ma yalenhabi môlô ba yahanañ yalenmavi hadên Wapômbên hathak môlô.

4-5 Sêbôk ba môlônim ôêvhavij hadên môn aleba lêk, ma môlô ovatho ya loñ hathak ku yanañ Abô Mavi bên ba intu yalenmavi ba yahatenj mek hathak môlô wak nômbên intu sapênj.

6 *Ma yahayala nena sêbôk ma Wapômbên hadum anên ku mavi ba hatak halôk môlô kapôlômim ma tem indum ku êñ endeba êyô Yisu Kilisi anên waklavôn ma tem injik ku êñ anên dañ siñ.

7 Yahamô koladôn mena yahamô yain ma yahêv Wapômbên anên Abô Mavi bulubij lôk yahik Abô Mavi êñ thô, ma môlô sapênj owa Wapômbên anên wapôm havij ya. Ba intu môlô ma hatôm yenañ avômalô vulij binj. Aênj ba yenañ auk atu ba yalenhabi hathak môlô ma thêthônj hatôm mek atu ba yahatenj ek môlô.

8 Ma Wapômbên hayala nena Yisu Kilisi lahiki bên anônj hathak môlô ma lêk yalenj hik ya hathak môlô bên anônj aênj iyom.

9 Yahatenj mek aêntêk nena môlônim lemimhavij indumbak ni ba ni ek noyala auk anônj ba nutitij mavi lo kambom

10 *ek noyala loñôndê atu ba mavi anônj ek Kilisi anênj waklavônj ma tem nômô mabunj anônj ek miñ êpôm môlônim kambom la ami.

11 Yisu da tem indum ba thêthônj injik anônj êmô môlô kapôlômim siñ ek avômalô nêgê ba nebam Wapômbên anênj athênj lôkmañginj.

Pol anênj malainj havatho Abô Mavi loñ

12 Aiyañ thêlô, yalenhavij môlô noyala katô nena malainj takatu ba hapôm ya intu hadum ba Wapômbên anên Abô Mavi habitak bênj hêk avômalô loñ êntêk malêvônj.

13 *Aênj ba nê vovak takatu ba eyabin anyô bênj mônj anênj unyak lôk avômalô takatu ba êmô loñ êntêk intu eyala nena etak ya halôk koladônj ek malê nena yahasopa Kilisi.

14 Ma Anyô Bên anênj avômalô êvhavij bênj anônj iminj lôklokwañ ek enañ Wapômbên anênj abô ma miñ êkô ami.

15 Avômalô doho lenjndañ hathak ya ba enañ Kilisi anênj abô ek nebam thêlôda ek nembak i vose ni lodôn lodôn. Ma doñtom avômalô vi enañ Kilisi anênj abô lôk lenjnmavi havij ya.

16 Thêlô eyala nena Wapômbên hatak ya ek yanêm anênj Abô Mavi bulubij ba intu yahamô koladônj. Aênj ba thêlô evatho yenañ ku loñ hathak lenjnhavij ya.

17 Ma avômalô ôdônj yañ enañ Yisu anênj abô ma doñtom ivunj iniñ auk nembak avômalô vose ni lodôn lodôn hêk kapôlônjinj.

* 1:1: Ap 16:12-40 * 1:6: 1Ko 1:8 * 1:10: 1Te 5:23 * 1:13: Ap 28:30

Yahamô koladôn ba intu thêlô eson nena tem nênem malain bêñ êndên ya.

18 Hatôm. Avômalô ivun inin auk ba ena abô hathak Kilisi mena ena abô avanôn, êñ ma nô m oyan. Ku bêñ hamôn ma ena abô hathak Kilisi. Ba intu yalenmavi anôn. Avanôn! Yalenmavi!

19 *Yahayala nena môlô oten mek ek ya ma Yisu Kilisi anên Lovak Mather tem nê m ya sa, aên ba tem injik ya thô lôk yanja bulubin.

20 Yahamô lôkmala mena yahama ma ya vovan ba yahêvhavin nena tem yamin êtôm anyô nê ek avômalô nêgê ya lôk nêmbô Kilisi êtôm sêbôk atu ba yahadum aleba lêk.

21 *Yahamô lôkmala, êñ ma yahamô havin Yisu. Ma yahama, êñ ma tem yamô mavi aên iyom.

22 Yahamô lôkmala, êñ ma tem yandav ku êñ anên anôn la. Ba intu yasopa lonôn dên yan sê? Injo.

23 *Aên ba auk ju êñ havôn ya. Yahamô havin Kilisi, êñ ma mavi anôn hamôn ek nômkama sapên ba intu yahapôn ek yana.

24 Ma donjom yahamô lôkmala, êñ ma mavi anôn ek môlô.

25 Aên ba yahayala katô nena tem yamô imbin môlô ma min yana ami ek môlô nundumbak ba lemimmavi esak unim ôêvhavin

26 ek môlô nômbôam esak Yisu Kilisi ek malê nena yahamô havin môlô hathak lonbô.

27 *Yenan auk bêñ donjom iyom nena môlô nô m batôn oyan êtôm nê esopa Yisu Kilisi anên Abô Mavi. Aên ba yahathôk mena yahamô daim ek môlô ma tem yandan nena môlô umin lôklokwan hathak kapôlômim donjom lôk uik vovak hathak dahôlômim donjom iyom ek nobatho Wapômbên anên Abô Mavi lon ek avômalô nênemimbin

28 lôk min oka hathak nê takatu ba êpôlik ek môlô ami. Êñ ma hik thô nena Wapômbên tem nê m môlô bulubin ma imbulin nê takên.

29 *Wapômbên hêv anên wapôm hadên môlô ba ôêvhavin. Ma hêv wapôm noja vovan esak Kilisi aên iyom. Ba intu malain takên lêk hapôm môlô.

30 Ma yada yahik vovak hathak malain aên iyom hatôm atu ba môlô ôyê lo olanô.

2

Avômalô êvhavin netauvin i

1 Aên ba nodanô. Kilisi havatho môlônim kapôlômim lon lôk lahavin môlô ba hêv thêvô hadên môlô. Ma môlô ô m havin Lovak Mather ma Wapômbên hêv kapô lôk lahiki hathak môlô.

2 Ba intu môlô sapên noja auk donjom iyom lôk lemimimbin am ma nô m kapôlômim donjom ek nundum ku donjom iyom ek yalenmavi êmbôlô yakapôlôn sin.

3 *Ma môlô tomtom notauvin am ba ôñgô anyô vi nena bêñ ek môlô. Ma min nundum palon ba nobam amda ami.

4 *Ma min lemimimbi môlôda iyom ami. Mi. Lemimimbin avômalô vi imbin.

Yisu Kilisi hatauvin i ma Wapômbên hêv yani lin

5 Ma môlô nobalon auk donjom atu ba Yisu Kilisi havalon aêntêk.

6-7 *Yanida ma Wapômbên ma donjom yani hatauvin i aleba yaôna lôk ba

hatôm ôpatu ba hamô alañ vubin ma habitak hatôm anyô pik. Ma min lahabi lôklokwan ek embalon anên lon atu ba êtôm Wapômbên ami.

8 *Avômalô êyê yani hatôm anyô anôn, ma hatauvin i ba hasopa Wapômbên anên abô aleba hama hathak a hatôm anyô kambom anôn.

9 *Ba intu Wapômbên hadô yani hamô vulin anôn ek nômkama sapên lôk hêv athên te atu ba hamôn ek athên lôkthô hadên yani

10 *ek avômalô takatu ba ê m leñ lo pik ma pik kapô lôkthô

* 1:19: 2Ko 1:11 * 1:21: Gal 2:20 * 1:23: 2Ko 5:8 * 1:27: Ep 4:1; 1Te 2:12 * 1:29: Ap 16:19-40 * 2:3: Gal 5:26 * 2:4: 1Ko 10:24 * 2:6-7: Jon 1:1-2,14; 17:5; 2Ko 8:9 * 2:8: Hib 5:8; 12:2 * 2:9: Ap 2:33; Ep 1:20-21; Hib 1:3-4 * 2:10: Lom 14:11

tem nedaŋô anêŋ athêŋ ma nedek
venjŋdôŋ lêlô êndêŋ yani.

- 11 *Ma thêlô sapêŋ tem nenaŋ ende
venjŋbôlêk nena, “Yisu Kilisi ma
Anyô Bêŋ”
ba lôkmanjŋ ni êndêŋ Kamik
Wapômbêŋ.

Namô êtôm pik anêŋ deda

12-13 Aêŋ ba yenaŋ aiyaŋ lôkma anôŋ
thêlô, mômô nôkô ba nodowaliŋ ba nundum
ku ek mômônim bulubiŋ ni êyô anêŋ daŋ.
Wapômbêŋ da hik mômô kapôlômim liŋ ba
hêv lôklokwaŋ hadêŋ mômô ek nundum ku
takatu ba yani lahaŋiŋ. Sêbôk ba yahamô
haviŋ mômô ma mômô osopa yenaŋ abô. Ma
lêk yahatak mômô ma nosopa yenaŋ abô
takêŋ dedaŋ mavi aêŋ iyom.

14 Ma nôm takatu ba mômô udum ma miŋ
kapôlômim diŋdiŋ lôk nôkôkam esak ami

15 *ek numbitak mabuŋ lôk anyôla miŋ
hatôm enaŋ mômô bêŋ ami. Ma tem mômô
nômô êtôm Wapômbêŋ anêŋ nali mavi êmô
avômalo lokbaŋ takatu ba idum kambom
lomaloma malêvôŋ êtôm vuliŋ hêv deda
hadêŋ leŋ.

16 *Ma mômô nobaloŋ abô lôkmala loŋ ek
waklavôŋ Kilisi hale halêm hathak loŋbô
ma tem yambôya esak mômô ek injik thô
nena lêk yenaŋ ku hik anôŋ ma miŋ yaha-
laŋviŋ oyaŋ ami.

17 Mômô ma avômalo ôêvhaviŋ ba ôêv
mômôda hatôm da hadêŋ Wapômbêŋ. Betha
ik ya vônô ma tem yambitak êtôm waiŋ atu
ba enjasô halôk da. Êŋ ma tem yambôya ba
yaleŋmavi imbiŋ mômô sapêŋ.

18 *Ma mômô aêŋ iyom tem nôbôam ba
lemimmavi imbiŋ ya.

Timoti lo Epaploditus

19 Anyô Bêŋ Yisu anêŋ lahaŋiŋ, êŋ ma
tem yanêm Timoti ba êsôk ek mômô kethêŋ.
Ma halehalêm ma tem enaŋ êndêŋ ya esak
mômô ek nêm thêvô êndêŋ ya.

20 Anyô late miŋ hamô haviŋ ya ba anêŋ
auk hatôm Timoti ami ma Timoti iyom.
Yani lahiki hathak mômô ba hadum ku lo-
maloma ek eyabiŋ mômô mavi anôŋ.

21 *Ma doŋtom avômalo vi ethak leŋiŋhiki
hathak iniŋ leŋiŋhaviŋ ma miŋ leŋhabi
hathak Yisu Kilisi anêŋ lahaŋiŋ ami.

22 Ma mômôda oyala nena Timoti bôk hik
yanida thô ba hêv ya sa hathak ku hanaŋ
Abô Mavi bêŋ hatôm amena hathak hêv
lambô sa.

23 Aêŋ ba yahêv yamaleŋ ek yangê nena
malê intu tem êpôm ya vêm ka yanêm yani
ba êsôk kethêŋ ek ênjê mômô.

24 Ma doŋtom yahêvhaviŋ nena yada tem
yasôk kethêŋ ek yangê mômô imbiŋ.

25-26 *Mômô bôk ôêv Epaploditus halêm
hadêŋ ya ek nêm ya sa. Yani hatôm yenaŋ
aiyaŋ atu ba yai adum ku vovak haviŋ
i. Ma doŋtom yani lamalaiŋ lôk lahiki
hathak mômô ek malê nena mômô bôk olaŋô
abô hathak yani hapôm lijiŋ. Ba intu tem
yanêm ôpêŋ imbiŋ ba êsôk ek mômô.

27 Avanôŋ, yani bôk hapôm lijiŋ ba
hadum ek ema, ma doŋtom Wapômbêŋ hêv
la ek yani. Ma miŋ hêv la ek yani iyom ami.
Mi. Hêv la ek ya haviŋ ek malê nena hadô
malaiŋ bêŋ anôŋ êpôm ya.

28 Aêŋ ba yahapôviŋ ek yanêm yani ba
êsôk ek mômô ôŋgô yani esak loŋbô ek
lemimmavi ma tem yakapôlôŋ êndôk biŋ.

29-30 Ba intu noja yani thô esak Anyô
Bêŋ anêŋ athêŋ lôk lemimmavi anôŋ. Yani
habobo ema esak Kilisi anêŋ ku ma miŋ
havalôŋ anêŋ lôkmala loŋ ami ek hêv ya sa
ek malê nena mômô ômô loŋ buyaŋ ba miŋ
hatôm ami. Aêŋ ba nônêm athêŋ bêŋ êndêŋ
ŋê takatu ba êtôm yani.

3

Yisu ma thêthôŋ anêŋ ôdôŋ

1 Aiyaŋ thêlô, yenaŋ abô lêk habobo êyô
anêŋ daŋ. Ma alalô ma Anyô Bêŋ anêŋ
avômalo ba intu yahananŋ nena lemim-
mavi. Yahato abô takêŋ hadêŋ mômô hathak
loŋbô ma miŋ yakapôlôŋ hagiap ami ek
yanêm mômô sa.

2 Mômô noyabiŋ am ek ŋê takatu ba idum
kambom hatôm avuŋ yatap ba engothe
anyô leŋviŋkupik mayaliv ek nimbitak êtôm
Wapômbêŋ anêŋ nali.

* 2:11: Lom 10:9 * 2:15: Dan 12:3 * 2:16: Plp 1:10; 1Te 2:19 * 2:18: Plp 3:1; 4:4 * 2:21: 2Ti 4:10 * 2:25-26:
Plp 4:18 * 3:3: Lom 2:29

3 *Alalô ma nê takatu ba Wapômbên anê Lovak Mathen hêv lôklokwan ek nanêm yen. Alalô ma nê takatu ba abôi hathak Yisu Kilisi iyom ma miñ aêvhavin leñvinkupik iniñ nômkama ami. Ba intu alalô ma hatôm nê takatu ba bôk angothe kupik anôn.

4 *Odanô, yahamôn ek nê takatu ba êbôi hathak nômkama leñvinkupik. Ba intu nômkama leñvinkupik hatôm nê alalô sa, êñ ma tem yada yamô mavi anôn.

5 *Wak bahen vi ba lahavulô ma engothe yenañ kupik. Ya ma anyô Israeël ba yahabitak anê Benjamin anê lukmuk. Yahanan abô Hiblu palapa hatôm wakatik lo wakamik. Ya ma Palisi te ba yahasopa Palisi iniñ abô majan mavi anôn.

6 *Ma ya vovan ek yasopa Wapômbên aleba yahabulin yanida anê avômalô êvhavin bên anôn. Ma ya anyô thêthôn anôn ba miñ yahabulin balabuñ la ami.

7 *Ma donjom yahayê nô mavi takên nena nô mavi oyan ek yahasopa Kilisi.

8 Avanôn! Yahayê nômkama mavimavi takatu ba hamô pik nena nô mavi oyan haviñ. Nôm mavi anê dôên ma yambitak yenañ Anyô Bêñ Yisu Kilisi anê anyô. Ba intu yahavôlin yadômin hadên nômkama pik mavi takên ba yahayê hatôm sinusik ek yanja Yisu Kilisi

9 *ba yamô imbiñ yani. Yahêvhavin Kilisi iyom ba intu Wapômbên hadum ba yahabitak anyô thêthôn. Ma miñ yada yenañ ku yahasopa balabuñ ba yahabitak anyô thêthôn ami.

10 *Yalenhavin yayala Kilisi avanôn lôk Wapômbên anê lôklokwan atu ba hadum ba Yisu haviyô hathak lonbô. Ma yalenhavin yanja anê malain lomaloma ek yama imbiñ yani

11 ek yapôm lonônê atu ba tem yambiyô esak lonbô ênjêk nâma.

Nadanvin lôklokwan

12 *Miñ noson nena lêk yahayala Kilisi katô anôn ba yenañ ku lêk hayô anê dan

* 3:4: 2Ko 11:21 * 3:5: Luk 1:59; Ap 23:6; 2Ko 11:22 * 3:6: Ap 8:3 * 3:7: Mat 13:44-46 * 3:9: Lom 3:21-22
 * 3:10: Lom 6:3-5; 8:17 * 3:12: 1Ti 6:12,19 * 3:14: 1Ko 9:24 * 3:15: 1Ko 2:6 * 3:17: 1Ko 4:16 * 3:19: Lom 16:18 * 3:20: Ep 2:6,19 * 3:21: 1Ko 15:28,42-53 * 4:1: 1Te 2:19-20

ami. Mi. Kilisi bôk havalon ya lon ba yahalanvin ek yambalon nômkama takatu ba Kilisi havalon lon ek nê êndên ya.

13 Aiyan thêlô, miñ yahavalon nômkama êñ ami denan. Aên ba yahapôvin ba yahathôn nômkama bô palin ma yahato yabahan ek yanja nômkama takatu ba hamô unlôv.

14 *Yahalanvin lôklokwan ek yayô unlôv ek yanja vuli atu ba Wapômbên tem endam ya ek yamô imbiñ yani êmô malak leñ wak nômbên intu sapên ek malê nena yahêvhavin Yisu Kilisi.

15 *Aên ba alalô vi ma nê talañ ba nabalon auk êñ lon. Ma donjom môlô doho owa auk yanja, êñ ma tem Wapômbên injik auk thêthôn thô êndên môlô.

16 Aên ba alalô nasopa auk takatu ba bôk avalon yôv. Êñ ma nômbên.

17 *Aiyan thêlô, môlô kapôlômim donjom ba nosopa yaven gwam. Ma avômalô vi atu ba esopa yêlô veningwam, nutitin nê takên iniñ bôk lo lon ba nosopa.

18 Bôk yahanan lôbôlôn ma lêk yahanan hathak lonbô lôk yamalen thok nena avômalô bên anôn lêk ik vovak hathak Kilisi anê a.

19 *Thêlônin Anyô Bêñ ma thethajak. Thêlô ethak idum kambom lomaloma takatu ba hêv mama, ma donjom êbôi hathak. Ma thêlô ethak leñinhabi nômkama pik iyom. Ku takên anê anôn tem imbulin i.

20 *Ma donjom alalôanin malak ôdôn ma hamô malak leñ ba intu alalô ayabin ek Anyô Bêñ Yisu Kilisi endelêm ek nê alalô bulubin.

21 *Ôpên tem enja anê lôklokwan ek injik alalôanin kupik pulusikna liliñ ba nambitak êtôm yanida anê kupik lôkmangin. Hathak lôklokwan êñ ma yani tem êndô nômkama sapên êmô yani vibiñ.

4

1 *Aên ba yenañ aiyan lôkma anôn, nosopa yenañ abô takên ba numin lôklokwan esak Anyô Bêñ anê athên. Môlô ma hatôm yenañ kulun kêkêlô atu ba

yahawa hatôm ku anêñ vuli. Ba yahêk lêlê ek yangê mólô yenañ avômalô takatu ba yalenmavi hathak.

Pol hik loñôndê auk mavi thô

² Yuodia lo Sintike, mamu ma avi ôêvhaviñ Anyô Bêñ. Ba intu yahanañ hik mamu liñ nena notak auk ôkôkam ma nobaloñ kapôlônim donjom iyom.

³ *Aêñ ba yenañ aiyañ atu ba humiñ lôklokwañ hathak ku êntêk êñ haviñ ya, yahanañ hadêñ o nena nê avî ju êntêk êñ sa. Thai ethak idum ku lôklokwañ haviñ ya ek enañ Abô Mavi haviñ Klemen lôk yenañ nê ku vi atu ba yêlô adum ku haviñ i. Nê takêñ iniñ athêñ hêk kapya lôkmala.

⁴ Mólô ma Anyô Bêñ anêñ avômalô ba lemimmavi wak nômbêñ intu sapêñ. Aêñ ba yanañ esak loñbô nena lemimmavi.

⁵ *Yalenhaviñ avômalô lôkthô nêgê mólô nena avômalô ômô malinyaô. Anyô Bêñ anêñ endelêm lêk habobo.

⁶ *Ma wak nômbêñ intu noten mek ba nonañ lemimmavi êndêñ Wapômbêñ lôk nonañ injik yani liñ esak mólônim lemimhaviñ. Ma miñ kapôlônim daluk ami.

⁷ *Mólô ma avômalô ôêvhaviñ Yisu Kilisi ba intu Wapômbêñ anêñ labali atu ba hayô siñ ba halelope tem eyabiñ mólônim auk lôk kapôlônim.

⁸ Aiyañ thêlô, yenañ abô lêk habobo anêñ dan. Aêñ ba nobaloñ kobom takêntêk êñ loñ. Kobom avanôñ lôk nômô batôñ oyañ ma nômô thêthôñ lôk nômô mabuñ lôk bôk lo loñ nundum avômalô kapôlôniñ mavi esak lôk malemimkilik esak nosopa auk mavi. Kobom takêntêk intu hadum ba avômalô sapêñ êyê nena mavi ba leniñmavi anôñ.

⁹ *Nôm takatu ba yahik thô lôk yahanañ ba mólô olañô lôk ôyê yahadum intu nosopa. Ma Wapômbêñ anyô yôhok anêñ ôdôñ da tem êmô imbiñ mólô.

Pol hêv lamavi hadêñ avômalô Pilipai

¹⁰ Yalenmavi anôñ hathak Anyô Bêñ. Lêk ma mólôda uik unim auk liñ ba ôêv ya sa. Yahayala nena sêbôk ma mólô lemimhabi

ya, ma donjom loñôndê atu ba nônêm ya sa ma mi.

¹¹ Malêla takatu ba hapôm ya, êñ ma yalenmavi iyom. Auk êñ intu yahayala ba miñ nosoñ nena ya nômkama mi ba intu yahanañ abô êntêk ami.

¹² Ya anyô lôkmañgiñ mena ya anyô thavuthiñ, yalenviyak mena yahama kisi, ya anyô nômkama bêñ mena ya anyô nômkama mi, auk takêñ bôk hapôm ya lôbôlôñ ba yahayala katô anôñ ba intu miñ nômbêñ ami.

¹³ *Kilisi anêñ lôklokwañ iyom intu havalon ya loñ ba hêv malaiñ takêntêk vé hêk ya.

¹⁴ Ma donjom malaiñ takatu ba hapôm ya ma mólô lêk udum kobom mavi ba lemimhikam hathak ya ba ôêv ya sa.

¹⁵ *Yalenhabi môñ anôñ sêbôk atu ba yahanañ Abô Mavi bêñ hadêñ mólô avômalô Pilipai. Vêm ma yahatak mólônim plovins Masedonia ba yaha ma mólô Pilipai iyom ôêv da ek hêv ya sa ma nê êvhaviñ ôdôñ yañ miñ idum aêñ ami. Mólôda intu oyala ku êñ.

¹⁶ Ma yahamô Tesalonaika ma mólô ôêv ya sa vêm ma mólô ôêv ya sa hathak loñbô.

¹⁷ Ma donjom miñ yamalenkilik hathak mólônim da lomaloma ami. Mi. Yamalenkilik hathak ku atu ba halumbak ba hadum Wapômbêñ lamavi anôñ hadêñ mólô.

¹⁸ Mólônim da takatu ba Eaploditus hêv hadêñ ya ma lêk hayô abôlêk siñ ba halelope ba intu miñ lemimmalaiñ ami. Da takêñ ma hatôm da ôv mavi ba Wapômbêñ hawa lôk lamavi.

¹⁹ Ma yenañ Wapômbêñ tem eyabiñ mólô esak anêñ lôkmañgiñ atu ba hamô Yisu Kilisi kapô.

²⁰ Aêñ ba nanêm alalôaniñ Kamik Wapômbêñ anêñ athêñ lôkmañgiñ esak lenj êtôm wak nômbêñ intu sapêñ. Avanôñ.

Pol hanañ wاكلêvôñ hadêñ avômalô Pilipai

²¹ Nônêm yalenmavi êndêñ avômalô mathenj lôkthô esak Yisu Kilisi anêñ athêñ. Ma nê êvhaviñ takatu ba êmô haviñ ya êv iniñ leniñmavi hadêñ mólô haviñ.

* 4:3: Luk 10:20

* 4:5: Hib 10:25; Jem 5:8-9

* 4:6: Mat 6:25-34; Kol 4:2

* 4:7: Ais 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15

* 4:9: Lom 16:20

* 4:13: 2Ko 12:10

* 4:15: 2Ko 11:9

²² Avômalô mathen lôkthô êv iniñ leñiñmavi hadêñ mólô. Ma ñê takatu ba idum ku hamô Sisa anêñ unyak êpôviñ ek nêñem leñiñmavi êndêñ mólô imbiñ.

²³ Anyô Bêñ Yisu Kilisi anêñ wapôm eyabiñ mólô dahôlômim.

Kapya atu ba Pol hato hi Kolosi Abô môn

Pol hato kapya êntêk hadêḅ avômalô êvhaviḅ anêḅ Kolosi. Pol miḅ bôk hi Kolosi ami. Ma donḅtom Eaplas bôk hamô Epesus ba hanaḅ Pol anêḅ abô ba hêvhaviḅ. Êḅ ma hawa Abô Mavi êḅ ba hi hanaḅ bêḅ hadêḅ avômalô Kolosi.

Kêdôḅwaga abôyaḅ êv auk lokbaḅ hadêḅ avômalô êvhaviḅ anêḅ Kolosi. Ba intu Pol hato ek epesaḅ iniḅ auk lôk embatho iniḅ êvhaviḅ loḅ.

Hamô koladôḅ ma hato kapya êntêk hadêḅ 60 AD la.

Pol hanaḅ anêḅ lamavi

¹ Ya Pol, Yisu Kilisi anêḅ aposel hathak Wapômbêḅ da anêḅ lahaviḅ lôk alalôaniḅ aiyaḅ Timoti, yai ato kapya êntêk

² hadêḅ avômalô matheḅ takatu ba êmô majaḅ anêḅ Kolosi. Môlô ma yêlôaniḅ aiyaḅ takatu ba ômô haviḅ Kilisi.

Alalôaniḅ Kamik Wapômbêḅ anêḅ wapôm lôk labali êmô imbiḅ môlô.

Mek leḅḅmavi hathak avômalô Kolosi

³ *Yêlô ateaḅ mek ma athak anaḅ leḅḅmavi wak nômbêḅ intu hathak môlô hadêḅ Wapômbêḅ, alalôaniḅ Anyô Bêḅ Yisu Kilisi anêḅ Lambô

⁴⁻⁵ *ek malê nena bôk alaḅô nena môlô ôêv malemim ek nôḅ mavi takatu ba Wapômbêḅ bôk hapôpêk yôv ek môlô hêk malak leḅ. Môlô bôk olaḅô abô hathak nôḅ mavi takêḅ yôv halôk Wapômbêḅ anêḅ Abô Mavi atu ba avanôḅ. Aêḅ ba yêlô alaḅô nena môlô ôêvhaviḅ Yisu Kilisi lôklokwaḅ ba lemimhaviḅ avômalô matheḅ lôkthô.

⁶ Abô Mavi êḅ bôk halêm ek môlô ma lêk hik anôḅ ba hêv liḅsiḅ haveḅ pik lôkthô. Hatôm atu ba bôk hadum hadêḅ môlô hadêḅ wak atu ba olaḅô lôk oyala abô avanôḅ hathak Wapômbêḅ anêḅ wapôm aleba lêk.

⁷ *Eaplas bôk hadôḅ môlô hathak abô êḅ yôv. Yani ma yêlôaniḅ aiyaḅ ba hadum ku haviḅ yêlô ma yêlô leḅḅhaviḅ yani. Yani ma Kilisi anêḅ anyô ku majaḅ te ek hêv môlô sa.

⁸ Ma bôk hanaḅ hadêḅ yêlô hathak môlônim lemimhaviḅ takatu ba Lovak Matheḅ hêv.

⁹ *Waklavôḅ abô êḅ hayô ek yêlô ma miḅ atak mek ek môlô ami. Ma athak ateaḅ mek ek Wapômbêḅ anêḅ Lovak Matheḅ nêḅ auk lomaloma êndêḅ môlô ek noyala Wapômbêḅ anêḅ lahaviḅ katô.

¹⁰ Yêlô ateaḅ mek êḅ ek môlô nôḅmô êtôm Anyô Bêḅ anêḅ lahaviḅ ek indum yani lamavi esak nômbêḅ atu ba môlô udum. Êḅ ma tem unim ku mavi lomaloma injik anôḅ lôk auk hathak Wapômbêḅ tem indumbak bêḅ.

¹¹ *Ma embatho môlô loḅ esak lôklokwaḅ lôkthô atu ba halêm anêḅ yanida anêḅ lôklokwaḅ lôkmaḅḅiḅ ek malaiḅ la hapôm môlô, ma numiḅ lôklokwaḅ lôk nôḅmô maliḅyaô.

¹² *Ma nômbôam ba nôḅnêḅ lemimmavi êndêḅ Kamikbêḅ. Yani hêv athêḅ hadêḅ môlô ek noja unim sam imbiḅ avômalô matheḅ takatu ba êmô anêḅ loḅ deda.

¹³ *Yani hawa alalô vê hêk momaḅiniḅ anêḅ lôklokwaḅ ba hadô alalô hamô Namalô anêḅ loḅ lôkliḅyak kapô. Yani lahaviḅ Namalô êḅ ba

¹⁴ *Namalô êḅ iyom intu hêv alalôaniḅ kambom vê ba halate alalô hale yaiḅ.

Kilisi hamô nôḅkama lôkthô vuliḅ

¹⁵ *Kilisi hawa Wapômbêḅ atu ba anyôla miḅ hatôm êḅḅê ami anêḅ dahô. Yani ma Wapômbêḅ nakaduḅ môḅ ba hamô vuliḅ ek nôḅkama lôkthô atu ba Wapômbêḅ hapesaḅ.

¹⁶ Hathak Kilisi ma Wapômbêḅ hapesaḅ nôḅkama lôkthô anêḅ leḅ lo pik, vi ma hatôm nagê ma vi ma miḅ hatôm nagê ami hatôm aḅela lôk iniḅ avaka ma iniḅ ḅêḅbêḅ lôk lôklokwaḅ takatu ba hêk kapô. Hapesaḅ nôḅkama lôkthô hathak Kilisi ek nêḅ athêḅ bêḅ êndêḅ yani.

* **1:3:** Ep 1:15-16 * **1:4-5:** Ep 1:15; 1Pi 1:4 * **1:7:** Kol 4:12; Plm 23 * **1:9:** Ep 1:16-17 * **1:11:** Ep 1:19; 3:16
* **1:12:** Ep 1:11,18 * **1:13:** Luk 22:53; Ep 2:2 * **1:14:** Ep 1:7 * **1:15:** Jon 1:18; 2Ko 4:4

17 *Kilisi hamô hamôn vêm ka nômkama lôkthô habitak. Ma havalonj nômkama lôkthô lonj ba intu êmô tinj.

18 *Yani bôk hadum ba avômalô ôdônj êvhavij lôkthô ibitak ba intu hamô hatôm avômalô êvhavij lôkthô inj wakadôk. Ma thêlô ma yani linjupik. Yani ma anyô mônj atu ba haviyô anêj nama ek avômalô nama lôkthô ba intu hamô vulij ek nômkama lôkthô.

19 *Wapômbêj lamavi ek anêj auk lôkmala lôkthô hamô Namalô kapô.

20 *Hathak Kilisi Wapômbêj hapôpêk lonjondê ek etauvij nômkama sapêj anêj lej lo pik ek nêmo labali imbij yani. Hadum nôm êj hathak Kilisi anêj thalalenj atu ba hanjasô hathak a.

21 *Sêbôk ma môlô ômô daimbô ek Wapômbêj. Ba udum kambom lomaloma ba intu unim auk hapôlik hathak yani.

22 *Ma donjom lêk hathak Kilisi anêj nama linjupik, hatauvij môlô ek nômo labali imbij yani lôk mathen ma mabunj lôk kambom mi ênjêk yani ma.

23 Aêj ba nobalonj unim ôêvhavij lonj ba numij lôklokwanj ek minj nupu ami. Ma nônem malemim ek nôm mavi takatu ba Abô Mavi hik thô ma minj notak ami, êj ma tem nôpôm mek mavi takêj. Môlô bôk olanô Abô Mavi êj yôv. Ma bôk enanj bêj hadêj avômalô pik luvuluvu. Ya Pol intu, Abô Mavi êj anêj anyô ku.

Pol hêv avômalô mathen sa

24 Ma lêk yalenj mavi hathak vovanj takatu ba hapôm ya ek nêmo môlô sa. Kilisi bôk hawa vovanj vi, aêj ba anêj avômalô êvhavij tem neja vovanj êj vi imbij. Thêlô ma yani linjupik ma vovanj êntêk ba yahawa hêv Kilisi anêj linjupik sa ek vovanj sapêj atu ba Kilisi hawa ni êyô anêj danj.

25 *Wapômbêj hêv ku hadêj ya ba yahabitak avômalô êvhavij inj anyô ku ek yananj anêj abô lôkthô bêj êndêj môlô avômalô lonj buyanj.

26 *Abô êj ma abô lôk kup ba bôk havunj hêk lonj kapô ek avômalô bôsêbôk bôlada

halêm ba halêm. Ma donjom lêk hik thô halêm yainj ek anêj avômalô mathenj.

27 Wapômbêj lahavij thêlô neyala abô lôk kup êj. Ma abô lôk kup êj ma abô lôkmanj anêj atu ba habitak ek nêmo môlô avômalô lonj buyanj sa hatôm hêv avômalô Israel sa. Ma abô lôk kup êj ma aêntêk. Kilisi hamô môlô nê lonj buyanj kapô ba intu ôêv malemim ek nômo Kilisi anêj lôkmanj kapô.

28 Aêj ba intu yêlô ananj Kilisi bêj hadêj avômalô sapêj. Yêlô adônj lôk ananj abô lôklokwanj hathak auk mavi sapêj ek thêlô lôkthô nimbitak nê mabunj anêj imbij Kilisi ek ini nêmo Wapômbêj ma.

29 *Ba intu yahadum ku bêj lôk vovanik hathak Kilisi anêj lôklokwanj atu ba hadum ku bêj hamô yakapôlônj.

2

1 Yalenj havij môlô noyala nena yahadum ku lôk vovanik bêj ek môlô lôk avômalô Laodisia lôk avômalô êvhavij lôkthô atu ba minj bôk êyê ya ami.

2 Yahadum ku êj ek yambatho môlô lôkthô kapôlômim lonj ek nosak donjom lôk lemimbij am ek noja auk lôkmanj sapêj ek noyala Wapômbêj anêj auk atu ba havunj katô. Auk êj ma Kilisi da.

3 *Ma auk lôkmanj lôk auk bêj sapêj havunj hamô yani kapô hatôm payenj mavi ek nêmo alalô sa.

4 *Yahananj abô takêj ek anyôla minj êmbôv môlônim auk esak abô lêlêyanj mavi la ba esau môlô ami.

5 *Minj yahamô havij môlô ami, ma donjom yadahôlônj hamô havij môlô. Ma yahayê môlô ômô thêthônj mavi ba ôêvhavij Kilisi lôklokwanj ba intu yalenj mavi anêj.

Lôkmala lukmuk

6 Bôk owa Yisu Kilisi hatôm unim Anyô Bêj yôv. Ba intu nômo imbij yani aêj iyom.

7 *Numij lôklokwanj êtôm alokwanj lôk ngalôk ma nodav unim ôêvhavij êyômô yani ek unim ôêvhavij imbitak lôklokwanj êtôm atu ba bôk êdônj môlô. Ma nônem

* 1:17: Jon 1:1; 8:58 * 1:18: Ap 26:23; Ep 1:22-23; ALK 1:5 * 1:19: Kol 2:9 * 1:20: Ep 1:10 * 1:21: Lom 5:10; Ep 2:12 * 1:22: Lom 5:10; Ep 5:27 * 1:25: Ep 3:2,7-8 * 1:26: Lom 16:25-26; Ep 3:5,9 * 1:29: Ep 3:7,20; Plp 4:13 * 2:3: 1Ko 1:24,30 * 2:4: Lom 16:18 * 2:5: 1Ko 5:3 * 2:7: Ep 3:17

lemimmavi êndêḡ Wapômbêḡ êtôm ḡaḡ hasôv halôk bôḡ.

8 Noyabiḡ am dedauḡ mavi ek avômalô vi miḡ nesau môlô esak auk pik lôk abô takatu ba hayovak oyaḡ ami. Ôêvhaviḡ iniḡ abô ma hatôm etak o halôk kola kapô. Thêlô ewa auk takêḡ halêm anêḡ auk bô lôk ḡḡok takatu ba eyabiḡ pik ma miḡ Kilisi ami

9 *ek malê nena Wapômbêḡ anêḡ auk lôkmala sapêḡ hamô Kilisi liḡkupik kapô.

10 *Yani hamô vuliḡ ek lôklokwaḡ lôk athêḡ bêḡ lôkthô. Môlô ômô haviḡ yani ba intu Wapômbêḡ hêv anêḡ lôkmala hadêḡ môlô ba lôkmala êḡ intu haḡgasô hayô môlô vôv.

11 *Ma tabô eḡgothe kupik hik anôḡ hamiḡ môlô takatu ba ôêvhaviḡ Kilisi. Miḡ eḡgothe kupik hathak baheḡiḡ ami. Mi, Kilisi da hadum ku hêk môlô kapôlômim ba hadabêḡ môlônim kapôlômim bô vê.

12 *Ba uthik ḡaḡ ma Wapômbêḡ halav môlô haviḡ Kilisi. Ma hathak unim ôêvhaviḡ Wapômbêḡ anêḡ lôklokwaḡ atu ba hik Kilisi liḡ ma hik môlô liḡ haviḡ.

13 *Sêbôk atu ba Kilisi miḡ haḡgothe kapôlômim bô vê ami denaḡ, ma kapôlômim bô êḡ havalonḡ môlô lonḡ ba udum kambom lomaloma lôk ômô hatôm ḡê ḡama. Êḡ ma Wapômbêḡ hêv unim kambom sapêḡ vê ba hadum ba ômô lôkmala haviḡ Kilisi.

14 *Sêbôk ma alalô leḡḡiḡôndôḡ kôthôḡ ba abuliḡ abô balabuḡ ba intu tem inḡik i liliḡ ba nêḡ vovaḡ êndêḡ alalô. Ma doḡtom Wapômbêḡ hamiḡ abô balabuḡ anêḡ vovaḡ takêḡ lonḡ siḡ ba hik lonḡ hathak a haviḡ Kilisi.

15 Ma hathak Kilisi anêḡ ḡama hathak a, ma Wapômbêḡ hamô ḡḡok bêḡbêḡ lôk ḡḡok lôk athêḡ lu ba hêv iniḡ nômkama vovak vê. Vêḡ ma halom thêlô ba hi hadô hamiḡ avômalô maleḡiḡ ma hêv mama bêḡ hadêḡ thêlô.

Abô hathak ḡê pik iniḡ balabuḡ

* 2:9: Jon 1:14,16 * 2:10: Ep 1:21-22 * 2:11: Lom 2:29 * 2:12: Lom 6:4 * 2:13: Ep 2:1,4-5 * 2:14: Ep 2:14-16; 1Pi 2:24 * 2:16: Lom 14:1-13 * 2:16: 'Sabat' ma abô Hiblu ma anêḡ ôdôḡ nena, 'Waklavôḡ neja lovak.'
* 2:17: Hib 8:5 * 2:19: Ep 2:21; 4:16 * 2:20: Gal 4:3,9; 1Ti 4:3 * 2:22: Mat 15:9 * 3:1: Mak 12:36; 16:19; Ep 1:20

16 *Aêḡ ba ḡê doho etatale môlô hathak nôḡ takatu ba oyaḡ lo unum ma waklavôḡ ôêv yeḡ lo waklavôḡ ayôḡ lukmuk ma waklavôḡ Sabat, êḡ ma miḡ nodanô iniḡ abô ami.*

17 *Nôm takêḡ lôkthô ma yaôna ma hatôm dahô atu ba halêm hamôḡ ek alalô nagê vêḡmam ka miḡ nôḡ anôḡ embeḡ yam. Ma nôḡ anôḡ êḡ ma Kilisi da.

18 Avômalô doho esopa iniḡ auk bô ba ebam i oyaḡ hathak iniḡ kobom êv yeḡ. Thêlô enaḡ nena thêlô etauviḡ i ba esopa iniḡ niaviḡ takatu ba êyê ba intu êv yeḡ hathak aḡela. Miḡ notak i ek netatale môlô ba nêḡnêḡ unim vuli mavi vê ami.

19 *ḡê êḡ miḡ evalonḡ Kilisi atu ba hatôm leḡviḡkupik anêḡ wakadôk lonḡ ami. Leḡviḡkupik êḡ ma ḡê êvhaviḡ Kilisi. Ma hathak hayabiḡ leḡviḡkupik êḡ lôkthô dedauḡ mavi ek nimbitak lôklokwaḡ ba nedahaliḡ i mavi ma nindumbak esak lôklokwaḡ atu ba Wapômbêḡ hêv.

20 *Môlô bôk oma yôv haviḡ Kilisi ba intu ḡḡok takatu ba eyabiḡ pik êntêk ma miḡ eyabiḡ môlô ami. Ma osopa pik anêḡ balabuḡ hatôm pik hayabiḡ môlô denaḡ eka?

21 Pik anêḡ balabuḡ hanaḡ nena, "Miḡ ombalonḡ ami! Miḡ nonḡwaḡ ami! Miḡ ôsôm ami!"

22 *Balabuḡ takêḡ halêm anêḡ avômalô pik iniḡ auk lôk iniḡ abô takatu ba êdôḡ ba enaḡ hathak nôḡ takatu ba aḡ lo anum iyom vêḡ ma mi.

23 ḡê takatu ba êdôḡ balabuḡ takêḡ esonḡ nena balabuḡ êḡ ma auk mavi ek nêḡ avômalô sa ek nêḡnêḡ yeḡ lôk nêḡnêḡ vovaḡ êndêḡ leḡviḡkupik ek indum Wapômbêḡ lamavi. Ma doḡtom mi, balabuḡ takêḡ miḡ hatôm nêḡ avômalô sa ek netak iniḡ thethaḡak ami.

3

Alalô aviyô ba awa lôkmala haviḡ Kilisi

1 *Aêḡ ba Wapômbêḡ bôk hik môlô liḡ haviḡ Kilisi ba ômô lôkmala. Ma lêk Kilisi

hamô Wapômbêḅ baḅ vianôḅ hamô malak leḅ. Ba intu nôḅô lêlê esak nôḅkama malak leḅ iyom.

² *Ma nôḅêm auk esak nôḅkama vuliḅ, ma miḅ nôḅkama pik ami.

³ Môlô bôk oma yôv ba unim lôḅmala hakopak hamô haviḅ Kilisi atu ba hada-haliḅ haviḅ Wapômbêḅ.

⁴ Kilisi ma môlônim lôḅmala ba anêḅ waklavôḅ endelêm ma tem nôlêm yaiḅ imbiḅ yani lôk anêḅ lôkmaḅḅiḅ.

⁵ *Aêḅ ba uḅḅwik kambom pik sapêḅ atu ba hamô môlô kapôlômim vônô: sek waliliḅ lôk auk lôḅḅôlôḅ ma thethaḅak lôk leḅḅihaviḅ kambom lôk maleniḅkilik hathak nôḅkama. Maleniḅkilik ma hatôm êv yeḅ hathak ḅḅôk.

⁶ Avômalô leḅôndôḅ kôtôḅ intu ethak idum nôḅ takêḅ ba intu tem nêpôm Wapômbêḅ anêḅ lamaniḅ.

⁷ Sêbôk ma môlô ôḅô aêḅ ba osopa loḅôndê kambom takêḅtêk haviḅ.

⁸ *Ma doḅtom lêk ma notak kambom sapêḅ atu ba hamiḅ môlô kapôlômim aêḅtêk: lemimmaniḅ lôk lemimḅaḅa ma kapôlômim kambom lôk onaḅ abôma hathak avômalô vi lôk onaḅ abô kambom.

⁹ *Môlô bôk otak kapôlômim bô lôk anêḅ kambom lomaloma yôv. Ba intu miḅ nonaḅ abôyaḅ êḅḅêḅ môlôviyaḅ ami.

¹⁰ *Ma lêk owa kapôlômim lukmuk. Ma wak nôḅbêḅ intu ma Wapômbêḅ atu ba hapesaḅ kapôlômim lukmuk êḅ hadum ek imbitak êḅôm yanida anêḅ dahô ek noyala yani mavi anôḅ.

¹¹ *Ba intu avômalô takatu ba bôk ewa kapôlôḅiḅ lukmuk yôv, lôkthô ma êḅôm doḅtom iyom. Avômalô Israeḅ lôk avômalô loḅ buyaḅ, ma vi atu ba eḅḅothe kupik lôk vi atu ba miḅ eḅḅothe ami, ma vi atu ba ḅê kamuḅ lôk vi atu ba alonaḅ anôḅ, ma vi atu ba êḅô alaḅsi vibiḅ lôk vi atu ba idum ida iniḅ ku, lôkthô êḅôm doḅtom iyom. Kilisi intu bêḅ ek nôḅbêḅ takêḅ lôkthô ba hamô haviḅ alalô sapêḅ.

* **3:2:** Mat 6:33

* **3:5:** Lom 6:6,11; Ep 4:19; 5:3-6

* **3:8:** Ep 4:25-29; 5:4

* **3:9:** Ep 4:22,25

* **3:10:** Ep 4:24

* **3:11:** Gal 3:28

* **3:12:** 1Pi 2:9

* **3:13:** Ep 4:2,32

* **3:14:** Lom 13:8-10

* **3:15:** 1Ko 12:27; Ep 4:4; Plp 4:7

* **3:16:** Ep 5:19

* **3:17:** 1Ko 10:31; Ep 5:20

* **3:18:** Ep 5:22

* **3:19:** Ep 5:25

* **3:20:** Ep 6:1

* **3:21:** Ep 6:4

¹² *Wapômbêḅ lahaviḅ môlô ba bôk habi baḅ hayô hêk môlô ek numbitak anêḅ avômalô matheḅ. Ba intu numbuliv am siḅ esak kobom leḅḅihiki hatôm vovaḅ haliḅ anyô lôk nundum mavi êḅḅêḅ anyô yaḅ ma notauviḅ am ba nôḅô labalina lôk maliniyaô.

¹³ *Ma anyô te hawa auk lokbaḅ hathak yaḅ ma embaloḅ kapô loḅ. Ma maleḅ thêlêv hathak anyô yaḅ ma otak anêḅ kapôlôm kambom êḅ. Anyô Bêḅ bôk hêv anêḅ kambom vê yôv, ba intu undum aêḅ iyom.

¹⁴ *Ma ôkôk leḅḅihaviḅ êyôḅḅêk nôḅ takêḅ vôv. Leḅḅihaviḅ havalôḅ lôkthô loḅ majaḅ anôḅ.

¹⁵ *Môlô lôkthô bôk othak doḅtom ba ubitak Kilisi anêḅ liḅkupik doḅtom ba halam môlô ek nôḅô yôhôk imbiḅam. Ba intu notak Kilisi anêḅ yôhôk ek eyabiḅ môlô kapôlômim. Ma nôḅêm lemimmavi êḅḅêḅ Wapômbêḅ wak nôḅbêḅ intu sapêḅ.

¹⁶ *Nôḅbôlô Kilisi anêḅ abô êḅô kapôlômim siḅ ek nôḅḅôḅ lôk uḅḅwik auk mavi sapêḅ thô imbiḅ am. Nôḅêm yeḅ atu ba hêk Wapômbêḅ anêḅ kapy a yeḅ lôk yeḅ matheḅ lôk yeḅ atu ba Lovak Matheḅ hêv ek nôḅêm lemimmavi êḅḅêḅ Wapômbêḅ êḅḅôk kapôlômim.

¹⁷ *Nôḅkama lôkthô atu ba môlô udum ba onaḅ ma nundum lôkthô esak Anyô Bêḅ Yisu Kilisi anêḅ athêḅ. Ma hathak yani ma nôḅêm lemimmavi êḅḅêḅ Kamik Wapômbêḅ.

Pol anêḅ abô hadêḅ ḅê matheḅ lodôḅlodôḅ

¹⁸ *Môlô avi lôk anyô, nôḅô unim anyô vibiḅ. Êḅ ma mavi ek avi atu ba hasopa Anyô Bêḅ.

¹⁹ *Ma môlô anyô, lemimimbiḅ vônimi ma miḅ nosaḅ i ami.

²⁰ *Ma môlô avômena, nôwê lemami lo lemtami iniḅ abô sapêḅ vibiḅ. Nôḅ êḅ hadum Anyô Bêḅ lamavi.

21 *Ma môlô lami miñ nosañ i kakapuk ami, êñ ma tem undum nalumi maleñiñ tiyamtiyam.

Pol anêñ abô hanañ hadêñ nê ku lôk anêñ alañsi

22 *Ma môlô vi atu ba lôk alañsi, nôwê unim alañ iniñ abô sapêñ vibiñ. Ma unim alañ hamô mena mi la, ma nundum iniñ ku dedauñ mavi. Ma miñ nundum unim ku mavi êndêñ wak takatu ba yani hamô ek nêñ lamavi êndêñ yani iyom ami. Mi, nôkô ek Anyô Bêñ ba nundum unim ku sapêñ lôk kapôlômim.

23 Ba intu ku alêla takatu ba udum ma nundum lôk kapôlômim êtôm udum Anyô Bêñ anêñ ku ma miñ nê pik iniñ ami.

24 Êñ ma oyala nena ku takatu ba udum ek unim anyô bêñ, êñ ma Anyô Bêñ Kilisi anêñ ku ba lemimimbi nena tem injik ku anêñ vuli sam êndêñ môlô.

25 *Ma donjom opalêla takatu ba idum kambom ma tem neja kambom êñ anêñ vuli viyañ. Wapômbêñ hathak hadum aêñ hadêñ avômalô lôkthô ba miñ lahabi iniñ athêñ ami.

4

1 *Ma môlô alañsi takatu ba unim nê ku êmô, noyala nena unim Anyô Bêñ donjom aêñ iyom hamô malak leñ. Ba intu nundum kobom thêthôñ lôk mavi êndêñ i.

Pol hapôviñ thêlô ek neteñ mek

2 *Môlô nôñêm lêlê ba noteñ mek lemimvidonñ lôk nôñêm lemimmavi êndêñ Wapômbêñ.

3 *Ma noteñ mek ek yêlô imbiñ ek Wapômbêñ nêñ balañ vê ek yêlô nanañ anêñ abô hathak Kilisi atu ba havuñi êlêm yaiñ. Abô êñ intu lêk yahamô koladônñ hathak.

4 Ba intu noteñ mek ek yanañ abô êñ ni yaiñ êtôm Wapômbêñ anêñ lahaviñ ek avômalô sapêñ neyala.

5 *Ômô havinñ nê takatu ba miñ êvhavinñ ami, ma nombeñ lôk auk mavi wak nômbêñ

intu ma nômbôlêm loñôndê atu ba nuñgwik Kilisi thô êndêñ i.

6 *Undum ek anêñ abô sapêñ ida yôhokna êtôm nôñêm lôk ñgwêk ek oyala loñôndê ôwê avômalô tomtom iniñ abô viyañ mavi.

Pol hêv Tikikus lo Onesimiba i Kolosi

7 *Alalôaniñ aiyañ anônñ Tikikus tem enañ êndêñ môlô esak malêla takatu ba hapôm ya. Yani ma anyô ku majañ te ba hathak hadum Anyô Bêñ anêñ ku havinñ ya.

8 *Yahêv yani hathôk hathak ôdônñ êntêk ek enañ nena lêk yêlô amô aisê ek indum môlô kapôlômim mavi.

9 *Ma yahêv alalôaniñ aiyañ anônñ Onesimi hathôk havinñ Tikikus. Yani ma môlôda te atu ba hamiñ majañ. Thai tem nenañ esak nôñêm takatu ba habitak loñ êntêk.

Pol hêv thêlôninñ leñimavi hadêñ avômalô Kolosi

10 *Alistakas atu ba hamô koladônñ havinñ ya hêv anêñ lamavi hadêñ môlô. Ma Mak, Balabas anêñ naha hêv anêñ lamavi hadêñ môlô havinñ. Mak hathôk ek môlô ma nosopa abô takatu ba bôk yahanañ ba noja yani thô.

11 Ma Yisu ôpatu ba elam nena Jastas hêv anêñ lamavi havinñ. Anyô lô êntêk êv ya thêvô bêñ anônñ. Thêlô êñ ma nê Israël ba idum ku enañ abô hathak Wapômbêñ anêñ loñ lôklinyak havinñ ya. Israël miñ bêñ anônñ êmô havinñ ya ami. Mi, thêlô lô êntêk iyom.

12 *Eaplas, ma môlôda te, hêv anêñ lamavi hadêñ môlô. Yani ma Yisu Kilisi anêñ anyô ku ba hathak havalonñ môlô loñ lôklokwanñ hathak mek ek môlô numinñ êtôm nê talañ ek noyala Wapômbêñ anêñ lahavinñ katô.

13 Yahanañ avanônñ biñ nena yani hathak hadum ku bêñ hathak môlô lôk avômalô Laodisia lo Hielapolis.

14 *Alalôaniñ aiyañ anônñ dokta Luk lôk Dimas êv iniñ leñimavi hadêñ môlô havinñ.

15 Nôñêm yenañ yalenmavi êndêñ aiyañ thêlô anêñ Laodisia lôk Nimpa ma nê êvhavinñ takatu ba êv yeñ êmô anêñ unyak.

* 3:22: Ep 6:5-8 * 3:25: Lom 2:11 * 4:1: Ep 6:9 * 4:2: Ep 6:18; Plp 4:6 * 4:3: Lom 15:30; Ep 6:19 * 4:5: Ep 5:15-16 * 4:6: Ep 4:29; 1Pi 3:15 * 4:7: Ep 6:21 * 4:8: Ep 6:22 * 4:9: Plm 10-12 * 4:10: Ap 12:12; 13:13; 15:37-39; 2Ti 4:11 * 4:12: Kol 1:7; Plm 23 * 4:14: Plm 24

¹⁶ Mólô te hasam kapya êntêk hadêᶇ mólô yôv, ma nônêm ni êndêᶇ avômalô êvhaviᶇ anêᶇ Laodisia ek nesam imbiᶇ. Ma kapya atu ba yahato ek Laodisia, thêlô nindum aêᶇ iyom ek mólô nosam.

¹⁷ *Ma nonaᶇ êndêᶇ Alkipus nena, “Ku atu ba Wapômbêᶇ hêv hadêᶇ o, ma undum ku êᶇ dedauᶇ mavi.”

¹⁸ *Ya Pol, hathak yada yabaheᶇ ma yahato yalenᶇmavi êntêk hadêᶇ mólô.* Yahamô koladôᶇ ba intu lemimimbi ya. Wapômbêᶇ anêᶇ wapôm êmô imbiᶇ mólô.

* **4:17:** Plm 2 * **4:18:** 1Ko 16:21 * **4:18:** Anyô yaᶇ hêv Pol sa ba hato anêᶇ abô halôk kapya. Ma Pol da hato anêᶇ lamavi iyom hathak yanida baᶇ. Nôᶇgô Lom 16:22.

Kapya môñj atu ba Pol hatô hi Tesalonaika Abô môñj

Tesalonaika ma malak bêñj hamô ñgwêk danj. Avômalô loñ êñj ma hatôm 200,000. Plovins Masedonia iniñ gavman êmô Tesalonaika ba eyabiñ plovins.

Pol bôk hawa Abô Mavi ba hi Tesalonaika, ma doñtom ñê Israèl doho leñjmanin. Ba intu hasôv ba hi Belia vêm ma hi Atens vêm ma hi Kolin (Ap 17-18). Yani hayô loñ êñj ma hatô kapya êntêk hadêñ avômalô Tesalonaika. Yani bôk hamô haviñ avômalô Tesalonaika sawa bidonj ma hatak i kethen ba hi ba intu hatô ek embatho iniñ êvhavin loñ ek nimin lôklokwan esak malain. Ma hatô abô hathak Wapômbên anên lahavin takatu ba nêmô lo nemben esak lôk malêla takatu ba tem êpôm ñê êvhavin takatu ba bôk ema hadêñ waklavônj atu ba Yisu min halêm pik ami denan.

Êntêk ma Pol anênj kapya môñj atu ba hatô hi ek thêlô hadêñ 51 AD la.

Pol hêv lamavi

¹ *Ya Pol ma Silas lo Timoti ato kapya êntêk hadêñ môlô avômalô ôêvhavin takatu ba ômô haviñ Kamik Wapômbên lo Anyô Bênj Yisu Kilisi anênj Tesalonaika.

Wapôm lôk labali êmô imbinj môlô.

Pol lamavi hathak avômalô Tesalonaika iniñ êvhavin

² Wak nômbênj intu sapênj ma yêlô aêv leñjmavi hadêñ Wapômbênj hathak môlô sapênj ba atenj mek ek môlô ma minj atak ami.

³ *Yêlô amô alalôaniñ Kamik Wapômbênj thohavloma ba leñjhabi môlônim ôêvhavin anênj ku lôk lemimhavin avômalô ba ôêv i sa lôk ôêv malemim ek alalôaniñ Anyô Bênj Yisu Kilisi anênj waklavônj endelêm ba uminj lôklokwan.

⁴ Aianj thêlô, Wapômbênj lahavin môlô ba yêlô ayala nena bôk halam môlô yôv ek numbitak yani anênj

⁵ *ek malê nena môñj anônj ma yêlô aêv Abô Mavi hadêñ môlô ma minj halêm hatôm abô oyanj ami. Mi, halêm haviñ lôklijyak lôk Lovak Mathen ma kapôlônin anônj. Ma môlô oyala kobom takatu ba yêlô bôk adum amô môlô malêvônj ek hêv môlô sa.

⁶ *Wak êñj ma môlô ôpôm malainj lomalom, ma doñtom owa abô takatu thô lôk kapôlômim mavi atu ba halêm anênj Lovak Mathen. Udum aênj ba intu osopa yêlô lôk Anyô Bênj venjinjgwam.

⁷ Êñj ma hatôm môlô uik loñondê mavi thô hadêñ avômalô êvhavinj sapênj anênj plovins Masedonia lo Akaia.

⁸ Ma anênj môlô ma Anyô Bênj anênj abô hi yainj ba halanj hatôm lavuak hêk Masedonia lo Akaia. Ma doñtom minj hamô loñ êñj iyom ami. Mi, avômalô pik sapênj elanj abô hathak môlônim ôêvhavinj Wapômbênj. Aênj ba yêlô a loñ buyanj ma thêlô bôk elanj yôv.

⁹ Ma enanj nena môlô owa yêlô thô mavi anônj ba otak unim ñgôk ma ole am liliñ ek udum Wapômbênj avanônj atu ba hamô lôkmala anênj ku.

¹⁰ Lôk oyabinj anênj Nakadunj atu ba bôk hik liñ hêk ñama. Yisu tem êlêm anênj leñ ek nêm alalô vê ênjêk waklavônj lamaninj atu ba tem imbitak embenj yam.

2

Pol anênj ku takatu ba bôk hadum hêk Tesalonaika

¹ Aianj thêlô, môlô oyala nena yêlô bôk ayô amô haviñ môlô ma minj aêv yak ami. Mi, ku êñj hik anônj.

² *Ma môlô oyala nena yêlô bôk awa vovanj lôk mama hêk Pilipai. Vêm ma yêlô atak Pilipai ba a môlônim loñ ma Wapômbênj havatho yêlô loñ ba hêv yêlô sa ek minj nakô esak ñê lôklokwan takatu ba iminj yêlô loñ sinj ami. Aênj ba intu ananj Wapômbênj anênj Abô Mavi hadêñ môlô.

³ Abô takatu ba yêlô asonj môlô lokwanj minj halêm anênj auk lokbanj lôk auk lôngôlônj ma adum ek nasau môlô ami.

⁴ *Mi anônj. Wapômbênj bôk hayê yêlô nena hatôm ba intu hatak ku nananj anênj Abô Mavi bônj halôk yêlô bahenjin. Aênj

* **1:1:** Ap 17:1-9 * **1:3:** 1Ko 13:13; Kol 1:4-6 * **1:5:** 1Ko 2:4-5 * **1:6:** Ap 17:5-9 * **2:2:** Ap 16:19-24; 17:1-9

* **2:4:** Gal 1:10

ba yêlô miñ anañ abô ek indum avômalô leñijmavi ami. Mi, yêlô adum ek indum Wapômbêñ atu ba hatitiñ yêlô kapô mavi.

⁵ Mólô oyala nena yêlô miñ anañ abô ek nadôk mólô lemim mena nasau mólô ek naja mólônim nômlate ami. Mi anôñ, Wapômbêñ da hamô ba hayê yêlô.

⁶ Ba intu miñ adum ek mólô mena avômalô la nebam yêlô ami.

⁷ Yêlô ma Kilisi anêñ aposel ba intu hatôm nateñ mólô ek nônem yêlô sa. Ma doñtom dô, yêlô bôk amô labali mavi haviñ mólô hatôm avi te hayabiñ anêñ nali.

⁸ Sêbôk ma yêlô leñijhaviñ mólô bêñ anôñ ba intu yêlô leñijmavi ba aêv Wapômbêñ anêñ Abô Mavi hadêñ mólô lôk yêlô aêv yêlôda haviñ ek malê nena yêlô leñijhaviñ mólô bêñ anôñ.

⁹ *Aiyañ thêlô, lemimimbi ku takatu ba yêlô bôk adum amô haviñ mólô. Yêlô amô ek anañ Wapômbêñ anêñ Abô Mavi, ma doñtom wak lo bôlôvôñ ma adum ku bêñ haviñ ek napôm nôm nanñan ek nêñ leñijkupik sa. Yêlô adum aêñ ek miñ nanêm malaiñ te êndêñ mólô ami.

¹⁰ Mólô lôk Wapômbêñ oyala nena yêlô bôk adum kobom matheñ lôk thêthôñ ma kambom mi hêk avômalô malenijñ hadêñ mólô avômalô takatu ba ôêvhaviñ.

¹¹ *Ma mólô oyala nena yêlô bôk adum hadêñ mólô tomtom hatôm lambô hayabiñ nali.

¹² Ba asonñ mólô lokwañ lôk athô mólô ba aya ma aêv auk mavi ek nômô êtôm Wapômbêñ anêñ lahaviñ. Yani ma ôpatu ba halam mólô ek nômô anêñ loñ lôklinyak lôk lôkmañgin kapô.

¹³ *Ma yêlô athak anañ leñijmavi hadêñ Wapômbêñ hatôm wak nômbêñ intu hathak yêlô bôk anañ Wapômbêñ anêñ abô hadêñ mólô ba olanô ba ôêvhaviñ nena abô êñ ma Wapômbêñ da anêñ abô, ma miñ nosonñ nena anyô late anêñ abô ami. Mi, abô êñ ma halêm anêñ Wapômbêñ ba hadum ku hamô mólô nê ôêvhaviñ kapôlômim.

¹⁴ *Aiyañ thêlô, mólô bôk owa vovañ hatôm Wapômbêñ anêñ avômalô anêñ Israel

takatu ba êvhaviñ Yisu Kilisi. Mólô da unim avômalô bôk êv vovañ hadêñ mólô hatôm avômalô Israel bôk êv hadêñ iniñ avômalô takatu ba êvhaviñ Yisu.

¹⁵ *Avômalô Israel êñ bôk ik Anyô Bêñ Yisu lôk plopet pôpônô ma êv yêlô vê haviñ. Wapômbêñ miñ lamavi hathak thêlô ami, ma thêlô ethak êpôlik ek avômalô pik sapêñ

¹⁶ ba idum ek nimiñ yêlô loñ siñ ek miñ nanañ Wapômbêñ anêñ abô êndêñ nê loñ buyañ ek Wapômbêñ nêñ thêlô bulubiñ ami. Ba intu thêlôniñ kambom hathak halumbak ba Wapômbêñ anêñ lamanijñ lêk hayô hamô i yôv.

Pol lahiki ek ênjê avômalô Tesalonaika

¹⁷ Aiyañ thêlô, bôk êv yêlô vê hêk mólô vauna ba abitak hatôm avômalô balonñ, ma doñtom yêlô kapôlôñin hamô haviñ mólô denañ. Ba intu yêlô leñijhiki bêñ anôñ ek nagê mólô, lôk adum lôklokwañ ek nasôk esak loñbô.

¹⁸ Yêlôaniñ auk lôklokwañ ek nasôk nagê mólô ma ya Pol yahadum lôbôlôñ ek yasôk, ma doñtom Sadan hamiñ yêlô loñ siñ.

¹⁹ *Malê te intu tem indum yêlô malenijñ mavi lôk leñijmavi lôk êtôm kulunñ kékêlô atu ba nêñ athêñ bêñ êndêñ yêlô ênjêk Anyô Bêñ Yisu thohavloma êndêñ waklavôñ en-delêm? Mólô iyom!

²⁰ Avanôñ, mólô ma yêlôaniñ lôkmañgin lôk leñijmavi anôñ.

3

Pol hêv Timoti hi Tesalonaika

¹ *Bôk yêlô leñijmalaiñ hathak mólô ba miñ hatôm nayabiñ sawa daim ami. Ba intu yêlô leñijhabi nena yai iyom namô Atens

² *ma nanêm Timoti êsôk. Yani ma yêlôaniñ aiyañ ba yêlô lôkthô ma Wapômbêñ anêñ nê ku haviñ i ek anañ Kilisi anêñ Abô Mavi bêñ. Yêlô êv yani ek embatho mólô loñ lôk êsô mólô liñ esak unim ôêvhaviñ

³ *ek malaiñ lomaloma miñ imbuliñ mólô ami. Mólô bôk oyala yôv nena

* 2:9: Ap 20:34 * 2:11: Ap 20:31 * 2:13: 2Te 2:13 * 2:14: Ap 17:5 * 2:15: Ap 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19

* 2:19: Plp 2:15-16; 4:1; 2Te 1:4 * 3:1: Ap 17:15 * 3:2: Ap 16:1-3 * 3:3: 2Ti 3:12

Wapômbênj bôk hatak malainj takênj ek êpôm alalô takatu ba aêvhaviñ.

⁴ Sêbôk atu ba yêlô amô haviñ mômô ma anañ lôbôlônj nena tem alalô naja malainj lomalama. Ma mômô oyala nena nôm takênj lêk habitak yôv.

⁵ Ba intu miñ hatôm yêlô namô sawa daim ami ba yahêv Timoti hathôk ek ênjê mômônim ôêvhaviñ. Yakô ek anyô halôk avômalo leñij atu* esau mômô ba yêlôaniñ ku takatu ba adum hathak mômô tem imbitak êtôm nôm oyañ.

Timoti hêv Pol thêvô hathak Tesalonaika iniñ êvhaviñ

⁶ *Ma lêk Timoti hatak mômô ba halêm hathak loñbô ma hawa abô mavi hathak mômônim ôêvhaviñ lôk lemimhaviñ. Yani hanañ nena mômô othak lemimhabi yêlô lôk lemimmavi. Ma lemimhaviñ lôklokwanj ek ôñgô yêlô ma yêlô aêñ iyom.

⁷ *Ba intu aiyañ thêlô, mômônim ôêvhaviñ hêv yêlô thêvô hathak malainj lôk vovañ lomalama takatu ba hapôm yêlô.

⁸ Êñ ma yêlô ayala nena mômô umiñ lôklokwanj hathak Wapômbênj ba intu hadum yêlô amô lôkmala hathak loñbô.

⁹ Ma yêlô abôi ba leñijmavi anêñ dôêñ hathak mômô hêk Wapômbênj ma ba intu miñ hatôm nabam leñijmavi êñ katô êndêñ Wapômbênj ami.

¹⁰ Wak lo bôlôvônj ma yêlô atênj mek lôklokwanj ek nasôk nagê mômô lôk nanêm mômô sa esak nôm takatu ba mi denañ ek unim ôêvhaviñ injik lôkanôñ.

Pol hateñ mek hathak avômalo Tesalonaika

¹¹ *Alalôaniñ Kamik Wapômbênj da lôk alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu tem nepesañ loñôndê thêthônj te ek yêlô nasôk nagê mômô.

¹² Ma Anyô Bêñ indum ek mômô lemimimbiñ avômalo êvhaviñ lôk avômalo sapêñ bêñ anônj êtôm yêlô adum hadêñ mômô.

¹³ Ma yani embatho mômô kapôlômim loñ ek mômô nômô mathênj ma kambom mi ênjêk alalôaniñ Kamik Wapômbênj ma êndêñ wak atu ba alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu endêlêm imbiñ anêñ ñê mathênj.

* **3:5:** Anyô êñ ma Sadañ. * **3:6:** Ap 18:5 * **3:7:** 2Te 1:4 * **3:11:** 2Te 2:16-17 * **4:3:** 1Te 5:23; 1Pi 1:16 * **4:4:** 1Ko 6:13 * **4:7:** Hib 12:14; 1Pi 1:15-16 * **4:8:** Luk 10:16; 2Ko 1:22 * **4:9:** Jon 13:34 * **4:11:** Ep 4:28

4

Nasopa Wapômbênj anêñ lahaviñ

¹ Yôv, aiyañ thêlô, yêlô bôk adônj mômô hathak Wapômbênj anêñ loñôndê nômô lo nombenj ek nundum yani lamavi ma lêk osopa yôv. Ma yêlô asonj mômô lokwanj hathak Anyô Bêñ Yisu anêñ athênj nena nosopa loñôndê êñ mathalalenj.

² Mômô oyala abô takatu ba yêlô bôk aêv hadêñ mômô hathak Anyô Bêñ Yisu anêñ lôklokwanj yôv.

³ *Êntêk ma Wapômbênj anêñ lahaviñ nena mômô numbitak mathênj ba notak sek waliliñ.

⁴ *Yani lahaviñ mômô tomtom noyabiñ unim kupik êtôm Wapômbênj anêñ ek avômalo lôkthô nebam.

⁵ Miñ thethañak êmbôv o inañ ñê daluk ami. Thêlô miñ eyala Wapômbênj ami.

⁶ Ma miñ mômô nosau mômôviyañ ba nundum sek esak vênj ami. Yêlô bôk anañ lôklokwanj hadêñ mômô yôv nena Wapômbênj tem nêm vovañ viyañ esak nôm takênj lôkthô.

⁷ *Wapômbênj miñ halam alalô ek namô lelaik ami. Mi, halam alalô ek namô mathênj.

⁸ *Aêñ ba ôpatu ba hadô abô êntêk ma hadô Wapômbênj atu ba hêv anêñ Lovak Mathênj hadêñ mômô. Ma miñ hadô anyô iyom iniñ abô ami.

Alalô leñijimbiñ avômalo

⁹ *Wapômbênj bôk hadônj mômô yôv hathak kobom leñijimbiñ mômôviyañ ba intu yêlô miñ hatôm nato abô esak kobom êñ ami.

¹⁰ Mômô bôk udum aêñ hadêñ mômôviyañ takatu ba êmô malak nenanena anêñ plovins Masedonia kapô. Ma donjom aiyañ thêlô, yêlô asonj mômô lokwanj ek nundum aêñ mathalalenj.

¹¹ *Ma nundum ek nômô labalina lôk noyabiñ amda unim ku. Ma nundum ku ek nônêm am sa êtôm atu ba yêlô bôk anañ hadêñ mômô yôv.

¹² Nundum aêñ ek miñ nônêm malainj êndêñ anyô yañ ek eyabiñ mômô ami, lôk

nê takatu ba miñ êvhaviñ ami tem nêgê mólônim kobom nena mavi anêñ.

Waklavôñ Yisu endelêm

¹³ Aiyañ thêlô, yêlô leññhaviñ mólô noy-ala katô esak malêla takatu ba tem êpôm nê êvhaviñ takatu ba bôk ema yôv. Yakô mólô kapôlômim malaiñ êtôm nê daluk takatu ba miñ êv maleññ ek nimbiyô esak loñbô ami.

¹⁴ *Alalô êvhaviñ nena Yisu hama ba haviyô hathak loñbô. Ba intu alalô aêvhaviñ nena nê êvhaviñ Yisu takatu ba bôk ema yôv ma tem Wapômbêñ injik i liñ êtôm hik Yisu liñ ba nimbiyô esak loñbô ba nêlêm imbiñ Yisu.

¹⁵ *Êntêk ma Anyô Bêñ Yisu da anêñ abô takatu ba lêk yêlô anañ. Alalô takatu ba amô lôkmala denañ ma Anyô Bêñ anêñ waklavôñ endelêm hayô ma tem miñ ana namôñ ek avômalô takatu ba bôk ema yôv ami.

¹⁶ Mi, Anyô Bêñ da tem êndôk anêñ leñ lôk kaêk ma añela bêñ atu tem endam ma Wapômbêñ anêñ lavuak tem niyuv. Êñ ma nê ñama takatu ba bôk êvhaviñ Kilisi tem nimbiyô môm.

¹⁷ Êñ ma Wapômbêñ tem isup alalô takatu ba amô lôkmala denañ lôk nê ñama takatu ba êvhaviñ ek napôm Anyô Bêñ êndôk buliv. Ma tem namô imbiñ yani wak nômbêñ intu sapêñ.

¹⁸ Aêñ ba nôñêm am da thêvô esak abô êntêk.

5

Nôpôpêk am ek Anyô Bêñ anêñ endelêm

¹ Aiyañ thêlô, yêlô miñ hatôm nato abô êndêñ mólô esak wak lo ayôñ alê intu ba Anyô Bêñ tem endelêm esak loñbô ami.

² *Mi. Mólô bôk oyala yôv nena Anyô Bêñ anêñ waklavôñ ma tem êlêm êtôm anyô vani halêm hadêñ bôlôvôñ.

³ *Avômalô tem nenan nena, “Alalô lêk amô mavi ma malaiñ mi.” Êñ ma kethen oyañ ma malaiñ bêñ tem imbuliñ thêlô êtôm vovañ hapôm avi lôk lasabeñ ek embathu. Ba tem miñ nêsôv ami.

⁴ Ma donjom, aiyañ thêlô, mólô miñ ômô momañiniñ ek waklavôñ êñ indum mólô noboloba êtôm anyô vani te ami.

⁵ *Mi, alalô sapêñ ma wak lo deda iniñ avômena ma miñ bôlôvôñ lo momañiniñ iniñ ami.

⁶ Ba intu napuki loñ ba namô lêlê ma miñ nangêk êtôm avômalô vi ami.

⁷ Ma vi atu ba êk sôm, ma êk hadêñ bôlôvôñ. Ma vi atu ba inum waiñ ba elo molo, ma elo molo hadêñ bôlôvôñ.

⁸ *Ma donjom alalô ma wak anêñ ba intu napuki loñ. Ma alalôaniñ aêvhaviñ lôk leññhaviñ tem êtôm moko biñdaluk. Ma nanêm maleñ ek waklavôñ Wapômbêñ nêm alalô bulubiñ tem êtôm akôk kuluj vovak.

⁹ Wapômbêñ hatak alalô ek nêm alalô bulubiñ esak alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi ma miñ hatak alalô ek naja anêñ lamaniñ ami. Mi.

¹⁰ *Yani hama ek alalô ba intu alalô amô lôkmala mena ama ma hatôm amô lôkmala haviñ yani.

¹¹ Aêñ ba nôñêm amda thêvô lôk nobatho am loñ êtôm intu othak udum.

Nê êvhaviñ iniñ loñôndê nesopa

¹² Aiyañ thêlô, yêlô anañ ek mólô nodovak nê takatu ba idum ku bêñ hathak mólô lôk eyabiñ mólô hathak Anyô Bêñ anêñ ku lôk ik auk mavi thô hadêñ mólô ek notak kobom kambom.

¹³ Ma lemimimbiñ i ba nôñêm athêñ bêñ êndêñ nê takêñ esak iniñ ku. Ma nômô yôhok mavi imbiñ am.

¹⁴ *Aêñ ba aiyañ thêlô, yêlô ason mólô lokwañ ek nonañ lôklokwañ êndêñ nê ku mi ek nindum ku lôk nôñêm nê takatu ba êkô thêvô ma nôñêm nê vau hathak êvhaviñ sa. Ma nômô malinjaô imbiñ avômalô sapêñ.

¹⁵ *Noyabiñ am ek wak nômbêñ intu ma nundum mavi imbiñ am lôk avômalô sapêñ. Ma mólô te miñ injik anyô yañ anêñ kambom liliñ ami. Mi.

¹⁶ *Wak nômbêñ intu sapêñ ma lemim-mavi.

¹⁷ Lôk noten mek ma miñ notak ami.

* 4:14: Lom 14:9; 1Ko 15:3-4,12 * 4:15: 1Ko 15:51-52 * 5:2: Mat 24:42-43; 2Pi 3:10; ALK 3:3 * 5:3: Mat 24:39; Luk 21:34-35 * 5:5: Lom 13:12 * 5:8: Ais 59:17; Ep 6:14,17 * 5:10: Lom 14:8-9; 1Te 4:14 * 5:14: 2Te 3:6,11 * 5:15: Lom 12:17; 1Pi 3:9 * 5:16: Plp 4:4 * 5:18: Ep 5:20

18 *Ma nônêm lemimmavi êndên Wapômbên esak malêla takatu ba habitak. Wapômbên anên lahaviñ nena mólô takatu ba ômô haviñ Yisu Kilisi nundum aên.

19 *Ma miñ numiñ Lovak Matherñ anên ku loñ siñ ami.

20 Lôk miñ nôndô abô plopet takatu ba Lovak Matherñ hêv hadên mólô ami.

21 *Noyawê nômkama sapên ma nobaloñ nôm takatu ba mavi loñ.

22 Ma nobasiñ am ek kambom lomaloma sapên.

23 *Wapômbên da ma yôhók anên ôdôn ba tem indum mólô numbitak mathen anôn lôk eyabiñ unim dahôlômim lôk auk ma kupik dedaun mavi ek kambom mi êndên waklavôn atu ba alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi endelêm.

24 Ôpatu ba halam mólô hathak hasopa anên abô ba tem indum aên ek abô takên injik anôn.

25 *Aiyañ thêlô, noten mek ek yêlô.

26 Ma nokam mólôviyañ esak kobom yôhók mathen.

27 Yahanañ lôklokwañ hathak Anyô Bêñ anên athên nena nosam kapya êntêk êndên mólôviyañ lôkthô.

28 Alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi anên wapôm êmô imbiñ mólô sapên.

Kapya yaŋ atu ba Pol hatô hi Tesalonaika Abô môn

Hatôm ayônŋ bahenŋvi ba lahavute la atu ba Pol hamô Kolin ma hatô kapya yaŋ havenŋ yam êntêk hadêŋ avômalô Tesalonaika. Pol hatô ek embatho iniŋ êvhavinŋ loŋ ma hanaŋ abô doho haviŋ ek epesaŋ iniŋ auk esak waklavônŋ atu ba tem Yisu endelêm.

Hato hadêŋ 51 mena 52 AD la.

Pol hêv lamavi

¹ Ya Pol ma Silas lo Timoti, yêlô ato kapya êntêk hadêŋ môlô avômalô ôêvhavinŋ takatu ba ômô haviŋ alalôaniŋ Kamik Wapômbêŋ lo Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ Tesalonaika.

² *Kamik Wapômbêŋ lo Anyô Bêŋ Yisu Kilisi iniŋ wapôm lôk labali êmô imbiŋ môlô.

Avômalô Tesalonaika miŋ êv yak hathak malaiŋ ami

³ Aiyaŋ thêlô, yêlô athak aêv leŋiŋmavi hadêŋ Wapômbêŋ hathak môlô hatôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Êŋ ma mavi ek malê nena môlônim ôêvhavinŋ halumbak hi ba hi ma môlô tomtom unim lemimhavinŋ môlôviyaŋ habitak bêŋ.

⁴ *Ba intu yêlô abam môlô hadêŋ avômalô êvhavinŋ anêŋ luvuluvu. Ba anaŋ nena avômalô ibuliŋ môlô ba owa malaiŋ lomaloma, ma donŋtom ôêvhavinŋ Yisu ba umiŋ lôklokwaŋ denaŋ.

Wapômbêŋ tem indum abô

⁵ Nôm takêŋ hik thô nena Wapômbêŋ anêŋ hadum abô ma thêthônŋ iyom ba tem enaŋ nena môlô hatôm nômô yani anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô atu ba lêk owa malaiŋ hathak.

⁶ *Avanônŋ, Wapômbêŋ tem indum abô thêthônŋ ba nêŋ malaiŋ êndêŋ nê takatu ba êv malaiŋ hadêŋ môlô.

⁷ *Ma nêŋ lovak êndêŋ môlô takatu ba owa malaiŋ lôk yêlô imbiŋ êndêŋ waklavônŋ

atu ba Anyô Bêŋ Yisu lôk anêŋ aŋela lôklokwaŋ netak leŋ ba nêlêm yaŋŋ lôk atum dahalaŋ.

⁸ *Ma nêŋ vovaŋ viyaŋ êndêŋ nê takatu ba êthônŋ Wapômbêŋ lôk nê takatu ba miŋ esopa alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu anêŋ Abô Mavi ami.

⁹ *Vovaŋ bêŋ tem imbuliŋ nê takêŋ êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ ba tem nêŋmô daimbô ênjêk Anyô Bêŋ ma lôk anêŋ lôklokwaŋ lôkmaŋgiŋ.

¹⁰ *Nôm takêŋ tem imbitak êndêŋ waklavônŋ yani endelêm ek anêŋ avômalô mathenŋ takatu ba êvhavinŋ nêmbô anêŋ athêŋ lôk nebam yani. Ma môlô aêŋ iyom ek malê nena môlô ôêvhavinŋ yêlôaniŋ abô haviŋ.

Eteŋ mek ek avômalô Tesalonaika

¹¹ *Ba intu yêlô atenŋ mek wak nômbêŋ intu ek môlô nena alalôaniŋ Wapômbêŋ indum ek môlô nômô êtôm atu ba yani bôk halam môlô ek nômô aêŋ, lôk nêŋ lôklokwaŋ êndêŋ môlô ek nundum nôŋmavi takatu ba lemimhavinŋ nundum lôk nundum ôêvhavinŋ anêŋ ku sapêŋ.

¹² Ma yahatenŋ mek takêŋ ek Anyô Bêŋ Yisu enja athêŋ bêŋ esak môlô ma môlô noja athêŋ bêŋ esak yani esak alalôaniŋ Wapômbêŋ lôk Anyô Bêŋ Yisu Kilisi iniŋ wapôm.

2

Anyô lêndônŋ kôtônŋ atu tem êyô

¹ Aiyaŋ thêlô, yêlôaniŋ abô te hêk ek nanaŋ êndêŋ môlô esak alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ endelêm ba isup alalô esak donŋtom ek napôm yani.

² Anyô late hasau nena Anyô Bêŋ anêŋ waklavônŋ lêk halêm yôv, êŋ ma miŋ nosonŋ kakapuk ba unim auk endowaliŋ kethenŋ ami. Anyô late hanaŋ nena Lovak Mathenŋ hêv abô êŋ mena yêlô ato abô êŋ halôk kapya ma miŋ nôŋnêŋimbiŋ thêlô ami.

³ *Lôk miŋ notak thêlô ek nesau môlô ami. Mi, waklavônŋ êŋ tem imbitak embenŋ yam ek waklavônŋ êvôliŋ dômiŋ hadêŋ Wapômbêŋ lôk anyô lêndônŋ kôtônŋ anêŋ

* 1:2: Lom 1:7

* 1:4: 2Ko 7:4; 1Te 2:19

* 1:6: Lom 12:19

* 1:7: 1Te 3:13

* 1:8: Ais 66:15

* 1:9: Ais 2:10

* 1:10: Kol 3:4

* 1:11: Kol 1:9; 1Te 1:2-3

* 2:3: 1Ti 4:1; 1Jon 2:18; 4:3

waklavônġ êlêm yaiġ. Yani ma anyô pik atu ba tem Wapômbêġ imbuliġ.

4 *Yani tem nêġ ida liġ ba êpôlik ek Wapômbêġ lôk nômkama sapêġ takatu ba avômalô elam nena mathenġ. Ma tem ni êyô êmô Wapômbêġ anêġ unyak mathenġ kapô ba enaġ nena yanida ma Wapômbêġ.

5 Bôk yahamô haviġ môle ma yahananġ nôġ takêġ yôv. Lemim hêv siġ e?

6 Ma lêk oyala nôġ atu ba havalonġ yani loġ ba hayabiġ waklavônġ atu ba Wapômbêġ hatak ek ende yaiġ.

7 Kobom leġôndônġ kôtônġ lêk hadum anêġ ku menaġna hamô kapô. Tem indum aêġ endeba Wapômbêġ nêġ anyô atu ba hamiġ loġ siġ vê am.

8 *Êġ ma anyô lêndônġ kôtônġ êġ tem ende yaiġ. Vêġ ma tem Anyô Bêġ Yisu endelêġ ma anêġ abôlêk auk tem injik ôpêġ vônô lôk anêġ deda lôkmaġġiġ injik ôpêġ anêġ lôklokwaġ pesa.

9 *Anyô lêndônġ kôtônġ êġ tem êlêm lôk lôklokwaġ bêġ ek indum Sadaġ anêġ ku lôk lavônġiġ ma nômbithi oyaġ lomaloma.

10 Tem indum kambom lomaloma ek esau avômalô takatu ba evenġ loġôndê ġama ek malê nena thêlô miġ êvhaviġ abô avanônġ takatu ba hatôm nêġ i bulubiġ ami.

11 Ba intu Wapômbêġ tem nêġ auk lokbaġ lôkliġyak ek esau thêlô ek nêġnêġimiġiġ abôyaġ takatu.

12 Aêġ ba avômalô takatu ba miġ êvhaviġ abô avanônġ ami ma leġiġmavi hathak iniġ kambom ma Wapômbêġ tem enaġ iniġ kambom bêġ.

Numiġ lôklokwaġ

13 *Aiyaġ thêlô takatu ba Anyô Bêġ lahaviġ, yêlô athak aêv leġiġmavi wak nômbêġ intu hadêġ Wapômbêġ hathak môle. Êġ ma mavi ek malê nena môġ anônġ ma yani hatak môle ek nêġ môle bulubiġ. Ma hêv môle bulubiġ hathak môleġnim ôêvhaviġ abô avanônġ lôk Lovak Mathenġ anêġ ku takatu ba hadum ek môle numbitak mathenġ.

* 2:4: Ese 28:2; Dan 11:36 * 2:8: Ais 11:4; ALK 19:15 * 2:9: ALK 13:11-13 * 2:13: Ep 1:4; 2Te 1:3 * 3:4: 2Ko 7:16; Gal 5:10 * 3:6: Lom 16:17 * 3:7: Plp 3:17 * 3:8: 1Te 2:9

14 Yani halam môle hathak Abô Mavi atu ba yêlô anaġ ek alalôaniġ Anyô Bêġ Yisu anêġ lôkmaġġiġ imbi êyô môle vôv.

15 Ba intu aiyaġ thêlô, numiġ lôklokwaġ ba nobalonġ abô avanônġ takatu ba yêlô ato lo anaġ hadêġ môle loġ.

Pol anêġ mek

16-17 Alalôaniġ Anyô Bêġ Yisu da lo Kamik Wapômbêġ nêġnêġ môle thêvô ma nembatho môle loġ esak nômkama mavi nômbêġ atu ba môle udum lo onaġ. Wapômbêġ lahaviġ alalô ba hathak anêġ wapôm ma hêv alalô thêvô atu ba tem miġ nêġ yak ami lôk havak abô hathak nôġ mavi takatu ba nanêġ maleġ esak.

3

Noteġ mek êndêġ Wapômbêġ ek nêġ yêlô sa

1 Ma aiyaġ thêlô, noteġ mek ek Wapômbêġ nêġ yêlô sa ek Anyô Bêġ anêġ abô ni pik sapêġ kethenġ ek enja athêġ bêġ êtôm atu ba bôk udum.

2 Ma noteġ mek ek Wapômbêġ nêġ yêlô vê êġġêk ġê sek lôk ġê kambom ek malê nena avômalô vi miġ êvhaviġ ami denaġ.

3 Ma doġtom Anyô Bêġ hasopa anêġ abô iyom ba tem embatho môle loġ ma eyabiġ môle ek ġġok kambom atu.

4 *Hathak Anyô Bêġ anêġ lôklokwaġ ma yêlô ayala avanônġ nena abô takatu ba anaġ, ma môle lêk udum ba tem nundum ni thêthô.

5 Anyô Bêġ injik môleġnim kapôleġmim liġ ek noyala Wapômbêġ anêġ kobom lahaviġ lôk Kilisi anêġ kobom hamiġ lôklokwaġ hathak malaiġ lomaloma.

Avômalô lôkthô nindum iniġ ku

6 *Aiyaġ thêlô, yêlô anaġ lôklokwaġ hadêġ môle hathak alalôaniġ Anyô Bêġ Yisu Kilisi anêġ athêġ nena nôġmô daim ek môleġviyaġ takatu ba êmô ku mi ba miġ esopa abô takatu ba yêlô êv hadêġ môle ami.

7 *Môle oyala nena mavi ek nosopa yêlô venġġwam. Ma sêbôk atu ba yêlô amô haviġ môle, ma miġ amô ku mi ami.

8*Mi, yêlô adum ku lôklokwan bôlôvôn ba wak ek miñ nanêm malain êndên mólô ek noyabin yêlô ami. Lók yêlô miñ an anyôla anên nôm oyan ami.

9*Yêlô hatôm nanañ ek mólô nônêm yêlô sa esak nôm. Ma donjom yêlô miñ bók adum aên ami ek anjik lonjondê thô êndên mólô.

10 Sêbôk ba yêlô amô haviñ mólô ma aêv abô êntêk hadên mólô nena, “Anyô te miñ hadum ku ami ma miñ enjan nôm ami.”

11*Ma donjom yêlô alaño nena mólô vi ôêk vau ma ku mi ma olom oveñ lounyak ba ôêv vemimbôlêk yakyak hathak avômalô vi.

12*Ma hathak Anyô Bêñ Yisu Kilisi anên athên, yêlô anañ lôklokwan hadên avômalô anên aên ek nêmô maliñyaô ba nindum ida iniñ ku ek nejan nôm.

13*Ma aiañ thêlô, miñ mólô vau ek nundum nôm takatu ba mavi ami.

14 Anyô late miñ hasopa yêlôaniñ abô takatu ba ato ami, êñ ma ôngô ôpên katô. Ma nômô daim ek yani ek yani mama esak kobom êñ.

15*Ma donjom miñ nôngô yani êtôm anyô atu ba hik vovak haviñ o ami. Mi, onañ abô imbiñ yani êtôm mamuyan ek nêm auk mavi êndên yani.

Abô anên dan

16 Anyô Bêñ ma yôhók anên ôdôn ba tem nêm yôhók êndên mólô esak nômkama sapên êtôm wak nômbên intu. Anyô Bêñ êmô imbiñ mólô sapên.

17 Ya Pol yahathak yahato abô dan êntêk iyom hathak yada yabañ hêk kapya takatu ba yahanañ ba eto ek hik thô nena kapya takên halêm anên ya.

18 Alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi anên wapôm êmô imbiñ mólô lôkthô.

Kapya môñ atu ba Pol hato hadêñ Timoti Abô môñ

Pol hato kapya êntêk hadêñ Timoti. Timoti ma anyô Listla te (Ap 16:1). Lambô ma anyô Glik te ma talêbô ma avi Isael. Pol lo Silas bôk i enañ Wapômbêñ anêñ Abô Mavi even ma ewa Timoti haviñ (Ap 16:1-4). Vêm ma Pol hi hamô Epesus hatôm sondabêñ lô ba hanañ Wapômbêñ anêñ Abô Mavi ma Timoti hamô ba hadum ku êñ haviñ (Ap 19:1-22). Haveñ yam ma Pol hatak Timoti ek eyabiñ avômalô êvhaviñ anêñ Epesus ma hi plovins Masedonia. Ma Pol hayê nena tem êmô loñ êñ sawa daim ba intu hato kapya êntêk ek nêm Timoti sa. Hato hathak loñôndê eyabiñ nê êvhaviñ lôk kobom nêñem yen êndêñ Wapômbêñ lôk eyabiñ i esak kêdôñwaga abôyañ.

Hato hadêñ 64 AD la.

1 Ya Pol, Yisu Kilisi anêñ aposel yahato kapya êntêk. Wapômbêñ anyô hêv alalô bulubiñ lôk Yisu Kilisi ôpatu ba alalô aêv maleñiñ, thai enañ abô ba yahabitak Yisu Kilisi anêñ aposel.

2 *Hadêñ o Timoti yenañ okna anôñ atu ba hôêvhaviñ.

Kamik Wapômbêñ lôk Yisu Kilisi alalôaniñ Anyô Bêñ iniñ wapôm lôk kapôlôñiñ ma labali êmô imbiñ o.

Nangik abôyañ pesa

3 Sêbôk atu ba yaha plovins Masedonia ma yahason o lokwan nena ômô Epesus ek onañ êndêñ nê takatu ba êdôñ avômalô hathak êvhaviñ anêñ ôdôñ yan nena netak iniñ ku êñ.

4 *Ma miñ thêlô nimbi kukuthiñ abôyañ bô lôk nekatuñ limi bôbô takatu ba êthôñ paliñ ami. Nôm takêñ hadum ba avômalô lenjhabui ma miñ hêv thêlô sa ek nêñemimbiñ Wapômbêñ anêñ auk ami.

5 Yahanañ abô takêñ ek alalôaniñ kapôlôñiñ ênjêk mabuñ lôk nasô i ba naya

lôk nanêmbimbiñ avanôñ ek lenjimbimbiñ avômalô vi.

6 Avômalô doho lêk etak auk takêñ ba idum mayaliv hatôm abô anêñ ôdôñ mi.

7 Thêlô miñ eyala abô takatu ba enañ hathak ami ba lenjinhaviñ nimbitak êtôm anyô êv auk hathak abô balabuñ ba idum hatôm thêlôda nê lôkauk.

8 *Ma doñtom alalô ayala nena anyôla miñ halela abô balabuñ ami, êñ ma nôm mavi anôñ.

9 Ma bôk ayala yôv nena balabuñ ma miñ eto ek nê thêthôñ ami. Mi. Eto ek nê takatu ba miñ esopa Wapômbêñ anêñ abô ami lôk nê lenjôndôñ kôtoñ lôk nê miñ êvhaviñ ami lôk nê kambom lomaloma lôk nê miñ mathen ami lôk nê ibuliñ Wapômbêñ lôk nê ik lami lo taluvi vônô lôk nê ik anyô vônô.

10 Ma eto ek nê idum sek haviñ anyô yan yanavi lôk anyô da idum i ma avi da idum i, lôk nê ewa anyô vi vani hatôm iniñ nê ku lôk nê enañ abôyañ êmô loñ idum abô. Eto balabuñ êñ ek kambom takêñ lôk nôm lada takatu ba miñ esopa auk thêthôñ ami.

11 Auk thêthôñ êñ ma abô mavi atu ba hik Wapômbêñ atu ba ida hamô mavi anêñ lôkmanjiñ thô ma bôk hêv hadêñ ya ek yayabiñ.

Pol hêv lamavi hadêñ Wapômbêñ

12 *Yisu Kilisi hêv lôklokwan hadêñ ya ba hayala yenañ ku mavi. Ba intu hêv ya ek yandum anêñ ku. Aêñ ba intu yahêv yalenmavi hadêñ Yisu Kilisi alalôaniñ Anyô Bêñ.

13 *Sêbôk atu ba miñ yahêvhaviñ ami ba yahason nena yahadum mavi ba yahanañ abôma hathak Wapômbêñ lôk yahêv vovan hadêñ anêñ avômalô ma ya anyô yalenñaña. Ma doñtom Wapômbêñ hêv kapô ek ya.

14 Anyô Bêñ ma anyô wapôm ba hançasô êvhaviñ lôk lenjimavi atu ba yahapôm hêk Yisu Kilisi aleba anêñ dan mi.

15 *Êntêk ma abô avanôñ biñ ba avômalô sapêñ nêñemimbiñ. Yisu Kilisi halôk pik ba halêm ek nêm avômalô kambom bulubiñ. Ma yada ma anyô ôvathek anôñ.

* 1:2: Ap 16:1-3; Tit 1:4 * 1:4: 1Ti 4:7; Tit 1:14 * 1:8: Lom 7:12,16 * 1:12: Ap 9:15; 1Ko 15:9-10; Gal 1:15-16
* 1:13: Ap 8:3; 9:1-5 * 1:15: Luk 19:10

16 Ba intu Wapômbêḅ hêv kapô ek ya anyô ôvathek kambom êḅ ek yani injik Yisu Kilisi anêḅ malinyaô atu ba anêḅ daḅ mi thô ek avômalô nêgê ba nêḅmimbiḅ ma neja lôkmala atu ba nêḅmô wak nômbêḅ intu sapêḅ.

17 Wapômbêḅ ma kiḅ hatôm wak nômbêḅ intu sapêḅ ba ida hamô lôkmala. Ma avômalô miḅ hatôm nêgê ami. Yanida ma Wapômbêḅ. Aêḅ ba nanêḅm athêḅ lôkmaḅgiḅ êḅḅêḅ Wapômbêḅ wak nômbêḅ intu sapêḅ. Avanôḅ.

Timoti injik vovak lôklokwaḅ esak kobom kambom

18 Timoti yenaḅ okna, sêbôk ma plopet enaḅ abô hathak o. Yahavatho thêlônin abô loḅ hathak ku takatu ba bôk yahêv hadêḅ o yôv. Lemimbi abô takêḅ ek nuḅḅḅḅ vovak mavi atu.

19 Ombaloḅ hêvêvahiḅ loḅ lôk ôsô o ba oya. Doho bôk êpôlik hathak auk êḅ ba iniḅ êvahiḅ hatôm yeḅ hamô ôthôm lôk lovak bêḅ ba hamô yeḅ vose.

20 *Himeneus lo Aleksanda bôk idum aêḅ ba yahêv i hadêḅ Sadanaḅ ek thai neja auk ek miḅ thai nenaḅ abôma esak Wapômbêḅ ami.

2

Nateḅ mek ek nêḅ avômalô vi sa

1 Aêḅ ba nodanaô! Môlô notêḅ mek bêḅ anôḅ ba nonaḅ môlônim lemimahiḅ bêḅ lôk nêḅm lemimmavi esak avômalô sapêḅ. Ma nonaḅ injik Wapômbêḅ liḅ ek nêḅ avômalô takatu ba leḅḅmalaiḅ sa. Ma notêḅ mek ek

2 kiḅ lôk ḅê bêḅbêḅ takatu imbiḅ ek alalô namô labali mavi lôk namô malinyaô ek alalô nasopa Wapômbêḅ ba namô yani vibiḅ.

3 Mek takêḅtêk ma mavi ba tem indum alalôaniḅ Wapômbêḅ anyô hêv alalô bulubiḅ lamavi.

4 Yani lahaiḅ avômalô lôkthô neyala abô avanôḅ ek nêḅm thêlô bulubiḅ aêḅtêk nena

5 Wapômbêḅ ma doḅtom. Ma Yisu Kilisi iyom intu anyô yôhok ek embak avômalô loḅ imbiḅ Wapômbêḅ.

6 *Ma Wapômbêḅ bôk hatak anêḅ waklavôḅ te yôv ba intu hêv Yisu Kilisi êḅ ek nêḅm avômalô vuli lôk injik thô nena Wapômbêḅ lahaiḅ nêḅm avômalô sapêḅ bulubiḅ.

7 *Yisu habi baḅ hayô hêk ya ek yandum ku aposel ek yanaḅ abô mavi êḅtêk bêḅ. Ya anyô yahêv auk hathak êvahiḅ anôḅ hadêḅ ḅê daluk. Yahananaḅ avanôḅ biḅ. Ma miḅ yahananaḅ abôyaḅ ami.

8 Ba yaleḅahiḅ anyô sapêḅ netak leḅḅḅḅḅḅ lôk abô êkôki lôk nimbitak mathêḅ ma nêḅm bahêḅḅ liḅ ba netêḅ mek.

Avi iniḅ kobom nindum

9 *Ma yaleḅahiḅ avi nijik kwêv mavi lôk nipuk sôp mavi lôk nepesaḅ i mavi êḅtôm atu ba miḅ êbôi ami. Ma miḅ nibutiḅ leḅḅkadôk detaim lôk nebanu kômkom gol lôk kômkom kêkêlô esak leḅḅḅḅḅḅ ma nijik kwêv lo sôp lôkmaḅgiḅ ami.

10 *Thêlô leḅḅḅḅḅḅḅ auk ek nindum mavi lomaloma. Êḅ ma iniḅ kwêv lo sôp. Avi takatu ba elanaḅ Wapômbêḅ anêḅ abô ba esopa ethak idum aêḅ.

11 Môlô othak doḅtom ek nêḅm yeḅ, êḅ ma avi nêḅmô anyô vibiḅ iyom ba nêḅmô bônôḅ ek neja auk.

12-13 *Wapômbêḅ hapesanaḅ Adam hamôḅ ma Ewa haveḅ yam. Ba intu miḅ yahatak avi ek nêḅm auk mena nêḅmôḅ ek anyô ami. Thêlô nêḅmô bônôḅ iyom.

14 *Ma Sadanaḅ miḅ hasau Adam ami. Yani hasau Ewa ba habitak avi lêḅḅḅḅ kôḅḅ.

15 Ma doḅtom avi te tem embathu amena ba avi takatu ba êvahiḅ ba êḅmô mathêḅ ma leḅḅḅḅḅḅḅ lôk eyabiḅ i mavi ma tem neja bulubiḅ.

3

Avaka iniḅ abô

1 *Êḅtêk ma abô avanôḅ. Anyôla anêḅ auk nena imbitak avaka, êḅ ma mavi.

* 1:20: 1Ko 5:5; 2Ti 4:14-15 * 2:6: Gal 1:4 * 2:7: Ap 9:15; Gal 2:7-8; 2Ti 1:11 * 2:9: 1Pi 3:3-5 * 2:10: 1Ti 5:10
* 2:12-13: 1Ko 14:34; Stt 2:7,21-22; 1Ko 11:8-9 * 2:14: Stt 3:1-6; 2Ko 11:3 * 3:1: Ap 20:28 * 3:2: Tit 1:6-9

² *Ma avômalô nêgê ôpêḡ nena anyô thêthôn vēmam ka nendam ek imbitak anyô bêḡ. Ma êmô tiḡḡ imbiḡ yanavi. Yani anyô auk mavi lôk hapuki loḡ ma hamô batôn oyaḡ lôk hawa avômalô thô ma hadôn avômalô mavi.

³ Yani miḡ inum waiḡ ba endo molo lôk lamaniḡ ba injik vovak ami. Yani êmô yôhok ma miḡ laimbiḡ valuseleḡ ami.

⁴ Yani eyabiḡ yanavi lôk nali mavi ma êndôn nali ek nesopa anêḡ abô ba nêmoḡ yani vibiḡ.

⁵ Anyô miḡ hayabiḡ yanavi lo nali mavi ami ma miḡ hatôm eyabiḡ Wapômbêḡ anêḡ avômalô ôdôn takatu ba êvhaviḡ mavi ami.

⁶⁻⁷ *Anyô kambom te hiki liliḡ ba habitak mavi ma miḡ enja athêḡ bêḡ ba indum ku te kethêḡ ami endeba ḡê daluk nêgê imbiḡ nena yani anyô mavi am. Yakô tem yani êmbôi ba enja mama ba êndok Sadaḡ anêḡ lek ba nêḡ yak imbiḡ Sadaḡ êndêḡ waklavôn indum abô.

Nê êv avômalô sa iniḡ abô

⁸ Ma ḡê takatu ba idum ku ba êv avômalô êvhaviḡ sa ma nêmoḡ thêthôn êtôm avaka. Thêlô nenaḡ abô avanôn iyom. Ma miḡ ninum waiḡ bêḡ anôn lôk netanḡḡi esak avômalô vi iniḡ valuseleḡ ami.

⁹ Thêlô nêsôi ba neya ma nêḡnêḡmimbiḡ nômkama nômbêḡ atu ba Wapômbêḡ hik thô ma nebalon loḡ lôklokwaḡ.

¹⁰ Nutitiḡ iniḡ ku nena thêthôn vēmam ka nôḡnêḡ ku nêḡnêḡ avômalô sa êndêḡ i.

¹¹ *Ma vêḡi ma thêthôn êtôm thêlôda. Ma miḡ nenaḡ abô kambom esak avômalô vi ami. Ma nipuki loḡ esak auk mayaliv. Ma miḡ nenaḡ abôyaḡ lôk neja vani ami.

¹² Ma nêmoḡ tiḡḡ imbiḡ vêḡi ba neyabiḡ vêḡi lôk nali ma iniḡ nômkama sapêḡ mavi.

¹³ Ma idum ku mavi ma avômalô tem nebam i ma miḡ hatôm nêkô ek nenaḡ iniḡ abô bêḡ esak iniḡ hêvhaviḡ Yisu Kilisi ami.

Wapômbêḡ hik anêḡ thêthôn thô

¹⁴⁻¹⁵ Yalenḡhaviḡ yaḡgê o kethêḡ oyaḡ. Ma doḡtom yahakô ek nômla embalon ya loḡ. Ba intu yahato abô êntêk ek oyala Wapômbêḡ anêḡ auk esak yani anêḡ

avômalô iniḡ kobom. Yani ma Wapômbêḡ lôkmala. Wapômbêḡ anêḡ thalaleḡ ma avômalô takatu ba êvhaviḡ. Avômalô takêḡ ma hatôm unyak landiḡ lôk bum vumak takatu ba havalon Wapômbêḡ anêḡ abô avanôn loḡ.

¹⁶ *Avanôn! Êntêk êḡ ma nômbêḡ. Wapômbêḡ hik anêḡ thêthôn thô aêntêk.

Yani hawa liḡkupik pik ba halêm pik, ma Lovak Mathêḡ hik yani thô,

ba aḡela êyê yani,

ma anyô enaḡ yani bêḡ hadêḡ ḡê pik lôkthô,

ba ḡê pik elanô ba êvhaviḡ yani,

ma Wapômbêḡ hawa yani ba hi hadô hamô anêḡ loḡ lôkmaḡḡi anôn.

4

Kêdônwaga abôyaḡ

¹ Lovak Mathêḡ hanaḡ avanôn biḡ nena habobo pik lo leḡ anêḡ daḡ ma avômalô doho tem nêḡmbôliḡ dômiḡ esak iniḡ êvhaviḡ Wapômbêḡ ba nesopa ḡgok takatu ba even ek esau avômalô lôk elanô auk takatu ba halêm anêḡ ḡgok.

² Ma avômalô takatu ba ethak esopa ḡgok iniḡ abô lôk êv auk hadêḡ avômalô ba enaḡ abô mavi aleba avômalô eson nena thêlô ma avômalô thêthôn. Ma doḡtom thêlô ma ḡê abôyaḡ. Thêlô êthôi ba eya ma doḡtom idum kambom thêthô aleba iniḡ auk mavi bôk habitak hatôm atum la. Thêlô hatôm bok mathanô ba miḡ leḡḡmalaiḡ ami.

³ *Thêlô itip ek avômalô miḡ neja i lôk nejaḡ nôḡ lomaloma ami. Ma doḡtom Wapômbêḡ hapesaḡ nôḡ takêḡ ek avômalô takatu ba êvhaviḡ lôk eyala abô avanôn ma neja ek nêḡnêḡ leḡḡmavi êndêḡ Wapômbêḡ.

⁴⁻⁵ Howa Wapômbêḡ anêḡ nôḡ takêḡ ba hoteḡ mek lôk lemmavi êḡ ma nôḡ takêḡ tem imbitak mavi. Anêḡ lemmavi lôk Wapômbêḡ anêḡ abô hadum nôḡ êḡ habitak mavi. Aêḡ ba nômkama sapêḡ atu ba Wapômbêḡ hapesaḡ ma mavi. Ba intu miḡ utip ek nômlate ami.

Yisu anêḡ anyô ku mavi

⁶ Onaḡ abô takêḡ katô êndêḡ Wapômbêḡ anêḡ avômalô. Ma nonḡwaḡ Wapômbêḡ

* 3:6-7: 2Ko 8:21 * 3:11: Tit 2:3 * 3:16: Mak 16:19; Jon 1:14; Kol 1:23 * 4:3: Stt 9:3; Lom 14:6; 1Ko 10:30-31

anêḡ abô avanôḡ lôk osopa anêḡ auk mavi takatu ba bôk holaḡô yôv. Êḡ ma avômalô tem nêḡê nena o ma Yisu Kilisi anêḡ anyô ku mavi.

7-8 *Miḡ onja kukuthiḡ abôyaḡ ba onaj lôk miḡ ondanô avôdôḡnena iniḡ auk thôḡôthôḡ ami. Ôpatu ba hadum ku lomaloma ek nêḡm lôklokwaḡ êḡndêḡ liḡkupik tem êḡmô mavi dokte. Ma doḡtom ôpatu ba hadum ku hasopa Wapômbêḡ, yani tem êḡmô mavi anôḡ. Wapômbêḡ habutiḡ abô ek nêḡm avômalô sa êḡmô pik êḡntêk. Ba ema ma tem nêḡm i sa aêḡ ijom. Aêḡ ba nundum Wapômbêḡ anêḡ ku ek nosopa yani.

9 Êḡntêk ma abô lôklokwaḡ anôḡ ba avômalô sapêḡ nêḡnêḡmimiḡ.

10 *Alalô lêk aêḡ maleḡiḡ hadêḡ Wapômbêḡ. Yani ma Wapômbêḡ atu ba hamô lôkmala ba hêḡv avômalô sapêḡ bulubiḡ. Ba intu yêlô adum ku lôk vovanik ek nanêḡm avômalô sapêḡ sa ek ôpatu ba hêḡvhaviḡ ma tem enja bulubiḡ êḡ.

11 Timoti yahanaj hadêḡ o nena ôḡndôḡ avômalô esak nôḡm takêḡntêk lôk osoḡ i lokwaḡ ek nesopa.

12 *O ma anyô muk. Ba onaj abô mavi ijom lôk undum thêḡthôḡ ma lemimiḡ avômalô lôk ôḡnêḡmimiḡ Wapômbêḡ ma ôḡmô mabuḡ ek avômalô nêḡê o ba nesopa vemḡwam. Êḡ ma avômalô miḡ hatôm nêḡpôlik esak o ami.

13 Osam Wapômbêḡ anêḡ abô êḡndêḡ avômalô wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ lôk onaj anêḡ abô bêḡ lôk nêḡm auk êḡndêḡ thêlô endeḡba êḡtôm wakma atu ba yahayô.

14 *Plopet enaj abô hathak wapôm takatu ba Wapômbêḡ hêḡv ma avaka etak bahêḡiḡ hayô hêk o ma miḡ ômbi wapôm êḡ thô ami.

15 Osopa abô êḡntêk katô oyaḡ ba nêḡm anêḡm auk lôkthô ek undum ku êḡntêk ek avômalô lôkthô nêḡê nena anêḡm hêḡv haviḡ halumbak.

16 Oyabiḡ nôḡm takatu ba hudum lôk auk takatu ba hêḡv hadêḡ avômalô katô. Ma osopa Wapômbêḡ lôk onaj anêḡ abô wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ. Êḡ ma tem odanêḡm o

bulubiḡ lôk avômalô takatu ba elanô anêḡm abô.

5

Noyabiḡ ḡê êḡvhaviḡ mavi

1 Onaj abô yaô êḡndêḡ anyô bêḡ atu ba hadum kambom inaj honaj hadêḡ lemambô. Ma miḡ osaj yani ami. Undum mavi êḡndêḡ ḡê muk inaj hudum hadêḡ mamuyaḡ molok.

2 Ma avi bêḡbêḡ ma undum aêḡ ijom êḡtôm hudum hadêḡ lemambô. Ma onja auk mabuḡ esak avi muk inaj hudum hadêḡ livômi.

Opalê eyabiḡ avi tôp

3 Avi tôp takatu ba iniḡ avômalô mi ma oyabiḡ thêlô mavi.

4 Ma doḡtom avi tôp te anêḡ nali lôk limi êḡmô, êḡ ma iniḡ ku môḡ anôḡ ma nindum thêḡthôḡ ek neyabiḡ yani êḡtôm lami lôk limi bôk idum hadêḡ i ek nêḡwê mavi taksêbôk viyaiḡ. Êḡ ma tem indum Wapômbêḡ lamavi. Ba intu nundum aêḡ ma miḡ nonaj esak abô ijom ami.

5 Avi tôp takatu ba iniḡ thalaleḡ mi ethak êḡv maleḡiḡ hadêḡ Wapômbêḡ bôlôvôḡ ba wak ma enaj hik yani liḡ ek nêḡm thêlô sa.

6 Ma avi tôp takatu ba êḡbôlêḡm nôḡm pik mavimavi lôk idum sek mayaliv, êḡ ma iniḡ leḡviḡkupik ma lôkmala ma doḡtom iniḡ dahô bôk hama yôv.

7 Ma ôḡndôḡ avômalô esak auk takêḡ ek anyô te miḡ hatôm enaj nena thêlô ma avômalô kambom ami.

8 Ôpatu ba miḡ hayabiḡ anêḡ ôḡdôḡ katô ami êḡ ma anyô kambom. Ma ôpatu ba miḡ hayabiḡ anêḡ thalaleḡ katô ami, êḡ ma hatôm havôliḡ dôḡm ek anêḡ hêḡvhaviḡ. Yani ma kambom anôḡ ek ḡê daluk.

9-10 Avi tôp takatu ba iniḡ sondabêḡ bôk hatôm 60 ba havôhi ma sêbôk ma êk haviḡ vêḡi ijom ba eyabiḡ iniḡ avômena lôk ewa avômalô loḡ buyaj thô ba ithik avômalô matheḡ veḡiḡ lôk êḡv avômalô ewa malaiḡ sa lôk idum ku mavi lomaloma wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ, êḡ ma oto iniḡ athêḡ êḡndôk kapyia.

* 4:7-8: 1Ti 1:4 * 4:10: 1Ti 2:3-4 * 4:12: Tit 2:15 * 4:14: 2Ti 1:6

11 Ma miñ oto avi tîp muk iniñ athên êndôk kapya êntêk ami. Thêlôniniñ thethanjak tem imbitak bêñ ba leñijimbiñ neja anyô

12 ma tem nêmbôliñ dômiñ êndên Kilisi ba nepole abô takatu ba bôk ekak yôv. Êñ ma tem nindum abô.

13 *Ba avi tîp muk takên ida ethak êmô oyañ ba elom even lomalak. Nôm êñ ma kambom. Lôk enañ abô kambom hathak avômalô lôk êv venijbôlêk yakyak hathak avômalô lôk enañ avômalô iniñ abô loñ kapô bêñ. Êñ ma kambom anên.

14-15 Doho bôk êvôliñ dômiñ hadên Yisu ba esopa Sadañ. Aên ba yahanañ hadên avi tîp muk ek neja anyô ba nembathu avômena ba neyabiñ unyak ek nê takatu ba êpôlik hathak alalô tem miñ nenañ abô kambom esak alalô ami ma mi.

16 Aên ba ôdôn la iniñ avi tîp te hamô, ma iniñ avi nênem yani sa ek miñ nênem malaiñ êndên avômalô êvhaviñ vi ami. Ma avi tîp takatu ba iniñ avômalô mi ma avômalô êvhaviñ nênem i sa.

Nê bêñbên iniñ abô

17-18 *Wapômbên anên abô hanañ nena, “Bokmankao atu ba hêv mólô sa ma miñ numiñ yani loñ siñ ek enjañ nôm ami.” *Lo 25:4*

Ma abô yañ haviñ nena, “Anyô ku enja anên vuli.” Ba intu nônem vuli mavi êndên avaka takatu ba eyabiñ avômalô êvhaviñ mavi. Ma avaka takatu ba enañ Wapômbên anên abô lôk êv auk mavi, ma nônem iniñ vuli êmôn.

19-21 *Timoti, Wapômbên lo Yisu Kilisi lôk añela matheñ lêk êyê o. Aên ba yahanañ abô lôklokwañ hadên o nena anyô te iyom hanañ avaka te anên kambom ma miñ ondanô ami. Ju mena lô la enañ ma ondanô nena abô êñ avanôn mena abôyañ. Ma onañ ôpên anên kambom bêñ êndên avômalô ek lôkthô atu ba elañ ma nêkô. Undum aên êndên avaka takatu ba idum kambom. Ma anêm anyô mólô te hatôm anyô bêñ ba hadum kambom ma osopa abô êñ iyom.

22 Ma miñ ômbi bahem êyômô anyô te ketheñ ek imbitak nê êvhaviñ iniñ anyô bêñ ami. Nônngô am. Yakô anên malaiñ imbitak ba nêm malaiñ êndên o. Ba dô. Ma ômô mabuñ.

23 Timoti, o ma anyô lemhaviñ unum ñañ iyom. Ma donjom lemvovañ ba hôpôm lijiñ bêñ anên. Ba intu unum waiñ dokte imbiñ.

24 Anyô doho idum kambom ba iniñ kambom hik i thô hamôn ba avômalô êyê nena tem neja vovañ êndên waklavôn idum abô. Ma doho idum kambom ba iniñ kambom hamiñ kapô ba avômalô êthôn aleba waklavôn idum abô hayô ma iniñ kambom takên tem injik i thô.

25 Kobom mavi ma aên iyom. Kobom mavi vi hamiñ yaiñ ma vi hêk loñ kapô. Ma donjom waklavôn idum abô ma kobom mavi takên tem miñ imbuñi ami.

6

Nê ku nêmbô alañsi vibin

1 *Avômalô takatu ba iniñ alañ hamô ma nindum mavi êndên i ek miñ avômalô nenañ abô kambom esak yêlôaniñ abô lôk Wapômbên anên athên ami.

2 *Ma anyô ku te lôk anên alañ thai esopa Wapômbên, ma ôpên miñ indum kambom êndên anên alañ ba enañ nena, “Alai ma nê loyañ. Ba miñ yamô o vibin ami.” Miñ onañ aên ami. Anyô ku êñ laimbiñ anên alañ êtôm anyô loyañ ba nêm yani sa êtôm Wapômbên anên avômalô te. Aên ba indum ku mavi êmôn ek ku mavi sapên. Nunngwik auk êñ thô êndên avômalô ba onañ lôklokwañ ek nesopa.

Avômalô takatu ba leñihaviñ valuseleñ

3 *Anyô te hik auk lokbañ thô ma miñ hanañ abô hathak Anyô Bên Yisu Kilisi anên abô avanôn lôk auk thêthôn ami,

4 ôpên habôi ba hasoñ nena yani anyô lôk auk bêñ. Nê êñ ma kêdônwaga abôyañ ba êthôn iniñ kambom paliñ. Lelaik hamô iniñ auk aleba enañ abô lôk vovak hathak auk lomalama ba leñijdañ lôk êpên vovak ma enañ abô kambom. Thêlô eson nena

* 5:13: 2Te 3:11 * 5:17-18: Mat 10:10; Luk 10:7; 1Ko 9:9
Plm 16 * 6:3: Gal 1:6-9 * 6:5: 2Ti 3:8; 4:4; Tit 1:14

* 5:19-21: 2Ko 13:1; Ep 5:11 * 6:1: Ep 6:5 * 6:2:

anyô yañ hawa auk êñ ek indum kambom êndên i la.

⁵ *Wak nômbênj intu ma thêlôda idum ba êpôlik hathak thêlôda. Ma Sadañ hawa Wapômbênj anênj abô vani hêk i lôk habulinj ininj auk. Thêlô esonj nena thêlô êmô thêthônj ba tem thêlô neja valuselenj bêñ anônj.

⁶ *Ôpatu ba hasopa Wapômbênj ma minj makilik lôk la hiki hathak nômkama pik ami, yani tem êmô mavi.

⁷ *Alalô alêm pik êntêk oyañ. Ba ama ma tem ana oyañ aênj iyom.

⁸ Ba intu alalô minj maleñjikilik esak nômkama pik andô. Ma alalôaniñ nôm lôk sôp iyom hamô êñ ma hatôm ek alalô.

⁹ Ma avômalô leñinj hiki ek neja valu lôk nômkama bêñ anônj, ma tem auk êñ êndôk thêlô leñinj lôk êmbôv thêlô ek ini nesak gwasilim. Ininj auk thethanjak êñ habulinj i aleba hamô leñvinjkupik lôk dahôlônjinj sesonj ba mi.

¹⁰ *Avanônj! Leñinhavinj valuselenj ma kambom sapênj anênj vêk. Avômalô doho ininj auk hathak valuselenj habi thethanjak ba hadum thêlô etak Wapômbênj. Êñ ma hatôm binj havatho thêlôda binj daluk lu ba malainj bêñ.

Loñôndê nasopa

¹¹ *Ma donjom o ma Wapômbênj anênj anyô. Ôsôv ba nu ek nôm kambom takênj. Undum nôm takatu ba Wapômbênj lamavi hathak. Ômô thêthônj. Osopa Wapômbênj anênj abô ba nêmbinjinj yani. Lemimbjinj avômalô. Ombatho o loñ lôk ômô labali. Ma ondanvinj embenj abô nômbênj êñ yam.

¹² *Ma vovak êvhavinj êntêk ma nôm mavi. Êñ ma nuñgwik vovak endeba onja lôkmala atu ba Wapômbênj halam o yôv hathak. Honañ anêm hôêvhavinj ba avômalô bêñ anônj bôk êyê o yôv.

¹³ *Timoti, Wapômbênj atu ba hêv lôkmala hadênj nômkama nômbênj êntêk thai lôk Yisu Kilisi atu ba hadum abô ba hanañ avanônj

hadênj Pontius Pailat ma lêk thai êyê o. Aênj ba yahanañ abô lôklokwanj hadênj o nena

¹⁴ osopa abô êñ ma minj undum tombenj ek anyôla etatale o ami. Undum ku êñ endeba Yisu Kilisi alalôaniñ Anyô Bêñ endelêm.

¹⁵ *Wapômbênj hadum ba waklavônj atu ba Yisu endelêm tem imbitak. Yanida ma alañ ba yanida hamô mavi. Yani ma Kinj ininj Kinj ma nê bêñbênj ininj Anyô Bêñ.

¹⁶ Yanida tem minj ema ami. Yani hamô deda atu ba minj hatôm anyô te ni ebobo ami. Anyô te minj bôk hayê yani ami. Nê pik ininj lôklokwanj mi ba intu minj hatôm nêgê Wapômbênj ami. Nêñêm athênj bêñ êndênj yani iyom. Anênj lôklokwanj da hamô ba tem êmô aênj. Avanônj.

Nê lôk valuselenj bêñ ininj abô

¹⁷ *Nonañ êndênj nê valuselenj bêñ takatu ba êmô pik nena, “Nônêm malemim êndênj Wapômbênj. Yani anyô wapôm mavi ba intu hêv nômkama nômbênj êntêk ek alalô leñinj mavi. Ma minj nômbôam esak lôk minj nôñêm malemim êndênj valuselenj lôk nômkama takatu ba tem nêñ yak ami.”

¹⁸⁻¹⁹ *Ma onañ êndênj i ek nisup nômkama mavi lôkthô esak donjom. Lôk nindum mavi lomaloma bêñ anônj ba nêñ linj sinj. Lôk nindum wapôm lôk nêpôpêk ininj nômkama ek nimbi sam. Nôm takênj ma lôkmala anênj ôdônj atu ba tem imbitak embenj yam ek neja lôkmala anônj.

Timoti eyabinj anênj ku

²⁰ Timoti oyabinj o ek ku takatu ba êv hadênj o. Ômbôlinj dômmim esak abô mayaliv lôk auk lokbanj takatu ba elam nena “auk thêthônj”. Êñ ma abôyañ.

²¹ *Ma avômalô doho esopa auk lokbanj êñ ba evenj mayaliv aleba ininj êvhavinj mi. Wapômbênj anênj wapôm êmô imbinj o.

* **6:6:** Plp 4:11-12; 1Ti 4:8; Hib 13:5 * **6:7:** Jop 1:21 * **6:10:** Ep 5:5 * **6:11:** 2Ti 2:22 * **6:12:** 1Ko 9:25-26; 2Ti 4:7 * **6:13:** Jon 18:36-37 * **6:15:** ALK 17:14 * **6:17:** Luk 12:20-21 * **6:18-19:** Mat 6:20 * **6:21:** 1Ti 1:6; 2Ti 2:18

Kapya yañ atu ba Pol hatô hadêñ Timoti Abô môn

Pol hamô koladôn anêñ Lom ma hatô kapya êntêk hadêñ Timoti. Pol lahabi nena tem yani ema. Ma anêñ nê molo bêñ anôn etak yani ba i. Luk iyom intu hamô haviñ Pol ba intu yani kapô malaiñ ba lahaviñ Timoti ni Lom ek thêlô nêmo. Ba intu hatô kapya êntêk. Malaiñ lomalom hapôm nê êvhaviñ ba intu hanañ abô ek embatho Timoti lon ek imiñ lôklokwan. Ma hanañ ek Timoti eyabiñ Wapômbêñ anêñ Abô Mavi ba enañ abô êñ thêthôn iyom.

Hato kapya êntêk hadêñ 66 AD la.

¹ Ya Pol yahato kapya êntêk. Wapômbêñ lahaviñ yambitak Yisu Kilisi anêñ aposel ek yanañ abô êntêk bêñ ek alalô nasopa Yisu Kilisi ba naja lôkmala atu ba Anyô Bêñ bôk hakak abô hathak yôv.

² *Hadêñ o Timoti yenañ okna anôn. Wapôm lôk lahiki ma labali anêñ Kamik Wapômbêñ lo Yisu Kilisi alalôaniñ Anyô Bêñ.

Alalô miñ mama ek Wapômbêñ anêñ abô ami

³ *Yahayala hêk yakapôlôn nena miñ yahadum Wapômbêñ anêñ ku tombeñ ami. Wapômbêñ êñ ma bumalô thêlô iniñ Wapômbêñ atu ba esopa. Bôlôvôn lo wak ma yahanañ yalenmavi lôk yahateñ mek hadêñ yani hathak o.

⁴ Sêbôk ba yahatak o ma malem thôk hêv yak ba lêk yalenhabi malem thôk êñ. Ma lêk yalen hik ya kambom ek yangê o ek itu auk êñ vônô ek yalenmavi.

⁵ *Yalenhabi anêm hôêvhaviñ anôn. Êvhaviñ êñ intu hamô haviñ lemtambô Yunis lo libum Lois. Ba lêk yahayê êvhaviñ êñ intu hamô haviñ o aêñ iyom.

⁶ *Ba intu yahanañ hathak lonbô ek undum wapôm takatu ba Wapômbêñ hêv hadêñ o êtôm huyuv atum ek esañ bêñ.

Sêbôk ba yahatak yabahañ hayô hêk o ma Wapômbêñ hêv lôkliñyak ek undum ku êñ.

⁷ *Ma Wapômbêñ hêv dahô lôkliñyak lôk dahô lenjñhaviñ avômalô lôk dahô hapôviñ anyô ek nindum mavi. Ma miñ hêv dahô atu ba indum anyô ba nêkô ami.

⁸ Yahanañ Anyô Bêñ anêñ abô bêñ ba intu yahamô koladôn. Ma Wapômbêñ bôk hik malaiñ sam ba hêv anêm ek onja ma anêñ lôklokwan tem nêm o sa. Aêñ ba miñ o mama ek onañ Anyô Bêñ anêñ abô bêñ ami. Lôk miñ o mama ek ya ami.

⁹ *Yani ma anyô wapôm ba lahaviñ nêm avômalô sa. Ma hêv alalô bulubiñ ba halam nena mathen. Miñ alalô adum nômlate mavi ami. Mi anôn. Anêñ wapôm êñ hamô haviñ Yisu Kilisi hadêñ sêbôk atu ba môn anôn ba hêv hadêñ alalô.

¹⁰ *Ma lêk hik anêñ wapôm êñ thô hathak hêv Yisu Kilisi, ôpatu ba hêv alalô bulubiñ. Ôpêñ intu habuliñ nãma ma hatak deda hayô hamô Wapômbêñ anêñ Abô Mavi ek alalô naja lôkmala atu ba hamô wak nômbêñ intu sapêñ.

¹¹ *Ma habi ban hayô hêk ya ba hêv ya hatôm aposel ek yanañ Abô Mavi êntêk lôk yanêm auk esak Abô Mavi êñ.

¹² Aêñ ba yahawa malaiñ takêntêk ma donjom ya miñ mama ami ek malê nena yahayala ôpatu ba yahêvhaviñ. Yahayala katô nena tem eyabiñ ya lôk yenañ ku mavi endeba êyô waklavôn nindum abô.

¹³ Abô takatu ba bôk holañô anêñ ya ma osopa. Êñ ma auk thêthôn. Ba hosopa abô êntêk ma Yisu Kilisi tem nêm o sa ek ônêmbiñ Wapômbêñ lôk lemimbiñ avômalô.

¹⁴ *Ma oyabiñ nôm mavi takatu ba Wapômbêñ hêv hadêñ o hathak Lovak Mathen ôpatu ba hamô haviñ alalô.

¹⁵ Hoyala nena Pigelus lo Helmogenes lôk avômalô nômbêñ atu ba êmô plovins Esia bôk êdô ya.

¹⁶⁻¹⁷ Yahamô koladôn ma Onesipolus miñ mama hathak yenañ malaiñ êñ ami. Yani hayô Lom ma habôlêm ya lôklokwan haveñ aleba hapôm ya ma hêv ya thêvô.

* 1:2: Ap 16:1; 1Ti 1:2

* 1:3: Ap 23:1

* 1:5: Ap 16:1

* 1:6: 1Ti 4:14

* 1:7: Lom 8:15

* 1:9: Ep 2:8-9; Tit

3:5 * 1:10: Hib 2:14

* 1:11: 1Ti 2:7

* 1:14: 1Ti 6:20

Aêḡ ba Anyô Bêḡ nêḡ kapô ek Onesipolus lôk anêḡ thalaleḡ.

¹⁸ Ma Anyô Bêḡ nêḡ lahiki êndêḡ yani êndêḡ waklavôḡ nindum abô. Hoyala loḡôndê mavi bêḡ anôḡ atu ba yani hêḡ ya sa hamô Epesus.

2

Timoti ma Yisu anêḡ anyô vovak

¹ Aêḡ ba Timoti yenaḡ okna umiḡ lôklokwaḡ esak wapôm takatu ba halêḡ anêḡ Yisu Kilisi.

² O lôk avômalô doho bôk olaḡô abô nômbêḡ atu ba bôk yahanaḡ yôv. Aêḡ ba nômbôlêḡ anyô mavi doho ek neyabiḡ abô êntêk lôk nêndôḡ anyô vi ek miḡ abô êntêk nêḡ yak ami.

³ *Ma umiḡ lôklokwaḡ imbiḡ yêlô êtôm Yisu Kilisi anêḡ anyô vovak mavi.

⁴ Anyô vovak miḡ hatak anêḡ auk ek indum ku malaklêvôḡ ami. Yani hapesaḡ i ek injik vovak ek indum ḡê vovak laik môḡ leḡiḡmavi.

⁵ *Ôpatu ba hayabiḡ i mavi ba halanaḡviḡ tem lovak ba enja anêḡ vuli êmôḡ aêḡ iyom.

⁶ Ma ôpatu ba hadum ku kapô lôk vovanik tem êmôḡ ek enja anêḡ anôḡ.

⁷ Aêḡ ba lemimbi abô takatu ek batu Anyô Bêḡ nêḡ auk êndêḡ o.

⁸ *Lemimbi Yisu Kilisi Devit anêḡ lim atu ba bôk hik liḡ haviyô hathak loḡbô. Abô êḡ ma Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi atu ba yahanaḡ bêḡ.

⁹ *Aêḡ ba intu yahawa malaiḡ. Avanôḡ! Ekak ya loḡ hatôm ḡê vani. Ma donḡtom anyô te hatôm ekak Wapômbêḡ anêḡ abô loḡ ami.

¹⁰ Ba intu yahamiḡ lôklokwaḡ ba yahawa malaiḡ lomaloma ek yanêḡ avômalô takatu ba Wapômbêḡ bôk habi baḡ hayô hêk i yôv sa ek Yisu Kilisi nêḡ alalô bulubiḡ ek naja lôkmala lôk namô Wapômbêḡ anêḡ lôkmaḡḡiḡ kapô wak nômbêḡ intu sapêḡ.

¹¹ *Êntêk ma abô avanôḡ. Alalô bôk ama haviḡ yani ba tem alalô namô aêḡ iyom imbiḡ yani.

¹² *Alalô awa malaiḡ lôk vovaḡ ba amiḡ lôklokwaḡ êḡ ma tem nayabiḡ ku imbiḡ yani.

Ma alalô athôḡ yani paliḡ ma tem êsôḡ alalô paliḡ aêḡ iyom.

¹³ *Ma anêḡ abô miḡ hatôm yani etak ami. Ba intu alalô avak abô ek nasopa yani ma donḡtom aêḡ yak, êḡ ma yani tem esopa anêḡ abô takatu ba habutiḡ.

Timoti imbitak Wapômbêḡ anêḡ anyô ku anôḡ

¹⁴ *Wapômbêḡ lêk hayê o ba onaḡ lôbôlôḡ ek avômalô miḡ nêkôki esak auk lomaloma ami. Dô. Tem imbuliḡ thêlô ma nêḡ i sa ami.

¹⁵ *Undum ku lôklokwaḡ lôk ôndôḡ Wapômbêḡ anêḡ abô avanôḡ thêthôḡ. Ma Wapômbêḡ tem êḡḡ anêḡ ku êḡ ma enaḡ nena hudum ku mavi. Ba tem miḡ o mama ami.

¹⁶ *Avômalô takatu ba esopa abô mayaliv evenḡ lokbaḡ aleba ibitak kambom anôḡ. Êḡ ma otak abô lôk auk mayaliv takatu ba miḡ hasopa Wapômbêḡ anêḡ abô ami.

¹⁷ *Auk êḡ ma hatôm palê hatêḡô anyô liḡkupik sapêḡ. Nôḡḡô Himeneus lo Piletus.

¹⁸ Thai bôk evenḡ daim ek Wapômbêḡ anêḡ abô avanôḡ ma êdôḡ avômalô ba esau nena alalô leḡviḡkupik tem miḡ imbiyô esak loḡbô ami ba intu ibuliḡ avômalô doho iniḡ êvhaviḡ.

¹⁹ *Ma donḡtom Wapômbêḡ anêḡ unyak landiḡ lôklokwaḡ kambom ba miḡ hatôm êḡḡoli ami. Ma habutiḡ sêk nena, “Anyô Bêḡ hayala anêḡ avômalô” ma “ḡê takatu ba elam Anyô Bêḡ anêḡ athêḡ ba esopa ma nêmbôliḡ dômiḡ esak kambom.”

²⁰ Ma unyak bêḡ te ma anêḡ uḡ gol doho lôk seleva doho lôk uḡ adaluk doho lôk uḡ anôḡ doho hamô unyak kapô. Doho ma etak nôḡ mavi halôk ma doho ma etak yavoyav halôk.

²¹ Aêḡ ba anyô te habi lelaik thô ba hathik i ba habitak mabuḡ ma hatôm uḡ mavi atu ba Wapômbêḡ hadum ba habitak

* 2:3: 2Ti 1:8 * 2:5: 2Ti 4:8 * 2:8: Lom 1:3; 1Ko 15:4

Mat 10:33 * 2:13: Lom 3:3-4; Tit 1:2 * 2:14: 1Ti 6:4; Tit 3:9

* 2:19: Nam 16:5; Ais 52:11; Jon 10:14; 1Ko 8:3

* 2:9: Ep 3:1,13; Plp 1:12-14 * 2:11: 2Ko 4:11 * 2:12:

* 2:15: 1Ti 4:6 * 2:16: 1Ti 4:7 * 2:17: 1Ti 1:20

mathen ba hamô ek Wapômbên nê m ku mavi lomaloma êndên yani.

²² *Ba intu ôsôv ênjêk ngôk anên thethajak takatu ba hamô anyô muk kapôlônjin. Ma ondanvin endom lonônê thêthôn lôk ônêmimbin Wapômbên lôk lemimbin avômalô lôk osopa auk yôhok. Mólô takatu ba olam Anyô Bêj anên athên ba osopa yani ma yani bôk hathik mólônim kapôlômim yôv ba nosopa kobom thêthôn takêntêk.

²³ *Oyala nena abô mayaliv lomaloma hadum ba avômalô ik vovak ba ômbôlin dômin ek abô thônôthôn takên.

²⁴ Anyô Bêj anên anyô ku ma êmô labali imbin avômalô lôkthô lôk anên auk ma thêthôn ek êndôn avômalô katô. Lôk êmô malinyaô ma min injik vovak ami.

²⁵ Ma yani min lamanin kethen esak avômalô takatu ba min elanô anên abô ami ma êndôn thêlô esak abô labali. Injo Wapômbên tem nê m i sa ek nede kapôlônjin lili ek nesopa auk avanôn mena mi la.

²⁶ Ma ewa auk mavi hathak lonbô ma tem nêsôv ênjêk Sadan anên gwasilim, ôpatu ba havôv thêlô ek nindum anên ku.

3

Pik lo leñ anên dan

¹ *Odanô! Waklavôn pik lo leñ anên dan ma tem malain lomaloma imbitak.

² Avômalô tem leñimbin thêlôda lôk leñimbin valuselen ma nêmbôl lôk nêgê i dan ma nenan abôma lôk leñônônônôtôn êndên taluvi lo lami. Ma tem min leñimbi esak nôm takatu ba anyô vi êv hadên i ami lôk êpôlik hathak kobom mathen

³ ma leñhavin mi lôk min etak kapôlônjin kambom ami. Ma tem nenan abô kambom esak avômalô vi lôk nipuki lon ami ma nimbitak nê malenjin thêlêv lôk nêpôlik esak kobom mavi.

⁴ Ma tem thêlô nimbulin inin nê mólô ma nindum nômkama mayaliv ma thêlôda tem nê nê m inin athên lin ba nindum nômkama takatu ba indum thêlô leñimbi ma kobom leñhavin Wapômbên ma édô.

⁵ *Avômalô takên tem nindum thêthôn êtôm nê esopa Wapômbên ma donjom thêlô bôk etak Wapômbên anên lôklokwan ba intu nômbôlin dômin êndên i.

⁶ Ma anyô takên ethak êyêyê hathak bôbônjin ba êyô unyak ma êyê avi takatu ba inin auk mayaliv ma ewa inin auk. Avi takên bôk idum kambom bên anôn ba êmô lôk kapôlônjin malain. Ma thêlônjin thethajak lomaloma hayabin i ba êbôlê m auk lukmuk wak nômbên intu sapên.

⁷ Avi takên elanô nê êj inin abô lôbôlôn ba min êpôm Wapômbên anên abô avanôn ek nê m thêlô sa ami.

⁸ *Nê êj bôk êvôlin dômin hathak Wapômbên anên abô avanôn hatôm Janes lo Jambles bôk êvôlin dômin hadên Mose. Sadan habulin thêlô inin auk aleba ibitak kambom anôn ba êvhavin ami ba intu Wapômbên hadô thêlô.

⁹ Ma nê êj inin kambom takên tem imbitak yain ba avômalô tem nêgê êtôm bôk êyê Janes lo Jambles inin auk kambom. Ba intu auk êj tem min imbitak bên ami.

Timoti ombalon Wapômbên anên abô lon lôklokwan

¹⁰ Ma donjom o Timoti hoyala yenan auk lôk yenan bôk lo lon takatu ba yahadôn lôkthô katô ma auk takatu ba hamô havin ya lôk yalenhavin avômalô ma yahêvhavin ba yahamin lôklokwan lôk min yahasôv ami.

¹¹ *Ma vovan lomaloma lôk malain hapôm ya halôk Antiok lo Aikoniam ma Listla. Ma Anyô Bêj hêv ya bulubin ek nôm kambom takên.

¹² *Avanôn! Avômalô lôkthô atu ba leñhavin nê nê m imbin Yisu Kilisi ba esopa Wapômbên tem nêpôm vovan takên imbin.

¹³ Ma nê lôk ngôk lôk nê takatu ba esau avômalô tem nindum inin auk kambom takên endeba imbitak kambom anôn. Bôk esau thêlôda yôv ba tem nesau avômalô vi imbin.

¹⁴⁻¹⁵ Ma donjom Timoti hoyala kêdônwaga takatu ba bôk êv o auk ba hoyala nena o ma okna ba Wapômbên anên abô mathen

* 2:22: 1Ti 6:11 * 2:23: 1Ti 4:7 * 3:1: 1Ti 4:1 * 3:5: Mat 7:15,21; Tit 1:16 * 3:8: Kis 7:11 * 3:11: Ap 13:14-52; 14:5,8-20 * 3:12: Mat 16:24; Jon 15:20; Ap 14:22

hik auk thô hadêḡ o aleba lêk. Abô êḡ hik avômalô liḡ ek neja auk mavi ek nêḡnêḡmimbiḡ Yisu Kilisi ma tem yani nêḡm thêlô bulubiḡ. Bôk howa auk hathak nôm takêḡ ba intu hoyala katô nena abô avanôḡ. Ba ombaloḡ auk êḡ loḡ.

¹⁶*Wapômbêḡ anêḡ abô lôkthô ma hayuv halêm yaḡ ba bôk eto halôk kapya ek êḡndôḡ avômalô lôk hêḡ avômalô sa hathak auk lokbaḡ. Ma hik loḡondê nepesaḡ i thô ek nimbitak thêthôḡ

¹⁷ ek Wapômbêḡ anêḡ avômalô neja nômkama ek nindum ku mavi.

4

Timoti enaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô

¹ Timoti, Wapômbêḡ lo Yisu Kilisi elañḡ yenaḡ abô. Yani tem indum abô esak avômalô lôkmala lôk ḡê ḡama. Yani tem êlêm ek eyabiḡ alalô. Aêḡ ba yahaḡañ lôklokwaḡ hadêḡ o nena

² onañ Wapômbêḡ anêḡ abô. Miḡ oyabiḡ waklavôḡ mavi iyom ami. Onañ iyom. Nuḡwik avômalô iniḡ kambom thô ma onañ ek netak. Osaḡ thêlô ek nesopa Wapômbêḡ anêḡ abô. Ombatho avômalô loḡ ma ôḡmô malinḡyaô lôk ôḡndôḡ avômalô katô oyaḡ.

³ *Yakô wak te ma avômalô tem nimbi leḡondôḡ siḡ ek nedaḡḡ Wapômbêḡ anêḡ auk thêthôḡ. Thêlô tem veḡiḡ thethaḡak ba nêḡmbôlêm kêḡdôḡwaga vi ek nenaḡ abô takatu ba indum thêlô leḡiḡmavi.

⁴ Thêlô tem nede dôḡmiḡ liliḡ êḡndêḡ abô avanôḡ ma nembêḡ mayaliv ba nesopa kukuthiḡ oyaḡ.

⁵ Ma doḡtom o Timoti ma onja auk katô esak ku nômbêḡ atu ba hudum. Tem malaiḡ lôk vovaḡ êḡpôm o. Êḡ ma umiḡ lôklokwaḡ. Onañ Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi lôk undum Wapômbêḡ anêḡ ku lôkthô atu ba hêḡ hadêḡ o.

Pol hadum ek ema

⁶ *Timoti, yenaḡ thalaleḡ lêk haḡgasô hatôm waiḡ atu ba haḡgasô halôk da. Ma wakma êḡ lêk hayô ek yana. Ba intu undum ku nômbêḡ êḡ.

⁷ *Lêk yahik vovak mavi yôḡ ba yahaḡañviḡ aleba hayô anêḡ daḡ. Ma yahavalonḡ yenaḡ yahêḡvhaiḡ loḡ denaḡ.

⁸ *Ba intu Wapômbêḡ lêk havalonḡ vuli mavi te loḡ ek ya aêḡntêk. Waklavôḡ nindum abô ma Anyô Bêḡ atu ba hanaḡ abô avanôḡ hathak avômalô tem enaḡ nena ya anyô thêthôḡ. Ba tem enaḡ êḡndêḡ ya iyom ami. Mi. Avômalô lôkthô atu ba êḡpôviḡ waklavôḡ yani endelêm ma tem enaḡ aêḡ êḡndêḡ i imbiḡ.

Timoti êlêm ketheḡ ek Pol

⁹⁻¹⁰ *Dima lahaiḡ nômkama pik êḡntêk. Êḡ ma yani bôk hatak ya ba hi Tesalonaika. Ma Klesens bôk hi plovins Galesia ma Titi bôk hi Dalnesia. Ba intu ôḡpôpêk o ba ôlêm ketheḡ êḡndêḡ ya.

¹¹ Luk iyom hamô haiḡ ya. Ma Mak hathak hêḡ ya sa hathak yenaḡ ku ba intu ondom yani êlêm êḡndêḡ ya.

¹² Ma Tikikus ma yahêḡ yani hi Epesus.

¹³ *Yahatak yenaḡ kwêḡ hamô Tloas ba hamô Kapus anêḡ unyak ba onja ba êlêm. Ma onja yenaḡ kapya lôkthô. Ma ya vovaḡ ek kapya ali atu ba epesaḡ hathak boksip-sip kupik.

¹⁴ *Aleksanda ma anyô hadum ku hapeḡsaḡ nômkama hathak aêḡ thekthek ba bôk hadum kambom bêḡ hadêḡ ya. Anyô Bêḡ tem indum aêḡ êḡndêḡ yani esak nôḡm atu ba hadum.

¹⁵ Yani hik vovak lôklokwaḡ hathak yêlôaniḡ abô. Ba intu oda oyabiḡ o mavi esak yani imbiḡ.

¹⁶ Yahadum abô môḡ ma doho miḡ êḡv ya sa ami. Thêlô sapêḡ etak ya. Ma yaleḡhaiḡ nena thêlô miḡ nindum abô esak nôḡm êḡ ami.

¹⁷ Ma doḡtom Anyô Bêḡ hamiḡ ya dôḡmiḡ ba hêḡ ya lôklokwaḡ ek yanaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô takêḡ bêḡ êḡndêḡ ḡê daluk ek thêlô nedaḡḡ. Yaleḡhabi nena ya lêk yahamô alim kambom te abôlêk. Ma doḡtom Anyô Bêḡ hêḡ ya sa.

¹⁸ Anyô Bêḡ tem nêḡm ya bulubiḡ êḡḡjêk ḡḡk iniḡ vovak lomalama. Nôḡmlate miḡ hatôm imbuliḡ ya ami endeba enja ya vé

* 3:16: Lom 15:4 * 4:3: 1Ti 4:1 * 4:6: Plp 2:17 * 4:7: 1Ti 6:12 * 4:8: 1Ko 9:24-25 * 4:9-10: Ap 15:37-39;
2Ko 8:23; Kol 4:14 * 4:13: Ap 20:6 * 4:14: Lom 2:6

ni anêḡ loḡ lôkliḡyak atu ba hamô malak leḡ am. Nêḡnêḡ athêḡ lôkmaḡḡḡḡ êḡdêḡ yani iyom wak nômbêḡ intu sapêḡ. Avanôḡ.

¹⁹ *Nêḡm yaḡsiḡ mavi lôk lôkbôk mavi êḡdêḡ Plisila lo Akwila ma Onesipolus lôk anêḡ avômalô.

²⁰ *Elastus hamô Kolin. Tlopimas hapôm liḡḡ ma yahadô yani hêk Miletus.

²¹ Ômbôlêḡ anêḡ loḡôḡdê ek ôlêḡ loḡ êḡtêk êḡmôḡ vêḡmam ka beḡḡ simbak. Yubulus, Pudens, Linus, Klodia lôk iviyaḡ sapêḡ enaḡ yaḡsiḡ mavi lôk lôkbôk mavi hadêḡ o.

²² Anyô Bêḡ eyabiḡ o dahôlôm lôk anêḡ wapôm êḡmô imbiḡ o.

* **4:19:** Ap 18:2; 2Ti 1:16-17 * **4:20:** Ap 19:22; 20:4; Lom 16:23

Kapya atu ba Pol hato hadêñ Titi Abô môn

Lom êv Pol vê hêk koladôn (Ap 28), êñ ma thai lôk Titi i ngavithôm Klit lôbôlôbô ba enañ Wapômbêñ anêñ Abô Mavi bêñ hadêñ thêlô. Vêm ma Pol hanañ ek Titi indum ku êñ endeba anêñ dañ lôk etak avaka êtôm malak lôkthô ma hatak Klit ba hi loñ buyañ. Titi hadum ku êñ denañ, ma Pol hato kapya êntêk hadêñ yani. Hato ek embatho Titi loñ esak anêñ ku lôk nêma auk ek êmbôv nê takatu ba êvôliñ dômiñ hathak abô anôn ek nêbônêlêm ma nêma auk esak êvhaviñ lôk iniñ ku ma eyabiñ i esak kêdônwaga abôyañ.

Hato kapya êñ hadêñ 64 AD la.

Pol hêv lamavi

¹ Ya Pol, Wapômbêñ anêñ anyô ku ma Yisu Kilisi anêñ aposel, yahato kapya êntêk. Yisu Kilisi hêv ya ek yanañ anêñ abô bêñ ma yambatho nê takatu ba bôk habi bañ hayô hêk i iniñ êvhaviñ loñ. Lôk yanêm auk ek neyala abô avanôn atu ba halom avômalô ek nêma êtôm Wapômbêñ anêñ la-haviñ

² *ek nênañ maleñiñ esak neja lôkmala atu ba tem nêma êtôm wak nômbêñ intu sapêñ. Môn anôn ma Wapômbêñ bôk havak abô yôv nena tem nêma êndêñ i ba miñ hatôm esau ami.

³ Alalôaniñ bulubiñ Wapômbêñ bôk hatak waklavôn te yôv ba hatak ku halôk yaba-heñ lôk hanañ lôklokwañ ek yanañ anêñ Abô Mavi bêñ êndêñ avômalô ek batu Abô Mavi êñ êlêm yaiñ.

⁴ *Yahato hadêñ o Titi, yenañ okna anôn hathak alaianiñ aêvhaviñ.

Kamik Wapômbêñ lo alalôaniñ Bulubiñ Yisu Kilisi iniñ wapôm lôk labali êmô imbiñ o.

Titi endam avaka ek neyabiñ avômalô êvhaviñ lodôñlodôñ

⁵ Bôk yahatak o hamô Klit ek undum ku takatu ba hêk denañ lôk otak avaka doho

anêñ lomalak êtôm atu ba bôk yahanañ hadêñ o.

⁶ *Otak i êtôm aêntêk. Anyô atu ba abô mi hêk avômalô maleñiñ ma hamô tiñiñ haviñ yanavi. Ma anêñ nali êvhaviñ ba avômalô miñ enañ abô hathak iniñ maleñiñ thanô lôk leñôndôn kôtôn ami.

⁷ Nê takatu ba eyabiñ avômalô êvhaviñ idum Wapômbêñ da anêñ ku ba intu thêlô abô mi ênjêk avômalô maleñiñ. Ma miñ thêlô neson nena thêlô ma nê bêñ ek avômalô vi ami, lôk miñ leñiñmaniñ kethen ami, ma miñ ninum waiñ ba molo ami, lôk miñ maleñiñ thêlêv ami, ma miñ netañtañi esak avômalô vi iniñ valuseleñ ami.

⁸ Mi. Neja avômalô thô lôk leñiñimbiñ kobom atu ba mavi ma nipuk i loñ lôk nêma thêthôn lôk mathen ma neyabiñ i mavi.

⁹ Ma nebalon abô avanôn biñ atu ba bôk êdôn loñ lôklokwañ ek nêndôn avômalô esak auk thêthôn ek nembatho iniñ êvhaviñ loñ lôk nijik avômalô leñôndôn kôtôn iniñ auk lokbañ thô ek netak.

Nê leñôndôn kôtôn bêñ anôn êmô Klit

¹⁰ *Otak avaka anêñ aên ek neyabiñ avômalô êvhaviñ ek nimiñ loñ siñ ek nê nômbêñ atu ba ibi leñôndôn siñ anêñ Klit. Thêlô ma nê enañ abô mayaliv ba esau avômalô. Nê Israeñ takatu ba evalon kobom neñgothe kupik vê ethak êmôn ek kobom êñ.

¹¹ *Nê takên ma onañ ek nêma bônôn ba miñ otak i ek nêndôn avômalô ami. Thêlô leñiñhaviñ valuseleñ ba intu êdôn avômalô hathak auk lokbañ ba ibuliñ nê êvhaviñ lodôñlodôñ iniñ auk.

¹² Thêlô iniñ anyô lôklok te hanañ hathak thêlôda aêntêk, "Avômalô Klit sapêñ ma nê abôyañ lôk êtôm bok ngalewañ ba êk ku mi ma eyañ nôma hatôm bok iyom."

¹³ *Abô êñ ma avanôn. Ba intu osañ i lôklokwañ ek iniñ êvhaviñ imbitak mavi

¹⁴ *ma netak Israeñ iniñ kukuthiñ oyañ oyañ lôk miñ nesopa nê takatu ba êvôliñ dômiñ hathak abô avanôn iniñ abô majañ ami.

* 1:2: Kol 1:27 * 1:4: Lom 1:7; 2Ko 8:23; Gal 2:3 * 1:6: 1Ti 3:2-7; 2Ti 2:24-26 * 1:10: 1Ti 4:7 * 1:11: 2Ti 3:5-6; 1Pi 5:2 * 1:13: 2Ti 4:2 * 1:14: 1Ti 4:7

15 Avômalô takatu ba iniñ kapôlôñiñ mabuñ hêk Wapômbêñ ma, ma nômla eyañ lôk nômkama lôkthô ma mabuñ aêñ iyom. Ma donjom avômalô takatu ba miñ êvhaviñ ami lôk iniñ kapôlôñiñ lelaik ma nômla miñ mabuñ ami. Aêñ ba iniñ auk lôk kapôlôñiñ lelaik kambom.

16 *Thêlô enañ nena eyala Wapômbêñ, ma donjom iniñ bôk lo loñ hik thô nena êthôn yani paliñ. Thêlô leñiñondôn kôtôn ba miñ hatôm nindum nômla mavi te ami lôk êtôm nômla ôvathek hêk Wapômbêñ ma.

2

Ôndôn kobom mavi êndên avômalô êvhaviñ lodôn lodôn

1 Oda miñ ôtôm thêlô ami. Ma ôndôn avômalô ek nesopa Wapômbêñ anêñ auk thêthôn.

2 Ôndôn anyô boñnena ek nipuki loñ esak auk mayaliv ma nêmla batôn oyañ lôk neyabiñ i dedaun mavi. Ma iniñ êvhaviñ lôk leñiñhaviñ avômalô embothon mavi. Ma niniñ lôklokwañ esak malaiñ.

3 *Ma aêñ iyom ma ôndôn avôdôn nena imbiñ ek nêmla mathen êtôm Wapômbêñ anêñ lahaviñ. Ma miñ nenañ abôma esak avômalô vi ami ma miñ netak waiñ ek eyabiñ iniñ auk ami. Mi, ôndôn thêlô ek neja auk mavi

4 ek nêndôn avi muk ek leñiñimbiñ vênji lôk nali,

5 *ma nipuk i loñ lôk nêmla mabuñ, ma nindum iniñ ku neyabiñ iniñ avômalô mavi lôk nêmla leñiñhaviñ êndên avômalô ma nedovak vênji iniñ abô vibiñ. Idum aêñ ma tem miñ hatôm anyôla enañ abôma esak Wapômbêñ anêñ abô ami.

6 Ma anyô muk ma oson i lokwañ aêñ iyom ek nipuki loñ.

7 *Ma oda ôtôm lavôñiñ mavi esak nômkama sapên ek apenena nêgê ba nesopa vemgwam. Ôndôn avômalô lôk malemdôn esak abô takatu ba halêm anêñ o kapôlôm.

8 *Ma onañ abô thêthôn mavi iyom ek avômalô miñ hatôm nêmla anêmla abô anêñ kambom te ami. Undum aêñ ek avômalô takatu ba êpôlik hathak anêmla abô ma tem mama ba miñ hatôm nenañ abô kambom te esak alalô ami.

9 *Ma nê takatu ba êmla alañsi vibiñ* ma oson i lokwañ ek nêmla iniñ alañ vibiñ esak nômkama sapên ek nindum thêlô leñiñmavi. Ma miñ nêwê abô viyañ ami.

10 Lôk miñ neja iniñ nômla vani ami. Mi, nindum nômkama sapên thêthôn ek injik thô nena iniñ ku ma mavi ek iniñ alañsi nêmla imbiñ thêlô. Idum aêñ ma tem alalôaniñ Wapômbêñ atu ba hêv alalô bulubiñ anêñ abô imbitak lêlêyañ mavi ênjêk avômalô maleñiñ.

Wapômbêñ anêñ wapôm hik alalô liñ ek nasopa anêñ loñondê ek nayabiñ Kilisi

11 Alalô nasopa kobom mavi takên ek malê nena Wapômbêñ anêñ wapôm bôk halêm yañ yôv ba hawa bulubiñ halêm ek avômalô sapên nêmla imbiñ.

12 *Ma wapôm êñ hadôn alalô ek natak kobom avôliñ dômiñ ek Wapômbêñ lôk pik anêñ thethak ma napuki loñ lôk namô thêthôn ba nasopa Wapômbêñ anêñ lahaviñ êndên waklavôn êntêk.

13 Ma alalô nasopa loñondê êñ ba nanêmla maleñiñ ek mek mavi atu ba tem êlêm. Mek mavi êñ ma waklavôn atu ba Yisu Kilisi anêñ deda lôkmañiñ êlêm yañ. Yani ma Anyô Bêñ Wapômbêñ, alalôaniñ bulubiñ.

14 *Yani hêv yanida halêm ba hama hathak alalô ek nêmla alalô vê ênjêk kambom lomaloma lôk havôkwiñ alalô ek nambitak yanida anêñ avômalô takatu ba êk lêlê ek nandum ku mavi.

15 *Ba intu onja abô takêntêk anêñ ôdôn sa êndên avômalô êvhaviñ. Lôk oson i lokwañ ek nesopa ma avômalô leñiñondôn kôtôn ma oson i. Onañ abô takên esak Wapômbêñ anêñ lôklokwañ. Ma miñ otak anyôla atu ba hoyabiñ i ek enañ nena anêmla abô ma nômla oyañ ami.

* 1:16: 1Jon 1:6; 2:4 * 2:3: 1Ti 3:11 * 2:5: Ep 5:22 * 2:7: 1Ti 4:12 * 2:8: 1Pi 2:15 * 2:9: 1Ti 6:1 * 2:9:

'Nê takatu ba êmla alañsi vibiñ' ma hathak abô Inglis ma 'slave'. Nongô Epesus 6:5. * 2:12: 1Jon 2:16 * 2:14: Kis

19:5; Lo 7:6; Ese 37:23; Gal 1:4; 1Pi 2:9 * 2:15: 1Ti 4:12 * 3:1: Lom 13:1-7; 1Pi 2:13-14

3

Nundum malêla takatu ba mavi

¹ *Nuñgwik avômalô iniñ auk liñ esak loñbô ek nedovak gavman lôk iniñ nê bêtêñ ba nesopa iniñ abô. Lôk nêpôpêk i ek nindum ku mavi lomaloma.

² Ma miñ nenañ abô kambom esak anyô vi lôk miñ nêkôki ami. Mi, netauviñ i dedaun ba nêmo yôhokna imbiñ avômalô sapêñ.

³ *Ek malê nena sêbôk ma alalô thônôthôn hatôm thêlô. Alalô leñôndôn kôtôn lôk êvhaviñ abôyañ ba atak Wapômbêñ anêñ loñôndê ma amô thethañak lôk alak lomaloma vibin. Ma amô lôk leñinđan ba awa auk kambom hathak anyô vi. Alalô apôlik ek i ma thêlô êpôlik ek alalô.

⁴ Ma donjom lêk ma Wapômbêñ, ôpatu ba hêv alalô bulubiñ, hik anêñ kobom mavi lôk anêñ lahaviñ thô hadêñ alalô.

⁵ *Yani hêv alalô bulubiñ hathak yanida anêñ lahiki. Ma miñ hathak alalôaniñ ku thêthôn ami. Mi, havôkwiñ alalôaniñ kambom ma hadum ba alalô abitak lukmuk hathak Lovak Matherñ ba hêv lôkmala lukmuk hadêñ alalô.

⁶ *Hathak ôpatu ba hêv alalô bulubiñ, Yisu Kilisi, ma Wapômbêñ hançasô anêñ Lovak Matherñ bêt anôn hayô hamô alalô.

⁷ Yani habi anêñ wapôm sam ba halam alalô nena avômalô thêthôn. Ba intu alalô awa athêñ ek naja lôkmala atu ba tem namô êtôm wak nômbêñ intu sapêñ. Ma lêk aêv malenñ ek nôm êñ.

⁸ Abô takêñ ma avanôn biñ. Ba intu yalenhaviñ ombatho i loñ lôklokwan ek nesopa abô takêñ sapêñ ek vi atu ba bôk êvhaviñ Wapômbêñ yôv ma neyabiñ i ek nindum ku mavi thêthô. Abô takêñ ma mavi anôn ba tem nêmo avômalô lôkthô sa.

⁹ *Nômô daim ek auk molo takatu ba avômalô êkôki hathak lôk ekatuñ Israêl iniñ limi bôbô iniñ athêñ ma abô lôkthango ma ethañ i hathak Mose anêñ balabuñ. Nôm takêñ ma nôm oyañ ba miñ hatôm nêmo anyôla sa ami.

¹⁰ *Anyôla havak avômalô vose hi lodôn lodôn ma onañ bôlôn ju êndêñ ôpêñ nena etak auk êñ. Ma mi ma otak yani ba nu.

¹¹ Alalô ayala nena avômalô anêñ aên iniñ auk ma lokbañ ba idum kambom thêthô. Ba intu iniñ bôk lo loñ takêñ da hik thêlô thô nena nê idum kambom.

Abô anêñ dan

¹² *Tem yanêm Altema mena Tikikus la ba êsôk, êñ ma o lôklokwan ek nu Nikopolis ek ôpôm ya. Yenañ auk nena tem yana yamô Nikopolis êndêñ waklavôn beñ simbak.

¹³ *Sena, anyô lôkauk hathak abô majañ, lo Apolo etak môlô ba i buyañ, ma noyabiñ i esak nômkama takatu ba thai mi ek nêmo thai sa.

¹⁴ *Ôndôn alaianiñ avômalô ek nindum ku mavi ni thêthô lôk nênem avômalô vi atu ba êv yak hathak nômkama sa ek iniñ êvhaviñ injik anôn.

¹⁵ Avômalô takatu ba êmô haviñ ya êv iniñ leñinmavi hadêñ o. Ma nêmo yenañ aên êndêñ nê êvhaviñ takatu ba leñinhaviñ yêlô.

Wapômbêñ anêñ wapôm êmô imbiñ môlô lôkthô.

* **3:3:** 1Ko 6:9-11; Ep 2:1-2; 5:8 * **3:5:** 2Ti 1:9; Hib 10:22 * **3:6:** Ap 2:17-18 * **3:9:** 2Ti 2:14,16 * **3:10:** Mat 18:15-17 * **3:12:** Ep 6:21-22; Kol 4:7-8 * **3:13:** Ap 18:24; 1Ko 3:5-6 * **3:14:** Ep 4:28

Kapya atu ba Pol hatô hadêñ

Pilemon

Abô môñ

Pilemon ma anyô hêvhaviñ te anêñ Kolosi. Yani ma alañ ek nê doho atu ba êmô yani vibin ba idum anêñ ku. Ma anêñ anyô ku êñ te ma Onesimi. Yani hawa Pilemon anêñ nômla doho vani ba hasôv ba hi. Lom iniñ balabuñ hanañ nena ôpatu ba hamô alañ vibin hatak anêñ ku ba hasôv ba hi, êñ ma anêñ alañ hatôm injik yani vônô. Haven yam ma Onesimi hapôm Pol hamô koladôñ ma halañô Abô Mavi ba hêvhaviñ. Ba intu Pol hatô abô hadêñ Pilemon nena Onesimi ma lêk anyô hêvhaviñ ba nêñ anêñ kambom vê.

Hatôm 60 AD la ma Pol hamô koladôñ ba hatô kapya ju êntêk, yañ ma Pilemon ma yañ hi Kolosi.

Pol hêv lamavi

¹ Ya Pol, yahamô koladôñ hathak Yisu Kilisi. Yai lôk alalôaniñ aiyañ Timoti ato kapya êntêk hadêñ o, Pilemon. O ma yaianiñ aiyañ anôñ atu ba alalô adum ku donjom êntêk haviñ i.

² *Lôk ato hadêñ livôñ Apia lo Alkipus haviñ. Yani ma Wapômbêñ anêñ anyô vovak te atu ba hamiñ haviñ yai. Ma yai ato hadêñ avômalô êvhaviñ takatu ba ethak êv yeñ hamô anêñ unyak kapô haviñ.

³ Alalôaniñ Kamik Wapômbêñ lôk Anyô Bêñ Yisu Kilisi iniñ wapôm lôk labali êmô imbinj môlô sapêñ.

Pol hanañ lamavi hathak Pilemon anêñ ku

⁴⁻⁵ Yahalañô hathak anêñ lemhaviñ avômalô mathen sapêñ lôk anêñ hôêvhaviñ hathak Anyô Bêñ Yisu. Ba intu mek sapêñ atu ba yahaten ma yalenhabi o ba yahanañ yalenmavi hadêñ yenañ Wapômbêñ.

⁶ Hôêvhaviñ Wapômbêñ ba intu o anyô wapôm. Ma yahaten mek ek anêñ wapôm êñ injik anôñ ba Wapômbêñ nêñ auk mavi

êndêñ o ek oyala nômkama mavi lôkthô atu ba alalô awa halêm anêñ Kilisi.

⁷ *Aiyañ, abô hathak hôthô avômalô mathen iniñ kapôlôñin liñ hayô ek ya. Ba intu anêñ kobom lemhaviñ êñ hêv ya thêvô lôk yalenmavi bêñ anôñ.

Pol hanañ ek Pilemon êñjê Onesimi êtôm yañ anôñ

⁸ Aêñ ba yahadum ek yanañ injik anêñ lemhaviñ liñ ek undum nômlate êtôm atu ba oda lemhaviñ undum. Nôm êñ ma thêthôñ mavi ba intu ya hatôm yanañ lôklokwañ ek undum aêñ esak Kilisi anêñ athêñ.

⁹ Ma donjom hathak lenhaviñ êñ iyom intu yahanañ hik o liñ. Ya ma anyô bonj Pol atu ba lêk yahamô koladôñ hathak Yisu Kilisi,

¹⁰ *yahanañ hik o liñ hathak yenañ okna Onesimi ek nunjwik anêñ lemhaviñ thô êndêñ yani. Yahamô koladôñ ma yani hêvhaviñ ba intu habitak yenañ okna.

¹¹ Sêbôk ma yani miñ hatôm nêñ o sa ami. Ma donjom lêk habitak anyô mavi ek nêñ alai luvi sa.*

¹² Lêk yahêv yani hatôm yabinjaluk anôñ hathôk ek o hathak lonjô.

¹³ Yahamô koladôñ hathak Abô Mavi ba intu yalenmavi ek yani enja anêñ lonj ba êmô imbinj ya ek nêñ ya sa.

¹⁴ Ma donjom yahadô yapôviniñ o ek undum malêla takatu ba mavi. Ba intu miñ hatôm yandum nômlate atu ba miñ honañ ami ek undum ku mavi êtôm atu oda lemhaviñ undum.

¹⁵ Betha Onesimi hatak o vauna ek nêñimbinj Yisu Kilisi vêñ ba havôhathôk hathak lonjô ma tem êmô imbinj o wak nômbêñ intu sapêñ la.

¹⁶ *Yani hathôk ek o ma onja yani êtôm mamuyañ anôñ ma miñ êtôm o alañ ek yani esak lonjô ami. Yalenhaviñ yani bêñ anôñ. Ma donjom yani ma anêñ mamuyañ lôk o ma alañ ek yani haviñ ba intu tem lemimbinj yani bêñ anôñ êmôñ ek ya.

¹⁷ Aêñ ba lemhabi nena alai ma nêñ ku te iyom, êñ ma onja Onesimi thô êtôm intu howa ya thô.

* **1:2:** Kol 4:17; 2Ti 2:3 * **1:7:** 2Ko 7:4 * **1:10:** 1Ko 4:15; Kol 4:9 * **1:11:** Onesimi anêñ athêñ anêñ ôdôñ nena, "Hêv sa" * **1:16:** 1Ti 6:2

18 Yani hadum nômla kambom hadêᶇ o mena hawa anêm nômla, êᶇ ma otak êndôk yabahêᶇ.

19 Ya Pol yada yahato hathak yabahêᶇ nena tem yanêm vuli êᶇ viyaᶇ êndêᶇ o. Ma doᶇtom lemimbi nena bôk yahik loᶇôndê nêᶇmô lôkmala thô hadêᶇ o ba anêm vuli viyaᶇ hêk haviᶇ ya denaᶇ.

20 Avanôᶇ, aiyaᶇ, yalenᶇhaviᶇ onja Onesimi thô esak Anyô Bêᶇ anêᶇ athêᶇ. Êᶇ ma hatôm hôthô yakapôlôᶇ liᶇ hathak Kilisi.

21 Yahato kapya êntêk hadêᶇ o ba yahêᶇhaviᶇ nena tem ondovak yenaᶇ abô vibinᶇ ma onja Onesimi lôk lemmavi bêᶇ anôᶇ êᶇmôᶇ ek abô nômbêᶇ atu ba lêk yahato.

22 *Nômla yaᶇ nena opesaᶇ loᶇ êᶇmô anêm unyak kapô ek ya. Yalenᶇhabi nena tem Wapômbêᶇ endanô môlônim mek ma nêᶇm ya vê êᶇjêk koladôᶇ ba yambô yasôk esak loᶇbô.

Pol anêᶇ kapya anêᶇ daᶇ

23 *Eaplas ôpatu ba hamô koladôᶇ haviᶇ ya hathak Yisu Kilisi, yani hêᶇ anêᶇ lamavi hadêᶇ o.

24 *Ma Mak, Alistakas, Dima lo Luk, yêlô ᶇê ku te iyom, thêlô êᶇv iniᶇ leᶇᶇᶇmavi haviᶇ.

25 Anyô Bêᶇ Yisu Kilisi anêᶇ wapôm embaloᶇ môlô sapêᶇ kapôlômim loᶇ.

Kapya hi hadêḡ avômalô

Hiblu Abô môḡ

Ôpatu ba hatu kapya êntêk miḡ hatu anêḡ athêḡ ami. Ma hadêḡ 200 AD ma avômalô ḡaḡ iniḡ avaka te anêḡ athêḡ nena Teetulan hatu nena Banabas hatu kapya êntêk. Ma lêk doho enaḡ nena Apolo hatu ma doho enaḡ nena Silas hatu. Ma thêlô lôkthô enaḡ nena ôpatu ba hatu kapya êntêk ma hatu hasopa Wapômbêḡ anêḡ lahaviḡ.

Ôpatu ba hatu ma anyô Israeḡ te atu ba hêvhaviḡ Yisu. Hatu hadêḡ avômalô Israeḡ takatu ba êvhaviḡ Yisu. Kapya êntêk hik thô nena Yisu ma bêḡ ek Israeḡ iniḡ plopet lôk aḡela ma Mose lôk ḡê êbôk da. Ma hik thô haviḡ nena Yisu ma anyô malêvôḡ ek Wapômbêḡ lôk alalô ma anêḡ athêḡ ma bêḡ ek Alon anêḡ lôk Israeḡ iniḡ ḡê êbôk da sapêḡ. Lôk hanaḡ ek ḡê bôk êvhaviḡ nimiḡ lôklokwaḡ ma miḡ nendeni nesopa Israeḡ iniḡ kobom bô ami. Yakô vovaḡ êpôm i êtôm sêbôk ba hapôm avômalô Israeḡ halôk loḡ thiliv.

Hatu kapya êntêk hadêḡ 68 AD la.

Wapômbêḡ Nakaduḡ hamôḡ ek aḡela

1 Sêbôk bôlada ma Wapômbêḡ hanaḡ abô hadêḡ alalôaniḡ bumalô lôbôlôḡ hathak lavôḡniḡ lomalama hale plopet veḡiḡbôlêk.

2 *Ma lêk êntêk ma pik lo leḡ anêḡ daḡ lêk habobo ba yani hawa Nakaduḡ abôlêk ba hanaḡ abô hadêḡ alalô. Wapômbêḡ habi baḡ hayô hêk yani ma hêv nômkama sapêḡ lôk hapesaḡ nômkama sapêḡ hathak yani iyom.

3 *Yani hik Lambô anêḡ deda lôkmaḡiḡ thô ma alalô ayê yani hatôm ayê Lambô da. Ma yani havatho avômalô lôk nômkama sapêḡ loḡ aleba ilumbak mavi hathak anêḡ abô anêḡ lôklokwaḡ. Yani havôkwiḡ alalôaniḡ lelaik lôkthô vê ma halôk hamô Wapômbêḡ Lôkmaḡiḡ anêḡ baḡ vianôḡ hamô malak leḡ.

4 *Aêḡ ba yani hamô vuliḡ ek aḡela ma athêḡ atu ba êv hadêḡ yani ma bêḡ aêḡ iyom.

5 *Ma abô atu ba Anyô Bêḡ bôk hanaḡ hadêḡ Yisu ma miḡ hanaḡ hadêḡ aḡela te ami. Mi. Hanaḡ hadêḡ Yisu iyom nena,

“O ma yenaḡ okna,
ma lêk êntêk ma yahabitak lemambô.”
Kapya Yeḡ 2:7

Lôk hanaḡ nena,
“Ya anêm lemambô,
ma o ma yenaḡ okna.” *2 Samuel 7:14*

6 *Ma Wapômbêḡ hêv namalô bôp halôk ba halêm pik ma hanaḡ abô bute haviḡ nena,
“Wapômbêḡ anêḡ aḡela lôkthô nêḡniḡ yeḡ êndêḡ yani.” *Lo 32:43*

7 Ma hanaḡ hathak aḡela nena,
“Anyô Bêḡ hapesaḡ anêḡ aḡela hatôm lovak ma anêḡ ḡê ku takêḡ ma hatôm atum dahalaḡ.” *Kapya Yeḡ 104:4*

8 Ma doḡtom hanaḡ hathak Nakaduḡ nena,
“Wapômbêḡ, oda tem ômô anêm loḡ lôkliḡyak wak nômbêḡ intu sapêḡ,
ma tem oyabiḡ avômalô esak kobom thêthôḡ iyom.

9 Lemhaviḡ auk thêthôḡ ma hôpôlik ek auk lokbaḡ.

Ba intu Wapômbêḡ anêm Anyô Bêḡ halam o ba haḡgasô anêḡ nôḡm lêḡlêḡ hayô hamô o ek onja athêḡ bêḡ ek indum lemmavi.
Ma aḡela lôk avômalô miḡ êmôḡ ek o ami.” *Kapya Yeḡ 45:6-7*

10 Ma abô yaḡ hanaḡ nena,
“Sêbôk ba môḡ anôḡ ma O Anyô Bêḡ da holav pik anêḡ landiḡ,
ma leḡlêvôḡ ma oda anêm ku hopenaḡ hathak bahem.

11 Lôkthô tem ititip êtôm sôp ba mi.
Ma o iyom intu tem ômô thêthô.

12 Tem unduḡunduḡ pik êtôm kwêv daim,
ma tem ômbi sôp bô atu thô ma nuḡgwik lukmuk.

Ma oda tem ômô aêḡ,
ma anêm sondabêḡ anêḡ daḡ ma mi.”
Kapya Yeḡ 102:25-27

13 Ma Wapômbêḡ bôk hanaḡ hadêḡ Nakaduḡ nena,

“Ômô yabahan vianôn endeba yatak nê takatu ba ik vovak hadên o nêmo vemkapô vibiñ am.” *Kapya Yey 110:1*

Ma miñ bôk hanañ abô êñ hadên añela te ami ma mi.

¹⁴*Añela ma êtôm ngôk yôhok ek nindum Wapômbên anên ku ek nênem nê takatu ba tem neja bulubiñ sa.

2

Nodañô katô ba nosopa!

¹Aên ba alalô nadañô nôm takatu ba bôk alaño yôv ek miñ natôm yey atu ba lovak hayuv vokê ami.

²*Ma abô takatu ba hale anên añela venjibôlêk ba enañ intu bôk hik anôn yôv. Sêbôk ma avômalô miñ elañô abô êñ ami ba leñôndôn kôtôn ba bôk ewa iniñ vuli kambom êñ yôv.

³*Ma lêk Anyô Bên da halok ba halêm pik ba hanañ bên nena tem alalô naja bulubiñ. Ma avômalô bôk elañô ba esopa ma alalô ayê nena abô avanôn. Aên ba anyô te havôlin dôm hadên alalôaniñ bulubiñ bên atu ma ôpên miñ hatôm êsôv ênjêk vovañ êñ ami ma mi.

⁴*Ma Wapômbên da hadum lavônin lo nômbithi ma ku lôkmanjin lomalama. Ma hêv Lovak Mathen ek injik nôm mavi lomalama sam êndên avômalô hatôm Anyô Bên anên lahavin ek injik thô nena abô avanôn.

Yisu hatôm alalô nê pik

⁵Yêlô anañ hathak pik lukmuk atu ba tem êlêm. Ma Wapômbên miñ hatak añela ek neyabin pik lukmuk êñ ami.

⁶Bôk hanañ hêk kapya nena, “Yêlô avômalô pik ma nôm oyañ.

Ma donjom O Wapômbên ma hothak lemhabi yêlô lôk lemhavin ba hoyabin anyô anên nakaduñ mavi.

⁷Ma hotak yani hamô añela vibiñ vauna, ma hopesañ yani hatôm anyô bên ba hôêv athên bên lôk deda lôkmanjin hadên yani,

⁸ma hotak nômkama lôkthô hamô yani vakapô vibiñ.” *Kapya Yey 8:4-6*

Wapômbên hatak nômkama lôkthô hamô yani vakapô vibiñ. Ba nômlate miñ hamô vulin ek yani ami. Ma donjom miñ hayabin nômkama sapên ami denañ.

⁹*Ma hadum ba Yisu intu yaona lôk ek añela vauna ek Wapômbên nênem anên wapôm êndên alalô esak yani anên nana. Yani hawa vovañ ba hama ek nênem avômalô lôkthô sa. Ma lêk hawa athên bên lôk deda lôkmanjin.

¹⁰Ma Wapômbên hapesañ nômkama lôkthô ba hêv lôkmala hadên sapên. Yani hadum anên ku thêthôn ba Yisu habitak anyô vovak laik môñ anôn ek enja vovañ ek nênem avômalô lôkthô bulubiñ ek endom avômalô ba ini ek neja lôkmala lôkmanjin. Aên ba Yisu anên ku êñ bôk hayô unlôv yôv.

¹¹*Ba intu Yisu atu ba hadum ba avômalô ibitak mathen ma yani lôk avômalô takên lêk ibitak ôdôn donjom. Aên ba yani miñ mama ek endam i nena iviyañ lo livi ami

¹²ma hanañ nena,

“Tem yandam anêm athên êndên yenañ aiyañ thêlô, ma tem yambô anêm athên êmô avômalô êvhavin malêvôn.” *Kapya Yey 22:22*

¹³Ma abô yañ hanañ nena,

“Tem yanêmimbin Wapômbên.” *Aisaia 8:17*

Ma abô te hanañ nena, “Yêlô lôk avômena takatu ba Wapômbên bôk hêv yôv hadên ya êntêk.” *Aisaia 8:18*

¹⁴⁻¹⁵*Avômena takên ma iniñ leñvin kupik lôk thalalen hamô. Ba thêlô êkô ek nema ba êmô hatôm nê ekak venj lo bahenjin lusu wak nômbên intu sapên. Aên ba Yisu êntêk habitak hatôm thêlôda ek ema ek imbulin Sadañ, ôpatu ba havalon nana anên lôklokwañ lôk epole yak êñ vê ênjêk avômalô.

¹⁶Ma miñ hêv añela sa ami. Mi. Hêv Ablaham anên limi sa.

¹⁷Ba intu Wapômbên hapesañ Yisu êntêk êñ hatôm iviyañ anôn ek imbitak êtôm avômalô iniñ anyô bên habok da. Yani lahiki ba havalon anên ku lon ek indum

* 1:14: Sng 34:7; 91:11 * 2:2: Gal 3:19 * 2:3: Hib 10:29; 12:25 * 2:4: Mak 16:20; 1Ko 12:4,11 * 2:9: Plp 2:8-9
* 2:11: Mat 25:40 * 2:14-15: 1Jon 3:8; ALK 12:10

Wapômbêḡ anêḡ ku ek nêḡ avômalô iniḡ kambom vê.

¹⁸Ma Sadan êḡ bôk halôk yani la ba hawa vovan. Aêḡ ba tem nêḡ avômalô takatu ba Sadan halôk leḡḡ sa aêḡ iyom.

3

Yisu ma bêḡ ek Mose

¹*Aêḡ ba aiaḡ thêlô, môlô ma avômalô takatu ba Wapômbêḡ bôk dalam yôv ek nôḡ imbiḡ yani êḡ malak leḡ ba intu môlô ma mathen. Ma môlô lemimimbi Yisu atu ba Wapômbêḡ hêv hatôm alalôaniḡ aposel lôk anyô bêḡ habôk da, ôpatu ba alalô anaḡ iniḡ êvhaviḡ bêḡ hathak.

²*Yani ma anyô ku anôḡ ba hadum ku takatu ba êv hadêḡ yani ek indum êtôm atu ba Mose bôk hadum ku hathak Wapômbêḡ anêḡ avômalô.

³⁻⁴Unyak atu ba anyô halav. Ma anyô ma bêḡ ek unyak êḡ. Ma Wapômbêḡ da hapesan nôḡkama sapêḡ. Aêḡ ba Wapômbêḡ ma bêḡ ek nôḡkama sapêḡ. Ma Yisu êntêk intu bêḡ ek Mose aêḡ iyom.

⁵*Mose thai lôk Yisu ma ḡê ku anôḡ. Ma Mose ma hatôm anyô ku ba hayabiḡ Wapômbêḡ anêḡ avômalô ba hanaḡ anêḡ abô atu ba tem imbitak embenḡ yam.

⁶Ma donḡtom Yisu êntêk intu nakaduḡ ba hayabiḡ Wapômbêḡ anêḡ avômalô hatôm unyak alaḡ. Aêḡ ba alalô nabalon iniḡ aêvhaviḡ loḡ lôklokwaḡ. Ma alalô namiḡ êtôm anyô ḡê ba nanêḡ malenḡ, êḡ ma tem nambitak êtôm Wapômbêḡ anêḡ avômalô.

Abô lôklokwaḡ hathak ḡê takatu ba miḡ êvhaviḡ ami

⁷*Ba intu Lovak Mathen hanaḡ, “Lêk êntêk holaḡô Wapômbêḡ abôlêk,

⁸*ma miḡ ôpôlik êtôm sêbôk ba libumi êḡ loḡ thiliv ba êvôliḡ dômiḡ ek yani ma elan mathalalen

⁹lôk ethaḡ yani aleba hanaḡ nena, ‘Sondabêḡ 40 ma bôk yahadum ku lomaloma ba thêlô êyé yôv.

¹⁰Ba intu yalenmaniḡ hathak thêlô ḡê bôlôn yaḡ sêbôk atu.

Ba yahanan, “Thêlô kapôlôn hi mayaliv wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ ba miḡ eyala yenaḡ loḡôndê ami.”

¹¹*Êḡ ma yalenmaniḡ ba yahavak balabuḡ nena, “Thêlô miḡ hatôm nimbitak nêyô yenaḡ bamtu ami.” ’ ’ *Kapya Yen 95:7-11*

¹²Aiaḡ thêlô, ôḡḡô katô. Môlô miḡ nobalon kambom loḡ ba notak unim ôêvhaviḡ ba nôḡbôliḡ dôḡmim êndêḡ Wapômbêḡ lôkmala ami.

¹³Lovak Mathen bôk hanaḡ yôv nena “lêk êntêk”. Ma lêk êntêk ma lêk êntêk êḡ ba wak êḡ miḡ bôk hale ba hi ami denan. Ba intu môlô nôḡsôam ba noya wak nôḡmbêḡ intu ek kambom miḡ esau môlô ek lemimôndôn kôtôn ami.

¹⁴Ma alalô nabalon alalôaniḡ aêvhaviḡ môḡ loḡ endeba pik lo leḡ anêḡ dan, êḡ ma tem injik thô nena alalô abitak Kilisi anêḡ avômalô.

¹⁵*Lêk yahanan Lovak Mathen anêḡ abô atu, “Lêk êntêk holaḡô Wapômbêḡ abôlêk, ma miḡ ôpôlik êtôm sêbôk ba libumi êvôliḡ dômiḡ ek yani ami.” *Kapya Yen 95:7-8*

¹⁶*ḡê alêla takatu ba bôk elanô ba êvôliḡ dômiḡ? ḡê takatu ba Mose hawa i vê hêk Ijip!

¹⁷*ḡê alêla takatu ba Wapômbêḡ lamaniḡ ek i hatôm sondabêḡ 40? ḡê takatu ba idum kambom ba iniḡ kupik hêv yak hêk loḡ thiliv!

¹⁸ḡê alêla takatu ba Wapômbêḡ havak balabuḡ ek thêlô miḡ nimbitak nêyô anêḡ bamtu ami? ḡê takatu ba miḡ elanô abô ami!

¹⁹Ba intu alalô ayê nena ḡê takêḡ ma thêlônin êvhaviḡ mi. Êḡ ma miḡ hatôm nêyô Wapômbêḡ anêḡ bamtu ami.

4

Wapômbêḡ anêḡ bamtu

* **3:1:** Hib 4:14; 7:26

* **3:2:** Nam 12:7; Hib 3:5

* **3:5:** Hib 3:2; Nam 12:7; Lo 18:15-19

* **3:7:** Sng 95:7-11

* **3:8:**

Kis 17:7; Nam 20:2-5

* **3:11:** Nam 14:21-23

* **3:15:** Hib 3:7-8

* **3:16:** Nam 14:1-35

* **3:17:** 1Ko 10:10

1 Wapômbênj bôk habutiņ abô ek avômalô nimbitak nêyô anêj bamtu kapô ba ini. Ma miņ bôk hapole vê ami. Aêj ba alalô nayabiņ i ek Wapômbênj miņ ênjê nena alalô te intu hamiņ yaiņ ami.

2 Ma avômalô doho bôk enaņ Wapômbênj anêj Abô Mavi hadêj alalô hatôm atu ba bôk enaņ hadêj avômalô bôsêbôk. Ma doņtom thêlô miņ êvhaviņ ami. Ba intu abô takatu ba thêlô elañô ma miņ hêv thêlô sa ami.

3-4 *Wapômbênj hapesaņ pik lo leņ aleba anêj daņ ma hawa lovak aleba lêk êntêk. Ma hêk Wapômbênj anêj kapya bute ma hanaņ hathak wak te baheņvi ba lahavuju nena,

“Wak te baheņvi ba lahavuju êj ma Wapômbênj hawa lovak hathak anêj ku takatu ba hadum.” *Môj Anôj 2:2*

Ba alalô takatu ba aêvhaviņ lêk ayô bamtu êj haviņ hatôm Wapômbênj bôk hanaņ yôv nena,

“Yalenmaniņ ba yahavak balabuņ nena, ‘Thêlô miņ hatôm nimbitak nêyô yenaņ bamtu ami.’ ” *Kapya Yeņ 95:11*

5 *Avanôj! Wapômbênj bôk hanaņ abô atu yôv nena,

“Thêlô miņ hatôm nimbitak nêyô yenaņ bamtu ami.”

6 Avômalô takêj bôk elañô Abô Mavi ma doņtom miņ esopa ami. Ba intu miņ bôk ibitak êyô bamtu êj ami. Ma doņtom avômalô doho tem nimbitak nêyô loņ lovak êj.

7 Aêj ba Wapômbênj hatak wak yaņ ba halam nena “Lêk êntêk”. Josua bôk hama bô ma Wapômbênj hêv abô hadêj Devit ba hanaņ,

“Lêk Êntêk holaņô Wapômbênj abôlêk, ma miņ ôpôlik ami.” *Kapya Yeņ 95:7-8*

8 *Josua miņ bôk hêv lovak hadêj avômalô takêj ami ba intu Wapômbênj hanaņ hathak wak yaņ ek nêv lovak êndêj alalô.

9 Aêj ba sonda leņiņmavi lêk hayô yôv ek Wapômbênj anêj avômalô nêv anêj bamtu.

10 *Ma opalê atu ba habitak hayô Wapômbênj anêj bamtu êj ma yani hawa lovak hathak anêj ku hatôm atu ba Wapômbênj hadum aêj iyom.

11 Aêj ba alalô mathalaleņ ek nambitak nayô bamtu êj ek miņ anyôla esopa limi iniņ veņiņgwam leņôndôņ kôtôņ ba nêvêm yak ami.

12 *Wapômbênj anêj abô ma lôkmala ba lôklokwaņ bomaņ. Ba anêj ma, ma ma bomaņ hamôj ek biņ vovak atu ba ma hêk luvi ek edabêj dahô lôk lôkmala ma lokwaņ lôk tabilôk kisi. Ma hatitiņ anêv auk lôk kapôlôm ba hayala katô anôj.

13 Nômlate hamô pik êntêk êj miņ hatôm imbuņ i ênjêk Wapômbênj ma ami. Nôm takatu ba havuņ i, lôkthô tem nimbitak yaiņ ba nimiņ oyaņ ek nindum abô esak yani.

Yisu ma anyô bêj habôk da

14 *Alalôaniņ anyô bêj habôk da bôk hathak ba hi malak leņ. Yani êj intu Yisu, Wapômbênj anêj namalô. Ba intu êvhaviņ atu ba alalô anaņ bêj ma nabaloņ loņ lôklokwaņ.

15 Alalôaniņ anyô bêj habôk da bôk êlôk la lôbôlôj ek indum kambom lomalama hatôm êntêk ba alalô. Yani ma kambom mi. Ma doņtom lahiki hathak alalôaniņ kambom.

16 *Ba intu alalô ana bidôj ek Wapômbênj ma miņ nakô ami. Ma awa malaiņ ma tem nêv kapô ek alalô ba napôm wapôm atu ba hêv ek nêv alalô sa.

5

1 Sêbôk aleba lêk ma Wapômbênj da hathak halam anyô pik te ek imbitak anyô bêj habôk da. Hatak yani ek imiņ malêvôj ek avômalô pik lôk Wapômbênj. Ba intu habôk avômalô iniņ da êv leņiņmavi hadêj Wapômbênj lôk da êv iniņ kambom vê.

2 Thêlô ma nê pik ba eyala nena alalô sapêj ma hatôm doņtom iyom ba vau hakalabu alalô siņ. Aêj ba intu thêlô leņiņhiki hathak alalô atu ba auk mi lôk avenj mayaliv.

* 4:3-4: Hib 3:11 * 4:5: Sng 95:11 * 4:8: Lo 31:7; Jos 22:4 * 4:10: Hib 4:4 * 4:12: Ep 6:17; ALK 1:16; 19:13-15

* 4:14: Hib 3:1; 10:23 * 4:16: Hib 10:19 * 5:3: Wkp 9:7; 16:6

3 *Yanida ma anyô hadum kambom hatôm alalô sapêḡ. Ba intu yani hathak habôk da ek yanida anêḡ kambom lôk habôk da hathak avômalô lôkthô iniḡ kambom.

4 *Ma anyô te miḡ hawa ku lôk athêḡ êḡ hatôm yanida anêḡ lahaviḡ ami. Mi. Wapômbêḡ da endam êtôm atu ba halam Alon am.

5 Ma Kilisi aêḡ iyom. Yani miḡ hawa athêḡ anyô bêḡ habôk da hathak yanida anêḡ lahaviḡ ami. Mi. Wapômbêḡ hanaḡ hadêḡ yani nena,

“O ma yenaḡ okna,

lêk êntêk ma yahabitak lemambô.”

Kapya Yeḡ 2:7

6 *Ma hanaḡ hêk buyaḡ aêntêk,

“O ma anyô ômbôk da êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ êtôm Melkisedek.” *Kapya Yeḡ 110:4*

7 *Yisu hamô pik ma hateḡ mek hadêḡ Wapômbêḡ atu ba hatôm enja yani vê ênjêk ḡama ba hanaḡ hik ôpêḡ liḡ lôklala lôk mathôk bêḡ. Yani hamô Wapômbêḡ vibinḡ ba intu halaḡô anêḡ abô.

8 *Ondaḡô! Yani ma Wapômbêḡ nakaduḡ. Ma doḡtom hawa vovaḡ ek êndôḡ yani ek esopa lambô.

9 Ôpêḡ hadôḡ yani ba hadum anêḡ ku aleba hayô unḡlôv ba intu hadum ba avômalô takatu ba esopa yani ewa bulubiḡ.

10 Ma Wapômbêḡ halam yani ek imbitak êtôm anyô bêḡ habôk da êtôm Melkisedek.

Miḡ notak unim ôêvhaviḡ ami

11 Abô bêḡ anôḡ hêk ek nanaḡ. Ma doḡtom môlô lêk vau ba unim auk ma thôḡôthôḡ. Aêḡ ba malaiḡ ek nanaḡ abô êḡ anêḡ ôdôḡ bêḡ.

12 *Môlô bôk oyalôv yôv ma doḡtom miḡ ubitak kêdôḡwaga ami denaḡ! Ba anyô yaḡ êlêm ek êndôḡ môlô esak loḡbô êtôm ḡê daluk esak Wapômbêḡ anêḡ abô. Môlô unum sum denaḡ ba miḡ hatôm oḡgwaḡ nôm atu ba thekthek ami.

13 Ôpatu ba hanum sum denaḡ, ôpêḡ hatôm amena ba hathôḡ nôm thêthôḡ paliḡ.

14 Ma doḡtom nôm thekthek êḡ ma avômalô bêḡ iniḡ nôm. Wak nômbêḡ intu ma thêlôda nêndôḡ i ek neyala mavi lo kambom.

6

1-2 Abô takêntêk hathak nênenimibiḡ ma avômena iniḡ auk ba môlô bôk oyala auk takêḡ yôv. Yahananaḡ hathak nede kapôlôḡniḡ liliḡ ek nôm takatu ba injik alalô vônô, nisik ḡaḡ, lôk netak bahêḡ êyô ênjêk avômalô, ma ḡê ḡama tem nimbiyô lôk waklavôḡ nedaḡô abô. Alalô natak auk avômena takêntêk ma naja avômalô bêḡ iniḡ auk.

3 Ma Wapômbêḡ hêv alalô sa ek nambitak avômalô bêḡ, êḡ ma tem nambitak aêḡ.

4-6 *Ba ḡê takatu ba bôk êyê deda lôk eyaḡ nôm mavi anêḡ malak leḡ ma ewa Lovak Mathêḡ lôk ewa Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi lôk lôklokwaḡ atu ba tem êlêm êndêḡ waklavôḡ êḡ, thêlô êḡ te hawa nôm takêḡ lôkthô vêm ma hatak anêḡ hêvhaviḡ. Alikakna! Ôpêḡ habuliḡ yanida ba hamiḡ piklêvôḡ ma hanaḡ abôma hathak Yisu ek nijik yani vônô esak a esak loḡbô. Ba intu miḡ hatôm êmbôv yani ek ende kapô liliḡ esak loḡbô ami. Mi anôḡ!

7 Ma pik takatu ba ôthôm hik halôk anêḡ nôm lôk ya ma halumbak mavi ek ḡê takatu ba idum ku êḡ, pik êḡ tem enja Wapômbêḡ anêḡ mek mavi.

8 *Ma doḡtom pik atu ba kapaḡgik lôk sôkôsôk ibitak ma tem miḡ nêḡ avômalô sa ami. Ma pik êḡ ma Wapômbêḡ tem esaḡ ba embeḡ yam ma tem êmbôk esak atum.

9 Aiyaḡ thêlô, yêlô athaḡ môlô. Ma doḡtom yêlô ayala nena nôm mavi loma-loma tem êpôm môlô. Avanôḡ! Tem noja nôm yaḡ atu ba mavi anôḡ, êḡ ma bulubiḡ.

10 *Ma môlô bôk ôêv anêḡ avômalô matheḡ sa ba êntêk udum aêḡ ômô. Êḡ ma hik thô nena môlô lemimhaviḡ yani. Wapômbêḡ ma thêthôḡ ba tem miḡ lapaliḡ môlônim ku takêḡ ami.

11 Ma yêlô leḡniḡhaviḡ môlô nundum ku lôklokwaḡ aêḡ endeba anêḡ daḡ ek lôkmala atu ba ôêv malemim êḡ ma tem noja.

* 5:4: Kis 28:1 * 5:6: Hib 6:20; 7:1 * 5:7: Mat 26:36-46 * 5:8: Plp 2:6-8 * 5:12: 1Ko 3:1-3 * 6:4-6: Mat 10:22; 12:31; Hib 10:26-27; 1Jon 5:16 * 6:8: Stt 3:17-18; Mat 13:7,22 * 6:10: Hib 10:32-34

12 Miñ nôtgwêk vau ami. Malemkilik esak avômalô vi atu ba êvhaviñ ba imiñ lôklokwañ. Thêlô tem neja nômkama takatu ba Wapômbêñ habutiñ abô hathak.

Abô atu ba havak ma miñ hatôm epole vê ami

13 Ma Wapômbêñ halam anêñ athêñ ba habutiñ abô haviñ Ablaham. Athêñ la miñ bêt ek yani ami. Aêñ ba intu havak abô hathak

14 ba hanañ,
“Avanôn! Tem yanêm mek mavi êndêñ o ek anêm libumi nimbitak bêt anôn.”

Môn Anôn 22:17

15 Ablaham hayabiñ ba hamô maliñyaô sawa daim vêm ka miñ hapôm anêñ abô atu ba habutiñ anêñ anôn.

16 Anyô te havak abô hathak anyô yañ atu ba anêñ athêñ bêt ek yani ma injik abô êñ lon lôklokwañ. Ma miñ anyôla imbulav nena abô êñ ma abôyañ ami.

17 Wapômbêñ bôt habutiñ abô haviñ anêñ avômalô yôv. Ma lahaviñ thêlô neyala katô nena tem miñ injik anêñ auk liliñ ami. Ba intu havak abô ek injik abô êñ anêñ anôn thô.

18 *Ma bôt havak abô ba habutiñ yôv ba tem miñ enañ abôyañ ami. Ma nôm ju êñ havatho alalô lon ba hik thô nena tem miñ injik anêñ auk liliñ lôk epole abô êñ vê ami ek alalô takatu ba alañviñ hadêñ yani ek naja bulubiñ ma tem naja nôm takatu ba aêv malenñ hathak.

19 *Alalôaniñ bulubiñ êñ hatôm yeñ anêñ anga ek alalô dahôlôn imiñ lôklokwañ ba miñ hatôm endowaliñ ami. Ma bulubiñ êñ iyom intu habitak hayô lon mathen atu ba sôp hamiñ lon siñ.

20 Yisu intu ba hamôn ek alalô ba habitak hayô unyak kapô êñ ba hi ek nêm alalô sa. Yani lêk habitak hatôm anyô bêt habôt da wak nômbêñ intu sapêñ hatôm Melkisedek.

7

Melkisedek ma bêt ek nê Livai

1 *Melkisedek êñ ma Selem iniñ kiñ ma Wapômbêñ Lôkmanñ anêñ anyô habôt da. Ablaham hik vovak hadêñ kiñ doho

ba hamô i lu ma havôhi. Ma Melkisedek hapôm ba hêv mek hadêñ yani.

2 Ablaham hawa nômkama vovak ba habi sam hi ôdôn laumiñ ba hêv ôdôn te hadêñ yani. Yani anêñ athêñ anêñ ôdôn nena “Anyô Thêthôn”. Anêñ athêñ yañ nena “Selem iniñ Kiñ” ba anêñ ôdôn nena “Kiñ Yôhôt”.

3 Yani anêñ lambô lo talêbô mi ma miñ ekatuñ anêñ limi ami. Miñ eyala anêñ waklavôn evathu lôk hama ami. Yani hatôm Wapômbêñ nakaduñ atu ba habôt da wak nômbêñ intu sapêñ.

4 Odañô! Melkisedek êñ ma anyô lôk athêñ bêt. Ablaham ma avômalô Israël iniñ lim, anyô lôk athêñ bêt aêñ iyom. Ma havak nômkama takatu ba hik vovak ba hawa vose hi ôdôn laumiñ ba hêv ôdôn te hadêñ Melkisedek.

5 *Ma abô balabuñ hanañ nena avômalô Israël nênem iniñ nômkama takatu ba evak vose hi ôdôn laumiñ ba nênem ôdôn te êndêñ nê êbôt da. Nê êbôt da takêñ ma Livai anêñ limi. Thêlô lôkthô ma avômalô Israël ba nê lôk iviyañ. Thêlô ma Ablaham anêñ limi.

6 Yani ma miñ Livai anêñ thalalen te ami. Ma donjom hawa nômkama ôdôn laumiñ takatu te ba hêv mek hadêñ Ablaham atu ba Wapômbêñ habutiñ abô haviñ yani.

7 Alalô lôkthô ayala nena anyô lôk athêñ bêt hêv mek hadêñ anyô lôk athêñ yaô.

8 Nê ôdôn ju atu ba ewa nômkama ôdôn laumiñ anêñ ôdôn te. Nê êbôt da takêñ ma ôdôn yañ êlêm anêñ Livai anêñ ba bôt ema. Ma yañ ma Melkisedek ba Wapômbêñ anêñ abô hanañ nena yani miñ hama ami.

9-10 Auk yañ ma aêntêk. Yani hapôm Ablaham ma hayê nena Livai hamiñ Ablaham kapô denañ. Ba intu Ablaham lo Livai êñ ewa nôm ôdôn ali êñ ba êv hadêñ yani. Aêñ ba ôpatu ba hathak hawa nôm ôdôn êñ, lêk yani hêv hadêñ anyô yañ.

Da lukmuk anêñ lôklokwañ ma bêt ek da bô

11 Wapômbêñ hêv abô balabuñ hadêñ avômalô. Ma hanañ hadêñ Livai anêñ thalalen nena thêlô nimbitak nê êbôt da. Ma donjom thêlô miñ idum Wapômbêñ anêñ ku

* 6:18: Nam 23:19 * 6:19: Wkp 16:2-3 * 7:1: Stt 14:17-20 * 7:5: Nam 18:21

ba êyô anêḡ unḡlôv ami. Aêḡ ba Wapômbêḡ hêv anyô habôk da lukmuk. Anyô lukmuk atu ba habôk da ma hatôm Melkisedek. Yani miḡ hatôm Alon lôk ḡê Livai ami.

¹² Ma ôpatu ba habôk da lukmuk ma yaḡda ek ḡê êbôk da vi. Ba intu abô balabuḡ lukmuk habitak.

¹³ Abô balabuḡ hanaḡ nena ḡê êbôk da takêḡ ibitak anêḡ ôdôḡ te iyom iniḡ thalaleḡ. Ma anyô habôk da lukmuk êntêk ma miḡ habitak anêḡ ḡê êbôk da bô takatu iniḡ thalaleḡ te ami. Mi. Ôpêḡ anêḡ thalaleḡ miḡ ethak idum ku êmô loḡ êbôk da êḡ ami.

¹⁴ *Alalô lôkthô ayala nena alalôaniḡ Anyô Bêḡ ma habitak anêḡ Juda anêḡ thalaleḡ. Ma Mose bôk hanaḡ nena Livai anêḡ thalaleḡ ma tem nimbitak ḡê êbôk da ma Juda ma mi.

¹⁵⁻¹⁷ *Avanôḡ! Alalô ayê katô nena anyô êntêk êḡ habôk da ma yaḡda. Wapômbêḡ hanaḡ,

“O ma anyô hôbôk da hatôm wak nômbêḡ intu sapêḡ hatôm Melkisedek.”

Kapya Yeḡ 110:4

Ôpêḡ habôk da hatôm Melkisedek ma doḡtom miḡ habitak anêḡ ḡê êbôk da iniḡ thalaleḡ hatôm abô balabuḡ hanaḡ ami. Mi. Anêḡ lôklokwaḡ ma bêḡ ba anyôla miḡ hatôm imbuliḡ yani ami. Aêḡ ba ôpêḡ ma anyô lukmuk ek habôk da.

¹⁸⁻¹⁹ *Abô balabuḡ môḡ ma anêḡ lôkliḡyak mi ba miḡ hatôm injik ku anêḡ daḡ siḡ ami. Ba intu Wapômbêḡ hêv abô balabuḡ êḡ vê. Ma hêv nôm mavi anôḡ yaḡ ba hawa balabuḡ bô êḡ anêḡ loḡ. Ma alalô aêv maleḡḡ hadêḡ nôm lukmuk êḡ ek ana bidôḡ ek Wapômbêḡ.

²⁰ Ma Wapômbêḡ hêv ku nêmbôk da hadêḡ Livai anêḡ thalaleḡ. Ma doḡtom havak abô hathak anyô yaḡ.

²¹ *Avanôḡ! Wapômbêḡ havak abô haviḡ ôpêḡ ek imbitak anyô habôk da ba hanaḡ, “Anyô Bêḡ bôk havak abô ma miḡ hatôm injik anêḡ auk liliḡ ami,

‘O ma anyô hôbôk da wak nômbêḡ intu sapêḡ.’ ”

Kapya Yeḡ 110:4

* 7:14: Ais 11:1; Mat 2:6; ALK 5:5
Hib 5:6

* 7:15-17: Hib 5:6
* 7:24-25: Lom 8:34

²² *Ba intu Yisu ma hatôm Wapômbêḡ anêḡ tabô lukmuk atu ba mavi anôḡ ba hamôḡ ek tabô bô.

²³ Sêbôk ma ḡê êbôk da ema ma yaḡ habitak hawa loḡ ek indum ku ba intu ḡê êbôk da bêḡ anôḡ.

²⁴⁻²⁵ *Ma doḡtom Yisu hamô hatôm wak nômbêḡ intu sapêḡ ek enaḡ injik Wapômbêḡ liḡ ek nêḡ avômalô sa ba hik ku anêḡ daḡ siḡ. Aêḡ ba hêv bulubiḡ hadêḡ avômalô takatu ba êvhaviḡ yani ek ini êndêḡ Wapômbêḡ. Ma anêḡ ku êmbôk da intu anêḡ daḡ mi.

²⁶ Avanôḡ. Anyô bêḡ habôk da atu tem nêḡ alalô sa. Yani ma mathêḡ ma kambom lo lelaik mi ma hamô seka ek ḡê kambom lôk hamô vuliḡ anôḡ ek nômkama nômbêḡ intu sapêḡ.

²⁷ *Yisu hêv i hatôm da ek nêḡ kambom vê. Da êḡ ma da lôkthô anêḡ daḡ. Nê bêḡ êbôk da vi ma wak nômbêḡ intu ma êbôk da ek nêḡ thêlôda iniḡ kambom vê vêḡ ka nêmbôk avômalô iniḡ da nêḡnêḡ iniḡ kambom vê embeḡ yam. Ma Yisu êḡ ma miḡ hatôm ḡê êbôk da takêḡ ami.

²⁸ Abô balabuḡ halam ḡê voloḡ ek nimbitak ḡê bêḡ êbôk da. Ma doḡtom abô atu ba havak haveḡ yam ma halam nakaduḡ ba hadum ku êḡ aleba hayô unḡlôv ek êmô êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ.

8

Yisu ma tabô lukmuk

¹ Abô takatu ba lêk yêlô anaḡ yôv anêḡ ôdôḡ ma aêntêk. Alalôaniḡ anyô bêḡ habôk da te hamô. Yani bôk hamô Wapômbêḡ Lôkmaḡḡiḡ anêḡ loḡ yôv hamô baḡ vianôḡ anêḡ malak leḡ.

² Yani hadum ku hamô unyak mathêḡ, êḡ ma malak yeḡ anôḡ atu ba Anyô Bêḡ da halav ma miḡ anyô elav ami.

³ Anyô bêḡ habôk da tomtom ma elam thêlô ek nêḡnêḡ da leḡḡiḡmavi lôk da atu ba ik alim ba êbôk. Ba intu yani hadum aêḡ iyom.

⁴ Nê êbôk da êmô pik ma êbôk hatôm balabuḡ hanaḡ. Ma Yisu êntêk atu ba hamô

* 7:18-19: Lom 3:30; 7:7-8; 8:3; Gal 3:21; Hib 10:1
* 7:21: Hib 5:3

pik ma habitak anêḡ ḡê ôdôḡ yaḡda ba intu miḡ hatôm indum ku êmbôk da êḡ ami.

⁵*Ma ḡê êbôk da takêḡ idum iniḡ ku êmô malak yeḡ. Ma unyak êḡ hik malak leḡ anêḡ dahô thô. Ba intu Mose halav malak yeḡ ma Anyô Bêḡ hanaḡ abô lôkliḡyak hadêḡ yani nena, “Ondav katô. Opeḡaḡ nômka ma lôkthô êtôm dahô atu ba yahik thô hadêḡ o halôk dumlolê.”

⁶*Ma doḡtom hêv ku hadêḡ Yisu ek imbitak tabô lukmuk ba hamô vuliḡ ek ḡê êbôk da iniḡ ku. Ma havak tabô lukmuk êḡ ba anêḡ abô hamô vuliḡ ek tabô bô. Aêḡ ba tabô bô anêḡ lôklokwaḡ yaôna lôk ek tabô lukmuk ma Yisu êḡ anêḡ ku anêḡ lôklokwaḡ ma hamôḡ ek ḡê êbôk da iniḡ ku.

Tabô lukmuk ma bêḡ ek tabô bô

⁷Abô tabô bô anêḡ kambom mi, êḡ ma tem Wapômbêḡ nêḡ tabô lukmuk ami.

⁸Ma Wapômbêḡ hapôm kambom hêk tabô bô ba intu hanaḡ,

“Anyô Bêḡ hanaḡ, ‘Wak te tem êlêḡ ek yambak tabô lukmuk imbiḡ avômalô Islael lo Juda.*”

⁹Sêbôk ma yahavak tabô haviḡ thêlôniḡ limi

ma yahavalonḡ thêlô baheniḡ ba yahadadi thêlô vê hêk Ijip.

Thêlô miḡ êwê yenaḡ abô tabô vibiḡ ami ba yahavôliḡ yadômiḡ hadêḡ thêlô.

Aêḡ ba intu tabô lukmuk êntêk ma tem miḡ êtôm tabô bô ami.

Ya Anyô Bêḡ yahanaḡ aêḡ.

¹⁰Wak êḡ ma tem yambak tabô imbiḡ avômalô Islael aêntêk.

Tem yato yenaḡ abô balabuḡ êḡjêk thêlôniḡ auk

lôk yato êḡjêk thêlô kapôlôḡniḡ.

Ma tem yambitak thêlôniḡ Wapômbêḡ

ma thêlô tem nimbitak yenaḡ avômalô.

Ya Anyô Bêḡ yahanaḡ aêḡ.

¹¹⁻¹²Yahêv thêlôniḡ kambom vê

ma tem miḡ yalenjimi thêlôniḡ kambom esak lonḡbô ami.

Aêḡ ba ku mi ek anyô yaḡ êndôḡ yaḡ mena iviyaḡ la ba enaḡ, “Oyala Anyô Bêḡ”

ek malê nena lôkthô tem neyala ya, ḡê athêḡ mi lôk ḡê athêḡ bêḡ.” *Jelemmaia 31:31-34*

¹³Wapômbêḡ halam abô tabô êntêk êḡ nena “lukmuk”. Aêḡ ba tabô bô lêk pulusikna ba mi. Ma nôm atu ba lêk hayalôv ba hatak anêḡ lôkliḡyak, nôm êḡ tem nêḡ yak ba ni.

9

Malak yeḡ atu ba hamô pik

¹*Tabô bô atu lôk anêḡ abô majan hathak nêḡnêḡ yeḡ lôk anêḡ unyak matheniḡ bôk hamô pik êntêk yôv.

²Ma elav malak yeḡ te. Anêḡ kapô môḡ ma êdô atum lam lôk balê polom matheniḡ hamô. Lonḡ êḡ ma elam nena Lonḡ Matheniḡ.

³*Ma kapô yaḡ atu ba sôḡ hayaḡ kisi ma elam nena Lonḡ Matheniḡ Anôḡ Biḡ.

⁴*Ma kapô matheniḡ anôḡ êḡ ma alapa êmbôk kamuḡ ôv mavi lôk alapa evak tabô atu ba ik siḡ hathak gol êdô hamô lonḡ êḡ. Ma alapa tabô êḡ anêḡ kapô ma êdô tase gol atu ba mana hamô kapô lôk Alon anêḡ kôm atu ba havuak ma valu abô tabô.

⁵*Alapa anêḡ vôv ma aḡela ju imiḡ ba Wapômbêḡ anêḡ deda lôkmaḡniḡ habi hayô hêk i. Ma anêḡ ḡgabôm ma lonḡ thalalenḡ hamô ek nêḡ avômalô iniḡ kambom vuli. Wakma lêk mi ba miḡ hatôm yanaḡ limamôk ami.

⁶*Nômka ma sapêḡ lêk hapesaḡ i yôv, ma ḡê êbôk da ibitak êyô unyak kapô matheniḡ ek nindum iniḡ ku wak nômbeḡ intu sapêḡ.

⁷*Ma Lonḡ Matheniḡ Anôḡ Biḡ êḡ ma sonda bêḡ tomtom anêḡ wak te iyom ma anyô bêḡ habôk da hawa alim thalalenḡ ba hi hayô ma hêv da êḡ ek nêḡ avômalô takatu ba idum kambom ba leḡniḡpaliḡ lôk yanida anêḡ kambom vê. Ma thalalenḡ mi ma ku êḡ mi.

⁸Ma Lovak Matheniḡ hadôḡ alalô nena kapô matheniḡ êḡ êntêk hamô denaḡ ba avômalô miḡ hatôm nimbitak nêyô Lonḡ Matheniḡ Anôḡ Biḡ êḡ ba ini ami.

* **8:5:** Kis 25:40; Kol 2:17; Hib 9:23 * **8:6:** Hib 7:22 * **8:8:** Islael lo Juda thai ma ôdôḡ te iyom. Ma doḡtom evak i vose hi ôdôḡ ju ba intu elam nena “Islael lo Juda”. * **9:1:** Kis 25:23-26:30 * **9:3:** Kis 26:31-33 * **9:4:** Kis 16:33; 25:10-16; 30:1-6; Nam 17:8-11; Lo 10:3-5 * **9:5:** Kis 25:18-22 * **9:6:** Nam 18:2-6 * **9:7:** Wkp 16:2-34 * **9:9:** Hib 10:1-2

9 *Êntêk ma abô dahô ek êdôn avômalô bôlôn êntêk. Nê êbôk da ethak êv da lôk nômkama lenjîmavi. Ma da takêj miñ hêv alalô thêvô hathak kambom takatu ba adum ami.

10 Da takêntêk ma nôm lenjînkupik iyom, eyañ nôm mena inum ñañ mena ithik i ek nêmlaik vê. Ma donjom lojôndê lukmuk tem êlêm ek êsô lojôndê bô êj pônjêj.

Kilisi anêj thalalêj hatôm da

11 Ma donjom Kilisi halêm ba hadum anyô bêj habôk da anêj ku ba hadum nôm mavi habitak. Yani habitak hayô malak yeñ atu ba thêthôn anôn ba hamô vuliñ ek malak yeñ takatu ba hamô pik êntêk lôkthô. Unyak êj miñ nê pik elav lôk miñ nôm pik ami.

12 Yani miñ hawa bokmeme lôk bokmanjao nakadun iniñ thalalêj ba habitak hayô Loj Mathen Anôn Biñ êj ami. Mi anôn. Yanida hawa anêj thalalêj ba habitak hayô Loj Mathen Anôn Biñ êj bôlôn donjom iyom ek epole kambom takatu ba havalon alalô loj vê ek miñ embalon alalô loj esak lojbô wak nômbêj intu ami.

13 *Ma ewa bokmeme lôk bokmanjao malô iniñ thalalêj ma bokmanjao tinj atu ba êbôk ba kabukla ma epaliv hayô hamô nê lônjôn ek nimbatak mathen ek nêmla mabun anôn. Ma donjom nôm êj ma hapesañ avômalô lenjînkupik iyom ek nêmla yeñ.

14 *Ma Kilisi anêj thalalêj ma hamôn ek alim iniñ thalalêj ba hik ku êj anêj dan sinj. Lovak Mathen atu ba hamô hatôm wak nômbêj intu sapêj havatho yani loj ba intu hêv ida hatôm da atu ba kambom mi ek Wapômbêj. Yani havôkwij alalôniñ kapôlônij ma hawa nôm takatu ba tem injik alalô vônô vê ek alalô nanêm yeñ êndên Wapômbêj atu ba hamô lôkmala.

Thalalêj havatho tabô lukmuk loj

15 Tabô bô bôk hayabinj avômalô takatu ba idum kambom ma Kilisi hama ek hapole thêlônij kambom takêj vê. Aêj ba yani hatôm alalôniñ anyô môlô atu ba havak tabô lukmuk ek avômalô pik takatu

ba Wapômbêj halam ma tem neja lôkmala atu ba tem nêmla êtôm wak nômbêj intu sapêj êtôm atu ba Wapômbêj bôk havak abô hathak.

16 Avômalô ethak ik alim ek hik thô nena thêlô evak tabô ek miñ nema ami.

17 Alim hama êj ma tabô hamiñ lôklokwanj. Ma alim hama ami, êj ma tabô êj anêj lôklokwanj mi.

18 Aêj ba thalalêj hanjasô ek nêmla lôklokwanj ek embatho tabô lukmuk lôk tabô bô loj.

19 *Mose hasam abô balabunj lôkthô hadên avômalô vêm ma hawa bokmanjao map iniñ thalalêj haviñ ñañ lôk boksipsip kasa anêj vuluk haviñ alokwanj isop thanañ ma hasonj halôk thalalêj ma hapaliv hathak kapya tabô lôk avômalô.

20 Ma hanañ, “Wapômbêj havak tabô ba thalalêj êj hêv lôklokwanj ba hanañ nena nosopa.”

21 *Ma Mose hapaliv alim thalalêj hayô hamô malak yeñ lôk anêj nômkama êv yeñ sapêj.

22 *Ma abô balabunj hanañ nena thalalêj tem isik nômkama sapêj ba nimbatak mabunj. Ma thalalêj mi, ma miñ hatôm nêmla kambom vê ami.

Kilisi hêv da bôlôn te iyom

23 *Nômkama pik hik nôm malak lenj thô ba intu nê êbôk da êv da takêj ek nômkama malak yeñ lôkthô imbitak mabunj. Ma nômkama malak lenj ma nêmla da ek imbitak mabunj aêj iyom. Da êj hamôn ek da yanj êntêk ek êmbôkwij nômkama malak lenj.

24 Aêj ba Kilisi habitak hayô malak lenj ba hi hamiñ Wapômbêj ma ek nêmla alalô sa. Ma miñ habitak hayô unyak mathen atu ba epesañ hathak bahenij atu ba loj anôn anêj dahô oyanj iyom ami.

25 Ma ôpêj miñ hatôm anyô bêj habôk da ba habitak hayô Loj Mathen Anôn Biñ lôbôn hadên sondabênj lôkthô haviñ thalalêj atu ba miñ yanida anêj ami.

26 *Mi! Sêbôk atu ba pik habitak aleba lêk ma Kilisi hawa vovanj lôbôn e? Ai! Mi! Wak lêk ma hatôm wak lôkthô anêj

* 9:13: Wkp 16:15-16; Nam 19:9,17-19; Hib 10:4 * 9:14: 1Pi 1:18-19 * 9:19: Kis 24:6-8 * 9:21: Wkp 8:15,19

* 9:22: Wkp 17:11 * 9:23: Hib 8:5; 10:1 * 9:26: Hib 10:10

dañ ma pik lo leñ anêñ dañ ba yani halêm hêv yanida hatôm da ek imbuliñ kambom lôkthô.

²⁷ Alalô avômalô pik ama bôlôn donptom iyom vêm ma tem alalô nandum abô.

²⁸ Ma Wapômbêñ hêv Kilisi êntêk êñ hatôm da bôlôn te aêñ iyom ek nêm avômalô lôkthô iniñ kambom vê. Ma avômalô takatu ba eyabiñ yani ma tem endelêm esak loñbô ek nêm i bulubiñ. Ma hêv avômalô iniñ kambom vê, ku êñ bôk yôv ba ôpêñ tem miñ indum ku êñ esak loñbô ami.

10

Kilisi da hêv i hatôm da

¹ Aêñ ba abô balabuñ ma abô dahô hathak nô mavi lomaloma takatu ba tem imbitak. Nôm kama takatu ba tem imbitak embeñ yam ma nô anôn. Ma balabuñ tem miñ injik ku anêñ dañ siñ ba isik avômalô takatu ba êlêm ek nê nê m yeñ iniñ kambom lôkthô vê ami. Avanôn. Da êv lôbôlôn hadêñ sondabêñ lôkthô miñ hatôm indum ku êñ ami.

² Ma da takêñ hik ku dañ siñ, êñ ma ñê êbôk da tem netak iniñ ku êv da. Ma hathik avômalô takatu ba êv yeñ ba ibitak mabuñ, êñ ma tem thêlô leñimlain esak iniñ kambom esak loñbô ami.

³⁻⁴ *Ma bokmañkao malô lôk bokmeme iniñ thalaleñ êntêk êñ miñ hathak hêv kambom vê ami. Mi anôn. Aêñ ba sondabêñ nômbêñ intu ma ethak êv da takêñ ek avômalô leñimbi iniñ kambom.

⁵ Aêñ ba Kilisi halôk ba halêm pik ma hanañ,

“Alim lôk ya lomaloma atu ba êbôk hatôm da ma miñ hatôm anêm lemhaviñ ami,
aêñ ba bôk hopenañ yalenvinakupik yôv.

⁶ Da êbôk hathak atum lôk kambom anêñ da miñ lemmavi ami.

⁷ Êñ ma yahanañ, ‘Ya êntêk. Bôk eto hêk kapyâ hathak ya nena yahalêm ek yandum O Wapômbêñ anêm lemhaviñ.’ *Kapyâ Yeñ 40:6-8*

⁸ Abô balabuñ hanañ nena nê nê m da, ma donptom Yisu hanañ, “Alim lôk ya lomaloma takatu ba êbôk hatôm da lôk da êbôk hathak atum lôk kambom anêñ da ma miñ lemhaviñ lôk lemmavi ami.”

⁹ Vêm ma yani hanañ, “Ya êntêk. Yahalêm ek yandum anêm lemhaviñ.” Yani hatak nô m lukmuk ek enja yañ bô anêñ loñ.

¹⁰ *Ma hasopa Wapômbêñ anêñ lahaviñ ba hêv anêñ liñkupik hatôm da ek indum alalô nambitak mathen ba hik ku êñ anêñ dañ siñ.

¹¹ *Ñê êbôk da imiñ wak nômbêñ intu ek nindum iniñ ku nêmbôk da. Thêlô êbôk da êñ lôbôlôn. Ma donptom iniñ da êñ miñ hathak hêv kambom vê ami. Mi anôn.

¹² Ma anyô yañ atu ba hadum anêñ ku habôk da ma habôk bôlôn donptom iyom ma da êñ hadum ku hamô hatôm wak nômbêñ intu sapêñ ek hêv kambom vê. Vêm ma hi hamô Wapômbêñ bañ vianôn

¹³ *ma hayabiñ waklavôn atu ba netak ñê ik vovak hadêñ yani nê m ô yani vakapô vibin am.

¹⁴ Yani hêv da bôlôn donptom iyom. Ba intu hadum ba avômalô ibitak mathen ba lêk êyô unlôn atu ba nê m ô êtôm wak nômbêñ intu sapêñ.

¹⁵ Ma Lovak Mathen hathak hanañ hadêñ alalô hathak nô m êñ nena,

¹⁶ * “Anyô Bêñ hanañ nena,
‘Wak êñ ma tem yambak tabô imbin thêlô nena,

“Tem yatak yenañ abô balabuñ êndôk thêlô kapôlônin lôk yato êñjêk iniñ auk.” ’ ’

Jelemaia 31:33

¹⁷ Êñ ma hanañ,

“Thêlônin kambom lôk ibuliñ abô balabuñ ma tem miñ yalenimbi esak loñbô ami.”

Jelemaia 31:34

¹⁸ Aêñ ba nô m takatu ba bôk êv vê, êñ ma tem miñ nêmbôk kambom anêñ da esak loñbô ami.

Alôana bidon ek Wapômbêñ

¹⁹ *Aiyañ thêlô, avanôn! Nô mla miñ havalon alalô loñ ek nayô Loñ Mathen

* **10:3-4:** Hib 9:13 * **10:10:** Hib 9:12 * **10:11:** Kis 29:38 * **10:13:** Sng 110:1 * **10:16:** Hib 8:10 * **10:19:** Hib 4:16 * **10:20:** Mat 27:51

Anôñ Bin kapô ba ana ami. Ma Yisu anêñ thalalen

20 *hadabêñ sôp êñ kisi ba habitak hatôm alalôaniñ loñôndê lôkmala lukmuk atu ba hêv liñkupik hatôm da ek ku êñ.

21 Ba yani ma alalôaniñ anyô habôk da mavi anôñ atu ba hayabiñ Wapômbêñ anêñ avômalô.

22 *Ma yani hapaliv thalalen halôk alalô kapôlôñiñ ba hêv alalôaniñ leñiñmalaiñ vê. Ma alalôaniñ leñviñkupik ma bôk ithik hathak ñañ mabuñ. Aêñ ba alalô nanêm kapôlôñiñ lôk nabalon alalôaniñ aêvhaviñ loñ lôklokwañ ek alalô ana bidon ek Wapômbêñ.

23 Ôpatu ba havak abô êñ ma miñ hanañ abôyañ ami. Ba intu bôk alalô aêv maleñiñ hadêñ aêvhaviñ atu ba anañ hi yaiñ lôklokwañ. Ma alalô nabalon aêvhaviñ êñ loñ ma miñ nande lelaliliñ ami.

24 Lôk nañgik alalôaniñ auk liñ ma nam-batho i loñ esak kobom leñiñimbiñ i ma nandum mavi lomaloma.

25 *Avômalô vi êdô anêñ nesak donjom. Ma alalô ma miñ nandum aêñ ami ma nasô i ba naya ek malê nena waklavôn lèk habobo.

Alalô miñ nandô Wapômbêñ ami

26 *Ôpatu ba hayala Wapômbêñ anêñ abô anôñ ma donjom hêv anêñ auk ek indum kambom lôbôlôn, êñ ma kambom anêñ da bôk hale ba hi yôv.

27 *Ba intu ôpêñ hakô ba hayabiñ ek indum abô lôk êndôk atum dahalañ atu ba tem imbuliñ ñê takatu ba leñiñmaniñ hathak Wapômbêñ.

28 *Sêbôk ba anyô te havôliñ dôm ek Mose anêñ abô balabuñ ba anyô ju la êpôm ba enañ yani bêñ, ôpêñ ma ik vônô ba avômalô la miñ kapôlôn malaiñ hathak ôpêñ ami.

29-30 *Aêñ ba lemhabi aisê? Alalô bôk ayala yani atu ba hanañ,

“Nijik anyô leñkadôk liñ, êñ ma yenañ ku ba tem yandum.”

Lo 32:35

Ma abô yañ hanañ nena,

* 10:22: Wkp 8:30; Ese 36:25; Ep 5:26 * 10:25: Hib 3:13 * 10:26: Hib 6:4-8 * 10:27: Ais 26:11 * 10:28: Lo 17:6; 19:15 * 10:29-30: Mat 12:30-32; 1Ko 11:27-29; Sng 135:14 * 10:34: Mat 5:11-12; 6:20 * 11:1: 2Ko 5:7

“Anyô Bêñ tem indum abô ek anêñ avômalô.”

Lo 32:36

Ba intu ôpatu ba havak Wapômbêñ Nakaduñ pesa ma hayê thalalen tabô atu ba hadum yani habitak mathen hatôm nôm oyañ ba hanañ abôma hathak Lovak Mathen anêñ wapôm, êñ ma tem enja anêñ vuli atu ba kambom anôñ ek ñê takatu ba evak Mose anêñ balabuñ pesa.

31 Alikakna. Hôêv yak halôk Wapômbêñ Lôkmala bañ ba havalon o, êñ ma malaiñ bomañ.

Alalôaniñ êvhaviñ imiñ lôklokwañ

32 Lemimimbi sêbôk ba owa deda. Ma uik vovak bêñ ba owa vovañ ma donjom umiñ lôklokwañ.

33 Wak doho ma etak môlô umiñ piklêvôn ba ethañ môlô ma ik môlô. Ma wak doho ma othak umiñ yani loñ siñ ek hôêv yani thêvô.

34 *Ma môlô lemimhikam hathak thêlô takatu ba êmô koladôn. O kambom mi ma sôp bidon ewa anêm nômkama oyañ. Ma hoyala nena anêm nômkama mavi takatu ba anêñ dañ mi êntêk hovalon loñ denañ. Aêñ ba lemimmavi.

35 Anêm payeñ mavi tem êpôm o. Ba intu miñ ôkô ba ômbi anêm hôêvhaviñ ni ami.

36 Ma umiñ lôklokwañ ba undum Wapômbêñ anêñ lahaviñ ek onja nôm takatu ba yani bôk havak abô yôv haviñ avômalô takatu ba êvhaviñ.

37 Kasana iyom,

“Yani atu ba halêm ma tem êlêm ma tem miñ esau ami.

38 Ma ñê thêthôn ida êvhaviñ wak nômbêñ intu sapêñ.

Ma ôpatu ba havôliñ dôm

ma tem miñ yalenmavi esak yani ami.”

Habakuk 2:3-4

39 Yôv. Alalô miñ hatôm ñê takatu ba êdô Wapômbêñ ba tem nêpôm malaiñ ami. Mi. Alalô ma avômalô aêvhaviñ ba tem Wapômbêñ nêm alalô bulubiñ.

11

Êvhaviñ anêñ vuli

1 *Anyô hêv ma ek nômlate ba miñ hayê ami ma doñtom hayala katô nena tem enja, ôpêñ ma anyô hêvhaviñ.

2 Bumalô thêlô idum aêñ ba intu Wapômbêñ hanañ abô mavi hathak thêlô.

3 *Alalô êvhaviñ ba intu ayala nena sêbôk ma Wapômbêñ hanañ abô ba hapesañ nômkama lôkthô. Ma miñ hawa nômla ba hapesañ nômkama hathak ami. Mi, hanañ hathak abôlêk iyom ma nômbêñ êñ habitak.

4 *Abel hêvhaviñ ba hêv da mavi hadêñ Wapômbêñ ba hamôñ ek Kain anêñ da. Yani hêvhaviñ ba Wapômbêñ hanañ abô mavi hathak anêñ da ba hanañ, “O anyô thêthôn anôn.” Yani hama ma doñtom anêñ hêvhaviñ êntêk hanañ abô hadêñ alalô denañ.

5 *Ma Inok, yani hêvhaviñ ba Wapômbêñ hawa yani lôk liñkupik ba miñ hama ami. Ba intu miñ êpôm yani ami ek malê nena Wapômbêñ hawa yani vê. Avanôn. Enañ nena Anyô Bêñ lamavi bêñ anôn hathak yani ba intu hawa vê.

6 Ôpatu ba miñ hêvhaviñ ami tem miñ nêñ lamavi êndêñ Wapômbêñ ami. Ma opalê atu ba halêm ek yani ma nêñimbiñ nôñ lokwanju êntêk. Wapômbêñ da hamô aêñ ma ôpatu ba habôlêm Wapômbêñ tem êpôm vuli mavi anôn.

7 *Ma Noa hêvhaviñ. Ba Wapômbêñ hanañ hathak nôñ takatu ba miñ bôk habitak ami denañ. Ma hakô ba halanô Wapômbêñ ba hapesañ yeñ te ek nêñ anêñ thalalen sa. Ma anêñ hêvhaviñ hik avômalô iniñ kambom thô ma hadum ba yani habitak thêthôn anôn.

8 *Ma Ablaham hêvhaviñ ba Wapômbêñ halam yani, “Nu loñ atu ba tem yanêñ êndêñ o ek oyabiñ.” Ma halanô Wapômbêñ anêñ abô ba hi ma doñtom miñ hayala loñ êñ ami.

9-10 *Ablaham hapôviñ ek ni pik atu ba Wapômbêñ halav unyak lôk landiñ lôklokwan hatôm anêñ auk. Ma Wapômbêñ bôk havak abô nena Ablaham lôk limi takatu ba tem neja loñ mavi êñ. Ba intu

ôpêñ hêvhaviñ ba hi hatôm anyô loñ buyañ ma halav unyak kudum halôk hatôm bôk ba Aisak lo Jekop elav.

11 *Yani hêvhaviñ ba Sala avi yamu atu ba bôk hayalôv. Ma doñtom hayala nena Wapômbêñ tem indum nôñ atu ba yani havak. Aêñ ba hawa lôklokwan ba hêv amena hadêñ Sala.

12 *Ma yani ma anyô doñtom iyom ba bôk anyô boñ lôk hatôm anyô ñama. Ma doñtom limi ibitak bêñ anôn hatôm vuliñ lenjawa lôk thathe ñgwêk dañ.

13 *Ma avômalô takêntêk êvhaviñ ba êmô aleba ema. Ma miñ thêlô êyê nôñ takatu ba Wapômbêñ bôk havak haviñ i ami. Mi. Thêlô lenjñmavi iyom ba eyabiñ nôñ takatu ba lêk êyê ma doñtom hêk daimbô denañ. Ma thêlô eyala katô nena thêlô hatôm ñê loñ buyañ ba pik êntêk ma miñ thêlônin ami.

14 Ma avômalô takatu ba enañ aêñ hik thô nena êbôlêm pik buyañ ek êtôm thêlôda iniñ loñ.

15 Ma avômalô takêntêk miñ lenjñhiki hathak pik takatu ba thêlô etak lôk lenjñhiki ek nendeni esak loñbô ami. Mi.

16 Thêlô lenjñhiki hathak loñ lukmuk mavi êñ, malak lenj atu ba Wapômbêñ hapesañ malak lôn êñ ek thêlô. Ba intu miñ mama ek endam i nena anêñ avômalô ami.

17-18 *Avanôn biñ! Ablaham ma ôpatu ba Wapômbêñ bôk habutiñ abô haviñ yani ba hanañ nena,

“Aisak nali iyom intu libumi lukmuk tem nimitak.” *Môn Anôn 21:12*

Ma doñtom saê hayô ma Ablaham hêvhaviñ ba hadum ek nêñ nakaduñ doñtom atu êtôm da.

19 *Yani anêñ auk nena, “Wapômbêñ hatôm injik yani liñ imbiyô êñjêk ñama.” Ba intu havayuniñ nakaduñ laselo hathak biñ ba hatôm hama ma doñtom Wapômbêñ hik yani liñ ba hêv hadêñ lambô hathak loñbô.

20 *Ma Aisak hêvhaviñ aêñ iyom ba intu yani hêv mek hadêñ Jekop lo Isau hathak nôñ takatu tem imbitak embeñ yam.

* 11:3: Stt 1:1; Sng 33:6; Jon 1:3 * 11:4: Stt 4:3-10 * 11:5: Stt 5:21-24 * 11:7: Stt 6:13-7:1 * 11:8: Stt 12:1-5
 * 11:9-10: Stt 35:12 * 11:11: Stt 18:11-14; 21:2; Lom 4:19 * 11:12: Stt 15:5; 22:17 * 11:13: Stt 23:4; 1Sto 29:15; Sng 39:12; 1Pi 2:11 * 11:17-18: Stt 22:1-14 * 11:19: Lom 4:17 * 11:20: Stt 27:27-29,39-40

21 *Ma Jekop hêvhavij ba hadum ek ema ma habi i loj hathak anêj kôm ba haminj ma hêv mek hathak Josep nali lôk hêv yej.

22 *Ma Josep hêvhavij ba habobo ema ma hanaj hadêj avômalô Israèl ek waklavôj atu ba etak Ijip ma neja anêj lokwanj imbinj.

23 *Ma Mose talêbô lo lambô êvhavij ba talêbô havathu yani ma êyê nena okna vulinj binj ba ivunj yani hatôm ayôj lô ma minj êkô ek kinj anêj abô balabunj ami.

24 Yani halumbak ma hêvhavij ba hadô nendam yani nena Pelo nalavi anêj nakadunj ba hanaj,

25 “Yalenjavij yamô imbinj Wapômbêj anêj avômalô ek yanja malainj. Ma yahapôlik hathak lejmavi atu ba halêm anêj kambom anêj ba hamô wak doho iyom.”

26 Avanôj. Yani ma hadahalinj vuli mavi atu ba tem enja embenj yam. Ba anêj auk nena, “Ya ma Mesia anêj avômalô te ba avômalô enaj abô kambom hathak ya, êj ma nô mavi anôj hamô vulinj ek Ijip ininj nômkama mavi lôkthô.”

27 Yani hêvhavij ba hatak Ijip ma minj hakô ek kinj anêj lajanja ami. Ma hawa malainj ma donjom hayê ôpatu ba hamô loj kapô ba haminj lôklokwanj.

28 *Yani hêvhavij ba hayabinj waklavôj Hale ba Hi ma hapaliv thalalenj ek ajela atu ba hik amena môj vônô minj injik avômalô Israèl ininj bôp vônô ami.

29 *Ma avômalô êvhavij ba ibup êyô ngwêk elam nena “Thalalenj” hatôm pik moma. Ma donjom Ijip êlêm ek nindum aêj, ma ngwêk hayô i vov ba halok i vônô.

30 *Thêlô êvhavij ba êwê lawê malak lôj Jeliko hatôm wak bahenji ba lahavuju ma badêj hanjôli.

31 *Ma avi sek walilinj Lahap hêvhavij ba hawa jê êyê loj vani thô ba intu minj hama havij jê lejonônôj kôtôj ami.

32 *Bêj anôj hêk ek yanaj ma donjom wakma halanjij. Ba tem minj yanaj esak

Gidion lo Balak ma Samson lo Jepta ma Devit lo Samuel ma plopet lôkthô ami.

33 *Thêlô bôk êvhavij ba ik vovak ba ewa kinj vi ininj loj lôk idum thêthôj ba ewa nô m takatu ba bôk havak abô hathak yôv. Ma thêlô ik avunj laion abôlêk sinj

34 *ma ik atum dahalanj vônô. Ma idum ek nembatho thêlô esak binj vovak ma donjom êv yak. Thêlô ma vaunena ma donjom ibitak lôklokwanj ma ik vovak lôklokwanj ba ilupuninj jê loj buyanj ba i.

35 *Ma avi vi atu ba nali ema ma iviyô hêk njama ba êmô havij taluvi hathak lojbô. Ma avômalô vi ma ibulinj i kambom anôj ma donjom evalonj ininj êvhavij loj ek tem nijik i linj esak lojbô ba nê mô mavi.

36 *Doho ma enaj abôma lôk ik hathak yak wabenj manjinj. Ma vi ma ekak loj ba êdô i hamô koladôj.

37 *Ma doho ma ik hathak valu ma doho ma engothe hathak sege hi buju ma doho ma ik vônô hathak binj vovak. Ma thêlôninj kwêv lo sôp ma boksipsip kupik lôk bok-meme kupik ba minj mavi ek nipuk lo nijik ami. Thêlô unyak lo nômkama mi ma ewa vovanj bêj lôk idum kambom lomaloma hadêj i.

38 Thêlô takêj ewa athêj bêj ek avômalô pik. Thêlôninj loj nê mô mi ba intu evenj mayaliv havenj loj thiliv lo dumlolê ma valu abyanj lo pik abyanj.

39 Thêlô minj bôk ewa nô m atu ba Wapômbêj havak abô hathak ami. Ma donjom avômalô takêj êvhavij ba intu Wapômbêj hanaj abô mavi hathak ininj ku.

40 Ma alalô avômalô bôlônj êntêk ma Wapômbêj bôk hêv nô m mavi êj hadêj alalô ek endom alalô lôk avômalô bôsêbôk lôkthô ba ana nayô loj mavi atu.

12

Wapômbêj hêv malainj ek êndônj alalô

1 *Môlô olanj e? Avômalô bôsêbôk takatu ma ekalabu alalô sinj ba evatho alalô loj. Ba intu nambi nômkama kambom takatu ba

* 11:21: Stt 47:31-48:20 * 11:22: Stt 50:24-25; Kis 13:19 * 11:23: Kis 1:22; 2:2 * 11:28: Kis 12:21-30 * 11:29: Kis 14:21-31 * 11:30: Jos 6:12-21 * 11:31: Jos 2:1-21; 6:21-25; Jem 2:25 * 11:32: Het 4:6-5:31; 6:11-8:32 * 11:33: Dan 6:1-27 * 11:34: Dan 3:23-27 * 11:35: 1Kinj 17:17-24; 2Kinj 4:25-37 * 11:36: 1Kinj 22:26-27; Jer 20:2; 37:15; 38:6 * 11:37: 2Sto 24:21 * 12:1: 1Ko 9:24-25

hatôm gwasilim havalonj alalô lonj ni. Ma nadanvinj ni êyô anêj danj ma miñ natak ami.

² Alalô nagê Yisu iyom. Yani miñ makilik ek nôm mavi lôk hakô ek alovalanjanjin ma miñ lahiki hathak mama ami. Ma yani hamônj ek alalô ba intu hik anêj ku lôkthô anêj danj sinj ek nanêmimbinj. Ma hi hamô Wapômbêj banj vianônj hamô anêj lonj hayabinj pik lo leñ.

³ Nê kambom ibulinj yani bêj anônj. Aêj ba alalô leñjinmbi yani ek miñ nambitak vau lôk kapôlônjinj malainj ba natak yani ami.

⁴ Môlô uik vovak hathak nôm kambom, ma donjom môlônim thalalenj miñ hanjasô ami.

⁵⁻⁶ *Wapômbêj havatho nali lonj hathak abô êntêk nena,

“Yenanj okna, ya Wapômbêj yahêv malainj hadêj avômalô takatu ba yalenj havinj lôk yahavali avômalô takatu ba yahawa i hatôm yenanj avômena.

Ma wakma atu ba hik o thô ba hêv malainj, ma miñ lemimbi nena nôm yaôna ami.

Ma hudum kambom ba yani hathanj o, ma miñ lemmalainj ami.”

Gutpela Sindaun 3:11-12

Bôk lempalinj abô êj e?

⁷ *Lami ethak êv malainj hadêj nali ek êndônj. Ma Wapômbêj hadum aêj iyom hathak alalô hatôm nali ek namiñ lôklokwanj esak auk thêthônj.

⁸ Ma aêj iyom ma avômena neja malainj ek nindumbak lôk auk. Malainj êj miñ hapôm o ami, êj ma o hatôm amena lonj sawa.

⁹ Alalôaninj wakamik pik hathak hêv malainj ek êdônj alalô ba alanj anêj abô. Ma Wapômbêj ma dahôlônjinj anêj alanj. Ba intu namô yani vibinj ek naja lôkmala.

¹⁰ Ma alalôaninj wakamik hêv malainj lomaloma ek êndônj alalô bidonjna hatôm ininj auk takatu ba êyê nena mavi. Ma donjom Wapômbêj hêv malainj ek imbi anêj mathenjanj anônj sam êndêj alalô.

¹¹ *Howa malainj lôk vovanj bêj ba intu miñ lemmavi ami. Ma donjom malainj takêj tem injik anêj anônj mavi êtôm aêntêk, thêthônj lôk malinjaô.

¹² *Aêj ba noto bahemim lo vemim takatu ba havuvinj ba thotho.

¹³ *Ombenjanj lonjondê thêthônj ek avômalô venjvuvinjanj nambitak mavi ma miñ nênm yak ami.

Alalô miñ nambôlinj dôminj ek Wapômbêj ami

¹⁴ Môlô lôkthô nundum ku lôklokwanj ek nambitak yôhok lôk mathenjanj. Mathenjanj mi, ma miñ hatôm anyôla ênjê Anyô Bêj ami.

¹⁵ Noyabinjanj am ek anyôla miñ êmbôlinjanj dôm ek Wapômbêj anêj wapôm ami. Ma nôngô katô ek livuk maninjanj kambom te miñ indumbak ek imbulinjanj avômalô ba nambitak lelaik ami.

¹⁶ *Nôngô ek anyôla miñ indum sek walilinjanj ami mena lapalinjanj Wapômbêj êtôm Isau ami. Yani ma okna môj ek eyabinjanj lambô anêj nômkama lôkthô ma donjom hêv nôm takêj vuli hathak nôm belev te.

¹⁷ *Hoyala nena malê habitak. Yani lahavinjanj lambô enanj abô mavi lôk nênm anêj nômkama êndêj yani, ma donjom hadô ba hêv yani vê. Ma halanj ek enja nôm takêj ma donjom miñ hatôm injik anêj kambom lilinjanj ami.

¹⁸ *Lemimimbi dum Sainai. Môlô ôlêm ek Wapômbêj hatôm sêbok ba môlô ôyô dum Sainai e? Mi. Sainai ma hamô pik ba avômalô bôsêbok êyê dumlolê êj hatôm atum hathanjanj ba momanjinjanj hatôm bôlôvônj, maputup bomanjanj lôk kakalu lôk damak.

¹⁹⁻²⁰ *Thêlô elanj lavuak halanj lôk abô habitak. Ba êkô kambom ba enanj, “Ai! Sêbok atu ba enanj nena, ‘Malêla takatu ba hasôm dumlolê êntêk, alim yaônena mena anyô, ma tem nitu vônô esak valu.’” Êj ma enanj hadêj Mose nena miñ enanj abô êndêj i ami.

²¹ *Thêlô êyê nôm takêj ba êkô kambom ma Mose hananj, “Ya lêk yahakô kambom ba yahalowanjanj havinjanj.” Lêk ôlêm ek

* 12:5-6: Jop 5:17; ALK 3:19 * 12:7: Lo 8:5 * 12:11: Jem 3:17-18 * 12:12: Ais 35:3 * 12:13: Snd 4:26

* 12:16: Stt 25:29-34 * 12:17: Stt 27:30-40 * 12:18: Kis 19:16-20; Lo 4:11-12 * 12:19-20: Kis 19:12-13; 20:18-21;

Lo 5:22-27 * 12:21: Lo 9:19

Wapômbêḅ ma miḅ hatôm aêsêbôk ami. Sêbôk ma yaḅda ma lêk ma yaḅda.

²² Lêk môlô ôlêm ôyô dumlolê Saion ba ubitak ôyô Wapômbêḅ lôkmala anêḅ malak lôḅ, Jelusalem atu ba hamô malak leḅ. Ma lêk môlô ôlêm ôyô haviḅ aḅela lubuḅlubuḅ takatu ba ethak doḅtom ba ekaksa lôk leḅiḅmavi.

²³ Ma môlô lêk ôyô ek avômalô êvhaviḅ takatu ba ibitak hatôm avômalô ôdôḅ môḅ ba iniḅ athêḅ bôk eto yôv hêk malak leḅ. Ma lêk ôyô ek Wapômbêḅ atu ba avômalô idum abô hathak lôk ḅê thêthôḅ iniḅ dahô atu ba Wapômbêḅ bôk hapesaḅ yôv aleba êyô uḅlôv.

²⁴ *Môlô ôyô ek Yisu, anyô môlô atu ba hapesaḅ abô tabô lukmuk lôk môlô ôlêm ek thalaleḅ atu ba epaliv ba hanaḅ abô mavi anôḅ ba hamô vuliḅ ek Abel anêḅ thalaleḅ.

²⁵ *Noyabiḅ am! Miḅ lemôndôḅ kôthôḅ ek nodanô Wapômbêḅ atu ba hanaḅ abô ami. Sêbôk ma hanaḅ abô hamô pik. Ma avômalô êdô anêḅ nedanô ba miḅ hatôm nêsôv ami. Ma doḅtom lêk ma hanaḅ abô hadêḅ alalô hamô leḅ, loḅ mavi anôḅ atu ba hamô vuliḅ ek pik êntêk. Ba intu alalô adô, êḅ ma miḅ hatôm nasôv ami.

²⁶ Sêbôk atu ma anêḅ abô bôk hayôkwiḅ pik yôv halôk dum Sainai. Ma lêk habutiḅ abô ba hanaḅ nena,

“Tem êyôkwiḅ pik esak loḅbô lôk leḅ imbiḅ.”
Hagai 2:6

²⁷ Ba hanaḅ, “Tem yayôkwiḅ pik esak loḅbô.” Abô êḅ anêḅ ôdôḅ nena tem nêḅ nômkama takatu ba yani hapesaḅ vê. Nôm takêḅ tem êyôkwiḅ lôkthô ek nômkama vi atu ba miḅ hatôm yani êyôkwiḅ ami, êḅ ma tem nêḅmô.

²⁸⁻²⁹ *Ba alalô tem naja loḅ êḅ, loḅ atu ba miḅ hatôm nêyôkwiḅ ami. Ma alalôaniḅ Wapômbêḅ ma hatôm atum ek esaḅ nômkama sapêḅ. Ba intu nanêḅ leḅiḅmavi êndêḅ yani lôk nanêḅ yeḅ ma nakô lôk nanêḅ i ni namô yani vibiḅ.

13

Abô anêḅ daḅ

* **12:24:** Stt 4:10; Hib 8:6 * **12:25:** Hib 2:1-3; 10:26-29 * **12:28-29:** Lo 4:24; 9:3 * **13:2:** Stt 18:1-8; 19:1-3; Lom 12:13 * **13:4:** Ep 5:5 * **13:5:** Lo 31:6,8; Jos 1:5 * **13:7:** 1Ko 4:16 * **13:9:** Lom 14:17 * **13:11:** Wkp 16:27

¹ Môlô nobaloḅ auk lemimimbiḅ môlôviyaḅ loḅ lôklokwaḅ.

² *Ma noja avômalô loḅ buyaḅ thô. Avômalô doho bôk idum aêḅ ba ewa aḅela thô ma doḅtom êthôḅ paliḅ.

³ Ma lemimimbi ḅê takatu ba êḅmô koladôḅ ba nônêḅ i sa. Onja iniḅ malaiḅ êtôm atu ba oda hômô haviḅ i. Ma lemimimbi vi atu ba ewa vovaḅ. Onja iniḅ vovaḅ êtôm atu ba thêlô ewa.

⁴ *Avômalô takatu ba ewa i ma avômalô lôkthô miḅ nêgê nena nôḅ oyaḅ ami. Ma Wapômbêḅ tem indum abô esak ḅê takatu ba idum sek haviḅ anyô yaḅ yanavi lôk ḅê takatu ba idum sek waliliḅ. Ba intu ḅê takatu ba ewa i miḅ nimbuliḅ iniḅ loḅ êk ami.

⁵ *Miḅ malemkilik limamôk esak valuseleḅ ami. Wapômbêḅ bôk hanaḅ,

“Tem miḅ yatak o

lôk yambi o ni ami.”

Lo 31:6

Ba intu onaḅ, “Yenaḅ nômkama sapêḅ ma hatôm ba yaleḅmavi”.

⁶ Aêḅ ba alalô abitak avômalô ḅê ba anan nena,

“Anyô Bêḅ hêv yêlô sa

ba tem miḅ nakô ami.

Ma opalê hatôm indum malê esak yêlô?”

Kapya Yeḅ 118:6-7

⁷ *Lemimimbi ḅê bêḅ takatu ba eyabiḅ môlô lôk enaḅ Wapômbêḅ anêḅ abô hadêḅ môlô. Ma ôḅgô iniḅ bôk lo loḅ lôk iniḅ êvhaviḅ ba nosopa veḅiḅgwam.

⁸ Yisu Kilisi da hatôm wakbôk ma lêk êntêk ma wak nômbêḅ intu sapêḅ.

⁹ *Ba intu miḅ nosopa auk thôḅthôḅ lomaloma ami. Nê doho enaḅ auk mavi nena Wapômbêḅ anêḅ wapôm tem embatho alalôaniḅ kapôlôḅiḅ loḅ. Ma doḅtom esau nena nôḅ takatu ba êbôk hatôm da ma hêv ḅê eyaḅ sa, ma doḅtom miḅ hêv thêlô sa dokte ami.

¹⁰ Avômalô takatu ba idum ku êḅmô malak yeḅ bô iniḅ athêḅ mi ek nindum ku nêḅmô alalôaniḅ loḅ êbôk da.

¹¹ *Alim anêḅ thalaleḅ ma anyô bêḅ habôk da hawa ba habitak hayô Loḅ

Mathen Anôñ Biñ hatôm kambom loma-loma iniñ da. Ma donptom iniñ leñviñkupik êbôk hêk malak lôñ viyaiñ atu. Ma miñ eyañ ami.

12 *Aêñ ba Yisu hawa vovañ hêk malak lôñ viyaiñ ek indum avômalô nimbitak mathen hathak yanida anêñ thalalen.

13 *Aêñ ba alôana ek yani êndôk malak lôñ êñ viyaiñ ek naja anêñ mama atu ba bôk yani hawa.

14 *Pik êntêk ma tem êmô vauna. Ma donptom alalô ayabiñ malak lôñ atu ba tem êlêm ba êmô êtôm wak nômbêñ intu sapêñ.

15 *Yisu hêv i hatôm da. Ba intu alalô nandam anêñ athêñ ba nanêm yeñ êndêñ Wapômbêñ wak nômbêñ intu sapêñ. Ba alalôaniñ ku nanêm yeñ hêk alalô veniñbôlêk ek nanêm êtôm alalôaniñ da ni êndêñ Wapômbêñ.

16 *Ba alalô ma avômalô wapôm ba nandum mavi êndêñ avômalô vi, êñ ma Wapômbêñ lamavi hathak da mavi êñ. Ba intu alalô miñ leñiñpaliñ wapôm êñ ami.

17 *Môlônim ñê bêñbêñ idum ku eyabiñ môlô dahôlômim ma ñê êñ tem nenan iniñ ku lavôñ êndêñ Wapômbêñ. Ba intu nodañô iniñ abô ba nodovak viñ ek thêlô nindum iniñ ku lôk leñiñmavi ma miñ leñiñmalaiñ ami. Malaiñ êñ tem miñ nêm môlô sa ami.

18 *Yêlô kapôlôñiñ miñ hanañ yêlô bêñ ami ba intu yêlô ayala nena yêlô leñiñhaviñ namô batôñ oyañ.

19 Yahanañ lôklokwañ ek môlô noten mek ek yasôk kethen.

20 *Wapômbêñ bôk hawa alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu, boksipsip anêñ alañ anôñ vê hêk ñama hathak thalalen tabô atu ba anêñ dañ mi. Ma Wapômbêñ labali anêñ ôdôñ

21 nêm môlô auk mavi lôk lôklokwañ ek nundum malêla takatu ba yani lahaviñ ma indum ku êmô alalô esak Yisu Kilisi ek indum yani lamavi. Athêñ lôkmañgiñ êndêñ yani êtôm wak nômbêñ intu sapêñ. Avanôñ.

22 Aiyañ thêlô, yahato kapyã bidonña iyom. Aêñ ba yahanañ lôklokwañ ek môlô nodañô yenañ abô katô ek yambatho môlô loñ.

23 Odañô! Alalôaniñ aiyañ Timoti bôk hale yañ yôv. Ba yani hayô kethen ma tem yambiñ yani ba yasôk.

24 Nônêm yêlôaniñ leñiñmavi êndêñ môlônim ñê bêñbêñ lôk Wapômbêñ anêñ avômalô mathen sapêñ. Avômalô Itali êv iniñ leñiñmavi haviñ.

25 Wapômbêñ anêñ wapôm êmô imbiñ môlô lôkthô.

* 13:12: Jon 19:17 * 13:13: Hib 12:2 * 13:14: Hib 11:10,16; 12:22 * 13:15: Sng 50:14,23 * 13:16: Plp 4:18
* 13:17: 1Te 5:12 * 13:18: Ap 24:16; 2Ko 1:12 * 13:20: Jer 32:40; Ese 37:26; 1Pi 2:25

Jems anêḡ kapyā Abô mōḡ

Jems ma Yisu anêḡ yaḡ molok. Yani hato hadêḡ avômalô Israeḡ takatu ba êvhaviḡ Yisu ba êmô pik luvuluvu. Yani lahaviḡ iniḡ êvhaviḡ imbitak lôklokwaḡ ba hadôḡ thêlô ek neyabiḡ i esak malêla takatu ba enaḡ. Ma hik thô nena êvhaviḡ anôḡ ma anêḡ ku hêk haviḡ. Ma hanaḡ nena miḡ onaḡ abôma esak avômalô vi ami. Ma hadôḡ i nena mek ma nôḡm lôklokwaḡ anôḡ.

Hato kapyā êntêk hadêḡ 50 mena 61 AD la. Ma 62 AD ma ik yani vônô.

Jems anêḡ lamavi

¹ *Ya Jems, Wapômbêḡ lo Anyô Bêḡ Yisu Kilisi iniḡ anyô ku. Yahato kapyā êntêk hi ek avômalô Israeḡ ôdôḡ laumiḡ ba lahavuju takatu ba êsôv mayaliv ba i êmô luvuluvu anêḡ pik bêḡ êntêk lôkthô. Wاكلêvôḡ mavi!

Malaiḡ havatho ôêvhaviḡ loḡ

² *Aiyaḡ thêlô, malaiḡ lomaloma hapôm môlô, êḡ ma lemimimbi nena nôḡm takêḡ ma nôḡm leḡiḡmavi iyom.

³ *Môlô oyala nena malaiḡ takêḡ hasôm môlônim ôêvhaviḡ ba hadum ek numiḡ lôklokwaḡ.

⁴ Ma numiḡ lôklokwaḡ endeba ku êḡ injik anôḡ ba numbitak êtôm ḡê talaḡ ba nundum nôḡmkama sapêḡ thêthôḡ iyom ek nôḡmla yaḡ miḡ êḡjêk ami.

⁵ *Môlô te hêv yak hathak auk, êḡ ma eteḡ Wapômbêḡ ma tem nêḡm. Yani hathak habi anêḡ wapôm sam hadêḡ avômalô lôkthô ma miḡ hatatale i ami.

⁶ Yani atu ba hateḡ ma nêḡmimbiḡ iyom ma miḡ anêḡ auk mayaliv ami. Anyô auk mayaliv ma hatôm ḡgwêk budum ba lovak hayuv hi ba halêḡm.

⁷ Anyô anêḡ aêḡ miḡ laimbi nena tem enja nôḡmlate êlêḡm anêḡ Anyô Bêḡ anêḡ ami.

⁸ Yani ma anyô auk ju ba hadum nôḡmkama sapêḡ mayaliv.

Nê valu mi lôk ḡê valu bêḡ

⁹ Aiyaḡ mena livôḡ la atu ba athêḡ mi hathak nôḡmkama pik ma êmô lôk lamavi. Wapômbêḡ hayê thêlô hatôm ḡê lôk athêḡ bêḡ.

¹⁰ *Ma ḡê lôk athêḡ bêḡ hathak nôḡmkama pik ma nêḡmô lôk leḡiḡmavi. Wapômbêḡ hayê thêlô hatôm ḡê athêḡ mi ba tem nêḡnêḡm yak êtôm kamuḡ anêḡ vuak hêv yak.

¹¹ Wak hapup ba habi lôklokwaḡ ba habôk kamuḡ ba iniḡ vuak lôk lêlêyaḡ mavi hakaḡok. Ma aêḡ iyom ḡê lôk valu bêḡ idum iniḡ ku denaḡ ba ema ma iniḡ nôḡmkama tem egeleloḡ.

Wapômbêḡ miḡ halôk anyô leḡ ek nindum kambom ami

¹² ḡê takatu ba imiḡ lôklokwaḡ hathak malaiḡ ma Wapômbêḡ lêk lamavi hathak i. Thêlô lovak ba tem neja lôkmala atu ba nêḡmô êtôm wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ êtôm iniḡ vuli. Wapômbêḡ bôk habutiḡ abô ek nêḡm êndêḡ ḡê takatu ba leḡiḡmaviḡ yani.

¹³ Kambomlate miḡ hatôm êndôk Wapômbêḡ la ek indum kambom ami. Ma yani miḡ halôk anyôla la ek indum kambom ami. Ba intu nôḡmlate halôk lem ek undum kambom ma miḡ onaḡ nena, “Wapômbêḡ halôk yaleḡ ami.”

¹⁴ Mi. Alalôaniḡ thethaḡak ma hatôm etak alim halôk lôḡm ek nêḡbôv alim esak ba hakôk alalô leḡiḡ ek nandum kambom.

¹⁵ Ma thethaḡak êḡ halumbak bêḡ ba anêḡ anôḡ ma kambom. Ma kambom êḡ anêḡ palumbak lôkthô ma ḡama.

¹⁶ Yenaḡ aiyaḡ lôkma anôḡ, noyabiḡ am ek anyôla miḡ esau môlô ami.

¹⁷ Wapôm lôk nôḡm mavi anôḡ sapêḡ ma halôk ba halêḡm anêḡ leḡ. Kamik Bêḡ atu ba hapesaḡ deda leḡ sapêḡ hêv wapôm mavi takêḡ. Wak lo bôlôvôḡ iniḡ deda hathak habitak yaḡda yaḡda, ma doḡtom Wapômbêḡ da hamô aêḡ iyom hatôm wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ.

¹⁸ *Yani anêḡ lahaviḡ ba intu alalô abitak anêḡ nali hathak abô avanôḡ. Hadum aêḡ ek alalô nambitak êtôm anêḡ nôḡm môḡ anôḡ ek nôḡmkama vi atu ba hapesaḡ haviḡ.

* **1:1:** Mat 13:55; Ap 15:13; Gal 1:19; 1Pi 1:1 * **1:2:** Lom 5:3-5 * **1:3:** 1Pi 1:7 * **1:5:** Snd 2:3-6 * **1:10:** Ais 40:6-7 * **1:18:** Jon 1:13

Nodaņô ba nosopa

19 Yenaņ aiaņ lôkma anôņ, mólô nodaņô katô. Anyôla hanaņ nômla ma nômô tiņiņ ba nodaņô bônôņ ma miņ lemimmaniņ ba nonaņ viyaņ ketheņ ami.

20 *Avômalô iniņ leņiņmaniņ miņ hatôm eto avômalô ba nimbitak thêthôņ étôm Wapômbêņ anêņ lahaņiņ ami.

21 *Aêņ ba notak nôm lônġôlônġ lôk kambom nômbêņ êņ. Ma nômô yaô ba nobaloņ Wapômbêņ anêņ abô atu ba havatho halôk mólô loņ. Abô êņ ma hatôm nê mólô bulubiņ.

22 *Ma mólô nodaņô abô êņ ba nundum anêņ ku imbiņ. Olanô oyaņ, êņ ma hatôm osau amda.

23 Anyôla te halaņô Wapômbêņ anêņ abô ba miņ hasopa ami ma hatôm ôpatu ba hayê thohavloma halôk liyali.

24 Ma hatak liyali ba hi ma ketheņ oyaņ ma lapaliņ nena yanida ma aisê.

25 *Ma doņtom ôpatu ba hatitiņ balabuņ mabuņ êņ ma miņ lapaliņ ami ma indum étôm atu ba hanaņ, êņ ma Wapômbêņ tem nê mēk ek anêņ ku sapêņ. Balabuņ mabuņ êņ hêv alalô vê hêk kambom anêņ lôklokwaņ.

26 *Anyôla hanaņ nena hasopa Wapômbêņ ma doņtom miņ hayabiņ abôlêk ami, êņ ma hasau yanida ba nômkama sapêņ atu ba hadum ek esopa Wapômbêņ ma nôm oyaņ.

27 Lemhaviņ osopa Kamik Wapômbêņ ek êņjê mólô étôm nôm mabuņ thêthê mavi, êņ ma nundum aêntêk. Noyabiņ avômena bilak lôk avi tôp esak iniņ malaiņ. Ma noyabiņ amda ek pik malim miņ esak mólô ami.

2

Noyabiņ avômalô sapêņ esak auk doņtom

1 *Yenaņ aiaņ thêlô, alalô aêvhaviņ alalôaniņ Anyô Bêņ Yisu Kilisi, yani ma deda lôkmaņgiņ anôņ. Ba intu noyabiņ avômalô sapêņ esak auk doņtom ma miņ

nônê m nê lôk athêņ bêņ liņ ma nosale nê lôk athêņ mi thô ami.

2 Odaņô. Anyôla halê m hêv yeņ haviņ mólô ba hik kwêv mabuņ anôņ lôk mote gol. Ma anyô siv lôk nômkama mabô habitak hayô haviņ.

3 Êņ ma mólô ôêv athêņ bêņ hadêņ anyô lôk kwêv mabuņ ba onaņ, “Ôlê m ômô loņ mavi êntêk.” Ma onaņ hadêņ anyô siv nena, “Umiņ loņ intu” mena “Ôndôk ômô biņ.”

4 Mólô udum aêņ ma hatôm ovak avômalô vose hi ôdôņ ju ba udum abô lokbaņ hathak i.

5 *Yenaņ aiaņ lôkma anôņ, nodaņô katô. Avômalô takatu ba avômalô pik êyê nena nê siv ma Wapômbêņ bôk hatak i yôv ek nimbitak nê lôkmaņgiņ hathak iniņ êvhaviņ ba tem nê mē athêņ bêņ êndêņ i ek nê mô anêņ loņ lôkliņyak étôm bôk habutiņ abô ek nê mē êndêņ nê takatu ba leņiņhaviņ yani. Aêņ e?

6 Ma doņtom ôpôlik ek nê siv. Ma opalê hathak hêv malaiņ hadêņ mólô ba havôv mólô hi loņ idum abô? Nê siv e? Mi, nê valu bêņ iyom.

7 Ma thêlô êņ iyom intu enaņ abôma hathak unim alaņ Kilisi ba ibuliņ anêņ athêņ mavi.

8 *Ma alalôaniņ kiņ Wapômbêņ anêņ abô balabuņ te hanaņ hêk anêņ kapya nena, “Lemimbiņ avômalô étôm atu ba lemhaviņ oda”. Udum aêņ ma mavi.

9 *Ma doņtom ôêv nê lôk athêņ bêņ liņ ma ôpôlik hathak nê athêņ mi, êņ ma udum kambom ba balabuņ hik thô nena mólô ma nê ômô abô balabuņ lu.

10 *Ma ôpatu ba hayabiņ balabuņ sapêņ ma doņtom hêv yak hathak bute, êņ ma habuliņ abô balabuņ lôkthô.

11 *Ôpatu ba hanaņ nena, “Miņ undum sek imbiņ anyô yaņ yanavi ami” lôk hanaņ haviņ nena “Miņ nuņġwik anyô vônô ami.” Ba intu miņ hudum sek haviņ anyô yaņ yanavi ami ma doņtom huik anyô vônô, êņ ma hômô abô balabuņ lu.

12 *Aêņ ba malêla takatu ba udum lo onaņ

* 1:20: Sav 7:9 * 1:21: Kol 3:8; 1Pi 2:1 * 1:22: Mat 7:26; Lom 2:13 * 1:25: Lom 8:2; Jem 2:12 * 1:26: Sng 141:3 * 2:1: Ap 10:34; Jem 2:9 * 2:5: 1Ko 1:26-28 * 2:8: Mat 19:19; Gal 5:14 * 2:9: Lo 1:17 * 2:10: Wkp 19:37; Nam 20:7-12,24; Mat 5:19 * 2:11: Kis 20:13-14; Lom 13:9 * 2:12: Gal 6:2; Jem 1:25; 1Pi 2:16

ma lemimimbi nena Wapômbêñ tem indum abô esak balabuñ takatu ba hêv alalô vê hêk kambom anêñ lôklokwan.

13 *Ma miñ hôêv kapôlôm ek avômalô vi ami, êñ ma waklavôn nindum abô ma Wapômbêñ tem miñ nêmkapô ek o ami. Ma doñtom hôêv kapôlôm ek avômalô vi, êñ ma tem Wapômbêñ nêmkapô ba nêmkapô vê êñjêk loñ nindum abô.

Êvhaviñ anêñ ku mi, êñ ma ñama

14 Yenañ aiyañ thêlô, anyô te hanañ nena yani ma anyô hêvhaviñ ma doñtom miñ hadum mavi ami, êñ ma mavi e? Mi. Êvhaviñ anêñ aêñ tem nêmkapô yani bulubiñ e? Mi.

15 *Aiyañ te mena livôn late nômkapô lôk sôp mi ba hêv i sêkêya.

16 Ma môlô te hanañ hadêñ yani nena, “Nu lôk lemmavi, upuk sôp lôk nonñwan nômkapô.” Ma doñtom miñ hôêv yani sa ami, êñ ma mavi aisê?

17 Ma aêñ iyom ma êvhaviñ atu ba hêk wavo ma ku mi, êñ ma ñama.

18 *Ma doñtom anyô late hanañ nena, “Avômalô vi idum ku ma vi êvhaviñ iyom, ma luvi ma hatôm.” Ma doñtom yahanañ nena, “Ya miñ hatôm yanğê êvhaviñ atu ba ku mi ami. Ba intu tem yanğik yenañ yahêvhaviñ thô esak yenañ ku.”

19 Môlô ôêvhaviñ nena Wapômbêñ doñtom iyom hamô ba intu oson nena unim ôêvhaviñ ma anêñ ku mi ma hatôm e? Auk êñ ma auk mavi, ma doñtom miñ oson nena auk êñ intu mavi ek o ami. Mi, ngôk eyala auk êñ haviñ, ma doñtom thêlô ma Wapômbêñ anêñ nê kambom ba intu êkô ba elowaliñ.

20 Môlô nê auk thônôthôn, lemimhaviñ noyala nena êvhaviñ atu ba hêk wavo ma anêñ ku mi, êñ ma nômkapô oyañ e?

21 *Lemimimbi alalôaniñ bumalô Ablaham. Yani bôk hêv nakaduñ Aisak hatôm da hayô hêk loñ êbôk da. Yani hadum ku êñ ba intu Wapômbêñ hanañ nena yani ma anyô thêthôn, aêñ e?

22 *Intu êñ, Ablaham anêñ hêvhaviñ lôk anêñ ku idum ku haviñ i. Ma anêñ ku hadum ba anêñ hêvhaviñ hik anôn.

23 *Êñ ma habitak hatôm Wapômbêñ anêñ kapy hanañ, “Ablaham hêvhaviñ Wapômbêñ ba intu hayê yani nena anyô thêthôn.” Ma hanañ yani nena anêñ anyô môlô.

24 Aêñ ba oyala nena ôpatu ba hêvhaviñ lôk hadum anêñ ku haviñ ma Wapômbêñ hanañ yani nena anyô thêthôn. Ma miñ hanañ abô êñ hathak ôpatu ba hêvhaviñ iyom ma anêñ ku mi ami.

25 *Ma lemimimbi avi sek waliliñ Lahap imbiñ. Yani ma aêñ iyom. Hawa Israhel iniñ nê êyê loñ vani ba hêv i sa ek elom buyañ ba i. Yani hadum ku êñ ba intu Wapômbêñ hanañ yani nena avi thêthôn.

26 Kupik atu ba auk lôkmala miñ hamô ami, êñ ma ñama. Ma êvhaviñ atu ba anêñ ku mi ma ñama aêñ iyom.

3

Oyabiñ vembôlêk mavi

1 Aiyañ thêlô, alalô nayala nena Wapômbêñ tem indum abô lôklokwan ek yêlô atu ba adôn avômalô hathak êvhaviñ. Ba intu miñ môlô bêñ anôn nundum ek numbitak nê êdôn avômalô ami.

2 Alalô lôkthô athak avak i silili ba adum kambom lomaloma. Anyôla miñ havak i silili hathak anêñ abô ami, êñ ma yani mabuñ anôn ba hatôm eyabiñ liñkupik sapêñ.

3 Odañô. Avômalô ethak etak nômkapô yaônate hapalañaniñ hêk bokhos abôlêk ek êvôn hamô yak ma bok bêñ êñ hasopa iniñ leññhaviñ.

4 Ma nômla yañ ma yeñ ngwêk. Yeñ ngwêk ma nômbêñ ma lovak bêñ hayuv ma hathak hasisuñ yeñ êñ ba hi. Ma doñtom nômkapô yaônate hêk dômklokwan ek havusiñ hi loñ atu ba alañ lahaviñ ni.

5 Ma aêñ iyom venbôlêk ma nômkapô yaônate leññkupik. Ma doñtom hatôm indum ku bêñ lomaloma.

* 2:13: Mat 5:7; 18:32-35 * 2:15: 1Jon 3:17 * 2:18: Gal 5:6 * 2:21: Stt 22:9-12 * 2:22: Hib 11:17-18 * 2:23: Stt 15:6; 2Sto 20:7; Ais 41:8 * 2:25: Jos 2:1-21; Hib 11:31 * 3:6: Mat 12:36-37; 15:11,18-19

Lemimimbi nena atum yaôna hatôm esañ ba êmbôk kamuñ bêt anôn.

⁶ *Ma venbôlêk ma hatôm atum. Venbôlêk êñ ma hayô siñ hathak kambom lomaloma ba halumbak bêt ba hadum lenvinakupik sapêt habitak lelaik. Atum êñ halêm anêt loñ atum da hamô ba intu hatôm esañ alalôaniñ lôkmala sapêt, lêt êntêk êñ endeba êyô anêt dañ.

⁷ Avômalô ethak ewa menak lo umya ma alim ngwêk lôk alim lomaloma ba eyabin ba êmô tiññ.

⁸ *Ma doñtom anyô late miñ hatôm eyabin abôlêk ek êñjêk tiññ ami. Mi, kambom hapipiyap hêt abôlêk ba hatôm siniñ habôk avômalô vônô.

⁹ Alalô êv yenñ hathak venñbôlêk hadêt alalôaniñ Kamik Anyô Bêt. Ma venñbôlêk doñtom êñ iyom intu hanañ ek Wapômbêt imbuliñ avômalô takatu ba yani hapesañ i hatôm yanida.

¹⁰ Venñbôlêk doñtom êñ iyom intu habô Wapômbêt lôk hanañ abôma haviñ. Aiyañ thêlô, êñ ma kambom anôn.

¹¹ Nañ lôk ngwêk hatôm nede valu abyan te e? Mi anôn.

¹² Aiyañ thêlô, ngwêk miñ hatôm nêm nañ mavi êndêt alalô ami. Ma ngôbêt miñ hatôm injik êtôm sabo ami. Ma yak te miñ hatôm injik êtôm ngôbêt ami. Mi anôn.

Auk mavi halêm anêt Wapômbêt

¹³ Mólô opalê atu ba lôkauk bêt ba hayala Wapômbêt anêt lahaviñ? Injik anêt auk mavi êñ thô esak anêt kobom thêthôn lôk ku takatu ba hadum ba hamô maliñyaô.

¹⁴ Ma doñtom lemdañ hathak athêt bêt hêt kapôlôm ba hudum ek osale anyô vi thô ba ômôn, êñ ma miñ ômbô o ba onañ nena hosopa abô avanôn ami. Êñ ma honañ abôyañ ba hubuliñ abô avanôn.

¹⁵ Auk êñ ma auk pik lôk kapôlôn bô ba halêm anêt Sadañ. Ma miñ halêm anêt lenñ ami.

¹⁶ Loñ atu ba kobom ethale anyô vi thô lôk lenñ hathak athêt bêt hêt, êñ ma tem ôpôm nena nômkama sapêt hamô mayaliv ma kambom lomaloma hêt haviñ.

¹⁷ Ma doñtom auk atu ba halêm anêt lenñ ma mabuñ anôn. Auk êñ hadum ek avômalô nêmô yôhok imbiñ i lôk netauviñ i ma nêwê abô vibin, ma nênem kapôlônññ lôk nindum ku mavi lomaloma, ma nindum kobom doñtom êndêt avômalô lôkthô ma nesopa thêlôda iniñ abô sapêt.

¹⁸ *Avômalô yôhok takatu ba ethak idum ek avômalô nêmô yôhok imbiñ i ma hatôm evatho iniñ yanvêk ba hik anôn, êñ ma kobom thêthôn mavi lomaloma.

4

Anyô lahaviñ nômkama pik ma hatôm hik vovak hadêt Wapômbêt

¹ *Malê te hadum ba mólô lemimñaña ba uik vovak haviñ am? Nôm takêt halêm anêt unim thethañak takatu ba ibisok ek nundum kambom lomaloma e? Intu êñ.

² Mólô lemimhaviñ nômlate atu ba mi hêt mólô. Ba intu mólô malemimkilik hathak nôm êñ ba uik anyô vônô ma doñtom miñ owa ami. Êñ ma hadum mólô lemimñaña ba uik vovak hathak. Mólô miñ onañ hik Wapômbêt liñ ami ba intu miñ owa ami.

³ Ma onañ hik yani liñ hathak nômlate ma miñ othak owa ami eka? Unim auk ma lokbañ ba lemimhaviñ noja ek injik unim thethañak vônô iyom. Ba intu yani havasiñ nôm êñ ek mólô.

⁴ *Mólô ma hatôm avômalô takatu ba idum sek waliliñ ba êpôlik ek Wapômbêt ma evalonñ nômkama pik majañ. Odañô! Opalêla takatu ba lenñhaviñ nômkama pik ma pik anêt nê mólô ba hatôm ik vovak hadêt Wapômbêt.

⁵ Wapômbêt anêt abô te bôk hanañ nena, “Wapômbêt madaluk ladañ hathak auk lôkmala atu ba hêv hadêt alalô.” Hoson nena abô êñ ma nôm oyañ e? Mi anôn!

⁶ *Ma Wapômbêt lahaviñ nêm alalô sa ba intu habi anêt wapôm sam bêt anôn hadêt alalô. Hatôm anêt kapyã hanañ nena,

“Wapômbêt havasiñ ek nê êbô ma hêv wapôm ek nê etauviñ i.” *Gutpela*

Sindaun 3:34

7 *Aên ba nodovak Wapômbên. Ma nobasiñ am ek Sadañ, êñ ma tem yani etak môlô ba êsôv.

8 *Ma unu bidonj ek Wapômbên ma tem yani êlêm bidonj ek môlô. Ma môlô nê takatu ba udum kambom, nusik bahemim ek nundum mavi. Ma môlô nê auk ju, notak auk yañ ek unim kapôlômim imbitak mabuñ mavi.

9 Ma lemimimbi môlônim kambom ba nodañ lôk lemimmalaiñ. Ma miñ nomalik lôk lemmavi ami. Mi, kapôlômim malaiñ ba nodañ asênj malênj.

10 *Notauiñ am ênjêk Anyô Bên ma, ma tem êsô môlô liñ.

Miñ nonañ abôma esak anyô vi ami

11 Aiyañ thêlô, miñ nonañ abôma esak môlôviyañ ami. Môlô takatu ba onañ abôma hathak môlôviyañ mena otatale môlôviyañ, êñ ma hatôm onañ abôma lo otatale abô balabuñ. Ma otatale abô balabuñ, êñ ma miñ osopa abô balabuñ êñ ami. Mi, ubitak hatôm abô balabuñ anênj alañ.

12 *Ma donjom abô balabuñ anênj alañ ma donjom iyom. Yani êñ iyom hatôm indum abô ek anênj mavi nêmo ma anênj kambom nêmbini. O opalê ba honañ avômalô iniñ kambom bênj?

Miñ nobam amda ami

13 *Odañô katô! Môlô takatu ba onañ, "Yaô mena yamuñ la ma tem yêlô ana malak bênj te ek nandum ku valu êtôm sondabênj te êmô loñ êñ ek napôm valuselej bênj."

14 *Aisê ka onañ aênj? Oyala nôm atu ba tem imbitak e? Mi, ôthônj nôm atu ba tem imbitak êndênj yamuñ! Ma môlônim lôkmala ma hatôm atum yova atu ba hamô dokte iyom ma tem mi.

15 Aênj ba mavi ek môlô nonañ aêntêk, "Anyô Bênj anênj lahaviñ, êñ ma tem yêlô namô lôkmala ba nandum nôm takatu ba leñijhabi ek nandum."

16 Ma donjom môlô othak ôbôam ba obam am. Êñ ma kambom.

17 *Aênj ba opalê atu ba hayala kobom mavi ma donjom miñ hadum ami, êñ ma hadum kambom.

5

Nê lôk nômkama bênj nôkô ek am

1 Môlô avômalô lôk nômkama bênj, odañô katô! Malaiñ lomalama tem êpôm môlô ba intu nodañ asênj malênj.

2 *Môlônim nômkama sapênj lêk hapalê ma didu lêk edabênj unim kwêv lo sôp ba hatitip

3 ma da lêk hathañ unim gol lo seleva. Ma da êñ tem imbitak êtôm atum ek esañ môlô lemvimkupik lôk injik môlônim kambom thô. Waklavônj pik lo leñ anênj dañ lêk habobo, ma donjom ôvôlô nômkama denañ.

4 *Lemimimbi esak unim nê ku takatu ba idum ku êmô unim ku kapô. Miñ ôêv i vuli hatôm iniñ ku ami ba iniñ asênj hi hapôm Anyô Bênj Lôklokwañ Lôkthô Anênj Ôdônj ba lêk halanô yôv.

5 *Môlô ômô pik ma osopa unim lemimhaviñ lôk thethañak ba oañ nôm bênj hatôm etak bok halôk balam lukmuk ba êthônj iniñ waklavônj nijik i vônô lêk habobo.

6 Môlô othak udum abô ek nijik nê thêthônj vônô ma miñ êwê kambom êñ viyañ ami.

Ôpôm malaiñ ma nômo malinyaô

7 *Aênj ba aiyañ thêlô, nômo malinyaô ma noyabiñ Anyô Bênj anênj endelêm. Lemimimbi nê takatu ba evatho nômkama halôk ku kapô. Thêlô êmô malinyaô ba eyabiñ ôthôm lo wak ek nindum iniñ ku vêmam. Êñ ma tem nôm indumbak ba injik anônj mavi.

8 *Ma nômo malinyaô aênj iyom ma nobatho kapôlômim loñ. Anyô Bênj anênj waklavônj endelêm lêk habobo.

9 Aiyañ thêlô, miñ kapôlônj diñdiñ esak am ami ek Anyô Bênj miñ indum abô esak môlô ami. Odañô, balabuñ anênj alañ lêk hamiñ unyak abôlêk yôv ek nundum abô!

10 Aiyañ thêlô, lemimimbi plopet taksêbôk ba enañ abô hathak Anyô Bênj

* 4:8: Ais 1:16; Sek 1:3; Mal 3:7 * 4:10: Jop 5:11; 1Pi 5:6 * 4:12: Lom 2:1; 14:4 * 4:13: Luk 12:18-20 * 4:14: Sng 39:5,11; Snd 27:1 * 4:17: Luk 12:47 * 5:2: Mat 6:19 * 5:4: Lo 24:14-15 * 5:5: Luk 16:25 * 5:7: Lo 11:14; Jer 5:24 * 5:8: Lom 13:11-12; 1Pi 4:7

anêḡ athêḡ. Ewa vovaḡ ma doḡtom êmô malinḡaô.

11 *Ma avômalô takatu ba ewa malaiḡ ba imiḡ lôklokwaḡ ma ayala nena thêlô ewa Wapômbêḡ anêḡ mek mavi. Ma bôk olaḡô Jop anêḡ kukuthiḡ e? Hawa malaiḡ bêḡ ma doḡtom hamiḡ lôklokwaḡ. Anyô Bêḡ ma anyô lahiki lôk kapô malaiḡ hathak anêḡ avômalô ba intu haveḡ yam ma hadum mavi hadêḡ yani.

Minḡ alalô nanaḡ avanôḡ biḡ dake ami

12 *Aiyaḡ thêlô, nômbêḡ ma aêntêk. Minḡ nonaḡ nena avanôḡ biḡ dake esak leḡ lo pik mena nômla ek embatho unim abô loḡ ami. Mi, hudum aêḡ, êḡ ma yakô osau ba tem Anyô Bêḡ nêḡ vovaḡ êndêḡ o. Ba intu honaḡ nena tem undum nômlate, êḡ ma undum êtôm atu ba honaḡ. Ma hôdô ek undum, êḡ ma onaḡ nena mi ek miḡ undum ami.

Nê êvhaviḡ iniḡ mek ma lôklokwaḡ

13 Malaiḡ la hapôm môlô te, êḡ ma eteḡ mek. Ma môlô te lamavi, êḡ ma nêḡ yeḡ ek êmbô Wapômbêḡ.

14 *Ma môlô te hapôm lijiḡ, êḡ ma endam avômalô êvhaviḡ iniḡ avaka ek neteḡ mek êyô yani vov lôk nisik esak nôḡ lêḡlêḡ esak Anyô Bêḡ anêḡ athêḡ.

15 *Ma iniḡ mek atu ba eteḡ lôk êvhaviḡ ma tem indum ôpêḡ mavi ma Anyô Bêḡ tem êsô yani liḡ. Ma bôk hadum kambom la, êḡ ma tem Anyô Bêḡ nêḡ anêḡ kambom êḡ vé.

16 Ba intu môlô tomtom nonaḡ unim kambom bêḡ imbiḡ am ma noteḡ mek esak am ek numbitak mavi. Anyô thêthôḡ anêḡ mek ma lôklokwaḡ ba tem injik anôḡ.

17 *Lemimbi plopet Elia. Yani ma anyô hatôm alalô. Lavidonḡ ba hateḡ mek ek miḡ ôthôm injik ami, êḡ ma ôthôm miḡ hik ami hatôm sondabêḡ lô ma wata te.

18 *Vêḡ ma hateḡ mek hathak loḡbô ma ôthôm hik ba nôḡkama pik hik anôḡ mavi.

Ôpatu ba hêv yak ma noja yani esak loḡbô

19 *Yenaḡ aiyaḡ thêlô, môlô te hêv yak hathak abô avanôḡ ba môlô te hawa ôpêḡ hatup,

20 *êḡ ma lemimimbi nena, “Ôpatu ba hêv anyô hadum kambom te anêḡ auk sa ek hatak anêḡ kambom, êḡ ma hêv ôpêḡ vé hêk ḡama ma haluviḡ anêḡ kambom bêḡ anôḡ.”

* 5:11: Kis 34:6; Jop 1:21-22; 2:10; Sng 103:8

* 5:12: Mat 5:34-37

* 5:14: Mak 6:13

* 5:15: Mat 17:18-20

* 5:17: 1Kiḡ 17:1; 18:1

* 5:18: 1Kiḡ 18:42-45

* 5:19: Gal 6:1

* 5:20: Snd 10:12; 1Pi 4:8

Pita anêḡ kapyā mōḡ Abô mōḡ

Pita ma Yisu anêḡ aposel laumiḡ ba la-havuju takatu te. Hato kapyā êntêk ek embatho ḡê êvhaviḡ takatu ba avômalô vi êv malaiḡ lomaloma hadêḡ i loḡ. Ma hato ek injik loḡondê atu ba Wapômbêḡ lahaviḡ ḡê êvhaviḡ nesopa. Hato ek avômalô Israeḡ lôk avômalô loḡ buyaḡ haviḡ.

Hato kapyā êntêk hadêḡ 64 AD la.

Pita anêḡ lamavi

¹ Ya Pita, Yisu Kilisi anêḡ aposel, ya-hato kapyā êntêk hadêḡ Wapômbêḡ anêḡ avômalô takatu ba bôk halam i yôv ba êsôv mayaliv ba i êmô loḡ luvuluvu anêḡ Pontus lo Galesia ma Kapadosia lo Esia ma Bitinia.

² *Wakamik Wapômbêḡ bôk hayala mōlô lôkthô ba bôk halam mōlô yôv. Ma Lovak Mathenḡ hadum ba ubitak mathenḡ ma bôk hapaliv Yisu anêḡ thalalenḡ ek nosopa Wapômbêḡ. Ma wapôm lôk labali êmbôlô mōlô kapôlômim siḡ.

Alalô aêv molenḡ ek naja bulubiḡ

³ Nambô Wapômbêḡ alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi anêḡ Lambô Wapômbêḡ. Yani hêv kapô ek alalô bêḡ anôḡ ba hik Yisu Kilisi liḡ hêk ḡama ek embathu alalô esak loḡbô ek namiḡ lôklokwaḡ ba nanêḡ maleniḡ

⁴ *ek naja lôkmala atu ba ḡama lôk lelaik mi ba miḡ hatôm ekapok ami. Ma yani hayabiḡ lôkmala êḡ hamô malak leḡ.

⁵ *Alalô aêvhaviḡ ba intu anêḡ lôklokwaḡ hakalabu alalô siḡ ek nêḡ alalô bulubiḡ endeba pik lo leḡ anêḡ daḡ ma avômalô sapêḡ tem nêḡê.

⁶⁻⁷ *Aêḡ ba mōlô lemimmavi anêḡ dôêḡ. Gol ma pulusikna ba tem mi. Ma atum hathaḡ gol êḡ ek injik anôḡ thô. Ba êvhaviḡ anêḡ mavi hamôḡ ek gol. Ba intu malaiḡ lomaloma hamô vauna ba hadum ek injik

unim ôêvhaviḡ anêḡ anôḡ thô ek Yisu en-delêm ma tem nêḡ mōlô athêḡ bêḡ lôk deda lôkmaḡḡ ma nêḡ mōlô liḡ.

⁸⁻⁹ *Môlô lemimhaviḡ Yisu ba ôêvhaviḡ yani ma donḡtom miḡ bôk ôyê yani ami. Ma lêk owa êvhaviḡ anêḡ anôḡ ma bulubiḡ atu ba Wapômbêḡ tem nêḡ êndêḡ mōlô. Ba intu lêk mōlô lemimmavi anôḡ ba ôbôam.

¹⁰ *Sêbôk ma plopet enaḡ abô hathak wapôm atu ba tem êlêm êndêḡ mōlô. Ma bulubiḡ êḡ, ma thêlô lenḡḡhabi lôklokwaḡ lôk êbôlêm auk hathak.

¹¹ *Ma Kilisi anêḡ Lovak Mathenḡ atu ba hamô thêlôniḡ kapôlôniḡ hik auk thô hadêḡ i ba hanaḡ hathak vovaḡ takatu ba tem Kilisi enja vêḡ ka enja athêḡ lôkmaḡḡ embenḡ yam. Ma plopet êbôlêm auk hathak wak alête intu nôḡ êḡ tem imbitak ba imbitak aisê?

¹² Ma hik abô takêḡ thô hadêḡ plopet nena ku taksêbôk bôlada idum ma miḡ idum ek nêḡ thêlôda iyom sa ami. Mi. Nêḡ alalô lôkthô sa. Ma donḡtom lêk hêv Lovak Mathenḡ anêḡ leḡ ba halêm ek enaḡ Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi takêḡ lôkthô bêḡ êndêḡ mōlô. Ma aḡela vovaḡ ek neja auk takêntêk imbiḡ.

Nômô mathenḡ

¹³ Ba intu nôpôpêk am lôk nupuk am loḡ ma malem endahaliḡ Yisu Kilisi anêḡ waklavôḡ atu ba tem endelêm ek noja wapôm atu ba tem nêḡ êndêḡ mōlô.

¹⁴⁻¹⁶ *Môlô nôḡmô êtôm avômena takatu ba ethak esopa abô hatôm bôk eto nena,

“Ya mathenḡ. Ba intu nôḡmô mathenḡ.” *Wok Plis 11:44-45*

Yani ma mathenḡ. Aêḡ ba mōlô nôḡmô mathenḡ êtôm yani atu ba halam mōlô. Ma miḡ nosopa thethaḡak êtôm sêbôk atu ba mōlô ḡê auk mi ami.

¹⁷ *Pik êntêk ma hatôm unyak kudum iyom ba unim unyak anôḡ ma hamô buyaḡ. Aêḡ ba ôpatu ba olam nena Wakamik intu nôḡmô tiḡḡ êmô yani vibiḡ ek malê nena yani hathak hatitiḡ avômalô

* **1:2:** Lom 8:29; 2Te 2:13 * **1:4:** Kol 1:12 * **1:5:** Jon 10:28; 17:11 * **1:6-7:** Snd 17:3; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:2-3; 1Pi 5:10 * **1:8-9:** Jon 20:29; 2Ko 5:7 * **1:10:** Mat 13:16-17 * **1:11:** Sng 22; Ais 53; Luk 24:26-27 * **1:14-16:** Wkp 19:2; 20:7; Mat 5:48; Lom 12:2; Ep 2:3; 4:17-18 * **1:17:** Lom 2:11; ALK 2:23

lôkthô iniņ ku ba miņ hathale nê loņ buyaņ tho ma hêv anêņ avômalô liņ ami. Mi.

18-19 *Libumi iniņ bôk lo loņ sêbôk ba esopa ma miņ hik anôņ mavi ami. Ma doņtom lêk oyala nena Wapômbêņ hapole môlô vê hathak Kilisi anêņ thalalen atu ba anêņ vuli bêņ ba hatôm boksipsip atu ba anêņ kambom lo palê mi lôk miņ hapole môlô hathak nôm pulusikna hatôm seleva lo gol ami.

20 *Sêbôk atu ba epesaņ pik ma Wapômbêņ halam Kilisi. Ma doņtom lêk pik lo leņ anêņ daņ ba Wapômbêņ bôk hik yani tho yôv ek nê mômô sa.

21 *Yani iyom intu hik Kilisi liņ hêk ŋama ba hêv athêņ lôkmaņgiņ hadêņ yani ek môlô nônemimbiņ lôk nônem malemim êndêņ Wapômbêņ. Aêņ ba Kilisi intu hadum ba môlô ôêvhaviņ Wapômbêņ.

22-25 *Môlô bôk osopa Wapômbêņ anêņ abô avanôņ lôk ôvôkwiņ am yôv. Ma lêk môlô lemimhaviņ môlôviyaņ katô anôņ. Ma Wapômbêņ anêņ abô anêņ lôkmala hamô ba tem êmô wak nômbêņ intu sapêņ. Ma hadum ku ba havathu môlô hathak loņbô. Ma anêņ vêk atu ba môlô upup habitak miņ vêk ŋama ami ma mi anôņ. Yaņ vêk êņ intu ida hamô lôkmala wak nômbêņ intu sapêņ hatôm bôk eto nena,

“Anyô lôkthô ma hatôm kavik dahô,
ma iniņ lôkmaņgiņ ma hatôm thiliņ
vuak;

kavik dahô hakapok
ma thiliņ vuak êv yak

ma doņtom Anyô Bêņ anêņ abô tem ida êmô
aêņ wak nômbêņ intu sapêņ.” *Aisaia*
40:6-8

Aêņ ba lemimimbiņ am lôk nônem kapôlômim êndêņ am. Ma abô êņ iyom intu bôk anaņ hadêņ môlô yôv.

2

1 *Ba intu nônem nô momaloma takêntêk vê. Siniņ, abôyaņ, iluviņ auk kambom hathak auk thêthôņ, leņdaņ, lôk etatale anyô yaņ.

* **1:18-19:** Ap 20:28; Hib 9:12-14 * **1:20:** Ep 1:4; 2Ti 1:9-10 * **1:21:** Jon 14:6; Lom 5:1-2 * **1:22-25:** Ais 40:6-8; Jon 13:34; Lom 12:10 * **2:1:** Ep 4:22; Jem 1:21 * **2:2-3:** Sng 34:8 * **2:4-5:** Ep 2:21-22; ALK 1:6 * **2:6:** Ais 28:16; Ep 2:20 * **2:7:** Sng 118:22 * **2:8:** Ais 8:14 * **2:9:** Lo 7:6; 14:2; Ais 9:2; Ap 26:18; Ep 5:8 * **2:10:** Hos 2:23

2-3 *Môlô bôk osaê Anyô Bêņ anêņ va nena vasiņ. Aêņ ba nupipiyap ek nunum sum atu ba mabuņ anôņ halêm anêņ Wapômbêņ hatôm amena lukmuk atu ba evathu ek môlô nundumbak esak bulubiņ.

Alalô ma hatôm valu lôkmala ek nedav unyak mathen

4-5 *Yani ma valu lôkmala atu ba avômalô êpôlik hathak. Ma doņtom yani ma Wapômbêņ anêņ payeņ anôņ atu ba halam. Ma môlô hatôm valu lôkmala êņ haviņ ba nôlêm êndêņ yani ek endav anêņ unyak mathen êņ esak môlô. Ba lêk ubitak anêņ nê êbôk da mathen ek nôbôk anêņ da. Da takêņ ma Yisu Kilisi anêņ ku ba Wapômbêņ hawa lôk lamavi.

6 *Hatôm bôk eto halôk Wapômbêņ anêņ kapy aêntêk,

“Ôņgô. Bôk yahadô valu lôklokwaņ te hamô
Saion

ba tem embaloņ unyak loņ.

Yada yahatak hatôm payeņ anôņ.

Ma ôpatu ba hêvhaviņ yani

ma tem miņ nênem mama êndêņ yani
ami. Mi anôņ.” *Aisaia 28:16*

7 *Aêņ ba môlô vi lêk ôêvhaviņ ba ôyê valu êņ hatôm payeņ anôņ. Ma vi miņ êvhaviņ ami ba intu Wapômbêņ anêņ abô hanaņ nena,
“Valu atu ba nê elav unyak êpôlik hathak,
ma lêk habitak landiņ anôņ.” *Kapya Yen*
118:22

8 *Ma abô yaņ hanaņ nena,
“Valu yaôna te ek ende anyô liliņ ba imbi i
pôņêņ

lôk valu bêņ te ek nembak sisilimbiņ ba
nênem yak.” *Aisaia 8:14*

Nê takatu ba êdô Wapômbêņ anêņ abô ma
tem indum ba thêlô nênem yak.

9 *Ma doņtom môlô ma avômalô takatu
ba bôk Wapômbêņ halam yôv. Môlô ma kiņ
anêņ nê êbôk da lôk avômalô ôdôņ mathen.

Yani bôk halam môlô ba otak momaņiniņ
ba ôlêm umiņ anêņ deda lôkmaņgiņ anôņ
kapô. Aêņ ba môlô ma Wapômbêņ anêņ
avômalô takatu ek nonaņ anêņ nômkama
mavi takatu ba hadum lôkthô bêņ.

10 *Sêbôk ma môlô avômalô paliñ. Ma doñtom lêk ma môlô ma Wapômbêñ anêñ avômalô. Sêbôk ma miñ hêv kapô hadêñ môlô ami. Ma doñtom lêk hêv kapô.

Alalô namô thêthôñ

11 *Aiyañ thêlô, môlô ma hatôm nê loñ buyañ lôk nê takatu ba etak iniñ loñ. Ba intu yahalañ ek notak thethañak takatu ba hik vovak hadêñ dahôlômim.

12 *Nômô batôñ oyañ ek nê daluk eson nena môlô nê lemimmaniñ ba ethañ môlô, êñ ma tem nêgê môlônim ku mavi atu ba udum ma nebam Wapômbêñ anêñ athêñ êndêñ anêñ waklavôñ endelêm.

Nômô nê bêñbêñ vibin

13-15 *Wapômbêñ lahaviniñ môlô nundum mavi êndêñ avômalô takatu ba miñ ewa auk mavi ami ek thêlô nesañ veniñbôlêk sin. Aêñ ba nômo gavman iniñ nê bêñbêñ sapêñ vibin êtôm atu ba Anyô Bêñ anêñ lahaviniñ. Nômô kiñ vibin. Yani hamôñ ek eyabiñ avômalô lôkthô. Ma nômo kiñ anêñ nê ku takatu ba hêv ek nêñem malainiñ êndêñ avômalô takatu ba idum kambom ma nêmbô avômalô takatu ba idum mavi.

16 Môlô ma hatôm avômalô takatu ba bôk epole yôv. Ma doñtom môlô ma Wapômbêñ anêñ nê ku. Ba intu miñ nunduviniñ am esak auk nundum kambom ami.

17 *Nômô tiñiñ imbiñ avômalô sapêñ. Lemimbiñ Wapômbêñ anêñ avômalô. Thêlô ma môlôviyañ. Ma nôkô ek Wapômbêñ ba nôñem athêñ bêñ êndêñ kiñ.

18 *Ma môlô nê takatu ba udum ku hamô anyô yañ vibin nosopa unim nê bêñbêñ iniñ abô. Vi ma yôhok ma vi ma leniññaña ma doñtom nômo thêlô vibin.

19 Ba intu ôyê nena êv vovañ oyañ hadêñ môlô takatu ba osopa Wapômbêñ, êñ ma numiñ lôklokwañ ma tem Wapômbêñ lamavi esak môlô.

20 *Ma môlô udum kambom ba ik môlô ba umiñ lôklokwañ ma tem nebam môlô e? Mi. Udum mavi ba owa vovañ oyañ, êñ ma tem Wapômbêñ lamavi êndêñ môlô.

* 2:11: Gal 5:17,24 * 2:12: Mat 5:16 * 2:13-15: Tit 3:1; 1Pi 3:16 * 2:17: Lom 12:10 * 2:18: Ep 6:5 * 2:20: 1Pi 3:14,17 * 2:21: Mat 16:24; Jon 13:15 * 2:22: Ais 53:9 * 2:23: Ais 53:7; 1Pi 3:9 * 2:24: Ais 53:5-6; Lom 6:11 * 2:25: Ese 34:5-6; Mat 9:36; Jon 10:14; Hib 13:20-21 * 3:1-2: Ep 5:22 * 3:3: 1Ti 2:9 * 3:6: Stt 18:12 * 3:7: Ep 5:25

21 *Kilisi hawa vovañ ek nêñ môlô sa. Ma aêñ iyom ma Wapômbêñ halam môlô ba hapesañ loñôndê ek nosopa Kilisi vañgwam.

22 *"Yani miñ hadum kambom lôk miñ hanañ abôyañ te ami." *Aisaia 53:9*

23 *Ma thêlô enañ abôma hathak yani ma doñtom yani miñ hanañ viyañ ami. Êv vovañ hadêñ yani ma doñtom miñ hadum nômla ek hawê kambom êñ viyañ ami. Mi. Yani hêv ida hi hadêñ ôpatu ba hadum abô thêthôñ anôñ iyom ek indum anêñ abô.

24 *Yanida liñkupik hawa alalôaniñ kambom hathak alovalañasiñ ek alalô nambôliñ dômiñ esak kambom ma namô thêthôñ iyom. Ma anêñ bêlêma hadum o mavi.

25 *Sêbôk ma môlô hatôm boksipsip mathañô ma lêk ôvô ôlêm unim alañ lôk ôpatu ba hayabiñ môlô.

3

Nê ewa i iniñ abô

1-2 *Ma môlô avi nômo mayaô ba nômo unim anyô vibin ek yani êñjê nena hosopa Wapômbêñ ba hômô mathêñ. Ku êñ tem êmbôv yamalô atu ba hapôlik hathak Wapômbêñ endelêm esopa yani.

3 *Miñ nubutiñ lemkadok ñauñ lôk notak mote gol lomaloma lôk noba sôp kêkêlô lomaloma ek numbitak êtôm vuliñ biñ ami.

4 Mi. Môlô kapôlômim indum môlô êtôm vuliñ biñ. Avi yôhok labalinena iniñ sôp takêñ tem miñ nema ami ma Wapômbêñ hayê hatôm nômlate anêñ vuli bêñ.

5 Sêbôk ma avi mathêñ takêñ êv maleniñ hadêñ Wapômbêñ ba êmô iniñ anyô vibin. Êñ ma loñôndê êñ hadum thêlô ibitak vuliñ biñ

6 *hatôm Sala. Yani halañô yamalô ba halam yani nena anyô bêñ. Aêñ ba nômo batôñ oyañ lôk miñ nôkô ek malainiñ ami, êñ ma tem numbitak Sala nali.

7 *Ma anyô aêñ iyom. Avi iniñ lôklokwañ ma vauna ek anêñ ba intu onja auk mavi ba ômo mavi imbiñ vônim ek Wapômbêñ

endañô anêm mek. Mamu luvi tem noja Wapômbêñ anêñ wapôm donjom atu ba nôômô lôkmala. Ba intu undum mavi êndêñ vônim.

Nômô yôhok imbiñ am

⁸ Yôv. Mólô lôkthô nôômô esak auk donjom imbiñ am. Ma mólô te hawa malain ma nônêm yani thêvô. Ma lemimimbiñ am êtôm mólôviyañ. Lôk lemim injik am esak nê takatu ba ewa malain ma nôôm malinyaô.

⁹ Wapômbêñ bôk halam o. Ba intu anyôla habuliñ o mena hanañ abôma hathak o ma miñ nunçwik kambom êñ liliñ ami ek onja nôôm mavi emben yam.

¹⁰⁻¹² *Wapômbêñ hanañ,
 “Anyô Bêñ ma hayê nê thêthôn
 ma lêndôn hakyav ek endañô thêlônin
 mek.
 Ma donjom mathêlêv hathak ôpatu ba
 hadum kambom.
 Aêñ ba opalê atu ba lahaviñ anêñ lôkmala
 êmô mavi,
 ma eyabiñ dahalañ esak abô kambom
 ma abôlêk kupik esak abôyañ.
 Ma nê i liliñ esak kambom ma indum
 mavi.
 Ma endañviñ esak êmbôlê m auk êmô
 yôhok.” *Kapya Yeñ 34:12-16*

Avômalô mavi atu ba ewa vovañ

¹³ Nôpôviñ am ek nundum mavi, êñ ma opalê hatôm imbuliñ mólô? Mi.

¹⁴ *Ma donjom howa malain hathak mavi takatu ba hudum ma Wapômbêñ tem lamavi esak o. Ba intu
 “miñ ôkô lôk lemmalain esak nê kambom
 takêñ ami.” *Aisaia 8:12*

¹⁵ Ma undum ek kapôlôm êmô Anyô Bêñ Kilisi vibiñ. Ma ôpôpêk oda wak nômbêñ intu ek anyôla hanañ hik o liñ ma onañ bêñ esak nôôm takatu ba hôêv malem hathak.

¹⁶ *Ma ômô malinyaô ba onañ abô êñ ma miñ otatale avômalô vi ami. Ma ôsô o ba oya ek anyôla hanañ abôma hathak o mena hathañ o hathak hosopa Kilisi, êñ ma tem yanida mama.

¹⁷ Wapômbêñ lahaviñ onja vovañ ba intu hudum mavi ba howa vovañ, êñ ma mavi

anôn. Ma donjom hudum kambom ba howa vovañ, êñ ma miñ mavi ami.

¹⁸ Kilisi hawa vovañ bôlôn te iyom ek injik kambom anêñ ku vônô. Anyô thêthôn hêv avômalô kambom sa ek endom i ba ini êndêñ Wapômbêñ. Ik yani vônô hamô pik ma Lovak Mathen hêv lôkmala hadêñ yani.

¹⁹ Vê m ma hi hanañ Wapômbêñ anêñ abô hadêñ ngôk takatu ba êmô koladôn.

²⁰ *Sêbôk ma miñ thêlô elañô Wapômbêñ anêñ abô ami. Yani hanañ hadêñ Noa ek epesañ yeñ. Ma hamô malinyaô ba hayabiñ ek thêlô nedañô anêñ abô. Ma donjom naju hatôm baheñvi ba lahavulô iyom elañô ba intu nãñ hêv i bulubiñ.

²¹ Ma nãñ êñ ma hatôm lavônin ek ôpatu hathik nãñ tem enja bulubiñ aêñ iyom. Ma nãñ êñ miñ hathik leñviñkupik anêñ lelaik vê ami. Mi. Ôpêñ hathô ida ba haya ek havak abô haviñ Wapômbêñ. Êñ ma hatôm Yisu anêñ haviyô hêv ôpêñ bulubiñ.

²² Yisu intu bôk hi malak leñ ba hamô Wapômbêñ bañ vi anôn. Ma añela lôk nôôm lôklokwañ ma iniñ lôkliñyak sapêñ êmô yani vibiñ.

4

Ôpôpêk o ek osopa Wapômbêñ

¹ *Kilisi hawa vovañ hamô pik. Ba intu ôpôpêk oda ma onja auk êñ iyom. Ôpatu ba hawa vovañ bôk hatak kambom yôv ba

² hathak hasopa Wapômbêñ anêñ lahaviñ iyom. Ma miñ hathak hasopa avômalô pik iniñ thethañak lomalama aleba hama ami.

³ *Sêbôk ma osopa nê daluk iniñ auk takêntêk, thethañak lomalama lôk inum waiñ ba molo ma sek waliliñ lôk ibi anyô leñin hathak auk mayaliv ma kobom mama takatu ba êv yeñ hadêñ ngôkba. Bôk udum lôbôlôn ba hatôm.

⁴ Ma miñ hôpôviñ o ba hôsôv halôk lôv daim bomañ atu haviñ thêlô ami ba intu thêlô eson kambom ba etatale o.

⁵ Ma donjom tem nindum abô esak yani atu ba lêk hapôpêk i yôv ek endañô nê lôkmala lôk nê nãma iniñ abô.

* **3:10-12:** Sng 34:12-16 * **3:14:** Ais 8:12-13; Mat 5:10; 1Pi 2:20; 4:14 * **3:16:** 1Pi 2:12 * **3:20:** Stt 6:1-7:24

* **4:1:** Lom 6:2,7 * **4:3:** Ep 2:2-3

6 Aêṅ ba intu bôk enaṅ Wapômbêṅ anêṅ abô hadêṅ nê takatu ba bôk ema yôv. Thêlô bôk ema hatôm avômalô pik lôkthô ma donṅtom Lovak Matherṅ hatôm nêṅm lôkmala êndêṅ i ek thêlô nêṅmô lôkmala imbiṅ Wapômbêṅ.

7 *Nômkaṅma lôkthô anêṅ daṅ lêk habobo. Aêṅ ba ôpôpêk o esak auk mavi lomaloma lôk upuk o loṅ ek oteṅ mek.

8 *Leṅṅhaviṅ i hathak havuliv kambom bêṅ anôṅ siṅ. Ba intu ôpôviṅ o esak kobom leṅhaviṅ i. Êṅ ma nômbêṅ.

9 *Ma noja avômalô êvhaviṅ thô ma miṅ nosa i ami.

10 *Wapômbêṅ habi anêṅ wapôm sam hadêṅ avômalô tomtom. Ba noyabiṅ wapôm takêṅ ek nundum ku esak ek nêṅm avômalô vi sa.

11 Ma anyôla hanaṅ Wapômbêṅ anêṅ abô ma enaṅ katô ma miṅ endela ami. Ma anyôla hêv avômalô sa ma indum esak Wapômbêṅ anêṅ lôklokwaṅ takatu ba hêv hadêṅ yani ek nebam Wapômbêṅ anêṅ athêṅ esak Yisu Kilisi anêṅ ku. Athêṅ bêṅ lôk lôkmaṅgiṅ ma yanida anêṅ wak nômbêṅ intu sapêṅ. Avanôṅ.

Avômalô êvhaviṅ takatu ba ewa vovaṅ

12 Aiyaṅ thêlô miṅ nosoṅ kambom ba nonaṅ nena, “Aisê ba malaiṅ hapôm ya?” Môlô owa vovaṅ hatôm atum hathaṅ môlô ek injik am thô.

13 *Howa vovaṅ hatôm Kilisi ma ômbô o ek waklavôṅ atu ba Wapômbêṅ hik anêṅ deda lôkmaṅgiṅ thô ma tem môlô nômbô am bêṅ anôṅ.

14 *Môlô ma Kilisi anêṅ avômalô ba Wapômbêṅ anêṅ Lovak Matherṅ lôkmaṅgiṅ lêk hayô hamô môlô. Ba intu anyôla hatatale am, ma Wapômbêṅ lêk lamavi hathak môlô.

15 Ma huik anyô vônô mena howa vani mena hudum kambom lomaloma mena howa ku anêṅ ôv oyaṅ hathak o ba howa vovaṅ bêṅ, êṅ ma miṅ mavi ami.

16 Ma o anyô hôêvhaviṅ Kilisi ba howa vovaṅ miṅ o mama ami. Ômbô Wapômbêṅ esak athêṅ mavi atu ba howa.

17 Ma lêk waklavôṅ hayô ek Wapômbêṅ anêṅ avômalô nindum abô. Alalô atu ba aêvhaviṅ tem ana êmôṅ ek nandum abô. Ma vi atu ba miṅ esopa Wapômbêṅ anêṅ Abô Mavi ami, kikaknena. Vuli alê intu tem neja?

18 “Aêntu malaiṅ ek nê thêthôṅ neja bulubin, ma malê te tem êpôm nê daluk lôk nê idum kambom?” *Gutpela Sindaun 11:31*

19 Ba intu Wapômbêṅ hadum ek anyôla hawa malaiṅ ma ôpêṅ nêṅm ida êndêṅ Wapômbêṅ ba indum mavi iyom. Yani hapesaṅ nômkama lôkthô ba intu tem eyabiṅ alalô dedaṅ mavi.

5

Abô ek avaka

1 Ya Pita avaka hatôm môlô vi atu ba alalô anaṅ Kilisi anêṅ vovaṅ bêṅ. Kasana ma Wapômbêṅ tem injik anêṅ deda lôkmaṅgiṅ thô ma alalô lôkthô tem naja iniṅ sam wapôm tomtom. Ba intu yahanaṅ hadêṅ avaka takatu ba êmô haviṅ môlô

2 *nena noyabiṅ Wapômbêṅ anêṅ avômalô takatu ba bôk êv hadêṅ môlô hatôm boksipsip anêṅ alaṅ hayabiṅ anêṅ bok. Wapômbêṅ lahaviṅ nena nôṅnêṅm lêlê esak anêṅ ku takatu ba lahaviṅ nundum. Miṅ môlô popabuk ami. Ma nôpôviṅ am esak ku êṅ. Ma miṅ nôkôkam esak valuselen ami. Mi.

3 *Ômô malinyaô ek avômalô nêgê ba ne-sopa vemgwam. Ma miṅ ombam o esak nê atu ba êmô o vibiṅ ami.

4 Ma Alaṅ Bêṅ hayô ma tem onja kulun lôkmaṅgiṅ atu ba tem miṅ imbitak yaôna ami.

Noba kwêv nôṅmô malinyaô

5 *Ma anyô muk nôṅmô nê bêṅbêṅ vibiṅ aêṅ iyom. Ma avômalô lôkthô neba kwêv nêṅmô malinyaô.

“Wapômbêṅ havôliṅ dôṅm ek nê ebam i,

* 4:7: Lom 13:11-12 * 4:8: 1Pi 1:22 * 4:9: Hib 13:2

* 4:14: 1Pi 2:20 * 5:2: Jon 21:15-17; Ap 20:28 * 5:3: 2Ko 1:24; Plp 3:17; Tit 2:7

4:6 * 5:6: Mat 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10

* 4:10: Lom 12:6-8 * 4:13: Ap 5:41; Jem 1:2; 1Pi 1:6-7

* 5:5: Snd 3:34; Ep 5:21; Jem

ma donjom hêv anêḡ wapôm hadêḡ ḡê êmô malinḡaô.” *Gutpela Sindaun 3:34*

⁶*Aêḡ ba nômmô malinḡaô êmô yani ban lôklokwanḡ vibiḡ ek anêḡ waklavôḡ ma tem nêḡ mômô liḡ.

⁷*Wapômbêḡ lahiki hathak mômô ba intu nôḡnêḡ unim malaiḡ lôkthô ni êḡḡḡḡ yani.

Uḡḡwik vovak lôklokwanḡ

⁸*Nupuk am loḡ ba nôḡḡwêk lêlê. Ôpatu ba lamaniḡ ek mômô ma Sadaḡ atu ba kapôḡḡḡḡ inaḡ avuḡ laion ba habôlêḡ mômô havenḡ ek esaḡ ba enjaḡ lêvôkê.

⁹*Hoyala nena vovaḡ êḡ intu lêk hapôm mômôviyaḡ anêḡ pik êḡḡêk ba intu nobaloḡ unim ôêvhaḡiḡ loḡ ma uḡḡwik vovak lôklokwanḡ esak yani.

¹⁰Ma tem noja vovaḡ bidonḡ oyaḡ. Ma Wapômbêḡ ôpatu ba hêv mômô wapôm ba halam mômô hathak Kilisi ek nômmô anêḡ lôkmaḡḡiḡ atu ba tem êmô wak nômbêḡ intu sapêḡ, yani tem epesaḡ mômô esak loḡbô ba nêḡ lôklokwanḡ ma embatho mômô loḡ lôk indum mômô numiḡ majanḡ êḡḡm landiḡ havalonḡ unyak loḡ.

¹¹Wapômbêḡ ma lôkmaḡḡiḡ hatôm wak nômbêḡ intu êḡ sapêḡ. Avanôḡ.

Abô anêḡ daḡ

¹²*Silas, ôpatu ba hêv ya sa bêḡ anôḡ ba yahayê hatôm yenaḡ aiyaḡ hato yenaḡ auk lôkthô halôk kapya bidonḡ êḡḡêk. Yahananḡ lôklokwanḡ hadêḡ mômô nena auk nômbêḡ êḡḡêk ma Wapômbêḡ anêḡ wapôm avanôḡ ek yambatho mômô loḡ. Ba intu numiḡ lôklokwanḡ.

¹³*Avi atu ba hamô Babilon ma bôk elam yani yôv haviḡ mômô, yani lôk yenaḡ okna Mak êv iniḡ leḡḡḡmavi hadêḡ mômô.

¹⁴Nokam am tomtom esak kobom leḡḡhaviḡ i. Yôhôm êmô imbiḡ mômô atu ba ômô haviḡ Kilisi.

* **5:7:** Mat 6:25-30 * **5:8:** 1Te 5:6 * **5:9:** Ep 6:11-13; Jem 4:7 * **5:12:** Ap 12:2,25; 13:13; 15:22,37-40 * **5:13:** Ap 12:2; 2Ti 4:11

Pita anêḡ kapyā yaḡ Abô môn

Aposel Pita hato kapyā êntêk. Yani havatho ḡê êvhaviḡ loḡ ek nêḡmô mathêḡ. Ma hananḡ ek nindum ku ek neyala Kilisi mavi. Hato ek neyabiḡ i esak kêdônḡwaga abôyaḡ takatu ba êḡmô avômalô êvhaviḡ kapô. Lôk hato nena Kilisi tem endelêḡm ba leḡḡḡimbi nôm êḡ ba nêḡmô thêthônḡ.

Hato kapyā êntêk hadêḡ 67 AD la.

Pita hêv lamavi

¹ Ya Saimon Pita, Yisu Kilisi anêḡ anyô ku ma aposel atu yahato kapyā êntêk hadêḡ avômalô takatu ba bôk êvhaviḡ yôv. Ma alalôaniḡ Wapômbêḡ da lôk Yisu Kilisi atu ba êv mólô bulubiḡ intu thêthônḡ. Ba yêlôaniḡ êvhaviḡ ma anêḡ vuli bêḡ hatôm mólônim ôêvhaviḡ.

² Bôk oyala Wapômbêḡ lo alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi ba wapôm lo labali êmbôlô mólô kapôlômim siḡ.

Loḡônḡê nindumbak mavi

³ Yani ma lôkmaḡḡiḡ anêḡ ôdônḡ ba hamô batônḡ oyaḡ ba halam alalô. Anêḡ lôklokwaḡ ma halêḡm anêḡ Wapômbêḡ ba hêv nômkaḡma lôkthô hadêḡ alalô ek nasopa anêḡ lahaviḡ ba namô lôkmala.

⁴ Ba intu habutiḡ abô ba abô êḡ ma lôkmaḡḡiḡ ba anêḡ vuli ma bêḡ ek epole alalô vê êḡḡêk pik anêḡ palê ôvathek atu ba halêḡm anêḡ thethanḡak ek nambitak êtôm Wapômbêḡ da.

⁵ Ba intu ôpôviḡ o esak êvhaviḡ ek ômbôlô nôm takêntêk, ôḡmô batônḡ oyaḡ lôk onja auk katô

⁶ *ma upuk o loḡ lôk umiḡ lôklokwaḡ lôk osopa Wapômbêḡ anêḡ lahaviḡ

⁷ lôk undum mavi êndêḡ mamuyaḡ ma lemimbiḡ avômalô

⁸ ek nôm takêntêk indumbak ni ba ni ek indum ku endeba injik anônḡ ek onja auk katô esak alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi.

* **1:6:** Gal 5:22-23 * **1:13-14:** Jon 21:18-19; 2Ko 5:1

* **1:20-21:** 2Ti 3:16; 1Pi 1:11-12

⁹ Anyôla hêv yak hathak nôm takêntêk ma hatôm anyô mabapu lôk mapusip ba bôk êvôkwiḡ anêḡ kambom yôv ma doḡtom lapaliḡ.

¹⁰ Aêḡ ba aiyaḡ thêlô nôpôviḡ am ek nundum nôm takêḡ ek injik thô nena Wapômbêḡ bôk halam mólô ba habi baḡ hayô hêk mólô ba tem miḡ nônêḡm yak ami. Milôk.

¹¹ Ma Anyô Bêḡ Yisu Kilisi alalôaniḡ bulubiḡ tem êmbôlô mólô esak anêḡ wapôm ba enja mólô thô ek numbitak nôyo anêḡ loḡ lôkliḡyak atu ba anêḡ daḡ mi.

Nodaḡô Wapômbêḡ anêḡ abô avanônḡ

¹² Mólô bôk oyala nôm takêḡ sapêḡ ba bôk olaḡô Wapômbêḡ anêḡ abô avanônḡ ba ôêv haviḡ lôklokwaḡ. Ma doḡtom yahavatho mólô loḡ lôbôlônḡ hathak abô êḡ ek miḡ mólô lemimpaliḡ ami.

¹³⁻¹⁴ *Kasana ma yenaḡ unyak kudum tem neja vê hatôm alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi hik thô hadêḡ ya. Ba intu yahamô unyak kudum êntêk ek yandum yenaḡ ku katô ek yaḡḡik mólônim auk liḡ iyom.

¹⁵ Ma yalenḡvidonḡ ek waklavônḡ atu ba yaha ma tem mólô lemimimbi esak abô nômbêḡ atu ba bôk yahananḡ.

¹⁶ *Yêlô bôk ayê anêḡ lôkmaḡḡiḡ hathak yêlô maleḡḡiḡ ba intu ananḡ hadêḡ mólô nena alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu anêḡ lôklokwaḡ ma bêḡ anônḡ ba tem endelêḡm esak loḡbô. Ba yêlô miḡ abi mólô lemim hathak kukuthiḡ êntêk ami.

¹⁷ *Yani hawa deda lôk athêḡ lôkmaḡḡiḡ halêḡm anêḡ Kamik Wapômbêḡ. Ma kaêk te halam yani hêk Deda Lôkmaḡḡiḡ ba hananḡ nena, “Ôpêntêk ma yenaḡ okna atu ba yalenḡhaviḡ videdauḡ. Ma ya kapôlônḡ mavi hathak yani.”

¹⁸ Yêlô amô dumlolê mathêḡ haviḡ yani ma alaḡô abô êḡ halêḡm anêḡ leḡ.

¹⁹ Ma yêlô ayala nena plopet iniḡ abô ma avanônḡ ba intu nodaḡô abô êḡ katô ba nosopa endeba wak ipup lôk vuliḡ lôkbôk imbi êndôk mólô kapôlômim. Abô êḡ ma hatôm wak hapup ba habi deda halôk loḡ momaḡḡiniḡ ek nômô mavi.

* **1:16:** Mat 17:1-5 * **1:17:** Mat 17:5; Mak 9:7; Luk 9:35

20-21 *Ba auk bêñ atu ba noyala ma aêntêk. Miñ anyô da iniñ auk ba enañ abô plopet ami. Mi. Lovak Mathen hadum ku ba hêv Wapômbên anên abô ba enañ bêñ. Ba plopet iniñ abô ma miñ thêlôda iniñ auk ami. Mi.

2

Wapômbên tem imbuliñ kêdônwaga abôyan

1 *Ma donjom kêdônwaga abôyan doho tem nêmo mólô malêvôn étôm plopet abôyan doho bôk êmô avômalô bôsêbôk malêvôn. Ma tem nimbi mólô lemim liñ esak auk lokban ba nimbuliñ mólônim ôêvhavin. Ma iniñ auk êñ tem indumbak endeba nêpôlik esak alan atu ba bôk hêv i vuli yôv. Aên ba kasana ma Wapômbên tem imbuliñ i.

2 Ma avômalô bêñ anôn tem nesopa iniñ auk ba nindum sek lôk mama lomaloma endeba avômalô daluk nêgê ba nenan abôma esak Wapômbên anên abô avanôn.

3 Thêlô malenkilik ek neja nômkama bêñ anôn. Ba tem nenan abôyan lôk nimbi mólô lemim ek neja mólônim valuseleñ. Sêbôk ma Wapômbên hanañ nena tem thêlô nema ba yani miñ hêk sôm ami. Ba intu tem imbuliñ thêlô. Avanôn.

4 *Ma anên anela idum kambom ba hatak i halôk loñ atum ba havalon i loñ hamô lôv momañiniñ endeba nindum abô am. Ma miñ hêv thêlô vê ba i oyan ami.

5 *Ma avômalô bôsêbôk takatu ba bôk êdô Wapômbên ma hêv ñanbô ba habuliñ i ma miñ hêv thêlô vê ba i oyan ami. Mi. Hêv Noa ôpatu ba hanañ abô thêthôn lôk avômalô bahenvi ba lahavulô iyom bulubiñ.

6 *Ma hanañ ba atum hathañ Sodom lo Gomola ba kabukla ba ema ek avômalô nêgê nena avômalô takatu ba miñ esopa Wapômbên ami tem neja malain.

7-8 *Ma Lot anyô thêthôn atu ba hamô havin avômalô takatu ba êvôlin dômij ek

Wapômbên anên abô ma hayê lôk halanô thêlônin thethañak lo kambom lomaloma. Ba yani lamalain lôk lahiki bêñ ba Wapômbên hêv yani iyom bulubiñ.

9 Anyô Bêñ bôk hadum nôm takên yôv. Ba intu tem nêmo avômalô takatu ba esopa yani bulubiñ esak malain lomaloma. Ma embalon nê leñôndôn kôtôn sapên loñ ba neja vovan êmô endeba waklavôn nindum abô.

10 *Avanôn biñ. Nê êñ esopa leñvinakupik anên thethañak lelaik lomaloma ba êpôlik hathak nê bêñbên iniñ abô ma tem neja vovan bêñ ek avômalô vi. Nê takên êv ida liñ lôk leñôndôn kôtôn. Ma miñ êkô ek nenan abôma esak anela lôk athên takatu ba êmô malak leñ ami.

11 *Anela ma iniñ lôklokwan bêñ ba hamôn. Ma donjom miñ êmô Wapômbên anên loñ hadum abô ba etatale nê lôkmanjin takên ami. Mi.

12 *Ma donjom kêdônwaga abôyan takên ethak enañ abôma hathak auk takatu ba miñ eyala ami. Thêlô hatôm alim lomaloma takatu ba iniñ auk mi ba evalon i loñ ek nijik i vônô ma thêlô intu tem mi aên iyom.

13 Thêlô êv vovan hadên avômalô vi ma Anyô Bêñ tem injik vovan êñ liliñ. Waklêvôn biñ ma thêlô miñ mama ami ma leñinmavi hathak nindum iniñ thethañak lomaloma. Thêlô eyañ nôm havin mólô ba leñinmavi hathak iniñ kambom ma donjom thêlô ma hatôm nômo palê lôk lelaik.

14 Ma thêlô malenkilik ba idum sek havin avi wak nômbên intu ma miñ etak ami. Ma êvôv avômalô takatu ba iniñ êvhavin pulusikna ek nesopa i. Thêlô bôk êdôn i yôv hathak auk nêbôv valuseleñ lôk nômkama mavi ênjêk avômalô vi. Wapômbên bôk hanañ yôv nena tem imbuliñ i.

15 *Ma thêlô bôk etak loñôndê thêthôn ba even mayaliv ba esopa Beo nakadun Balam, ôpatu ba lahavin kambom anên vuli.

16 *Ma bok donki abôlêk putup ma

* 2:1: Mat 24:11; Jut 4 * 2:4: Jut 6 * 2:5: Stt 6:5-8:19; 2Pi 3:6; Hib 11:7; 1Pi 3:20 * 2:6: Stt 19:24; Jut 7 * 2:7-8: Stt 19:1-16 * 2:10: Jut 7-8,16 * 2:11: Jut 9 * 2:12: Jut 10 * 2:15: Nam 22:7; Jut 11; ALK 2:14 * 2:16: Nam 22:28-35

donjom hanañ abô hatôm anyô ba hayanda plopêt Balam êñ ek nêmanêñ auk molo atu vê.

17 *Thêlô ma hatôm ñañma, ma donjom hamoma. Wak hêk sawa daim ba thêlô ma hatôm buliv lelaik ba avômalô leññmavi. Ma donjom lovak hayuv vòkê. Aêñ ba Wapômbêñ bôk hapesañ loñ momañiniñ kambom anôñ ek thêlô.

18 Thêlô eban i hathak abô takatu ba anêñ anôñ mi. Ma avômalô êvHAVIñ lukmuk takatu ba bôk etak nê daluk iniñ auk ba ik kapôlôñiñ liliñ, ma donjom ibi thêlô leñiñ hathak pik anêñ thethañak lomaloma ba êvôv i hatup.

19 Thêlô ibutiñ abô ba enañ nena, “Yêlô tem napole môlônim yak vê.” Ma donjom bumalô bôbô bôk eto abô hathak nê takêñ nena, “Thêlôda iniñ alañ hamô ba alañ êñ ma kambom takatu ba havalon i loñ ek imbuliñ i.”

20 *Opalêla takatu ba bôk eyala Anyô Bêñ Yisu Kilisi alalôaniñ bulubiñ ba êsôv hêk lelaik pik êntêk ba i vêm ma idum hathak loñbô aleba evalon i, êñ ma tem nêmo kambom anôñ ek bôsêbôk.

21 *Avômalô takatu ba êthôn loñôndê thêthôn paliñ tem nêmo mavi ek avômalô takatu ba eyala Wapômbêñ anêñ abô mathen takatu ba hêv hadêñ i ma donjom êvôliñ dômiñ.

22 Abô bute bôk hanañ avanôñ hathak i nena,

“Avuñ te hamoten ma havôhi hayañ anêñ moten hathak loñbô.” *Gutpela*

Sindaun 26:11

Ma buyañ hanañ nena,

“Bok te hathik i ba mabuñ mavi
ma hathak havôhi hik tumutum
hathak loñbô.”

3

Kapya êntêk anêñ ôdôn

1 Aiyañ thêlô, yenañ kapya yañ sêbôk lôk yañ êntêk ma yahato luvi hathôk ek môlô ek yangik môlônim auk liñ esak auk mabuñ.

2 *YalenHAVIñ nena abô môñ taksêbôk ba plopêt mathen enañ lôk abô majañ takatu

ba Anyô Bêñ Yisu Kilisi alalôaniñ bulubiñ bôk hêv ba yêlô môlônim aposel anañ hadêñ môlô ma nobalon loñ.

Anyô Bêñ anêñ waklavôn

3 *Odañô katô. Pik lo leñ anêñ dañ ma nê abôma tem nêlêm nêyo ek môlô ba nesopa ida iniñ thethañak ba nenañ abôma loma-loma nena,

4 * “Bôk ibutiñ abô yôv nena Kilisi tem endelêm. Ma alalôaniñ kamik aposel bôk ema yôv. Ma anêñ anôñ êsê? Ôngô. Môñ anôñ sêbôk ba Wapômbêñ hapesañ pik êntêk aleba lêk ma nômanêñ miñ habitak ami.”

5 *Thêlô bôk etak abô taksêbôk ba Wapômbêñ hanañ ba leñ habitak. Ma hawa ñañ ba hapesañ pik ma hasuñ ñañ ba pik moma habitak hêk.

6 *Vêm ma hawa ñañ êñ ba hasuñ hayô pik vôv ba habuliñ nômkama sapêñ.

7 Ma abô êñ ma Wapômbêñ da hanañ ba bôk hatak wak te yôv ek êmbôk pik lo leñ êntêk. Ma hayabiñ waklavôn nindum abô ek imbuliñ avômalô takatu ba miñ esopa yani ami.

8 *Aêñ ba aiyañ thêlô, miñ lemimpalin abô êntêk ba tem yanañ ami. Anyô Bêñ hayê sondabêñ 1,000 ma hatôm wak te iyom ma wak te iyom ma hatôm sondabêñ 1,000.

9 *Ba intu Anyô Bêñ hamô malinyaô ek alalô nande kapôlôñiñ liliñ ek miñ nanêm yak ami. Lôk miñ hapôviñ abô takatu ba habutiñ ami haleba avômalô eson nena yani hasau la.

10 *Ma waklavôn atu ba Yisu endelêm ma tem êtôm anyô vani. Ma diñdiñ bêñ tem indili leñ ba nômkama takatu ba hamô leñ tem imbuliñ ba atum esañ. Ma pik lôk anêñ nômkama sapêñ tem ende liliñ ba êmô oyañ.

11-12 Ma nômkama lôkthô tem imbuliñ aêñ iyom. Aêñ ba tem umbitak anyô aisê? Ba intu oyabiñ Wapômbêñ anêñ waklavôn endelêm ba ômô mathen ma osopa Wapômbêñ anêñ abô ek waklavôn êñ êlêm kethen. Wak êñ ma tem atum esañ

* 2:17: Jut 12:13 * 2:20: Mat 12:45 * 2:21: Luk 12:47-48 * 3:2: Jut 17 * 3:3: 1Ti 4:1; Jut 18 * 3:4: Mat 24:48 * 3:5: Stt 1:6-9 * 3:6: Stt 7:11; 2Pi 2:5 * 3:8: Sng 90:4 * 3:9: Hab 2:3; 1Ti 2:4 * 3:10: Mat 24:29,35; Luk 12:39; 1Te 5:2

leŋ ba nôŋ takêŋ tem vovaŋ indinŋ i ba nipulusik.

13 *Ma donŋtom Wapômbêŋ bôk habutinŋ abô yôv ba intu alalô nayabinŋ leŋ lo pik luk-muk atu ba tem imbitak êtôm nê thêthônŋ ininŋ loŋ.

Abô anêŋ daŋ

14 Aiyaŋ thêlô, môlô lêk oyabinŋ nôŋ takêŋ ba intu nôpôvinŋ am ek Wapômbêŋ ênjê nena môlô nê mabuŋ lôk lelaik mi ek nôŋ labali imbinŋ yani.

15 *Lemimbi abô êntêk. Anyô Bêŋ hamô malinŋyaô ek avômalô nedaŋô anêŋ abô ek nêŋ i bulubinŋ. Wapômbêŋ bôk hêv auk êŋ hadêŋ alalôaniŋ aiyaŋ anônŋ Pol ba intu hatô abô hadêŋ alalô.

16 Yani hatô hathak nôŋ takêŋ lôkthô halôk anêŋ kapya. Vi ma auk lôkmanŋinŋ ba malainŋ ek avômalô neyala. Ma avômalô doho ininŋ auk ma pulusikna lôk mayaliv ba iluvinŋ Pol anêŋ abô hatôm bôk iluvinŋ Wapômbêŋ anêŋ abô takatu ba eto ba intu tem neja malainŋ.

17 *Aiyaŋ thêlô, môlôda bôk oyala auk takêntêk. Aêŋ ba noyabinŋ am ek nê kam-bom takatu ba ininŋ auk ma lokbaŋ ek minŋ nêbôv môlô vê ênjêk pik thekthek êntêk ba lêk uminŋ ami.

18 Ma nundumbak esak wapôm lôk auk mavi hathak Anyô Bêŋ Yisu Kiliŋ alalôaniŋ bulubinŋ. Nanêŋ yani linŋ êndêŋ êntêk ma wak nômbêŋ intu sapêŋ. Avanônŋ.

Jon anêṅ kapya môṅ Abô môṅ

Sebedi namalô aposel Jon hato kapya êntêk hadêṅ avômalô êvhabiṅ. Kêdôṅwaga abôyaṅ bôk êlêm ba enaṅ nena dahôlôṅ ma nôṃ mavi ma kupik ma kambom ba thai ma nôṃ lokwanju. Ba enaṅ nena Kilisi anêṅ dahô iyom intu halêm anêṅ leṅ ma anêṅ kupik ma miṅ Kilisi ami. Ma enaṅ nena kupik hatôm idum kambom ma dahô ma mabuṅ mavi denaṅ. Jon halaṅṅ abôyaṅ êṅ ba intu hato kapya êntêk ek thêlô neyabiṅ i esak abôyaṅ takêṅ.

Hato kapya êntêk hadêṅ 85 lo 95 AD malêvôṅ doho la.

Abô lôkmala halêm yaiṅ

¹*Yêlô ato hathak Abô atu ba hêv lôkmala ba hêk hadêṅ sêbôk atu ba môṅ anôṅ. Yêlô bôk alaṅṅ lôk ayê hathak maleniṅ lôk atitiṅ ba baheṅṅ hasôm haviṅ.

²*Lôkmala êṅ bôk habitak yaiṅ ba yêlô ayê ba ik loṅ ba intu anaṅ abô hathak lôkmala atu ba nêṃ wak nômbêṅ intu sapêṅ bêṅ hadêṅ môlô. Bôk hamô haviṅ Lambô vêṃ ma hik i thô hadêṅ yêlô.

³Nôṃkama takatu ba yêlô bôk ayê lôk alaṅṅ yôv ma lêk anaṅ bêṅ hadêṅ môlô ek nôṃ esak doṅtom imbiṅ yêlô. Avanôṅ biṅ nena alalô lêk amô hathak doṅtom haviṅ Lambô lo Namalô Yisu Kilisi.

⁴*Yêlô ato abô takêntêk ek alalô lôkthô leṅṅmavi bêṅ anôṅ êṃô kapôlôṅṅiṅ siṅ.

Alalô nambenṅ Wapômbêṅ anêṅ deda kapô

⁵*Abô takatu ba bôk alaṅṅ anêṅ yani, êntêk yêlô anaṅ bêṅ hadêṅ môlô nena Wapômbêṅ ma deda ba momaṅiniṅ la miṅ hamô haviṅ yani ami. Mi.

⁶*Alalô anaṅ nena amô hathak doṅtom haviṅ yani ma doṅtom avenṅ momaṅiniṅ denaṅ, êṅ ma anaṅ abôyaṅ ba miṅ asopa abô avanôṅ ami.

⁷Ma doṅtom alalô avenṅ deda kapô hatôm yani hamô deda kapô, êṅ ma alalô amô hathak doṅtom haviṅ i. Ma Namalô Yisu anêṅ thalaleṅ hathak havôkwiṅ alalôaniṅ kambom lôkthô vê.

⁸*Alalô anaṅ nena kambom miṅ hamô alalô kapôlôṅṅiṅ ami, êṅ ma asau alalôda ba abô avanôṅ miṅ hamiṅ alalô kapôlôṅṅiṅ ami.

⁹Alalô anaṅ alalôaniṅ kambom bêṅ ma yani ma anyô thêthôṅ ba abô takatu ba hanaṅ ma tem indum ba injik anôṅ ba intu tem nêṃ kambom takêṅ vê ma êmbôkwiṅ alalôaniṅ lelaik lôkthô.

¹⁰Aêṅ ba alalô anaṅ nena miṅ bôk adum kambom te ami, êṅ ma adum yani hatôm anyô abôyaṅ ba anêṅ abô miṅ hamiṅ alalô kapôlôṅṅiṅ ami.

2

Yisu, anyô hêv alalô thêvô

¹*Yenaṅ avômena, yahato abô takêntêk hadêṅ môlô ek miṅ nundum kambom ami. Ma anyôla hadum kambom, êṅ ma alalôaniṅ anyô hêv alalô thêvô hamô ba hathak hanaṅ abô haviṅ Lambô ek hêv alalô bulubiṅ. Yani ma Yisu Kilisi ôpatu ba thêthôṅ anôṅ.

²*Yani hêv i hatôm da ek alalôaniṅ kambom anêṅ malaiṅ miṅ êpôm alalô ami. Ma yani miṅ hadum ku êṅ ek nêṃ alalô iyom sa ami. Mi, hadum ek nêṃ avômalô pik sapêṅ sa.

³Alalô asopa anêṅ abô balabuṅ, êṅ ma hik thô nena ayala yani.

⁴Anyôla hanaṅ nena, “Yahayala Wapômbêṅ” ma doṅtom miṅ hasopa anêṅ abô balabuṅ ami, êṅ ma anyô abôyaṅ ba abô avanôṅ miṅ hamiṅ ôpêṅ kapô ami.

⁵*Ma doṅtom anyôla hasopa Wapômbêṅ anêṅ abô, êṅ ma avanôṅ biṅ nena Wapômbêṅ anêṅ lahaviṅ hik anôṅ hamiṅ yani kapô. Aêṅ ba intu ayala nena alalô amô haviṅ yani.

⁶Anyôla hanaṅ nena, “Yahamô haviṅ Wapômbêṅ”, êṅ ma esopa Yisu vaṅgwam.

Balabuṅ leṅimbiṅ iviyaṅ

* **1:1:** Jon 1:1 * **1:2:** Jon 1:14 * **1:4:** Jon 16:24 * **1:5:** 1Ti 6:16; Jem 1:17 * **1:6:** 1Jon 2:4 * **1:8:** Sng 32:5; Snd 28:13 * **2:1:** Hib 7:25-26 * **2:2:** Jon 1:29; Kol 1:20; 1Jon 4:10 * **2:5:** Jon 14:21,23 * **2:7:** Jon 13:34; 2Jon 5-6

7 *Aiyañ thêlô, balabuñ atu ba yahato hadêñ mólô ma miñ balabuñ lukmuk ami. Mi, balabuñ bô ba bôk hamô haviñ mólô môñ anôñ. Balabuñ bô êñ ma abô atu ba bôk olañô yôv.

8 *Ma doñtom balabuñ bô êñ ma hatôm balabuñ lukmuk haviñ ek malê nena hik anôñ hamiñ yani lôk mólô ba momañiniñ lêk hale ba hi ma deda anôñ lêk habi hayô yôv.

9 *Opalê atu ba hanañ nena hamô deda kapô ma doñtom hapôlik ek iviyañ, êñ ma hamô momañiniñ denañ.

10 *Ma opalê atu ba lahaviñ iviyañ hamô deda kapô ba nômlate miñ hamô yani kapô ek indum yani nêñ yak ami.

11 *Ma doñtom opalê atu ba hapôlik ek iviyañ ma yani hamô momañiniñ kapô ba momañiniñ habuliñ yani madaluk ba intu hasimô haveñ ba miñ hayala loñ atu ba hi ami.

12 Avômena, hathak yani anêñ athêñ bôk hêv mólônim kambom vé yôv ba intu yahato hadêñ mólô.

13 Kamik thêlô, bôk oyala ôpatu ba hamô hadêñ môñ anôñ yôv ba intu yahato hadêñ mólô.

Anyô muk, mólô bôk lovak ba ômô Sadañ atu lu yôv ba intu yahato hadêñ mólô.

Avômena, bôk oyala Lemambô yôv ba intu yahato hadêñ mólô.

14 Kamik thêlô, bôk oyala ôpatu ba hamô hadêñ môñ anôñ yôv ba intu yahato hadêñ mólô.

Anyô muk, mólô othak umiñ lôklokwañ lôk ovaloñ Wapômbêñ anêñ abô loñ ba intu lovak ba ômô Sadañ atu lu yôv. Aêñ ba intu yahato hadêñ mólô.

Miñ lemimbiñ nômkama pik ami

15 *Miñ lemimbiñ kobom pik lôk anêñ nômkama ami. Ôpatu ba lahaviñ kobom pik ma miñ lahaviñ Lambô ami.

16 *Pik anêñ nômkama sapêñ lôk anêñ alak lôk malenkilik lôk habôi hathak anêñ

nômkama miñ halêm anêñ Lambô ami. Mi, pik anêñ.

17 *Pik lôk anêñ alak lêk hadum ek nêñ yak, ma doñtom ôpatu ba hasopa Wapômbêñ anêñ lahaviñ tem êmô wak nômbêñ intu sapêñ.

Anyô hapôlik ek Kilisi

18 *Yenañ avômena, waklavôñ pik lo leñ anêñ dañ lêk habobo. Ma mólô bôk olañô nena anyô hapôlik ek Kilisi atu tem êlêm. Ma lêk bêñ anôñ êlêm yôv. Ba intu ayala nena waklavôñ pik lo leñ anêñ dañ lêk habobo.

19 *Bôk thêlô êmô haviñ alalô ma doñtom lêk etak ba i. Thêlô miñ alalôaniñ te ami. Thêlô ma alalôaniñ ma tem miñ netak alalô ami. Ma doñtom etak alalô ma hik thô nena thêlô ma miñ alalôaniñ te ami.

20 *Ma doñtom Anyô Matheñ Yisu bôk hêv Lovak Matheñ hadêñ mólô yôv ba intu mólô lôkthô oyala abô avanôñ.

21 Miñ yahakô nena mólô ôthôñ abô avanôñ paliñ ba yahato abô takêntêk hadêñ mólô ami. Mi, mólô bôk oyala yôv ma abôyañ miñ hamô abô avanôñ kapô ami. Ba intu yahato hadêñ mólô.

22 *Opalê intu anyô abôyañ? Ôpatu ba hanañ nena Yisu ma miñ Mesaya ami. Yani êñ intu anyô hapôlik ek Kilisi ma havôliñ dôñ hadêñ Lambô lo Nakaduñ.

23 *Ôpatu ba havôliñ dôñ hadêñ Nakaduñ miñ hamô haviñ Lambô ami. Ma doñtom ôpatu ba hanañ anêñ hêvhaviñ Nakaduñ bêñ, êñ ma hamô haviñ Lambô aêñ iyom.

24 Noyabiñ am ek abô takatu ba bôk olañô hadêñ môñ anôñ ma nobaloñ loñ lôklokwañ. Abô êñ hamô haviñ mólô, êñ ma tem nômô imbiñ Nakaduñ lo Lambô aêñ iyom.

25 Ma yani bôk havak abô yôv haviñ alalô nena tem nêñ lôkmala atu ba nêñ wak nômbêñ intu sapêñ êndêñ alalô.

26 Yahato abô takêntêk hadêñ mólô hathak ñê takatu ba idum ek nesau mólô.

* 2:8: Jon 1:9; Lom 13:12 * 2:9: 1Jon 4:20 * 2:10: Lom 14:13 * 2:11: Jon 12:35 * 2:15: Lom 8:7 * 2:16: Lom 13:14 * 2:17: Mat 7:21 * 2:18: Mat 24:5,24; 2Jon 7 * 2:19: Ap 20:30 * 2:20: 1Ko 2:15; 2Ko 1:21; 2Jon 2 * 2:22: 1Jon 4:3; 2Jon 7 * 2:23: Jon 5:23; 1Jon 4:15; 5:1 * 2:27: Jon 16:13

27 *Kilisi bôk hêv Lovak Matherj hadêj mólô ba hamô haviñ mólô dena. Ma Lovak Matherj êj hathak hadôj mólô hathak nômkama lôkthô ma anêj abô ma avanôj iyom ma abôyañ mi. Aêj ba miñ notak anyôla ek êndôj mólô esak lojbo ami. Mi, nosopa auk takatu ba Lovak Matherj hadôj mólô nena nômo Yisu kapô.

28 Yenañ avômena, nômo imbiñ yani thêthô ek waklavôj yani hale halêm ma tem numiñ lôklokwañ ma mama mi ênjêk yani ma.

29 *Mólô bôk oyala yôv nena yani ma anyô thêthôj lôk oyala haviñ nena opalêla takatu ba êmô thêthôj ma bôk ibitak Wapômbêj nali yôv.

3

Alalô ma Wapômbêj nali

1 *Kamik Bêj lahaviñ alalô bomañ anôj ba intu halam alalô nena anêj nali. Avanôj biñ nena alalô ma anêj nali. Ma avômalô pik miñ bôk eyala yani ami ba intu miñ eyala alalô ami.

2 *Aiyañ thêlô, alalô ma lêk Wapômbêj anêj nali. Ma embej yam ka tem alalô nambitak aisê? Injo, Wapômbêj miñ hik thô ami dena ba intu athôj paliñ. Ma doñtom waklavôj yani endelêm ma tem alalô nagê anêj lôkmañgiñ thô êtôm atu ba yani hamô. Ba intu nayala nena alalô tem nambitak êtôm yanida.

3 Avômalô sapêj atu ba êv maleñj ek yani ethak epesañ kapôlôñj ek nimbitak mabuñ mavi êtôm yani atu ba mabuñ mavi.

4 Nê takatu ba idum kambom thêthô ma êvôliñ dômiñ ek abô balabuñ. Avanôj, kambom anêj ôdôj nena êvôliñ dômiñ hathak abô balabuñ.

5 *Mólô oyala nena Kilisi halêm pik ek nêma alalôaniñ kambom vê, ma yanida ma kambom mi.

6 Ôpatu ba hamô haviñ yani miñ hadum kambom thêthô ami. Ma ôpatu ba hadum kambom thêthô miñ bôk hayê lo hayala yani ami.

7 Yenañ avômena, noyabiñ am ek anyôla miñ esau mólô ami. Ôpatu ba hadum kobom thêthôj, yani ma thêthôj hatôm Kilisi atu ba thêthôj.

8 *Sadañ bôk hadum kambom hadêj môj anôj ba halêm. Ba intu ôpatu ba hadum kambom thêthô, êj ma Sadañ anêj. Ba intu Wapômbêj Nakaduñ halêm pik ek imbuliñ Sadañ anêj ku.

9 *Ôpatu ba bôk habitak Wapômbêj nakaduñ yôv miñ hadum kambom thêthô ami ek malê nena Wapômbêj anêj yañvêk hamiñ yani kapô. Yani bôk habitak Wapômbêj nakaduñ yôv ba intu miñ hatôm indum kambom thêthô ami.

10 Ba intu yêlô ayala nena Wapômbêj anêj nali ma opalêla ma Sadañ anêj ma opalêla. Nê takatu ba miñ idum kobom thêthôj ami lôk miñ lenjñhaviñ iviyañ ami, thêlô ma miñ Wapômbêj anêj nali ami.

Lemimbiñ mólôviyañ

11 *Abô atu ba bôk mólô olañô môj anôj yôv nena mólô lemimimbiñ mólôviyañ.

12 *Ma miñ nosopa Kain ami. Yani ma ngôk kambom atu anêj ba hik yañ molok vônô. Ma hik eka? Ek malê nena hathak hadum kambom ma yañ molok hathak hadum mavi.

13 *Aêj ba aiyañ thêlô, avômalô pik êpôlik ek mólô ma miñ nosoj ami.

14 *Alalô lenjñhaviñ iviyañ, êj ma hik thô nena bôk atak ñama ma lêk awa lôkmala yôv. Ma doñtom ôpatu ba miñ lahaviñ iviyañ ami ma ñama havalon yani lon dena.

15 *Nê takatu ba êpôlik hathak iviyañ ma hatôm ñê ik anyô vônô. Ma mólô oyala nena ñê ik anyô vônô tem miñ nêmo lôkmala êtôm wak nômbêj intu sapêj ami.

16 *Yisu hêv anêj lôkmala ek alalô ba intu ayala lenjñhaviñ anêj ôdôj. Ma natak alalôaniñ lôkmala aêj iyom ek nanêm alalôaniñ iviyañ sa.

17 *Ma opalêla takatu ba iniñ nômkama hamô ba êyê iviyañ nômkama mi ba êv i sêkêya ma miñ lenjhiki hathak i ami, êj ma

* 2:29: 1Jon 3:10 * 3:1: Jon 1:12-13; 16:3 * 3:2: 2Ko 3:18 * 3:5: Jon 1:29; 1Pi 2:22-24; 1Jon 2:2 * 3:8: Jon 8:44 * 3:9: 1Jon 5:18 * 3:11: Jon 13:34 * 3:12: Stt 4:8 * 3:13: Jon 5:18-19 * 3:14: Jon 5:24 * 3:15: ALK 21:8 * 3:16: Jon 13:1; Gal 1:4 * 3:17: Lo 15:7

Wapômbêñ anêñ lahaviñ miñ hamô haviñ i ami.

18 *Yenañ avômena, miñ lemimbiñ avômalô esak abô lôk venbôlêk iyom ami. Mi, nunçwik thô esak kobom avanôñ nena nônêm i sa.

19-20 Kobom êñ hik thô nena abô avanôñ hamô haviñ alalô. Ma donçtom kapôlôññ malaiñ hathak alalôaniñ kambom, êñ ma leñimbi nena Wapômbêñ hayala nômkama sapêñ ba anêñ lahiki hamôñ ek alalô kapôlôññ. Ba intu umiñ thohavloma ma kapôlômim êñjêk yaô.

21 *Aêñ ba aiañ thêlô, alalô kapôlôññ miñ hanañ alalô bêñ ami, êñ ma hatôm amiñ lôklokwañ ma kô mi hêk Wapômbêñ ma.

22 Ma malêla takatu ba alalô atenñ yani ek nêm, ma tem nêm iyom ek malê nena alalô asopa anêñ abô balabuñ lôk adum nôm takatu ba hadum yani lamavi.

23 *Ma anêñ abô balabuñ hanañ nena nônêmimbiñ anêñ Nakaduñ Yisu Kilisi anêñ athêñ lôk lemimimbiñ môlôviyañ êtôm atu ba hanañ.

24 *Ôpatu ba hasopa Wapômbêñ anêñ abô balabuñ ma hamô haviñ yani ma yani hamô haviñ ôpêñ. Ma Lovak Matheñ atu ba Wapômbêñ hêv hadêñ alalô intu hik thô nena Wapômbêñ hamô haviñ alalô.

4

Noyawê ba ôñgô nena halêm anêñ êsê

1 *Aiañ thêlô, nê plopet abôyañ bêñ anôñ bôk i pik mayaliv. Ba intu miñ nônêmimbiñ nê takatu ba enañ nena Lovak Matheñ hêv abô hadêñ i ami. Mi, noyawê katô ba ôñgô nena iniñ abô halêm anêñ Wapômbêñ anêñ Lovak Matheñ mena mi e?

2 *Ma tem noyala abô takatu ba halêm anêñ Wapômbêñ anêñ Lovak Matheñ ma aêntêk. Ôpatu ba hanañ anêñ hêvhaviñ bêñ nena, “Yisu Kilisi bôk habitak anyô anôñ” ma Lovak Matheñ hêv abô êñ hadêñ ôpêñ.

3 *Ma donçtom ôpatu ba miñ hanañ anêñ hêvhaviñ Yisu bêñ aêñ ami, ôpêñ anêñ abô

miñ halêm anêñ Wapômbêñ ami. Mi, halêm anêñ ôpatu ba hapôlik hathak Kilisi atu. Môlô bôk olañô nena anyô hapôlik ek Kilisi êñ tem êlêm ma lêk anêñ auk hamô pik yôv.

4 *Ma donçtom yenañ avômena, môlô ma Wapômbêñ anêñ ba ôpatu ba hamô haviñ môlô ma bêñ ek ôpatu ba hamô pik. Ba intu môlô bôk ômô nê takêñ lu yôv.

5 *Thêlô ma pik anêñ ba intu enañ pik anêñ abô ba avômalô pik elañô.

6 Ma donçtom alalô ma Wapômbêñ anêñ ba avômalô takatu ba eyala Wapômbêñ elañô alalôaniñ abô. Ma donçtom avômalô takatu ba miñ Wapômbêñ anêñ ami miñ elañô alalôaniñ abô ami. Ma aêñ iyom, alalô tem nayala Lovak Matheñ anêñ abô avanôñ lôk auk pik anêñ abôyañ.

Wapômbêñ ma leñhaviñ anêñ ôdôñ

7 Aiañ thêlô, leñhaviñ halêm anêñ Wapômbêñ ba intu môlô lemimimbiñ am. Avômalô takatu ba leññhaviñ hamô haviñ i, thêlô ma Wapômbêñ anêñ nali ba eyala yani.

8 Wapômbêñ ma leññhaviñ anêñ ôdôñ ba intu opalêla takatu ba leññhaviñ mi hêk i ma miñ eyala Wapômbêñ ami.

9 *Wapômbêñ anêñ Nakaduñ donçtom iyom ba hêv halêm pik ek alalô namô lôkmala esak yani. Kobom êñ hik thô nena yani lahaviñ alalô bêñ anôñ.

10 *Miñ oson nena leññhaviñ anôñ ma alalôaniñ leññhaviñ Wapômbêñ. Mi, leññhaviñ anôñ ma aêntêk. Wapômbêñ lahaviñ alalô ba hêv Nakaduñ ba hama ek alalôaniñ kambom anêñ malaiñ miñ êpôm alalô ami.

11 Aêñ ba aiañ thêlô, Wapômbêñ bôk la-haviñ alalô bêñ anôñ ba intu mavi ek môlô lemimimbiñ môlôviyañ aêñ iyom.

12 *Anyô te miñ bôk hayê Wapômbêñ ami. Ma donçtom alalô leññhaviñ i ma Wapômbêñ hamô haviñ alalô ma anêñ la-haviñ êñ hik anôñ hamiñ alalô.

13 *Wapômbêñ bôk hêv anêñ Lovak Matheñ yôv hadêñ alalô ba intu nayala

* 3:18: Jem 2:15-16 * 3:21: Hib 4:16 * 3:23: Jon 6:29; 13:34 * 3:24: 1Jon 4:13 * 4:1: Mat 7:15; 1Te 5:21; 1Jon 2:18; 2Jon 7 * 4:2: 1Ko 12:3 * 4:3: 1Jon 2:18 * 4:4: Mat 12:29; 1Jon 5:4-5 * 4:5: Jon 8:47; 15:19 * 4:9: Jon 3:16 * 4:10: Lom 5:8-10; 1Jon 2:2 * 4:12: Jon 1:18 * 4:13: 2Ko 1:22; 1Jon 3:24

nena l k am  haviŋ yani ma yani ham  haviŋ alal .

14 Ma y l  b k ay  hathak maleŋiŋ ba l k anan b ŋ nena Lamb  b k h v Nakaduŋ hal m ek n m av mal  pik bulubiŋ.

15 Opalêla takatu ba enan iniŋ  vhaviŋ b ŋ nena, “Yisu ma Wap mb ŋ an ŋ Nakaduŋ”,  ŋ ma Wap mb ŋ ham  haviŋ th l  ma th l   m  haviŋ Wap mb ŋ.

16 Ba intu alal  ayala l k a vhaviŋ nena Wap mb ŋ lahaviŋ alal .

Wap mb ŋ ma leŋiŋhaviŋ an ŋ  d ŋ ba intu opal la takatu ba leŋiŋhaviŋ ham  haviŋ i ma  m  haviŋ Wap mb ŋ ma Wap mb ŋ ham  haviŋ i.

17 Alal  am  a ŋ,  ŋ ma leŋiŋhaviŋ hik an ŋ hamiŋ alal  ba intu tem alal  namiŋ l klokwan ma k  mi  nd ŋ waklav ŋ Wap mb ŋ indum ab . Pik  nt k ma asopa loŋ nd  th th ŋ hat m yani b k hasopa y v ba intu tem miŋ nak  ami.

18 Wap mb ŋ lahaviŋ alal  ba intu miŋ nak  ami. An ŋ lahaviŋ ma mabuŋ an ŋ ba intu h v k  v . Ma opal  atu hak  ek waklav ŋ nindum ab  hik th  nena leŋiŋhaviŋ miŋ hik an ŋ hamiŋ yani ami.

19 Wap mb ŋ lahaviŋ alal  ham ŋ ba intu leŋiŋhaviŋ ham  haviŋ alal .

20 Any la atu ba miŋ lahaviŋ iviyaŋ atu ba hay  i ami,  ŋ ma miŋ hat m laimbiŋ Wap mb ŋ atu ba miŋ hay  ami. Ba intu any la hanaŋ nena, “Yaleŋhaviŋ Wap mb ŋ” ma doŋtom hap lik ek iviyaŋ,  p ŋ ma any  ab yaŋ.

21 *Wap mb ŋ b k h v ab  balabuŋ y v had ŋ alal  nena, “Opal la takatu ba leŋiŋhaviŋ Wap mb ŋ ma leŋiŋimbiŋ iviyaŋ imbiŋ.”

5

 vhaviŋ Wap mb ŋ Nakaduŋ

1 *Av mal  takatu ba  vhaviŋ nena Yisu ma Mesaya b k ibitak Wap mb ŋ nali y v. Ma av mal  takatu ba leŋiŋhaviŋ Lamb  ma ethak leŋiŋhaviŋ an ŋ nali a ŋ iyom.

* 4:21: Mak 12:29-31 * 5:1: 1Jon 4:15 * 5:3: Jon 14:15,23-24 * 5:6: Jon 1:29-34 * 5:8: Jon 15:26 * 5:8: Mose an ŋ balabuŋ hanaŋ nena any  ju mena l  la enan ab  te ma avan ŋ (Lo 19:15). * 5:9: Jon 5:32-37 * 5:10: Jon 5:36-40 * 5:12: Jon 3:36 * 5:13: Jon 20:31

2 Alal  leŋiŋhaviŋ Wap mb ŋ l k asopa an ŋ balabuŋ,  ŋ ma hik th  nena alal  leŋiŋhaviŋ Wap mb ŋ nali haviŋ.

3 *Alal  leŋiŋhaviŋ Wap mb ŋ,  ŋ ma athak asopa an ŋ ab  balabuŋ. Ma an ŋ balabuŋ miŋ malaiŋ ek nasopa ami

4 ek mal  nena Wap mb ŋ an ŋ nali sap ŋ ik vovak ba  m  pik an ŋ l klokwan lu hathak  vhaviŋ.

5 Ma av mal  takatu ba ik vovak haviŋ pik an ŋ l klokwan ba  m  lu ma opalêla? Th l  ma av mal  takatu ba  vhaviŋ nena Yisu ma Wap mb ŋ Nakaduŋ.

Lav ŋiŋ atu ba hik Yisu th 

6 *Ma Yisu Kilisi hal m pik ba an ŋ hathik  aŋ lo an ŋ thalaleŋ hangas  hik yani th . Miŋ  aŋ iyom ami. Mi,  aŋ lo thalaleŋ. Ma Lovak Matheŋ atu ba hanaŋ ab  avan ŋ iyom hik yani th  haviŋ.

7 A ŋ ba intu n m lokwanl  hik yani th  a nt k,

8 *Lovak Matheŋ lo  aŋ ma thalaleŋ. Ma th l  l   ŋ  l k hathak auk doŋtom iyom.*

9 *Alal  athak  vhaviŋ n  pik takatu ba ik n mla th  iniŋ ab . Ma Wap mb ŋ an ŋ ab  ma ham  vuliŋ ek mal  nena hal m an ŋ Wap mb ŋ da. Ma yani hik Nakaduŋ th  hathak n m l   nt k.

10 *Opal la takatu ba  vhaviŋ Wap mb ŋ Nakaduŋ eyala h k kap l ŋiŋ nena ab  tak ŋ ma avan ŋ. Ma doŋtom av mal  takatu ba miŋ  vhaviŋ Wap mb ŋ ami ma idum ba yani habitak hat m any  ab yaŋ ek mal  nena miŋ  vhaviŋ ab  takatu ba hanaŋ hathak Nakaduŋ ami.

11 Ma ab  takatu ba Wap mb ŋ h v had ŋ alal  ma a nt k. H v alal  l kmala nam  wak n mb ŋ intu sap ŋ. Ma l kmala  ŋ an ŋ  d ŋ ma Nakaduŋ.

12 * patu ba ham  haviŋ Nakaduŋ ma hawa l kmala  ŋ. Ma doŋtom opal la takatu ba miŋ  m  haviŋ Wap mb ŋ Nakaduŋ ami ma miŋ ewa l kmala  ŋ ami.

L k awa l kmala y v

13 *Yahato abô takêntêk hadêḡ mômô takatu ba ôêvhaviḡ Wapômbêḡ Nakaduḡ anêḡ athêḡ ek noyala nena lêk owa lôkmala atu ba nôômô wak nômbêḡ intu sapêḡ yôv.

14 *Ma alalô ateuḡ yani hathak nômlate hatôm yani anêḡ lahaviḡ, êḡ ma tem endauḡ. Ba intu miḡ nakô nena tem miḡ endauḡ alalôaniḡ abô ami. Mi, tem endauḡ.

15 Alalô ayala nena yani hathak halaḡ alalôaniḡ apetenak. Ba malêla takatu ba anaḡ hik yani liḡ ma nayala katô nena yani tem nêḡ.

16-17 Ma kobom lokbaḡ sapêḡ ma kambom iyom. Kambom vi tem miḡ endom anyô ni loḡ atum ami. Ba hâyê mômôviyaḡ idum kambom êḡ, ma noteuḡ mek ma Wapômbêḡ tem nêḡ thêlô lôkmala. Ma donḡtom kambom vi halom anyô hi loḡ atum ba miḡ yahanauḡ ek noteuḡ mek esak thêlô êḡ ami.*

Abô anêḡ dauḡ

18 *Alalô ayala nena avômalo takatu ba bôk ibitak Wapômbêḡ nali miḡ idum kambom thêthô ami. Mi, Wapômbêḡ Nakaduḡ hayabiḡ thêlô ba ḡgôk kambom atu miḡ hatôm êsôm thêlô ami.

19 Alalô ayala nena alalô ma Wapômbêḡ anêḡ, ma donḡtom pik sapêḡ ma êmô ḡgôk kambom atu anêḡ lôkliḡyak kapô.

20 Alalô ayala nena Wapômbêḡ Nakaduḡ bôk halêm yôv ba hêv auk hadêḡ alalô ek alalô hatôm nayala Wapômbêḡ ôpatu ba avanôḡ. Ma alalô amô haviḡ yani atu ba avanôḡ lôk Nakaduḡ Yisu Kilisi. Yani ma Wapômbêḡ anôḡ biḡ lôk lôkmala atu ba nêômô wak nômbêḡ intu sapêḡ.

21 Yenaḡ avômena, nôômô daim ek malêla takatu ba hawa Wapômbêḡ anêḡ loḡ.

* 5:14: Jon 14:13-14; 1Jon 3:21-22 * 5:16-17: Nôḡgô Mak 3:29 ma Matyu 12:31 lôk Hiblu 6:4-6 lo 10:29-31. * 5:18: 1Jon 3:9

Jon anêḡ kapya yaḡ Abô môm

Aposel Jon hato kapya êntêk. Nê lôkauk enaḡ nena hato hadêḡ avômalo êvhaviḡ anêḡ malak te. Waklavômêḡ êḡ ma kêdômwaga ewa Yisu anêḡ Abô Mavi ba i luvuluvu ma avômalo êvhaviḡ eyabiḡ thêlô. Ma doḡtom kêdômwaga abôyaḡ evenḡ haviḡ ba intu Jon hato ek thêlô neyabiḡ ḡê takatu ba esopa Yisu anêḡ abô avanômêḡ iyom.

Hato kapya êntêk hadêḡ 85 lo 95 AD malêvômêḡ doho la.

Jon hêv lamavi

¹ Ya Biḡsu Jon ba yahato abô êntêk hadêḡ o avi atu ba Wapômbeḡ bôm dalam yôm lôk nalumi.* Yalenḡhaviḡ môlô hathak abô avanômêḡ ba miḡ ya iyom ami. Mi, avômalo takatu ba eyala abô avanômêḡ êḡ haviḡ.

² Abô avanômêḡ êḡ hamô alalô kapôlômêḡ ba tem êmô êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ ba intu yêlô lenḡhaviḡ môlô.

³ Kamik Wapômbeḡ lo Namalô Yisu Kilisi iniḡ wapôm lôk lenḡhiki ma labali êmô imbiḡ alalô takatu ba amô abô avanômêḡ lôk lenḡhaviḡ kapô.

Nobaloḡ abô avanômêḡ loḡ

⁴ *Yahapôm nalumi doho atu ba esopa abô avanômêḡ hatôm atu ba Wakamik bôm havak haviḡ alalô ba intu yalenḡmavi anômêḡ.

⁵ *Livômêḡ, lêk yahathô o lokwaḡ nena alalô lenḡimbiḡ i. Balabuḡ êntêk ba yahato ma miḡ lukmuk ami. Mi, môḡ anômêḡ ma bôm alalô awa yôm.

⁶ Ma lenḡhaviḡ anêḡ ôdôm ma aêntêk nena alalô nasopa Wapômbeḡ anêḡ abô balabuḡ. Ma abô balabuḡ êḡ ma môlô bôm olanô hadêḡ môḡ anômêḡ nena nombeḡ imbiḡ lenḡhaviḡ.

⁷ *Kêdômwaga abôyaḡ bêḡ anômêḡ bôm i pik mayaliv ek nesau avômalo. Thêlô miḡ êvhaviḡ nena Yisu bôm habitak anyô ba

halêm pik ami. Anyô anêḡ aêḡ ma anyô abôyaḡ lôk anyô hapôlik ek Kilisi.

⁸ Noyabiḡ am ek miḡ nônem yak esak vuli takatu ba alalô adum ku hathak ek naja ami. Êḡ ma tem noja unim vuli mavi lôkthô.

⁹ Ôpatu ba hawa auk yaḡda ba miḡ havalonḡ Kilisi anêḡ abô loḡ ami ma miḡ hamô haviḡ Lambô ami. Ma doḡtom ôpatu ba havalonḡ Kilisi anêḡ abô loḡ hamô haviḡ Lambô lo Namalô.

¹⁰ Anyôla hayô ek môlô ba miḡ hawa abô êḡ ami, êḡ ma miḡ nônem lemimmavi lôk noja yani thô ba unu unim unyak ami.

¹¹ Hôêv lemmavi hadêḡ yani, êḡ ma hudum ku kambom êḡ haviḡ yani.

¹² Abô bêḡ anômêḡ hêk ek yanaḡ êndêḡ môlô, ma doḡtom yahadô ek yato êndôm kapya. Yalenḡhabi yasôm ek alalô nanaḡ abô imbiḡ i ek alalô lenḡmavi bêḡ anômêḡ.

¹³ Mamuyaḡ atu ba Wapômbeḡ bôm dalam yôm anêḡ nali* êv lenḡmavi hadêḡ môlô.

* **1:1:** Nê lôkauk doho enaḡ nena, "Avi lôk nali êḡ ma abô lôk kup ma anêḡ ôdôm nena avômalo êvhaviḡ anêḡ unyak mathen te. Ma yaḡ lôk nali (2 Jon 13) ma hatôm unyak mathen yaḡ." * **1:4:** 3Jon 3 * **1:5:** 1Jon 2:7 * **1:7:** 1Jon 4:1-3 * **1:13:** Hatôm unyak mathen yaḡ anêḡ avômalo êvhaviḡ. Nômḡ 2 Jon 1.

Jon anêṅ kapyā te lô Abô mōṅ

Aposel Jon hato kapyā êntêk hadêṅ Gaius. Diotlepes ma avômalô êvhaviṅ anêṅ malak te iniṅ avaka. Ma yani hadô ek enja kêdôṅwaga takatu ba Jon hêv i ba i loṅ êṅ thô. Ma donṭom Gaius hawa i thô ba intu Jon hato hadêṅ yani ek indum yani lamavi.

Hato kapyā êntêk hadêṅ 85 lo 95 AD malêvôṅ doho la.

Jon hêv lamavi hadêṅ Gaius

¹ *Ya Biṅsu Jon ba yahato kapyā êntêk hadêṅ o yenaṅ aiyaṅ Gaius. Yalenṅhaviṅ o hathak abô avanôṅ.

² Aiyaṅ, yahatenṅ mek ek lemvimkupik lôk anêm ku lôkthô imbitak mavi êtôm anêm hôêvhaviṅ hamô mavi.

³ *Aiyaṅ doho êvô êlêm ba enaṅ nena hosopa abô avanôṅ dedaunṅ mavi hathak nômkama sapêṅ atu ba hudum ba intu yalenṅmavi anôṅ.

⁴ Yahalaṅô nena yenaṅ avômena esopa abô avanôṅ atu, êṅ ma hadum yalenṅmavi anêṅ dôêṅ.

Gaius hadum kobom mavi

⁵ Aiyaṅ, hoyabiṅ kêdôṅwaga abô avanôṅ takatu ba êlêm anêṅ loṅ buyaṅ ma thêlô ma ṅê masôm ek o, êṅ ma hudum nôm mavi anôṅ.

⁶ *Thêlô bôk enaṅ hathak anêm lemhaviṅ atu bêṅ hadêṅ avômalô êvhaviṅ anêṅ loṅ êṅ yôv. Ba êthôk hathak loṅbô ma mavi ek undum aêṅ ba nêṅ thêlô sa êtôm Wapômbêṅ da anêṅ lahaviṅ ek ini buyaṅ.

⁷ *Hathak athêṅ êṅ, ma thêlô i ma miṅ ewa nômlate anêṅ ṅê daluk ami.

⁸ Ba intu mavi ek nanêm ṅê takêṅ sa ek alalô nambitak ṅê ku imbiṅ thêlô esak abô avanôṅ.

Diotlepes hadum kambom

⁹ Bôk yahato kapyā hi avômalô ôdôṅ êvhaviṅ yôv hathak nôm takatu, ma donṭom

Diotlepes miṅ hathak halaṅô yêlôaniṅ abô ami. Mi, lahaviṅ imbitak anyô bêṅ.

¹⁰ Aêṅ ba yahathôk ma tem yanaṅ anêṅ kambom êṅ bêṅ. Yani hathak hanaṅ abô kambom takatu ba ôdôṅ mi hathak yêlô. Ma hadum kambom bêṅ yaṅ haviṅ nena hadô ek enja kêdôṅwaga abô avanôṅ takatu ba êlêm thô. Ma hamiṅ loṅ siṅ ek avômalô takatu ba lenṅhaviṅ neja i thô lôk hadum ek nêṅ i vê êṅjêk avômalô ôdôṅ êvhaviṅ.

Demitlius hadum mavi

¹¹ *Aiyaṅ, miṅ undum ek osopa ṅê kambom venṅgwam ami. Mi, osopa mavi iyom. Ôpatu ba hadum mavi ma Wapômbêṅ anêṅ. Ma ôpatu ba hadum kambom ma miṅ bôk hayê Wapômbêṅ ami.

¹² Avômalô lôkthô enaṅ abô mavi hathak Demitlius ma abô avanôṅ hik loṅ haviṅ. Ma yêlô anaṅ aêṅ iyom ma hoyala nena yêlôaniṅ abô ma avanôṅ.

Abô anêṅ daṅ

¹³ *Abô bêṅ anôṅ hêk ek yato êndêṅ o, ma donṭom yahadô ek yato.

¹⁴ Yalenṅhaviṅ yasôk yangê o kethenṅ oyaṅ ek alai nanaṅ abô imbiṅ i.

¹⁵ Yôhok êmô imbiṅ o. Anêm avômalô môlô êv iniṅ lenṅmavi hathôk ek o. Ma nêṅ yalenṅmavi êndêṅ yenaṅ avômalô môlô tomtom atu ba êmô haviṅ o.

* 1:1: Ap 19:29; Lom 16:23 * 1:3: 2Jon 4 * 1:6: Tit 3:13 * 1:7: 1Ko 9:11-12 * 1:11: 1Jon 3:6-10 * 1:13: 2Jon 12

Jut anêḡ kapya Abô môm

Yisu yaḡ molok Jut hato kapya êntêk. Abô Glik ma elam nena Judas (Matyu 13:55; Mak 6:3). Hato ek ḡê êvhaviḡ neyabiḡ i esak kédôḡwaga abôyaḡ takatu ba ekopak êmô thêlô malêvôm. Kédôḡwaga abôyaḡ enaḡ nena avômalo êvhaviḡ hatôm nindum kambom ek malê nena Wapômbêḡ anêḡ lahiki ma bêḡ anôm ba intu avômalo êvhaviḡ idum kambom ma tem miḡ nêḡ vovaḡ êndêḡ i ami.

Hato kapya êḡ hadêḡ 65 AD la.

Jut hêv lamavi

¹ *Ya Jut, Yisu Kilisi anêḡ anyô ku ma Jems anêḡ yaḡ molok. Yahato kapya êntêk ek môlô takatu ba bôk halam yôv ek nôḡ Kamik Wapômbêḡ anêḡ lahaviḡ kapô lôk Kilisi eyabiḡ môlô.

² Wapômbêḡ anêḡ kapô lôk labali ma lahaviḡ êmô imbiḡ môlô bêḡ anôm.

Noyabiḡ am ek kédôḡwaga abôyaḡ

³ Aiyaḡ thêlô, ya vovaḡ ek yato abô esak Wapômbêḡ anêḡ bulubiḡ atu ba bôk hapôm alalô yôv. Ma doḡtom lêk malaiḡ bêḡ te habitak. Ba intu yahato ek yasoḡ môlô lokwaḡ ek numiḡ lôklokwaḡ ba nobaloḡ abô avanôm takatu ba alalô aêvhaviḡ loḡ. Wapômbêḡ bôk hêv abô avanôm êḡ yôv hadêḡ anêḡ avômalo mathêḡ ek neyabiḡ katô.

⁴ *Malaiḡ êḡ ma aêntêk. Nê abôyaḡ doho lêk eyenak ba ekopak êmô môlô kapô. Thêlô êpôlik ek alalôaniḡ Wapômbêḡ. Ma ethalamuniḡ anêḡ wapôm ek nindum sek waliliḡ lomaloma esak. Ma êvôliḡ dômiḡ ek alalôaniḡ Avaka atu Anyô Bêḡ, Yisu Kilisi. Bôsêbôk ma eto abô hathak vovaḡ takatu ba tem êpôm thêlô.

⁵ *Abô takêntêk ba tem yanaḡ ma bôk olaḡ yôv. Ma doḡtom tem yanaḡ esak loḡbô ek lemimimbi katô. Sêbôk ma Anyô

Bêḡ hêv anêḡ avômalo bulubiḡ ba hawa i vê hêk Ijip. Ma doḡtom vêḡ ma hik takatu ba miḡ êvhaviḡ ami pômônô.

⁶ *Ma lemimimbi aḡela taksêbôk atu ba etak iniḡ loḡ ba i mayaliv ma miḡ êmô iniḡ loḡ lôkliḡyak tiḡiḡ ami. Ba intu Wapômbêḡ bôk hakak i loḡ hathak yak atu ba miḡ hatôm itip ami. Ma hadô i hamô loḡ moḡaniḡ bêḡ kapô ek neyabiḡ waklavôm bêḡ nindum abô.

⁷ *Ma aêḡ iyom, bôk Sodom lo Gomola ma malak vi takatu ba êmô habobo êv i ek idum sek waliliḡ lôk ethak i mayaliv. Êḡ ma Wapômbêḡ habôk malak takêḡ hathak atum ba hik vovaḡ atum atu ba tem êpôm ḡê kambom thô hadêḡ alalô ek miḡ nasopa veḡiḡgwam ami. Atum êḡ tem esaḡ êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ.

⁸ Ma doḡtom lêk ma ḡê abôyaḡ takêḡ idum kambom takêḡ aêḡ iyom. Thêlô esopa iniḡ niaviḡ ba idum iniḡ leḡviḡkupik habitak lôḡgôlôm lôk êdô nêwê Anyô Bêḡ lôk ḡê bêḡbêḡ vibiḡ ma esokwaḡ aḡela lôk athêḡ anêḡ leḡ.

⁹ *Ma doḡtom Maikel, aḡela lôk athêḡ bêḡ atu, miḡ hadum aêḡ ami. Mi, sêbôk ba thai lôk Sadaḡ êkôki hathak Mose liḡkupik ma Maikel miḡ hasokwaḡ Sadaḡ ba hanaḡ anêḡ kambom bêḡ ami. Mi. Yani hanaḡ nena, “Anyô Bêḡ da tem esaḡ o.”

¹⁰ *Ma doḡtom lêk ḡê abôyaḡ takêḡ esokwaḡ nôḡkama takatu ba miḡ eyala ami. Hatôm alim bomaḡ, thêlô eyala leḡviḡkupik anêḡ thethaḡak iyom ba nôḡ takêḡ habuliḡ thêlô.

¹¹ *Kikaknena, malaiḡ bêḡ tem êpôm i! Thêlô esopa Kain atu ba hik yaḡ molok vômô vaḡgwam lôk esopa Balam anêḡ kambom lahaviḡ vuli ba havôm avômalo ek nindum kambom. Lôk êtôm Kola atu ba kapô hagiap ek Wapômbêḡ ba intu tem nema êtôm yani.

¹² *Môlô othak doḡtom ek oḡgwaḡ nôḡ lemimhaviḡ am, êḡ ma ḡê takêḡ lêk êtôm nôḡ lelaik hamô môlô malêvôm. Esoḡ nena nôḡ êḡ ma nôḡ oyaḡ ba miḡ leḡiḡhabi Wapômbêḡ ami. Ma leḡiḡhabi thêlôda iyom

* **1:1:** Mat 13:55 * **1:4:** Gal 2:4; 2Pi 2:1 * **1:5:** Kis 12:51; Nam 14:29-30 * **1:6:** 2Pi 2:4 * **1:7:** Stt 19:1-25; 2Pi 2:6,10 * **1:9:** Dan 10:13,21; 12:1; Sek 3:2; 2Pi 2:11; ALK 12:7 * **1:10:** 2Pi 2:12 * **1:11:** Stt 4:7-8; Nam 16:1-35; 2Pi 2:15; 1Jon 3:12 * **1:12:** 2Pi 2:13,17

ba eyañ ma leññpaliñ avômalô vi. Thêlô miñ ik anôñ ami hatôm buliv atu ba lovak hayuv vôkê ba miñ ôthôm hik ami. Thêlô êtôm alokwañ takatu ba miñ hik anôñ hadêñ anêñ waklavôñ ami ba intu elav ôdôñ thô, êñ ma hatôm ñama hapôm i bôlôñ ju.

13 Thêlô hatôm ñgwêk beley lokwañ ba iniñ kambom hatôm ñgwêk budum hañgôli ba anêñ wapôk thapuk hik iniñ mama thô. Ma êtôm vuliñ atu ba i mayaliv. Wapômbêñ bôk hapesañ bôlôvôñ momañiniñ kambom bomañ bêñ te ek thêlô nêmo aêñ êtôm wak nômbêñ intu sapêñ.

14 *Inok ma Adam anêñ lim ôdôñ te baherñvi ba lahavuju. Bôk hanañ abô plopet hathak ñê abôyañ takatu ba lêk ibitak nena, “Odañô! Anyô Bêñ tem êlêm imbiñ anêñ aña mathen lubunlubun

15 ek endañô avômalô sapêñ iniñ abô. Ma avômalô takatu ba miñ esopa Wapômbêñ ami ma tem nêmi iniñ vuli viyañ êndêñ i esak iniñ kambom takatu ba idum lôk êpôlik hathak yani ba enañ abô lôklala.”

16 Thêlô ethak kapôlôñiñ diñdiñ lôk etha avômalô vi. Ma esopa iniñ auk thethanak. Ma êv ida liñ lôk ebam avômalô vi ek thêlô leññmavi esak i ma nênem nômkama êndêñ i.

Numiñ lôklokwañ

17 O aiyañ thêlô, lemimimbi abô takatu ba alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi anêñ aposel bôk enañ

18 *hadêñ môlô nena, “Waklavôñ lôkthô anêñ dañ ma tem avômalô vi nimbi Wapômbêñ lôk anêñ avômalô liliñ lôk nesopa iniñ thethanak ma nêpôlik ek Wapômbêñ.”

19 Abô êñ hanañ hathak ñê abôyañ takatu ba evak môlô vose hi lodôñlodôñ. Lovak Mathen miñ hamô haviñ i ami ba intu esopa auk pik iyom.

20 *O aiyañ thêlô, nodav unim lôkmala esak unim ôêvhaviñ atu ba mathen anôñ. Lôk noten mek esak Lovak Mathen anêñ lôklokwañ.

21 Nômô Wapômbêñ anêñ lahaviñ kapô lôk noyabiñ alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi

anêñ lahiki atu ba tem nêmi lôkmala atu ba tem êmô êtôm wak nômbêñ intu sapêñ êndêñ môlô.

22 Lemim injik am esak avômalô vi atu kapôlôñiñ ju.

23 *Ma vi atu ba ebobo loñ atum ma nôbôv i vê ketheñ ek nêmi i bulubiñ. Ma vi atu ba lelaik hathak iniñ kambom, kapôlômim ek i lôk nôkô esak iniñ lelaik ek miñ esale môlô thô ami.

Alalô nambô Wapômbêñ anêñ athêñ

24-25 *Hathak alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi ma nambô Wapômbêñ doñtom atu ba hêv alalô bulubiñ. Yani hatôm eyabiñ o mavi ek miñ nêmi yak ami. Ma tem enja môlô takatu ba kambom mi ba etak môlô numiñ Wapômbêñ thohavloma anêñ deda lôkmañgiñ kapô lôk lemimmavi bêñ anôñ. Alalô nanêm deda lôkmañgiñ lôk athêñ lôkmañgiñ ma lôklokwañ lôk lôklinyak ni êndêñ yani. Yanida intu hamô aêñ hadêñ sêbôk ma lêk ma wak nômbêñ intu sapêñ! Avanôñ.

Yisu hik Auk Loj Kapô thô hadêḡ Jon Abô môḡ

Aposel Jon hato kapy a êntêk hadêḡ avômalô êvhaviḡ takatu ba Lom iniḡ gavman lôk avômalô vi êv malaiḡ hadêḡ i. Hato hathak wêḡ takatu ba Wapômbêḡ hik thô hadêḡ yani ek injik malêla takatu ba tem imbitak kethêḡ thô. Kapy a êntêk ma auk loj kapô bêḡ anôḡ hêk kapô.

Hato ek embatho avômalô êvhaviḡ loj ek nimiḡ lôklokwaḡ endeba êyô waklavôḡ Yisu endelêm. Yisu halehalêm, êḡ ma Sadaḡ lôk anêḡ avômalô takatu ba esopa yani tem nêpôm malaiḡ bêḡ. Ma avômalô êvhaviḡ tem nêmo mavi imbiḡ Yisu êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ.

Hato kapy a êntêk hadêḡ 95 AD la.

Abô môḡ

¹* Auk loj kapô êntêk ma Wapômbêḡ hêv hadêḡ Yisu Kilisi ek injik thô êndêḡ anêḡ avômalô ku esak nôm takatu ba tem imbitak kethêḡ. Yisu hêv anêḡ aḡela ba hi hanaḡ ba hik thô hadêḡ anêḡ anyô ku Jon.

² Ma Jon hayê Wapômbêḡ anêḡ abô lôk abô avanôḡ takatu ba Yisu hanaḡ ma hanaḡ lôkthô bêḡ.

³* Ma ôpatu ba hasam abô plopet êntêk ma êmo lôk lamavi. Ma ôpatu ba halanô ba hasopa ma êmo lôk lamavi ek malê nena waklavôḡ lêk habobo.

Jon hato abô hadêḡ avômalô êvhaviḡ ôdôḡ bahêḡvi ba lahavuju

⁴* Ya Jon yahato kapy a êntêk hi hadêḡ avômalô êvhaviḡ anêḡ malak bahêḡvi ba lahavuju takatu ba êmo plovins Esia. Anyô Bêḡ atu ba lêk hamô ma bôk hamô ba tem êlêm, yani anêḡ wapôm lôk labali êmo imbiḡ môlô. Ma lovak mathêḡ bahêḡvi ba lahavuju atu ba êmo Anyô Bêḡ atu anêḡ loj

hayabiḡ avômalô anêḡ wapôm lôk yôhok êmo imbiḡ môlô.

⁵* Ma Yisu Kilisi atu ba hamiḡ lôklokwaḡ hathak Wapômbêḡ anêḡ abô anêḡ wapôm lôk labali êmo imbiḡ môlô aêḡ iyom. Yani anyô haviyô môḡ hêk ḡama lôk hayabiḡ kiḡ pik sapêḡ.

Yani lahaviḡ alalô ba anêḡ thalaleḡ hapole alalô vê hêk alalôaniḡ kambom.

⁶* Ma yani hatak alalô ek nambitak ḡê nambôk da êmo Kamik Wapômbêḡ anêḡ loj lôkliḡyak kapô. Nanêm athêḡ lôkmaḡḡiḡ lôk lôklokwaḡ êndêḡ yani êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ. Avanôḡ.

⁷* Ôḡḡô! Yani hamô buliv kapô ba halêm ba tem avômalô sapêḡ nêḡê yani. Avômalô takatu ba bôk ibi yani lôk avômalô pik sapêḡ tem nêḡê yani ba nedaḡ asêḡ malêḡ. Avanôḡ, tem imbitak aêḡ.

⁸* Anyô Bêḡ Wapômbêḡ hanaḡ nena, “Ya anyô môḡ anôḡ lôk haveḡ yam haviḡ. Bôk yahamô ma lêk yahamô ma tem yasôk. Lôkliḡyak sapêḡ ma ya iyom yenaḡ.”

Jon hayê Yisu

⁹ Ya Jon môlônim aiyaḡ. Wapômbêḡ hayabiḡ alalô sapêḡ hamô anêḡ loj lôkliḡyak kapô ba alalô athak awa malaiḡ lomaloma ba amiḡ lôklokwaḡ hathak Yisu. Yahamô ḡgavithôm anêḡ Patmos hathak yahanaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô lôk yahanaḡ abô hathak Yisu.

¹⁰ Hadêḡ Anyô Bêḡ anêḡ waklavôḡ ma Lovak Mathêḡ anêḡ lôklokwaḡ hawa ya. Ma yahalanô kaêk bêḡ hatôm lavuak halanḡ haveḡ ya yam

¹¹ ba hanaḡ, “Oto nôm takatu ba hôyê êndok kapy a ba nêmo êndêḡ avômalô êvhaviḡ ôdôḡ bahêḡvi ba lahavuju takatu. Oto ni Epesus lo Smelna ma Pelgamum lo Ta-iataila ma Saldis lo Piladelpia ma Lao-disia.”

¹² Ma yahik ya liliḡ ek yanḡê kaêk atu ba elam hadêḡ ya, êḡ ma yahayê atum lam gol bahêḡvi ba lahavuju hamiḡ.

¹³* Ma yahayê anyô hamô atum lam takêḡ malêvôḡ ba hatôm anyô te nakaduḡ.

* **1:1:** ALK 22:6 * **1:3:** ALK 22:7,10 * **1:4:** Kis 3:14-15; ALK 3:1; 4:5 * **1:5:** Sng 89:27; Kol 1:18 * **1:6:** 1Pi 2:9; ALK 5:10; 20:6 * **1:7:** Dan 7:13; Sek 12:10; Mat 24:30; Jon 19:34-37; 1Te 4:17 * **1:8:** ALK 21:6; 22:13 * **1:13:** Dan 7:13; 10:5 * **1:14:** Ese 43:2; Dan 7:9; 10:6; ALK 2:18; 19:12

Yani hik kwêv daim ba hayô va luvi ma havanŋiŋ sôp gol te hawê havenŋ bôm kabum.

¹⁴ *Ma anêŋ wakadôk ŋaunŋ ma thapuk anôŋ hatôm boksipsip vuluk lôk hatôm bu-liv thapuk anôŋ. Ma anêŋ madaluk ma hatôm atum dahalaŋ.

¹⁵ Ma anêŋ vakapô ma hatôm aenŋ mayav mabuŋ mavi atu ba êbôk hamô atum ba habi kédékédé. Ma anêŋ abô anêŋ pôk ma diŋdiŋ hatôm ŋaŋ bêŋ halaŋ.

¹⁶ *Yani havalonŋ vuliŋ bahenŋvi ba la-havuju hamô yani baŋ vianôŋ. Ma biŋ vovak daim te ba ma hêk luvi hale yani abôlêk. Ma yani thohavloma ma hatôm wak habi mathalalenŋ kambom.

¹⁷ *Yahayê yani ma yahêv yak halôk hêk yani va hatôm anyô ŋama. Ma yani hatak baŋ vianôŋ hayô hêk ya ma hanaŋ, “Minŋ ôkô ami. Ya anyô môŋ ba havenŋ yam haviŋ.

¹⁸ Ya ma ôpatu ba hamô lôkmala. Bôk yahama ma donŋtom lêk yahamô lôkmala hatôm wak nômbênŋ intu sapênŋ. Ma ya-havalonŋ ŋama lôk anêŋ loŋ iniŋ vovalenŋ.

¹⁹ Oto nôm takatu ba hâyê. Nôm takatu vi lêk hamô ma vi tem imbitak embenŋ yam.

²⁰ Êntêk ma abô loŋ kapô hathak vuliŋ bahenŋvi ba lahavuju takatu ba hâyê hamô yabahrenŋ vianôŋ lôk atum lam gol bahenŋvi ba lahavuju. Anêŋ ôdônŋ ma aêntêk: vuliŋ bahenŋvi ba lahavuju takêŋ ma aŋela bahenŋvi ba lahavuju takatu ba eyabiŋ avômalô êvhaviŋ ôdônŋ bahenŋvi ba lahavuju takatu. Ma atum lam gol bahenŋvi ba la-havuju takatu ma avômalô êvhaviŋ ôdônŋ bahenŋvi ba lahavuju.”

2

Abô hi Epesus

¹ *Ma ôpênŋ hanaŋ hadênŋ ya nena, “Oto abô ni êndênŋ aŋela atu ba hayabiŋ avômalô êvhaviŋ anêŋ Epesus aêntêk:

Abô êntêk halêm anêŋ ôpatu ba havalonŋ vuliŋ bahenŋvi ba lahavuju hamô baŋ vianôŋ ma havenŋ atum lam gol bahenŋvi ba lahavuju malêvônŋ. Ba hanaŋ nena:

² *Yahayala môlônim bôk lo loŋ lôk unim ku takatu ba udum ba umiŋ lôklokwanŋ. Ma ôpôlik hathak ŋê kambom. Ma bôk olaŋô ŋê takatu ba esau nena thêlô ma aposel ba oyala nena thêlô ma ŋê abôyanŋ.

³ Ma ovalonŋ yenaŋ athênŋ loŋ ba malaiŋ lomalom hapôm môlô ma donŋtom umiŋ lôklokwanŋ lôk lemimvidonŋ ma miŋ vau ami.

⁴ Ma donŋtom môlônim kambom te hamô ba yahadô. Môlô miŋ lemimhaviŋ ya hatôm môŋ sêbôk ami.

⁵ *Aênŋ ba lemimimbi kobom mavi sêbôk ma tem ôŋgô nena môlô lêk ôêv yak bêŋ anôŋ. Aênŋ ba node kapôlômim liliŋ ek nosopa loŋôndê mavi sêbôk atu. Ma mi ma tem yasôk ek yanêm môlônim atum lam vê.

⁶ Ma donŋtom môlô othak udum nôm mavi te nena môlô ôpôlik hathak avômalô takatu ba esopa Nikolas anêŋ kobom hatôm atu ba yahapôlik aênŋ iyom.

⁷ *Opalê atu ba lôk lêndônŋ ma endanŋ abô takatu ba Lovak Matheŋ hanaŋ hadênŋ avômalô ôdônŋ takatu ba êvhaviŋ. Nê takatu ba lenŋvidonŋ ba miŋ êv yak ami ma tem yatak thêlô ek nejanŋ alokwanŋ va atu ba hêv lôkmala hamô Wapômbênŋ anêŋ loŋ mavi anôŋ kapô.”

Abô hi Smelna

⁸ Ma ôpênŋ hanaŋ hathak loŋbô nena, “Oto abô ni êndênŋ aŋela atu ba hayabiŋ avômalô êvhaviŋ anêŋ Smelna aêntêk:

Abô êntêk halêm anêŋ ôpatu ba hamônŋ ba havenŋ yam ma bôk hama ba haviyô hathak loŋbô. Ma yani hanaŋ aêntêk:

⁹ *Yahayala malaiŋ lomalom hapôm môlô ba ômô thavuthiŋ, ma donŋtom môlô ma ŋê lôk nômkama bêŋ hêk Wapômbênŋ ma. Ma yahayala abô kambom takatu ba avômalô vi enaŋ hathak môlô. Thêlô esau nena thêlô ma Wapômbênŋ anêŋ avômalô Islael ma donŋtom mi. Thêlô ma Sadaŋ anêŋ avômalô.

¹⁰ *Miŋ môlô nôkô esak malaiŋ takatu ba tem êpôm môlô kethenŋ ami. Odaŋô! Sadaŋ tem indum ek avômalô netak môlô doho êndôk koladônŋ ek nesaê môlô. Ma

* **1:16:** Hib 4:12; ALK 2:12; 19:15 * **1:17:** Ais 44:6; 48:12; ALK 2:8; 22:13 * **2:1:** ALK 1:16 * **2:2:** 1Jon 4:1
* **2:5:** ALK 3:3 * **2:7:** Stt 2:9; ALK 22:2,19 * **2:9:** 2Ko 11:14-15; ALK 3:9 * **2:10:** 2Ti 4:8; Jem 1:12

môlô noja malainj êtôm wak lauminj. Numinj lôklokwanj endeba noma ma tem yanêm lôkmala atu ba nêmo êtôm wak nômbênj intu sapênj anênj kuluj gol êndênj môlô.

¹¹ *Opalê atu ba lôk lëndônj ma endanô abô takatu ba Lovak Matherj hananj hadênj avômalô ôdônj takatu ba êvhavinj. Nê takatu ba leñjvidonj ba minj êv yak ami ma tem minj neja malainj esak nama atu ba havenj yam ami.”

Abô hi Pelgamum

¹² Ma ôpênj hananj hathak lojbô nena, “Oto abô ni êndênj anjela atu ba hayabinj avômalô êvhavinj anênj Pelgamum aêntêk:

Abô êntêk halêm anênj ôpatu ba havalonj binj vovak ba ma hêk luvi. Hananj aêntêk:

¹³ Yahayala loj atu ba môlô ômô. Loj ênj ma Sadañ da hamô ba hayabinj, ma doñtom môlô ômô loj ênj ba ovalonj yenanj athênj loj lôklokwanj. Ma hadênj waklavônj atu ba ik Antipas vônô hêk môlônim malak ma môlô minj otak unim ôêvhavinj ya ami. Yani hêvhavinj ya bênj anônj ba hananj yenanj abô bênj hêk Sadañ anênj loj.

¹⁴ *Ma doñtom môlônim kambom doho hêk ba yahadô. Môlô doho osopa plopet bô Balam anênj abô. Sêbôk ma yani hêv auk hadênj Moap ininj kinj Balak ek êndôk avômalô Israeñ leñj ek nindum kambom ba nejanj nôm takatu ba bôk hêv hadênj ngôk lôk nindum sek walilinj.

¹⁵ Aênj iyom ma môlô doho osopa Nikolas anênj abô.

¹⁶ Aênj ba node kapôlômim lilinj. Mi ma tem yasôk kethenj oyanj ba yanjik vovak esak yenanj binj vovak atu ba hale yavenjbôlêk êndênj môlô takatu ba minj ole am lilinj ami.

¹⁷ *Opalê atu ba lôk lëndônj ma endanô abô takatu ba Lovak Matherj hananj hadênj avômalô ôdônj takatu ba êvhavinj. Nê takatu ba leñjvidonj ba minj êv yak ami ma tem yanêm nôm ‘mana’ êndênj thêlô hatôm bôk yahêv hadênj Israeñ êmô loj thiliv. Mana ênj ma lêk hamô loj kapô. Ma tem yanêm thêlô valu thapuk

te lôk athênj lukmuk atu ba eto hathak. Anyôla minj hayala athênj lukmuk ênj ami ma ôpatu ba hawa iyom intu hayala.”

Abô hi Taiataila

¹⁸ *Ma ôpênj hananj hathak lojbô nena, “Oto abô ni êndênj anjela atu ba hayabinj avômalô êvhavinj anênj Taiataila aêntêk:

Abô êntêk halêm anênj Wapômbênj anênj Nakadunj atu ba madaluk hatôm atum dahalanj ma vakapô hatôm aenj mayav atu ba habi kêdêkêdê. Hananj aêntêk:

¹⁹ Yahayala môlônim kobom. Yahayala môlônim lemimhavinj lôk ôêvhavinj ma ôêv avômalô sa ba uminj lôklokwanj iyom. Hadênj mônj ma môlô udum ku dokte, ma doñtom lêk môlô udum ku bênj.

²⁰ *Ma doñtom môlônim kambom te hêk ba yahadô. Avi te hatôm Jesebel hamô havinj môlô. Yani hasau nena yani ma avi plopet te, ma doñtom yani anênj abô halom yenanj nê ku ek nindum sek walilinj lôk nejanj nôm takatu ba êv da hadênj ngôk. Yani hadum kambom takênj, ma doñtom môlô minj ôêv yani vé ami!

²¹ Yahêv waklavônj ek yani ende kapô lilinj ba etak anênj sek walilinj, ma doñtom mi. Yani hadô.

²² Odañô! Tem yanêm lijinj bênj êndênj yani lôk yanêm malainj bênj êndênj nê takatu ba idum sek havinj yani ba minj ele kapôlôninj lilinj ami.

²³ *Ma tem yanjik yani anênj avômena pôpônô. Aênj ba avômalô ôdônj êvhavinj lôkthô tem neyala nena ya ôpatu ba yahayê avômalô kapôlôninj lôk ininj auk. Ba tem yanêm vuli êndênj môlô tomtom êtôm nôm takatu ba udum.

²⁴ Ma doñtom lêk yahêv ku doñtom iyom hadênj môlô vi anênj Taiataila atu ba minj osopa yani anênj abô ami. Lôk minj oyala nôm atu ba elam nena, ‘Sadañ anênj auk loj kapô’ ami. Ku ênj ma

²⁵ *nobalonj unim auk loj endeba yatup am.

²⁶ Nê takatu ba leñjvidonj ba minj êv yak ami ma idum yenanj yalenhavinj aleba hayô anênj danj, ma tem yanêm

* **2:11:** ALK 20:14; 21:8 * **2:14:** Nam 22:1-25:2; 31:16; 2Pi 2:15 * **2:17:** Kis 16:4,14-15,33-34; Ais 62:2; Jon 6:48-50
* **2:18:** ALK 1:14-15 * **2:20:** 1Kinj 16:31; 2Kinj 9:22 * **2:23:** Sng 7:9; Jer 17:10; ALK 20:12-13 * **2:25:** ALK 3:11

athêŋ bêŋ êndêŋ thêlô ek neyabin avômalô pik lôkthô.

27 *Thêlô tem neja kôm aen ek neyabin avômalô pik lôklokwan ba nimbi thêlô ba nipup nenanena êtôm un anôŋ. Wakamik bôk hêv athêŋ bêŋ hadêŋ ya ba tem yandum aên iyom êndêŋ thêlô.

28 *Ma tem yanêm vulin lôkbôk êndêŋ thêlô imbiŋ.

29 Opalê atu ba lôk lêndôn ma endanô abô takatu ba Lovak Mathen hanan hadêŋ avômalô ôdôn takatu ba êvhaviŋ.”

3

Abô hi Saldis

1 *Ma ôpêŋ hanan hathak loŋbô nena, “Oto abô ni êndêŋ anela atu ba hayabin avômalô êvhaviŋ anêŋ Saldis aêntêk:

Abô êntêk halêm anêŋ ôpatu ba hayabin Wapômbêŋ anêŋ lovak mathen bahenvi ba lahavuju ma havalon vulin bahenvi ba lahavuju. Ma yani hanan aêntêk: Yahayala môlônim kobom. Avômalô eson nena môlô ômô lôkmala. Ma donjom mi, môlô bôk oma yôv.

2 Numbiyô! Môlônim ôêvhaviŋ lêk habobo ema ba intu nobatho am loŋ ek malê nena môlônim ku ma volon oyan hêk yenan Wapômbêŋ ma.

3 *Lemimimbi abô takatu ba bôk olaŋ ba ovalon. Ma node kapôlômim liliŋ ba nodovak abô êŋ vibin. Môlô miŋ oviyô ami, ma tem yasôk êtôm anyô vani ba môlô nobolôba.

4 *Ma donjom môlô naju iyom anêŋ Saldis intu unim sôp mabuŋ denan. Unim kobom ma mavi ba intu emben yam ma hatôm noba sôp thapuk ba nomben imbiŋ ya.

5 *Nê takatu ba leniŋvidon ba miŋ êv yak ami tem nipuk sôp thapuk êtôm thêlô. Tem miŋ yanêm thêlônin athêŋ vê ênjêk kapyâ lôkmala ami ma mi. Tem yanan êndêŋ Wapômbêŋ lôk anêŋ anela nena, ‘Thêlô êŋ ma yenan.’

6 Opalê atu ba lôk lêndôn ma endanô abô takatu ba Lovak Mathen hanan hadêŋ avômalô ôdôn takatu ba êvhaviŋ.”

Abô hi Piladelpia

7 *Ma ôpêŋ hanan hathak loŋbô nena, “Oto abô ni êndêŋ anela atu ba hayabin avômalô êvhaviŋ anêŋ Piladelpia aêntêk:

Abô êntêk halêm anêŋ ôpatu ba mathen ma hanan abô avanôn iyom. Yani hayabin Jelusalem lukmuk anêŋ badêŋ abôlêk anêŋ vovaleŋ hatôm Devit bôk hayabin Jelusalem bô anêŋ. Yani hik vê ma miŋ hatôm anyôla injik siŋ ami. Ma yani hik siŋ ma miŋ hatôm anyôla injik vê ami. Yani hanan aêntêk:

8 *Yahayala môlônim kobom. Odanô. Yahik unyak abôlêk te vê ek môlô ma miŋ hatôm anyôla injik siŋ ami. Yahayala nena anêm lôklokwan ma yaôna, ma donjom môlô osopa yenan abô ba miŋ ôvôlin dômim hathak yenan athêŋ ami.

9 *Sadan anêŋ avômalô takatu ba enan nena thêlô ma Wapômbêŋ anêŋ avômalô Israe, ma donjom mi, thêlô enan abôyan iyom. Tem yandom thêlô ba nêlêm ek nede veniŋdôn lêlô êndêŋ môlô ma neyala nena yalenhaviŋ môlô.

10 *Môlô othak osopa yenan abô balabuŋ lôk umiŋ lôklokwan. Ba intu tem yayabin môlô mavi êndêŋ waklavôn malaiŋ atu ba tem esaê avômalô pik bêŋ êntêk lôkthô.

11 Tem yasôk kethen. Nobalon unim nômkama anôn loŋ lôklokwan ek anyô yan miŋ enja môlônim vuli ami.

12 *Nê takatu ba leniŋvidon ba miŋ êv yak ami tem yatak thêlô ek nimbitak êtôm yenan Wapômbêŋ anêŋ unyak mathen anêŋ landiŋ. Thêlô tem miŋ netak ami. Ma tem yato yenan Wapômbêŋ anêŋ athêŋ lôk Wapômbêŋ anêŋ malak lôŋ anêŋ athêŋ nena Jelusalem lukmuk êyôngêk thêlô. Malak êŋ tem yenan Wapômbêŋ nê anêŋ len ba êndôk ba êlêm. Ma tem yato yenan athêŋ lukmuk êyôngêk thêlô imbiŋ.

* 2:27: Sng 2:9 * 2:28: ALK 22:16 * 3:1: ALK 1:4,16 * 3:3: Mat 24:43-44; 1Te 5:2; ALK 2:5; 16:15 * 3:4: Jut 23 * 3:5: Kis 32:32-33; Mat 10:32; Luk 12:8 * 3:7: Ais 22:22 * 3:8: 1Ko 16:9 * 3:9: Ais 45:14; 49:23; 60:14; ALK 2:9 * 3:10: Luk 21:19; 2Ti 2:12 * 3:12: Ais 62:2; 65:15; ALK 14:1; 21:2

13 Opalê atu ba lôk lëndôn ma endanô abô takatu ba Lovak Mathen hanañ hadên avômalô ôdôn takatu ba êvhavinj.”

Abô hi Laodisia

14 Ma ôpên hanañ hathak lojbo nena, “Oto abô ni êndên añela atu ba hayabinj avômalô êvhavinj anên Laodisia aêntêk:

Abô êntêk ma halêm anên ôpatu ba anên athên nena Avanôn Binj. Yani ma anyô haminj lôklokwanj ek hik Wapômbênj anên nôm avanôn thô. Ma yani pik lo leñ sapên anên alan. Ba hanañ nena:

15 *Yahayala nôm takatu ba môlô othak udum ba môlô miñ vovanj mena thilibunj la ami. Yalenhavinj môlô vovanj mena thilibunj la ma donjom mi.

16 Môlô vovanj dokte ma thilibunj dokte iyom ba yahadô. Ba intu tem yambululup môlô vê ende yavenjbolêk.

17 *Môlô othak onan nena, ‘Ya anyô valuselenj bêñ ma ya anyô lôkmanjinj ba yada hatôm.’ Ma donjom môlô ôthônj paliñ nena môlô kapôlômim daluk kambom! Alikaknena, môlô avômalô thavuthinj ma malemim pusip ba ômô kôlôlônj.

18 *Yahanañ ek môlô nônem vuli yenanj gol atu ba êbôk hamô atum ba mavi ek numbitak lôkmanjinj. Ma nônem vuli sôp thapuk ek nupuk ek miñ mama esak lemvimpopam ami. Ma nônem vuli yak thôk ek êndôk malemim daluk ek ôngô tak.

19 *Takatu ba yalenhavinj i ma yahayanda thêlô ma yahêv vovanj hadên i ek nedañ abô. Aênj ba môlô nôngwêk lêlê ek node kapôlômim liliñ.

20 *Odanô. Yahaminj unyak abôlêk ba yahapididinj. Ma ôpatu ba halanô ya ba hik unyak abôlêk vê, ma tem yayô kapô ba yana ek yanjanj nôm imbinj yani ma enjanj nôm imbinj ya.

21 Nê takatu ba leñjvidonj ba miñ êv yak ami tem yatak i nêmo yenanj loj yahayabinj avômalô imbinj ya, hatôm ya bôk lovak yôv ma yahamô havinj Wakamik hamô anên loj hayabinj avômalô.

22 Opalê atu ba lôk lëndôn ma endanô abô takatu ba Lovak Mathen hanañ hadên avômalô ôdôn takatu ba êvhavinj.”

4

Anyô Bêñ lôk anên loj hayabinj avômalô

1 *Vêm ma yahayê hathak lojbo ma unyak abôlêk anên malak leñ ida bôk hakyav ba haminj. Ma venjbolêk atu ba bôk yaha-lanô hatôm lavuak hanañ hadên ya, “Osak ba ôlêm ek yangik nôm takatu ba tem imbitak embenj yam thô êndên o.”

2 *Kethenj oyanj ma Lovak Mathen anên lôklokwanj hawa ya ba yahayê Anyô Bêñ anên loj hayabinj avômalô hamô malak leñ ba anyô te hayô hamô.

3 *Ma ôpên anên kupik habi kêdêkêdê hatôm valu te anên athên nena jaspalôk valu thalalenj te anên athên nena konilian. Ma okthenjulinj te hawê havenj Anyô Bêñ êñ anên loj hayabinj avômalô ba habi deda hatôm valu sanjek atu ba elam nena emelal.

4 *Anyô Bêñ anên loj hayabinj avômalô hamô ma avaka hatôm 24 iniñ loj êmô eyabinj avômalô hawê havenj ba hathanjinj. Ma iniñ sôp ma thapuk ma kinj iniñ kulunj epesanj hathak gol hamô leñjkadôk.

5 *Damak hêv ma kakalu hik ba pôk lôklala halêm anên Anyô Bêñ anên loj hayabinj avômalô. Ma Anyô Bêñ anên loj vima ma atum lam bahenji ba lahavuju hathanjinj hamô. Ma atum takênj ma Wapômbênj anên lovak mathenj bahenji ba lahavuju.

6 *Ma Anyô Bêñ anên loj êñ vima ma nômlate hatôm ngwêk hêk ma mabunj mavi anônj hatôm liyali.

Ma yahayê nôm lôkmala ayova êmô malêvônj ba êwê evenj Anyô Bêñ anên loj. Nôm lôkmala ayova atu ba êmô ma malenjaluk hêk leñjnkupik lôkthô, hêk malenj ba dôminj havinj.

7 *Nôm lôkmala môñ ma hatôm avunj laion, ma yanj havenj yam hatôm bokmanjkaomalô. Ma te lu thohavloma hatôm

* 3:15: Lom 12:11 * 3:17: Luk 12:21; 1Ko 4:8 * 3:18: Ais 55:1 * 3:19: 1Ko 11:32; Hib 12:6; ALK 2:5 * 3:20: Jon 14:23 * 4:1: ALK 1:1,10 * 4:2: Ais 6:1 * 4:3: Ese 1:28 * 4:4: ALK 3:18 * 4:5: Ese 1:13; Sek 4:2; ALK 1:4; 8:5; 11:19; 16:18 * 4:6: Ese 1:5-10,22; 10:14 * 4:7: Ese 1:10; 10:14

anyô. Ma te ayova hatôm menak jen hayovak havenj.

⁸*Nôm lôkmala ayova takêj tomtom iniñ banik bahenji ba lahavute ma malenij hêk lenjinkupik lôkthô viyaiñ ba vikapô. Wak lo bôlôvônj sapêj ma enañ nena,

“Mathen, mathen, mathen.

Wapômbênj Lôklokwanj Anônj ma anyô mathen.

Yani bôk hamô, ma lêk hamô, ma tem êsôk.”

⁹ Nôm lôkmala takêj ethak êv athênj lôkmanjij hadênj yani lôk enañ nena yani ma Anyô Bêj lôk êv lenjimavi hadênj ôpatu ba hamô Anyô Bêj anênj loj hayabinj avômalô ba hamô lôkmala hatôm wak nômbênj intu sapênj. Thêlô idum aênj,

¹⁰*êj ma avaka 24 takatu êv yak êlôk êk Anyô Bêj atu ba hamô anênj loj hayabinj avômalô ma, ma êv yej hadênj ôpatu ba hamô hatôm wak nômbênj intu sapênj. Thêlô etak iniñ kuluj gol halôk hamô Anyô Bêj anênj loj hayabinj avômalô ma enañ,

¹¹ “Anyô Bêj iyom intu yêlôaniñ Wapômbênj.

O iyom hatôm onja deda lôkmanjij lôk athênj bêj ma lôklokwanj ek malê nena o iyom hopesañ nômkama lôkthô.

Ma nômkama lôkthô habitak ba hamô ek malê nena oda lemhavinj.”

5

Boksipsip Nakaduj hawa kapy

¹*Ma yahayê ôpatu ba hamô anênj loj hayabinj avômalô. Ma havalonj kapy lôku bêj te hêk banj vianônj. Ba eto abô hêk vi ba vi. Ma ik sinj hathak nôm tôktôk bahenji ba lahavuju.

² Ma yahayê anjela lôklokwanj te halam kaêk bêj, “Opalê te hatôm nê m nôm tôktôk vê ba ekak kapy êntêk?”

³ Ma donjom anyôla te anênj lenj mena pik mena pik kapô la miñ hatôm ekak kapy êj ba ênjê kapô ami.

⁴ Ba intu yahalanj ba yahalanj ek malê nena miñ êpôm anyô late ek ekak kapy êj ba ênjê kapô ami.

⁵*Ma donjom avaka takatu te hananj hadênj ya, “Asênj dô. Nôngô avuj laion atu ba habitak anênj ôdônj Juda. Êj ma su lukmuk atu ba habiluk anênj Devit. Bôk hik vovak ba hamô lu ba intu hatôm nê m nôm tôktôk bahenji ba lahavuju takênj vê ma ekak kapy êj.”

⁶*Ma yahayê Boksipsip Nakaduj te hamiñ ba anênj pôpô hêk inañ bôk ik vônô. Yani hamiñ Anyô Bêj anênj loj hayabinj avômalô ba hamiñ malêvônj ek nô m lôkmala ayova atu lôk avaka takatu. Anênj yakik bahenji ba lahavuju* ma madaluk bahenji ba lahavuju. Madaluk takênj ma Wapômbênj anênj lovak mathen bahenji ba lahavuju atu ba bôk hêv hi pik lôkthô.

⁷ Ma Boksipsip Nakaduj hi hawa kapy hêk ôpatu ba hamô anênj loj hayabinj avômalô banj vianônj.

⁸*Yani hawa kapy yôv ma nô m lôkmala ayova atu lôk avaka 24 takatu êv yak halôk binj hêk Boksipsip Nakaduj ma. Tomtom ewa yej gita ma uj gol yaôna lôk kamuj êbôk ba ôv mavi hamô kapô ba hayô abôlêk sinj. Atum yova lôk ôv mavi êj ma avômalô mathen iniñ mek.

⁹*Ma thêlô êv yej lukmuk te aêntêk,

“O iyom hatôm onja kapy ba okak ma nê m nôm tôktôk vê ek malê nena bôk ik o vônô ba hathak anê m thalalenj ma hôêv avômalô vuli.

Oda hôêv avômalô ôdônj lomaloma lôk abô lomaloma ma lenjinkupik lomaloma lôk pik lomaloma sapênj vuli ek hôêv hadênj Wapômbênj.

¹⁰*Hudum thêlô ibitak alalôaniñ Wapômbênj anênj avômalô takatu ba nê m anênj loj lôklijyak kapô lôk nindum anênj ku nê mbôk da. Ma tem nê tôm kinj ba neyabinj avômalô pik.”

Thêlô êv yej hadênj Boksipsip Nakaduj

* **4:8:** Ais 6:2,3; Ese 1:18; 10:12 * **4:10:** ALK 19:4 * **5:1:** Ais 29:11; Ese 2:9-10 * **5:5:** Stt 49:9; Ais 11:1,10; ALK 22:16 * **5:6:** Sek 4:10; Jon 1:36; ALK 13:8 * **5:6:** Yakik bahenji ba lahavuju êj hik thô nena yani ma anyô lôklokwanj kambom. * **5:8:** Sng 141:2; ALK 8:3-4 * **5:9:** Sng 33:3; 40:3; 96:1; 98:1 * **5:10:** Kis 19:6; Ais 61:6; ALK 1:6; 20:6 * **5:11:** Dan 7:10; Hib 12:22

11 *Ma yahayê hathak loj bô ma yahalañô anjela lubunlubun ba dumsêlê mi. Thêlô êwê lawê Anyô Bêñ anêñ loj hayabinj avômalô lôk nôm lôkmala ayova atu ma avaka takatu.

12 Ma elam lôklala bêñ aêntêk,
“Boksipsip Nakaduñ atu ba ik vônô ma yani hatôm enja lôklokwanj bêñ lôk nômkama bêñ lôk auk bêñ lôk lôklinyak bêñ lôk athêñ bêñ lôk deda lôkmanjij lôk leñijmavi bêñ.”

13 Ma yahalañô nôm lôkmala lôkthô anêñ malak leñ lo leñlêvônj ma pik lo pik kapô ma ñgwêk lo ñgwêk kapô sapêñ êv yeñ aêntêk,
“Anyô Bêñ atu ba hamô anêñ loj hayabinj avômalô lôk Boksipsip Nakaduñ thai neja leñijmavi bêñ lôk athêñ bêñ lôk deda lôkmanjij lôk lôklokwanj bêñ êtôm wak nômbêñ intu sapêñ.”

14 Ma nôm lôkmala ayova atu enañ,
“Avanônj binj”. Ma avaka takatu êv yak halôk binj ma êv yeñ.

6

Boksipsip Nakaduñ hakyav kapyã anêñ nôm tôktôk vê

1 *Ma yahayê Boksipsip Nakaduñ hakyav nôm tôktôk te môñ vê. Ma yahalañô nôm lôkmala ayova takatu te halam kaêk hatôm kakalu ba hanañ, “Ôlêm yainj ek nu pik.”

2 *Êñ ma yahayê bokhos thapuk te ma anyô te hayô hamô ba havalonj lunak lokwanj. Ma êv kinj iniñ kulonj hadêñ yani. Ma hawa anêñ bok ma hi pik hatôm anyô vovak laik te ek injik vovak ba êmô vovak sapêñ lu.

3 Yôv ma Boksipsip Nakaduñ hakyav nôm tôktôk te ju ma nôm lôkmala te ju hanañ,
“Ôlêm yainj ek nu pik.”

4 Ma bokhos thalalenj te hale yainj. Ma êv athêñ hadêñ ôpatu ba hayô hamô ek ni pik ba nêñ avômalô pik sapêñ iniñ kapôlônjij mavi vê ek nijik i vônô mayaliv. Ma êv binj vovak bêñ te hadêñ yani.

5 Vêñ ma hakyav nôm tôktôk te lô vê ma yahalañô nôm lôkmala te lô hanañ, “Ôlêm

yainj ek nu pik.” Ma yahayê bokhos loñgavu te ma ôpatu ba hayô hamô ma havalonj skel ek enja nôm anêñ malainj.

6 Ma yahalañô abô te halêm anêñ nôm lôkmala ayova atu malêvônj ba hanañ, “Nu undum ba bôm bêñ imbitak pik. Anyô hadum ku wak daluk te ma anêñ vuli dokte aêntêk: wit êtôm kilo donjom mena bali êtôm kilo lokwanjlo. Ma donjom miñ umbulinj alokwanj lêñlêñ lôk yak wainj ami.”

7 Yani hakyav nôm tôktôk te ayova vê ma yahalañô nôm lôkmala te ayova hanañ,
“Ôlêm yainj ek nu pik.”

8 *Ma yahayê bokhos mayav hatôm ñê ñama iniñ kupik. Ma ôpatu ba hayô hamô ma anêñ athêñ nena, “Ñama” ma “Ñê Ñama Iniñ Loj” havenj yani yam. Ma êv athêñ hadêñ thai ek ini pik ba nijik ñê pik ôdônj te ayova vônô esak binj vovak lôk bôm bêñ ma lijij bêñ lôk alim kamunj kambom lo-maloma.

9 Boksipsip hakyav nôm tôktôk te bahenji vê ma yahayê ñê ñama dahôlônjij hamô loj êbôk da vibinj anêñ malak leñ. Thêlô ma ñê takatu ba bôk êvhavinj Wapômbênj ba enañ anêñ abô bêñ ba ik i pôpônô.

10 Ma elam lôklala nena, “Pik anêñ alanj Wapômbênj, o ma anyô matheñ ma honañ abô avanônj iyom. Anjê am ka tem nêñ vuli viyanj êndênj avômalô pik takatu ba ik yêlô vônô?”

11 *Êñ ma hêv sôp thapuk daim tomtom hadêñ i ma hanañ nena, “Nômô yaô dokte vêñmam endeba nijik môlôviyanj takatu ba idum yenañ ku vônô imbinj am. Thêlô ik sapêñ atu ba yahatak, êñ ma tem yandum abô.”

12 *Ma yahayê ma Boksipsip Nakaduñ hakyav nôm tôktôk te bahenji ba lahavute vê. Ma duvianj bêñ te hêv ma wak habitak loñgavu hatôm sôp êkôk ek ñê ñama. Ma ayônj anêñ lêlêyanj habitak thalalenj.

13 *Ma vulinj leñ êv yak halôk pik hatôm yavinj hayuv ba alokwanj va hagelelonj halôk pik.

14 *Ma leñ havuvi i kethenj oyanj hatôm ivuvi yêñ. Ma dumlolê lôk ñgavithôm sapêñ

* 6:1: ALK 4:6; 5:1 * 6:2: Sek 1:8; 6:1-6 * 6:8: Jer 15:1-3; Ese 5:12,17; 14:21 * 6:11: ALK 7:9,13; 19:14 * 6:12: Mat 24:29; Ap 2:20; ALK 8:12; 11:13; 16:18 * 6:13: Ais 34:4 * 6:14: ALK 16:20

etak iniñ loj.

15 *Ma pik iniñ kiñ lôk iniñ nê bêñbêñ lôk nê vovak laik lôk nê lôk nômkama bêñ lôk nê lôklokwañ lôk nê idum ku êmô alañsi viñiñ lôk nê takatu ba alañsi mi, thêlô sapêñ ekopak êmô loj abyañ lôk valu abyañ anêñ dumlolê.

16 *Ma thêlô enañ hadêñ dumlolê lôk valu nena, “Nôsô êyômô yêlô ba nubun yêlô ênjêk Anyô Bêñ atu ba hamô anêñ loj hayabiñ avômalô maleñ lôk Boksipsip Nakaduñ anêñ lamanin.

17 *Thai iniñ waklavôn leñinmaniñ bêñ atu lêk halêm ba opalê te hatôm imiñ loj siñ am? Milôk.”

7

Ekavu Wapômbêñ anêñ lêlêyañ hayô hêk Israel hatôm 144,000

1 *Vêm ma yahayê añela ayova imiñ pik êntêk êñ anêñ sañanêñ ôdôn dañ ayova. Thêlô imiñ pik ayova atu iniñ lovak siñ ek lovak miñ iyuv emben pik mena ñgwêk mena alokwañ ami.

2 Ma yahayê añela yañ haviyô anêñ loj wak hathak ma hawa Wapômbêñ Lôkmala anêñ tinde nekavu lêlêyañ esak ba halêm. Ma hamô kaêk lôklokwañ hi ek añela ayova atu ba ewa athêñ ek nimbunin pik lo ñgwêk. Ba hanañ nena,

3 *“Miñ numbulin pik lo ñgwêk ma alokwañ ami endeba yêlô nakavu lêlêyañ êyônñgêk alalôaniñ Wapômbêñ anêñ nê ku luvônin am.”

4 *Ma yahalañô ekatuñ nê takatu ba ekavu lêlêyañ hayôhêk i ma hatôm 144,000 anêñ Israel anêñ ôdôn laumiñ ba lahavuju takatu.

5 Aêñ ba Juda anêñ ôdôn hatôm 12,000. Ma Luben anêñ 12,000. Ma Gat anêñ 12,000.

6 Ma Asel anêñ 12,000. Ma Naptali anêñ 12,000. Ma Manasa anêñ 12,000.

7 Ma Simeon anêñ 12,000. Ma Livai anêñ 12,000. Ma Isaka anêñ 12,000.

8 Ma Sebulun anêñ 12,000. Ma Josep anêñ 12,000. Ma Benjamin anêñ 12,000. Thêlô lôkthô ma ekavu lêlêyañ êñ iyom.

Avômalô lubunlubun lôk kwêv thapuk

9 Vêm ma yahayê hathak lojbo ma avômalô lubunlubun anêñ pik lomalomalôk ôdôn lomalomalôk leñvinñkupik lomalomalôk abô lomalomalôk sapêñ imiñ Anyô Bêñ anêñ loj hayabiñ avômalô lôk Boksipsip Nakaduñ ma. Miñ hatôm nekatuñ i ami. Thêlô ik kwêv daim thapuk lôk evalon nôkyañlô thañañ hamô bahenin.

10 *Ma elam kaêk lôklokwañ ba enañ, “Wapômbêñ intu hamô Anyô Bêñ anêñ loj hayabiñ avômalô lôk Boksipsip Nakaduñ iyom intu êv avômalô bulubiñ.”

11 Ma añela takêñ lôkthô imiñ êwê even Anyô Bêñ anêñ loj hayabiñ avômalô lôk avaka takatu lôk nôm lôkmala ayova atu. Ma thêlô êv yak halôk maleñin hêk Anyô Bêñ anêñ loj hayabiñ avômalô ma êv yeñ hadêñ Wapômbêñ.

12 *Ba enañ, “Avanôn. Leñmavi bêñ lôk deda lôkmañin lôk auk bêñ lôk mavi anôn lôk athêñ bêñ lôk lôklokwañ lôk lôklinyak ni êndêñ alalôaniñ Wapômbêñ êtôm wak nômbêñ intu sapêñ. Avanôn.”

13 Ma avaka takatu te hanañ hik ya lin nena, “Nê lôk sôp thapuk takêntêk ma nê alêla ba êlêm anêñ êsê?”

14 *Ma yahanañ hadêñ yani, “Yenañ anyô bêñ, oda hoyala.” Ma yani hanañ hadêñ ya, “Thêlô ma nê takatu ba bôk etak Malain Bêñ ba ithik iniñ kwêv halôk Boksipsip Nakaduñ anêñ thalalen ba intu iniñ kwêv ma habitak thapuk.

15 Aêñ ba thêlô imiñ Anyô Bêñ anêñ loj hayabiñ avômalô ba idum anêñ ku wak ba bôlôvôn imiñ anêñ unyak mathen. Ma ôpatu ba hamô Anyô Bêñ anêñ loj êñ tem imbi anêñ unyak êyônñgêk thêlô vôn

16 *ek thêlô miñ nema kisi ami ma miñ nesakmuniñ ami lôk wak miñ esañ i ami ma vovañ la miñ êmbôk i ami.

17 *Boksipsip Nakaduñ atu ba hamiñ Anyô Bêñ anêñ loj malêvôn tem imbitak

* 6:15: Ais 2:10,19,21 * 6:16: Luk 23:30 * 6:17: Jol 2:11; Mal 3:2 * 7:1: Jer 49:36; Dan 7:2 * 7:3: Ese 9:4,6; ALK 9:4 * 7:4: ALK 14:1,3 * 7:10: ALK 5:6-7 * 7:12: ALK 5:12 * 7:14: Dan 12:1; Mat 24:21 * 7:16: Ais 49:10 * 7:17: Sng 23:2; Ais 25:8; ALK 21:4

thêlônij alaŋ ma tem endom thêlô ba ni ŋaŋ lôkmala anêŋ loŋ. Ma tem Wapômbêŋ esav thêlô maleŋij thôk vê.”

8

Nôm tôktôk bahenji ba lahavuju

¹ Yôv ma Boksipsip Nakaduŋ hakyav nôm tôktôk bahenji ba lahavuju takatu te vê ma malak leŋ lêk taktij hatôm wakma te vi.

² Vêm ma yahayê aŋela bahenji ba lahavuju takatu ba imiŋ Wapômbêŋ ma. Ma êv lavuak bahenji ba lahavuju hadêŋ thêlô.

³ *Ma aŋela yaŋ halêm hamiŋ loŋ êbôk da ba havalonj uŋ yaônate atu ba epesaŋ hathak gol ek nêmbôk nôm ôv mavi êndôk. Ma nôm ôv mavi bêŋ anôŋ êv hadêŋ yani ek yani etak êyômô avômalô mathenji iniŋ mek takatu ba hamô loŋ êbôk da epesaŋ hathak gol ba hamô habobo Anyô Bêŋ anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô.

⁴ Ma nôm ôv mavi takatu anêŋ yova haviŋ avômalô mathenji iniŋ mek hatak aŋela êŋ baŋ ba hi daku ek Wapômbêŋ.

⁵ *Ma aŋela havalonj uŋ yaô êŋ ba hawa atum êbôk da halôk kapô ma habi halôk pik. Êŋ ma kakalu lôk damak bêŋ hik mayaliv ma duviaŋ bêŋ hayôkwiŋ.

Lavuak bahenji ba lahavuju

⁶ Ma aŋela bahenji ba lahavuju takatu ewa iniŋ lavuak bahenji ba lahavuju ba epesaŋ i ek niyuv.

⁷ *Aŋela môŋ hayuv anêŋ ba halaŋ. Êŋ ma ôthôm valokwaŋ hatôm ais lôk atum hathak doŋtom haviŋ thalalenj ba ibi halôk pik ma atum hathaŋ pik ôdôŋ te lô ma alokwaŋ lôk kamuŋ buêŋ lôkthô.

⁸ Ma aŋela te ju hayuv anêŋ ba halaŋ ma nômlate hatôm atum hathaŋ dumlolê bêŋ te ba ibi halôk ŋgwêk. Ma ŋgwêk ôdôŋ te lô habitak thalalenj.

⁹ Ma nômkama lôkmala takatu ba êmô ŋgwêk buêŋ lôkthô ema, ma yeŋ loŋ êŋ lôkthô kambom.

¹⁰⁻¹¹ *Ma aŋela te lô hayuv anêŋ ba halaŋ ma vuliŋ bêŋ te hêv yak anêŋ leŋ ba hathaŋ inaŋ atum abiŋ. Ma hêv yak halôk ŋaŋ

lôk kasukthôm ôdôŋ te lô. Vuliŋ êŋ anêŋ athêŋ nena ‘Maniŋ’ ba intu ŋaŋ sapêŋ anêŋ ôdôŋ te lô habitak maniŋ kambom anôŋ. Ma avômalô bêŋ anôŋ inum ŋaŋ êŋ ba ema ek malê nena ŋaŋ lêk habitak maniŋ kambom.

¹² *Ma aŋela te ayova hayuv anêŋ ba halaŋ ma wak anêŋ deda ôdôŋ te lô lôk ayôŋ anêŋ deda ôdôŋ te lô lôk vuliŋ ôdôŋ te lô miŋ ibi deda ami. Wak lo bôlôvôŋ anêŋ ôdôŋ te lô momaŋiniŋ bêŋ hêk.

¹³ *Ma yahayê hamiŋ ma yahalaŋô menak jeŋ hayovak haveŋ lenlêvôŋ ma halam kaêk, “Malaiŋ, malaiŋ, malaiŋ tem êpôm avômalô pik ek malê nena aŋela lokwaŋlô eyabiŋ denaŋ ba tem niyuv iniŋ lavuak ketheŋ.”

9

Aŋela te bahenji hayuv lavuak

¹ *Ma aŋela te bahenji hayuv anêŋ lavuak. Ma yahayê vuliŋ te hêv yak anêŋ leŋ ba habup pik. Ma êv ku neyabiŋ Viv atu anêŋ abôlêk anêŋ vovaleŋ hadêŋ vuliŋ êŋ.

² *Ma hakyav Viv abôlêk vê ma atum yova bêŋ habitak anêŋ Viv abyaŋ êŋ ba hatôm atum dahaya bêŋ te. Ma Viv anêŋ yova hava wak lo leŋ loŋ siŋ ba habitak momaŋiniŋ kambom.

³ Ma atum yova êŋ habitak lôk kôm sopek ba halôk pik. Ba êv lôklokwaŋ hadêŋ thêlô hatôm danŋgaviŋ pik anêŋ lôklokwaŋ.

⁴ *Ma enaŋ hadêŋ thêlô nena, “Miŋ numbuliŋ kamuŋ lomaloma lo alokwaŋ ami. Ma numbuliŋ ŋê takatu ba Wapômbêŋ anêŋ lêlêyaŋ miŋ hayôhêk thêlô luvôŋij ami.”

⁵ Miŋ êv thêlô ek nijik anyô vônô ami, ma nênem vovaŋ bêŋ iyom êtôm ayôŋ bahenji. Ba iniŋ vovaŋ êŋ hatôm danŋgaviŋ layuk habi anyô ba vovaŋ kambom.

⁶ *Wak takêŋ ma avômalô idum ek nema ma doŋtom ŋama hêv i vê hêk thêlô. Ba miŋ ema ami.

⁷ *Ma kôm takêŋ êpôpêk i hatôm bokhos ba epesaŋ i ek nijik vovak. Thêlônij

* 8:3: Kis 30:1-3; ALK 5:8 * 8:5: Kis 19:16-19; Wkp 16:12; ALK 11:19; 16:18 * 8:7: Kis 9:23-26; Ese 38:22; Jol 2:30

* 8:10-11: Jer 9:15 * 8:12: Ese 32:7; ALK 6:12-13 * 8:13: ALK 9:12; 11:14 * 9:1: ALK 20:1 * 9:2: Stt 19:28;

Kis 10:12-15; Jol 2:2,10 * 9:4: ALK 7:3 * 9:6: Jop 3:21; Jer 8:3 * 9:7: Jol 2:4

maleniņ hatôm anyô ma leniņkadôk ma êkôk nômlate hatôm kulun kiņ ba epesaņ hathak gol.

8*Ma thêlôniņ leniņkadôk ņaun hatôm avi iniņ ma veņiņbôlêk yakik hatôm avuņ laion abôlêk yakik.

9*Ma thêlôniņ bôbôniņ hatôm moko epe- saņ hathak aeņ. Ma thêlôniņ banik pôk ba diņdiņ bêņ hatôm yeņ vovak takatu ba bokhos êvôv.

10 Ma iniņ lenyuk ma hatôm daņgaviņ ba iniņ lôklokwaņ hamô lenyuk takêņ ba ibi anyô hathak ma tem nênem vovaņ bêņ êndêņ i êtôm ayôņ baheni.

11 Ma iniņ kiņ te hayabiņ thêlô ba yani ma Viv anêņ aņela. Anêņ athêņ hathak abô Hiblu nena, “Abadon” ma hathak abô Glik nena, “Apolon”. Ma athêņ êņ anêņ ôdôņ nena “Anyô Habuliņ Nômka ma Sapêņ”.

12 Malaiņ môņ hale ba hi, ma doņtom malaiņ ju tem embeņ yam.

Aņela te baheni ba lahavute hayuv lavuak

13 Ma aņela ali baheni ba lahavute hayuv anêņ lavuak ba halaņ ma yahalaņô abô te halêm anêņ loņ êbôk da anêņ saņanêņ daņ ayova. Loņ êbôk da êņ epesaņ hathak gol ba hamiņ Wapômbêņ ma.

14 Abô êņ hanaņ hadêņ aņela ali baheni ba lahavute atu ba hawa lavuak nena, “Opole aņela ayova takatu ba bôk ekak i loņ ba êmô ņaņ bêņ Yupletis vê ek ini.”

15 Êņ ma epole aņela ayova êņ ek nijik avômalô pik ôdôņ te lô pôpônô. Wapômbêņ bôk hakak i loņ ek neyabiņ sondabêņ lôk ayôņ ma wakma atu ba lêk habitak ek nin- dum iniņ ku êņ.

16 Yahalaņô ñê vovak takatu ba êyô êmô bokhos ma lubuņlubuņ hatôm 200 milion.

17 Êntêk ma nôm takatu ba yahatulak ba yahayê nena bokhos lôk ñê takatu ba êyô êmô bokhos takêņ. Thêlôniņ moko bôbôniņ anêņ lêlêyaņ hatôm atum ba bôsôk lôk mayav hatôm solpa. Ma bokhos takêņ iniņ leniņkadôk hatôm avuņ laion iniņ leniņkadôk. Ma atum lôk atum yova ma valu vovaņ solpa hale veņiņbôlêk kapô ba hi.

18 Nôm malaiņ lô êņ hale veņiņbôlêk ba hik avômalô ôdôņ te lô lôkthô vônô.

19 Bokhos iniņ lôklokwaņ ma hamô veņiņbôlêk lôk lenyuk. Thêlôniņ lenyuk ma hatôm umya ma umya takêņ iniņ leniņkadôk ethak êv vovaņ hadêņ avômalô.

20 *Ma avômalô nômbêņ atu ba malaiņ lô êņ miņ hik i vônô ami ma evaloņ iniņ kambom lomaloma takatu loņ. Thêlô êv yeņ hadêņ ngôk takatu ba epesaņ hathak gol lo seleva ma aeņ mayav lôk valu ma alokwaņ. Ngôk takêņ ma miņ hatôm nêgê tak lo nedaņô abô ma nembeņ ami.

21 Lôk miņ etak iniņ kobom ik anyô vônô lôk êbôk siniņ ma idum sek waliliņ lôk iniņ vani ami.

10

Aņela lôk kapy yaônate

1 Ma yahayê aņela lôklokwaņ yaņ halôk ba halêm anêņ leņ. Ba havuliv i hathak buliv lôk oktheņuliņ hêk wakadôk. Ma tho- havloma hatôm wak. Ma va luvi hatôm atum hathaņ hamô alokwaņ daim.

2 Ma yani havaloņ kapy yaônate ba hakak hêk baņ. Ma havakselap ba va vianôņ hayô hamiņ ngwêk ma vikeņ hamiņ pik.

3 Ma yani halam kaêk hatôm laion te halaņ. Yani halam, êņ ma kakalu baheni ba lahavuju enaņ abô.

4*Yahalaņô kakalu baheni ba lahavuju enaņ abô, êņ ma yahadum ek yato. Ma doņtom yahalaņô abô halêm anêņ leņ nena, “Miņ oto kakalu iniņ abô êņ ami ma êņjêk oda anêm auk iyom.”

5*Êņ ma aņela atu ba hamiņ ngwêk lo pik hêv baņ vianôņ hathak leņ.

6 Ma havak balabuņ hathak ôpatu ba hamô lôkmala hatôm wak nômbêņ intu sapêņ ba hapesaņ pik lo leņ ma ngwêk lôk nômkama sapêņ anêņ athêņ. Ba hanaņ nena, “Wakma lêk habobo anêņ daņ.

7 *Aņela te baheni ba lahavuju hayuv anêņ lavuak, êņ ma Wapômbêņ anêņ abô lôk kup tem anêņ daņ êtôm bôk ba hanaņ hadêņ anêņ ñê ku plopet.”

* 9:8: Jol 1:6 * 9:9: Jol 2:5 * 9:20: Sng 115:4-7; 135:15-18; Dan 5:23; ALK 16:9,11 * 10:4: Dan 12:4,9 * 10:5: Lo 32:40; Dan 12:7 * 10:7: Amo 3:7

8 Ma yahalañô abô atu ba halêm anêñ leñ hathak loñbô nena, “Nu ek añela atu ba hayô hamiñ ñgwêk lo pik ek onja kapyra atu ba bôk ekak hêk bañ.”

9 *Êñ ma yaha hadêñ añela êñ ma yahanañ ek nêm kapyra yaôna êñ êlêm. Ma hanañ hadêñ ya nena, “Onja ba noñgwañ. Tem vasiñ mavi êtôm bio thôk êmô vembôlêk, ma doñtom tem eyelañ lemsoam ba maniñ kambom.”

10 Êñ ma yahawa kapyra yaôna êñ ba yahañ ba hamô yavenbôlêk ma vasiñ mavi hatôm bio thôk. Ma doñtom yahatôkwêñ ma yalensoam maniñ kambom.

11 Vêm ma yani hanañ hadêñ ya, “Nu onañ abô plopet esak nômkakatu ba tem êpôm avômalô kupik lomalomaloma lôk pik lomalomaloma lôk abô lomalomaloma lôk iniñ kiñ sapêñ esak loñbô.”

11

Wapômbêñ anêñ anyô ju atu ba enañ anêñ abô

1 *Ma añela te hêv kôm êv dôn nômkama hathak hadêñ ya. Ma hanañ, “Nu otak êñjêk Wapômbêñ anêñ unyak mathen lôk loñ êbôk da lôk avômalô takatu ba êmô kapô ek nôngô nena anêñ daim vithê.

2 *Ma doñtom miñ otak êñjêk unyak mathen anêñ piklêvôn ami ek malê nena loñ êñ ma Wapômbêñ hêv hadêñ ñê loñ buyañ. Thêlô tem nembak unyak mathen Jerusalem pesa êtôm ayôn 42.

3 Ma tem yanêm yenañ anyô ju ba thai neba kwêv kapôlônin malain ma neja yenañ abô ba ini nenañ bêñ êtôm wak 1,260.”

4 *Anyô ju êñ êtôm alokwañ oliv ju atu lôk atum lam ju atu ba imiñ pik anêñ alañ thoñavloma.

5 *Ma anyôla hadum ek injik thai, êñ ma tem atum ende thaiveninbôlêk ba esañ ôpêñ vônô. Avanôn biñ, avômalô takatu ba idum ek nimbulin thai tem nema aên iyom.

6 *Anyô ju êñ enañ Wapômbêñ anêñ abô, êñ ma thai iniñ lôklokwañ hêk ek nenañ

ba ôthôm mi lôk ñañ imbitak thalalen ma malain lomalomaloma imbitak pik êtôm thai iniñ leñinñhavin.

7 *Thai idum ku enañ Wapômbêñ anêñ abô yôv ma alim bomañ atu ba hathak halêm anêñ Viv atu kapô tem êyô ba injik vovak êndêñ thai ba embak thai pesa ba nema.

8 *Ma thai iniñ kupik tem êñjêk malak bêñ anêñ loñôndê bêñ. Malak lôñ êñ anêñ athên kapô ma Sodom lo Ijip, loñ êñ bôk ik iniñ Anyô Bêñ vônô hathak alovalañañsin.

9 Ma avômalô leñvinñkupik lomalomaloma lôk ôdôn lomalomaloma lôk abô lomalomaloma lôk pik lomalomaloma sapêñ tem nêlêm nêgê anyô ju êñ iniñ kupik hêk loñôndê êtôm wak daluk lô ma wata te imbiñ. Êtôm bôk enañ nena miñ hatôm nedav i ami.

10 Ma avômalô pik tem leñinñmavi lôk lêlô ma nêlêm nômkama êndêñ i ek malê nena plopet ju atu ba êv malain hadêñ thêlô lêk emâ.

11 *Ma doñtom wak lô lôk wak te viyañ haviñ hale ba hi, ma Wapômbêñ hayuv auk lôkmala halôk thai ba thai iviyô imiñ. Ma avômalô êyê thai ba êkô kambom.

12 *Ma kaêk lôklokwañ anêñ leñ hanañ hadêñ thai, “Nosak ba nôlêm.” Êñ ma thai ethak ba i leñ ma buliv hava thai sin ba ñê takatu ba bôk ik vovak hadêñ thai imiñ ba êyê.

13 *Kethen oyañ ma duviañ bêñ te hayô ba habulin malak lôñ ôdôn te laumin ba hik avômalô hatôm 7,000 vônô. Ma avômalô vi atu ba êmô lôkmala êkô kambom ba êv athên lôkmanin hadêñ Wapômbêñ anêñ leñ.

14 *Malain te ju hale ba hi yôv. Ma malain te lô tem êyô kethen.

Añela te bahenvi ba lahavuju hayuv lavuak

15 *Ma añela te bahenvi ba lahavuju hayuv anêñ lavuak ba halañ ma kaêk bêñ anôn halêm anêñ leñ ba elam aêntêk, “Pik lêk hamô Anyô Bêñ lôk anêñ Kilisi bahenin

* **10:9:** Ese 2:8-3:3 * **11:1:** Ese 40:3; Sek 2:1-2 * **11:2:** Luk 21:24; ALK 13:5 * **11:4:** Sek 4:3,11-14 * **11:5:** 2Sml 22:9; Sng 97:3 * **11:6:** Kis 7:17-20; 1Sml 4:8; 1Kin 17:1 * **11:7:** Dan 7:21; ALK 12:17; 13:7; 17:8 * **11:8:** Luk 13:34 * **11:11:** Ese 37:5,10 * **11:12:** 2Kin 2:11 * **11:13:** ALK 6:12; 16:18 * **11:14:** ALK 9:12 * **11:15:** Kis 15:18; Sng 10:16; Dan 2:44; 7:14

ma Anyô Bêŋ tem eyabiŋ wak nômbêŋ intu sapêŋ.”

¹⁶ Ma avaka 24 takatu ba êmô iniŋ loŋ eyabiŋ avômalô hamô Wapômbêŋ thohavloma êkôm ba maleŋ halôk ma êv yeŋ hadêŋ Wapômbêŋ.

¹⁷ Ma enaŋ, “Anyô Bêŋ Wapômbêŋ Lôklokwaŋ Anôŋ, lêk hômô ma sêbôk oda hômô aêŋ. Mavi anôŋ ek lêk hoyabiŋ nômkama sapêŋ hathak anêm lôklokwaŋ.

¹⁸ *Avômalô daluk leŋiŋmaniŋ ek o, ma doŋtom anêm lemmaniŋ lêk hayô. Anêm waklavôŋ hayô ek undum abô ek avômalô ŋama.

Êŋ ma tem nêŋ iniŋ vuli mavi êndêŋ anêm ŋê ku plopet lôk anêm avômalô mathen takatu ba elanô anêm abô, avômalô bêŋ lôk avômalô yaô.

Wakma hayô ek nimbuliŋ avômalô takatu ba ibuliŋ pik.”

¹⁹ *Ma Wapômbêŋ anêŋ unyak mathen atu ba hamô leŋ anêŋ abôlêk hakyav ba yahayê alapa tabô hamô unyak mathen êŋ kapô. Ma damak hêv lôk pôk lôk kakalu bêŋ lôk duviaŋ lôk ôthôm valokwaŋ hatôm ais hêv yak halôk.

12

Avi lo Wa bomaŋ

¹ Ma lavôŋiŋ bêŋ te havova hêk leŋ: avi te hamô ma wak hawê havenŋ yani hatôm sôp ma hatak vakapô luvi hayô hamiŋ ayôŋ. Ma vuliŋ laumiŋ ba lahavuju hamiŋ wakadôk hatôm kiŋ iniŋ kuluŋ.

² *Yani hasabeŋ ba halaŋ ek embathu.

³ *Ma lavôŋiŋ yaŋ habitak leŋ: Wa thalalenŋ bomaŋ bêŋ te ba anêŋ wakadôk bahenŋvi ba lahavuju ma wakadôk lôkthô ma kiŋ iniŋ kuluŋ hamô. Ma wakadôk yakik hatôm laumiŋ hamô.

⁴ *Ma layuk havalu vuliŋ ôdôŋ te lô ba havalonŋ ba habi halêm pik. Ma Wa bomaŋ bêŋ atu hamiŋ avi atu ba hapesaŋ i ek embathu anêŋ thohavloma ek havathu ma enjaŋ amena êŋ ketheŋ oyaŋ.

⁵ *Êŋ ma avi êŋ havathu namalô atu ba tem eyabiŋ avômalô pik sapêŋ lôklokwaŋ esak yani baŋ malaiŋ. Aêŋ ba ketheŋ oyaŋ ma ewa yani ba i daku Wapômbêŋ atu ba hamô anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô.

⁶ Ma avi êŋ hasôv ba hi loŋ thiliv atu ba Wapômbêŋ bôk hapesaŋ yôv ek eyabiŋ yani êtôm wak 1,260.

⁷ *Ma vovak bêŋ hêk malak leŋ ba Maikel lôk anêŋ aŋela ik vovak hadêŋ Wa bomaŋ bêŋ atu. Ma Wa atu lôk anêŋ aŋela imiŋ viyaŋ ba ik vovak êŋ.

⁸ Ma Wa anêŋ lôklokwaŋ miŋ hatôm ami. Ba intu miŋ hatôm êmô malak leŋ esak loŋbô ami.

⁹ *Aêŋ ba êv Wa bomaŋ bêŋ êŋ lôk anêŋ aŋela vê hêk malak leŋ ba ekaliv i êlêm pik. Yani ma umya bôsêbôk ba elam nena Ŋgôk Bêŋ ma Sadaŋ. Yani hathak hasau avômalô pik sapêŋ.

¹⁰ *Ma yahalaŋô kaêk te anêŋ leŋ ba hanaŋ, “Lêk ma alalôaniŋ Wapômbêŋ hêv alalô bulubiŋ ma anêŋ lôklokwaŋ habitak yaiŋ ba yani hamô hatôm kiŋ. Ma anêŋ Kilisi hadum ku athêŋ bêŋ ek malê nena aŋela lêk ibi ôpatu ba hanaŋ aiyaŋ thêlô bêŋ hamô Wapômbêŋ thohavloma bôlôvôŋ lo wak halôk pik.

¹¹ Thêlô êmô yani lu hathak Boksip-sip Nakaduŋ anêŋ thalalenŋ lôk Wapômbêŋ anêŋ abô takatu ba thêlô enaŋ. Thêlô imiŋ lôklokwaŋ ba miŋ êkô ek avômalô nijik thêlô vônô ami.

¹² *Aêŋ ba môlô avômalô leŋ lemimmavi. Ma doŋtom malaiŋ ek pik lo ŋgwêk ek malê nena Sadaŋ lêk halôk ba hathôk ek môlô. Yani lamaniŋ kambom ek malê nena yani hayala nena anêŋ waklavôŋ lêk bidonŋ.”

¹³ Wa bomaŋ bêŋ atu hayala nena lêk ibi yani halêm pik ba halupuniŋ avi atu ba havathu okna atu.

¹⁴ *Ma doŋtom Wapômbêŋ hêv menak jeŋ bok anêŋ banik luvi hadêŋ avi êŋ ek yani eyovak ba ni loŋ atu ba bôk epesaŋ yôv ek neyabiŋ yani êtôm sondabêŋ lô ma wata te imbiŋ ek miŋ Wa imbuliŋ yani ami.

* 11:18: Sng 110:5; 115:13; Lom 2:5; ALK 20:11-13

* 12:3: Dan 7:7

* 12:4: Dan 8:10

* 12:5: Sng 2:9; Ais

Luk 10:18; 22:31; ALK 20:2 * 12:10: Jop 1:9-11; Sek 3:1

* 11:19: Hib 9:4; ALK 8:5; 15:5; 16:21

* 12:2: Mai 4:10

* 12:7: Jut 9

* 12:9: Stt 3:1,14;

* 12:12: Ais 44:23; 49:13

* 12:14: Dan 7:25; 12:7

15 Ma Wa havululup ñaŋ ba hatôm ñaŋ bêŋ te habitak yani abôlêk ba havenj avi êŋ yam ek enja yani ba ni.

16 Ma donjom pik hêv avi êŋ sa ba hakyav abôlêk ba hanum ñaŋ êŋ sapêŋ.

17 *Êŋ ma Wa lamanij kambom hathak avi êŋ ba hi ek injik vovak êndêŋ avi êŋ anêŋ avômena vi. Thêlô ma ñê takatu ba esopa Wapômbêŋ anêŋ abô balabuŋ lôk enaŋ iniŋ êvhavinj atu hathak Yisu bêŋ.

18 Ma Wa haminj ñgwêk anêŋ thathe daŋ.

13

Alim bomaŋ anêŋ ñgwêk

1 *Ma yahayê alim bomaŋ te habitak ñgwêk. Yani wakadôk bahenji ba lahavuju ba anêŋ yakik lauminj haminj wakadôk. Ma kinj iniŋ kuluŋ lauminj hamô anêŋ yakik. Ma wakadôk takatu ma eto abôma hathak Wapômbêŋ nena, “Yada ma Wapômbêŋ”.

2 *Ma alim bomaŋ atu ba yahayê hatôm avuŋ nyau bomaŋ bêŋ te ma va hatôm avuŋ bea va ma abôlêk ma hatôm avuŋ laion te abôlêk. Ma Wa bomaŋ bêŋ atu hêv anêŋ lôklokwaŋ lôk anêŋ loŋ hayabinj avômalô lôk athêŋ bêŋ hadêŋ alim bomaŋ êŋ.

3 *Ma yahayê wakadôk te inañ bôk ik vônô ba pôpô bêŋ te hêk ma donjom bôk hayôv. Ba intu avômalô pik sapêŋ eson kambom ba esopa yani.

4 Ma thêlô êv yeŋ hadêŋ Wa bomaŋ bêŋ atu ek malê nena yani hêv anêŋ athêŋ bêŋ hadêŋ alim bomaŋ êŋ. Ma thêlô êv yeŋ hadêŋ alim bomaŋ êŋ ba enañ, “Opalê hatôm alim bomaŋ êntêk ma hatôm injik vovak êndêŋ yani? Mi anôŋ.”

5 *Wapômbêŋ hatak alim bomaŋ êŋ ek êmbôï ba enañ abômapopak esak yani lôk eyabinj avômalô êtôm ayôŋ 42.*

6 Ma alim bomaŋ êŋ hanaŋ abô kambom hathak Wapômbêŋ da lôk anêŋ athêŋ lôk anêŋ unyak mathenj lôk ñê takatu ba êmô malak leŋ.

7 *Ma Wapômbêŋ hatak yani ek injik vovak êndêŋ anêŋ avômalô mathenj ba nênem yak. Ma enja athêŋ ek eyabinj avômalô ôdôŋ lomaloma lôk leŋvinjukupik lomaloma lôk abô lomaloma ma pik lomaloma sapêŋ.

8 *Ma avômalô pik lôkthô atu ba iniŋ athêŋ miŋ hêk kapyã lôkmala ami hadêŋ sêbôk ba miŋ Wapômbêŋ hapesañ pik lo leŋ ami denañ ma tem nênem yeŋ êndêŋ alim bomaŋ êŋ. Kapyã lôkmala êŋ ma Boksipsip Nakaduŋ atu ba bôk ik vônô anêŋ kapyã.

9 Opalê atu ba lôk lëndôŋ ma endañô abô êntêk.

10 *Wapômbêŋ hatak anyô te ek ni koladôŋ ma tem yani ni koladôŋ. Wapômbêŋ hatak anyô te ek nijik yani vônô esak binj vovak ma tem nijik yani vônô esak binj vovak. Ba nôm êŋ habitak ma avômalô mathenj lôkthô niniŋ lôklokwaŋ ma nebalonj iniŋ êvhavinj loŋ majañ.

Alim bomaŋ anêŋ pik

11 Ma yahayê alim bomaŋ yaŋ habitak anêŋ pik kapô ba halêm yaŋ. Ma anêŋ yakik lokwanju hatôm boksipsip nakaduŋ. Ma donjom hanaŋ abô hatôm Wa bomaŋ bêŋ atu.

12 Yani hawa alim bomaŋ môŋ anêŋ lôklokwaŋ ek indum anêŋ ku. Yani hadum ba avômalô pik sapêŋ êv yeŋ hadêŋ alim bomaŋ môŋ atu ba bôk ik vônô ma donjom anêŋ palê bôk hayôv.

13 *Ma yani hadum lavôŋij lôkmaŋij lomaloma ba bêŋ te ma atum hathañ ba hêv yak anêŋ leŋ ba halêm pik ba avômalô sapêŋ êyê.

14 Ma etak yani ek indum lavôŋij takêŋ esak alim bomaŋ yaŋ môŋ anêŋ athêŋ ba esau avômalô pik. Yani hanaŋ ek avômalô nepesaŋ alim bomaŋ môŋ anêŋ dahô te ek nênem athêŋ bêŋ êndêŋ ôpatu ba bôk ik vônô hathak binj vovak ma donjom hamô lôkmala denañ.

15 Ma etak yani ek iyuv auk êndôk alim bomaŋ môŋ anêŋ dahô ek dahô êŋ enañ abô. Ma avômalô takatu ba miŋ êv yeŋ

* 12:17: ALK 11:7 * 13:1: ALK 12:3; 17:3,7-12 * 13:2: Dan 7:4-6 * 13:3: ALK 17:8 * 13:5: Dan 7:8,25; 11:36; ALK 11:2 * 13:5: Ayôŋ 42 ma hatôm wak 1,260 (12:6) ma hatôm sondabêŋ lô ma wata te (12:14). * 13:7: ALK 11:7 * 13:8: Sng 69:28; ALK 17:8; 20:12,15; 21:27 * 13:10: Jer 15:2; 43:11; ALK 14:12 * 13:13: 1Kinj 18:24-39; Mat 24:24; ALK 19:20

hadêŋ dahô êŋ ami, ma tem nijik thêlô vônô.

¹⁶ *Ma yani hapôviŋ avômalô lôkthô ek neja lêlêyaŋ ênjêk baheniŋ vianôŋ mena ênjêk luvôŋiŋ. Avômalô athêŋ bêŋ lôk athêŋ mi ma nê valu bêŋ lôk nê valu mi ma nê takatu ba êmô alaŋsi vibinŋ lôk nê takatu ba alaŋsi mi lôkthô neja lêlêyaŋ êŋ.

¹⁷ Avômalô takatu ba lêlêyaŋ mi miŋ hatôm nênem vuli nômkama lôk nênem iniŋ nômkama ek anyô vi nênem vuli ami. Lêlêyaŋ êŋ ma alim bomaŋ anêŋ athêŋ ma anêŋ athêŋ anêŋ lavôŋ.

¹⁸ Lêlêyaŋ êŋ anêŋ ôdôŋ ma hamô kapô anôŋ. O anyô lôkawk bêŋ, êŋ ma undum ku ek oyala alim bomaŋ atu anêŋ lêlêyaŋ êŋ anêŋ ôdôŋ. Lêlêyaŋ êŋ ma anyô te anêŋ lêlêyaŋ. Ma ôpêŋ anêŋ lêlêyaŋ êŋ ma hatôm 666.

14

Boksipsip Nakaduŋ lôk anêŋ avômalô

¹ Ma yahayê hathak loŋbô ma Boksipsip Nakaduŋ atu hamiŋ dum Saion ma avômalô hatôm 144,000 imiŋ haviŋ yani. Ma anêŋ athêŋ lôk Lambô anêŋ athêŋ bôk eto yôv hêk thêlôniŋ luvôŋiŋ.

² *Ma yahalaŋô thêlôniŋ kaêk halêm anêŋ leŋ hatôm ŋambô diŋdiŋ ma hatôm kakalu bêŋ hêv yak. Kaêk êŋ ma hatôm avômalô êv yeŋ gita.

³ *Thêlô êv yeŋ lukmuk te hêk Anyô Bêŋ anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô lôk hêk nôm lôkmala ayova lôk avaka takatu malaŋiŋ. Anyôla miŋ hatôm eyala yeŋ êŋ ami, ma avômalô 144,000 takatu ba bôk Anyô Bêŋ hêv vuli i yôv hêk pik iyom intu eyala.

⁴ Thêlô ma nê takatu ba miŋ bôk eyov avi ami ek malê nena thêlô itip majaŋ. Thêlô esopa Boksipsip Nakaduŋ havenŋ loŋ nômbêŋ atu ba yani hi. Wapômbêŋ hêv thêlô vuli hêk avômalô pik malêvôŋ ma thêlô ibitak hatôm da môŋ ek Wapômbêŋ lôk Boksipsip Nakaduŋ.

⁵ Abôyaŋ te miŋ hale thêlô veniŋbôlêk ami lôk kambom mi hêk Wapômbêŋ ma.

Aŋela lokwaŋlô iniŋ abô

* **13:16:** ALK 14:9-11; 16:2; 20:4 * **14:2:** ALK 1:15; 19:6 * **14:3:** Ais 42:10; ALK 5:9; 7:4 * **14:8:** Ais 21:9; Jer 51:7-8; ALK 17:2; 18:2,3 * **14:9:** ALK 13:12-17 * **14:10:** Stt 19:24; Sng 75:8; Ais 51:17,22; Jer 25:15-16; Ese 38:22; ALK 16:19; 20:10 * **14:11:** Ais 34:10 * **14:12:** ALK 13:10

⁶ Ma yahayê aŋela yaŋ hayovak havenŋ leŋlêvôŋ. Yani havalonŋ Abô Mavi atu ba hamô hatôm wak nômbêŋ intu sapêŋ ek enaŋ êndêŋ avômalô anêŋ pik lomaloma lôk ôdôŋ lomaloma ma abô lomaloma lôk leŋviŋkupik lomaloma sapêŋ.

⁷ Ma yani halam kaêk nena, “Nôkô Wapômbêŋ ma nônêm athêŋ lôkmaŋgiŋ êndêŋ yani ek malê nena waklavôŋ nin-dum abô lêk hayô. Nônêm yeŋ êndêŋ yani atu ba hapesaŋ pik lo leŋ ma ŋgwêk lo ŋaŋ sapêŋ.”

⁸ *Yôv ma aŋela te ju hayô ma hanaŋ, “Hêv yak, hêv yak. Malak lôk athêŋ bêŋ Babilon hêv yak. Yani bôk hadum ba avômalô pik lôkthô inum anêŋ waiŋ lôklokwaŋ ba elo molo ba idum sek lomaloma.”

⁹ *Ma aŋela te lô havenŋ thai yam hayô ma halam lôklala aêntêk, “Anyô late hêv yeŋ hathak alim bomaŋ atu lôk anêŋ dahô atu ba epesaŋ ma hawa anêŋ lêlêyaŋ hêk uvôv mena baŋ,

¹⁰ *êŋ ma tem yani inum Wapômbêŋ anêŋ lamaniŋ êtôm waiŋ. Waiŋ êŋ ma daluk ba maniŋ bomaŋ. Ôpatu ba hanum ma tem enja vovaŋ bêŋ ênjêk aŋela lôk Boksipsip Nakaduŋ malaŋiŋ ba atum valu solpa tem esaŋ yani.

¹¹ *Ma atum atu ba hêv vovaŋ hadêŋ thêlô anêŋ yova tem esak ba ni wak nômbêŋ intu sapêŋ. Thêlô takatu ba êv yeŋ hadêŋ alim bomaŋ lôk anêŋ dahô atu ba epesaŋ ba ewa anêŋ athêŋ anêŋ lêlêyaŋ tem miŋ neja lovak dokte ami.”

¹² *Aêŋ ba avômalô mathenŋ takatu ba esopa Wapômbêŋ anêŋ abô balabuŋ lôk êvhaviŋ Yisu ma nebalonŋ iniŋ êvhaviŋ loŋ ba nimiŋ lôklokwaŋ.

¹³ Ma yahalaŋô abô te anêŋ leŋ hanaŋ, “Oto aêntêk, ‘Lêk ba hi ma nê takatu ba esopa Yisu ba ema tem nêôm mavi.’” Ma Lovak Mathenŋ hik abô êŋ loŋ haviŋ nena, “Avanôŋ, thêlôniŋ kobom mavi tem ni im-biŋ thêlô ba intu tem neja lovak esak iniŋ ku malaŋiŋ.”

Ewa pik anêŋ nôm anôŋ

14 *Yahamô ma yahayê anyô te hayô hamô buliv thapuk. Yani hatôm anyô te nakaduñ. Yani hakôk kulun gol ma havalon bin kamuñ te ba ma kambom.

15 Ma añela yan hale yain anêñ unyak mathen atu ma halam kaêk hadêñ ôpatu ba hamô buliv ba hanañ, “Onja anêm bin kamuñ ba onde nô m esak ek malê nena waklavôn neja nô m anêñ anôn lêk hayô.”

16 Êñ ma ôpatu ba hamô buliv havalu anêñ bin halôk pik ba hadabêñ pik anêñ nô m anôn lôkthô ba hasup hathak donjom ba hawa.

17 Ma añela yan hale unyak mathen atu ba hamô malak len ba hawa bin kamuñ ba ma kambom hatôm anyô hamôn hawa.

18 *Ma añela yan atu ba hayabin atum êbôk da hale yain ba halam kaêk bêñ hadêñ añela havalon bin lôk ma atu nena, “Onja anêm bin ba odabêñ yak wain anêñ manğayak takatu ba hamô pik ek malê nena anêñ anôn bôk hayôk yôv ba usup esak donjom.”

19 Êñ ma yani havalu anêñ bin hayô pik ma hasup yak wain anôn hathak donjom ba hatak halôk lon evak wain anôn pesa ek neja anêñ thôk. Lon êñ ma Wapômbêñ anêñ lon lamanin.

20 *Hamô malak bêñ viyain ma evak yak wain anôn pesa hamô lon evak pesa ba halom ba hale abyan. Ma avômalô inin thalalen hanğasô halôk pik ba hasun aleba hayô bokhos abôlêk ma anêñ bêñ ma hatôm 300 kilomita.

15

Malain anêñ dan

1 Ma yahayê nômbithi bêñ yan hêk len ba yahason kambom. Nôm êñ ma aêntêk: añela bahenvi ba lahavuju evalon nô m malain anêñ dan bahenvi ba lahavuju ek malê nena Wapômbêñ anêñ lamanin lêk anêñ dan.

2 Ma yahayê nômlate hatôm ngwêk ba thêthê mavi hatôm liyali ba eyelan havin atum. Ma nê takatu ba leninvidon ba min

etak inin êvhavin ami ba intu êmô alim bomañ lôk anêñ dahô atu ba epesañ lôk anêñ athêñ anêñ lêlêyan lu, thêlô imin ngwêk dan ba ewa yen gita atu ba Wapômbêñ hêv hadêñ thêlô.

3 *Ma êv Wapômbêñ anêñ anyô ku Mose lôk Boksipsip Nakaduñ inin yen ba êv nena, “Anyô Bêñ Wapômbêñ Lôklokwan Lôkthô anêñ Ôdôn, hudum ku bêñ ba intu yêlô ason kambom.

Anêm kobom ma thêthôn ma avanôn.

O ma kin atu ba hoyabin nômkama sapên hadêñ môñ anôn ba hi hayô wak nômbêñ intu sapên.

4 *O iyom ma mathen, aên ba avômalô lôkthô nêmbô anêm athêñ ba nêkô ek o.

Avômalô sapên êyê anêm ku ma thêthôn ba intu thêlô tem nêlêm ek nêlêm yen êndêñ o.”

5 *Vêm ma yahayê hathak lonbô ma malak yen anêñ lon mathen anôn anêñ len hakyav. Wapômbêñ anêñ abô balabun atu ba hêv hadêñ Mose hêk lon êñ.

6 Ma añela bahenvi ba lahavuju takatu ba ewa malain bahenvi ba lahavuju takatu êlêm anêñ unyak mathen kapô ba ele yain. Thêlô inin sôp ma thapuk ba mabun mavi ba habi kêdêkêdê ma evanin bokngôp gol hawê lawê inin bôm kabum.

7 Ma nô m lôkmala ayova takatu te hêv kabum gol bahenvi ba lahavuju hadêñ añela bahenvi ba lahavuju takatu. Kabum takên ma Wapômbêñ atu ba hamô lôkmala hatôm wak nômbêñ intu sapên anêñ lamanin halôk ba hayô abôlêk sin.

8 *Ma Wapômbêñ anêñ lôkmanin lôk anêñ lôklokwan anêñ yova hava unyak mathen kapô sin ba anyô late min hatôm imbitak êyô unyak mathen êñ kapô ami endeba añela bahenvi ba lahavuju takatu inin malain bahenvi ba lahavuju takatu ende êndôk am.

* 14:14: Dan 7:13 * 14:18: Jol 3:13 * 14:20: Ais 63:3; ALK 19:15 * 15:3: Kis 15:1; Sng 111:2; 139:14; 145:17

* 15:4: Sng 86:9; Jer 10:6-7 * 15:5: Kis 38:21 * 15:8: 1Kin 8:10-11; 2Sto 5:13-14; Ais 6:4

16

*Anjela enŋasô malaiŋ hatôm bahenŋi ba la-
havuju halôk pik*

¹ Ma yahalaŋô kaêk halêm anêŋ unyak mathen ba hanaŋ hadêŋ anjela bahenŋi ba lahavuju takatu aêntêk, “Unu nonŋasô Wapômbên anêŋ lamaniŋ atu ba hamô kabum bahenŋi ba lahavuju êndôk pik.”

² *Anjela môŋ hi ma hanŋasô anêŋ kabum halôk pik ba habitak palê bên ba vovaŋ kambom ba hatêto avômalô takatu ba ewa alim bomaŋ anêŋ lêlêyaŋ lôk êv yeŋ hadêŋ anêŋ dahô atu ba epesaŋ.

³ *Ma anjela te ju hi hanŋasô anêŋ kabum halôk ngwêk ba habitak hatôm anyô ŋama iniŋ thôk mandaliŋ. Ma nômkama takatu ba êmô ngwêk lôkthô ema.

⁴ Ma anjela te lô hanŋasô anêŋ kabum halôk ŋaŋ bên bên lôk ŋaŋ yaônena sapêŋ ba lôkthô ibitak thalaleŋ.

⁵ Ma yahalaŋô anjela atu ba hayabiŋ ŋaŋ sapêŋ hanaŋ,

“O Anyô Mathen, lêk hômô ba bôk hômô.
O ma anyô thêthôn ba intu anêm
hudum abô ma thêthôn.”

⁶ Thêlô bôk enŋasô avômalô mathen lôk plopet iniŋ thalaleŋ,

ba intu hôêv thalaleŋ ek thêlô ninum êtôm
iniŋ kambom anêŋ viyaŋ.”

⁷ *Ma yahalaŋô abô te halêm anêŋ loŋ êbôk da ba hanaŋ nena,

“Intu êŋ, O Anyô Bêŋ Wapômbên Lôklokwaŋ
Lôkthô anêŋ Ôdôn,
ba holaŋô abô ba hôêv vovaŋ viyaŋ, êŋ
ma thêthôn anôn.”

⁸ Ma anjela te ayova hanŋasô anêŋ kabum halôk wak ma Wapômbên hatak wak ek imbi lôklokwaŋ ba êmbôk avômalô êtôm atum hathaŋ i.

⁹ *Êŋ ma wak hathaŋ avômalô ba êyôk bubulik ba esokwaŋ Wapômbên ek malê nena yani ma malaiŋ nômbên êŋ anêŋ ôdôn. Ma donŋtom thêlô miŋ ele kapôlônŋiŋ liliŋ ba êv athêŋ lôkmaŋŋiŋ hadêŋ yani ami.

¹⁰ *Ma anjela te bahenŋi hanŋasô anêŋ kabum halôk alim bomaŋ anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô ba momaŋiniŋ bên hayô anêŋ loŋ lôkliŋyak. Êŋ ma avômalô ethaŋ dahalaŋiŋ ek malê nena vovaŋ kambom.

¹¹ Ma thêlô esokwaŋ Wapômbên leŋ hathak vovaŋ lo palê, ma donŋtom miŋ ele kapôlônŋiŋ liliŋ ba esopa Wapômbên ami.

¹² *Ma anjela te bahenŋi ba lahavute hanŋasô anêŋ kabum halôk ŋaŋ bên Yupletis ba ŋaŋ êŋ hamoma ek epesaŋ loŋondê ek kiŋ takatu ba tem nêlêm anêŋ loŋ wak hathak.

¹³ Êŋ ma yahayê ngôk lelaik lokwaŋlô hatôm kôkwêk êlêm ele Wa bomaŋ bên atu abôlêk lôk alim bomaŋ atu abôlêk ma plopet abôyaŋ atu abôlêk.

¹⁴ *Thêlô ma ngôk ba idum lavônŋiŋ lo-maloma. Thêlô i ek nisup kiŋ sapêŋ esak donŋtom ek nijik vovak. Vovak êŋ tem imbitak êndêŋ Wapômbên Lôklokwaŋ Anôn anêŋ waklavônŋ bên.

¹⁵ *“Odaŋô! Tem yasôk kethen êtôm anyô vani. Ôpatu ba hêv lêlê ba anêŋ sôp hamô haviŋ yani ma tem êmô mavi ek malê nena tem yani miŋ embenŋ kôlôlônŋ ba mama ami.”

¹⁶ *Êŋ ma ngôk lô atu isup kiŋ sapêŋ ethak donŋtom halôk loŋ te atu ba elam hathak abô Hiblu nena Amagedon.

¹⁷ Ma anjela te bahenŋi ba lahavuju hanŋasô anêŋ kabum halôk lenjêvônŋ ba kaêk bên te halêm hale unyak mathen anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô nena, “Lêk yôv!”

¹⁸ *Êŋ ma damak hêv ma kakalu hik ba pôk lôklala hayô hamô ba hayô hamô. Ma duviaŋ bên te hayô ba miŋ bôk aên habitak pik ami ek malê nena duviaŋ êŋ ma hayôkwiŋ lôklokwaŋ kambom anôn.

¹⁹ *Ma malak bên Babilon hapup hi ôdôn lô ma avômalô lodôn lodôn iniŋ malak bên bên êv yak. Wapômbên lahabi malak bên Babilon anêŋ sek ba intu hêv waiŋ laŋaŋa kambom hadêŋ yani.

* **16:2:** Kis 9:10; ALK 13:12-17 * **16:3:** Kis 7:17-21 * **16:7:** Sng 19:9; ALK 15:3 * **16:9:** ALK 9:20-21 * **16:10:** Kis 10:22; Ais 8:21-22 * **16:12:** Ais 11:15 * **16:14:** ALK 19:19 * **16:15:** Mat 24:43-44; ALK 3:3 * **16:16:** Sek 12:11 * **16:18:** ALK 4:5; 8:5 * **16:19:** ALK 14:10 * **16:20:** ALK 6:14 * **16:21:** Kis 9:23-24; ALK 11:19

20 *Ma ngavithôm lôk dumlolê sapêḡ i ba mi.

21 *Ma ôthôm valokwanḡ hatôm ais halôk anêḡ leḡ ba hik avômalô. Ôthôm ais êḡ anêḡ malainḡ ma hatôm 50 kilo. Ba intu avômalô esokwanḡ Wapômbêḡ hathak nôm malainḡ êḡ ek malê nena nôm êḡ ma malainḡ bomaḡ.

17

Avi lôk athêḡ hathak sek walilinḡ hawa vuli kambom

1 *Ma aḡela bahenḡvi ba lahavuju takatu ba ewa kabum malainḡ bahenḡvi ba lahavuju te halêm hadêḡ ya ma hanaḡ, “Ôlêm, tem yanḡik avi lôk athêḡ hathak sek walilinḡ anêḡ vovaḡ atu ba tem enja anêḡ vuli thô êndêḡ o. Yani hayô hamô ḡaḡ bêḡ anôḡ vôv.

2 *Kinḡ pik ethak idum sek havinḡ yani ma avômalô pik inum anêḡ yak wainḡ sek havinḡ ba ibitak molo.”

3 *Vêm ma Lovak Matheḡ hakôk ya linḡ ba aḡela êḡ hawa ya ba hi loḡ thiliv. Ma yahayê avi te hayô hamô alim bomaḡ thalalenḡ te. Abôma lomaloma hathak Wapômbêḡ hatêto alim êḡ linḡkupik sapêḡ ma anêḡ wakadôk ma bahenḡvi ba lahavuju ma yakik lauminḡ.

4 *Ma avi êḡ hapuk sôp bôsôk lôk thalalenḡ hatôm ḡê valu bêḡ ma evanḡinḡ nôm kêdêkêdê epesaḡ hathak gol lôk valu kêkêlô lôk kômkom. Yani havalonḡ tase gol ma nôm ôvathek lomaloma lôk anêḡ sek walilinḡ anêḡ lôḡgôlôḡ halôk ba hayô sinḡ.

5 Athêḡ loḡ kapô te ma eto hêk uvôv nena, “Malak lôk athêḡ bêḡ Babilon, avi sek walilinḡ ininḡ talêbô, ma kobom ôvathek pik sapêḡ ininḡ talêbô.”

6 *Ma yahayê avi êḡ hanum ḡê matheḡ lôk ḡê takatu ba enaḡ abô avanôḡ hathak Yisu ininḡ thalalenḡ ba intu halo molo hatôm hanum wainḡ bêḡ anôḡ.

Yahayê yani ba yahasonḡ kambom.

7 *Êḡ ma aḡela hanaḡ hadêḡ ya aêntêk, “Aisê ka hosonḡ kambom? Tem yanḡ avi êḡ lôk alim bomaḡ lôk wakadôk bahenḡvi ba

lahavuju lôk yakik lauminḡ takatu ba hawa yani anêḡ ôdôḡ bêḡ êndêḡ o.

8 *Alim bomaḡ atu ba hâyê ma bôk hamô ma lêk minḡ hamô ami ma tem etak Viv atu ba ni ek nimbulinḡ yani. Avômalô pik takatu ba ininḡ athêḡ minḡ hamô kapya lôkmala hadêḡ sêbôk atu ba Wapômbêḡ minḡ hape-saḡ pik ami denaḡ, thêlô tem nêḡê alim bomaḡ êḡ ba nesonḡ kambom ek malê nena yani bôk hama yôv.

9 “ḡê lôk kauk ma tem neyala nôm êḡ anêḡ ôdôḡ ma aêntêk: Wakadôk bahenḡvi ba lahavuju êḡ ma hatôm dum bahenḡvi ba lahavuju atu ba avi êḡ hayô hamô loḡ.

10 Ma anêḡ ôdôḡ yanḡ nena kinḡ bahenḡvi ba lahavuju, ba bahenḡvi bôk êv yak yôv, ma te êntêk hamô, ma te ma minḡ habitak ami denaḡ. Yani habitak ma tem êmô bidonḡna iyom.

11 Ma alim bomaḡ atu ba bôk hamô ma lêk mi, yanida hatôm kinḡ te bahenḡvi ba lahavulô. Yani habitak anêḡ kinḡ bahenḡvi ba lahavuju takatu ininḡ. Ba tem ni ek nimbulinḡ yani.

12 * “Yakik lauminḡ takatu ba hâyê ma kinḡ lauminḡ. Thêlô minḡ bôk ewa ininḡ athêḡ ami denaḡ, ma donḡtom thêlô tem neja athêḡ êtôm kinḡ imbinḡ alim bomaḡ êtôm wak te iyom.

13 Thêlô tem ininḡ auk donḡtom ma nênenê ininḡ lôklokwanḡ lôk ininḡ athêḡ êndêḡ alim bomaḡ.

14 Thêlô tem nijik vovak êndêḡ Boksip-sip Nakaduḡ, ma Boksipsip Nakaduḡ tem êmô thêlô lu ek malê nena yani ma ḡê bêḡbêḡ ininḡ Anyô Bêḡ ma kinḡ ininḡ Kinḡ. Ma ḡê takatu ba bôk halam lôk hatak i yôv ba êvhavinḡ yani dedaunḡ tem nêmo imbinḡ yani.”

15 Ma aḡela atu hanaḡ hadêḡ ya aêntêk, “ḡaḡ atu ba hâyê ma avi sek walilinḡ hayô hamô ma hatôm avômalô lodôḡlodôḡ lôk avômalô lubunḡlubunḡ lôk pik sapêḡ lôk abô sapêḡ.

16 *Yakik lauminḡ lôk alim bomaḡ atu ba hâyê, thêlô tem leḡinḡḡaḡa esak avi sek atu ma tem nimbulinḡ yani ba iminḡ kôlôlôḡ.

* 17:1: Jer 51:12-13 * 17:2: Ais 23:17; Jer 51:7; ALK 14:8 * 17:3: ALK 13:1 * 17:4: Jer 51:7; ALK 18:16 * 17:6: ALK 18:24; 19:2 * 17:7: ALK 13:1 * 17:8: Dan 12:1; ALK 11:7; 13:7 * 17:12: Dan 7:7,24 * 17:16: ALK 18:8

Thêlô tem nejan anêj vathiap ma nêmbôk yani esak atum.

¹⁷ Nôm êj habitak ek malê nena Wapômbêj da hatak anêj auk êj halôk thêlô kapôlônjij ek thêlô iniñ auk donjom ba nênmê iniñ loj lôklinyak êndêj alim bomañ ek nindum anêj ku atu ba yani lahavinj endeba Wapômbêj anêj abô sapêj injik anôj am.

¹⁸ Ma avi atu ba hôyê ma malak lôk athêj bêj atu ba hayabinj kinj pik lôkthô.”

18

Babilon hêv yak

¹ Yôv ma yahayê añela yañ halôk ba halêm anêj malak leñ ba anêj lôklokwanj bêj anôj ma anêj deda habi hayôhêk pik lôkthô.

² *Ma yani halam kaêk lôklala ba hanañ, “Hêv yak, hêv yak, malak lôk athêj bêj Babilon hêv yak.

Loj êj lêk ñgathiniñ ba avômalô lêk mi ba ñgôk lelaik lôk menak kambom lomaloma iyom êmô loj êj.

³ Ek malê nena Babilon ma hatôm avi sek te ba avômalô pik lôkthô inum anêj wainj lôklokwanj ba elo molo ba idum sek lomaloma.

Ma kinj pik lôkthô ethak idum sek havinj yani.

Avi êj hathak hêv iniñ nômkama mavi bêj anôj vuli wak nômbêj intu sapêj ba intu pik iniñ ñê eyabinj nômkama ibitak ñê lôk athêj bêj hathak valuselenj.”

⁴ *Ma yahalañô kaêk yañ halêm anêj leñ ba hanañ, “Yenañ avômalô, notak loj intu ma nôlêm yain ek miñ nosopa anêj kobom kambom lôk noja anêj malainj ami.

⁵ *Ek malê nena anêj sek lêk hatôm dumlolê daim te ba hi leñ ba Wapômbêj miñ lapalinj anêj kambom êj ami.

⁶ *Nônêm malainj êndêj yani êtôm atu ba bôk hêv hadêj avômalô vi, lôk nokapo vi êyômô loj imbinj.

Ma wainj lôklokwanj atu ba bôk hançasô ek avômalô inum, ma nokapo vi êyômô loj imbinj ek inum.

⁷ *Yani bôk habam i ba hamô lôk lamavi hathak anêj nômkama bêj anôj, êj ma nônmê vovañ lôk malainj êtôm sêbôk atu ba yani habam i.

Hatôm intu hanañ halôk yanida kapô nena, ‘Ya kwin ba yahamô loj neyabinj avômalô. Ya miñ avi tôp ami ma miñ hatôm yandañ asêj malêj êtôm avi tôp ami ma mi.’

⁸ *Aêj ba malainj bêj lomaloma tem êpôm yani kethêj oyañ.

Anyô Bêj Wapômbêj atu ba hadum abô ek yani ma lôklokwanj. Ba intu ñama lôk asêj ma bôm bêj tem êpôm yani ma atum tem esañ yani ba kabukla.”

⁹ * “Ma kinj pik takatu ba bôk idum sek havinj yani lôk êyô êmô anêj nômkama bêj anôj loj tem nêgê anêj atum yova ba nedañ asêj malêj esak yani.

¹⁰ Thêlô êkô hathak yani anêj vovañ ba iminñ daim ba elañ, “ ‘Ai, ai, malak lôk athêj bêj Babilon, o ma malak lôklokwanj.

Ma kethêj oyañ ma anêj sek anêj vovañ lêk hapôm o.’

¹¹ * “Ma pik anêj ñê eyabinj nômkama nênmê vuli elañ asêj malêj bêj hathak yani ek malê nena anyô late miñ hêv vuli thêlônij nômkama hathak loj bô ami.

¹² *Thêlônij nômkama ma gol lo seleva ma valu vuli bêj lôk gwasuñ ñgwêk ma sôp kêkêlô lôk sôp bôsôk ma sôp thalalenj lôk sôp mavi anôj havinj lôk alokwanj ôv mavi lomaloma lôk nômkama lomaloma epesañ hathak bok elepañ yakik lo alokwanj valuselenj bêj lôk aej ma aej mayav lôk valu kêdêkêdê bêjbêj atu ba ethak elav unyak mavi hathak

¹³ lôk kamuñ vasiñ mavi ma nôm ôv mavi ma nôm êbôk ba ôv mavi lôk nôm ôv mavi epesañ hathak alokwanj thôk lôk yak wainj lôk nôm lêñlêj lo plawa êbôk polom lôk

* **18:2:** Ais 13:21; 34:11-14; Jer 50:39; ALK 14:8 * **18:4:** Ais 48:20; Jer 50:8; 51:6,45; 2Ko 6:17 * **18:5:** Stt 18:20-21; Jer 51:9 * **18:6:** Sng 137:8; Jer 50:15,29; 2Te 1:6 * **18:7:** Ais 47:7-9 * **18:8:** ALK 17:16 * **18:9:** Ese 26:17; 27:30-35 * **18:11:** Ese 27:36 * **18:12:** Ese 27:12-13,22

wit eyañ ma bokmankao ma boksipsip ma bokhos lôk iniñ yeñ pik takatu ba êvôv lôk nê takatu ba édô hamô ek nênem i vuli, thêlô ma nê lôk dahôlôñiñ.

14 “Ma nê eyabiñ nôm kama nênem vuli takêñ tem nenañ nena, ‘Babilon, nôm takatu ba lemhañ lêk êv i vê hêk o. Anêm nôm kama mavi mavi lôk nôm kama kêkêlô lôkthô lêk mi ba miñ hatôm ôpôm i esak lojbo ami.’

15 * “Ma nê takatu ba ewa valu bêñ hathak nôm kama takatu ba Babilon êv vuli ma tem nêkô ek anêñ vovañ ba nimiñ daim

16 * ma nedañ asêñ malêñ nena,

“ ‘Ai, ai, malak lôk athêñ bêñ, bôk ik kwêv kêkêlô mavi, bôsôk lo thalalen, ma ik lêlêyañ gol lôk valu mavi ma kôm kôm hathak o,

17 * ma donjom nôm kama kêkêlô bêñ êñ lêk mi kethêñ oyañ!’

“Ma nê bêñ yeñ ngwêk sapêñ lôk nê ethak yeñ lôk nê idum ku hamô yeñ lôk nê sapêñ atu ba idum ku valuseñ hamô ngwêk tem nimiñ daim.

18 * Ma nêgê anêñ atum yova ba nedañ nena, ‘Malak alê yañ hatôm Babilon? Ma mi.’

19 Thêlô ibi pik anêñ vovogvañ hayô hamô leñiñ kadôk ba elañ asêñ malêñ nena, “ ‘Ai, ai malak lôk athêñ bêñ. Yêlô atu ba awa yeñ ngwêk bôk avôv valu bêñ hêk yani hathak anêñ nôm kama.

Ai, kethêñ oyañ ma lêk ngathiniñ.’

20 * Nê leñ, lemimmavi esak malaiñ atu ba hapôm yani!

Avômalô mathêñ lôk aposel ma plopet, lemimmavi anôñ.

Yani bôk habuliñ môlô ba intu

Wapômbêñ hêv vovañ êñ viyañ hadêñ yani.”

21 * Ma añela lôklokwañ te hêv valu lôngôlôñ bomañ te liñ ba habi halôk ngwêk ba hanañ,

“Malak lôk athêñ bêñ Babilon,

tem nimbi o lôk leñiñmaniñ aêñ iyom ba miñ hatôm nêpôm o esak lojbo ami.

22 * Yeñ beleñ lôk yeñ gita lo abiñ ma lavuak tem miñ hatôm nedañ esak lojbo êmô o ami.

Lôk nê takatu ba epesañ nôm kama hatôm nêpôm esak lojbo ami.

Ma valu êpôpêk nôm ma tem miñ pôk esak lojbo ami.

23 * Atum lam te tem miñ esañ deda esak lojbo ami.

Anyô lo avi tem miñ neja i esak lojbo ami.

Anêm nê ewa nôm kama ek êv vuli bôk ewa athêñ bêñ hêk avômalô pik maleniñ. Oda hosau avômalô pik sapêñ hathak anêm aloyak.

24 * Plopet lôk avômalô mathêñ ma avômalô pik nômbêñ atu ba bôk ik vônô, êñ ma oda hongasô iniñ thalalen. Ba intu malaiñ êñ hapôm o.”

19

Avômalô leñ êbô Wapômbêñ anêñ athêñ

1 Yôv ma yahalañô kaêk te hatôm avômalô bêñ anôñ vovovôñ anêñ leñ ba enañ,

“Aleluya!

Alalôaniñ Wapômbêñ iyom hatôm nê avômalô bulubiñ, ma yani ma lôklokwañ lôk athêñ lôkmanñiñ anêñ alañ.

2 * Ek malê nena yani halañô abô ba anêñ abô ma avanôñ ma thêthôñ.

Yani hêv vovañ hadêñ avi sek waliliñ atu ba hasau avômalô pik ek nindum kambom lomalama, ma hik anêñ nê ku leñ kadôk liñ.”

3 Hathak lojbo ma thêlô enañ,

“Aleluya!

Anêñ atum yova hathak ba hi wak nômbêñ intu sapêñ.”

4 Ma avaka 24 takatu lôk nôm lôkmala ayova atu êv yak halôk biñ ma êv yeñ hadêñ Wapômbêñ atu ba hamô anêñ loñ hayabiñ avômalô. Ba enañ, “Avanôñ. Aleluya!”

* 18:15: Ese 27:31,36 * 18:16: ALK 17:4 * 18:17: Ais 23:14; Ese 27:27-29 * 18:18: Ese 27:32 * 18:20: Lo 32:43; Ais 44:23; Jer 51:48 * 18:21: Jer 51:63-64; Ese 26:21 * 18:22: Ais 24:8; Ese 26:13 * 18:23: Jer 7:34; 16:9; 25:10 * 18:24: Jer 51:49; ALK 17:6 * 19:2: Lo 32:43; ALK 6:10

5 Ma abô halêm anêŋ loŋ hayabin avômalô ba hanaŋ,
 “Môlô atu ba Wapômbêŋ anêŋ nê ku
 lôk nê takatu ba ôkô ek yani,
 ma nê athêŋ yaô lôk athêŋ bêŋ,
 môlô lôkthô nômbô alalôaniŋ Wapômbêŋ.”

6 *Ma yahalaŋô vonvon bêŋ hatôm avômalô lubuŋlubuŋ hatôm ŋaŋ bêŋ halaŋ ba pôk ma hatôm kakalu lôklokwaŋ hik hamiŋ ba halam,

“Aleluya,
 lêk alalôaniŋ Anyô Bêŋ Wapômbêŋ
 Lôklokwaŋ hayabin nômkama lôkthô!”

7 *Boksipsip Nakaduŋ anêŋ waklavôŋ enja avi lêk halêm
 ba yanavi lêk hapôpêk i yôv.
 Ba intu alalô nambô i ba leŋiŋmavi ma nanêm athêŋ lôkmaŋiŋ êndêŋ yani.

8 Sôp kêkêlô thapuk mabuŋ mavi bôk êv yôv hadêŋ avi êŋ ek ipuk.”

Sôp kêkêlô thapuk anêŋ ôdôŋ nena avômalô mathêŋ iniŋ ku mavi.

9 *Ma aŋela hanaŋ hadêŋ ya nena, “Oto aêntêk: Nê takatu ba bôk elam i yôv ek nêyô nejaŋ Boksipsip Nakaduŋ anêŋ waklavôŋ enja avi anêŋ nôm nêmo lôk leŋiŋmavi.” Vêm ma hanaŋ hadêŋ ya nena, “Êntêk ma Wapômbêŋ anêŋ abô avanôŋ.”

10 *Ma yahêv yak hêk yani valuvi ek yanêm yeŋ êndêŋ yani. Ma doŋtom yani hanaŋ hadêŋ ya, “Dô! Ya anyô ku hatôm o lôk môlôviyaŋ takatu ba ovaloŋ abô atu ba Yisu hanaŋ bêŋ. Wapômbêŋ hathak hêv abô hadêŋ plopet ek nenaŋ abô avanôŋ esak Yisu. Ba intu nêm yeŋ êndêŋ Wapômbêŋ iyom.”

Anyô hayô hamô bokhos thapuk

11 *Ma yahayê leŋ hakyav ba bokhos thapuk te hamiŋ. Ma ôpatu ba hayô hamô ba elam nena “Anyô Hasopa Anêŋ Abô” ma “Anyô Abô Avanôŋ”. Yani hathak hadum abô ba hik vovak thêthôŋ iyom.

12 *Yani madaluk hatôm atum dahalaŋ, ma anêŋ wakadôk ma kiŋ iniŋ kulun bêŋ

anôŋ hamô. Athêŋ te eto hêk yani ba anyô te miŋ hayala ami, ma yanida iyom hayala.

13 *Yani hik kwêv daim te atu ba esoŋ halôk thalaleŋ. Yani anêŋ athêŋ nena, “Wapômbêŋ Anêŋ Abô”.

14 Ma nê vovak anêŋ leŋ ipuk sôp thapuk mabuŋ mavi kêkêlô ba ethak bokhos thapuk ba esopa yani even yam.

15 *Ma biŋ vovak ma te hale yani abôlêk ek injik vovak êndêŋ avômalô pik. Yani tem eyabin thêlô esak anêŋ lôklokwaŋ lôk anêŋ kôm aeŋ. Yani tem embak avômalô êtôm evak waiŋ anôŋ pesa ek malê nena Wapômbêŋ Lôklokwaŋ laŋaŋa kambom.

16 *Ma anêŋ kwêv daim anêŋ vavuŋ ma eto athêŋ hayôhêk aêntêk, “Kiŋ iniŋ Kiŋ ma nê bêŋbêŋ iniŋ Anyô Bêŋ.”

17 *Ma yahayê aŋela te hamiŋ wak ba halam kaêk lôklala ba hanaŋ hadêŋ menak nômbêŋ atu ba eyovak even leŋlêvôŋ nena, “Wapômbêŋ hapôpêk nômbêŋ ba nôlêm nosak doŋtom

18 ek oŋgwaŋ kiŋ lôk nê vovak laik ma nê lôklokwaŋ lo bokhos lôk nê takatu ba êyômô lôk avômalô lôkthô iniŋ vathiap. Ma oŋgwaŋ nê takatu ba êmô alaŋsi vibiŋ lôk nê takatu ba alaŋsi mi ma nê bêŋbêŋ lôk nê yaônena iniŋ vathiap.”

19 Ma yahayê alim bomaŋ atu lôk pik iniŋ kiŋ lôk iniŋ nê vovak ethak doŋtom ek nijik vovak êndêŋ bokhos anêŋ alaŋ lôk anêŋ nê vovak.

20 *Ma evaloŋ alim bomaŋ lôk plopet abôyaŋ. Plopet abôyaŋ bôk hadum lavôŋiŋ hathak alim bomaŋ anêŋ lahaviŋ ba hasau avômalô takatu ba ewa alim bomaŋ anêŋ lêlêyaŋ ba êv yeŋ hathak anêŋ dahô atu ba epeŋaŋ. Êŋ ma ibi plopet abôyaŋ lôk alim bomaŋ halôk atum kasukthôm atu ba hathaŋ hathak atum valu solpa.

21 Ma ik nê vovak vi atu ba êmô denaŋ vônô hathak biŋ vovak atu ba hale ôpatu ba hayô hamô bokhos abôlêk. Ma menak sapêŋ eyaŋ iniŋ vathiap ba leŋiŋviyak.

20

* 19:6: ALK 14:2 * 19:7: Ais 61:10; ALK 21:2 * 19:9: Mat 22:2 * 19:10: Ap 10:25-26; ALK 22:8-9 * 19:11: Sng 96:13; Ais 11:4; ALK 1:5; 6:2 * 19:12: Dan 10:6; ALK 1:14; 2:17 * 19:13: Ais 63:1-3; Jon 1:1,14 * 19:15: Sng 2:9; ALK 1:16; 14:20 * 19:16: ALK 17:14 * 19:17: Ese 39:17-20 * 19:20: ALK 13:12-17; 20:10

Sadañ hamô koladôn hatôm sondabêñ 1,000

1 *Ma yahayê anjela te halôk anêñ malak leñ ba halêm. Yani hawa Viv abôlêk atu anêñ vovaleñ lôk havalonj yak señ bêñ te hêk yani bañ.

2-3 *Ma havalonj Wa bomañ bêñ atu loñ. Wa êñ ma umya bôsêbôk atu ba anêñ athêñ nena Sadañ, yani ma ngôk iniñ anyô bêñ. Ba hakak va lo bañ loñ ba habi halôk Viv atu ma hik abôlêk siñ ma hakak loñ ba hamô hatôm sondabêñ 1,000 ek miñ yani esau avômalô pik esak loñbô ami endeba êtôm sondabêñ 1,000 atu anêñ dañ am. Vêm ma Wapômbêñ tem nêm yani ende yainj ba êmô bidonja iyom.

4 *Ma yahayê nê bêñbêñ iniñ loñ eyabinj avômalô lôk nê takatu ba êmô loñ êñ ba Wapômbêñ hêv lôklokwanj hadêñ thêlô ek nedanô abô. Ma yahayê avômalô dahôlônjinj takatu bôk enañ abô hathak Yisu lôk evalonj Wapômbêñ anêñ abô loñ ba intu edabêñ leñselo kisi. Thêlô miñ êv yeñ hathak alim bomañ lôk anêñ dahô atu ba epesanj lôk miñ ewa anêñ lêlêyanj hêk luvônjinj lôk bahenjinj ami. Ma thêlô iviyô ba ewa lôkmala hathak loñbô ba eyabinj pik havinj Kilisi hatôm sondabêñ 1,000.

5 Waklavônj êñ ma avômalô iviyô ba ewa lôkmala anêñ mônj. Ma nê ñama vi ma tem miñ nimbiyô ami denañ endeba sondabêñ 1,000 atu anêñ dañ am.

6 *Nê takatu ba iviyô ba ewa lôkmala hamônj tem nêmo mavi lôk nêmo mathenj. Ñama havenj yam miñ hatôm imbulinj thêlô dokte ami, milôk. Ma tem nimbitak Wapômbêñ lo Kilisi iniñ nê êbôk da ba neyabinj pik imbinj Kilisi êtôm sondabêñ 1,000.

Sadañ hêv yak

7 Sondabêñ 1,000 anêñ dañ, ma tem nedate koladôn abôlêk vê ek Sadañ ende yainj.

8 *Ma yani tem ni pik sapêñ ek esau avômalô lodôn lodôn ek isup i esak donjom

ek nijik vovak. Thêlô hatôm thathe ngwêk ba thêlôninj athêñ nena Gok lo Magok.

9 *Ma Sadañ lôk anêñ nê vovak i pik sapêñ ba ekalabu avômalô mathenj hêk malak atu ba Wapômbêñ lahavinj siñ. Ma donjom atum halôk anêñ leñ ba hathanj i thô.

10 *Êñ ma ibi Sadañ atu ba bôk hasau avômalô halôk kasukthôm atu ba hathanj hathak atum valu solpa. Loñ êñ bôk ibi alim bomañ lôk plopet abôyanj halôk yôv. Thêlô tem neja vovanj êtôm wak lo bôlôvônj nômbêñ intu sapêñ.

Anyô Bêñ hadum abô

11 Ma yahayê Anyô Bêñ hayô hamô anêñ balê kinj thapuk mavi atu ba hathak hamô ek hayabinj avômalô pik sapêñ. Ma pik lo leñ êsôv ek yani ba i. Ba iniñ loñ mi.

12 *Ma yahayê nê ñama sapêñ, nê lôk athêñ bêñ lôk nê athêñ mi, iminj habobo Anyô Bêñ anêñ loñ hayabinj avômalô. Ma ekyav kapyã doho vê. Ma ewa kapyã yanja ba ekyav havinj ba kapyã êñ ma kapyã lôkmala. Ma Anyô Bêñ hadum abô hathak nê ñama hathak iniñ kobom takatu ba bôk eto hêk kapyã doho atu lêk ekyav hamônj.

13 *Ma ngwêk hêv nê ñama takatu ba êmô yani kapô ba i. Ma Ñama lôk Ñama iniñ loñ thai êv nê ñama takatu ba êmô thai kapô ba i. Ma sapêñ i ek Anyô Bêñ indum abô esak thêlôninj kobom takatu ba bôk idum.

14 Ma Wapômbêñ habi kobom Ñama lôk Ñama iniñ loñ halôk atum atu ba hathanj hêk hatôm kasukthôm. Atum kasukthôm êñ ma ñama havenj yam.

15 Avômalô takatu ba miñ êpôm iniñ athêñ hêk kapyã lôkmala atu ami ma ibi thêlô halôk atum kasukthôm êñ.

21

Jelusalem lukmuk

1 *Ma yahayê pik lo leñ bô ele i liliñ ma pik lo leñ lukmuk ibitak êk. Ma ngwêk mi havinj.

* 20:1: ALK 9:1 * 20:2-3: Stt 3:1; ALK 12:9 * 20:4: Dan 7:9,22,27; 1Ko 6:2; ALK 13:17 * 20:6: ALK 1:6 * 20:8: Ese 38:2,9,15-16 * 20:9: 2Kinj 1:10 * 20:10: Sng 11:6; ALK 19:20; 21:8 * 20:12: Dan 7:9-10; Mat 25:31-46; Ap 17:31; 2Ko 5:10; ALK 13:8 * 20:13: Lom 2:6; 1Pi 1:17; ALK 2:23; 22:12 * 21:1: Ais 65:17; 2Pi 3:13 * 21:2: Ais 52:1; 61:10; Hib 11:16; 12:22; ALK 3:12

2 *Ma yahayê unyak mathen Jerusalem lukmuk halêm anêŋ Wapômbêŋ anêŋ leŋ ba epesaŋ yani hatôm avi hik nômkama mavi ek enja anyô.

3 *Ma yahalaŋô abô bêŋ halêm anêŋ Anyô Bêŋ anêŋ loŋ hayabin avômalô ba hanaŋ nena, “Lêk Wapômbêŋ hamô haviŋ avômalô ba tem yani êmô imbiŋ thêlô. Tem thêlô nimbitak yani anêŋ avômalô ma Wapômbêŋ da tem êmô imbiŋ thêlô ba imbitak thêlônin Wapômbêŋ.

4 *Yani tem esav thêlô malenin thôk sapêŋ vê. Ba ŋama lo asêŋ malêŋ ma kapôlônin malain lôk vovaŋ tem miŋ êmô ami ma mi ek malê nena kobom bô takêŋ lêk hi ba mi.”

5 *Ma ôpatu ba hamô loŋ hayabin avômalô hanaŋ nena, “Ondaŋô! Yahapesaŋ nômkama sapêŋ habitak lukmuk!” Êŋ ma yani hanaŋ nena, “Abô êntêk ma abô avanôn ek avômalô nênimbiŋ ba intu oto êndôk kapya.”

6 *Ma yani hanaŋ hadêŋ ya, “Lêk yôv! Ya anyô môŋ lôk haveŋ yam haviŋ. Môŋ anôn ma yahamô ma nômkama sapêŋ anêŋ daŋ ma tem yamô aêŋ iyom. Avômalô lôkthô atu ba ethakmunin ma tem yanêm ŋaŋ atu ba hêv lôkmala anêŋ onan ek ninum ma anêŋ vuli mi.

7 *Ôpatu ba lavidon ba miŋ hêv yak ami ma tem enja nômkama takêntêk. Lôk tem yambitak anêŋ Wapômbêŋ ma yani imbitak yenaŋ okna.

8 *Ma donjom nê êkô ba etak inin êvhavin lôk nê êvhavin ami ma nê idum sek ôvathek anôn lôk nê ik anyô vônô lôk nê idum sek walilin ma nê sinin ma nê êvhavin ngôk lôk nê abôyaŋ, thêlô sapêŋ tem ini atum kasukthôm atu ba hathaŋ hathak valu vovaŋ solpa. Êŋ ma ŋama yaŋ haveŋ yam.”

9 Ma aŋela baheŋvi ba lahavuju takatu ba bôk ewa kabum malain bêŋ anêŋ daŋ baheŋvi ba lahavuju takatu te halêm hanaŋ hadêŋ ya nena, “Ôlêm ek yaŋgik avi lukmuk

atu ba Boksipsip Nakaduŋ tem enja thô êndêŋ o.”

10 *Êŋ ma Lovak Mathen hakôk ya lin ba aŋela atu hawa ya ba hi dumlolê daim bêŋ te ma hik unyak mathen Jerusalem atu ba hamô haviŋ Wapômbêŋ halôk ba halêm thô hadêŋ ya.

11 *Malak êŋ habi Wapômbêŋ anêŋ deda lôkmaŋin loŋ. Ma habi kêdêkêdê hatôm valu mavi anôn te anêŋ athêŋ nena jaspâ ba mabuŋ anôn hatôm liyali.

12 *Ma anêŋ badêŋ ma lôklokwaŋ ba daim kambom lôk abôlêk laumin ba lahavuju. Ma aŋela laumin ba lahavuju eyabin badêŋ abôlêk tomtom. Ma Israel inin ôdôn laumin ba lahavuju inin athêŋ eto hêk badêŋ abôlêk takêŋ tomtom.

13 Badêŋ abôlêk lokwaŋlô hêk loŋ wak hathak, ma lô hêk loŋ wak halôk ma lô hêk vi ba vi.

14 Ma badêŋ anêŋ landin ma valu laumin ba lahavuju hamin ba Boksipsip Nakaduŋ anêŋ aposel laumin ba lahavuju inin athêŋ hayôhêk.

15 *Ma aŋela atu ba hanaŋ abô haviŋ ya hawa kôm êv dôn epesaŋ hathak gol ek nêk dôn ek malak anêŋ daim lôk anêŋ badêŋ lôk anêŋ abôlêk.

16 Ma malak êŋ anêŋ daim lôk bidon hatôm donjom iyom. Ma aŋela hawa anêŋ kôm ba hêv dôn hathak malak anêŋ daim ba bidon ba tibum sapêŋ ma lôkthô hatôm 12,000 stadia.*

17 Ma aŋela hêv dôn hathak malak anêŋ badêŋ ba anêŋ valaluk ma hatôm 144 kubit. Dôn êŋ ma aŋela anêŋ ma donjom anyô inin dôn ma aêŋ iyom.*

18 *Malak anêŋ badêŋ epesaŋ hathak valu anêŋ athêŋ jaspâ, ma malak lôkthô epesaŋ hathak gol atu ba mabuŋ anôn hatôm liyali.

19 Ma malak anêŋ badêŋ landin ma valu bêŋbêŋ ba epesaŋ hathak valu lêlêyaŋ mavi mavi. Valu môŋ ma thalalen mabômabô ba anêŋ athêŋ nena jaspâ, ma valu haveŋ yam

* 21:3: Wkp 26:11-12; Ese 37:27; Sek 2:10; 2Ko 6:16 * 21:4: Ais 35:10; 65:19; ALK 7:17 * 21:5: 2Ko 5:17 * 21:6: Ais 55:1; Jer 2:13; Jon 7:37; ALK 1:8,17; 22:17 * 21:7: 2Sml 7:14; 1Sto 17:13; Sng 89:26-27 * 21:8: Mat 25:41; ALK 20:15; 22:15 * 21:10: Ese 40:2 * 21:11: Ais 60:1-2,19 * 21:12: Ese 48:30-35 * 21:15: Ese 40:3; ALK 11:1 * 21:16: 12,000 stadia ma hatôm 2,200 kilomita. * 21:17: 144 kubit ma hatôm 65 mita. * 21:18: Ais 54:11-12

ma bôsôk ba anêḡ athêḡ nena sapaia, ma valu te lô ma lêlêyaḡ thapuk ba anêḡ athêḡ nena aget, ma valu te ayova ma saḡgek ba anêḡ athêḡ nena emelal,

²⁰ ma valu te bahenḡvi anêḡ lêlêyaḡ ma thalalenḡ ba anêḡ athêḡ nena sadonikis, ma valu bahenḡvi ba lahavute ma thalalenḡ ba anêḡ athêḡ nena konilian, ma valu bahenḡvi ba lahavuju ma mayav ba anêḡ athêḡ nena klisolait, ma valu bahenḡvi ba lahavulô ma bôsôk ba anêḡ athêḡ nena belil, ma valu bahenḡvi ba lahavuva ma thalalenḡ hayavônô ba anêḡ athêḡ nena topas, ma valu laumiḡ ma thapuk ba anêḡ athêḡ nena klisoples, ma valu laumiḡ ba lahavute ma bôsôk ba anêḡ athêḡ nena haiasin ma valu laumiḡ ba lahavuju ma bôsôk mabô ba anêḡ athêḡ nena ametis. Thêlô epesaḡ badêḡ anêḡ landiḡ hathak valu mavi takêḡ.

²¹ Ma badêḡ abôlêk laumiḡ ba lahavuju tomtom ma epesaḡ hathak gwasuḡ thapuk dôḡdôḡ mavi te anêḡ ḡgwêk. Ma malak anêḡ loḡondê ma epesaḡ hathak gol mabuḡ hatôm liyali thapuk anôḡ.

²² Ma Anyô Bêḡ Wapômbêḡ Lôklokwaḡ Lôkthô anêḡ Ôdôḡ lôk Boksipsip Nakaduḡ thaida intu loḡ êḡ anêḡ unyak mathenḡ ba intu miḡ yahayê unyak mathenḡ yaḡ ami.

²³ *Ma malak êḡ ma Wapômbêḡ anêḡ deda lôkmaḡḡiḡ habi hayô hêk ma Boksipsip Nakaduḡ hatôm anêḡ atum lam. Aêḡ ba intu wak lo ayôḡ miḡ ibi ami.

²⁴ *Avômalô pik sapêḡ tem nemberḡ malak êḡ anêḡ deda. Ma pik iniḡ kiḡ lôkthô tem neja iniḡ athêḡ lôkmaḡḡiḡ ba ini loḡ êḡ.

²⁵ *Bôlôvôḡ tem êḡjêk loḡ êḡ ami ba intu badêḡ abôlêk tem abyanḡ iyom.

²⁶ Ma avômalô sapêḡ iniḡ nômkama lôkmaḡḡiḡ lomaloma lôk athêḡ bêḡ tem neja ba ini loḡ êḡ.

²⁷ *Ma doḡtom nôḡ lelaik lôk ḡê idum kobom ôvathêk lôk ḡê enaḡ abôyaḡ miḡ hatôm nêyô malak êḡ kapô ami. Mi, ḡê takatu ba iniḡ athêḡ hêk Boksipsip Nakaduḡ anêḡ kapya lôkmala iyom hatôm nêyô malak êḡ.

* 21:23: Ais 60:19-20; ALK 22:5 * 21:24: Ais 60:3,5 * 21:25: Ais 60:11 * 21:27: Ais 52:1; Ese 44:9; 1Ko 6:9-10

* 22:1: Ese 47:1 * 22:2: Stt 2:9; Ese 47:12; Jol 3:18; Sek 14:8 * 22:4: Mat 5:8; ALK 3:12 * 22:5: Dan 7:18,27;

ALK 5:10; 20:6; 21:23,25 * 22:6: ALK 1:1 * 22:7: ALK 1:3 * 22:8: ALK 19:10

22

Nyaḡ lôk alokwaḡ atu êv lôkmala

¹ *Êḡ ma aḡela hik ḡaḡ atu ba hêv lôkmala thô hadêḡ ya. Nyaḡ êḡ ma mabuḡ hatôm liyali ma anêḡ onaḡ hêk Wapômbêḡ lo Boksipsip Nakaduḡ iniḡ loḡ eyabiḡ avômalô.

² *Ma ḡaḡ êḡ halaḡ hasopa malak êḡ anêḡ loḡondê bêḡ malêvôḡ. Nyaḡ êḡ anêḡ daḡ luvi ma alokwaḡ atu ba hêv lôkmala hamiḡ ba hik anêḡ va hatôm ayôḡ lôkthô. Sondabêḡ te ma hik anôḡ hatôm bôlôḡ laumiḡ ba lahavuju. Ma anêḡ ḡaḡḡ hathak hadum avômalô lodôḡlodôḡ sapêḡ iniḡ lijiḡ mavi.

³ Ma malaiḡ atu ba bôk hapôm pik sapêḡ hadêḡ bôsêbôk ba Adam lo Ewa idum kambom ba êv yak ma tem miḡ imbitak esak loḡbô ami.

Wapômbêḡ lôk Boksipsip Nakaduḡ iniḡ loḡ eyabiḡ avômalô hamô loḡ êḡ ba anêḡ ḡê ku tem nêḡnêḡm yeḡ êḡndêḡ yani.

⁴ *Tem thêlô nêḡê yani thohavloma lôk anêḡ athêḡ êḡjêk thêlô luvôḡḡiḡ.

⁵ *Bôlôvôḡ mi hêk loḡ êḡ ek malê nena Anyô Bêḡ Wapômbêḡ da hamô hatôm thêlôniḡ deda. Aêḡ ba atum lam lôk wak iniḡ ku mi. Ma wak nômbêḡ intu sapêḡ ma avômalô loḡ êḡ tem nêḡmô êtôm kiḡ ba neyabiḡ loḡ êḡ.

Yisu tem êlêḡ kethenḡ

⁶ *Ma aḡela hanaḡ hadêḡ ya, “Abô takêḡntêk ma abô avanôḡ ek nêḡnêḡmimiḡ. Ma Anyô Bêḡ Wapômbêḡ atu ba hêv anêḡ Lovak Mathenḡ hadêḡ anêḡ plopet, yani hêv anêḡ aḡela ek injik nôḡ atu ba tem imbitak kethenḡ thô êḡndêḡ anêḡ avômalô ku.”

⁷ *Ma Yisu hanaḡ nena, “Odaḡô! Tem yasôk kethenḡ. Ba ôpatu ba hêv haviḡ abô plopet takatu ba hêk kapya êḡntêk êḡ, yani êḡ êḡmô mavi.”

⁸ *Ya ma Jon atu ba yahalaḡô lôk yahayê nôḡ takêḡntêk. Ma yahalaḡô lôk yahayê yôv, ma yahêv yak halôk hêk aḡela atu ba hik nôḡ takêḡ thô hadêḡ ya valuvi ek yanêḡm yeḡ êḡndêḡ yani.

⁹ Ma donjom yani hanaŋ hadêŋ ya, “Dô! Ya anyô ku haviŋ o lôk môleŋviyaŋ plopet lôk avômalô lôkthô atu ba esopa kapy a êntêk anêŋ abô. Nêm yeŋ êndêŋ Wapômbêŋ iyom.”

¹⁰ Ma yani hanaŋ hadêŋ ya nena, “Waklavôŋ lêk habobo ba miŋ umbuŋ abô plopet takatu ba hêk kapy a êntêk ênjêk loŋ kapô ami.

¹¹ *Ôpatu ba hadum kambom, yani tem indum kambom thêthô. Ma ôpatu ba hadum kobom lelaik, yani tem indum kobom lelaik thêthô. Ma ôpatu ba hadum kobom thêthôŋ, yani tem indum kobom thêthôŋ thêthô. Ma ôpatu ba hamô mathen, yani tem êmô mathen thêthô.”

¹² *Ma Yisu hanaŋ nena, “Odaŋô! Tem yasôk kethen ba yanêm vuli viyaŋ êndêŋ avômalô sapêŋ êtôm nôk takatu ba idum.

¹³ *Ya anyô môŋ ba anyô haven yam haviŋ. Môŋ anôŋ ma yahamô ma nômkama sapêŋ anêŋ daŋ ma tem yamô aêŋ iyom. Ya ma nômkama sapêŋ anêŋ ôdôŋ lôk nômkama sapêŋ anêŋ daŋ.

¹⁴ *Nê takatu ba ithik iniŋ sôp ma nê mô mavi ek malê nena thêlô hatôm nejaŋ alokwaŋ atu ba hêv lôkmala anêŋ va ma nimbitak nêyô malak anêŋ badêŋ abôlêk ba ini kapô.

¹⁵ Ma donjom nê takatu ba iniŋ kobom hatôm avuŋ lôk nê siniŋ lôk nê sek lôk nê ik anyô vônô lôk nê êvhaviŋ ngôk lôk nê leniŋhaviŋ nenaŋ abôyaŋ ba idum hi

thêthô, thêlô sapêŋ tem nê mô malak êŋ anêŋ badêŋ viyaŋ.

¹⁶ * “Ya ma Yisu. Yahêv yenaŋ aŋela ek nê mô abô êntêk êndêŋ môle ek avômalô ôdôŋ takatu ba êvhaviŋ. Ya ma Devit anêŋ ôdôŋ anêŋ su lukmuk lôk anêŋ lim. Ya ma vuliŋ damiŋ atu ba habi deda bêŋ.”

¹⁷ *Ma Lovak Mathen lôk Boksipsip Nakaduŋ anêŋ avi lukmuk atu ba tem thai neja i enaŋ nena, “Ôlêm.”

Ma avômalô takatu ba elanô abô êntêk ma lôkthô enaŋ nena, “Ôlêm.”

Opalêla takatu ba ethakmuniŋ ma nêlêm. Ma thêlô leniŋhaviŋ ninum ŋaŋ atu ba hêv lôkmala ma nêlêm ninum ŋaŋ lôkmala atu ba anêŋ vuli mi.

Jon hanaŋ abô balabuŋ

¹⁸ *Yahanaŋ lôklokwaŋ hadêŋ avômalô lôkthô atu ba elanô abô plopet takatu ba hêk kapy a êntêk nena anyô te hatak abô yaŋda hayôhêk kapy a êntêk loŋ, ma tem Wapômbêŋ nê mô malaiŋ atu ba hêk kapy a êntêk viyaŋ êndêŋ yani.

¹⁹ Ma aêŋ iyom ma anyôla hêv abô plopet bute vê hêk kapy a êntêk, ma Wapômbêŋ tem nê mô yani vê ênjêk alokwaŋ atu ba hêv lôkmala anêŋ va lôk unyak mathen atu ba enaŋ hêk kapy a êntêk.

²⁰ *Yisu da hik abô takêŋ loŋ nena, “Avanôŋ biŋ, tem yasôk kethen.”

Anyô Bêŋ Yisu ôlêm! Avanôŋ.

²¹ Anyô Bêŋ Yisu anêŋ wapôm êmô imbiŋ avômalô mathen lôkthô. Avanôŋ.

* **22:11:** Dan 12:10 * **22:12:** Ais 40:10; Jer 17:10; ALK 2:23 * **22:13:** Ais 44:6; ALK 1:8,17; 21:6 * **22:14:** Stt 2:9; 3:22 * **22:16:** Nam 24:17; Ais 11:1,10; Lom 1:3; ALK 2:28; 5:5 * **22:17:** Ais 55:1; ALK 21:6 * **22:18:** Lo 4:2; 12:32
* **22:20:** Mat 24:30-31; 1Ko 16:22